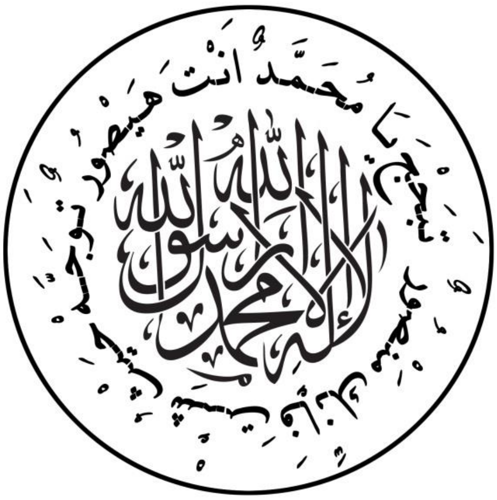
YAZILAR
27

2014

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ismailhakkialtuntas@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2014

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2014 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul

Başlangıç: 26. 11. 2014

Bitiş : 09. 12. 2014

4 Yazılar

İçindekiler

SİYONİZM VE TÜRKİYE- Dr. Theodor Herzl GÜNLÜKLERİ 1. BÖLÜM

Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY

GİRİŞ

Siyonizm ve Siyonist kelimelerinin çok eski bir tarihi vardır. İkibin yıla yakın zamandır kullanılan ve görünüşe göre daha da kullanılacak olan bu kelimelere verilen anlamlar bilhassa Türkçede çok değişik ve ekseriya da yanlıştır.

Siyonizm ve Siyonist'in ne olduğunu bilmek için önce «Siyon» un ne olduğunu bilmek, bunun için de milattan 12 yüzyıl geriye giderek Mısır'da Hazreti Musa (İbrani dilinde Moşe) ve Firavun arasında başlayan mücadeleden itibaren Yahudi tarihine kuş bakışı bir göz atmak lâzımdır.

Milattan önce 1200 yılları civarı, tamamen kesin olmamakla birlikte, Hazreti Musa'nın bi'setinin yani peygamberliğinin başladığı yıllardır. O devirlerde İsrailoğulları Mısır'da esir olarak bulunuyorlar, çok daha önceden Hazreti Yakub ve oğlu Hazreti Yusuf'tan tevarüs ettikleri t e v h i d dinine sarılarak putperest mısırlılar arasında yaşıyorlardı. Gerek Ahdi Atik'te ve gerek Kur'ân-ı Kerîm'de oradaki hayatları hakkında pek çok şeyler anlatılmaktadır. Firavun'un gördüğü bir rüya üzerine, doğan bütün Yahudi erkek çocuklarının öldürülmesini emretmesi, o sıralarda doğan **Hazreti Musa'nın ise bizzat Firavunun sarayında büyütülmesi meşhurdur.** Gençlik yıllarında bir mısırlıyı kazaen öldürünce korkarak Mısır'dan kaçan Hazreti Musa Tûr-ı Sina'da İlâhî vahye mazhar olur ve kardeşi Harun ile beraber tekrar Mısır'a, Firavun'un diyarına onu hak dine davet etmek vazifesiyle gider. Bu vazifenin mahiyeti hakkında Kur'ân-ı Kerîm ile Ahd'i Atîk'in elimizde bulunan mensuh nüshasının ifadeleri arasında farklar vardır. Gayemiz iki din arasındaki görüş farklarını tespit olmadığı için burada tamamen Yahudi ananesindeki silsileye sadık kalarak olayların gelişmesini göreceğiz.

Hazreti Musa çeşitli mucizeler göstererek İsrailoğullarını Firavun'un elinden kurtarmış ve yine mucizevî bir şekilde Kızıldeniz'den geçirerek Mısır'dan çıkarmıştır. Bugün Sina dağının bulunduğu çölde kavmi ile kırk yıl kadar dolaşan ve Tevrat'ı tebliğ eden Hazreti Musa bu süreyi yeniden bir millet yaratmak için kullanmıştır denebilir. Köle hayatına alışmış bir kavme millet hüviyeti vermenin imkânsız olduğunu görünce gözlerini yeni nesle çevirmiş, onları belirli prensipler dairesinde eğiterek âdeta yeniden yarattığı bir kavim ile kuzeye doğru hareket etmiştir. Hedef kendilerine «Vadedilmiş Toprak». Arz-ı Mev'ûd yani bugünkü Filistindir. Hazreti Musa daha Şeria vadisinde iken, Filistine giremeden vefat edince halefi Yoşu'a kavmin başına geçmiş ve bu toprakların asıl sahipleri «Filistîleri» kovarak kendileri yerleşmişlerdir. Şilo şehri yakınında Gerizim dağında kurbanlarını takdim edebilecekleri bir «Mezbah» inşa etmişlerdir. An'aneye göre dinî emir ve nehiylere hakkiyle riayet etmedikleri için Allah Filistîleri bunların başına musallat etmiş ve M.Ö. 1100 yıllarında Yahudiler yenilmişler, memleketten kovulmuşlar ve mezbahları da yıkılmıştır. Ahdi Atîk'in çeşitli yerlerinde Yahudilerin dinden uzaklaşmaları ve Allahtan başka ilah edindikleri için cezalandırıldıkları anlatılır. O sıralarda gelen Samuel adlı nebileri bunları tekrar ıslah ile eski itikatlarına döndürür, birliği yeniden kurar. Saul'un riyasetinde bir krallık kurarlar. M.Ö. 1015 yılında tahta geçen Hazreti Davud (David) bugünkü Kudüs'ü başşehir yapar. Krallık en muhteşem devrini Hazreti Süleyman devrinde yaşar. Hârika kuvvetlerin sahibi olan Hazreti Süleyman

başşehir Yeruşalaym'da (Kudüs) meşhur «Süleyman Mabed»ini «Siyon» Dağının üzerinde inşa ettirir. Bu mabede Yahudi an'anesinde «Beyt Hamikdaş» (Kutsal Ev) denilir.

Allah tarafından seçilmiş ve Hazreti Süleymana bildirilmiş olan yerde inşa edildiğine inanılan Mabed'in Yahudi dinindeki yeri pek büyük ve önemlidir. Bina edildiği yer bugünkü Kudüs'te «Ömer Camii»nin bulunduğu sahadır ki zamanımıza ancak bir tek «Batı Duvarı» intikal etmiş bulunmaktadır. Yahudilerin «Ağlama Duvarı» diye tanınan bu duvar halen durmakta ve ziyaret edilmektedir. Mukaddes kitapları olan Ahdi Atîk'de ve bunun ilk beş kitabını teşkil eden Tevrat'ta, yerine getirilmesi sadece Mabed'in varlığına dayanan yüzlerce emir bulunmaktadır. Mabed, buradaki Başkohen ve Kohenlerin yani din adamlarının gerek kurbanlar, gerek diğer takdimeler ve bilhassa vergilerin toplanmasında görevleri bulunmaktadır. Belirli ibadetler ancak Mabed ve Başkohen'in varlığı ile mümkün olabilmektedir. Dolayısiyle Mabed olmaksızın Yahudi dininin vecibelerinin ifasına imkân yoktur.

Bu Mabed M.Ö. 586 yılında Babil Kralının Filistini işgali sırasında yıkıldı ve Yahudiler esir olarak Babilonya'ya yani bugünkü Irak'a götürüldüler. Tarihteki meşhur «Babil Esareti Devri» budur. Yetmiş yıl devam etmiştir. İran'ın Babilin hâkimiyetine son vermesi ve İmparatorun Yahudilere lütufkâr davranması sonucu tekrar Filistine gelen Yahudiler 70 yıl sonra M.Ö. 516 yılında Mabed'i ikinci defa ayni yerde yeniden inşa ettiler. İlk Mabed'in o zamana kadar duran temelleri ve duvarları aynen muhafaza edildi.

Tarihte «İkinci Mabed Devri» diye tanınan bu devirde M.Ö. 332 yılında Büyük İskender'in Doğu Seferi sırasında bağımsızlıklarını yeniden kaybettiler. İskender sadece siyasî hakimiyetlerine son vermiş fakat din işlerinde tamamen serbest bırakmıştı. Fakat ani ölümü üzerine bu bölgeye hâkim olan Ptoleme Soter idaresinde Yahudiler rahat durmayıp isyan ettiler. Ptoleme Soter isyanı şiddetle bastırdı ve büyük bir kısmını esir olarak Mısır'a götürüp İskenderiye şehrine yerleştirdi.

Sonra da din işlerinde yeniden serbesti tanıdı. İskenderiye'deki Yahudi cemaatinin düşünce tarihinde önemli bir yeri vardır. Yeni-Eflatuncu görüşün vatanı, Philo'nun yetiştiği muhit burasıdır.

Filistin bölgesinin yeni hâkimi İmparator Antiyokus Epifanes daha önceki müsaadeleri iptal edip, Yahudi dinini ortadan kaldırarak yerine yunan dinini ipka faaliyetine girişti. Her şehre stadyumlar, tiyatrolar ve tapınaklar inşa ettirerek halkı yunan tanrılarına ibadete zorladı. Yahudilerin bir kısmı bu sırada «yunanlaş»makla beraber, dine sadakatla bağlı olanlar da vardı. Bunlar önceleri pasif mukavemete başladılar. Kâhin Matityahu ve oğullarının başa geçmesiyle isyan mahiyeti kazanan «Makabi harekâtı» M.Ö. 157 yılında başarı kazandı ve Makabi Devleti kuruldu. Halen dünyanın çeşitli yerlerinde Yahudiler tarafından kurulan Makabi Cemiyetleri ismini buradan almaktadır. Bu hâkimiyet Roma İmparatorluğunun fetihleri sebebi ile pek uzun ömürlü olamadı ve M.Ö. 37 yılında sona erdi. Roma, Herod'u başlarına kral tayin edip din işlerinde de serbesti tanıdı. Fakat Yahudilerin her fırsatta isyan etmeleri üzerine Titus kat'î harekete girişerek M.S. 70 yılında Mabed'i yerle bir etti, çoğunu kılıçtan geçirdi, kalanların çoğunu da dünyanın dört bucağına sevkederek esir pazarlarında sattırdı.

Mabed'in Babil Krallığı ve Romalılar tarafından tahripleri, calib-i dikkattir ki ayni ayın ayni gününde (9 Ab) vaki olmuştur. Bu gün Yahudi dininde en büyük yas günüdür.

12 Yazılar

Mabed'in ortadan kalkması ve birkaç şehirdeki küçük cemaat hariç bütün Yahudilerin dağıtılmaları ile dinin de ortadan kalkmasından endişe eden din bilginleri derhal Yohanan Ben Zekkay'ın başkanlığı altında Yavne şehrinde toplanarak bir okul açarlar ve öğretime başlarlar. Bu okul birkaç yüzyıl Yahudilerin dinî merkezi olarak hizmet görür. Bundan sonra dinî merkezlik Irak Yahudilerinin kurdukları akademilere geçer. Filistin'deki Talmud'dan sonra Babil Talmud'u burada tedvin edilir (499 yılı). Ahdi Atikten sonra dinin kaynağını bu kitaplar teşkil etmektedir. Bu arada eski bir Yahudi mezhebi tarafından kurulmuş olan Sinagog (Havra) müessesesi dinde Mabed'in yerine ikame edilir. Yabancı diyarlarda «Sürgün»de bulunulduğuna nazaran dinî emirlerin nasıl yerine getirilecekleri hususunda kararlara varılır ve bugün yaşadığı şekliyle «Ortadoks Yahudilik» kurulur. İşte bu andan itibaren de Siyonizm ideali doğar.

Siyonizm, en geniş anlamı ile, Arzı Mev'ûd yani Filistin dışındaki bütün Yahudileri yine orada toplamak ve sonra da Süleyman Mabedini Siyon Dağı üzerinde yeniden inşa etmek idealidir şeklinde tarif edilebilir.

Tevrat ve Ahdi Atîk'in mahiyeti icabı, Yahudilikte din ile devleti kesinlikle biribirinden ayırmak imkânsız görünmektedir. Bu itibarla dinî bağımsızlıktan hemen sonra siyasî bağımsızlık da şart bulunmaktadır. Daha Mabed romalılar tarafından tahrip edilip dinî serbestîye son verilmezden önceki yıllarda sahneye çıkan bazı kimseler «Mesih» olduklarını iddia ederek Yahudileri çevrelerinde birleşmeye çağırmış ve siyasî bağımsızlık için uğraşmışlardır.

Bu kimseler Ahdi Atîk'in çeşitli yerlerindeki Mesih görüşüne istinat etmekte idiler. Kitap'ta anlatılan bu görüş çok mübhem ve dolayısiyle her türlü tevile müsaittir.

Meselâ şöyle cümleler vardır: «İsrail üzerine hükümdar olacak adam bana senden çıkacaktır; onun çıkışı eski vakitten, ezelî günlerdendir».

«Ey Siyon Kızı! Büyük sevinçle coş, ey Yeruşalaym kızı bağır, işte kralın âdildir ve kurtarıcıdır, alçak gönüllü ve bir eşek üzerine, evet, eşek yavrusu üzerine binmiş sana geliyor». Burada geçen «Siyon Kızı» ve «Yeruşalaym Kızı» deyimleri İbrani dilinde İsrailoğulları anlamındadır.

Diğer bir ibare de şöyledir :

«îşte rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce ben size Peygamber Eliyahu'yu göndereceğim». Büyük ve korkunç gün kıyamet günüdür.

Hıristiyanlara göre Ahdi Atîk'in Mika, Zekeriya ve Malaki kitaplarında bu şekilde anlatılan ve haber verilen Hazreti İsa'dan başkası değildir. O, ananelerine göre, gerçekten bir beyaz eşek yavrusuna binerek zuhur etmiş, ama Yahudiler ona inanmamışlardır. İddialarına göre Mabed'in tahribinden sonra hıristiyanlığı kabul eden bir kısım Yahudiler deliller göstererek İsanm Mesih olduğunu ispat etmişler ve Romanın zulmü ile Mabed'in tahribinin asıl sebebinin M e s i h 'i kabul etmemelerinden dolayı İlahî cezayı hak etmiş olmaları olduğunu söylemişlerdir.

Tarihî gerçek şudur ki, münferit vak'alar dışında Yahudiler genellikle İsa'yı «sahte mesih» saymışlar ve hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Bununla da kalmamışlar, hristiyan inancına göre, onun aleyhinde çalışmışlar ve sonunda çarmıha gerilmesine sebep olmuşlardır. Onun için Yahudiler lânetlenmişlerdir. Bu lânetten sonra gelen nesiller de kurtulamamışlardır. Günlük ibadetlerde Yahudiler için okunagelen bu lânetleme beddualan şu son yıllarda Papanın emriyle dua mecmualarından çıkarılmaya başlanmıştır.

İsa'nın mesih olduğu hususu Yahudilerce kabul edilmeyince «Mesih'in gelmesini bekleme»ye devam etmeleri tabii idi. Nitekim miladın 44. yılında Theudas'ın zuhur ettiğini görüyoruz. Roma valisinin gönderdiği süvariler tarafından kılıçtan geçirilen Theudas ve taraftarlarından sonra 55-60 kadar mesih iddiacısının bir yüzyıldan çok daha az zaman içinde zuhur ettiği eski kaynaklar tarafından bildirilmektedir.

Mabed'in tahribi ve Yahudilerin büyük çoğunluğunun sürülmesi üzerine mesihlerin de arası yarım yüzyıl kadar kesilmiştir. 132 yılında ortaya çıkan Bar Kohba Filistin'de Roma'ya karşı giriştiği mücadeleden galip çıktı ve bağımsız bir Yahudi Devleti kurmayı başardı. Dinî lider Rabbi Akiba, Tevrat'ın Sayılar kitabı ile Talmud'ta bulunan şu cümlelerin Bar Kohba'ya işaret ettiğini, onun beklenen Kral-Mesih olduğunu ilân etti: «Yakuboğullarından (Yahudilerden) bir yıldız çıkacak ve İsrailden bir âsa kalkacak, bir uçtan bir uca kadar Moab'ı (düşman) vurup kıracak, bütün mütecavizleri ezecek», «Ben gökleri ve yeri sarsacak, dünyadaki kralların taçlarını yıkacağım». Bar Kohba devleti kurduktan üç yıl sonra romalılarla savaşırken öldürülünce herşey bir kere daha sona ermiştir.

Bar Kohba hareketinin doğurduğu hayal sukutu tam üçyüz yıl devam etmiştir. Bütün gözler ufuklarda kendilerini yabancıların hakimiyetinden kurtaracak m e s i h 'i beklemektedir. Bu defa Filistin dışında, Girit adasındaki Yahudi cemaati içerisinden Moşe zuhur etti.

Moşe, kendisinin vaktiyle İsrailoğullarmı mısırlıların esaretinden kurtaran Moşe (Hazreti Musa) ile ayni şahıs olduğunu, Allahın kendisini İsrailoğullarmı yeniden kurtarmak üzere gökten yeryüzüne indirdiğini, kavmi tıpkı Kızıldeniz'den geçirdiği gibi bu defa da yürütüp Akdenizden geçirip Filistine götüreceğini iddia ve vadediyordu.

Girit Adası Yahudileri derhal işlerini tasfiyeye girişmişler ve Mesih'in hareket işaretini beklemeye başlamışlardı. «Mesih Çağı» başlamak üzere olduğuna göre para ve altının lüzum ve değeri kalmıyordu. Belirli gün gelince Moşe adanın jssız bir burnunda kavmini toplamış ve oradan denize atlamalarını emretmişti. Ellerindeki altın ve paraları mesihe teslim eden büyük bir çoğunluk emre uyarak atlayıp Akdenizin dalgaları arasında kaybolmuşlar, civardaki balıkçıların yardımı ile kurtulan bir kısmı ise aldatıldıklarını anlayınca Moşe'nin kendilerini aldatmaya memur şeytan olduğuna hükmetmişlerdi. Zira Moşe, bütün aramalara rağmen ele geçirilememiş, altınlarla beraber kaybolmuştu.

Moşe tecrübesinden üç yüzyıl sonra çıkmaya başlayan bir sıra mesihin gayesi Yahudileri müslüman hâkimiyetinden kurtararak Filistine götürüp orada devlet kurmak olarak görün-mektedir.

Emevi Halifesi İkinci Ömer'in (717-720) zamanında Suriye Yahudilerinden Serene faaliyete geçmiş, kavmini uçurarak götürüp devleti Filistinde kuracağını vadetmişti. Yakalanıp Halifenin huzuruna götürüldüğünde **«Sırf Yahudilerle eğlenmek için böyle hareket ettim»** deyince cezalandırılmak üzere kavmine teslim edilmişti.

Serene'den az sonra, Abbasî hâkimiyetinin ilk yıllarında devletin geçirdiği sarsıntı ve dahilî isyanları fırsat bilen îran Yahudilerinden Ebu İsa Isfahanî ve muakkibi Yudgân zuhur etmişler, ayni iddiaları ileri sürmüşler ve kılıçtan geçirilmişlerdir. Ebu İsa'nın çevresinde toplananların onbinleri aştığı bilinmektedir.

Bu mesihler arasında en enteresanı 1140-1160 yılları arasında ortaya çıkan David Alroy veya arapça ismiyle İbn erRuhî'dir.

İkinci haçlı seferi ile Doğu dünyasında meydana gelen kargaşalık, Filistinin hıristiyanlar tarafından zaptedilmiş olması, Abbâsî hilâfetinin zayıflaması sırasında İbn er-Ruhî ortaya çıkınca Yahudiler de bu arada kurtulacaklarına inanmış ve ona dört elle sarılmışlardı.

İbn er-Ruhî Musul'da zuhur etmiş, fakat Irak'tan Azerbeycan'a kadar uzanan bölgedeki Yahudilere kendisini m e s i h olarak kabul ettirmişti. Plânına göre önce Musul ve çevresinde bir devlet kuracak, ileride hâkimiyetini Filistine kadar geliştirecek ve komşu ülkelerdeki Yahudileri uçurarak götürecekti. Fakat daha plânın ilk safhasında, Musul'un yanındaki Amadiye kalesini ele geçirme çabası sırasında yenilip öldürülmüştü. Ona büyük ümitlerle bağlanmış olan Yahudiler ölümünü kabul etmemişler ve birgün dönüp tekrar başlarına geçeceğini beklemeye başlamışlardı.

Bu «bekleme» durumundan faydalanan iki açıkgözün oynadıkları oyun hala hafızalarda yaşamaktadır :

İbn er-Ruhi'nin emriyle hareket ettiklerini bildirerek Bağdad Yahudileri ile temasa geçen iki kafadar onları uçurarak Kudüs'e göndereceklerini, orada m e s i h 'in kendilerini karşılayacağını ve «Mesih Çağı»nm başlayacağını ilan etmişlerdi. Şehirdeki Yahudiler bütün varlıklarını altına çevirerek ikisine teslim ile hareket emrini beklemeye başlamışlardı. İki açıkgöz mehtapsız bir gecenin ilerlemiş saatinde vaktin geldiğini söyleyip Yahudileri şehrin surları üzerinde toplamışlar ve yeşil elbiseler giydirerek aşağıya atlamalarını emretmişlerdi. Meleklerin kanatlarına binerek uçmak hayali ile kadın-erkek, büyükküçük hepsi sabahın ilk ışıkları görünene kadar atlamaya devam etmişler, ancak o zaman vaziyet anlaşılmıştı. Lâkin altınları alan açıkgözleri ele geçirmek mümkün olmamıştı.

XI ve XII. yüzyıllarda mesihler zuhur etmeye devam etmiş, bunlardan yemenli olanı başı kesilse dahi ölmeyeceğini ileri sürmüş, San'a'nın müslüman valisi «**Eğer dediğin doğru çıkarsa ecdad yâdigârı dinimizi bırakıp peşinden geliriz»** demiş, ama başı kesilince **«yalancı»** olduğu anlaşılmıştı.

XIII. Yüzyıldan itibaren «Kabalist mesihler»in ortaya çıktığı görülmektedir.

Kabala hareketinin kökü Her nekadar çok eski devirlere dayandırılmak istenirse de aslında İhvan-ı Safa risaleleri ve İslâmiyetin tesiri altında meydana gelmiş bir Yahudi tasavvuf hareketidir. XIII-XVII. Yüzyıllar arasında **Abraham Abulafia, Nişim ben Abraham, Aşer Lemlein, David Reubeni, İzak Luria ve Hayim Vital** mesihlik iddiasında bulunmuşlardır. Bunların sonuncusu ve ismi üzerinde en çok alaka toplayanı İzmirli Yahudi mesih **Şabtay Sivi**'dir. (Günümüzde Sabetay Sevi olarak yazılıyor. Metne sadık kalmak için değiştirmedim)

Şabtay Sivi (1626-1676) İzmirde, gördüğü rüyaları ilân ile işe başlamış, Filistin ve Mısır'a yaptığı seyahatlerinde büyük başarı ve taraftar kazanmıştı. Tam Yahudiler mesihin savaşa başlayıp devleti kurmasını beklerlerken kendisi İstanbul'da sorguya çekilmiş ve ihtida ederek müslüman olmuştur. Buna rağmen İzmir'e dönmesine müsaade edilmeyerek Arnavutlukta ikamete memur edilmiş ve orada ölmüştür.

Onun ölümü üzerine taraftarları üç büyük guruba ayrılmışlardır :

1— İzmirliler : Bunlar Şabtay'ın ölümünün gerçek değil sadece görünüşte olduğunu, ölmediği cihetle de birgün gizlendiği yerden geriye döneceğini kabul ederler ve onu beklerler.

2— Yakubcular : Şabtay ölünce mesihlik onun üvey kardeşi Yakub'a geçmiştir. İleride rücu

edip başa geçecek olan da Yakubtur görüşünde olanlardır.

3— Dönmeler : Bunlara göre Şabtay Sivi müslümanlığı zahiren kabul etmiştir, aslında ise Yahudi dinine sadık kalmıştır. Mesihin yolundan giderek bunlar da görünüşte müslüman gibi davranırlar, müslüman ismi alırlar, her türlü merasimi ifa ederler, fakat gizli gizli asıl dinlerine göre amel eder, emir ve nehiylere uyarlar. Meselâ cumartesi günleri çalışmak Yahudi dinine göre kesinlikle yasaktır, onlar da çalışmazlar. Bir yakınları öldüğünde gömleklerini yırtıp bir ay müddetle —Yahudi dini üzre— yerde otururlar v.s.

Bildiğimiz son mesih 1868 yılında Yemen'de zuhur eden Şukr el-Kuheyl'dir. Yemen Yahudilerine mesihliğini kabül ettirmiş, rivayete göre onlara bazı mucizeler göstermiştir. Adamlarını silahlandırması üzerine San'a valisi üzerine asker şevketmiş, o da dağlara çekilerek mücadeleye girişmiştir. Şukr el-Kuheyl de yediyüzyıl önceki hemşehrisi gibi, başı kesilse dahi ölmeyeceğini, daha doğrusu ölümünün «görünüşte» bir ölüm olacağını, bir süre sonra «geri döneceğini» iddia ediyordu. Yakalandığında başı kesilerek îstanbula gönderilmiş ve mesele kapanmıştı. Fakat Yahudi cemaati kısmen onun «ölmediğine» kısmen de «döneceğine» inanmaya devam etmişlerdi.

Sadece dinî yönden hareketle mesihliklerini iddia dışında bazı kimseler de Avrupa ve dünyadaki Yahudi Meselesini halletmek için görüşler ortaya atmış, faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetlerin başlangıcı XVII. yüzyılın son çeyreği olarak görünmektedir. Bu faaliyetler genellikle münferit ve mevziî karakterdedir.

1695 Yılında İngilterede Oliger Paulli Kral William III. a bir ariza vererek Filistinde bir Yahudi devleti kurulması hususunda yardımını talep etmiştir.

1714 de Fransız Yahudisi Langallerie Marki'si Hague şehrindeki Türkiye Sefiri ile ayni hususu müzakereye girişti. Sonraki faaliyetleri sırasında Viyana'da tevkif edilerek hapishanede ölümüne kadar kaldı.

Saksonyalı Hermann Moritz (1696-1750) Yahudileri çevresinde toplayarak Güney Amerikada bir devlet kurmak ve kral olmak için çalıştı.

îtalya Yahudilerinin gidip toplu halde Filistine yerleşmek için Kudüs Valisi Ali Bey ile pazarlığa giriştikleri anlatılmaktadır. Malî hususta anlaşma olmadan valinin ölmesiyle iş sonuçlanmadan kapanmıştır.

1798 yılında Fransa Yahudileri hükümete müracaat ederek himaye altında Filistinde bir devlet kurmalarına yardım edilmesini istediler. Bundan bir yıl sonra 1799 Martında Mısır seferi sırasında Napolyon Bonapart Eski Kudüsü ihya etmek isteyen Yahudilerin bayrağı altında toplanmalarını ilân etti. Her iki teşebbüs de sonuç vermedi.

1820 Yılında Rus Yahudisi Albay Pestel, Pravda'da yazdığı bir seri makalede Yahudilerin Küçük Asya'da (Anadolu) bir devlet kurmaları fikrini ortaya attı.

Amerikada Mordahay Noah 1825 de Yahudileri Niyağara çevresinde bir devlet kurmaya davet etti. Bundan yedi yıl sonra alman B. Behrend Kuzey Amerikada satın alınacak bir kısım arazi üzerinde bir Yahudi kolonisi kurmak için faaliyete geçti.

1839 da İngiltere Yahudileri kendilerine Suriye ve Filistin'de yerleşme hakkının verilmesi için büyük bir kampanya açtılar. İngiliz devlet adamlarından Lord Palmerston ve Lord Shaftesbury de bu kampanyaya katıldılar. İkibin yıl önce işlenmiş bir haksızlığın ancak Yahudilerin

anavatanlarına dönmeleri ile düzeltilebileceğini beyan ettiler. İş Kraliçe Viktorya'ya intikal etti ve orada kaldı.

Meşhur bibliyografya bilgini Moritz Steinschneider 1840 da Viyana'da Filistinde Yahudi bağımsızlığının ihyasını gaye edinen bir dernek kurdu, birkaç şehirde arkadaşları vasıtası ile şube açtırdı. Ayni gaye ile İngilterede Albay Churchill, Amerikada Emma Lazarus faaliyete geçtiler. Yahudi çevreler hiçbirine iltifat etmedi.

Kırım savaşından sonra 1856 yılında Pariste toplanan sulh konferansında Yahudi Meselesinin ele alınması için girişilen kampanya sonuç vermedi. Ancak George Elliot «Daniel Deronda», Lazar Levy ve III. Napolyon'un hususi kâtibi Ernest Laharanne «Yahudi Milletinin Dirilişi», «Yahudi Milliyetinin Yeniden Kuruluşu» gibi kitaplar yazdılar.

1891 Yılında Amerika Cumhurbaşkanı Benjamin Harrison'a bir ariza verildi. Bunda Başkan'ın nüfuzunu kullanarak Rusya, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Türkiye nezdinde teşebbüse geçmesi ve bir milletlerarası konferansın toplanmasını temin etmesi isteniyordu. Bu konferans halen dünyadaki Yahudilerin içinde bulundukları şartları ve bilhassa Filistinde yerleşme haklarının tespitini hedef tutacaktı. Bu arizanın altmda John Rockfeller, Russel Sage, Başhâkim W. Fuller'in imzaları vardı.

Dünyadaki Yahudi cemaatinin büyük çoğunluğunca benimsenen ve Ortadoks Yahudilik dediğimiz büyük kitle bir m e s i h 'in gelip, onun liderliği altmda Filistin'de yeniden bir Yahudi Devleti kurulmasını beklerken XIX. Yüzyılda doğup gelişen yeni bir dinî cereyan bu görüşe kesin cephe aldı. Bu cereyan Reformist Yahudiliktir. Birçok dinî emir ve nehiylerde değişiklik yapan, bilhassa Cumartesi yasaklarının hududlarını çok darlaştıran Reformistler mesih görüşüne de cephe aldılar. **«Gayemiz Filistinde bir devlet kurmak ve bütün Yahudileri orada toplamak değil, dünyadaki Yahudilerin Allahın birliği akidesine sarılmalarını ve diğer milletler arasında erimemelerini temin etmektir»** dediler. 1845 Yılında Frankfurtta toplanan reformcu din adamlarının görüşleri 1869 da Filadelfiya ve 1885 de Pittsburg'da yapılan toplantılarda teyid edildi. Sonuncu kongrenin açıklanan tebliğinde açıkça şöyle denilmekteydi: «Biz kendimizi hiçbir zaman bir millet olarak telakki etmiyoruz, biz dinî bir cemaatten ibaretiz. Bu sebeple ne Filistine dönmeyi, ne orada devlet kurmayı ve ne de bir Yahudi Devleti kurulmasına yol açacak hukukî düzeni isteriz».

HOVEVEY SİYON (Siyon Âşıkları)

Hemen hemen bütün Avrupa ve Amerika devletlerindeki Yahudilerin yukarıda bahsettiğimiz münferit faaliyetleri sonucunda çeşitli Yahudi cemaatleri, bilhassa Rusya Yahudileri arasında yeni bir fikir doğdu: Kolonizasyon. Önceleri reformist Yahudiliğin ilhamı ile dünyanın herhangi bir yerinde, başka devletlerin idaresine bağlı fakat Yahudilerin birarada yaşaya-bileceği bir veya birkaç koloni tesisi fikri yavaş yavaş gelişti. Koloninin yeri olarak Filistin seçildi.

Rusya'da P. Rabinovitz, Pinsker, H. Schapira'nın liderliklerinde kurulan Hovevey Siy on cemiyeti Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika Yahudileri arasında derhal yankı uyandırdı. Londra'da Hovevey siy on, Amerikada Şavesiyon, Pariste Yişuv Eretz Yisrael cemiyetlerinin gayeleri hep ayni idi: Filistinde bir Yahudi kolonisi meydana getirmek. 1879 yılına kadar gözle görülür bir başarı gösteremeyen bu cemiyetler zengin Yahudilerin para yardımına da kavuşunca bu yıldan itibaren gönüllü idealist Yahudileri Rusya ve diğer Avrupa ülkelerinden

toplayıp Filistine sevketmeye başladılar. Wilna'da 1889 yılında yapılan bu cemiyetlerin federasyon toplantısında sayılarının otuzbeşe yükseldiği görülmektedir.

Hibbat Siyon veya Hovevey Siyon genel adı altında toplanan bu cemiyetlerin zuhur sebebinin başında XIX yüzyılın ikinci yarısında Avrupada şiddetlenen Yahudi aleyhdarlığı gösterilebilir. Getto denilen ve Yahudilere mahsus, etrafı duvarlarla çevrili mahallelerde yaşayan Yahudilere karşı uyanan nefret ve aleyhte gösterilerin sonu geleceği yerde tedricen artmaya başlaması, Rusya ve Galiçya'daki Yahudilerin zaman zaman kitle halinde hudut dışına çıkarılmaları ile düştükleri sefalet onları bir çıkar yol aramaya şevketti.

1878 Yılında Berlin'de toplanan sulh konferansına başvurarak Filistine dönme haklarının münakaşa edilmesini istedikleri zaman, konferans başkanı Prens Otto von Bismarck'ın bunu şiddetle reddedip gündeme bile almamasını unutmazlar.

İşte bu karışık ve bir sürü cemiyetin çeşitli gayeler peşinde koştukları günlerde sahneye Viyanalı bir Yahudinin çıktığını görmekteyiz. Bu, hukuk tahsil etmiş, doktora yapmış, Viyana'da Neue Freie Press gazetesinin edebiyat ve siyaset konularındaki yazılarını tertip ve tanzim eden genç bir adamdır: Theodor Herzl.

POLİTİK SİYONİZM

Önce en çok takibata maruz kalan Galiçya ve Rusya, sonra da bütün dünya Yahudilerini Filistin'de toplayarak bir Yahudi Devleti kurma fikri diye tarif edebileceğimiz Politik Siyonizm hareketinin kurucusu Dr. Theodor Herzl'dir. Avrupada uyanan Yahudi aleyhdarlığı ile ortaya çıkan «Yahudi Meselesine bir hal yolu bulmak için 1895 yılında, daha 35 yaşında iken harekete geçen Herzl, 1904 yılında ölümüne kadar bütün faaliyet ve düşüncelerini hatıra defterine geçirmiştir. Halen Kudüs'ün İsrali kesiminde Merkez Siyonist Arşivinde muhafaza edilmekte olan bu hatıraların tamamı ikibin kitap sahifesi tutacak genişliktedir. Rusya, Almanya, Avusturya, İngiltere, Fransa, İtalya ve Türkiye devlet adamları ile giriştiği muhabereler, müzakereler, yaptığı teklifler ve aldığı sonuçlar gün be gün bu deftere işlenmiş bulunmaktadır.

Bu hatıraların yayınlanması Avrupa'da bazı skandallara sebebiyet verecek nitelikte olduğu için yayınlanırken bazı kısımları çıkarılmış ve ancak son on yıl içerisinde tamamı yayınlanmıştır.

Filistin'in sahibi olması hasebiyle, hatıralarda bir kısım yeri de Türkiye, Sultan Abdülhamid ve o zamanki devlet adamları almaktadır. Biz diğer bölümleri ihtisar ve hulasa edip Türkiyeye taalluk eden kısımları aynen vermeye çalıştık. Hatıraların tamamının çevrilmesi ve yayınlanması bilhassa siyasî tarih bakımından son derece faydalı olacaktır kanaatindeyiz.

Bundan sonraki sahifelerde Dr. Theodor Herzl'in hatıralarını nakledecek, 1904 yılında onun ölümünden sonra meydana gelen gelişmeleri, Filistin'de Yahudi Devletinin kuruluşuna kadar olup bitenleri hatıraların sonunda anlatacağız.

THEODOR HERZL'İN GÜNLÜKLERİ

Şavuot Bayramı, 1895-Paris

Son zamanlardaki vazifem gayet rahat ve tatminkâr, fakat şu anda bu vazifeye devam edip etmeyeceğimi bilmiyorum. Zihnimdekiler bana muazzam bir rüya gibi geliyor, ama günler ve

haftalardır şuuruma hâkim; nereye gitsem, ne yapsam peşimde, günlük muhabirlik ve gazetecilik görevimi yaparken dahi onunla meşgul oluyorum.

Neler olup biteceğini tahmin için henüz vakit çok erken, lâkin tecrübelerimle biliyorum ki bu bir rüya olsa dahi calibi dikkattir ve bu sebeple yazılmalıdır. Beşeriyet için bir hatıra olmazsa da, hiç değilse sonraki yıllara benim görüş ve hislerimi aksettirir. Bu iki ihtimal arasında belki de edebî bir eser olur. Düşündüklerim gerçekleşmezse bile faaliyetim bir roman meydana getirir.

Romanın başlığı: Arz-ı Mevûd (Vadedilmiş Vatan).

Gerçeği söylemek lâzımsa, bu benim aklıma sadece «edebî» bir roman konusu olarak gelmiş değildir. Bu, bir maksada hizmet edecektir.

Paris'e daha gelir gelmez edindiğim tecrübeleri ve bir gazeteye yazılması imkânsız müşahedeleri hatıra defterime yazmaya başlamadığıma çok hayıflandım, bu yüzden çok şey kaybettim. Fakat bir gazete muhabirinin tecrübeleri ile benim şimdiki çalıştığım konuyu bir mukayese etmeli! Ne rüyalar, düşünceler, mektuplar, toplantılar ve faaliyetler olacak. Eğer herşey yolunda giderse ne korkunç mücadeleler yapılacak. Bütün bunlar not edilmeye değer.

Stanley, küçücük «Livingstone'u nasıl buldum» adlı seyahat kitabı ile bütün dünyanın ilgisini çekti. Ve o, Siyah Kıt'ayı baştan başa geçerken, bütün dünyayı, bütün bir medeni dünyayı teshir etti. Benimki ile mukayese edilince bütün bu kahramanlıklar ne kadar basit. Bugün yine söylüyorum: Benim rüyamla mukayese ediniz.

Ben «Yahudi Meselesi» ile bilfiil ne zaman meşgul olmaya başladım? Muhtemelen bu mesele ortaya çıktığından beri, daha doğrusu Dühring'in [1] kitabını okuduğum günden itibaren.

Şimdi Viyana'da bir köşeye atılmış eski not defterlerimden birinde Dühring'in kitabı ve «Mesele» hakkındaki müşahedelerim yazılıdır. O zamanlar, zannediyorum 1881 veya 1882 yılıydı, yazılarımı yayınlayabileceğim bir gazete yoktu. Fakat bugün bile o zaman yazdıklarımı tekrar tekrar söyleyebilirim. Yıllar geçtikçe bu «Yahudi Meselesi» içime işliyor, acı veriyor, beni perişan ediyor.

Gayet tabii, geçen her yıl düşüncelerimde değişiklik yapıyor, bazı görüşlerimden ayrılıyorum. Bu yüzden aynada eskisinden başka bir adam bana bakıyor. Ama değişen hususlar dışında şahıs ayni şahıstır. Yılların bıraktığı izlerle olgunlaştığını görüyorum.

Önceleri «Yahudi Meselesi» beni çok acı yaraladı. Hıristiyanlığa geçerek bundan kurtulmayı düşündüğüm zamanlar oldu. Fakat bu, gençlikteki bir zaaftan başka birşey değildi, ama bu hatıralarda kendi kendime doğruyu söylemeliyim —zira kendime karşı riyakâr davranmam bu hatıraların kıymetini ortadan kaldırır—. Hiçbir zaman ciddi şekilde hıristiyan olmayı veya ismimi değiştirmeyi düşünmedim. Hele ikinci hususu teyid edecek bir de vesile oldu. Çok genç, müptedi bir yazar iken Viyanada Deutsche Wochenschrift'e bir makale gönderdim, Dr. Friedjung bana, şimdiki Yahudi ismimden vaz geçip bir müstear ad kullanmamı tavsiye etti. Kat'iyetle reddettim, babamın adını taşımaya devam edeceğimi, gerekirse makalemi geri

---

1 Adı geçen yazar Eugen Kari Dühring'dir (1833-1901). Alman felsefecisidir. 1881 yılında «Die Judenfrage als Frage der Rassenschalichkeit für Existenz, Sitten und Kultur der Völker» «Milletlerin kültürü, ahlâkı ve varlığı için ırkî bir tehlike, Yahudi meselesi» adlı kitabmda Yahudi ırkına karşı mücadeleye girişilmesi lüzumunu ortaya atmış ve bu fikir birçok muhitlerde sempati ile karşılanmıştır.

alabileceğimi söyledim. Maamafih Dr. Friedjung makalemi kabul etti.

«Yahudi Meselesi» benim için tabiatiyle, her köşe bucakta mevcuttu. Bazan üzülüyor, bazan da eğleniyordum. Huzursuzluk hissediyordum, Her nekadar buraya gelmezden önce Yahudiler hakkında bir roman yazmayı düşünmüşsem de bu beni tam sarmış değildi. Bunu 1891 yılında İspanya'ya gittiğim sırada düşünmüştüm. O zamanlar bu benim edebî bir projemdi. Romanın kahramanı, o yılın şubatında Berlin'de intihar eden aziz arkadaşım Heinrich Kana olacaktı. İlk müsvettede romanın adı «Samuel Kohn» idi. Buna ait notlarım da hep kaybolmuş olsa gerektir. Bunda bilhassa zavallı, fakir Yahudi kitlelerinin zenginlere nazaran çektiklerini belirtmek istiyordum. Muhit Kana'nın zengin akrabalarına karşı koyup, yaşadığı muhitti.

«Neue Freie Presse» gazetesi (Viyana) beni Paris'e muhabir olarak gönderdi. Bu vazifeyi kabul ettim, zira dünyayı oradan görmek istedim. Ama roman projemin bu sebeple akim kalmasına da hala hayıflanırım.

Paris'te, hiç değilse müşahit olarak, politikanın tam ortasındaydım. Dünyanın nasıl yürütüldüğünü gördüm. Burada Yahudi aleyhdarlığı olmadığı için meseleyi daha iyi tahlil edecek seviyeye yükseldim. Avusturya veya Almanya'da arkamdan birisinin «Hep, Hep» [2] diye bağıracağından devamlı olarak endişe duyardım. Ama burada kalabalıkta hiç tanınmadan dolaşabiliyordum.

Şimdiye kadar «Hep» diye bağırılmaya iki defa hedef oldum. Birincisi 1888'de Mainz'den geçerken oldu. Bir akşam ucuz gece kulüplerinden birine gittim, bira içtim. Kalkıp kapıya yöneldiğim sırada, kalabalığın içinde, sigara dumanları arasında birisi bana «Hep, Hep» diye bağırdı. At kişnemesine benzer kahkahalar koptu. İkincisi Viyana yakınında Baden'de oldu. Tam arabaya bineceğim sırada birisi «Pis Yahudi» diye bağırdı.

*

*   *

Bir roman yazmak fikrinden nasıl olup da, bu romanı Yahudi meselesini halletmek, onları vatanlarına döndürmek faaliyetine çevirdiğim, her ne kadar son birkaç hafta içinde vaki oldu ise de, bu benim için tamamen bir sırdır, şuur dışı olmuş bir şeydir.

Belki bu fikirler pratik değildir, belki bunları ciddî ciddî anlatacağım kimselere alay mevzuu olacağım. Kendi romanımda kendim bir karakter olabilir miyim?

Bir gün aniden Yahudiler için milyonlar harcamış olan Baron Hirsch'e [3] bir mektup yazdım. Mektubu bitirdikten sonra tam ondört gün ondört gece bir kenara bıraktım. Bu kadar aradan sonra mektubu tekrar okudum. Bana manasız görünmedi ve postaladım, mektupta şöyle diyordum :

Muhterem Efendim,

---

2 Almanya ve Avusturya'da Yahudilere hakaret olmak üzere söylenen bir küfürdür. Lâtince «Yeruşalaym elden gitti» anlamına gelen cümlenin baş harflerinden meydana getirildiği söylenir.

3 Baron Maurice de Hirsch (1830-1896), Avrupa, bilhassa doğu Avrupa memleketlerinden sürülen Yahudileri Arjantine yerleştiren, onlara iş ve toprak temin eden «Jewish Colonization Association» adlı teşkilâtı kuran ve 250 milyon Türk lirası sarfeden tanınmış Yahudi zenginidir.

Acaba sizi ziyaret şerefine ne zaman nail olabilirim? Yahudi Meselesini tartışmayı arzu ederdim. Sizinle ne gizli ne açık malî meseleler üzerinde röportaj veya münakaşa yapmak istemiyorum. Sadece sizinle Yahudi Siyaseti konularını konuşmayı arzu ediyorum. Öyle bir mesele münakaşası ki, zamanla doğuracağı sonuçları ne siz ne de bendeniz görebileceğiz. Bu sebeple bana meseleyi rahatlıkla konuşabileceğimiz bir veya iki saatinizi hasredebileceğiniz bir zamanda karşılaşmamızı dilerim. Benim için en uygunu Pazar günüdür. Bu, önümüzdeki pazar değil, sizin lütfedeceğiniz herhangi bir zamandır.

Düşüncelerim sizi ilgilendirecektir. Öyle olduğu halde bu mektupta fazla birşey söylemek istemiyorum. Lütfen bu mektubu dahi çevrenizdekilere —sekreterleriniz ve sair kimselere— göstermeyip gizli tutmanızı rica edeceğim.

Belki benim ismim sizin meçhulünüz değildir, herhalde burada muhabiri olarak bulunduğum gazeteyi olsun tanırsınız.

Hürmetkârmız Dr. Herzl
Neue Freie Presse Muhabiri

Bu mektubun müsvettesi hala elimdedir. Temize çekerken üzerinde bazı değişiklikler yaptım. Bu gibi şeyleri o tarihlerde vesika olarak saklamayı henüz düşünmüyordum.

Birkaç gün geçti, cevap Londra'dan geldi:

Dr. Theodor Herzl, Paris.

Mektubunuzu iki ay kalacağım bu şehirde aldım. İstediğiniz ve benim de dünyanın en büyük arzusu ile istediğim randevuyu yerine getiremiyeceğim için son derece müteessirim. Acaba zarfın üzerine «ŞAHSİDİR» diye işaret koyarak bana, karşı karşıya geldiğimizde söyleyeceklerinizi bildiremez misiniz?

Size cevabı sekreterimin el yazısı ile ve fransızca yazdığım için özür dilerim. Fakat avda vuku bulan bir kaza sebebi ile sağ elimi kullanacak halde değilim.

Saygılarımla
M.de Hirsch

Bu mektuba şu cevabı yazdım:

Cambon Sokağı No. 37

24 Mayıs 1895

Muhterem Efendim,

Burada karşılaşamamamızdan ötürü son derece müteessirim.

Size anlatmak istediklerimi yazmak kolay değil, maamafih yazacağım. Yalnız, eski bir darbı meselin ifade ettiği gibi, şimdi kısa yazmak için vaktim müsait değil; tumturaklı söz ve ifadelerle başınızı ağrıtmayacağım. Vakit bulur bulmaz size yeni Yahudi siyaseti konusunda bir plân takdim edeceğim.

Bütün arzum sizin dikkatinizi tam olarak çekebilmektir. Karşılıklı konuşmuş olsak bunu temin ederdim ama mektuplaşma ile yapmak çok daha güç; benim mektubum masanızdaki diğer mektuplar arasına karışıp kalacak; sizin hergün dilencilerden, merhamet istismarcılarından, asalaklardan, dolandırıcı ve sahtekârlardan pekçok mektup almakta

olduğunuzu tahmin ederim. Bu sebeple benim mektubum size çift zarfla gelecektir, ikinci zarfın üzerinde şöyle yazılı olacaktır: «Dr. Herzl'den mektup».

Sizden ricam bu mektubu tam manası ile istirahat edip günlük meşgalenizden uzaklaşmadan açmamanızdır. Gerçekleşmeyen karşılıklı konuşma talebimin sebebi de esasen bu idi.

Hürmetkârmız

Dr. Herzl.

Bu mektubu temize çekerken zannederim birkaç yerinde ifadesini değiştirdim. Hirsch'in veya onun omuz başından bakıp okuyacak üçüncü bir şahsın beni bir para avcısı ve istismarcı zannetmesini istemiyordum.

Müteakip günler bir memorandum tuttum. Bir sürü kâğıda notlar çıkardım. Yürürken, lokantada yemek yerken, tiyatroda veya parlamentoda iken yazı yazdım.

Tam bu hazırlıkların ortasında iken Hirsch başka bir mektupla bana sürpriz yaptı:

Londra,
26 Mayıs 1895

Mösyö Herzl, 37 rue Cambon, Paris.

Dün değil evvelsi günkü mektubunuzu aldım. Eğer henüz uzun bir rapor hazırlamadı iseniz bu sıkıntıdan kurtuldunuz demektir. Birkaç güne kadar kırksekiz saat için Paris'e geleceğim. Gelecek Pazar, 2 Haziranda saat 10.30 da Elysee sokağı 2 numarada beni emre âmade bulacaksınız.

Saygılarımla,

M.de Hirsch

Bu mektup beni çok rahatlattı. Hakkımda yanlış kanaatlara saplanmamış olmasına memnun oldum. Notlarımın üzerine daha ciddiyetle eğildim, bunlar Şavuot'tan [4] önceki Cumartesi günü artık koca bir tomar olmuştu. Tasnif ettim ve muhtevalarına göre üç bölüme ayırdım:

Giriş, Yahudi ırkının seçkinliği, Hicret.

Böylece tanzim ettikten sonra temiz bir kopyasını çıkardım, tam 22 sahife tuttu.

Beklenen Pazar sabahı son derece itina ile giyindim. Bir gün önce yeni satın aldığım eldivenin henüz alındığı belli olmasın diye biraz hırpaladım. İnsan zengin kimselere karşı onlardan çok farklı görünmemeli.

Rue de L'Elysee'ye gittim. Bir saray. Geniş bahçesi ve muhteşem girişi bana son derece tesir etti. Her yerde gerçek güzellik vardı. Eski tablolar, mermerler, sessiz duvarlar... Harika.

Ben bilardo odasında yalnız beklerken Hirsch girdi, sanki daha önceden tanışıklığımız varmış gibi acele elimi sıktı ve biraz beklememi söyleyip gözden kayboldu. Oturup cam mahfaza içindeki Tanagra figürlerini inceleyip Baron'un zevk sahibi bir kimse olduğunu düşünürken bitişik odadan sesler işittim. Konuşanın, Baron'un hayır işleri ile uğraşan ve kendisiyle bir defa Viyana'da, bir iki fırsatta da burada konuştuğum birisi olduğunu anladım. Onun

---

4 Şavuot haftalar anlamına gelen ibranice bir kelimedir. Pesah yani «hamursuz bayramından» itibaren yedinci haftanın son günü (yani ellinci gün) gelir. Hasat zamanı olduğundan «Biçme Bayramı» da denilir.

çıkarken beni görmesi hoşuma gitmeyecekti. Belki bunu bir maksatla Hirsch tanzim etmişti. Bu düşünce beni güldürdü, zira ben kendisine tamamen bağlı olmayı düşünmemiştim. Ona ya kendi arzumla meylederdim, yahut da vazifemi tam başaramadan terkederdim. Konuşmamız sırasında onun «Jewish Association»da [5] bir vazife almam hususundaki muhtemel teklifine bile cevabım hazırdı: «Sizin hizmetinize girmek mi? Hayır. Yahudilerin hizmetine mi? Evet.»

Az sonra iki adam dışarı çıktı. Önceden tanıdığımın elini sıktım. Baron'a, «Bana bir saatinizi ayırabilir misiniz? Eğer hiç değilse bir saat olmazsa konuşmaya başlamayayım daha iyi» dedim.

Gülümseyerek «Haydi bakalım, buyurun» dedi.

Notlarımı çektim, «Meseleyi vazıh olarak ortaya koyabilmek için birkaç şey hazırlamıştım», telefonun çaldığı ana kadar ilk beş dakika güçlükle konuştum. Telefon ahizesini alarak, kim ve ne için ararsa arasın evde olmadığını söyledi. Plânımı ona şöyle anlattım:

«Size söyleyeceklerimin bir kısmını çok basit, bir kısmını da çok fantastik bulacaksınız. Fakat insanlar basit ve fantastik ile idare edilirler. Ben hiçbir zaman Yahudi Meselesini bizzat halledebileceğimi düşünmedim. Siz de aslında Yahudilerin patronu olmayı plânlamış değilsiniz. Siz bir bankerdiniz ve bir yığın iş yaptınız, vaktinizi ve servetinizi Yahudiler için hasrettiniz. Ayni şekilde, başlangıçta ben, Yahudiler hakkında bir düşüncesi olmayan bir yazar ve gazeteci idim. Fakat tecrübelerim ve müşahedelerim, Yahudi aleyhdarlığmm büyümesi beni bu Mesele ile ilgilenmeye şevketti.

Kendimi bu kadar takdim yeter.

Her ne kadar konuya tarihten başlayacaksam da Yahudi tarihine girmeyeceğim, nasıl olsa malumdur, yalnız üzerinde duracağım bir nokta var: Dağıtılmamızdan beri geçen ikibin yıldır bir siyasi liderden mahrum bulunuyoruz. Ben bunu^ bizim en büyük talihsizliğimiz olarak kabul ediyorum, Bu yoksunluk, bizim için, tarihte uğradığımız bütün takibat ve işkencelerden daha kötü olmuştur. Bizim içten içe dağılma, ve yokluğa gidişimizin sebebi budur. Çünkü hiç kimse bizi gerçek insan olma yolunda eğitmemiştir, tam aksine hep aşağılık meşgalelere itilmiş, ghettolara [6] kapatılmış ve oralarda biribirimizi dejenere etmeğe uğraşmışızdır. Ve onlar bizi dışan salıverdikleri zaman bizden birdenbire, hürriyete alışkın insanların vasıflarını haiz olmamızı beklemişlerdir.

Şimdi, eğer çevresinde birleşilmiş bir siyasî liderliğimiz olsaydı, ki bunun için daha fazla delil göstermeyeceğim ve bu hiçbir zaman gizli bir cemiyet demek değildir, böyle bir liderliğe sahip olsaydık, Yahudi Meselesini yukarıdan, aşağıdan, her cihetten halle girişebilirdik.

Hedef, önce bir merkez kurmak ve bir baş bulmaktır.

İki istikamet de mümkündür: Ya bulunduğumuz yerlerde kalırız, ya da herhangi bir yere hicret ederiz.

Her halükârda kavmimizi eğitmek, yetiştirmek için müşterek ölçülere muhtacız. Zira hicret

---

5 Baron Hirsch'in, Yahudileri Arjantinde iskân etmek için kurduğu teşkilâtın adıdır.

6 Avrupa'da bilhassa belli başlı şehirlerde, yalnız Yahudilerin oturmalarına mahsus mahallelere verilen isimdir. Bu mahaleler yüksek bir duvarla çevrilir, ancak belirli kapılardan şehre çıkılabilirdi. Bunların en tanınmışı, ikinci dünya savaşı sırasmda içindekilerle birlikte imha edilen Varşova ghettosu-

etsek bile, Aız-ı Mev'ûd'a ulaşmamızdan önce uzun zaman geçecektir. Bu zaman Moşe'de kırk yıl tutmuştur [7]. Biz yirmi veya otuz yılda yapabiliriz. Her hâlükârda, gelecek yeni nesilleri kendi maksatlarımıza uygun şekilde yetiştirmeliyiz.

Şimdi eğitim için sizin kullandığınızdan oldukça farklı metodlar teklif ediyorum.

Her şeyden önce, hayırseverlik prensibi üzerinde duralım. Ben bunun tamamen hatalı olduğu mütaleasmdayım. Siz bir sürü dilenci yetiştiriyorsunuz. Başka hiçbir kavim, Yahudilerde olduğu kadar hayır işlemeye ve bundan faydalanmaya meyil göstermemektedir. Bu iki fenomen arasında bir irtibat vardır, yani böyle sonunda dilenciliği terviç eden bir hayırseverlik bizim millî karakterimizi alçaltmaktadır».

Hirsch burada sözümü keserek: «Çok haklısınız» dedi, ben devam ettim:

«Yıllar önce işittiğime göre, sizin, Yahudileri Arjantin'de yerleştirme gayretiniz çok cüz'î sonuçlar verdi, yahut hiç vermedi. Kulağıma çalınanların tartışmasını yapacak değilim, fakat şunu söylemek mümkün ki, herşey sizin düşündüğünüz şekilde olmadı. Olsa, olmuş olsa dahi yaptığınız nedir? Onbeş veya yirmi bin Yahudiyi denizaşırı bir ülkede çiftçiliğe başlatmış olmak değil mi? Bunlardan daha çok sayıda Yahudi Leopoldstadt'ın bir tek sokağında oturmaktadır».

Hirsch, «Tenkid yeter, ne yapmalı?»

«Yahudiler ister bulundukları yerlerde kalsınlar, ister hicret etsinler, ırk bir defa bir istikamete sevkedilmelidir. Savaş için kuvvetlendirilmeli çalışmaya arzulu ve faziletli olmalıdır. Ondan sonra bırakın onları, zaruret varsa hicret etsinler ne yaparlarsa yapsınlar.

Bu gelişmeyi temin için, bugüne kadar yaptığınızdan başka şekilde kaynaklarınızı kullanabilirsiniz.

Sizin yaptığınız gibi, Yahudileri teker teker satın almak yerine, belli başlı Yahudi aleyhdarı memleketlerde dikkati çekici, ahlâkî üstünlük konularında, san'at, ilim, salgın hastalıklarla mücadele, kahramanlık gösteren askerler v.s. v.s. büyük olan her konuda muazzam mükâfatlar tesis edersiniz. Bu mükâfatlar iki şey temin edecektir: Herkesin terakki etmesi ve reklâm. Anlıyorsunuz ya, mükâfat verilen olay sebebiyle her yerde konuşmalar olacaktır. Böylece insanlar iyi Yahudilerin de bulunduğunu öğreneceklerdir.

Fakat birinci sonuç daha önemlidir. Genel bir seviye yükselmesi, terakki. Münferit olarak, mükâfatı kazanmış olanların önemi yok, beni alâkadar eden, mükâfat kazanmak için çalışacak olanlardır. Bu şekilde ahlâkî seviye yükselecektir».

---

7 Hazreti Musa (İbrani dilinde Moşe) İsrailoğullarını Mısır'dan Firavunun tasallutundan kurtarıp Kızıldeniz yoluyla çıkardığı zaman, onlar çok uzun yıllar esarette kalmış olduklarından bir **m i l l e t** olma vasfını kaybetmişlerdi. Sadece karınlarını doyuran bir efendiye bağlı olmak onlara kâfi geliyor, ötesini düşünmüyorlardı. Sina yarımadası ve Necef çöllerinde kırk yıl müddetle dolaştıktan sonra Kuzeye çıkmışlar ve Arz-ı Mev'ûd'a (Filistin) girerek devlet kurmuşlardı. Bu kırk yıllık dolaşmayı, Hazreti Musa'nın, esareti tanımayan, bilmeyen ve yeni ölçüler içinde bir millet yaratma gayesiyle yaptığını kabul etmekte idiler. Dr. Herzl de 2000 seneye yakın zaman esir veya azınlık hayatı sürmüş ve hakir görülmüş Yahudileri eğitime tâbi tutarak, Hz. Musa gibi 40 yıl değil, fakat 20-30 senede bir millet haline getirmeyi ve Arz-ı Mev'uda öyle gitmeyi düşünmekteydi. «Zamanla doğuracağı sonuçları ne siz, ne de ben görebileceğiz» demesinin sebebi de budur.

Bu noktada sabırsızca sözümü kesti:

«Hayır, hayır, hayır! Ben genel seviyenin yükselmesini istemem. Bizim bütün talihsizliğimiz Yahudilerin çok yükseklere tırmanmak istemesi vakıasından gelmektedir. Bizim lüzumundan fazla aydınımız var. Bence, asıl Yahudilerin bu ileri fırlamalarını durdurmalıdır. Böyle büyük hamleler yapmamalıdırlar. Yahudilere olan bütün nefret bundan ileri gelmektedir. Benim Arjantindeki plânlarıma gelince. Başlangıçta bazı aksaklıkların olduğu doğrudur, fakat şimdi orada çok iyi insanlar vardır. Eğer koloni başarı kazanırsa niyetim yüz kadar gazete muhabirini davet etmek —siz şimdiden davet edilmiş sayılırsınız— ve onları Arjantine götürmektir. Şüphesiz herşey mahsul durumuna bağlı, birkaç iyi yıldan sonra, dünyaya Yahudilerin iyi çiftçiler de olduklarını gösterebileceğim. Bundan sonra onların Rusya'da bile kalmalarına müsaade edilebilir».

Şöyle söyledim :

«Her ne kadar sözümü henüz bitirmediysem de, sizin sözünüzü kesmedim. Sizin kafanızdan geçenleri öğrenmek istedim. Fakat görüyorum ki fikirlerimi size anlatmanın faydası yok».

Bunun üzerine, sanki ben bankasında vazife isteyen bir adammışım gibi bir pozla ve yumuşak bir sesle :

«Sizin zeki bir insan olduğunuzu anlıyorum» dedi. Kendi kendime sadece tebessüm ettim. «Fakat çok fantastik fikirleriniz var».

«Evet, size ya çok basit, ya çok fantastik geleceğini başlangıçta söylemiştim, siz gerçekten fantastiğin ne olduğunu bilmiyorsunuz» diye cevap verdim.

«Hicret yegâne hal şeklidir, satın alınabilecek geniş ve yeterli arazi var» dedi. Ben, neredeyse bağırarak,

«Benim hicreti istemediğimi kim söyledi? Herşey bu notların içinde var. Alman Kayzer'ine gideceğim, o beni anlıyacaktır. Zira o büyük konularda hükmetmek için gelmiş bir kimsedir» dedim.

Bu sözlerimi Hirsch gözlerini kırpıştırarak dinledi. Acaba saygısız davranışım mı, yoksa Kayzer'le konuşma fikrim mi ona tesir etmişti? Belki her ikisi de. Notlarımı cebime koydum ve sözlerimi bağladım :

«Kayzer'e şöyle diyeceğim: Bizim kavmimizi bırak, biz burada yabancıyız. Bizim diğer insanlara karışma, onlar arasında erime müsaademiz yok, zaten yapamayız da, gidelim! Bizim "Çıkış"ımızm [8] şekil ve manasını size anlatacağım. Öyle ki bizim ayrılmamızdan sonra arkamızda ne boşluk kalacak ne de herhangi bir ekonomik kriz olacaktır».

Hirsch: «Parayı nereden bulacaksın? Rotschild ancak 500 frank bağışta bulunacaktır».

Küstah bir gülüşle, «Para mı?» dedim «10 Milyar marklık bir Milli Yahudi İkraz Fonu» kuracağım».

Baron, «Bir fantezi» diye tebessüm etti «Zengin Yahudiler on para vermezler, zengin kişiler fakirlerin ıztırabını anlamazlar».

---

8 «Çıkış» veya «Huruç» Tevrat'ın ikinci kitabıdır. Başlarında peygamber Hazreti Musa olduğu halde, İsrailoğullarının Mısırdan çıkışlarını anlatır.

«Bir sosyalist gibi konuştunuz, Baron Hirsch!»

«Evet, diğerlerine de ayni şeyi yaptırmak uğruna herşey imden vazgeçmeye hazırım».

Ayrılırken son sözleri: «Bu bizim son konuşmamız değildir. Londradan döner dönmez size haber vereceğim» oldu. Ayni yollardan geçerek çıktım ve hemen yazı masamın başına koştum.

*

*

Burada Dr. Theodor Herzl hatıralarını yazmaya sekiz ay kadar ara verir. Sadece tarih atarak kâğıtlar üzerine notlar alır. Bunlar yürürken, otururken, uzanırken, kahvede veya gazinoda iken, uyurken kalkıp oturarak aklına geldikçe yazdığı «Yahudi DEVLETİ» konusundaki düşünceleridir.

Bu düşünceler bazan bir roman malzemesi niteliğinde, bazan devlet sanki gerçekmiş de onun meselelerinin teferruatını ele alış şeklindedir. 3 Haziran 1895 tarihinde Paris'ten Baron Hirsch'e yazdığı mektupta onun kendisini sabırla, sonuna kadar dinlemediğinden yakınır. Konuşmasının daha birinci bölümünü anlattığı sırada vaktin gecikmesi veya bilmem hangi iş ziyareti için kendisini başından savdığını söyler ve şöyle devam eder :

«Plânımı bütün ayrıntıları ile hazırlamış bulunuyorum, bütün plânı! Herşeyi etrafı ile biliyorum: Para, para ve yine para. Nakliye için para, büyük insan kitlelerinin nakli için para (ki şimdi Musa'nın zamanındaki gibi sadece yemek ve su insanların ihtiyaçlarını karşılamıyor). Bölümlerin organizesi, bazı devlet başkanları ile muhaceret anlaşmaları, diğerleriyle Yahudilerin geçişlerine müsaade ve bunların garantisi meselesi, yeni ve mükemmel yerler hazırlanması için para lazım. Bunlardan önce tesirli bir propoganda, fikrin gazeteler, kitaplar, risaleler, konferanslar, resimler ve şarkılarla halka maledilmesi. Herşey bir merkezden idare edilecek ve maksat tahakkuk ettirilecektir.

Nasıl bir bayrak çekeceğimi size söylerken, alay edercesine "Bayrak mı, o da nedir, bir direk ve üzerinde bir bez parçası değil mi?" dediniz.

Hayır efendim, bayrak bundan çok daha fazla birşeydir. Bir bayrakla insan diğerlerinin önüne geçip onları istediği yere, hatta Mev'ûd Arza bile götürebilir. İnsan bayrak için yaşar ve ölür. Eğer birisi onları eğitip yetiştirmişse, kitleler sadece ve sadece bayrak için ölüme koşa koşa giderler. Siz Alman İmparatorluğunu neyin meydana getirdiğini bilir misiniz? Hayaller, şarkılar, fanteziler, siyah-kırmızı-sarı bir bez ve kısacık bir emir. Bismarck'ın yaptığı, daha önce idealistlerin diktiği ağacı sallayıp meyvesini toplamaktan ibarettir.

Ne! Siz gayr-ı makulu ve dini anlamaz mısınız? İsterseniz Yahudilerin ikibin senedir bu hayal uğruna çektiklerini düşünün. Evet, hayaller, yalnızca hayaller insanların ruhlarını kavrarlar. Ve bunlara istikamet vermeyen herhangi bir kimse, belki mükemmel bir insandır, zengindir, çok geniş ölçüde hayırseverdir ama insanların lideri değildir ve ondan ileride hiçbirşey kalmayacaktır.

Görmüyor musunuz ki bir hamlede hem Yahudi sermayesini hem işgücünü ve heyecanlarını maksadımız için bir araya getiriyorum.

Bunlar hiç şüphesiz kaba hatlardır. Fakat benim detayları hazırlamadığımı nereden

biliyordunuz? Bana sözümü bitirme imkânını verdiniz mi?

Yahudiler için 10 milyar mark nedir? Onlar halen Fransanın 1871'deki durumundan daha zengindirler. Eğer mecburiyet varsa işe bir milyarla bile girişebiliriz. Zira bu bizim müstakbel demiryollarımız, muhacirlerimizi taşıyacak filolarımız ve donanmamız için çalışan bir sermaye olacaktır. Onunla evler, oteller, işçi meskenleri, okullar, tiyatrolar, müzeler, devlet daireleri, hapishaneler, hastaneler, kısaca şehirler inşa edecek ve bir yeni vatan yaratacağız, öyle bir vatan ki bu Mev'ûd Arza dönecektir...

Bütün samimiyetimle temin ederim ki konuşmamız pek satıhta kalmış olsa bile enteresandı. "Gel beni gör" demenizi bekleyeceğim.

Selâm ve saygılarımla,

Dr. T. Herzl».

Bundan sonra Dr. Herzl, yazdığı siyasi risale olan «Yahudi Devleti»nde anlattığı görüşlerin ana fikirlerini sıralıyor. Devlette bulunacak ana müesseseleri ve bunların nasıl çalışacaklarını anlatıyor. Meselâ bir «Merkezi İş Bürosu» olacak ve memleketteki her türlü işçi ihtiyacını orası karşılayacak. Bütün çiftlikler telefon şebekesi içine alınacak, «Filan güne 1000 tarla işçisi lâzım» diye bir çiftlikten talep geldiğinde, merkez askerlikte cepheye sevkiyat yapar gibi bu bin kişiyi ihtiyaç olan çiftliğe sevkedecek. Bunun yanında yardımcıya ihtiyacı olan bir terzinin veya kunduracının da istediğini bulup temin edecek.

Memleketin filan yerine bir şeker fabrikası kurulmalı, veya falanca yerdeki maden işletilmeli, yahut filan yerde petrol araştırmaları yapılmalı şeklindeki kararları verebilecek selahiyetli bir ekip bulunmalı.

Sermaye hareketleri ve kredi meseleleri tek merkezden ve âmmenin menfaatine en uygun şekilde tek merkezden ayarlanmalı, ayarlanacak.

Bütün Yahudileri müştereken ilgilendiren hususlarda sırf kendi zengin olmak için çalışanların, çalışacak olanların vay haline. Bu gibiler en sert şekilde cezalandırılacaktır.

Biz, bütün Siyonistler birleşeceğiz.

Zorlu mücadeleler yapacağız: İnsafsız bir firavunla, düşmanlarla ve bilhassa kendi kendimizle. Altın Buzağı! [9]...

Temmuz ayının ilk haftasına ait notlarında artık Baron Hirsch'e önem vermemeye başladığını görüyoruz. Dr. Herzl artık ondan çok daha zengin, milyarder bir Yahudiye yaklaşmayı düşünmektedir. Bu, servetleri ve yaşayışları dillere destan, Londra ve Paris'in en zengin ailesi, Rothscild âilesidir. Kendisi bu düşüncesini, meşhur kumandan Moltke'nin yüz bulmadığı Danimarkayı bırakıp Prusya'ya geçişine benzetmektedir. «Eğer ayni zamanda Rothschild'i kazanırsam artık zavallı Baron Hirsch'i bir kenara atmak istemem. Ona bir yerde ikinci baş-kanlık veririm. Bu, benim plânımla ilgilenmesi ve geçmişte Yahudilere yaptığı hizmetlerin mükâfatı olur. Onu ve diğer büyük Yahudileri bir çatı altmda toplamayı çok daha tercih ederim.

9 Israiloğulları Mısır'dan Hz. Musa ile çıktıktan az sonra, onun bir ara yanlarından ayrılması üzerine, altından bir buzağı yapıp ona ibadete başlamışlardı. Hz. Musa uzun çabalardan sonra tekrar yola sokabilmişti.

Önce «Cemiyet»in yüksek idare konseyi gelir, sonra buraya bağlı olarak Camondos ve Mendelsohn'un [10] başkanlıklarında alt komiteler kurulur.

Rothschild'leri ve diğer zengin Yahudileri tarihî vazifelerine çağıracağım, bütün iyi niyetli insanları bir araya toplayacağım.

*

* *

Viyanadan Paris'e gidip dönmem tarihî bir zaruretti. Bu şekilde hicret etmenin ne demek olduğunu öğrenmiş oldum. Güdemann [11] : Seni başşehrin başrahibi yapacağım. Eğer

Rotchild'ler istemezlerse, meseleyi bütün Yahudi camiasının önüne getireceğim. Bunun Rothcild'ler için de dezavantajı var, herkesin vaziyeti bilmesi fırtınalar yaratacaktır. Bunu muhakkak başaracağım, zira kalemim bugüne kadar temiz kaldı ve bundan sonra da satılmayacaktır. Rotschildlere asla bağlı değilim, ben onları sadece bir odak noktası olarak kullanmayı tercih ederim. Zira lazım olan bütün parayı, sırf kalem kuvveti ile yarım günde toplayabilirim.

*

* *

Hiçbir Yahudi dışarıda bırakılmaksızın, kabiliyet ve kapasitesine göre bir işte kullanılmalı.

Yirmi yıl içinde, erkekleri birer asker olarak yetiştirmeliyim, fakat profesyonel bir ordu. Kuvvetli. Erkek nüfusun onda biri. Bundan daha aşağısı olmaz. Onlara hür olmayı, kuvvetli olmayı ve ihtiyaç vukuunda öncü olarak hizmete hazır olmayı öğreteceğim. Eğitim faaliyetleri sırasında onlara vatan şarkıları, Makabiler, din, kahramanlık öyküleri v.s. öğretilecektir. Goldmark, Brüll ve diğer Yahudi kompozitörleri tarafından popüler şarkılar hazırlanacaktır.

Biz muhtemelen Venedik'in gittiği yoldan giderek devlet tesis edeceğiz, fakat onların tecrübelerinden faydalanıp ayni akıbete uğramıyacağız. Eğer Rothschild'ler bize iltihak ederlerse birinci «Doj» onlardan biri olacaktır. Ben asla ve kafa doj olmayacağım, ben devleti kendi şahsî hayatımdan tamamen ayrı tutacağım, vazife almayacağım.

Birinci nokta : Meseleyi Rothschild'ler olsa da olmasa da halledeceğim.

İkinci nokta : Eğer onlarla birlikte yapamazsam, onlara rağmen yine halledeceğim.

*

* *

Tulieries'de büyük hukukçu ve devlet adamı Leon Gambettanın heykelinin önü. Yahudilerin benim için bundan daha güzelini yapacaklarını ümit ederim.

Bir toprak parçası için karar verip, onun şimdiki malik ve hâkimi ile anlaşma yapar yapmaz, bütün büyük kuvvetlerle tarafsızlık konusunda diplomatik faaliyete başlarız.

Alman Kayzer'i bana şöyle söylese : Eğer bu bize karışmamış olan kavminin başına geçip

10 Birincisi Venedikli, İkincisi alman iki büyük Yahudi iş adamı ve bankerdirler.

11 Moritz Güdemann (1885-1918), Viyana'daki Yahudi cemaatinin baş rabbisi. Yazdığı kitaplar bütün doğu Avrupa Yahudi çocuklarına okutulmaktaydı.

onları buradan çıkarırsan sana müteşekkir olurum.

Bu bana otorite kazandırır ve Yahudiler üzerinde büyük tesir bırakır.

İlk senatörümüz babam olacaktır.

Senatoya bizimle birlikte gelen bütün ileri gelen Yahudiler gireceklerdir.

*

* *

Birinci adım : Rothschildler

İkinci adım : Orta derecedeki milyonerler

Üçüncü adım : Halk. Eğer bu mertebeye gelebilirsem, ilk ikidekiler bir günde iltihak ederler.

8 Haziran

Şehirlerimizi yaparken önce kanalizasyon, su, gaz v.s. yi halletmeliyiz. Sadece Paris, Floransa veya başka birini kopya etmemeliyiz, huzur ve hürriyet ifade eden bir Yahudi stili de ortaya koymalıyız. Kasabalar arasında boşluklar bırakılmalı, her kasaba büyük ve bakımlı bir bahçe içindeki büyük bir ev gibi görünmelidir.

Rothschild aile meclisine :

Siz bir fakire 100 frank verirsiniz. Benim hiçbir şeyim olmasa bile ben ona bir iş veririm. En kötü ihtimal benim o yüz frangı kaybetmemdir, ama ben böylece faydalı bir varlık meydana getiririm, siz ise bu usulünüzle ancak bir dilenci yaratmış olursunuz. Oysa ben bir iş vermekle ayni zamanda bir de pazar edinmiş olurum.

9 Haziran

Salo ve Güdemann [12] bana birer rapor hazırlıyacaklar. Güdemann moral ve politik bakımdan Yahudi aleyhdarlığı konusunda bildiklerini bir araya getirecek. Salo ise Yahudilerin içinde bulundukları şartları, mülklerin ve servetlerin dağılışını, Yahudilerin bulundukları devletlerdeki durumlarını, iş muhit ve merkezlerini tespit edecek.

10 Haziran

Rothschild aile meclisine :

Kavmimizin ananevi iç ağrısını dindirmek için bir hamle de ben yapıyorum. Onların başına geçip Mev'ûd Arza götüreceğim. Bunu bir fantezi zannetmeyiniz. Ben havada kale inşa eden bir mimar değilim. Ben gerçek bir ev inşa ediyorum. Bunun malzemesini gözlerinizle görebilir, ellerinizle dokunabilirsiniz.

*

* *

İstikbaldeki bir Avrupa savaşı bizim teşebbüsümüze bir zarar vermez, bilakis faydalı olur. Zira bütün Yahudiler bütün varlıkları ile karşı tarafa, emîn olan tarafa geçiverirler.

---

12 Baş Rabbi Güdemann'ın arkadaşı, zengin bir Viyanalı Yahudidir. Başlangıçtan itibaren hareketin mürevviçlerinden ve Dr. Herzl'in yardımcılarındandır.

*

*   *

11 Haziran

Güney Amerikaya gidebiliriz. Orasının birçok avantajları var, üstelik silahlı ve mendebur Avrupadan da uzaktır. İlk devletimizin anlaşmaları da Güney Amerika cumhuriyetleri ile yapılır. Onlara bölgede bize verecekleri haklar ve garantilere karşılık borç verebiliriz.

Başlangıçta onların müsaadelerine muhtacız. Tedricen kuvvetlenir ve ihtiyacımız olan herşeyi kendimiz temin eder ve kendi kendimizi de savunabiliriz.

Bir Güney Amerika ve bir de Avrupa politikamız olur.

Eğer Güney Amerikada olursak, orada kuracağımız devlet hayli uzun bir müddet Avrupa tarafından mütalea dahi edilmez-

*

*   *

Eğer Rothschildleri ve orta dereceli milyonerleri cezbedemezsem, bütün plânımı bir kitap halinde neşrederim: «Yahudi Meselesinin Halli» (The Solution of the Jewish Question). Giriş kısmında da Hirsch'ten itibaren bütün olup bitenleri Yahudi efkârına naklederim.

*

*   *

Hicret etmek? Ama nereye? İsviçreye mi? Yahudilere karşı dünyada ilk kanunu çıkaran memlekete mi?

Nereye? Bu soru beni içten içe perişan ediyor.

*

*   *

Tanınmış romancı A. Daudet, bu Yahudi kampanyamı bir roman haline koyup koymayacağımı sordu. Bana «Uncle Tom's Cabin» adlı romanı misal gösterdi.

11 Haziran, Güdemann'a mektup

Aziz Doktor Güdemann,

Bu mektup sizi söylenenler ve söylenmeyenler bakımından iki cihetle şaşırtacaktır.

Ben, bütün Yahudilerin lideri olmaya karar verdim ve şimdi senden soruyorum, benim yardımcım olur musun olmaz mısın?

Birinci işiniz yalnız Viyadaki değil Avusturya-Macaristan, Almanya, Rusya, Romanya v.s. memleketlerdeki Yahudilerin halihazır moral ve politik durumları hakkında bir rapor hazırlamak olacaktır. Bu raporun çok dakik istatistiklere dayanarak hazırlanması şart değil, bu şekil çok uzun vaktinizi alır. Bana bir kaç gün içerisinde ana hatları ile bildirin, eksiklerini sonra telafi edersiniz. Siz bu mevzularla ötedenberi ilgilendiğiniz için hemen hazırlayabilirsiniz. Yalnız eğer bunu birisine dikte ederek yazdıracaksanız, aman o kimse bunun ne için yazıldığını bilmesin.

Size muhaberemizi son derece gizli tutmanızı rica edeceğim. Konu son derece önemli ve ciddidir. Ciddiyeti şuradan anlayın ki ben ne ana babama ve ne de en yakın akrabama bu hususta tek kelime söylemiş değilim.

Yukarıda bahsettiğim raporu bana 18 Haziran Salı günü, Geneva (Cenevre) gölü yanındaki kahvede, tabii bana yardıma karar vermişseniz, verirsiniz. Caux kahvesinde göreceksiniz ki benim bir dünya işleri ile bir de ahiret işleri ile meşgul iki yardımcıya ihtiyacım var. Dünyevî işler için Bay Salo'yu seçtim, zannederim kendisini çok iyi tanırsınız. Ona geçen Perşembe, ayın altısında yazdım. Cevabının dün veya bugün gelmesi lazımdı. Maamafih daha fazla bekleyecek değilim.

Kararınızı verir vermez lütfen bana telgraf çekiniz. Eğer cevabınız müsbet ise «Kabul», değilse «Müteessirim, imkânsız» şeklinde bildiriniz. Eğer Salo'dan ses çıkmazsa onun yerine birini seçmeyi size bırakacağım. Eğer siz de katılmıyorsanız, o zaman babama danışacağım.

Caux'ta sizi bir vazife bekliyor. Bizim zavallı, talihsiz kardeşlerimiz için büyük bir plânım var. Lütfen gelin.

Derin saygılarımın kabulü ricasiyle,

Hürmetkarınız Theodor Herzl 37, rue Cambon

*

*   *

11 Haziran

Hirsch'e yazdığım mektupta «Benim yaşım olan 35 içerisinde iken Fransa'da Napolyon İmparator olmuştu ve ayni yaşta kimseler başvekillik ediyorlardı» demiştim. Kullandığım ifa-denin kötü olduğunu ve bundan benim bir megaloman olduğum sonucuna varılabileceğini düşünüyorum. Oysa ben sadece, benim de politikaya atılmaya ve böyle şeyleri düşünmeye hakkım olduğunu ifade etmek istemiştim.

*

*   *

Fahişelik konusu :

Bu konunun derhal halledilmesi için bir yol görünmüyor. Pederşahi aile tipine gidilerek, erken evlenme teşvik ve bu gibilere tatminkâr ücretli iş temin edilirse, bunlara birer ev temin edilirse... böylece ortadan kaldırılabilirler. Kadın pazarlarına paydos demeliyiz.

*

*   *

14 Haziran

Mev'ûd Arz! Orada bizim bütün haklarımız olarak, hür insanlar olarak yaşayacak, kendi vatanımızda huzur içinde öleceğiz. «Yahudi!» hitabı bugünkü hakaret anlamını kaybedecek, «Alman» veya «İngiliz» yahut «Fransız» denildiği, kullanıldığı gibi kullanılacak.

Bayrağımız olacak. Belki şöyle bir bayrak, beyaz zemin üstünde yedi altın yıldız.. Beyaz zemin bizim yeni, temiz hayatımızı, yedi yıldız da, günde yedi saat çalışma prensibini temsil

edecek. Çalışma, içtihad etme sancağının altında Mev'ûd Arza gireceğiz.

*

* *

13 Haziran

Bugün Güdemann'dan telgraf aldım :

«Seyahat yapamam. Salo da Kuzey Cape'de, mektup postada, Pazar günü Baden'e gidiyorum — Güdemann».

Evet, Yahudilerin alakalarını çekmek güç olacak, fakat olacak. Kendimde devlerin gücünü hissediyorum.

15 Haziran

Bugün terkedilmiş bir münzevi adamım, fakat belki yarın yüzbinlerin fikrî lideri olacağım.

Orta sınıf milyonerlere temsilcilerimi göndereceğim: Schiff, Goldmann, Wolf Schulmann.

Kalplerinde birazcık Yahudilik kalmış olan milyonerlerin bir rabbi [*] ile temas etmesini isteyeceğim. Rabbi onlara benim vaazımı okuyacaktır. Bizimle beraber olmak istemeyen rabbiler terkedilecektir, fakat program yürütülecektir.

Rabbiler benim düşündüğüm teşkilatın direkleri olacaklardır. Halkı onlar harekete geçirecek ve bilgiyi onlar vereceklerdir. Bu hizmetlerinin karşılığı olarak da ileride devlete bağlı ve daima himaye altında bulunan bir teşkilat haline getirileceklerdir.

16 Haziran, 1895

Bugünler birkaç defa aklımı kaçırıyorum zannettim ve bundan korktum. İnsanın düşündüklerini yapmasına bir ömür yetmez ki. Fakat arkamda manevî bir miras bırakacağım. Kime? Bütün insanlara. İnsanlığın en büyük hayırhahları arasında sayılacağıma inanıyorum. Yoksa bu bile bir megalomani mi?

*

* *

Paris'te Neue Freire Presse'in muhabiri bulunduğu sıralarda Dr. Herzl daha pek çok faaliyet gösterir. Mektupla, ziyaretle, karşılıklı konuşma ile, araya başkalarını koyarak birçok kimseyi kendi fikrine meylettirir. Bunlar arasında rabbiler (haham), bankerler, banka müdürleri, kömür madenleri sahipleri, gazete sahipleri, diplomatlar, askerler vardır. Meselâ İngiliz Yahudilerinden Albay Goldsmith (ki kendisi İngilteredeki Hovevey Siyon cemiyetinin de kurucusudur) hemen gemi tedarik edilerek Filistin'in yeniden ele geçirilmesine girişilmesini tavsiye eder.

Rothschildlerin davaya celbedilmesi için, kendisi reddedilmek ihtimali olduğu için doğrudan doğruya harekete geçmez, fakat uzun, bir rapor hazırlar ve bir din adamı tarafından ailenin reisi olan Albert Rothschild'e okunmasını temine uğraşır.

Viyanada belediye reisi seçimini çetin bir Yahudi düşmanı kazanır. Buna üzülür. Öte taraftan

---

13 Türkçede «Haham» dediğimiz din görevlisi.

Avusturya başvekili Kont Badeni ile gizli temas kurar ve onu el altından desteklemeye söz verir. Doğrudan doğruya Prens Bismarck'a mektup yazarak Yahudilerin hicret etmeleri konusundaki fikirlerini anla**tır. Günlerce, heyecan içinde mektubuna cevap bekler, fakat bir türlü gelmez. Kasımda Viyanada, gazetesinde ve bu faaliyetler içinde iken ilk defa Türkiye hakkında bir görüşünü not eder.**

Viyana, 10 Kasım 1895

Türkiyede telaş. Acaba Şark Meselesi Türkiyenin bölünmesi suretiyle bir hal şekline bağlanamaz mı? Avrupa kongresinde mümkündür ki (Belçika veya İsviçre gibi) tarafsız fakat bize ait olacak bir toprak parçası da biz alalım.

Paris, 16 Kasım

Başhaham Zadoc Kahn ile konuştum. Ona plânım hakkında hazırladığım risaleyi okudum. Sonuna kadar dinledi veya öyle göründü. Sonra kendisinin de bir Siyonist olduğunu itiraf etti, ama Fransaya da bağlı olduğunu söyledi.

Evet, bir insan Siyon ile Fransa'dan birini seçmek zorundadır.

Baş Haham «küçük» bir Yahudi. Eğer ciddi bir yardımını görürsem doğrusu şaşarım.

17 Kasım

Bugün Nordau [14] ile konuştum.

Bizim gazetenin naşiri Benedikt'ten sonra, beni en iyi olarak anlayanların İkincisidir. Her zaman benimle beraber olacağına emin olduğum bir kimse. İleride devletimiz kurulduğu zaman iyi bir akademi başkanı ve Maarif vekili olabilir. Londraya gitmeyi düşündüğüm zaman bana Yahudi yazarların, artistlerin devam ettikleri Maccabean kulübüne gitmemi tavsiye etti.

Londra, 23 Kasım

Tanınmış İngiliz Yahudisi, banker Sir Samuel Montagu'nun evindeyim. Evde herşey kitabın yazdığı şekilde yenilip içiliyor. Bana, kendisini bir ingilizden ziyade İsrailli hissettiğini ifade ile bütün ailesiyle Filistine yerleşeceğini söyledi. Eski devirlerde olduğundan çok daha geniş bir Filistin..

Kardif, 25 Kasım

Albay Goldsmith'le beraberim.

İstasyona vardığımda beni üniforma giymiş olarak karşıladı. Orta boylu, küçük siyah sakallı, kara gözlü, zeki, sempatik bir İngiliz Yahudisi.

İstasyonun arkasına bıraktığı tek atlı arabasına bindiğimiz zaman bana neş'eli bir ifadeyle: «İsrailin bağımsızlığı için uğraşacağız» dedi. Sonra bana Kardif ve civar bölgenin kumandanı olduğunu söyleyip şehir hakkında izahat verdi.

Evde karısı ve Rahel ve Karmel adlı iki kızı ile tanıştım. Yemekten sonra Albay'a planımı okudum. Almancası mükemmel olmadığı için bütün teferruatını anlamadı ama «Bu benim

---

14 Max Nordau, Dr. Herzl'in yakın mesai arkadaşlarından olan Yahudi tabib, yazar ve bir alman gazetesinin Paris muhabiridir. 1923 yılında bir rus siyonisti tarafından vurularak öldürülmüştür. Katil, onu, Yahudilerin Uganda'da yerleşmelerine çalıştığı için vurduğunu mahkemesi görülürken ifade etmiş-

hayatımın fikridir» dedi.

Bulunduğu mevki itibariyle harekette herhangi bir liderlik almasına imkân olmadığını, fakat hareket başladıktan sonra Britanyayı terkederek Yahudi hizmetine girebileceğini belirtti. Konuşurken «Yahudi» yerine «İsrailli» demeye bilhassa dikkat ediyordu. Çünkü «İsrail» kelimesi bütün kabileleri içine alıyordu. Bana «Hovevey Siyon» [15] un oniki kabileyi temsil eden oniki işaretli bayrağını gösterdi. Ben de ona yedi yıldızlı bayrak fikrim hakkında izahat verdim.

Tam anlaştık, ben onu, o da beni anladı. Harikulade bir insan. Başka albayların da bulunduğu akşam yemeğinden sonra ikimiz bir odaya çekildik. Bana orada hayat hikayesini anlattı :

«Benim adım Daniel Deronda'dır. Hıristiyan olarak doğdum. Annem ve babam hıristiyanlığa Yahudilikten dönmedir. Bunu Hindistanda iken öğrendim ve ecdadımın itikadına dönmeye karar verdim. O sırada teğmendim, tekrar Yahudi dinine intisap ettim. Şimdiki karım da Yahudi asıllı hıristiyandı. Onunla İskoçya'da medenî nikahla evlenmiştik. Sonra o da dinini değiştirmeye karar verdi ve bir Sinagogta tekrar evlendik. Ben ortadoks Yahudiyim. Bu bana îngilterede hiçbir zorluk çıkarmadı. Kızlarım da tam bir dini terbiye görüyor ve daha şimdiden ibranice öğreniyorlar.»

Onun Hirsch adına Güney Amerikaya gidişi de bir roman kadar renkli. Oraları ve şartlarını gördükten sonra vardığı sonuç şu: Sadece Filistin bizim vatanımız olabilir. Kanaatine göre dindar ingilizler de biz Filistine gitmek istersek yardım edeceklerdir. Çünkü onlara göre Mesih, ancak Yahudilerin Filistine gitmelerinden sonra r ü c u edecektir.

Goldsmith ile kendimi birdenbire başka bir dünyada buldum. Tıpkı Mantagu gibi o da eskisinden daha büyük bir Filistin düşünüyor.

26 Kasım, Kardif

Albay Goldsmith'e elveda. Onu bir kardeş gibi tutacağım.

Ayni gün akşam Londra

«Jewish Chronicle» # gazetesinden Asher Myers, Hovevey Siyon sekreteri Dr. Hirsch ve ressam Solomon ile buluştum.

Myers bana «Ahdi Atikle münasebetiniz ne durumda?» diye sordu. Ben «Ben hür düşünceliyim ve kavmimiz de öyle olmalıdır. Bırakalım bu yolda herkes kendi kurtuluş yolunu bulsun» dedim.

Sonra konuşmalar dağıldı. Rothschild, Mocatta, Montefiore gibi büyük zenginlerin mutlaka elde edilmesi ileri sürüldü.

Myers: «Sen bu uğurda şehid olabilirsin. Dindar Yahudiler senin peşinden gelirler, ama sen son derecede kötü bir dindarsın. Bunu düşünmen lazım. Sonra Yahudiler hiçbir zaman Arjantine gitmek istemezler, onların istedikleri yer F i l i s t i n 'dir» dedi.

---

15 Hovevey Siyon (Siyonu Sevenler) 1870 yılında David Gordon tarafından ortaya atılıp sonra bilhassa Rusya'da gelişen bir teşkilâttır. 1882 yılında organize hale gelmiştir. Bir gurup Yahudi genç Hovevey Siyon'un yardımı ile o yıllarda Filistine yerleştirilmiştir. Hareket tamamen millî bir Yahudi hareketidir. önceleri politik Siyonizm hareketine cephe almış ise de sonra Siyonist Teşkilâtı tarafından absorbe edilerek bünyesi içine alınmıştır.

Gazetesinde neşredilmek üzere fikirlerimin bir özetini yazmamı istedi. Bunlar iyi güzel şeyler ama, Londrada istediğim gibi bir merkez kuramadım. Maamafih Rev. Singer benim Londra temsilcim olarak kalacak.

Viyana, 18 Ocak 1896

Bugün Londradan Schidrowitz'den aldığım telgrafta Jewish Chronicle'de «Yahudi Meselesinin Halli» konusundaki yazımın çıktığı bildiriliyor. Halk efkârı arenasına ilk adım.

19 Ocak

Bugün naşir Breitenstein ile kontrat imzaladım. Nihayet bitirebildiğim metinden birkaç sahifeyi okuduğum zaman çok heyecanlandı. Kitabın başlığını değiştirdim: Der Judenstaat (Yahudi Devleti) yaptım.

Bugün vazifesini tamamlamış bir kimsenin huzurunu duyuyorum. Büyük bir muvaffakiyet beklemiyorum. Şimdi rahatça edebî projelerime bakabilirim. Herşeyden önce «Ghetto» piyesim üzerinde yeniden çalışacağım.

22 Ocak

Makalenin akisleri gelmeye başladı. Prag'dan rabbi A. Kaminka beni Avusturyada bir millî Yahudi partisi kurmaya teşvik ediyor. Ona, şahsen politikanın dışında kalmak kararında olduğum cevabını gönderdim.

24 Ocak

Mahalli Yahudi Cemaati sekreteri Dr. Lieben bugün daireme geldi. Jewish Chronicle'da intişar eden ütopyanın sahibinin ben olup olmadığım hususunda suale maruz kalmış. Karşılıklı konuştuk. Milliyetçi bir Yahudi olduğumu söylediğim zaman «Bu kendini inandırdığın birşey» dedi.

2 Şubat

Prater'de Güdemann ile karşılaştım. «Şimdi seni düşünüyordum» dedi «Ne kadar büyük bir iş yaptığının sen farkında değilsin16.

Bundan sonraki iki hafta, çalıştığı Neue Freie Presse gazetesi sahibi ile mücadele içinde geçer. Gazetenin sahipleri Yahudi olmakla beraber, Avusturyada liberallerin organı ve en çok satan bir gazete durumunda bulunduklarından Dr. Herzl'in «Yahudi Devleti» adlı kitabının tefrika edilmesi teklifine karşı koydukları gibi, onu bu kitabı neşretmekten de alıkoymak isterler. Böyle bir kitabın üstünde imzası bulunduğu için doğması muhtemel mahzurlar ve reaksiyonlar sebebiyle gazetenin zarar göreceğini söylerler. Vazgeçmesi için para verebileceklerini ima ederler. O, asla vazgeçmeyeceğini söyler.

Müsvetteleri verdiği naşir de kendisine müstakbel tehlike ve risklerden bahseder fakat yolundan döndüremez.

Bu arada Viyana'da bir bankanın müdürü olan Dessauer kitabın yayınlanmasında zarar değil fayda gördüğünü ifade ederek ona cesaret verir. Şehir parkında karlar üzerinde müstakbel Yahudi D e v l e t ini hayal ederler. Bu devletin elli yıl içinde [*] kurulabileceğini, bunun büyük bir devlet olacağını, kuvvetinin, İngiltere misalinde olduğu gibi, nüfus fazlalığından

---

16 Bu tahmin gerçekten doğru çıkmış ve devlet 1948 yılında kurulmuştur.

değil zekâdan ileri geleceğini düşünürler. Yahudilerin istikbalde insanlık için neler yapabileceğini tahayyül ederler.

Bir salonda toplanan Yahudi öğrenciler Dr. Herzl'i davet ederler. Orada heyecanla karşılanır. Onlara bir saatten fazla zaman hitabeder, fikirlerini anlatır. Tam beklediği gibi büyük bir başarı kazanır. Öğrenciler kendisiyle beraber ve peşinde olduklarını ifade ederler.

Nihayet eser basılır ve ilk 500 nüsha paketlenmiş olarak eline geçer. Artık ok yaydan çıkmıştır. Hayatının bir dönüm noktasındadır. Eskiden tanıdığı bir balıkçının söylediği bir sözü hatırlar: «Calibi dikkattir, insan asla ümitsiz olmaz»...

Babası, kitabın vitrinlerde teşhir edildiği haberini getirir. Bütün dostlarının hemen ortadan kaybolduklarını farkeder. Herkes kitabın uyandıracağı yankıyı görüp ona göre davranmak üzere bir kenara çekilmiştir. Yanında yalnız babası, bir kaya gibi sağlam ve dimdik durmakta ve ona destek olmaktadır.

Neşri takibeden bir kaç gün içinde yankılar gelmeye başlar. Üniversite profesörlerinden Siegmund Feilbogen bu kitabın Siyonist edebiyatının o zamana kadar görülen en dikkate değer eseri olduğunu ifade eder. Talebe ve esnaf teşekküllerinden konuşma yapmak üzere davetler başlar. Yankıların büyük çoğunluğu müsbettir. Her Yahudi kitapta ortaya atılan fikrin azameti karşısında şaşırmaktadır. Dr. Landau [17] hareketin fikriyatını yaymak ve Dr. Herzl'in organı olmak üzere haftalık bir mecmua çıkarılması teklifini ortaya atar.

Dr. Landau'nun «güzel» bir fikri vardır: Correspondance de L'est gazetesi naşiri Newlinsky [18] ile temas sağlamak. Bu zat türklerin sultanı Abdülhamid ile dost olduğuna göre, rüşvet karşılığı onlara üzerinde hükümran olacakları bir toprak parçası temin edebilir.

23 Şubat

Halk tiyatrosu'nda birçok gazeteci ile konuştum. Şehir hep benim kitaptan bahsediyor. Bazıları tebessüm ediyor ve hatta gülüyorlar ama kitap genellikle bir tesir bırakmış görünüyor.

Hermann Bahr bana karşıt olarak yazı yazacağını söyledi, zira insanlar Yahudisiz edemezlermiş!

Dr. Landau burada idi. Yahudi Devleti'nde ziraat bölümünü ihmal ettiğim kanaatinde. Cevap basit: Elbette ziraat kooperatiflerimiz ve küçük ziraî endüstrimiz olacak.

Sonra «dil» konusunu görüştük. Landau birçok siyonistler gibi müstakbel konuşma dilimizin «îbranice» olması fikrinde. Bence ana dil hiçbir zorlama olmadan kendisini kabül ettiren dil olmalıdır. Eğer biz bir Yeni-İbrani devleti kurarsak tıpkı yunanlılara benzeriz. Kendimizi linguistik bir ghetto içine hapsetmemeliyiz, bütün dünya bizim olmalıdır.

Viyana'da bana takılıyorlar. Julius Bauer şöyle diyor: «Pekala Filistin'e gidelim, ama ben

---

17 Leopold Landau Berlin Tıp Fakültesi profesörlerindendir. Tanınmış bir alman siyonistidir. Birçok faaliyette bulunmuştur.

18 Michael de Newlinsky, aristokrat bir polonyalıdır. Petersburg (Leningrad) Üniversitesinde okumuş, Moskoya'da çeşitli dergilerde yazı hayatına atılmıştır. Sonra Macar ve Avusturya tabiyetine geçmiş, Hâriciyeye intisap ederek İstanbul'da Avusturya-Macaristan sefaretinde vazife almıştır. Daha başlangıçtan itibaren sultan ikinci Abdulhamid'in şahsî dostluğunu kazanmış ve Dr. Herzl'in doğrudan doğruya İstanbul ve Yıldız'la temasa geçmesinde kolaylıklar sağlamıştır.

başında Büyük Herzl'in bulunacağı bir cumhuriyet istiyorum».

27 Şubat

Daily Chronicle gazetesinde benim «Yahudi Devleti» dolayısiyle ressam Holman Hunt ve milyoner Sir Samuel Montagu ile yapılmış bir röportaj yayınlandı.

Montagu'ye göre birisi Filistini Türklerin Sultanından iki milyon altına alabilir.

28 Şubat

Viyana Şehir Meclisi için dün yapılan seçimlerin sonuçları beni haklı çıkardı. Eylülden beri Yahudi aleyhdarı reyler tedricen artıyor. Heryerde, hatta liberallerin «kale»lerinde, İçşehir ve Leopoldstadt'da bile vaziyet ayni.

*

* *

Viyana Yahudilerinden Dr. J. Gans-Ludassy, filozof Theodor Gomperz, «Yahudi Devleti» ile «Siyonizm» aleyhine belli başlı gazetelerde yayınlarda bulunurlarken, siyonist olarak tanınmış Birnbaum, J. Kohn, Landau gibi yakınları da biribirlerine düşerler. «Kadîma» cemiyeti, ayni gaye için kurulmuş «Gamala» aleyhine çalışır. Meselâ Birnbaum kendi sosyalist görüşleri etrafında birleşilmesi kanaatindedir. Filistinde sosyalist lider olmayı tahayyül eder. Dr. Herzl «Daha memleketi ele geçirmeden onu parçalamaya başlıyoruz» diye hayıflanır. Oysa adı geçen Birnbaum «Siyonizm» tabirini ilk defa ortaya atan, «Siyonizm»den önce «Hovevey Siyon» teşkilatını kuran, Berlin'deki meşhur «Siyon» (Zion) dergisini çıkaran kimsedir.

Mahallî siyonistler, Berlindeki «Genç İsrail» derneği kendisini tartışmaya, görüşlerini savunmağa çağırırlar, reddeder. Öte yandan Sofya Baş Haham'ı Dr. Herzl'i Mesih olarak tanıdığını beyan eder. Büyük Yahudi topluluklarına bulgar ve İspanyol dillerinde onun yazıları ve fikirleri konusunda açıklamalar yayınlar.

Bu sıralarda Viyanadaki İngiltere Sefarethanesi papazı William Hechler ile tanışır. Bu papaz eski metinlerden çıkardığı cümlelere ebced hesabı ile anlamlar verip sonuçlar çıkarması ile tanınmıştır. Ona göre Dr. Herzl beklenen adam dır. İkinci İslâm halîfesi Hazreti Ömer'in hilâfet yıllarından (637-638) 42 nübüvvet ayı (yani 1260 yıl) geçince Filistin Yahudiler tarafından ele geçirilecektir ki bu tarih 1897 veya 1898 yılma tekabül etmektedir. Bu sebeple Herzl'in kitabına ve onun Filistini kurtaracağına iman etmektedir. Onun Filistini ele geçirmesinin akabinde de hıristiyanların beklediği Mesih (yani Hz. İsa) rücü edecektir. Ona elinden gelen yardımı yapmaya âmadedir. Alman Kayzerinden veya Baden dükünden hemen randevu alıp kendisini konuşturabilecek durumdadır.

Yahudiler arasında Dr. Herzl için bir kaynaşma vardır. Bulgar Yahudileri kendisini m e s i h olarak selamlarken, Viyana Üniversitesi profesörlerinden bir «ırkdaşı» ona «Sahte Mesih Şabtay Sivi»den bahseder. Onun Yahudileri nasıl dolandırdığını, istismar ettiğini anlatır. Gerçekten Şabtay Sivi 17 nci asırda İzmir'de zuhur edip «mesihliğini» ilân ile Yahudilerin başına geçmiş, paralar toplamış, sonra Osmanlı İmparatorunun idam edeceği korkusu ile müslüman olmuş, Türkiye ve Balkanlarda ona bel bağlamış onbinlerce Yahudiyi yüz üstü bırakmıştı. Halen Türkiyedeki «Dönmeler» onun — tabir caizse— yadigârıdır. Bir defa ağızları yanmış olan Yahudiler, kendilerini Filistine götüreceğini vadeden Herzl'i haklı olarak şüphe ile karşılamaktadırlar.

Viyana Siyon cemiyetinden Dr. Schnirer ve Dr. Kokesch ziyaretine gelirler ve faaliyetine gizli olarak ve cemiyet adına devam etmesi teklifini getirirler. Bütün dünyadaki Yahudi aydınları arasında irtibat kurulması ve bunun merkezi olarak da 15-20 kişilik bir ekip çıkarılması görüşündedirler. Bunların her biri diğer memleketlerdeki arkadaşları ile temas kuracak ve böylece binlerce «imza» biraraya getirilecektir. Bunu Dr. Herzl olumlu karşılar.

İngiliz sefarethanesi papazı W. Hechler nihayet Baden Grandükası ile konuşmuş ve Dr. Herzl için bir randevu almıştır. Grandük Alman İmparatorluğunun kuruluşunda söz sahibi olmuş ve Kayzer'in müşavirlerinden başlıcası olmakla tanınmıştır. Herzl'i makamında kabul eder, saatlerce konuşurlar. Yahudilerin ayrılması ile hasıl olacak krizlerden, halkın göstereceği reaksiyondan v.s. bahsederler. Herzl bu hususta Kayzer'in alakasını çekmesini ister. Eğer büyükleri bu konu üzerinde meşgul ederse Yahudiler de kendi etrafında toplanacaklar ve çalışması çok daha kolay ve verimli olacaktır. Böylece bir yandan kendisini bütün Yahudilere kabul ettirmeye uğraşırken bir yandan da Filistini elde etme çarelerini aramaktadır. Akla ilk gelen hal çaresi dış borçlar ve mali imkânsızlıklar içerisinde çırpınan Türkiye'ye birkaç milyon altın sarfederek Filistini almaktır. Grandükle konuşma şöyle devam eder:

Karlsruhe, 23 Nisan 1896

Grandük — Her halü kârda bu proje muvaffak olur, fakat bunu halka maletmek lazımdır.

Bundan sonra bana Türk sultanı ile bu hususta temasa geçip geçmediğimi sordu. Ben Newlinsky'yi düşünerek «Birisinin sultanla konuşacağını» söyledim. Bu noktada benim projemin

«Şark»a getireceği avantajları sayıp dökmeğe başladım. Eğer Türkiye eninde sonunda parçalanırsa Filistinde bir tampon devlet meydana getirilebilir. Maamafih Türkiyenin korunması için çok şey yapabiliriz. Sultan'ın (yani İkinci Abdülhamid) mali işlerini düzeltebilir ve bunun karşılığı olarak, onun için pek de mühim değeri olmayan bu bölgeye dönüp yerleşebiliriz.

Grandük önce Filistine birkaçyüzbin Yahudi gönderip, meseleyi sonra ortaya atmanın daha iyi olup olmayacağını sordu. Ben, bunun aleyhinde olduğumu ifade ettim. O takdirde bu Yahudiler Sultan tarafından âsi veya ihtilalci olarak kabul edileceklerdir. «Oysa ben herşey i apaçık ve tamamen hukuk kaideleri içinde yapmak, halletmek istiyorum» dedim.

Sonra Yahudi Devletinin Avrupaya sağlayacağı faydaları saymaya başladım. Biz şarkın fesat ocağını ıslah edebiliriz. Asyaya doğru demiryolları, karayolları inşa edebiliriz. Bu yollar hiçbir «Büyük Kuvvet »in elinde olmaz.

Grandük: «Bu Mısır problemini de halleder. İngiltere Hind yolu üzerinde olması sebebiyle Mısır üzerinde durmaktadır. Bu sebeple de Mısır ettiğinden daha pahalıya gelmektedir».

Burada Hechler söze karıştı: «Rusyanm Filistin üzerinde emelleri olabilir mi?»

Grandük: «Zannetmem. Daha uzun müddet Uzakdoğu Rusyaya yetecektir.»

Ben sordum: «Majesteleri bendenizin Çar tarafından kabul edilmekliğimi mümkün görürler mi?»

Aldığım son raporlara göre Çar sadece zaruret olduğu zamanlarda temas ettiği nazırlarından başka kimse ile görüşmemektedir. Maamafih birisi senin kitabını Çarın görmesini temin

edebilir. Zannederim Çarın Yahudilere karşı bir düşmanlığı yoktur, ama tabii herşeyden önce kendi milletinin çıkarlarını düşünecektir. Bir imparator daima mutlak hareket etmez.»

Grandükle konuşmamız ikibuçuk saatten fazla sürdü. Onu tamamen kazandığım kanaatindeyim. Ayrılırken «Hedefime ulaşmamı ve başarı kazanmamı» temenni etti.

Viyana, 26 Nisan 1896

Orient Ekspresle Hechlerle birlikte döndük. Trende hemen haritasını çıkardı ve müstakbel devlet üzerinde konuşmaya başladık. Kuzey hududu Kapadokyaya bakan (Kayseri civarının eski adı) dağlar, güneyi Süveyş Kanalı. Slogan da şu olacak: Davud ve Süleyman'ın Filistini [19].

Budapeşte, 3 Mayıs 1896

İstanbul'da yayınlanan «Osmanische Post» gazetesinin editörü Dionys Rosenfeld beni buraya çağırdı [20].

Kendisinin aracı olduğunu bildirdi. Sultan Abdülhamid'in yakınlarından İzzet Bey ile arasının iyi olduğunu söyledi [21]. Ona birkaç cümle ile vaziyeti anlattım. Eğer Filistine sahip olursak Türkiyeye ve bu işte aracılık edenlere muazzam iyiliklerimiz olacaktır. Asgari şartımız burasının müstakil bir memleket olmasıdır. Bunun karşılığında Türkiyenin malî meselelerini tesviye ederiz.

memlekette Sultana ait olan toprakları kanunun himayesi altına alacağız.

Rosenfeld, zamanın son derece müsait olduğunu, zira Türkiyenin ciddî malî sıkıntılar içinde bulunduğunu söyledi. Maamafih kendisinin hükümranlıktan vazgeçilebileceğine kani olmadığını, en iyisi Bulgaristan gibi bir statüye gidilmesi olacağını ileri sürdü (Yani bir nevi muhtariyet). Ben bunu reddettim.

Rosenfeld İstanbul'a dönmekte acele ediyor. Benim için Sultan Abdülhamidden bu Mayıs'ın sonuna doğru bir randevu temin edebileceğini söylüyor. Göreceğiz.

Her halü kârda İstanbul'a geleceğimi, fakat İzzet Beyin benim Sultanla görüşmem hususunda garanti vermesini bildirdim.

Viyana, 7 Mayıs 1896

Bugün telefonum üzerine Newlinsky beni görmeye geldi.

İstanbul'a son seyahatinden önce benim «Yahudi Devleti»ni okumuş, bu konuda Sultan

---

19 Filistinde kurulmuş olan Yahudi devleti en geniş hududlarına Hz. Davud ve Süleyman devirlerinde ulaşmıştır. O devirdeki hududların ihyası anlamına bu slogan ortaya atılmaktadır.

20 Bu zatın Yahudi iken önce ortadoks sonra katolikliğe geçtiği ve İstanbul'da almanca çeşitli gazeteler çıkardığı bilinmektedir, önce «Osmanische Post» olan gazetenin adı sonraları değişmiştir. Gayesi şarka ait her türlü fakat bilhassa İktisadî konularda bilgi vermek olduğu söylenebilir. Ne zaman ve nerede öldüğü bilinmemektedir.

21 İzzet Bey tarihimizde «Arap İzzet Paşa» diye tanınan zattır. Şam'da doğmuş, saraya intisap etmiş ve Abdülhamid'in önce ikinci kâtipliğine getirilmiş, daha sonraları rütbesi vezirliğe yükseltilerek paşalığa nasbedilmiştir. Devlet işlerinde söz ve nüfuz sahibi, zengin bir arabın oğlu olmasına rağmen para ve rüşvete düşkün bir kimse olarak bilinir. 1908 yılında meşrutiyet ilân edilince İstanbul''dan kaçmış, 1924 de ölmüştür.

Abdülhamid ile de konuştuğunu söyledi. Sultan Yeruşalaym'dan (Kudüs) asla ayrılmayacağını, Ömer Camiinin daima müslümanlar elinde kalması gerektiğini ifade etmiş.

«Bu güçlüğü hallederiz. Orasını müşterek bölge haline getiririz, bir kimsenin değil herkesin olur, bütün müminlerin malı ve bir kültür ve ahlak merkezi olur» dedim.

Newlinskiye göre Sultan Abdülhamid bize Anadoluda bir yeri çok geçmeden verir. Onun için paranın önemi yoktur, paraya mutlak olarak hiç değer vermemektedir. Fakat Sultanı kazanacak başka bir yol vardır: Onu Ermeni Meselesinde desteklemek.

Newlinsky şu anda bile Sultan adına Brüksel, Paris ve Londra'daki ermeni komiteleri ile temas için gizlice vazifelendirilmiş bulunmaktadır. Onları sultanın hâkimiyetini kabule ikna edecektir, öyle ki Sultan, «Büyük Kuvvetler»in tazyiki altında müsaade etmediği değişiklikler «rızası ile» muvafakat edecektir.

Newlinsky bana, ermeni meselesinde Yahudilerin yardım etmesi karşılığında, dönüşünde işlerinin hallinde Yahudilerden gördüğü yardımı Sultana anlatacağını ve bu konuda Sultanın lütufkâr davranacağını söyledi.

Bu fikir bana birdenbire mükemmel göründü. Fakat yardımı boşuna yapmayacağımızı, karşılığında Yahudi meselesinde müsbet icraat görmek isteyeceğimizi bildirdim.

Bu konuda Newlinsky, ermenilerden bir mütareke temininden fazlasını teklif etmiyor. Ermeni komiteleri temmuz içinde bir darbeye hazırlanmaktadırlar. Bir ay daha beklemeye ikna edilebilirler. Biz bu müddeti Sultan Abdülhamid ile müzakere hususunda kullanabiliriz. Newlinsky Yahudi meselesinde enteresan bir bölümü teşkil ediyor. Ermeni meselesini öyle ileri sürüyor ki, hem kendisi kazançlı çıkacak hem de bir mesele bir diğerini halledecek.

Şöyle dedim: «Yahudi meselesi size Ermenilerinkinden çok daha fazla menfaat sağlar. Para konusunda, emin olunuz, ben birşey yapacak durumda değilim, fakat sizi bizim zenginlere tavsiye edebilirim».

Sultan'a yakınlığı ile maruf olan Newlinsky bu davranışla bizim başarı kazanacağımız kanaatinde. Fakat resmî diplomatik çevreler hiçbir şekilde araya girmemelidirler, hatta bu çevreler bizim yolumuza engeller çıkarırlarsa daha iyi olur. O zaman Sultan bizim arzularımızı nazarı dikkate alır.

*

*   *

Akşam karımın kuzeni bizde idi. Bana, Türkiyenin malî durumu hakkında geniş açıklamalarda bulundu.

Görüşüme göre malî plân şöyle olmalı: Biz (Yahudiler) Avrupa Kontrol Komisyonu'ndan [22] çekilmeli ve ödemeyi Yahudi çıkarları açısından ele almalıyız. Öyle ki Sultan bu küçük düşürücü kontrolün sıkıntısından kurtulsun ve bizden yeni ikrazlarda bulunsun.

*

*   *

---

22 Osmanlı Devletine borç verilecek meblâğları tayin ve tespit eden komisyonun adıdır. Bunu günümüzde de ayni işle meşgul olan «Konsorsiyum»a benzetebiliriz.

Bugün Romadaki heykeltraş ve bana söylendiğine göre Siyonist olan Moise Ezekiel'e mektup yazdım. Kendisi Kardinal Hohenlohe ile iyi tanışıyormuş.

10 Mayıs

Newlinsky Brüksel'e gitmeden önce bugün gelip veda etti.

Sultan Abdülhamid'in yanında her halü kârda bizim tarafımızdan çalışacak. Biz ermeni meselesinde herhangi bir hal çaresi bulmazsak bile, Sultan'a bizim kendisine yardım ettiğimizi ifade edecek.

Bize herhangi bir menfaat sağladığı zaman Yahudilerin cömert davranacaklarına inanıyor.

11 Mayıs

Nordau'dan mektup aldım. Araya Zadoc Kahn'ı koyarak milyarder Edmond Rothschild ile temas çaresi aradığını bildiriyor.

Ona hemen ermeniler konusunu anlattım ve yardımını rica ettim.

İngiltere sefareti papazı Hechler ile konuşup, Sultan'ın yarı resmî bir temsilcisinin Brüksel ve Londra'ya gittiğini, vazifesinin ermenileri yatıştırmak olduğunu Büyükelçi Monson'a haber vermesini söyledim. Monson bunu derhal Salisbury'ye [23] bildirecektir. Bu da Salisbury için büyük bir diplomatik başarı olacaktır.

12 Mayıs

Hechler burada idi. İngilizler ermeniler konusunda sulh arzuladıklarından verdiğim haber Büyükelçi Monson'un çok hoşuna gitmiş.

Büyük şeylerin sağlam temele ihtiyacı yoktur. Elma masanın üzerine öyle yerleştirilmeli ki düşmemelidir. Unutmamalı ki dünya boşlukta dönmektedir.

Buna benzer olarak ben de Yahudi Devletini kurmalıyım.

13 Mayıs

Londra'da Newlinsky'ye mektup :

Muhterem Efendim,

Sizin için bazı işler yaptım, bunların sonuçlarını göreceğinizi ümit ederim. Bilhassa Lord Salisbury'ye yakınlaşmayı temin ettim, bana öyle geliyor ki o cihetten maslahata uygun davranışlar gelecektir. Dindaşlarıma gelince, onların da Paris ve Londra'da işe girişmelerini temin ettim. Fakat arkadaşlarım arasında oldukça ciddi şekilde muhalefet edenler var. Prusya İmparatorunun işini yapmakla kendimizi büyük bir riske atıyoruz, bir defa anlaşma vuku bulacak olursa biz süratle unutuluruz fikrindeler. Bizim son derece müessir ve kudretli arkadaşlarımızdan birisi bu hal şekline mutlak muhalif durumda. Ona göre bu büyük kuvvetin infisahı bizim için daha avantajlı olacaktır.

Maamafih size önce de ifade ettiğim gibi, ben sizin işaret ettiğiniz yolun doğru olduğuna kaniim. Ben halihazır kuvvetleri muhafaza etmek ve daha da kuvvetlendirmek isterim, zira çok geçmeden biz bunlarla işbirliği yapacağız.

---

23 Müteaddit defalar Ingiltere Başvekilliği yapmış ünlü devlet adamıdır. Son Başvekilliği 1895-1902 yılları arasındadır.

Eğer önemli bilgiler varsa bana yazınız, size muvaffakiyetler dilerim. Saygılarımla.

Dr. Th. Terzi

13 Mayıs

Nordau'dan tek kelimelik bir telgraf geldi: «Hayır».

Bunun anlamı ermeni meselesinde hiçbirşey yapamıyoruz demektir.

Tafsilat veren mektubunu sabırsızlıkla bekleyeceğim.

14 Mayıs

Benim «Yahudi Devleti»ni rusçaya çevirecek olan Yahudi gazeteci S. Klatschko burada idi.

Konuşurken bana kendisinin bir nihilist olduğunu ifade ederken ben ona ermeni komiteleri hakkında bir bilgisi olup olmadığını sordum.

Biliyor. Tiflis'teki lider Alawerdof, Klatschko'nun evinde oturan bir hanımın nişanlısı imiş. Ayrıca rus asıllı Zaikowski vasıtası ile Londra'daki lider Nikoladze ile de teması varmış.

Zaikoswki'ye şöyle yazmasını söyledim: Öğrendiğime göre Sultan Abdülhamid ermeni meselesinde bir mütarekeye taraftardır ve bunun için de müzakere istemektedir. Ermeniler gizlice bunu kabul etmelidirler. Benim mütaleama göre bu sulh gerçek olabilir, fakat tabiatiyle müzakere için gelene benim öğrendiğimin mahiyeti sorulabilir. Ermeniler hiçbir şekilde riske girecek değillerdir. Eğer Sultan Abdülhamid verdiği söze rağmen bahis konusu değişiklikleri yapmazsa aldatıldıklarını ve arada yapılan müzakereleri halk efkârına açıklarlar.

Klatscko bu konuyu derhal Londra'ya yazacağına dair söz verdi.

15 Mayıs

Newlinsky'ye mektup :

Muhterem Efendim,

Telgrafınızı şimdi aldım. Dün değil evvelsi gün size Berkeley Oteli adresine bir mektup yazmıştım. Lütfen mektubumu oradan alınız.

Kısaca yazdıklarımı arzedeyim. Sizin için Lord Salisbury nezdinde imkân hazırladım ve arkadaşlarıma ermeni hareketi temsilcileri ile temasa geçmelerini bildirdim. Zannederim Londrada bu konuda konuşulacak kimse Nikoladze'dir. Bir arkadaşım da Tiflis'teki rus komiteleri başkanı ile temasa geçecektir.

Ermenilerin endişelerini izale etmelisiniz. Ermenilerin liderleri semeresiz bir inkıyadın bütün hareketi felce uğratacağı hususuna inanacaklardır. Dün gece aldığım haberlere göre her hangi zararlı bir sonuç meydana getirmeyecek bir mütareke müzakeresine girişebiliriz.

Tiflis lideri Viyana'ya gelebilir, onu göreceğim.

Saygılarımı sunarım.

Herzl

15 Mayıs

Newlinsky'ye ikinci mektup :

Muhterem Efendim,

Bir hata yaptım hemen tashih etmeliyim. Londradaki hareketin lideri Avetis Nazarbek'tir ve «Hutschak» gazetesini idare etmektedir. Birisi onunla temas kuracaktır.

Herzl

16 Mayıs

Nordau'dan bugün mektup aldım. «Hayır» diye çektiği telgrafın bende meydana getirdiği şoku izale ediyor. Bana yazdıktan biraz sonra Zadoc Kahn'ın aracılığı ile Edmond Rothschild ile görüşmüş. Anlattığına göre aralarındaki mülakat 63 dakika sürmüş, bunun 53 ünde Rothschild konuşmuş, ancak 10 dakikası da Nordau'ya düşmüş.

Rothschild meseleyi dinlemek bile istemiyor. Sultan Abdülhamid'den birşey elde edilebileceğine katiyen inanmıyor ve hiç bir şekilde de işbirliğine girişmiyor. Onun görüşüne göre ben çok tehlikeli bir oyun oynuyorum ve böylece de Filistin'de kurmakta olduğu Yahudi kolonisini de tehlikeye düşürüyorum [*].

Paristen gelen haberler sokaklarda Yahudiler ve bilhassa

[*] Edmond Rothschild'in işaret ettiği koloniler bu milyarder ailenin finansmanı ile 1880 yılından itibaren yerli halktan satın alınan topraklara küçük guruplar halinde yerleştirilen Yahudilerdir. Önce «Rişon Letsiyon» diye tanınan ve bugün hayli büyük bir şehir olan yer ele alınmış, sonra yavaş yavaş diğer bölgelere yayılmışlardır. Safed, Nasıra ve Kudüs bunlardandır.

1897 yılından itibaren Beyrut'ta kilise tarafından çıkarılan «El-Maşrık» adlı arapça mecmuanın 1897 ve 98 yılı kolleksiyonlarında «Filistinde Yahudi Kolonileri» konusu işlenmekte ve istikbalde yaratacakları tehlike hususunda Sultanın dikkati çekilmektedir.

Rothschildler aleyhinde gösteriler yapıldığını bildiriyorlar. Tesadüfe bakınız ki E. Rothschild'in Cuma günü arkadaşım Nordau'yu reddettiği Rue Laffitte'deki evin önünde, Pazar günü toplanmış bir kalabalık gösteri yapıyor ve «Kahrolsun Yahudiler» diye bağırıyordu.

19 Mayıs

Agliardi de Nuncio bugün saat 10 da kabul edeceğine dair haber gönderdi. Kendisi Papalık temsilcisidir.

Hemen konuya geldik. Ona genel hatları ile yapmayı düşündüklerimi anlattım. Kuracağımız «Yeni Krallığın durumu ve bilhassa Büyük Devletlere karşı tutumunun ne olacağını» ileri gelen Yahudilerin —Rothschildler gibi— bu konuda ne düşündüklerini v.s. sordu.

Krallık değil aristokratik bir cumhuriyet düşündüğümüzü, Büyük Devletlerin ve bilhassa Papalığın sadece rızasını talep ettiğimizi, bunları temin edersek Jerusalem (Kudüs) i beynel-milel kılıp bir devlet kuracağımızı, Sultan Abdülhamidin mâliyesini de ıslah edeceğimizi söyledim. Gülümseyerek «Buna pek memnun olacaktır. Kudüs'ün yanısıra (Hıristiyanlarca mukaddes) Bethlehem ve Nasıra'yı da beynelmilel saymalısınız ve başşehri kuzeyde bir yere

almalısınız» dedi, «Evet» diye cevap verdim. Fakat o Büyük Devletlerin buna muvafakat edeceklerinden şüphesi olduğunu, bilhassa Rusyanın buna yanaşmıyacağını ifade etti. Sonra, bütün Yahudileri de alıp Filistine götürmenin imkânsızlığından bahsetti. Meselâ Viyanayı ele alalım. Buradaki 130 000 Yahudinin diyelim ki 100 000 ini götürdünüz, geri kalan 30 bin kişi Yahudi aleyhdarlığı için yeter. Bu sırada Fransız Büyükelçisinin ziyaret için beklemekte olduğu haberi geldi ve ben «tekrar görüşmek üzere» huzurdan ayrıldım.

Mülakattan çıkan sonuç: Bana göre Roma bizim aleyhimizde. Zira Yahudi Meselesinin Yahudi Devleti şeklinde bir sonuca varmasını istemiyor hatta bundan korkuyor.

21 Mayıs

Londra'dan Sylvia d'Avigdor'un bildirdiğine göre Samuel Montagu benim «Yahudi Devletinin İngilizce tercümesini sabık başvekli William Gladstone'a takdim etmiş ve mültefit bir mektup almış.

Pazar Günü

Yarın, önce Hirsch'i ziyaretle giriştiğim faaliyetin birinci yıldönümü. Eğer bu seneki kadar gelecek yıl da ilerleyebilirsem, «Seneye Yeruşalaymda» oluruz [24].

Ayni Pazar

Newlinsky Londradan önce telgraf çekti arkasından da mektubu geldi, hiçbirşey yapamadığını söylüyor: Daily Telegram gazetesinden Lawson'a tavsiye edilmesini istiyor. Başvekilin hiçbirşey yapmak istemediğini bildiriyor.

Telgrafla Daily Graphic gazetesinden Lucien Wolf ile görüşmesini söyledim, Hechler'i de tekrar Monson'a yollayacağım. Newlinsky'ye gönderdiğim mektupta şunları yazdım: «Herşey çok kötü başladı ve hepsinin üstünde çok geç oldu». Hemen geri gelmesini, işi elime bizzat alacağımı ifade ettim.

26 Mayıs

Newlinsky telgraf çekiyor :

«S(alisbury) kabul etmeyi reddetti, elinden geleni yap».

Cevap verdim :

«Tavsiyem mümkün olduğu kadar çabuk memlekete dönmendir. Salisbury ile Haziran sonunda bizzat görüşeceğim. Önce senin patrona (Sultan Abdülhamid) gidelim».

Rev.Singer'e mektup (cevap) :

Aziz Arkadaşım,

Ben Sir Samuel Montagu'ye doğrudan doğruya mektup yazmayacağım, zira İngilizce istediğimi tam anlamı ile ifade edemem. Bu sebeple sen gidip konuş, meseleyi enine boyuna anlat. Onun daha ne kadar yaşayacağını bilmeyiz. Ben bunu Baron Hirsch ile konuşurken düşünmüş fakat söyleyememiştim. Bugün, Yahudiler için bu kadar iyilik yapmış olan bu insan

24 Leşana habaa biyeruşalaym cümlesi dış memleketlerdeki Yahudilerin çeşitli vesilelerle söyledikleri bir dua cümlesidir. İnşallah bu kutlamayı bir dahaki sene Yeruşalaymda yaparız, orada oluruz anlammadır.

ölmüş bulunuyor. Hayırseverlik sadece dilenci yaratıyor. Milletimiz için ne yapabileceğini sor kendisine. Çok ciddi konuş. Ben kendisini hatırlı bir kudret sayıyorum. Mesele para sahibi olmasında veya bunu sarfetmesinde değil. Bir penny bile vermeyebilir. Eğer bize iştirak etmezse yolumuza onsuz devam edeceğiz.

Temmuz başları benim için uygun değil. Buradan Haziranın ortalarından önce ayrılamam ve önce İstanbul''a gitmek istiyorum. Maamafih bu seyahatim herhangi bir sebeple geri kalırsa hemen Londraya gelirim...

*

* *

Rosenfeld İstanbul'dan yazdığı mektupta, temaslara girişmeden önce, benim arkamda ne gibi malî kudretlerin bulunduğunu bilmesi gerektiğini, zira ermeniler konusu suya düşecek olursa başının tehlikeye gireceğini söylüyor. Rosenfeld ile daha Budapeşte'de ilk tanışmamızda benden para istemesinden beri fazla temasım olmamıştı. Bu sırada Londradan Newlinsky'den iyi haberler geldi. Kısa mektuplarından anladığıma göre ona itimat edilir. Haziran ortasında onunla birlikte İstanbul'a giderim.

*

* *

Londra ermenileri arasındaki faaliyeti hakkında Klatscko'dan enteresan bir mektup aldım. Adamı Nazarbek ile konuşmuş, o Sultan'a itimad etmiyor fakat «Yahudi hareketi liderine samimi alakasından dolayı teşekkür ediyor»muş.

6 Haziran

Newlinsky üç gündür burada ama henüz yüzünü göstermedi. «15 Haziranda hareket etmeyi düşünüyorum. Benimle birlik misin?» şeklinde bir mektup gönderdim.

7 Haziran

Bugün Baden'de iken Newlinsky geldi. Mesele şu, hala benimle birlik mi yoksa emniyetini kayıp mı etti?

Haziran

Bana biraz soğukluk intibaı vermiş olan Newlinsky'yi davet ettim. Halihazır durumun İstanbul'a seyahat için elverişli olmadığını, Sultan'ın Girit isyanından başka şeyle meşgul olmadığını v.s. ifade etti.

Belki Londra'ya hareket etmezden önce bana söylediklerini sırf benim kendisini orada desteklemem için söylemişti. Şimdi dönüşünde İstanbul''a davetsiz olarak gidemiyeceğini söylüyor

9 Haziran

Bu sabah birbuçuk saat Newlinsky ile beraberdim. Onu davamıza tekrar kazanmak için uğraştım. Cesaretini açıkça Londrada ve burada yitirmişti. Son derece kuvvetle konuştum, kaynaklarımızı önüne serdim ve bize hizmet etmesini söyledim. Daha ilk günden büyük menfaatler sağlayacağını anlattım.

Gazete mahfillerinde, bunun sonucu olarak da diplomatik ve malî mahfillerde benim projemin bir ütopia olarak kabul edildiğini anlattı. Landerbank direktörü bunu bir fantazi, bi-zim gazetenin editörü Benedikt aptallık diye vasıflandırmalardı, gazeteciler de gülüşüyorlardı.

Şöyle cevap verdim: «Bütün bu ayak takımı bir sene sonra benim pabuçlarımı yalacaklardır».

Fikrine göre bu sırada İstanbul'a gitmem doğru değildir. Simdi orada herkes sadece ve sadece Girit isyanını düşünmektedir.

Eğer bana katılmazsa oraya yalnız gideceğimi, orada Rosenfeld'in aracılığı ile İzzet Bey'in bana bir mülakatı nasıl olsa temin edeceğini söyledim.

Newlinsky Londra intibalarını nakletti. Oradaki halk Türkiyenin yıkılmasının yakın olduğu kanaatindedir. Halk oyunun karşı koyduğunu bile bile hiçbir başvekil Sultana yakınlık gösteremez. Bulgar Prensi Ferdinand'ı imparatorluğun varisi yapma düşüncesinde olanlar dahi mevcut. Newlinsky'ye göre Sultan için tek çıkar yol Makedonyalılar, Giritliler ve Ermeniler v.s. ile araları gayet iyi olan Jöntürklerle anlaşıp onların yardımı ile reformları gerçekleştirmektir. Bu tavsiyelerini bir rapor halinde Sultan Abdülhamide de vermiş.

Şimdi bu programa Yahudi yardımı hususunu da ekleyip yeniden vermesini teklif ettim. Sultan bize o toprak parçasını versin, bunun karşılığı olarak saltanatını kuvvetlendirelim, mâ-liyesini ıslah edelim ve dünya efkârı umumiyesini tamamen onun lehine çevirelim.

Newlinsky Viyana gazetelerinin bana karşıt olan tutumlarını düşünerek bu sözlerimi şüphe ile karşıladı. Buna mukabil eğer istersem onların hepsini lahzada çevirebileceğimi söyledim.

Üçbin kişi tarafından imzalanan Siyonist deklarasyonu ile benim kastedildiğimi bu pazar öğrendiğimi ona naklettim.

Biraz çarpılmış ve yarı yarıya yeniden kazanılmış olarak benden ayrıldı. Sultana derhal yazması hususunda ısrar ettim o da söz verdi.

*

*   *

Avusturya Macaristan Dışişleri Bakanı Kont Goluchowsky bugün Türkiyeye ihtarlarla dolu bir konuşma yaptı. Bunun üzerine Newlinsky'ye derhal şunları yazdım :

Muhterem Efendim,

Budapeşte konuşması size İstanbul'a hemen tavsiyelerinizi yenilemek için müstesna bir fırsat yaratmış bulunuyor. Kullanabileceğimiz bütün fırsatlarda enerjik davranınız.

Eğer benimle seyahata karar verdiyseniz, yolda benim misafirim olmak şerefini bahşetmenizi rica edeceğim.

Derin saygılarımla.

Th. Herzl

15 Haziran

Gece trendeyim. Viyana'dan Orient Eksprese yalnız başıma bindim.

Newlinsky sabah saat 2 de Budapeşteden binecek.

Şimdi alelacele geçen haftanın olaylarını defterime geçirmeliyim. İntibalar daha zihnimde taze iken meşguliyetimden fırsat bulup maalesef yazamadım.

Londra dönüşü Newlinsky hiçbir şekilde benimle İstanbul'a gitmek niyetinde değildi.

Birkaç uzun konuşma seansı bana mukavemet gösterdi. Belli idiydi ki benim hakkımda yaptığı tahkikatta kendisine benim taraftarım olanlar bazı şeyler söylemişlerdi. Bu gibi birkaç kişiden kendisinin benim hakkımda soruşturma yaptığını öğrendim.

İstanbul'a gitmeye kararlı olduğumu göstererek onu nihayet kazandım. Beni takip ederse göreceği menfaatler sebebiyle böyle yaptı.

Cuma günü uzun bir müzakereden sonra 15 Haziranda İstanbul'a hareket konusunda düşünmek üzere mutabık kaldık: Ben İstanbul'a meseleyi onsuz götürüp götürmeyeceğimi yahut İstanbul'daki diğer adamlarım aracılığı ile gitmeyi o ise bana iltihak edip etmemeyi düşünecekti.

Cumartesi günü tekrar onu görmeye gittim. «Eh, gidiyor musun» diye sordu «Evet, gidiyorum» cevabını verdim. Benim kararlı olduğumu görünce o da benimle gelmeye hazır olduğunu söyledi.

Dün tekrar buluşarak ayrılmazdan önceki son hazırlıkları yaptık. Bugün öğleden sonra Peşte'ye gideceğini ve Eksprese oradan bineceğini söyledi.

Sorularının cevaplarını henüz tam hazırlamış değilim. Malî planı ele alalım, en küçük teferruata kadar inmek gerekiyor ki ben henüz bunu yapmış değilim. Nekadar hazırlıksız olsam da Filistin için 20 Milyon altın verebileceğimizi tahayyül ettiğimi söyledim (Maamafih Montagu Daily Chronicle'de sadece 2 milyon teklif ediyordu).

Daha sonra Baden'e gittim, orada karımın kuzeni Reichenfeld'e telefon ederek akşam gelip bana bazı hususlarda bilgi vermesini söyledim.

Baden'e saat 9 da geldi. Beni Osmanlı Devlet borçları konusunda aydınlatmasını söyledim. O bana bu borçların statülerini anlatırken ben de mali portresini çıkardım.

Biz Türkiye mâliyesini düzeltmek için 20 Milyon Osmanlı lirası harcarız. Bu mikdara 2 milyon da Filistin için ilave ederiz ki bu da halen 80 milyon lira olan borçların yıllık faizini karşılar. 18 Milyon sarfı ile de Türkiyeyi Avrupa Kontrol Komisyonundan kurtarırız...

Reichenfeld detayları ile ileri sürdüğüm bu plana şaşıp kaldı ve bana bunu hangi maliyecilerin hazırladıklarım sordu. Ona esrarlı bir sükûtla cevap verdim.

Bugün Newlinsky için İstanbul''a kadar bir bilet getirttim. Tutarı oldukça fazla. Bunun dışında Türk heyeti için meyve de aldırtmamı söylemişti, Hotel Sacher'den çilek, şeftali v.s. ki hepsi Fransadan ithal edilmişti, hazırlattım..

17 Haziran

Sabahın saat 6 sı, Orient Ekspres, Eski Baba istasyonu.

Seyahatin dünkü kısmı son derece enteresan geçti. Newlinsky trene gece saat 2 de Budapeşte'de bindi, trende birkaç Türk paşanın da bulunduğunu haber verdi, bilhassa Ziya Paşa'nın bulunduğunu söyledi, Moskova'daki taç giyme merasimine giden heyetin başkanı bulunuyormuş [25].

Dün sabah Newlinsky beni Ziya, Karatodori ve Tevfik Paşalara takdim etti. Tevfik Paşa halen Belgrad Sefiri imiş [26]. Daha sonra bana bu ekselansların en önemlisinin Ziya Paşa olduğunu ve benim İstanbul'a ne maksadla gitmekte olduğumu ona anlattığını söyleyerek başbaşa bıraktı. Ziya Paşa mesele ile hemen ilgilendi ve konuşmamızın gizli olması için yalnız kalmamızı temin etti.

Ziya Paşa ufak tefek, zarif, efendi, parisiyen tipli bir zat, insana hürmet telkin eden bir havası var. Ciddi bakışlı siyah gözleri, kısa siyah sakalı var. Burnu biraz kemerli.

Karatodori aksakallı, şişman, boyuna nükte yapan, çok güzel fransızca konuşan, Moskovadaki taç giyme merasiminin ihtişamını anlata anlata bitiremiyen, her istasyonda oraya has meyveleri hemen oracıkta yıkayıp yiyen bir paşa.

Tevfik Paşa daha genç bir paşa, Neue Freie Presse gazetesinden sitayişle bahseden, eski sayılarında çıkmış yazılardan dahi söz edebilen bir kimse.

Öğleden sonra Karatodori Paşa lokantalı vagonun sigara içilen kısmına geçtiği sırada, vagonda yalnızca Ziya, Newlinsky ve ben kaldığımız zaman plânımı açıkladım. Ziya ciddiyet ve dikkatle dinledi.

Şöyle dedi: «Görüyorum ki herşeyi açık açık konuşuyorsunuz» (Zira konuşmam sırasında Filistin'de tamamen bağımsız bir devlet istediğimizi, eğer bunu elde edemezsek bu plandan tamamen vazgeçip Arjantin'e gideceğimizi söylemiştim). «Fikrinizi açıkça anlattınız» dedi «Fakat size hemen şunu söylemeliyim ki eğer siz bağımsız bir Filistinden söz açarsanız hiçkimse sizinle müzakereye girişmez. Para ve basın yoluyla destek şeklinde sağlayacağınız menfaatler gerçekten büyük ve önemli, ve teklifiniz gerçekten ilgi çekici, fakat bütün bunlar bizim vatanın herhangi bir köşesini satmama prensibimizle uyuşmuyor».

Şöyle cevap verdim: «Bu tarihte sayısız defalar olmuş birşeydir».

Newlinsky müdahale ederek, buna misal olarak sadece İngilizlerin Heligoland adasını almanlara vermeleri gösterilebilir dedi.

Ziya Paşa tekid etti: «Hiçbir şartla Filistini bağımsız bir devlet kurmak üzere ele geçiremezsiniz, belki Osmanlı hakimiyetini kabul eden bir devlet olabilir».

---

25 Adı geçen Yusuf Ziya Paşadır. Bestekâr olarak da meşhur olan Ziya Paşa 1864 yılında Hariciye Nezaretine memur olarak intisap etmiş, 1869 yılında Berlin Sefareti ikinci kâtipliğine tayin edilerek diplomasi mesleğine girmiş, Viyana, Atina ve Petersburg (Leningrad)'da sefir veya müsteşar olarak bulunmuştur. Paris sefiri iken Devlet Şurası azalığına getirilmiştir. 1908 Meşrutiyetinden sonra Ticaret Nezaretine getirilmiş, bir ara Washington Sefiri, sonra Ayan (Senato) Meclisi üyesi, Maarif Nazırı olmuştur. 1929 yılında ölmüştür.

26 Karatodori Paşa rum asıllıdır. Fransa ye Almanyada hukuk tahsil etmiş, devlet hizmetine girmiş, Roma sefaretinde, Berlin Kongresi murahhaslığında bulunmuştur. Uzun yıllar Girit valiliği yapmıştır. 1896 yılında Sultan Abdülhamid'in baş tercümanı bulunuyordu.

Ahmed Tevfik Paşa son Osmanlı Sadrazamıdır. Birçok sefaretlerde, hariciye nazırlığında bulunmuştur. 1936 yılında ölmüştür.

Bu daha başlangıçta mürailiğe girişmek demek olur. Tâbi olarak kurulmuş olan bütün devletler, daha başlangıçtan itibaren ne yapıp da tam bağımsızlığa kavuşmalı konusunu ele alacaklardır. Bunu mümkün olduğu kadar kısa zamanda elde edeceklerdir.

Konuşma Zaribrod'a kadar sürdü, orada Bulgar nazır Natchowitch Newlinsky'yi karşılamak üzere beklemekteydi.

Beni de Sofya Siyonistleri adına bir heyet karşıladı. Onlara hareketimi önceden telgrafla bildirmiştim.

Heyetten iki üye Siyonizm konusundaki çalışmalarımın nasıl gittiğini sordu. Newlinsky ve Bulgar nazır ile vagonda buluşabilmek için onlara son derece kısa izahat verdim ve ayrılmak zorunda bulunduğumu anlattım.

Sofya'da dokunaklı bir manzara beni beklemekteydi. Trenimizin durduğu yerde beni karşılamaya gelmiş kadınlı erkekli, çocuklu büyük bir kalabalık vardı. Sfaradîm, Eşkinazim [27], aksakallı ihtiyarlar, başlarında da Dr. Ruben Bierer. Bir çocuk gül ve karanfillerden mürekkep bir buket verdi. Bierer almanca bir konuşma yaptı, sonra Caleb fransızca bir hitabede bulundu ve mümanaatıma rağmen elimi öptü. Konuşmalarda Önder, İsrailoğullarının kalbi gibi büyük vasıflarla tavsif edildim. Herkes bu manzarayı alaka ile seyretti.

Veda makamında Bierer'i öptüm, elimi sıkmak için adeta yarışa girdiler. Halk «Leşana habaa biyeruşalaym» [28] diye bağırdılar. Tren yavaş yavaş hareket etti..

Newlinsky ve Ziya gösterilerin tesirinde benim tahminimden az kalmışlardı. Yahut da ihtisaslarını gizliyorlardı. Newlinsky Bulgaristan kilisesi temsilcilerinden Gregory tarafından karşılanmıştı. Allah bilir geleceğini ona telle bildirmiş ve bana Bulgaristandaki nüfuzunu göstermek istemişti.

*

* *

Akşam Newlinsky ile lokanta vagonunda başbaşa oturduğumuzda ona 20 milyonluk projemi açtım. Türk Hükümetinin Avrupa Kontrol Komisyonundan 18 milyon karşılığında kurtarılabileceğini, 2 milyonun da Filistin için ayrıldığını anlattım.

Newlinsky buna şiddetle muhalefet etti. Kendisinin Ziya Paşa'ya benim aşağıdaki şekilde Avrupa Kontrol Komisyonundan kurtarmayı düşündüğümü anlatmış imiş :

Birinci üçte biri para olarak öderiz. İkinci üçte bir için ke' fil oluruz (veya eğer tâbi bir devlet olursak bu üçte biri haraç olarak veririz), üçüncü üçte biri de mevcut Komisyondan dev-ralarak itfa ederiz.

Newlinsky'ye göre biz Sultan Abdülhamide Filistin mukabili 20 milyonu açıkça teklif edemeyiz. Bu sadece ticarî bir iş olur. Önceden de biraz prim vermek gerekir. Maamafih bazı

---

27 Dünyadaki yahudüer üç büyük guruba ayrılırlar. 1) Sfaradîm, 2) Eşkinazîm, 3) Mizrahîm. Birinciler İspanyadan sürülerek Osmanlı İmparatorluğu hududları içine II. Bayezid tarafından yerleştirilmiş olanlardır ki Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan ile bazı balkan ülkelerinde bulunurlar. İkinciler Avrupa ve Amerika Yahudileridir. Üçüncüler, şark ve ortaşark ülkelerindeki Yahudilerin adıdır.

28 «Gelecek sene Yeruşalaymda» anlamına.

şartlar ileri sürerek ek menfaatler gösterebiliriz, mesela bütün Türkiyeye raci bir «Elektrik enerjisi tekeli» v.s.den bahsedebiliriz. Fakat, onun ifadesine göre, üçlü taksime gidiş nazarı itibara dahi alınmaz.

Bu konu üzerinde düşündüm taşındım ve Newlinsky'nin haklı olduğu sonucuna vardım. İşteki bu dönümden yeni avantajlar dahi çıkartabilirim. İstanbul'da şartların mutlak olarak gizli tutulmasını söyleyebilirim ve söyleyeceğim, zira herşeyi önce Komiteme anlatmak, onlara kabul ettirmek zorundayım. Bu şekilde Edmond Rotchild veya S. Montagu tarafından giri-şilebilecek herhangi bir karşı hareketi de önlemiş olurum.

Fakat Londraya Sultan tarafından teyid edilmiş olarak bir gelirsem işte o zaman her istediğimi yapabilirim.

Eğer zaruret olursa Barnato ile de temas kuracağım [29].

*

*   *

Bierer Sofyada iken bana, Edmond Rothschild'in bir temsilcisini İstanbul'a gönderdiğini, Filistindeki koloni faaliyetine mani olmaması için Sultana para teklif edeceğini öğrendiğini söyledi.

Bu bana karşı düşünülmüş bir hamle olabilir mi?

18 Haziran, İstanbul'

Newlinsky bizim dava için son derece kıymetli bir koz. Onun maharet ve samimiyeti her türlü övgünün üzerinde doğrusu. Kendisine fevkalâde bir mükâfat verilecektir.

İstanbul''a dün öğleden sonra vardık. İstasyonda Viyanalı Baron B. Popper [30] ve Newlinsky'nin tanıdığı iki gazeteci tarafından karşılandık. Ayni trende bulunan paşalar daha şehre varmadan merasim elbiselerini giymişler ve fazla gecikmeden Sultana gidebilmek için hazır olmuşlardı. İstasyonda onları kalabalık bir halk kitlesi karşıladı.

Bu şaşılacak şekilde güzel ve pis şehirde yürüdük. Parlak güneş, rengârenk sefalet, bakımsız binalar. Royal Otelindeki penceremizden Halic'e kadar olan manzara uzanıyor.

Newlinsky'nin burada iyi bir şöhreti ve büyük tesiri var. Yol arkadaşlarımız Ziya ve Karatodori paşalar gibi birçok ileri gelen türkle gayet iyi münasebeti var.

Elbiselerini değiştirir değiştirmez Yıldız Sarayına gitti. Arabada ona refakat ettim. Sokaktaki hayat acaip şekilde sefalet ve neşe aksettiriyor. Kafesli haremler cazip bir esrarlı manzara teşkil ediyor. Arkasında, herhalde gireni hayal sukutu beklemektedir.

Beyaz Dolma Bahçe sarayının penceresinden Boğazın harikulade güzel bir görünüşü var.

Newlinsky Yıldız'da inince ben arabayı yamru yumru yollardan sürerek Beyoğlu'na çıktım, oradan aşağıya köprüye kadar geldim.

Newlinsky geç vakit, bozulmuş olarak döndü. Sultan Abdülhamid'in başkâtibi İzzet Bey bizim projemize karşı açık açık menfi davranmıştı. «Bu mevzuda bir sürü komisyoncu söz üstüne

---

29 İngiliz Yahudilerinden, bankacı ve Güney Afrikada mücevher madenleri işleticisi, şirketin kurucusu.

[30] Viyana Yahudilerinden bir zengin.

söz veriyor» demişti. Newlinsky'nin düşüncesine göre burada birisi düşüncesiz bazı adımlar atmış bulunuyor. Önce bunu halletmemiz lazım ki hiç de kolay olacağa benzemiyor.

Diğer bir güçlük: Görünüşe göre Sultan hastadır. Newlinsky huzura kabul edilmemiştir. Sultanın hastalığının ne olduğu öğrenilememiştir. Baron Popperin kızkardeşinden duyduğuna göre viyanalı doktor Nothnagel'e buraya gelip gelemiyeceği sorulmuştur. Eğer bunlar benim mülakatıma mani olursa çok büyük talihsizlik demektir.

Akşam yemeğinden sonra, bir İtalyan opera kumpanyasının açık hava konseri verdiği Beyoğlunda bir bahçeye gittik. Konserin birinci kısmından sonra verilen arada Sadrazam Halil Rifat Paşanın oğlu Cavid Beyin yanma gittik. Tanıştırılmış ve hemen derhal mevzuun ortasına daldırılmıştım [31]. Bir bahçe kanepesine oturup karşılıklı konuşmaya başladığımız zaman sanatkârların şarkı sesleri artık bize uzaklardan geliyordu.

Onun muhalif kaldığı noktalar şunlardı: Mukaddes makamlar, Kudüs mutlak surette Türk hâkimiyeti altında kalmalıdır. Buralarının terkedilmesi halkın mukaddesat duyguları ile oynamak demektir. Ona geniş ölçüde bir ekstra territorialite söz verdim. Medenî dünyanın kabul ettiği mukaddes makamlar hiçkimseye değil herkese ait olacaktır. Sonunda zannederim Kudüs'ün hali hazır statü içinde kalması hususunda mutabakata vardık. Cavid Bey müstakbel Yahudi Devleti ile Türkiye'nin münasebetlerinin nasıl olacağı konusu üzerinde durdu. Tâbi bir devlet olması hususundaki fikirleri Ziya Paşanın fikirlerine çok benziyor.

Ben, tam başarıyı bağımsızlıkta gördüğümü, fakat her halükârda Mısır veya Bulgaristan'ın durumu gibi, yıllık vergiye bağlanma şeklini de müzakere edebileceğimizi söyledim.

Sonunda Cavid Bey müstakbel hükümet şeklimizin ne olacağını sordu.

«Aristokratik bir cumhuriyet» cevabını verdim.

Cavid Bey şiddetle reddederek «Sakın "Cumhuriyet" kelimesini Sultan'ın önünde telaffuz etme. Halk burada bunun öldüreceğinden korkar. Bu ihtilalci devlet şeklinin bir vilayetten diğerine sari hastalık gibi bulaşacağından endişe ederler.»

Ona, zihnimde mesela Venedik'te olduğu gibi bir hükümet şekli düşünüp tasarladığımı anlattım.

Babası Sadrazam Halil Rifat Paşa'dan beni huzuruna kabul etmesi hususunda yardımını rica ettim.

Bu hususta bana söz verdi. Diğer hususlarda da tavsiye ve faaliyet şeklinde yardım etmeyi arzuladığını söyledi. Tekliflerim hakkındaki sorusuna cevaben de, teferrut üzerinde ancak Sultan ile konuşabileceğimi söyledim.

18 Haziran

Bugün Newlinsky bana, Rusya'nın Yıldız Sarayında en muteber yeri almış olduğunu bildirdi. Rusya ile dost olduğu müddetçe Türkiye hiçbir tehlikeye maruz kalmaz. İzzet'in de Rusya'ya meyilli olduğunu söyledi. Sadrazama ne söylesen o da Rusya'ya yönelecektir.

---

31 Cavit Bey, 1895-1901 arasında Sadarette bulunmuş olan Halil Rifat Paşanın oğludur. Siyasî ilimler tahsilinden sonra devlet hizmetine girmiştir. İnsafsızlığı ve merhametsizliği ile ün yapmıştır. Galata köprüsü üzerinde bir arnavut tarafından katledilmiştir. Babasının onun acısına dayanamayarak öldüğü söylenir.

Bu sebeple Sadrazama gitmeden önce Rus Sefaretinin nüfuzlu tercümanı Yakovlev ile konuşmak hususunda mutabık kaldık.

Yakovlev'e derhal bir tezkere yazarak randevu istedim. Saat bir için derhal muvafakat etti. Diplomatik çevrelerde benim gelişimle çıkan dedikodulardan haberi olduğu meydanda idi.

19 Haziran

Dün, sonu başarısız gelen hararetli bir gündü.

İlk durağım rus tercümanı Yakovlev idi. Bey oğlundaki konsoloshanede kalıyor. Türk stilinde yapılmış bir bina. Bahçede kavaslar, hizmetçiler dolaşıyorlar. Kartımı gönderdim. On dakika sonra kabul edildim.

Ona ziyaret maksadımı kısaca anlattım. Yapacağı şoka hazırlamak için önce Filistindeki kolonizasyon faaliyetinden bahsettim. Türk hükümeti ile temastan önce Rus Sefaretinden çağırıldığım hususunu not etmesini istedim. Ailesinden birisinin aracılığı ile Çar Hazretleri tarafından kabul edilmek ümid ve dileğinde olduğumu söyledim (Valler Prensini kastediyordum, ama adını zikretmedim).

Yakovlev bana cevap verirken, Kudüs'te Konsolos olarak bulunduğu sırada edindiği tecrübelerden bahsedeceğini söyleyerek, Filistine gelen Yahudileri onlar rus vatandaşı oldukları halde sempati ile karşılayamadığım, konsolosluğa karşı hilekâr davrandıklarını, konsolosluğa vermeleri gereken vergileri vermekten kaçındıklarını, menfaatlerinden başkasını düşünmediklerini anlattı.

Irkdaşlarımın asırlardan beri uğradıkları takibat sonucu böyle davranmaya alıştıklarını, ahlaklarının sukutunda bir fevkaladelik aramamak lazımgeldiğini söyledim, hak verdi.

Sonra planımdan biraz daha derin şekilde bahsetmeye girişerek, bunun sadece basit bir kolonizasyon olmayıp, bölgede kendimizin olan bir yer istediğimizi anlattım.

Gittikçe artan bir dikkat ve sempati ile beni dinliyordu. «Bu fikrin bütün iyi insanlar tarafından paylaşılacağına inanıyorum» dedim.

Sonuç olarak, planın gerçekleşmesinin birçok on yıllar alacağına işaret etti. Ben belki bunun meyvelerini göremeyecektim, bununla beraber bana başarılar, kuvvet, sıhhat temennisinde bulundu ve ayrıldım.

Vedalaşırken bana mahalli Rus Maslahatgüzarı ile temas etmemi tavsiye ve merdivenlere kadar teşyi etti. Sonra başlangıçtaki sözlerini tamir etmek istercesine şöyle dedi: «Kavmin arasında çok iyi ahlaklı olmayan belki yüzde yirmi bulacaksın, fakat bu diğer kavimler arasında da böyledir». «Evet» dedim «Bizim durumumuzda bu iki mislidir, öyle ki birisi yüzde kırk olduğuna inanabilir».

*

*   *

Yakovlev'den sonra Bâb-ı Âli'ye gittim. Önceden çağrılmış bulunuyordum. Tercümanım kırmızı fesli arabacının yanma oturdu.

İstanbul'un dolambaçlı ve pis sokakları. Bâb-ı Âlî eski, kirli bir bina fakat son derece hareketli bir yer. Nizamiye nöbetçileri giriş holünün yanındaki küçük yerlerde dikiliyorlardı.

Sayısız vazifeli ve subay yukarı aşağı inip çıkıyorlardı.

İlk ziyaretim Sadrıazam'ın Umumî Kâtibi Hayreddin Beyefendiye. İsimleri benim kulağıma geldiği gibi hıfzedip yazıyorum, doğru olup olmadıklarını bilmiyorum tabii. Mesela bugün öğrendiğime göre Sadrıazamın oğlunun adı Cavid değil galiba Cevad Bey imiş.

Hayreddin otuz yaşlarında, iyi görünüşlü, düz, soluk benizli, güzel siyah sakallı, iri kulaklı bir adam. Her sözünden sonra tebessüm ediyor, arkadaşça davranıyor. Birkaç dakika sonra Sadrıazam tarafından çağırıldık. Bir antre ve iç içe birkaç odadan geçtik. Büyük bir salonda, sırtını duvara dönmüş olarak devletli Sadrıazam Halil Rifat Paşa duruyordu. Girdiğim zaman ayağa kalkıp bana elini uzattı. Uzun boylu, ak sakallı, buruşuk ve kuru yüzlü bir zat. Masada, tam önünde iki takım teşbih duruyordu.

Kendisi oturdu ve bana yanındaki bir koltuğa oturmam için işaret etti. Hayreddin Bey de tercüman olarak kaldı ve bir iskemle de o çekti.

Bir sigara verdi, seyahatimin nasıl geçtiğini, ne zaman geldiğimi ve ne kadar kalacağımı sordu. Sonra Neue Freie Presse hakkında iltifatkâr birkaç cümle söyledi. Hayreddin bunları ciddiyetle tercüme etti. Neue Freie Presse'in Türkiyeye teveccühü olduğunu, İmparatorluk hakkında iyi bir haber aldığı zaman daima memnun kaldığını anlattım. Verdiğimiz haberlerde belki bazan yanıldığımız olmuştur, ama daima doğru haber vermeye çalıştığımızı da ekledim.

Sadrıazam, bizim muhabirimizin kendisini her zaman arayabileceğini ve kendisine herşeyi söyleyebileceğini bildirdi.

Bundan dolayı teşekkürlerimi arzettim.

Sonra tercümana Sadrıazam hazretlerinin benim seyahatimin maksadından haberdar olup olmadığını sormasını söyledim.

Teşbihlerle oynayarak cevap verdi: «Hayır».

Hazırladığım teklifleri sadrıazama nakletmek üzere Hayreddin Beye verdim. Sadrıazam gayet soğukkanlılıkla dinledi. Şuna benzer sualler sordu: «Filistin büyüktür. Hangi kısmını düşünüyorsunuz ? »

Tercümana cevap verdim: «Bu bizim temin edeceğimiz menfaatin cesametine bağlı bir husus. Daha çok arazi için, daha büyük kurbanlar takdim edebiliriz».

Devletlileri bazı terimler üzerinde açıklamalar istediler.

Ben fazla teferruata girmediğim için itizar beyan ettim. Tekliflerimi teferruatlı olarak sadece Haşmetmeâb'a arzedebileceğimi söyledim. Bunlar acaba prensip olarak kabul edilebilir hususlar mıdır? Sir Samual Montagu bizim malî programımızı teklif olarak getirecektir.

Halil Rifat Paşa konuşma arasında uzun zaman susup duraklıyor, teşbihi parmaklarının arasına alıyor, onu ağır ağır çekerken kelimeler de ağzından ayni zaman aralıkları ile çıkıyor.

Ayrılırkenki intibaıma göre o bu proje karşısında yalnız müstenkif değil ayni zamanda itimatsızdır.

Konuşma devamınca orada devamlı bir memur ve hizmetli akımı vardı. Yerlere kadar eğilerek bazı evrak getiriyorlar bırakıp geri geri giderek çıkıyorlardı.

Başka bir yaşlı adamın görünmesi üzerine Halil Rifat Paşa tercümana müzakerenin sona

erdiğini bildirdi, yarım ayağa kalkıp elini uzattı.

Aradaki odada, dudaklarında arkadaşça bir tebessüm olan Hayreddin'e Sadrıazamın huzurunda yanlış bir hareket veya söz sarf edip etmediğimi sordum. O gülümseyerek «Hayır» dedi «O filozof adamdır, onun görüşlerine karşı senin kendi görüşlerini ileri sürmenden memnun olur. Eğer Efendimiz Hazretleri ile direkt temas kurabilirseniz iyi olur».

Hayreddin de bana Boğaziçi'nin muhteşem manzarasını, uzakta Dolma Bahçe ile birlikte seyrettirdi ve elimi neşe ile uzun uzun saktı.

Aşağıda birsürü koridorların, muhafızların, hademelerin ve memurların arasından geçip Hâriciye Nezâretine Nuri Beye götürüldüm [*].

[*] Reşat Bey Chateauneuf diye tanınan fransız asıllı bir babanın oğludur. Sonradan müslüman olmuş, fransada ziraat tahsil etmiş, 1893 den itibaren hâriciyeye intisap ile 1908 de ölümüne kadar Hariciye Nezareti Başkâtipliğinde bulunmuştur.

Koyu kızıl saçlı, zarif, zeki kültürlü, Pariste uzun seneler kalmış olmasından ötürü parislileşmiş bir ermeni. Birkaç yabancı diplomat gelip gittiler. Biryerde haydutların eline düşmüş iki kadın için istenen fidye-i necat konusunda konuşmalar geçti. Bir sefaretten gelen ateşe de Nuri Beyden bütün mühim olmayan evrakı göndermeyi tecil etmesini, tatile gideceği için bunları başına sarmamasını rica etti. İnsan onun için mutlak olarak hiçbir önemli evrakın bulunmayacağını rahatlıkla söyleyebilir.

Yalnız kaldığımız zaman Nuri Beye ne istediğimi söyledim. Gözlerini kırpıştırdı, meseleyi tam anladı.

Daha önce Sadrıazama da söylediğim gibi, Türkiyeyi Düyunu Umumiyeden kurtarmayı istediğimizi söylediğim zaman «Bu muhteşem birşey» dedi. Bu tekliften çok hoşlandı. Fakat Mukaddes makamlar hususunda büyük şüpheler içindeydi. «Onları kim yönetecek?» «Bu düzenlenebilir» dedim «Sadece bizim herkes için kıymetsiz olan bir maddenin alacaklısı olduğumuzu düşünün, hem de en yüksek fiyatla alıcı».

Bunun üzerine Nuri Bey beni Davud Efendiye götürdü. Davud efendi bir Yahudi idi ama ayni zamanda Hariciye Nezaretinin baş tercümanı olduğu için Hariciye Nazırının sağ kolu ve bu nezarette sözü geçen bir kimse idi.

İçeri girenlerin eğilme nisbetlerinden onun durumunun üstünlüğünü müşahede ettim. Memurlar evrakı onun ayaklarının yanma bırakıyorlardı, öyle ki boyuna eğilmiş duruyordu. Bir koltuğa oturarak çalışıyor, önünde masa olmadığı için de yazıyı kâğıdı elinin üzerine alarak yazıyordu.

Uzun boylu, şişman, kısa sakallı bir adam. Patlak gözlerinin önünde kemerli burnunda gözlük taşıyor.

Önce beni anlayıp dinledi, fakat gözle görülür şekilde korktu. Türkiye için muazzam menfaati gördü, fakat bir Yahudi olarak son derece ihtiyatlı olmak durumunda.

«Bunda ciddi güçlükler ortaya çıkacaktır» dedi, gerçekte meselenin gayrı kabili tatbik olduğu kanaatinde. Çok geçmeden benimle kardeş gibi konuşmaya başladı. Hariciye Nazırına beni bir başkasının takdim etmesinin çok daha uygun olacağını, kendisini bundan affetmemi rica etti ve İstanbul'dan ayrılmazdan önce tekrar görüşmemizi diledi.

Yahudilerin Türkiyede iyi çalıştıklarını ve iyi şartlar içinde yaşadıklarını söyledi.

Basın bürosu şefi Nişan Efendiyi de gördüm. Birkaç gazeteciye Türkiyenin görüşlerini anlatmaya çalışıyordu.

Akşam Newlinsky kötü haberler ve asık bir suratla Yıldız Sarayından döndü.

Garsona —yas alameti olarak— yarım şişe şampanya getirmesini emrettikten sonra iki kelime ile bana vaziyeti anlattı: «Hiçbirşey yapamadım. Zatı Şahane bu konuda hiçbirşey işitmek istemiyor».

«Sultan dedi ki: "Eğer Mr. Herzl senin benim arkadaşım olduğun gibi arkadaşın ise, ona söyle bu meselede ikinci bir adım atmasın. Ben bir karış dahi olsa toprak satamam, zira bu vatan bana değil milletime aittir. Milletim bu imparatorluğu kanlarını dökerek kazanmışlar ve yine kanlarıyla mahsuldar kılmışlardır. O bizden ayrılıp uzaklaşmadan tekrar kanlarımızla örteriz. Benim Suriye ve Filistin alaylarımın efradı birer birer Plevne'de şehid düşmüşlerdir, bir tanesi dahi geri dönmemek üzere hepsi muharebe meydanında kalmışlardır. Türk İmparatorluğu bana ait değildir, Türk Milletinindir, ben onun hiçbir parçasını veremem. Bırakalım Yahudiler milyarlarını saklasınlar. Benim imparatorluğum parçalandığı zaman onlar Filistini hiç karşılıksız ele geçirebilirler. Fakat yalnız bizim cesetlerimiz taksim edilebilir. Ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem!»

Bundan sonra başka şeyler konuşmuşlar. Newlinsky ona, Jön-Türkleri devlet hizmetine almasını tavsiye etmiş.

Sultan istihza ile: «Bir Anayasa, sonra? Benim bildiğime göre Polonya anayasası sizin baba yurdunuzu parçalanmaktan kurtaramamıştır».

*

*　　*

Sultan Abdülhamidin doğru ve büyük sözleri beni sarstı, bir zaman bütün ümitlerimi kırdı. Bu sonu ölüm ve parçalanmaya giden fatalizmde trajik bir güzellik var. Maamafih son nefese kadar, passif mukavemet şeklinde de olsa mücadele edeceğiz.

19 Haziran

Cuma Selamlığı.

Bu pırıl pırıl güneşli günde Yıldız Sarayına doğru arabamızı sürdük. Yol merasim üniformalılarla dolu. Boğaz muhteşem bir görünüş içinde.

Yıldızda, misafirlere ayrılan kısmın önünde Sultan'ın iki hizmetkârı tarafından karşılandık. Bir saatten az zaman içinde önümüzde en ihtişamlı manzaralar geçit resmi yaptı: Güneş ışığı altında beyaz Yıldız Sarayı, onun karşısında masmavi boğaziçi, uzaklarda sisler içerisinde Adalar. İyi giyimli, talimli, enerji dolu askerî birlikler. Sağ tarafta dağ tarafından inen kırmızı serpuşlu süvariler, tam önümüzde yeşil ve kırmızı türbanlı hafif piyadeler. Borazanlar boruları ağızlarında çalmaya hazır bekliyorlar.

Paşalar merasim üniformaları içinde ya araba ya at ile bize doğru geliyorlar.

Din adamları ve müslüman halk son derece renkli elbiseleri ile camiyi dolduruyorlar.

Paşa çocukları da resmî elbiseler giyerek alaya katılmışlar.

Nihayet Sultan'ın maiyeti göründü. Önde sultanın oğlu ve diğer prensler. Yıldız tepesinin eteklerinde atlarından indiler, Halifenin görünmesini bekliyorlar. Prenslerin arasında iki tane kır sakallı subay duruyor, bunlar prenslerin askerlik hocaları.

Haremağası, iriyan, şişman bir hadım mağrur tavırlarla geçti. Orada kapalı kupalar içerisinde iyice örtünmüş saray kadınları yer aldılar.

Sonra iki sıralı saray muhafızlarının peşisıra tepeye bir merasim havası çöktü. Arkasından yarı yarıyaaçık bir saray arabası Sultan'ın landosu göründü.

Arabada Sultan oturuyor, karşısında Plevne kahramanı Müşir Gazi Osman Paşa var.

Minarede müezzin güzel bir sesle salatu selâm ve arkasından ezan okudu. İkisi arasında askerî marşlar çalındı.

Birlikler yüksek sesle halîfeyi selâmladılar.

Sultan ince yapılı, hasta görünüşlü, iri kemerli burunlu, orta uzunlukta sakallı, sakalı kahverengine boyanmış hissini veriyor. Selâmlara selâmla mukabele etti.

Önünde bulunduğumuz kısımdan geçerken Newlinsky ve bana gayet keskin bir nazar atfetti.

Arabası camiin yanında durdu, sol taraftan hafif bir hareketle indi. Çevresindekileri yeniden selâmladı, bu defa yüzlerini kendisinden tarafa çevirmiş muhafızların arasından camiye girdi.

Namaz takriben yirmi dakika kadar sürdü. Camiin avlusunda yere seccade sererek birçok kişi namaza iştirak ettiler.

Yakıcı güneş altında bekleyen askerlere su dağıtıldı.

Namazdan sonra Sultan camiden çıktı ve iki atlı bir arabaya bindi ve kendisi sürerek gitti. Avluda paşalar ve kumandanlar eğilerek kendisini selâmladılar. Prensler tekrar kendi atlarına bindiler.

Sultan ikinci defa önümüzden geçerken, çelik gibi sert bir bakışla beni süzdü.

Bir gurup muhafız acele peşinden gittiler. Ve bu peri masallarındakine benzeyen muhteşem merasim sona erdi.

*

*   *

Öğleden sonra, Sadrıazamm yakın dostu Margueritte ile beraberim. Take Margueritte bana yardım etmeyi teklif etti. İddiasına göre Sadrıazama her istediğini yaptırabilirmiş. Çok yakın zamanda İskenderun petrol kuyularının imtiyazını alacağını söyledi. Baron Popper'in başarısız ikraz hikâyesini anlattı. Adı geçen Osmanlı bankasından üç milyon osmanlı lirası borç almak istemişti. Herşeyi hazırlamış, İzzet ve Tahsin beylerle diğer birkaç kişiyi ayarlamıştı. Sadrıazam hediye kabul etmezdi, fakat Popper onun karısına bir bilezik veya ona benzer şeyler takdim ediyordu... Margueritte'in söylediğine göre Popper şimdi İskenderiye-Şam demiryolunun imtiyazını almaya uğraşmaktadır. Bu öyle bir hattır ki, Asya'dan Süveyş kanalı yolu ile gelen trafiğin bir kısmını çekecektir.

Margueritte, dün gece Newlinsky'nin ona benim adıma

bana haber dahi vermeden— ricada bulunmuş olduğunu, meseleyi bildiğini ifade etti.

Sadrıazamm oğlu Cavit Beyi bu işle ilgilendireceğine söz verdi. Ona göre Cavit beyle herşey «açıkça konuşulabilir».

20 Haziran

Newlinsky'ye Sultan'ın beni kabul etmesi için ne lazımsa yapmasını rica ettim. Eğer Sultan Abdülhamitle görüşemeden memlekete dönüp de «Olmadı» diyecek olursam onların bütün rüyalarım yıkmış olurum.

Maamafih Münir Paşa, İzzet Bey ve daha başkalarının önünde beni kabul etmeği reddettiğine göre, şüphesiz hiçkimse beni açıktan açığa Sultana takdim edemez.

Bununla beraber İzzet Bey şunları tavsiye ediyor: Yahudiler başka bir yeri tespit ve orasını daha ilâve şartlarla teklif etmelidirler.

Benim aklıma derhal Kıbrıs geldi.

İzzet Beyin fikri güzel ve bu gösteriyor ki bizimle beraber ve bizim için düşünüyor. Menfaatin bir kısmının şahsen kendisine isabet etmesi temayülünde..

21 Haziran

Dün öğleden sonra, Newlinsky'nin yanından ayrılmasının akabinde Nuri Beyi tekrar gördüm. Bâb-ı Âlî'nin önünde, sıcak bir ikindi vaktinde Newlinsky'nin çıkmasını bekledim. Bir saat sonra Newlinsky çıktı. Bu müddet içinde Sadrıazam ve Nuri Beyle bizim meselenin münakaşasını yapmış. Sadrıazam buna karşı, fakat Nuri Bey hararetle taraftar.

Nuri Bey beni son derece samimi kabul etti. Beni ziyaretçilerin bekleştiği odadan başka tenha bir odaya aldı ve orada oldukça açık şekilde konuştu. Tamamen bizim tarafımızda olduğunu, fakat bazı odun kafalıların da hesaba katılmaları gerektiğini söyledi. «Bu kör insanların arasında ben tek gözü açık bir kimseyim» dedi. Gerçekten diğerlerine nazaran çok daha zeki bir insan.

Tavsiyeleri şunlar : Yahudiler Avrupadaki osmanlı bonolarını satın almalı ve böylece «Komisyon»un yerine geçmelidirler. Ona göre bu Komisyon kriz çıkan her yerde büyük te-sirleri haizdir.

Sonradan görüştüğümüzde bu fikri Newlinsky'ye de söylemiş olduğunu öğrendim. Newlinsky bunu derhal reddetmiş, zira bu tahakkuk ettiği takdirde şimdi Komisyona karşı duyulan nefret Yahudilere çevrilecektir.

Newlinsky, onun zekâsından bahsettiğim zaman, «Eğer bu teklifi Yahudi Meselesini uzlaşmaya bağlamak için yapmışsa gerçekten zeki olduğuna delalet eder» dedi.

Nuri Bey bilhassa, malî güçlükleri mesuliyeti altına almış olan Osmanlı Bankasına karşı girişeceğimiz bir harekette bizi dört elle destekleyeceğine söz verdi.

Tekrar Davud Efendi ileyim. Onun Yahudi olması ile iftihar ediyorum. Ona göre Sultan kalben bizimle beraberdir ama bunu izhar etmemeye dikkat sarfetmektedir. Davut Efendi, bizim Osmanlıları metbû tanıyan bir devlet kurmamızın doğru olacağı kanaatinde, böylece bir gün içinde, yani İmparatorluk yıkıldığı anda gayeye ulaşmış oluruz.

Bugün Hariciye Nazırı Tevfik Paşayı ziyaret ederken hazır bulunacağına dair söz verdi. Yalnız onun yanında sanki biribirimizi tanımıyormuş gibi davranacağız.

Dün gece Newlinsky, beni İzzet Beyin (Başmabeynci) bugün kabul edeceğini haber verdi.

21 Haziran

Davut Efendiye, bu aralarda nâzır ile bizim mesele hakkında hiçbirşey konuşmamasını tenbih eden bir tezkere yazdım.

*

* *

Sultan dün Newlinsky'ye beni bir «Gazeteci» olarak kabul edemiyeceğini bildirmiş, zira bizim gazete Neue Freie Presse'de Bacher doğrudan doğruya Sultan Abdülhamidin şahsına hücum eden bir yazı yazmış.

Dün sabah İzzet Bey ile görüşmek üzere Newlinsky ile beraber Yıldız Sarayına gittik. Konuşmaların sadece nezaket cümleleri hududu içinde kalması hususunda peşinen söz verdim.

Saat dokuzbuçukta artık bana tanıdık gelen ve muhteşem manzaralarla sefalet tablolarının çevrelediği Dolmabahçe yolundan Yıldıza gidiyorduk. Bir binanın tamiri faaliyetinin devam ettiği avluya girdik.

İzzet Bey avluda ayakta duruyordu, onu selâmladık ve beraberce onun dairesinin bulunduğu kısma girdik. Oldukça fakir döşeli bir yer. Odalar plaj kabinelerine benziyor. İzzet Beyin odası bile bu kaidenin dışında değil. İzzet Beyin masası, biraz daha küçüğü kâtibi için, birkaç iskemle ve perdeli dört pencere. Hepsi bu kadar. Fakat pencere Yıldız Camii, Boğaziçi ve hatta Adalar'ı dahi içine alıyor.

İzzet Beyi bekleyen diğer ziyaretçi bir Yahudi kuyumcu idi. Sultanın siparişi üzerine gümüş bir sarkaçlı saat getirmişti. Birkaç gün önce Sultanın bir çıbanını tedavi eden askerî doktora hediye olarak verilecekmiş.

İzzet Beye takdimimden sonra o kuyumcu ile meşgul oldu.

İzzet Bey kırk yaşlarında gösteren, orta ağırlıkta, narin bir adam. Buruşuk, yorgun fakat zeki ifadeli yüzü çirkince. Büyük bir burun, seyrek, orta boyda siyah bir sakal ve zekâ dolu gözler...

Bu büyük memleketin en dikkate değer siması ile görüşmeden burasını terketmeyi arzulamadığımı, eğer buna muvaffak olursam İstanbul'da edindiğim müspet intibaları gazetede yayınlayacağımı söyledim. Türkiyenin siyasî mahfilleri konusunda bir seri makale plânladığımı, böyle bir kabulle bunun tamamlanacağını ifade ettim.

İzzet Bey bütün bunları tebessüm ederek nazikâne dinledi ve «Sizi konuşturmaktan memnun kalacağım» dedikten bir çeyrek saat sonra kendisinden ayrıldık.

Newlinsky, çıkarken bütün hizmetkârlara bahşiş vermem gerektiğini söyledi. İkinci katta İzzet Beyin odasının bulunduğu koridora bakan hizmetkâr iki mecidiye, alt katta benim bastonumu almış olan bir mecidiye aldılar. Yıldızın çıkışında komik bir şey oldu. Orada iki kapıcı dikiliyordu, ben elimi cebime atınca, ikisi birden avuçlarını uzatıp beklemeye başladılar. Herbirine bir mecidiye verdim.

Sonra arabamızı Boğaz boyunca Bebek'e doğru sürdük. Güneş ortalığı kavuruyor fakat

boğazdan nefis bir meltem esiyordu.

Ancak bundan sonra Newlinsky evvelsi gün Babıâli ve Saray'da olup bitenleri anlatmaya geçti. Bunları bana mahsus anlatmamıştı ki İzzet Beyle konuşurken bir atıfta bulunmayayım.

Sadrıazam benim yaptığım tekliflerin karşısındadır (Oysa Sadrıazamın yakını Margueritte bana bunun aksini söyledi. Hangisi yalancı? Muhtemelen Sadrıazam beni elaltmda tutmak için Newlinsky ile konuşurken iki manâya gelecek sözler söylemiş olsun).

Newlinsky Sadrıazam'a, aleyhte bulunsa bile bu hususta Sultan'a birşey söylememesi ricasında bulunmuş. Ona göre Sadrıazam, Sultanın bu meselede muhalif tutumda olduğunu bilmemektedir.

Newlinsky Cumartesi günü Yıldız Sarayında bana karşı olan tutumda değişiklikler olduğunu müşahede etmiş. Sultan Abdülhamid, Newlinsky'nin benim hakkımda konuşmasına müsaade bile etmiş. Benim Sultanın reddedişini hürmetle karşıladığımı anlatmış ve benim Türkiye'nin dostu olup Sultana hizmet arzusunda bulunduğumu söylemiş. Sultan beni muhakkak kabul etmelidir.

Halife Abdülhamid bunu kabule temayül etti Neue Freie Presse temsilcisi Bacher tecrübesinden sonra beni bir gazete muhabiri sıfatı ile kabul edemez ve etmeyecektir. Zira Bacher'in mülakatından birkaç ay sonra bizim gazete Sultan hakkında İngiliz ve ermeni gazetelerinde bile görülemiyecek şiddette hücuma geçti. Hatta Sultan bu hususta Avusturya Sefiri Calice'e i Bacher'i kendisine takdim etmesinden dolayı tarizlerde buî lundu.

Diğer taraftan, kendisine hizmet etmek arzusunda bulunduğumu bildirmemden ötürü beni pekâlâ bir arkadaş, dost olarak kabul edebilir ve etmelidir de. Onun benden isteyeceği hizmet şudur: Bir kere ben ermeni meselesini bütün Avrupa matbuatının Türklere karşı dostça ele almasını temin edecek ve bu matbuata (Londra, Paris, Berlin ve Viyana gazetelerine) tesir edecek kudretteyim. Bundan başka ben ermeni liderlerinin doğrudan doğruya Sultana inkıyadlarını ve onun bu konuda söyleyeceklerini kabul etmelerini temin edecek kimseyim...

Sultan Abdülhamid, Newlinsky ile konuşurken şairane bir ifade tarzı ile : «Bana göre emrim altındaki kavimler başka başka zevcelerimden doğmuş çocuklar gibidir. Onların hepsi benim çocuklarımdır. Kendi aralarında fikir ayrılıkları ve geçimsizlikler olabilir, fakat benimle asla...»

Newlinsky'ye hemen kampanyaya girişebileceğimi bildirdim. Onlara ermeni meselesinin prağmatik bir takdimini yapalım : Londrada hangi şahıs elde edilecek, hangi gazete kazanılacak v.s. Sultan beni kabul edecek olursa işlerim hiç şüphesiz çok daha kolaylaşacaktır.

Newlinsky, «Seni bir müddet sonra, bazı hazırlıklardan sonra kabul edecek» dedi.

Ben, «Benim hazırlığa ihtiyacım yok. Bütün istediğim Sultan ile bir mülakattır. İlk adımda, şimdiki işimiz sadece budur» diye cevap verdim.

Bu şekilde konuşmaya Bebek'te bir sahil gazinosunda devam ettik. Sıcak bir günde, bir ağacın gölgesi altında oturmuştuk.

*

*   *

Bundan sonra tepeye tırmanarak Madam Gropler'in evine gittik. Bu asil ve şayan-ı dikkat hanımefendi, dışarıda kurulan Polonya Hükümetinin Türkiye temsilcisi Henryk Gropler'in

zevcesi. Evleri bütün sürgün veya kaçak diplomatların, başları sıkışan san'atkârların sığınağı olmuş vaziyette.

Polonyalı bir kemancı, ev sahibemizin yeğeni, yemekten sonra bize bazı parçalar çaldı. Orada Reşid Bey —meşhur Reşid Paşanın oğlu ve Fuat Paşanın torunu— de vardı. Reşid Bey şişman, zeki, halâ genç kalmış bir kimse. -Viyanada ateşe olarak bulunmuş, iki küçük oğlu da almanca konuşuyorlar. Bize güzel alman şarkıları söylediler.

Yemekten sonra Newlinsky benim projem konusunda Reşid Beyle konuştu. Sultanın bu beye karşı teveccühü varmış. Reşid'in reaksiyonu sempatikti. Ayrılmazdan önce terasta onunla birkaç dakika konuştum, bana yardım edeceğine dair söz verdi.

*

*   *

Newlinsky akşam Yıldız'dan yorgun ve kötü haberlerle döndü. İmparatorluğun her köşesinden berbat haberler geliyordu : Girit kana bulanmıştı, Dürziler bir tabur askeri teker teker katletmişlerdi. Rusya hudutlarındaki Ermeniler başkaldırmış ve üçyüz müslümanı kılıçtan geçirmişlerdi.

Sultan Ermenilerle ne pahasına olursa olsun sulh yapacaktır. İstikbale sıkıntı ile bakıp Newlinsky'ye şunları söylemiş: «Bu Türkiyeye karşı düzenlenmiş bir haçlı seferidir».

Güneş battıktan sonra küçük bir yatla Büyükdereye doğru yelken açtık.

Akşamın tülleri yavaş yavaş o güzel ve mağrur beyaz sarayları sarıyorlardı. O saraylar ki içlerinde önceki sultanın dul bıraktığı kadınlarla şimdikinin dul bıraktıkları yaşamaktadırlar. Şimdikinin dul bırakmasına sebep onlarla yaşamamakta olmasıdır.

22 Haziran

Newlinsky'nin siyasi deha ve ferasetine günden güne daha çok hayran oluyorum. Herşeyden önce benim sarayda bir pozisyon almam ve ondan sonra şahsen —kimseyi aracı olarak kullanmadan, herşey kendi kendine olmuşçasına— Yahudilerin tekliflerini ileri sürmemi düşünüyor. Bu çok mükemmel bir fikir.

Her an bana bu mülakatı temin etmesi için Newlinsky'yi sıkıştırıyorum. Bunu temin etmeli ki Londradaki arkadaşlarım benim burada olduğuma inansınlar.

Eğer sultan «Evet» derse beni kabul etmesine lüzum dahi yok. Hemen şehri terkederdim ve herşey kendi kendine olurdu.

«Hayır» dediği sürece de beni kabul etmesi şart ki arkadaşlarım henüz herşeyin bitmemiş olduğunu anlasınlar, anlayabilsinler.

23 Haziran

Dün pek fazla birşey cereyan etmedi. Take Margueritte Sadrıazam ile konuşup, benim kendisiyle bir köportaj yapmak istediğimi söyledi. Halil Rifat Paşa bunun üzerine beni kabul edeceğini bildirdi. Ben de bizim patron Benedikt'e telgraf çekip, Sadrıazamla umumi siyasi meseleler üzerinde konuşup bütün röportajı telle göndereceğimi, ancak gazetede neşredilirken benim burada gördüğüm hüsnü kabul ve teveccühün belirtilmesinin şart olduğunu bildirdim.

Benedikt telgrafla cevap verdi: «İstediğin herşey yapılacaktır». Benim de beklediğim zaten bu idi.

24 Haziran

Dün Sadrıazamla Neue Freie Presse adına birbuçuk saat süren bir röportaj yaptım. Hayreddin Bey yine mütebessim tercümanımızdı. Güneşli pencerenin önüne oturdum ve dizlerimin üzerinde yazdım. Güneş kâğıtları parlatıyor ve beni âdeta kör ediyordu. Son derece yorucu bir işti.

Tam bir şark manzarası: Halicin üzerindeki köprüden geçiyordum, bir dilenci çocuk kendisine birşeyler verdikten sonra dahi beni tacizden vazgeçmiyordu. Take Margueritte'e beni kurtarmasını söyledim. O zavallı çocuğun yüzüne bir şamar aşketti.

Yarım saat sonra otelde idik.

*

*   *

Newlinsky dün öğleden sonrayı İzzet ve Nuri Beylerle sarayda geçirmişti. Her ikisi üzerinde de son derece müspet tesir icra etmişim. İzzet Bey benim ilhama maruz bir kimse olduğumu söylemiş.

*

*   *

Sultan tarafından kabul edilmem meselesi tecrübe ile sabit ki olmuyor. Maamafih bu pek korkulacak bir şey değil, zira dün beraber yemek yediğimiz Szechenyi Paşa [32] on yıldır Sultan ile bir defa olsun konuşmamış fakat bir tek selâmlık merasimini dahi ihmal etmemiş ve bir süre önce rütbesi müşirliğe (mareşal) yükseltilmiş.

25 Haziran

Sultan Abdülhamid dün bana haber göndererek bugün hareket etmememi bildirdi. İstanbul'dan ayrılmamdan önce birşey söylemesi ihtimali var. Bu, pek emin değilim ama, bir başarıdır.

Öğleden sonra küçük bir yatla Büyükdereye, Avusturya sefiri Baron Calic'i görmeye gittim.

Beni ilk defa olduğundan çok daha fazla iltifat göstererek

kabul etti. Sefarethanenin Büyükderedeki yazlığının büyük salonunda oturduk. Pencereden mavi Boğaziçi bütün güzelliği ile görünüyordu.

Calice bana durumu kendi anlayışına göre detayları ile anlattı. Tıpkı Gregor Samarow'un romanlarındaki diplomatlar gibi konuşuyordu. Durumu tıpkı bir satranç problemi gibi ortaya koydu. Bu oyunu bilen bir kimse yapılan hamlenin değerini anlayabilirdi. Rusyanın tesiri coğrafî durumu dolayısiyle büyüktü. İngiltere ise burada önemini kaybetmişti, zira Çanakkale Boğazı konusunda pasif kalmıştı, diğer taraftan boğazlar Rusyaya açık bulunmaktaydı...

Türkiyenin durumuna gelince. Calice bunu ciddiyetle mü| talea ediyor, fakat bu

32 Bir macar devlet adamının oğludur. 1873 yıllarında Îstanbula gelmiş, itfaiye teşkilâtını kurmuş ve başına geçmiş, sonra paşa ve müşirliğe yükseltilmiştir.

İmparatorluğun hayatiyeti öyle isbat edilmiştir ki herşeye rağmen varlığını idame edebilir. Gayet tabii isyanlar, malî krizler tevali edebilir. Türkiyenin bir çıkar yol bulacağı ümidinde olmakla beraber bundan emin de değil.

O, ermeni meselesini de gerçekleri tahrif ederek açıklayan türklerden çok daha başka şekilde ortaya koyuyor. Şu anda, şüphesiz hiçbir yabancının müdahale etmesini istemiyorlar, reformları v.s. herşeyi kendileri yapmak istiyorlar. Fakat hadise bir defa geçiştirilirse üzerinde fazla durmazlar.

Ona göre Avusturya daima Türkiyeyi muhafaza edici bir siyaset takip etmektedir., v.s. v.s. Kısa söylemek gerekirse kısır, verimsiz bir konuşma yaptık. Sonra Boğaziçinde Petala'da yemek yedik. Deniz ve gece harikulade idi. Mehtapta yatla İstanbul'a döndük. Take Margueritte sarhoştu.

25 Haziran

Bugün Sadrıazamla yaptığım röportajı Orient Ekspreste giden bir yolcu vasıtası ile gönderdim.

Akşam üzeri Newlinsky Saray'dan döndü. Oradakilerin bana karşı tutumları menfi değil. Yahudi fikrini benimsiyor görünüyorlar.

Şimdi para mevzuundaki tutumları fena. Maamafih mesele daha başka bir şekilde ortaya atılabilirdi.

İzzet (hiç şüphesiz onun ağzıyla Sultan konuşuyor) yahut Sultan (yahut onun ağzıyla İzzet konuşuyor) eğer Filistin için uygun bir formül bulunursa kabul etmek temayülündeler. İşler onlar bakımından kötüye gidiyor, ama hiçbir toprak parçasını da satamazlar. Ama Newlinsky'nin verdiği rapora göre benim fikrim de yavaş yavaş o muhitte ilerliyor, yerleşiyor.

Birkaç ay içerisinde, Yıldız'da oturanlar muhtemelen bu görüşe gelecekler. Görülüyor ki fikir onları hayli sarsmış.

Nuri Bey de bizim davaya sempati besliyor. Bugün Çar'ı kazanabileceğimizi ifade etti.

Bugün Anadoludan yine berbat haberler var. Van'da bir sürü insan katledilmiş.

26 Haziran

Yine Selâmlık merasimindeyim. Bir hafta önceki merasimin tıpkısı tıpkısına ayni.

Newlinsky, Türklerin Filistini bize vermeyi arzu ettikleri kanaatinde. Bunu şuna benzetiyor: Bir adam avlamak istediği bir kadınla yemek yer, ama hiçbir zaman bu yemeğin ne maksatla olduğunu hiçbirisi hiçbir zaman açıkça ifade etmez. «Niçin bilmiyorum fakat size onun bir fahişe olduğunu söylüyorum, bundan eminim» diyor Polonya kırması almancası ile.

Selâmlıktan sonra Tarabya'ya gittim. Sultan Newlinsky'yi orada kabul edecek.

Akşam dönüşte Sultanla konuşması hakkında bilgi verdi.

Sultan benden bahsedip Neue Freie Presse'e yazdığım makaleden dolayı teşekkür etmiş. Sonra konu Filistin'e intikal etmiş. Meseleyi düşüncesiz bir şekilde ortaya atan Newlinsky'ye sitemlerde bulunmuş. Mahalli durumu bilen biri olmak itibariyle Newlinsky'nin bir ticaret metaı gibi Filistinin verilemiyeceğini takdir etmesi gerekirmiş. Fakat Sultan'ın işittiğine göre Bay Herzl'in arkadaşları mümkün bir mübadele şekli üzerinde düşünmekte imişler.

Bu «mübadele» fikrinin sahibi İzzet Beydir, ama öyle görünüyor ki bu fikir bizden gelmiş gibi Sultan Abdülhamide arzedilmiş bulunmaktadır. Bugün Newlinsky Sultan ile görüşürken, İzzet Bey de tercüman olarak hazır bulunmuş.

Newlinsky bu konuda hemen ne söyleyeceğini bilememiş. Buna ancak benim cevap verebileceğimi, ve en büyük arzumun da Haşmetmeâb tarafından kabul edilmek olduğunu bildirmiş.

Bunun üzerine Sultan «Göreceğim, her halü kârda Bay Herzl'i kabul edeceğim, bu şimdi veya sonra olabilir» demiş.

Newlinsky, benim temmuz başlarında Londrada olup oradaki arkadaşlarımla konuşmak mecburiyetinde bulunduğumu arzedince de verdiği cevap kısa : «Göreceğim».

Demek ki herşeyden sonra kabul edilmem mümkün olacak.

Bundan sonra Sultan Newlinsky'yi şaşkına çeviren bir açıklama yapmış : Benim tekliflerime karşı tutumunun Büyük Kuvvetler tarafından duyulmuş olduğunu söylemiş.

Bunların hangi Büyük Kuvvetler olduğunu Newlinsky soramazdı tabii.

Sultan şöyle sormuş: «Yahudiler Filistini her ne pahasına olursa olsun alırlar mı?» «Başka bir bölgede yerleştirilemezler mi?»

Newlinsky'nin cevabı: «Filistin onların beşikleridir, dönmeyi istedikleri yer burasıdır».

Sultan: «Fakat Filistin diğer dinlere de beşiklik etmiştir».

Newlinsky : «Eğer Yahudiler Filistini alamazlarsa Arjantine gitmeye mecbur kalırlar».

Bundan sonra Sultan İzzet Beyle benim hakkımda türkçe konuşmaya başlamış. Newlinsky sadece benim adımın geçtiğini tespit edebilmiş, bir de İzzet Beyin benden arkadaşça bahsettiğine kani olmuş.

Sonra Sultan Newlinsky'e başka bir sual tevcih etmiş : **«Selânikte kaç Yahudi yaşamaktadır?»** Newlinsky bu sualin cevabını bilmemektedir. Ben de bilmem.

Acaba bize Selanik civarını vermeyi mi kurmaktadır?

Sultan bundan sonra umumi duruma geçmiş. Bir gün önce Büyük Devletlerin (Düvel-i Muazzama) Van mezalimini protesto ettiklerini anlatmış, oysa Van'da olanların mahiyeti bambaşka, başkaldıran ermeniler ve katledilenler de müslümanlar. Fakat Büyüklerin davranışı sanki bunun tam zıttı olmuş gibi.

27 Haziran

Newlinsky Yıldız Sarayına dair hikâyeler anlatıyor. Orada rüyanın büyük rolü var. Sultanın maiyetinden bir Lutfi Ağa var ki boyuna rüya görür ve hergün de Sultanın çevresindedir, şahsını muhafaza eder ve boyuna onu bekler, üzerinde de büyük tesiri var. Eğer Lutfi Ağa «şöyle şöyle bir rüya gördüm» dese, Sultan onun tesiri altında kalır. Meselâ Lutfi Ağa bir gün şöyle dese : «Rüyamda Yahudilerin Filistine geldiklerini gördüm», bu bütün diplomatik korp'un hep birden çalışsa attıramıyacağı bir adımı attırabilir.

Bir peri masalına benziyor, ama Newlinsky'nin söylediklerini mutlak sır olarak muhafaza edeceğim.

Bulgaristan Prensi ile uzlaşma olduğu zaman Lutfi Ağanın rüyası büyük rol oynamış. Bedava rüya da görmüyor bu Lutfi Ağa. Bulgar Prensi Ferdinand Lutfi Ağanın niçin 20 000 franklık bir hediye kabul ettiğini hemen anlayamamış, fakat ayni Ferdinand «Müşir» rütbesini almasını Lutfi Ağanın rüyasına borçlu..

Diplomatik dedikodular..

Ben Avusturya Sefiri Calice'e demişim ki, Szechenyi Paşa Sultanın bizzat yazdığı bir mektupla Viyana'ya gidecek. Calice güldü ve «Küçük bir değişme» dedi.

Maamafih bunu kendisine bir sır olarak tevdi ettiğim halde, o dünkü selâmlık merasimi sırasında Szechenyi Paşanın önünde durup: «Dr. Herzl'in bana söylediğine göre siz İmpara- torumuz nezdinde özel bir vazife almışsınız» dedi. İstanbul itfaiyesini kuran ve yıllardır başında bulunan, bu sebeple de müşirliğe yükseltilmeyi bekleyen Paşa paniğe kapıldı, hayatını, müşirliğini ve «vazifesini» kaybetmekten korktu, zira Calice onu kıskanıp aleyhinde çalışabilirdi.

*

* *

Hariciye Nezaretinin en iyi düşünen kafası Nuri Beyin Sultan ile arası çok iyi ve görünüşe bakılırsa benim tekliflerim üzerinde Sultana uygun bir rapor da vermiş durumda. Nuri Bey tam benim fikirlerimin adamı. Sultanın davranışındaki dikkate değer değişmenin sebebi belki de Nuri Beydir.

Îzzet Bey biraz bozulmuş, sinirlenmişti —ama bana değil—, zira Nuri Bey bu raporu ondan habersiz vermişti.

Zahiren İzzet ve Nuri beyler arkadaşlar.

28 Haziran

Dün sabah Newlinsky'ye şunları söyledim :

«Eğer Sultan beni kabul etmeyecekse bile bana gözle görülür birşey vermelidir.. Londradaki arkadaşlarımla konuşurken, onun bana vereceği herhangi bir işarete son derece muhtacım».

Newlinsky bunu derhal İzzet Beye yazıp gönderdi, fakat bütün gün boyunca cevap gelmedi.

Bunun yerine öğleden sonra Sarayın protokol işlerine bakan Münir Paşa'dan «Bugün Sultanın hazine dairesi ve saraylarının bana gösterileceğini» haber veren bir mesaj geldi.

Ben bu davet karşısında hayal kırıklığına uğramıştım, fakat Newlinsky bu davetin bir şeref olduğunu söyledi. «Ben bu teveccüh karşısında gözü yaşaracak bir çikolata fabrikatörü değilim» dedim.

Newlinsky ayni kanaatte değildi, bu gibi teveccüh gösterilerini minnetle kabul edebileceğini söyledi.

Bu gece Sofya'ya müteveccihen ayrılıyoruz.

Bu seyahat bana tam üçbin franka maloldu.

Bir daha geri gelmeyecek cinsten masraflar artıyor.

28 Haziran

İnsan görünce niçin bütün dünyanın İstanbul'u ele geçirmek istediğini anlıyor.

Herkes onu ister ve bu da Türkiyenin varlığının devamının bir garantisidir.

Korsanların hiçbiri bir diğerinin burasını ele geçirmesine göz yummaz ve ele geçirilemeden kalmaya devam eder.

29 Haziran, SOFYA

Dün öğleden sonra Sultanın yaverinin refakatinde Eski Saray (Topkapı) hazine dairesini, Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarını gezdim.

Yaver biraz fransızca biliyordu, fakat lüzumundan fazla da nazikti. Ne dersem «Evet efendim»den başka cevap vermiyordu.

Saraylar muhteşemdi.

Bu sıcak fakat güzel seyahatten Royal Otel'e döndüğüm zaman Newlinsky mektup yazıyordu, «Bunu sana gönderdi» dedi, bir kutu verdi, içinde bir «Mecidiye Nişanı» vardı.

*

*   *

Margueritte ve arkadaşları ile yemekten sonra trene bindik ve İstanbul'dan hareket ettik.

Trende Newlinsky şunları anlattı:

«Ben bile istemediğim halde Sultan sara bir nişan verdiğini söyledi. Fakat seni bu ziyaretinde kubul edemezdi, zira planın gizli kalmadı ve hatta birkaç kişi o konuda raporlar verdiler. Bunlar ismen söylenecek olursa Sadrıazam, Nuri Bey, Davut Efendi ve Cavit Beydir. Bu şartlar altında yapılacak bir konuşma malumu ilâmdan öteye geçemezdi ve bu sebepten Sultan senin tekliflerini hali hazır şekliyle reddetti, reddetmek zorunda kaldı. Hiç nazarı itibara almadı. Ama bana şöyle dedi: "Yahudiler zekidirler, kabule şayan bir formül, hal çaresi bulacaklardır". Bundan şu sonucu çıkarabiliriz, Sultan sadece zevahiri kurtarmak istemiştir, sonunda kabul edeceğine ben şahsen eminim. İzzet Bey de senin tarafından çalışır görünüyor, yahut bende bıraktığı intiba öyle».

«Sadrıazam teklifler hakkında menfi bir raporla geldi. O plânı bir fantezi olarak kabul ediyor. Nuri Bey verdiği raporda müsbet ifade kullandıktan başka, diğerleri tarafından ileri sürülen mahzurları cevaplandırdı. Bilhassa o noktalar üzerinde durdu. Muhtemelen Nuri Bey, Sadrıazamın aleyhte olduğunu öğrenmişti. En akıllıca raporu Davut Efendi vermiş, plânı bütün detayları ile enine boyuna tahlil ettikten sonra kendisi bir Yahudi olduğu cihetle ne lehte, ne aleyhte bir mütalea serdedemiyeceğini ilave etmişti. Sadrıazamın oğlu Cavit Bey planın lehinde olduğunu, Sultanın himayesi altına girecek Yahudilerin faydalı olacakları v.s. hususları üzerinde durmuştu. Sultan bu son rapor üzerine, Selânik valisinin bir raporunu hatırlamıştı. Valinin raporuna göre Selânik Yahudileri biraz para sahibi olur olmaz hicret ediyorlardı. Bunun üzerine ben sultana Yahudilerin hicret edecekleri bir vatanları olmadığını, bir yerden diğerine gitmelerinin tamamen günlük hâdiseler sebebiyle olduğunu arzettim».

«Sultan Abdülhamid şimdi sizden Ermeni meselesinde yardım bekliyor. Bundan fazla olarak fenerlerin geliri karşılığı ödenmek üzere biraz borç para bulmanızı arzu ediyor. Bu maksatla size fransız maliyeci Collas ile bir kontrat gönderiyor. Borç tutarı yıllık 45.000 Osmanlı Lirası olacak ve borç yekûnu 2.000.000 liraya kadar yükselecek».

*

*   *

Sofya yolundayız. Yolda, bundan sonra atılacak adımları münakaşa ettik. Alman İmparatoru Bismarck bu mesele ile ilgilenecektir. Newlinsky'nin onunla da münasebeti var.

Trende Newlinsky bana diplomatik korp ve devlet adamları hakkında bir sürü hikâye anlattı. Bunlardan anlıyorum ki dünyayı idare edenlerin büyüklüğü, bizim onlar hakkında duy-duğumuz hürmetten ileri geliyor. Anlatılan her anekdot beni teyid ediyor. **Meselâ Newlinsky'nin Bulgar Harbiye Nazırı Patrow hakkında anlattıklarını ele alalım. Sultan bu adama bir defa at hediye edeceğini söz vermiş. Ondan sonra adam her hafta İstanbul'daki Bulgar temsilciliğine mektup yazmaya başlamış «Nerede benim at?». Ve bu adam söz verilen atı almadığı için makedonyalı asilere tek kurşun atmamış.**

30 Haziran

Sofya istasyonunda Siyonist Teşkilatından iki centilmen tarafından karşılandım. Filopopolis'ten benim gelmekte olduğum kendilerine telefonla bildirilmişti.

Şehirde tam bir sansasyon var. Şapka ve bereler havalara atılıyor. Daha fazla merasim yapmamalarını rica zorunda kaldım.

Siyonist Cemiyetinde konuşmalardan sonra, yüzlerce kişinin beni beklediği Sinagoga gittim. Gösterilerden kaçınmalarını, Yahudilerin aleyhinde tefsir edilebilecek her türlü davranıştan sakınmalarını söyledim. Ben almanca ve fransızca konuştuktan sonra, söylediklerim bulgarca ve İspanyolca tekrar ediliyordu.

Mihrabın yanında duruyor ve ibadet sırasında ne yapıp da orada duran Tevrat'a sırtımı dönmeyeceğimi düşünürken, cemaatten birisi yüksek sesle şöyle söyledi: «Sen arkanı dönebilirsin, sen Tevrattan daha mukaddessin». Birkaç kişi elimi öpmek istedi.

*

*   *

Akşam nazır Natchevitch'le yemek yedim. Oralı Yahudilerin beşyüz senelik sinagoglarının çevresinin istimlak edileceği haberinin onları üzdüğünü anlattım. Nazır uygun bir hal şekli bulacağına söz verdi.

Liberal Bulgarlar Türklerden daha müsamahasız davranıyorlar.

1 Temmuz Baden'de ebeveynimin yanında

Newlinsky trendeki seyahatimizin son gününde dahi teşvikçiliğinden birşey kaybetmemişti. Şu fikirdedir :

Sultana Siyonist hareketini uhdesine alması ve Yahudilere Filistini kendilerine açık tuttuğunu, kendi himaye ve tebaiyetini kabul etmek şartiyle gelebileceklerini ilân etmesi hususu telkin edilmelidir. Buna karşılık olarak Yahudiler her yıl bir milyon haraç ödeyeceklerdir.

Bu fikri pek mükemmel buldum. îstanbulda buna benzer birşey düşünmüş ve fakat hakkında kimseyle konuşmaınıştım. Zira bu kabul edilebilir bir fikirdi, oysa ben kabul edilemiyecek tipte teklifler yapmak zorunda idim, zira Londradakilerle henüz tamamen anlaşmamıştım. Son dakikada beni terketmemeleri lazım.

Şimdi bu teklifleri Londraya götüreceğim. Orada biraz da sabırsızlıkla beklenmekteyim zannederim.

Newlinsky Bismarck'ın arkadaşı Sidney Whitmann'ın aracılığı ile dikkatinin bu konuya çekilebileceği kanaatinde. Whitmann Londra'dan çağrılmış ve Carlsbad'da Newlinsky'yi karşılayıp Friedrichsruh'a gitmek üzere çağrılmıştır. Bütün bu masraflar benim hesabıma... Bismarck Sultan Abdülhamid'e Newlinsky'nin trende ileri sürdüğü teklifleri mektup ile yazacak. Bunun sonucu Abdülhamid beni kabul edecek, bütün dünyaya yayılmış olan Yahudileri çağırmakla beni görevlendirecek ve mesele böylece halledilmiş olacak.

Newlinsky diyor ki: «Eğer ermenileri pasifleştirme işinde başarı kazanırsan, fener gelirleri karşılığı iki milyonluk bir borç bulabilirsen ve bir de Bismarck'a mektup yazdırabilirsek sonucu bir hafta içinde alırız».

2 Temmuz

Dün gece ebeveynimin apartmanında Tiflis ermenileri lideri Alawerdow ile konuştum, Klatscko da tercümanlık etti. Ermenilere arabuluculuk teklif ettiğimi bildirdim. Alawerdow rus ermenisi olduğu ve hükümetinden çekindiği için konuşmadı. Keza bana da pek itimat etmiş görünmedi. Sonunda beni Londradaki ermeni çevrelerine bir dost olarak takdim etmesi ve kendi çevresinde de pasifliği savunması hususunda mutabakata vardık.

*

*   *

İki milyonluk ikraz konusunda Union Bank müdürü Reichenfeld ile konuştum. Birisinin gidip bazı sorular sorması, araştırmalar yapması vesairden bahsetti, ben de tafsilât vermeyi reddettim.

*

*   *

Dün Hechler Karlsruhe'den telgraf çekerek Kayzer'den mülakat için söz alındığını, Grand Duke'ün aracılık, ettiğini bildirdi.

2 Temmuz

Karlsruhe yolunda, Orient Ekspresteyim.

Bu arada Bismarck'ın Newlinsky'nin arkadaşı Whitmann aracılığı sonunda Sultan Abdülhamid'e gönderdiği muhteşem mesajı not etmeyi unuttum.

Sultan Abdülhamid Bismarck'a içinde bulunduğu güçlüklerle ilgili bir telgraf gönderir, Bismarck buna şu cevabı verir: «Tehdidlere kulak asmamak metanet, ahidlere sadakat göstermek aydınlık verir». «Ahidlere sadakat» sözü harikulade.

«Newlinsky her zaman söyler: «Bismarck'ın siyasetten bahsettiğini dinlerken, piyanist Rubinstein'in piyanosunu dinliyorum zannederim».

*

*   *

Bu sabah istasyonda, beni görmelerini rica ettiğim Viyana Siyonist Teşkilatı başkanı Schnirer

ile ayaküstü konuştum.

İstanbul seyahatimin müspet sonuçlarından bahsettim. Aldığım Mecidiye nişanını gösterdiğim zaman yüzü karardı. Hemen bu fırsattan istifade ile Edmond Rothschild'e benim liderlikten ayrılmamı ve kendisinin gelmesini teklif edeceğimi anlattım.

Sh:5-100

Kaynak: SİYONİZM VE TÜRKİYE, Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY, A. Ü. İlâhiyat Fakültesi, SELÇUK YAYINLARI, 1967-KONYA

SİYONİZM VETÜRKİYE- Dr. Theodor Herzl GÜNLÜKLERİ 2. BÖLÜM

Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY

İkinci bir telgraf haberinde Kayzer'in yolunu değiştirdiğini öğrenen Dr. Herzl, şimdilik onunla konuşmasının şart olmadığını bildirerek Londra'ya gider. Orada çeşitli Yahudi teşekkülleri ve ileri gelenleri ile temas eder. Hepsinin iştiraki ile münakaşalı toplantılar tertipler. Bu arada Filistine giden Yahudi kolonistlerine güçlük çıkarıldığı, karaya çıkmalarına müsaade edilmediğini duyar ve Newlinsky'ye telgraf çekerek Türk idarecilerine derhal vaziyeti anlatmasını, bu durum devam ederse ermenilerle giriştiği müzakerelerin hiçbirzaman iyi sonuçlanamıyacağını bildirir. Bu arada Londra Yahudilerinin ileri gelenlerinden gazeteci Lucien Wolf aracılığı ile basında ermeni meselesini yumuşatacak birkaç yazının çıkmasını temin eder.

Milyoner Montagu'ya İstanbul intibalarını anlatır. Para bulma konusunu müzakere eder. Hirsch'in kurduğu vakfın 10 milyon sterlin civarında olduğunu, bu ele geçirilse bile pek az geleceğini. Hemen bulunacak daha beş milyon sterlinle (bugünkü rayiçle 250 ve 125 milyon lira) ancak bir yıllık masrafın karşılanabileceğini, Rothschildleri temin etmenin şart olduğunu düşünürler. Bunun için hemen Paris Başhahamı Zadoc Kahn'a mektup yazıp üstü kapalı şekilde İstanbul temaslarını anlatıp Edmond Rothschild'in davaya kazanılması zaruretinden bahseder. Onun «Yahudi Cemiyeti yahut Şirketi»nin başına getirileceğini bildirir. «Bütün bunlar son derece önemli ve gizlidir, bana inanınız. Gelince size delillerimi göstereceğim, siz lütfen Rothschild'i hazırlayınız» diye bitirir.

*

*   *

Londra, 11 Temmuz

Rusyada çıkan Novosti gazetesinin muhabirlerinden Rapoport bugün benimle konuşmaya geldi.

Söz arasında kendisinin ermeni komiteleriyle bilhassa Nazarbeck — Hınçakların lideri — ile irtibatı bulunduğunu söyledi. **Rapoport ermenilerin ingilizlerden para aldıklarından şüphe ediyor.**

Ondan beni Nazarbeck ile temasa geçirmesini istedim. Onlara Sultanla şimdi sulh yapabileceklerini, bunun ileride Türkiye parçalandığı zamanki program ve emellerine bir zararı olmayacağını anlatacağım.

*

*   *

Newlinsky'ye bugün yzdığım mektupta Montagu ve Goldsmid'in «Tâbi Devlet» fikrinde mutabık olduklarını bildirdim. Bundan başka verilecek yıllık haraç nisbeti hakkında da yaptığımız planı anlattım. Vergi 100 000 sterling ile başlayacak ve artarak yılda bir milyona yükselecek ve 20 milyonluk borç da ödenmiş olacak. Newlinsky'e bunlardan başka ermeni meselesinde bugüne kadar attığım adımlar hakkında da malûmat yazdım.

Montagu'lerde öğle yemeğinden sonra Albay Goldsmid, Landau ve bir polonyalı Yahudinin de iştirakiyle toplandık. Ben durumu anlattım, Bismarck'ın Sultan Abdülhamid nezdinde tavassutu ile «Tâbi Devlet» statüsünün kabul edilebileceğini ileri sürdüm. Montagu üç şartın gerçekleşmesi gerektiği kanaatinde :

— Büyük devletlerin muvafakati

— Hirsh vakfının hazır 10 milyon parasının elde edilmesi

— Edmond Rothschild'in «Komite»ye alınması.

Landau komitenin gizli kalmasını, ancak iş garantiye bindikten sonra ortaya çıkması tezini savundu.

Goldsmid beni göstererek «O bir komiteden daha fazla bir adamdır» dedi.

13 Temmuz, Londra

Rev.Singer, Dr. Clifford ve onların Mr. Atkin'e söylemeleri üzerine ermeni ihtilalci lider Nazarbeck ile karşılaştım.

Ev gürültülü, ikinci derecede, orta zevkte bir yer. Zaman zaman açılan kapıların ardında ermeni suratları görünüyor.

Rusyalı gazeteci Rapoport beni takdim etmişti. Onunla ve bayan Nazarbeckle birlikte evin beyini bekledik. Ben, henüz yemeğimi yemediğimi söyleyince kadın asık bir yüzle kalktı ve bana yemem için bir parça et getirdi.

Nihayet Nazarbeck eve geldi. Quartier Latin'de rastlanan tiplerden, kara sakallı bir adam.

Sultana itimad etmiyor ve anlaşmadan önce garanti verilmesini istiyor. Siyasi görüşleri karışık ve Avrupa devletleri arasındaki münasebetler konusundaki görüşleri çocukça. «Avusturya Karadenizde müstahkem mevkiler inşa ediyor» diyor.

Görünüşe göre ermenistanda katledilen zavallılar bu adamın sözüne uyarak hareket ediyorlar, kendisi ise Londrada rahat bir hayat yaşıyor.

Kendisine bütün bu karışıklıklardan faydalananın kim olduğunu sordum, Rusya mı, İngiltere mi?

Umurunda olmadığı cevabını verdi, kendisi sadece türklere karşı isyanı düşünürmüş.

Kadın ermenice konuşarak araya girdi, bakışından benim aleyhimde şeyler söyledikleri aşikâr. Cadı gibi bakıyor, kimbilir kan dökülmesinden ne kadar hoşlanıyordur. Yoksa bu bakışlar tedib ve tenkil korkusundan mı böyledir?

Göstereceği iyi niyet ve davranış karşılığı olarak Sultan Abdülhamid'den tevkif ve katliamın

durdurulmasını isteyeceğime söz verdim.

*

* *

Dr. Herzl'in Londra'daki diğer günleri Yahudi ileri gelenleri ni fikirleri etrafında birleşmeye uğraşmakla geçer. Oradan Paris'e gider. Programının en hassas köşelerinden birini Baron Rothschild teşkil etmektedir. Londrada yaptığı çalışma ve planlarda bu şahıs milyonları sebebiyle büyük yer işgal etmekte ve dolayısıyla proğramın tahakkuku bir bakıma ona bağlı bulunmaktadır. Diğer taraftan Filistinde kolonizasyon faaliyetine girişmiş ve bazı Yahudileri oraya yerleştirmiş, iş sahibi yapmış olan bu zengin Siyonist faaliyete karışmak istememekte, kitle halinde bir muhaceretin faydadan çok zarar husule getireceği

fikrini savunmaktadır. O kadar insan, ki pek çoğu hiç şüphesiz fakir ve işsiz olacaktır, bir araya gelince ne yapacağız? Bu olacak iş değildir demektedir. Herzl ise bir hükümetin teşekkül edeceğini, müstakbel meseleler ve güçlüklerle onun uğraşıp bir sonuca varacağını, şimdi teferruat üzerinde durmanın lüzumsuz olacağını söylemektedir. On gün bu faaliyetlerle geçer.

22 Temmuz, Karlsbad

Newlinsky'yi beni aşağıdaki malumatla bekler buldum:

1-Bulgaristan prensi beni burada kabul edecektir.

2-Viyanadaki Türkiye Sefiri Filistindeki Yahudi kolonicilerinin tedip edildiğine dair haberleri kesinlikle tekzip etmektedir.

3-Bazı Yahudi çevreleri Yıldız Sarayında bana karşı gizli gizli entrikalar çevirmektedirler.

Ben de seyahatlerimi anlattım ve dedim ki: Ben kendimi bir sürü acemi askerle savaşa giden bir subaya benzetiyorum, öyle bir subay ki onların arkasında elinde silah olduğu halde duracak ve kaçmalarına imkân vermeyecek.

Edmond Rothschild'in, herşey kendisine bağlı olduğu bir sıradaki davranışını fesatlıkla tavsif ettim.

Newlinsky, E. Rothschild'e ait haberin kendisini bu konuda ilk defa ümitsizliğe düşürdüğünü söyledi.

Ayni gün

Edmond Rothschild'e şu telgrafı çektim :

«Viyanadaki Türk Sefiri yazıyor :

Filistindeki Yahudileri veya yeniden gelenleri Türk makamları taciz ve tedip etmişlerdir şeklindeki haberleri kesinlikle tekzip edebilirsiniz. Bu haberler bir takım kötü niyetli kimseler tarafından kasden çıkarılmıştır». Bazılarının Yıldız Sarayında benim aleyhimde entrikalar çevirdiklerini haber aldım. Eğer bunu yapan kimse senin kullarından ise bu seni ciddî mesuliyetlerin altına atar. Bunun böyle olmadığını ümit ederim, biz birbirimizi tanımalıyız.»

Ayni gün

Bu sabah Posthof bahçesinde Newlinsky ile kahvaltı ederken Bulgaristan Prensi Ferdinand da maiyeti ile birlikte birkaç masa ilerimizde oturuyorlardı. Kendisine benim gösterilmiş olduğumu farkettim. Haber göndererek benimle yürüyerek konuşacağını ve derhal kabul edeceğini bildirdi.

Kaldırımda, ağaçların altında yaklaşıp şapkamı çıkardım, elini uzattı. Fazla merasime lüzum görmüyordu. Ben son derece hürmetkâr davranarak hemen sadede geldim ve planımı an-lattım.

«Mükemmel ve muhteşem bir fikir» dedi «Kimse Yahudi meselesini şimdiye kadar benimle böyle konuşmamıştı. Ama ben sık sık dediğiniz şekilde düşünürdüm. Aslında ben Yahudiler tarafından yetiştirildim. Gençliğim Baron Hirsch ile beraber geçti. Dolayısiyle herşeyi yakinen bilirim, esasen halk beni yarı Yahudi sayar. Fikrinize tamamen katılıyorum, sizin için ne yapabilirim?».

«Zat-ı Şahanelerinden dileğim Çar'ı benim bu plânıma alıştırmanız ve eğer mümkünse kendisinden bana bir randevu almanızdır».

«Bu çok zor. İşin içine din karışıyor.» dedi. Beni yukarıdan aşağı bir süzdü. Maamafih bana karşı çok mültefit davrandı. Ben hürmet eseri ne zaman bir adım geriden yürüsem, sanki o farkında olmadan ileri geçmiş gibi duraklayıp «Pardon» diyordu. Sultan Abdülhamid ve Baden Grand Dükü ile olan konuşmalarımdan bahsederken boyuna Yahudilerin dostu olduğunu, memnun kaldığını söyleyip durdu.

Rusyada Grandük Wladimir'in beni en iyi anlayacak kimse olduğunu, onun dışındakilerin Yahudileri insan bile addetmediklerini anlattı. Bu bahsettiği prense kitabımın almanca, rusça ve İngilizce nüshalarından birer tane göndermekliğimi tavsiye etti. Zaman zaman kendisini ziyaret ederek işlerin gidişine dair bilgi vermeme müsaade etti. Son derece dostça ayrıldık.

Daha sonra Newlinsky, onun, bizim proje ile ilgilenip elinden gelen yardımı yapacağına söz verdiğini söyledi.

Ayni gün

Öğleden sonra Newlinsky ile yürürken bundan sonraki hareket tarzımız üzerinde durduk. Bismarck'ın alakası henüz celbedilememişti. Bismarck, Sidney Whitmann'a benim kitabımı bildiğini, sekreterinin kitabın içindekileri kendisine anlattığını ve benim görüş ve fikirlerimi melankolik fantazi bulduğunu söylemiş.

Newlinsky bana Bismarck'ın Sultan Abdülhamid'e yazdığı bir mektubu okudu. Girit, Ermenistan ve Suriye olayları hakkında yazılmış, son derece enteresan. Bütün dünyaya yayılmış olan İngiltere'den hiç çekinmeyip Rusya ile birlikte çalışmasını tavsiye ediyor. Bismarck Sultanın durumunda hiç tehlike görmüyor ve giritlilerden son derece hakaretamiz bir şekilde bahsediyor.

Şimdilik Bismarck'ı elde edemediğimize göre, Yahudileri davet hususunda Sultana telkinde bulunabilecek başka bir köşe bulmamız gerekiyor.

*

* *

Rothschild'in menfi tutumundan sonra ne mümkünse kurtarmalıyım. Onun «Hayır»ı

karşısında, Alman Kayzer'inden bir «Evet» temin etmeliyim.

Sidney Whitmann'ın başarısız seyahatinin ücreti olarak Newlinsky'ye 500 frank gönderdim.

Paris Başhahamı Zadoc Kahn'a mektup :

Aussee, 26 Temmuz 1896

Saygıdeğer Efendim,

Parise geldiğim zaman sizin orada bulunmayışınızdan çok ama çok müteessif oldum. Zira çok mühim bir zamandı, sizin yüksek görüş ve ikazlarınızdan mahrum kaldım.. Sizin almanca bildiğinizi bildiğim ve fransızcayı güç ve geç yazdığım için mektubumu almanca yazıyorum.

Hemen olaylara geleyim.

İstanbul'a gittim ve orada beni dahi hayretlere düşüren sonuçlar aldım. Sultan Abdülhamid benim «Filistin Yahudilerindir» planıma önem verdi. Bunun gerçekleşmesi için esasta değil fakat teferruatta ihtilaf çıktı. Kabule layık herhangi bir plânla tekrar huzuruna çıkılabilir: Sultana yakın çevrelerden şöyle bir şekil tavsiye edilmektedir: Zâhiren Sultan Yahudileri tarihî vatanlarına dönmeye çağırır, orada muhtar ve imparatorluğa tabi bir devlet kurarlar ve bunun karşılığında da yıllık muayyen bir vergi öderler.

Bu sonuçla Londraya gittim. Sir S. Montagu ve diğerleri bana üç şartla yardım edeceklerine dair söz verdiler: **1) Büyük Devletlerin muvafakati, 2) Hirsch vakfının elde edilmesi ve 3) Edmond Rothschild'in elde edilmesi.**

Zannederim birinci şart tahakkuk edecek, zira şimdiden iki prensten söz almış durumdayım. Bunun için hemen Parise geçip E. Rothschild ile konuştum. Ona da diğer centilmenlere söylediklerimi tekrar ettim. Şarta muallak olarak davaya iştirak etmesini rica ettim. Yani herhangi bir şey için imza verdiği ve yapılacak iş zuhur ettiği zaman işe karışacak, onun dışında görünmeyecek bile. Ben Sultan Abdülhamid ve diğer devletlerle herşeyi düzenleyip işi kemale erdirdikten sonra ortaya çıkacaktır. Plân tahakkuk safhasına geçtiği anda kendisi veya Montagu veya diğer herhangi birisi idareyi alabilir. Bütün kuvvetleri birleştirip de liderliğimi ilân etmek gibi bir şüphenin gölgesinin bile üzerime düşmesini istemem. Harekete geçecek komite teşekkül etsin ben derhal çekilmeye hazırım. Bu efendiler benim gayemi kendilerine gaye edineceklerine dair şeref sözü versinler, hiçbir işe karışmayacağımı ben de şerefimle temin edeyim. O zaman en iyi bildikleri şekilde idare etsinler. Bugüne kadar ben ve arkadaşlarım Siy on Dostları öyle hareket ettim.

Maalesef E. Rothschild beni anlamadı veya anlayamadı. Bütün siyasî kaziyeler doğru olsa ve hatta biz Filistini elde etsek bile meselenin tatbik kabiliyeti olmadığını söyledi, çünkü oraya dolacak fakir kitleleri doyurmak, onlara iş bulmak ve orada tutmak imkânsızdır dedi.

Siz benim kitabımı okumuşsunuzdur. Bütün bunlar düşünülmüş, çareleri gösterilmiştir. Esasen bütün dünyadaki milliyetçi Yahudiler birkaç ay gibi kısa bir zamanda güçlükleri yenebilecek şekilde teşkilatlanacak kudrettedirler.

Bütün bunları ona anlatınız, sizden bunu rica ve istirham ediyorum. Makamınız ve davaya olan inancınız bunu en iyi şekilde yapmanızı sağlar.

Halen Türk resmî makamları karşısında resmî bir durumumuz da var. Orada yerleşmiş bulunanlar veya yeniden gelmekte olanlar hiçbir şekilde taciz edilmemektedirler. Bu husus

Viyanadaki Türkiye Sefiri tarafından da ifade edilmiştir. Bu hususu Edmond Rothschild'e telgrafla bildirdim. Yakın arkadaşlarımın bulunduğu İstanbul'dan aldığım haberlerde Saray çevrelerinde aleyhimde Yahudiler tarafından entrikalar çevrildiği hususu yer alıyor. Bunlar yakışıksız şeylerdir.

Yahudi millî hareketi Yahudi aleyhdarlığı meselesi kadar ciddidir. Halk bunu iyi anlamalıdır.

Bugüne kadar yoksul Yahudiler örs, Yahudi aleyhdarları da çekiç olagelmişlerdir. Vay çekiçle örsün arasında kalanların haline.

Eğer derhal cevap vermek lütfunda bulunursanız mektubunuz burada elime geçer. Ağustosun 3 ünden itibaren yine Viyana'da olacağım.

Derin saygılarımla

Th. Herzl

Aussee, 1 Ağustos

Temmuz başlarında Kolonya'dan Wolfsohn'un yazdığı bir mektup daha bugün burada elime geçti. Berlin Siyonist Konvansiyonunda bana karşı çok sert bir muhalefet varmış. Beni tutan yalnız Wolffsohn olmuş ve Siyonistlerin aleyhimde girişecekleri bir kampanyayı zorlukla önlemiş. Verdiğim cevapta

Siyonistler arasında çıkacak düşmanca davranışlar olursa herşeyden vazgeçeceğimi, E. Rothschildle olan münasebetleri anlattım. Berlin Siyonistleri ile beraber olmak arzusunda olduğumu, yakında Viyana'da bir konferans toplayıp Genel Siyonist Assamblesi konusunu tartışacağımızı yazdım.

*

*   *

Weggis'te bulunan Paris Başhahamı Zadoc Kahn'dan güzel bir mektup aldım. Bütün büyük Yahudi cemaatlerinin temsil edileceği bir gizli konferans akdedilmesinin iyi olacağını söy-lüyor. Parise 20-25 Ağustosta döneceğini ve E. Rothschild ile çok ciddi şekilde konuşacağını yazıyor. Fakat bu hususta pek de ümitli görünmüyor.

Gizli konferans fikrine ben de iştirak ediyorum. Öyle birşey yaparsak diplomatik yönden daha müessir faaliyette bulunabileceğim. Hemen bu husustaki muvafakatimi Zadoc Kahn'a yazdım.

3 Ağustos, Viyana

Nihayet tekrar gazetedeki odamdayım.

Bacher gelip, İstanbul seyahati sonucu bir seri tenkid makalesi yazıp yazmayacağımı sordu.

İstanbul'da sadece «tarihî» tecrübelerim olduğunu söyledim. Cevap vermeden aptal aptal sırıttı.

«Bana inanmıyor musun?» dedim.

«İnanmıyorum» dedi.

«İnanacaksın, inanacaksın» deyip kapattım.

*

*   *

Newlinsky Karlsbad'da Bulgar Prensi Ferdinand ile karşılaşmış, bizim mesele üzerinde uzun uzun konuşmuşlar. Ferdinand'a göre meselenin hal yolu Roma 'dan geçmektedir.

Ben de ayni kanaatteyim. Papa beni kabul etmeli ve Roma Katolik Kilisesi meseleyi dünya ölçüsünde ele almalı. Sultan Abdülhamid Rus Çarından değil de Papa'dan gelecek bir tavsi-yeyi yerine getirmeye hazırdır.

Şurası da aşikâr ki benim tekliflerim hıristiyanlarla Yahudiler arasında sulhun yeniden tesisini hedef almaktadır.

Siyonist Teşkilatımn halihazır idarecileri herşeyi arzu ediyor ama hiçbir iş de yapmıyor. Siyonist Federasyonu çalışmaz durumda, muhakkak yeniden teşkilatlandırmak lazım. Cemi-yetlerin herşeyden önce paraları yok.

Viyana gurubu başkanı ile üyelere muntazaman «Haber Bülteni» gönderilmesi hususunda mutabık kaldık. Hiç değilse bunun karşılığı biraz para toplanmak. Halen Siyonist Teşkilatın para durumu bu merkezde ve ben bunları kalkındıracağım, yükselteceğim ve ondan sonra da muhtemeldir ki unutulacağım.

10 Ağustos

Newlinsky bugün, «Eğer Türkiyeden istediğimizde muvaffak olamazsak, Sultan'dan hiç değilse bütün Yahudilerin Filistine gelip koloni kurabilmeleri hususunda bir ferman çıkarmağa uğraşır mıyız» dedi.

Bundan anlıyorum ki arzusu Edmond Rothschild ve Siyonist Teşkilatları ile bir işbirliğine gitmektir. «Eğer bu işte başarı kazanamazsan seni o Siyonistlerle bizzat tanıştırırım. Fakat şu hususa dikkatini çekerim: Sadece koloni kurmak ve üçbeş bin aileyi oraya göndermek hiçbirşeyi halletmez. Ben buna şiddetle muarızım».

Newlinsky Roma'da Kardinal Rampolla'ya Papa'yı bizim konuya hazırlaması için mektup yazmak istediğini söyledi. Tabiatiyle tam muvafakat verdim.

Journal de Saint Petersburg gazetesi muharrirlerinden ve benim çocukluk arkadaşlarımdan Horn ile karşılaştım. Ona göre Rusya işe yarar, çalışabilir Yahudilerin Filistine gitmelerine katiyen göz yummaz.

12 Ağustos

Londradan aldığım haberlere göre «Hovevey Siyon» tamamen bana iştirak ediyor.

13 Ağustos

Bugün Türkiye Sefiri Mahmud Nedim Bey [*] beni çağırdı. Belki bir saat hiç durmadan konuştu ama hiçbirşey de söylemedi.

[*] Damat Mahmud Nedim Paşa'dan ayrıdır. Uzun müddet hâriciyede bulunmuş, çeşitli sefaretlerde çalışmış ve 1904 de vezir ye paşa olmuştur.

İzzet Bey bana onun hakkında enteresan şeyler yazmıştı.

Mahmud Nedim daha önce Nevvlinsky'ye yazdığı hususları bana da açıkladı. Türk makamları

Yahudi kolonicilerini tardetmemektedirler. Fakat bu hususu umuma açıklamamamı söyledi. «Güvenilir bir kaynaktan öğrendiğimize göre» veya «Kesinlikle iddia ediyoruz ki» şeklinde bir girişle haber ajanslarına vereceğimi söyledim.

25 Ağustos

Newlinsky Macaristandan döndü ve şu haberleri verdi:

Malî yönden bıçak türklerin kemiklerine dayanmış durumdadır. İzzet Bey ona yazdığı mektupta, eğer teklifimizde ciddi isek tadil edilmiş plânın Sultana takdim edilmek üzere hemen gönderilmesini istiyor. Bunun için Newlinsky plâna malî bir formül bulmak zamanının geldiği kanaatinde.

Benim plan Montagu, Landau ve diğerlerinin muvafakatlarına bağlı, ama şöyle bir teklifte bulunabiliriz:

Bizim gurup Sultana 20 milyon İngiliz altınını tedricen ödeyebilir. Bu Filistine yerleştirilecek kimseler eliyle verilecek, ilk sene 100 bin altın ile başlayarak yerleşenlerin sayısı arttıkça artarak bir milyon yıllık vergi miktarına kadar çıkacaktır. Teferruat İstanbul'da akdedilecek bir konferansta halledilebilr.

Bunun karşılığı olarak Sultan şunları lutfedecektir :

Yahudilerin Filistine hicreti önlenmediği gibi, Türk İmparatorluğunca teşvik edilecektir. Gelen Yahudilere iç işleri, adliye ve kanun yapımında muhtariyet tanınacaktır (Tam tâbi devlet şekli).

İstanbul'da akdedilecek konferansta Haşmetmeâbm bu devlet karşısındaki durumu, selahiyetleri teferruatı ile gözden geçirilecektir.

Anlaşmaya varıldıktan sonra Haşmetpenahileri bütün Yahudileri ecdadının vatanına dönmeye davet edeceklerdir. Bu dönüş kanunun himayesi altında olacaktır.

*

*   *

Dr. Herzl derhal Sir Samual Montagu ve Zadoc Kahn'a mektup yazarak durumu anlatır. Türklerin son derece malî müzayaka içinde bulunduklarını, planın şimdi olmazsa hiçbir zaman tatbik kabiliyeti bulunmayacağını, anlatır. Montagu'ya lütfedip kendisi ile hemen İstanbul'a gelip gelmeyeceğini sorar. Kendisinin ve Edmond Rothschild'in tarihî vazifelerine koşmalarının zamanının geldiğini anlatır.

*

*   *

29 Ağustos

İstanbul'dan müthiş haberler geliyor. İstanbul'da Osmanlı Bankasına ermeniler hücum etmişler. Ölenler, öldürülenler, patlayan bombalar, sokak kavgaları bir birini kovalamış. Görünüşe göre hadiseler bastırılmış. Bütün dünya olanlara teessüf ediyor.

Sultanla müzakerelere girişmek için tam uygun zaman, zira şu vaziyette kimseden on para bulmasına imkân yok görünüyor.

*

* *

Viyana Siyonist Cemiyeti bana «İcra Komitesi Başkanlığı» teklif etti, ben de kabul ettim.

12 Eylül, Viyana

Londradan gelen haberlere göre «Büyükler» Abdülhamid'i tahttan uzaklaştırmayı düşünüyorlarmış. Eğer bunu yapacak olurlarsa Siyonist İdeali uzun zaman için öldü demektir. Çünkü yeni Sultan para bulabilir ve bizim tekliflerimiz de suya düşer.

16 Eylül

Dün Siyonist Federasyonu toplantısı sonsuz münakaşalarla geçti. Yalnız Galiçya'dan 400-600 000 imza toplanıp «Büyükler» den ricada bulunabiliriz diyorlar. «Haydi» derlerse ne olacak, nereye ve nasıl gidecekler?

13 Eylül

Bugün gazeteye geldiğimde Türkiye Sefaretinden arandığım ve Sefirin öğleden sonra benimle konuşmak istediği şeklinde bir not buldum. Hemen Mahmud Nedim Paşa'ya tezkere yazarak telefon edildiği sırada bulunamadığım için özür diledim.

«Sadece bazı evrak verecektim, bir de sigara içerdik» diye cevap verdi.

Vereceği evrak Mecidiye nişanına ait olmalı idi. Bunu vesile ederek bazı dedikodular üzerinde konuşacağı aşikardı. Muhakkak ki Neue Freie Presse'nin türkler aleyhindeki tutumu da buna sebepti. Fakat bütün bunlara karşı söyleyecek birşeyim yoktu, hazırlıksızdım.

Bugünkü gazetelerde Türkiye Hariciye Nazırı Tevfik Paşa'nın Filistin'den doğuya bir demiryolu yapılarak Hindistanm Akdenize bağlanacağı hususundaki beyanatı da yer alıyordu ki bu benim teklifimdi.

14 Ekim

Bugün Türkiye Sefiri Mahmud Nedim Paşa'ya gittim. Mecidiye nişanının evrakını verip, yakında göğsümde bir de yıldız görmeyi temenni etti.

Son derece sevinmiş, gururlanmış gibi göründüm.

Sonra gevezelik ettik. Mahmud Nedim komik ifade tarzıyla şöyle dedi: Farzedelim ki siz siyasî bir kimse ve Avusturyall değilsiniz, ben de Sefir değilim, siz şilili ben de perulu'yum. Şimdi Türkiye hakkında konuşalım.

Yani serbestçe ve açıkça konuşalım demek istiyordu.

Görüşlerimi serbestçe açıkladım: Türkiye için bir tek kurtuluş yolu vardır, Filistini vererek Yahudilerle anlaşmak. Bu şekilde maliye ıslah edilir, reformlar yapılır ve böylece herhangi yabancı müdahale katiyetle önlenmiş olur. Türklere teklif edilen bütün malî imkânlar birkaç borsacının cebini dolduracak kıratta ve hepsi de kısa vadelidir.

Mahmud Nedim istemeyerek de olsa mâliyenin bir çıkmazda bulunduğunu kabul ve ifade etti. Halk son derece güç şartlar içinde yaşamaktadır, vergiler zorla toplanabilmektedir. Sultan bütün kuvvetini yitirmiş durumdadır.

Kendisi benim görüşlerimi tamamen paylaşmaktadır. Türkiyenin Yahudilerin yardımı ile

yeniden hayata döndürüleceğine kanidir. Fakat «İstanbul'a benim sözüm geçmez» dedi, ona göre Filistine gidecek Yahudilerin de muhakkak türk tabiyetini kabul etmeleri şarttır.

Bütün olarak benim ne demek istediğimi anlamadığını zannediyorum. Ona Türkiyenin Yahudi yardımı ile yeniden dirilebileceğim anlatıyorum, yoksa Türkiye gidiyor, mirasçıları bile ortada.

Mahmud Nedim de benimle oldukça açık konuştu. «İki hafta İstanbul'dan hiçbir haber almadım. Bu iyi bir işaret, eğer hasta bir adamın ağırlaştığı sırada yeni bir haber çıkmazsa o iyiye işarettir» dedi.

Bir kenara terkedilmişti demek, zavallı Sefir.

Mahmud Nedim bizim din hakkında da bir tuhaf konuştu: «Müslümanlar» dedi «Yahudilere hıristiyanlardan daha yakındır. Bizde birisi Musa veya İbrahim Peygamber hakkında kötü söz söylese başı kesilir. Keza biz de sizin gibi sünnet oluruz. Mesela sen müslüman, ben de Yahudi diye geçinebiliriz. Mesih'i biz Allahın oğlu olarak kabul etmeyiz, o da diğer insanlar gibi bir insandır, bize göre bunların hepsi peygamberdirler».

16 Ekim

Bugün Neue Freie Presse'de gürültü çıkaracak bir makale intişar etti: «Boğaziçinde Durum».

Wiener Allgemeine Zeitung gazetesinin 18 Ekim 1896 tarihli sayısında bir yazı:

«Siyonist Gayeler için 150 milyon»

Lvov'daki tanınmış Siyonist liderlerden birisi «Yahudi Devleti» yazarı Dr. Theodor Herzl'den bir İngiliz milyonerinin Filistinde yeniden bir Yahudi devleti kurulabilmesi için 150 milyon vermeye hazır olduğunu bildiren bir mektup almıştır. Bu milyoner herşeyden önce Yahudilerin Filistine gitmeye hazır olup olmadıklarını bilmek istemektedir. Dr. Herzl şimdi Lvov Siyonistlerine sesleniyor ve aralarında derhal teşkilat kurmalarını, imza toplamalarını ve Siyonist Teşkilatı İcra Komitesi toplantısında göstermek üzere kendisine göndermelerini istemektedir...»

22 Ekim

Mahmud Nedim Beye mektup :

«Ekselans,

Haşmetli İmparator Sultanhamid'in bendenize lütfettikleri nişan sebebiyle en derin minnet ve tazimlerimi sunarım».

Sultan'a hitaben yazılmış mektup ektedir :

«Efendimiz,

Ekselansları Mahmud Nedim Bey bendenize lütfettiğiniz nişanın beratını tevdi buyurdular.

Bu büyük teveccühten ötürü arz-ı tazimat eder, Yahudilere karşı lutufkâr davranışınızın devamını istirham ederim. Yahudilerin hizmetlerini kabul ettiğiniz gün onlar asil idarenizin yanında bütün güçleriyle çalışacaklardır.

Size en derin hürmet hisleri ile bağlı bulunuyorum, âciz bendeleri

Dr. Theodor Herzl».

Sondaki saygı ifade eden cümleler biraz müfrit görülebilir. Bunları Baroness de Staffe'ın «Mühim kimselere mektuplar» ından kopya ederek kullandım.

8 Kasım

Dün İsrailliler Birliği'nde halk önünde ilk büyük konuşmamı yaptım. Tasvip gördüm. Konuşmamın esası şuna dayanıyordu :

«Türkiyeye rus-fransız müşterek yardımı gidecek olursa bize Filistinin kapıları ebediyen kapanır. Büyük Yahudi bankerleri meteliksiz Yahudilerin ıstırabını düşünerek ve Yahudi meselesinin ancak bu yoldan halledilebileceğini kabul ederek bize iltihak etmeli ve vazifelerini yapmalıdırlar, yoksa korkunç bir mesuliyet altına gireceklerdir».

İngiltere ve Amerikada bu hususta gösteriler yapılmasını ve harekete geçilmesini teminen talimat gönderdim.

Ayni zamanda bir «Millî Fon» tesisine girişilmesi lüzumunu anlattım. Bunu başarabilirsek bankerlerden bağımsız olarak davranabiliriz.

8 Kasım

Lvov'da Adolf Stand'a bir mektup yazdım, kendisini İcra Komitesi başkanı olarak takdim etmişti;

«Siyonizm şu anda çok ciddi bir tehlike ile karşı karşıya bulunuyor. Biliyorsunuz ki Türkiye mâliyesini ıslah için bir rus-fransız yardımı planlanmaktadır. Eğer bu tahakkuk ederse Sultan Filistin konusunda hiçbirşey yapamaz duruma gelecektir. Böylece Filistine dair bütün ümitlerimiz kaybolacaktır. Bu sebeple bütün Yahudi bankerler bu işin tahakkuk etmesini önlemelidirler. Dün bu konuda bir konuşma yaptım ve İngilteredeki komiteme bunu önlemeleri için talimat yazdım. Siz de çevrenizde ayni şeyleri yapınız. Fakat son derece dikkatli ve gizli hareket edin, hiçbirşey dışarıya sızmasın.

Mahalli İcra Komite Başkanı olarak ilk önemli vazifeyi alıyorsunuz, tesirinizi gösterin. Orada tesir sahası geniş olan Haham ile de işbirliği yapabilirsiniz...»

Siyon'un selâmları ile

Th.Herzl.

11 Aralık

Newlinsky'nin haber verdiğine göre İzzet Bey padişahın gözünden düşmüş ve yerini muhtemelen Tahsin Bey alacakmış. Ragıp Beyin geçeceği de söyleniyormuş [33].

6 Ocak 1897

Nihayet 1897 yılma, Hechler'in deyimiyle «Kritik yıla» girdik.

Dünyanın dört köşesinden ziyaretçiler kabul ediyorum. Filistin'den Paris'e giden yol benim Viyana'daki odamdan geçiyor. İş hayli genişledi. Siyonizm yavaş yavaş her memlekette hatırı sayılır bir kuvvet haline geliyor. Yavaş yavaş daha ciddiye alınıyoruz.

---

33 Sarıca Ragıp Paşa diye tanınan zattır. 1887 yılında Sultan'ın kâtipliğine getirilmiş, sonra rütbesi paşalığa yükseltilmiştir. 1908 meşrutiyetinden sonra (Ege adalarına sürülmüş, ölümüne kadar orada kalmıştır.

10 Ocak

Bugün Newlinsky kahvaltıya bana geldi.

Haber aldığına göre «Bâb-ı âli bana ateş püskürüyor». Zira İstanbul'da iken söz verdiğim gibi basın Türkiyeyi desteklemiyor, bilakis aleyhde yazılarla dolup taşıyormuş. Bu yazıların da menşei ben imişim, buna da sebep Filistini bize satmaya razı olmadıkları imiş.

Türklerin bu yanlış yorumlarına kızmadım. Demek ki ben İstanbul'da bir «kuvvet» olarak kabul ediliyorum.

Ona, basının desteğini ben şarta muallak olarak teklif etmiştim, dedim. Eğer Türkiye bizimle müzakereye oturursa onları basında müdafaa edecektik, veren alır.

Newlinsky: «Eğer basında Türkiyeye hücumlar devam ederse orada da Yahudi aleyhdarlığı başlar».

Ben bundan çekinmiyorum. Eğer Bab-ı âli Yahudi aleyhdarlığına başlarsa hiçbir yerden para alamazlar, bulamazlar. Bütün büyük bankerler de benim arkama geçerler.

26 Ocak

Bu sabah Neue Freie Presse «Bütün Kuvvetlerin garantisi altında Türkiyeye yardım konusunun düzenlendiği» haberini verdi. Hemen inanamayıp Newlinsky'ye telefon ettim, o tasdik etti. Bu bizim için kötü oldu.

Akşama doğru tamamlayıcı malumat geldi. Anlaşmaya varıldığı doğru idi. Türklere dört milyon «verilecekti».

îstanbuldan gelen bir dosttan öğrendiğime göre İzzet Bey hala «gözde» imiş.

*

*   *

Herzl tamamen kendi davasını savunacak bir gazete kurmak, bütün Yahudi teşekküllerini kendi gayesi etrafında birleştirmek çabalarına devam eder. Bir yıl önce kendisiyle alay eden, fikirlerini ütopya diye tavsif eden çevreler yanında yer almaya başlamışlardır. Girit buhranı dolayısiyle Osmanlı Hâzinesi yine para sıkıntısı çekmektedir. Bunu haber almış ve Filistinde ikibin hektar toprak karşılığı para bulmak teklifini ortaya atmıştır. Bu onun prensibine aykırı gibi görünürse de, kendisine cephe alan bir kısım siyonistlere yaklaşmak ve hem de Filistinde bir köprübaşı kurmak istemektedir. Filistindeki mahalli Yahudi teşekküllerinin başkanlan ile de temas halindedir. Kudüs'ün şimdiden bir Yahudi şehri manzarası aldığını bilmektedir. Şehirdeki bütün türkler altıyüz askerden ibarettir.

*

*   *

24 Mart

Mısırlı gizli ajan Mustafa Kâmil geçenlerde beni ziyaret etmişti, tekrar geldi. Mısır'ı İngilterenin himayesi altına sokmak istiyorlar. Bu genç şarklı insanda iyi bir intiba bırakıyor. Tahsilli, terbiyeli, münevver, nazik ve kibar bir insan. Onu bir tarafa not ediyorum, bu adam bir gün Şark'ta önemli roller oynayabilir.

Ona açıkça söylemedim ama, İngilizlerin Mısır'dan uzaklaşmaları bizim lehimize olur. Zira o zaman Süveyş Kanalı ellerinde olmayacağı veya tam emniyette bulunmayacağı için Hindistan için başka bir yol aramaya mecbur kalırlar. O zaman Filistin onlara uygun gelir. Yafa'dan İran körfezine çekilecek bir demiryolu...

*

*   *

Dün Newlinsky'de Türkiye Sefiri Mahmud Nedimle yemek yedik. M. Nedim bizim gazetenin Türkiye aleyhdarı neşriyatından ötürü bana karşı soğuk davranıyordu. Ona gazetenin şahsî değil, hükümet görüşünü aksettirdiğini, elimden birşey gelmiyeceğini anlattım.

Sonra Türkiyenin hayatiyetini övücü sözler söyledim, eğer Yahudi muhacirleri meselesini kabul ederlerse çok daha iyi günlerin geleceğini anlattım.

Zavallı sefir : «Şimdikinden daha kötü bir durum olabileceği kanaatinde değilim» diye cevap verdi.

26 Mart

Büyük edip Alphonse Daudet'den mektup aldım. Konuşmalarımızı hala hatırlıyor. Eğer Yahudi Devleti gerçekleşirse gelip bir seri konferans verecekmiş...

21 Nisan

Türklerle yunanlılar arasındaki soğuk harp birkaç gündür gerçek savaşa inkılap etti. Bu savaş bizim durumumuza da tesir edebilir, ama nasıl?

Ara bulmak için bir sulh kongresi toplanırsa biz de Kuvvetler'e isteklerimizi bildiririz.

Eğer türkler kazanacak olurlarsa ve yunanlılardan harp tazminatı alırlarsa durum değişir, Yahudi yardımına bir müddet ihtiyaçları kalmaz.

23 Nisan

Kadima adlı Yahudi derneğinden gelen Schalit benden Türkiye Sefirine bir tavsiye vermemi istedi. Gönüllü birkaç doktorla birlikte Türk-Yunan savaş sahasına gitmek istiyor.

Mahmud Nedim'e, tezkere hamilinin yaralı türk askerlerine yardım etmek için bir kısım gönüllü ile hazır olduğunu yazdım.

28 Nisan

Mahmud Nedim'e mektup :

«Ekselans,

Türk ordularının zaferlerini tebrik etmeme müsaadelerini rica ederim. Birkaç Yahudi gencinin türk ordusunun saflarına gönüllü olarak iştirak arzuları Yahudilerin türkler hakkındaki hissiyatının küçük bir misalidir.

Burada daha birkaç komitenin de yaralı askerler için bağış toplama faaliyetinde olduğunu biliyorum. Toplanan bağışlar Haşmetli Sultanın çeşitli memleketlerdeki sefirleri vasıtası ile gönderilecektir.

Bu şekilde bir sempati tezahürüne fırsat bulduğumuz için gerçekten memnunuz. Eğer bu

hususlar Yıldız tarafından da müsait karşılanırsa memnuniyetimiz artacaktır.

Derin saygılarımla

Th.Herzl».

20 Mayıs

İstanbul'da Sidney Whitmann'dan mektup aldım. Sultan'ın yakınlarından Ahmed Midhat Efendi'nin bizim davaya alakasını temin etmiş. Ahmed Midhat Efendiye göre [34] biz biraz «yavaş» hareket etmeli ve birdenbire «çok fazla» istememeliyiz, böylece Sultan Abdülhamid'in «Hayır» diyerek meseleyi kökten kesip atmasını önlemiş oluruz. Bilhassa «Muhtariyet» kelimesini kullanmamalıyız, zira bu yüzden Türkiyenin başına pekçok gaile açılmıştır. Ben mektubumu fransızca yazacağım ve öylece Sultan'a takdim edilecek.

Bugün Whitmann'a hemen iki mektup yazdım. Birisi al-

manca ve içinde kendisine mükâfat vadi var, diğeri fransızca, etrafa göstermesi için. Fransızca olanı şöyle :

Aziz Dostum,

Size bu mektubu haftada bir davamızı desteklemek üzere çıkaracağımız yeni ve kaliteli bir mecmuanın «Die Welt» (Dünya) başlıklı kâğıdına yazıyorum. «Die Welt» 4 Haziran 1897 tarihinde intişar edecek [35]. Bu mecmuada Türkiye lehinde yazılar yayınlayacağız. Ahmed Midhat Efendiye, yazacağı makaleleri burada yayınlamaya hazır olduğumuzu söyleyebilirsiniz. Makalelerin Sultan Abdülhamidin resmî görüşlerine uygun tarzda olacağını hatırlatmaya dahi lüzum görmüyorum.

Bu basının Türkiyenin menfaatleri istikametine döndürülmesi hususunda atılmış adımlardan birisidir. Bu yolda cesaretle yürüyeceğiz.

Sizin telkininizle girişmiş olduğumuz yaralı türk askerlerine yardım kampanyasının sonuçlarının hemen yerine ulaşamadığını biliyorsunuz. Bunun için «maalesef» tabirini kullan-mayacağım, zira bunun ulaşmayış sebebi Türklerin çok kısa zamanda zafere ulaşmış olmalarıdır. Fransa ve İngilteredeki Yahudi toplulukları da böyle bir sempati gösterisine hazırdılar, fakat teşebbüsleri mezkur devletler tarafından önlendi, fırsat verilmedi. Almanya, Avusturya ve Macaristanda toplanmış olan bağışlar en kısa zamanda gönderilecektir.

Bunların yanısıra üzülerek söyleyeyim ki, Yıldız Sarayı çevresinde bizim davamız ve benim şahsım hakkında bazı entrikalar çevrilmekte olduğunu haber aldım. Düşmanlarım işin gerçek mahiyetini tahrif ederek ortaya atmış olabilirler...

Burada birkaç kelime ile durumu izah etmek isterim :

Eğer Haşmetli Sultan Abdülhamid Han hazretleri bizim için elzem şartları lütfedecek olursa

---

34 Gazeteciliği, popüler romancılığı ve bir dereceye kadra da devlet adamlığı ile tanınmıştır. 1876 yılından itibaren Abdülhamid'i tutmuş, onun fikirlerini savunmuş ve bazı devlet hizmetlerinde de bulunmuştur. 1908 meşrutiyetinin ilânından sonra İstanbul Üniversitesinde Tarih dersleri vermeye başlamıştır. Çeşitli konularda pek çok eseri vardır.

35 Siyonist Teşkilâtının resmî görüşlerini aksettiren haftalık mecmuadır. Gerçekten 4 Haziran 1897 yılında ilk sayısı çıkmış ve sonra da muntazaman devam etmiştir. «Ha-Olam» (Dünya) adlı ibranice nüshası 1949 yılına kadar devam etmiştir.

bizler de tedricen İmparatorluk mâliyesini ıslah eder kuvvetlendiririz.

Bir defa bu prensip kabul edilirse, her iki taraf da memnuniyetle işin teferruat kısmına eğilebilir.

Ancak Osmanlı İmparatorluğunun zayıflamasını ve parçalanmasını isteyen kimseler az veya çok bizim planımızın düşmanıdırlar, bunun böyle olduğunu anlamak çok kolaydır.

Türkiyeyi fahiş faizlerle borç almaya icbar edenler de bizim projemizin düşmanıdırlar. Çünkü bu yolla Zat-ı Şahanenin memleketindeki bütün istihsal kaynakları kontrol altına alınmış olacaktır.

Söylediklerim boş sözler değildir ve Haşmetli Sultan Hazretleri Münih'te 25, 26 ve 27 Ağustos 1897 tarihinde toplanacak olan Siyonist Kongresine temsilci göndermek suretiyle bizi tuttuğunu gösterebilecek bir fırsata da sahip bulunmaktadır.

Zat-ı Şahanelerinin temsilcileri bütün toplantılarımıza iştirak edecek ve bizi iyi tanıyacaklardır.

Fakat —burası çok tekid edilmelidir—biz Türk Hükümetince tanzim edilmedikçe ırkdaşlarımızın Filistine hicret etmesine taraftar değiliz.

Şurası gerçektir ki ırkdaşlarımız birçok memleketlerde sefil şartlar altında bulunmaktadırlar. Fakat meşkûk şartlar altında bu sefaletin sadece yerini değiştirmek istemeyiz.

Şimdi sizin suallerinize geliyorum :

Filistine hicret edecek Yahudiler Zat-ı Şahanenin tabiyetinde olacaklar ve hayatları mutlak garanti altında bulunacaktır.

Lüzumlu topraklar hiçbir zorlama olmadan satın alınacaktır. Hiçkimsenin mülkiyet hakkının elinden alınması bahis konusu değildir. Mülkiyet özel bir haktır ve elden alınamaz. Sultanın şahsına ait kısımlar değeri mukabilinde ve kendileri arzu ederse satın alınacaktır.

Vatandaşlık haklarını tam iktisap edecekler ve her yıl muayyen bir vergi ödeyeceklerdir. Bu vergi başlangıçta 100 000 altın olacaktır ve muhaceretler tevali ettikçe bir milyona kadar yükselecektir...

Size defaatle söylediklerimi şimdi yeniden tekrar etmeyeyim.

Aziz Dostum, Yahudi Meselesinin halli Türkiyenin güçlüklerini ortadan kaldıracaktır. Ticaret ve mâliyede Yahudilerin enerji ve maharetleri herkes tarafından bilinen bir husustur.

bir altın, terakki ve hayatiyet nehridir ve Sultan Abdülhamid Han onları tebaası arasına alırsa, Yahudiler Ortaçağdan beri Türklere olan minnet borçlarını da ödeme imkânını elde edeceklerdir.

Mâliyenin düzeltilmesinden sonra «sülükler» «Düyun-u Umumiye» ortadan kalkacaklardır.

Bizim projemizin vüs'atı, faydalılığı acaba İstanbul'da anlaşılacak mıdır? Öyle ümit edelim.

Size bu mektubun gizli olduğunu hatırlatmaya lüzum görmüyorum. Siz türklerin çok yakın dostusunuz bu itibarla sahte dostlar tarafından teklif ve düşüncelerimiz öğrenilecek olursa Türkiyenin menfaatine davranmayacakları tabiidir.

Samimi selâm ve saygılarımla

Th.Herzl.

23 Mayıs

Amerikada hareket başlıyor. M. Singer New-York ve başka yerlerde yapılan toplantılar hakkında bilgi veriyor.

*

* *

îstanbuldan şu mektup geldi:

İstanbul', 24 V 1897

Aziz Dostum,

20 Mayıs tarihli nazik mektubunuzu hemen cevaplandırıyorum.

Muhteviyatını derhal Ahmed Midhat Efendiye okudum ve «Die Welt» için bir makale istedim.

Görünüşten anladığıma göre bizzat Sultan'ı görerek mesele hakkında da konuşabileceğim. Durumu ortaya koyuş tarzınız son derece açık ve başarılı. Devamını dilerim.

Sidney Whitman

Not:

Tam yukarıdaki mektubu yazmıştım ki Ahmed Midhat ile yeniden görüştüm. Sizin mektubunuzu baştan aşağı ona okudum ve bir de kopyasını çıkarıp verdim. Meseleye karşı son derece müsait bir tutumu var ve kendisini «manen ve maddeten» buna hasretmek arzusunda, ve bu çalışmaları için de «on para bile» istemiyor. İkimiz bir faaliyet planı çizelim ve Sultan ile tekrar muhabere edelim, mümkündür ki buradan ayrılmazdan önce görüşebileyim. Münih Kongresine bir heyet gönderilecek, yahut da Midhat Efendinin tesiri de tıpkı benimki gibi sıfır demektir.

S. W.

*

* *

Bir zaman önce Sultan Abdülhamid'in Ahmed Midhat Efendiyi sadarete getirmesinin beklendiğini işitmiştim..

27 Mayıs

Rothschild'ler yaralı askerler kampanyasına 500 guilder bağışlamışlar. Bugün de Zadoc Kahn'dan 1000 franklık bir çek ve mektup aldım.

Parayı Viyana sefiri Mahmud Nedim'e, Kahn'ın mektubunu da İstanbul'a S. Whitmann'a göndereceğim. Ayni zamanda Whitmann'a benim Şavuot Bayramından sonra İstanbul'a gelmeğe hazır olduğumu Sultan Abdülhamid'e bildirmesini yazacağım. * *

* *

Viyana, 11 Haziran

Sidney Whitmann İstanbul'dan döndü. Sultanla görüşememiş. Yaptığı sadece Ahmed Midhat

Efendi ile temas kurmaktan ibaret kaldı. Benim ona doğrudan doğruya yazabileceğimi söy-lüyor. S. Whitmann Bükreş'te Başvekil Stourdza ile bir mülakat yapmış, yakında New-York Herald gazetesinde intişar edecek. Başvekil bizim görüşümüzü ve tezimizi benimsediğini tekraren ifade etmiş.

15 Haziran Ahmed Midhat Efendiye mektup :

Ekselans,

Buradan geçmekte olan arkadaşım Sidney Whitmann sizin bildiğiniz husus hakkında doğrudan doğruya size mektup yazabileceğimi söyledi.

Sizinle bu ilk temastan şeref duyuyorum, fakat işlerimin çokluğu sebebiyle de kısa yazmak zorundayım. Whitmann sizin yüksek siyasî fikirlerinizden bana bahsetmişti, böyle bir şahsiyetin benim şahsımı hasrettiğim bir davada karşımıza çıkması bizim için büyük şanstır.

Yahudilerin faaliyete geçmesiyle Türkiye'nin sıhhatini yeniden kazanacağına, mali bağımsızlığını yeniden elde edeceğine ve hayat kudretlerine tekrar kavuşacağına sonsuz itimadım vardır.

Size hizmet etmek istediğimiz «Die Welt» mecmuasını gönderiyorum. Şu organı tamamen sizin emrinize tahsis ediyorum. Bu hususu Zat-ı Şahane de bilirse çok memnun olacağım.

Göndereceğiniz her şey —Avusturya İmparatoru Franz Josef ve saltanatı aleyhinde olmamak şartiyle— derhal intişar edecektir.

Derin hürmetlerimin kabulü ricasiyle Ekselansınızın hürmetkârı

Theodor Herzl.

*

*   *

Münih'te toplayacağı kongre aleyhinde bazı Yahudi teşekküllerin aleyhte faaliyetleri üzerine kongreyi daha sakin bir yer olan İsviçre'nin Basel şehrinde toplamaya karar verir. Bu arada İstanbul'un itfaiye teşkilatının kurucusu Szechenyi Paşa ile temasını arttırır. Müşirlik verilmesinden sonra bu paşanın Abdülhamid ile olan münasebetleri gelişmiştir. Dr. Herzl ona sırası geldikçe Padişaha Yahudi meselesini hatırlatmasını ve böylece üzerinde imal-i fikirde bulunmasını sağlamasını rica eder. Aralarındaki mektuplaşmalardan Paşanın talimata uygun hareket ettiği anlaşılmaktadır. «Ben ve arkadaşlarım Szechenyi Paşanın hizmetlerini kat'iyen unutmayacağız» der.

BasePdeki kongre hakkında Sultan'a malumat vermekle Newlinsky görevlendirilmiştir. Bu kendisinin ifadesi ve ben de inanmaya mütemayilim diyen Herzl şöyle devam eder :

Newlinsky, Sultan'ın kongreye bir selam telgrafı göndermesi ihtimali bulunduğunu yazıyor.

3 Eylül, Viyana Basel'deki kongre, münakaşalar gürültüler sona erdi. Sonucu en kısa şekilde hulasa edebilirim :

Basel'de ben Yahudi Devletini kurdum.

Eğer bunu yüksek sesle söylesem bana bütün dünya güler. Fakat beş sene içinde fakat elli sene sonra garantili olarak herkes bunu böylece bilecektir. Bir devletin kurulması, o devleti

kurmak isteyen kimselerin iradelerinde mündemiçtir. Evet, sadece isteyen bir kimse bile kuvvetli bir ferddir (Devlet benim: Louis XIV). Toprak sadece maddeden ibarettir. Devlet, bir toprağa malik olsa bile, yine de mücerret bir mefhumdur. Kilise Devleti vardır, toprağının bulunmaması birşey ifade etmez, aksi takdirde Papanın saltanatı bahis konusu olamazdı. Basel'de işte bu abstraksiyonu yarattım. Delegeleri tedricen bu Devlet mod'una hazırladım tve onlara kendilerinin bir «Milli Meclis» olduklarını hissettirdim.

Basel Siyonist Kongresinde Filistin meselesinin görüşülmesi ve Yahudilerin tekrar oraya dönerek bir devlet kurmaları fikri basında yer alır almaz Papalık harekete geçer ve Ortadoğudaki hıristiyanları koruyacağını, böyle birşeye asla müsaade edilemiyeceğini ilân eder. Ayni şekilde menfi davranışlar büyük merkezlerde de husule gelir. Kongrenin ve bu fikirlerin mürevvici ve başkanı olmak hasebiyle derhal harekete geçen Dr. Herzl, Komadaki Kardinallere, Devlet adamlarına, imparatorlara mektuplar yazar. Bir Yahudi devleti kurulmasının kimseye zarar vermeyeceğini anlatır. Desteklerini temin kampanyasına girişir.

Sadece koloni kurma fikrinin taraftarı ve Herzl'in temsil ettiği Siyonizmin Yahudiler için zararlı olduğu kanaatinin sahibi olan milyarder Edmond Rothschild de onun aleyhinde faa-liyete girişir. Bu ailenin çok güvendiği milyarlardan fayda olmadığını gören Herzl onu bırakarak küçük hisseler halinde her Yahudinin katılabileceği bir fon kurma faaliyetine geçer. Pariste toplanan Hirsch Vakfının kendi cephesinde yer alması için uğraşır.

Newlinsky bir ara onu bırakarak Edmond Rothschild ile temasa geçmekle beraber yine de en yakın yardımcılarındandır. Türkiyenin mâlî yönden durumunun gittikçe kötüleştiği haberini verir. Avrupadaki Türk Sefirleri tahsisat yokluğundan bakkal ve kasapların faturalarını dahi ödeyemeyecek duruma düşmüşlerdir.

Newlinsky kendisinin protokol müdürü gibi davranmaktadır. Onunla Sultana yazacağı mektubun anahatlarını kararlaştırır. O, bu arada Nuri B e y 'e 20 000 frank göndermesini tenbih eder. Padişaha yazılacak mektubun zarfının nasıl beş yerinden mühürlenip üzerine de birşey yazılmayacağını anlatır. Şöyle der: «Belli ki bundan sonra yolumuzun üstüne bir sürü dilenci çıkacak».

*

*   *

Berlin, 4 Şubat 1898

Dört hafta önce buraya geldiğimde Türkiyenin Berlin Sefiri Ahmet Tevfik [*] ile birkaç defa uzun uzadıya konuştum. Meselenin önemini anlamamışa benziyor. Yahudilerin Türkiye-

ye celbedilmesine taraftar görünüyor, ama onlara ait bir bölge, bir köşe bulunmasını kabul edemiyor.

[*] 1918 yılından Saltanatın ilgasına kadar sadaret makamını işgal eden ı Osmanlı Sadnazamı Ahmet Tevfik Paşadır.

Biz Türkiyeyi kuracağımız fonlarla desteklemek istiyoruz, buna karşı o sadece «arkadaşça kabul »den bahsediyor.

Kendisine bunun değer ifade eden bir hal şekli olmadığını söyledim. Bu tıpkı Türkiyeye bir kısım ermeni daha yerleştirmeye benziyor.

Sonuç olarak, konuştuklarımızı Sultan Abdülhamide bir memorandumla aksettirebileceğini söyledi.

Viyanaya döndüğümde Newlinsky'ye, Ahmet Tevfik Paşa'nın meseleyi pek anlamamış olduğunu söyledim.

Belki de —pek aptalca olmayan— şu şıkkı düşünüyor: Yahudiler nasıl Türkiye'nin daha kötü hale düşeceğini bekliyorlarsa, biz de Yahudilerin kötü hale düşmelerini bekleriz.

Dün gece Ahmet Tevfik Paşa ile tekrar görüştüm. Otelde yemek yiyecektim, bana arkadaşlık etmemi söyledi. Dört hafta önce söylediklerini tekrar etti. Niçin Küçük Asya'da (Anadolu) bir yer istemiyor muşuz.

Bunu kesinlikle reddettim.

Berlin, 5 Şubat

Dün yemekte Ahmet Tevfik Paşa ile yine beraberdim. Ben lokanta salonuna girdiğimde o yemeğini bitirmiş çıkmaya hazırlanıyordu. Beni görünce yanıma gelip masama oturdu. Bir saat kadar gevezelik ettik, zannederim, hatta eminim bu defa onu kazandım.

Onun gözlerinin önüne müstakbel bir Türkiye ve İstanbul inşa ettim.

«Ekselans, ne zaman Sadrıazam olacaksınız? Ekselansları

zaman bendenizi İstanbul'a davet edersiniz ve sizin için şehri tekrar inşa ederiz, yani sizin için plânlar yaparım».

Gözle görülecek derecede heyecanlandı.

Newlinsky'nin hakkı varmış. Bir kimse türklerle bir arada bulunduğunda onlara hizmet ederse minnetterlıklarını kazanıyor ve tedricen bizi sevmelerini sağlıyor.

İcra Komitesi'nin çalışmaları teferruata inhisar ediyor. Schnirer şahsî işleri sebebiyle Komiteye pek zaman ayıramıyor. Kokesch ve Mintz ise ekseriya somurtuyorlar. Kremenzky'yi her haliyle içinde bulunduğu durum sınırlandırıyor. Boşuna müzakereler yapıyoruz. En büyük eksiğimiz de harekete geçmek için hazır paranın bulunmayışı.

Plan ve projelerimi katiyen Komiteye getirmiyorum. Zira Birnbaum Umumi Kâtip olarak hemen ileride kullanacağı «malzemeyi» toplamaya başlıyor. Tipik bir düşman...

*

* *

Son derece yorgunum. Kalbim muntazam çalışmıyor.

*

* *

Dr. Herzl teşkilata para bulmak çabasındadır. Giriştiği birçok teşebbüsler vardır ama kesin sonucu hiçbirinden almış değildir. Arkadaşı Nordau'ya yazdığı mektupta bunları anlatır ve bilhassa şu husus üzerinde durur: Türk Hükümeti henüz proje halinde olan bu banka çalışmasını katiyen duymamalıdır.

Kuvvetli bir günlük gazeteye ihtiyaç vardır. Sadece haftalık Die Welt'in neşriyatı kâfi

gelmemektedir. İki milyon ile Neue Freie Presse gazetesi satın alınabilir ve o zaman dava çok şey kazanmış olur. Halihazır halimizle Fransız ihtilalinin askerlerine benziyoruz. Ayağımızda pabuç ve çorap olmaksızın savaş kazanmaya mecburuz.

*

*　　*

1 Temmuz

Harekete daha yakın bir muvakkat hedef tayin edip, «SİYON»u gaye hedef olarak saklamayı düşünüyorum.

Zavallı fakir Yahudi kitleleri derhal yardım görmek ıztırarındalar, Türkiye ise bizim arzularımızı kabul etmekten henüz uzak duruyor.

Çok yakın istikbalde Türkiyede bizim aleyhimizde gösterilerin başlaması da kuvvetle muhtemeldir. Filistini bize asla vermeyeceklerini pekala nümayişlerde söyleyebilirler.

Bu sebeple daha kısa bir zamanda erişebileceğimiz bir hedef ittihaz etmemiz gerekli, bu hedef de Siyon bayrağı altında ve tarihî haklarımızı tespit edecek tarzda olmalıdır.

Belki İngiltereden Kıbrıs'ı alabiliriz, bir taraftan da Güney Afrika veya Amerika'yı el altında bulundurmalıyız ve o halde Türkiyenin dağılmasını beklemeliyiz.

Bu hususları Kongre'den önce Nordau ile münakaşa etmeli.

6 Temmuz

Amerikadaki arkadaşım Schauer Washington'daki Türk Sefiri ile yaptığı temasları anlatıyor. Fikir ve görüşleri tamamiyle antisiyonist.

12 Temmuz

Pall Mail Gazette'in Viyana muhabirine Alman Kay zer'inin Filistin seyahati konusunda bir beyanat verdim. Diğer kuvvetlerin bizim niyetlerimizden dolayı duydukları kıskançlığı tebarüz ettirdim. Filistini hiçbir kuvvet ele geçiremiyecektir.

*

*   *

Basel'de Kongre yeniden toplanır. Büyük sermayeli fakat bankerlere istinat etmeyen, küçük hisselere bölünmüş bir Siyonist Bankası kurma projesi büyük zenginlerin mukavemeti ile karşılaşır. 5 milyon mark gibi «mütevazi» bir sermaye ile işe başlanması ileri sürülür. Dr. Herzl kendi topladığı ve başkanlık ettiği çevrede kendisinin anlanmadığı kanaatindedir.

Kongre'den sonra Grand Duke'ü tekrar görmeye gider, aralarında dostça konuşmalar olur, çeşitli meselelerin münakaşası yapılır.

«Alman hükümeti İstanbul'da Siyonist hareketine karşı ne gibi bir davranış ve tutum olduğu hususunda araştırmalar yaptı ve Sultanın bizim görüşümüze uygun paralelde bulunduğunu tespit etti. Araştırma Von Marschall aracılığı ile yapıldı ki kendisi Sultanın yakın ahbabıdır» dedi.

Bu bilgiyi ben de teyid edecek durumdayım, zira ben de Sultan'dan bir teşekkür telgrafı almış bulunuyorum.

Grand Duke, Siyonizm hakkında Alman Kayzer'ine teferruatlı bir rapor vermiş olduğunu, bunun üzerine Kayzer'in Eulenburg Kont'una bu konuda daha teferruatlı bilgi toplaması emrini verdiğini anlattı.

Grand Duke'e göre şimdi Kayzer ile Abdülhamid'in arası son derece iyidir. Bu iyi münasebetlerin başlangıcı da Girit meselesidir. Giritteki birliklerin geri çekilmesi hususunda Almanyanm tutumu Türkiyede çok derin akisler ve müspet tesirler meydana getirmiştir.

Şimdi Yıldız Sarayında alman nüfuzu hemen hemen sonsuzdur. İngiltere tamamen bir kenara itilmiştir. Kayzerimiz Sultan Abdülhamid'e bir tek kelime söylese hemen yerine ge-

tirileceğinden emindir. Fakat şimdi çok daha dikkatli davranmak gereklidir. Tarih göstermiştir ki şahsen atılan adımlar bazan çok uzun ömürlü olmaktadır, ama sabırlı olmak şarttır.

Duke'e göre Kayzer'in dönüşüne kadar beklemeliyiz. Eğer bu tarihten önce beni kabul ederse çok iyi olur. «Biliyorsunuz Kayzer'in Filistin seyahati üzerine çok lâf edildi. Genellikle bu seyahat dinî bir karakter taşıyor, şimdi ise siyasî bir hüviyet almak üzeredir. Zira Kayzer önce îstanbula gitmektedir, halbuki doğrudan doğruya Filistine gitmesi kararlaştırılmıştı. Böylece memleketin hâkimini ziyaret etmektedir. Filistin'den sonra da Mısır'a geçecektir. Yani Sultan'a bağlı muhtar bir devlete..»

Kayzer yola çıkmadan kendisinden bir randevu alabilirsem çok iyi olacak. O zaman Yıldız Sarayında Siyonizm'den bahsetmesi ihtimali belirecektir. Hem de müspet şekilde bahsedecektir.

Grand Duke şöyle sordu: «Bir devlet mi kurmak istiyorsunuz? Kanaatımca yapacağınız en yerinde hareket bu olacaktır, fakat kanunî emniyeti temin etmeniz şarttır. Sultan'ın hâ-kimiyetini kabul etmeniz şeklinde bir formül pekala bulunabilir, bunun benzerleri eski Tuna vilâyetlerinde görülmüştür. Fakat sonra nasıl olur? —Gülerek—, bir nesil sonra ne olur, haydi bunu şimdi söylemeyelim».

Kendisine Rusya'da Siyonizmin ilerleyişini, Sosyalist ve Anarşist Yahudilerin bile bize iltihak ettiklerini, çünkü ortaya bir ideal attığımızı bu sebeple birliği temin ettiğimizi anlattığım zaman, «Bunu Pobodonostsev işitmeli, bunu ona söylemelisiniz» [36] dedi.

*

*   *

Unterach, 9 Eylül Kayzer'in Viyana Sefiri Eulenburg'a mektup yazarak Grand Duke'ün bizim hareketimiz hakkında rapor hazırlamakla Kayzer'in kendisini görevlendirdiğini bildirdiğini, Kayzer ile Filistin seyahatinden önce muhakkak konuşmak arzusunda olduğumu eğer Eulenburg daha fazla bilgi arzu ediyorsa derhal Viyanaya gelmeye hazır olduğumu bildirdim.

15 Eylül

Viyana treninde Dün Eulenburg'tan şu telgrafı aldım: «16 Eylül sabahı saat 9 da Aldan Sefarethanesinde görüşebilir miyiz — Eulenburg».

Derhal Viyana'ya doğru yola çıktım. Alman Kayzer'i ayın 17 sinde öldürülen İmparatoriçenin cenaze merasiminde bulunmak üzere gelecek ve belki de beni kabul eder.

16 Eylül, Viyana

Bu sabah Eulenburg ile konuştum.

Uzun boylu zarif, 55 yaş civarında bir insan. Düşündükleri yüz ifadesinden katiyen anlaşılmıyor, insanı tesiri altına alıyor. İstikbali olan bir kimse intibaı veriyor..

Konuşmasına iki endişesini izharla başladı: Birisi Filistinde bereketli toprakların azlığı, diğeri

---

36 Aleksander III ve Nikola II. devri Rusyasının kudretli ve nüfuzlu devlet adamlarmdandır. Yahudi düşmanlığı ile tanınmıştır. «Yahudi meselesinin bir tek hal şekli vardır: Bunların üçte biri kovulmalı, üçte biri hıristiyanlaştırılmalı ve kalanları da imha edilmelidir» fikrindeydi.

de Sultan'ın iki milyon muhacirin oraya gitmesini kabul edip etmeyeceği, ki şüpheli.

«Çünkü Sultan» dedi ve bakışlarını derinleştirerek» Son derecede korkak».

Hayli konuştuk ama anladım ki projemizden yeterli derecede haberdar değildir.

Kayzer'den İstanbul'da Sultan'a ne söylemesini istediğimi, muhakkak muhtariyet üzerinde mi durduğumu sordu.

Çıkarken bana, Kayzer'in Doğu Prusya'da çıkacağı bir av partisinde beni kabul edeceğine, kendisi de o partiye davetli olduğu için bu buluşmayı temin edeceğine dair söz verdi.

Görünüşe göre Kayzer beni yarın Viyana'da kabul etmeyecek, zira saat birde gelip dokuzda tekrar dönecekmiş. Bu birkaç saat içinde de son derece mahmul olacak, bir sürü merasimde bulunacak, resmî kişilerle konuşacak.. Bununla beraber Eulenburg eğer yarın bir fırsat bulursa beni görüştüreceğini söyledi.

Onun üzerinde en büyük tesiri şu sözlerim yaptı zannederim :

«Bizim hareketimiz bugün için artık mevcuttur. Bu veya şu büyük devletin onu benimseyeceğini bekliyorum. Aslında ben bunun İngiltere olacağını düşünmüştüm, eşyanın tabiatı bunun böyle olmasını gerektiriyor gibi geliyordu. Fakat Almanya da olsa bizim için birşey değişmez. Bugünün Yahudileri büyük ekseriyetle Alman kültürünün tesiri altında yetişmişlerdir. Bunu şu anda Alman Sefarethanesinde olduğum için söylemiyorum. Size delil gösterebilirim. Basel'de toplanmış olan her iki kongrenin resmî dili almanca idi».

*

*   *

Öğleden sonra İcra Komitesi bizim evde toplandı. Onlara rapor verdim. Bir kısmı heyecanla tebrik ettiler, bir kısmı da gayet normal karşıladılar.

*

*   *

Ischl, 18 Eylül

Dün çok önemli bir gündü, hareketimizin kader günü de sayılabilirdi. Kayzer beni kabul edecek mi?

Geç uyudum. Saat ancak 10'a doğru Die Welt'in yazıhanesine geldim. Alman Sefarethanesinden saat 11 de orada bulunmam için telefon etmişlerdi.

Saat tam 11 de gittim. Kapıcı Eulenburg'un orada bulunmadığını söyledi, Von Bülow'u görebileceğimi söyledim. O sırada merdiven başından çıkıveren birisi «Ekselansları sizi bekliyorlar dedi, bu Bülow idi.

Almanyanm Avusturyadaki askerî ateşesi ve sayılı kumandanlarından olan Bülow bizim ikinci kongreden haberdardı. Uzun boylu gevezelik ettik. Kont Eulenburg vasıtası ile gelmemden pek hoşlanmamıştı..

Sonuç : Eulenburg ve Bülow'dan söz almıştım. Alman hükümeti bize İstanbul nezdinde yardımcı olacaklardı.

Paris, 30 Eylül

Fransız Yahudilerinin bize kesin surette hayırları dokunmayacak. Gerçekten bunlar Yahudiliklerini yitirmiş ve tam birer fransız olmuş dürümdalar. Bunlar sadece Avrupalı anar–şistlerin liderleri olabilirler.

Bize hiçbir yardımda bulunmayacakları aşikâr. Yataklarını ateşe vermiş dürümdalar. Kurtuluşu sosyalistlerde ve hali hazır statüyü tahribe çalışanlardan bekliyorlar.

Fransa, Hollanda ve Londra'da Yahudi teşekküller ve liderlerle temaslarda bulunan Dr. Herzl henüz kendisini herkese, bütün Yahudilere kabul ettirebilmiş değildir. Bu seyahatinde sadece bankanın sermayesi konusunda olumlu sonuçlar alır. Bir taraftan da Kont Eulenburg ve Bülow ile muhabereyi devam ettirir. Grand Duke kendisini destekler. Bütün istediği İstanbul yolu ile Filistin'e gidecek olan Alman Kayzer'ine İstanbul'da kendi projeleri ve görüşleri lehinde bir konuşma yaptırmaktır. Bu olursa işlerin daha kolaylaşacağı kanaatindedir.

Çeşitli sebeplerden Kayzer ile karşı karşıya gelerek konuşamaz, fakat fikirlerinden haberdar olmasını sağlar. Bir aya yakın bir zaman bu gibi faaliyetlerle geçer. Kendisi de ayni yolu takip etmek, önce İstanbul'a sonra da Kayzer'in gideceği Filistin'e, Yeruşalaym'a (Kudüs) varmak istemektedir.

İcra Komitesini toplantıya çağırır. Bu seyahatinde birkaç üyenin kendisine refakat etmesini istemektedir. Fakat herbirisi çeşitli bahaneler ileri sürerek istinkâf ederler. Kalarak günlük işlerle meşgul olmayı tercih ederler.

*

*   *

Viyana, 11 Ekim

İcra Komitesi toplantısından sonra Newlinsky beni görmeye geldi.

Ben İstanbul ve Kudüs yolunda iken onu da Roma'ya göndermek istiyorum. Orada bana saha ve imkân hazırlansın. Dönüşte Roma'ya gitmek niyetindeyim.

İcra Komitesinin kararı ile kendisine 2000 guilder yol parası verdim.

14 Ekim

Orient Ekspresi, İstanbul yolu, Sofya yakınları.

Yola çıkmazdan önce hayli şeyler oldu.

Dün değil evvelsi gün Sefir Mahmud Nedim Bey tarafından çağırıldım. Bir saat mutlak surette boş konuşma yaptık. İstanbul için bana bir tavsiyede bulunması ricama karşılık bir arap hikâyesi anlattı: Bir bahçevan zengin bir adama gelip borç para ister. Zengin vermeyi reddeder. Altı ay sonra bahçevan elinde bir sepet meyve olduğu halde zengine gelir ve teşekkür eder. Zengin şaşırmıştır, bunda bir yanlışlık olduğu kanaatindedir. Fakir, «Hayır» der, «Ben size minnet borçluyum, siz bana hemen hayır demekle benim hiç vakit geçirmeden yardım edecek bir başka birine gitmemi temin ettiniz».

Bu sebeple bana tavsiye mektubu vermeyecek imiş, fakat benim hakkımda bir sual açacak olurlarsa müspet şekilde cevaplandıracakmış.

«Ekselans, ümit ederim ki altı ay sonra size bir sepet meyve ile gelirim», dedim.

*

*   *

Viyana'da bekleme salonunda Mahmud Nedim'in yanında Berlin Sefiri Ahmed Tevfik'i gördüm. Dün akşam yemekten sonra Ahmed Tevfik ile gevezelik ettik.

Avusturya Sefiri Calice de trende idi. Başlangıçta onu farketmemiştim. Sonra benim aleyhimde yaptığı çalışmayı düşünerek bir ara görmezden gelmeyi dahi düşündüm. Fakat sigara salonunda karşılaştığımızda tebessüm etti, ben de selâm verdim.

15 Ekim Trende, İstanbul yakınlarında

Dün akşam yemekten sonra sigara salonunda tam iki saat Ahmed Tevfik ile gevezelik ettik. Bilhassa Sultan'ın Alman Kayzer'ine karşı durumunu öğrenmek istiyordum. Ayni konudaki bir soruma Viyanadaki sefir Mahmud Nedim şüpheli bir cevap vermişti. Girit konusunda Almanya ve Avusturya'nın Türkiyeye pek yardımları olmadığını, sadece Girit'in Türkiyede kalması gerektiğini ifade etmiş olduklarını söylemişti.

Ahmed Tevfik ise Kay zer ve Almanya'ya hayrandı. «Sultan Abdülhamid ve bütün türk halkı bu büyük dosta karşı minnettarlık ve şükran hisleriyle meşbudurlar» dedi.

Bu bilgi son derece hoşuma gitti, bizim davanın yürümesi için böyle bir havanın bulunması da şart.

*

**

İcra Komitesi üyesi ve ülkü arkadaşım Max Bodenheimer ile yapacağımız talepler üzerinde konuştuk.

Bölge : Nil nehrinden Fırat'a kadar uzanacak. Gerekli müesseselerimizin kurulması için bir «geçit devri» şart. Bu devre için Yahudi asıllı bir vali düşünülebilir. Bundan sonra Mısır ile Sultan arasındaki münasebete benzer bir şekil düşünülebilir. Fakat Yahudi nüfusu bölgedeki nüfusun 2/3 ini geçtiği anda kuvvete baş vurarak ve diplomatik yollarla Yahudi idaresi kurulur.

Bunlar Bodenheimer'in düşünceleri ve kısmen mükemmel. Hele «geçit devri» mertebesi iyi bir fikir.

*

*   *

İstanbul'da trenden inip otelde elbisemi değiştirir değiştirmez, geldiğimi haber vermek üzere bir arabaya atlayıp hemen Yıldız Sarayına gittim.

Herşey iki sene önceki gibi, değişen bir manzara hemen hemen yok. Hava yağmurlu ve şehir olabileceği kadar güzel.

Araba ile istasyondan otele giderken köprüde Ziya Paşa ile karşılaştım. Beni tanıdı ve uzun uzun baktı.

Yıldız Sarayında yine bir yığın hizmetkâr var. Geldiğimi ikinci kâtip Cevad'a bildirecektim fakat yerinde yoktu. Sanki bırakıp niçin yarın gelmedim (yani bugün)? Newiinsky'nin tavsiye

mektubunu bıraktım. Mektupta «Sultanın ayağına yüz sürmek ve hürmetlerimi arzetmek için geldiğim» yazılıydı.

Sonra yine sarayda vazifeli Münir Paşa'ya gittim. O da yerinde görünmüyordu. Newlinsky'den ona hitaben yazılmış ayni mahiyette ve beni Siyonistierin Lideri olarak takdim eden bir mektubu vardı.

Bodenheimer'i Alman Sefiri Marschall'a gönderdim.

Bodenheimer ve yanında Wolfsohn ben Yıldız'dan döndüğüm sırada işlerini bitirmiş olarak otele, Londra Oteline geldiler.

Bodenheimer yaptıklarını şöyle anlattı:

«Alman Sefaretine gittim ve Dr. Herzl adına çok mühim bir hususta görüşmek üzere geldiğimi bildiren kartımı Marschall'a gönderdim. Beni çok soğuk karşıladı, sizin kendisinden bir mülakat rica ettiğinizi bildirdim. "Dr. Herzl de kim" diye sordu. Bunun üzerine "Dr. Herzl Siyonistlerin lideridir, şahsen ve mektupla Kont Eulenburg ile temas halindedir. Majeste Kayzer tarafından kabul edilmeyi beklemektedir" dedim. Bunun üzerine yüzünün daha da fitneci bir ifade aldığını farkettim. Fakat şöyle cevap verdi: "Şu anda Dr. Herzl'i kabul edemem, zira yarım saat sonra Çanakkale'ye Haşmetli Kayzer'i karşılamaya gideceğim". Bunun üzerine ben de ayrıldım. Eğer Marschall'ı hala görmek istiyorsan derhal sefarethaneye gitmelisin».

Hemen ayrılacağına göre gitmemeye karar verdim. Bodenheimer Kont Eulenburg'un adını vermekle pek iyi etmemiş, çünkü o «geride çalışan kimselerdendir».

*

*   *

Yemekte Lionel Bey Bondy ile beraberdik. Kendisi Avusturyall bir Yahudidir. Bir zaman Türkiyenin Avusturyada fahrî konsolosluğunu yapardı. Burada da bizim gazeteye muhabirlik ediyor. Bana akşam gazetelerinde «Neue Freie Presse'in müdürü Dr. Herzl İstanbul'a geldi. İmparatorun seyahat intihalarını nakledecektir, belki de Yıldız'da temaslarda bulunacaktır» şeklinde haberler çıktığını söyledi. Kendisine hiçbir maksatla değil, sadece arkadaşlarımla sıhhatimin düzelmesi için seyahata çıktığımı söyledim.

Bana Sultanın yakınlarından Tahsin ve Nuri Beylerle «içli dışlı samimi» olduğunu söyleyince, bu ikisi ile beni karşılaştırmasını söyledim.

Bugünlerde hep imkânsız şeyler istiyorum.

Bütün geceyi nasıl davranmam gerektiği hususunda düşünmekle geçirdim. Acaba Suriye'de bir arazi şirketi şekline mi dönsek? Ama bunun da teferruatı türkleri hemen aleyhe döndürür. Yine «Yahudi Kumpanyası» fikrine döndüm geldim.

İstanbul', 17 Ekim Dün bütün gün hiçbirşey olmadı. Bebek'te bayan zavallı Gropler'i ziyaret ettim, kendisine görmeye yine geleceğimi söyledim ve Boğazın nefis manzarasını seyrettim. Bunun dışında hep mektuplarla meşgul oldum.

Almanya Sefarethânesi vasıtası ile Alman İmparatoruna :

Büyük İmparator, Merhametli Kayzer

Efendimiz,

Ekselans Baden Grand Dukası'nın geçen Pazar günü Potsdam'da size bildirdikleri hususlarda bir konuşma yapmak üzere bendelerini 'burada, İstanbul'da isterseniz gizli olarak kabul etmenizi istirham edeceğim. Bu istirhamın sebepleri şunlardır: Arz-ı Mukaddeste bir Siyonist murahhas heyetinin yüksek huzurunuza kabul edilmesi Avrupa'da münakaşa ve dedikodu mevzuu olabilir. Böyle bir konuşmanın sonuçları tek taraflı olarak sizin tarafınızdan açıklanabilir. Bu durumda Fransa hiçbirşey yapamıyacak kadar zayıf durumdadır. Yahudi meselesinin Siyonist tarzda çözülmesi Rusya için önem taşımamaktadır. Bunlara ilâveten mukaddes yerler meselesi kolaylıkla bir hal yoluna bağlanacaktır.

İngiltereden de muhalif bir davranış beklenmemelidir, zira İngiliz Kilisesinin bizim tarafımızda olduğu bilinmektedir. Herşey yaratılacak bir emri vakie bağlı bulunmaktadır. Benim âciz kanaatime glfre Almanyanm himayesi altında kurulmasına müsaade edilecek «Suriye ve Filistin Yahudi Arazi Şirketi» bu gün için maksada kifayet edecektir. Bu şirket tedricen ilerleyecek ve diğer hususları gerçekleştirecektir..

*

*   *

Beyoğlu, 18 Ekim Sabahın 10.15 i

Yazdığım mektupların temiz kopyelerini çıkardım. Kayzere yazdığım mektupta ufak tefek ifade değişiklikleri yaptım.

Wolffsohn, en esaslı adamım az önce bir arabaya atlayıp mektupları vermek üzere Yıldız'a gitti.

Bu sabah Schnirer ve Seidener geldiler (Komite üyeleri).

Bir taraftan traş oluyor ve elbiselerimi «kabul» için hazırlıyorum.

Ayni gün, akşam, saat 8.00 Beyoğlu, Londra Oteli

Kayzerle konuştum. Tafsilâtını defterime yolda yazacağım. Şimdi Filistinde haşmetli împarator'a hitaben yapmayı düşündüğüm konuşmanın müsvettelerini hazırlamalıyım:

«İsrailoğulları delegeleri bir zaman cedlerinin vatanı ve çok geçmeden bizim vatanımız olacak bu topraklarda Alman Kayzerini en derin hürmetleri ile selâmlarlar. Bu toprakların Yahudi oluşundan bu yana pek çok nesiller gelip geçmiştir. Bunlar hakkında konuşmak eski günlerin rüyasını yeniden görmek olacaktır. Fakat rüya hala yaşamaktadır, yüzbinlerce gönülde tazeliğini, canlılığını muhafaza etmektedir... Siyon bizim mazlum gönüllerimizden yükselecektir.

Bugün Siyonist hareketi tam manasiyle modern bir hareket haline gelmiştir. Bugünün hayat şartları ve durumu onun gelişmesinin sebebi olmuştur. Gayesi, zamanımızın imkânlarından faydalanarak Yahudi meselesine bir hal çaresi bulmaktır. Buna nihayet muvaffak olduğumuz inancındayız. Hayat şartları değişmiş, muhabere ve haberleşme vasıtaları artmıştır. Bütün bunların üzerinde biz kardeşlik şuurunu yeniden uyandırmış bulunuyoruz. Basel'de bütün dünyanın gözü önünde biz programımızı yapmış ve tespit etmiş bulunuyoruz : Kanunun himayesi altında Yahudilere bir Vatan yaratmak...

Bu toprak bizim ecdadımızın. Ziraate ve yerleşmeye elverişlidir. Majesteleri memleketi

görmüş bulunuyorsunuz. Kendişini işleyecek kimseleri çağırmaktadır ve bizim kardeşlerimiz arasında korkusuz işçiler bulunmaktadır. Bunlar da işleyecek bir arazi için bağırmakta, ağlamaktadırlar.. Projemizin kuvveden fiile çıkmasında majestelerinin lutfunu, keremini istirham ediyoruz.

Gayet samimi olarak iddia ediyoruz ki Siyonist plânının tahakkuk etmesi Türkiye için de bir kurtuluş olacaktır. Enerji ve materyel kaynakları memlekete getirilecek, her köşe daha mesut ve müreffeh hale getirilecektir.

Suriye ve Filistin için bir arazi kumpanyası kurmayı düşünüyoruz, bütün büyük projeleri bu kumpanya realize edecektir. Bu kumpanyayı himayesi altına almasını Alman Kayzerinden istirham ederiz.

Bizim idealimiz hiç kimsenin hakkına ve diğer dinlere tecavüzü öngörmemektedir. Biz her inanca karşı hürmet besler ve anlayışla karşılarız. Bütün bu inançlar arasında ecdadımızın inancı da yükselecek, yeniden doğacaktır...»

19 Ekim 1898 «İmparator II. Nikola Gemisi»

İstanbul'da Alman İmparatorunun karşılanışı, Yıldızdaki ikameti, şehir içinde yaptığı ziyaretler, alınan sıkı muhafaza tedbirleri, kendisine verilen randevu ve bu randevuya gelişini bütün teferruatı ile anlatan Dr. Herzl nihayet İmparator ile başbaşa kalır:

«Nereden başlıyacağım İmparator Hazretleri?»

«Nasıl istersen öyle yap» dedi ve arkasına yaslandı.

Ona Bülow vasıtasıyla gönderdiğim mektuptan, daha önceki muhaberattan bahsettim. «Arazi Şirketi»nin Almanyanm himayesi altında olması meselesini açtım..

Sonra sözü o aldı. Bana adeta imkân ve fırsat vermeden konuşuyor ve Yahudilerden bahsederken «Kavminiz» tâbirini kullanıyordu. Siyonizm'in kendisini niçin ilgilendirdiğinden bahsetti.

«Yahudiler arasında çok kuvvetli ve iyi elemanlar var. Bunlar Filistine yerleşirlerse orada çok şey yapabilirler. Çok faydalı olurlar» dedikten sonra Almanya'daki Yahudilerin vefasızlığından bahsetti. Hohenzolarn hânedanı Yahudilere karşı hiçbir zaman düşmanlık beslemediği halde Yahudilerden daima düşmanlık görmüştür, daima aleyhlerinde çalışmışlar ve hatta kraliyet aleyhdarı faaliyetlere iştirak etmişlerdir, dedi.

Cevaben bütün Yahudileri ihtilâlci teşekküllerden tamamen uzaklaştırma yolunda ve çabasında olduğumuzu arzettim.

Kayzer, kendisinin himayesi altına aldığını duyunca Yahudiler Filistinde koloniler kurmak fikrini destekleyeceklerdir ve bu sebeple Almanya'yı katiyen gerçekten terketmiyeceklerdir kanaatinde olduğunu ifade etti, Bülow buna şunu ekledi: «Ve bundan dolayı da minnettar kalacaklarını bekleyelim». Benim dikkatimi, zengin Yahudilerin benim fikrime itibar etmedikleri hususuna çekti. «Büyük gazeteler, hatta bizzat sizin çalıştığınız gazete bile bu yolda değil. Birkaç büyük gazeteyi kendi tarafınıza kazanmanın çaresine bakmalısınız» dedi.

«Ekselans bu sadece para meselesidir» diye cevap verdim. Bülow bu sözüyle Kayzer'e benim arkamda kuvvet bulunmadığını ihsas etmek istemişti. Bülow herşeyde cephe alıyordu. Hiçbir zaman «Hayır» demiyor, «Ha, evet», yahut «Evet, fakat..», «Evet, yalnız..» gibi ifadelerle hep

menfi yönde konuşuyordu.

Maamafih ileri sürdüğüm delillerin Kayzer'i ikna ettiğini görüyordum. Aktüel meselelere geçince Fransanm dahilî vaziyetinin zafiyetine sözü getirdim. «Prens Napolyonun birlik kurma konusundaki faaliyetlerinde ne dereceye kadar şans tanırsınız?» «Siz şartları biliyorsunuz» diye sordu.

«Majeste, hiç şansı olmadığına inanıyorum. Memleket onu kat'iyen tanımıyor» dediğimde Bülow söze karışarak :

«Fakat başaracaktır, o bir rus subayıdır» dedi, hemen şu cevabı verdim :

«Evet ama Rusyanm prestiji silahsızlanma meselesinde büyük ölçüde sarsıldı». Kayzer gözlerinin içine kadar güldü. Dreyfüs davasının akisleri, orduyu nasıl sarstığı hususlarında uzun uzun konuştuk.

Tam bir soru sormaya hazırlanırken saatine baktı ve «Adresinizi yazıp Bülow'a veriniz. Şimdi bana bir kelime ile Sultan Abdülhamid'e ne söylememi istediğinizi açıklayınız» dedi.

«Almanyanm himayesinde bir şirkete müsaade etmesi» dedim.

«îyi, imtiyazlı bir şirket için müsaade» deyip elini uzattı ve ortadaki kapıdan çıktı.

Yıldız'ın bahçesindeki arabada Wolffsohn heyecan ve merakla bekliyordu. Müspet gittiğini söyledim, doğruca Alman Sefarethanesine gittik. Fakat Sefir Yıldızda verilecek gala için ayrılmıştı, sadece kartımı bıraktım.

Diğer arkadaşlar Londra Otelinde bizi bekliyorlardı. Onlara da vaziyeti anlattım «Filistine gidiyoruz, giriyoruz».

*

*   *

Limandaki Rus gemisine binme ve yerleşme formalitelerini arkadaşlar tamamladılar. Gittiğimiz yerlerde Türk makamlarının bana karşı nasıl davranacaklarını merak ediyordum. İzmir'e vardığımızda benim geleceğimin önceden bildirildiğini davranışlarından anladım. İzmir gazetelerinde benim Kayzerle konuşmam hakkında bir haber olup olmadığını araştırdım, birşey bulamadım.

*

*   *

27 Ekim 1898 Rişon Letsiyon

Yafa'da sahile çıkarken bir aksiliğe uğramamak için hemen oradaki alman polislerine yaklaşarak buraya Kayzer'in emriyle gelmiş olduğumu söyledim. Hemen alâkadar oldular. «Tezkere»yi inceleyen Türk memurlar da bir aksaklık bulmadılar. Kudüs, 29 Ekim Kayzer'e hitabeme şu cümleleri de koydum :

«Burası ideallerin anayurdu olan bir memlekettir, bir tek kavme veya dine inhisar edemez. Mukaddes Kudüs şehri surları ile birlikte bir sembol şehir haline getirilmeli ve bütün medeni dünyaya açık olmalıdır.

Bu ebedî şehre bir büyük İmparator ayak basmaktadır. Bütün Yahudiler bu müteheyyiç anda

bütün kalpleriyle selâmlarlar ve bütün insanlık dünyası için bir sulh ve sükun devresinin doğmasını temenni ederler».

Son birkaç günün intibaları:

Filistinde kurulmuş koloniler, Yahudi okulları, hastahaneleri ile temas ettim. Ellerinden geleni yapmışlar ama genellikle çaresizlik içindeler. Rothschildlerin öğündükleri Rişon Letsiyon bile mükemmel durumda değil, zoraki biraz yeşillik o kadar.

Alman Kayzer'i gezisine devam ediyor. «Mikve İsrail»de iken karşılaşmak mümkün oldu. O sabah saat dokuz sıralarında önde Türk süvarileri olduğu halde Kayzer ve mahiyeti göründüler. Etraf her cins ve yaştan insanlarla dolu idi. Ben okullu çocuklara İmparatorun almanca nasıl selâmlanacağmı öğrettim, yaklaştığı zaman onlar «Allah Kralı Korusun» diye almanca bağırdılar.

Kayzer kalabalık içerisinde beni teşhis etti, atını bana doğru sürdü, ben de iki adım öne çıktım. Yaklaştı, elini uzattı, gülerek:

«Nasılsınız?»

«Teşekkür ederim haşmetmeâb. Memleketi geziyordum. Sizin seyahatiniz nasıl geçiyor majeste?»

«Çok sıcak, ama bu memlekette istikbal var».

«Fakat şu anda oldukça hasta değil mi?»

«Suya ihtiyacı var, bol suya».

«Evet Majeste, büyük bir sulama projesi lâzım».

«Burasının istikbali var».

Buna benzer birkaç şey daha konuştuk. O sırada yakınlara gelmiş olan İmparatoriçe de hafif bir selâm verdi. Sonra çocukların «Allah Kralı Korusun» avazeleri arasında uzaklaştılar.

Kayzer'in son derece dik ve mağrur duruşu dikkatimi çekti.

Etrafta bulunanların çoğu ziyaretçinin kim olduğunun bile farkında değildiler. Bazıları bana sordular. Kimse Kayzer'in buralara geleceğine inanmıyordu.

Wolfsohn ben Kayzer ile konuşurken iki fotoğraf çekmişti. Kodak makinesini gururla gösterdi ve «Bu negatifleri 10 bin marka değişmem» dedi. Fakat öğleden sonra Yafa'da bir fotoğrafçı filmleri banyo ettiğinde gördük ki, birisinde İmparatorun yanında yalnız benim sol bacağım görünüyor, İkincisinde hiçbir şey çıkmamış..

Akşam trenle berbat bir seyahatten sonra Kudüs'e gelebildik. Gezip dolaştım. Şehir benim üzerimde çok büyük tesirde bulundu. Davud'un başşehrinde Siyon'un surlarının silüeti karanlıkta pek muhteşem görünüyordu.

Gece ateşim yükseldi. Kinin aldım, arkadaşlarım masaj yaptılar, rahatsız bir gece geçirdim. Sabah Kayzer'in önce Yahudi sonra da Türklerin hazırladıkları tâklarm altından geçişini otelimin penceresinden seyredebildim.

*

*   *

Süleyman Mabedinin bugüne kadar kalmış meşhur batı duvarını «Ağlama Duvarı»nı ziyaret ettim. Etrafı hep dilencilerle doluydu.

Sonra da Davud'un türbesini ziyaret ettik...

Kudüs, 31 Ekim

Kayzer tarafından kabul edilmem hususunda maiyet nazırına gönderdiğim mektuba hala cevap gelmedi. Şimdi saat 1.30 ve Kayzer'in Jericho'ya gideceğini haber aldık. Acaba bi' zim kabul dönüşüne mi kaldı?

Saat 3.00 de Hechler heyecanla geldi. Kayzer seyahatini derhal kesip Berlin'e dönmeye karar vermiş. Yarın sabah doğru Berlin'e gidiyormuş zira Fransa İngiltereye harp ilân etmiş.

Bu haberlere inanmaya imkân yok, biliItizam çıkarılmış şeyler bence. Bana öyle geliyor ki Kay zerle mülâkat yapmamızı önlemek için belirli bir kaynak tarafından ortaya atılıyor.

Kayzer'in bizi kabul etmesini temin için ona bizi hatırlatmak lâzım. Ne yapmalı? Yahudi kolonilerinin fotoğraflarını çekmiştik, onlardan bir albüm yaparak Kayzer'e hatıra olarak göndersek belki de bizi hatırlayıp huzuruna çağırtır. Fakat Alman Başkonsolosu ve Kayzer'in çevresindeki diğer görevliler onun Siyonistlerle fazla ilgilenmesinden hoşlanmaz görünüyor-lar. Her fırsatta önüme engel çıkartıyorlar. Garip davranışlar birbirini kovalıyorlar.

Kudüs, 2 Kasım

Kabul edilmemiz nihayet bugün gerçekleşti. Davet edildik. îlk defa olarak «Mecidiye» nişanımı göğsüme taktım, bir arabaya binip arkadaşlarımla beraber tozlu yollardan geçip da-vet yerine ulaştık.

Kayzer bizi gri üniforması içinde kabul etti.

Bu kısacık kabul Yahudi tarihinde ebediyen hatırlanacak ve büyük bir ihtimalle tarihî sonuçlara müncer olacaktır.

İçeri girince eğilerek Kayzeri selâmladım, dört arkadaşım da ayni şekilde davrandılar. Onları takdim ettim, her birinin elini sıktı, memnuniyetini bildirdi.

Kayzerin yanında duran Bülow'a bir nazar atfettikten sonra hazırladığım hitabeyi çıkardım ve ağır ağır okumaya başladım. Ara sıra gözümü kâğıttan ayırıp Kayzer'in yüzüne bakıyor, dikkatini devamlı olarak uyamk tutmak istiyordum. Bitirdiğim zaman o konuştu, şunları söyledi:

«Beni çok alâkalandıran bu konuşmanıza teşekkür ederim. Mesele etüd edilmeye ve daha derin tartışmalar yapmaya muhtaçtır», deyip kolonilerin durumuna geçti: «Memleket herşeyden önce su ve gölgeye muhtaç durumdadır» diye başlayıp ziraat ve ormancılık konusunda çoğu teknik olan bir sürü söz söyledi, sonra elini uzattı. Ama bu konuşmanın bittiğine işaret değildi, beni Bülow'a doğru çekerek «Herr von Bülow'u tanırsınız değil mi?» dedi. Onu tanıyor muydum! Bütün konuşmamı esrarengiz bir tebessümle takip etmişti. Onunla seyahat hakkında konuşmaya başladık.

Kayzer: «Seyahat için en sıcak mevsimi seçmişiz. Dün Ramle'de hararet gölgede 31, güneşte 41 santigrattı» deyince Bülow, «Efendimiz onun için bir Yunan şairi en iyi şey sudur demiş» cevabını verdi.

«Memleketi sulayabiliriz, bu milyonlar alır ama milyonlar da getirir» deyince, Kayzer:

«Sizde de en çok bulunan şey paradır» dedi «Hepimizden çok para sizde vardır». Bülow da tekiden : «Evet, bizim için daima mesele olan paranın sizde tam bolluğu vardır» dedi.

Arkadaşım Seidener mühendis olması hasebiyle söze karışıp nerelere nasıl barajlar yapılabileceğini, suların nasıl çoğaltılıp getirileceğini anlattı. Söz göz hastalıklarına, sağlık konularına intikal etti. Eski Kudüs şehrinde açılacak bir sürü müessesede bütün bu dertlere derman bulunabileceğini anlattım.

Diğer arkadaşlarım daha söze başlamadan Kayzer elini uzatıp mülâkatın bittiğini işaret etti, çıktık.

*

* *

Kayzer açıkça «Evet» veya «Hayır» dememişti. Aşikârdı ki perde arkasında birşeyler cereyan ediyordu.

5 Kasım Yafa ile İskenderiye arasında «Dundee» gemisinde

Olup bitenleri ancak şimdi gözden geçiriyorum ve görüyorum ki oldukça başarılı oldu.

Eğer Türk Hükümetinin zerre kadar siyasî basireti olsaydı benim oyunuma bir son verirdi. Bu seferki İstanbul seyahatimde ellerinde böyle bir fırsat da vardı, pekâla oradan geri dönmezdim. Kovabilirlerdi veya herhangi bir sebeple jandarmaya teslim edebilirlerdi.

Türk Hükümeti benim devam etmeme ve seyahatimi tamamlamama göz yumdu ve eğer hislerim beni yanıltmıyorsa şimdi siyasî bir faktör oldum.

Bu seyahatin bir hususiyeti de 19 Ekimden beri dünya ile rabıtamın kesilmiş olması. Gazete hiç gelmiyor. Bir telgrafın çekildiği yere ulaşması dört beş gün alıyor. Onun için buradaki temaslarımın herhangi bir yankı uyandırıp uyandırmadığından tamamen habersizim.

Birkaç gün önce İngiltere ile Fransa arasında neredeyse savaşa müncer olabilecek sertlikte atışmalar olduğunu duyduk kadar...

*

* *

8 Kasım «Regina Margherita»da, Napoli yolunda Kuzeye doğru gidiyoruz. Muhteşem Mısır benim için sürprizlerle dolu idi. İnsan bu sıcak memleketin nasıl enerji dolu olduğunu, nasıl bir sanayi kurulabileceğini ilk bakışta görüyor. Bizim memlekette bir Nil nehri yok ama binbir türlü imkân orada da var ve yaratılabilir.

*

* *

15 Kasım, Udine treninde Napoli'de ilk defa dünya ile alâka kurabildik. Günlük haberlerden sonra eski günlerin kolleksiyonlarını karıştırdık. Bizim Kudüs'te Alman Kayzer'i tarafından kabul edilişimiz hakkında Alman Ajansı şu haber bültenini neşretmişti:

Kudüs, 2 Kasım: Kayzer Wilhelm kendisine Filistindeki Yahudi kolonilerinin bir albümünü takdime gelen bir heyeti kabul etmiştir. Heyet başkanının konuşmasına cevaben Kayzer

Wilhelm Filistinde ziraatin geliştirilmesine matuf hareketleri ilgi ile karşıladığını, bu şekilde Türk İmparatorluğunun inkişaf edeceğini, Sultan Abdülhamidin saltanatına son derece hürmet beslediğini ifade eylemişlerdir.

Aşikârdı ki bu Bülow'un eseri marifeti idi. Yol arkadaşlarım alt üst oldular. En çok sarsılan Bodenheimer oldu. Sadık Wolffsohn bile biraz bozulmuştu, onları teskin etmek bana düştü.

«İşte bu sebeple lideriniz benim. Hemen ilk fırsatta maneviyatınız bozuluyor, berbat oluyorsunuz. Bundan daha kötü zamanlar oldu, hiçbirzaman cesaretimi kaybetmedim..» dedim.

*

* *

Roma'ya yapmayı düşündüğüm seyahat suya düştü. Orada Newlinsky'den gelen mektup beni bekliyordu: «Hastalanmış ve seyahata çıkamamıştı».

17 Kasım, Viyana

Dün Newlinsky'yi ziyarete gittim, gerçekten çok hasta. İstanbul'dan haberler almıştı: Kayzer Wilhelm Sultan Abdülhamid'e şöyle söylemiş: «Siyonistler Türkiye için hiçbir zaman tehlikeli değildirler, fakat Yahudiler her tarafta başa belâ oldukları için onları kovar kurtuluruz*. Buna karşı Sultan Yahudi tebaasından oldukça memnun bulunduğunu kendine has ifade ile söylemiş. İmparatoriçe de seyahatinin çok iyi geçtiğini, yalnız bir sürü Yahudi ile karşılaştığı için biraz sıkıldığını söylemiş.

İstanbul'dan gelen diğer dedikodular şöyle: Nuri Bey şimdiye kadar bizden on para almadığı için ateş püskürüyormuş. Berlin Sefiri Ahmed Tevfik de bizim aleyhimizde imiş. Türkiyede şimdi tam bir sukutu hayal havası esiyor. Alman İmparatoru Wilhelm için sarfedilen 16 milyon lira bir tarafa, Girit seferinin masrafları bile elde edilebilmiş değil..

*

* *

Dr. Herzl Baden Grand Düka'sı ve doğrudan doğruya Kayzer Wilhelm'e yazdığı mektuplarla «İmtiyazlı Şirket» konusunda himaye talebinde ısrar eder. Eğer kendi ismi allerji uyandırırsa bir İngiliz bankerinin adının kullanılabileceğini, şirketin merkezinin Almanya'da olması ile Kayzer'in himayesinin elde edilmiş sayılacağını, fakat bunun açıklanması gerektiğini savunur. Bir taraftan da Filistindeki mahalli teşekküller ile temasa geçerek orada durumlarını kuvvetlendirmek için bir gazete kurma tekliflerini destekler. Siyonizm ve Yahudiler hakkında Türk halk oyunun neler düşündüğünü araştırır. Bu soruya gazeteci Ben Yehuda şöyle cevap verir:

«Şarkta herkes biribirinden korkar, halk vahşi hayvanlar gibidir, bağlanamaz ama istenilen yere sevkedilebilir. Eğer idareciler bir işaret verse bütün müslümanlar Yahudileri bastırır, ermenilere yaptıklarmı yaparlar. Yükseklerde ise durum tamamen Sultan'a bağlı bulunmaktadır, Sadrıazam bile bir uşaktan başka birşey değildir.»

İngiltere ve Fransada Dr. Herzl'in «Politik Siyonizm» görüşüne cephe alan çevreler onun Basel'de topladığı kongreye benzer bir kongreyi Paris'te toplama faaliyetine girişirler. Rothschildler bu faaliyeti desteklemektedirler. Basma aksettirdikleri haberlerde Filistinde

şimdiye kadar 40 bin dönüm toprak satın almış olduklarını tedricen bu miktarın artacağını, sadece ziraatin gelişmesi ile halkın istikbalini garanti altına alabileceği görüşünde olduklarını, metruk Keysarya limanını onararak hizmete açacaklarını, bu hususta Sultan'ın müsaadesi için Alman Kayzer'inin tavassutunu dilediklerini işae ederler. Fakat Dr' Herzl'in durumu daima kuvvetlidir ve çizdiği yolda fütursuzca ilerlemektedir.

Kurmayı tasarladığı banka tahakkuk yolundadır. Satılan ilk hisselerin haberleri gelmeye başlamıştır.

Temaslarını Almanya, İstanbul ve Roma çevrelerinde devam ettirmektedir.

*

*   *

29 Mart 1899

Newlinsky yarm îstanbula hareket edecek. Fakat kalp hastası olması beni düşündürüyor. Aile doktoru ile konuşarak tren seyahatinin bir zararı olabilir mi diye sordum, «Yatakta veya trende olması önemli değil, her an bir kriz gelebilir» cevabını verdi. Bizzat Newlinsky gitmek ve «birşeyler» yapmak arzusunda ama ben onu seyahate göndermekle mesuliyet altına girdiğimi hissediyorum. Yanma Dr. Poborsky'yi koyayım diye düşünüyorum. İstanbul'da yapacağı temaslar sonucunda Sultan'dan mülakatı temin edebilecek şimdilik tek insan.

Bana İstanbul''a gitmekte olan Mahmut Nedim'in muhtemelen bir daha geri dönmeyeceğini, zira artık gözden düşmüş olduğunu işittiğini söyledi. Amma memleket ha.

Mahmut Nedim burada kelimenin tam manası ile aç idi. Maaş bile alamıyordu da yemeklerini kendisi pişiriyordu. Halifenin Sefir-i Kebiri. Bütün bunlar bir romanda olsa halk inanmazdı.

2 Nisan

İstanbul'dan Dr. Poborski'den telgraf var :

«Newlinsky birden bire öldü. Karısına mümkünse birşeyler gönderin, yarm akşam Viyanaya dönüyorum».

Hemen Madam Newlinsky'ye telgraf çektim, ömrümün sonuna kadar kendisinin ve çocuklarının hizmetinde bulunduğumu, derin acılarına yürekten katıldığımı anlattım ve şimdilik bin frank gönderdiğimi bildirdim.

Newlinsky'nin ölümü bizim için gerçekten büyük kayıp oldu. İstanbul ve Roma'da çok iyi bir muhiti vardı. Onunla Siyonist hareketi romanı en esaslı karakterlerinden birini kaybetmiş oldu.

4 Nisan

Bugün postadan Newlinsky'nin 1 Nisan günü postaya vermiş olduğu mektup çıktı:

«Çok Aziz Arkadaşım,

Salimen İstanbul''a geldik, iyi bir seyahat yaptık, yol arkadaşım Dr. Poborski iyi bir insan. Şimdi Yıldız Sarayından geldim, orada çok iyi karşılandım, Salı günü öğleden sonra tekrar gelmemi söylediler. Selâmlar.

M.de Newlinsky»

Dışarıda soğuk berbat bir hava var.

Türk maslahatgüzarı Ahmet Resmi Bey'e mektup :

Ekselans,

Dünden önceki gün M. de Newlinsky'nin İstanbul'da ani ölümünü haber aldım, ekselansları herhalde dünkü gazetelerden muttali olmuşlardır.

Bu sabah aziz arkadaşımızın İstanbul'dan yazmış olduğu son mektubu aldım. Vasıl olur olmaz Yıldız Sarayına gittiğini, son derece iyi karşılandığını ve Majestelerinin kendisini bu Salı günü öğleden sonra kabul edeceğini bildiriyordu.

Türkiyenin iyi ve en sadık dostlarından birisi kaybolmuş bulunuyor. Kendisi bizim davamızın da kıymetli bir rüknü idi. Bu günlerde zatı âlinizle onun ölümü ile hasıl olan durum hu-susunda konuşmak arzusundayım.

Derin saygılarımla

Dr. Th.Herzl

7 Nisan

Birçok hükümet ileri gelenleri, prensesler ile dost oluşu, tavırları, davranışları ile Newlinsky tam bir «gizli ajan» görünüşünde idi. Doğrusu bana bir yığın paraya mal oldu, bir o kadar da Komite'den aldı. Bizim için ne yaptı? Gerçekten lehimizde çalıştı mı? Bu sorunun cevabını bir sır olarak beraberinde mezarına götürdü.

Ölümü üzerine Viyana'da çeşitli dedikodular çıktı, esrarengiz bir manzara vermek isteyenler oldu. O kadar ki aile doktoru Ludwig Frey onun sıhhî durumu, hastalığı ve ölüm sebebi hakkında tıbbî bir açıklama yapmak zorunda kaldı ve bunu bizim gazetede yayınladık. Böylece dedikodular biraz olsun hafifledi.

İstanbul'dan Newlinsky'nin tabutu ile gelen zevcesini istasyonda ben de karşıladım, cenazesinin birinci sınıf merasimle kaldırılmasını sağladım. Sonra evlerine gittim. Pek sarsılmışa benzemiyorlardı. Zevcesine şimdilik ayda 200 guilder maaş vereceğimizi, Kongre toplandığında daha fazlasını yapmaya çalışacağımızı söyledim.

Anlatılanlara göre mektubunda bahsettiği gün Sultan tarafından kabul edilmemişti. İstanbul'da bizim karşı teşkilâtın bir adamının aleyhimizde çalıştığı şeklindeki haberleri tahkik Ş edemedim.

11 Nisan

Mahmut Nedim'in İstanbul'a dönmesi üzerine maslahatgüzarlık makamına getirilen Türkiyenin ayni zamanda Viyana [Başkonsolosu Ahmet Resmi Bey ile konuştum. İstanbul'daki yeni durum hakkında gayet açık bilgi verdi.

Kendisine İstanbul''da şantajcılık yapan ve bana karşı çalışan Josef Graf ve Bernard Stern'in içyüzlerini bütün çıplaklığı ile umumî efkâra açıklayabileceğimi söylediğim zaman, tam Türklere has bir şekilde omuz silkerek «Bu hiçbirşey temin etmez» dedi.

Sonra daha da ileri giderek, benim davam için Nuri Beyi yahut Tahsin Beyi kazanmam gerektiğini, Lutfi Beyin rüya tâbirciliği ve merasim nezaretçiliğinden fazla bir mevkii ol-madığını, fakat Tahsin Beyin halen gözdelerden bulunduğunu, siyasî konularda elde edilecek

en uygun şahsın Tahsin Bey olduğunu söyledi.

Correspondance de l'Est gazetesinin Newlinsky'nin zevcesinin hesabına çıkmaya devam edeceğini ve Türk Hükümeti taraftarı durumunu devam ettireceğini söylediğimde teşekkür etti.

Sonra tekrar Nuri ve Tahsin Beyler meselesine döndük. Her ikisini birden kazanmanın daha iyi olacağı fikrimi ifade edince, arkadaşça gülümseyip, Tahsin Bey Nuri Beye pek benzemez, dedi.

Bugün Londradan aldığım bir telgrafta bizim banka hisselerinin 228 000 adedinin hemen satılmış olduğu bildiriliyordu. Gözlerime inanamıyor, telgrafı tekrar tekrar okuyordum. Bu cidden çok büyük muvaffakiyet ve iyi bir haber.

13 Nisan

Dün öğleden sonra Resmi Bey ziyaretime geldi. «Correspondance»m güttüğü fikirleri beğendiğini, tebrik ettiğini ifadeden sonra söz Newlinsky'ye intikal etti. «Zavallı çok çabuk öldü, pek şüpheli bir şahsiyeti vardı» dedi.

17 Nisan

Viyanada şöyle bir fıkra dolaşıyor :

Güya Kayzer Wilhelm mülâkatımız sırasında bana şöyle demiş :

«Siyonizm çok güzel bir fikir ama bunu Yahudilerle gerçekleştirmeye imkân yoktur».

28 Nisan

Bugün Wolffsohn'a Wiener Tageblatt gazetesine bu yıl için 20 bin guilder yardım yapmamızın mümkün olup olmadığını yazdım. Bu gazetenin bizim tarafımıza kazanılması lâzım.

Bugün İstanbul'da bulunan İngiliz avukat Sir Ellis Bartlett'e aşağıdaki mektubu gönderdim :

«Muhterem Efendim,

Profesör Kellner sizin ilgilendiğinizi söyleyerek bizim Siyonist hareketinin gayelerini açıklamamı bildirdi. Size bu konuda bir «expose» yazacağım. İngilizcem mükemmel değildir, böyle bir konuda da tercüman kullanmak işime gelmiyor, bu sebeple size açıklamayı birkaç cümle içerisinde yapacağım.

Siyonistler darmadağın edilmiş Yahudi kavminin temsilcisidirler. Talihsiz kardeşliklerini Majeste Sultan Abdülhamid'in ve kanunların himayesi altında Filistinde yeniden tesis edeceklerdir. Türkiye Hükümeti Siyonistlerle bir anlaşmaya vararak İmparatorluk mâliyesini yeniden kurabilirler. Bu maksatla biz 2 milyon sterlin sermayeli bir banka tesis etmiş bulunu-yoruz. Bu banka bizim malî işlerimizde aracımız olacaktır. Meseleyi detayları ile majeste Sultan Abdülhamid'e açıklamaya hazır bulunuyorum.

1 milyon sermayenin böyle bir plânı gerçekleştirmek için gayrı kâfi olduğunu anlamak çok kolaydır, fakat bunun sadece ilk adım olduğu unutulmamadır. İkinci adım milyonlara varan sermayesi ile bir «Arazi Şirketi» olacaktır. Çok yakın istikbalde İstanbul'a gelmek niyetindeyim.

Kavmimizin maddî ve manevî menfaati için demiryolları, limanlar ve yepyeni bir kültür

yaratacağız. Buralara hıristiyan işçiler de kabul edileceklerdir. Dünya birçok faaliyetler için kâfi derecede büyüktür kanaatindeyim.

Bana inanmanızı rica ederim, saygılarımla

Th.Herzl».

İstanbul'daki adamlarımdan Danusso aracılığı ile Hâriciye Nezâretinde vazifeli ermeni asıllı Artin Paşa'ya da şu mektubu yazdım:

«Ekselans,

Size müteveffa Newlinsky'yi hatırlatarak kendimi takdime müsaadelerinizi rica ederim. O Majeste Sultanın ve türklerin çok yakın ve samimi bir dostu idi. İşte bu samimiyet dolayısiyle de bendenizin mümessili bulunduğum Siyonizmin sadık bir propagandacısı idi.

Siyonizmin maksadı çeşitli memleketlerde takibat ve tedibe uğrayan bahtsız ırkdaşlarına emin bir melce bulmaktır. Biz bu melcein Filistin olması arzusundayız, tabii bu ancak majeste Sultan hazretlerinin kabulüne bağlı bulunmaktadır. Halen orada bulunan Yahudi kolonistleri Sultana tam manası ile bağlı bulunduklarını göstermiş ve böyle bir tebaaya malik bulunduğu için Sultanı gururlandırmışlardır. Onlar memlekette meydana getirilecek yeni teşkilâtlar vasıtasiyle vergiler ödeyeceklerdir. Kendileri çoğaldıkları gibi İmparatorluğun o bölgesini ihya edecekler ve dolayısiyle memleketin bütününe faydalı olacaklardır.

Majeste Sultan'ın hükümetine halihazırdaki ikraz şartları içinde ikraz teklifinde bulunacağız, fakat bizim ikrazımız derhal birkaç yüz milyon frank tutarına yükseltilebilir. Bunun karşılığında istediğimiz sadece emniyet ve zavallı ezilmiş halk kitlelerimize çalışma garantisi verilmesidir.

Plân ve projelerimizi halk önünde Basel şehrinde iki defa açıklamış ve üzerinde tartışmış bulunuyoruz. Gizli birşeyimiz yoktur ve her defasında da Majeste Sultana bağlılıklarımızı teyid ettik.

Türkiyeye sunmak istediğimiz malî yardım kabul edilirse bu hiç şüphesiz vergiler ve fonlarla tahdid edilmeyecektir. Bütün malî hususlar yardımımızla bir düzene konulacaktır.

Siz devlet borçlarını tamamen ödeyecek ve kendi öz kaynaklarınızı serbestçe kullanabilir hale geleceksiniz. Plânlanan işlerin gerçekleşmesi şüphesiz birkaç yılı alacaktır ama sonuç hiç şüphesiz başarılı olacaktır.

Bu iş son derece gizli ve sessiz yapılmalıdır, zira Türkiyenin düşmanları sizin tekrar kalkınmanızı ve maddeten kuvvetlenmenizi asla istemeyeceklerdir.

Ben sadece ekselanslarının dikkatini şimdiye kadar yapılmış olan dış yardımların hepsinin daima birkaç el değiştirerek ve Türkiyeye tam faydalı olmayacak şekilde yapılmış olduğu hususuna çekmek isterim. Bizimki bunun gibi olmayacaktır. Siz parayı makul çerçeve şartlarla alacaksınız. Sizi dış kontrolden kurtarmayı tekeffül ediyoruz. Ve nihayet bu insanlar (Yahudiler) sizi mahvetmek, sarsmak yıkmak değil, kaderlerini sizinki ile birleştirmek isteyen kimselerdir.

Malî plânlarımızı gerçekleştirmek üzere Londrada «Jewish Colonial Trust» teşekkül etmiş bulunmaktadır. Burası sadece aracı olarak hizmet görecektir. Asıl büyük şirketleri istikbalde tesis edeceğiz.

Bugün için daha fazlasına gitmeyeceğim, zira kabul edilip edilmeyeceğimizi ve plânlarımızı başka bir bölgeye tevcih edip etmeyeceğimizi henüz bilmiyoruz.

Eğer Majeste Sultan bendelerini kabul etmek lütfunda bulunurlarsa bütün süratimle İstanbul'a gelir, ayaklarına yüz sürer, sadakatlerimi arzeder ve her türlü sorularına cevap veririm, delillerimi gösteririm.

Meşgalelerim bir mülâkat sözü alınmadan beni İstanbul'a gitmekten alıkoyuyor.

Ekselans derin saygılarımı lütfen kabul buyurunuz.

Dr. Th.Herzl».

13 Haziran

Rusya Devlet Bakanlığı Müsteşarı Bloch'la öğle yemeğini beraber yedik [37]. Bana Çar'ın manifestosunun hikâyesini anlattı.

Çar ona, Avusturya İmparatorundan enteresan telkinler geldiğini söylemiş. Avusturya İmparatorunu bu fikirleri serdetmeye Alman Kayzer'i teşvik etmiş, bu sebepten de Filistin konusundaki bu görüşleri Çar'ın kabul etme imkânı tamamen ortadan kalkmış, çünkü Alman Kayzer'inden gelen bir teklifi Çar'ın kabul etmesi halk nezdinde itibarını düşürürmüş...

Haziran

Bloch bana Çar'dan bir randevu temin etmeye çalışacak. Sanki bizim mesele hususundaki görüşünü bilmiyormuş gibi fikirlerimi anlatacağım. Bloch bunun çok faydalı olacağı ka- naatinde.

*

* *

Dün akşam Nuri Bey beni görmeye geldi. Müstakil bir odaya çekilerek yemek yedik, baş başa konuşmak istiyordum. Nuri'nin nahoş ve hilekâr bir suratı var. Masada konuşma başlangıçta çok sıkıntılı idi. Konuyu çeşitli yönlere götürdüm. Newlinsky ismi konuya girmeye vesile oldu. Nuri onun hakkında çok ağır şeyler söyledi. «Newlinsky beni aldattı, tekliflerimi hiçbir zaman gereken yerlere ulaştırmadı, casusluk yapmayı tercih etti. Mahmut Nedim daima onun söylediklerini yaptı çünkü Newlinsky'nin karısı ile yatıyordu» dedi.

İçilen şampanyaların tesiriyle konuşma daha samimileşince Nuri Bey «Kelimeyi söylemekten kaçınmayalım : Nevvlinsky pis sefihin biriydi» dedi.

Nuri söylediği hususlarda benim tasvipkâr davrandığımı görünce daha da açıldı: «Bazı insanlar vardır, hamle yapmayı isterler. Gel seninle bir birlik kurup Yıldız'da iş görelim. Bâb-ı âlinin hiçbir zaman önemi yoktur, bu adam şu kadar çok, şu adam bu kadar çok almalıdır. Onlarm hepsiyle de aram iyidir, zira herkese herzaman açıkça söyleyeceğimi söylerim. Meselâ İzzet Beyi alalım, kendisi şimdi gözden düşmüştür, fakat eskiden olduğu gibi şimdi de benim tavsiyelerime kulak verir. Kendisine yine ayni hediyeleri veririm. Dolayısiyle bana minnettar kalır».

Maamafih Filistin işi zorlaşmaya doğru gidiyor. Bazı şeyler vardır ki ona baştan değil

---

37 Aslen Polonya Yahudisidir. Maliye ve askerlik konusunda tenkidleriyle tanınmıştır. Kalvinist olmakla beraber Yahudi dinini de muhafaza etmiş bir kimsedir.

yanlardan hücum edilir. Haleb'i al, Beyrut civarında arazi satın al ve sonra bunları genişlet. Onlar sizin yardımınıza ihtiyaç duydukları zaman Filistini iste.

Kendisine bu yoldan gidemiyeceğimi anlatıp taraftarlarıma ancak ve ancak Filistin için uğraşacağıma söz verdim, dedim.

Sözü tekrar «İmtiyazlı Şirket» mevzuuna getirdim. Sordu:

«Alman Kayzerini yine ayni pozisyona getirebilir misin?»

«Evet».

«O zaman olmuş bil. Sadece Kayzer'in tavsiyesi veya yalnız Yıldızda kuracağımız ortaklaşa iş kifayet etmez, ama her ikisi de olursa bu iş tahakkuk eder».

«Ne kadar zaman alır?»

«Bir veya iki ay».

«Ben İstanbul''a gidecek miyim?»

«Evet, seni Tahsin'e takdim edeceğim, o arkadaşımdır».

Nuri Bey daha başka hususlarda da konuştu. İpotek usulü ile İstanbul'da iyi bir mevkie sahip olabilecek miyiz? Birkaç yıl içinde İstanbul'un yarısının sahibi olabiliriz.

Ben bu fikri reddettim, çünkü böyle bir durum hemen Yahudi aleyhdarlığı doğurur.

Sonra Nuri Bey İstanbul'da bütün kamu oyunu 3-400 000 franka satın almayı teklif etti, kısaca ne istersem onu alabilirmiş..

Bugün ilk karşılaştığımızda bana «Mösyö» diye hitabediyordu, masada «Mösyö lö doktor», Ren şarabmdan sonra «Mösyö Herzl» şampanyanın üzerine «Mösyö dö Herzl» ve en sonra yediğimiz peynirden sonra ise «Aziz dostum» diye hitabediyordu.

Kolay bir macera, bakalım.

Dr. Herzl bir aydan fazla süren bir müddet tekrar Fransa ve İngiltereyi dolaşır. Artık banka tam anlamı ile kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Bütün Yahudi teşekkülleri birkaçı müstesna kendisinin arkasında vaziyet almıştır.

Çar ve Alman Kayzeri ile yazışmalarına devam etmektedir. Bu sırada Nuri Bey de boş durmamaktadır.

*

*   *

28 Temmuz, Viyana Nuri Bey bizim komite üyelerinden Kann aracılığı ile nihayet beklediğim listeyi gönderdi. Artık bir «alfabe»ye malikim [38] :

---

38 Listede her sınıftan şahıs bulunmaktadır. Meselâ (A) Başmabeynci, (B) ve (C) padişahın yakınları, (D) Harbiye Nazırı Memduh Paşanm hususi kâtibi, (E) Hariciye memuru, (F) Sultanın şifre memuru, (G) ermeni asıllı hariciyeci (H) Sarıca Ragıp Paşa, (1) Sultanın ahır ve atlarına bakan hizmetkârı, (J) Halil Rifat Paşa v.s. dir.

Hacı Ali Bey A

Tahsin Bey B

İzzet Bey C

Faik Bey D

Arif Bey E

Kâmil Bey F

İlyas Bey G

Ragıb Bey H

Hacı Mahmut Efendi İ

Sadrıazam J

Nazırlar K

(*) Listede her sınıftan şahıs bulunmaktadır. Meselâ (A) Başmabeynci,(B) ve (C) padişahın yakınları, (D) Harbiye Nazırı Memduh PaşanIN hususikâtibi, (E) Hariciye memuru, (F) Sultanın şifre memuru, (G) ermeni asıllı hariciyeci (H) Sarıca Ragıp Paşa, (1) Sultanın ahır ve atlarına bakan hizmetkârı, (J) Halil Rifat Paşa v.s. dir.

Hayat düsturum şudur :

İnsanları değiştirmek isteyen kimse, önce onların hayat şartlarını değiştirmelidir.

12 Ağustos

Hechler'in tavassutu ile Hesse Grand Dükü ile konuştum. Ona herşeyi bütün açıklığı ile anlattım, tamamen bizim tarafımızda olduğunu tespit ettim. Kendisi bu günlerde resmî ziya- rette bulunmak üzere Rusyaya gidiyor. Bunları Çar'a anlatacağına ve «İmtiyazlı Şirket» konusunda onun muvafakatini istihsale çalışacağına söz verdi.

13 Ağustos, Basel

Merasim Nazırı Münir Paşa hazretleri delâletiyle Haşmetli Sultan Abdülhamid Han — Yıldız Sarayı — İstanbul adresine şu telgrafı gönderdim :

«Basel'de toplanan Siyonist Kongresi azalarının ilk işi Yahudi tebaasına karşı gösterdiği âlicenablıktan ötürü Sultan Abdülhamid Han hazretlerine içten gelen minnet ve şükran duy- gularını arzetmek olmuştur. Siyonistlerin arzusu Avrupanın çeşitli ülkelerinde bulunan talihsiz kardeşlerinin imdadına koşmak ve Osmanlı İmparatorluğunun büyüklük ve cömertliğine tevdi etmektir. Onlar bu maksadın sadakatinin Halife'nin hakim şahsiyeti tarafından da cesaretlendirileceğine samimiyetle inanmaktadırlar.

Bu hislerimizin ve arzularımızın Majeste Sultan'a iletilmesi hususunda delâletlerinizi rica ederim.

Dr. Theodor Herzl Siyonist Kongresi Başkanı».

20 Ağustos, Basel'den dönüş yolunda

Kongre sakin ve istediğim şekilde cereyan etti. Gizli maksatlar için bir miktar fon ayrıldı. Nuri

Beye vadettiğim şekilde rüşvet verebilmek ve Türkiyede «ilerleyebilmek» için bu paraya çok acele ihtiyacım vardı.

23 Ağustos, Unterach

Evvelsi gün Salsburg'tan Nuri Beye bir kart yazarak Karlsbad'da ne kadar kalacağını, kendisiyle muhakkak görüşmek istediğimi, bana «Charles» imzası ile telgraf çekmesini iste-dim. Bunun üzerine dün şu telgraf geldi :

«Ayın 27 sine kadar buradayım — Charles».

Nuri Beye şu mektubu yazdım :

23 Ağustos 1899

«Ekselans,

Viyanaya dönüş yolundayım. İşte iki kelime ile hikâye. Başlangıç olarak Sultan Abdülhamid tarafından kendisine Siyonist plânmı anlatmak üzere kabul edildiğim gün size 20 000 frank takdim edeceğim. Bu küçük meblâğı size sırf bir arkadaşlık nişanesi olarak veriyorum. Sadece Sultana bizim plânı, Türkiyeye kazandıracağımız menfaatleri v.s. anlatabileceğim bir randevu kâfi.

Diğer hususlarda bir anlaşmaya varmak ve müzakerede bulunmak üzere sizi Viyanada bekleyeceğim.

Viyanaya gelişinizi lütfen ev adresime bildirin ve evimde buluşup konuşalım. Herhangi umumi bir yerde görünmemiz doğru olmaz.

Saygılarımla

Th.H.»

*

* *

28 Ağustos, Viyana

Dün gece «Venedik Lokantası»na gittim, zira Nuri Bey Viyanaya gelmişse muhakkak oradadır, bana geleceğini bildirmedi.

Tahminim doğru çıktı. Türkiyenin fahrî Başkonsolosu Ladislas Dirsztay ile beraber orada idiler. Bu L. Dirsztay bana Newlinsky'nin söylediğine göre para kuvvetiyle osmanlılardan nişan ve ünvan koparmış bir macar Yahudisidir. Ben onunla konuşurken Nuri Bey sanki tanışmıyormuş gibi uzakta durdu.

Bu sabah kendisine konuşmak istediğimi yazdım. Tezkereyi götüren bahçevanım vasıtasiyle saat 4 de İmperyal Otelinde bulunacağını bildirdi.

29 Ağustos

Dün İmperyal Otelinde Nuri Beyi ziyarete gittim. Elbisesini giymiş, eşyalarını hazırlamış Semmering'e gitmek üzereydi.

Başlangıçta soğuk davrandı, sanki ne için geldiğim hakkında hiç fikri yoktu. Çok geçmeden anladım ki 20 000 frankı az gördüğü için böyle davranıyordu. Dedi ki:

«Sizin Siyonist hareketi içindeki mevkiinizi düşünürsek, bir randevunun bedelinin sonsuz olması lâzım gelir. Sultanla konuşabilmek için herhangi bir banker bana sizin verdiğinizin en az iki mislini verirdi».

Cevaben : «40 000 alacaksınız» dedim. Bunun üzerine biraz daha «insanlaştı». Mesele öyle çok basit değildi. Türk çevrelerde rahatlıkla çalışabilecek bir ajana ihtiyaç vardı. Kendisi böyle birisini tanıyordu ki bu da bizzat kendisinin gizli ajanı Eduard Crespi idi. Birçok ileri gelenlerin adına yazılmış çekleri toplama işinde de çalışmışlığı vardı. Bunları anlattıktan sonra :

«Crespi'ye 10, 15 veya 20 000 frank vermelisin ki istenildiği gibi çalışsın. Eğer sen bana bizim mâliyemizi düzelteceğini söylersen, ben resmî sıfat sahibi bir kimse olarak sana, bizim işimize karışmamanı söylerim, fakat arkadaş olarak konuşursam derim ki, mahsulü biçmek istiyorsan önce tohum ekmelisin».

Görüyordum ki artık para konuşacaktı. Kaba bir şekilde şöyle söyledim:

«Size şimdi 10 000 frank vereceğim, 30 000 de randevu gerçekleştiğinde alırsın. Parayı hangi işte ve nasıl kullanacağın seni alâkadar eder ben karışmam, ne yaptığını da soracak değilim».

Sanki yağ gibi eridi, yumuşadı: «Öyle yap. Zaten cebime koyacak değilim, oynadığım kumar onu değerlendirecektir. Bunu iki milyona çıkarabileceğimi zannederim. İnsan bu konuda biraz riske girmeli».

Anlattığı herşeye inanmış gibi hareket ediyordum. Bana yapabileceği şeyleri anlattı durdu. Kendisi hem hukukçu hem inşaat mühendisi imiş, herhangi bir fabrikayı kurabilirmiş, türkçe veya fransızca bir gazete makalesini derhal yazabilirmiş. Eğer istersem şimdi oturup Avusturya kibrit endüstrisinin önemi hakkında birkaç sütunluk yazıyı derhal çıkartabilirmiş. Onun Sultana yakınlığı derecesinde kimse yokmuş v.s. v.s. nihayet sadede tekrar geldi:

«Şimdi Semmering'e gidiyorum, Cumartesi günü döneceğim, 10 bin frankı hazırla, ama sakın çek şeklinde olmasın, kimse görmeksizin ve şahit de bulunmaksızın efektif olarak isterim» dedi.

Parayı kendisine avukatım Dr. Kokesch'in getireceğini söylediğim zaman biraz direndi ama sonunda razı oldu. Arkadaşça ayrıldık.

Bir nokta : Crespi'nin adını kendisi yazmadı, bana dikte ettirdi.

000 frankı kendisine makbuzsuz vermeyeceğim. «Basın masrafları» veya «Crespi» adına düzenlenecek bir fatura Dr. Kokesch'i tatmin edecektir.

30 Ağustos

Bugün Nuri Bey Semmering'den yarım bir kâğıt üzerine şu satırları yazıp gönderdi:

«Mösyö Charles başlangıçta ödenecek meblâğın 15 000 frank olmasını daha uygun bulmaktadır. Fazla olan 5000 frank daha sonraki kısım ödenirken tenzil edilecektir».

Bu kâğıda kendi kartvizitini eklemişti:

Nuri Bey Hariciye Nezareti Kâtib-i Umumîsi

Kartın sağ üst köşesi kıvrılmış ve sonra yeniden düzeltilmişti. Bununla da sanki kart ziyaret için bırakılan bir yerden alınmış hissi verilmek istenmişti.

Onun kendi elyazısı ile yazılmış bir zarf ve üzerindeki Semmering postahanesinin mührü benim için doküman mahiyetindedir. Onu saklaması için arkadaşım Kremenzky'ye vereceğim.

31 Ağustos

Bugün aşağıdaki mektubu yazıp Kremenzky vasıtasiyle Nuri Beye gönderdim :

1 Eylül 1899

Ekselans,

Dr. Kokesch gelmek fırsatı bulamadığı için 10 bin frankı yakın arkadaşım ve sırdaşım Mösyö Kremenzky ile gönderiyorum. Komite size verdiğim sözü tasvip etti, fakat avansın daha fazla ödenmesi için karar çıkmadı. Bunun münasebetlerimize tesir edeceğini zannetmiyorum. 30 000 mülâkatın akabinde hemen ödenecektir.

Üzerinde anlaşmazlık çıkmayacağını ümidettiğim bir husus daha var. Ne Dr. Kokesch ne de Kremenzky ellerinde bir makbuz olmadan para ödeme mesuliyetini üzerlerine almak istemiyorlar. Bu hususta elimden birşey gelmiyor.

Diğer taraftan sizin arzunuza hürmet etmek istiyorum, niçin öyle davrandığınızı çok iyi anlıyorum. Bu itibarla lütfen şu iki yoldan birisini seçmenizi rica edeceğim :

Ya « Kremenzky'den basın masrafları olarak 10 bin frank alındı» diye bir not yazınız ve imzalayınız, yahut Kremenzky size birkaç saat içinde Crespi adına bir çek hazırlayıp takdim etsin, istediğiniz bankadan gidip o çeksin. Arzu ettiğiniz şekli seçiniz, her halü kârda bunun mutlak gizlilik içinde kalacağına emin olunuz. Bizler en küçük nezaketsizlikte bulunacak insanlar değiliz. Bundan başka sizinle şimdi ve daima tam ahenk içinde çalışmak arzusundayız. Bu sadece küçük bir başlangıçtan ibarettir.

Lütfen en iyi dileklerimi ve iyi yolculuk ile büyük başarı temennilerimi kabul ediniz.

Dr. Th.Herzl

2 Eylül

Kremenzky Nuri'den geldi. Nuri Bey kartvizitinin arkasına şu satırları yazmıştı: «Bana verilen 10 bin frankı aldım». Bundan başka mutlaka iyi sonuç almayı ümidettiğini de ifade etmiş.

4 Eylül

Önceleri Baron Hirsch'in şimdi de Bulgar Prensi Ferdinand'ın sekreteri olan Martin Fürth'le Bristol Otelinde yemek yedik. O gün öğleden sonra Nuri Bey ile yarışlarda olduklarını, onun Siyonizm hakkında sitayişkâr sözler söylediğini, Yahudilerin dostu olan Sultan Abdülhamidi bu konuda kazanmanın imkânsız olmadığını ifade ettiğini anlattı.

Yalnız şu var ki gazeteler bizim bir «İmparatorluk» kuracağımızı etrafa yaymamalılar imiş.

Bana onu tanıyıp tanımadığımı sordu, «Biraz» dedim.

13 Eylül

Bugün toplanan gazete kupürleri arasında bir tanesi çok enteresandı. Güney Amerikalı diplomatlardan birinin karısı Madam Vera imzası taşıyan bu röportajda Nuri Beye atfedilen calibi dikkat cümleler var. Röportaj şöyle :

GÜNÜN HABERLERİ

110 Yazılar

Siyonizm havarisi ile bir konuşma.

Siyonizm herkesin bildiği gibi Yahudi Krallığını ve Kudüsün duvarlarını yeniden kurma rüyasıdır.

Pratik bakımdan bunun önünde çeşitli engeller vardır. Türkler hiç şüphesiz Filistini ciddi olarak hiçbirzaman Yahudilere vermek niyetinde değildirler. Bu engeli şu veya bu şekilde aşsalar bile hıristiyanlar mesihlerini haça geren kimselere o mukaddes yerleri vermemek hususunda direneceklerdir.

Bu sebeple Siyonistler sayı bakımından çok değildirler. Çoğunlukla İsrailoğullan kendilerine muhayyel bir Kudüs yaratmayı tercih edegelmişlerdir. Mistikler ise istikbalde zuhur edecek bir mesihin onların başına geçerek Arz-ı Mev'ûda götüreceğine inanırlar ve o zamanın gelmesini beklerler.

Bu ayın başlarında Basel'de toplanan kongre bu plânda ne gibi bir ilerleme kaydetti? Bilmiyoruz. Muhabirlerimizden birisi Siyonizmin en sadık havarilerinden Herzl ile yapılmış bir röportaj gönderdi. Muhabirimizin yaptığı sadece söylenenleri tespitten ibaret kalmıştır. Sonuç çıkarmak okuyucularımızın takdirine bırakılmıştır.

Bay Herzl şöyle konuştu:

«Siyonizm nedir ve ben ne yapmak istiyorum? Ben dört yıldır ne rüya görüyorum ve ömrümün her anını işgal eden düşünce nedir? İşte bu odur. Ben her memlekette bulunan Yahudilere, içinde yaşayabilecekleri, takibe, tahkire uğramadan sulh ve sükûn içinde yaşayabilecekleri bir dünya köşesi vermek istiyorum. İçimizde her çeşit ve her sınıftan insan bulunmaktadır. Fakat siz çeşitli memleketlere dağılmış olan Yahudilerin çektikleri sıkıntı ve sefaleti bilemezsiniz. İşte ben bunlara kendilerinin olacak bir memleket vermek çabasındayım.

Rüyalarımda gördüğüm yeni Yeruşalaym (Kudüs) bambaşka, pırıl pırıl bir şehir..»

«Fakat» dedim Bay Herzl'e «Rüyanızı nasıl gerçekleştireceksiniz?»

«Ah evet» dedi «Önce bir memlekete ihtiyacımız var. Türkiye oraya gitmemize müsaade edecek mi? Vaktiyle bizim olan bu memlekete girmemize müsaade edilmesinden daha âdil, daha tabiî ne olabilir? Bir de büyük Avrupa Devletleri var, bu da bir mesele ve nihayet benim ırkdaşlarım, kavmim. Evet, Yahudilerin arasında bile benim projemin düşmanları olduğuna inanmazsınız. Bir kısmı bunu anlamaz, bir kısmı anlamak istemez, bir kısmı benim bundan ne çıkarım olduğunu düşünür v.s. Fakat ne olursa olsun ben rüyama devam edeceğim. Bu rüya bana o kadar azizdir ki ona daima bir şekil vermek arzusu ile yanıyorum, bir roman haline getirebilirim, ırkımızın istikbali meselesi.»

Birkaç gün sonra diplomatlar arasında Türkiye Hâriciyesinin umumi kâtibi Nuri Beyi gördüm. Konuşma konusu çeşitli idi, arada Siyonizm de vardı. Ekselans bana gülümseyerek bunun, hiç değilse şimdiki şekliyle bir rüyadan ibaret olduğunu söyledi. «Gerçekten Türkiyenin toprakları geniştir. Yapabildiği kadar gelişme çabasındadır. Bu topraklarda daha milyonlarca kişiye bu arada takibat ve işkencelerden uzak kalmak, kurtulmak isteyen Yahudilere de yer vardır. Fakat Mukaddes Topraklar onlara verilemez, Türk kanunları Yahudilerin o mahallere yerleşmelerini yasak dahi edebilir...»

Nuri Beye mektup : 7 Kasım, Viyana

Ekselans,

Şimdiye kadar olup bitenleri kısaca arzetmeme müsaade ediniz.

Basel'deki son kongreden sonra hareket yön değiştirerek Kıbrıs adasına teveccüh etmeye meyletti. Görünüşe göre Türk Hükümeti bize anlayış göstereceğe pek benzemiyor, bu sebep-le arkadaşlarım ingilizlerin kontrolü altında bulunan ve bize daima verilebilecek olan Kıbrıs adasına yöneliyorlar.

Gelecek kongreye kadar ben duruma hâkim bulunacağım, fakat eğer o zamana kadar birşey yapamazsam plânlarımız Kıbrıs'ın sularına düşecek demektir.

Durumu Türk devlet adamlarına anlatmak sizin elinizdedir. Filistine Yahudilerin yerleşmesine müsaade etmek karşılığında derhal muazzam mikdarda paraya kavuşacaksınız, bütün malî meseleleriniz halledilecek, modern bir filo, endüstri ve ticaret hayatına kavuşacaksınız, kısacası mükemmel bir İmparatorluk olacaksınız.

Fakat Yahudilerin yerleşmesine müsaade etmezseniz oralara başkaları yerleşecek ve bu da size pahalıya mal olacaktır. «Dost milletlerin» oraya hicretine mani olamıyacaksınız. Bir anlaşmadan diğerine, her el sıkışta menfaatiniz karşılığı vermediğiniz yerleri karşılıksız terkedeceksiniz. Diğerleri sizin gittikçe daha zayıflamanızı istemektedirler, oysa biz bizi korumanız karşılığı sizi gittikçe daha kuvvetlendirmeyi istiyoruz.

Majeste Sultan Abdülhamidin saltanatı bizimle kuvvetli ve devamlı olacaktır.

Yalnız kendi kavminin değil ayni zamanda Türkiyenin menfaatini düşünen bu sadık dostunuzun sözlerine lütfen kulak veriniz. Siyonistlerin taşan sabırlarını teskin ve onları ye-niden cesaretlendirmek için muhakkak surette Majeste Sultan tarafından kabul edilmem şarttır. En kısa zamanda tekliflerimi onun hakîm nazarları önüne sermeliyim.

En iyi dileklerimin kabulünü rica ederim.

Sadık bendeniz

Th.Herzl

» Sultan herhalde benimle konuştuktan sonra kararını verecektir.

Sh:101-169

Kaynak: SİYONİZM VETÜRKİYE, Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY, A. Ü. İlâhiyat Fakültesi, SELÇUK YAYINLARI, 1967-KONYA

SİYONİZM VETÜRKİYE- Dr. Theodor Herzl GÜNLÜKLERİ 3. BÖLÜM

Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY

8 Kasım

Şöyle düşünüyorum: Dördüncü kongreye kadar Türk Hükümeti ile bir anlaşma zemini bulamazsam, en kısa zamanda Kıbrıs projesini hazırlayıp Londra'ya gider, Salisbury

(Başbakan) ile konuşur ve bir müddet için Kıbrısa gitmek hususunda kongreyi ikna ederim.

Fakat ne olursa olsun, inanıyorum ki önümüzdeki kongreden sonra bir memlekete, herhangi bir memlekete gideceğiz.

25 Kasım

Bulgaristan İmar ve İskân Bakanı ve bizim teşkilât üyelerinden Cari Herbst'in bildirdiğine göre Genç Türkler (Jön Türkler) gazetelerinde bizim projeden bahsediyorlar ve böyle bir avantajdan faydalanmadığı için de hükümeti itham ediyorlarmış.

27 Aralık

İstanbul'dan hiçbir haber yok.

İstanbul'dan gazetelere gelen haberlere göre Bab–ı âli ile Deutsche Bank arasında borç para konusunda bir anlaşmaya varılmak üzere, belki para ihtiyacının şimdilik ortadan kalkmış olması Yahudilerden bir müddet yüz çevirmelerine sebep oldu.

29 Aralık

Dün buradan geçmekte olan Amerikanın İstanbul'daki Sefiri Oscar Straus ile konuştum.

Ona göre bizim Filistini ele geçirmemiz imkânsızdır. Grek ve Roma Katolik Kiliseleri buna imkân vermeyeceklerdir. Cevaben sadece Roma Kilisesinin muarız olacağını hesapladığımı, diğer millî kiliselerin Jerusalem ile doğrudan doğruya bir dinî bağa sahip bulunmadıklarım, yalnız Roma'nın tıpkı Yahudi dininde olduğu gibi ekumenik karakterde olduğunu söyledim.

Strauss Mezopotamyayı ileri sürdü. Oraya yerleşmemiz konusunda hiçbir kilise ses çıkarmayacaktır ve nihayet orası İsrailoğullarının asıl vatanı mesabesindedir. İbrahim Peygamber orada zuhur etmiştir ve daha birçok mistik bağlantılar vardır.

Bu bana Nuri Beyin Scheveningen'de iken açıkladığı bir fikirdi. Artin Paşa da hemen buna yakın şeyler yazmıştı. Artin'in Straus ile temas sonucu öyle yazdığını zannediyorum.

Straus kesin olarak şunu ifade etti: Bütün kuvvetler Yıldız Sarayının içinde ve çevresinde toplanmıştır. Bütün kuvvetler Sultan'ın şahsında temerküz etmektedir. Nazırlar bir sürü aptal ve müfsit kimselerdir. Sultan bütün Türkiyeye dahi kıymet vermez, bildiğini ve istediğini yapar..

Sefir bana ısrarla İstanbul'daki «aracı»mm kim olduğunu sordu ama ben de söylememekte ısrar ettim, merakta kalmasını istedim. Arkadaşça ayrıldık, bana zaman zaman «Mezopotamyalı» imzası ile haberler göndereceğine söz verdi.

12 Ocak 1900

İstanbul'daki ajanım Crespi «İstanbul» adlı gazeteyi satın almamız gibi manasız bir teklifte bulunuyor. Ramazan dolayısiyle işlerin biraz geri kalacağını bildiriyor.

Hiç değilse Ramazandan sonra biraz ilerleme ümidimiz var demektir.

30 Ocak

Cumartesi günkü gazeteler Nuri Beyin yanında Turhan Paşa olduğu halde Hauge'dan dönmekte olduklarını yazdılar. Hemen Kremenzky'yi Hotel Imperial'a gönderdim, saatlerce beklemiş görememiş, Pazar sabahı gittiği zaman da ayrıldığını öğrenmiş.

Buraya geldiği halde aramaması midemi bulandırdı. Hemen Crespi vasıtası ile şu mektubu gönderdim:

Ekselans,

Crespi'den işittiğime göre Viyanadan geçmişsiniz. Sizinle görüşememiş olmaktan dolayı son derece müteessirim.

Projemiz hakkında ne düşünmeliyim?

Son derece kıymetli zamanlar kaybetmekte olduğumuz kanaatindeyim, bu fırsat bir daha ele geçmeyecektir. Bay Crespi'nin son mektubundan öğrendiğime göre Sultan Hazretleri benim muhaliflerimin görüşlerini kabul etmemiştir. Beni bir kere dinlemek tenezzülünde bulunsun. Ben tekliflerimin İmparatorluk için o kadar faydalı olduğuna kaniim ki başarı elde edeceğime yürekten inanıyorum.

Şimdi yeni ve çok kuvvetli bir delil daha var. Damat Mahmut Paşa ve Jön Türkler her tarafta halihazır hükümetin aczinden, yeni kaynaklar bulamamasından, bir filo tertip edememesinden bahsetmektedirler. Yardımınızla biz bütün bunları çok kısa zamanda gerçekleştiririz.

Lütfen bu konuda düşününüz. Mümkün olan en kısa zamanda bana randevu hususunda bilgi veriniz.

Sadakatımdan emin olmanızı rica ederim,

Th.H.

18 Mart 1900

Crespi'nin İstanbul'dan 15 Martta yazdığı mektup geldi. Çalışmakta olduklarını yazıyor. Ona İzzet Beye verilmek üzere yeni bir mektup gönderdim :

Ekselans,

Belki size mektup gönderdiğim arkadaş vasıtası ile Filistine yapılacak bir Yahudi muhaceretinin sağlayacağı avantajlar konusuna muttali bulunmaktasınız. Şu hususa yürekten inanıyorum ki eğer bendeniz Sultanın ayaklarına yüz sürmek imkânı bulup da bütün Siyonist plânını açıklayacak olursam hüsnü kabul ile karşılanacağım. Bendenizin Sultanın üstün vasıfları ve rakik kalbi hakkında duyduklarım onun zavallı Yahudileri himayesi altına alacağına ve bu şekilde kendi İmparatorluğunun menfaatlerini de koruyacağına inandırıyor.

Sizden istirhamım Majeste Hükümdar Abdülhamid Handan bir randevu alarak bizim plânımızı bütün açıklığı ve teferruatı ile kendilerine arzetmeme fırsat bahşetmenizdir.

Bütün bunlar ancak şifahen anlatılabilecek hususlardır. Arkadaşlarım tarafından bazı büyük meblâğlara ihtiyaç gösteren konular da bildirilmiş bulunmaktadır. Eğer İmparatorluğun bir donanmaya ihtiyacı varsa bunu ancak Avrupanın lutfu ve ağır şartları karşısinde elde etmek durumundadır. Halbuki tam aksine, bu memleketin zenginliğini ve Majeste Sultanın tebaasının artmasını temin edecektir. Türkiyenin kavuşacağı imkânlar ve elde edeceği menfaatler her türlü şüphe ve tartışmanın üzerindedir. İnsan ancak arkasında şüpheli ve esrarlı şeylerin bulunduğu konularda şüpheye düşebilir.

Maamafih burada da «arkada olan bir şey» var, o da Yahudi halkın içinde bulunduğu moral ve

politik sefalettir, bunlara yapılacak bir yardımın karşılığını ödeyebilecek kadar zenginiz.

Bana Halîfe hazretleri ile konuşmak ve delilleri ifade etmek fırsatını veriniz.

Eğer bu gerçekleşecek olursa onun muhteşem saltanatının en parlak sahifesini teşkil edecek, hem İmparatorluk ve hem de zavallı Yahudiler için en büyük iyilik yapılmış olacaktır.

Eğer Majesteleri benim karakterim ve Türkiyeye teklif ettiğim plânın mahiyeti hakkında bilgi almak isterlerse bu kolayca temin edilebilir.

Bendeleri Almanya İmparatoru Kay zer Wilhelm tarafından tanınmak şerefine nail olmuş bulunuyorum. Majeste Sultan bu kudretli arkadaşından bilgi alabilir.

Ekselans lütfen harekete geçiniz, istirham ettiğim randevuyu temin ediniz, saltanatınız için, güzel memleketiniz için ve temsil ettiğimiz mazlum halk için harekete geçiniz. Onlar artık sabırsızlanmaya başlamışlardır. Yerleşecek başka yer bulmak, Kıbrısa yerleşmek, Amerikaya hicret etmek v.s. düşünmektedirler, Türkiyenin anlayış göstermediği fikrindedirler.

Kimbilir belki de fırsat kaçtıktan sonra randevu temin edilecek ve çok geç olacaktır. O zaman sizin müslüman düşmanlarmız mevcut hükümete böyle bir fırsatı kaçırmış oldukları için hücumlarına bir yeni unsur daha eklemek fırsatı elde edeceklerdir...

Derin saygılarımla Dr. Th.H.

*

*　　*

Dr. Theodor Herzl artık iyice kendi tarafına kazanmış olduğu Baden Grand Dukası ile sık sık görüşmekte ve onunla dünya ve Avrupa siyaseti üzerinde konuşmaktadır. XX. Yüzyılın başında büyük devletlerin birbirlerine karşı durumlarını gözden geçirirler. Almanya sanayi sahasında ilerlerken bir taraftan da donanmasını güçlendirmektedir. Avusturya İmparatoru Franz Josef Berlin'e davet edilerek seçtiği cepheyi açıklaması istenmiştir. Almanyanın gelişmesi ve kuvvetlenmesi İngilterenin işine gelmemekte, fakat her iki taraf da yakın bir çatışmadan çekinmektedirler. Dr. Herzl Avusturya Başvekili Koerber ile de temas kurmuştur. İngilterede Siyonistlerin durumu sağlam görünmektedir. Eğer Filistin projesi tahakkuk etmeyecek olursa kendisine en uygun gelen —şimdilik— kaydı ile Kıbrıs adasını ingilizlerdeıı istemek ve orada yerleşmektir. Filistin idealdir, ama olmayacak olursa herhangi bir bölgede bir Yahudi Devletinin kurulması, teşkilâtlanması ilerisi için büyük kuvvet olacaktır. Sultan Abdülhamid nezdindeki teşebbüsler bir türlü olumlu sonuç vermemektedir. Bu teşebbüsle-rinden Grand Dükaya samimiyetle bahseder, İstanbul'da giriştiği faaliyetleri anlatır. Dük açıkça oradaki «adamının» adını sorduğunda hiç çekinmeden söyler: Hariciye Umumi kâtibi Nuri Bey.

Konuşma şöyle devam eder :

«Şimdi gelelim senin meseleye. Şimdi biz seni İstanbul'a tavsiye edecek durumda değiliz ama bunu İmparator Franz Josef pekâla yapabilir. Berlin ziyaretinden sonra Avusturya İmparatorunun tavsiyesi eskiden olduğundan çok daha büyük değer taşıyacaktır. Orta Avrupanm iki imparatorunun bir araya gelmelerinin tesiri başkadır».

Ben Avusturya Başvekili Koerber ile yakınlığımı belirterek onun vasıtası ile İstanbul için bir tavsiye alabileceğimi, Sultan ile aramızı bulmalarını isteyebileceğimi söyledim. Ama

Avusturya siyaseti tamamen k a t o l i k tesiri altındadır. Hernekadar Roma nezdinde bazı teşebbüslerim oldu ise de henüz netice almış değilim, Siyonizmi kendilerine anlatma çabası içerisindeyim, dedim.

İstanbul için Avusturyanm tavsiyesini temin edebilirdim. Bu sırada Bağdad demiryolu hattında hatırı sayılır bir hissesi bulunan Rusya da Türkiye'ye sadece bir tek dosta (Almanya) dayanmanın sakıncalarını anlatmaktadır. Türkiye üzerinde şu sırada Rus nüfuzu gittikçe artmaktadır.

«İstanbul'a ne zaman gidiyorsun?» diye sordu.

«Henüz bilmiyorum majeste, önce Londraya gideceğim. Eğer Güney Afrika meseleleri başını çok ağrıtmamışsa bir fırsatını bulup Başvekil Lord Salisbury ile konuşacağım. Belki Siyonizme onun alâkasını çekebilirim. Alman himayesi olmaksızın, pür Siyonizm fikrinin İngilterede çok taraftarı vardır, bilhassa kilisede. Bunun siyasî olduğu kadar İçtimaî yönden de tesir edeceği kanaatindeyim». Tasvip ederek başını salladı. «Eğer Lord Salisbury'yi kazanmaya muvaffak olursam, Almanyanm himayesini teminde bana faydası dokunur mu?»

«O zaman Hariciye Nazırı Kont Bülow'un ikna edilmesi gerekir».

«Maalesef Kont Bülow siyonist aleyhdarıdır» dedim.

«Hayır o sadece çok temkinlidir, bundan başka öyle de olmak zorundadır».

«Peki ben Lord Salisbury'nin Berline yazılı olarak bizim plân aleyhinde bulunmadıklarını bildirmesini temin edersem, bu Almanyanın davranışında lehde bir değişiklik meydana getirecek midir?»

«Evet, o zaman değişiklik olabilir».

«Londrada yapacağım temasları ve aldığım sonuçları size arzederim» deyip ayrıldım.

Koerber'e mektup yazarak Grand Düka'nın İmparator Franz Josef hakkındaki sitayişkâr sözlerini naklettim ve İstanbul nezdinde tavsiye ricasında bulundum. Hemen Londraya hareket ettim.

Tanıdık muhitlerde arkadaşlarla müzakereler ve konuşmalarda bulundum, fakat Lord Salisbury ile mülâkat temin edemedim. Savaş tehlikelerini uzaklaştırmakla meşgul bulunuyor, benimle görüşmeyi reddetti.

*

*   *

Londra dönüşü Paris'te Bemard Lazare ile ayaküstü konuştum. Bu gazeteci ırkdaşım yakında Ajans Nasyonal adına İstanbul'a gideceğini, orada Fransız sefiri Constans'ı bizim davamıza kazanabileceğini, kendisinin paraya son derece düşkün olduğunu, demiryollu, limanlı v.s.li bir Filistin plânından bu paranın bir kısmı kendi hissesine düşerse hoşlanacağını söyledi.

Lazare gelecek hafta beni Viyanada ziyaret edecek ve daha etraflı olarak konuşacağız.

*

*   *

İstanbul'dan Rosenbaum'dan şifreli bir telgraf aldım. Viyana yerine «Valsler memleketi»,

Vambery [39] yerine Schleinger, Sultan yerine «Cohn» ve benim yerime de Loebel isimlerini kullanarak Vambery'nin Sultan tarafından kabul edilmediğini, yakında yola çıkacağını karşılayıp konuşmamı bildiriyor.

Şimdi bundan sonraki adımımızın ne olacağım düşünüyorum. Türkiye aleyhinde çalışmaya mı başlamalı? Efkârı umumiyede mevkiimiz pek kuvvetli değil, ayrıca elemanlarımız da zayıf.

Halen bir tek plân aklıma geliyor: Türkiyenin içinde bulunduğu şartlar hergün biraz daha kötüye gidiyor. Sultana karşı bir kampanya açmalı, bu iş için de sürgün edilmiş prensler ve jön türklerle temas kurmalı, ayni zamanda Yahudi sosyalistlerini faaliyete geçirip Avrupa Devletlerinin Yahudileri kabul etmesi hususunda Osmanlı Devletine baskıda bulunmalarını sağlamalı.

17 Haziran

Mühlbach'ta Vambery ile görüşen Hechler bugün geldi. Vambery Sultana Siyonizmden bir tek kelime ile bahsetmediği halde reddedilmiş. Bu ne iştir anlıyamıyorum. Bir anlaşmazlık var, en iyisi gidip Vambery ile kendim görüşeyim, zira Hechler'e her türlü yardıma hazır olduğunu söylemiş.

Hemen eksprese atlayıp düşündüğümü yaptım.

Bu yetmişlik sabık Yahudi son derece enteresan bir adam, oniki dili rahatlıkla konuşuyor, şimdiye kadar beş din değiştirmiş ki bunlardan ikisinde bilfiil din adamı olarak da çalışmış. Bu kadar dolaştıktan sonra da gayet tabii olarak ateistlikte karar kılmış. Bana bir sürü 1001 gece hikâyesi, Sultanla ahbablığı v.s. anlattıktan sonra gayet açık hem türklerin hem de ingilizlerin casusluğunu yapmış olduğunu itiraf etti. «Ben zengin bir adamım, senden para da istemem zira bana bol bol yetecek kadar var. Sırf bu davaya inandığım ve gerçekleşmesini istediğim için senin hesabına çalışırım» dedi. Sultanın şimdi kendisini Avrupa basınında Türkiye lehinde bir cereyan temin etmekle görevlendirdiğini anlatıp bu hususta kendisine yardımım dokunup dokunamıyacağını sordu. Müspet cevap verdim.

Ona şöyle hitabettim :

Vambery Amca, lütfen Sultana beni şu iki sebepten ötürü kabul etmesi gerektiğini yazıver. 1 — Kendisine bütün dünya matbuatı nezdinde yardımcı olabilirim, 2 — Sadece benimle görüşmesi dahi onun kredisini yükseltecektir. En iyisi de senin bana tercümanlık etmendir.

Fakat yazın seyahat etmekten hoşlanmadığı için bu teklifimi kabul etmedi.

Beni istasyona kadar teşyi etti, çocuğum ağır hasta olduğu için derhal dönmek zorunda idim.

Yarın Vambery'y e şu mektubu göndereceğim :

Aziz Vambery Amca,

Birbirimizi derhal anlamamızdan belli ki her ikimizin de Yahudi tarafımız diğer

---

39 Arminius Vambery enteresan bir şahsiyettir. Macar Yahudisi iken şarkiyata meraklanmış, 1857 yılında İstanbul'a gelmiş ve Fuat Paşanın kâtibi olmuştur, az sonra da ihtida ederek İslâmî din olarak seçmiştir. Reşid Efendi adı altında Ortaasyada seyahatler yapmış, neşriyatta bulunmuştur. Budapeşteye dönüşte protestan ve üniversiteye profesör olmuştur. Türkiyeye çeşitli sebeplerle birçok seyahatler yapmış, Abdülhamid'in şahsî dostluğunu kazanmış ve son yıllarda da Herzl hesabına çalışmaya başlamıştır. 1913 de ölmüştür.

hüviyetlerimizi bastırıyor. Bize değil, bana yardım edin. Benim sultanla kongre toplanmazdan önce muhakkak konuşmam şart. Bu konuşmadan o da size bahsettiğim faydaları görecektir. Davamıza bu büyük hizmeti yapmanızı rica ederim. Bunu yaparsanız hatıranız aramızda daima yaşamaya devam edecektir.

21 Haziran

Vambery Sultan ile mülâkat işinin yazışma suretiyle olamıyacağını bildiriyor, hemen mektup yazdım :

Aziz Vambery Amca,

Dediğini beğenmedim. Sen de sanki anadan doğma türk imiş gibi işleri «yavaş» tutuyorsun. Ama benim kaybedecek vaktim yok. Mesele daha senin için yeni olduğundan bir sürü düşünüp, bir o kadar çubuk çekip işi biraz savsaklamaya karar verdiğini zannediyorum.

Bana daha başlangıçta «Ben aptal bir öğretmen değilim» demiştiniz. Ben sizi bir aksiyon adamı olarak görüyorum, benim ırkımdan gelen bir kimse her türlü işin altından kalkmasını bilir.

Aziz amcacığım, gerçekten herşeyi yapabiliriz, fakat yeter ki isteyelim.

Sultanla olan yakınlığınız size şöyle bir mektup yazma hakkını vermektedir zannederim: «Al, sana birisini gönderiyorum. Bu adam senin sıkıntılarına bir son verecektir, onu kabul et ve sözlerine kulak ver, ondan sonra da istersen defet; gitsin».

İşte söyleyeceğin sadece bunlardan ibaret, ama istersen tabii daha fazlasını da yapabilirsin.

Hürmetlerimle

Th.Herzl

Dün büroda iken bir beyin sarsıntısı geçirdim, fenalaştım. Doktor birkaç gün istirahatın şart olduğunu söyledi. Ama nasıl istirahat edeceğim. Her taraftan heyecan verici, asab bozucu haberler geliyor. Romanyadan kovulan Yahudiler yürüyerek yola çıkmış geliyorlar, nereye? Nereye gidecek bu adamlar?

24 Haziran

Nuri Beye yazıp kongreye Sultan'ın bir telgraf göndermesini temin etmesini isteyeceğim.

Büyük devletlerin Çin'e karşı davranışları Türkiyeye ders olmalıdır. 1898 yılında İstanbul'da Kayzer ile konuşurken «Çin Pandora'nın Kutusudur» demiştim, yanlış kehanette bulunmamışım.

25 Haziran

Romanyalı muhacirler gönderdikleri telgrafta kendilerini Macaristan hududunda karşılamamı istiyorlar. Ne yapacağız?

2 Temmuz

Dün Başvekil Koerberle beraberdim. Avusturya hududlarını muhacirlere kapatmış bulunuyor. Hepsi ortada kalacaklar. Başvekile Sultan Abdülhamid nezdinde tavassutta bulunmalarını, bu zavallıları memleketine kabul etmesini rica etmelerini söyledim. «Hemen nasıl kiminle temas kurabiliriz? Calice bunu yapamaz. Schenyi vasıtası ile bir deneyelim» dedi, teşekkür ederek

yanından ayrıldım.

Hemen Vambery'ye mektup yazmaya oturdum :

Aziz Vamvery Amca,

Dün bu memleketin Başvekili ile konuştum, mahalli sefir vasıtası ile Sultanın bunları kabul etmeleri teşebbüsüne girişip girişemiyeceğini sordum. Bu konuda birşeyler yapmaya ça- lışacak. Bu işle uğraşan kimse tatilde bulunuyormuş, önce o çağrılacak v.s. v.s.

Şimdi amcacığım, hemen telgrafla harekete geçmeni rica ediyorum. Kullanacağın ifadeyi sen en iyi şekilde tespit edersin, hiç gecikmeden işe giriş. Bilhassa ona anlat ki, bu Yahudileri kabul etmekle insaniyetin hamisi bir büyük adam olarak tanınacaktır. Bütün dünya Yahudileri kendisini medhedeceklerdir. Bütün dünya matbuatında ani bir değişme vukua gelecektir. Ayni zamanda Yahudilerin dağılmış olduğu diğer memleketlerin de sempatisini kazanacaktır. Bütün bunlar apaçık hakikatlerdir.

Theodor

*

* *

Crespi vasıtasiyle Nuri Beye mektup :

Ekselans,

Zannederim her yerde güçlüklerle karşılaşıyoruz.

Bizim en iyi niyetli arkadaşlarımız bu mesele doğrudan doğruya Majestenin yüksek menfaatlerini ilgilendirdiği halde harekete geçmemektedirler. Bu durumda ben de başka bir cepheden harekete geçerek majestelerinden bir mülâkat teminine çalışmaya başladım. Şu dakikada başarıp başaramıyacağım hususunda bir fikrim yoktur. Fakat sizin ve arkadaşlarınızın başarısı hususunda güvenimden hiçbirşey kaybetmiş değilim.

Biz beraber olmak ve Türkiyenin yüksek menfaatleri bakımından da bu beraberliği devam ettirmek zorundayız.

Size Efendinizin dikkatini bir hususa çekmenizi rica edeceğim, tamamen yeni bir hâdiseye : Çin'de büyük kuvvetlerin giriştikleri işbirliğine.

Bu Türkiye için enteresan olduğu kadar da tehlikeli bir misaldir. Ne demek istediğimi anlıyorsunuz. Bu gibi durumlarda kuvvete kuvvetle, donanma ile karşı konulur ve bunu bizim yardımımız olmaksızın elde edemezsiniz.

Bir husus daha : Siyonist Kongresi bu yıl Londrada toplanacaktır. Başkanlık divanı her yıl olduğu gibi bu defa da Sultana bir bağlılık telgrafı gönderecektir. Lütfen bu telgrafta nasıl bir ifade kullanacağımız hususunda bana bilgi veriniz ve bu telgrafın derhal cevaplandırılmasını temin ediniz.

Derin hürmetlerimle

Th.Herzl

20 Ağustos

Dördüncü Siyonist Kongresi sona erdi.

Kongrede bir «iş» görülmedi ama basında lehimize kullandığımız ve daha da kullanacağımız bir sürü makale çıktı. Asıl önemlisi bu güne kadar bizi dışarıdan takip eden bir çok büyük banker de saflarımıza katıldı. Rothschildlere karşı açacağım bir mücadelede tarafımızı tutacaklarını ifade ettiler.

Başvekil Lord Salisbury'nin sekreteri Mr. Barrington ile tanışıp gayelerimizi anlattım ve zannederim alâkasını çektim.

2 Eylül, Aussee

Sultan Abdülhamidin tahta cülusunun yıldönümü münasebetiyle Siyonist Organizasyonu Başkanı sıfatı ile bir tebrik telgrafı çektim. «Saltanatının devamına duacı olduğumuzu» bildirdim.

18 Eylül

Vambery'yi Peşte'de ziyaret ettim. Sultanın beni mayıs ayı içinde kabul edeceğine dair şeref sözü verdi. Bu sözü bana neye dayanarak verdiğini bilmiyorum ama, inandım. Peşte'de çigan müziği dinlerken Sefir Ahmet Tevfik'i ziyarete gittim. Wilhelm ve Abdülhamid hakkında bir sürü gevezelik ettik.

1 Ekim

Vambery'den bir haber yok, galiba uyumaya başladı.

Nuri Beye şu mektubu gönderdim :

Ekselans,

Sizi Hotel İmperial'de görmek şerefine nail olduğumdan beri bir yıl geçmiş bulunuyor. Ve o zamandan beri hiç, ama hiçbir şey olmadı.

İşittiğime göre İstanbul'da Hicaz yolu konusu ele alınmıştır. Eğer bize Şirket imtiyazı verilirse bu yolu yapmaya veya diğer herhangi bir ihtiyacı karşılamak için fon tesis etmeye hazırız. Eğer bu konudaki selâhiyet sahibi ile rabıtanız varsa teklifimizi iletiniz. Majestelerinin isteyeceği her türlü garantiyi verebilirim.

Müspet cevabınızı mümkün olduğu kadar çabuk bekliyorum.

Th.Herzl

Not: Sizi otelde «görmeye» gelen arkadaşım Kremenzky'nin Filistin'de Lut Gölü sahilinde bir fabrika kurmak gibi enteresan bir fikri var. Bana bundan birkaç defa bahsetti ama ben sizden bu sahillerin kimin ihtiyazında olduğunu sormayı unuttum. O bu kimsenin müslüman olduğunu söylüyor. Lütfen bu hususta bilgi vermenizi rica edeceğim.

5 Ekim

İngiliz Siyonist Federasyonu parlamento adayları arasında bir anket yaptı. Çok akıllıca bir iş. Bunlardan 60'ı Siyonizm'in lehinde olduklarını açıkladılar.

15 Ekim

Bugün Crespi aracılığı ile Nuri'den bir mektup aldım. Hükümetin 7-800 000 Osmanlı Lirasına acilen ihtiyacı olduğunu, bu borç karşılığı gümrük gelirlerini gösterip % 6 veya 6,5 faiz vereceğini bildiriyor.

Bu işe derhal yardım etmeliyim. Majeste Sultan beni kabul edecek demektir.

Hemen şu cevabî telgrafı gönderdim:

«Mektubunuzda anlattığınız garanti karşılığında 700 000 i vereceğimizi bildiriniz, şu şartla ki ben n.c.363 ile doğrudan doğruya temasa geçeceğim. Fakat lütfen şu hususu arzedin, ben 363 tarafından kabul edilmedikçe hiçbirşey yapamam» [*].

[*] Dr. Theodor Herzl'in hatıratında birçok isimler ve mefhumlar karşılığında şifreli kelimeler kullanılmıştır, n.c. 363 de bunlardan biridir ve görüldüğü gibi Sultan Abdülhamid'e delâlet etmektedir. Bu şifreyi her ihtimale karşı sık sık değiştirmekte ve muhaberatında öyle kullanmaktadır. Bunlardan Türkiye ile ilgili olanlarının bazıları şöyledir:

Albahary	İzzet Paşa
Amar	Sadrıazam
Baldov	Sultanın temsilcisi
Albert	Faik Bey
Bazaar	Yıldız Sarayı
Beer	Abdülhamid (Cohn ve Levy de kullanılmaktadır)
Bergmann	izzet Paşa
Buchhalter	Tahsin Bey (Krugler, Loewy, Pollak isimleri de)
Charles	Nuri Bey
Conheim	İstanbul'
Eduard	Adil Bey
Factory	Yıldız Sarayı
Leiter	Türk Hükümeti
Moi	Nuri Bey
No 919	Ahmed Tevfik Paşa
No 73	Halil Paşa
Polgar	Hacı Ali Bey

Schegez	Berlindeki Türk Sefiri
Schlessinger	İbrahim Paşa
12	Kıbrıs

26 Ekim

Dün Türkiyenin fahri başkonsolosu von Dirsztay Crespi'den yarı yarıya şifre ile yazılmış bir mektup getirdi. Asıl kendisinin kuvvetli olduğunu söyleyip iş yapabileceğini fakat daha önce Viyanaya gelmesi gerektiğini yazıyor. Anlaşılan paraya ihtiyacı var. Fahrî başkonsolos da onun yazdıklarını teyid ediyor. «Eğer benim için ciddi pozisyon yaratacak olursa 1000 frank alır» diye yazın dedim.

30 Ekim

Galiba sonuca benim zannettiğimden daha yakındayız. Eve geldiğimde Crespi'nin telgrafını buldum:

«Bu telgrafı alır almaz % 6 faizle 700 000 in 200 000 ini depozit olarak hemen gönderirseniz Ramazandan önce Zatı Şahaneye durumu arz fırsatını bulurum, ümidim sizin o zaman Saraya resmen davet edileceğiniz şeklindedir. Telle bildiriniz. Crespi».

Crespi Beyoğlu postahanesinden içinde «Sultan»ın adının açıkça geçtiği bir telgraf çekebildiğine göre durumda ciddi gelişmeler var demektir. Hemen cevap verdim:

«Yüzde altıbuçuk ile konuşmaya başlamıştın şimdi yüzde altıdan bahsediyorsun. Fakat bunun önemi yok. Ancak şahsen 363 ile konuşur ve bizi kabul edeceğini işitirsem, konuşmayı takibeden ilk hafta içinde 700 000 inin tamamım alırsınız».

Hemen bütün arkadaşlara mektup yazarak faaliyete geçmekte olduğumu, hazırlanmalarını, ilk partide 700 000 i temin etmelerini ve benim göndereceğim talimatı beklemelerini bildirdim.

Ben de hazırım.

13 Kasım

Dün bizim komite üyelerinden Oskar Marmorek'in evinde konuştuğum milyoner Reitlinger Türkiyenin 4-500 milyon frank tutarındaki bütün dış borçlarını bir kalemde ödeyerek karşılığında Filistini istememizi ortaya attı. Bu hususta düşünmeliyiz.

Wolffsohn da çektiği telgrafta Kann'ın Türkiyenin istediği parayı doğrudan doğruya göndermeyi teklif ettiğini bildiriyor. Bu doğru olmaz, talimatımı beklemeleri lâzım.

14 Kasım

Türkiyenin bütün borçlarını devralmak fikri bana çok cazip görünüyor. Fransa ve İngiltereye bu konuda hazırlık yapmaları için yazdım.

15 Kasım

Bugün Crespi'ye tel çektim:

«Para hazır, niçin mütemmim malûmat göndermiyorsun?»

16 Kasım

Bugün von Dirsztay telefon ederek Crespi'nin Çarşamba'ya geleceğini söyledi.

Wolffsohn telgrafla 700 000 in Kann tarafından hazır halde bekletildiğini bildirdi.

Vambery mektup gönderdi: Sultana yeni borç hikâyesinin doğru olup olmadığını telgrafla bildirmesini söylemiş. Eğer bu rivayet doğru ise derhal İstanbul'a gitmek niyetinde, ben de onu takip edecekmişim. Projenin şansı düzeliyor.

24 Kasım

Crepsi hala gelmedi. Dirsztay telefonla daha onbeş gün gecikeceğini söyledi. Şu telgrafı çektim:

«Eğer faaliyetinizin sonucunu bana derhal bildirmezseniz 700 000 konusundaki teklifimi geri alacağım..»

Buna : «Birkaç gün daha sabrediniz, işler iyi gidiyor. Tafsilât göndereceğim» cevabını aldım.

30 Kasım

Crespiden güzel bir mektup geldi. Meseleyi Sadrıazam, Başkâtip ve Maliye Nazırı ile konuşmuş. Îkraz Deutsche Bank'ın geçen yılki şartları çerçevesinde yapılacakmış. Başkâtip, Vambery'nin benim tekliflerimi Sultana aksettirdiğini söylemiş. Maamafih Başkâtip bir hususta endişe duyuyormuş: Biz resmen davet ediliriz de ondan sonra da ikraz işi gerçekleşmezse ne olur? Crespi buna karşılık, benim hakkımda Alman Kayzer'i nezdinde araştırma yapılabileceğini' söylemiş.

Muhtemelen bu olayla dün bana telefon eden Alman Sefirinin davranışı arasında bir rabıta var. Şu ana, sabahın 11 ine kadar daha fazla tafsilât elde etmiş değilim.

3 Aralık

Dün sabah yanında von Dirsztay olduğu halde Crespi evime geldi. Fahri başkonsolos tam bir levanten görünüşünde, ikinci veya üçüncü sınıf bir diplomat tesiri bırakıyor. Maamafih İstanbul''da söz sahibi kimseler hakkında açık açık konuşuyor. Bana telgraf alıp almadığımı sordu. Ona göre iki üç gün içinde resmî davet vaki olacaktır.

«Fakat» dedi «Kabul esnasında sakın Siyonizmden bahsetmeyin.» «Sadece borç para bulmak hususunda yardım teklif edin. Çünkü bu bir ikraz değil bir mikdar borç para bulma meselesidir. Borç demek birkaç ay içerisinde ödenecek para demektir. Karşılık olarak da gümrük gelirleri gösterildiğine göre mesele yok demektir». Ona Kann'ın teklifini isim zikret-meden anlattım. Bu teklifteki 80 000 sterlinlik fark ile hemen ilgilendi ve Nuri Bey ile Maliye Nazırına hemen bildireceğini söyledi.

Siyonizm mevzuunda, ona göre, Türklerin bütün endişeleri büyük devletlerdir. Eğer Yahudilerin Filistine hicretlerine müsaade edilirse «Düvel-i Muazzama» derhal donanmalarını Yafa'ya gönderecek ve Filistini işgal edeceklerdir. «Büyük Devletleri halletmek bizim vazifemiz diye cevap verdim. «Eğer Sultan bu konuda ikna edilirse mesele halledilmiş demektir» cevabını verdi. «Sultanın yegâne endişesi budur». İstanbul'a giderken Vambery'yi

yanıma alsam nasıl olur diye sorduğumda, çok iyi olacağım, onun her zaman için Sultan ile temas kurabileceğini, Vambery'nin tavsiyesinin birçok kapıyı açacağını söyledi. Başlangıçta onlar benim hakkımda Viyana ve Berlin'de araştırma yapmaya girişmişler, fakat tam o sırada Vambery'nin mektubu gelince bundan vazgeçmişler.

Şundan bundan daha epeyce konuştuk. Lut Gölünde kurulacak tesisler için şu beyanda bulundu : Eğer bundan Sultana bir hisse verileceği garanti edilirse bu iş olur. Alman Kayzer'inin himayesi konusundan bu günlerde Sultan da vazgeçmek zorundadır çünkü bu konuda Şeyhülislâm muhalefet etmektedir.

Sultan ile bir konuşsam, içinde bütün nazırların bulunacağı bir komite kurarak Siyonist tekliflerini inceletmesini isteyeceğim.

Kremenzki Crespi'ye masrafları karşılığı 1000 frankı ödeyince «Dostlarımıza ne kadar çabuk ve kolay ödemede bulunduğumuzu» söyledi.

4 Aralık

İstanbul'dan şu ana kadar birşey gelmedi. Crespi'nin geleceğini bildirdiği telgraf öyle görülüyor ki boş lâftan ibaretti, Viyanaya gelerek küçük bir macera yaşamak istemiş olabilir. Belki de benim nabzımı yoklamak istedi, şimdiden sonra da çalışacak.

Her ne ise, şimdiye kadar yaptıkları da bin franktan fazla etmezdi zaten.

Dün tekrar kendisini Dirsztay'ın yanında gördüm. Nuri Bey ve İstanbul'a ait bir sürü dedikodu anlattı ve bana «Kölem olacağına dair» söz verdi. Bu gibi herşeyi satmaya hazır kimseye çok nadir rastlanır.

Benim İngiliz hükümetine müracaat ederek Yahudilerin Transval'a liderliğim altında hicretine müsaade edilmesini istediğim şeklindeki haberin Sultan üzerinde çok müessir olduğunu anlattı.

Bugün telgraf çekip Montefiore'nin gerçekten böyle bir daveti ingilizlerden temin etmesini isteyeceğim.

Dün Crespi İstanbul'a telgraf çekti ama bir cevap alamadı. Ona göre kabine Pazar günü Sultanın riyasetinde toplanmış fakat bana müracaat hususunda onu ikna edememiştir. Zira Sultan bilhassa para konusunda son derece gururludur. «Madem ki ben sizleri nazır yaptım, gerekli herşeyi temin etmelisiniz» diye düşünmektedir. Maliye nazırının ona yaptığı açıklamaya göre hâzinede 10 000 altın bulunmaktadır. Gelmekte olan ramazan için 150 000, arkadan bayram için 130 000 altına ihtiyaç vardır.

Bir dedikodu daha : Viyana Sefiri Mahmud Nedim Crespi aracılığı ile Babıâliye haber göndermiş, birikmiş oniki aylık maaşının derhal gönderilmesini söylemiş, aksi takdirde Sefarethaneyi kapatmakla tehdit etmiş.

6 Aralık

Dün Crepsi Dirsztay ile iki defa yanıma geldi. İstikbalde yapacağı hizmetler karşılığında para sızdırmak istiyor. Kesinlikle reddettim. Önce ne yapacağım, ne yapabileceğini göstermeli, bunu ispat etmeli ki benden para alabilsin. O zaman istediği parayı alır ama hiç'e ben de hiç ile mukabele ederim.

Öğleden sonra Dirsztay Nuri'nin bir mektubunu getirdi. Deutsche Bank'ın istedikleri ikrazı %

75-78 eksiğine vermeye razı olduğunu, bunu kabul edeceklerini bildiriyor. Crespi hemen Sadrıazama telgraf çekerek «Bundan çok daha iyi şartlarla para bulabileceğini» bildirdi.

Bu durumda işler pek fena gitmiyor sayılır. Şimdi bu telgraftan Sultan'ın da haberi olacak ve çok daha iyi şartlarla bu paranın temin edilebileceğini bilecek. Eğer yine bir ses çıkmazsa Vambery'nin yazacağı bir mektupla Sultan «Nasıl soyulmakta olduğunu kesinlikle ve tafsilâtıyla» öğrenecek.

9 Aralık

Dün Peşte'ye gidip Crespi hakkmdaki bütün hikâyeyi Vambery'ye anlattım. Bu vesile ile bir kısım alman maliyecisinin daha doğrusu bankerinin kendisinden Sultan nezdinde tavassut istediklerini öğrendim. Bunlarm arasında Başkonsolos Dirsztay'ın da ismini görmek beni şaşırttı. Gözlerimi dört açmam gerekiyor.

Vambery'ye göre benim dediğim gibi bir mektup yazmakla Sultanın çevresini derhal kendimize düşman yaparız. Benim Sultana bir teklif mektubu yazmamın daha doğru olacağı kanaatinde. Vambery'y e hitaben iki mektup yazacağım. Bunlardan birini herkese açıp gösterecek, İkincisi gizli olacak ve Sultanın eline ulaşacak :

«Aziz Üstad,

Sizin Türkiye ile ne kadar ilgili olduğunuzu bildiğim için son günlerde vuku bulan bazı olayları dikkatinize arzetmek istiyorum. Majeste Sultanın hükümeti ile irtibatı bulunan İstanbul'lu bir iş adamı Mösyö Crespi Viyana Başkonsolosu M.de Dirsztay ile beraber bana gelerek Osmanlı Hükümetinin 700 000 liraya ihtiyacı olduğunu bildirdi. Dünyadaki diğer milletlerin Yahudilere karşı davranışının tam aksine onları şefkat ve merhametle bağrına basan ve ileride Filistine de mülteci olarak kabul edeceğine inandığım Majesteye dostluğumuzu ispat etmenin tam zamanıdır diye düşündüm. Her fırsatta bize iyilik eden Sultanın dostu olduğumu ispat etmenin tam zamanıdır.

Eğer ortada bir iyi niyet varsa bu her fırsatta izhar edilmelidir. Bunun için derhal faaliyete geçtim ve İmparatorluğa bu parayı eri uygun şartlarla temin yollarını araştırdım. Macaristan % 87,5 ile borç ararken Majestelerine % 90 dan teklif edilmesi imkânını sırf dostluk nişanesi olarak sağladım.

Şimdi büyük bir hayal kırıklığı ile Başkonsolos ve yarı resmî ajandan öğreniyorum ki bu teklif reddedilmiştir.

Daha iyi şartlarla yapılan teklifin reddedilmesinin ne manaya geldiğini siz takdir edersiniz. İstanbul'daki rabıtalarınız size bunun sebebini tahkik imkânını verecektir zannederim.

Bana inanın, aziz üstad

Theodor Herzl».

İkinci mektup da şöyle :

«Aziz dost ve üstad,

Bugün olan acaip bir hâdiseyi size haber vermeliyim. Sizin Türklerin nasıl yakın dostu ve Sultanın sadık bendesi olduğunuzu bildiğim için yazıyorum. Türk Hükümetine sırf dostluk nişanesi olarak teklif ettiğim bir hususun nasıl reddedildiği sizi de ilgilendirecektir. 700 000 Osmanlı Lirasına ihtiyacı olduğu hususu yarı resmî bir ajan olduğuna inandığım ve bana

Viyana Başkonsolosu tarafından takdim edilen Mösyö Crespi tarafından söylenmişti. Maliyeci arkadaşlarım kâğıt üzerinde 800 000 Osmanlı Liralık bir borç karşılığı olarak % 90 ını yani 720 000 lirasını efektif olarak ödemek üzere bir teklif hazırlamışlardı. Bu bizim bankerlerimiz için cazip bir iş değildi. Zira Macar hükümeti daha birkaç hafta önce % 87,5 ile istediği halde teklifleri kabul edilmemişti. Arkadaşlarım ve ben sadece Sultan'a dostluğumuzu ispat için böyle davranmıştık. Fakat teklifimiz nazar-ı itibara alınmadı. Bundan daha iyi ve ayni mahiyette bir teklif yapılmış olabileceğine ihtimal vermiyorum.

Bunun iç yüzünü ancak siz anlayabilirsiniz.

Samimi dileklerimle Th.H».

11 Aralık

Akşam Crespi'den telgraf geldi:

«No 73 (Sadrıazam) No 919 a (Berlin Sefirine) telgraf çekerek sizin malî kapasiteniz ve iş gücünüz hakkında bilgi isteyecek. Tatminkâr bilginin gelmesi için ne lâzımsa yapınız. Sizin cevabınız üzerine buradan telgraf çıkacak».

Ayni anda Wolffsohn'dan gelen bir telgraf onun yarın Berlinde olacağını haber veriyordu. Ona yarın beni telefonla aramasını bildirdim. Kann da yarın Berlinde olacak.

12 Aralık

Crespiye aşağıdaki şifreli telgrafı çektim :

«Bunun önemli olduğunu bilmekle beraber No 919 zaruretin neden ileri geldiğini takdir edemez kanaatindeyim. Teklifimi tamamen geri alırdım ama doktor müsaade etmeyip muhakkak 363 ile (Abdülhamid) konsültasyon yapılmasını istiyor. Hastanın ihtiyaçlarını görmek için 3 veya 4 güne ihtiyacı var».

Berlin'de Sefir Ahmed Tevfik ile konuşan arkadaşlarım gayet iyi karşılanmışlar. Bu arada Sefir sadaretten herhangi bir telgraf almadığını söylemiş. Acaba Crespi oyun mu oynuyor?

14 Aralık

Dün Crespiden enteresan bir mektup geldi; Sadrıazamla ve Tahsin Beyle yaptığı konuşma ve münakaşaları anlatıyor.

Osmanlı Bankası hükümetin 2-3 milyonluk teklifine karşı sadece 100-150 bin verebileceğini bildirmiş. Ona göre bizim teklifimiz gittikçe kıymet kazanıyor.

Fakat ben levantinlere inanmıyorum.

*

*   *

Wolffsohn Berlin Sefiri Ahmed Tevfik ile yaptığı konuşmalara dair rapor gönderdi. Ahmed Tevfik ona da bana iki yıl önce söylediklerini söylemiş : Bizi Filistin dışında herhangi bir yerde mülteci olarak görmekten memnun kalırlarmış, benim «Yahudi Devleti»m hükümeti korkutmuş —benim için ne şeref—, eğer bir kere Filistine yerleşecek olursak çok yakın istikbalde oranın da başına Balkanların başına gelenler gelirmiş. Buna Wolffsohn mükemmel bir cevap vermiş :

«Eğer Balkanlarda Yahudiler olsaydı oralar bugün Türkiyenin olurdu. Zira Balkan Devletlerinin Büyük Devletler dostudurlar, ama Yahudilerin tek dostu türklerden ibarettir».

*

* *

Crespi gönderdiği telgrafta acele olarak bir fransız veya alman bankerinin isminin bildirilmesini istiyor. Buna karşılık 700 000 i vermeye hazır olan Kann'ın adını veremezdim. Bunun çeşitli mahzurları olurdu. En basiti aradan beni çıkararak saray entrikaları ile borcu doğrudan doğruya ondan almaya, komisyonculuk etmeye kalkarlardı. Halbuki ben bunu karşılıksız yapamazdım.

«Arkadaşlarıma ricanızı ilettim, onlar sizinle temasa geçecekler» şeklinde sudan bir cevap gönderdim. Yarın da arkadaşlarımın böyle namüsait şartlarla doğrudan doğruya temasa geçmeyi reddettiklerini bildireceğim.

Crespi bir oyun oynamak, hiç değilse kontrol etmek istiyor, ama bu oyuna düşmeyeceğim.

15 Aralık

Crespi mektubunda Sadrıazamm bizim tarafımızda olduğunu bildiriyor. Kabine toplantısında Osmanlı Bankasının durumu görüşülmüş ama Sadrıazam bu konuyu şimdilik gündemden çıkartmış. Önce benim hakkımda tahkikat yapmak istiyormuş. Şu telgraf meselesi.

Vambery'ye bu mektubun suretini gönderip atacılık etmesini istedim. Yazdığı cevapta açıkça 700 000 lik işte 5 000 altın komisyon alacağını bildiriyor.

Verdiğim cevapta kendisinin böyle küçük hesaplar peşinde koşmaması gerektiğini, 5-10 binin hiçbir değeri olmadığını, yaptığı vazifenin eski kavmine karşı tarihî bir önem taşıdığını anlattım. «Sadrıazam meseleyi Sultana açmak için senin benim hakkımda yazacağın mektubu bekliyor. Lütfen türkler gibi "yavaş" hareket etme, Allah aşkına harekete geç ve yarından tezi yok şu mektubu yaz» dedim.

28 Aralık 1900

Vambery gerçekten gereken mektubu yazdı. Bunun üzerine ben de kendisine bankerlerin bana yazdıkları muvafakat mektuplarının orijinallerini gönderdim : «Madem ki sen bana inanıp yazdın, işte ben de sana yalan söylemediğimi, gerçekten bankerlerle münasebette olduğumu ve bana selâhiyet verdiklerini tevsik eden vesikaları gönderiyorum. Almanyada olanı tam seksen senelik bir bankacılık müessesesidir ve resmî mahfillerdeki kredisi de sonsuzdur. Bütün talepleri tek başına bile karşılayabilir» diye yazdım. Malûm sebeplerden ötürü bu isimleri kimseye açıklamamasını da ricayı unutmadım.

*

* *

Vambery 29 Aralık günü yazdığı bir mektupta çok mühim bir noktayı işaret ediyor. «Veda etmek için Sultanın yanma girdiğimde bana —politikacı deyimiyle— metelik vermedi, bütün istediği para ve kuvvet» diyor. Bunun üzerine kendisine uzun bir mektup yazıp bilhassa şunları bildirdim :

«Ocak ayının ortalarına doğru bir seyahate çıkacağım ve malî çevrelere tesir ederek Türk

Hükümetinin bütün bu kaynaklarla alâkasının kesilmesini temin edeceğim. O zaman benim yabana atılacak bir kimse olmadığımı anlamış olurlar. Fakat bunu yapmazdan önce bu yerleşmenin dostça yapılması için son bir teklifte bulunacağım. Şimdiye kadar birçok vesilelerle Türklere dost olduğumu göstermeye çalıştım. Türk Yunan savaşı sırasında sağlık heyetlerinin gönüllü olarak cepheye gitmesini, yaralı askerler için Avrupanın çeşitli bölgelerinde kampanya açılmasını ben temin ettim. Her Siyonist kongresinden önce gayet hürmetkâr ifadelerle telgraf çektim. 700 000 e ihtiyaçları olduğunu söylediklerinde en uygun şartlarla elde etmelerini ben sağladım. Fakat bir tek teşekkür cümlesi dahi bana çok görüldü, esirgendi. İçlerinden birisi Türklerin Yahudilerin Filistine girmelerine, onlar orada bir Yahudi Krallığı kuracağı için müsaade edemezler deyip çıktı. Bu çok safça bir şey. Yahudilerin istedikleri sadece mesut yaşayabilecekleri, çalışabilecekleri ve Sultana tâbi olacakları bir memlekettir. Sultanın bütün İmparatorluğu da bu yerleşmenin semeresini en yakın zamanda görebilecektir. Fakat bunu istemediler. Pekâla. Kimse onları Yahudilerle dost olmaya icbar edemez elbette. Fakat Yahudiler sizden birşey beklemiyorsa siz de onlardan birşey beklememelisiniz.

Bu itibarla Ocak ayımn ortalarına kadar çağırılmamı bekleyeceğim. Bir ses çıkmadığı takdirde yukarıda bahsettiğim seyahate çıkacak ve en acil ihtiyaçlar için dahi Türk Hükümetinin on para borç bulamamasını temin edeceğim. Sonra da muhaceret konusunda bize uygun teklifleri olan Kanada ile müzakereye oturacağım.

Dostlarınıza söyleyiniz. Beni bir kere dinlesinler sonra istedikleri kararı versinler.

İşte böyle amcacığım. Eğer Sultan 15 Ocak tarihine kadar beni çağırmazsa bahsettiğim seyahate çıkacağım».

7 Ocak

Vambery benim son mektubumdan Sultana bahsettiğini yazıyor, fakat bir sonuç beklemediğini de ilâve ediyor.

*

*   *

Dr. Herzl Vambery'ye yazdığı gibi faaliyete geçer ve önce Avusturya Başvekili Koerber ile konuşur. Sonra Paris'e gider. Daha yolda iken Osmanlı Bankasının Londradaki «sahiplerini» bu bankanın eski bir müfettişinden öğrenir. Gayesi Osmanlı İmparatorluğunun malî işlerini yöneten bu bankayı toptan satınalmak, bu yoldan Sultan Abdülhamid üzerinde baskı yapmaktır. Önce Londra'da kendi adamları ile buluşup müzakerelerde bulunur. Osmanlı Bankası idarecilerine verilecek 50 milyonluk bir garanti ile Türkiyeye akan musluklar kökten kesilebilecektir. Bu arada Rothschild'lerle temasa geçer, münasebetleri eskisi gibi değildir. Tam anlaşmaya varmasa da artık zıt kuvvetler veya düşman kamplarda bulunmak durumundan kurtulurlar.

Bu arada İstanbul'daki ajan Crespi'den birkaç defa mektup gelir, Sadrıazamın ikna edildiğinden, şu kadar milyona acele ihtiyaç bulunduğundan v.s. bahsedilir, fakat hepsine red cevabı verir. Bankerlerin sırt çevirmeleri Bab-ı âliyi sıkıntıya düşürmeye başlamıştır. Bir taraftan da Rusya'daki adamları vasıtası ile harekete geçen Herzl, Yafa'dan itibaren Hicaz istikametinde yapılacak olan demiryolunun Rusyadaki hisselerini satın alma kampanyasına girişir. Hisseleri ele geçirmek suretiyle Filistinde inşa edilecek bu demiryolu konusunda söz

sahibi olmak istemektedir.

Nisan başlarında Sultan Abdülhamid Vambery'yi İstanbul'a çağırır, niyeti İngiltere Kralı ile arasının düzeltilmesi işinde aracı olarak onu kullanmaktır. Bu daveti Vambery Dr. Herzl'e haber verir. O da eski ricalarını tekrarlar ve muhakkak bir randevu temin etmesini ister. Vambery büyük samimiyetle onun hesabına çalışmaktadır.

8 Mayısta İstanbul'dan dönen Vambery iyi haberler getirmektedir. Dr. Herzl Crespinin telgrafı üzerine Viyanadan Peşte'ye kadar gidip Orient Ekspresten inen dostunu karşılamıştır :

«Sultan seni kabul edecek dostum, ama bir Siyonist olarak değil de dünyadaki Yahudilerin lideri ve meşhur bir gazeteci olarak» dedikten sonra şöyle devam etti: «Onunla Siyonizm hakkında konuşmamalısın. Bu bir fantasmagoryadır [40]. Kudüs bu adamlar için Mekke kadar mukaddes bir şehirdir. Maamafih Siyonizm, hıristiyanlığa bakış ehven-i şerdir. Ben orada bulunduğum sürece seni kabul etmeyi reddetti, ama sonra razı oldu. Sana iki mektup vereceğim. Birisi Başkâtip Tahsin Beye hitaben — ki kendisi benim sadık arkadaşımdır —, diğeri de Wellisch adlı iyi bir Yahudi. Ama sen sabırlı olmalısın, bu iş bir iki hafta uzayabilir».

Beni kapıya kadar geçirdi, orada öpüşerek ayrılırken, iki gün sonra gelip mektupları ve gerekli bilgileri almamı söyledi. Aklıma gelen şu soruyu sordum : «Sultan konuşma arasında bana şahsen atıfta bulundu mu?» Cevap olarak «Senin adını bile bilmediğine eminim» deyip kesti. Bu mümkün olabilir mi?

Her ne hal ise, nihayet Sultan Abdülhamid ile konuşmak şerefine nail olacağım.

Eğer Filistini bana satmak isterse malî yönden sıkıntıya düşeceğim. Parayı da temin etmeliyim.

*

*   *

15 Mayıs, İstanbul'

Beş yıl sonra İstanbul'da ve ayni oteldeyim. Hatta Newlinsky ile vaktiyle kaldığım ayni odadayım. Değişmiş bir adam olarak pencereden hiç değişmemiş olan Halic'e bakıyorum. Güzellik beni pek ilgilendirmez, benim için dünya görünüşten ziyade irade'dir.

*

*   *

Dr. Wellisch aslında macar Yahudisi ama Türk devletinin hizmetine girmiş, bizim için gerçekten faydalı bir insan. Tam bizim muvasalâtımızda geldi ve kendisini tamamen bizim işlerimize vakfetti.

Sonra bizim «makas-bileycisi» Crespi geldi, bunu artık defedeceğim, ama arkadaşça ve güleryüzle karşıladım ve yarın uğramasını söyledim.

İkinci gün (dün sabah) Vambery'nin bir telgrafı ile geldi: «Herşey yolunda». Onun fikirlerini öğrenmek istedim. Ben ondan daha çok şey biliyorum. Sonra açıldı ve bana rüşvet verilecek kimselerin bir listesini verdi. Tabiatiyle bu listeyi şüpheli kabul ediyorum. Fakat bunlara

40 Bir fenerle duvara aksettirilen ve birdenbire büyüyen şekiller.

Wolffsohn'un ödeme yapmasını sağlayacak ve bu müessir kişileri elde edeceğim.

Sabah saat 10.30 da Wellisch'le bir arabaya binip Yıldız Sarayına gittik. Vaktiyle Newlinsky ile geçtiğimiz yollardan geçtik, yine muhafızlar, askerler, kapıcılar...

Tahsin Beyin dairesine gidip güzel manzaralı bir salonda bekledik. Tahsin Beye kartımızı gönderdik, az sonra gelen bir görevli Tahsin Beyin çok meşgul olduğunu bildirdi.

Wellisch ona bir tezkere yazarak bende Vambery'nin bir mektubu olduğunu bildirdi. Bunun üzerine gelen başka bir görevli benim mesleğimi sordu :

«Yazar, edebiyatçı» dedim.

«Neue Freie Presse'in müdürü mü?»

Wellisch'e bir gazetenin temsilcisi olarak değil sadece bir yazar olarak takdim edilmek istediğimi söyledim.

Birkaç dakika sonra tekrar gelen görevli Tahsin Beyin yanma götürdü.

Kara sakallı, gözleri sanki yarı yarıya kapalı ufak tefek bir 'adam. Biz girince ayağa kalktı, elini uzattı, yazı masasının karşısında yer gösterdi ve türkçe bazı nezaket cümleleri ile hoşgeldiniz dedi. Wellisch bunları bana tercüme etti, ben de ayni soğuk nezaket cümleleri ile teşekkür ettim. Gösterdiği hüsnü kabulden memnun olduğumu, bu güzel şehre ilk defa gelmediğimi, 1898 yılında burada Alman Kayzer'i tarafmdan kabul edildiğimi ve Sultanın sadık bir dostu olduğumu söyledim. Sonra onun bir suali üzerine burada 3-4 gün kalacağımızı bildirdik ve ayrıldık.

Dünkü bu olaylardan sonra şimdi bekleme durumundayım.

14 Mayıs, İstanbul'

Dün Wellisch Yıldız'a gidip bizim işlerin iyi gittiği haberi ile döndü. Kendisine de bana verilen nişan verilecekmiş, bunu tebliğ etmişler. Ona kendimin nişanını gösterdim. Ziyaret sırasında nasıl giyinmem gerektiğini sordum. Bugün bu hususta bir karar verecek. Tahsin Bey Cuma selâmlığına davet etti. Ondan sonra Sultanı görüp göremiyeceğimi öğreneceğim. Görünüşe göre Sultan beni debdebeli saltanatlı bir şekilde kabul etmek arzusunda. *

*   *

Öğleden sonra Kapalıçarşı ve Ayasofya'ya gittik. Akşam da yalnız Taksim Bahçesine gittim, oradan Boğaz çok şahane görünüyor. Bu sıralarda hayat görüşüm değişiyor «Dünya bir rüyadır»dan geçip «Dünya bir mücadeledir»e geliyorum.

Öğle vakti Oskar Marmorek'i Crespi'ye gönderdim ve Nuri ile Crespi'nin evinde bir buluşma tertip etmesini söyledim. Nuri buna imkân bulunmadığını zira kendisinin daimî göz altında tutulduğunu bildirdi.

Akşam Anadolu Han'ına gittim, sadık arkadaşım Wolffsohn hala hasta idi. Ayrılırken beni merak ediyordu. Şaka ettim : Eğer sabah geri dönmeyecek olursam beni Crespi'nin ininde ararsınız.

Crespi beni Anadolu Hanı'n pasajında bekliyordu. Önünden geçerken kendisiyle evinde konuşmak istediğimi söyledim. Peşimden geldi. Eski, harap evi Anadolu Hanın arkasındaki bölgede idi, döşemesi de hayli pejmürdeydi. Çalışma odasına Viyanamn aristokrat havasmı

vermişti. Duvarları gazete başlıkları ile süslenmişti.

Konuşmasına mahçup başlıyor sonunda yüzsüzlüğe varıyor, beş franktan milyon altına geçiyordu. Daha önce bana söylenen kötü şeyler konusunda ürkek konuşuyordu.

Sanki hiçbirşey bilmiyormuşum gibi davranıyordum. Vambery bana bu gurubun hiçbirşey yapamıyacağı gibi herşeyi yapacağım da söylemişti. Şimdi bununla alâkayı kesebilirdim, ama istikbalde bunları yine kullanabilirim, onun için o yola gitmeyeceğim. Bana Dirsztay'dan aldığı bir mektubu gösterdi, eğer randevu gerçekleşirse Crespi'nin benden her ay 1500 frank alacağını bildiriyordu. «Evet» dedim, «Eğer ben bütün plânı Sultana sunarsam ve o da bunu tetkik etmek üzere bir komite kurarsa».

Fakat şimdi alâkayı bütün bütün kesmek de doğru olmazdı, Kongre toplanmazdan önce bana bir oyun oynayabilirdi. Onun için kendisine şimdilik ayda 1000 frank vereceğime söz verdim. İleride Komitenin kararı ile bu 1500 olacaktı.

Bu arada Nuri'nin tıpkı Viyanada verdiği makbuza benzer bir makbuzu aldığı paralar karşılığında vermesi şartını ortaya attım. Tahsin Beyin «Üçtebir»ini bu arada zikretmedim, onun üzerinde de düşünmek lâzım. İzzet Bey kanadına mensup Nuri gurubunu elde tutmak 10 000 frankla mümkün olabilecek, yoksa bana karşı kullanılabilirler. Bu artan masrafları arkadaşlarıma haber vermeliyim.

Crespi bu arada galiba ilk defa doğru bir lâf etti, Sultan tarafından kabul edilmemden önce hiçbir şey yapmaya muktedir olmadığını söyledi. Nuri Bey de bana verilmesi söz verilen Nişan'ın daha büyük derecesinin verilmesini dahi temin edecek durumda değildir. Ama ben verilecek İkinci Sınıf Mecidiye nişanını kendim reddedemez miyim?

Bu sabah Wellisch'e Tahsine gidip, benim nişan meraklısı olmadığımı, beş sene önce ben istemediğim halde Üçüncü Sınıf nişanı evime kadar gönderdiklerini, nezaketen onu reddetmediğimi, şimdi ille bir nişan vermek istiyorlarsa ancak birinci sınıfını kabul edebileceğimi söylemesini istedim.

15 Mayıs, İstanbul'

Bugün yine boşuna bekleme ile geçti. Her an Sultanla konuşmanın ne şekiller alabileceğini düşünüyorum. Günün olayları :

Akşam Taksim Bahçesine gittim. Orada Nuri Bey bir avrupalı ile oturuyordu, ben varınca mendilini çıkarıp sakalını silip yüzüne tuttu, ben de bunun üzerine kendisini görmemiş gibi davrandım. Wolffsohn ve Marmorek'e çıkarken bakıp onu tanımalarını ve bizim rüşvetlerin nereye gittiğini bilmelerini söyledim.

19 Mayıs, İstanbul'

Bugün belki büyük bir gün olacak, belki çok küçük bir gün veya hiç. Hala kabul edilmedim.

Eğer kabul edilmezsem Vambery'ye bir telgraf çekeceğim, öyle bir telgraf ki buradakiler de okuyup anlayabilsinler.

Sabahleyin Neue Freie Presse'ye göndereceğim «Şavuot Hikâyesi»ni düşündüm : Güneş, bir diplomatın son aşkı, Tarabya'da ifade edilmiş bir aşk, ayaklarının dibinde Boğaziçinin suları... v.s.

Sonra Sultan Abdülhamid'i düşündüm, belki o tam tahayyül ettiğim gibi bir «Patron»dur.

Aynanın karşısında sanki huzurda imiş gibi konuşuyordum : «Majesteleri bendelerinin açıkça, samimiyetle ve ciddi konuşmalarına müsaade ederler mi?»

«Ben küçük hizmetler için değil büyük işler için geldim».

«Bir gazete makalesine 50 ilâ 500 Lui Altını verilir, ben ise satmam, kendim veririm».

«Androclus ve Arslan hikâyesi v.s.».

Bunların ne kadarını gerçekleştirebileceğim?

19 Mayıs, İstanbul'

Herşeye kavuştum.

Dün hiçbirşey yazmaya fırsat bulamadım, zira sabahtan Saraya çağırıldım ve akşam geç vakte kadar heyecanla bekledim. Sultanla yaptığım bu ilk konuşmayı hemen yazamadığım için de tazeliğini kaybetti.

Cuma sabahı saat 10 da dikkatle tuvalet yapıp, frağımı giyip Mecidiye nişanımı takıp Wellisch ile birlikte arabaya binip

Yıldız Sarayına gittik. Hava oldukça ılık olmasına rağmen paltomu çıkarmadım ve içeriye toz dolmaması için pencereleri sıkı sıkı kapadım. Selâmlıkta bulunacak olan birlikler yürüyorlar, atlılar, görevliler vazife başında bulunuyordular.

Selâmlık sırasında fevkalâde emniyet tedbirleri almıyor ve o bölgeden kuş uçurulmuyor, ama bütün kapılar sanki sihirli imiş gibi önümde açılıyordu. Derhal içeri alınıp Birinci Kâtip Tahsin Beye götürüldük, yanında Fuat Paşa vardı. Tahsin Bey pek memnun görünüyordu, beni Fuat Paşa'ya takdim etti. Ondan sonra Merasim Nazırı İbrahim Bey tarafından çağırıldım. Kır sakallı, yuvarlak omuzlu bir adam bu İbrahim Bey. Orada da muhteşem bir şekilde karşılandık, sonra beş yıl önce Newlinsky ile birlikte bulunduğumuz yabancılara mahsus seyr mahalline alındık. Bu defa eskisi kadar kalabalık yoktu Cuma selâmlığında. Saat bire kadar orada dikilmekten de pek hoşlanmadım doğrusu.

Sanki gölge bir yerde oturma arzum anlaşılmış gibi, bir yaver gelerek Sefirlere mahsus kabul odasında oturmak ister miyim diye sordu. Orada diplomatik erkân da bulunuyordu. Bunlar yakın mesafeden uzakta olduğundan daha aptal görünen kimselerdir. Kadınları bile pencereden, uzaktan zarif görünürler, ama yakından bakınca böyle değildirler. Diplomatların tâbiri ile güzel «Osmanlı Operası» selâmlık merasimi çabuk geçti. Her cuma ayni şey. Birlikler yürümeye başladı, saray mensupları, prensler, hanımlar, paşalar... herkes yürüyüp geçti. Sonra müezzin minareden öğle ezanını okudu, padişah arabası ile gelip girdi. Bundan sonraki yarım saat oturup çirkin diplomatları seyretmekle geçti. Sonra Majestenin mabeyncisi misafirlere hoşgeldiniz dedi, bana Birinci kâtip Tahsin Bey tarafından kabul edilmek üzere beklendiğim söylendi. Bu sırada elinde bir kutu ve yanında limandaki Rus filosunun amirali ile göründü. Amirale nişan takılacaktı. Amiral biraz kızararak büyük bir iftiharla nişanı ve tebrikleri kabul etti. Ben bir köşede olanları seyrediyordum. İbrahim Bey bana doğru gelerek, Sultanın İkinci Sınıf Mecidiye nişanının bana verilmesini emrettiğini söyledi. Son derece nazik cümlelerle teşekkür ederek, beş yıl önce bu nişanın Üçüncü Sınıfının bana tevcih edilmiş olduğunu, nezaketen o zaman reddetmemiş olduğumu, eğer Birinci Sınıfı tevcih edilirse kabul edebileceğimi arzettim. İbrahim Bey de son derece nazik cümlelerle durumu Sultana arzedeceğini söyledi.

Nihayet herkes odadan çıktı ve ben yalnız kaldım. Bir müddet sonra hizmetkârlar geldiler ve çakıl yollardan yürüyerek başka bir köşke geçtik, orada önce İbrahim Bey tarafından kabul edildim. Beşuş bir çehre ile Majestenin bana Mecidiye Nişanının Büyük Kordonunun tevcihine emir buyurduklarını haber verdi. Birkaç dakika sonra başka bir odaya alındım, buradan girilince kabul odası geliyordu.

«Sultan» tam resimlerinde gördüğüm şekilde önümde duruyordu; Biraz kısa, zayıf, büyük kemerli burunlu, düzgün sakallı, titrek sesli. Üzerinde selâmlık merasiminde giydiği Büyük Üniforma vardı, nişanlarını takmıştı, ellerinde eldiven vardı. Bana elini uzattı ve oturduk. Az sonra sandalyeme iyice yerleşip rahat bir şekilde oturdum. O bir divana oturmuş, kılıcını iki ayağı arasına almıştı, İbrahim ayakta dikiliyordu. Sanki onun veya benim ağzımdan çıkacak kelimeleri kapacakmış gibi duruyordu.

Sultan İbrahime hitaben konuşurken kendisini dikkatle tetkik ettim, ayni şeyi ben fransızca konuşurken o yaptı.

Söze selâmla başladı, ben de öyle yaptım. Neue Freie Presse gazetesini daima okuduğunu söyledi. Bir kelime almanca bilmediği halde nasıl okuduğunu merak ettim. Transval, Çin v.s. hususunda bu gazete vasıtasiyle bilgi aldığını söyledi. Ben de verilen nişana teşekkürlerimi ifade ettim. Sonra bizim memleketler arasındaki (yani Türkiye ve Avusturya) dostane münasebetlere işaret etti. İmparator Franz Josef'in iyi olup olmadığını sordu, daha bunun gibi şeyler.

Ben bu konular üzerinde durmadım ve İbrahim Bey vasıtası ile kendilerine Yahudilere karşı davranışları dolayısiyle medyunu şükran bulunduğumu söyledim. Bütün dünyadaki Yahudiler bu sebeple kendisine minnettar bulunuyordular. Bilhassa kendisine büyük hizmetlerde bulunabileceğimi, küçük hizmetleri herkesin görebileceğini anlattım. Bugünkü konuşmamız hakkında bir tek satır dahi yazmamış olduğum hususu üzerinde tekiden durdum. Benimle tamamen gizli kalacak şekilde konuşabileceğini söyledim. Bana teşekkür etti, gümüş bir kutudan iki sigara aldı, birini bana verdi, diğerini kendisi aldı, İbrahim Beyin sigara içmesine müsaade edilmiyordu, o önce Sultanın sonra benim sigaralarımızı yaktı. Sonra Sultan şöyle dedi:

«Ben öteden beri Yahudilere dostluk gösterdim. Gerçekten sadece müslümanlara ve Yahudilere itimat ederim. Diğer tebaamla ayni şekilde hiçbir zaman samimi olmamışımdır».

Bunun üzerine ben Avrupa memleketlerinde Yahudilerin uğradıkları haksızlıkları ve zulümleri anlattım. İmparatorluğunu Yahudi mültecilere daima kapısı açık bir melce olarak tuttuğunu söyledi.

Şöyle dedim :

«Profesör Arminus Vambery bendenizi majestelerinin kabul edeceklerini haber verdiği zaman Androclus ve Aslan adlı eski hikâyeyi düşündüm [41]. Majesteleri arslan ve bendeleri de belki köle Androclus, ve belki de kurtulacak bir taht var».

Bu komplimanı tebessümle karşıladı.

---

41 Miladî birinci yüzyılda bir Romalı kölenin hikâyesidir. Arslanlara atılan Androclus'a arslan birşey yapmaz, arenada canını bağışlar, köle de sonra Afrikada bir devlet kurup başma geçer.

Açık ve teferruatlı şekilde konuşabilir miydim? Evet, buna müsaade ve rica etti.

«Görüşüme göre hikâyedeki taht sizin devlet borçlarınızdır. Eğer Türkiye bundan kurtarılırsa inanıyorum ki şimdiki kudretinin ve hayatiyetinin iki mislini kazanır».

Sultan içini çekti ve iç çekerek tebessüm etti. İbrahim Bey söylediklerini tercüme etti: Daha saltanatın başlangıcında Majesteleri tahttan uzaklaştırılmaya boşuna uğraşılmıştır. Bu taht büyük ecdadı tarafından kurulmuş ve ona intikal etmiştir ve kendisinden uzaklaştırılması imkânsız görünmektedir. Eğer bu konuda kendisine yardımcı olursam iyi olacaktır.

«Evet» dedim «Bunu yapabileceğime inanıyorum, fakat birinci şart herşey in son derece gizli kalmasıdır».

Haşmetmeâb gözünü yukarı kaldırdı, elini göğsüne koydu ve mırıldandı: «Gizli, gizli».

Bu ısrarımın sebebini anlattım. Büyük Kuvvetler Türkiyeyi daima tesirleri altında tutabilmek için onun gittikçe daha zayıf olmasını istemektedirler. Bunu temin etmek için ne mümkünse yapacaklardır.

Bunu anladı.

Ben konuşmama bilhassa bu hususu başa alarak devam ettim. Bu şekildeki faaliyeti bütün Avrupa borsasım ellerinde bulunduran arkadaşlarımı Haşmetmeâbın tarafına çekerek ön-leyebilirim. Maamafih, zamanı geldiğinde bunun karşılığında bazı ölçüler dahilinde Yahudilere dostluk izhar edilir.

İbrahim Bey Majestelerinin söylediklerini âdeta içer gibi dinledi ve bana mesut bir yüzle tercüme etti: «Majestelerinin bir saray mücevhercisi vardır, kendisi Yahudidir. Ona Yahudiler hakkında bazı uygun şeyler söyleyerek basma intikal ettirmesini söyleyebilirler. Bir de buradaki Yahudilerin Baş Rabbisi vardır, Hahambaşı. Ona da bazı şeyler söyleyebilirler».

Ben bunu reddettim. Arkadaşım Dr. Marcus, benim adım geçtiği zaman bu Hahambaşı'nın suratını ekşitip yere tükürdüğünü söylemişti.

«Hayır» dedim «Bu bizim maksadımıza hizmet etmez. Bize faydalı olacağı anlaşılmadan dünyaya açıklanmamalıdır. Bunu ne zaman yapacağımızı bendeniz tespit edip sonra Haşmetmeâba arzederim. Ben şimdi dünya Yahudilerinin Türk İmparatorluğu için fiilen çalışmalarını temin edeceğim. Bu şekildeki bir beyanname de empoze edici bir karakter taşıyacaktır. Hahambaşı ile konuşulanlar sadece Türkivede kalacaktır».

Majeste söylediklerimi hep tasvip ediyordu, devam ettim:

Bütün bu memleketin ihtiyacı bizim kavmimizin endüstri meharetidir. Avrupalılar buraya sırf kendilerini kısa zamanda zengin etmek ve dönmek için gelmektedirler. Bir müteahhit kazanç sağladığı memlekette yaşayacak, orada kalacaksa namuslu davranmak zorunda kalacaktır».

Majeste bunları da tasvip etti ve İbrahim Bey bunu neşe ile bana nakletti ve şöyle dedi:

«Bizim memleketimizde hâla el sürülmemiş hazineler bulunmaktadır. Yalnız bugün Haşmetmeâb Bağdad'dan bir telgraf aldılar, bunda orada bulunan petrolün Kafkas petrollerinden daha üstün kalitede olduğu bildirilmektedir». Eğer burada uzun süre kalabilecek olsaydım Majesteleri Anadolu Demiryolları tarafından yapılan çalışmaları bir görmemi isterdi. Hattın sağında ve solunda cennet gibi araziler uzanmaktaydı. Madenler, altın ve gümüş madenleri bulunmaktadır. Majestelerinin selefleri zamanlarında altın

madenleri işlenmiş, külçe ve para haline getirilmiş ve askerî masraflar böylece karşılanmıştı.

Gerçekten Haşmetmeâbın konuşması sırasında iki elini açarak havada çokluk işareti yaptığına dikkat etmiştim.

Sonra sürprizli şeyler vaki oldu. Haşmetmeâb İbrahim Bey aracılığı ile bana, memlekette yeni kaynaklar meydana getirebilecek dirayetli bir maliyeciyi tavsiye etmemi rica etti. Bundan pek ağır vergi de alınmazdı, meselâ kibrit vergisi gibi olurdu.

Bu gizli davranma gösterisinden son derece ümide kapıldım. Fakat dedim ki: «Bu beni büyük mesuliyet altına sokar, çünkü tavsiye edeceğim kimsenin dürüstlüğü yanında bir de kifayeti mevzubahistir. Bu sebeple araştırma yapmam ve Majestelerinin tam aradığı adamı bulmam lâzımdır, bunu en kısa zamanda yapabilirim. Anladığıma göre bu zat son derece gizlilik içinde yalnız malî mevzularda çalışmalı vardığı neticeleri bana vermeli, ben de ondan aldığım bilgilere istinat ile ekonomik kalkınmayı gerçekleştirecek bir plân hazırlamalıyım».

Fakat Sultan başka fikirde idi. Görüşünü kendisini dikkatle dinleyen İbrahim Beye anlattı o da bana nakletti: «Zat-ı Haşmetpenahileri bu şahsa resmi bir hüviyet vermenin daha iyi olacağı kanaatinde bulunuyorlar, öyle olursa az alâka çeker fikrindeler. O kimseyi Maliye Nezaretinde herhangi bir yere tayin ederler, o da size muntazaman raporlarını verir. Haşmetpenah sonra sizinle gizli ajanları vasıtası ile temas ederler».

Bu fikrin son derece doğru olduğunu teslim ettim ve mektuplarımın Zat-ı Haşmetpenahilerinin eline nasıl ulaşabileceğini sordum, zarfın üzerine koyacağım özel bir mühür veya işaretle mi?

Majeste İbrahim Bey aracılığı ile benim kendi mührümün kâfi olduğunu, benim tarafımdan mühürlenecek mektupların Tahsin Bey vasıtası ile doğrudan doğruya kendisine getirileceğini söyledi.

Bundan sonra Haşmetmeâb muallakta duran millî borçların konsolide edilmesi konusuna geçti. Ben bunun ne demek olduğunu sordum. Majeste bunu bana nakletmek üzere İbrahim Beye anlattı. Konsolidasyon eskisini kapatmak için verilen yeni bir borçtur, bir yıl önceki zararı kapatmak için 1,5 milyon lira verilir ve tamamı düzeltilmiş olur.

Ben omuz silkerek «Ne, bu kadar az mı?» deyince Majeste de müteessif bir eda ile omuzlarını silkti ve hazin hazin gülümsedi.

Bütün konsolidasyon projesi hakkında bilgi verilmesini rica ettim, büyük işlerden birisini başarabilmek için bunu halletmenin nasıl mümkün olabileceği konusunda düşünmek için bu lâzımdı. Konsolide etmek belki iyi belki kötüdür, herşeyden önce bütün plânı bilmeliyim. Majeste benim bu arzumun yerine getirileceğini söyledi. Birisi lüzumlu bütün malûmatı bana verecekti.

Sonra konuşmamıza devam ettik. Onun alâkasını çeken her konuda konuşuyorduk. Bu benim de ilgimi çekiyordu. Kaba hatları ile istikbal hakkında bir program çizdim, bunların hepsi bu muhteşem şehir ve İmparatorlukta gerçekleştirilebilir hususlardı. Birer nişan vermek vesilesiyle arkadaşlarım Wolffsohn ve Marmorek bu işlerde kullanılabilirdi. Yeni gelir kaynakları düşünülebilir, meselâ bir elektrik enerjisi monopolü kurulabilirdi.

Majesteleri, İbrahim Bey vasıtasiyle, sarayında bir elektrik tesisatı olduğunu, kendilerinin ışıktan hoşlandıklarını ve diğerlerinden ziyade bu konunun ele alınmasının iyi olacağı

kanaatinde olduklarını bildirdi.

Ben şehirde yapılması mümkün gelişmeleri anlattım. Meselâ altından en büyük gemilerin bile geçebilecekleri (Marmorek'in fikri idi) bir köprünün Haliç'in ağzına yapılmasını ileri sürdüm.

Majesteleri benim bu projeler üzerinde zamanla durabileceğimi, önce devlet borçlarından kurtulma konusuna kendimi hasretmemi İbrahim Beyin aracılığı ile rica etti.

Yorulduğumu hissettim. Konuşmamız iki saatten fazla zamandır devam ediyordu. Konuşma tam istediğim yolda cereyan etmişti. Şimdi benden daha fazla teferruat üzerinde bilgi isteyeceğinden emindim. Bu sebeple konuşmayı tavsattım. Majeste de söyleyecek başka birşey bulamadı ve ayağa kalkarak bana elini uzattı. Ben biraz durup konuştuklarımızın anlaştığımız gibi tam bir gizlilik içinde kalmasını rica ettim. Majeste de tekrar etti: «Gizli, gizli».

Bizim Kongreyi düşünerek, bu arada bir deklarasyonla Yahudilerden bahsedilmesi arzusunu izhar ettim ve bütün detayları ile konsolidasyon projesi ve malî durumun bana bildirilmesini istedim. Bu hususların yerine getirileceğini söz verdi.

Sonra Sultan kapıya doğru birkaç adım attı, İbrahim Bey ve ben eğilerek geri geri çekildik, Sultanın her dönüşünde eğildik ve çıktı.

Daha Önce yazmayı unuttum, konuşmamız arasında Sultan kendisinin Yahudilerin dostu olduğunu söylediği sırada yerimden kalkmış ve önünde eğilmiştim.

İbrahim Beyle kendi odasına gittik. Orada bana içinde Büyük Kordon'un bulunduğu kırmızı kutuyu verdi. Selâmlık sırasında Rus amirali Kriger'e verilenin aynısı idi. Salondan çıktım, giriş kısmında bahşiş isteyen bir sürü elin bana uzandığını gördüm. Birkaç altın para saçıp geçtim.

Sultanın Sarayından dışarı çıktığımda beni dışarıda kim bekliyordu? Crespi! Onu benim yanımda görürse İbrahim Beye karşı çok mahçup duruma düşecektim, fakat Crespi bir yana itilecek gibi değildi, benimle ta kapıya kadar geldi.

Kapıda bir gurup bahşişçinin hücumuna daha uğradım. Bir gurup arabamın etrafını çevirmişti, cebimde ne varsa çıkardım ve Crespi'yi Wellisch'i almaya gönderdim. Arabaya güçlükle bindim ve o sırada Wellisch'in gelmekte olduğunu gördüm ve ayni anda saraydan çağırıldığımı işittim. Çağıranın İbrahim Bey olduğunu zannettik, ama İzzet Bey idi ki kendisini beş yıldır görmemiştim. Kabul köşkünün önündeki fundalıkların yanında dikilmiş birisi ile konuşuyordu. Geçerken beklediğini belirten bir gülümseme ile bana baktı. Dairesine girdim.

Orada bilmediğim bir kişi vardı yanında da bana Cuma Selâmlığı sırasında Sefirler odasında oturabileceğimi ve sonra da Birinci Kâtip tarafından beklendiğimi söyleyen görevli vardı.

Bunların manası ne idi?

Bir süre bekledim. Bütün bu bekleme süresinin en güzel tarafı görünen penbe ve mavi manzara idi. Nihayet İzzet Bey geldi, gözünde vahşi bir hayvanın bakışları, dudaklarında bir arkadaşın tebessümü vardı. Bana bir sigara ikram etti, bir tane de kendisi aldı ve çok eski bir arkadaş gibi davrandı.

Sanki yegâne arzum bu imiş gibi «Sizinle ne zaman konuşabilirim» diye sordum.

«Niçin şimdi olmasın» cevabını verdi.

Çok yorgun olduğumu söyledim. Sultanla yaptığımız uzun konuşma bütün gücümü tüketmişti. Yarma kadar bekliyeyim, zaman herşeyi konuşabiliriz dedim.

Sondaja devam etti: «Borçların konsolidesi ile ilgili» dedi, sanki herşeyi biliyor ve Sultan'ın konuşmasına devam ediyordu.

Yorgun gözlerle pencereden bakmaya başladım. Konuşmadan çok yorgun çıktığımı, düşünme ve konuşmaya iktidarımın kalmadığını söyledim, nezaketle, bana yarın için (yani dün) bir randevu vermesini rica ettim. Saat 12 için anlaştık ve ayrıldım.

Arabada beraberimde gelen Wellisch nişan ve uzun konuşma sebebiyle heyecanlı ben ise başarılı olduğum zamanlardaki gibi gayet sakindim. Wolffsohn ve Marmorek otelin penceresinde sabırsızlık ve endişe ile beni bekliyorlardı. Daha uzaktan, arabadan elimi salladım. Kucaklaştık. Normal zamanlarda bile heyecanlı olan Marmorek, sabırsızlanıyor, Wolffsohn teferruatı anlatmamı bekliyordu. Fakat bu seyahat sırasında en aziz arkadaşlarıma bile fazla açılamazdım. Şöyle dedim :

«Size birşey söylemiyeceğim, bir kelime bile. Dönüşte trene bindiğimiz zaman bazışeyleri öğrenirsiniz. Bu sizi sır saklama zahmetinden kurtaracaktır».

İyi arkadaş olduklarından bana hak verdiler.

Crespi göründüğü zaman zor kurtulup yerime gidebildim.

ve suç ortağı Nuri, Vambery'nin vadettiği mükâfatın peşinde idiler. Bana beraberce Nuri Beye gitmemizi teklif etti, fakat ben yanaşmadım. Şimdi çok daha dikkatli olmalı ve bir arada görünmemeliyiz, dedim. Yarım saat sonra Nuri Beye gittim, herşeyi kendisi yapmışçasına mühim adam pozları alıyordu. Onu hayal içinde bıraktım. Büyük lordların sanatlarından biri de kendilerini soydurmaktır. Bir hırsız gibi, ki öyledir, sevinsin biraz.

Benim tercümanlığımı yapan Merasim Nazırı İbrahim'in kendi listesinde bulunup bulunmadığını sordum.

«Hayır, o yok» diye cevaplandırdı Ekselans Nuri, kim olduğunu bilmek istiyordum. Ona bir güzel araba ile bir çift atı Crespi vasıtasiyle gönderecektim (ne fikir ya). Bu ve diğer hususlarda bana tavsiyelerinin ne olduğunu —sanki hepsine inanmışçasına— sordum. Bilhassa İzzet Beye ne mikdar vermeyi düşündüğünü sordum.

«7000 veya 8000 frank» diye yalan söyledi, gözlüğünün arkasından bakarak «İzzet benim en yakın arkadaşımdır» dedi.

Fakat kendisine bugün İzzet Beyle görüştüğümü, yarın yine konuşacağımı söyleyince, bana ciddiyetle dikkatli olmamı ihtar etti.

«Nasıl olur? O sizin en yakın arkadaşınız değil mi?»

«Evet, benim iyi arkadaşımdır, öyledir, ama sen onu kendi mevzuunla ilgili olarak görmemelisin yoksa Tahsin Beyin düşmanlığını kazanırsın» dedi.

«Peki Tahsin Beye ne kadar vermeyi düşünüyorsun » diye saf saf sordum.

«Takriben ayni miktar» diye yalan söyledi. «Tahsin çok kudretlidir ama İzzetten sakın. O sıkılmış limon gibidir. Bana inanmalısın çünkü onun arkadaşıyım. Onun seni dairesine ça-ğırması bir tuzaktır. Bunu bütün saraya yayacaktır. Senin Sultanla konuşman hakkında

kendisine açıklamada bulunduğunu işae edecek ve herşey mahvolacaktır».

20 Mayıs, İstanbul'

Ayın 18 ve 19 unda geçenleri ancak şimdi yolda yazabiliyorum. 20 i sabahı tam Sultan'a beni bir daha kabul etmesi hususunda mektup yazmak üzere iken, İbrahim Beyin saat 10.30 da sarayda bulunmamı isteyen tezkeresi geldi. Wolffsohn ve Oskar bankaya 40 000 frank almaya gittiler. Wolffsohn otelde benim saraydan dönüşümü bekleyecek, Oskar da gidip Nuri'ye Wolffsohn'un beni beklemek zorunda olduğunu bildirecekti. Ancak ben dönünce Nuri gelip 50 000 frankı alabilecekti.

Biraz huzursuzluk hissediyordum. Burası çok çabuk değişmelerin vaki olduğu bir memleketti. Dün Mecidiye nişanının Büyük Kordonunu alırken bugün belki de bir kenara atılıverirsiniz.

Bu hava içinde Yıldız'a vardım, İbrahim Bey tarafından kabul edildim, bana dostça fakat nâfiz nazarlarla bakıyordu.

Dairesinde karşılıklı oturduğumuz zaman teklifsiz bir hava içinde kendisinin mükemmelen bildiği hususlar hakkında bana sorular sordu. Dün beni tekrar saraya davet etmek istemişler fajsat bulamamışlardı. Bunun üzerine benim nerede bulunduğumu dün kabul köşkünden çıktığımda bana refakat eden centilmenden sormak istemişlerdi, ne idi onun ismi?

Gayet soğukkanlı, «Crepsi» dedim.

«Evet öyle ya Crespi ve ondan sonra da İzzet beyle beraberdiniz».

«Evet efendim, beni çağırttı. Onu beş yıldır görmedim ve temas etmekten de kaçındım. O benimle Sultan ile konuştuğumuz hususlarda konuşmak istedi, fakat ben çok yorgun olduğumu söyledim ve ancak Majestelerinin müsaadeleri dahilinde malûmat arzedebileceğimi ifade ettim».

İbrahim Bey memnun bir şekilde başını salladı. Bu anda

ne tarafa mensuptur bilemem, İzzet Beyden mi Tahsin Beyden mi taraf?

«Kendimi tamamen Majestelerinin emrinde gördüğüm için bugün öğle vakti buluşmak için verdiğim sözü özür dileyerek iptal ettim ve gelemiyeceğimi bildirdim».

İbrahim tekrar memnun oldu.

Zaman zaman raporlar geliyor ve o notlar alıyor, tezkereler yazıyordu. Mühürlerken gösterdiği ihtimamdan bu mektuplardan ikisinin Sultana ait olduğunu anladım. Diğer dairelerden birkaç dedi kodulu haber geldi. Türk memurlar çok, ama çok yavaş tonda konuşuyorlardı. Bu benim türkçeyi bilip bilmediğimden tam emin olmadıklarından ileri geliyordu.

Öğle oldu, İbrahim Bey yemeği beraber yememizi teklif etti. Bir odada mükellef bir yemek hazırlanmıştı. Bir sürü tabak gelip gidiyordu, her gelen bir evvelkinden daha yerli şeylerdi.

Yemek sırasında kapı açıldı ve İzzet Bey sanki Sarayın sahibi imişçesine bir uğursuzluk nişanesi gibi içeri girdi. Derhal oturdu ve yemek yemeğe başladı. Yemek esnasında başka garip bir olay daha oldu. İbrahim Bey bana mavi bir zarf verdi. Zarf Zat-ı Haşmetmeâbdan geliyordu.

Heyecanla teşekkür edip açtım. Dostluk hatırası bir kravat iğnesi idi. Altın sarısı bir

mücevher.

Sofrada yalnız ben şarap içiyordum, diğerleri su içiyorlardı. Kadehimi Majestenin sıhhati için kaldırdım, onlar da ayağa kalkıp su kadehlerini kaldırdılar.

Yemekten sonra kahvenin üzerine İzzet Bey kendisinin konsolide edilecek borçlar hakkmdaki plânı bana açıklamakla görevlendirildiğini söyledi.

Bu aşikâr olarak hırsızların bir plânı idi. Bir gurup bu borcu borsaya intikal ettirmek için 30 milyon liraya ihtiyaç gösteriyordu. Tam saçmalık. Gayet sakin sonuna kadar dinledim ve bu konu üzerinde düşündükten sonra fikrimi açıklayacağımı söyledim.

İzzet vahşî hayvan bakışları ile kalkıp gitti, ben de İbrahim Beye geldiğimi Sultana haber vermesini rica ettim. İbrahim Bey bunun en iyisi İzzet Bey vasıtası ile yapılması olduğunu söyledi ve o anda anladım ki kendisi İzzet'in gurubuna mensuptur. İzzet Bey çıkarken bir işaret yapmıştı, daha o zaman işin menfileştiğini anlamalı idim.

İbrahim Beyin yanında bir müddet daha kaldım, bana Neue Freie Presse'deki durumumu sordu, ben de üzerine bastıra bastıra, sadece bu gazetenin edebiyat köşesinin editörlüğünü yaptığımı söyledim. Fakat onlar beni ille umumi editör görmek eğilimindeydiler. Bunu düzeltmem üzerine müstehzi bir şekilde «Herhalde bu müessesenin bir idare müdürü var-dır?» dedi, ben de «Evet vardır, Mösyö Bacher'dir» cevabını verdim. Bunu söylediğim sırada benim Büyük Kordon'dan sıkılır oldum. İbrahimin ifadesi de belirli şekilde kötüleşti.

Daha orada iken Sultan'dan cevap geldi: Çok meşguldü ve beni şimdi görememekten müteessif idi.

Sarı mücevher sadece günlük sonuçtu.

Daha sonra Nuri yanında adamı Crespi olduğu halde otele geldi. Wolffsohn makbuz konusunda güçlükler çıkardı. Yazı masası başında Nuri'nin açıkça bir makbuz vermek istememesi üzerine münakaşa çıktı. Wolffsohn ona kartviziti üzerine bir makbuz yazmasını teklif ettiğinde hatırı kırılmış bir masum insan tavrı ile kaldırıp yere attı. Ben araya girerek istediği bir şekilde imza vermesini söyledim. Sonra hala bozulmuş olarak kalktı ve kalın banknot destesini almayı reddetti, «Crespi'ye veriniz onu» dedi. Giderken elini gayet soğuk bir şekilde Wolffsohn'a uzattı ve beni işaret ederek «Bu centilmen buralarda fazla iş yapmayacak» dedi. Ben hürmetkâr bir şekilde kendisine kapıyı gösterdim. Merdivenlerde: «Bu 40 000 frankı o bankaya teslim edeceğim, size şunun için itimat ediyorum» deyip bileğimi tutarak farmason işareti yaptı. Ben «Siz beni bilirsiniz» diyerek ayni işaretle mukabele ettim.

19 Mayıs, Pazar

Sefil bir gün. Sabahleyin Wolffsohn'u Wellisch ile Saraya gönderdim. Wolffsohn'a kapalı bir mektup verdim, içinde Sultana hitaben yazılmış ve İbrahim beye verilecek bir mektup vardı. İkinci bir mektupda ise Tahsin Beye verilecek 10 000 frank bulunuyordu.

Akşam saat 7 ye kadar görünmediler. Çok heyecanlandık. Beklerken Oskar'ın çektiği sıkmtı ve ıztırap beni de sinirlendirdi. Nihayet odama çekilip kapıyı kilitledim, ondan ancak bu şekilde uzaklaşmaya imkân buldum ve saatlerce yatağa uzanarak bekledim.

İkisinin bu kadar uzun müddet kaybolmaları çok esrarengiz ve karanlıktı. Belki Tahsin para meselesinden gürültü çıkarıp fırtına yaratmıştı. Başka ne olabilirdi?

Nihayet döndüler. Tahsin onları hiçbir fiata kabul etmeyeceğini bildirerek yamna kabul etmeyi reddetmişti. Onlar da bu zamana kadar İbrahimi beklemişlerdi.

Sultana ana hatları ile şöyle bir veda mektubu göndermiştim:

21 Mayıs 1901

«Efendimiz,

Zat-ı Haşmetpenahilerinden ayrılırken tahtınıza olan sadakat ve kalbi minnetlerimi bir defa daha teyid etmek isterim.

Viyanada ancak zaruri olan zaman süresince kalıp gerekli projeleri en geç bir ay içerisinde hazırlayacağım.

Seyahatlerim sırasında sizinle derhal ve çok gizli olarak temas etmek zorunda kalmam muhtemeldir, bu itibarla Zat-ı Haşmetpenahileri Viyana, Paris, Brüksel, Londra, Hague, Berlin, St.Petersburg ve Roma sefirlerine vereceğim dokümanların şifreli telgraf ile Zat-ı Haşmetpenahilerine ulaştırılması konusunda direktif verirlerse uygun olacaktır.

Viyana Sefiri vasıtası ile bu yol haberleşmemin uygun olup olmadığı hususunu bildirmek lutfunda bulunmanızı istirham ederim.

Gelecek haftalar faaliyetle dolu olacaktır. Allah Haşmetmeâblarımın hizmetinde bendelerine muvaffakiyet ihsan etsin.

Sadakatimi arzederim efendimiz,

Zat-ı Haşmetpenahilerinin sadık bendesi Dr. Theodor Herzl».

İbrahim Beye de şunları yazmıştım :

«Ekselans,

Size Majestelerine hitaben yazdığım veda mektubunu takdimle kesb-i şeref eylerim. İçinde göndereceğim raporların emniyeti ile alâkalı hususlar vardır.

Zat-ı âlinizden bütün yazışmalar için kullanacağımız şahsî adresimi not etmenizi rica edeceğim. Şöyledir : Haizingergasse 29, Wahrang, Vienna.

Derin hürmetlerimin kabulünü rica ederim.

Ekselanslarının sadık bendesi Th.Herzl».

*

*   *

21 Mayıs, «Principessa Maria» gemisi

Yıldız Sarayında göründüm, bu gerçek, bu hususu tarih kayıt için enteresan bulacaktır.

Hatıralarımda bazı olayların zorlaması sonucu olaylar hakkmdaki gerçek görüş ve hükümlerimi bazan zamanında, intibaları taze iken kaydedemedim. Fakat şimdi Karadenizde bu Romen gemisinde kendimi tam serbest, emniyette, tıpkı Yafa’dan ayrılırken bindiğim Dundee gemisindeki gibi hissediyorum.

Bu itibarla burada Sultan Abdülhamid hakkında yazacaklarım gerçeğin tam ifadesi olacaktır.

Gayet tabiidir ki bana verdiği Mecidiye Nişanının Büyük Kordonu ve sarı mücevher bana en küçük şekilde tesir etmiş değildir. Böyle şeylere karşı tamamen soğuk kalmışımdır. Benim için bunlar sadece politik değeri olan şeylerdir. Böyle şeylerin hareketin faydasına bir kapital değeri olduğuna inanırım. Bunlar bize kuvvet verir, daha çok otorite kazandırır ve bu otorite ile daha büyük işler yapabiliriz.

Sultan Abdülhamid hakkmdaki intibaım onun zayıf, korkak fakat iyi tabiatlı bir insan olduğudur. Bana göre o ne zalim ne dessas bir kimsedir, fakat kendi adına haris, rezil bir entrikacılar zümresinin cümle habaseti icra ettikleri tamamen çember içine alınmış bir mahpustur.

Eğer Siyonist hareketini takip etmek zorunda olmasaydım, şimdi oturur bir eser yazar ve bu zavallı mahpûsu hürriyetine kavuştururdum. Sultan İkinci Abdülhamid Han birçok sahtekârlar tarafından memlekette emniyet ve saadeti yok eden bir kimse olarak tavsif edilmiştir. Ben böyle hayasız bir çetenin bulunabileceğine asla ihtimal vermemiştim. Sarayın kapısından başlayıp onun kapısının ağzına kadar devam eden rüşvetçi gurubun mevcudiyeti onun kabahati değildir. Herşey bir iştir ve her vazifeli veya fonksiyonu olan herkes bir dolandırıcı durumundadır. Hiç değilse benim her yerden duyduğum ve bizzat gördüklerimden sonra bunun bir iftira olmadığına inandım.

Bu anonim tufeyliler zümresini ancak zehirli yılanlar sürüsü ile mukayese edebilirim. En zayıf, en hasta ve en az zehirli yılanın başında küçük bir taç vardır, fakat bu yılan sürüsünün öyle özel bir kuruluşu vardır ki herşeyi yapan ve zehirleyen olarak sadece o taçlı yılan görünür.

Yıldız Sarayının bu sefilleri gerçek bir çete hüviyetindedir. Bir rezaleti icra ettikten sonra hemen dağılıyorlar, ortada dolaşan çete efradından birkaçı hiçbir zaman mesul görünmüyor, bütün mesuliyet iş adına yapıldığı için Sultana yükleniyor.

Ve tahta telkinde bulunularak işlettirilen bütün kötülüklerin, zalimane cürümlerin nefreti gayet kurnazca, —aslında mücrimler tahtın etrafında bulundukları halde— bu isim üzerine toplanmaktadır.

Onu hala gözümün önünde imiş gibi görebiliyorum, hırsızlıktan çökmekte olan bir imparatorluğun Sultanı. Küçük, belki Selâmlık merasimi için haftada bir taranan sakalı ile pejmürde bir kılık. Uzun bir palyaço burnu, uzun sarı dişler, muhtemelen yuvarlak olan kafasına tam oturtulmuş bir fes ve arkadaşlarla eğlenirken kullandığım bir sözü burada hatırladım, sanki bu fesi yere düşmekten korumak için yapılmış iri iki kulak, beyaz biraz büyük boy eldivenler içinde zayıf eller ve kaba kumaştan yapılmış rengârenk bir elbise. Meler gibi bir ses, her kelime üzerinde bir zorlama ve her bakışta bir ürkeklik. Ve bu adam hükmediyor, hiç şüphesiz sadece satıhta ve ismen hükmediyor.

Peki bu zavallı sultanın grotesk maskesinin arkasındaki asıl alçak kim?

Birinci kâtip Tahsin Bey mi? İkinci kâtip İzzet Bey mi? Yoksa o daha benim henüz tanımadığım ve bataklıklar arasında, Yıldız Sarayının ihtişamı içinde çalıların arkasında saklanmış biri mi?

Tahsin soğuk ve pasif bir adam, İzzet her an saldırmaya hazır bir kaplana benziyor.

Bu defa gördüğüm en iyi iş galiba bu kaplan İzzet'i ehlileştirmiş olmamdır. Gerçekten ilk fırsatta beni parçalamaya hazırken aldığı hediyeden sonra kuyruğunu bacağı arasına kıstırıp hırlamayı kesti.

Dün olanların hikâyesi de şöyle :

Sabah ilk iş olarak bavul ve eşyamızı öğle vakti yola çıkacak şekilde hazırladık. Son dakikada da olsa Orient Eksprese yetişmemiz için gereken hazırlıkları Oskar Marmorek yaptı. Bu defasında yanıma Wellisch'i almadım zira Wolffsohn'dan dün onun bir gün önce mektubu Tahsin'e verirken mübalâğalı hareketlerde bulunduğunu işitmiştim. Saraya giderken yanıma Wolffsohn'u aldım, içinde 10 000 frank bulunan zarf ayarlanacak uygun bir vesilede verilmek üzere onda duracaktı. Ben Tahsin'i elde etmek istiyordum fakat bir skandala sebebiyet vermek veya reddedilmek istemiyordum. Duruma göre zuhur edecek fırsatı kollayacaktık.

Saat 9.00 da Saraya vardığım zaman İbrahim Beyi beni bekler buldum. Wolffsohn'u bekleme odasında bırakarak onunla birlikte dairesine girdim. Önce Sultanın bir mesajını verdi ki kendileri bu defa beni kabul edemiyecek kadar meşgullerdir fakat istediğim herşey i İbrahim Beye söyleyebilirim. Majesteleri benim dünkü mektubumu, daha doğrusu İbrahim Bey tarafından yapılmış tercümesini derhal okumuşlardı. Zat-ı Haşmetpenahileri dün öğle sonrası yürüyüşlerinde benim mektubumla alâkalanmak tenezzülünde bulunmuşlardı. Majesteleri benim ileri süreceğim teklifleri tecessüs buyuruyorlardı. Malî durum saltanatlarının başlangıcı sıralarından daha da kötü bir durumda idi. Majesteleri birkaç defa da benim arslan hikâyesini zikretmişlerdi. Görüşlerimi niçin İbrahim'e anlatmıyordum. O bunları derhal not eder ve Zat-ı Haşmetmeâba takdim ederdi.

Bunun üzerine ben başladım o da not aldı.

Meseleyi, Sultanın zayıf kafasını düşünerek sistematik bir şekilde ortaya koydum. Şifahi olarak meseleyi iki kısımda mütalea ettim, ben söyledim, zavallı İbrahim de yazdı.

Menfi Kısım

A-İzzet Beyin konsolidasyon plânının tatbik kabiliyeti yoktur, buna teşebbüs etmek bile zararlı olur.

B-Borçların hali hazır durumunda birşey tavsiye edilemez, zira şimdiki halde Türkiye çok ağır şartlarla para almış durumdadır.

II.Müspet Kısım

A-İtimat edilir bir şirket tarafından «borçlar» büyük bir gizlilik içerisinde borsa'ya intikal ettirilmeli ve üç yıl içerisinde en uygun şartlar temin edilmelidir.

B-Bu arada acil ihtiyaçlar karşılanmalı, bilhassa 1 Ekimde karşılaşılacak olan 1,5 milyon liralık zararı karşılamak için şimdiden gerekli adımlar atılmalıdır.

C-Bu zaman zarfında yeni gelir kaynakları araştırılmalı ve olgunlaştırılmalıdır.

Ana Prensipler

Biz Yahudiler dünyada bir koruyucuya muhtacız ve biz bu koruyucunun tam güçlü olmasını isteriz.

İbrahim yazdı, yazdı ve sonra Türk usulünce dizi üzerinde bunları bir de temize çekti. Bu arada Tahsin Beye veda etmek üzere kabul edilmemin teminini istedim. Tahsin tekrar meşgul olduğunu bildirdi ve Majeste Sultan tarafından çağırıldı.

Saat 11 de İbrahim Bey işini bitirdi, raporu ihtimamla mühürledi ve Zat-ı Şahaneye gönderdi.

Kısa bir müddet sonra Sultan tarafından çağırıldı, bunu ceketinin düğmelerini ilikleyiş şeklinden anladığımı söyleyebilirim. Çok geçmeden döndüğünde Tahsin de yanında idi, müspet ifadeyle bana baktı, elimi sıktı, tebessüm etti, bana ayıracak zamanı olmadığına üzüntü duyduğunu fakat en kısa zamanda beni tekrar İstanbul'da nasıl olsa göreceğini söyledi.

Tekrar kısa bir müddet bekledim. Vakit geçiyordu ama yine de trene yetişebilirdim. Birden kapı açıldı ve habis panter İzzet içeri sıçradı. Elinde hemen tanıdığım bir kâğıt vardı, bu son derece gizli olarak hazırladığım, İbrahimin de tercüme ederek Sultana takdim ettiği rapordan başka birşey değildi.

Eski Amerikan Sefiri Straus bana vaktiyle Viyana'da Sultan Abdülhamid'in alçağın biri olduğunu söylemişti. Bana «Gizli, gizli» diye gözlerini devirerek verdiği sözün sonucu bu mu olmalıydı?

İzzet raporu elinde muzafferane sallıyor ve sanki bana şöyle diyordu : «Ne? Yahudi köpek, senin entrikanı anlayıp önüne geçeceğimi aklına getirmezdin değil mi?»

Faaliyete geçmişti, ben de öyle yaptım.

Asabi bir şekilde «Beyefendi, konsolidasyon plânı ne bakımdan zararlıdır » diye söze başladı, anlıyorum ki benim teklifim onun hırsızlık plânlarına set çekiyordu.

Önce onun saldırmasına müsaade ettim. Nazik olmaya çalıştım. «Ben bu fikir iyi değildir demiyorum» dedim.

«Eh, öyleyse iyi'dir değil mi?» dedi müstehziyane ve İbrahime dönerek bağırdı: «Yaz».

Böylece İbrahim belli ki Sultana takdim edilecek ve yalanla dolu olacak bir metni yazacaktı. Bu «Yaz» emir ve İzzet'in bakışları bana tehlikeyi bütün vüs'atiyle gösterdi. Şimdi o beni harabedip Sultanın gözünden düşürme faaliyeti içindeydi. Bir an içinde mücadele ruhumu kazandım ve gayet soğukkanlı İbrahim'e hitabettim :

«Evet ekselans, yazınız : Fikir güzel ve uygun, tam hırsızlık etmeye müsait» [42]. İzzet'in gözlerine anide sinsi bir bakış geldi. Hangi manayı kastediyordum? Uçmak mı, çalmak mı? Nazikâne dikteye devam ettim :

«Havada uçmak. Fakat mevcut şartlar içerisinde bu imkânsızdır. Havada uçmak imkânsız olduğuna göre buna girişirseniz düşer ve birşeyler kırarsınız. Bu fikir zararlıdır .Bu gayretin bir tek neticesi borsada Türk tahvillerinin fiyatını yükseltmek olur, proje bütünü ile gayr-ı kabil-i tatbiktir. Rehinden kurtulmak için başlangıçta lüzumlu olan 30 milyon lirayı hiçbir zaman bulamazsınız. Bulsanız bile tahvillerin fiyatı bunun üzerine derhal yükselecek ve bu 30 milyon lira yine kâfi gelmeyecektir».

Haydut teslim olarak «Ben bunu kastedmedim» dedi. Dün söylediğinden ötürü böyle davrandı.

Tekrar ayni konuya gelerek onu güç duruma düşürmedim. Nihayet kendisini kazanmak istiyordum. Ellerini bağladıktan sonra onu bakışlarımla yola getirmeğe çalıştım.

---

42 Fransızca cereyan eden konuşmada Dr. Herzl'in hırsızlık diye çevirdiğimiz sözü yerine kullandığı kelime «Voler» dir ve iki mânaya gelmektedir: Hırsızlık ve Uçmak. Bu ikili anlamdan faydalanmaktadır.

İbrahim yanımızda olduğu sürece ona birşey söyleyemezdim. Sadece derin derin gözlerinin içine baktım ve şöyle dedim : Bizim işbirliğimizle her türlü malî problem Haşmetmeâbın lehine olarak halledilebilir. İşbirliği yaparsak siz şunları şunları yaparsınız v.s. Daha bir sürü sözler, imalar ortaya attım.

Saatime baktım. Treni kaçırmıştık. Sonra bir hata yaptım, büyük bir hata. Dışarı çıktım ve Wolffsohn'a otelde hazırladığımız zarfı derhal Tahsin Beye vermesini söyledim. Bu mektupta ona dün Wolffsohn'dan almayı reddettiği mesajı Vambery vasıtası ile göndereceğimi söyledim.

Tekrar daireye girdiğimde İbrahim ve İzzet türk âdetlerine göre beni ayakta bekliyorlardı.

Konuşma devam etti. İzzet daha nazikti. Bulunacak yeni gelir kaynakları üzerinde konuştuk. Majeste bana beş monopolün işletilmesini teklif ediyordu: madenler, petrol yatakları v.s. Muhtemelen bu parayı bizim bulacağımız anlamına geliyordu, bizi sömürmekten hoşlanacaklardı. Arkadaşça baktım: Peki, bunlar yapılacaktı.

Sonra İzzet ağzından kaçırdı:

«Çok yakın istikbalde dört milyon liraya ihtiyacımız var. Harp gemisi v.s. sipariş ettik. Sözün kısası dört milyon lâzım, bunu bize bulabilir misiniz?»

«Zannederim mümkündür. Arkadaşlarımla istişare etmem lâzım. Herşey Zat-ı Haşmetmeâbın Yahudilere karşı davranışına bağlıdır».

«Böyle bir ikrazın gerçekleştirilmesi hususunda sizin düşünceniz nedir» diye İzzet sordu.

Ben hala İmtiyazlı Şirket konusuna girmek niyetinde değildim, onların bu konuda çalışmalarını istedim, arkadaşlarımla istişareden sonra üç veya dört hafta içinde sonucu yazacağımı söyledim.

Zannederim işte tam o anda idi ki içeriye Tahsin'in gizli ajanı İsmail Hakkı Bey girdi ve içeride İbrahim ve can düşmanı İzzet beylerin bulunmasından ötürü son derece hasmane bir tarzda bana, mektupta bahsettiğim mesajın ne cins bir mesaj olduğunu, Tahsin Beyin o mesajı kendisi vasıtasiyle göndermemi istediğini söyledi.

İzzet hemen kulak kabarttı ve İbrahime benim de gördüğüm bir göz kırptı. Onlar paranın kaynadığını zannettiler. Ben ne olduğunu anlıyamıyordum. Tahsin benim rüşvet verdiğimi mi ortaya koymak istiyordu? Yoksa sadece parayı mı istiyordu? Durumdan emin olmadığım için ve burada da düşman gibi görüldüğümü düşünerek, gayet soğukkanlılıkla bunun Profesör Vambery'nin yazmamı istediği bir husus olduğunu, ayrılmazdan önce de yazacağımı söyledim.

İsmail Hakkı kızgın odayı terketti.

Maamafih biz konuşmaya devam ettik, şimdi beklenmeyen bir hava ortaya çıkmıştı.

Sultan Abdülhamid İzzet ve İbrahim vasıtasiyle bana şunu sormuştu: «Bu veya şu şekilde Türkiyede iş yapmak isteyecek Yahudilerin vatandaşlık durumları ne olacaktı?»

İzzet kaba fransızcası ile: «Yahudiler buraya gelebilirler, ama Osmanlı tebaasına girmeyi kabul etmek şartiyle tabii. Meselâ siz Devlet Borçları tahvillerini geri satın aldığınız zaman, bu alıcılar Zat-ı Haşmetpenahilerinin tebaalığını da kabul etmelidirler. Ayni şey kolonist olarak gelenler için de varittir. Onlar sadece Türk tabiyetine girmekle kalmamalı, eski

tabiyetlerinden de vazgeçmeli ve bunu kayda geçirtmelidirler» dedi.

İbrahim Bey de «Eğer Zat-ı Haşmetpenahileri çağıracak olursa askere de gideceklerdir» dedi. İzzet bir sırtlan sokulganlığı ile devam etti: «Bu şartlar altında her memleketteki Yahudileri kabul edebiliriz».

Kendi kendime düşündüm: «O kadar çok yaşarsınız!» İzzet Bey ve şürekâsının işine bizim bir sürü yağma edilecek zengin ve fakir getirmemiz pek elveriyordu. Fakat şimdi bunlara herhangi şekilde muhalefet etmek faydasız olacaktı. Daha sonra «İmtiyaz» alındığında bunlar bölüm bölüm satın alınacaktı.

Bunun için Abdülhamid Han'ın yüksek himayesinin bizim için kâfi olduğunu, detaylara geçmeye hazır bulunduğumu ifade ettim.

«Birşey daha var, kolonizasyon kitleler halinde olmamalıdır, meselâ beş âile şu bölgeye gelmişse diğer beşi başka bir bölgeye yerleştirilmeli ve aralarında irtibat bulunmamalıdır».

Kendi kendime «Böylece onları daha kolay ve rahat şekilde yağmalayabilirsiniz değil mi?» diye düşündüm. Ve bunu da tasvip ettiğimi hareketlerimle anlattım.

«Bu şekilde bir dağıtılmaya ben muarız olmasam bile teknik ve ekonomik sebepler karşısına çıkacaktır. Bildiğiniz gibi, geçen yıl Zat-ı Şahane **Anadoluda bir kısım toprağı Romanya Yahudi muhacirlerine lutfedeceklerdi.** Bütün bu cömertçe ya' pilmiş ihsana rağmen ben ekonomik temelden mahrum kalacak böyle bir dağınık yerleştirilmenin halen dahi aleyhinde bulunuyorum. Bunu kabule imkân yok. Ne yapılabilir? Büyük bir arazi şirketi kurulur, işlenmemiş topraklar bu şirket tarafından tespit ve temin edilir sonra da oralara halk iskân edilir. Filistinde bu maksat için kullanılabilecek kâfi miktarda arazi bulunmaktadır. Hiç şüphesiz bir Osmanlı şirketi olacak olan böyle bir şirket toprağı ekime elverişli hale getirir, insanları yerleştirir ve vergi verir. Bu şirketin müstakbel gelirleri nazarı itibara alınarak şimdiden para ödenebilir. Böylece bir gelir kaynağına derhal kavuşmuş olursunuz».

İlk defa olarak ve Sultanın temsilcilerinin önünde «İmtiyaz» konusunu ortaya atmış ve telkinlerimi yapmış bulunuyordum.

Meseleyi daha sonraki müzakerelere bırakmanın tam zamanı idi. Altının yardımı ile İzzet ve benzerleri süpürülüp atılacaktı.

İzzet gözden kayboldu, görünüşe göre anlattıklarımı Majesteye anlatmaya gitmişti. Bir müddet sonra Zat-ı Şahanenin iyi yolculuk temennileri ile döndü. Benim tekliflerimi bir ay içinde bekliyordu.

Böylece «İmtiyaz» konusundaki müzakerelere fiilen girişmiş olduk. Bundan sonra herşey talihe, maharete ve paraya bağlı.

Şimdiki durumda «İmtiyazlı Şirket»e bizim Osmanlı İmparatorluğuna olan sempatimizi uyandıracak bir karakter vererek ileri sürüyorum. Bundan sonra neler olur, göreceğiz.

*

* *

24 Mayıs, 1901, Viyana

Dün akşam eve döndüm.

20 Mayıs günü Sultana gönderdiğim mektup şu idi:

«Efendimiz,

Bendelerini Zat-ı Şahanelerinin kabul buyurmakla gösterdikleri teveccühe kalbi minnetlerimi arzetmeme müsaade buyurunuz. Bendenizi en sadık köleleriniz arasında sayınız.

Viy anadaki işlerim sebebiyle Pazartesi günkü Orient Ekspresle ayrılacağım için bu hissiyatımı ifade için tekrar kabul buyurulmamı istirham eylemiştim.

Zat-ı Şahanelerinin iradeleri üzerine ekselans İzzet Bey bana proje meselesinde etraflı ve tatminkâr izahat verdiler. Bunlar üzerindeki görüşlerimi acizane arzedebilmem için acaba Zat-ı Şahaneleri daha önceki istirhamımla ilgili bir işarette bulunurlar mı. Eğer bu yapılırsa çok muvafık olacaktır.

Bendelerinin Zat-ı Hakîmanelerine arzedeceği çok gizli bir plân daha bulunmaktadır. Fakat Majesteleri teferruata inmek isteyeceklerinden izahı uzun saatler sürebilir.

Arslanm tacını kurtaracağı saat belki de gelmiştir. Herşeye kaadir olan Allahın izniyle Türkiye tarihinin bir dönüm noktasına gelmiştir, Haşmetli Sultan İkinci Abdülhamid Han'ın saltanatı hem müslüman hem Yahudi tebaasını saadete garkedecek, yeni bir ihtişam devri başlayacaktır. Bu samimi görüş ve fikirlerimi arzetmekten büyük heyecan duymaktayım.

Sizin sadık ve vefakâr köleniz olmakla şeref duyuyorum efendimiz.

Dr. Theodor Herzl».

27 Mayıs, Viyana

Dün veya bugün Baron Hirsch'i ziyaretim ve bir Yahudi Devleti kurma faaliyetine geçişimin altıncı yılıdır.

Ne seyahatler, ne çalışmalar.

Crespi'ye mektup :

Viyana, 28 Mayıs 1901

«Muhterem Efendim,

Birkaç hafta için Viy anadan ayrılıyorum. Daha Haziran gelmemekle beraber o aya ait istihkakınız 1000 frankı çek olarak gönderiyorum. Lütfen mektuplarınızı çift zarfa koyarak «Dr. Kokesch, Tuchlauben 17, Vienna I» adresine gönderiniz.

İyi haberlerinizi bekliyorum, saygılarımın kabulünü rica ederim».

29 Mayıs, Ekspreste, Vambery'y e giderken...

Dün sabah Sefir Mahmut Nedim Beye gittim, beni «Tebrikler efendi» diye karşıladı. Ve hemen sonra bütün dertlerini ve ahmaklıklarını bana açıklamaya koyuldu. Bu da diplomat ha? O diplomat ise ben neyim?

Yanında çalışan kâtiplerinden şikâyet etti. Hepsi casusluk ediyor, kendisi hakkında iftiralar uyduruyor ve hiçbir iş görmüyorlar imiş. Bir sürü yalancı ve şantajcıdan başka birşey değillermiş. Sefaretin birinci kâtibi İstanbul'a raporlar gönderip kendisinin devamlı içki içtiğini, gündüzleri bile sendeleyip gezdiğini bildiriyormuş, dört ayak üzerinde geziyor diyormuş. Dört ayak üzerinde demiş eşek herif... Bu solo komedi birkaç dakika sürdü. Sonra

İkinci Kâtibe geçti. O da sabah saat 9.30 da metresinden gelir, büroda birkaç sigara içer ve hiçbir iş görmeden saat 11 de çıkar gidermiş. Sonra müsteşarı ele aldı. Okuyup yazması olmayan bir mısırlı olan bu zat, müslüman olan karısını kısa kollu elbiselerle toplantılara götürürmüş. Kadın Hidiv'in kızkardeşi imiş ve bir defasında onu İmparatora takdim etmek istemiş, ama erkek kardeşi dine bağlı bir insan olduğu için bunu şiddetle reddetmiş. Bunları Yahudi dininden bir misal göstererek izah etti: Bu tıpkı bir cumartesi günü bir hahama domuz eti yemesini ve sigara içmesini teklif etmek gibidir.

Sonra Türkiyenin içinde bulunduğu şartlara geçtik, bunları idaresizlik ve alçaklıkla tavsif etti. Kendisine hala 4500 sterlin borçlu durumda imişler, maaşının % 10 unu tefecilere ödemek zorunda kalıyormuş v.s. bütün bunlara kulak tıkadım.

«Şeytanî deha» diye adlandırdığı İzzet'ten de tenkitkâr şekilde bahsetti. Bir zaman gözden düşmüştü, bu gerçekti, ama Sultan sırlarının ortağı olan birisini uzaklaştırıp atmamıştı. Eğer ortadan kalksa Sultan herhalde dört kandil dikermiş.

Tahsin ondan daha iyi imiş ama, Sultanın iki iradesine rağmen kendisine 4500 ü ödettirmediği için ona da kızgındı. İzzet ve Tahsin Beyler ne isterlerse yapabilirler imiş ama Tahsin biraz daha meşru şekilde hareket edermiş.

Sultan tarafından uzun bir süre kabul edilip konuştuğumu söylediğimde pek mütehassis oldu. Konuştuklarımız hakkında birşey anlatamıyacağımı, İbrahim Bey vasıtası ile mektuplaşmamı tavsiye ettiğini söyledim. Mektuplarımı sefaretin kuriyesi vasıtasiyle göndermek ricam üzerine, böyle bir kuruluşları olmadığını, her sefirin mektuplarını normal posta ile gönderdiğini, ama Tahsin'e yazdığı kod anahtarından benim de faydalanmama müsaade edebileceğini söyledi. Anlaşmamıza göre o şifreli telgraf ve mektuplarına «Dym.» ben ise «İhtiyar adam» işaretini koyacaktık. Ayrıldık.

Öğleden sonra İcra Komitesini evimde toplantıya çağırdım, bulunmadığım günler vukuatı hakkında bilgi aldım.

29 Mayıs, akşam Innsbruck-Münih arasında trende

Trende Vambery ile buluştum, ona olanlar hakkında rapor verdim. Ona göre İmtiyaz'ı bu sene içinde ele geçirebiliriz. Eylül içinde tekrar İstanbul'a gitmeyi düşünmektedir. Bana bu konuda bir teklif hazırlamamı söyledi, bu teklifi hiçbir Kâtip veya Nazır'ın haberi olmaksızın doğrudan doğruya Sultana arzedip imzasını sağlayabileceğini ileri sürdü.

Bunun karşılığı olarak kendisine 300 000 guilder ve dünya tarihinde bir medhiye temin edeceğime söz verdim. Her ikisini de kabul etti.

Oskar ve Wolffsohn'a birer tane ikinci sınıf nişan almasını söyledim.

Bundan başka Tahsin Beye mektup yazarak benim kendisinin ve Sultanın dostu olduğumu, Filistin konusunda çıkabilecek pürüzleri halletmek üzere çeşitli başkentleri dolaşmakta bulunduğumu bir taraftan da Sultanı basın yoluyla desteklemek için gerekli temaslara giriştiğimi bildirecekti.

Dr. Herzl Almanya'daki temaslarından, bilhassa Grand Düka ile Rusya'nın Filistin meselesindeki müstakbel tutumunun ne olabileceğini münakaşa ettikten sonra Paris ve Londra'ya geçer. Rusya Uzakşark ve Balkanlar'da o kadar meşguldür ki Filistin konusunda ciddi şekilde rol almasına imkân yoktur. Bu olsa olsa dinî çevrelerde bazı aksülâmellere

sebep olabilir, ama Kudüs için düşünülen idare şekli onları fazla kızdırmayacaktır.

Paris'te ve Londra'da belli başlı adamları ve zenginlerle konuşur. İlk ağızda 1 500 000 altın lira lâzımdır, ama ümidettiği kişiler hemen bu parayı vermeye yanaşmamaktadırlar. Bir arkadaşını Amerikaya gönderip bu mikdarı Carnegy'den istemeyi bile düşünür, sıkıntılı günler sonucu bir beyin kanaması geçirir. Sonra uygun haberler gelmeye başlar, Güney Afrikalı Yahudiler bütün Osmanlı Borçlarına ait tahvilleri borsadan kaldırmaya hazırdırlar...

Sultan'a mektuplar yazmaya devam eder :

Paris, 6 Haziran 1901

«Efendimiz,

Zatı şahanelerinin arzuları üzerine derhal çalışmalara başlamış bulunuyorum.

Bu günlerde işlerin de iyi gittiğini bildirmekle memnunum. Buradaki arkadaşlarla yaptığım ilk görüşmelerden edindiğim intihalara göre size kat'î teklifleri bu ay içerisinde arzedebileceğim. Fakat benim görüşlerimi paylaşmayan Yahudilerin de mevcudiyetini haber vermek isterim. Bu gibi kimselerin hangi maksadlara hizmet etmekte oldukları Zat-ı Hakimane tarafından herhalde bilinmektedir.

İlk adım olarak Osmanlı mâliyesi hakkında müspet kanaatler uyandırma faaliyetine girişeceğim. Bu gaye için gelecek hafta Londra'da şeref üyesi olduğum bir kulüpte konuşma yapacağım. Heryerde olduğu gibi Londrada da benim şahsî alâkalarla konuşmayacağım bilindiği için sözlerim şüphesiz tesirli olacaktır.

Muhtemelen Yahudi ve gayrı Yahudi düşmanlar Osmanlı İmparatorluğunun başarısı konusunu bahane ederek bana hücumda bulunacaklardır, ama Allahın izniyle ve Zatı Şahanelerinin bendelerine olan itimadına güvenerek üzerime aldığım işi başaracağım. Çok kısa zamanda size muvaffakiyet haberlerini arzedebileceğim ümidindeyim.

Arslan tahtını kurtaracaktır.

Bana cesaret, gurur ve sürür veren teveccühlerinizin devamını niyaz ederim efendimiz.

Zat-ı Şahanelerinin sadık kölesi Dr. Th.Herzl».

17 Haziran, Richmond Biraz dinlenmek ve Sultan'a mektup yazmak üzere dünden beri buradayım.

Zangwill'i Carnegy ile benim adıma görüşmekle vazifelendirdim. Amerikan Sefiri General Porter veya Rudyard Kipling bu temasta aracılık edebilirler.

Sultan'a mektup :

«Efendimiz,

Gayretlerimin neticelerini arzetmeme müsaadelerinizi istirham eylerim.

Bendelerine tevcih buyurulan ilk iş, gayet acele olarak Ekim ayı başına kadar konsolidasyon işi için elzem 1,5 milyonu en ehven şekilde temin etmekti. Benim faaliyetim ve arkadaşlarımın çalışmalarının sonuçları şöyle hulasa edilebilir :

1,5 milyon, hemen bir gelir kaynağının yaratılması ile elde edilebilir. Fakat bu kaynak ayni zamanda sizin Yahudilere kendileri için ne kadar pederane şefkatler beslediğinizi gösterecek

şekilde bir kaynak olmalıdır. Bu şekilde bütün müstakbel gelişmeleri de nazarı dikkate alarak zemini hazırlayacağız.

^ Bu yakınlarda arkadaşlarım 5 milyon altın sermayeli bir şirket kurmaya hazırlanmaktadırlar. Bu şirketin gayesi Küçük Asya, Suriye ve Filistinde ziraat, endüstri, ticaret, kısaca İktisadî hayatı geliştirmektir. Lüzumlu imtiyazlar Zatı Şahaneleri tarafından lütfedilince şirket majestelerinin hükümetine her yıl 60 000 altın yıllık yardım yapacak ve bu ödemeye dayanılarak kumpanyanın garanti edilen kapitali 81 yılda amorti edilmek üzere bu miktar ikraz derhal temin edilecektir. Bu ikrazın karşılığı hiçbirşey olmayacaktır, zira tahvilleri şirket alacaktır. Hükümet gayet basit şekilde birbuçuk milyonu çekecektir.

Şirket şüphesiz Türkiyede ve gelecek Yahudi göçmenleri derhal Türk tabiyetine geçer geçmez kurulacaktır. Bu kimseler majestelerinin emri altında askerlik hizmetlerini de ifa edeceklerdir.

1.5 milyon ile beraber diğer gelir kaynaklarının da etüdü zamanı gelecektir. Majesteleri bendelerine kibritten bahis buyurmuşlardı. Arkadaşlarım arasında bunu ele alabilecek birisini buldum. Bu konuda da Majestelerinin hükümetine her türlü yardım ifa edilecektir. Öyle ki kibritten elde edilecek gelir, vergi mükelleflerinin yükünü hafifletmek için hemen bir ikraz daha tesis edecektir. İşletilecek maden ve petrol yatakları için de durum ayni olacaktır.

Bu diğer projeler üzerindeki çalışmalar sona erer ermez teferruatı ile Zatı Şahanelerine arzedilecektir. Kibrit işine derhal girişilebilir, fakat diğerleri üzerinde daha etüdlerde bulunulması icabetmektedir. Şunu da belirtmeliyim ki bendelerinin hasbî olarak hizmet ettiği bütün bu projelerin idaresi Zatı Şahanelerinin ellerinde bulunacaktır, Majesteleri şimdi faydası olmadığı kanaatinde bulunsalar bile burada Büyük Osmanlı-Yahudi Kumpanyasından bahsetmek isterim. Herşeyden önce şunu ifade etmeliyim ki majesteleri bendelerinin şahsında sadik bir hizmetçiye malik bulunmaktadırlar. Ben sadece Zatı Şahanenin saadet ve şerefi uğruna çalışmaktayım, çünkü inanıyorum ki Osmanlı İmparatorluğunun Yahudilerin ekonomik kaynaklarını kendisine cezbedeceği ve böylece talihsiz kavmimi kurtarıp himayesine alacağı günler yakındır.

Bunun yanında Yahudilerin tek dilekleri Türkiyeyi kuvvetli ve ilerlemiş görmektir, bu benim hayatımın idealidir.

Osmanlı-Yahudi kumpanyasının bütün Yahudilere vereceği işaretin dışında bir faydası daha bulunmaktadır. Vergi alınabilecek maddeler, yani şahıslar ve emlâk, bu kumpanyanın çalıştığı bölgelerde büyük bir artış gösterecektir. Bizatihi kumpanya günden güne artan iş hacmi dolayısiyle gittikçe artan miktarda vergi ödeyecektir. Yahudi sermayesi her köşeden akıp gelecek ve İmparatorluk içerisinde kalacaktır. Ayni zamanda bu iş o kadar sessiz ilerleyecektir ki İmparatorluğun kötülüğünü isteyenler dahi bunu farketmeyeceklerdir.

İlâve edilecek bir husus var. Eğer Zatı Şahane 1,5 milyonu hemen Ekim başında temin etmek arzusunda iseler kaybedecek hiç vakit bulunmamaktadır. İşadamları ve maliyecilerin daima müspet delil ve emarelerle iş gördüklerini unutmamalıyız. Sermayenin temininden en az üç ay önce işe girişmeliyiz. Eğer majesteleri Ekim ayı başında 1,5 milyonu temin etmek için müzakerelere girişmenin tam zamanı ve fırsatı olduğuna karar verirlerse, Büyük Kumpanya için konuşmalara Temmuz başlarında girişilmelidir. Eğer İstanbul'a gelmem emredilirse derhal emre icabet ederim. O takdirde Majestelerinin sadık dostu olan ve memleketi ve şartlarını iyi tanıyan Profesör Vambery'nin de davet edilmesi yerinde olacaktır.

Bilmiyorum bir hususu daha işaret etmeme müsaade buyurulur mu? Herhangi şekilde Majestelerinin canını sıkmak ihtimaline bina'en bunu istemiyerek yazıyorum. Birisi bana gelerek Paris'te Majestelerinin hükümetine yaptığı hücumlarla tanınmış bir yazardan bahsetti, adı M. Ahmed Rıza [43]. Bana, bu zatı susturmanın mümkün olduğunu söylediler. Bunlar benim işlerim olduğu için sadece durumu arzetmekle iktifa edeceğim, sadece Zatı Haşmetpenahilerine yardım arzusundayım. Emir almadan hiçbirşey yapacak değilim, hatta emirsiz bu zatı görmeye dahi gitmeyeceğim tabiidir. Fakat Zat-ı Şahane bunun faydalı olduğuna inanıyorlarsa meseleyi ele alayım. Bunu halletmek bendeleri için şeref olacaktır.

Naçiz ve sadık bendeniz Th.Herzl».

Londra, 18 Haziran Sultanın mektubunu koyduğum zarfı, İbrahim Beye yazdığım aşağıdaki mektubun içerisine koydum :

«Ekselans,

Zat-ı Şahaneye arzedilmek üzere ilişikteki mektubu takdim etmekle şeref duyarım. 25 Hazirana kadar Londra'da kalmak zorundayım. Buradan Altausse'ye gidip ailemin yanında birkaç gün kalacağım. 25 Hazirana kadar Zat-ı Şahanenin bir emirleri olursa «Hotel Cecil-Londra», Haziranın 30 undan sonra da «Altaussee, Styria-Avusturya» adreslerine bildiriniz.

Bu akşam oğlunuzu görmeye gideceğim.

Ekselans lütfen derin hürmetlerimi kabul buyurunuz».

Londra, 25 Haziran Akşam Banker Seligmann'ı görmeye gittim. Daha ben «İmtiyazlı Şirketten» bahsettiğim zaman yardım vadetmişti. Bu söz şimdilik bana yeter, şimdi Sultan bana bir cevap vermeli.

Benim müphem izahatımla bana hemen para vermelerini tabii ki beklemedim. Paris ve Londra'ya sırf Sultan'a Paris ve Londra'ya gelmiş olduğumu gösterecek mektuplar yazmak için geldim. Şimdi mektuplarda yazdıklarımı ben daha İstanbul'da iken kendisine söyleyebilecek durumda idim.

26 Temmuz, Alt-Aussee

Vambery'nin 15 inde yazdığına göre Sefir Constans Sultana 4 milyon frank (o kadar az mı?) teklif etmiş, fakat malî tertip entrikacılar tarafından sonuçsuz bırakılmış. Vambery Londra'da inanılır kaynaklardan şunu duymuş: Bizi desteklemek üzere Fransız-Rus kombinezonu arasına bir Yahudi hançeri sokacaklarmış. Kendisi Eylülde Sultanı görüp biraz harekete geçmesini temine çalışacakmış.

Wellisch, İstanbul'da malî durumun yine çok vahim olduğunu bildiriyor.

Crespi de Rothschild'in temsilcisinin yine aleyhimizde faaliyete başladığını bildiriyor.

28 Temmuz

Londrada iken Güney Afrika Madenleri Müdürü Cecil Rhodes ile konuşmuştum. Onun güney

43 Ahmed Rıza Bey Avrupaya giderek «Meşveret» gazetesini çıkaran öntürklerdendir. Bu gazete ile hükümet ve Abdülhamit aleyhinde faaliyetlerde bulunmaktaydı. Orada siyasi bir komite kurmuş, sonra makedonyadaki bir teşkilâtla birleşerek Ittihad ve Terakki'yi kurmuştu. 1908'den sonra mebus bilâhare ayan reisi olmuştu. 1930'da ölmüştür.

Afrikalıları bütün Osmanlı Borç tahvillerini şahsen borsadan toplayabilirler. O zaman ben de Sultan'a gidip: Filistini teslim etmen karşılığı işte sana borçlardan kurtulma imkânı, ve dönüp Yahudilere de şöyle derim: İşte size x+y karşılığı Filistin, x Güney Afrikalıların ödedikleri para, y de bunun karşılığında elde edecekleri menfaattir.

Rhodes'un fikrine göre Asyalı Türkiye Almanya'ya yanaşmak mecburiyetindedir, zira İngiltere bütün dünyayı idare edemez ve Rusya ile arasında tampon bir bölgeye ihtiyacı vardır.

6 Ağustos Bugün Türkçe öğrenmeye başladım.

22 Ağustos

Vambery vadettiğim komisyon üzerinde çalışmaya başladı. Ondan çok garip bir mektup aldım. İzzet'i kaydırıp yerine geçmek istiyor.

Yoksa Abdülhamid'i mi düşürmek niyetinde? Şu mektubu yazdım :

21 Ağustos 1901

Aziz Vambery Amcacığım,

Sizin gençlik ve enerji dolu mektubunuzu zevkle okudum. Siz gerçekten Allahın lutfuna uğramış bir şahıssınız, Allah muhafaza buyursun. Hazırladığınız taslağı gönderiyorum. Fransızcaya tercüme etmeye lüzum yok zannederim.

Sultan Filistini ne İngiliz ne de başka bir milliyete sahip bir şirketin idaresine vermeye razı olmaz. Esasen bu diğer «Kuvvet»lerle büyük diplomatik anlaşmazlıkların çıkmasına sebep olur. Oysa biz projenin tahakkukunu düşünmek zorundayız. Bu sebepledir ki başka bir yol aramaya girişmiş bulunuyoruz. Ben aptal değilim, bunu anlamışsınızdır, Sultan'a Londradan gönderdiğim bir mektupta kabul edilebilecek tipte bir teklifte bulundum. 18 Haziran tarihinde Londradan bu teklifi gönderdim (Yukarıya dercettiğim teklifleri sıraladım).

«İmtiyaz» mevzuunda teferruata inmedim, ilk adımda bunu yapmak doğru olmazdı. Şu hususa da dikkati çekeceksiniz: Ben herşeyi daha başlangıç olarak yapmış durumdayım. 1,5 milyon Sultanın bütün meselelerini halletmez bunu ben de biliyorum ama fiilen öyle bir durumdayım ki eğer iyi niyetini izhar ederse bundan çok daha fazlasını temin edebilirim.

Fakat plân nasıl tatbik edilecek? Herşeyden önce «Yahudi Koloni Tröst»üne «Küçük Asya, Suriye ve Filistinde Osmanlı-Yahudi Şirketi» adı altında «İmtiyaz» vermelidir. Herşeye tamamen malî bir karakter verilmelidir. «Yahudi Koloni Tröst»ü her türlü garantiyi temin edecektir. Fakat ciddi bir garanti almadan bu tekliften açıkça bahsetmeyiniz, zira en küçük bir emniyet şemmesi olsa hemen el atmaktadırlar.

Size gönderdiğim kabataslak plânı Sultan olumlu karşılarsa ben Sultanın genel durumunu yeniden organizeye girişeceğim ve 5 milyon sermayeli şirket teşekkül edecektir. Ben bu reorganizasyonu üç yıl içinde gerçekleştiririm. Bunu kendisine söyle ve bunu bu şartlar altında yapacak ikinci bir adamın bulunmayacağını anlat. Burada size büyük vazife düşüyor, kavmimizi kendinize minnettar kılabilirsiniz.

İyi haberlerinizi bekliyorum.

Th.H.»

30 Ağustos

Sultan'ın doğum günü münasebetiyle bir tebrik telgrafı çektim. İbrahim Bey aracılığı ile de cevap aldım.

2 Eylül

Dünkü gazetelerde İbrahim Beyin oğlu Said İbrahim Beyin geçirdiği bir ameliyattan sonra Karlsbad'da öldüğünü öğrendim. İyi, yakışıklı bir gençti, 29 yaşında idi. Londra'da bir defa yemek yemiştik.

Teati edilen telgrafların suretlerini de zarfa koyarak Vambery'ye mektup yazdım :

«Şurası gerçek ki Sultan, Ramazan için kendisine hemen lâzım olan 200 000 altını henüz bulamamıştır. Son dakikada tefecilere veya borsa cambazlarına baş vurup temine girişebilir. Ben kendisine bu parayı hemen bulabilirim. Ama sen bu mektubu alır almaz gidip münasip bir dille şunları söyle: "Arkadaşım sana Ramazan için gerekli parayı getirebilir, hem de hiçbir tefeciyi araya koymadan. Fakat bunun için senin muayyen bir plân hususunda, senin malî durumunu üç yıl içinde düzeltebilecek plân konusunda olumlu davranman şart. Bunun için de Eylülün ikinci yarısı içerisinde ona haber vermelisin, zira onun da işleri tanzim için zamana ihtiyacı vardır. Arkadaşım kendisi ile beraber beni de çağırmanı istiyor ki aranızdaki müzakerelerde sizi anlaştırabileyim". Şimdi kendi kendime soruyorum, acaba sizin mektubunuza cevap verilmemesi, o mektubu İkinci Kâtibin görmesinin tevlit ettiği bir netice midir? Şimdi ne olacak bakalım?»

23 Eylül, Alt-Aussee

Haftalardır Sultanın bana gerekli telgrafı çekmesi için İbrahim, Nuri ve Vambery aracılığı ile uğraşıyorum, sonuç yok. Birkaç gündür Sultan'a bir mektup daha yazmak istiyorum ama o bana hiç göndermediği için ifadede güçlük çekiyorum.

Gölün kenarına oturup düşünüyorum. Satranç tahtamdaki yeni elemanlar şimdi İskoçya dönüşünde konuştuğum Cecil Rhodes, yeni Amerika Reisicumhuru Roosevelt (Amerikadaki baş haham ve Siyonist lider G. Gottheil aracılığı ile), İngiltere Kralı (Ribon bişopunun aracılığı ile) ve Rus Çarı (General von Hesse aracılığı ile) v.s.

Bankamız Ekim'de tam kapasite ile faaliyete geçebilecek. Gottheil'in satrançta vezir rolü oynaması fena olmayacak. Sultan'a «Kuvvetler» ile temasında esaslı bir aracı teklif edeceğim: Gottheil.

Sultana mektup :

«Efendimiz,

Yüksek müsaadelerinizle tekrar doğrudan doğruya Zat-ı Şahanelerine baş vurup birkaç kelime ile Zat-ı Şahanelerinin dikkatlerini oldukça ciddi bir duruma çekmek istiyorum.

Efendimiz, Osmanlı İmparatorluğunu çok sıkıntılı günler beklemektedir. Hazırlanmakta olan bir ittifak değil fakat bir tarafsızlık anlaşmasıdır. Şu anda kuvvetlerden biri harekete geçmiş durumdadır. Zat-ı Şahaneleri ümidettiği yerlerin hiçbirinden hiçbir yardım alamıyacaklardır. Beklenen yardım çok korkunç bir kaynaktan geleceğe benzemektedir.

Hazırlanmakta olan durum budur, ama henüz bunu önleme fırsat ve imkânı mevcut bulunmaktadır.

Ben majestelerinin adına işe girişerek bütün bunları önleyebilecek ve hiçbir çevrede hiçbir

şekilde şüphe uyandırmayacak birini tanıyorum. Fakat mevzu o kadar hassastır ki bunu

Zat-ı Şahanelerine ancak şifahen ve başbaşa olmak şartiyle arzedebilirim.

Bu plânın ilk şartı zaman kazanmaktır. Sonra yeni gelir kaynakları yaratılır ve İmparatorluğun direnme gücü arttırılır.

Osmanlı İmparatorluğunun büyüklüğü ve kuvveti Yahudi milletinin tek ümit kapısıdır ve mümin bir Yahudi olarak sizi kendi adıma değil kardeşlerim adına ve Halife'ye beslediğim iyi niyetin sonucu olarak ikaz etmek isterim.

Eğer Zat-ı Haşmetmeâbları beni dinlemek arzu buyururlarsa birkaç gün için İstanbul'a gelmek bendeleri için kolay olacaktır..

Sadık ve itaatkâr köleniz Dr. Th.Herzl».

İbrahim Beye :

«Ekselans,

Derhal arzedilmesi ricasiyle Zat-ı Şahanelerine çok mühim bir mektubu ilişikte takdim ediyorum.

Bu hafta tatile son verip Viyanaya dönüyorum. Maamafih bu pek tatil sayılmaz, ancak çalışma masamı değiştirmiş oldum. İşlerim burada da bir an için yakamı bırakmış değildir.

Türkiyenin işlerinin iyi gitmediğini öğrendim, bundan samimiyetle üzüntü duyuyorum. Allah sizi muhafaza etsin...

Th.H.»

Sultana yazdığım mektupta kastettiğim şahıs Gottheil'dir.

8 Ekim, Viyana

Peşte'ye gidip Vambery'yi gördüm, Sultana sert bir mektup yazmasını, arkasından da gidip görüşmesini söyledim.

Nuri'ye de yazıp habis İzzet'i bizim lehimize çevirmesini isteyeceğim :

«Ekselans,

Ne bizim ne Türkiyenin işlerinde bir ilerleme var.

Kanaatımca İzzet Beyi elde edip faaliyete geçirmek lâzımdır. İzzet Beyin zekâsı bize çok faydalı olacaktır. Bizim iyilikseverliğimizi sizden dolayı bilir zannediyorum, herhalde sizi zevkle dinleyecektir.

Ramazandan önce bir miktar paraya ihtiyacınız olacak değil mi?

Size bazı tavsiyede bulunmama müsaade ediniz : Mümkün olduğu kadar çabuk İzzet Beyi görmeye gidiniz, kendisiyle bizzat bildiğiniz şekilde konuşunuz.

Yakın zamanda sizden haber almak ümidiyle saygılarımı sunarım.

H.»

Not: Bir müddet önce Profesör V(ambery)i gördüm. Yakında Avrupada vukuu muhtemel ciddi şeyler hususunda bilgi vermek temayülünde. Bu mektubu yazanın onun muhteviyatı

hakkında hiçbir bilgisi yoktur. 8 Ekim 1901.

23 Ekim, Viyana İstanbul'dan müspet veya menfi hiçbir haber yok.

1 Kasım, Viyana Artık her ay 1000 frank göndermekten bıktığım namert Crespiye aşağıdaki mektubu yazdım :

«Muhterem Efendim,

Yüksek zekâsına rağmen 363 (Sultan) içinde bulunduğu kötü durumu anlamamaktadır. Aksi halde kendisine faydalı olabilecek yegâne kimse olan bana yazması gerekirdi. Bu durumda da tabiatiyle bir tek ileri adım atabilmiş değiliz. Sizi temin ederim ki bütün münasebetlere son vermeyi ciddiyetle düşünüyorum. Size iyi münasebetlerimizin bir sonucu olarak bu aydan itibaren ayda 500 frank fazla göndereceğim, ancak bunun karşılığında bana her hafta yazmanızı ve beni uzaktan dahi ilgilendirebilecek her türlü havadisi vermenizi istiyorum.

345 (Nuri Bey)e 125 (İzzet Bey) ile konuşmasını yazmıştım. Sen ve 345 bana 125'in ben orada iken verdiğim mikdarı aldığını söylemiştiniz, fakat niçin bir cevap almadığımı anlamıyorum.

Arkadaşımıza beni nezaketle hatırlatınız, zannederim hiçbirşey yapmadığı için müteessif bulunmaktadır.

Herzl».

Sultana mektup :

«Efendimiz,

23 Eylül tarihli mektubumda arzettiğim hususlar tahakkuk etmek üzere bulunmaktadır. Zat-ı Şahaneleri bendelerinin makul tavsiyelerini nazarı dikkate alırlarsa bunlar önlenebilir. Diğer felâketlerin zuhuru da yakındır ve bunlar ancak mâliyenin kuvvetlendirilmesi ile tesirsiz bırakılabilir.

Kendimi hala bu işe vakfetmek arzusunda olduğumu arzetmeme müsaade buyurunuz... Bugün, yarın, altı ay sonra, majesteleri ne zaman emir buyururlarsa bendelerini sadakatim ispata hazır bulacaklardır.

Herzl».

İbrahim Beye de kısa bir mektup yazarak zarfa koydum ve İstanbul'a gönderdim.

*

*   *

Dr. Herzl 20 Aralık 1901 tarihinde Sultan Abdülhamid'e bir mektup daha yazarak Basel'de toplanacak Siyonistler Kongresine bir telgraf göndererek (daha doğrusu Kongre Başkanı olarak kendisinin çekeceği telgrafa cevap vererek) Yahudilerle alâkası konusunda bir işaret vermesini istirham eder. İbrahim Beye yazdığı mektupta da Amerikada özel olarak bir Türk klavyeli daktilo makinesi imâl ettirdiğini, birkaç haftaya kadar hazır olacağını, onu Viyana Sefiri Mahmud Nedim aracılığı ile mi göndermesinin uygun olacağını yoksa bizzat getirmesinin mi daha iyi olacağını sorar. Bu, eski Türk harfleri ile yapılmış ilk daktilo makinesidir.

Kongre Ocak'ta Basel'de toplanır, gerçekten Abdülhamid, Herzl'in Başkan olarak çektiği

bağlılık telgrafına teşekkür eder ve bu kongrede onun durumunu kuvvetlendirir, dedikoduları önler...

*

* *

5 Şubat 1902, Viyana

Dün eşim yüksek ateşle yatarken Yıldız'dan şu telgraf geldi:

«Lütfen projelerinizi açıklamak üzere derhal İstanbul'a geliniz — İbrahim».

Kremenzky'ye hazır olmasını haber verip ayni gece «Bir kaç gün gecikmemin bir mahzuru var mıdır, Cumartesi veya j Pazar günü yola çıkabilirim» şeklinde bir telgraf çektim. Wellisch'e de hemen telle «Kimin tarafından çağırıldığımı tahkik etmesini» bildirdim, «Davet eden bizzat Sultandı».

*

* *

15 Şubat, İstanbul'

Newlinsky'den beri dördüncü defadır İstanbul'dayım. Ayni kadîm şehir, renkler, renkler ve havlayan köpekler.

Gemiden iner inmez bir arabaya atlayıp Wellischle beraber doğru Saray'a gittim.

Maalesef Romanya gemisi fırtınadan tam zamanında Tophane'ye gelemedi. Elbisemi gemide değiştirip hemen hareket etmeme rağmen saraya geldiğimizde zannederim Cuma günü j ikindi vakti saat 3,5 u bulmuştu.

Artık iyice tanıdığım İbrahim Beyin dairesine alındık. Merasim nazırının iki muavini Galip ve Memduh Beyler sessizce refakat ettiler. İbrahim Beyin benim gelişimi Sultana haber verdikten sonra dönmesi yarım saat kadar sürdü, nihayet geldi :

«Selâmlık merasimi kendisini bugün çok yormuştu bu sebeple beni derhal kabul edemiyecekti, yarın sabah (yani bugün) Saraya gelecektim». İbrahim Beyle saat 11'i kararlaştırdık. İbrahim Bey bana bazı iradelerin de tebliğ edilebileceğini söyledi, sessizce eğildim, bundan başka Sultan burada kendisinin misafiri olmamı istemişti. Tekrar hürmetle eğildim.

Sonra havadan sudan konuştuk. Zat-ı Şahaneye hediye olarak bazı meyvelerden getirdiğimi söyleyince İbrahim ve Galip gözlerini açtılar. Bura adetlerine göre böyle bir hediye getiri-lemezdi, tabii ben bilmediğim için mazurdum, öyleyse kendilerinin kabul etmelerini rica ettim.

Beyoğlunda «Büyük Cadde»de (İstiklâl Caddesi) Crespi ile karşılaştım, otele kadar bana refakat etti. Mektupta yazdıklarımı bir daha tekrarladım.

Ve günlerden beri ilk defa rahat uyudum.

15 Şubat, öğleden sonra.

Birinci raund bitti.

Sonuç müspet değil.

Saat 11 de yanımda Wellisch olduğu halde Saray'a gittim. Kapıda arabalarımız kontrol edildi ama kolay geçtik. İbrahimin dairesinde bir müddet onu bekledik. Geldiğimizi Sultana bir tezkere ile bildirdi. Sonra önceden hazırlandığını tahmin ettiğim bir şekilde konuşmaya başladık.

Bana Siyonist Kongresinin gayelerini sordu. Ona bizim Yahudi muarızlarımızın sadece Yahudilerin diğer milletler tarafından absorbe edilmesini önlemek diye tarif edilebilecek milliyetçi siyonizm görüşlerini açıkladım.

İbrahim benim Kongre'de Sultanın Yahudilerin Filistine göç ederek orada bir Yahudi Krallığı kurmama müsaade ettiği şeklinde bir beyanda bulunduğum şeklinde bir rapor aldıklarını ve bu sebeple Sefaret kanalı ile tekzip neşrettiklerini söyledi.

(Böyle bir tekzipten hiç haberim yoktu).

Kendisine Kongredeki beyanatımın tam metnini verdim. Sadece Mayıs'ta Sultanın bana ifade ettiklerini ve sonra kendilerine yazdığım mektupları anlatmıştım.

İbrahim daima olduğu gibi tebessüm etti. «Biz Dr. Herzl'in aslı olmayan şeyleri söyleyeceğine ihtimal vermeyiz, aksi takdirde Sultan sizi misafir olarak davet etmezdi» dedi.

Sonra yemeğe gittik. Hep türk yemekleri vardı. O arada Tahsin Bey geldi ve İbrahim Beyle gizli birşeyler konuştu, benim ise elimi bile sıkmadı.

Yemekten sonra İbrahim Bey bana İzzet Beyi görmeye gitmemi söyledi. Dışarı çıktığımda tekrar çağırıp İzzetin arzularını şahsî olarak kabul etmemi fısıldadı. «Bunu söylemeye lüzum yok» deyip gittim. İzzetle Sultanın beni kabul ettiği yerin önündeki avluda karşılaştım, samimi şekilde selâmlaştık ve sonra yine İbrahim Beyin yanma geldik. Geçen mayısta oturduğumuz ayni koltuklara yerleştik. Konuşma da ayni noktadan başladı; önce İzzet söz aldı:

«Geçen mayıstaki ziyaret maksadınız ne idi?»

«Bunu o zaman arzetmiştim. Eğer isterse Türkiyeye yardım etmek. Biz Yahudiler kuvvetli bir Türkiye'ye muhtacız v.s. ki Zat-ı Şahaneye mektuplarımda müteaddit defalar arzetmiş bulunuyorum».

«Evet» dedi İzzet «Kavminiz hem basın hem malî çevrelerde hâkim durumda olduğuna göre sizin tasarınızda hem maddî hem manevî malzeme var demektir, bu anlaşılıyor, fakat hiçbirşey gerçekleşmedi, Bütün yaptığınız Londra ve Basel'de beyanatta bulunmaktan ibaret kaldı».

«Bunda zaruret vardı» diye cevap verdim «Bütün dünya Yahudileri arasında Zat-ı Şahane hakkında iyi bir iklim yaratmak şarttı ve inanıyorum ki bunda da muvaffak oldum, zira büyük ölçüde sempati tezahürlerine şahit oldum».

«Pekâla, her her iki tarafa düşenleri tespit edelim» diye Öze başlayan İzzet şöyle devam etti: «Sana açıkça söyleyeceğim. Zat-ı Şahane İmparatorluğunun kapılarını bütün dünyadan gelecek Yahudi muhacirlere açmaya hazırdır. Ancak bu gelenler Osmanlı tebaasına girmeyi ve askerlik hizmetini ifa etmeyi başlangıçta kabul ve beyan edeceklerdir».

Cevaben «Tamam» dedim. O devam etti:

«Memleketimize girmeden önce eski tabiyetlerini bırakıp derhal Osmanlı tabiyetini iktisap edeceklerdir, bu şartlarla memleketin istedikleri yerinde —Filistin hariç olmak üzere — yerleşebileceklerdir».

Kirpiğimi bile kıpırdatmadım ve anladım ki bu daha ilk tekliftir ve pazarlığa oturacaklardır.

«Karşılık olarak» diye İzzet devam etti «Zat-ı Şahane bir sendika kurmanızı ve borçları konsolide etmenizi ve halen mevcut olan ve bundan sonra da bulunacak olan bütün maden-leri işletmenizi istiyor».

«Hangi madenler?» diye sordum.

«Burada bulunan bütün madenler, altın ve gümüş, kömür madenleri ve petrol kuyuları. Kuvvetli bir Türkiye istediğinizi bildiğimiz için sizlerin bizi istismar etmeyeceğinizi ve bunları işleteceğinize itimat etmek istiyoruz. Maamafih bu bir Osmanlı Şirketi olacak ve İdare Meclisinde hem Yahudiler ve hem de müslümanlar bulunacaktır».

«Bu konuda düşünmek için müsaadelerinizi rica ederim» dedim, «Zat-ı Şahaneye şu hususu arzetmenizi istirham edeceğim, her halü kârda değişmeyecek bir şey varsa o da bendelerinin sadakati ve iyi niyetidir. Önce bu prensibi ortaya koyalım. Teferruatın şöyle veya böyle olmasının ehemmiyeti yoktur, anlaşırız».

Yarma kadar bu konuda bir memorandum hazırlamamı istedi.

Kendisine hediye olarak getirdiğim enfiye kutusunu verdim, çok memnun oldu ve enfiye kutusu meraklısı olduğunu söyledi. Ayrılmadan önce İbrahime birşeyler fısıldadı, bunu az sonra İbrahim bana açıkladı. İbrahim otele bana gizli ajanını gönderip «Şahsî arzularını» ifade edecekti.

«Muvafık» diye cevap verdim «Türkiyeye zannederim milletin yapabileceğinden daha çok iyilikte bulunabilirim, fakat buna karşılık benim Yahudilerim için elle tutulur birşeyler verilmelidir». Bu sözlerim İbrahimi mütehassis etti.

Birisini Tahsin Beye göndererek kabul edilmemi istedim. «Çok meşgulüm» cevabı geldi.

16 Şubat, güneşin doğmasından önce yatakta.

Sultana vereceğim cevap hazır, şöyle :

«Efendimiz,

Dün Ekselans İzzet Bey vasıtası ile göndermek lütfunda bulunduğunuz hususlara tam bir hulus ve samimiyetle cevabımı arzediyorum.

İzzet Beyin getirdiklerini iki mantıkî kısma ayırmak kabildir :

1-Endüstriyel kısım,

2-Siyasî-Malî kısım.

1— Zat-ı Şahaneleri İmparatorluk hudutları içerisinde mevcut ve bundan sonra bulunacak bütün madenleri kuracağım bir şirketle işletmemi temin etmekle bendelerini görev-lendirmektedir. Bunu prensip olarak kabul ediyorum, zira bu bendelerine Zat-ı Şahaneye hizmet imkânını bahşedecektir. Teferruat tabiatiyle sonraki kararlara iktiran edecektir.

2— Zat-ı Şahaneleri bütün dünyadaki Yahudilerden hicret edecek olanları şefkat-i pederane

ile İmparatorluk hudutları içerisine Osmanlı tabiyetini kabul etmeleri ve önceden kararlaştırılmış bir yere toplu olarak yerleşmemeleri şartı ile kabul buyuracağınızı ifade eyliyorsunuz. Bunun karşılığında da devlet borçlarını konsolide edecek bir sendika teşekkülünü arzu buyurmaktasınız.

Bu haliyle teklifin realizesi hayli güç görünmektedir. Bunun tahakkuku için işin âleniyete dökülmesi gerekmektedir, bunun ise son derece kötü tesirleri olacaktır. Bunun yanında pratik sebepler de bulunmaktadır. Borçları tasfiye edecek olan fakir kolonistler değildir, gerekli büyük sermayeleri temin edecek olanlar da bunlar olmayacaklardır. Naçiz kanaatime göre devlet borçları ile Yahudi kolonizasyonu arasında bir bağ kurmak lâzımdır, bu bağ sayesinde ortaya büyük OsmanlıYahudi Şirketi çıkacak ve her türlü güçlük halledilecektir.

Sadakat, samimiyet v.s.

17 Şubat

Herşey berbat oldu.

Gün güzel başladı, fena bitti.

Sultana cevabi mektubumu bitirdikten az sonra araba ile Yıldız Sarayına gittim. Mektubu İbrahim'e verdim, Galip Beyle birlikte oturup edebî bir tercümesini yaptılar. Bundan sonra oturup bir sürü konuda bilhassa Siyonizm hakkında gevezelik ettik. İbrahim ateşli bir siyonist olduğunu ve Yahudilerle hem tecavüzî hem de tedafüi bir anlaşmaya taraftar bulunduğunu beyan etti. Buna bakarak —zira İbrahim daima efendisinin görüşlerini aksettirir— rüzgârın müsait esmekte olduğu sonucunu çıkardım... Sonra öğle yemeğine oturduk. Yemekler bu defa biraz daha iyi idi.

Yediğimiz yemekleri hazmımızı —oldukça fırtınalı bir hazım — kolaylaştırmak için İzzet Bey yine göründü. Benim verdiğim cevabı okumuştu, Yahudi-Osmanlı Şirketi bir yer seçecek, yani iskân için herhangi bir yerde toprak satın alacak ve Yahudileri oraya toplayacak mıydı?

«Evet» dedim, «Bu zaruridir. Biz sadece şahsî himaye ile iktifa edemeyiz, zaten buna bütün dünyada sahibiz, millî bir himaye lâzımdır».

Bununla ne demek istediğimi ekselansları sordular.

İzah ettim : Bizim yararımıza büyük bir resmî jest, meselâ tahditsiz bir şekilde muhacirleri davet demek istiyorum.

Bunun üzerine İzzet benim mektubu Sultana götürdü.

Beklerken İbrahim ve Galip istikbal hakkında hayal kurmaya iyi günlerden bahsetmeye başladılar; Yahudiler gelince ne kadar iyi olacaktı. Gelişmiş bir ziraat ve endüstri, yabancı menfaatlere hizmet etmeyen bankalar v.s. tahayyül ediyorlardı.

Fakat İzzet Sultanın menfi kararı ile döndü. Sultan Türk tabiyetini kabul edecek bütün Yahudilere bütün İmparatorluğunu açmayı arzu ediyordu, ancak her muhacir gurubu geldiğinde nereye yerleştirilecekleri hükümet tarafından tespit edilecek ve Filistin bu bölgelerin dışında kalacaktı. «Yahudi-Osmanlı Şirketi»ne Mezopotamya, Suriye, Anadolu, sözün kısası Filistin dışında her yerde kolonizasyon müsaadesini tanıyacaktı.

Filistinsiz bir imtiyaz. Derhal reddettim.

İzzet şöyle dedi: «Ne bekliyordunuz? Hayat böyledir, önce siz bin mil öteye gittiniz ve sonunda anlayışsızlıkla karşılaştınız».

Cevaben : «Korkarım ki hayır. Bu mesele üzerinde yarına kadar düşüneceğim. Ama bir hal şekli bulamayacağımdan endişe ediyorum».

İzzet: «İnşallah diyelim, bir yol bulacağınızı ümit edelim».

Ben : «Yazık, eğer yarma kadar bir hal şekli bulamazsam, Zat-ı Şahaneden ayrılmak için müsaade isteyeceğim».

Böylece müzakere birdenbire ve olumsuz bir şekilde sona ermişti. Sultanın arzusu üzerine konuşmalar zapta geçirildi, İzzet ve İbrahim beyler tarafından imzalandı.

Çıkmaya hazırlanırken yavaşça İbrahim beye eğildim ve İzzet Beyin gizli ajanı «Caporal»ın beni görmeye ne zaman geleceğini sordum. İbrahim İzzetle konuştu ve bana cevabım getirdi: Buna şimdi lüzum yoktur. Bundan müzakerelerin ne kadar kötü gittiği daha iyi anlaşılıyordu. İbrahimin kulağına eğilerek şunları fısıldadım : İkili bir anlaşmaya gidilebilir, yani açıklanan anlaşmaya göre Sultan himayeye muhalif kalır, bir de benimle ve arkadaşlarımla anlaşma yapar ki bu gizli kalır.

İbrahim bundan İzzeti derhal haberdar etmemi söyledi, ona da söyledim, İzzet gözlerini kırpıştırarak :

«Bu mümkün değildir. Nazırlar bunu istemiyeceklerdir. Onların bazıları vardır ki ikna edebilirsiniz, fakat bazılarını hiçbir fiyata ikna edemezsiniz».

Ayrıldım.

*

*   *

Mesele üzerinde düşündüm ve sonunda Sultana şu mektubu yazdım:

«Efendimiz,

Mevcut şartlar içerisinde Zat-ı Şahanelerine hizmet edememekten samimi olarak teessür duyuyorum. Artık ayrılmaya hazırlanıyorum.

Zat-ı Şahanelerinin ifade buyurdukları karar önünde hürmetle eğilirim.» dedikten sonra eğer İmparatorluk hudutları içerisinde Yahudilerin iskânı konusunda «tahdit»ten vazgeçilirse merkezi İstanbul'da ve belli başlı şehirlerde şubeleri olan büyük bir banka kurabileceğimi, ekonominin bundan büyük menfaat sağlayacağını anlattım. Mümkünse bugün bir veda ziyareti için kabul etmesini istedim. Eğer kabil olmazsa hedidiye olarak takdim ettiğim bir takım felsefî kitaplarla iki hafta sonra gelecek olan daktilo makinesinin lütfen kabul buyurulmasını diledim. Bundan sonra dahi kendisinin sadık bir hizmetkârı olarak kalacağımı bilmesini söyledim.

*

*   *

19 Şubat, trende Mektubu bitirince hemen Wellisch'e vererek Yıldıza gönderdim. Bu arada çarşıya çıkıp İbrahim ve Galip Beyler için mücevherle işlenmiş birer altın kalem satın aldım,

sonra Saray'a gittim. İbrahim Bey mektubun tercümesini bitirmişti, Memduh Beyi çağırarak tercümeyi Sultan için temize çekmesini söyledi. O türk usulü diz çöküp sol eline aldığı kâğıda sağ eliyle yazarken İbrahim Karlsbad'da . ameliyat sırasında ölen oğlundan bahsetti. Said ile Haziran içinde Londrada ben de karşılaşmıştım. Zavallı baba ağladı.

Memduh işini bitirince mektup Sultan'a gönderildi, bir süre sonra da şimdi benim samimi arkadaşım olan İzzet Bey tarafından çağırıldım.

Sultanın benim karşımdaki durumunu tekrar etti, konuştu, ben de tekrar reddettim. Ya tahditsiz muhaceret olur ya hiç olmazdı.

Sultan, kendisi istese dahi benim Arazi Şirketinin idaresi altında hudutsuz hicrete müsaade veremiyeceğini bildirdi. Zira böylece tebaasının ekseriyetinin değil ekalliyetinin bile itimadını kaybedeceğini ileri sürdü. İzzet bu noktada şuna işaret etti: En mutlak idarenin dahi istediğini yapmak serbestisine sahip olmadığı bir gerçektir.

İzzet birden esrarlı bir havaya büründü ve bana arkadaşça tavsiyelerde bulundu :

«Bu memlekete maliyeci olarak giriniz, sonra ne isterseniz yapabilirsiniz» (Bununla şunu demek istiyordu: Biz sizin ne istediğinizi biliyoruz ve buna muhalefet edecek değiliz. Ne Sultan ne de etrafındaki işadamları para bulabiliyorlar, dikkatli davranmak zorundayız, aksi halde alaşağı ediliriz). Devam etti:

«Mâliyemizi elinize alınız. O zaman patron olursunuz. Önce en mükemmel iş olan maden işine girişiniz. Bizim cevap bile vermediğimiz yüzlerce, binlerce talep var bu konuda. İmparatorlukta mevcut bütün madenlerin işletilmesi size teklif edildi, kabul etmez misiniz?»

«Ondan sonra bankacılığa el atarsınız. Lüzumlu bütün imtiyazlar size verilecektir. Bu öyle bir şekilde yapılacaktır ki Osmanlı Bankası hiçbir şeyden şüphelenmiyecektir. Sonunda sizin kolonizasyon talebiniz hususunda ne yapılabileceğine karar veririz».

«Eğer benim samimi tavsiyemi isterseniz şöyle yapmalısınız: Yarın gidin, arkadaşlarınızla konuşun, istediğimiz sendi-

kayı kurun. Gerekli miktarda depoziti bankaya yatırın, imtiyazın verildiği ilân edilince kullanılabilecek şekilde dursun. O zaman sizinle kontrat yapmaya girişebiliriz. Faraza filân maden imtiyazı için bir milyon frank yatırıp gerekli fermanı beklersiniz, v.s.»

Bu fikir bana son derecede parlak göründü. Zira gözlerinin önüne paraları sürmek için bana fırsat veriyordu. Son derece çekingen bir tavırla şunları söyledim :

«Sizin arkadaşça konuştuğunuzu görüyorum. Arkadaşlarımın sizin tavsiyelerinizi kabul etmeleri için elimden geleni yapacağım. Ama bana söyleyeceklerini biliyorum : Sen bize istemediğimiz halde iş getiriyorsun, tekliflerde bulunuyorsun, oysa biz iş aramıyoruz, bize istediğimizi yani Kolonizasyon Kumpanyasını getirmiyorsun. Ayni şekilde burada Zat-ı Şahane ve her seviyeden arkadaşla mutabakata varmaya uğraşacağım. Sizin ne demek istediğinizi iyi anlıyorum: Birisi başarı kazanmak istiyorsa diğerinin alâkasım çekmelidir, bu sebeple üç fermanın çıkarılması gerektiğine kaniim. Birisi madenler, birisi banka ve üçüncüsü de Kolonizasyon Şirketi için. Bu, çeşitli gurupların alâkasını daha kolay cezbetmemi temin edecektir. Bazıları birinci, bazıları ikinci ve diğerleri de üçüncü fermandan faydalanacaklardır. Böylece üç sahanın adamları bir arada olacaklardır. (Bunu söylerken ona davetkâr şekilde baktım) Beni anlıyor musunuz?»

Gayet mütevazi bir şekilde.

«Anlıyorum, bu fena değil» dedi. Ben devam ettim :

İbrahim Bey, sizin gizli ajanınız Caporal'ı bana göndermek istediğinizi söyledi. Niçin öyle olsun? Biz arkadaş olduğumuza göre aramıza bir üçüncü kimseyi sokmaya ne lüzum var. Doğrudan doğruya konuşalım, bu daha iyidir».

Bu açık ve samimi konuşmamdan pek hoşlanmıştı, muhabbet dolu bakışlarla şöyle dedi: «Haklısınız». Sonra efendisinin arzularını tekrar dile getirdi: «Hükümetin şu anda bir milyona ihtiyacı var, (Hicaz Demiryolu işi herhalde), bize bunu verebilir misiniz?»

«Evet» dedim çabucak «Bana hudutsuz kolonizasyon müsaadesini verin ve en kısa zamanda bir milyonu alın. Sadece bu husus için gelmediğim için diğer konuları arkadaşlarımla görüştükten sonra cevaplandırabilirim».

«Şu anda bu mümkün değil» diye cevap verdi.

«Konuşurken aklıma bir fikir geldi» dedim, «Ben tahditli bir muhacerete muvafakat edemem, ama eğer muhacirlerin sayısını tahdit etmezseniz istediğinizi yapabiliriz. Yahudi-Osmanlı Şirketi istediği sayıda muhaciri getirebilme selâhiyetini haiz olmalıdır».

«Meselâ ne kadar.»

«Bu konuda yeteri kadar düşünmedim. Bu fikir aklıma hemen geliverdi. Bu hususta ne düşünürsünüz?»

«Fena sayılmaz. Bunun üzerinde sonra durabiliriz, önce malî hususa girişmelisiniz».

sırada içeriye girip kahve ve sigara içmeye başlayan saray mensupları yüzünden konuşmamız burada kaldı. İzzet Bey beni koridorda görerek yarın sabah tekrar saraya gelmemi, o zaman belki Sultanı da görüp veda edebileceğimi söyledi.

Otele döndüm.

*

*   *

Dün sabah çok erken kalkarak saraya gitmeye hazırlandım, zira gemi saat 10 da kalkacaktı. Bagajlarımız akşamdan hazırlanmıştı. Sultanın misafiri olduğum ifade edilmekle beraber Saray'dan kimse gelmediği için otelin hesabını ödedim. Adamıma ben gelmeden bagajları gemiye çıkarmamasını tenbih ettim. Çünkü Sultan'ın ne yapacağı belli olmazdı, belki de ayrılıp gitmeme müsaade etmezdi. Burada beklenen ile olanlar hiç birbirine benzemiyor. Maamafih olaylar bambaşka cereyan etti. Muhtemelen ileride ben bu imtiyazı elde edeceğim, bunun ne zaman olacağı daha belli değil. Belki de Türkiye, «Kuvvetler» tarafından taksim edilmeden ele geçiremiyeceğiz.

İbrahim ve İzzet müzakerelerin türkçe ve fransızca birer zabtını hazırlamışlardı, onları imzaladık. Ben de bir memorandum hazırladım ve türkçeye tercüme edildi:

18 Şubat 1902 tarihini taşıyan bu memorandumda konuştuğumuz hususlar madde madde yer alıyordu. Bu irade-i seniyeyi hürmetle karşılamakla beraber kabul etmeme imkân bulunmadığını arzettim.

İzzet Bey bu hususta yazılacak pasajı dikte ederken Sultan'dan gelen birisi bana Zat-ı Şahanenin yolculuk masrafı olarak 200 lira ihsanda bulunduğunu bildirdi ve parayı verdi. Büyük bir hürmetle aldım ve bir hayır kurumuna verebilip veremiyeceğimi sordum, İzzet tebessüm ederek «Makbuzu imzalayınız da sonra ne isterseniz yapınız» dedi. «İmparatorluk hâzinesinden yol masrafları olarak 200 lira teslim alındı Dr. Theodor Herzl» diye yazıp imzaladım.

«Beyler, resmen herhangi bir sonuca varmamakla beraber yine görüşeceğimizi ümidederim. Tavsiyelerinizi tutacak ve memleketiniz ve Yahudiler için hayırlı olacak hususları gerçekleştirecek kimseleri bulmaya uğraşacağım» dedim.

«Allah yardımcınız olsun, bizler sizin tarafmızdanız» dedi İzzet Bey, İbrahim bey de ayni şeyleri «İkimiz de sizin tarafınızdanız» diye tekrar etti. Sağ elimle İzzet'in elini sıkarken sol elimi de İbrahimin eline verdim...

21 Şubat, Viyana Londra gazetelerinin benim Sultan'dan imtiyazı aldığım haberini verdiklerini öğrendim. Bunun saray tarafından tekzip edilmesi iyi tesir etmezdi. Hemen Mahmut Nedim'e giderek vaziyeti şifre ile bildirmek istedim, ama bana karşı durumda olan Tahsin bu teli alacağı için vazgeçip «Daily Mail» ve «Daily News» gazetelerinin muhabirlerini bularak bu haberi şahsen tekzip ettim. Yarınki gazetelerde bu yayınlanacak.

Reitlinger ile madenlerin işletilmesi imtiyazı hususunda konuştuk. Her maden imtiyazı için 100-120 bin altın rüşvet vermek gerektiğini, meselâ bir tek maden imtiyazının verilmesini temin eden Fuad Paşa'nın [44] bu iş karşılığı 100 bin altın aldığını söyledi.

6 Mart

İzzet'e mektup :

«Ekselans,

Size ekli iki Londra gazetesini sunmakla şeref duyarım.

15 Mart günü benim adıma üç bankaya birer milyon yatırılacaktır. Bu bankalar Paris'te Credit Lyonnais, Londrada Lloyds Bank ve Berlin'de Dresdener Bank'tır.

Size bir hafta içinde daha kat'i malûmat arzedeceğim..»

13 Mart

İstanbul'dan fena haberler geliyor.

Wellisch benim mektubumu İzzet'e verdikten sonra kendisini İbrahim Bey çağırtmış ve «Yeni bir iş'ara kadar birşey yapmasın» talimatını göndermiş. Neler olup bitiyor? Sisler içindeyim yine... Bugün Neue Freie Presse'de çıkan iki haber bana ciltler dolusu yazı kadar manidar göründü :

1— Sultan Abdülhamid Fransız Sefiri Constans'ı kabul etmişti.

---

44 Yukarıda bir kere daha adından bahsedilen bu zatın Deli Fuad Paşa diye tanınan paşa olması muhtemeldir. Sonraları Abdülhamid'e suikast tertibinden idama mahkûm olmuş fakat cezası Şam'a sürgüne çevrilmiştir. TürkRus ve Yunan savaşlarında gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle müşirliğe yükselmiştir. Meşrutiyetten sonra tekrar görev almış ve Balkan savaşında İstanbul''u müdafaa etmiştir. Ayan Meclisi üyeliğinde bulunmuştur. 1931 de ölmüştür.

2— Borçların konsolide edilmesi için Rouvier projesini tasdik etmişti.

İki haber arasında olduğu kadar benim İstanbul'a gidiş gelişim arasında da irtibat bulunduğu meydanda. Türkler hayatlarının kurtarılması için fransız hırsızlarından medet umuyorlar. İstanbul daima bir «harikalar diyarı» dır ve bu diyarda halen fransızlar gözde durumunda bulunuyorlar.

*

*   *

Dr. Herzl bir taraftan İzzet ve İbrahim beylerle mektuplaşırken bir taraftan da Osmanlı devlet borçlarını konsolide etmeyi üzerine almış olan Rouvier ile Crespi'nin temas kurmasını ister. Onunla bu işi «kendi hesabına» yapması hususunda anlaşma çarelerini araştırır. Tahsin Bey onun üç milyon emrinizdedir şeklindeki mektubuna Viyana sefaretine «Bu Dr. Herzl kimdir, nedir, ne iş yapar araştırıp sonucu bildirin» şeklinde talimatla cevap verir. Anlaşılır ki Tahsin Bey Herzl'in menfaatlerinin aleyhinde çalışan «guruba» mensuptur. Bu talimatın iki manası olabilir, ya Tahsin yapılan konuşmalardan gerçekten habersizdir ve soruyu samimiyetle sormaktadır, yahut da doğrudan doğruya Sultamn talimatı ile öyle hareket etmektedir. «Dr. Herzl Viyanada sevilen hürmet edilen bir şahıstır, profesyonel yazardır, Yahudi malî mahfillerinde tam tesire sahiptir, her türlü mali işi başarabilecek evsaftadır» şeklinde bir telgraf sureti hazırlayarak gönderilmek üzere Mahmut Nedim'e verir.

Nisan ayı başlarında Tahsin Bey'den Viyana sefarethanesine gelen bir mektupta «Bir yanlış anlaşılma olduğu» ifade edilir. İstanbul'dan Herzl'in özel ajanları Crespi ve Wellisch ise şimdi fransızlarla anlaşma çabalarının devam ettiğim, bir müddet beklemek ve hiçbir faaliyette bulunmamanın iyi olacağını bildirirler. İzzet Beyin tavsiyesi bu merkezdedir.

3 Mayıs, Viyana

Sultana mektup :

«Efendimiz,

Zat-ı hakîmanelerine şu teklifi arzetmekle şeref duyarım.

Türkiyede gençlerin yüksek tahsil yapma imkânlarının tam sağlanamaması yüzünden bu gençlerin bir kısmının dış memleketlere gittiklerini ve orada ihtilâlci fikirler öğrenip o tesirlerle döndüklerini biliyorum. Hali hazır durum tam bir çıkmaz manzarası göstermektedir : Ya bunlara muasır bilgiler verilmeyecek, yahut muzır bilgilerle teçhiz edilmelerine göz yumulacaktır.

Buna bir hal çaresi bulunabilir. Biz Yahudiler bütün dünya üniversitelerinde söz sahibi bulunmaktayız. Bütün memleketlerdeki üniversitelerde birçok Yahudi profesörler ve İlmî araştırıcılar mevcuttur. Zat-ı Şahanelerinin emirleri olursa İmparatorluk içerisinde meselâ Kudüs 'te bir İbrani Üniversitesi kurabiliriz [45]. O zaman Osmanlı talebeleri dışarıya gitmek

45 «Kudüs İbrani Üniversitesi» projesi tabiidir ki Sultan Abdülhamid tarafından reddedilmiş, hatta nazar-ı itibara bile alınmamıştır. Ancak Filistin Birinci Dünya Savaşı sonunda işgal edilip burada İngiliz Manda İdaresi kurulduğu zaman Dr. Herzl'in kurduğu teşkilât yeniden faaliyete geçmiş ve 1925 yılında bu üniversitenin «Skopus Dağında kurulması tahakkuk etmiştir. Kurulduğu günden beri İbrani dili ile tedrisata başlayan bu üniversite denilebilir ki bugünkü İsrail Devletinin temelini teşkil etmiştir. 2000

mecburiyetinden kurtulur, kendi memleketlerinde tahsil imkânına kavuşmuş olurlar.

Yahudi Üniversitesi her ilim dalında profesörü derhal temin ederek ayrıca teknik ve ziraat sahalarında da öğretim yapabilir.

Zat-ı Şahanelerinin prensip bakımından kararlarına muttali olmadan teferruata inemiyeceğim tabiidir...

Dr. Theodor Herzl».

İbrahim ve İzzet Beylere yazdığım mektuplarda da bu Üniversite mevzuunu açtım. Kendilerine hiçbir malî külfeti olmayacağını bana hemen majestenin kararını ulaştırmalarını rica ettim.

İzzet Bey'den 12 Mayıs tarihli bir mektup aldım. Bunda Üniversite kurma işinin Zat-ı Şahaneye arzedildiğini, fakat malî güçlüklerle uğraşıldığı şu sırada bu gibi işlere imkân bulamadığını, benim malî işlerin hangilerini halledebileceğimi bir liste halinde göndermemin rica edildiğini anlatıyor.

Buna derhal bu gibi işlerin ancak şifahen ve uzun uzun konuşulmakla halledilebileceğini, bu hafta içinde derhal İstanbul'a gelebileceğimi zira Haziran'da mutlaka Londra'da bulunmam gerektiğini, eğer isteniyorsam durumun telle bildirilmesini istedim. Eğer şimdi çağırılmazsam bir daha sonbahardan önce gelme imkânımın bulunmadığını bildirdim.

6 Haziran'da Paris'ten İzzet Beye bir mektup gönderdim. Sultanın emrettiği şekilde malî işleri düzeltmek, madenleri işletecek şirketleri tesis etmek maksadı ile burada arkadaşlarımla temaslarda bulunuyorum. Burada takriben aym 25 ine kadar kalacağım. Sonra biraz tatil yapmağı düşünüyorum deyip bulunacağım adresleri bildirdim.

Viyanadan babamın çok ağır hasta olduğunu bildiren bir telgraf aldım. Hemen arkasından doktorumuz bir kriz sonunda hiç acı çekmeden vefat ettiğini bildirdi. Derhal döndüm.

*

*   *

Sultana mektup :

20 Haziran 1902

«Efendimiz,

Babamın vefatını bildirmekle şeref duyarım. Bu sebeple çağırıldığım Londra'dan çalışma ve temaslarımı yarım bırakarak geri döndüm.

Şimdi gazetelerden M. Rouvier'nin konsolidasyon projesinin kabul edildiğini öğrenmiş bulunuyorum. Öyle olduğuna nazaran benim bu konuda çalışmaktan vazgeçmem icabediyor. Gediye yalnız madenlerin işletilmesi ile Osmanlı memleketleri için kurulacak banka meselesi kalıyor. Fakat bilmiyorum majesteleri bendelerinin arkadaşlarının bu meselelere girişmelerini hala arzu etmekte midirler.

---

senedir kullanılmadığı için ölü diller arasına karışan ibranice canlandırılmış, en İlmî metodlarla geliştirilmiş ve bir ilim dili hüviyeti kazandırılmıştır. İsrail'in devlet idaresi ve hâriciyesinde vazife alanların hemen hepsi bu üniversitenin yetiştirdiği elemanlardır.

Bu sebeple irade-i şahanelerini bildirmelerini istirham ederim. 30 Haziran'da tekrar Londra'ya gitmek üzere buradan ayrılacağım ve orada iki hafta kalacağım. Zemini hazırlamış olduğum için bundan sonrası benim fazla zamanımı alacak değildir. ..

Sadık bendeniz Dr. Th.Herzl».

Ayni mahiyette İzzet ve İbrahime de birer mektup gönderdim. Bulunacağım adresleri ve kalış müddetlerimi bildirdim.

22 Haziran

Crespi'den telgraf :

«No 188 (Mahmut Nedim) size yeni bir projeden bahsedecek, direkt müzakere olmaksızın kabul edemiyeceğinizi bildiriniz».

24 Haziran, Alt-Aussee

Wellisch ve Crespi Türkiyenin Viyana ve Londra sefirlerinin benimle temasa geçmek emrini aldıklarını fakat her ikisinin de bu imkânı bulamadıklarını bildiriyorlar. Kremenzky'ye tel çektim, eğer istiyorlarsa Sultanı görmeye Londra'dan önce gidebileceğimi Mahmut Nedim'e bildirmesini söyledim.

*

* *

5 Temmuz, Londra

Öğleden sonra Türk Sefaretinden bir memur bizim teşkilâta gelerek merkezden gelen bir talimat sebebiyle Türkiye sefirinin benimle görüşmek istediğini bildirmiş. Şimdi çok meşgul olduğumu bildirerek başka bir zaman tekrar gelmesini söyledim.

*

* *

Dır. Herzl Londra'da bilhassa Lord Rothschild ile temasa geçerek ona İstanbul'daki temaslarını ve müstakbel Şirket plânlarını anlatır. Lord kendisini Yahudi olmaktan ziyade İngiliz hissetmektedir. Filistin üzerinde niçin ısrar ettiğini sorar, pekâla başka bir yer de olabilir, meselâ Uganda der. Dr. Herzl bu gibi düşünenlerin «Ne biçim Yahudi olduklarını» düşünür, «kafasızlıklarına» kızar. Filistin olmazsa bile Mısır Filistini, Elariş veya Kıbrıs'ın nazarı itibara alınabileceğini böylelikle «Anayurda» yakın olacaklarını, her halü kârda «Şirket»in sermayesinin karşılanması gerektiğini savunur ve Rotschild ve diğer büyük Yahudi zenginleri ikna eder, sermayeyi gerekli parayı «derhal» vereceklerdir.

sıralarda Türkiyeyi İngilterede Kostaki Antopulos Paşa temsil etmektedir. Yıldız'dan, Herzl'in tâbiriyle «aptalca» bir telgraf almıştır. Bu telgrafta M. Rouvier ile kesin bir anlaşmaya henüz varılmadığı, müzakerelerin cereyan ettiği anlatılmakta, Dr. Herzl ile derhal temasa geçilerek konsolidasyon projesini onun almasını Zat-ı Şahanenin arzu ettikleri hususunun bildirilmesi ve alınacak cevabın telgrafla gönderilmesi istenilmektedir.

Dr. Herzl sefirin «ayağma» gelmesini temin eder, ona Yıldızca göndereceği telgrafı yazdırır. Birkaç ay önce arkadaşlarının temin ederek Londra, Paris ve Berlin bankalarına yatırdıkları üç milyonun kabul edilmeyip açılan kredilerin iptal ettirildiğini, bu jest ile arkadaşlarının

hüsrana uğratıldıklarını, konsolidasyon projesinin ise 32 milyon tutarında bulunduğunu, bu kadar büyük işin hemen birkaç saat içerisinde halline imkân bulunmadığını anlatır. Müzakereler için derhal İstanbul'a geleceğini bildirir.

25 Temmuz, Tarabya

Sultanın derhal gelmem talebiyle yine buradayım. Ekspreste yemek yiyerek, uyuyarak, rüya görerek, etrafı seyrederek iki gün geçirdim.

İstanbul yine eski İstanbul'. Pislik, toz, gürültü, kırmızı fesler ve mavi sular.

Yıldız'ın girişindeki bahşiş kapıcı kimseler beni tanıdık tamdık karşıladılar. Gelişimle altın yağacağını biliyorlar.

İbrahimle arkadaşlık.. Geçen defa o bana oğlunun ölümünü anlatmıştı. Bu defa, yazık, ben ona babamın ölümünü anlatıyorum.

Yine gidip beklemeler, yine geldiğimi Sultana haber vermeler. Bu defa arkadaşça bir ifade ile Tahsin görünüyor. İbrahim Beye benim Sultanın misafiri olduğumu ve emrime sarayın arabalarından birinin tahsis edildiğini bildiriyor.

Sonra Tahsin Bey Sultana sunacağım teklifi yazılı olarak vermemi istedi. Yolculuk sebebiyle henüz yazamadığımı söyledim. Zat-ı Şahanenin arzusu böyle. Tahsin durumu haber vermeye gitti. Tahsin dönüp metni Tarabya'da yazabileceğimi ve birisinin gönderilerek benden alınacağını anlattı. Beşiktaş'tan bir şehir vapuruna binerek Yeniköye gittim, orada da arabaya binerek Trabya'ya geldim. Saat 8.30 da oturup gece 11.30 a kadar çalıştım ve sonra temize çektim. İbrahim'in adamı alıp gitti, eğer o gece boyunca çalışırsa sabaha tercümeyi tamamlayabilir ve Sultan da derhal okur. Eğer müspet karşılarsa beni Selâmlık merasiminden sonra kabul edecektir.

Boğazın suları yine masmavi.

Sultana yazdığım memorandum şöyle :

«Efendimiz,

Aşağıdaki mütalealar Zat-ı Şahanelerine takdim etmekle şeref duyarım.

Önce Rouvier plânının politik tarafına dokunayım. M. Rouvier'nin halen Maliye Nazırı durumunda bulunması durumu güçleştirmez, bilâkis kolaylık sağlar.

Eğer onun teklifleri Zat-ı Şahane tarafından kabul edilmezse Fransa nezareti Osmanlı Hükümetine hiçbir serzenişte bulunamayacaktır. Çünkü Fransız kabinesinin muhalifleri her fırsatta hükümetin malî gurupların menfaatine hizmet etmek mecburiyetinde olduğunu beyan etmektedirler. Diğer taraftan plân benimsenecek olursa M. Rouvier Türkiyeye politik bakımdan muhalefet göstermemeye dikkat etmek zorunda kalacaktır, zira o zaman malî sebeplerle kazanıldığı iddiasiyle hücumlara maruz kalacaktır.

Naçiz kanaatime göre her iki yolda da karar vermek için aceleye hiç lüzum yoktur...

Majesteleri bizim tekliflerimizi kabul etmeseler dahi, M. Rouvier'nin projesini tedricen reddetseler yine de faydalı sonuçlara ulaşabilirler. Şartlar gittikçe daha uygun şekle gelecektir. Fakat ikinci bir plânın mevcudiyeti son derece, mutlak gizlilik içinde tutulmalıdır. Yeni bir anlaşma için müzakerelere gitmenin yolu Rouvier teklifini reddetmek olacaktır. O zaman

gerek Rouvier ve gerekse o reddedilmeden ortaya çıkmak istemeyen benim arkadaşlarımla yeni müzakerelere girişmek imkânı ortaya çıkacaktır. Eğer işe benim arkadaşlarımın da karıştığı işitilecek olursa tahvillerin fiyatları derhal yükselmeye başlıyacaktır..

Arkadaşlarım M. Rouvier tarafından ileri sürülen genel şartlar içerisinde konsolidasyonu gerçekleştirmeye hazırdırlar.

zaman Zat-ı Şahanelerinin hükümeti bu plân içerisinde yeni gelir kaynaklarına da kavuşacaktır... Yani konsolidasyon teklifimiz kabul edilirse arkadaşlarım 30 milyonluk bir taahhüde girişecekler İmparatorluk hükümetine bu meblâğı derhal tediye edeceklerdir.

Buna karşılık Zat-ı Şahanelerinin hükümeti bize bir imtiyaz yahut müsaade verecek ve Zat-ı Şahanelerinin geçen Şubatta izhar ettikleri gibi Mezopotamya'dan başka Filistine yakın Hayfa civarına Yahudi iskânı mümkün hale gelecektir..

Konsolidasyon mâliyenin ıslahı için atılacak birinci adımdan ibarettir. Asıl önemli olan yeni gelir kaynakları bulmak, vergi gelirini yükseltecek tedbirleri almak, halkı daha fazla vergi verebilecek seviyeye getirmektir. Madenlerin, ormanların işletilmesi, elektrik enerjisi konusunun ele alınması bunu temin edecektir. Naçiz kanaatime göre bu yeni gelir kaynaklarını yaratmak borçları konsolide etmekten çok daha önemli ve acildir. O iş nasıl olsa zaman içerisinde olur gider.

Mektubumdaki acele ifadeden dolayı Zat-ı Şahaneden özür dilerim. Buna sebep yol yorgunluğudur. Eğer kabul edilmek şerefine nail olursam bu memleketin nasıl zenginleştirileceği hakkındaki fikirlerimi uzun uzun arzedebilirim...»

26 Temmuz

Dünkü Cuma yine İbrahimin odasında asab bozucu bir şekilde beklemekle geçti.

Yıldız'a öğle vakti Selâmlık merasiminden önce geldim. Tahsis edilen saray arabasına binmiştim.

Ben araba ile geçerken Sultan da diğer diplomatlar da gördüler. Bilhassa diplomatlar mütecessis ve şüpheli bakışlarla beni süzdüler, bilhassa Alman Maslahatgüzarı Wangenheim öyle idi.

İbrahim Bey, alman mümessilinin «Banker Herzl'in bugün Sultan tarafından kabul edilip edilmeyeceğini» sorduğunu, kendisinin de Herzl burada banker değil muharrir hüviyetiyle bulunuyor dediğini anlattı.

Zaman zaman Tahsin yanımıza gelerek İbrahim'e Sultan'dan benim hakkımda kısa mesajlar getiriyordu. Yemekten sonra Sultan'ın memorandum üzerinde çalışmak istemesi sebebiyle dört saat müsaade etmem istendir Saat 6 dan itibaren Tarabya'da değil Pera Palas'ta Sultanın emrine muntazır olacaktım.

İskelede Wolffsohn'u arayıp buldum ve Tarabya'ya giderek eşyalarımı Pera Palas oteline getirmesini söyledim. Boğazdaki birbuçuk saatlik gezim sırasında Sultan beni yeniden çağırdı. Tarabya'ya vardığımda derhal Yıldıza gelmekliğimi bildiren bir telgraf buldum.

Saat altıyı çeyrek geçe Yıldız'a ulaştım, orada Alexander Karatodori Paşa ile tanıştırıldım. Benim son derece gizli memorandumumu Sultan için tercüme etmek emrini almıştı. Oysa ben memorandumu mühürsüz bir zarf içerisinde İbrahim Beye göndermiştim. İbrahim çok

kurnazca bir ifade ile bana onu okumadığını ve herkese de bunu böylece söyleyebileceğini ifade etti. Buna inanmadım.

Zavallı, ihtiyar Karatodori paşa gece yarısı 12.15 e kadar uğraşıp tercüme etti, altını ben de imzaladım, mühürledim, Tahsin Bey davet edildi ve zarfı ona verdim. Bu sabaha da bana randevu verildi.

Sonra bir vapurla Tarabya'ya gittik, harikulade bir mehtab vardı.

Öğleden sonra bir ara İbrahimin odasında iken İzzet'le karşılaştım. Sadece el sıkıştık.

27 Temmuz, Tarabya

İki gün önce Yıldız'a giderken bir sürü nazırın da arabaları ile geldiklerini görmüştüm. Benim memorandumla ilgili bir toplantı için davet edildiklerini, fakat tercüme gecikince toplantının geri bırakıldığını öğrendim.

*

*   *

Dün sabah saat tam 10.00 da İbrahimin dairesinde idim ama o ve Karatodori geç geldiler.

Zaman burada para değil.

Bir gün önce yaşlı bir soytarı nazarı ile baktığım Karatodori ile Bismarck ve Disraeli hakkında konuşunca gördüm ki öyle değildir, gerçekten büyük bir adam. Bana Berlin Kongresinden, Bismarckm şahsiyetinden, İngilterenin politikasından bahsetti, çok enteresan şeyler anlattı..

Sultanın kabul etmesini beklerken yine yemek vakti geldi. Oturup kalktık, birşey olmadı.

Tahsin yemekten biraz sonra bir mesajla geldi. Sultan benim memorandumum hakkında Sadrıazamla konuşmak istemişti, ama Sadırazam biraz üşütmüştü, üstelik dişi ağrıyordu... Yarın akşamdan önce çağırılmayacağa benzerim (Yani bu akşam) .

*

*   *

Eminim ki beni böyle bekleterek Rouvier'nin daha uygun şartlar ileri sürmesini ümidediyorlar. Eğer Sadrıazam böyle yapıyorsa akılsızlık etmiş olur, çünkü bu birşey temin etmez. Rouvier de arkasına yaslanıp bekler.

28 Temmuz, Tarabya

Dün geç vakit Sultan'a bir mektup, daha doğrusu rapor verdim :

«Efendimiz,

Dün ekselans Sadrıazam ile yaptığım konuşmadan sonra raporumu vermekle şeref duyarım.

Teklifimizi devletlilerine teferruatiyle arzettim. Önce Zatı Şahanelerince Londra Sefiri vasıtası ile gönderilen telgrafı 11 Temmuzda almış olduğumu, ondan önceki günlerde kendi işlerimle meşgul bulunduğumu, İstanbul'a daveti alınca da ayın 15 ine kadarki dört gün içinde ancak 30 milyonluk işin üzerinde durabildiğimi ve bu hususta müspet cevap verdiğimi arzettim. Yeni bir plân üzerinde çalışmak için yeterli zaman yoktu. Muhtemelen böyle bir çalışma haftalar alırdı.

Bu şartlar altında ele Rouvier plânını aldık. İmparatorluk hükümetinin menfaatlerini nazarı itibara alarak % 80 nisbeti dahilinde yeni taahhüdler karşılığında 30 ilâ 32 milyon ödenmesini teklif eyledik. Böylelikle Zatı Şahanelerinin arzuları yerine getirilmiş olmaktadır. İmparatorluk hâzinesine yüklenen borcun nominal miktarı hernekadar 32 milyon olacaksa da bu 30 milyondan fazla olmayacaktır. Eski tahvillerin alınması taahhüdü hiçbir zaman bir borç mahiyeti kazanmıyacaktır.

Bunun karşılığı olarak Mezopotamya ile Filistinin bir parçasında iskân müsaadesi veya imtiyazı talep ettik. Bu kumpanya hiç şüphesiz muhacirlerin sayıları oranında bir hisse ödeyecektir.

Ekselansları bu muhacirlerin Osmanlı tabiyetini kabul edip etmeyeceklerini sordular, müspet cevap arzettim.

Ekselansları konsolide projesi ile kolonizasyon hernekadar birbirine bağlı iseler de zahirde bağlı görünmemelidirler buyurdular. Görüşlerindeki inceliğe hayranlığımı belirttim.

Bu kadar kısa zaman içerisinde diğer mühim plânlar üzerinde çalışmaların bitirilemiyeceğini, müspet cevap alırsam arkadaşlarımı bu işler için seferber edeceğimi söyledim. Ekselansları bu sendikanın kimler veya kim tarafından tesis edileceğini sordular. 24 Temmuz tarihli mektubumda da bildirdiğim gibi bu bir malî ahlâk meselesidir. Rouvier plânı ele alınmış ve mazbata da hazırlanmış olduğuna göre arkadaşlarımın isimlerini resmen asla açıklamaya yanaşmıyacaklarını bildirdim. Zatı Şahaneleri namuslu maliyecilerin bu durumda başka türlü hareket edemiyeceklerini takdir buyururlar.

Bundan sonra birkaç kelime ile bizim kolonizasyon imtiyazı meselesine temas ettim. Bu, bizim gayretlerimizin bir mükâfatı olacak ve asla yük teşkil etmeyecektir. Zira Zatı Şahanenin İmparatorluğuna getireceğimiz elemanlar tehlike ve güçlük tevlit etmeyeceklerdir. Müslümanlarla, onlara olan ırkî yakınlıkları sebebiyle rahat rahat bir arada çalışabileceklerdir. Bir defasında Zatı Şahanelerinin ecdadından birisi 15 inci asırda takibata uğrayan talihsiz Yahudileri İmparatorluğuna muhacir olarak kabul eylemişti. Çok sayıda gelmişlerdi. Türk Sultanları Yahudi tebaalarından bir defa olsun şikâyette bulunmuşlar mıdır?

Şunu da ilâve ettim. Yakında idrak edilecek Zatı Şahanelerinin doğum yıldönümleri vesilesiyle bütün dünya Yahudilerine bir mesaj yayınlanarak kendilerine hüsnü kabul gösterileceği günümüzün en modern muhabere vasıtaları ile duyurulacak olursa, doğacak sempatinin arkasından sermayelerin, fabrikaların ve her türlü teşebbüsün bir biri ardından geleceğini, o zaman yalnız Filistinin bir kısmı ile Mezopotamyanın değil bütün İmparatorluğun nasıl hızlı bir kalkınma hamlesine girişeceğinin görüleceğini arzettim.

Yıldız Köşküne döndüğüm zaman ekselansları Arif Bey, Zatı Şahanelerinin Yahudilerin bir arada toplu olarak yerleşmeşine muarız olduklarını bildirdiler. Üzerinde ısrar etmek istemem, fakat benim iskân anlayışım gayrı tabii bir şekildeki dağıtılmanın hiçbir işe yaramıyacağı merkezindedir. Muayyen bir sermaye ile çalışacak olan bu şirket iskân bölgeleri konusunda hükümetle açık ve kesin şekilde anlaşmaya varmak zorundadır.

Zatı Şahaneleri bu hususta en hakimane kararı vereceklerdir.

Bu belki bir itimat meselesidir ve Zatı Şahane bendelerinin sadakati ve arkadaşlarımın malî gücü hakkında daha çok bilgi sahibi olmayı arzu buyurabilirler. Bahsettiğim meselede şu anda bir sonuca varmasak dahi emrinizde bulunduğumuzu arzederim.

Sadakatimin boş bir sözden ibaret olmadığını ispat için önce Zatı Şahanelerinin emirleriyle acizane faaliyete geçip M. Rouvier'nin konsolidasyon müzakerelerine müdahale ile İmparatorluk hâzinesine büyük menfaatler sağlayayım. Fakat bunun için gizlilik şartlarına sonuna kadar en büyük ihtimamla riayet edilmesi şarttır.

Benim İstanbul'da bulunuşum gözden kaçmamış, bundan dahi faydalanılarak bazı avantajlar elde edilmiştir. Eğer bir tavsiyede bulunmama müsaade buyurulursa şunu ifade edeyim, bendeleri Zatı Şahane tarafından özel şekilde kabul edilmedikçe hiçbirşey bir sonuç vermeyecektir. Eğer hizmet etmek imkânı verilirse çok memnun ve mesut olacağım. Yalnız malî değil memleketi alâkalandıran her hususta hizmete amade bulunduğumu arzetmekle şeref duyarım...

Th.Herzl».

29 Temmuz

Dün olup bitenler Pazar gününün olaylarını not etmeme fırsat vermedi.

İki gün önce Pazar günü öğleden sonra İbrahim Bey'den derhal Saray'a gelmemi bildiren bir telgraf aldım.

Sarayda İbrahim, Tahsin ve Arif Beyleri beni bekler buldum. Sultan yanımda İbrahim ve Arif Beyler olduğu halde Sadrıazamla görüştürülmemi emretmişti.

Devletli Said Paşa.

Ben İbrahim'in arabasına bindim, diğer iki bey de ikinci bir araba ile peşimizden geldiler. Önce iki arkadaşım Sadaret dairesine girdiler, çok geçmeden kapı açıldı, kısa, şişman hasta görünüşlü birisi içeri girmemi söyledi, bu Said Paşa idi.

Sultana verdiğim memorandumun teferruatı hakkında bilgi vermemi istedi. Onunla yukarıda Sultana verdiğim raporda bahsettiğim hususlarda konuştuk. Tekrar Yıldız'a döndük. Arif Bey Sultan'ı görmeye gitti ve Sadrıazamla konuşmalarımızı kendisine yazılı olarak göndermekliğimi istediğini söyledi. Sultanın çevresini kontrol için bulduğu bir yoldu bu. Sistem hiç şüphesiz zekice düşünülmüştü ama üstün bir idareciyi de gerektiriyordu.

Raporumu dün sabah vermeyi söz vermiştim, ama ancak öğleye yetiştirebildim. Mektubu bitirdiğimde satrançta iyi bir hamle yapmış oyuncunun rahatlığını duydum.

Sultanın iradesine ittibaen mektubumu mühürlü bir zarfa koyarak Wellisch ile gönderdim. Sonucu İbrahimin sıkıntılı odasında beklemektense Beşiktaş'ta bir saat dolaşmayı ve sonra Beyoğluna çıkmayı ve orada beklemeyi tercih ettim. Tam sofraya oturmuştum ki Wellisch saraydan istendiğim haberi ile geldi.

Galata ve deniz yolu ile Beşiktaşa gittim. Yıldız'da, harikalar diyarının başkentinde beni bir sürpriz bekliyordu.

İbrahim, Tahsin ve Arif Beyler tarafından karşılandım. Sonuncusu benim Sultana takdim edilmek üzere verdiğim mektubu henüz mührü dahi bozulmamış şekilde bana uzattı. Sultan mektubun benim ajanım tarafından tercüme edilerek kendisine verilmesini irade etmişti. Sultanın kastettiği Wellisch idi ama o aczini ileri sürdü, zira türkçe ne okuması ne yazması vardı Wellisch'in.

Akşama tercümesini getireceğimi söz verdim. Ama itimat edilir bir tercümanı nereden

bulacaktım? Sırları etrafa yaymayacak birisi lâzımdı, hemen araştırmaya giriştim, Wellisch buralı Yahudilerden Badi efendiyi, İbrahim ise siyasî hizmetle iştigal eden memurlardan Bahur efendiyi tavsiye ettiler...

Haliç'e Badi Efendiyi görmeye gittik. Onunla Beyoğlunda karşılaştık, genç, zeki bakışlı biri idi. Kendisine dindar olup olmadığını sorduktan sonra vakıf olacaklarını hiçbir şekilde hiçbir yerde açıklamıyacağma Kitap üzerine yemin ettirdim. Ama o dindar değildi, şeref sözü verdi. Üzerimde iyi bir tesir bıraktı. Kardeşinin ticaretle uğraştığı dükkâna uğradık sonra onu alıp Pera Palasa getirdim. Adamın başına gelenler binbir gece masallarına benziyordu. Yabancı bir sihirbaz gibi ben karşısına çıkmış ve onu Halife ile karşı karşıya getirmiştim.

Başına Wolffsohn'u diktim ve çalışmaya bıraktım. Saat 9 da henüz bitiremediğini görünce İbrahim'e telgraf çekerek hemen gelemiyeceğimi bildirdim.

Badi, geceyarısma doğru işini bitirmişti. Wolffsohn'un tavsiyesi üzerine, ona hazırladığı türkçe metni tekrar fransızcaya tercüme etmesini söyledim. Böylece ortaya çıkan birkaç aksaklığın düzeltilmesi mümkün oldu.

30 Temmuz

Dün sabah Badi ile çalışıp mektuba son şekli verirken önemli bir cümle ilâve ettim. Eğer Sultan mâliyesini reorganize etme vazifesini bana verecekse derhal türkçe öğrenmeye girişecek ve kendisi ile doğrudan doğruya konuşup anlaşacak hale gelecektim. Bu, kendisinin tercümanlarına itimat etmediğim anlamına da geliyordu.

Bitirdiğimiz zaman çok geç olmuştu, İbrahime gelişimi bildirdim. Vardığımda Arif Bey ve bir nazırla masada oturuyorlardı. Yemekten sonra mektubu Arif Beye verdim. Sultana götürdü. İbrahim ancak o sırada benim geçen Şubatta getirdiğim kitap kolleksiyonunu takdim edilmek üzere ona verdi. Az sonra geri gelen Arif bugün için randevu verdi.

İbrahim Bey Wellisch'e yolculuk masraflarımızın ne kadar tuttuğunu sormuştu. Ben müdahale ederek zahmete girmemelerini, Sultan tarafından davet edilmiş olmanın şerefinin bana yeteceğini söyledimse de ikna edemedim. Nihayet sadece otel masraflarını ödemelerini rica ettim.

Çıktık, güneşli öğle sonunu Boğaziçinde gezerek geçirdik. Sonra Tarabya'da karaya çıktık.

31 Temmuz

Asab bozucu müzakereler devam ediyor. Merasim hiç değişmiyor.

İbrahim için de tam bir yük teşkil ediyorum, benim yüzümden hergün daireye gelip gece geç vakte kadar kalıyor. Oysa normal olarak haftada bir gün vazifeye gidiyordu.

Hala konuşacak birşeyler bulmamız doğrusu mucize idi. Dün bana Saray'daki müzeden bahsetti. Burada çeşitli devirlerden kalma porselenler vardı. Abdülhamidin emriyle bir demirbaş defteri hazırlanmıştı ve bu sebeple hiçbirşey çalınmıyordu. Sonra Kudüs'ten bahse giriştik. «Hiç Ömer Camiinde bulunmuş mu idim?» «Hayır» cevabını verdim, o, Yahudilerin burayı zorla ele geçirmeksizin ayak basma müsaadeleri bulunmadığını işittiğini anlattı. Ağlama Duvarından bahsetti.

Arif Bey benim Sadrıazamla görüşme yapmam talimatı ile Sultanın yanından geldi. Onun refakatinde gittik. Nazik bir ihtiyar olan Sadnazamm yanma vardık.

Sadrıazam verdiğim iki memorandumun da Sultanı tatmin etmiş olduğunu söyleyerek söze başladı. (Arabada iken Arif Bey benim kitabın derhal tercüme edilmesini Sultanın emrettiğini anlatmıştı.) Kendisinin prensip olarak Sultanın muvafakat etmekte olduğunu bildirmeye memur edildiğini söyledi.

Ben de yerlere kadar eğildim.

Sonra bir sürü manasız konuşmaya daldık. Ben Doğu Avrupa Yahudilerinin içinde bulundukları güç şartları, çektikleri eziyetleri anlattım, o tam Romen Yahudilerinden bahsederken «Bunlar medeni memleketlerde elbette vaki olmaz» dedi. Ondan sonraki konuşmalar sırasında Sadrıazam İngiliz Hükümeti nezdinde teşebbüse geçilerek kolonizasyona Afrikada girişilmesini, orada çok daha geniş ve uygun arazi bulunabileceğini, Filistin üzerinde ısrar edilmemesinin daha iyi olacağını, burasının tahsisinin büyük devletler arasında anlaşmazlıklar yaratacağını v.s. ileri sürdü. «Hayfa da olmaz, orasımn stratejik değeri vardır» deyince «Fakat efendim, bizim memlekete kazandıracağımız kuvvetin de stratejik değeri vardır» dedim. «Evet» dedi «Ama siz nihayet bir iki milyonluk bir menfaat sağlıyorsunuz, hem Rouvier gurubu ile aramızın açılması ne demektir?»

Konsolidasyon ile Şirket mevzuunu niçin ta baştan beri ayrı ayrı ele almak istediklerini ancak o zaman anlıyabildim. Malî mülâhazalarla konsolidasyonu Rouvier ile halledecekler, onun dışında Türk Hükümetinin bizden sağlayacağı fayda nihayet 1,600 000 altından ibaret kalacaktı.

Böylece bir sürü konuşmadan sonra yerimizde saymıştık. Derhal oturup 31 Temmuz 1902 tarihinde Sultana bir mektup yazdım.

Bu mektupta bundan öncekilerden daha iyi şartlar ileri sürerek M. Rouvier gurubunun kabul ettiği bütün şartları aynen tekabbül ettiğimizi, İmparatorluk Hükümetinin malî menfaati uğruna konsolide edilecek bütün borçları karşılamayı tekeffül ve bütün eski borç tahvillerini 32 milyon karşılığı derhal ele geçirmeyi teklif eyledim. Derhal hazine emrine 1 milyon 600 bin altını vereceğiz. Bundan sonraki taksitler eşit şekilde ödenecektir.

30 Temmuz, Akşam

Bugün karar geldi. Kısa ve kesin.

Mektubu Beşiktaş'tan Wellisch ile gönderdim. Biraz sonra Wellisch derhal Saray'dan istendiğim haberi ile döndü. İbrahim'in tatlı selâmı ile karşılandım. Mektubu Arif Bey vasıtası ile derhal Zatı Şahaneye gönderdi.

Arif Beyin yüzünde soğuk ve zalim bir tebessümle döndüğü zamana kadarki müddetin nasıl sıkıntılı geçtiğini, kendimi nasıl daracık bir yere hapsedilmiş hissettiğimi tarif edemem. Mektubumu zarfı yırtılmış ve mührü açılmış şekilde geri getirdi.

Zatı Şahanenin Sadrıazamdan öğrendiğine göre ben yarın Selâmlıktan sonra veda etmeye gelecek ve ogün akşam da hareket edecektim.

Dünkü tatlı tondan sonra bu ifade gözden düşüşü anlatıyordu. Veda için şahsen kabul edilecek miydim? Görünüşe göre hayır, zira Arif, mektubumu hemen bugün göndermemi, zira yarın Selâmlıktan sonra Sultanın dönmüş olan Fransız Sefiri Constans ve diğer sefirleri kabul buyuracağını da ilâve etti.

Demek Constans dönmüştü. Rouvier'nin makinesinin benim dikkati çeken kabul edilişlerim sırasında nasıl çalışmış olduğunu tahayyül edebiliyordum.

Daha önce İbrahimle konuşurken o benim faaliyetlerimden bahsederek «Siyonizm bana en önemli şey olarak görünüyor» demişti, ben «Gerçekten öyledir» deyince «Çok asil bir şey» cevabını verdi.

Bizans'ta siz asla birşey bilmezsiniz.

1 Ağustos

Tarabyadan Beşiktaşa son seyahatim. Burada bulunduğum zamanların muhtemelen en güzel günü bugün, Boğaz sularının rengi hiçbir zaman bu kadar sihirli, tatlı ve güzel olmamıştı.

Boş ellerle dönüyorum.

Diplomatik mahfillerde yine dedikodular ayyuka çıkacak. Dün akşam balkondan onların terastaki konuşmalarını işitebiliyordum. İspanyol Sefiri «O kara sakallı adam kimdir?» diye soruyordu, Belçika sefiri de «Bilinmedik adamlardan oldum olası hoşlanmam» cevabını veriyordu ve güya zekice lâflar ediyordu: «Matematikte x nedir?»

Bugün ben dünyada meşhur ilk beşyüz kişinin içine rahatlıkla girebilirim, ama bir Belçika sefiri benim yanımda nedir? Birisi sorsa «İspanya sefiri nedir?* diye ne cevap verilir, 300 senedir İspanyanın bu memleketle ne münasebeti vardır? Doğum günü tebriklerinde bile varlığı şart olmayan biri işte. Bir Belçika sefirinin ise hiçbir zaman varlığının hikmeti olmamıştır. Bu adamlar zavallı halkın verdiği paralarla Tarabya'da oturur, tenis oynar, dedikodu eder, içki içerler böyle..

Bu sabah hazırlanıp ayrıldım. Adiyö güzel Boğaziçi.

*

*   *

Bir sual kalıyor. Sultan beni niçin getirtti?

Belki üç milyon hikâyesi için. Belki de Constans'ın dönmesi üzerine korkudan son dakikada vazgeçti.

2 Ağustos

Tarabya'dan Beşiktaş'a yeniden bir son seyahat.

Dün gidemedim. Dün sabah saat 11 de Saray'a gittim, İbrahim Beye güzel bir çift kol düğmesi, Arif Beye de İncili bir kravat iğnesini ayrılık hatırası olarak hediye ettim. Arif Bey Sultanın yanma giderken ben de o gün saat 1.50 Ekspresi ile yola çıkmak niyetinde olduğumu İbrahime anlatıyordum. O, boşboğazlığı sevmediğini, ama benim başarısızlığa uğradığımı anladığını söyledi.

Ben, henüz Sultanın kararma muttali olmadığımı söyledim. İbrahim, Sultanm iyi niyetinden —anlaşamamış olmakla beraber— şüphe etmememi, onun mutlak bir idareci olduğunun doğru olduğunu, ancak bunun her istediğini yapar anlamına gelmediğini anlattı.

«Anlıyorum» dedim «Memleketin menfaatini herşeyden üstün tutması lâzım». «Evet» diye tasdik etti İbrahim «Size Zatı Şahanenin son derece sempatisi ve hürmeti vardır. Sizin kav-

ininiz için yapmak istediğiniz asil bir şeydir. Siyonizm esasen asildir».

Kendisine teşekkür ettim ve daima Türklere ve Yahudi dostu Sultan Abdülhamide bağlı kalacağımı söyledim. Fakat Avrupadaki ırkdaşlarımızın içinde bulundukları sefalet bizim daha fazla beklememizi imkânsız kılıyor. Bu sebeple halen İngiltere Hükümeti ile temasa geçmiş ve kabine üyesi Lord James Hereford ile Afrikada bir Yahudi kolonisi kurmak konusunda müzakereye başlamış bulunuyorum. İngiltere bu hususta bizden malî fedakârlık da istemiyor ve hatta her yönde işimizi kolaylaştırıyor.

İbrahim, eğer Afrikada böyle bir koloni kurmaya muvaffak olursak Sultanın da ileride daha başka türlü davranabileceği ihtimalinden bahsetti. O zaman belki bizim için birşeyler yaparmış.

Fakat, dedim, biz bir kere büyük yatırımlara girişmiş olacağımız için o zaman vakit çok geçmiş olacaktır...

sırada esrarengiz bir hizmetçi zuhur etti, Sultan benim ayrılmamı mümkünse akşama bırakmamı istiyordu. Az sonra Arif Bey yüzünde anlaşılmaz bir ifade ile gelip bugün ikametimi akşama kadar uzatmamın mümkün olup olmadığını sordu. Böyle yapacağıma söz verdim. Fakat her ikisi de geldikleri zamanki memnun görünüşlerini kaybettiler, niçin? Çıkarken Wolffsohn'a yüzünün ifadesini mümkün olduğu kadar hüzünlü göstermesini fısıldadım.

İzzet de tam çıkıyormuş, bana selâm verene kadar kendisini farketmemiştim. Son derece sempati ile selâmlaştık, gidişimden üzüldüğü belliydi.

Beşiktaş'ta Constans yatından karaya çıkıyordu, ben araba ile geçerken yanındakilere benim kim olduğumu sorduğunu farkettim. Tam bir zafer havası içerisindeydi, benim Selâmlık merasiminden önce ayrıldığımı görmüştü, ama Zatı Şahanenin kalmamı istediğini tabii henüz bilmiyordu.

*

*   *

Fakat bütün bunlar ne demek oluyor?

Wolffsohn'a göre kolonizasyon ile konsolidasyonu ayırmamız daha uygun olacaktır.

İbrahimin dairesinde bir saat Tahsin'in gelmesini bekledim. Yıldız'ın cinlerinin o gece orada olduklarını farkettim, acaba benim işlerimi berbat etmek için yine neler çevirmişlerdi?

Yine ayni çocukça numaralar başladı: Osmanlı tabiyeti, Yahudilerin dağınık şekilde yerleştirilmeleri, askerlik yapmaları.. Bunları İmparatorluk Divan Kâtibi İbrahim söylüyordu. Benim konsolidasyon konusundaki teklifim ortalarda yoktu. Yıldız'ın gangsterleri esaslı bir mikdar para almışa benziyorlardı. Gerçekten Wellisch günün haberini verdi: Anadolu Demiryolları Müdürü Zander bunları 300 bin altına satın almıştı. Hükümetin hazırladığı mazbata İbrahim ve Tahsin'in aracılığı ile Sultan tarafından tasdik edilmişti.

Constans'ın muzafferane davranışının sebebi bu idi.

Söylediklerim hiçbir zaman aynen Sultana nakledilmiyordu. Tahsin Beye muhacirlerin hükümet tarafından mı yoksa kurulacak şirket tarafından mı yerleştirileceklerini sordum. Buna Sultan'ın karar vereceğini söyleyip gitti. O arada biz yemeğe, o feci şark yemeğine gittik. Derken Tahsin döndü: Sultan benim dostu olduğunu tekid ediyor, Neue Freie Press için

bir miktar bağış kabul etmemi ve burada masraflarımın mikdarını öğrenmek istiyordu. Birincisini kesinlikle reddettim, İkincisinde de nasıl olsa otel masraflarım ödenmiş bulunuyor, misafir için bu kadarı yeter, olmazsa kitap v.s. gibi kıymetsiz bir hatıranın kifayet edeceğini söyledim.

Sultanın yanma tekrar giden Tahsin bir mesajla geldi. Tahsin ve İbrahim bana tercüme ve tebliğ ettiler :

«İsrailoğulları Osmanlı İmparatorluğuna kabul edilebilirler, ancak şu şartla ki: Bir arada bulunmayıp dağınık olarak oturtulmak, yerleşecekleri mevkiler hükümet tarafından tayin edilmek, Osmanlı tabiyetini kabul etmek ve üzerlerine düşen bütün vatandaşlık görevlerini ifa etmek üzere..»

«Tebliği hürmetle tebellüğ ve Zatı Şahaneye derin minnetlerimi ifade eylerim, bu konuda arkadaşlarımla müşavere edeceğim, Yıldız Köşkü, 2 Ağustos 1902» diye yazıp verdim.

*

Tahsin Sultanın yanında iken İbrahim konsolidasyon konusunda Rouvier ve adamlarına «Hayır» demenin imkânsızlığından bahsetti. Bu vist oyununa benziyor. Birisi öyle hareket ediyor ki oyun arkadaşı galip geliyor.

Evet, soygun vist'i.

İbrahim devam etti «Hükümet eğer hayır deseydi bütün kredisini (itibarını) kaybederdi».

Türk Hükümetinin itibarı! Bir hafta önce vaziyet ayni değil mi idi? Bu düzenbazların nasıl çalıştıklarını iyice anladım.

İbrahim atlas bir kese çıkardı, bunu kabul etmem Sultan tarafından rica edilmişti. Aldım. Hiç değilse fakirlere dağıtırım yahut propoganda işlerimizde kullanırım.

Son selâmlaşmalar ve sonra Ali Baba ve Kırk haramilerin mağarasından çıktım.

İşlerin hala kötü durumda olmadığına inanıyorum.

Yıldız ve Bâb-ı Ali bana alışmıştı. Yahudi Davut Efendinin bana 1896 yılında söylediği gibi, birgün yine dilenmek zorunda kalacaklar ve istediklerimi o zaman kucağıma atacaklardı.

Önemli olan o anm ne zaman geleceği idi.

Şimdi yapacağım iş «Kudüs Sancağı»nın yakınlarına yerleşmek ve ilk fırsatta Bulgarların Doğu Rumelinde yaptıkları işi yapmak olacaktır. Bunun için de İngiliz Hükümeti veya Rothschildin yardımı ile «Jewish Eastern Company»yi gerçekleştirmek lâzım.

Dr. Herzl'in önünde şimdi üç isim durmaktadır: Kıbrıs, Elariş ve Sina Yarımadası. Bu üçü de «Kudüs Sancağı»na yakın ve müstakbel hareket plânına uygun yerlerdir. İngiltere'de devlet adamları ile temasa geçmiştir. Bunlardan «Müstemlekeler Bakanı» Joseph Chamberlain ile olan konuşması enteresandır. Bakan Elariş ve Sina Yarımadası konularına hariciye karışır beni yalnız Kıbrıs ilgilendirir diyerek Yahudilerin oraya yerleşmelerinin bazı mahzurlar doğuracağını, rum ve türklerin bundan memnun olmayacaklarını, zora başvurulamıyacağını ifade eder. Buna karşı Herzl bir çare bulmuştur: Biz 5 milyon sermayeli şirketi kurup Elariş ve Sina Yarımadasına yerleşmeye girişince ada sakinleri akan altınları görürler. Müslüman Türk halk adadan defedilir, rumlar da ellerindeki toprakları satmaya ikna edilir, böylece ada

tamamen bize kalmış olur, der.

Siyonist Teşkilâtının o günkü durumuna temas eder. Bütün dünyada birkaç bin cemiyetin büyük federasyonlar halinde birleştiklerini ve hepsinin merkezinin de Viyana olduğunu belirtir. Şimdi İngiltereden Elariş civarına yerleşme müsaadesini almak çabasındadır. Bu faaliyetler içerisinde 1903 senesinin Şubat ayı girer. Dr. Herzl tekrar İstanbul ile temasa geçmektedir. Bu sırada sahneye de yeni bir karakter daha çıkar, Dr. Abdullah Cevdet. Hatıra defterine Herzl şu satırı yazar: «Hiçbir Musa Arz-ı Mevuda giremez».

1903 Yılı Şubat ayında Dr. Herzl'in mümessili «Mısır Hükümeti» ile «İmtiyaz» konusunda temasa geçmiştir. Mısır bir Hidivliktir ve zahiren Osmanlı İmparatorluğuna bağlıdır. Gerçekte tamamen İngiliz Hükümetinin etkisi altındadır. Mümessil olarak giden Greenberg orada Butrus adında birisinin, aracılığı ile bu imtiyazı almaya çalışmaktadır. Aralarındaki telgraflar tamamen şifrelidir. Meselâ: «Laimodon Rumoren Chisel. Sinuato Pinsk Welkend» şu anlama gelmektedir: «Önümüzdeki haftanın sonuna kadar Viyanadayım, Mısır Hükümetince İmtiyaz anlaşması imzalanmadıkça oradan ayrılma».

Bu arada Sadrıazama, Sultan'a ve İbrahim ile Tahsin Beylere mektupla müracaat eder:

«Konsolidasyon mevzuu artık bir İkincisi gelene kadar kapanmıştır. Ama size eskisinden daha avantajlı bir teklifte bulunacağım. Bunun iki sebebi vardır. Birincisi benim Osmanlı Sultan ve Halifesine sadık şekilde bağlı olmam hasebiyle İmparatorluğun iyiliğini istemem, İkincisi de Afrikada giriştiğimiz bir toprak bulma çabamızın henüz gerçekleşmemesi, buna mukabil önümüzdeki ilkbaharda yine çok sayıda Doğu Avrupa Yahudisinin yurtlarından kovulacağı hususudur. Irkdaşlarım yine sefaletin pençesine düşeceklerdir. Bunları Osmanlı tabiyetine kabul etmeniz karşılığı size derhal iki milyon altınlık bir teklifte bulunuyorum».

Gerek Sultan ve gerekse yeni Sadrıazam'a yazdığı mektuplarda bu Yahudilerin nereye yerleştirileceği hususu zikredilmemektedir. Bunu açıkça İzzet Beye gönderdiği mektupta söy-lemektedir: «Bu paraya karşılık Akkâ Sancağı civarına ırkdaşlarımın yerleşmesi müsaadesi istiyorum. Eğer biz anlaşırsak bu herkes için iyi olacaktır..»

Tahsin Beye yazdığı mektupta «Akkâ Sancağı»ndan bahis yoktur.

*

*   *

16 Şubat 1903, Viyana

Bugün mektupları İstanbul'a postaladım ve Greenberg'ten gelen telgrafla meşgul oldum. «Burada Sultanın adamı bizim aleyhimizde çalışıyor, vaziyet son derece ciddi. Zannederim Sultan'dan aldığı talimat üzerine bizim aleyhimizde elinden geleni yapıyor. Hidivin Sultana bağlı olduğunu da unutma» diyor.

Buna şifre ile şu cevabı verdim :

«Perexile Cohnsman Both Guy Months after Rumoren Chisel». Yani: «Türk komiserine 2000 altını İmtiyaz mukavelesinin Mısır Hükümetince imzalanmasından sonra vermek üzere vadediniz».

Mısır'daki Osmanlı temsilcisi komiserin ve Mısır'ın mukavemetinin «Rüşvet Metodu» ile ortadan kaldırılması fikri bu-gün Dr. Abdullah Cevdet Bey ile yaptığımız konuşmanın

sonuncudur.

Bu yeni tanıdık enteresan bir adam.

Cevdet, Neue Freie Presse'in edebiyat sahifesinde yayınlanan bir şiiri dolayısiyle bana teşekküre geldi ve bir randevu istedi. Kendisini davet ettim ve konuşmamız dönüp dolaşıp benim projeye intikal etti.

Dr. Abdullah Cevdet kendisini bir Jöntürk ve Yahudilerin dostu olarak takdim etti. İkinci konuşmamızda aklıma Sultana yazacağım mektupları ona tercüme ettirmek düşüncesi geldi. O da muvafakat etti. Bu iş için İstanbul'dan telgrafla gelmesini istediğim Badi Efendiye bir telgraf daha çekerek gelmemesini bildirdim. Cevdet üç gün çalışarak Sultana mektubu ve İmtiyaz mukavelesi metnini tercüme etti.

Kendisine şükran nişanesi olarak bir çift mücevherli kol düğmesi hediye ettim. O bunları kabul etmek istemedi ve verdiğim «Altneuland»ın [*] kendisini daha çok memnun ettiğini söyledi.

[*] «Yeni Arz-ı Atîk» anlamına gelen bu eser Dr. Herzl'indir ve müstakbel Yahudi Devleti üzerine yazılmıştır.

Sonra söze başladı: İstanbul'da doğrudan doğruya Nazırlar ile konuşabilecek bir adamım var mıdır? Kendisinin arası Dahiliye Nazırı Memduh Paşa ile çok iyidir.

Bir konudan diğerine atlayarak bu çiçek bozuğu yüzlü, kara gözlü adam bana bir sürü şeyden bahsetti.

Kendisi Jöntürklerdenmiş ama Memduh şimdi kendisini «Susturmuş», Viyana Sefareti tabibi olarak ayda 1500 frank çekiyormuş.

Ve bana —imtiyaz mukavelesi imzalandıktan sonra verilmek kayıt ve şartı ile— bir hisse programı hazırladı ki şöyle: Sadrıazam Ferid Paşa, Harbiye Nazırı Hasan Paşa, Dahiliye Nazırı Memduh Paşa, Adliye Nazırı Abdurrahman, Maliye Nazırı Nazif, Maarif Nazırı Celâl ve Şeyhülislâm 2000 er altın lira alacaklardır.

Buna muhtemelen bazı ilâveler yapılabilir. Bundan başka ben kendisine 2000 altın ve Memduh'un kâtipleri Faik ve Dr. Baha ile Şükrü Paşa'nın kâtibi Yüzbaşı Vasfi Beye 100 er altın vadettim. Maamafih Şükrü Paşa Harbiye Nazırının oğlu olduğu için bir çift at hediye edilecekti. Yarın bu Şükrü'yü davet edeceğim.

Cevdet, bu Şükrü Paşa vasıtasiyle muhaberata girişilerek onun babasının diğer nazırları kazanması işinde kullanılmasını plânladı. Harbiye Nazırı, Abdullah Cevdet'e nazaran, bir milyonerdir ama 2 altınlık bir hediyeye dahi tenezzül eden bir adamdır.

Bütün bunlara derhal muvafakat ettim. Çünkü İmtiyaz mukavelesi imzalanmadıkça hiçbir mükellefiyet altına girmiyordum. Sonra Cevdet'in nazırlar için biçtiği fiatı İstanbul'dakilerle mukayese edince doğrusu ucuz buluyordum. Abdullah Cevdet ise bir meslektaş olarak benim üzerime yüklenen ağırlığı takdir ettiğini, kendisinin para almasa dahi sırf hakikat aşkı ile çalışacağını, 2000 değil 1500 hatta 1000 altının bile kifayet edeceğini söylüyordu. Her ne ise bu adam bütün davranışları ile üzerimde iyi bir tesir bırakıyor.

Bir sorusuna verdiğim cevapta yaptığım işler karşılığında hiçbirşey almadığım gibi cebimden de sarfettiğimi söylediğimde hayretinden dondu kaldı. Benim «namusum» hakkında bile

şüpheye düştüğüne eminim. «Birisi hiçbirşey almadığı halde namuslu olabilir mi?»

Bakalım söylediklerinin palavra olup olmadığını göreceğiz.

Bugün hemen Memduh'a mektup yazmayı söz verdi.

17 Şubat

Bugün Türkiye ataşemiliteri Şükrü Paşa'yı gördüm. Genç ve kadın tabiatlı bir paşazade, 28 yaşında, ama Harbiye Nazırının oğlu olduğu için mevkii yüksek, zengin ve tembel. Zannederim onun alâkasını temin ettim ve babasına yazacağına söz verdi.

Abdullah Cevdet oğlu ağzından babasına mektubu hazırlayacak ve Şükrü Bey de onu temize çekerek babasına gönderecek. Aslı gürcü olan Yüzbaşı Vasfi Bey dün beni görmeye geldi. Vasfi askerî tahsilini bir prusya subayı olarak Kolonya'da yapmış. Nükteli konuşan bir adam, bana gülerek «arkadaşı Cevdet Beyin sus payı aldığını» söyledi.

*

*   *

23 Şubat tarihinde Crespi'den gelen bir mektupta «derhal 1 milyon'a ihtiyacı olan Sultan ile yeni müzakereye girişmenin tam zamanı» olduğu bildirilmektedir. Buna hemen cevap verir:

23 Şubat 1903, Viyana

«Muhterem Efendim,

Mektubunuzu biraz geç aldım, zira daha önceki bir tarihlisinde ben 2 milyon teklifinde bulunmuştum. Ona şu ana kadar cevap gelmediğine göre zannederim ikimiz de yanılıyoruz.

Sizin gibi ben de bugünkü şartlar karşısında bana muhtaç olduklarım düşünmüştüm. Bu teklifte bulunmamın bir sebebi de başka bir yerde giriştiğim müzakerelerin tamamlanmış olması idi. Bir anlaşma muhtemelen önümüzdeki hafta imzalanacaktır, daha fazla beklememe imkân yoktur.

363 (Abdülhamid) anlamamakta veya eline geçen fırsatın değerinden habersiz bulunmaktadır. Adım adım mahvına doğru gitmektedir. Buna ben de teessüf ediyorum...»

24 Şubat

Wellisch'e İstanbul'a bir mektup yazıp Abdullah Cevdet'in bana verdiği tanıtma kartını gönderdim. Bu kart ile gidip **Dahiliye Nazırı Memduh Paşa**nın hususi kâtibi Faik Beye giderek her nazırın benden 2000 altın alacaklarını ama bunun için son mektubumda yazdıklarımın gerçekleşmesi gerektiğini, Faik Beyin de 100 altın hediye alacağını bildirmesini yazdım.

3 Mart

Şimdi yeni bir durumla karşı karşıya gelmiş bulunuyorum. Kahire'ye Greenberg yerine Goldsmith'i yollayacağım, o askerden ziyade iyi bir diplomattır. Sina Yarımadasında durum bizim lehimizde olmak üzere karıştırılacaktır. Üç şeyi birbirinden ayırıyorum: Mülküyet, kuvvet ve hak.

Mülkiyet Mısır hükümetinde, kuvvet İngilterede ve hak da Türk hükümetinde bulunmaktadır. İlk adım olarak Mısır hükümetinden mülkiyet devralınmış bulunmaktadır, İngiliz hükümetinin mümkün olduğu kadar fazla kuvveti sevketmesini isteyecek ve temin edeceğim. Nihayet

rüşvet yolu ile Türk hükümetinden oraya gitme hakkını alacağım.

Gönderdiği adamlarının faaliyetlerinden sonra bizzat Dr. Herzl Mısır'a gider, Kahire'de İngiltere Yüksek Komiseri ve bir kıbtî olan Mısır Başvekili Butrus ile müzakerelerde bulunur. Mısır Hükümetinin sadece ismen mevcut bulunduğuna, bütün selâhiyetlerin İngiliz Lordu Cromer'de olduğuna işaret eder. Onunla Nil'in kontrol altına alınması, sulama projesinin gerçekleştirilmesi hususlarını «karşılık olarak» gerçekleştirebileceklerini söyler. Mısır Başvekili ile olan konuşmaları kahve içmek ve nezaket ziyaretinde bulunmaktan başka değer ifade etmemektedir. Lord Cromer bu işin etrafiyle Londra'da halledilebileceği kanaatindedir, bir raporla meseleyi oraya intikal ettirir. Dr. Herzl derhal Londra'ya gider ,Müstemlekeler Nazın Joseph Chamberlain ile konuşur. Nazır münbit ve sulak arazisi ile Uganda'nın daha uygun olacağını, orada pamuk yetiştirebileceklerini söyler ama ille de Filistin veya «civarı» üzerinde ısrar eder. Nazır, kendilerinin artık Anadolu ile meşgul olmadıklarını, orasını Fransız, Alman ve Rus nüfuzuna terkettiklerini, Yahudiler Filistin'de bir devlet kursalar bile bu devletlerin onlara istikbalde hak tanımayacaklarını söyler. Dr. Herzl'e göre ise tarafsızlık siyaseti güdecek olan müstakbel

Yahudi Devleti «Büyük devletlerin birbirini kıskanmaları sebebiyle yaşamaya devam edeceği» kanaatini ileri sürer ve «Eğer biz Filistinde olursak, müstakbelde Osmanlı İmparatorluğu parçalanınca bütün o bölgede İngiliz hâkimiyeti bizim yardımımızla kurulabilecektir» der. Müstemlekeler Nazırı kendisinin paltosunu tutarak giyinmesine yardım eder ve Başbakan ile konuşarak istediğini temin etmeye uğraşacağım vadeder..

*

*   *

4 Haziran, Viyana

İzzet'e mektup :

«Ekselans,

Zaman geçmekte ve ben hala 16 Şubat 1903 tarihli teklifime bir cevap almamış bulunmaktayım.

Ama hâdiseler tazyik ediyor. Kişnev'de yapılan Yahudi mezalimini herhalde duymuşsunuzdur. Bizim zavallı Yahudilerimiz sefillik içerisinde bulunuyorlar, onlara muhakkak birşeyler yapmak lâzım.

Belki bana 1902 şubatında Zatı Şahanenin iradeleri ile verdiğiniz memorandumdaki teklifler ile benim son tekliflerim arasında bir telife gidilebilir. Mezopotamya'da kolonizasyon ile Akkâ Sancağına iskân mevzularını kastediyorum.

Birkaç hafta içerisinde bizim Siyonist Kongresi toplanacaktır, ben onlara müspet bir şeyden bahsedemiyeceğim ve böylece şimdiye kadar Zatı Şahanelerinin Hükümetiyle yapılmış olan bütün müzakereler keenlemyekün addedilecektir. O zaman başka bir bölge bulmak zorunda kalacağız. Bütün fırsatlar da kaçırılmış olacaktır...»

Ayrı bir zarf içerisinde aşağıdaki satırları yazıp gönderdim :

«Aziz dostum,

Sizinle bir arkadaş olarak konuşmama müsaade ediniz.

Bahsettiğim plânın tahakkuku için şahsınıza ne istersiniz? Bana miktarı yazınız, mühürsüz ve işaretsiz bir mektupla bildiriniz. Mektubun hamili içerisinde ne olduğunu katiyen bil-meyecektir. Herşey sizinle benim aramda mutlak sır olarak kalacaktır.

Eğer plân şimdi gerçekleşmezse bundan ebediyen vazgeçeceğim.

Samimi ve sadık arkadaşm Theodor Herzl».

*

*   *

Dr. Herzl bu arada bir de Rusya seyahatine çıkar. Filistinde kuracakları devletin mukaddes toprakları herkese açık tutacağını, ancak Türk Sultanı Abdülhamid'e burasını Yahudilere vermesi için tazyik edilmesi, tavsiyelerde bulunulması kanaatindedir. Bunu temin için Rusya'ya gelip çeşitli devlet adamları ve generallerle temas kurmuş ve müzakerelere girişmiştir. Ama olumlu sonuç çıkmamaktadır. Bir defa Rus Çarı sırf dini sebeplerle Yahudilere düşmanlık beslemektedir. Yahudilerin Rusya'daki davranışları sebebiyle de halk onlara düşmanca hisler duymaktadır. Fakat kendi düşünce ve görüşünü paylaşan birkaç kişi bulmuştur. Ama günün şartları harekete geçilmesine engel olmaktadır. Bunu 16 Ağustos tarihinde şöyle kaydeder:

«... Fakat otelde beni beklemekte olan General Kirayev bizim Ruslar'dan Büyük Türk (yani Sultan Abdülhamid) ile bu sıralarda bir arabulma faaliyetini beklemememizi söyledi. Zira İstanbul'daki Rus Konsolosu Rostkosvki'nin katledilmesini protesto etmek amacı ile bir Rus filosunun Boğaziçine doğru harekete geçtiğini, yukarıda anlattığı diğer beş sebebin de inzimamı ile Türkiye ile Rusya arasında yakın bir istikbalde iyi münasebetlerin beklenmemesi gerektiğini anlattı..»

Toplanan Siyonist Kongresinde müspet bir rapor ortaya atılamamıştır. Mısır'da müspet devam eden müzakereler sonraları bozulmuş ve sonuç alınamamıştır. Kendisi Kongre'ye Filistin projesinden vazgeçilmemesi gerektiğini, eninde sonunda burasının kendilerine vatan olarak temin edileceğini söyler. Fakat istiyorlarsa iki İcra Komitesi kurulmasını, bunlardan birinin Doğu Afrika, diğerinin Filistin projeleri ile uğraşmasını ama kendisinin her iki komitede de vazife alamıyacağını bildirir. Kongre yine onun arzularına uygun hareket eder. Dr. Herzl de faaliyetlere girişir. Viyana'dan İzzet Beye yine iki mektup yazar, birisi etrafa gösterilmek birisi yalnız kendisinin malûmu kalmak üzere yazılmıştır:

12 Aralık 1903

«Ekselans,

Zatı Şahane ve Sadrıazam Hazretlerine 16 Şubat 1903 tarihinde takdim eylediğim teklifler hakkında haber vermenizi istirham edeceğim.

Bilhassa Rusya ile olan siyasî münasebetlerin bu durumda ağır bastığını anlıyorum, ama şimdi bu artık bahis konusu, değildir. Diğer politik güçlükleri de bertaraf etmek için bütün ülkelerde faaliyete şahsen ve arkadaşlarım vasıtasiyle girişmiş bulunuyorum. Bunların halledilmiş olduğunu ifade edebilirim, artık böyle bir güçlük yoktur, siz de kısa zamanda bundan resmen haberdar olacaksınız.

Bu itibarla İmparatorluk hâzinesine yeni gelir kaynakları temin etmeyi de içine alarak

tekliflerimi yeniliyorum. Bu gelir kaynağı hayranı olduğum memleketinizi İktisadî istikrara kavuşturacak vasıfta olacaktır.

Biz yerleşecek bir bölgeyi heryerde bulabiliriz. Nitekim bulduk da. Gazetelerde İngiltere Hükümetinin 60–90 000 fersah murabba (180–270 000 mil kare) araziyi bize tahsis ettiğini okumuşsunuzdur. Fakat ben tekrar dinî ve ırkî yakınlığımız olan insanlar arasında yaşama konusuna dönüyorum. Tebaası olduğumuz Halife'ye ve memleketine bolluk, istikrar getire-rek onun himayesi altında kurtuluşa ermek istiyoruz..»

Özel mektup da şöyleydi:

«Aziz Dostum,

Eğer bir anlaşmaya varırsak, imza günü 10 000 altını emrinize tahsis edeceğim.

Bu sözümü istediğiniz şekilde yerine getirmeye hazırım, meselâ oğlunuzun adına yatırabilirim, nasıl isterseniz.»

25 Aralık 1903

Bugün Şükrü Paşa gelerek babasına gönderilmek üzere teklifimi yazılı olarak bildirmemi istedi. Ona 16 Şubatta gönderdiğim memorandumu aynen verdim:

TEKLİFLER

Biz İmparatorluk hudutları içerisinde Akkâ Sancağında yerleşmek istiyoruz. Bunun karşılığında senelik asgarî 100 000 altın para ve İmparatorluk Hâzinesinin bütün borçlarını tasfiyeyi tekeffül ediyoruz. Yerleşenler Osmanlı tabiyetine geçeceklerdir.

İlâve olarak İstanbul ve Londra'da tescil edilmiş bir banka kurarak İmparatorluğun malî işlerini idare edebiliriz.

Ayni yıl Ocak ayının sonlarına doğru Roma'ya giden Dr. Herzl İtalya kralı tarafından kabul edilir. Onunla İtalyadaki Yahudiler v.s. konularında fikir teatisinde bulunduktan sonra sözü Filistin'e getirir. Kral bu konuda şöyle söyler:

«Filistini iyi bilirim, birkaç defa gittim, sonuncusu babam katledildiğinde idi. Memleket zaten Yahudileşmiş durumdadır. Siz orasını ele geçirebilirsiniz ve geçireceksiniz de, ancak ne zaman olur bilinmez, oradaki Yahudilerin sayısının yarım milyon olmasını temin ediniz.»

«Girme müsaadeleri yok efendimiz».

«Bunu rüşvet yolu ile sağlayabilirsiniz».

«Öyle olsun istemiyorum efendimiz. Bizim projemiz yatırım ve onun sonucu gelişmeyi mutazammmdır ve memleket bizim olmadıkça buna girişmek istemiyorum».

«Evet, bu biraz başkasının evini tamir etmeye benziyor».

«Bendeniz herşeyden önce Sultan'ı elde etmek istiyorum».

«Onun üzerinde tesirli olacak tek şey paradır. Eğer ona Ürdün vadisi karşılığında para teklif ederseniz verecektir».

«Evet ama biz muhtariyet de isteriz».

«Ha, o bunu işitmek bile istemez, o kelimeden nefret eder».

«Bize bir lütufta bulunmanızı istirham ediyoruz efendimiz».

«Peki dinliyorum».

Ona Grand Dük ile Rusya Dahiliye Nazırı Plehwe'nin mektuplarını gösterdim, niyetim havanın hazırlandığını ispat etmekti. Plehwe'nin mektubundaki gizli satırları okurken gülümsedi ve «Ben hiçbirşey söylemiyeceğim bir mezar taşı kadar sessiz duracağım» dedi. Mektupları tamamen okuduktan sonra: «Bu sizin için gerçekten büyük muvaffakiyet» deyince «Efendimiz, sizin Sultana yazacağınız şahsî bir mektup bize çok yardım edecektir, lütfediniz ona yazınız» dedim.

«Bunu memnuniyetle yapardım, ama her hoşuma gideni icra edecek durumda değilim. Şimdi size söz verip sonra da yapmamak centilmence bir hareket olmaz. Önce müşavere etmeli, Hariciye Nazırı Tittoni ile konuşmalıyım. Onu bu gece göreceğim ve sizin de kendisini ziyaret etmenizi sağlayacağım. Şimdi size fiil değil yalnız iyi niyetimi verebilirim».

Sonra söz Filistin'e, Lut Gölünde düşündüğümüz kanala, gölün tuzlarına ve sonunda tekrar Sultan Abdülhamid'e intikal etti:

«Onu tanırım, çok kurnazdır».

«Fakat çok şüpheci, herşeyden korkuyor».

«Canından korkuyor, birisinin kendisini öldüreceği endişesi içerisindedir, kimseye itimat etmez»...

*

*   *

26 Ocak 1904 günü Dr. Herzl Roma'da Papa tarafından kabul edilir. Mecidiye nişanını göğsüne takmış olduğu için Papa tarafından kendisine «Kumandan» diye hitap edilir. Papa'ya Kudüs hariç olmak üzere Filistinde yerleşmek projesinden bahsederek onun muvafakatına muhtaç olduğunu anlatır. Papa bunu hıristiyanların başı olarak kabul edemiyeceğini ifade ile:

«Yahudiler bizim Efendimizi tanımamışlardır, bu sebeple biz de Yahudileri tanıyamayız". Bunun üzerine orasının hariç tutulacağını söyler, Papa lâtince telâffuzu ile «Gerusalemme» diye devam eder «Yahudilerin eline geçmemelidir».

—«Muhterem Peder şimdiki durumuna ne dersiniz?»

«Biliyorum, mukaddes yerleri Türklerin elinde görmek hoş değil, fakat Yahudilerin elinde olmasını düşünmek bile istemem. Yahudiler oraya ya çoktan gelmiş olan Mesih'i beklemek üzere gideceklerdir ya da dinsiz olarak, ben her iki halde de orayı ele geçirmelerine muvafakat edemem.. Kudüs ve mukaddes yerler dışındaki Filistin için dahi böyle düşünmek-teyim. Yahudiler takip ve tezlilden kurtulmak istiyorlarsa doğru dine, hıristiyanlığa dönmeli, vaftiz edilmelidir.»

Roma'dan, Hariciye Nazırı ile konuşup meseleyi yazılı olarak teferruatı ile anlatmak üzere ayrılan Dr. Herzl faaliyetine Viyana'da devam eder. Hatıraları şöyle gitmektedir:

24 Şubat, 1904

Dün acaip bir ziyaretçi kabul ettim : Kartının üzerinde «Eski Türkiye Başkonsolosu Ali Nuri Bey» yazılı idi ve bu kartı daha önce bizim gazete idarehanesine göndermişti.

Türk prenseslerden birisinin kocası, karısı da halen burada harem hayatı üzerine konferanslar vermekle meşgul.

Mükemmel almancası beni şaşırttı, sonra kendisinin İsveçli olduğunu, 18 yaşlarında iken Türkiyeye mümessil olarak gönderildiğini, orada müslümanlığı kabul ettiğini anlattı.

Şimdi 41 yaşlarında, bana diğer Nuri Beyi hatırlatıyor ama bu biraz daha kuvvetli görünüyor, kafası omuzlarının arasına sanki gömülmüş. Bana dün evimde saat 9.30 ile 12.30 arasında söylediği teklifleri şunlar: İki kruvazör ile Boğaziçine girmek, Yıldızı bombarduman etmek, Sultanı tevkif etmek veya kaçmasına göz yummak, yerine başka bir Sultan geçirmek (Murat veya Reşat) muvakkat bir hükümet kurarak Filistin için imtiyazı almak.

Bir roman mı yoksa macera mı?

«İki kruvazör 400 000 altın eder, geriye 100 000 kalır, bütün darbe yarım milyona patlar. Eğer başaramazsak sadece parayı ve olaya karışanları kaybederiz».

Bütün bunları çarşıdan ekmek satın alırcasına rahat ve

soğukkanlı bir şekilde anlattı. Bir seyahat yapıp sahile yalnız J; gideceğini söyledi, «Hareket 1000 kişi ile başarılabilir, en uygun zaman da Selâmlık merasimi sırasıdır. Kruvazörler Çanakkaleden gece geçip sabah Yıldızı bombalıyacaklardır».

Ona «mevcut hükümetlerle görüşmelere girişmeyi tercih ettiğimi» söyledim, bu hususta akla bir çok ihtimaller gelmekteydi, tabii bunları açıklamadım. Böyle bir hareket, hernekadar kendisi sadece havaya ateş edileceğini söylüyorsa da, katliam ve yağma ile sonuçlanabilir, o takdirde Siyonizm hareketi bir süre de olsa itibarını kaybeder, Türkiyedeki Yahudiler katliama uğrayabilirler ve nihayet «müteşebbisler» sonra verdikleri sözde durmayabilirler.

Ali Nuri Beyle alâkayı kesmeyeceğim, kendisi belki ileride kullanılabilir. Müstakbel iktidar ile bir bağ kurmuş da olabilirim.

28Mart

Bizim soyguncu Crespi buradaydı, yine benim hesabıma çalışmak istediğini söyledi.

5 Mart

Dün Ali Nuri Bey tekrar beni görmeye geldi, yine Boğaziçi plânları. Fakat adam tam maceraperest, bugünkü elbiseleri giyinmiş bir viking.. Çanakkaleden nasıl geçileceği, telgraf hatlarının nasıl kesileceği v.s. hep plânlanmış durumda..

Mısır Hidiv'i hakkında söyledikleri enteresan: Sultan olmak ihtirası içinde, bundan başka araplar arasında hilâfete Peygamber Muhammed soyundan birisini geçirme hareketi mevcut, Hilâfet Yavuz Sultan Selim tarafından haksızlıkla gaspedilmişmiş.. Bu hareketi başlatan da Hidiv imiş.

7 Mart

Ali Nuri Bey hakkında İsveçli albay Melander nezdinde soruşturma yaptım, tanımıyor yalnız eski admın Nordling olduğunu biliyor.

12 Mart

Crespinin mektubuna derhal cevap :

«Yakında İstanbul'a bir temsilci göndereceğim. Bu gizli mümessil orada birkaç gün kalacaktır, kendisiyle temas edersiniz».

22 Mart

Levontin ve Kahn'ı bugün İstanbul'a gönderdim.

Eğer oradan boş ellerle dönerlerse, Giyom Tell'in ikinci okunu atacağım : Ali Nuri Bey.

30 Mart

Albay Goldsmith'i Türkiye işinde kullanmayı düşünmüştüm, iki gün önce onun Paris'te öldüğünü haber aldım. Kayıp gerçekten.

10 Nisan

Kimseyle müşavere etmedim ama uzun uzun düşündükten sonra Ali Nuri'nin teklifini reddetmeye karar verdim. Kahn

Türkiyeden eli boş dönse dahi buna girişmeyeceğim. Türkiyedeki Yahudilerin katliama uğramalarını göze almaya lüzum yok.

Ali Nuri Beyden başka türlü faydalanamaz mıyım diye düşünüyorum.

*

*   *

O günlerde bir kalp krizi geçiren Dr. Herzl'e doktorlar tam istirahat tavsiye ederler. O mutad faaliyetine devam eder ve bu faaliyet 3 Temmuz 1904 yılında kalp sektesinden öldüğünde sona erer.

THEODOR HERZL'DEN SONRA

2 Temmuz 1904'te Dr. Theodor Herzl'in ölümü üzerine Politik Siyonizm hareketi büyük ve ciddî sarsıntı geçirdi. Çünkü o yedi senelik başkanlığı sırasında tam selâhiyetle çalışmış ve teşkilâtı kendi şahsı ile kaim hale sokmuştu. Hatıralarında görüldüğü gibi, onun pek yakın mesai arkadaşı olan David Wolffsohn 1905 Basel kongresinde liderliğe geçirildi.

David Wolffsohn kelimenin tam anlamı ile tüccar ve maliyeci idi. T.Herzl'in açtığı yoldan yürümeye çalıştı, fakat onun yerini hiçbir zaman alamadı.

Kongrelerde Rusya Yahudileri liderlerinden Ussişkin ile Hayim Weizmann'ın sert muhalefetleri ile karşılaşıyordu. Selefinin İstanbul'da başlayıp sonuç alamadığı temaslara Wolffsohn devam etti. Talepler ile bunlara verilen cevaplar hemen hemen ayni idi. Diğer taraftan İngiltere hükümetinin telkini ile ortaya atılan ve Yahudilerin Afrika'da bugünkü Kenya'da bir koloni kurmalarını istihdaf eden teklifi Politik Siyonistler destekleyince teşkilâtta huzursuzluk ve direnme arttı. «Uganda Projesi» diye Siyonist çevrelerde adlandırılan bu teklif yüzünden bölünmeler meydana geldi.

Dr. Herzl'in halefine muhalefet edenlerin başlıcaları Menahem Mendel Ussişkin, Hayim Weizmann ve Otto Warburg Siyonist Kongrelerinde yeni bir cephe teşkil ettiler ve böylece Sentezci Siyonizm diye tanınan yeni cereyan ortaya çıkmış oldu.

SENTEZCİ SİYONİZM

Bu üç siyonist liderin hayatları incelenecek olursa, hareketlerinin anlamı daha iyi anlaşılacaktır.

Menahem Mendel Ussişkin (1863–1941) Moskova Teknik Üniversitesinden mezundur. Özel olarak kadîm İbranî dilini öğrenmiş, Ahdi Atîk ve Talmud tahsili yapmıştır. 1885 yılında Aşer Ginzberg'in kurduğu «Biney Moşe» (= Musa Oğulları) adlı gizli cemiyete girmiştir. Bu cemiyetin gayesi Yahudileri Filistine yerleştirmekti.

Hayim Weizmann 1874 yılında Polonya'da doğmuş fakat tahsilini Rusya'da Kimya fakültesinde yapmıştır. O da kuvvetli bir din, dil ve Talmud öğrenimi görmüştür. Yahudiler arasında kadîm ibraniceyi diriltip yaşatma diye tarif edebileceğimiz «Haskala» hareketinin tesirinde yetişmiştir.

Otto Warburg gençliğinden itibaren Yahudileri Filistine yerleştirme cemiyetlerinde çalışmış kuvvetli bir teşkilâtçıdır.

Her üç lider de T.Herzl'in Filistin konusunda gittiği yoldan ayrılmışlar, «Uganda Projesine» kesin cephe almışlar ve «Sentezci Siyonizm» fikrini ortaya atmışlardır.

Onlara göre Filistin'de kanun himayesi altında kolonileşme veya muhtariyet elde etmeye çalışmak Türkiye'nin açık tutumu karşısında imkânsızdır, öyleyse Herzl'in plânı üzerinde ısrar etmek beyhudedir. Herzl ve halefinin tutumu sonunda Filistin elde edilemediği gibi Rothschild'ler gibi büyük Yahudi zenginleri hareketin dışında bırakılmışlardır.

Bütün Yahudilerin desteğine mazhar olacak bir yol tutulmalı, senteze gidilmelidir.

Bunun sonucu olarak Filistin'de «Poaley Siyon» (Siyon İşçileri) adlı bir teşkilât kurarak bilhassa 1905 ihtilâlinden sonra Rusya'dan kaçmak isteyen Yahudilerin Filistine girmelerini organize etmişlerdir.

1907 Hague Siyonist kongresinde verilen karar mucibince Yafa'da «Filistin Arazi Şirketi» kurulmuş ve toprak satın alınması işine hız verilmiştir. Arthur Rupin'in başkanlığında kurulan özel bir Filistin Bürosu çalışmaları kolaylaştırmak ve organize etmek için faaliyete geçirilmiştir. 1908 meşrutiyet hareketinin akabinde İstanbul''da ileri gelen Rus siyonistlerinden Victor Jacobson'un başkanlığında bir siyasî büro açılmıştır.

Sentezci Siyonizm hareketi siyonistler arasında derhal taraftar bulmamış, 1910 ve 1911 kongrelerinde Wolffsohn başkanlığı muhafaza etmiş, fakat Otto Warburg başta olmak üzere bütün muhalifler icra komitesi üyeliklerine seçilmişlerdir. Böylece başkan ve üyeler birbirlerine düşmüşler, icra komitesi teşkilâtın merkezinin Berlin'de olmasına karar verirlerken, başkan kararı tanımayıp Viyana'da kalmış, «Jewish Colonial Trust» ve «Jewish National Fund»un idaresine elkoymuş, masrafları ödememiş ve teşkilât meflüç hale gelmiştir.

1913 kongresi sonsuz münakaşalarla geçmiş, meseleye bir hal şekli bulunmadan Birinci Dünya Savaşı çıkmıştır.

HAYİM WEİZMANN

Siyonizm hareketi Dr. T.Herzl'in ölümü ile girdiği karışıklık ve parçalanmadan Weizmann sayesinde kurtuldu.

İsrail Devleti 1948 yılında kurulana kadar Siyonist Teşkilâtın başkanlığını ve dünya Yahudiierinin liderliğini yapan Weizmann ittifakla Cumhurbaşkanlığına seçildi.

Aslen Polonyalı olmakla beraber tahsilini Rusya'da yapan ve Siyonizmin Rusya Yahudileri arasında teşkilâtlanması hususunda Ussişkin ile birlikte çalışan Wizmann 1900 yılında yani Londra Siyonist Kongresinden itibaren T.Herzl'in görüşlerine cephe almıştı. Ona göre «sadece politik siyonizme sarılmak kâfi değildir, kültürel faaliyetler geliştirilmeli, idealist bir Yahudi milleti yetiştirilmeli ve propoganda çalışmaları dünya çapında geliştirilmeli idi. Herzl'in «Aristokrat Cumhuriyet» görüşünü de kabul etmiyordu, ona göre cumhuriyet demokratik olmalı idi.

1907 Yılında Ussişkinle beraber görüşlerini bir program haline getirmişler, uzun iç mücadelelerde Birinci Dünya Savaşı günlerine kadar sonuç alamamışlardı.

1907-1911 Yılları arasında Weizmann'ın çalıştığı konulardan birisi de Filistin'de açılacak üniversiteler idi. Orada İbrani dilinde tedrisat yapacak tam teşekküllü bir İbrani Üniversitesi müstakbel Yahudi devlet ve milletinin temelini teşkil edecek; Hayfa'da kurulacak bir «Tekniyon» (Teknik Üniversite) de müstakbel teknik eleman ihtiyacını derhal temine vesile olacaktı.

Kendisi daha kolay ve rahat çalışabileceği gerekçesiyle İngiltere'ye hicret etti, Manchester Üniversitesine Kimya Profesörü olarak tayin edildi.

O günlerde Siyonist Teşkilâtın merkezi Berlin'den Kopenhag'a nakledildi, İstanbul'daki temsilci Jacobson başına geçti. Amerikadaki kol Brandeis ve S.Levin'in idaresinde idi. Londra, teşkilâtın beyni mesabesindeydi ve Weizmann tarafından idare ediliyordu. Başkan olarak teşkilâtın Osmanlı İmparatorluğu ve müttefikleri aleyhinde çalışması ve bilhassa Filistin'i Türklerden alıp İngiltere tarafından işgal edilmesi hususlarını temin etti.

Filistin'deki İşçi Teşkilâtı başta olarak bütün siyonistler türkler aleyhinde çalışacak, İngiliz devlet adamları elde edilecek ve Arzı Mev'ûd ele geçirilecekti.

Birinci safha bilâhare İsrail'in İkinci Cumhurbaşkanı olan Yitshak ben Sivi ile uzun yıllar başbakanlığını ifa eden David ben Gurion'un idaresinde gerçekleştirilecek, ikinci safhada Weizmann ile ünlü lord ve milyarder Rothschild sahneye çıkacaklardı.

Siyonist faaliyetin birinci safhasının gerçekleşmeyişi Suriye Valisi Cemal Paşanın gayretleri sonucudur. Kudüs'te Zeytindağı üzerinde Türk Ordusu karargâhının yanıbaşında yıkıcı faaliyete göz yumulamazdı. **Cemal Paşanın emriyle Ben Sivi ve Ben Gurion başta olmak üzere bütün siyonist elebaşıları tevkif edilip bazıları İstanbul'a sevkedildi. Çoğu da hudut dışı edildi.**

İkinci safha ise İngiltere ve Amerikada tam anlamı ile gerçekleştirildi.

Amerika başkan seçimlerine gidiyordu. Adaylardan Woodrow Wilson'un en yakın mesai arkadaşları Yahudi idi. Propoganda için yapılan masrafları Henry Morgenthau idare ediyordu. Cumhurbaşkanlığını kazanınca Millî Savunma Konseyi başkanlığı, Harp Endüstrisi Dairesi reisliği ve Harbiye Nazırlığı gibi makamlara hep Yahudileri getirdi.

H.Morgenthau savaş sonu sulh müzakerelerinde Amerikan heyeti başkanlığı yaptı, Türkiyeye sefir olarak gidip ermeni meselesinde önemli faaliyetlerde bulundu ve Paris Sulh Konferansına Siyonist Teşkilâtın iştirak etmesini temin etti.

Hayim Weizmann ise İngiltere'de ünlü devlet adamı ve dışişleri bakanı Lord A.James Balfour ile 1916 yılından itibaren başbakan olan Lloyd George'u tam birer siyonist sempatizanı yapmıştı.

BALFOUR DEKLARASYONU

Birinci Dünya Savaşı daha devam ederken, Lord Rothschild ve Hay im Weizmann'ın idaresinde harekete geçen Siyonist Teşkilâtı, vaktiyle Dr. Herzl'in Sultan Abdülhamid'den alamadığı «müsaadeyi» temin faaliyetine girişti. Savaş henüz devam ediyor ve Filistin Türkiye'ye dahil bulunuyordu. Çalışmaların semeresi Siyonizm sempatizanı İngiltere Dışişleri Bakanı Lord A.James Balfour'un gayretiyle alındı. 2 Kasım 1917 tarihinde Lord Balfour Dışişleri bakanı sıfatı ile teşkilât başkanı Lord Rothschild'e şöyle yazıyordu :

«Majestelerinin hükümeti Filistin'de Yahudiler için bir vatan kurulmasını terviç etmektedir. Bu arada Filistin'de bulunan gayr-ı Yahudi unsurların medenî ve dînî hakları bakî kalacaktır... Bu deklârasyonu Siyonist Federasyonun bilgisine sunarsanız müteşekkir olurum..»

Filistin'de İngilterenin himayesi altında bir Yahudi kolonisi kurmayı hedef tutan Siyonist Îcra Komitesinin çalışmaları A.B.D. Cumhurbaşkanı W. Wilson tarafından da hararetle desteklenıyordu. Savaş 1918 yılında sona ermezden önce H. Weizmann Filistin'e gitti ve İngiliz Başkumandanı General Edmond Allenby'nin askerlerinin memleketi işgal etmelerini kolaylaştırmaya uğraştı. Ayni yıl Kudüs'te Skopus Dağı üzerinde, General Allenby'nin de hazır bulunduğu bir merasimle Kudüs İbrani Üniversitesi'ni açtı.

1919 Yılı Şubat ayı sonunda Paris'te toplanacak Sulh Konferansına Siyonist Teşkilât da delege gönderecekti. Ancak daha önce Filistin'de durumlarını kuvvetlendirmeleri gerekiyordu. Artık Türkler çekilmişti, İngilizlerle birleşip Türkiyeye karşı çalışan arapları kendi cephelerine kazanmaları zarureti vardı.

H. Weizmann bu gaye ile Hicaz Kralının oğlu Prens Faysal ile Amman'da gizli müzakerelere girişti. Filistine gelecek Yahudi muhacirlerinin araplara hiçbir zararı dokunmayacağına «ikna» etti. Bilâhare taraflar arasında Londra'da imzalanan anlaşmada şu maddeler de bulunuyordu :

1— Arap Devleti ve Filistin arasında iyi niyete dayanan samimi bir dostluk tesis edilecek, araplarla Yahudilerin hakları ayni dürüstlük ve hassasiyetle korunacaktır.

2— Filistin'in idaresiyle ilgili teşkilât, İngiltere Hükümetinin 2 Kasım 1917 tarihli (Balfour) deklarasyonunun ışığında kurulacaktır.

3— Yahudilerin Filistine büyük mikyasta hicretlerinin temini için bütün tedbirler alınacak ve mümkün olan süratle memlekette yerleşmeleri temin edilecektir.

4— Taraflar Sulh Konferansından önce bütün konularda tam anlaşmaya varmış bulunduklarını ilân edeceklerdir.

27 Şubat 1919 da Paris Sulh Konferansına H. Weizmann, Nahum Sokolow, Ussişkin gibi liderler iştirak ettiler. «Millî Yahudi vatanı tâbiri ile Filistinde müstakil bir devlet mi kurmak istedikleri» şeklindeki bir soruya verdikleri cevap son derecede politiktir: «Siyonist Teşkilâtı hiçbir zaman muhtar bir idare peşinde değildir. Filistinde herhangi bir idare altında yerleşmek ve yılda 70-80 000 muhacir sokmak, Yahudi okulları açmak, buralarda İbrani dilini öğretmek ve sizler gibi bir millet olmak arzusundadır».

20 Nisan 1920 de Sulh Konferansı Balfour Deklârasyonunu kabul ve tasdik, ayni zamanda Filistin bölgesinin İngiliz Mandasına gireceğini ilân etti.

İngilteredeki faaliyetlerin bir sonucu olarak 1920 Temmuzunda Filistin Mandası Yüksek Komiserliğine Herbert Samuel adlı bir Yahudinin tayini temin edildi. Bu tayini protesto etmek isteyen arapların hareketleri şiddetle, kan dökülerek bastırıldı. Arap hareketinin başında Hacı Emin el-Hüseynî vardı. Yakalanıp iki yıl hapse mahkûm edildi ise de memleketten kaçmaya muvaffak oldu.

MANDA İDARESİNDEN İSRAİL DEVLETİNE

Yüksek Komiser Herbert Samuel bir taraftan Emin el Hüseynî'yi Kudüs Müftülüğüne tayin ve emrine arazi tahsis ederek Arapları yatıştırırken, Yahudi muhaceretini de hızlanlandırdı, ayda 1000 kişiye çıkardı. 1918 de 47 000 olan Yahudi nüfus 1922 de 80 000 i geçti. O sıralarda İngiltere kabinesinde meydana gelen değişiklikle birlikte Filistin ve Yahudiler hakkmdaki resmî görüş zahiren değişti. 1 Temmuz 1922 de bir beyanname ile Filistin'in İmparatorluk camiası içinde bir Manda olduğu, orada muhtar veya başka bir şekilde bir Yahudi devleti kurulmasının veya bölgenin Yahudileştirilmesinin kabul edilmeyeceği ilân edildi. Fakat Yahudi muhacereti artarak devam etti. Bu beyannamenin sadece Arapları tatmin için olduğu ortaya çıktı.

Polonya'nın kitle halinde hudut dışı ettiği Yahudilerin 40 binlik iki gurup halinde Filistin'e gelişi «Keren Hayesod» adlı teşkilâtın sarsılmasına sebep oldu. İşsizlik sonucu sefalet baş-ladı. Weizmann ve arkadaşlarının şiddetle tenkid edildikleri günlerde amerikalı zengin Yahudiler muazzam yardımlara başladılar. Ziraat ve bilhassa narenciye konuları geliştirildi.

1935 Yılında Yahudi nüfus 400 000 e, 1942 de 550 000 e ulaştı. En büyük Yahudi şehri Tel-Aviv'in yanında kurucusu zenginlerin adlarını taşıyan şehirler teşekkül etti.

Bölgedeki yarım milyonu aşan Yahudi nüfusun maddî refahı temin edildikten sonra gayrı resmî olarak ordu teşkili faaliyetine girişildi. Daha sonra Genelkurmay Başkanı olarak arap kuvvetlerine karşı savaşı idare eden Moşe Dayan'ın birkaç yıl önce yayınlanan hatıralarında, bu ordunun kuruluşu sırasındaki maceralar anlatılmaktadır.

1947 yılma kadar milliyetçi Arap gurupları ile çıkan mevzii çatışmalar ile İngiltere hükümetinden muhtariyet temin gayretleri devam etmiş, Siyonist Teşkilâtı o yıl meseleyi NewYork'ta Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna aksettirmiştir. Genel Kurulda cereyan eden müzakerelerden sonra yapılan oylamada üyelerin 2/3 çoğunluğu Filistin'in Yahudi yurdu olduğu hususunda karar verince derhal bir hükümet kurulmuş ve akabinde de meşhur «Filistin Savaşı» başlamıştır.

Üzerinde pek çok söz söylenilen ve dedikodu edilen Filistin Savaşı çok enteresan safhalar geçirmiştir. Irak, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve Mısır ordularının hep birden ve üstün kuvvetlerle taarruza geçtikleri bölgede bir türlü kat'î netice alınamamıştır. ***1948 yılı baharında arap orduları Tel-Aviv civarında birbirlerine kavuşup sonuca ulaşacakları sırada, kuvvetlerin hiç sebep yokken hep birden ricata başlamalarını bazı çevreler o zamanki Mısır Kralı Faruk, Irak Kral Naibi Abdülillah ve Ürdün Kralı Abdullah'ın Siyonist Teşkilât tarafından «satın alınmış olmalarına» bağlamışlardır.***

Karşılık mikdarı yazılmadan imzalanarak gönderilen çekler üzerine adı geçen hükümdarlar tarafından ric'at emri verildiği söylenir. Fakat henüz çok yakında cereyan etmiş olayların içyüzü tabiidir ki pek çok yıllar sonra ortaya çıkacaktır. Nitekim Dr. Theodor Herzl öldükten sonra hatıraları kısmen yayınlanmış, Birinci Dünya Savaşı sonunda dahi tamamı dünya efkârı umumiyesine sunulmamıştı. Hatıralarda adı geçen kimselerin hayatta bulunmaları, milletlerarası münasebetlerde skandal yaratacak hususların olması bunun sebebi idi. **Filistin'de araplarla Yahudiler arasında cereyan eden olayların da tam aydınlığa kavuşması ancak yıllar sonra mümkün olacaktır.**

Kaynak: SİYONİZM VETÜRKİYE, Hazırlayan Doç. Dr. Yaşar KUTLUAY, A. Ü. İlâhiyat Fakültesi, SELÇUK YAYINLARI, 1967-KONYA

BİR RÜYANIN İZİNDE- İFHAMU'L-YEHUD- Samuel b. Yahya El Mağribî

Hzl: Doç. Dr. Osman CİLACI

Allah Teâlâ şöyle buyurur:

"De ki, Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda anlamı eşit bir kelime'ye geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım, ona hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâhlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse işte o zaman, "Bizim Müslüman olduğumuza şahitler olun" deyiniz. (Al-i İmran, 64).

Bu kitap, İbranca adı el-Hıbr Şamûil b. Yahûza b. Abvân olan ve Yahudi iken İslâm'ı seçen Samuel b. Yahya el-Mağribî'nindir.

Tıp, felsefe ve matematik ilimlerinde, yaşadığı VI.(h.) yüzyılın önde gelen âlimlerinden ve aslen Faslı olan Samuel, bir müddet Bağdat'ta kalmış, buradan İran'a geçmiş, Meraga (Azerbaycan)'da ölmüştür (570/117).

Samuel'in, elinizdeki İfhâmu'l-Yehûd ve Kıssatu İslâmu's-Samuel ve Rü'yâhû'n-Nebr adındaki bu eserini Dr. Muhammed Abdullah eşŞarkâvî inceleme ve dipnotlarıyla yayına hazırlanmıştır.

Bu eserinde Samuel, bilinmeyen yönleri, karakterleri ve diğer milletlere karşı tutumları açısından Yahudileri ele almakta, kendi kutsal kitapları Tevrat'tan getirdiği delillerle onları susturmayı amaçlamaktadır.

Tercümede eş-Şarkâvî'nin düzenlemelerine, imlâ işaretlerine, dipnotlarındaki gereksiz uzun tekrarlarına, paragrafları tertip tarzına, plân başlıklarına ve edisyon kritiğine aynen uyularak herhangi bir müdahalede bulunulmamış, bunlardan ayrı olarak onun göstermediği Kur'an ayetleri, Kitab-ı Mukaddes metinleri ve Batılı ilim adamlarının isimleri tarafımızdan tesbit edilmiştir.

Samuel'in bir diğer önemli eseri Bezlu'l-mechûd fî ifhâmî'l-Yehûd da yine tarafımızdan (Yahudiliği Anlamak, İstanbul, 1995, İnsan Yayınları) Türk okuyucusuna sunulmuştu.

Bu kitabın önemini arttıran bir diğer nokta, onun, bir Cuma gecesi, (9 Zilhicce 558) rüyasında Hz. Peygamber Efendimizi görerek hidayete erişmesi, kendi ifadesiyle, İlâhî ilhama kavuşmasıdır. Samuel, ilerleyen sahifelerde heyecan verici rüya anını bizimle paylaşacaktır.

Diğer kitabı gibi Samuel'in bu eserinin de, özellikle Dinler Tarihine ilgi duyan her kesimden insanımıza faydalı olacağı ümidini taşımaktayım. Bu vesile ile Samuel'in iki önemli eserini irfan kütüphanemize kazandırmaktan mutluluk duyduğumu belirtmek isterim.

Yardım ve hidayet niyazım her zaman olduğu gibi yalnız Cenab-ı Hak'tandır.

İsparta, Ocak 2003
Osman CİLÂCI

BİRİNCİ KİTAP

SAMUEL B. YAHYA EL-MAĞRİBÎ'NİN İSLÂM'A GİRİŞİ VE RÜYASINI HZ. RASÛLÜLLÂH SALLALLÂHÜ ALEYHİ VE SELLEME ANLATMASI

Yarabbi kolaylaştır, Allah'ım yardım et. (Bu cümle (M) nüshasında yoktur.)

Samuel diyor ki:

Allah'a hamd, Rasulü Muhammed'e ve ailesine salâttan sonra...

Gerçekte ilâhı yardım, hidayet ulaşan kişide tecelli edinceye kadar onu sevkeder. Hidayet Allah'ın ezelî İlmînde belirlediği zamanda kişide görünür; böylece ihtida gerçekleşir. Onun varlığı O'ndandır.

Ben bunun sebebini, Allah'ın beni hidayetiyle başarıya ulaştırdığı ölçüde açıklayacağım. Yahudilik'ten doğru yolu buluncaya kadar hidayetin beni bu duruma nasıl getirdiğini insanlara ibret ve nasihat olması için anlatacağım.

Düşünen kişi bilsin ki İlâhî lütfün mahiyeti çok gizlidir. Şüphesiz Allah, lütfü ile dilediği kişiyi bağışlar, hikmeti de dilediğine verir ve ona dosdoğru yolu gösterir.

Fas'ın en uç şehri olan Fas beldesindeki babama er-Raâb Yahûza b. Abvân denir. "er-Raâb" kelimesi ünvandır, isim değil. Bunun açıklaması "hibr" demektir. Samuel, Tevrat konusunda zamanının en bilgini, onu kaleme almak, özlü şekilde anlatmak, onun üzerinde hazırlık yapmadan konuşmak Tevrat'ı İbranca yazarak geniş şekilde açıklamakta onların en güçlüsü idi.

Samuel Araplar arasında Ebe'l-Bakâ Yahya b. Abbas el-Mağribi ismiyle bilinir. Uzmanların çoğuna göre bu böyledir. Artık onun, Araplar'ın yaptığı gibi, İbranca'dan ayrı olarak bir de Arapça'dan türetilmiş ismi vardır.

Samuel'in annesi aslen Basra'lıdır ve Bağdat'ta oturmaktadır. Annesi Tevrat ilimleri ve yazı konusunda İbranca'yı kullanan üç kız kardeşten biridir. Bu kızların babası Levi'nin torunu İshak b. İbrahim el-Basri'dir. O, soy itibariyle sağlam bir Yahudi torunudur; çünkü Hz. Musa onun soyundandır. Âlim olan bu İshak Bağdat'ta öğretmenlik yapmıştı. Annesi meşhur liderlerden Ebu Nasr ed-Dâvûdî'nin kızı Nefise idi. Sülâlesi hâlen Mısır'da yaşamaktadır.

Samuel'in anne adı peygamber Şemuil'in annesinin aynısı idi. Bu Peygamber annesinin çocuğu olmamış, Allah yolunda kurban etmek üzere bir çocuk vermesi için yıllarca Rabbına yalvarmıştı. Yörenin ileri gelenlerinden Aylî adında salih bir kişi onu çağırdı.

Peygamber Şamûil'e çocuk verilmişti; bütün bunlar, Peygamber Samuel Kitabı'nın baş tarafında açıkça yazılıdır.

Annem -babamın yanında-bir müddet bekledi, çocuğu olmadı, o kadar ki, bu bekleyiş çocuk olmayacak zamana kadar sürdü. Şamûil'in annesi (Hanne) rüyasında Rabbına yalvarmış, eğer bir erkek çocuk verirse adayacağına, ona Şamuîl adını kayacağına söz vermişti; çünkü onun ismi, Şamûil'in annesiyle aynı idi.

Daha sonra annem bana hamile kalmış, ben doğduğum zaman bana Şamuel adını vermiş. Şamuel kelimesi Arapça olduğu zaman Samuel şeklini alır. Babamın künyesi "Ebu Nasr" idi. Bu benim dedemin de künyesi idi. Babam beni İbranca alfabesiyle yazmaya, Tevrat bilgi ve tefsirlerine, onun hakkında hüküm verecek hâle gelinceye kadar eğitti. Bu ilimlerde zirveye ulaştığımda on üç yaşında idim.

Babam beni, o zamanki Hind matematiğini öğrenmek ve astronomi problemlerini çözmek için bilgin Ebu'l-Hasen b. ed-Deskurî'ye, tıp İlmîni okumak üzere filozof Ebu'l-Berekât Hibetullah b. Ali'ye gönderdi. Hastalıkların ilâcını araştırmak, tıpta üzerinde birleşilmîş ürünleri görmek, bilinmeyen hastalıkları tedavi edecek ilaçları yapmak için Ebu'l-Feth b. el-Basrî'ye göndermiştir.

Hind matematiğine (ez-zîcü) gelince, ben onları bir yıldan az bir zamanda tamamen öğrendim. Ondört yıl içerisinde de bu ilimlerde söz sahibi oldum. Yine ben bu zaman zarfında tıp okumayı ve hastalıkların ilacını araştırmaktan ilgimi hiç kesmedim.

Sonra "Divanî Hesabı" okumak ve kadastro ilmini öğrenmek için büyük âlim Ebu'l-Muzaffer eş-Şehrzurî'ye devam ettim; aynı şekilde cebir İlmîni de bu âlimden okudum.

Geometri okumak için âlim Ebu'l-Hasen b. en-Nakkaş'a geri döndüm. Öklides'in iki makalesini çözünceye kadar yanlarında kaldım. Bu zaman zarfında her iki bilginden bu ilimlerle ilgili her şeyi öğrendim, tıpla da meşgul oldum. Öklides'in kitabından bazı yerler ile Kerhî'nin cebir konusunda el-Bedi', matematik konusunda el-Vasît kalmıştı. Bunlardan anlayan birini bulamadım. Ayrıca Şuca b. Eslem'in kitabı gibi cebir ilminde de bir bileni bulamadım. Bu ilimler aşk derecesinde gönlümü çelmişti. Bazısını düşündüğüm zaman yemek ve içmeyi unuturdum.

Kendimi bir müddet eve kapadım, bütün bu kitapları çözdüm, açıkladım. O kitapları yazanlardan yanlış yapanlara cevap verdim, musanniflerin yanlışlarını ortaya çıkardım. Araştırmak ve düzeltmekten aciz olanlar üzerine kararlılıkla yürüdüm. Elimden geldiğince Öklides'i, ki-tabındaki şekillerin tertibinden dolayı sorguladım. Onun kitabındaki şekillerin düzenini değiştirebilirdim, fakat buna ihtiyaç duymadım.

Öklides'in kitabından sonra idi ki, diğer mühendisler için bir mucize gerçekleşti; çünkü onun kitap şekillerindeki tertibin değiştirilmesini de, bazısına ihtiyaçsızlığı da konuşmamışlardı. Bütün bunlar bu yılda yani ben 18 yaşında iken olmuştu.

Bu ilimlerdeki gruplandırmalarımı o seneden itibaren şimdiye kadar aralıksız sürdürdüm. Allah benden önceki üstün bilge kişilere karışık gelen bilgileri bana açmıştı. Ben de okuyanlar faydalansın diye bu kitabı yazdım.

Bu zaman diliminde hep tıp alanında birçok birikimlerim oldu. Bundan da geniş çapta kendimi geliştirdim; çünkü Allah bana bütün bildiklerimi pekiştirmeyi, ilacı olmayan hastalıkları tedavi etmeyi ihsan buyurdu. Tedavi ettiğim hasta mutlaka iyileşmişti. Ancak diğer doktorların tedavi edemedikleri ve tedbirini alamadıkları hastayı da hor görmedim. Nimeti bol ve ihsanı yüce Allah'a şükürler olsun.

Kitabın Irak, Şam, Azerbaycan ve Kuhistan nüshalarını dikkatlice inceledikten sonra, birçok ilimleri çıkarmak ve benden öncekilerin bilmedikleri ilaçları icadetmenin yolu bana açıldı. Meselâ tiryak; ben onun özellikle güçlü bir ilaç olduğunu gördüm. O, günün bazı anlarındaki zor hastalıkları iyileştirir. Tiryaktan başka ilaçların terkibini de yapmıştım. Onlarda da Allah'ın izni ile insanlar için şifa ve faydalar vardır.

Bu ilimlerle meşgul olmazdan önce -oniki, onüç yaşlarımda-tarih ve hikâyelere aşırı derecede ilgi duyuyordum. Geçmiş yüzyıllarda neler cereyan ettiğini, eski zamanda olup bitenleri bilmeyi şiddetle arzu ediyordum. Sonunda hikâye ve fıkralardaki farklılıklara vakıf oldum. Daha sonra uzun gece masallarını, arkasından da büyüklerin divanlarını inceledim.

Meselâ, Divanu ahbari'l-anter, Divanu zi'l-himme, elBattal, Ahbâru'l-İskender zü'l-Karneyn, Ahbaru'l-enkâ, Ahbâru't-tarf b. Levzan vd.

Bunlara vakıf oldukça ve tarihçilerin kaleme aldığı birçok olay gözlerimin önüne serilince, doğru haberleri bilmek isteğiyle gayretimi tarihlere yoğunlaştırdım. Bu bağlamda Tecâribü'l-ümem adı verilen

Ebu Ali b. Miskeveyh'in kitabını, Tarihu't-Taberi'yi, bu iki tarih dışındakileri etraflıca araştırdım. Bu derin inceleme beni Hz. Peygamber'in haberlerine, gazvelerine, Allah'ın izniyle gösterdiği mucizelerine, ona özel olan kerametlerine, Bedir , Hayber gazveleriyle bunların dışındaki gazvelerde Allah'ın onu yardımlarıyla mükâfatlandırdığına götürdü. Benim bu okuma merakım onun zayıflık ve yetimlik kaynağı kıssasına, yakınlarının ona düşmanlık göstermelerine, dinini inkâr edenlerle mücadelesine, uzun süre dinine çağrısına, Allah'ın ona, bir başka ülkeye hicret izni vermesine, talihsizlikten dolayı onunla çatışan düşmanlarıyla arasında geçenlere, Bedir ve diğer gazvelerine de götürmüştü. Yine bu etraflı araştırmalar beni, Rüstem el-Cebbâr'ın binlerce askeriyle şaşılacak şekilde Sa'd b. Ebî Vakkâs tarafından, Kisra Enuşirevân'ın da Ebu Ubeyde b. Cerrâh tarafından yenilgiye uğratılarak askerlerinin kılıçtan geçirilmesini hatırlattı, adaletlerini ve ibadet hayatlarını incelemeye yöneltti.

Bununla beraber ben, -vezir ve yazarların haberleri ve hayat hikâyelerini çok okumuş olmaktan belagatte güç, fesahatte marifet kazanmıştım.

Bu konuda belagatçılardan beni övenler oldu. İlmî disiplinlerden birinde, yazdığım kitaplardan bazısında sözümü etraflıca düşünen herkes kesinlikle bunu benden bilebilir.

Kur'an'daki edebî mucize ile insan fesahatinin karşılaştırılamayacağını görünce Kur'an icazının doğru olduğunu daha iyi anladım. Sonra zihnimi matematik ilimleri -özellikle geometrive delilleriyle geliştirdim. **İnsanların dinler ve mezhepler hakkındaki çekişmesinden dolayı kendime döndüm.** Bu konuda benim için en büyük itici güç, Berzeveyhi't-Tıybi'nin kitabını Kelile ve Dimne'den mütalaa etmem ve onda aradığımı bulmam olmuştur.

Bildim ki akıl gerçek hâkimdir, bizim bu dünyamızdaki işlerin tamamına onun hükmetmesi gerekir. Çünkü akıl, rasul ve peygamberlere uyarak selef ve âlimleri tasdik etmek konusunda bizi aydınlatmasaydı, onlardan aldığımız diğer bilgileri kabul etmezdik.

Yine anladım ki, peygamberlere ve seleften itibaren süregelen mezheplere uymak aklın bir gereği ise, o takdirde bütün bunlar için aklı hakem kılmak şarttır.

Babalarımızdan ve dedelerimizden naklettiğimiz şeylerde aklı hakem kıldığımız zaman anlarız ki, seleften yapılan naklin doğruluğunu araştırmaksızın akıl onu kabule yanaşmaz. Aksine mücerret olarak seleften alınmış olması durumunda onun doğruluğunu test etmeden kabul edemeyiz. Ancak zâtı itibariyle gerçek olunca ve doğruluğu konusunda bir delil bulununca kabul ederiz.

Übüvvet ve Selefiyye'ye gelince, her ikisi veya ikisinden biri tek başına delil değildir; çünkü o ikisi delil olsaydı, aynı şekilde, diğer kâfir düşmanlar, meselâ Hristiyanlar için de delil olurdu. Çünkü onlar seleflerinden şunu nakletmişlerdir: Hz. İsa Allah'ın oğludur (hâşa); O, zarar veren şeylere engeldir ve faydalı olandır. Eğer baba ve dedeleri taklit, onlardan yapılan naklin doğruluğunu gösterseydi, bu durum Mecusî ve Hristiyan sözlerinin doğruluğunu kabul etmeyi gerektirirdi.

Bu taklit, diğer ümmetlerden değil de özellikle Yahudi dedelerine ait ise, onlar kendi babalarının, baba ve atalarından daha akıllı olduğu konusunda bir delil getirinceye kadar bu kabul edilmez. Yahudiler babalarının ve geçmişlerinin buna hakkı olduğunu iddia ediyorlar. Ni-tekim geçmişteki bütün bilgileri bu konuda onları yalanlamaktadır.

Taassubu terkettiğimiz takdirde Hristiyanlar'ın ve diğerlerinin babaları ne ise onların babalarını, başkalarının babalarına örnek gösteririz; çünkü onlar babalarından, sapıklığı ve normal aklın kabul etmediği, yaratılışın tiksindiği bilgileri naklediyorlar. Yahudiler'in babalarından bu nitelikli nakillerinin de aynı şekilde böyle olması imkânsız değildir.

Yahudiler'in, aralarından naklettikleri bilgilerin kendi dışındakilere bir örnek teşkil ettiğini öğrendiğimde, ellerinde Hz. Musa'nın peygamberliğiyle ilgili, tevatür şehadeti haricinde bir delilleri olmadığını gördüm.

Bu tevatür Hz. Musa için olduğu gibi, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem için de geçerlidir. Şayet tevatür tasdiki ifade ediyorsa, o takdirde üçü sadıktır ve peygamberlikleri doğrudur.

Ben Hz. Musa'yı gözlerimle görmedim; mucizesine şahit olmadım; diğer peygamberlerin mucizelerini de görmedim. Şayet nakil ve nakledenin taklidi olmasaydı, bunlardan hiçbir şeyi bilemezdik. Bana göre akıllı bir kişinin peygamberlerden birini tasdik, diğerini yalanlaması doğru değildir; çünkü o kişi peygamberlerden birini ne gördü, ne de ahvalini gözlemledi. Sadece bu üç peygamberin varlığına nakil ve tevatür şehadeti ile inandı. Bu peygamberlerden birini tasdik etmek kalanlarını yalanlamak akıl ve hikmete sığmaz. Bundan da öte akla gerekli olan, peygamberlerin hepsini ya tasdik, ya da yalanlamaktır.

Tamamını yalanlamaya gelince, akıl da bunu gerektirmez; çünkü biz onları, en güzel ahlâkı yaşayan, faziletlere çağıran, alçaklıklardan yasaklayanlar olarak görürüz. Yine biz onların, politik güçleriyle halkın iyiliğini amaçlayacak şekilde dünyayı idare ettiklerini biliyoruz.

Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin peygamberlikleri benim nazarımda kesin delille doğrulanınca ben de her ikisine iman ettim.

İslâm'ın farzlarına yapışmaksızın babamı gözeterek, inandığım üzere uzun süre böylece bekledim. Bu babamın beni aşırı sevmesinden ama az tahammülünden ve çok iyiliğinden ileri geliyordu.

Babam beni çok iyi terbiye etmişti; çünkü beni daha çocukluğumdan itibaren delile dayanan ilimlerle uğraştırmış, zihin ve zekâmı Eflâtun'un övdüğü matematik ve geometri alanlarında geliştirmişti. Eflâtun bu iki ilmi inceleyerek zihnini geliştiren kişiyi övmüştür. Bu hâl üzere uzun müddet bekledim. Hidayet bana bir türlü açılmıyor, benden şüphe düğümü çözülmüyordu. Bu babamın gözetmesiydi. Aramızdaki yolculuklar bir hâlden diğer hâle geçinceye, evim evinden uzaklaşıncaya kadar, onu üzmekten kaçınarak gözetimi altında yaşıyordum.

Hidayet saati geldi çattı. Rüyamda Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi görerek (558 h.) Zilhicce'nin 9. Cuma günü bana İlâhî bir öğüt geldi. Bu rüya Merağa'da (Azerbaycan) gerçekleşmişti. Gördüğüm rüyanın açıklaması işte budur:

A - Birinci Rüya

Rüyamda gördüm, sanki her tarat yemyeşildi. Geniş bir çöldeyim. Doğu tarafında büyük bir ağaç görünüyor, insanlar bu ağaca koşuyorlar. Onlardan birine bu hâli sordum. Dedi ki:

Bu ağacın altında Peygamber Şamuil oturuyor, insanlar ona selâm veriyor. Duyduğum bu söz beni sevindirdi. Ağacın yanına gittim. Gölgesinde heybetli, iri-yarı, vakur, saçı ağarmış bir ihtiyar gördüm. Elinde bir kitap vardı, ona bakıyordu. Selâm verdim ve Arapça şöyle dedim:

“Sana selâm olsun, ey Allah’ın peygamberi”. Bana güleç bir yüzle baktı, çok iyi karşıladı ve şöyle dedi:

“Sanada selam olsun, ey isminde bize ortak olan, otur da sana bir şey anlatalım”. Önüne oturdum. Elindeki kitabı bana verdi ve dedi: “Önünde gördüğün şeyi oku. Aradığını onda bulacaksın”. Gerçekten de önümde Tevrat’ın şu ayetini buldum:

“Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım. Ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek. Ancak bir peygamber kendisine söylemeyi emretmediğim bir sözü küstahça benim ismimle söyler, yahut başka ilâhların ismiyle söylerse o peygamber ölecektir”(Tesniye, XVIII, 18-20).

Bu ayetin tefsiri şudur: Onlara senin gibi kardeşleri arasından bir peygamber görevlendiriyorum, ona iman etsinler.

Bu Hz. Musa’nın Allah’a bir duası ve niyazıdır. Ben, Yahudiler’in şöyle dediklerini biliyorum:

“Bu ayet mutlaka Şamuil Peygamber hakkında nazil olmuştur; çünkü o, Musa gibiydi”. Onlar Samuel’in Levi kabilesinden olduğuna inanıyorlardı. Zaten Hz. Musa da Levililer’den biriydi.

Tevrat’ın bu ayetini elimin altında hazır bulunca hemen okudum

ve zannettim ki, Allah’ın Tevrat’ta zikrettiği o ayet iftihara götürüyor ve Hz. Musa’yı müjdeliyor.

Kendi kendime şöyle dedim:

“Kutlu olsun ey Allah’ın peygamberi, Allah bu menzileyi sana verdiği için ne mutlu sana”. Bana öfkelenerek baktı ve dedi ki:

“Ey akıllı! Allah bana bunu mu diledi? Geometrik delillerin sana bir faydası olmamış, öyle mi?!” Dedim ki:

“Ey Allah’ın peygamberi, Allah bununla kimi diledi?”

Dedi ki:

“Allah onu, bir Tevrat ayetiyle irad etmiştir. Ayetin tefsirine gelince; bu ayet Faran dağlarına ineceği va’dedilen kişinin peygamberliğine bir işarettir”. Bunu bana söyleyince, kesinlikle anladım ki, kastedilen peygamber Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemdir, çünkü o Faran dağlarına gönderilmiştir. Bu dağ da Mekke dağlarıdır. Nitekim Tevrat da, Faran’ın İsmailoğulları’nın meskeni olduğunu kesin bir ayetle vurgulamaktadır. Tevrat’ m bununla ilgili ayeti şöyle tefsir edilmiştir:

O, Faran bölgesinde yaşamıştı; bununla Hz. İbrahim’in oğlu İsmail kastediliyor.

Sonra döndü, bana baktı ve şöyle dedi:

“Anladım ki Allah beni Tevrat’tan herhangi bir ayeti nesh için göndermedi; ancak beni, Tevrat’ı hatırlatmak, şeriatını canlandırmak

ve Filistin halkından onları kurtarmak için gönderdi!”

“Evet doğrudur ey Allah’ın Peygamberi” dedim. Sözüne devamla dedi ki:

“Onların, Rablerinin dinlerini neshetmeyen, şeriatlerini değiştirmeyen kişiye uyması tavsiyesine ne ihtiyaç var! Siz, Hezekiel, Ermiya veya Daniel’in peygamberliğini kabul ihtiyacını duyan kişiyi gördünüz mü?” Dedim ki:

“Hayatım üzerine yemin ederim ki, buna ihtiyaç duyulmadı.” Sonra Kur’an’ı elimden aldı ve öfkelenerek ayrıldı. Öfkesinden korktum, öğüdünden ibret aldım. Korku içinde uyandım ve oturdum. Seher vaktiydi. Kandil de son derecede karanlığı dağıtıyordu. Rüyayı olduğu gibi hatırladım.

Hiçbir şey hayalimden silinmemişti!!

Kesinlikle anladım ki, bu rüya Allah’ın bir lütfü ve öğüdüdür, beni “Hakk’ın kelimelerini söylemekten” demekten ve müslüman olduğumu göstermekten yasaklayan şüphenin giderilmesi için bana bir öğüt ve uyarıdır.

Bundan dolayı Allah’a tövbe istiğfar ettim, Rasûlullah’a daha çok salât getirdim.

Güzelce abdest aldım, Allah için çokça namaz kıldım. Hidayete ermekten dolayı sevinç ve mutluluk duydum.

Sonra düşünerek oturdum. Düşünceye dalmış iken uyku basınca uyudum kaldım.

B - İkinci Rüya

Rüyamda sanki bilmediğim düz yoldaki bir evde oturduğumu gördüm. Fukara kıyafetinde derviş giyimli biri bana geldi. Selâm vermedi. Fakat, “Rasûlullah’a cevap ver” dedi.

Süratle koştum; Rasûlullah’a kavuşmak için sevinç içinde onunla yürüdüm. Ev kapısının sonuna kadar ben onun arkasından yürüdüm. O girdi, ben de peşinden girdim. Az aydınlık, uzun bir koridorda ben de arkasından yürüdüm.

Koridor tarafını bitirince anladım ki, Rasûlullah’a kavuşma ânı gelmiştir. Ona kavuşmak için korku-heyecan arası şiddetli bir duyguya kapılmıştım, kendime çeki-düzen verdim.

Rasûlullah’la ilgili olarak vaktiyle okuduğum haberlerde, bir toplulukla karşılaşıldığında “Selâmün aleyküm ve rahmetullâhi ve bereketuhu”, cümlesinin söyleneceğini, yalnız onunla karşılaşıldığında da, “Esselâmü aleyke ya Rasûlallah ve rahmetullâhi ve bereketuhû” denileceğini hatırladım.

Bir topluluğa girildiğinde herkes selâma katılsın diye Rasûlullah’a yönelerek selâm verdim. Bu selâma en lâyık davranışın bu olacağını hissettim.

Yukarıdan evin avlusuna baktım. Koridorun karşısında uzunca bir meclis, girişin sol tarafında da bir başka meclis vardı. Evde bu iki toplantı yerinden başka meclis yoktu.

Bu iki toplantı yerinden her birinde şu an kimliklerini bu adamlardan ayıramayacağım iki kişi vardı. Ancak ben öyle zannediyorum ki, onların çoğu gençlerdi ve sanki yolculuk içim hazırlanmışlardı.

Onlardan bir kısmı yol elbisesini giymiş silâhlarını da yanlarına almışlardı. Rasûlullah'ı iki meclis arasında ayakta gördüm. Bana göre avlu direklerinden birinin köşesinde, sanki o bir meşguliyet içerisinde idi. İşini bitirince bir başkasına başlıyordu. Bir başka işe başlamadan önce, birden bire huzuruna girdim.

Rasûlullah beyaz elbise giymişti. Sarığı kibar görünümlüydü. Boynundaki hırka beyazdı. Orta boylu idi. Eşsiz, iri vücutlu, beyaz-kırmızı arası, hafif esmere çalan renkte idi. Gözleri ve kaşları siyahtı. Saçları güzel taranmıştı. Saçları ne uzun, ne de kısa idi.

Yanına girince bana iltifat etti, güleç bir yüzle karşıladı. Beni görünce gerçekten coşup neşelenmişri.

Onun heybetinden şaşırmıştım; selâm için niyetlendim ve özel bir şekilde selâm verdim ve "Esselâmü aleyke ya Rasûlallah ve rahmetullâhi ve bereketûhu" dedim.

Sözümde hata ederek cemaate selâmı unuttum.

Gözüm ve kalbim ancak ona yönelmişti. Rasûlullah: "Ve aleykesselâm ve rahmetullâhi ve bereketûhu" dedi.

Selâmım ile gayretim arasında çok bir zaman geçmemişti; süratle ona koştum. Ellerimi eline uzattım. O da kerim elini bana uzattı. Ellerine yapıştım ve dedim:

"Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve enneke Rasûlullah "Şehadet ederim ki Allah'tan başka Allah yoktur. Sen de Allah'ın Rasulüsün"

Böyle dedim çünkü aklıma, bazı dil bilginlerinin, özel isimlerin en iyi bilinenler olduğu ve bazı dil bilginlerinin ise zamirlerin en iyi bilinenler olduğu -ki bence de bu doğrudur- şekildeki sözleri geldi.

Enneke harfindeki "ke" (sen) zamiri kendinden başka bir muhataba işaret etmez. O ancak bir kişiyi gösterir.

Onun çok sevinçli olduğunu gördüm!! Sonra iki meclis arasındaki köşeye oturdu, ben de önüne. Ve şöyle dedi:

"Gamdan'a gazveye bizimle gelmek için hazır ol." Bunu söylediğinde o yer gönlümde (Büyükşehir) yani Çin ülkesi olarak canlandı. İslâm henüz oraya ulaşmamıştı.

Ben bundan önce, Çin'e giden en kısa yolun Bahru'l-ahdar'dan geçtiğini okumuştum. O, deniz yollarının en korkuncu ve tehlikelisidir.

Bu sözü Hz. Peygamber'den işittiğim zaman deniz yolculuğundan korktum ve kendi kendime şöyle dedim:

"Bilge kişiler deniz yolculuğu yapmadıkları hâlde, ben nasıl denizde giderim?!"

Sonra yine hemen kendi kendime şöyle dedim:

"Sübhanallah! (Hay Allah). Ben kesin olarak bu Peygamber'e inandım ve bağlandım. Bana bir iş emrediyor, uymayayım mı?! O zaman bey'atımın ne anlamı olur?" Baş üstüne hay hay demek için kesin olarak niyetlendim.

Sonra gönlüme başka bir şey doğdu ve şöyle dedim: Rasûlullah sallallâhü aleyhi ve sellem ve ashabı bizimle beraber olduğunda kara ve denizin her ikisi emrimize verilmiştir. Diğer tehlikelerden bize korku yoktur.

Bununla gönlüm hoş oldu. Çağrısını içtenlikle kabullendim. Şimdi ben, Rasûlullah'ın huzurunda iken kalbime doğan bu düşünce ve fikirleri zaman kavramı olmaksızın zihnimden geçiriyorum, yani ona cevap vermek için bir an bile durmaksızın. Ben ona süratli bir şekilde, "Baş üstüne ey Allah'ın Rasulü" dedim. O da, "Allah'ın hayrı senin üzerine olsun" buyurdu. Kalktım ve huzurundan ayrıldım.

Giriş esnasında koridorda gördüğüm karanlık şimdi yoktu artık.

Evden çıktım, biraz yürüdükten sonra kendimi sanki, Merağa'daki bir çarşıda, sarrafların ortasında Kazvin Medresesi'nin olduğu sokakta zannettim. Sanki dervişlik ve zühd elbisesi giymiş üç kişi görüyordum...

Onlardan biri, siyah sert yünden yapılmış yelek giymiş, başına da aynı cinsten bir başlık takmıştı. Bir elinde eski yay, diğer elinde sapı hurmadan yapılmış mızrak vardı. Diğerinde ise kınında kılınç vardı; kabzası hurma ağacındandı. Zira o, benim hayalimde, küçüklüğümden itibaren silinmez iz bırakmıştı. İslâm devletinin ortaya çıkışıyla ilgili kitapları okuduğum zaman, Hz. Peygamber'in ashabı nasıldı, zayıfları, fakirleri ne hâlde idi vb. öğrenmiştim. Onların, az önce anlattığım aletlerinden başka benzeyen aletleri de vardı. Bununla beraber onlar güçlü kuvvetli, sayısız atlar ve askerlerle desteklenmişlerdi.

Ben o üç kişiyi görünce söyle dedim:

"Bunların hepsi, Hz. Peygamber'in ashabı olan gazi ve mücahitlerdir; ben onlarla sefere katılır, gaza ederim."

Onları aşırı sevmemden dolayı uykuda gözlerimden yaş boşandı; onlara imrenmiştim!!

Uyandım, sabah olmuş, henüz güneş doğmamıştı.

Hemen abdest aldım, sabah namazını kıldım. İslâm dinine girdiğimi ilân ve şehadet kelimesini açıkça haykırmak için çok sabırsızlanıyordum!

O zamanlar Meraga (Azerbaycan)'da, Fahruddin Abdulaziz Hâmid el Mudari'nin misafiriydim.

Bir hastalığa yakalanmıştım, fakat Allah bana şifa vermişti. O hastalığa karşı bağışıklık kazanmıştım.

Oraya, o günün cumasının ilk saatlerinde girmiştim. Artık iyice anladım ki, Allah kalbimin perdesini kaldırmış ve bana hidayetini nasip etmişti. O gün bunu müjdelemekten daha büyük bence ne olabilirdi ki?...

Bu konuda kâdıu'l-kudât Sadruddin'e ulaşmaya çalıştım. "Biz hepimiz senin ilim ve faziletinin İslâm damgası taşımadığına üzülüyoruz. Hidayet ve kurtuluşu sana ilham eden, bu konuda duamızı kabul buyuran Allah'a hamdolsun!

Şimdi bana söyle:

Bunu Allah sana nasıl verdi, kapı kapandıktan ve onun olması imkânsız hâle geldikten sonra onu sana nasıl kolaylaştırdı?" dedi. Ben dedim ki:

Bu, ilham ve düşünce ile Allah'ın gönlüme yerleştirdiği bir duygudur. Onun akla dayanan kanıtına gelince, ben onu çok eskiden biliyordum. Bunun delili Tevrat'tadır; ancak ben babamdan sakınıyordum ve Allah'ı kötüleyerek gönlümü kıracağından söylemek istemiyordum. Şu anda, sana elimi uzattım ve şüphelerim kayboldu:

Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun Rasulü olduğuna şehadet ediyorum."

Arkadaş aşırı sevgisinden dolayı ayağa kalktı, sevinçten titredi. Bundan önce o, ancak zahmetli bir iş için ayağa kalkardı. Benden uzaklaştı. Dönüşüne kadar beni oturttu, bana elbiseler giydirdi ve bineklere bindirdi. İleri gelen kişilere yakındaki camiye koşmalarını emretti.

Sahip, hatibin yanına yaklaşarak ona, kendisinin mescide gelene kadar beklemesini emretmişti. Zira Sahib'in, ölçü alınmasını emrettiği cüppe dikimi için vakit yetmemişti.

Camiye gittim. Cemaat beni beklemekteydi. Ben onları gördüğümde cemaatin tekbir sesleri yükseliyordu.

Mescid, cemaatin Rasûlullah'a salâtlarından dalgalanıyordu. Hatip minbere çıktı. Vaizlerin vaizi Kadı Sadruddin cemaate vaaz verdi. Ebu Bekir Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahim b. Lel, beni öven uzun bir konuşma yaptı. Allah'ın beni hidayet ve uyanıklıkla kuvvetlendirdiğini de uzun uzun anlattı. Oradakilerin çoğu bana ilgi duymuştu.

Bugünün akşamında -yani kurban bayramı gecesini kastediyorum-Yahudiler'i susturacak kanıtları araştırmaya başladım. İfhâmu'l-Yehûd adını verdiğim kitapta işte bunları yazdım.

Bu kitap meşhur oldu ve adı her tarafa yayıldı. Arap ülkeleri dışındaki şehirler, Irak, Diyarbakır, Musul ve çevresinde oturanlar benden sayısız denecek kadar çok kitap aldılar.

Sonra ona; Yahudiler'e karşı Tevrat'tan kanıt olması için birçok bölüm ekledim. O kadar ki bu kitap, Yahudiler'le girişilecek tartışmada, İslâm'da bir benzeri bulunmayan gerçek anlamda güzel bir eser olmuştu.

Birinci ve ikinci rüyaya gelince, ben bu iki rüyanın üzerinden dört yıl geçinceye kadar ne Meraga'dakilere, ne de Sahib'e hiç bahsetmedim.

Bunun iki sebebi var:

1- Ben, kanıtlanmayan bir durumdan sözetmeyi çirkin gördüm. Niceleri vardır ki nadir bir şey olduğunda bunu işiten kişi hemen yalanlayabilir; gizli veya açık sözünün yalanlanmasını kesin görür. Akıllı kişi sözünün gizli olsun, açık olsun, yalanlanmak üzere ortaya atılmasını istemez.

2- Ben, ülkemde iki rüya ile ilgili haberin kaprisli insanlarca duyulmasını hoş görmedim. O rüyalar yolumu ayıplamak ve beni rezil etmek için bahane arayana karşı Allah'ın beni ilimle şereflendirerek üstün kılmasının bir eseridir. Rüyayı duyan kişi şöyle der:

Filanca gördüğü rüyadan dolayı, dinini terketti de karışık rüyalara aldandı!!

Doğruyu söylemek gerekirse İfhâmu'l-Yehûd'u meşhur oluncaya kadar gizledim. Buna rağmen kitabın nüshaları çoğaltıldı, birçok meraklı da onu bana okudu.

İnsanlar gerçekten inanınca ve Yahudilik'ten döndüğüme emin olunca, bunun ancak kesin delillere dayandığını da bildim.

Başlangıçta, babamı gözeterek ona iyilik olsun diye bunu bir zaman gizlemiştim. O gün iki rüyamın hikâyesini anlattım. Bu iki rüyanın Allah ve Rasulü'nden bana gelen öğüt ve uyarı olduğunu açıkladım. Onları babam veya bir başka sebepten dolayı geciktirmem doğru olamazdı.

Halep'te bulunan babama bir mektup yazdım. O gün Keyfe kalesinde idim. Ona, benim bildiğim, ancak onun bilmediği sayısız delilleri bu kitapta açıkladım. O delilleri ortadan kaldırmaya babamın gücü yetmez. İki rüyanın serüvenini de aynı şekilde babama yazdım. Benimle buluşmak için Musul'a geldi. Ansızın bir hastalığa yakalanarak burada Musul'da öldü.

Şimdi bu yazıları okuyan bilir ki, rüya beni, ilk dinimi terketmeye götürmedi. Aklı başında birinin, kesin delil olmaksızın uyku ve rüyalarla hâlini değiştirmesi doğru değildir.

Fakat ben, Hz. Muhammed'in peygamberliğiyle ilgili delilleri, çok uzun zaman öncesinden öğrenmiştim. Bu deliller hidayet ve intikalimin sebebidir. Rüyaya gelince, onun faydası ancak Hakk'ı ilan etmek suretiyle gafletten uyanmak, bundan sonra da babamın ölümünü beklemektir.

İslâm'a, Hak söze, iman ve hidayet nuruna kavuşturan Allah'a hamdolsun. Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin, aile ve arkadaşlarının razı olacağı rehberliği istiyorum.

İKİNCİ KİTAP

İfhâmu'l Yehûd'un Önsözü

Ya Allah! Kolaylaştır ve yardım et.

Allah Teâlâ'ya bana hidayet verdiği, beni sapıklığa düşmekten koruduğu için hamdolsun. Salât-ü selâm, son peygamber Hz. Muhammed'e ve tertemiz ailesine olsun.

Kullardan doğruluk ve anlayışla âhiret hayatını ciddiyetle araştıran, atalarından ve babalarından gelen bilgileri süzgeçten geçirerek alan kişi doğru yola girmiş demektir. Fazilet görürse yücelten, alçaklık görürse uzaklaştıran bu üstün kişiye, ölüm gelinceye kadar azık torbasını iyice doldurmak düşer.

Dinini kuvvetlendirmek için titiz davranan, zamanını iyi değerlendiren, ancak Allah aşkı ile yanan, helâlden başkasına yönelmeyen kişi âhiretini kazanmıştır.

Kitabın Yazılış Gayesi

Bu kitabın yazılışındaki en önemli gaye, "Karışıklık çıkarmakta inat edenlere cevap vermek, sözlerindeki yanlışlıkları gün yüzüne çıkarmaktır.

Benden önceki imamlar mesleklerinin çeşitliliği nisbetinde Yahudiler'le tartışmada bu yolu tutmuşlardır. Ancak tartışmaya katılanların çoğu nerede ise bunu anlamıyorlardı. Samuel, dinî metinlerden ellerinde dolaştırdıkları ve değiştirdikleriyle -Allah onları kör etsin- aleyhlerine bir delil olmak üzere bulduğu bir metodu onları susturmak için kullanmıştır.

Kitaplarının Metni İle Neshi Kabule Zorlamak

Söze önce kitaplarının kesin delilleri ve metotlarının bir gereği, neshi zorunlu tutarak başlıyorum. Onlara diyoruz ki:

Tevrat nazil olmazdan önce bir şeriat var mıydı, yok muydu? Eğer bilerek inkâr ederlerse, Tevrat(Tekvin)'ı yalanlamış olurlar. Çünkü Allah Teâlâ Hz. Nuh'a "İnsan kanı dökenin de kanının dökülmesini meşru kılmıştır. Cenab-ı Hak insanoğlunu temiz bir şekilde yaratmıştır. Buna, Tevrat da şahitlik etmektedir. Çünkü Allah Teâlâ Hz. İbrahim'e, çocuğun doğduktan sekiz gün sonra sünnet edilmesi ruhsatını vermiştir. Zira din sünnetin yapılmasından vazgeçmez. Allah Teâlâ'nın kullarına emir veya yasağının rasul, kitap, levhalar veya başka herhangi bir şekilde bildirilmiş olması farketmez. Yerleştiği an artık o dinin bir emri gibi algılanarak kesinleşmiş olur.

Biz onlara şunu sorarız: Tevrat'ta bu dinî hükümler üzerine bir fazlalık var mıdır, yok mudur? Ne dersiniz?

Eğer Tevrat'ta bir fazlalık yoksa o takdirde bu abes olur; çünkü daha önce geçtiği üzere hani Tevrat'ta fazlalık yoktu, hani Tevrat'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktu!! Allah'tan böyle bir şeyin sadır olması caiz değildir. Sizin kesin fikriniz, Tevrat'ın Allah Teâlâ'dan gelmediğidir. Bu ise mezhebinize göre küfürdür. Eğer Tevrat bir fazlalık içeriyorsa bu fazlalıkta mubah olan şeyin haram kılınması var mıdır, yok mudur?

Eğer bunu inkâr ederlerse, sözleri iki noktadan geçersiz olur:

1- Tevrat, evvelce mubah iken daha sonra cumartesi günü çalışmayı yasaklamıştır. Bu da neshin tâ kendisidir.

2- Dinde fazlalığın bir manası yoktur. Ancak, mubahlığı belirtilen şeyin haram, haram diye açıklanan şeyin mubah kılınması başka...

Derlerse ki:

Allah sonradan mubah kılacağı bir şeyi yasaklamaz. Çünkü bu ve benzeri uygulamalar caiz olsaydı, bir şeyi veya zıddını emreden kimse durumuna düşerdi(hâşâî).

İşte cevap:

Farklı iki ayrı zamanda bir şeyin emredilmesi veya zıddı arasında çelişki yoktur. Bu iki emir aynı zamanda ise ancak o takdirde çelişkiden söz edilebilir.

Derlerse ki:

Tevrat, daha önce mubah olan şeyleri yasaklamış, yasağın mubah olduğuna dair bir hüküm getirmemiştir. Mekruh olan "nesh"e gelince o, yasağa izin verilmiş demektir. Ayrıca kişinin, kendisine mubah kılınan bir şeyi nefsine yasaklaması, karşı olmak anlamına gelmez. Aksine, herhangi bir şeyden menedilen kişinin, yasaklananın kalktığına dair kanıt getirmesi anlamına gelir.

İşte cevap:

Dinin haram kategorisinde saydıklarını helâl kılan kişi, yine dinin haram saydıklarını helâl yapmış demektir. Zira o ikisinden her biri meşru olana karşı çıkmış ve hiçbir fenomende birlik sağlamamıştır. Tevrat'ın, Hz. İbrahim ve öncekilerin haram kıldığını hoş görmesi caiz

ise bu bağlamda bir diğer dinin, Tevrat'ta yasaklananları helâl sayması yadırganmamalıdır. Yine aynı şekilde o yasakların her zaman farz kılınmış olması da uzak bir ihtimal değildir.

Hâl böyle olmakla beraber Allah onun aynısını çirkin görmek bir tarafa, üstelik bazı zamanlarda yasaklanmıştır. Şayet Cenab-ı Hak, bizzat cumartesi gününde fizikî aktiviteyi yasakladıysa bu yasağın aynı şekilde Hz. İbrahim, Hz. Nuh ve Hz. Adem'i de kapsamış olması gerekirdi; çünkü harama sebep diye gösterilen cumartesi onların zamanında da vardı.

Eğer bu, Hz. İbrahim ve öncekilerine haram kılınmadıysa o takdirde bu yasak ayniyle yasak değildir. Yani cumartesi'nin aynısı bütün zaman dilimlerinde mevcuttur.

Cumartesi günündeki çalışma yasağına sarıldığınızda, bu haramlık bütün cumartesi günlerini kapsamaz. Bu yasağın bir başka zamanda kaldırılamayacağı anlamına da gelmez.

Uzun aradan sonra birisi, nübüvvet işaretleri ve risalet mucizeleriyle ortaya çıksa, dinin çoğu hükümlerinde onun nesih yapması caiz olur. Bu ister mubahları yasaklamak, ister yasakları serbest bırakmak şeklinde olsun, farketmez!

Emir ve nehiy olarak bildirilenlere karşı çıkarak kanıtlar getirenle tartışmaya girişmek nasıl caiz olur? Bu emir ve yasaklar insan aklına ister uygun olsun, ister ters düşsün, farketmez. Özellikle düşmanların (Yahudiler) , akıllarına ters düşen farzlarla ibadet etmeleri çok öncelere dayanıyordu; inek külleriyle pisliklerden temizlenmek gibi! Nitekim İmam Hârûnî, Hac mevsiminden az önce inek yakarak, o ineğin külleriyle kendi pisliklerini temizliyordu; akla daha uygun gördükleri için bu tür temizliği onun yerine koymak istiyorlardı.

Yapılan işler ve İlâhî emirler, insan aklının gereği olarak iyice anlaşılmaktan uzaktır. Dinin yapılmasını emrettiği ibadetler yerine getirilmeyince Allah'a bir fayda veya zarar vermez. Zira Allah faydalanmaktan ve zarara uğramaktan uzaktır.

Nasıl oluyor da Allah bir şeyin yapılmasını emrediyor veya yasaklıyor. Bir ümmete bir şeriat emrediyor, sonra diğer bir ümmete bunu yasaklıyor. Bu yetmiyormuş gibi o milletin çocukları için onu helâl sayıyor. Sonra ikinci kez, ondan sonrakilere yasaklıyor? Bir millete haram kılınmış iken, helâlliği konusunda Rasul'le çelişkiye düşmek Allah için nasıl caiz olur? Apaçık kanıt geldikten, akıl da onun doğruluğunu gerekli gördükten sonra bunun yalan oluşu sonucu nasıl çıkarılabilir? Bu apaçık bir zorbalık, korkunç bir sapıklık ve Hak'tan yüz çevirmek değil de nedir?!

Yahudi ve Hristiyanları Aklî Delille Susturmak

Akıllı bir kişinin, çağrısı yayılmış, sözleri yerleşmiş bir peygamberi yalanlayarak, onun dışında bir başkasını kabul etmesi mümkün değildir. Zira o peygamberi görmemiş, mucizelerine de şahit olmamıştır. Bu bağlamda iki peygamberden birini kabul, diğerini inkâr ederse, o takdirde aklen ayıplanmayı haketmiş olur.

Buna bir örnek verelim:

Biz bir Yahudi'ye Hz. Musa'ya yetişip yetişmediğini, mucizelerini bizzat gözleriyle görüp görmediğini sorduğumuzda o, mecburen Hz. Musa'yı da, mucizelerini de görmediğini bize söyleyecektir. O zaman biz ona şöyle deriz:

Hz. Musa'nın peygamberliği ve doğruluğunu ne ile biliyorsun?

Eğer derse ki:

Tevatür bunu gerçekleştirmiş ve ümmetlerin şahitliği onu doğrulamıştır. Aklen sabit olduğu gibi zihinlerde bunun sabit bir kanıtı vardır. Nitekim, gözümüzle görmediğimiz şehirlerin ve nehirlerin mevcut olduğu, haber ve belgelerin tevatürü (bir haberin ağızdan ağıza yayılması) ile gerçekleşmektedir.

Biz de deriz ki:

Bu tevatür Hz. Musa için mevcut olduğu gibi Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem ve Hz. İsa için de mevcuttur. Bundan dolayı o iki peygamberi kabul etmen gerekir.

Eğer Yahudi derse ki:

Hz. Musa'nın peygamberliğine babamın şehadeti, beni de Hz. Musa'nın peygamberliğini kabul etmeye götürür.

Biz ona şöyle deriz:

Niçin baban sana göre bu konuda doğru bir kişidir ve yalan söylemekten mâsumdur? Sen kâfirlerin babalarının sence küfür olan o şeyi öğrettiklerini de görüyorsun.

Bu, ister onlardan birinin dinî taassubundan olsun, ister hidayet ve kurtuluşa kavuşturacağına inandığı nakilleri kabulden dolayı olsun, fark etmez.

Ey karşımda duran! Sen kendi dinini babandan öğrendiğin gibi, onlar da inanç prensiplerini babalarından öğrenmişlerdir. Aynı şekilde inkâr ettiğin bütün mezhep mensupları da dinlerini babalarından öğrenmişlerdir. Sen de gördüğün dejenerasyon ve cehaleti onlardan öğrenmiştin. Senin, onların durumuna düşmemek için babandan öğrendiğin her şeyi araştırman gerekir!

Birisi benim babamdan öğrendiklerim, insanların babalarından öğrendiğinden daha doğrudur derse, o kişiye, Hz. Musa'nın peygamber olduğunu babasını taklit etmeksizin ispat etmesi gerekir. Zira o bunun doğruluğunu taklitsiz iddia etmiştir. Yahudiler'in, babalarının hakkı konusundaki iddiaları gibi o, babasından naklettiğinin doğruluk payına dayanarak, babasını tercih etmiştir. Hâl böyle olunca, babasının diğer insanların babalarından daha akıllı ve daha üstün olduğunu kanıtlaması gerekir.

Zira böyle düşünen kişinin, babasının faziletleri konusunda deliller getirmesi gerekir. Yahudiler'in sözü geçersizdir. Bu dünyada kendilerine benzeyenler dışında bir izleri yoktur. Üstelik gerçek de böyledir. Zira onların, tüm dünyada uzmanlık gerektiren ilimlerde isimleri bile geçmez. O ilimleri sonrakiler yazılı hâle getirmişlerdir. İlimlerden onlara maledilenlerin çoğu, Yunan filozoflarının eseridir. Bu ilimlerin az bir kısmında bile onlar söz edilecek bir noktaya gelememişlerdir.

Müslümanlar'ın gerçekleştirdiği çalışmalara gelince, çokluk ve genişliğinden dolayı yazılanların tamamını veya bir ilim dalında ortaya konulanların hepsini bir kişinin öğrenmesi imkânsızdır. Onların, milletler nazarındaki durumu hakkında Yahudiler'in şu sözleri geçersizdir: Onların babaları insanların en akıllı, en üstün ve en bilgeleridir. Onlar Nuh'un oğlu Sâm'ın benzerinde olduğu gibi, diğer insanların babaları için de örnek teşkil ederler. Kendi babalarının, diğerlerinkinden üstün olduğunu söylediklerinde onları küfürle damgalarlar. Bu konuda babalarının şahitliğine yapışırlar. Dinin doğruluğu konusunda bunu delil görmezler. Artık onlar için Hz. Musa'nın peygamberliğine tevatürden başka delil kalmamıştır. Bu tevatür Hz. Musa için mevcut olduğu gibi Hz. İsa ve Hz. Muhammed

sallallâhü aleyhi ve sellem için de vardır. Hz. Musa'nın peygamberliğine tevatürle inandıkları zaman, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin peygamberliklerini kabul etmek de boyunlarına borç olur.

Kendi Metodlarıyla Neshi İspat Etmenin Bir Başka Yönü

Biz onlara şunu diyoruz: Bugün sizler Hz. Musa'nın ümmetinden misiniz? Eğer "evet" derlerse o zaman şunu sorarız:

Tevrat'ta, birisi kemiğe dokunsa, bir kabri çiğnese veya ruhunu teslim ederken bir ölünün yanında bulunsa, o kişi kirlenmiş sayılır. Ancak İmam Hârûnî'nin yaktığı ineğin külü ile bu pislikten kurtulabilir, sözleri yer almıyor mu? Onlar buna karşı çıkamazlar. Zira hâlen ellerindeki Tevrat'ta bunlar yazılı bulunmaktadır. Yine onlara:

Bugün siz aynı inançta değil misiniz? diye sorduğumuzda:

Buna gücümüz yetmiyor diyorlar. Biz onlara şöyle diyoruz: Temiz, namaza müsait ve Kur'an taşımaya engeli olmadığı hâlde, niçin kemiğe, kabre ve ölüye dokunan kişiyi pis sayıyorsunuz? Kitabınızda bunun aksi yazılı değil mi?

Eğer derlerse ki; biz temizlik sebeplerini kaybettik, o sebeblerde şudur: İneğin külü ve istiğfar eden temizleyici imamın bulunuşu!

Biz diyoruz ki:

Aczinizle birlikte onun yaptığı bu işi temizlikte ihtiyacınız olmadığı hâlde gördünüz mü, görmediniz mi?! Evet biz ona artık ihtiyaç duymuyoruz derlerse, zamanımızın gerektirdiği bu farizanın kaldırıldığını kabul etmiş olurlar.

Eğer temizlikte bu temizleyiciye ihtiyacımız yok derlerse, temizlik sebebine güç yetirmedikleri sürece sonsuza dek pislik içerisinde kalmayı kabul etmiş olurlar.

Biz onlara şöyle deriz:

Siz pis sayıldığınız zaman –inanç ve uygulamanız üzerene oluyor ki, hayızdan kesilmiş bir kadını yedi gün toplumdan uzaklaştırarak çizmeyi aşıyorsunuz! Daha da ileri giderek, hayızlının elbisesine birinizin elbisesi dokunsa, o elbiseyi de kirlenmiş sayıyorsunuz!

Bu, Tevrat'ın hükümlerindendir derlerse biz de şunu sorarız:

Tevrat'ta temizliğin böyle yapılmasını emreden bir hüküm var mıdır?! Eğer temizlikten anladığınız bu ise temizliğiniz bitmiştir! Şu anda –inancınıza görepislik içerisindesiniz! Hayız kirliliğindeki gibi gusül bunu gidermez. Bu hayız kirliliğinden daha kötü bir pisliktir. Sonra siz, kendi dininizden olmayan hayızlı bir kadını temiz sayarak ona dokunanı ve giydiği elbisenin pis olmadığını söylüyorsunuz.

Tevrat'ta bulunmayan, ancak hanımlarınıza karşı hayız konusunda takındığınız bu özel tavır ya tamamı kaldırılmış, veya değiştirilmiştir.

Bu, Tevrat'ın kesin bir emri değil, Yahudi dinî uygulamasında böyledir, derlerse biz de deriz ki:

O hâlde fakihlerinizin bu konudaki sözlerine ne buyrulur? Hâlbuki onlar mezhep ve çelişkili konularda birbirine zıt fikirler ileri sürülüşlerdir. Nitekim mezheplerinizin çokluğu içtihat, delil getirme veya aynen gelen nakil fazlalığının bir sonucudur.

Onlar şöyle diyorlar:

Bunu bütün fıkıh kitaplarımızda fakihlerimiz, seleften olan büyük din bilginlerinden sağlam bir şekilde kaydetmişler, Allah'tan Hz. Musa, ondan Yûşa b. Nûn aracılığıyla da nakletmişlerdir!

Fakihlerinizden ikisinin çelişkiye düştüğü bu tek problemde onlardan birine uymamız gerekir. Zira onların her biri kendi görüşünü Allah'a dayandırarak naklen bize ulaştırmaktadır!

Bunda, bu problemde Allah'ın emrettiğinin aksini Allah'a bağlamak suretiyle gerçekte onlara bir kötülük yapılmıştır: O da, bizzat "tıpkısı"sını reddettikleri "nesih"tirü

Bunda "çelişki" yoktur. Çünkü bizden öncekiler bir mezhep ve problemde çelişkiye düşerlerse onu bir "asıl'a döndürürler, o "asıl"la iş biterdi, derlerse işte cevabımız:

Çelişkiden sonra onların bir mezhepte birleşmeleri, ya onlardan birinin naklettiğinden geri dönmesi veya aktardığı rivayetin zayıflığı dolayısıyladır. Bu nakil, rivayet şartlarından biri olan adalet prensibine göre değer taşımaz.

Sizce, ayrıldıktan sonra onun nakline yeniden ilgi göstermek doğru değildir. Fakihlerin iki mezhepten birinde nesih konusunda görüş birliğine varmaları iki rivayetten birinin diğer rivayeti neshetmesi şeklinde olur.

Fakihlerden herhangi biri pek çok problemde mezhebinin görüşünü geçersiz sayarsa bu, nesihle sonuçlanmayan bir şeye sevgi göstermek anlamına gelir. Ayrıca o, çelişkiye düşenlerin sözünü ictihad değil, apaçık bir nakil kabul eder.

Bir Diğer Açıdan Neshin Kabulünü Sağlamak

Biz onlara, dua ve oruçlarınız hakkında ne dersiniz? Bunu Hz. Musa'dan ayrı mı düşünüyorsunuz diye sorduğumuzda, evet derlerse biz de şöyle sorarız:

Hz. Musa ve ümmeti dualarında sizin söylediklerinizi mi söylüyorlardı? Dualarında okudukları sözler şöyle tefsir edilebilir:

Allahım! Hürriyetimize kavuşmamız için büyük bir boruya üfle. Bizi yeryüzümün çeşitli yerlerinden alarak mukaddes mekânında, Kudüs'de topla. Ey dağılmış İsrail kavmini toplayan Allah, seni tesbih ederiz.

Yoksa onlar, sizin her gün tekrarladığınız gibi, Hz. Musa zamanında aşağıda tefsiri verilen cümleyi mi söylüyorlardı:

Öncekiler gibi bizim hakimlerimizi, başlangıçtaki gibi yol göstericimizi, Kudüs'ün oğlunu, günlerimizdeki Kudüs'ünü geri ver. Binası ile bizi aziz kıl. Seni tesbih ederim, ey Kudüs'ün kurucusu!

Yoksa bu şahitlikle ilgili bölümleri devletin yıkılmasından sonra siz mi uydurdunuz?

Beyt-i Mukaddes'in yıkım ve yapım orucu ile Kedelya oruçlarına gelince, siz onları farz hâline getirdiniz. Hz. Musa o oruçları tuttu mu veya tutulmasını emretti mi, ya da kendinden sonra gelen Yuşa b. Nûn bu oruçları gerçekten tuttu mu?

Hâmân'ın salb (asılması) orucu ne?

Bütün bunlar Tevrat'ta farz kılınmış mı, bu yüzyıllarda artırılmasını gerektiren sebeplerden dolayı mı artmıştır? Bu durumda bize nasıl nesh gerekir, derlerse Tevrat, tefsirini verdiğimiz şu ayetiyle bunu bildirmiştir deriz.

İşte o ayetin tefsiri:

Size herhangi bir şekilde vasiyet ettiğim şeyde ne artırma ne eksiltme yapın!

Farzlardan bazı şeyleri artırırsanız işte bu ayetle neshederim.

Neshin Bir Başka Açıdan İspatı

Biz onlara, Allah Mescid-i Aksa hizmetinin seçkinleri olsun diye İsrailoğulları'nın ilk çocuklarını seçmedi mi? diye sorduğumuzda: Evet, cevabını veriyorlar. Bunun üzerine biz onlara şöyle diyoruz: Size göre Hz. Musa, elindeki levhalarla dağdan indiğinde kavminin buzağıya taptığını görmüş, ordugâh tarafına dönerek:

Kim Allah'tan yana ise bana gelsin! diye bağırmıştır. Onun bağırmasına Levioğulları katılmış, seçkin kişilere rağmen ilk çocuklar katılmamıştır. Eğer onun lafzı genel bir anlam taşıyorsa ilk çocuklara işaret eder. Zira o gün onlar Allah'ın seçkin kullarıydı, Levi çocukları değil...

İsrail kralı Yeroboam altından iki buzağı heykeli yapmış ve onlara şöyle demişti: "Ve kral danıştı ve iki altın buzağı yapıp kavme dedi: Yeruşalim'e çıkmak sizin için fazladır. Ey İsrail, işte seni Mısır diyarından çıkaran İlâhların. Ve birini Beytel'e yerleştirdi ve onbirini Dan'a koydu ve bu iş günah oldu ve birinin önünde tapınmak için kavim Dan'a kadar giderlerdi" (I. Krallar, XII, 28-30).

Tevrat'ın anlattığına göre Yahudiler ona Âzeruh diye cevap vermişlerdi!!! Bundan daha ürkütücüsü gerçekten, bugün Yahudi ve Hristiyanların ellerindeki Tevrat'ın İsrailoğulları için buzağı heykelinin yapımını, Allah'ın peygamberi Hz. Harun'a maletmesidir. Bu konu Tevrat'ta şöyle anlatılmaktadır: "Ve Harun onlara dedi: Kimlerde altın varsa kırıp çıkarsınlar ve bana verdiler ve onu ateşe attım ve şu buzağı çıktı. Ve dediler: İlâhınız budur ey İsrailoğulları. Sizi Mısır diyarından bu çıkaracaktır" (Çıkış, XXIII, 18). Yahudiler, bu kerem sahibi peygamberi itham etmişler, Kur'an-ı Kerim ise onu temize çıkarmıştır. Kur'an, Sâmiri adında birinin onlara böğürtü şeklinde ses çıkaran bir buzağı heykeli yaptığını açıklıyor:"Allah buyurdu: Senden sonra biz, kavmini (Harun ile kalan İsrailoğullarını) imtihan ettik ve Sâmiri onları yoldan çıkardı. Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. Ey kavmim, dedi. Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? ... Dediler ki ... biz (Mısır'lıların) zinet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık, aynı şekilde Sâmiri de atmıştı. Bu adam onlar için böğürebilen bir buzağı heykeli icad etti. Bunun üzerine, işte dediler, bu, sizin de, Musa'nın da tanrısıdır. Fakat onu unuttu... Musa, ya senin zorun nedir, ey Sâmiri dedi" (Tâhâ, 91).

Hz. Harun onlara buzağıya tapmayı yasaklamış, öğüt vermiş, Allah'ın davetiyle çağrıda bulunmuştu. Bu konuda Cenab-ı Hak şöyle buyuruyor: "Onlar: Biz dediler, Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz" (Tâhâ 91).

İsrailoğulları bir takım sapıklıkları yüklendikleri Allah'ın kerim peygamberleri Nuh, Lut, İbrahim, Yakub, Davud, Süleyman, Musa ve Harun'a suç isnadında bulunmuşlardır. Artık putperestlik Yahudi vicdanında sıcak bir ilgi gördü; nerede ise, Hz. Musa ile Kızıl Deniz'i geçerlerken, bir takım putlara tapan bir kavim görünce, hemen putlara yönelerek tapmaya

bile başlamışlardı. Cenab-ı Hak bu konuda şöyle buyurur: "İsrailoğullarını denizden geçirdik, orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan kavme rastladılar.

İlkler Hz. Musa'yı yardımsız bırakınca ona Levililer yardım etti. Allah Hz. Musa'ya şöyle buyurdu: İsrailoğulları'ndan her ilk çocuğa bedel olarak Levilileri aldım.

Bu ayetten sonra Allah her şeyin ilkini özel korumadan ayırmış, onlara bedel Levililer'i almamış mıdır?

Onlar bunu inkâr edemezler. Bu durum, o sözden dolayı "beda"yı veya neshi onlara gerekli kılmıştır.

Hz. İsâ'nın Peygamberliğini Kabule Zorlamak

Biz onlara Tevrat'tan tefsirini verdiğimiz "Yahûzaoğulları'nın saltanatı sürecek Râsîmilerinki Mesih gelinceye kadar omuzlarında kalacak" ayeti yok mudur? diye sorduğunuzda bilerek bunu inkâr edememişlerdir.

Yine biz onlara soruyoruz:

Siz, Hz. İsa ortaya çıkıncaya kadar mülk ve devlet sahibi değil miydiniz? Sonra devletiniz yıkılmadı mı?! Şayet bugün bir devletiniz yoksa, Tevrat'a göre Mesih'in size onu sağlaması gerekir!

Aynı şekilde biz onlara yine soruyoruz:

Hz. İsa gönderildiğinden beri Rum ve Yahudi ülkeleri ile Beyt-i Mukaddes istila edilmedi mi, devletleri yıkılmadı mı, toplulukları dağılmadı mı?

Bile bile bunu inkâr edemezler, ancak iftira atarlar. Onlara gereken, Tevrat'ın aslına dönmeleridir. Şüphesiz ki, Meryem oğlu İsa, evet o, bekledikleri Mesih'in tâ kendisidir.

Hz. İsa ve Hz. Muhammed Sallallâhü aleyhi ve sellemin Peygamberliklerini Kabul Zorunluluğu

Biz onlara Hz. İsa hakkında ne düşünüyorsunuz diye sorduğumuzda diyorlar ki:

Kan dökücü ve Marangoz Yusuf'un oğludur!!!

Hâlbuki o, yüce Allah'ın adını kesinlikle biliyordu ve eşyadan çoğu onun emrine verilmişti. Nazarınızdaki en doğru nakle göre Allah Hz. Musa'ya 42 harften oluşan ismi öğretmiş, denizi yarmış, mucizeler vermişti. Bunları bilmiyor musunuz? Onlar bunu da inkâra güç yetiremezler.

Yine onlara soruyoruz:

Hz. Musa -aynı şekilde-mucizelerini Allah'ın adıyla gerçekleştirdiğinde onun peygamberliğini niçin tasdik ediyorsunuz da Hz. İsa'nın peygamberliğini yalanlıyorsunuz?!

Onlar şöyle diyorlar:

Allah Hz. Musa'ya isimleri öğrettiği hâlde Hz. İsa bunları vahiyle öğrenmemiştir. Hz. İsa bunu Beyt-i Mukaddes'in duvarından öğrenmiştir!!

Biz onlara şunu soruyoruz:

Mucize göstermeye kadar varan bir duruma, Allah'ın tahsis etmediği, onu öğrenmesini istemediği bir kimse ulaşıyorsa Hz. Musa'yı tasdik etmek nasıl caiz oluyor.

Diyorlar ki:

O, mucizeleri Rab'bından almıştır. Biz de bunun üzerine soruyoruz:

Hz. Musa'nın mucizeleri Rab'bından aldığını nasıl biliyorsunuz?

Bizden öncekilerin tevatür haberleriyle, diye cevap veriyorlar.

Aynı şekilde onları öncekilerden nakil yapmaya mecbur ederek şöyle diyoruz: Hz. Musa'nın peygamber olduğunu nasıl bildiniz? Eğer, gerçekleştirdiği mucizelerle, diye cevap verirlerse onlara şöyle deriz:

Aranızda bu mucizeleri gören biri var mı?

Peygamberlikleri tasdik etmek için –hayatım üzerine yemin ederim, bu bir yol değildir. Zira peygamberler, kendilerinden sonrakilere nesiller boyu iman etmeleri için mucizeler bırakmışlardır. Bu onlar için vazgeçilmez gerekliliktir!!

Bu gerekli de değildir. Zira peygamber kendi zamanında herkes tarafından bilinir. Peygamberliğiyle ilgili olarak gösterdiği mucizelerin doğruluğuna inanılır. Peygamberin haberi diğer yüzyıllara ulaştığında peygamberliğinin kabulü ve ona uymak artık üzerlerine vacip olur. Zira Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem gibi, aklın kabul ettiği meşhur ve mütevatir haberler o peygamberler hakkında da aynen geçerlidir.

Belki Hz. Musa'nın peygamberliğiyle ilgili şehadetlerin tevatürü, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin şehadetlerinin tevatüründen daha zayıftır. Çünkü, Müslüman ve Hristiyanlar'ın Hz. Musa'nın peygamberliğine şahitlikleri ancak Kur'an ve İncil'in buna şahitliğinden dolayı gerçekleşmiştir. Onların Kur'an ve Incil'e dayanarak Hz. Musa'nın peygamberliğini kabul etmeleri ise bir ayrıntıdır.

Kur'an'ın mucizesi eğer kalıcı ise bu fazladan bir üstünlüktür ve mucizenin iman sebebi olmasına ihtiyaç yoktur.

Fesahat zevki olan kişinin Kur'an'ın icazına imanı, mucizeyi gören kişinin imanının aynısıdır. Habere dayanan kişininki değil! Ancak herkes bu dereceye ulaşamaz!

Bizim peygamberimize bütün ümmetler şahitlik eder. O'nun peygamberliğinin zayıf olduğunu nasıl söylersiniz. Tevatür onun en büyük delilidir. O en zayıftır derlerse, ümmetlerin şahitlik yapmaları sizce doğru mu? Diye sorarız.

Evet cevabını verirlerse deriz ki: Şehadetlerini kabul ettiğiniz milletler sizi küfür ve sapıklıkla damgalamak için birleşmişlerdir. Size bu gerekir. Zira kendi şehadetiniz ancak size göre geçerlidir.

Hiçbir kimsenin şahitliğini kabul edemeyiz. Ancak onların grubundan olan şehadeti kabul ederiz. Onların grupları sayı bakımından en az kitleyi oluşturur. Böylece onların tevatür ve dinleri, dinlerin en zayıfı olur.

Tevatürün şahit olduğu mucizelerin hepsi onun sözünde kabul görmüştür. Bu da onların boynuna borçtur. Onlara işte bundan dolayı Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin peygamberliklerini kabul etmek düşer.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

Hz. İsa'dan Anlattıkları Bir Kesit

İddia ediyorlar ki, Hz. İsa âlimlerden biridir, peygamberlerden değil! O, hastalan ilaçla tedavi ediyordu. Yine onlar faydalanmanın ancak dua ile elde edileceği kuruntusunu taşıyorlardı!

Hz. İsa, cumartesi günü, bir topluluğu iyileştirdiğinde Yahudiler bunu reddediyorlardı.

Birisi: "Söyleyin bana sürüden bir koyun cumartesi günü kuyuya düşse, onu kurtarmak için cumartesinin bir tarafa bırakarak kuyuya inmez misiniz?" diye sorsa "Evet" cevabını verirler.

Birisi: Koyunu kurtarmak için neden cumartesi kuyuya indiniz, hâlbuki insanı kurtarmak için inmezsiniz. İnsan koyundan daha değerli değil mi? diye sorsa, inanmadıkları hâlde onları susturmuş olur!! Aynı şekilde Hz. İsa'dan, bir grup öğrenci ile dağda olduğunu, onlara yemek hazırlamadığını, cumartesi gününde kuru ot yemelerine izin verdiğini vb. anlatıyorlar. Hâl böyle olmakla beraber Yahudiler cumartesi günü kuru ot koparmayı dahi inkâr ediyorlar!

Onlara sorulsa:

Siz gördünüz mü? Biriniz grubu ile kendi milletinden başka insanlarla birlikte olsa ve onlara cumartesi günü bitki toplamalarını söylese, onu da hayvanların önüne atsa, bununla cumartesi yasağını kırmayı düşünmese, ona bitki koparma iznini veren siz değil misiniz?

Evet, diyorlar!

Bütün bu insanlar, cumartesi yasağına karşı gelmek için değil, sadece gıda almak için bitki toplamalarını söylemişlerdir.

Bütün bunlar akıllarınca cumartesi yasağını yumuşatmak içindir. Zira onlar neshe sıcak bakmıyorlardı. Belki bu durum Hz.. İsa'nın çıkışının başlangıcındaydı. Hz. İsa gelecek ve Hz. Musa'nın dinini neshedecekti.

Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Peygamberliğini Gösteren Tevrat Belgeleri

Yahudiler Tevrat'ta geçen şu ayeti bile bile inkâr edemezler:

Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber göndereceğim, ona imam edin.

Bu ayet Hz. Muhammed'e iman etmelerini onlara bildirmektedir. Eğer, "kardeşleri arasından" sözü kitabımızın geleneğinde yoktur." söz, "sizin kardeşleriniz" yerine ancak "İsrailoğulları" şeklinde olabilir, derlerse, işte cevabımız:

Evet, Tevrat'ta "kardeşleriniz Aysoğulları" şeklinde bir söz geçmektedir. Bunun tefsiri şöyledir:

"Siz, Saîr'de oturan kardeşleriniz Aysoğulları'nın sınırını geçenlersiniz. Onların yurdundan bir şey yemekten sakınınız."

Aysoğulları, İsrailoğulları'nın kardeşleri ise, o zaman Ays ve İsrail Hz. İshak'ın iki oğlu demektir. Böylece de İsmailoğulları Hz. İbrahim'in bütün çocuklarıyla kardeş sayılmış olur. "Bu sözle ancak peygamber Şamûil'e işaret edilir. Zira o, 'senin gibi kardeşlerinin arasından' sözünü kullanmıştır. Şamûil, Hz. Musa gibiydi. Levioğullarından'dı yani Hz. Musa kabilesi torunlarından" (derlerse);

Biz onlara deriz ki:

Eğer doğru söylüyorsanız, hangi ihtiyaç sizi Şamûil'e inanmaya götürdü. Üstelik siz, Şamûil dinde ne fazlalık yaptı ne de nesih diyorsunuz. Onu kabul etmemekten korkuyor musunuz? Şamûil özellikle sizi Filistinliler'e karşı güçlendirmek ve Tevrat dinine döndürmele için gönderilmiştir. Bu onun niteliğidir. Siz ona iman bakımından insanların en önde gelenlerisiniz, din ile ilgili şeyleri değiştirerek mezhebinizi nesheden kişiyi yalanlamanızdan korkulur. Şamûil'e iman etmekten yüz çeviremezsiniz!

Bundan dolayı Hz. Musa, peygamberlerden Enmiya, Eşiya vd. iman etmeniz için size vasiyet gereğini duymadı. Bu da Tevrat'ın bu bölümde, Hz. Muhammed'e iman edilmesini emrettiğinin bir kanıtıdır.

Tevrat Hz. Muhammed'in İsmine İşaret Ediyor Allah Teâlâ Tevrat'ta Hz. İbrahim'e hitabı şu şöyle buyurur: "İsmail'e gelince, senin duanı kabul ettim. Haberin olsun seni orada mübarek kıldım, semerelendirdim, fazlasıyla çoğalttım".

Tevrat'ta geçen "bimadmad" kelimesinin harflerini saydığımız zaman 92'yi bulur. Bu da Muhammed kelimesindeki harfler sayısına denk gelmektedir. Zira Muhammed kelimesindeki harfler de 92 rakamını verir.

Bu konuda o, ancak "mülgizan (bilmece) şeklinde" yapılmıştır. Bu açıklıkla söylenseydi Yahudiler onu değiştirir veya Tevrat'tan çıkarırlardı. Nitekim diğer metinlerde buna benzer uygulamalar yapmışlardı.

Tevrat'ta Bekir, Hâlid, Amr ve Zeyd isimlerinin harflerine eşit sayıda uygun kelimeler bulunabilir, bundan dolayı bu kişilerin de peygamber olmaları gerekmez derlerse, işte cevabımız:

Evet, durum sizin dediğiniz gibidir. Eğer bu ayet Tevrat'ın diğer kelimeleri için bir örnek olsaydı, biz de, bu kelimenin, Tevrat'ın diğer yerlerinde benzeri olmadığına dair açık kanıtlar getirirdik.

Bu kelime Tevrat ayetlerinden değildir. Onunla bu ayetteki gibi Hz. İsmail'in şeref yönünden üstünlüğü anlatılmamıştır. Ayrıca bu ayet Hz. İsmail'in şerefinden Allah'ın Hz. İbrahim'e karşı bir va'dde (söz verme) bulunmasıdır. Öte yandan Tevrat'ta, Zeyd, Amr, Halid ve Bekir vb. kabilesinin üstün olacağını bildiren bir başka ayet de yoktur!!

Yine biz bu ayette "bimadmad" kelimesine eşit "gerçekten gerçekten" anlamında bir kelime bulunmadığını açıklıyoruz. Bu, Allah'ın bir mübalağa sözcüğüdür ve belirtilen ayetin kelimeleri için bir örnek değildir.

Bu ayet, Hz. İsmail ve çocukları hakkında aşırılık bildiren ayetlerin en büyüğü, ayetin kalan kelimeleri için de aynı açıdan en üstünü olsaydı, Hz. İsmail çocuklarının şeref ve derece yönünden en büyüğü olduğuna şaşmazdık –

Biz bu ayetteki kelimelerin Tevrat'tan başkası için örnek olmadığını açıkladığımız zaman, onların itirazları da geçersiz olacaktır.

Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin Peygamberliklerine İşaret Edilen Yer

Bu konuda bir Tevrat ayetinin tefsiri şudur:

Allah Teâlâ Sina'da tecelli etti, nuru Sair'den parladı, Faren dağlarından doğdu, Rabvâtu'l-kuddîsî onunla beraberdi.

Onlar biliyorlar ki, Saîr dağı, Aysoğulları'nın oturdukları Şerat dağıdır ve bunlar Hz. İsa'ya iman etmişlerdi. Hz. İsa'nın makamı da bu dağda idi. Yine onlar, Sina'nın Tur dağı olduğunu bilmelerine rağmen **Faran'ın Mekke dağı olduğundan haberleri yoktu!**
Bu peygamberlerin nübüvvet makamlarının bulunduğu bu üç mekâna işarette akıllı kişilere gereken, onların sözlerine uyma emrini araştırmaktır.

Faran dağı hakkında Tevrat'ın açık kanıtına göre o Mekke dağıdır. Hz. İsmail babasından ayrıldığı zaman, Faran çölünde oturmuştu. Tevrat bunu, şu cümlesiyle dile getirir:

Hz. İsmail Faran çölünde yaşadı, annesi onu Mısır'lı bir kadınla evlendirdi.

Tevrat, Faran dağının İsmailoğulları'nın yurdu olduğunu da vurgulamıştır.

Daha önceki bir ayetinde peygamberliğin Faran dağında gerçekleşeceğine işaret eden Tevrat, bu peygamberliğin İsmailoğulları'na ait olması gerektiğine dikkat çeker. Zira Faran'ın sakinleri onlardır. Kesinlikle bilinmektedir ki, "bi'n-nübüvveti" kelimesi Hz. İsmail'in oğlu Hz. Muhammed'e işaret etmektedir.

O, Hz. İsmail makamının bulunduğu Mekke'ye gönderilmiştir. Bu da kanıtlamaktadır ki, Faran Mekke dağlarının tâ kendisidir. Tevrat da, Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna işaret etmiş ve bu yerde onu müjdelemiştir.

Yahudiler bilgisizlik ve anlayışsızlıklarından dolayı bu iki ayet arasını böyle tefsir etmekten hoşlanmazlar. Ayrıca sunulan iki fikri benimsemelerine rağmen cahilliklerinden dolayı sonucu inkâr etmişlerdir.

Tevrat onların görüş ve kavrayışlarının tükenmişliğine şahitlik etmektedir. Bu konuda bir Tevrat ayetinin tefsiri şudur:

Onlar, "görüş"lerini yitirmiş bir millettir, kavrayışları da yoktur!.

Allah'ın Yahudileri Sevdiği Yolundaki İddialarım Geçersiz Kılma

Onlar, Allah Teâlâ'nın, yalnız kendi soylarını sevdiğini, peygamber ve salih kişileri aralarından seçtiğini iddia ederler.

Biz bunu tartışarak onlara:

Hz. Eyüb hakkında ne düşünüyorsunuz? Onun peygamberliğini kabul ediyor musunuz? diye sorduğumuzda, evet, diyorlar. Yine onlara, Hz. Eyüb, İsrailoğullarından mı? diye sorduğumuzda, hayır cevabını veriyorlar!

Bunun üzerine onlara:

İsrailoğulları'nın hepsi hakkında ne düşünüyorsunuz? Ben dokuz buçuk Yahudi kabilesini kastediyorum. Onlar Yeroboam b. Nebat'ı saptırmışlardır. Yeroboam ise Hz. Süleyman'ın oğlu idi. Onların önüne altından yapılmış iki koç heykeli koymuştu. İsrailoğullarından bir topluluk, o gün (Beşumerun) ünvanıyla anılan bütün vilâyet ve beldelerindekiler bu iki koç heykeline ibadet için toplandılar. İki kabile ve yarısı arasında savaş başladı. Onlar Hz. Süleyman ve oğluna Beyt-i Mukaddes'te iman etmişlerdi. Savaşlardan birinde beşyüz bin insan öldürülmüştü!

Dokuz buçuk Yahudi kavminden esirleriyle birlikte öldürülen bu insanlar için ne dersiniz? Allah onları seviyor muydu? Zira onlar İsrailoğullarındandı. Bu sualimize:

Hayır onlar kâfir idiler, diye cevap veriyorlar. Onlara yönelttiğimiz: Soyu açıkça belli olan ve dininize sonradan katılanla aranızda hiçbir fark bulunmadığını Tevrat açıkça bildirmiyor mu, sorusuna: Bilâkis evet! Çünkü Tevrat bunu şu şekilde bildirmiştir: Yabancı ile, sizden olan ve soyu açıkça bilinen Allah katında eşittir, diyorlar. Bir diğer Tevrat cümlesinin tefsiri de şudur: Din birdir, hüküm birdir, aranızda oturan garip de sizden birisidir.

Allah'ın aralarından çıkan sapıkları sevmeyerek başka milletlerden olan müminleri sevdiğini, peygamber ve evliyayı diğer soylardan seçtiğini kabule zorlarsak, Allah sevgisinin, yaratıkları arasından kendilerine özgü olduğu iddialarını inkâr etmiş olurlar!

Küfür ve Tahriflerinden Bir Nebze

Bir şeyi elde etmenin yolu, rezilliklerden uzaklaşarak aklıselimin çirkin gördüğünden kaçınmaktır. Bu ise bayağılıklara karşı doğru cevabı tercih demektir. Bu ve benzerlerini akıl reddeder. Makul ve meşru olan da buna karşı çıkmak demektir.

(Onların) devletlerinin yıkılması, otorite ve topluluklarının dağılması, uzun zaman azap çekmeleri hep bundandır. Buna rağmen her gün dualarında, Allah'ın çocukları ve sevgilileri olduklarını söylerler.

Günlük dualarında tekrarladıkları cümle şöyle tefsir edilmiştir:

"Ey Rabbımız! Zamanı bize sevdir."

Bir başka duaları da şudur:

"Ey babamız! Ey kralımız, Ey Rabbimiz! Bizi dinine geri döndür. Allahım! Sen bizim babamız ve kurtarıcımızsın.

Senin peygamberinin izinde olanların hepsi ile senin cemaatinin düşmanları, evet hepsini deniz yuttu. Onlardan hiçbiri kalmadı!!

Kendilerini üzüm salkımına, diğer milletleri ise yüksek asma dallarını saran dikenli çitlere benzetiyorlar.

Bu akıllarının kıt, görüşlerinin bozuk oluşundandır. Zira gereken ilgiyi göstermek üzüm bağının verimliliği içindir. Etrafına yüksek dikenlerle çit yapılması da üzüm çubuklarını korumak içindir.

Diğer ümmetlerden ayrı olarak Yahudiler'i zararlı, aşağılanmış ve aşağılık kompleksi içerisinde görüyoruz. Bu da sözlerinin geçersizliğini gösterir.

Hz. Davud ailesinden birinin gelerek dua ile dudaklarını kıpırdattığında bütün milletlerin öleceğini, Yahudiler'den başka kimsenin kalmayacağını bekleyip duruyorlar!!

İddialarına göre bu "Beklenen" kişi kendilerine va'dedilen Mesih (Hz. İsa)'ten başkası değildir.

Peygamberler onlara, Hz. İsa dininin yüceliğine işaret eden, kendi milletinden zorbaların boyun eğmesinden, büyük bir neshi gerçekleştirdiğinden örnekler getirmişlerdi. (İşaya'nın onun peygamberliği hakkındaki sözlerinden bazıları 178. dipnotta verilmiştir.)

Tevrat'ta şu sözler yer almaktadır: Kurtla kuzu birlikte otlayacaklar, arslan sığır gibi saman yiyecek, yılanınki ise toprak olacak. Mukaddes dağında zarar vermeyecekler ve helâk etmeyecekler, Rab diyor.

Bu misallerden bir şey anlamaksızın onu mücerret manaların dışında cisim gibi şekillendirmişlerdir. Böylece de, Mesih (İsa)'e gönderildiği sıralarda iman etmekten yüz çevirerek, arslanın saman yemesini beklemeye başlamışlardır. İşte tam bu sırada Mesih'in alâmeti gerçekleşecektir!

Yine inanmıyorlardı ki, beklenen bu Mesih geldiğinde onların esirlerini Kudüs'e toplayacak, bir devletleri olacak, kâinat yalnız onlara kalacak, ölüm, hayatlarından uzun zaman çıkıp gidecek!

Yemlenme zamanını bilmek için önüne saman atmaları, ormanda aslanları izlemeleri de onların adalete uymayan diğer davranışlarıdır. Aynı şekilde onlar her yılın ilk on gününde şöyle dua ediyorlar: Ey Rabbimiz, babalarımızın İlâhı! Yeryüzünün bütün varlıklarını, her can taşıyanın şöyle söylemesi için tut:

Allah, İsrail'in Rabbi'dir. Bütün saldıranlara karşı onun ülkesi senin mülkündür.

Bu dualarında yine şöyle diyorlar:

Mülk Allah için olacak, bugünde Allah birdir.

Bu dua ile şunu kastediyorlar:

Mülk Allah'tan başkasının değil. Ancak devlet, ümmeti ve saflığıyla Yahudiler'in olunca bu gerçekleşecek!

Devlet, Yahudiler'in dışında devam ettikçe Allah, zikri geçen ümmetlerin adını şanını yok eder. Onlara göre Allah mülkünde tam tasarruf sahibi değildir, kudreti de şüphelidir.

Bu sözün anlamı şudur:

Ey Allah'ım yeryüzündekileri mülk sahibi yap, hükümranlık Allah için olacak.

Bu yoldan ayrıldıklarım şu kendi sözlerinin tefsiri de açıkça anlatmaktadır:

Milletler niçin, "onların ilâhları nerede?" diyor. Yine bir sözleri şöyle tefsir edilmiştir:

Uykudan uyan, niçin uyuyorsun ya Rab, uyan!!!

Bütün bu hezeyan, küfür ve horlanmalar, sıkıntının şiddetinden, küçük görülmelerinden ve esenlik beklentilerinden dolayı yaptıkları konuşmalardır!!! Bu durum onları can sıkıntısına ve temkinsizliğe düşürerek ancak kafa yapısı çarpık olanların hoş göreceği hezeyan ve zındıklığa doğru sürüklemiştir.

Allah'a karşı bu çirkin yakarışla sanki yiğitlik taslıyorlar. Sanki Allah'ın kendilerini övmesi için Allah'ı övüyorlar! Allah onları kendisi için koruyor. Sanki şan ve şöhretinden dolayı Allah'a yalvarıyorlardı!

Duada bu kelimeleri okuyanın vücudu âdeta titrer. Şüphe duymaz ki Allah katında onun sözünün bir değeri vardır. Yine dua eden kişi böylece Rabbine etki ederek onu harekete geçireceğine inanır! Gerçekte bütün bunlar, akılsızlıktan kaynaklanan cahillikler sebebiyle

onlara acımamızı gerektirir. Aynı şekilde, Tevrat'ları Hz. Musa'nın yaşlılarla dağa çıktığını, kürsü olarak Allah'ı açıktan gördüğünü bildirmektedir!

İddialarına göre iki levha Allah'ın (hâşâ) eliyle (bi esbâi Elohim) yazılmıştır!

Allah'ı cisim şekline dönüştüren küfürleriyle, Müslümanlar'ın tevhide dayanan inançlarından pek çoğunun Yahudi bilginlerince düzeltildiğini saymaya kalkarsak kitap uzadıkça uzar!

Tefsir ve naklettikleri sözler öngörmediği hâlde Müslümanlığı inkâra götüren bu sözü güya kendilerince açıkladıklarını zannediyorlar!

Kendilerinde bulunan bu tür ayıplar sorulduğunda bunu inkârla saklamaya çalışırlar ve üzerlerine gelecek saldırıdan korkarak iftira yoluna saparlar.

Bundan dolayı onlar Allah Teâlâ'nın "pişmanlık(!)" duyduğunu ifade ederler. Hâlen ellerindeki Tevrat bunu yazmaktadır:

"Allah insanı yeryüzünde yarattığına pişman oldu ve bu ona zor geldi!" Mütercim, kelimeleri bozmuş ve bağnazlıkta dili gereğinden fazla zorlayarak haddi aşmıştır!

"Allah re'yinden (görüşünden) döndü!!" Bu yorum her ne kadar dile uygun değilse de, o aynı zamanda küfrün tâ kendisidir. Bundan da öte, onun savunduğu "beda" (gizlilikten sonra açıklık) "nesh"le çelişmiştir.

O Hz. Havva'yı muhatap alarak gelmemiştir cümlesi şöyle tefsir edilmiştir:

Kadınlar çocuklarını zorlukla doğuracaklar.

Aysab kelimesinin İbranca'da "zorluk" anlamına geldiğini açıklamıştık. Bu ayet onlara göre Nuh kavmi kıssasıyla ilgilidir. İddialarına göre Allah Teâlâ, Hz. Nuh kavminin küfür ve şirretlikte ileri gittiğini görünce insanoğlunu yarattığına pişman olmuş, bu ona sıkıntı vermiştir.

Onlar "Bülh"ü bilmiyorlardı. Bu sözü söyleyen kişinin, "onun Allah insanı yaratmadan önce kavminde meydana gelecekleri bilmiyordu" anlamına geldiğini, Allah Nuh kavminin ne olacağını ve diğer noksanlıkları bilmiyordu, demesi gerekir. Allah onların iftiralarını uzaktır.

Yine onlara göre Allah Teâlâ Peygamber Şamûil'e şöyle buyurmuştur:

"Şaul, seni İsrailoğulları'na kral yaptığıma pişman oldum." Tevrat'ın bir diğer yerinde şöyle buyurulur:

"Allah, İsrailoğulları'nın idaresini Şaul'a verdiğine pişman oldu." Yine aynı şekilde ellerindeki Tevrat'ta şöyle geçmektedir:

"Nuh gemiden çıkınca Allah için kurban kesilecek bir yer yapımına başladı. Karabin ona yaklaşarak şunları söyledi:

Allah, kutar'ın kokusunu içine çekti ve bizzat kendine şöyle buyurdu: İnsanlardan dolayı yeryüzünün lânetini geri döndürmeyeceğim. Zira insanoğlunun zihni, kötülük üzerine odaklanmıştır. Daha önce yaptığım gibi, bütün hayvanların yok edilmesini tekrarlamayacağım!!" Biz, Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat'ta bu küfürleri görmüyoruz. Yahudiler Tevrat'ı bozmaya kastediyor da demiyoruz. Gerçeğe en uygun olan ona uyulmasıdır! Biz şimdi Tevrat'ın değiştiriliş sebebinin içyüzünü açıklayacağız.

Tevrat'ın Değiştirilme Sebebinin Açıklanması

Onların âlimleri ve hahamları ellerindeki bu Tevrat'ın kesinlikle Hz. Musa'ya indirildiğine kendilerinin, yani âlim ve hahamların hiçbirinin inanmadığını bilirler. Çünkü Hz. Musa Tevrat'ı İsrailoğulları'ndan korumakla beraber aralarında yayamamış, ancak kendi aşireti Levioğulları'na teslim etmiştir. Bunun delili de Tevrat'ın şu cümlesidir:

Hz. Musa bu Tevrat'ı yazdı ve onu Levioğulları'ndan ileri gelenlere sundu.

Harunoğulları, Yahudiler'in hâkimleriydiler. İmamlık, Beytu'lMukaddes ve sultan çevresindeki görevler onlara verilmişti.

Hz. Musa, İsrailoğulları'na Tevrat'tan ancak yarım sure öğretebilmişti. Bu sureye "Haezino" denir. O, Hz. Musa'nın İsrailoğulları'na öğrettiği şu suredir:

Hz. Musa bu sureyi yazmış ve İsrailoğulları'na öğretmiştir. Allah bu surede Hz. Musa'ya şöyle buyurmuştu:

Bu sure, benim için İsrailoğulları'na bir şahit olur. O, çocuklarının dilinden düşmesin! Kısaca bu sure, huylarını yermeyi kapsamaktadır. Zira onlar Tevrat'ın düsturlarına karşı geleceklerdir. Allah'ın hoşnutsuzluğu bundan sonra ortaya çıkacak, yurtları tahrip olacak, şehirleri de böyle dağılacaktır.

Bu sure, haklarında söylenenlerin doğruluğuna sanki şahitlik ediyormuş gibi ağızlarında dolaşıp durmaktadır. Sanki o ayetler "çocuklarının dilinden düşmesin" emriyle onların başka sureleri unutacaklarını Allah'ın bildiğine işaret etmektedir.

Yine bu sure, Hz. Musa'nın İsrailoğulları'na Tevrat'tan ancak bu sureyi öğrettiğine de işaret etmektedir. Tevrat'ın kalan kısmına gelince, onu Harunoğulları'na öğreterek başkalarından korumuştur.

Hârûnîler'in bütün imamları Tevrat'ı biliyor, çoğunu da ezberliyorlardı. Ancak Buhtu'n-Nasr Beyt-i Mukeddes'in fethedildiği gün bir anda onları kılıçtan geçirmişti.

Tevrat'ın korunması farz da değil, sünnet de değildi. Bununla beraber her bir Hârûnî Tevrat'tan bir bölüm koruyordu!

Azrâ mabetlerinin yerle bir edildiğini, devletlerinin yıkıldığını, topluluklarının dağıldığını, kitaplarının ortadan kaldırıldığını görünce, hem Tevrat'ın korunan bölümlerini, hem de kâhinlerin korumasında olan Tevrat'ı yalanla süsleyerek bir araya toplamıştır!

Bundan dolayı işte o Azrâ'ya aşırı derecede saygı gösterdiler. Zannettiler ki, nur, şimdiye kadar onun Irak vâdilerindeki kabrinden fışkırıyor. Zira o, dinlerini koruyan bir kitap meydana getirmişti!

İşte ellerindeki bu Tevrat gerçekte Azrâ'nın Kitabı'dır, Allah'ın değil!!

Bu, şunu da göstermektedir: Tevrat'ın bu bölümlerini toplayan adam İlâhî sıfatlar konusunda cahildir. Bundan dolayı Allah'a akrabalık iddiasında bulunarak onu cisimlendirmiştir! Yine o, Allah'a geçmişte yaptıklarından dolayı pişmanlık vb. duyduğunu yakıştırmıştır! Bunlardan ayrı olarak yorumlarının geçersizliğine, aşırı bağnazlığına, sorumluluğunun büyüklüğüne şu ayet tefsiri için söyledikleri de işaret etmektedir:

“Yeryüzü meyvelerinin ilki rabbin evine, Beytullah’ına taşınır; oğlak annesinin sütü ile pişirilmez”.

Bundan maksat, üzerlerine Hac farz kılındıktan sonra, hac için Kudüs’e gittiklerinde, yanlarında, mahsul ve koyunlarının ilklerini götürmeleridir; çünkü onlara bundan önce, koyun ve ineklerin yavrularının yedi gün annelerinin yanında kalmaları farz kılınmıştır. Sekizinci ve daha sonraki günden itibaren bu hayvanların Allah için kurban edilmeleri doğru olur. Azra “Oğlak annesinin sütü ile pişirilmez.” âyetini ele alarak onların koyun ve inek yavrularının ilk doğanlarını uzun müddet annelerinin yanında bekletmede aşırı davranmadıklarına işaret etmiştir. Halbuki onlar bunun aksine, doğumlarının üzerinden yedi gün geçen yavrularını Beyt-i Makdis’e Hac ettiklerinde kurban için yanlarında götürürlerdi. Bu âyeti tercüme eden ve mânâlarını açıklayan budala bazı bilginler zannettiler ki âyette geçen “Gereği gibi pişirme” (tebşîl) tabiriyle Allah, mutfak tenceresindeki pişirmeyi kastetmiştir. Eğer bu yorumlarında sadık iseler, o takdirde pişirmenin haram oluşu, yemenin haramlılığını gerektirmezdi; çünkü Allah yenilmesini haram kılsaydı bunu yasaklamasına bir engel yoktu. Sütle karışık diğer etleri yemeyi haram kılmalarına varıncaya kadar lafzın yorumunda yaptıkları bu hata onlara yeter. Bu husus, müfessirlerin ve nakilcilerin cahilliklerine, Allah-u Teâlâ’ya yalan isnatlarına ve kendi mensuplarına et yeme konusunda sert davranmalarına delil olmuştur.

“Tebşîr’in anlamıyla ilgili kanıta gelince, o büluğa erme (ergenlik) yani olgunluktur (Ayrıca ‘pişme’ anlamına gelir). Bu da, şâkilerin başkanının, hapiste iken rüyasını kendisine açıkladığında Hz. Yûsuf’a söylediği sözdür:

Asma çabuğunda üç salkım vardır. Sanki çubuklar meyve vermiş, ışığı yükselmiştir. Salkımlar olgunlaşarak üzüm hâlini almıştır.

“Hebşîlu” terimi “olgunluk” anlamına gelir. O da “ergenlik” demektir.

Akıllı kişi bu grubun bütün terminolojisine, sapıklık ve küfürden ibaret ilimlerle ilgili görüşlerine katılmak zorunda değildir.

Devlet bir başka millet tarafından yıkılarak ele geçirilirse, geçmişe ait haberler tamamen yok olur. Eski eserlerin izleri silinir. Onlara vâkıf olmak zorlaşır. Zira herhangi bir devletin zevali ancak bir milletin tamamen yok olmasıyla gerçekleşir. Yağmalamalar, çatışmalar, şehirlerin yıkılması ve yakılması ardarda gelir. Bu ilimler cahillikten dolayı öğrenilemez hâle gelinceye kadar da devam eder gider.

Milletin geçmişi eskilere gittikçe, zaptetmek isteyenler o ülke üzerinde çekiştikçe çoğu eserler yok olmaktan kurtulamaz!

Şüphesiz bu grup, pay bakımından sözünü ettiğimiz grupların en büyüğüdür. Zira o, zaman bakımından milletlerin en eskisidir. Burası Kenan, Bâbil, İran, Yunan, Hristiyan ve Müslümanlar’ın medeniyetler kurduğu bir ülkedir.

Müslümanlar hariç, bu milletlerin hepsi ele geçirdikleri ülkelerin kitaplarını yakma, şehirlerini yoketme konusunda çok aşırı davranarak âdeta bu yerlerin kökünü kazımışlardır!

İslâm, İran garantisindeki Yahudilerle karşılaştığında onların şehir ve ordusundan hiçbir şey yoktu; ancak Yahudileşmiş Hayber Arapları hâriç...

Yahudiler’e karşı bu ülkelerden daha çok, onların âsi kralları şiddet uygulamışlardır. Ehab, Ahziya, Emsiya, Yehoram ve Yerbeam b. Nebat bunlardan sadece bir kaçıdır. İsrail

krallarından başkalarına gelince, onlar peygamberleri öldürmüş, bu noktada çok aşırı davranarak putlara tapmaya yöneltmişlerdir. Yine bunlar beldelerindeki putlara nasıl ibadet edileceğini öğretmek ve onları yüceltmek için görevliler getirtmişlerdir! Bunu gerçekleştirmek için de büyük havra ve puthaneler yapmışlardır. Krallar ve İsrailoğulları'nın ileri gelenleri ibadet etmek için bu binalarda beklemişler, Tevrat ve din hükümlerini yüzyıllarca terketmişlerdir.

Krallarınca dinleri üzerinde uygulanan tevatür işte budur.

Önderlerini öldürmeleri, kitaplarını yakmaları, dinlerine sahip çıkanlara engel olmaları hakkında ne düşünüyorsunuz?

İranlılar onların çoğunu sünnetten menederek bu grubun bildiği en büyük duaları okutmuyorlardı! Bu, kendi beldeleri Kenan'dan başka yerlerin harap ve milletlerin yok olması için bir duadır!

Yahudiler, İranlılar'ın kendilerini ciddi şekilde duadan menettiklerini görünce, dualarına bazı bölümler karıştırarak yeni dualar ortaya koydular ve bu duaya "el-Hazzâne" adını vererek çeşitli makamlarla okudular. Ayrıca dua vakitlerinde dua okumak için bir araya gelmeye başladılar.

"Hazzâne" ile "salât" (dua) arasındaki fark şudur: Salât makamsızdır, namaz kılan duayı yalnız başına okur, başkası eşlik etmez. Hazzâne'ye gelince, sesli ve makamla okumak için bir grup ona eşlik eder. İranlılar bunu hoş karşılamayarak Yahudiler'i ayıplamışlardır. Yahudiler'in bazen seremoni yaptığını, bazen da ağladıklarını zannederek onları kendi hâllerine bırakmışlardır.

Şaşılacak nokta şudur: İslâm, diğer din mensuplarına hayat garantisi verdiğinde dualarına karışmamıştır. Yahudiler'in neşeli günlerinde, belli zamanlarda ve bayramlarda hoş görülen geleneklerinden olan "Hazzâne"leri de böylece o statüyü kazanmıştır. Yahudiler "Hazzâne" sayesinde duaya ihtiyaç duymuyorlardı. Böylece "Hazzâne", zorlamaksızın onları duadan vazgeçirmiş oluyordu.

Yahudilerin İslâm Hakkındaki İnançları

İddialarına göre şerefi yüce Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem devlet sahibi olacağına işaret eden rüyaları kesinlikle görmüştü. O, Hz. Hatice adına ticaret için Şam'a gittiğinde orada Yahudi alimleriyle bir araya gelmişti. Hz. Muhammed rüyalarına onlara anlattı. Bu rüyalar üzerine; devlet sahibinin o olduğunu öğrendiklerinde onunla sohbete başladılar. Abdullah b. Selâm Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem'e bir müddet Tevrat ilimleri ve fıkhından bazı pasajlar okudu.

Öyle bir zanna kapıldılar ki Kur'an'daki mucizevî fesahati Abdullah b. Selâm'ın telifine nispet edecek derecede haddi aştılar. Abdullah b. Selâm kendi iddialarınca, müslümanların çocuklarını 'mümzirîn' saymak için, evlenme hukukunda, kadının üçüncü talâktan (kesin bir şekilde boşandıktan) sonra bir başkasıyla evlenmedikçe helâl olmayacağını tespit etti.

'Mümzirîm' kelimesi 'memzir' kelimesinin çoğuludur. Memzir, zina sonucu doğan çocuk demektir. Zira kendi dinlerine göre şayet erkek, eski karısı bir başka erkekle evlendikten sonra (eski karısına tekrar) dönecek olursa doğacak çocuklar 'zina çocuğu' sayılırdı.

Nesih, akıllarındaki anlayışa uymayınca, güya Müslüman çocuklarını da "mümzirîm" saymak için, Abdullah b. Selâm'm nikah konusundaki hükmüne yöneldiler!!

Onhrın insanı daha da hayrete düşürecek hâlleri, bekledikleri kurtarıcıyı, Hz. Davud'u iki sebepten dolayı 'memzir' saymalarıdır.

Davud b. Beşay b. Abid ve babası hakkında şüpheleri yok. Yahûza kabilesinden olan bu Âbid'e "Buaz", Moaboğulları'ndan olan annesine de "Ravusu'l-muâbiye" denir. Tevrat ve bu hikâyede geçtiği üzere Moab, onlara mensuptur. Bozgunculuklarından dolayı Allah Lut kavmini yokettiğinde yalnız iki kızı ile o kurtulmuş, yeryüzü nesil itibariyle öncekilerden temizlenmişti. Büyük kız küçüğüne şöyle der:

Babamız gerçekten yaşlanmıştır. Yeryüzünde hiçbir insan kalmayacaktır. Herkesin başına ne gelirse bize de gelecektir. Gel, babamıza şarap içirelim, babamızdan nesil almak için onunla yatalım!!

İddialarına göre iki kız kardeş bunu yapmışlardır. Allah onlara lânet etsin! Onlar sarhoş oluncaya kadar bu Peygambere şarap içirirler. Peygamber kızlarını tanıyamaz hâle gelince iki kızıyla cinsel ilişkiye girişir. O artık onları tanıyamaz hâle gelmiştir!

O iki kızdan biri, "Moab" adını verdiği bir çocuk doğurur... Onu babasından dünyaya getirmiştir. İkinci kızı da, adını "Bin Ammi" koyduğu bir erkek çocuk doğurur, ondan hemen önce...

Yahudiler'e göre bu iki çocuk zorunlu olarak "mümzirîm" dir. Zira onlar bir baba ve iki kızından olmuştur!!

Eğer bunu inkâr ederlerse, o takdirde Tevrat hiç nazil olmamış demektir. Onların buna uyması gerekir. Yine onlara göre Hz. İbrahim, hanımından dolayı Mısırlılar'ın öldürmesinden korktuğu için evliliğini gizlemiş, "bu kadın kız kardeşimdir" demişti. Hz. İbrahim bunu bilerek söyleseydi bunda zanlarma göre bir çıkış bulunmazdı.

Bu o zamanda meşru olan kız kardeşle evlenmenin yasaklığına bir delildir. Kendi kızı ile evlenmeye ne diyorsun!! O, hiç caiz olmadığı gibi, Hz. Adem zamanında da caiz değildi! Hz. Lut'a ait olan bu hikâye, Yahudiler'in şimdiki Tevrat'larında da mevcuttur. Bile bile bunu inkâra güç yetiremezler. Bu konuda onlara gereken, Hz. Lut'a mensup iki çocuğun mümzîrîm olduğu için gayr-i meşru doğumlarım kabul etmektir.

Ravus Moab'ın çocuğu ise, bu takdirde o, Hz. Davud'un ve beklenen Mesih'in dedesidir.

Bununla beraber o ikisini iftira attıkları "asıl nesirden saymışlardır. Hayal bile edilemeyecek şekilde, yüz yaşındaki bir ihtiyara, kızlarını tanıyamayacak derecede sarhoş oluncaya kadar içki içirerek, iki kızından biriyle zina iftirasında bulundular! Allah onları kahretsin, nasıl da iftira atıyorlar! Bu konuda kendi kitapları şöyle diyor:

"O, kızı ile yatıp-kalktığının farkına varmadı". Rezilliğin bu kadarını bilmeyen kişinin söyleyeceği işte budur. Zira ileri yaştaki kişinin bir kadını hamile bırakması imkânsızdır! Üstelik sarhoşluktan dolayı onun cinselliği de kaybolmuştur.

Bunun imkânsızlığını şu nokta da kuvvetlendirir. Zannediyorlar ki, onun küçük kızı bunu ikinci gecede yaptı, yapmaya da devam etti! Yaşlı bir ihtiyardan iki gece üst üste aynı şekilde cinsel ilişkiye girişmek beklenemez! Ancak Amon ve Moaboğulları'yla İsrailler arasında

süregelen düşmanlık, onlar hakkındaki yüz kızartan bu hâlin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Hz. Musa İmamet'i Hârûnîler'e vermiştir. Tâlût idareyi ele alınca zina olayı Hârûnîler'e ağır gelmiştir. Tâlut da onlardan büyük bir kitleyi kılıçtan geçirmiştir. Sonra yönetim Hz. Davud'a geçmiş, idareciliği şiddetle arzu eden Hârûnîler de uzun bir süre bu görevi yürütmüşlerdir.

Azra kendine bir pay çıkarmak için Fars kralına hizmet etmiş, Beyt-i Mukaddes binasına yönelerek bugünkü Tevrat'ı hazırlamıştır.

Hârûnîler, Hz. Davud'un ikinci kere idareye geri gelmesini çirkin görünce, Hz. Davud'un soyunu ayıplayan iki bölümü Tevrat'a eklemişlerdir:

1- Hz. Lut'un kızlarıyla ilgili serüveni

2- Şamar hikâyesi. (İleride anlatılacaktır).

Hayatıma yemin olsun ki, onlar gayesine ulaşmıştır. Onların Beyt-i Mukaddes'teki ikinci devletleri Dâvûdiler'in tasarrufunda değildi, üstelik kralları Hârûnîler'dendi!

Bu Azra zannedildiği gibi Uzeyr değildir. Zira Uzeyr "el-Âzâr"ın İbrancalaşmış şeklidir.

İzra'ya gelince, bu kelimenin tamamen Arapçalaşmış yapısından bir şey değişmemiştir O, harf ve hareke bakımından hafif bir isimdir. İzrâ ise onlara göre bir peygamber değildir. Ancak onu İzrâhûfîr diye isimlendirmişlerdir ki nesheden demektir.

Yine aynı şekilde Tevrat'ta Yahûza b. Yâkub'la ilgili bundan ilginç bir hikâye daha vardır. Güya o, büyük oğlunu Şâmâr adındaki bir kadınla evlendirmiştir.

O eşiyle ters ilişkiye giriyordu. Allah bu davranışına kızmış onu öldürerek diğer oğluyla evlendirmiştir. Onunla cinsel ilişkiye girdiğinde de menisi boşa dökülmüştür. Zira doğacak ilk çocuğun kardeş ismiyle çağrılacağını bildiği için böyle yapmıştı. Bu şekildeki davranışından dolayı Allah onu çirkin görerek aynı şekilde öldürmüştü. Yahûza, oğlu Şilo'yu büyümek üzere bu kadının ailesine katılmasını, iki kardeşine isabet edenden sakınarak oğluna akıllı olmasını emretmişti.

Kadın babasının evinde oturur. Yahûza'nın eşi de sonra ölür. Koyunlarım kırpmak için Semnâs denilen yere çıkar. Sâmâr, Semnâs'taki kayınpederine gitmesini söyleyince, zina elbisesi giyerek yüksek bir tepede yolunu gözlemeye başlar. O kadın Yahuza'nın davranışlarını bildiğinden Yahuza cinsel ilişkide bulunmak ister. O da ücretini hemen isteyince bir oğlak sözü verir. Karşılığında da asâ ve mührünü rehin bırakarak cinsel ilişkiye girişir. Bu ilişkiden Bifarıs ve Zarih olur. Faris'in soyundan gelen Bûaz, Moab'ın neslinden olan Berus'la evlidir. Davud da onun oğlundan olur.

Bu hikâyede neshi gerektiren bir incelik vardır. Yahûza zinayı duyurunca kadının yakılmasına fetva verir. Kadın ona mühür ve asâsını geri gönderir ve şöyle der:

Bu ikisi Rab'dandır, ben hamileyim. Bu söz üzerine o:

Bu konuda benden doğrusun; özür diliyorum. Bunu kimse bilmez, tekrar etmez, der.

Bu olay o zamanki din anlayışına göre zina yapanların yakılması gerektiğini gösterir! Tevrat bunun neshini gerekli görerek, recm (taşlatarak öldürme" edilmelerini emretmiştir. Tevrat'ta

küfür ve zinanın peygamberlik ocağına yaklaştırılarak Hz. Lut'a bile bulaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Onlara göre bütün bunlar, kendi kitaplarının metinlerindendir. O bakımdan bunu, Hz. Davud, Hz. Süleyman ve beklenen Mesih için soykütüğü kabul ediyorlar. Sonra Müslümanlar'a bakarak bu ünvana beklenen Mehdi'den çok daha fazla hak kazandıklarını söylüyorlar. Bu sözdeki yalanları açık-seçik ortadadır. Zaten biz buna inanmamıştık.

Kur'an'ın icazını reddetmelerine gelince, fasihler için ondan daha şaşılacak bir şey yoktur. Zira Arapça'da, güzel konuşanla, konuşma özürlüsü arasındaki farkı bilmiyorlardı. Üstelik Müslümanlar arasında uzun müddet kalmış olmalarına rağmen

Aynı şekilde şu da Müslümanlar'a olan itirazlarından biridir: Bazısı bazısı ile çelişki içeren kitabın Allah'a nisbet edilmesi nasıl mümkün olur? Bununla, kitabın bir kısmı bazısını nesheder demek istiyorlar. Biz onlara deriz ki:

Buna izin vermenin güzelliğini bu kitabın başında anlatmıştık. Siz şaşırarak onu çirkin gördünüz. Hâlbuki kendi kitabınızda da bunun benzeri vardır! Gerçeği inkâr ederlerse işte cevabımız:

Cumartesi için ne diyorsunuz, o ikisinden hangisi, Cumartesi mi, yoksa Büyük Oruç mu size daha önce farz kılınmıştır?

Cumartesi daha önce, diye cevap veriyorlar. Şayet "Oruç öncedir" derlerse, onları yalanlarız. Zaten Cumartesi, bıldırcın eti verilmezden önce üzerlerine farz kılınmıştı. Büyük Oruç ise, İki Levha'nın indirilişinden, isyan ve buzağıya tapmalarından sonra farz kılınmıştı. Bugüne ait günahlarının cezası kaldırılınca o günün oruç ve yüceliği üzerlerine farz kılınmış oldu.

Cumartesi daha önce, diye ısrar ederlerse işte cevabımız: Cumartesi hakkında ne diyorsunuz? Size o günde dinlenme, çağrı ve çalışma yasağı farz kılındı mı, kılınmadı mı?

Evet, cevabını veriyorlar. Bunun üzerine diyoruz ki:

Orucunuz Cumartesiden sonra farz kılınmıştı. Cumartesi ve Büyük Oruç birleştiği hâlde aynı günde orucu niçin farz kıldınız? Bilindiği gibi bu orucunuzun birçok zorlukları vardır. Bütün gün ayakta kalmak bunlardan sadece biridir. Bu durum Cumartesi farzını ortadan kaldırmaz mı?

Allah Rasulü Efendimiz Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem bu oruca gereken saygıyı göstermişken aralarında onun (sallallâhü aleyhi ve sellem) yalnız iki ismi vardır:

1- **Düşük, değersiz.**

2- **Mecnun, deli,**

Allah, melekler ve bütün insanların lâneti onlara olsun!

Kur'an-ı Kerim'e kendi aralarında "Kâlûn" dediler. Bu, kendi dillerinde "kötü ateş" anlamına gelmektedir. Bu sözle sanki Müslümanların özürlü olduklarını kastediyorlardı!

Bu ve benzeri sözlerle imanlı kişilere en büyük düşmanlığı yapmış oluyorlardı. Allah onlara nasıl lânet etmesin?! Lânet yağdıranların lâneti onlara nasıl ulaşmasın?!!

Bazı Skandallarının Açıklanması

Kendi dinlerine göre skandallarından biri " "el-Yetâmâ ve'l-hâlûs" hikâyesinde şu emredildiği şekilde geçmektedir:

İki kardeş aynı yerde yaşarken biri çocuk bırakmaksızın ölürse ölenin karısı yabancı ile evlenemez. Ancak kayınbiraderiyle evlenebilir! Doğan ilk çocuk da ölen kardeşin adıyla anılır! Eğer bu kadın kayınbiraderi kadınla evlenmek istemezse kadın şikayet ederek oradan ayrılır. Bölgenin en yaşlısına gelerek şöyle der:

"Kayınbiraderim İsrail'de kardeşinin adını devam ettirmek istemediği için benimle evlenmedi!!"

Hakim oraya gelir ve ayakta durmasını emrederek şöyle der: "Onunla evlenmek istemedin ha!"

Bunun üzerine kadın erkeğin ayakkabısını çıkarır, elinde sıkıca tutarak adamın yüzüne tükürür ve şöyle bağırır:

"Kardeşinin yuvasını yapmayan adamın hâli işte böyledir!" Bundan sonra onun adı "ayakkabısı çıkarılan" diye çağrılır. Evi de, "ayakkabısı çıkarılmış ev" diye anılır. İşte bütün bu hususlar Tevrat'ta onlara farz kılınmıştır!!

Bunda erkeği, ölen kardeşinin karısını nikâhlamaya zorlayan bir hikmet vardır. Zira o, kadının hâlkın toplandığı yerde şikayetinin farz olduğunu bilseydi bu olay o kadınla evlenmesini sağlardı!

Utanma duygusu böyle davranmasına yasak getirmeseydi, belki o geldiğinde şöyle demekten utanacaktı:

"Onunla evlenmek istemezdim". Bu da onu utandırmazsa belki ayakkabısı çıkarılarak şerefine hareket edilmekten utanırdı. Bir kadın tarafından ayakkabısının çıkarılması yüzüne tükürülmesi, ona uğursuz ve şahsiyetsiz diye bağırılması...

Adam bunları da küçümserse, kendisine bir lâkap takılmasından çekinir. Bu ünvan, o öldükten sonra utanma duygusu, adının kötülüğü vb. olarak kendisiyle aile fertleri üzerinde devam eder gider! Bu durumda o, evlenmek zorunda kalır.

Bütün bunlardan da rahatsız olmuyorsa din onları birbirinden ayırır. Zaten Tevrat'ta da bundan başkası yazılı değildir.

Bu olay üzerine fakihler detaylı açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu açıklamalarda onların ayıplamaları ve skandalları vardır. Şöyle ki: Kadın, ölen kocasının kardeşiyle evlenmek istemezse erkek bundan vazgeçmesi için zorlanır. Sonra kadın zorla hahamlardan oluşan hakimler huzuruna çıkarılır ve şöyle demesi emredilir:

"Kardeşim İsrail'de kendi kardeşinin adını sürdürmek istemediği için benimle evlenmiyor!" Ayrıca onu yalan söylemeğe de mecbur ederler. Zira adam istedi fakat o kadın engel oldu. Kadında çekinme, erkekte irade mevcuttu.

Bu sözleri ona telkin ettiklerinde kadına yalan söylemesinden ayrı, erkeğin yanma gelerek ayakta şöyle demesini de emrederler: "Onunla evlenmek istemedim!"

Belki dileği de bu idi. Ancak bu durumda onun yalan söylemesini istemişlerdir!

Kadının küçümseyerek yüze tükürmesine gelince bu, terbiyesizliğin son haddidir. Zira karşısındakilere söylediği yalanla yetinmeyerek fazladan onu yalan söylemeğe mecbur etmişlerdir. Öyle ki, işlemediği bir suçtan dolayı ona cezayı lâyık görmüşlerdir. Böylece, şairin şu beytinde dile getirdiği gibi olmuşlardır:

Bir suç ki, kavmin terbiyesizleri onu işler Cezası da işlemeyenin üzerinde kalır.

Yükümlülüklerinin Artırılmasındaki Sebep Yahudiler'in kendi yükümlülüklerini arttırma sebepleri:

İlki fakihleri açısından. Onlara "hahamlar" denir. Bu kelimeyi "hükema" şeklinde tefsir ederler.

Yahudiler'in eski dönemlerde fakihlerine "hükema" (hakimler) adını verirlerdi. Onların, Roma, Yunan, İran Bâbil devirlerinde Şam ve Medain'de okulları ve binlerce fıkıh bilgini vardı. Bu din bilginleri iki kitabın yazılması hususunda anlaştılar:

1-Mişna, 2-Talmud

Mişna, 800 yapraklı küçük bir kitaptır. Talmud büyük bir kitaptır. Aşağı yukarı bir katır yükünün yarısı hacmindedir. Fakihler Talmud'u nesiller boyu yazmışlardır. O sadece bir neslin eseri değildir. Sonra gelenler bu yazılanlara bir takım eklemeler yapmışlardır. Bu sonraki ilavelerde ilk yazılanları bozan onlarla çelişen şeyler var.

Ona ilaveden vazgeçmedikleri takdirde açık bir hata ve düzeltilemeyecek bir çelişkiye düşeceklerini anladılar. Bundan dolayı ilaveyi kestiler fakihlerin de ona bir ekleme yapmasını yasakladılar. Yazılanlar da o miktarda kaldı.

İmamları bu iki kitapta yabancılarla yani Yahudi olmayanlarla birlikte yemek yemeği yasaklamışlardı!

Yine imamları kendi dinlerinden olmayanların kestiği etleri yemelerini de yasaklamıştı. Zira onlar başka milletlerle birarada yaşadıkları sürece yani zillet ve kölelikte kalmak suretiyle dinlerinin devam etmeyeceğini anlamışlardı. Ancak kendi milletlerinden olmayanlarla birarada yaşamak, başkalarıyla evlenmek ve başkalarının kestiği etleri yemek. Bunları haram kılanlarsa başka...Kendi uydurdukları bir delil bulunmaksızın bu konuda aşırı gitmeleri mümkün değildir. Ancak Allah'a iftira etmeleri hariç...
Tevrat, onlara başka milletten olanlarla evlenmelerini, bu hanımların Allah'a küfür ve putlara ibadet konusunda hassas davranmayacakları korkusundan dolayı haram kılmıştır! Tevrat putlar adına kesilen hayvanların etinden yemeği onlara haram kılmıştır. Zira o hayvan, Allah'tan başkası adına boğazlanmıştır.

Kurban olarak boğazlanmayan hayvanlara gelince, Tevrat onun haramlığı konusunda bir şey söylemiyor, aksine başka milletler tarafından boğazlanan hayvanın yenilmesinde bir sakınca görmüyordu! Nitekim Cenab-ı Hak, Hz. Musa'ya Ben-i Ays topraklarından geçtikleri sırada şöyle buyurmuştu:

"Onların hayvanlarına saldırmayın. Onlardan gümüş karşılığında yiyecekler alarak yiyor, satın alarak içiyorsunuz!"

Tevrat, diğer milletlerin Yahudiler için hazırladıkları yiyeceklerin yenilmesinde bir sakınca bulunmadığını açıklamıştı. Onlar Aysoğullarının da putlara taptıklarını ve küfür içinde olduklarını biliyorlardı.

Müslümanlar her zaman bu konumun altında olmazlar, yani kendileriyle Aysoğuları denk olamaz. Yahudiler, Müslümanlar'ın yediklerinden yemek suretiyle putlara tapmayarak Allah'a inanan bu insanları üstün tutmak durumundadırlar. Nitekim Hz. Musa da putlara tapanlarla evlenmeği ve putlar adına kesilen hayvanları yemeği kendi dinindekilere yasaklamıştı. Biz kurbanlık bir hayvanı put adına kesen hiçbir Müslüman tanımıyoruz!

Onlara ne oluyor da Müslümanlar'ın kestikleri kurbanlardan yemiyorlar? Bundan da öte, Şam ve Arap ülkeleri dışında yaşayanlara, ne oluyor ki, Müslümanlar'ın elinden süt, tatlı, peynir ve diğer yiyecekleri yemiyorlar?!

Tevrat bize tırnaklı hayvan etini yemeği haram kılmıştır, derlerse işte cevabımız:

Gerçekte tırnaklı hayvan, aslanın, kurdun veya pençeli hayvanlardan birinin avladığı kurbandır. Bunun delili de Tevrat'ın şu cümlesidir:

"Çölde köpeklere terkedilmiş kurban etini yemeyin." Önderleri kendi üzerlerine diğer milletlerin yiyeceklerinin haramlığını konuşmaksızın Tevrat'a baktıklarında puta tapanların yiyeceklerinin haramlığını ve onlarla karışmayı bizzat Tevrat'ın açıkladığını göreceklerdir.

Tevrat, puta tapanlarla evlenmek suretiyle Yahudiler'in karışacağından korkarak bunu haram kılmıştır. Onların dinlerine girerek putlarına ibadet edecekleri korkusuyla evlenmeyi yasaklayan yine Tevrat olmuştur.

Bütün bunları Tevrat'ta açık şekilde okumalarına rağmen, "Hayvan Boğazlama İlmi" ismini verdikleri uydurma bir kitap ortaya koydular.

Bu kitapta bizzat uğraştıkları ve sıkıntıya düştükleri yükü ağırlaştırarak yazıya dökmüşlerdir. İşte bundan dolayı, iyice şişinceye kadar hayvanın akciğerine hava üfleyerek başladılar kontrol etmeye Hava bir delikten çıkıyor mu, çıkmıyor mu? Hava delikten çıkıyorsa onu yasakladılar!! Akciğerin yan tarafı diğer yüzüne yapışmışsa o hayvanın etini yemediler!! Yine aynı şekilde, kurbanın karnına el sokarak parmakla araştırma yapılmasını istediler! Hayvanın yüreği sırt veya yan taraflarından birine yapışıksa, bunu da kıl gibi ince bir damar sağlamışsa o hayvanı haram sayarak yemediler! "Tarîfâ" adını verdikleri bu hayvanın pis olduğunu böylece gösterdiler.

Bu tür bir isimlendirme, onların haddi aşmalarıdır. Tarîfâ lügatte "bazı yabanî hayvanlar tarafından parçalanmış" anlamına gelmektedir. Bunun kanıtı da, Hz. Yûsuf'un kanla kirlenmiş gömleğini babası Hz. Yâkub'a getirdiklerinde söylediği şu sözdür:

"Onu düşündü ve dedi: Bu benim oğlumun gömleğidir. Vahşi bir alçak onu yemiş, Yusuf'umu paramparça etmiş."

"Tarûfu tûrâf-ı Yûsuf" cümlesi Hz. Yûsuf'un parçalanmak suretiyle ortaya atılmasıdır. Burada geçen "tarîfâ" parçalanan avın tâ kendisidir.

Bir delil de onun şu sözüdür:

"Çöldeki parçalanmış 'avı' yemeyin." Çölde parçalanmış 'av' bulunmaz; zaten buna da şaşmamak gerekir! Av yenilmesindeki bu uygulama, ancak çölde oturan göçebe insanlardan kalmış bir yasaktır.

Onlar çöl ve sahralarda kırk yıldan fazla oturmuşlardır. Bu esnada "men" (kudret helvası)'den başka yiyecek bulamıyorlardı. Et yeme iştahları kabarınca Hz. Musa onlara "selva" (bıldırcın)

getirmişti. O, (sümânî) bıldırcına benzer küçük bir kuştur. Etinin yenilmesi katı kalpleri yumuşatır, kibir-gurur, gam-kederi giderir!

İşte bu kuş, dolunun kırlangıç kuşunu öldürmesi gibi, gök gürlemesini duyduğunda hemen ölür.

Allah bu kuşlara, yağmur ve gök gürültüsünün olmadığı, yağmurla gök gürültüsü son buluncaya kadar Okyanus Adaları'nda yaşamalarını ilham etmiştir.

Allah, katı kalpleri yumuşatma özelliği taşıyan bu kuşun etinden faydalanılması için onu bir taraftan diğer tarafa yönlendirmiştir.

Ete karşı olan aşırı düşkünlükleri bundan önce onları ölü ve av eti yemekten alıkoymayacak derecede artmıştı. Ancak Tevrat'ın bunu haram olarak bildirilmesi hariç... Av anlamına gelen "tarîfâ" yı yorumlarken iştahtan dolayı sınırı aştıkları da bir gerçektir.

Fakihlerine gelince; kendi aralarında hayvanın akciğer ve yüreğiyle ilgili hurafe ve saçma-sapanlıklar üzeinde çekişerek şöyle diyorlardı: Kurbanlardan bu özellikleri taşıyanı "dahyân" dır. Bu kelime "tâhir" şeklinde tefsir edilir. Şartları taşımayan "tarîfâ" dır, "haram" kelimesiyle tefsir edilir.

Bu konudaki Tevrat buyruğu hakkında şöyle dediler:

Çölde yırtıcı hayvanın parçaladığı "av"ı yemeyin, onu köpeğe atın. Hayvanı boğazladığınızda bu şartları taşımıyorsa onu yemeyerek kendi milletinizden olmayan birine satın! "Onu köpeğe atın" cümlesini şöyle tefsir ettiler:

"Kendi milletinizden olmayanlara onu yedirin ve satın. Aman dikkat onlar ancak köpeklere benzer!" Diğer milletlerden kendilerine denk olanlara karşı yaptıkları bu benzetmeye, akıllarının çarpıklığı, zanlarının kötülüğü ve inançlarının sapıklığı sebebiyle kendileri daha lâyıktır!

Yahudiler İki Gruptur

1- Mişna ve Talmud'u kaleme olan bütün geçmiştekiler. Onlar, Allah'a ve Hz. Musa'ya karşı yalan uyduran, korkunç derecede ahmak ve beyinsiz olan Yahudi fakihleridir! Bundan dolayı mezhep ve fıkıhlarıyla ilgili problemlerin çoğunda çelişkiye düşmüşlerdir. İddialarına göre fakihler bu meselelerin herhangi birinde ihtilâf ettikleri zaman Allah hepsinin işitebileceği şekilde vahiy gönderir ve şöyle buyurur:

"Bu meselede filanca fakih haklıdır!" Onlar bu sesi 'bes kavi' (yayılan söz) diye isimlendirdiler.

Karain Yahudileri-Anân b. Dâvud ve Bünyamin'in ashabı bu olmayacak alçaklıklara, çirkin iftiralara ve tutarsız yalanlara bakınca, fakihlerden de, söyledikleri sözlerden de uzaklaştılar! Allah'a karşı attıkları bütün iftiraları da fakihler yalanladılar. Allah'a karşı yalanları sabit olunca "onlar peygamberlik iddiasında bulunuyor" dediler. Zannettiler ki, Allah onların hepsine her gün defalarca vahiy gönderiyor! Böylece onları yalanladılar. Karainlerin hiçbir şeyini kabule yanaşmadılar! Tevrat'ın bildirmediği diğer hususlarda yanılgıya düşerek karşı cephe aldılar. Bu çerçevede sütlü eti yediler, annesinin sütü ile beslenmiş oğlak yavrusundan başkasını haram saymadılar. Tevrat'ın, "annesinin sütü ile oğlak yavrusunu pişirmeyiniz" emrini gözeterek

Fakih hahamların yazdığı saçma-sapan sözlere "Heleket Şahîtâ" adını vererek "Boğazlama İlmî" dediler! Fakihlerin düzenlediği bu fıkhî meseleleri Allah'ın Hz. Musa'ya vahyi şeklinde algıladılar.

Karrâiler bu ve bunun dışındakileri reddederek yok hükmünde saydılar. Kesim konusunda haram kabul ettiklerini de haram hanesine yazmadılar.

O Yahudi fırkasının durumu işte budur. Karrâiler, evet onlar Allah'a karşı yalan söylemek, peygamberlik iddiasında bulunmak vb. aşırılık göstermediler. Tefsirlerinden hiçbir şeyi Allah'a ve peygambere bağlamadılar, aksine kendi içtihatlarına dayandırdılar.

2- Mensubu en çok olan Rabbâniyyûn'dur. Allah'a iftira atan, fakih hahamlar taraflıları olan Rabbânîler, Allah'ın kendilerini "bes kavi (yayılan söz)" diye isimlendirilen bir sesle çağırdığını iddia ederler.

Bu mezhep diğer milletlere düşmanlık açısından Yahudiler'in en aşırısıdır. Zira Allah'a iftira atan bu fakihler yiyecek ve içecekler konusunda insanları şüpheye düşürmüşlerdir. Onlar güya Allah ve Hz. Musa'ya dayandırdıkları bu ilim bağlamında insanlar için bu yiyecek ve içecekleri helâl saymışlardır. Bunu bilmeyen diğer milletlere gelince, Allah onları, kıt akıllı beceriksizlerin saçma-sapan bu ve benzeri uydurmalarından korumuştur. Allah'ın koruduğu bu insanlar, kendi milletinden olmayanları da aynı şekilde görerek o milletlerin yediği yiyeceklere de insan pisliğine veya leşe bakarcasına bakıyorlardı!

Bu gurubun dinleri üzerinde kalmamalarının aslı esası diğer milletlere karşı aşırı ters tutumlarından dolayıdır. Zira onlar insanları hakir görerek basite alıyorlardı.

Karrailerin Kimliği

Onların çoğu İslâm'a ilk girenlerdir. Dinlerini sürdüren bir gruptan başka onlardan kimse kalmamıştır. Ahid Cemaati'ni sıkı tutan iftiracı Rabbânî fakihlerle diyalogdan uzak durdukları için İslâm'ı kabule en yakın bunlardır.

Bizim açıklamalarımızdan hahamların bu mezhebe karşı şiddet gösterdikleri kolayca anlaşılır. Hayat ve Ahid konusunda insanları sıkıntıya düşürerek böylece onları başka milletlerle karışmasın ve dinlerine de girmesin diye fanatikleştirmişlerdir.

Onlar üzerindeki sıkıntının ikinci sebebine gelince, Yahudiler doğu ve batıya dağılmışlardı. Kendi dinlerine mensup bir kişi uzak bir yerden yanlarına gelince, ihtiyat, verâdaki aşırılık ve dindeki zorluğu onlara gösterirler.

Gelen kişi fakihlik taslarsa ona bazı şeyleri inkâr etmenin dinî olduğunu söyleyerek içerisinde bulundukları arınmak hâlinden şüphe uyandırırlar!

Yine bu fakihlik taslayan kişi onları dininin az bir bölümüne uymaya çağırır ve inkâr ettiği şeyi beldesinin halkına nisbet eder. Böylece bu dayandırmanın çoğu yalandan meydana gelirdi! Bu durumda onun maksadı, ya onlara başkanlık etmek, ya da çıkar sağlamaktır. Özellikle aralarında makam sahibi olmak isterse, onlara gelen şeyi tevil eder. Bu cümleden olarak yemeklerini ve boğazladıklarını yemez de, boğazlamada kullandıkları bıçağı düşünerek onların bazı şeylerini inkârla şöyle der:

“Ben ancak kendi elimle kestiğim hayvanın etini yerim!” Karrailer onunla beraber sıkıntıya düşer. O, sakıncasız ve helâl şeyleri inkâr etmeyi sürdürür. Ortaya attığı isnatlarla onu haram kılarak onları kuruntuya düşürür; ta ki şüpheleri kalmasın!

Uzun bir zaman sonra kendi beldesinden, bu hususlardaki yalancılığını bilen biriyle karşılaşırsa, o takdirde işi ya yolunda gider, ya da aksi olur!

Gelen onun bu davranışlarını uygun görürse, o kişinin başkanlık işlerine katılmasına yeşil ışık yakar. Şayet görüşlerine karşı çıkarsa, onun dinî konularda bilgisizliğine hükmeder!

İkinci gelen, birincinin dayandığı mubahları haram kılmak, helâlleri inkâr etmek vb. uygun bulmuşsa onlara şöyle der:

“Allah, filancanın sevabını yüceltmiştir. Zira bu cemâatin kalplerindeki dinî hassasiyeti kuvvetlendirmiş ve onlar nazarında dini yapılandırmıştır.” Şayet onunla tek başına karşılaşırsa teşekkür eder, hayırla ödüllendirerek şöyle der:

“Gerçekten Allah seninle beldemiz halkını şereflendirmiştir!” İkinci gelen, ilk gelenin bildirdiğini inkâr ve sıkıntıyı yalanlarsa, onunla arkadaş olan ve dostluk kuran hiç kimse kalmaz!

Bundan da öte toplum onun din açısından zayıf olduğu izlenimini edinir. Zira bütün cemiyet, geçim sıkıntısıyla helâllerin haram yapılmasının din ve perhiz hayatına aşırılık yüklediğine inandıkları gibi, sonsuza dek dinin kendilerine zorluk vereceğine de inanırlar! Bu konuda bir delil geldi mi, gelmedi mi bakmazlar. Onun oluşumunun hak mı bâtıl mı olduğunu da araştırmazlar!

Fıkıh âlimi geçinerek herhangi beldeye gelen birinin hâli işte budur.

Gelen kişi haham veya bilginlerden biri ise, burada onun kanuna dayanarak yeni bir şey ortaya atmasında, sünnet ve sünnete eklediği farzlarda şaşılacak acaiplikler görülür. Kimse ona itiraz edemez. Çevresindekiler ona teslim olurlar. Onların sütlerini sağar, alır götürür. O kadar ki, Yahudiler’in bazı yeni olayları ona ulaşırsa, Cumartesi günü yol ortasında oturarak yahut bazı inançlı kişilerden süt veya şarap satın alarak şehir Yahudiler’inden oluşan bir toplulukta iftira atarak söver. Namusunu onlardan esirgemez! Bunu da dininin zayıflığına bağlar!

Bu ve daha önce açıkladığımız sebeplerin her ikisi, Yahudiler’i ahdi kuvvetlendirmek için kendilerine yükledikleri bir illet ve geçim sıkıntısındandır. Buna, kendi milletlerinden olmayanlarla karışma-

mak ve başkalarının yiyeceklerinden uzak durmak da eklenmelidir. Düşünülmesi için her ikisini açıklamıştık.

SONUÇ

Karakteri itibarıyla hakikatlara boyun eğmekten uzak ve gerçekleri anlamakta aklı yetersiz olan kişi, bilgisizlik ve sapkınlıkla damgalanmaya insanların en lâyık olanıdır.

Gerçekleri teslim etmekten çekinen, bununla beraber olmayacak fenomenleri ve bâtılı kabule koşan, evet işte o, delilik ve düşüklükle anılmaya hak kazananın ta kendisidir!!

Buna insanların en fazla lâyık olanı bu topluluktur! Zira onların babaları her gün, kendilerinden başkasının görmediği İlâhî nuru ve hissî ayetleri gözleriyle görüyorlardı! Bununla beraber onlar çoğu zaman, Hz. Musa ve Hz. Harun'u taşlayarak sıkıntıya sokuyorlardı.

Daha Hz. Musa hayatta iken buzağı heykeli edinmeleri, Mısır'a dönüşteki ısrarları, acur, soğan, etle karınlarını doyurmak için tekrar köleliğe dönme inatları, Yuşa b. Nûn döneminden sonra putlara tapmaya başlamaları, sonra Abşalûm'a katılmalarını (Kere kralının kızından olan Davud'un oğlu Ak) özellikle hatırlatmalıyız. Onların en büyük günahı, bu âsî çocuk "Ak"ı, Allah'ın büyük peygamberi ve savaş kralı Hz. Davud'la birlikte değerlendirmeleridir.

Onlar Hz. Davud'a itaat etmeye başlayınca onların heyetleri ve askerleri yaptıklarından af dilediler. Sonra kral Davud'un selâmetini müjdeleyerek heyetleri ve askerleriyle Hz. Davud'a geldiler. Şöyle ki:

Yahûza kabilesiyle diğer kabileler birbirlerine düşmanlık beslemişti. Yahudi kabile askerleri gelmeden önce Ürdün kralıyla birlikte kral hizmetinde göze girmek için gayret göstererek nehrin karşı tarafına geçtiler. Nazik bir kınamada bulundular.

Yahûza kabilesi şöyle diyor:

Krala hizmet ve öncelik konusunda insanların en layığı biziz! Zira kral bizdendir. Ey İsrailoğulları, bizi hiçbir şekilde kınayamazsınız. Şib' b. Bekri denilen kişi sesi çıktığı kadar bağırır:

Davud'da bize nasip yok; İbn Yessay'da da! Ey İsrailliler! Sizden her birinizin ona yakın olmak için öne geçmek şansı yoktur.

İsrail askerleri bu adamın sözlerinden dolayı Hz. Davud'tan ne de çabuk ayrıldılar!

Vezir Yoab, karışıklık çıkaran bu öldürme olayına yönelince, askerin hepsi Hz. Davud'a itaat etmiştir! Sanki çığlıkla dağılan, debdebeyle toplanan zayıf koyun çobanının sürüsü gibi bir topluluk oldular!

İki koça tapmalarına, Kudüs Haccı'nı terk etmelerine, devletleri yıkılıncaya kadar peygamberlerine cephe almalarına gelince bu hususlarda aklın icabına göre hareket etmediler Onların ortaya çıkan rezaletleri diğer milletlerden herhangi birinin ayıbına dahi benzemiyordu!

Olmayacak ve geçersiz fenomenleri kabul etmeğe koşmaları konusunda zayıf akıllılıklarından biraz bahsetmiştik! Zamanımızın en zeki ve en akıllılarında da benzer durumlar görülmektedir. Bunların en hilecileri Bağdat Yahudileri'dir!

Yahudi gençlerinden Ruhi olarak tanınan hileci Menahim b. Süleyman Musul'da yetişmiştir. O, çok yakışıklıdır. Musul şehirlerinden İmâdiyye diye bilinen beldede yaşayan Yahudiler'den çoğunun anlattığına göre o, fıkıh bilginlerindendir. Buranın yöneticisi de odur. Aynı zamanda o, hileye yatkın, inancının gereği hileyi seven, ziyaretine vali geldiği zaman nasıl gerekiyorsa öyle davranan biridir! Nitekim bir keresinde valinin yanında hileye yeltenmiş, fakat becerememiştir. Kaleye sıçrayabileceğini zannederek sıçramaya başlamış, sıçrayışlar sadece hilesini ortaya çıkarmaktan başka bir işe yaramamıştır.

Bir zamanlar Azerbaycan'a yakın şehirlerdeki Yahudiler'le onlara tabi olanlara mektuplar yazmıştır. Çünkü o, yabancı Yahudiler'in, diğer Yahudiler'e nispetle çok daha cahil olduklarını biliyordu!!

O, kitaplarında Müslümanlar vasıtasıyla Yahudiler'i aldattığını, hile ve sahtekarlığın her çeşidiyle onlara hitabettiğini de açıklamıştır.

Kitaplarındaki bazı bölümlerin bu anlamı taşıdığını ben de görmüştüm.

"Belki şöyle diyorsunuz: Hangi şey dolayısıyla biz uzaklaştık?" Savaşmak için mi, yoksa öldürmek için mi? Hayır, biz sizin için savaşı istemedik! Biz kapısı önündeki kral elçilerinden kimin onu aldattığını görmeniz ve onun karşısında durmanız için bunu istiyoruz!

Kitapların son kısımlarında şunlar vardır:

"Her birinizin, harp aletlerinden kılınç vb. yanında bulundurması, bunu da elbisesi içinde saklaması gerekir."

Yabancı Yahudiler, Musul'un çoğu ve İmâdiyye halkı gizlenmiş silâhlarıyla ona koştular. Böylece yanında kalabalık bir topluluk oluşmuştu.

Vali iyi niyet sahibiydi! Kalabalığın, emelleri netleşinceye kadar ülkelerindeki bu âlim hahamı ziyaret için geldiklerini zannediyordu! Vali kan dökmek istemiyordu. Bu yüzden sadece hilekâr, fitne çıkaran kişiyi öldürtmüştü. Kalanlar da boylarının ölçüsünü olarak geri dönmüşlerdi!

Akıllı kişiler anladığı hâlde onlar bu hikâyeyi kavrayamadılar! Üstelik onu şu ana kadar peygamberlerinden çoğunu üstün tutuyorlardı! Ben burada Amadiye Yahudileri'ni kastediyorum.

Beklenen Mesih'e kesinlikle inanan herkes bunu anlamıştır! Ben Arap kavminden olmayan Merağa, Tebriz ve Salmas şehirleri Yahudileri'nden bir topluluk gördüm. Bunlar onun ismini toplum içerisinde yüceltmişlerdir.

Amadiye Yahudileri bütün işlerinde Nasıralı Yahudiler'e nisbetle, karşı çıkmak ve ayrılık bakımından en aşırı davranışları sergilemişlerdir.

Bu vilayette onların adı geçen hilekâr Menahîm'e bağlı bir cemaati vardır.

Onun haberi Bağdat'a ulaşınca Yahudiler'in yaşlı, karaktersiz ve belâlılarından iki kişi Menahim'in ağzından yazılmış kitapları Bağdat'a göndermek için anlaştılar. Kitaplar onların eskiden beri bekledikleri kurtuluşu müjdeliyor, hep birlikte Beyt-i Mukaddes'e uçacakları çıkış gecesini dahi belirliyorlardı.

Bağdat Yahudileri onun zeki olduğunu iddia etmekle beraber, hileciliğiyle övünerek ona boyun eğdiler. Bunu onaylamak suretiyle de esaretlerine razı oldular!

Kadınları da o sahtekârın buna hak kazandığına inanarak mal ve ziynetleriyle o iki yaşlıyı tasdik etmek için gittiler! Yahudiler mallarının çoğunu bu şekilde harcadılar. Yeşil elbiseleri giydiler, o gece bir yerde toplanarak uçmayı, beklemeğe başladılar! Zannediyorlardı ki,* meleklerin kanatlarıyla Beyt-i Mukaddes'e uçacaklar!!

Süt çocukların ağlaması üzerine kadınlar, çocuklarından önce kendilerinin, yahut çocuklarının kendilerinden önce uçurulması hâlinde emzirmedeki gecikmenin çocukları acıktıracağından korkarak bağırmaya başladılar!

Müslümanlar bu işten Yahudiler'in başına gelenler üzerine yalanın belirtileri görülünceye kadar kavgadan uzak durarak hayret içerisinde beklemeğe başladılar!

Sabahın aydınlığı iyice çıkıncaya kadar uçmaya olan aşırı isteklerini sürdürdüler. Yahudiler'in malları bu iki ihtiyara ulaşınca da ikisi kurtuldular.

Bundan sonra hilenin gerçek yüzü ve alçaklığın ne boyutta olduğu ortaya çıkmış oldu. Bu yıla "Uçuş Yılı" adını verdiler. 30-40 yaş grubundakiler bu yıla özel bir önem vermeğe başladılar. O zamanda Yahudileşen Bağdatlılar'ın tarihi işte budur! Daimi bir utanma ve bitmeyecek bir rezalet olarak bu onlara yeter de artar bile!!

Bizim, onların açıklarına dayanarak ortaya koyduğumuz delillerde taraftarlarını susturacak yeterli bilgi verilmiştir. Şirk koştukları her hususta Allah'a sığınırım. Kurtuluşa ancak küfrettiklerinden uzak durmakla kavuşabiliriz.

Samuel'e Bir Mektup ve Cevabı

Bismillâhirrahmânirrahim

Biricik âlim imam, dinin güçlü lideri, İslâm'ın güneşi bilge kişilerin koruyucusu saygıdeğer büyüğümüz! Allah onu güçlü kılsın. İsrail'den İslâm milletine kadar ya beğenerek ve şaka ile ya bir kanıtla olsun, onu çekemeyenleri rezil etsin!

Sevgi, beğenme ve abes kavramları çoğu zaman kendi benzerleriyle çirkindir! İlimde onun derecesine ulaşan kişiye bu yakışmaz. Özellikle de din ve inanç kavramlarında...

O bir delildir (burhan), bir bahistir (araştırma), bir bakıştır (nazar) derse, bu bahis ve bakış bundan sonra ortaya çıkacak mantıkla olacaksa, şu anda geçersizi gösteren bir takım olaylar diğer bir mantıkla meydana gelmiş olabilir!

Eğer bu bahis akl-ı evvel ile oluyorsa, o bahis ve görüşteki dinin dışında kalan gerçeği bilmek gerekecektir. Eğer, "bu dinde ben gerçeği kanıtla öğrendim" derse, biz de ona hangi yolla, diye sorarız.

Herhangi bir kişi, bir dinin diğer dinlerden daha doğru olduğunu ancak diğer dinleri dikkatle araştırmak, delillerini incelemek, orijinalini yetkililerden sormak suretiyle ancak bilebilir!

Şayet o bunu iddia ediyorsa o imkânsızdır. Çünkü diğer din ve mezheplerin bağlıları ile dinlerin hepsini incelemek için ömrü yetmez!

Belki ona Mecusilik, Putperestlik ve Brahmanizm dinlerinin gerçeği sorulsa o dinlerin bilgileriyle bu mümkün olabilir. Yine o, aynı şekilde bir millete intikal eden pek çok dinden hangisine bağlanmış, hangisini seçmiştir?

Şimdiye kadar bunlardan birine bağlanmamışsa, o şu ana kadar Müslim değildir.

Mezheplerden birini tercih etmişse bu beğenme hangi yolda olmuştur?

Kanıtlar bunu geçersiz sayıyor derse onun, Şâfii, Hanefî, Mâliki ve Hanbeli mezheplerini incelemiş olması gerekir!

Eğer mezheplerden birini, taklit ve güzel görmekten dolayı seçmişse bu, hikmet sahibi bilgili kişilere yakışmaz! İşte o zaman onlar yönetimi kaybetmiş olurlar.

Önderimiz âlim imam bunu görmüş, üzerinde düşünmüş ve ona cevabın en güzelini vermiştir.

Cevabın Metni

Bismillâhirrahmanirrahîm

Cenab-ı Hak şöyle buyurur:

"İnsanlardan bir kısım beyinsizler, yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir diyecekler. De ki, doğu da, batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir" (Bakara, 142).

Kendisini ilgilendirmeyen problemi sorarak itiraz eden kişinin söylediklerini iyice düşündüm. Bilsinler ki, Allah beni açık bir belge ile bir hoca veya babayı taklit etmeksizin hidayete erdirmiştir!

İslâm'a girişim hakkındaki sorusuna gelince; inancımın hemen arkasından mı geldi, yoksa ikisi arasına bir zaman dilimi girdi mi? Bu zaman dilimi içerisinde İslamiyet'i kabul etmemin gizliliği bir çeşit saçmalıktır!

İslâm Allah nazarında makbul bir dindir; hangi zamanda olursa olsun...

Açıklamayı geciktirmesinden dolayı olayın hafife alınmasına gelince, İslâm'a girmenin, onu açıklamayı belli bir vakte denk getirmenin düşman korkusundan olmadığını kim söyleyebilir? Bildikten sonra Hakk'ın çağrısına geç uymaktan Allah'a sığınırız.

Allah'ın ileri görüşlülüğü nasip ederek hidayet nuruyla kalbimi aydınlatmasının hemen ardından hak kervanına katılmak için acele ettim!

Bu aklen nasıl olduysa, "belki ona onu batıl göstererek olmuştur" sözüne gelince, bu kötü bir benzetmedir ve anlamsız bir sözdür. Çünkü böyle bir davranış, araştırarak ve inceleyerek bir dine giren, sonra ikinci bir dine, sonra üçüncü bir dine giren kişi için düşünülebilir!

Çocukluğunda atalarından gelen ve mümkün olmayan şeyleri elinin tersi ile iten kişi hakkında bu itiraz geçerli olamaz!

Aklını ve fikrini çalıştırmak zamanı gelince, aklı ve doğru deliller onu Hakk'a ulaştırmıştır. Yoksa varlığından söz edilen deliller onu düşünceye götürmemiştir. İleri sürülen şüphe onu nasıl bağlasın?

Bütün dinleri araştırdım mı; buna ihtiyacım yok. "Zira gerçek birdir, sayısız hakikat yoktur," sözüne gelince; delil beni Hakk Din'e yönelttiğinde diğer dinlerin geçersizliğini öğrenmek için yetkililerin bütün yazdıklarını okumaya ihtiyaç duymaksızın onun doğru olduğuna inandım.

"Araştırsaydı gerçeğin, üzerinde bulunduğu o dinden başkasında olduğunu anlardı sözüne gelince; bu, olmayacak bir şeydir. Zira hakikat birdir.

Onun "Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin çağrısını benim nezdinde doğrulatan yol nedir? sualine gelince;

Büyük milletlerin, karşı çıkamaz büyük mucize ile Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin peygamberliğine şahitliği bana kılavuzluk eden Kur'an fesahatinin tâ kendisidir. Bunu, Tevrat'tan öğrendiğim ve onu gösteren işaretler kuvvetlendirmektedir. Ancak ilki kılavuzlukta temeldir.

Onun, bütün mezhep imamlarını araştırmam gerektiğini sanmayarak bağlı bulunduğum İslâm'dan sual sormasına gelince, işte bu sual bir şüphe ve gereksiz bir girişim niteliği taşımaktadır. Hâl böyle olmakla beraber benim ona cevabım, ilk cevabımın aynısı olacaktır. Bu da beni, doğruluğuna inandığım dine ulaştıran kesin delildir. Bundan başkası için derin düşünmeğe ihtiyacım yoktur! Milletler sayısız olmadığı gibi dinlerde de gerçek birdir!

Müslüman imamlar arasındaki çekişmeye gelince, o ancak tâbi (uyan) ve küçüklerde görülür. Bazısının bazısına küfretmeleri açısından inancın temelinde bu yoktur. Bununla, "bidatçılar dışında Hanefî, Mâliki, Şâfii ve Hanbelilerde de yoktur" demek istiyorum.

Gereksiz soru soran bu kişiye gelince; bu yerde onun üzerine düşen, Yahudiler'in yıktığım delillerini kuvvetlendirmek ve önemsiz sualine onlardan yardım almak için uğraşmaktır. Zira ben İfhâmu'l–Yehûd'ta kendi çelişkilerini ve inançlarının bozukluğunu gözler önüne serdim! Bu, Allah'ın beni hidayet ettiği ve beni onlardan ayırdığı o milletin içinde bulunan, öldürülmesi gereken felsefeci geçinen kâfirlerin hezeyanlarından ve dinsizlerin şüphelerine katılmaktan daha iyidir!

Sözünü tamamladığı şeye geline; bu da, gerçeğe yükselmiş bir durumdur. Ancak sultan ve kralların âdeti, bir işe lâyık gördükleri birine görevlerin bekçiliğini vermek şeklinde cereyan etmiştir.

Haset, sahibinin ancak bilgisizliğini artırır! Sözümü bir beyitle bitiriyorum:

Ahmaktan gizlendiğim zaman

Körlerin görmemesinden ben özürlüyüm.

Elhamdülillah. Cevap sona erdi.

Kaynak: Samuel b. Yahya El Mağribî, Bir Rüyanın İzinde, Orijinal Adı İfhamu'l-Yehud, Çeviren Doç. Dr. Osman CİLACI, Birinci Baskı: Ocak 2004, İstanbul

31 MART'TAN

ABDÜLHAMİD'İN PARMAĞI VAR MI?

31 MART'TA PRENS SABAHATTİN

Fikir adamı ve darbeci olarak her şeyi ile İngilizlere bağlı bulunan Prens Sabahattin, bütün mondenliği içinde 31 Mart irtica olayının ön plandaki aktörlerinden biridir. Rauf Orbay, Prens'i, 31 Mart'ta Fitz Maurice'in alet olarak kullandığını yazmaktadır. 31 Mart'ın bastırılmasından sonra tutuklanan Prens'i kurtardığını ileri süren Cemal Paşa, Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmekten sanık kişilerin yargılanması sırasında İngilizler'le bugün dahi çok yakın ilişkiler içinde bulunan Sabahattin'in sekreteri ve sağkolu Safvet Lütfi Bey'in Prens'in 31 Mart tertipçisi olduğunu itiraf ettiğini belirtmektedir.

"Bu defa gerek Safvet Lütfü Bey ve arkadaşlarının ve gerek Nihat Reşat ve arkadaşlarının muhakemesi sırasında öğrendim ki, Prens Hazretleri de, 31 Mart'ın pek müteaddit olan tertipçilerinden biri imişler."

Fakat Prens, cezalandırılmaktan, İngiliz Sefareti'nin aracılığıyla kurtulmuştur. Nitekim, İngiliz Sefiri, yazar Ramsay'e 27 Nisan 1909 günü, Sabahattin Bey'e bir şey yapılmayacağını kesin olarak söyleyebilmiştir.

SULTAN REŞAT'IN AÇIKLAMASI

İngilizci Prens'in, 31 Mart tertipçileri arasında bulunduğunu belirten yeni bir belge, Ecvet Güres'in tarafından ya*yımlanmıştır.* Bu, Sultan Reşat'ın Galip Bey'e (General Galip Pasiner) anlattığı bir anıdır. **Prens Sabahattin 31 Mart isyanından kısa bir süre önce, Mehmet Reşat'ı ziyarete gelmiş ve şunları söylemiştir:**

"İttihat ve Terakki Cemiyeti gayet mahirane ve esrarengiz birtakım oyunlar oynuyor. Belki bir ihtilâl çıkaracak ve birçok kan dökecekler. Ve bu ihtilâl sonucunca Abdülhamid'i hal'ederek, sizin hakkınızda yapılacak muameleyi henüz bilemezsem de, behemehal Yusuf İzzettin Efendi 'yi tahta geçirecekler. Bunun için arkadaşlarımla inceden inceye müzakere ettim. Nihayet sizi tahta çıkarmak için çareler düşündük. Henüz daha uygun vakit vardır. İhtilal 10-15 günden evvel olmaz. İhtilalin önlenmesine çare bulmak mümkün değilse de, sizin hayatınızı ve hukukunuzu muhafaza etmek çaresini bulduk. Bu kabil olacaktır. Fakat biraz paraya ihtiyaç vardır. Lüzumlu olan parayı çabuk tedarik edebilirsek, işimizi becerebileceğiz. Bunun için müracaat ve müzakereye geldim."

Mehmet Reşat, teklife yanaşmış gibi görünür. Reşat, bir İngiliz bankere 50 bin lira borçlanacak ve bu parayı Prens Sabahattin, onu tahta geçirmek için kullanacaktır. Gerçekten, Prens, İngiliz olduğunu söylediği bir kişi ile gelir ve 50 bin liralık borç senedi hazırlanır. Fakat bu noktada, Mehmet Reşat bu borcu ödeyemeyeceğini söyler. Prensin cevabı hazırdır. Borcu, **"Milletin hâzinesi tasfiye eder"** buyurur. Mehmet Reşat, kişisel borcu devletin ödeyemeyeceğini söyleyince, Sabahattin Bey, "Ya ben ne için bir ecnebi ve bahusus bir İngiliz bankeri intihap ettim, bunlar devletin boğazına basınca, paraları çatır çatır alırlar. Hiç bırakırlar mı? "

Pazarlık bu noktada kesilir ve Mehmet Reşat, Prensi kovar. Reşat, olayı şöyle yorumlamaktadır:

Birkaç gün sonra, 31 Mart Vakası patladı. İhbar olunan ihtilal baş gösterdi. Bu vaka, bir iki gün için beni düşündürdü. Daha ilk günü ihtilalin İttihat ve Terakki tarafından değil, bilakis Sabahattin 'in taraftarları tarafından tertiplenip yapıldığına muttali oldum." *(31 Mart İsyanı, s. 88-94)*

VAHDETTİN DE, 31 MART'ÇILARIN SAFINDAYDI

Bu olayı anlatan Ecvet Güresin, şu yorumu yapmaktadır:

"Ahrar fırkasının organı Osmanlı gazetesinde Sabahattin Bey 'in yayımladığı açık mektuplarda, Prensin, 31 Mart hareketini hiç de takbih etmediği görülür. Sabahattin Bey 'in mektupları hatta ulema ile askerlere başarı dileği ile yüklüdür. Ulemanın, bugün her zamandan çok gayret göstermesi gerektiğine işaret eder, meşrutiyeti uzun yıllar gurbette savunanlar adına kendilerine şükranlar sunar ve bu arada kendi siyasi görüşlerini telkin etmeye çalışır. (...) Ayrıca, Prensin o günlerde Heybeti civarında deniz subaylarıyla temas etmesi ve Abdülhamid'i devirmek için onları kandırmaya çalışması Sultan Reşat 'ın söyledikleriyle birleştirilirse, durum büsbütün sırıtmaktadır."

Mustafa Kemal'in, Meclis gizli celselerinde İngilizler'in adamı olmakla suçladığı Vahdettin'in de, Ecvet Güresin, 31 Mart Ayaklanmasında parmağı olabileceğini belirtmektedir. **Duruşmalar sırasında Vahdettin'in Ittihat-ı Muhammedî Cemiyeti'ne girdiği ve bu cemiyete yardım ettiği ileri sürülmüş, fakat hanedanı bu işe bulaştırmaktan çekinildiği için konu pek fazla kurcalanmamıştır.** Ingilizler'in elinde bir kukla olarak Millî Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkan ve Türkiye'yi bir İngiliz harp zırhlısıyla terk etmek zorunda kalan Vahdettin, başından beri İngilizci işbirlikçiler grubunun içindedir. Hareket Ordusu'nun elinden canını kurtarma telaşı içindeki Derviş Vahdeti, ilk sığınacak yer olan Vahdettin'in sarayını seçmiştir. Vahdettin, İngilizci Hürriyet ve itilâf Partisi'nin manevî lideri olacak ve İngilizlerle birlikte İttihatçıları devirmek için girişilen çeşitli tertiplerde yer alacaktır. Ittihad-ı Muhammedî derneğine giren ve 31 Mart'ın ön plandaki elebaşılarıyla yakın ilişkiler sürdüren İngilizci Vahdettin'in irtica olayıyla ilgili bulunduğu düşünülebilir.

ABDÜLHAMIT 'İN ROLÜ

Acaba Meşrutiyet'in ilânı üzerine, **"Memleketin selametini İngilizlerle hareket etmekte görüyorum"** diyen Abdülhamid'in, 31 Mart'ta bir parmağı olmuş mudur?

irtica olayını inceleyen sıkıyönetim mahkemesinin hükümete verdiği raporda, Abdülhamid, ayaklanmanın müşevvik ve muharriki sayılmaktadır. Fakat ortaya konan kayıtlar doyurucu değildir. Hafiyelik usulünü sürdürmesi, Volkan gazetesine birçok kez para vermesi, ayaklanmadan sonra asi askerlerle görüşüp, onlara büyük iltifatta bulunması, Binbaşı Ali Kabulî Bey'in saray önünde öldürülmesine seyirci kalması, asilerin elindeki sancağa nişan taktırması gibi kanıtlar, Abdülhamid'i 31 Mart'ın teşvikçi ve tahrikçisi görmek için yeterli bulunmuştur. Abdülhamid'in Mabeyn Başkatibi Cevat Bey de, 31 Mart irtica olayının Abdülhamid'in bilgisi çerçevesinde cereyan ettiği kanısındadır. Cevat Bey, kanısını şu olaya dayandırmaktadır: "Abdülhamid'e (...) askere hitaben bir hatt-ı hümayun tebliğ ettirmesini, şeriata mugayyir olan adam öldürme fiilinden şiddetle içtinap etmelerini hilafet namına emretmesini teklif ettim... Fakat Abdülhamid, kendisine verdiğim kâğıtı, 31 Mart akşamı yırttı, attı." (Halkçı gazetesi, 7.9.1954)

Celâl Bayar da, Abdülhamid'in Meşrutiyeti gözden düşürmek ve sonunda eski rejimi getirmek amacıyla, sinsice alttan alta çalıştığını, adamları eliyle altınlar dağıttığını ileri sürmektedir. (Ben de Yazdım, s. 412)

Bütün bunlar Abdülhamid'in de boş durmadığını, İttihat ve Terakki aleyhinde bazı faaliyetler gösterdiğini, hele olay patlak verdikten sonra, âsi askerleri okşayarak 31 Mart'tan kendi çıkarına yararlanmaya çalıştığını, hareket Ordusu'nun korkusuyla belki de çok fazla ileri gidemediğini ortaya koymaktadır. Fakat bu kadarı, 31 Mart'ı Abdülhamid'in düzenleyip yürüttüğünü söyleyebilmek için yeterli bulunamaz. **Sina Akşin'e göre, olayları başlatıp yürüten Abdülhamid değil, muhalefettir.** Ön plandaki muhaliflerin çoğuyla da Abdülhamid'in arasının iyi olmadığı muhakkaktır. Hatta bunlar arasında, İttihatçılar gibi Abdülhamid'i tasfiye etmek isteyenler de vardır. Muhaliflerden Rıza Nur, Abdülhamid'i devirme projelerini, hatıralarında şöyle açıklamaktadır: .

Bu vak 'a ile (31 Mart) İttihatçılardan kurtulunmuştur. Böyle fırsat bir daha ele geçer mi? Bunları burada bir daha ezip işi bitirmeli. Düşündüm, ya Abdülhamid? Dedim ki, aynı zamanda onu da hal'etmek mümkündür. Derhal, Harbiye Nezaretine gittim. Nâzım Paşa 'yı buldum. Bu zatla sevişirdik. İttihatçıları sevmezdi. Asker onu pek sever, ne dese dinlerdi. Hem de Harbiye Nazırı idi. Bu sefer dermansız halde buldum. Meseleyi ve fikrimi izah ettim. 'İş işten geçiyor. Sen şu askeri topla. 40 bin talimli askerin var. Şunları (Hareket Ordusu) bir hamlede bitir. Abdülhamid'i hal'et, işler düzelsin.' dedim. Baktım, dudakları morardı, titremeye başladı. Gayet âciz ve perişan tavırla, 'Ben bunu yapamam ' dedi." (Ecvet Gürsin, 31 Mart İsyanı, s: 63)

31 Mart tertipçilerinden Prens Sabahattin'in de, İttihat ve Terakki kadar Abdülhamid'i devirme çabasında olduğu hatırlanmalıdır. Nitekim 31 Mart olayları sırasında âsi askerlerin Abdülhamid'e eğilim göstermesi, muhalifleri kuşkulandırmıştır. Bundan başka Abdülhamid meşrutiyeti gözden düşürmek ve eski rejimi geri getirmek çabasında görünürken, muhalifler, İttihat ve Terakki'siz bir meşrutiyet peşindedirler. Olay günlerinde âsiler, İttihatçı avına çıkmışlar, fakat Meşrutiyet aleyhinde bir tutuma girememişlerdir. Yunus Nadi, bu konuda şunları yazmaktadır: 'Ayasofya Meydanı 'nda Meclis-i Mebusan 'ın önünde toplanan âsi askerler, evvela Kanun-i Esasi, Adliye Nezareti falan istemeviz demişler, bu muhakkak... Sonra, nedense bir fısıltı dönmüş. Hayır, Kanun-i Esasi'yi, mebusları isteriz. Fakat Şeriatı da tamamen isteriz, demişler. Bu da muhakkak..." (Ben de Yazdım, s. 145) **Bu nedenle, Abdülhamid'in 31 Mart elebaşılarından olduğunu ileri sürebilmek güçtür. Abdülhamid, daha çok 31 Mart'tan yararlanmak istemişe benzemektedir.** Bununla birlikte, İngilizlerin, muhalifler kadar, İngiliz politikasına dönen kudretli ve prestijli Abdülhamid'ten İttihatçılara karşı bir "alternatif" olarak faydalanmayı düşünmeleri hesaba katılmalıdır. Sina Akşin, bu görüşü paylaşmaktadır: "Ingilizler 'in, ne pahasına olursa olsun, İttihat ve Terakki 'yi iktidardan uzak tutmak için, muhalefeti bir yana bırakarak Abdülhamid'i ya da Abdülhamidçileri para ile desteklemiş olmaları mümkündür. Bu gibi işlerin elçiliklerden çok, haber alma teşkilâtlarının eliyle yapılacağı göz önünde tutulacak noktalardan biridir. Rus ve İngiliz elçiliklerince Abdülhamid'e yapıldığı söylenen birtakım kaçma (hatta yardım) teklifleri, bu devletlerle ve özellikle İngiltere ile Abdülhamid arasındaki yakınlığın, kolayca yabana atılacak bir ihtimal olmadığını göstermektedir." (Sina Akşin. s. 490)

Sh: 73-79

XII. İKİNCİ "31 MART" DENEMESİ "ŞERİAT VE İNGİLİZ ASKERİ İSTERİZ"

Babıâli baskını sonucu, ittihatçıların işbaşına gelişi ve milliyetçilerin İngiltere ve müttefiklerinin Balkan planlarına direnişi, Fitz Maurice ve yerli işbirlikçileri tekrar harekete geçirmiştir. İşbirlikçiler arasında ön planda, Prens Sabahattin, Şehzade Vahdettin ve İtilafçı Damat Salih Paşa gözükmektedir. Amaç önce önemli ittihatçıları öldürerek terör yaratmak, böylece ülkeyi hükümetsiz bıraktıktan sonra, Kâmil Paşa, ya da Prens Sabahattin'i iktidara getirmektir.

İstanbul Muhafızı olarak, olayları yakından izleyen Cemal Bey (Paşa), darbenin amacını, soruşturma sonuçlarına dayanarak şöyle açıklamaktadır:

"Bu defaki tertibat bilhassa İngiltere sefareti baştercümanı Fitz Maurice ile askeri ataşesi Binbaşı Tyrell tarafından himaye ve teşvik olunuyordu."

"Sorgu ve muhakeme neticesinde sabit oldu ki, fırka veya grup halinde, veya münferit şahıslar olarak birçok muhaliflerin müşterek veya aynı gayeye hâdim müteferrik çalışmaları neticesinde, evvela İttihat ve Terakki 'nin mühim şahsiyetleri aleyhine bir suikast icrasında ve bu surette memleketi hükümetsiz bıraktıktan sonra, Zatı-ı Şahane üzerinde icra edilecek tesirler sayesinde Müşir Şakir Paşa 'yı Sadaret Kaymakamlığı 'na (Sadrazam Vekilliğine) tayin ettirmek ve onun riyaseti altında bir muvakkat kabine vücuda getirerek ve üç gün üç gece İttihat ve Terakki 'nin bütün fertleri aleyhine bir katliam tertip etmek ve sonra kabineyi Kâmil Paşa 'nın veyahut Prens Sabahattin 'in reisliği altında teşkil eylemek hususlarına karar verilmiş." (Hatıralar, s. 36 ve 51)

Plan, ustaca hazırlanmıştır. Önce, bir terör hareketine girişerek Talât, Cemal vb. gibi önde gelen İttihatçılar öldürülecektir. Şehirde böylece bir terör yarattıktan sonra, bayraklarla Babıâli üzerine yürünecek, 31 Mart irtica olayında olduğu gibi, **"Şeriat isteriz"** feryatlarıyla halk ayaklandırılacak ve ayaklanma sonucu hükümet devrilecektir. Hem işbirlikçi, hem de şeriatçı olan terörcüler, kendi güçlerine pek güvenemedikleri için, aynı zamanda yabancı devletlerin İstanbul'a asker çıkartmalarını isteyeceklerdir. Bulgarlar Çatalca hattına dayandıkları zaman, İstanbul'un düşmesi beklenirken, karışıklık çıkabileceği iddiasıyla, tebaalarının can ve mallarını korumak üzere, İstanbul'a büyükelçiler emrine ikişer savaş gemisi gelmiş ve limanda demirlemiştir. İplerin Fitz Maurice'in çektiği işbirlikçiler, şimdi, **"Gerek Avrupa ve gerek umumun menfaati"** gereği karaya asker çıkartılmasını arzulamaktadırlar. Daha sonraları Rusya'nın iç işlerimize müdahalesini rica edecek olan Kemal Mithat, büyükelçilere verilecek beyanname işini hazırlamakla görevlendirilmiştir. Beyanname, İstanbul'un işgal davetiyesinden ibarettir:

"Bir tabur serseri ile idare olunan hükümet-i ha'zıra yı ezip kırmak için tertip etmiş olduğunuz planları, herçi bâdâbâd mevkii fiile getirmeye karar verdik."

Asayişin muhafazası için, sefirlerin karaya asakir-i bahriye ihracına (deniz askerleri çıkartmaları) emir etmeleri, gerek Avrupa ve gerek umumun menfaatleri iktizasındadır. İmza: ihtilâl Komitesi."

FİTZ MAURICE VE TYRELL SAHNEDE

Fitz Maurice ve Binbaşı Tyrell, bu kez açıkça sahnede görünmektedir. Mahmut Şevket Paşa'yı öldürecek olan Halâskâran subaylarından Çerkez Kâzım, Köstence'den getirilmiş ve Fitz

Maurice ile binbaşı Tyrell'in himayesinde vapurdan çıkartılmıştır. Kâzım Bey'i vapurdan alıp araba ile getiren Fitz Maurice, onu İngiliz uyruklu bir kadının evine yerleştirmiştir. Kadın da, bu evde oturduğundan, darbecilerin kapitülasyonlardan yararlanarak, burada güvenlik içinde faaliyet gösterecekleri umulmaktadır. Ama İstanbul Muhafızı Cemal Bey (Paşa), darbe hazırlıklarını öğrenince, kapitülasyonları hiçe sayarak evi bastırmış ve İngiliz ev sahibesinin **"Bu ev bizimdir. Biz de ecnebiyiz, elçilikten adam olmadıkça, kapıyı açmam"** itirazları arasında birtakım terörcüleri yakalamıştır.

Öte yandan, o sıralarda dış ülkelerde bulunan ve darbe sonucu sadarete getirilecek olan Kâmil Paşa, Mesajeri Maritim vapuruyla başkente gelmiştir. İstanbul Muhafızı Cemal Bey (Paşa) Kâmil Paşa'nın "pervasızca İstanbul'a gelişini, ihtilâl teşebbüslerinin pek yakın olduğuna en büyük bir işaret saymış" ve harekete geçmiştir. Cemal Paşa, polis müdürüne şu direktifi vermiştir:

"- Şimdi ben, muhafızlık tarafından bir subayla lüzumu kadar inzibat memurunu Kâmil Paşa 'nın konağına göndereceğim. Siz de, bir komiserle kâfi miktarda polis tahsis ediniz. Komiserle sıbav, maiyetleriyle beraber Kâmil Paşa 'nın konağına gitsinler. Konağa dışarıdan yerli veya yabancı kimsenin girişine müsaade etmeyecek şekilde giriş yerlerini nezaret altına alsınlar. Subayla komiser. Paşa dan mülakat rica etsinler: Memleketin dahili vaziyeti, Kâmil Paşa 'nın şu anlık İstanbul 'a bulunmasında pek fazla zarar görecek mahiyettedir. Binaenaleyh hükümet. Paşa dan rica ediyor, kendilerini buraya Mısır dan getirmiş olan Mesaj eri Maritim vapuru ile yine Mısır'a avdet buyursunlar. Hatta, vapur burada üç gün kalacaksa, Paşa, azanıi on iki saate kadar vapura binmelidir: Aksi halde hükümet, teessüfe şayan bazı ihtiyati tedbirler almaya mecbur olur: Bunları söylesinler ve Paşa 'nın vereceği cevabı, bize bildirerek kendileri konakta kalsınlar ve kimsenin dışarıdan içeriye girmesine müsaade etmesinler."

"Bu karar, derhal yapıldı. Ben yaverim yüzbaşı Hilmi Efendi 'yi görevlendirdim. Paşa, cevaben pek yorgun olduğu için bu kadar kısa bir zamanda yeni bir vapur seyahatine tahammül edemeyeceğini ve binaenaleyh hükümetin salahiyet dışı olarak ittihaz ettiği bu karara tabi olmaya lüzum görmediğini bildirmişti. Bu cevap üzerine, Paşa, İstanbul 'u terk edinceye kadar ne içerden dışarıya ve ne de dışardan içeriye hiç kimsenin girmesine müsaade edilmeyecek şekilde, konağın nezaret altına alınmasını emrettim.

Ben bu tedbirleri aldığım sırada, Ingiltere Sefareti baş- türecümanı-Fitz Maurice, derhal sefir namına hoşgeldiniz demek üzere, konağa gelmiş ve fakat hükümet memurlarının men 'i üzerine, içeriye girememişti. Mahmut Şevket Paşa suikastının hakiki tertipçisi olan bu şeytan ruhlu adam, mukabil siyasi tedbir ittihaz ederek hemen sefir namına Mahmut Şevket Paşa 'yı ziyaret eder ve nasıl olup da İngiltere sefaretinin eski dostu olan Kâmil Paşa ile görüşmesine mani olunduğunu bir türlü anlayamadıklarını ve bunun İngiltere umumi efkârı üzerinde fena tesir edeceğim söyler ve daha birtakım beylik tehdit sözleri sayar döker.'' (Hatıralar, s. 43) Mahmut Şevket Paşa, "Kâmil Paşa"yı tehdide cüret e- den İstanbul Muhafızı'na karşı ateş püskürür. Cemal Bey istifasını vermeye kalkışırsa, da sonunda Sadrazamı şu sözlerle ikna eder:

"Sizi temin ederim ki, Paşa hazretleri, Kâmil Paşa, sizin cenazenize basarak makamınıza oturmak maksadıyla İstanbul 'a getirilmiştir. Paşa 'nın buraya gelişi, ihtilalin yakın olduğuna en büyük delildir Şimdi Paşa'yı İstanbul 'u terke mecbur etmek, ihtilalcilerin bir kanadının kırılmasına yardım edecektir. Hiç olmazsa, bendeniz öyle zannediyorum, malum-i devletlerinizdir ki, gizli ihtilal ve suikastlere karşı mani tedbirler almaya memur olanlar, icraat serbestisine malik olmazlarsa, muvaffak olmalarına imkân kalmaz. Beni bu vazifeye tayin buyurduğum sırada her türlü tedbirlerin alınmasında serbest olacağımı vaat etmiştiniz. Şimdi ise karşınızda haksız ve salahiyetsiz bir İngiliz sefareti çıkar çıkmaz, en mühim gördüğüm bu tedbiri almaktan beni men

ediyorsunuz." (Hatıralar, s. 46)

Bu uyarı üzerine, Kâmil Paşa'ya fazla şiddet göstermeme şartıyla, Sadrazam, İstanbul Muhafızı'na hareket serbestisi tanır. Cemal Bey, oğlu aracılığıyla Kâmil Paşa'ya İngiltere sefaretinin müdahalesinden hiçbir fayda beklenemeyeceğini, bir gün içinde İstanbul'u terk etmesi gerektiğini bildirir. Bu ültimatoma boyun eğen Kâmil Paşa, ertesi gün İngiliz sefiri Sir Lowther'in arabasında, Sefir ile birlikte konağından ayrılır ve vapura biner.

İstanbul Muhafızı Cemal Bey'in uyanıklığına rağmen tertipçiler Mahmut Şevki Paşa'yı öldürmeyi başaracaklardır. İttihatçıların, suikastı bildikleri halde, kendisinden kurtulmak için Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine göz yumdukları ileri sürülürse de, bu iddiayı destekleyecek delil yoktur. Yalnız suikastçılar daha öteye gidememişler, kısa sürede yakalanmışlardır.

Prens Sabahattin Bey, kurtuluşu, İngilizlere sığınmakta bulmuştur. İstanbul Muhafızı'nın sözleriyle, "Prens Sabahattin Bey ortadan kaybolmuştu. İngiltere sefareti baştercümanı Fitz Maurice ile askeri ataşesi binbaşı Tyrell tarafından himayeye mazhar olarak İngiliz resmi miiesseselerinden birinde olduğunu haber alıyordum. Ama bittabi bir şey yapmak mümkün değildi..." (Hatıralar, s. 32)

Sıkıyönetim Mahkemesi, Prens ve öteki işbirlikçileri gıyaben idama mahkûm etmişse de, bunların hemen hepsi, sefaretlerin yardımıyla, Avrupa'ya kapağı atmanın yollarını bulmuşlardır.

Bundan sonra Cemal Paşa, Alman istihbarat servislerinin de yardımıyla işbirlikçilere göz açtırmamıştır. Rus Sefareti baştercümanı, bu durumdan şu sözlerle yakınmaktadır:

"Türk Fouche'si, polislikte dâhi Cemal Paşa, ülkeyi çok iyi temizlemiştir. îdare ve ordunun belli başlı yerlerine yerleşmiş Almanlar her şeyi yetiştiriyor, her şeyi görüyor ve bütün başkaldırma teşebbüslerini daha başından ezmek için genç Türk oligarklarına yardıma daima hazır bulunuyorlardı.'' (Le Sort de l'Empire Ottoman. s. 175)

İşlerin sıkılaşması üzerine, Fitz Maurice ve Tyrell'in faaliyeti güçleşecek ve yeni Sadrazam Sait Halim Paşa'nın talebiyle, Intelligence Service'in bu gözde iki elemanı, Türkiye'den ayrılacaklardır. Ajanların ayrılış hikâyesini Cemal Paşa şöyle anlatmaktadır:

"- Ingilizlerin siyasi fırkamız hakkındaki memnuniyetsizliğini sabık sefir Sir Charles Lawther zamanında baştercüman Fitz Maurice ile kara ataşesi Tyrell 'in yaptığı entrikalara hamlettiğinden yeni sefir Sir Louis Mallet gelir gelmez, bahusus Mahmut Şevket Paşa aleyhine yapılan suikaste bilfiil iştirak ettikleri tetkiklerle sabit olan bu iki entrikacının, İstanbul dan uzaklaştırılmalarını, Prens Sait Halim Paşa, açıktan açığa sefirden rica etmiş ve pek yakın zamanda bu arzunun yerine getirilmiş olacağını sefir vaat etmişti. Filhakika bir ay sonra, bu iki adam memleketimizden defolup gittiler ve biz de pek nazik ve cidden namuslu ve hayırhah bulduğumuz Sir Louis Mallet ile pek sık ve samimi şahsi münasebetler idamesine başladık." (Hatıralar, s. 112)

(sh: 99–105)

Kaynak. Doğan AVCIOĞLU, 31 Mart'ta Yabancı Parmağı, Cumhuriyet GAZETESİ, Mart, 1998, İstanbul

BİR MOSSAD AJANININ TİCARET SIRLARI

"Okumadan Geçmeyin"
"Kitabını Bulursanız Alın"

İsrail'in ünlü Mossad'ı ya da Enstitü'sü (İstihbarat ve Özel Harekat Enstitüsü) bütün dünyada türünün en etkili istihbarat örgütü olarak bilinmektedir. Ne var ki, pek az insan Mossad'ın bu başarısının isimsiz kahramanlardan yani Mossad Savaşçılarından kaynaklandığını bilir.

Savaşçı, sahte bir sivil kimlik altında askeri görevler üstlenen ajandır. Savaşçılar'ın bugüne kadar başardığı görevlerin arasında Yahudi soykırımının mimarı olan Adolf Eichmann'ın kaçırılması ve Münih Olimpiyatları katliamı suçlularının öldürülmeleri gibi pek çok eylem vardır.

Bu gözüpek operasyonları yürüten Savaşçılar, gizli eylemleri sırasında gereken sahte kimlikleri sağlayabilmek için bir yandan da önemli ticari kuruluşları yönetmekteler. Tek başına çalışan Savaşçılar'ın dışarıdan hiçbir desteği olmadığı gibi, danışabilecekleri kimse de yoktur; yararlanabilecekleri tek kaynak kendileridir. Görevi yürütebilmek için gereken çözümleri, taktikleri ve stratejileri sadece kendi içlerinde bulmak zorundadırlar.

Ben bir Savaşçıydım.

Size gerçek adımı söyleyemem, fakat kod adım "Mektepli" idi (Her Savaşçı'nın bir kod adı vardır). **Gerald Westerby** takma adını bu kitabı yazmak amacıyla edindim.

Bu yazıda benden önceki Savaşçılar'ın birikimi olan akıl yollarından ve deneyimlerinden de parçalar bulacaksınız. Bu iş kuralları benim uzun eğitim dönemimin de ayrılmaz bir parçasıydı. Bunlar her Savaşçının eğitiminde temel parçaları oluşturur.

Yazı, biz Savaşçılar'ın derslerimizde gördüğümüz biçimde yapılandırılmıştır. Her bölüm Kutsal Kitap tan aktarılan bir özdeyişle başlar. Eğitimimiz sırasında bir alıştırmaya veya, bir derse başlamadan önce bize bu aktarmalar verilir, konunun içinde bu özdeyişi düşünmemiz istenirdi.

Her özdeyişi eski filozofların yaptığı bir yorum izler. Bu bilge adamlar özdeyişleri Kutsal Kitap'tan anlamında ele alırlarken, bir yandan da bunların verdiği örtülü mesajları ararlar. Bizler de Talmud'un (Musevi Yasası) ruhuna en uygun biçimde bu özdeyişlerin anlamını ve gizli varlığımızla olan ilgisini tartışmaya özendirilirdik.

Son olarak da, filozofların yorumları günümüz iş hayatında kılavuz olacak, şaşmaz kurallar halinde uyarlanmıştır. Bunlar İş Hayatı'nda uygulanacak Mossad Kuralları olup, bugüne dek hem çok başarılı ticari kuruluşları yöneten hem de çok başarılı gizli operasyonlar gerçekleştiren talihli 500 Savaşçı'nın verdiği derslerdir.

Bu ilkeleri ve bir Savaşçı'nın düşünme tarzındaki günlük etkisini açıklamak amacıyla yazıya gerçek tecrübelerimi de kattım. Umarım, yararlı olur. Ayrıca, eğlendirici olacağını da umuyorum. Çünkü, işin gerçeği şu ki, yaptığınız işten keyif almazsanız, iyi bir Savaşçı adamı olamazsınız. Fakat tüccar olabilirsiniz. Ben de iyi bir Savaşçı'ydım. Bana göre bu en keyifli işti. İyi bir davaya hizmet ederken mükemmel bir serüven yaşıyordum.

Savaşçı'nın/ticaret adamının el kitabı üç bölüme ayrılmıştır: **Sabır, Hazırlık ve Sebat**;

başarının temel üç öğesi.

Bizlere sabır sayesinde çoğu sorunun hafifleyeceği, pek çoğunun da tamamen ortadan kaldırılabileceği öğretildi. Hazırlık sayesinde çoğu "sürpriz" zaman varken keşfedilir ve artık sürpriz olmaktan çıkar. Sebat sayesinde pek çok engel aşılabilir. Mossad bu kuralları benimseyen işadamlarının ve işkadınlarının başarılı olacaklarını öğretir. Gerçekleştirdiğim hem gizli hem yüzeydeki operasyonlarıma baktığım zaman Mossad'ın haklı olduğunu görüyorum.

Dünyanın her köşesinde başarılı olmuş nice iş adamı da bunu kanıtlıyor.

Geceleri James Bond gündüzleri Sam Walton olabilecek nitelikte Savaşçıları/ticaret adamını ancak Mossad kadar akıllı, yaratıcı ve etkili bir örgüt yaratabilirdi.

Ticaretin, lafın gelişi değil, gerçek anlamda bir savaş olduğunu bilen iş yöneticisinin el kitabı.

****

HEDEF SEÇMEK VE BAŞARMAK

HEDEF

" *VeSamta Oto KeMatara LeNeged Eynekha"*

"Ve Sen Onu Gözlerinin Önüne Hedef Olarak Koydun."

VeSamta Oto KeMatara.." İsrail bilgelerinin yorumu tartışmaya hiç yer bırakmıyor: Hedefini tam gözlerinin önünde tutacaksın. Aklında değil. Yüreğinde değil. Ama "gözlerinin önünde." Her an göreceksin. Her an görüş alanında olacak. Gözlerinin tam önünde.

Tüm ve bölünmeyen dikkatle hedefe odaklanacaksın.

Ve gözün hep hedefte olacak.

Tanımla

Göreceğiniz bir nesne olmazsa odaklanamazsınız. Varacağınız "bir yer" yoksa, oraya varamazsınız. Hedefiniz olmadığı taktirde, hedefe ulaşamazsınız. Ve eğer bir hedef tanımlanmamışsa, hedefiniz de olamaz. Bu nedenle, hedefe varmak için önce bu hedefin tanımını yapın.

Çok açık, değil mi? Belki. Ne var ki, pek çok insan hedefin tanımını yapmadan peşine düşmektedir.

Çoğu insan için eylem düşünceden önce gelir. O zaman da eylem ilerlemeyle denk tutulur, hatta çoğu kez onun yerini tutar ve hedef halini alır. Hedefinizin tanımını yapamıyorsanız, bunun sonucu olarak bu hedefe giden yolun tanımını da yapamazsınız. Böylece, net bir hedefiniz olmadan birçok "belirsiz" hedef kovalayarak enerji tüketirsiniz.

Birçok insan belirsiz ve bulanık bir hedef peşine düşer. Bir "iş", "mutluluk" veya, "eş" ararlar. Ne var ki, aradıkları işin görev sorumlulukları, bu işte ilerleme imkanlarının ne olduğu ve yıllık ne kadar getiri beklediklerini kafalarında belirlememişlerdir. Mutluluğun peşine düşmeden önce onları neyin mutlu edeceğini saptamazlar. Evlenmeden önce bir eşte neler aradıklarını hatta neden evlenmek istediklerini bile düşünmezler.

Bu nedenle, ne kadarını elde ettiklerini hiçbir zaman ölçemeyecekleri soyut hedefler peşine düşmektedirler.

İş hayatında meslektaşlarınız bir hedef yerine, öncelikle bir “iş bağlama” peşine düşerler oysa o işi bağlama veya herhangi bir işi bağlama, o hedef yolunda sadece bir istasyondur. Eğer hedefiniz şirketinizin gelirini artırmaksa, o zaman başka bir gelir-getiren şirket satın almanız mantıklı olur. Ama sırf “büyümek” veya “yayılmak” uğruna başka bir şirketi ele geçirmenin hiç mantığı yoktur. Bir şirketi satın alırken eğer hedefiniz net bir şekilde belirlenmemişse, bu alışverişin mantığı olamaz.

Size mal satacak üç firma arasında seçim yapmak zorunda kaldığınızı düşünün. Birinci firma düşük maliyetli ürün önerirken, İkincisi yüksek kalite, üçüncüsüyse çabuk teslim vaat ediyor. Bunlardan birini seçtiğiniz zaman diğer ikisi gidip başka müşteri bulacaklar ve belki de ürünlerini sadece o müşteriye satacaklar. Bir türlü karar veremiyorsunuz. Felç oldunuz.

Ama sizin hedefiniz satıcı firma seçimini yapmak mıdır? Tabii ki, hayır. Hedefiniz mümkün olan en düşük maliyetli ürünü seçmek olabilir. Ya da, mümkün olan en iyi kaliteyi satmaktır. Veya ürününüzü yeni gelişmekte olan bir pazara hızla sunmanız gerekiyordun Hedefiniz yukarıdakilerin tümü de olabilir. Ama hedefiniz ne olursa olsun, satıcı firma seçmek bu hedefe ulaşma yolunda sadece bir adımdır. Önceden belirlenmiş hedeflere ulaşırken karşınıza satıcı firma seçmekten başka hususlar da çıkacaktır. Dikktanizi hedeften ayırmazsanız, satıcı firmanın seçimi de olması gerektiği yerde kalır, yani sadece hedefe giden yolda verilmesi gereken birçok karardan biridir.

Hedefinizin tanımını yapmak kolay iş değildir. İstediğinizi soyut bir kavram olmaktan çıkarıp, somut bir taahhüde girmenizi gerektirir. Ve bunu yaparken hedefinizi tanımlamak, fırsat kapılarını kapamak gibi görünebilir.

Nasıl mı? Bir kez hedefinizi A olarak tanımladınız mı, A yı seçmekle B ve C’yi seçmemiş olduğunuzu fark edersiniz. Oysa, birçok kişi vizyonlarının bu erken aşamasında B ve C’yi kaybetmek istemiyor. Tabii, bu kişilerin gözlerinden kaçan bir şey vardır: gözlerini ve isteklerini A,B veya C’den sadece birine kesinlikle yöneltmedikleri taktirde A, B veya C’den kırıntı bile koparamayacaklardır.

Şöyle düşünelim: Eğer sürekli vitrin gezerseniz, hiçbir zaman satın alamazsınız. Hiçbir zaman satın alamazsanız, hiçbir mülkiyetiniz olmaz. Hiç mülkiyetiniz olmazsa, hiçbir birikiminiz olmaz ve servet oluşturamazsınız. Ne de alışveriş listenizdeki ikinci maddeye geçebilirsiniz.

Demek ki, hedef tanımı yapmak her ne kadar seçeneklerinizi azaltıyorsa da, hedefinize de ancak bu yolla ulaşabilirsiniz.

Hedefinizin tanımını yapmak sizi o hedefe ulaştıktan sonra nerede olacağınızı düşünmeye de zorlar. Bazen bunu bilmek aklınızı karıştırıp, cesaretinizi kırabilir. Örneğin, hedefinizi bir şirket evliliği olarak tanımladıysanız, bu birleşmeden sonra kendi şirketinizin konumunu da düşünmeye başlarsınız. Şirket hâlâ “kendi şirketiniz” mi olacak? Hedefinizi şirketinizi satmak olarak tanımlamak sizi satış sonrasında ne yapacağınızı düşünmeye de zorlar.

Ancak, eğer bu düşüncelere rağbet etmiyorsanız, hedef tanımını yapmak ve bu hedefe ulaştıktan sonra nerede olacağınız konusunda kafa yormak istemiyorsanız, o halde hedefiniz ömürsüzdür gerçekten aradığınız bu değildir ve bu nedenle hiçbir zaman sonuca ulaşamazsınız

Hedef başarı için hem öznel hem nesnel bir kriter sağlar. Özneldir, çünkü ne de olsa hedefi tanımlayan sizsiniz. Nesneldir, çünkü siz hedefi nasıl tanımlasanız da, bir kez tanımı yapıldıktan sonra varlığını yaratıcısından bağımsız olarak sürdürür başarısı da yaratıcısının aklından bağımsız bir düzlemde ölçülebilir.

Tanımlanan bir hedef soyut bir varlığı değiştirir. Gevşek olanı sıkılaştırır, bulanık olanı netleştirin Tayin edilen hedef planlama ve önceden düşünme gerektirir. Böylece seçilmiş bir hedefin etkisiyle en cansız, en dağınık varlıklar bile bir düzene girer. Bir kez hedef tanımlandıktan sonra yaşamınızın her anı bu hedefe ulaşmanızla ölçülmeye başlar.

Önce siz hedefi tanımlarsınız, sonra o sizi tanımlar.

Hedefinizi tanımlamak sizi neyi başarmak istediğinizi bilmeye de zorlar. Tıpkı savaşta olduğu gibi, iş hayatında da bu kural değişmez. Hedefini tanımla. Hedefini bil. Bu bilgin yoksa, ne savaşa gir, ne de ticarete.

Savaşlarda art arda kaybeden taraflar, tanımlanmış bir hedefleri olmadığı için kaybetmişlerdir. Vietnam ve Lübnan buna örnektir. Yıkılmaz gibi göründüğü halde çoktan adı bile unutulmuş nice dinozor şirket de aynı kuralın ticarette ne kadar geçerli olduğunu kanıtlamaktadır.

Bugün artık sönmüş birer balon olan eski sanayi devlerini kim hatırlayabiliyor? **McLaughlin Steel, International Harvester, Pan American Havayolları artık kimsenin tanımadığı, bir zamanların mağrur şirketleriydi.** Apple'ın başına gelen felaketi kim tahmin edebilirdi? İki dünya savaşında da Almanlar'ı alt etmiş olan dört teker çekişli Range Rover'in sonunda Almanlar'ın eline geçeceğini kim bilebilirdi?

Bu çöküşlerin tek açıklaması vardır. **Hedefi tanımlamamak ve hedefi izlememek.**

Bütün bu kanıtlara ve örneklere rağmen yine de çoğu zaman insanlar neyi elde etmek istediklerini tam belirlemeden iş görüşmelerine ve pazarlıklara dalıyorlar. Başarısızlık için bundan iyi reçete olamaz.

Bir de, hedefin çok kesin çizgilerle tanımlanması halinde doğacak fırsatlardan yararlanılamayacağı görüşü vardır. Benim savunduğum tezin bununla ilgisi yok.

Fırsat çıktıkça, elbette buna açık olmalısınız. Ne var ki, oturup böyle fırsatları beklemeniz doğru olmaz. Önce hedefinizi net bir şekilde görmeniz ve onu kelimelere dökebilmeniz gerekir ki, karşınıza uzak ihtimalli ve belirsiz her fırsat çıktığında rotanızdan sapmayasınız. Gideceğiniz yerin neresi olduğuna karar vermeden, oraya varmanız mümkün değildir. Kafanızda hedefiniz belirlenmeden yola çıkarsanız, yol boyu karşınıza çıkacak her ilginç kavşak ve sapak sizi çekecektir. Buna kapılmanız da çok doğaldır, çünkü demir atmayan kontrolsüz bir gemi gibi siz de bir fikre, bir hedefe bağlanmamışsınızdır. Önceden ne istediğinize karar vermemişsiniz. Hedefinize yönelik bir taahhüdünüz yoktur.

Farzedin ki, bir otoyolda yürürken yanınıza bir otomobil yaklaşıp, gideceğiniz yönde sizi de götürmeyi teklif ediyor. Bu teklifi kabul etmeli misiniz? Elbette, kabul edeceksiniz. Ama otomobil sizin yönünüzde gidiyor, ters yönde değil. İşte, hedef koyup fırsatlara açık olmakla, sadece fırsatlara açık olmak arasındaki fark budur.

Şimdi bu savı iş dünyasına aktaralım. A şirketini mi, B şirketini mi satın almak istiyorsunuz? Bir yatırımcı bankerin bir kâr hedefiyle size yaklaşmasını mı bekleyeceksiniz, yoksa, hangi

şirketi ele geçirmek istediğinizi siz mi o bankere söyleyeceksiniz? İşte alışverişin özü bu farktadır.

Ya kaçırılan fırsatlar için gelecek eleştiriler?

Kabul edin. Doğrudur. Bir hedef seçtiğiniz zaman diğer seçenekleri bırakırsınız. Ya evlenirsiniz, ya evlenmezsiniz. Ya işinizi büyütürsünüz, ya büyütmezsiniz. Ya başarılı olursunuz, ya olmazsınız.

Hazırlık Yapın

Hedefinize ulaşmak için birinci adım hedefi tanımlamaksa, ikinci adım da bunun için hazırlık yapmaktır. Bu da çoğu kez zaten bildiğinizi sandığınız bir şey üzerinde zaman harcamanızı gerektirir. İşiniz, ticari hayatınız, insanlarla etkileşim becerileriniz. Ne var ki, pek çok insan zaten bildiği bir şey için hazırlık yapmanın gerekli olduğuna inanmıyor.

Bu kesinlikle yanlıştır.

Hayatınızın her günü yürümüşsünüzdür. Ama bir yürüyüş yarışına katılacaksanız, mutlaka yarışma yürüyüşünün nasıl yapıldığını öğrenmek zorundasınız. Bunu yapmazsanız, yerinizde oturun, daha iyi olur. Hayatınızın her günü konuşmuş olabilirsiniz, fakat topluluk önünde hiç konuşmamışsanız, bunun için hazırlık yapmanız gerekir. Eğer hazırlanmazsanız, çok sevimsiz tepkilerle karşılaşırsınız.

Bu nedenle, yapacağınız ticareti önceden yüzlerce kez düşünmüş olsanız bile, buna ciddi bir şekilde ve ciddi bir ortamda konsantre olmadıysanız, o işi gerçek anlamda hiç düşünmemişsiniz demektir.

Planınızın ayrıntılı bir sunumunu hazırlayın. Eleştiriye açık tutun. Soru sorulmasını özendirin. Savunabildiğiniz kısımlarını savunun, gerekirse bazı kısımlarını atın. Cevaplayamadığınız soruların ışığında planın ayakta kalabilirliğini kestirmeye çalışın. O planı yaşayın. Tekrar gözden geçirin. İşte, hazırlık budur.

Çabalarınızı mutlaka odaklayın ve yoğunlaştırın. Gürül gürül akan bir nehir gibi olun, cılız kolları gibi değil. Böyle olursanız önünüze çıkan her şeyi süpürüp geçersiniz. Düşüncelerinizi, enerjinizi ve tüm çabanızı sadece ve sadece tek bir hedef üzerinde yoğunlaştırırsanız, dikkatleri bölünmüş olan rakiplerinizle yarışmanız ve onları alt etmeniz çok kolay olacaktır. Ayrıca, ileride çıkması mümkün “yapacak çok fazla şey var” yakınmasına dayanan mazeretleri de önceden gidermiş olursunuz. Eğer yapacak çok şey varsa, o işi yapmayın.

Bitirilmeyecekse, o işin hiç yapılmaması daha iyidir.

Başarmak

Gerçekler şöyledir: Çoğu insan hedefini tanımlamaz. Tanımlayanların birçoğu bunun için gereken hazırlığı yapmaz. Hem hedefini tanımlayan hem de bunun için hazırlık yapanların da birçoğu hedefine ulaşamayacaktır. Bunun nedeni, başka hiçbir şey düşünmeden tüm dikkati seçilen hedefe yoğunlaştıramamaktır.

Eğer hedefiniz büyük bir şirket olan BigCo’nun başkanıyla görüşmekse, BigCo’nun başkan yardımcısıyla görüşmek için çaba harcamayın. Öyle yaparsanız, sonunda sadece başkan yardımcısıyla görüşürsünüz, başkanla değil. Dahası, başkanla görüşmek için gereken zamanı

ve kaynakları boşuna harcamış olursunuz.

Aynı şekilde, BigCo'nun başkanına ulaşmaya çalışırken başkanın sekreteri size kabalık ederse, üstünde durmayın. Öfkenizi göstermeyin ve karşılık vermeyin. Küsüp gitmeyin. Sekretere nezaket dersi vermeye kalkmayın. Eğer kendinizi kaptırıp, tepki gösterirseniz rotanızdan bir hayli saparsınız. Hedefe giden önemli bir yolu kapamış olursunuz.

Eğer hedefiniz bir işi iki gün içinde bitirmekse ve gerçekten de o işi iki günde bitirmek istiyorsanız, o iki gün boyunca ahbap görüşmeleri yapmayın. O iki gün içinde dostlarınızla, ailenizle zaman geçirmeyin, dengeli bir hayat sürmeye çalışmayın. Bunun yerine bütün zamanınızı ve enerjinizi o hedefin peşinden gitmeye ayırın.

Eğer hedefiniz ürününüzü satmaksa, bunu gerçekleştirene kadar telefonun başından kalkmayın. Yemek molası vermeyin, kariyerinizi yeniden değerlendirmek için durmayın. Hatta, satmayı hedeflediğiniz miktarın tamamını satana kadar hiç ara vermeyin.

Özür dilemenizi gerektiren şeyler olmuşsa, hedefinize ulaştıktan sonra bunun için bol bol zamanınız olacaktır. Belki şu gerçeği bilmeniz sizi rahatlatabilir. Başarılı insanlar özür dilemek için diğerlerine göre çok daha az zaman harcarlar.

Pek çok insanın hedefine ulaşamama nedeni, yarı yolda hedef değiştirmesidir. Bunu neden yaparlar? Çünkü bir hedef uğruna gözü kara bir kararlılıkla çalışmak zordur. Bir hedefte değişiklikler yapmak veya bundan vazgeçmek, engeller karşısında sebat etmekten çok daha kolaydır.

Önce hedefin önemsiz görünen küçük bir parçasını değiştirirsiniz. Bitirme zamanını bir saat geciktirmek, ya da bir ürünün bir parçasını projede olduğundan daha sadeleştirmek gibi şeyler. Sonra başka bir şeyi, ardından yine bir şeyi değiştirmek istersiniz. Sonunda bir bakarsınız ki, bütün planınız değişmiş. *"Din Pruta KeDin Me'ab"* **(Bir kuruşunu harcarken de yüz kuruşunu harcıyormuş gibi düşün.)** Küçük bir değişikliği de önemli bir değişiklik yaparmış gibi ciddiyetle ele almalısınız.

Küçük bir geri adım her zaman "küçük" bir geri adım değildir. Verilen küçük bir taviz her zaman önemsiz olmayabilir. Bu nedenle, bir değişiklik her ne kadar akla yatkın gelse de, her ne kadar gerekçeler uydurulabilse de ve her ne kadar yeni bir plan artık gözünüze daha hoş görünse de, hedefinize ulaşana kadar o hedefin peşini bırakmayın. Bunu yapmadığınız taktirde kendinizi pes etmeye ve başarısız olmaya alıştırırsınız.

Tabii, bir de hedefi uğruna çabalayıp hedefine ulaştıktan sonra hayat boyu pişman olanlar hakkında anlatılan masallar vardır. Bunlar doğru değildir. Bu masalların çoğu kendi hedeflerine ulaşmayı başaramayanlar tarafından uydurulmuştur. Kendi başarısızlıklarıyla yaşamak zorunda olup, buna kılıf uydurmak isteyenler tarafından yayılır.

İşin doğrusu şudur, hedefine ulaşmayı başaramayıp, ömrünün sonuna kadar pişman olan insanların sayısı, hedefe ulaşıp da pişman olanlardan çok daha fazladır. Kat kat fazla. Aslında her gün çoğumuzun etrafında böyle insanlar vardır. Çoğumuz böyle biri olabiliriz.

Başarısız olmayın.

ZAMANLAMA NASIL YAPILIR

ZAMANLAMA

"LaKal Zman Ve Et LeKal Hefetz..."

"Her Şeyin Bir Mevsimi vardır; Her Amacın Bir Zamanı."

LaKal Zman... Hayat karşımıza pek çok tuhaflıklar çıkarır. Bunlardan en büyüğü de, zaman, sabır ve eylemin paradoksudur.

Gençlikte dünya kadar zaman vardır, fakat sabır yoktur. Yaşlılıkta ise alabildiğine sabır vardır, fakat zaman çok azdır. Gençlikte eylem eylemsizliğe tercih edilir, oysa yaşlılar için eylemsizlik eylemden daha çekicidir.

Sabırsız eylem başarısızlığa mahkûmdur. Öte yandan, eylemsizliğe yol açan sabır da başarısızlığın ta kendisidir.

Sabırlı işadamı akıllı işadamıdır. Bir iş fırsatı görünce buna hemen dalmayın, önce şöyle bir etrafında dolanın, iyice gözlemleyin, anlamaya çalışın, biraz dürtün, hatta biraz tahrik edin. Fakat adamakıllı bir perspektif geliştirene kadar sakın o işe girişmeyin.

Sabır

"Olgunluk" diye de bilinen perspektifi kazandıran şey sabırdır. O olgunluk, insanın fırsat alanına balıklama dalmak yerine, buna objektif bir gözle bakmasını sağlar. Belki daha da önemlisi, benzersiz bir fırsat çıktığında gözlemcinin bunu tanıyabilmesi için gereken perspektifi kazandırmasıdır. Bir ekonomik bunalımı, durgunluk zamanını ve gayrimenkul çöküntüsünü yaşamamış biri için likidite riskleri sadece akademik bir kavramdır. Borsa patlamasını, fırlayan altın fiyatlarını, enflasyonu yaşamamış biri için de nakit toplayıp saklamak akıllıca tutum olarak görülebilir.

Sabır sayesinde olgunlaşmış bir fırsata gözü kapalı atlayabilirsiniz. Sabrın eksikliğinde, insan dar-bakış hataları yapmaya mahkûmdur.

Dar-bakış

Dar-bakış hataları, kişi bir nesneye sadece bir açıdan bakıp, bu algılamaya dayanarak harekete geçerse gerçekleşir. Yerde bulunan bir insanın gördüğü manzarayla havada bulunan bir kimsenin gördükleri çok farklıdır. Bunlardan hangisi arazinin doğru haritasını çıkarabilir? Hangisi arazideki yükseklikleri ve derinlikleri daha doğru belirleyebilir?

Bir şirketi, o şirketin tek bir özelliğine bakarak değerlendirmeyin. Bir başka deyişle, bir şirketin satışlarına bakarken, o şirketin zihinsel kapasitesine bakmayı da ihmal etmeyin. O şirketin satışları yakında bitecek olan bir patent üzerine dayanıyor olabilir. Ya da hiç patent yoktur ve o şirketin başarısı yakında daha büyük şirketlerin devreye girmesine yol açacaktır. Bu büyük şirketler köpek balığı gibi, sabırla o küçük şirketin satış başarısını bekliyorlardır. Tipik bir dar-bakış hatası olan son örnek, değerlendirmeyi yeni parlamaya başlayan, nakit sıkıntısı içindeki bir şirketin sadece güçlü satışlarına dayandırmaya örnektir. Böyle bir şirketin köpek balıklarını püskürtecek mali donanımı yoktur.

Bu nedenle, dar-bakış hatalarına karşı hazırlıklı olmak son derece önemlidir. **"Exemplo"** adında bir şirket düşünün, sağlam geliri var, düzenli olarak büyüyor ve yeterli nakit rezervine

sahip. Kağıt üstünde Exemplo, tam bir "kazandırıcı" görülüyor. Ne var ki, "kağıt üstü" bu şirkete bakışın sadece bir açısıdır. **Gidip Exemplo'nun personeliyle tanışın ve onlarla şirketin insanları hakkında konuşun...**ürünleri değil. **Eğer Exemplo'nıın satış elemanları mutsuzsa, analistlerin gösterdiklerine bakmanıza bile gerek yoktur.** Eğer Exemplo'nun en üst yöneticisinin dolgun bir tazminat paketi varsa, şirketin yeni bir yönetici tarafından nasıl yönetilebileceğini düşünün. Eğer Exemplo'nun dış danışmanları yakınlarda değişmişse, belki de eski danışmanların desteklemedikleri bazı tatsız şeyler dönüyordur.

Daima bir nesneye birden fazla açıdan bakmaya çalışın, göreceksiniz ki, ortaya birden fazla gerçek çıkacaktır.

İlişkilerin Zaman Değeri

Herhangi bir ilişkide geçen zamanın kendisi bile bir samimiyet yaratabilir. Arada önemli bir alış veriş olmasa bile, bir insanın bir başkasıyla yıllar boyunca teması kesmemesi o kişiler arasında bir yakınlık bağı oluşturmaya yeter. Bu nedenle bütün tanıdıklarınızla ilişkilerinizi hayatta tutun. Yılda bir kez bile olsa onları arayın ya da bir kart atın. Onlardan ne zaman bir tavsiye, bir iş ortaklığı ya da bilgi isteyeceğinizi bilemezsiniz. İlişkiyi korumak en az çabayı gerektiren, fakat en büyük karşılığı veren yatırımdır. Ve bu karşılığı da kesinlikle kaçırmamanız gerekir.

GÜCÜ NE ZAMAN KULLANMALI

GÜÇ

"Avi Yiser Etchem BeShotim VaAni Ayaser Etchem BeAkrabim"

"Babam sizleri azarlayarak yola getirirdi, ama ben sizi kırbaçla cezalandıracağım."

Avi Yiser Etchem... Büyük bilge Kral Süleyman ölmüş, ülkede birbirinden güzel anıtsal inşaat projelerini miras bırakmıştı. Ne var ki, bu projelerin maliyeti çok yüksekti. Krallığı büyük borçlar altına sokmuştu. Bu borçları ödeyebilmek için kral halkına ağır vergiler yükledi.

Kudüs'teki bu inşaat furyasından doğrudan pay alamayan on İsrail kavmi bu vergi yükünden hiç hoşnut değildi. Fakat Kral Süleyman çok sevilen bir kraldı ve yaşadığı süre boyunca bu on kavim ödeme sorunu çıkarmadı. Ama Süleyman öldükten sonra, oğlu ve taht varisi olan Rehoboam'a gidip, vergilerin ertelenmesini istediler.

Kibirli ve toy bir genç olan Rehoboam İsrail kavimlerinin bu uzlaşma çağrısını reddetti. Uzlaşmak yerine, kararlılığını göstermek amacıyla sert önlemlere başvurdu. Halka yaptığı ilk konuşmada onu dinleyen binlerce kişiye dişlerini sıkmalarını söyledi. Onun krallığı sırasında halkını, babasının zamanından çok daha ağır yükümlülükler bekliyordu.

Halk bu açıklamayı şaşkınlık ve keder içinde dinledi. Aradan birkaç gün geçtikten sonra İsrail'in **12** kavminden **10 u** İsrail Krallığı'ndan çekildi. O günden beridir de İsrail halkı bir daha hiçbir zaman tek bir yönetim altında ve tek bir yerde birleşemedi.

Gücün başarıyla kullanılması demek, çoğu kez onun uygulanmasından çok, uygulanmamasıdır.

Güç

Güç bir gereçtir. Tek başına ne olumlu ne de olumsuz değeri vardır. Yararlılığı sadece başarılı

kullanımıyla ölçülebilir. Başarısı da kolayca kanıtlanamaz. Güç yararlı olduğu kadar zarar da verebilir. Bu nedenle gücü ancak etki sınırını iyice anladıktan sonra kullanmalısınız.

Gücün Doğası

Güç her zaman ama her zaman sahibinin tahmin ettiğinden daha az etkilidir. Rehoboam kararlarını tebasına kabul ettirecek gücü olduğunu sanmıştı. Ama öyle bir gücü yoktu. Onun gücü sadece o kararları çıkarmaya yetiyordu, daha ötesine değil. **Gücü kullanmaya kalkmasıyla Rehoboam bir anda hem krallığını hem kendini yok etti.** Ne var ki, bu sonucu sağlayan da kendi gücüydü ve bu gücün kullanımıydı... Başkasınınki değil.

Kullanılan güç hiçbir zaman geri alınamaz. Bir kez devreye girdikten sonra geri dönüş yoktur. Güç kullanımının artık kendi başına bir hayatı vardır ve bu asla göz ardı edilemez. Bir fikri bırakabilirsiniz. Söylenen sert bir söz için açıklama yapılabilir. Fakat güç, bir ilişkinin dinamiğini öylesine değiştirir ki, kullanıldıktan sonra kesinlikle hiçbir şey eskisi gibi olamaz.

Gücün Kuralları

Gücün birinci kuralı onun sınırlarını bilmektir. İnsan bunu nasıl bilebilir? Dikkatli ve çok yakından tahlil ederek.

Güç kulanmadan önce kendinize sorun: Kullanmak niyetinde olduğum gücün doğası nedir? Fiziksel güç mü? Otoriter güç mü? Psikolojik güç mü? Sonra da şunu sorun: Bu çeşit gücün doğal sınırları nelerdir? Örneğin, fiziksel güç bir ülkeyi *fethetmeye* yarayabilir fakat iş bir ülkeyi *yönetmeye* geldi mi, tamamen yetersiz kalır. Rehoboam örneğinde olduğu gibi, otoriteden kaynaklanan gücün yaptırımı olabilmesi için, o otoritenin kendi gücü olmalıdır. Rehoboam'ın otoritesi hiç sınanmamıştı; bu yüzden de o otoriteden kaynaklanan güce güvenmesi budalalıktı.

Gücün bir sonraki kuralı, insanın bunu ne zaman kullanacağını bilmesidir. Gücü ancak ikna edemeyeceğiniz belli olduğu zaman kullanmalısınız. Uygulanması halinde çıkacak sonuç sizin için tek kabul edilebilir sonuçsa, gücü o zaman kullanmalısınız.

Bir durum düşünün: Bir perakendecinin, ürününlerinizi rakibinizin ürünlerinden daha iyi sergilemesini istiyorsunuz. Farzedin ki, ürününüz bu perakendeci için çok önemli, çünkü bunun sayesinde dükkanlarına gelen müşteriler başka şeyler de satın alıyorlar. Bu olgu size güç kazandırır. Ekonomik bir güçtür, çünkü elinizde bu perakendecinin ekonomik durumunu daha iyi veya, daha kötü hale getirme imkanı vardır. Yine farzedin ki, daha iyi sergilenmek için bu perakendeciye defalarca rica ettiniz, fakat hiç tınmadı.

Artık karar verme zamanıdır.

İkna edemediniz. Ekonomik gücünüz var. Ürünlerinizi o perakendeciden çekebilirsiniz. Eğer sizin için tek kabul edilebilir sonuç rakibinizden daha göze çarpıcı biçimde sergilenmekse, bu tehdidi öne sürerek gücünüzü kullanmalısınız. Ama Rehoboam'ı da unutmayın. Tebası onun gücüne boyun eğmektense, o gücü göz ardı etmeyi yeğlemişti. İnsanlar ve şirketler her zaman rasyonel ekonomik modelleri izlemeyebilirler. O perakendeci de ekonomik sıkıntıyı ve gelir kaybını göze alıp sizin gücünüze teslim olmayabilir.

Kabul edeceğiniz başka bir sonuç olabilir mi?

Eğer o perakendeci ürünlerinizle özel promosyonlar dağıtmanıza izin verse, bununla yetinir

misiniz?

Perakendeci size belirli bir minimum satış güvencesi verse ve böylece sergilenme önceliği riskini kendi üstüne alsa, bununla yetinir misiniz? Amacınıza erişmek için mutlaka başka yollar da vardır.

Uygulanmayan gücün (uygun zamanlarda bile) sahibine getireceği kazanç, bunun uygulanmasından daha büyük olabilir.

Gücün son kuralı, kullanma sonrasının da hesabını yapmaktır. Genel bir ilkeye göre, güç kullanımının istenen sonucu vermesi çok ender görülen şeydir, fakat hemen her zaman o alanı kullanım öncesi halinden farklı hale getirir. Bu nedenle güç kullanmanın sonucunu değerlendirirken, ortaya çıkacağına inandığınız sonucun başka seçenekleri olup olmadığını düşünün. Böyle yaptığınız taktirde, hiç kuşkunuz olmasın, ilk düşündüğünüzden farklı bir seçeneği tercih edeceksiniz.

SESSİZLİK NASIL MÜTTEFİKİNİZ OLUR

SESSİZLİK

"Siyag LeKhokma Shtika."

"Sessizlik Bir Zeka Belirtisidir."

Siyag LeKhokbma... Eski İsrail bilgeleri sessizliğin değerini Aramî dilinde sadece üç sözcükle tanımlamışlardı. Zaten, başka nasıl olabilirdi ki? Bu üç Aramî sözcüğü, *Siyag Lekhokhma Shtika,* Anglo-Sakson uzantısı olan "Sükut Altındır" deyişini aşan bir felsefeyi açıklamaktadır, ikinci deyiş sessizliğe pozitif bir değer yakıştırırken, Aramîce olanı, sessiz bireye bir pozitif değer, yani, bilgeliği yakıştırmaktadır.

Sessizliğin Değeri

Sessizlik olumsuz haliyle tanımlanır; tanımını yaparken onun olmadığı şey açıklanır. Ses değildir. Sadece başka bir şeyin yokluğunda var olabilir. Bu nedenle sessizlik bir kendini tutma hareketidir. Bunu ancak ihlal etmemekle yaratabilirsiniz.

Sessizlik bir boşluktur; doldurulması ya da, doldurulmaması gereken bir boşluk; tercihe bağlıdır. Dolayısıyla da, sessizliğin değeri sadece ve tamamen sessizliği koruyan kişi tarafından belirlenir. Bunun korunması ise, o kişinin bilgeliğinin göstergesidir.

Konuşmanız Gerekmiyorsa... Konuşmayın

İş hayatında çoğu kez suskun kişilerin çok zeki insanlar olduğu sanılır. Suskun insanların derin düşünceler içinde oldukları ve tahliller yaptıkları varsayılır. Bunun tersini gösteren bir kanıt yoksa böyle düşünmek hiç yanlış değildir.

Konuşmaya başladığınız ana kadar sizin hakkınızdaki önyargı, sizin zeki olduğunuzdur. Suskun kişinin güven vermesi için fazla çaba harcaması gerekmez. Oysa, konuşkan kişinin zeki olduğuna inanılması için gerçekten de zeki olması gerekmektedir. Bir kez ağzınızı açtınız mı ve diliniz devreye girdi mi, artık riskli bir yolculuğa çıkmışsınız, demektir.

Konuşma bir mayın tarlasıdır. Her bir sözcük bir mayındır ve konuşma süreci haritası olmayan bir arazidir. Ne kadar çok konuşursanız, mayın patlatmanız ihtimali o kadar artar.

Yersiz Suskunluk Herkese Aittir; Yersiz Konuşma Sadece Sahibini Bağlar

Gereksiz yere konuşmak bir güçsüzlük ve güvensizlik belirtisi olarak görülebilir... Ve çoğu kez de öyledir. Bunun nedeni, bir başkasıyla beraberken sessiz kalınmasının çoğu kimse için huzursuz edici olmasıdır. Bu kimseler böyle durumları çare bulunması gereken bir sorun olarak görürler. Onlara göre böyle durumlarda bir anormallik vardır ve içinde bulunan kişileri küçük düşürür. Bu kimseler karşılarındaki insanın da kendileri gibi huzursuz olduğu varsayımıyla, sessizliği gidermeye kalkışırlar. Böylece huzursuzluğu gidermek ve bu konuda öbür kişiye de yardımcı olmak amacıyla konuşmaya başlarlar.

Bu, biçimsiz bir duruma gösterilen gergin bir tepkidir. Ve ne tuhaftır ki, karşınızdaki dinleyici sizin nezaketinizi algılamak yerine, onun huzursuz olmaması için kendi saygınlığınızı harcayabileceğiniz izlenimini edinir. Konuşmakla karşınızdaki insana vereceğiniz mesaj şudur: **Size hizmet etmeye hazırım.**

Bu tuzağa sakın düşmeyin.

Eğer yersiz bir suskunluk varsa ve havadan sudan konuşmak gerekiyorsa, bırakın bu yükü karşı taraf üstlensin. Boşluğu doldurma işini karşınızdakine bırakmakla, kendi huzurunuzun sorumluluğunu karşı tarafa yıkmış olursunuz ve bunun uzantısı olarak görüşmenin diğer yanlarıyla, örneğin o işle ilgili tutumlarıyla da sizi tatmin etme sorumluluğunu üstlenmiş olurlar.

Ayrıca karşı taraf ya ne söylediğini iyi düşünmek zorunda kalacaktır ya da mayın tarlasında yürüme riskine girecektir. Bakın bu da size stratejik bir koz kazandırmış oluyor. Ve unutmayın: Siz konuşurken, karşı taraf düşünüyor olacaktır. Bir iş görüşmesinde siz düşünecek durumda değilken, karşınızdakine bu imkânı vermek hiç istenilir şey değildir. O halde, bırakın öbür taraf konuşsun, siz düşünün.

Son bir nokta: Bu kural kabalık veya “soğukluk” noktasına varana kadar suskun kalmak anlamına gelmez. Bir cümle söylemek yerine, bir gülümsemeyle de gereken sıcaklığı ifade edebilirsiniz. Art arda sözcükleri boşaltmak Verine, başınızı olumlu anlamda sallamakla da dostluk gösterisinde bulunabilirsiniz. Anlatmak istediğim şey özetle Şudur: Gevezelik etmeyin!

Birkaç kelime söylemenizin kaçınılmaz zorunluluğu varsa, konuşun, fakat hiçbir şey söylemeyin. Budala durumuna düşmeden bunu becermek sandığınız kadar zor değildir.

“Açık” soru tekniğini kullanın.

Açık soru, olabilecek en basit soru biçimidir. Sorunun kendisinde bir cevaba yöneltme veya, bir yargı yoktur. **Çocukların bilgi edinmek için sordukları biçimdedir.** Siz de bunu çocukların kullandığı amaçla kullanın.

“Nerede yaşıyorsunuz?” “Adınız nedir?” “Ne yapıyorsunuz?” Bunlar tipik açık soru örnekleridir, istediğiniz kadar inceleyin, bu soruların içinde soruyu soran hakkında veya cevabında gizlenmiş bir şey bulamazsınız. Tıpkı herhangi bir kimsenin keyfine göre dolduracağı boş ve hantal bir araç gibidir.

“Roma’da mı yaşıyorsunuz? “Adınız Angelo mu?” “Yemek mi yiyorsunuz?” gibi sorular da yukarıda örneklerini verdiğimiz çeşidin tam tersidir. Bunlar kapalı sorulardır. Uzun bir karşılığa davet yoktur. Cevap zaten sorunun içindedir. Kısa bir evet ya da hayır ile veya bir baş sallamakla cevap verilebilir. **Kapalı bir soru karşınızdaki insanı sadece evet veya hayır demeye zorlar.**

Bu sizin düşmanınızdır. Kullanmayın. Siz çocuk olun.

Meraklı olun.

Açık sorunun kapalıya göre güzelliği, evet/hayır ile cevaplanmamasında yatar. “Seni ilgilendirmez” gibi bir tepki de olsa, yine de verilen cevaba özgün bir düşünce girmek zorundadır. Sonuçta o ters cevabı da alsanız, yine bir kapalı soruya göre daha çok bilgi edinmiş olursunuz.

Açık soru sorduğunuz zaman karşınızdakine uygun bir cevap (bazen uygun olmayabilir de) seçip, kendi gönlünce bunu genişletme imkanı vermiş olursunuz. Oysa, kapalı soru sormakla, karşınızdakine kabul edeceğiniz cevabın sınırlarını çizer, sadece kısa bir karşılık

beklediğinizi ima edersiniz.

Bu iki tip soru arasındaki keskin farkın en kolayca görülebileceği yer mahkeme salonlarıdır. Açık sorular avukat kendi tanığım doğrudan sorguladığı zaman kullanılır. **Kapalı sorularsa sadece çapraz sorgulamada veya karşı tarafın tanığı sorgulanırken uygulanır.**

Avukat, doğrudan sorgulama sırasında müşterisinin hikayesini en ufak ayrıntısına kadar anlatmasını ister. Bu nedenle de açık sorular kullanır. Oysa, çapraz sorgulama sırasında aynı avukat karşı tarafın tanığını kendi istediği doğrultuda yönlendirmek için kapalı sorularla sıkıştırır. Kapalı soru, yapısı gereği kapalı cevap alır ki. Bu da soranın yönlendirdiği cevap olur. Çapraz sorgu yapan, istediği cevabı karşısındaki kişinin ağzına kendi elleriyle yerleştirir.

Siz çapraz sorgu yapmayacaksınız. Dua edin, size yapan da olmasın.

Açık soru konuşma musluğunu açar. Size başkalarının karasularında gezinme imkanı verir. Yeterli sayıda açık soru sormakla, görünüşte karşılıklı konuşma olduğu sanılan, ama aslında tek taraflı, uzun bir konuşmayı yönlendirmiş olursunuz. Ustalaştığınız zaman, bir daha hiç bilgi vermek zorunda kalmazsınız.

Açık soru sizi hiç hüsrana uğratmaz. Konuşmayı başka birinin sürdürmesini istiyorsanız, ona bir açık soru sorup, konuşma fırsatı verin. Bu tekniğin çok başarılı olmasının basit nedeni, çoğu insanın kendisi hakkında konuşmayı çok sevmesidir. Fırsatını buldu mu, pek çok insan, hatta en kasıntı işadamları bile (aslında özellikle, kasıntı işadamları) hiç tanımadıkları kişilere hayat hikâyelerini anlatırlar. İşin gerçeği şu ki, çoğu insan fırsatını buldu mu saatlerce kendisi hakkında konuşur fakat bir an bile karşısındakinin tek kelime etmediğini fark etmez.

Bilgi depolayın

Sessizlik sisteminin anahtar maddesi "açık" sorudur ve bunu mümkün olduğunca sık kullanmaktır. Bütün diğer avantajları bir yana, karşınızdaki kişinin ağzından yığınla bilgi edinip deponuza atabilirsiniz. Konuşanın cevaplarından ve yorumlarından o kişinin kafa yapısını, hedeflerini ve ihtiraslarını bile öğrenebilirsiniz.

Örneğin, beğenilen bir restoran hakkındaki bir konuşma size konuşanın mutfak tercihlerini, sosyal ortam tercihlerini, malî duyarlılıklarını, alışkanlıklarını ve bunlar gibi daha pek çok yararlı bilgi sağlayacaktır. Bu bilgi daha sonra atacağınız adımı planlamanıza, bir sonraki sorunuzu hazırlamaya ve çoğu kez, bütün pazarlık stratejinizi belirlemenize yardım eder.

Tarafsızlık Kuralı

Süregelen konuşmaya özgün bir şeyler katmanız kaçınılmaz hale gelirse, o zaman en tarafsız konuyu alıp bunu en tarafsız ses tonuyla ortaya atın. Bu, gerçekten bir sanattır ve kullanılmadan önce provası yapılmalıdır. Hedefiniz bir kenti, restoranı, spor takımını veya buna benzer "cansız ve duygusuz" bir konuyu tartışmaya açmak, ama bu konudaki tutumunuzu karşınızdakine belli etmemektir.

"Berlin de ne kenttir ama... Gerçekten... Tabii, bölünmüş durumundayken çok farklıydı."

Şimdi bu cümleleri düşünün. Tarafsızlık Kuralı'nın güzel bir örneği. Konuştunuz, sıranızı savdınız ama hiçbir şey söylemediniz. Karşınızdaki insan sözlerinize bakıp sizin Berlin'i sevdiğinize hükmedebilir mi? Nefret ettiğinize? Hiç umurunuzda bile olmadığına?

Tarafsızlık Kuralını kullanarak, hiçbir şey söylemeden saatlerce konuşma sanatını

sürdürmeniz mümkün olacaktır. Bu biçimdeki gevezelik eğer doğru değerlendirilirse muazzam yararlar sağlar.

Tarafsızlık Kuralı birisinin gözüne girmek için kullanılmaz. Kullanma amacı o birisi hakkında bilgi edinmektir. Bunu yaptıktan sonra o bilgiyi nasıl değerlendireceğiniz size kalmıştır. Kimi zaman karşınızdakiyle uyumlu bir tavır almak istersiniz. Bazen de tersi olabilir. Önemli olan, ne çeşit tavır alırsanız alın, bunu önceden düşünerek ve hesap ederek yapın... işi şansa bırakmayın.

Hiçbir Zaman Gönüllü Bilgi Vermeyin

Her konuda en az iki konum vardır. Çoğu durumda daha da fazla olabilir. Pazarlığın ön aşamalarındayken, yani, daha kur yapıyorken konumunuzun arzuladığınız hedefe uygun olmasını istersiniz. Bu yüzen de son konuşan siz olun. Ya da, konuşun, fakat hiçbir şey söylemeyin. Unutmayın ki karşınızdaki kişinin sizinle aynı fikirde olma ihtimali (havadan bahsetseniz bile) yüzde elliden çok değildir.

Bir uzlaşma sırasında bir konuşmacının yapacağı en büyük hata, gönüllü olarak bilgi vermektir. Yani, karşınızdaki kişiye ya da olası iş ortağınıza daha önceden bilmediği ve özellikle de sizden sormadığı bir şeyi söylemektir.

Bu, her ne kadar çok belirgin görünse de, emin olun, en yaygın ve sık tekrarlanan hatadır. Bu kuralı çiğnerseniz, bedelini ödersiniz. Ve unutmayın, daima bir bedel olacaktır.

Size adınızı sordukları zaman, adresinizi de söylemeyin.

Hangi ülkeden olduğunuzu sordukları zaman, ev adresinizi de söylemeyin.

Teklifinizin ne olduğunu sordukları zaman, teklifinizin ardındaki mantıktan söz etmeyin.

Size yöneltilen her soruyu olabilecek en dar anlamda alın ve o dar anlamda cevaplayın.

Haber bilgidir ve bilgi de güçtür. Bilgi sizin cephaneliğinizdeki en güçlü silahtır. Eğer rakibinize ikram edilirse, artık onun cephaneliğine girmiş sayılır, sizde değildir.

Çok sık anlatılan bir örneği düşünelim: Trafik polisi, hız limitini aşan sürücüye, kaç kilometreyle gittiğini biliyor musun, diye sorar. Böyle bir soruya verilecek tek cevap vardır: Hayır. Ne var ki, pek çok sürücü buna evet, der ve hız limitinin üstünde bir sayı söyleyiverir.

Kesin Bilgi Vermeme Kuralı

"Fazla" bilgi vermekten kaçınmayı öğrenmek şarttır. Bunu zarif bir şekilde yapmak yani bu sırada kaçamak cevap veriyormuş gibi görünmemek ise başlı başına bir sanattır.

Sadece ve sadece sorulan soruya cevap verin. Asla daha fazlasını değil. Ve cevabınız elden geldiğince belirsiz olsun.

Şu örnekleri düşünün: Kesin Bilgi Vermeme Kuralı'na göre, **"Adınız nedir?"** sorusunun cevabı, **"Joseph Ben Hannan,"** değil, sadece **"Joe"** olmalıdır.

"Kaç yaşındasınız?" sorusunun cevabı **"kırk"** değil, **"orta yaşlı"** olmalıdır.

"Onu ne kadar zamandır tanıyorsunuz?" sorusunun cevabı **"On yıl"** değil, **"Uzun zamandır"** olmalıdır.

Sizin hesabınıza kaç kişinin çalıştığı sorulduğu zaman, sakın çalışanlarınızın sayısını

vermeyin. Soru bu değildir. Aslında, şöyle düşünün: işçilerinizin sayısı sizin hesabınıza çalışanların sayısına eşit midir? Tabii ki değildir.

Amacınız karşınızdakini etkilemekse, sizin hesabınıza çalışan insanların sayısına dışarıdan tuttuğunuz avukatları, muhasebecileri, danışmanları, karınızı ve gün boyu size yararı dokunan kim varsa, onları da katın.

Amaç şirketinizi olduğundan küçük göstermekse, o zaman hesabınıza çalışan insanların arasına aslında bordronuzda olan, ama bütün gün aylaklık eden sülükleri katmayın.

O halde, dikkat: Size nerede yaşadığınız sorulursa, ülkenin adını verin, eyaletin değil; eyalet sorulursa, bölgesini söylemeyin; bölge sorulursa, kenti söylemeyin; kent sorulursa semti söylemeyin; semt sorulursa sokak adını söylemeyin; sokak sorulursa, evin numarasını söylemeyin.

Ne kadar az bilgi verirseniz, bunu izleyen cevaplarınızda o kadar esnek ve yaratıcı olabilirsiniz. Ne kadar çok bilgi verirseniz, o kadar daha gerçeklerle örülmüş yapışkan bir ağ içine kıstırılırsınız.

Soru Soranın Kotası Kuralı

Bir insanın mahremiyetine burun sokmadan bilgi toplamanın toplumca kabul edilebilir bir sınırı vardır. Bu kotayı aştığınız an, bulunduğunuz ortamda gözden düşersiniz. Bu kotayı aşmanız demek, o ilişkideki hassas dinamiği aleyhinize çevirmek anlamına gelir.

Bu kuralın güzelliği, işlerliğindedir. Çoğu kez, sizin o ana kadar kurnazca gizlediğiniz şeyleri isteyeceğinden korktuğunuz o bir sonraki soru hiç gelmez.

Bu çekinilen sorunun hiç sorulmaması birçok nedene bağlıdır, ama bunların başında kimsenin fazla meraklı görünmek istemeyişi gelir. Ve eğer size soran kişi sürekli takip sorularıyla üstünüze gelip, ayrıntılara girmeye çalışıyorsa, ona burnunu çok uzattığını belli edin; bunu kabalık olarak kabul etmeyecektir.

Bu nedenle, öğrenmek istediği en küçük bilgi kırıntısı için karşınızdaki kişiyi soru sormak zorunda bırakırsanız, kısa zamanda soru kotasını dolduracak ve sorgulamasını o günlük orada kesecektir. Siz ne kadar gönüllü cevaplar ikram ederseniz, o kişinin kotasında o kadar daha çok yer kalır ve işi kolaylaşır.

Sorulmayan Soru Kuralı

Bir önceki, bilgi ikram etmeye karşı olan kurala benzer başka bir kural da, Sorulmayan Soru Kuralı'dır.

Sorulmayan soru, tıpkı bir sanrı (serap) gibi, sadece bunu işiten kişinin zihninde var olur. Sorulmadığı halde sorulmuş gibi görünen, dolayısıyla cevap beklendiği sanılan sorudur. Bu çeşit sorunun kendisi aslında zararsızdır. Zararlı olan, sorulmamış soruya gereksiz yere verilen cevaptır.

Genel gözlem bu kuralı erkeklerden çok kadınların çiğnediğini ortaya koyuyor. Bu nedenle kadın Savaşçılar bu kurala özel dikkat vermek zorundadırlar.

Karşımızdakini memnun etme arzusuyla, hoşsohbet veya cana yakın olmak için kimi zaman bir şey sorulmadan önce cevap verme eğilimindeyizdir. Başka bir deyişle, zihninizde bir

sonraki soruyu "işitir" gibi olursunuz. Aslında, çoğu zeki insan gibi sıradaki soruyu tahmin etmişsinizdir. Ve "zaman kazanmak" için veya karşınızdakine ne kadar zeki olduğunuzu göstermek amacıyla sorulmamış soruyu cevaplarsınız.

Hata edersiniz.

Sorulmamış soruyu cevaplamakla, karşınızdaki kişinin bilmediği, belki de sormayı bile düşünmediği bir şeyi gönüllü olarak açıklamış olursunuz. Sorulmamış soruyu cevaplamakla karşınızdaki kişinin soru kotasını büyütüp, sizden daha çok bilgi koparma hakkını artırmış olursunuz. Dahası, karşılıklı konuşmanın dengesini değiştirip, kontrolü karşınızdaki kişiye vermiş olursunuz çünkü artık siz memnun etmeye hevesli konumundasınızdır.

O halde, adınız sorulduğu zaman sadece adınızı söyleyin, arkadaşlarınızın size ne ad taktıklarını değil. Ne iş yaptığınız sorulursa, sadece ünvanınızı bildirin, görev tanımınızı değil.

Ve eğer size "sermayenizin" ne olduğu sorulursa, cevap verin (istiyorsanız), ama bunun önemli bir kısmının değerli bir mülkün satışıyla sağlandığını eklemeyin. Bu bilgi ayrı bir soru gerektirir. Karşınızdakini her bilgi için soru sormaya zorlamakla hem onu yorarsınız hem de başka sorular sorma hakkını daraltırsınız.

Kesin Bilgi Vermeyin kuralıyla bu kural arasındaki ince, fakat önemli farka dikkat edin. Bu kurala göre siz sadece sorulan sorulara cevap verirsiniz; ne eksiğiyle ne fazlasıyla. Kesin Bilgi Vermeyin kuralına göreyse, sorulan soruya net cevap vermeyerek karşınızdakini raydan çıkarabilirsiniz.

Her iki kuralı da sık sık kullanmanızı öneririm.

HİÇBİR ŞEYİ VARSAYMAYIN

" ***Ve Natati Lekha... Et Kol Eretz Canaan. "***

"Ve Moshe Shalach Otam LeRagel Et Eretz Canaan..."

"Ve Ben Sana Bütün... Kenan Ülkesi'ni bahşedeceğim."

"Sonra Musa Onları Kenan Ülkesi'ne Casusluk Etmeye Gönderdi..."

Ve Natati Lekba... Burada çok özel bir öykü vardır. Yüce Tanrı İbrahim ve soyuna Kenan Ülkesi'ni vaat etmiştir. İbrahim'in soyundan olan, Tanrı'nın Kenan Ülkesi'ni vaat ettiği, Tanrı'nın kendini göstermiş olduğu ve uğruna mucizeler yarattığı Musa, tanrının vaat ettiği ülkeyi bir kez kontrol etmek ister. Musa'nın Kenan Ülkesi'ne casus gönderme amacı Tevrat'ta (Eski Ahdin ilk beş kitabı) şöyle açıklanır: ··· "toprağın ne olduğunu, orada yaşayan insanların güçlü mü güçsüz mü, iyi mi kötü mü, şişman mı zayıf mı, sayılarının az mı çok mu olduğunu öğrenmek..."

Neden? Eğer Musa Tanrı'nın bu ülkeyi ona ve halkına bahşettiğine inanıyorsa neden buraya casus gönderiyor? Musa, Tanrı'nın Kenan Ülkesi'ni İsrail halkına teslim edebileceğinden kuşku mu duyuyor? Musa, Tanrı'nın İsrail halkına değerli bir armağan olarak Kenan Ülkesi'ni seçmesinden kuşku mu duyuyor? Eğer öyle değilse, Kutsal Kitap'ın verdiği mesaj nedir?

Hiçbir şeyi varsaymayın.

Varsayım Yapmayın

Bir yöneticinin karşılaşabileceği en büyük tehlike, var olduğunu bilmediği tehlikedir. O yöneticinin tehlikenin varlığından habersiz olmasının nedeniyse, ya başka birinin yaptığı yanlış durum değerlendirmesi yüzündendir ya da önceden vermiş olduğu bir talimatın yerine getirildiğini varsaymasındandır. Önemli durumlarda asla varsayım yapmayın.

Önemli bir mesajın sizin istediğiniz biçimde iletileceğini varsayabilir misiniz? Hayır. Başladığınız bir işlemi sizin planladığınız biçimde başkalarının bitireceğini varsayabilir misiniz? Hayır. Talimatlarınızın tam sizin bildirdiğiniz biçimde uygulanacağını varsayabilir misiniz? Hayır. O halde, bütün bunlar her şeyi sizin yapmanız gerekir, anlamına mı geliyor? Hayır.

Eğer o iş birinci derecede önemliyse, kendiniz yapın. İkinci dereceden önemi varsa, başka birininin yapmasına izin verin, ama yapılmış olduğunu varsaymadan önce mutlaka kontrol edin. Eğer üçüncü derecede önemli bir işse, başka birine yaptırın, ama yapılmamış olabileceğini düşünerek davranın.

Birinci derecede önemli iş, eğer ilk defasında doğru biçimde yapılmazsa, sonradan düzeltmesi mümkün olmayan iştir, ikinci derecede önemli iş, eğer ilk defasında doğru yapılmazsa, daha sonra düzeltmesi mümkün olan, fakat bunun için maddi, manevi bedeller ödenecek olan iştir. Üçüncü dereceden iş, ilk defasında doğru yapılmazsa düzeltilebilir ve maliyeti de pek yüksek olmaz.

Federal Express kargo şirketi bütün ticaretini birinci dereceden işleri yerine ulaştırma vaadi üzerine kurmuştur. Ama göndereceğiniz kargo gerçekten de o gece alıcının eline geçmeliyse, yani, bunun gerçekleşmemesi düzeltilemeyecek bir sonuca yol açacaksa, Federal Express ile göndermeniz iyi olur mu? Hayır. Atlayın uçağa kendiniz götürün.

Hangi işlerin birinci, ikinci veya üçüncü derecede önemli olduğunu belirleyecek kesin ve kestirme kurallar yoktur. Her işin kendine özgü özelliği vardır. Yapılacak şey, her durumu tahlil edip kendinize göre sınıflandırmaktır. Sonra o işi kendiniz mi yapacağınıza, yoksa başka birine mi havale edeceğinize karar verirsiniz.

İşinizle ilgili birinci dereceden önemli konulara birkaç örnek: Bağımlı olduğunuz kişilerle yapacağınız toplantıların ayarlanması; bağımlı olduğunuz kişilere yapılacak ödemeler, başkalarının bağımlı olduğu işlerin yerine getirilmesi.

Varsayımlarınızın Sınırlayın

Herkesin bir varsayımı vardır. Böyle olmasaydı, hiçbir şey yapamazdık. Güneşin doğudan doğduğunu varsayarsınız. Şimşek çaktıktan sonra gök gürültüsü geleceğini varsayarsınız. Gecenin ardından gündüz olacağını varsayarsınız. Bunlar her ne kadar varsayımsa da, buna bel bağladığınız için herhangi bir zarar görmezsiniz.

Fakat, ya bir adamın karısını sevdiğini varsaymak? Bir çocuğun ebeveynlerinden önce ölmeyeceğini varsaymak? Profesyonel bir kişinin doğru yönde hareket edeceğini varsaymak? Bir sözleşmenin yerine getirileceğini varsaymak?

Eh, ne demişler... öyle varsayın, ama temkinli olun. Bunu yapmanın en iyi yolu da yapacağınız varsayımların sayısını mümkün olduğunca az tutmaktır. Bir adım attıktan sonra İkincisini atabilmemiz için elbette, yığınla varsayımı kucaklamak zorundayız. Telefonların çalışacağını,

paketlenmiş gıdaların sağlıksız olmadığını, suyun temiz olduğunu varsaymamız gerekiyor. Ne ki, bazen bir şeye güvenmemiz yerinde olurken, diğer zamanlarda yersizdir. Ancak, geçmiş deneyimlerimize güvenerek böyle varsayımlarda bulunmazsak, her adımımızdan önce bir şeyi denemeye, sınamaya ve doğrulamaya kalkarsak uygar bir dünyanın sakinleri olarak hiçbir şeyi yapamaz hale geliriz.

Seçeneğimiz bu olunca, deneyimlerimizin de ışığı altında bazı temel varsayımlar yaparak mantıklı bir risk üstlenebiliriz. Bir balıkçı gel git olayını varsaymak zorundadır. Deniz yükseldiği gibi çekilecektir. Tabii, her gün bunun gerçekleştiğini gözleriyle görmek için bekleyebilir ama o zaman da balık tutamaz. Bir seyir görevlisi de, dünyanın oluştuğu günden beri güneşin yine doğudan doğacağını varsaymak zorundadır.

Bu gibi somut bilgilere dayanan varsayımlarda bulunmanın sakıncası yoktur. Ama sizin kişisel deneyimle kazandığınız bir bilgiye dayanmayan ve varsayım yanlış olduğu taktirde size pahalıya patlayacak durumlarda başkasının bilgisine ve deneyimine bel bağlamayın.

KUTUNUN DIŞINDA DÜŞÜNMEK

“ ***Ve HaMetim Asher Hemit BeMoto Rabim MeAsber Hemit BeHayav. ”***

“Böylece Ölürken Öldürdüklerinin Sayısı Sağken Öldürdüklerini Aşıyordu.”

Ve HaMetim... Samson’un günümüzde bilinen hikayesi büyük bir cesaret örneğidir–, bir kişinin halkının iyiliği için kendini seve seve feda edişinin destanıdır. Burası doğru. Fakat aslında Samson’un hikayesi bundan daha önemlidir. Bu hikâye alışılmışın dışında düşünebilmeyi anlatır. Bir adamın eşsiz bir gereç geliştirip ciddi bir soruna hiç beklenmedik bir çözüm bulması hakkındadır. Hikaye yaratıcılık hakkındadır.

Herkes hayattayken savaşabilir. Samson ölüyken savaştı.

Samson kördür ve bağlanmıştır. Filistinliler’in tutsağıdır. Görünürde tamamen çaresizdir. Kolosyumun sütünlarına bağlı haldeyken, değil başkalarına, kendine bile zarar veremeyecek durumdadır. Alışılmış kalıplar içinde, bu görüş doğrudur.

Hiç alışılmadık üzere, dolasıyla hiç kimsenin beklemediği bir şekilde Samson sütünları iterek devirip, kolosyumu yıktı ve kendisiyle birlikte binlerce Filistinli’ye mezar etti.

Samson’dan önce, kendini yok ederek başkalarını yok etmek bilinen bir şey değildi. Samson’dan sonra hiç unutulmadı.

Kutunun dışında düşün. Yoksa kutuyu kaybet.

Yaratıcılık

Özgün fikirler üretebilmek, başkalarının yapamadığını yapabilme hüneri, bir kez ortaya atıldıktan sonra herkesin, neden daha önce düşünemediğine şaştığı bir noktayı akıl etmek, işte, yaratıcılık budur. Ne öğretilebilir, ne satın alınabilir. Bir insanın göz rengi gibi tanrı vergisidir. Ancak güç kadar, çeviklik kadar veya, zeka kadar somut bir niteliktir. İnsanlararası etkileşimde en az para, nüfuz ve bilgi kadar önemli bir faktördür. Yaratıcı bir aklın gücü asla göz ardı edilmemelidir. Ve yaratıcı akıl her zaman sizin tarafınızda olmalıdır.

Samson, Gaza’da Filistinlileri devirdiği zaman bunu yapabilmesinin nedeni, kendisini yok etme planı içinde bunu planlayanların da yok edilişini görebilmesidir. Görünüşte çözülmez

gibi görünen bir soruna yaratıcı bir çözüm bulmuştu.

Olanaklarınız arasında yaratıcılığın bulunmasını nasıl sağlayabilirsiniz? Buna sahip olan kimseleri bunu kullanmaya teşvik ederek. Ekibinizdeki yaratıcı elemanın farklı düşünmesine ve gerekiyorsa, farklı olmasına izin verirsiniz. Yuvarlak bir deliğe kare şeklindeki taşı zorla sokmaya çalışmazsınız. Yaratıcı fikirlere kızmaz, alaya almazsınız. Boğmazsınız. Tersine, kucak açarsınız, özendirirsiniz, evinize davet edersiniz. Peşinen kabul edersiniz ki, her sorunun birden fazla çözümü vardır ve en belirgin olanı çoğu zaman en iyi olanı değildir.

Yaratıcılığı özendirmek, öncelikle sizin kendi sınırlarınızı tanımanızı gerektirir. Eğer kahverengi gözlü doğmuşsanız, ölürken de gözleriniz kahverengi olacaktır. Bunu kabul edin. Ama bunu kendinize uyarlamayı da öğrenin. Yani, boyunuz kısaysa, daha uzaması için çalışmayın... gidip bir merdiven alın.

Yaratıcı olmayan bir aklın en iyi niteliği, yeniliklere açık olabilmesi, başkalarının fikirlerini dinleyip bunları düşünebilmesidir. Yeniliklere açık olan akıl, yaratıcı bir öneriyi kesmeden ve önyargıyla savmadan dinler. Açık akıl yaratıcı aklı sevgiyle kucaklar. Bunu yaptığı zaman açık akıl da yaratıcı akıl olur ve bunu yapmakla olanaklarının arasına pozitif bir başarı öğesi daha katmış olur.

Aklınızı daima açık tutun.

Sınırları Bir Yana Atmak

Zorlu bir sorunu çözerken en önemli nokta, bu sorunu ilk başta çözülmezmiş gibi gösteren engelleri giderecek veya etrafından dolanacak yolları bulmaktır. Yaratıcı aklın bir özelliği de bunu yapabilmesidir. Nasıl yapar? Bu engelleri yok sayarak, sınırları bir yana atarak. Yaratıcı akıl şunu sorar: **"Bu iş aslında bir sorun olmasaydı, ben nasıl yaklaşırdım? Eğer engeller olmasaydı, hangi yolu seçerdim?"**

İşin başındayken engelleri yok saymakla insan çoğu kez, daha önceden gözüne çarpan engellerin aslında hedefe giden en iyi yolda bulunmadığını anlar.

Şirketinizin mükemmel bir ürünü var. Ancak, bunun için gerekli dağıtımınız yok. Şirketinizi ve ürününüzü geliştirmek için yeterli fonlarınız var, fakat belirli bir gelir akışı olmazsa durumu uzun süre götüremeyeceksiniz. Rakibinizin ürünü sizinki kadar iyi değil fakat mükemmel bir dağıtım sistemi kurmuş. Rakibinizin dağıtıcıları onun ürününü kaybetmekten korktukları için sizin ürününüzü dağıtmıyorlar. Bu korkuları yerli veya, yersiz olabilir fakat pratikte bunun hiç önemi yok. Şu anda önemi olan tek şey, sizin ürününüzü dağıtamamanız. Siz ürünü satamayıp, gelir sağlayamadığınız takdirde, kendi dağıtım şebekenizi kurmanız da mümkün değil.

Alışılmış kalıplar içinde bakan biri bu durumu tam bir çıkmaz olarak niteler. İyi ürün var, dağıtım yok. Dağıtım olmazsa, şirketin büyümesi imkansız. Şirket büyümezse, üretim kesilecek. Ürün yok, dağıtım yok.

Bu kalıbı bir yana atın. Engelleri yok sayın. Kendi kurallarınızı yaratın.

Rakibinizi satın alın. Onun ürünlerini satmayı sürdürürken araya kendi ürünlerinizi de sıkıştırın. Kendi ürününüz pazarı ele geçirince, bunu pazarın, rakibinizin ürününden farklı bir dilimine yerleştirin. Cadillac ve Chevrolet gibi. Şimdi iki farklı pazarda iki ürününüz var ve her ikisi için de dağıtım imkanlarına sahip durumdasınız.

Çözümü bulun, sonra da sorunu yeniden tanımlayın.

Pes Etmeyin

Yaratıcılığın pek fazla tanınmayan bir özelliği de inattır... Yani, pes etmemek. Çözülmez gibi görünen bir soruna çözüm bulmakta ısrar etmek, sizi o sorunu daha yaratıcı yollarla incelemeye zorlar. Bunu yaptığınız zaman karşınıza sorunu çözmek için daha farklı yollar çıkacaktır.

Önde gelen bir serum pompası ve solüsyonu üreticisi, zaten doymuş olan hastane endüstrisine, pompalarının "yeni ve geliştirilmiş" versiyonunu satma çabası içindeydi. Satışlar istediği düzeyde olmayınca üretici pompa satışlarını toptan kesti. Bunun yerine aynı piyasaya bir yenilik getirerek, pompalarını hastanelere kiralamaya başladı. Buna karşılık hastanelerden her ay belli miktarda solüsyon satın alma güvencesi istiyordu.

Ticaretin geleneksel yöntemini ve ilk planı olan, hastanelere binlerce yeni pompa satma hedefini bir yana bırakmakla ve aynı kazancı sağlamak için birden fazla yol olabileceğini kabullenmekle, üretici firma kendi kendisinin bankeri haline dönüştürüvermişti. Böylelikle, ürününe hedeflediğinin çok üstünde pazar bulduğu gibi, eski ve yeni müşterilerini de uzun vadeli sözleşmelerle bağlayabilmişti.

Pes etmedi ve kazandı.

KAZANAN TAKIMIN İSKELETİ

KAZANAN TAKIM

"Va Ya'asof David Et Kol Ha'am Va Yelech Rahata Va Yelachem Ba Va Yelkeda. "

"Davut Bütün Halkını Topladı. Rabbah'a Gitti. Savaştı ve Fethetti."

Va Ya'asof David... Rabbah kenti Kral Davut'un son askeri fethidir. Bu nedenle de Tarih Kitabının, Davut'un kente saldırmak için bütün halkını toplayışından özellikle söz etmesi dikkat çekicidir.

Davut büyük bir savaşçıydı. Dahası, başkomutanı Yoav zaten kent dışında kamp kurmuştu ve zorlanmadan fethi gerçekleştirebilirdi. O halde, neden Davut saldırıya geçmeden önce bütün halkını topladı?

Bunu yapmasına gerek olmadığı için. Son askeri fethinin arefesinde hiç gereği yokken bir takım oluşturmakla Davut halkına bir vasiyette bulunmuştur: Birlikten güç doğar, işbirliğinden zafer.

Birlikten Güç Doğar

Savaşta olduğu gibi, ticarette de birlikten güç doğar. Savaşta sayılar belirgin bir üstünlük sağlar. Desteğiniz olmamasındansa, olması daima daha iyidir. Düşmanınıza korku salmak, salmamaktan daha iyidir. Cenahlarınıza adam ayırabilmeniz her zaman işe yarar. Askerleriniz kendi saflarında ne kadar çok kardeş savaşçı görürlerse, o kadar güven duyarlar.

Aynı şey iş dünyası için de geçerlidir. Bir tarafta, tercihen sizin tarafınızda, çok sayıda profesyonel olması karşıdaki tarafa kuvvetli bir üstünlük mesajı iletir. Her şeyden önce bu konuyu çok ciddiye aldığınızı gösterir. Bir iki profesyonelle yetinmek yerine bir ekip

oluşturmak zaman, gayret ve kaynak ister. Bunu rastgele değil, böylesini daha akıllıca ve gerekli gördüğünüz için yapmışsınızdır. Olayı ciddiyetle ele aldığınızı karşı tarafın bilmesini istediğiniz için, böyle yapmışsınızdır.

İkinci neden, bir ekip oluşturmakla kazanmak için ne kadar kararlı olduğunuzu ve bu amaçla hiçbir masraftan ve gayretten kaçınmadığınızı göstermenizdir. Hedefinize varma arzunuzu karşı taraf zaten bilir, diyeceksiniz ve bu doğrudur. Fakat arzunuzu bilmeleri yeterli değildir. Sizin istediğiniz şey, hedefe varmak için duyduğunuz arzunun derinliğini bildirmektir. Bunu yapmanın bir yolu da ekip oluşturmaktır... kalabalık bir ekip. Belki gündemdeki iş için gereğinden çok fazla sayıda eleman...

Kral Davut'un, Rabbah'ta yaptığı gibi. Siz de öyle yapın.

Bir Ekip Oluşturmanın Yararları

Bir ekip oluşturmadan ve buna bel bağlamadan önce, kendinize bu ekipten ne gibi yararlar beklediğinizi sormalısınız. Bir kişiyle de yapılabilecek bir göreve bir ekip göndermenin yararlarını net bir şekilde tanımlayamıyorsanız, o zaman ekip oluşturmanın yararı yoktur.

İş hayatında karşınıza çıkacak her engel farklıdır ve kullanacağınız ekibin değerini söz konusu engelin kendi özellikleri çerçevesinde analiz etmelisiniz. Bununla birlikte, bazı genel kurallar her zaman geçerlidir.

**** Bir ekip içinde olmak ekip içindeki bireylere moral verir. Yüksek moral de başarıyla başarısızlık arasındaki fark olabilir.***

Bir yığın avukat, satış temsilcisi veya şirket yöneticisiyle karşı karşıya geldiğiniz zaman, elinizde karşı tarafa göre daha çok koz bulunsa da, tek başınıza sizin veya hesabınıza çalışan birisinin neşesini ve güvenini koruması çok zorlaşabilir. Oysa, bir ekiple birlikteyseniz, o ekip önünüzdeki sorunla doğrudan ilgili olmasa bile, kendinizi daha güvenli ve daha olumlu hissedersiniz. Zihninizdeki bu avantajı ilerideki görüşmelerinizde gerçek avantaja çevirebilirsiniz.

**** Bir ekip sayesinde, sizi başarısızlığa götürebilecek, bir tersliği yara almadan atlatabilirsiniz.***

İş görüşmelerinde ve diğer uygulamalarda hiçbir ayrıntıyı atlamamak, en küçük bir zihinsel hata bile yapmamak çok zordur. Tek başınıza olursanız, her ne kadar karşı tarafla denk güçte olsanız da, kişisel beceriniz yüzde 99 da olsa, bir küçük hata veya, bir anlık dikkatsizlik sizi başarısızlığa götürebilir. Oysa, bir ekibiniz varsa, bir ekip üyesi sizin o hatanızı telafi edip tekrar doğru rotaya girmenizi sağlayabilir.

**** Bir ekip sayesinde, istediğiniz şeyi elde etmeye yarayacak kimliği takınabilirsiniz.***

Bir satış toplantısı sırasında satış ekibinize moral aşılayan neşeli bir kimlik takınmak isteyebilirsiniz. Ama aynı zamanda bu kişilere daha ciddi ve kuşkucu bir mesaj da vermeniz gerekiyor. Bu da birinci kimlikle pek uyuşacak şey değil. Teoride her ne kadar bu iki farklı kimliği takınmanıza engel yoksa da, bunu yapmanız pratikte sadece dinleyicilerin aklını karıştırmaya yol açar. Eğer bir ekibiniz varsa, istediğiniz rolü üstlenebilir, ekip üyelerinize de uygun gördüğünüz rolleri dağıtabilirsiniz.

Sayı Gücünüzü Kullanın

Bir sözleşme aşamasındayken pazarlık için odaya avukatlar, bankerler ve bunlar gibi sözde

uzlaşmacıların dolması iş hayatında sık görülen bir sahnedir. Aynı zamanda çok da gereksizdir. Yani, eğer bu profesyonellerin her birine kendi becerisine göre özel bir görev, belirli bir rol verilmemişse, hiçbir yararı yoktur. Aksi takdirde sadece masrafınızı artırmış, iş bitirme kapasitenizi azaltmış olursunuz ve kalabalık bir ekip bulundurmanın hiçbir yararını göremezsiniz.

Sadece kalabalık sayıda olmak hiçbir zaman üstünlük sağlamanın garantisi değildir. Böyle olacağına inanmak için de hiçbir neden yoktur. Ama belli bir amaçla ve misyonla görevlendirilen kalabalık bir ekip daha az sayıdan oluşan rakibe karşı her zaman üstünlük sağlar. Nazi Almanya'sının savaş mekanizması, Avrupa'nın en iyi orduları karşısında girdiği tüm savaşları kazanıp yoluna devam etmişti çünkü düşmanlarından hem sayıca üstündü hem daha disiplinliydi. Almanlar'ın bildiği anlamda disiplin, **sadece itaat değildir; bir görevdir.** Gerçekten de artık disiplin sözcüğü meslekle, bir işe bağlanmayla ve görevlendirilmeyle eş anlamlı tutulmaktadır.

Vietnam'daki Amerikan askerleri sayıca üstün olmalarına rağmen disiplinsizdiler. Tıpkı Afganistan'daki Rus askerleri gibi. Buna karşılık Körfez Savaşı'ndaki Amerikan askerleri "görevlendirilmiş kitleler" kavramına örnek olmuşlardı. Amerikalılar'ın komutasındaki Körfez Savaşı müttefik orduları sayıca Irak ordusundan çok daha üstündüler. Fakat bundan önemlisi, hepsinin belli bir görevinin olmasıydı. Her birinin belli bir amacı vardı. Kendilerinden öncekiler gibi, savaş sırasında bir köşede beklemiyorlardı.

Davut, Golyat ve Filistinlileri'i yenebildiyse, bunun nedeni onca sayısal üstünlüklerine rağmen Filistinliler'in hiçbir şey yapmadan, öylece durmalarındandır. Sayısal üstünlüklerini kullanarak, Israilliler'i hemen oracıkta boğabilecekken, Filistinliler budalaca bir seçimle, niteliksel üstünlüklerini kullanmayı tercih ettiler. Golyat'ı Davut'la kapıştırdılar. Oysa, bireysel savaşçı becerilerini yarıştırmaktansa, muazzam sayısal üstünlüklerini kullanmaları gerekirdi.

Ticaret hayatında da bu dersler farklı değildir. Eğer çalışanlarınızın her biri bireysel olarak görevlendirilmemişlerse, büyük ihtimalle hiç kimse sizin sandığınız işi yapmıyordun Bireysel görevlendirme yapmakla bireysel sorumluluk da vermiş olursunuz. Ekip performansının temel öğesi de, bireysel sorumluluktur.

Ekip çalışması, takım ruhu, galip takım gibi kavramlar artık çok klişeleşmiş olsa da, sonuçta bir ekip bir araya gelen bireylerden oluşur. Her bireyin özel bir görevi olursa ve o kişi bu görevi bilir ve yerine getirirse, ancak çok ama çok gerektiği zamanlarda bir ekip arkadaşının boşluğunu doldurabilirse, o zaman galip bir takımınız var demektir.

Başarısızlığın kesin bir reçetesini istiyorsanız bir ünvanın, bir rolün veya bir etki alanının birden fazla kişi tarafından paylaşıldığı şirketleri inceleyin.

Bir şirketin başkan yardımcısına gereği var mıdır?

ikinci başkan gerekli midir? Disney şirketinin Michael Eisner'e ve Michael Ovitz'e ihtiyacı var mıydı?

Disney şirketinin hissedarları Ovitz'in bu kurumdaki görev döneminde bir kazanç sağladılar mı?

Doksan milyon doların karşılığını alabildiler mi?

Bir göreve bir kişi. Çok sayıda göreve çok sayıda kişi. Bireysel görevler verilmiş bir bireyler grubu.

ÖDÜLÜ YÜKSEK BİR MİSYON İÇİN TAKIM SEÇMEK

TAKIMIN SEÇİMİ

"Wbo Yehiyeh Lekha LePeh, Ve Ata Teyebe Lo Le Elohim. "

"O Senin Ağzının Yerine Geçecek ve Sen Onun İçin Tanrı Olacaksın."

Wbo Yehiyeh Lekha... Musa kekemeydi. Tanrı'ya açıkladığı gibi, "konuşması yavaştı, dili dolanıyordu." Israilliler'in avukatı olarak firavunun karşısına çıkmak istemez. Ne ki, Tanrı'nın da onun böyle suskun kalışına sabrı yoktur. Senin adına konuşması için kardeşin Aaron'u görevlendir, der Tanrı. "Sen ona konuşup kelimeleri onun ağzına sokacaksın...O senin ağzın görevini yapacak..." Tanrı Musa'yı "Tanrı yerine koyarak" takım lideri yaptı, Aaron'u da takım sözcülüğüyle görevlendirdi

Tanrı takımını seçmişti.

Sınırlamaların Modern Kuralı

Karanlık Çağlar'dan çıkarken yeniden hayat bulan Avrupa'da İtalya'nın öncülüğünde bir Rönesans adamı tipi doğdu. Filozof prens karışımı, tıp uzmanı, denizaltı icat eden, helikopter tasarımı çizebilen, ayrıcalıklı sınıflara güzel sanatlar getiren, kısacası her şey hakkında epey bilgi sahibi olan insan. Bugün rönesans ile birlikte Rönesans adamı da kalmamıştır. Zaten, böyle bir insan tipi var olmuşsa da, topu topu, sadece birkaç sıradışı kişiden ibaretti herhalde.

Yirminci yüzyıl bize rönesans adamının tam tersini yani "uzman" tipini getirmiştir. Bu tip insan hemen hemen hiçbir şey bilmez veya bildikleri o kadar dar bir alandadır ki, hiçbir işe yaramaz. Uzman tipi modern dünyamızın modern karikatürü gibidir.

Günümüz insanının becerileri ve bilgi dağarcığı Rönesans adamıyla günümüz uzmanı arasında bir yerde olmalıdır. Bir konuda uzmanlaşın fakat her şey hakkında bir şeyler bilin.

Dünyamız, tek bir kişinin her disiplini öğrenip ustalaşması için çok fazla karmaşıktır. **Mümkün olduğu kadar çok alanda uzmanlaşın, fakat hepsinde uzmanlaşmayı beklemeyin.** Hepsini tek başınıza yapmaya kalkışmayın. Modern çağın rönesans adamı olmaya çalışmayın.

Hiçbir şeye odaklanmayıp iz bırakmadan ayrılacağınıza, odaklanın ve mükemmelleşin. Altın madalyalı bir dekatlon yarışmacısı bile yarıştığı on dalda kazandığından çok yarış kaybeder.

Tek kişinin her görevi yapamayacağını ne kadar çabuk anlar, kabullenir ve buna göre davranırsanız, o kadar çabuk başarıya ulaşırsınız. Tanrının İsrailliler için kendi elleriyle seçtiği Musa'ya bile uzman yardımı gerektiyse, bizler için mi gerekmeyecek?

Başarılı insanlar çoğu kez başarılarını her işi başkalarından daha iyi yapabilme becerilerine bağlarlar. Bu inanç da onların tepetaklak düşmelerinin ilk adımıdır. Uzun süre ayakta kalabilen başarılı yöneticiler, kendi güçlerini bilen, bundan yararlanabilen ve diğer görevleri de ondan iyi yapabilecek kişilere devreden insanlardır.

Lider devrettiği bu işleri kendisi yapabilir mi?

Mümkündür. Bu işleri iyi yapabilir mi? Belki yapabilir. Bu işleri yapmalı mıdır? Eğer ondan daha iyi yapabilecek kimseler varsa, hayır. Her zaman böyle bir kimse var mıdır? Çoğu zaman vardır. Çoğu insan bunu kabul etmek istemez, ama vardır.

O halde, pekala yeterli bir düzeyde başaracağınız bir işi neden başka birine bırakasınız? Çünkü sizin çok daha iyi yapabileceğiniz işler vardır. Kimsenin sizin kadar iyi yapamayacağı işler... Dikkatinizi bu işlere odaklamalısınız.

Bütün işleri tek başınıza yapmaktansa, bir işi siz mükemmel yaparken ekibinizden biri başka bir işi mükemmel yapsın. Aksi taktirde bütün işleriniz vasat düzeyde yapılır, hiçbirinde mükemmellik sağlayamazsınız. Vasat olmak hiçbir başarı sağlamadığı gibi, o işin ömrü de uzun olmaz.

Her Oyuncunun Rolünü Tanımlayın

Bir işi başka birisinden daha iyi yapabildiğiniz belli olduğuna göre, bu görevin size verilmesi gerektiğini düşünebilirsiniz. Yanılırsınız. Belli olan hiçbir şey yoktur. Pek az insan bir meslektaşından daha az iyi olduğunu kabul eder, bir amir ise yardımcılarının hiçbir zaman bir işi onun kadar iyi yapabileceğine inanmaz.

Kendini beğenmişlik olmadan rekabetin doğması mümkün değildir. Rekabet olmazsa da, mükemmelik olmaz. Mükemmelliğin olmadığı yerde de başarısızlık doğar.

Takım liderinin rolü, belli bir mevkide en iyi oyuncunun oynamasını sağlamaktır. Takım lideri mükemmelliği sağlarken, kendini beğenmişlik olmayan bir rekabet ortamı yaratacaktır. Takım lideri, takımı kazanacak duruma getirmekle yükümlüdür.

Oyuncularınızın nerede oynamak istedikleri önemli değildir. Kendi aralarında hangi mevkilerde oynamaya karar vermeleri de önemli değildir. Kendi aralarında kararlaştırdıkları düzenlemelerden memnun olmaları da bir şey ifade etmez. Önemli olan tek şey, takım lideri olarak sizin, takımdaki hangi oyuncunun hangi mevkide en başarılı olacağını bilmeniz ve maçın başlama düdüğü duyulduğunda o mevkinin en iyi adamının gerçekten de o mevkide olduğunu görmenizdir.

SADELİK NEDEN EN İYİ STRATEJİDİR

SADELİK

"Kol HaMosif Gore'ah."

"Kim Eklerse Eksiltir."

Kol HaMosif... Üç basit sözcük. **Özne, Yüklem, Zarf.** Fikri ifade etmek için ne bir sözcük eksik ne bir sözcük fazla. Buna bir şey eklersen, eksiltmiş olursun.

Başarının Ölçüsü

Başarının ölçüsü sadeliktir. Bir çözüm sadeliği kadar güzeldir. En akla yatkın açıklama en sade olanıdır. En önemli buluş, çok açık olduğu halde daha önce kimse tarafından düşünülmemiş olandır. **En etkili eylem bir çocuğun bile anlayabileceği nitelikte olandır.**

Kendi haliyle bütün olan bir şeye bir ekleme yapmak, ondan bir şey eksiltmek olur. Hazır bir temayı ayrıntılara dökmekle, ana temayı kaybetme tehlikesine girersiniz. Eğer bir eylem

açıkça tanımlanmış bir amaca hizmet etmiyorsa, gerekli değildir. Gerekli olmadığı zaman da, yapılmamalıdır.

Önce Sadelik

Zaman içinde çoğu insan daha önce karmaşık çözümler bulunmuş sorunlara daha sade çözümler geliştirebilir. Ne var ki, başarının anahtarı, bir sorun çıktığı anda ona en sade çözümü bulabilmektir. Bunu yapmak sizi kalabalığın arasından öne çıkarır, rakiplerinizden üstün kılar ve büyük bir avantaj sağlar.

Karşınıza çıkan soruna çözüm aramayın. Bu soruna en sade çözümü arayın. Eğer sade değilse, karmaşıktır. Eğer o çözüm karmaşıksa, o zaman kendisi de bir sorundur. Kesinlikle çözüm değildir.

Bir sorunu başka bir sorunla değiştirmeyin.

Kabul edilmiş bilimsel gerçek şöyledir: Hepsinin eşit göründüğü durumlarda en sade açıklaması olan, doğru olanıdır. Tıpkı iş hayatında olduğu gibi: En sade açıklama, en sade eylem, en sade strateji doğru olanıdır. Neden mi? Hatalar Kuralı yüzünden.

Hatalar Kuralı

Sadeleştirecek olursak, bu kural şöyle der: Bir bileşenin ne kadar çok öğesi varsa, o bileşende o kadar çok hata olur. Bir sözcük yerine, bir resim kullanırsam hiç hata yapamam. Eğer bir sözcük yerine tek bir harf kullanırsam, sadece bir hata yapabilirim. Yedi harflik bir sözcük yerine üç harflik bir sözcük kullanırsam, ancak üç hata yapabilirim. Ben hata yapmasam bile, daktilocu yapabilir. Daktilocu hata yapmazsa, okuyucu yapabilir. Ve eğer okuyucu hata yapmazsa, okuyucunun mesajı ilettiği kişi mutlaka yapar.

Eğer mesajımı kısa bir şekilde sunabiliyorsam, öyle yapmalıyım. Eğer kısa tutmazsam hata yapma ihtimalim vardır, tamamen gereksiz yere bir hata yapabilirim. Ve böyle bir hatanın önemi ancak hata yapıldıktan sonra belli olacağı için, bu değerlendirme için daima çok geç kalınmış olur.

Kim eklerse, eksiltir.

Sadeliği benimseyerek gereksiz hatalardan kaçınabilirsiniz. En az bunun kadar önemli olan başka bir şey de, sadelik sayesinde görev zincirinizdeki diğer “hata taşıyıcılarını” devreden çıkarmış olmanızdır. Sade bir talimat yanlış anlaşılmaz. “Hücum” komutu özdür ve ifade gücü kesindir. Bu nedenle de yüzyıllardan beri her kültürde, her dilde zaman sınavını başarıyla aşmıştır. Bunu yanlış anlamak mümkün değildir. “Ufuk çizgisinin solundaki topçu mevkiine saldırın.” Bu mesaj belki çok önemli olabilir, ama uygulanması emri veren komutanın tam istediği biçimde gerçekleşmeyebilir.

Hepimizin dikkat verme süresi sınırlıdır; işadamları da istisna değildir. Birini dinlerken ilk üç dakika geçtikten sonra dikkatimiz dağılmaya başlar. Bazen bu daha da kısa sürebilir. Demek ki, konuşan kişinin, yani sizin mesajınızı iletmek için çok kısa bir zamanınız vardır. Eğer mesajınız sadeyse, bunu yapabilirsiniz. Eğer değilse, hedefinize bir tek görüşme sırasında ulaşmanız çok zordur.

Hepimiz karmaşık mesajlara kuşkuyla bakmaya koşullanmışızdır. Eğer siz açıklamanızı veya, talimatınızı sadelikle ifade edemiyorsanız, dinleyici ya sizin ne dediğinizi kendinizin de

anlamadığını ya da söylediklerinize kendinizin de inanmadığınız sonucuna varır. İki ihtimal de hoş değildir.

Farz edin ki, şirketinize yatırımcı arıyorsunuz. Yatırımcı adayı, ister bir banker ister başka biri olsun, size dikkatinin sadece üç dakikasını ayıracak ve biraz belirsiz veya akıl karıştıran bir ifadenizi yakalarsa, şahin gibi bunun üstüne atlayacaktır. Eğer sunumunuz sadeyse, yani planınız sadeyse (veya, sadelikle açıklanmışsa) sorununuz yalnızca üçüncü bir şahıstan para koparmaktan ibaret kalır. Eğer değilse, bütün zamanınızı hedefe sadece teğet geçen bir konuyu açıklamak için harcarsınız.

Her şeyinizi sade tutmak için çaba gösterin. Bir fikri bir paragrafla anlatmak yerine bir resimle ifade edebiliyorsanız, öyle yapın. Üç yaşında bir çocuğun bile anlayabileceği bir plan yaparsanız, insanın aklına hemen **"düşük fiata satın al, yüksek fiata sat"** formülü geliverir. Dört bileşen yerine iki bileşenden oluşan bir şey yaratabiliyorsanız, öyle yapın.

SAHTEYİ GERÇEK GİBİ GÖSTERMEK

SAHTENİN GERÇEKLİĞİ

"Hakol Kol Ya'kov Aval Hayadiyim Yedei Esau."

"Ses Yakup'un sesi, ama eller Esau'nun elleri."

Hayadayim Yedei... İshak ölüm döşeğindedir. Bitkindir ve gözleri görmüyordur. Ölmeden önce en büyük oğlu olan Esau'yu kutsamak ister. Adet en büyük erkek evladın kutsanmasıdır. Ne var ki, karısı ve en genç oğlu olan Yakup, İshak'ın, Esau yerine Yakup'u kutsaması için hile yaparlar.

Oysa, Esau iri yarı ve kıllı, Yakup ise öyle değildir.

Annesinin de teşvikiyle Yakup kollarını kuzu yünüyle örter ve yaşlı babasının yanına gider. İshak onu kolundan tutup yanına çekince, Yakup babasına Esau olduğunu söyler.

"Ses Yakup'un sesi, ama eller Esau'nun elleri," der İshak. Her ne kadar kuşkuya kapıldıysa da, İshak Yakup'u kutsar.

Sahte olan gerçek yerine geçmiştir.

Olmak İstediğiniz Kişiymişsiniz Gibi Davranın

Bildikleri her şeye ters düşse bile, çoğu insan kılıfına uydurulmuş gerçek dışı bir iddiayı kabul eder. Gerçekler gözle görülebildiği halde, bunu yaparlar.

Kuvvetli ve iyi sunulduğu sürece, gerçekmiş gibi gösterilemeyecek yalan yoktur.

Eğer birini belli bir gerçeğe inandırmak önemli bir hedefinizse, veriler size engel olmasın. Birisini herhangi bir şeye inandırmak istiyorsanız, o şey hiçbir gerçeğe dayanmasa da, dayanıyormuş gibi davranın. Böyle yaptığınız taktirde o kişinin ikna olma ihtimali çok yüksektir.

Yalın gerçek şudur: Siz bir şey varmış gibi davranırsanız, çevrenizdeki dünya ya bunu öyle kabullenecek, ya da sizin deli olduğunuza hükmedecektir. Bir başka deyişle, bazı olguların var olduğunu varsayarak davranırsanız, sizin bu davranışınız karşınızdakini bu olguların gerçekten var olduğunu inanmaya zorlar. Çünkü eğer bu olgular gerçekten yoksa, sizin deli

olmanız gerek. Uygar toplumların en önyargılı olduğu nokta, herkesin aklı başında olduğunu kabullenmektir. Tartışılmayacak kadar kesin belirtiler yoksa, herkesin aklı başında olduğunu varsayarız. Bu varsayım o kadar güçlüdür ki, bunun tersini düşünmek bizi sarsar. Bu sarsıntıyı yaşamamak için de, başka açıklamaları kabul etmeyi yeğleriz.

İşte bu nedenledir ki, her bakımdan aklı başında görünen bir insanın deli olduğunu kabul etmekle, o insanın pekala kuşkulu bir iddiasını kabul etmek seçimi arasında kalan pek çok kimse, o iddiayı kabul etmeyi yeğler. Çünkü bunu yapmak o kimseyi daha az sarsacaktır, daha az endişe duymak için sizin yalanınızı kabul eder. Bu kimse daha sonra sizin yalanınıza kişisel bir değer biçer ve bu değer de sizin giderek yalanınızı büyütebilmenize, gerçekten iyice uzaklaşabilmenize imkan tanır.

İshak işittiği sesin Esau'ya ait olmadığını biliyordu. Tuhaf bir şeyin döndüğünün de farkındaydı.

Sahte.

Ama bu kişi eğer Esau eğilse, neden Ishak'ın yanına çöküp kolunu uzatmıştı?

— Sarsıntı.

Ishak kuzu yünüyle örtülü kola dokundu. Ses Esau'nun değildi, ama kol onundu.

Sarsıntıyı azaltma isteği.

İshak sahtesini kutsadı.

Sahtenin gerçekliği.

Oluşum

İş arkadaşlarınız ve rakipleriniz için siz kendi seçmiş olduğunuz kişisiniz. Baştan hazırlamış olduğunuz o dâhili senaryoya sadık kalıp, sözcüklerinize, hareketlerinize ve tavırlarınıza dikkat ederseniz, dünyaya karşı sergilediğiniz varlığınızın aslında içinizde hissettiğiniz kişilikten farklı olduğunu yalnızca siz bilirsiniz. Ve dış dünyaya karşı ısrarla bu maskeyi takmayı sürdürürseniz, sonunda sergilediğiniz kişilik sizin kişiliğiniz olmaya başlayacaktır. Bu size biraz tuhaf gelebilir, ama inanın ki, sonuç böyle olur.

İş dünyanızdaki insanların çoğu sizinle ilgili pek az şeyi bilebilir. Bu nedenle, önceden edinmiş olduğunuz bir ününüz varsa bile, ilk karşılaşmanızda sergileyeceğiniz kişilik akıllarda hemen yer eder. Eğer kararlı bir görünüm sergilemişseniz, o insanlar sizin kararlı olduğunuzu varsayarlar. Bu yüzden de, ilk izlenimleri değiştirmek son derece zordur.

Demek ki, ilk karşılaşmanızda çok belirleyici karakter özellikleri sergilerseniz, çoğu insan sizi o özelliklerle özdeşleştirecektir. Kişisel gözlemleri sonucu bunun tersini gösteren kanıtlar görmedikleri sürece de, sizi böyle tanırlar. Bu kesin kanıtlar olmadığı takdirde sizin eski ününüz veya dedikodular hep göz ardı edilir.

Sabit Fikir Kuralı

Zihinleri değiştirmek çok zordur. Fikirler (ve inançlar) tıpkı kil gibidir, önceleri biçim verilebilir, hatta silinebilir bile, fakat zaman geçtikçe sertleşir ve taşlaşır.

İnsanlar sizin namuslu olduğunuz fikrini benimsemişlerse, kimden çaldığınıza ve ne

miktarda çaldığınıza hiç bakılmaz, siz namuslusunuzdur. Eğer insanlar sizin güvenilir olmadığınız fikrini benimsemişlerse, istediğiniz kadar her işi iyi yapın, eksiksiz ve zamanında bitirin, o kişilerin gözünde hep güvenilmez olarak kalırsınız.

Bu gerçeği, fikirlerin insan etkileşimlerinin en başında oluştuğu olgusuyla birleştirirseniz, ilk izlenimlerin ne denli önemli olduğunu anlarsınız. İlk karşılaşmada birini karanın ak olduğuna inandırmak, o kişiyi ikinci karşılaşmada akın ak olduğuna inandırmaktan daha kolaydır.

Birisine inandığı bir fikri değiştirtmek, ondan, çok sevdiği bir çocuğunu terk etmesini istemek gibidir. Ve tıpkı bir insanın çocuğuna duyduğu sevgi gibi, bu fikre duyulan bağlılık da zamanla birlikte geometrik biçimde artar, insan bir fikre ne kadar uzun süre bağlı kalır ve ona yatırım yaparsa, bunu sürdürmeyi de o kadar çok ister. Çünkü, benimsenen fikrin doğru olduğuna dayanarak yapılan hareketler, bu hareketlerin savunulması ve belki başkalarının da bu şekilde yönlendirilmiş olması ne kadar uzun sürerse, bu fikirden ayrılmanın sonuçları da o kadar vahim olur.

Bir insanın benimsemiş olduğu fikri çökerten olguların varlığı ve bunların birikmesi kavramsal sarsıntılara yol açar. Bu olguların gerçek olduğunu kabul eden fikir sahibi, ilk başta bunun doğru olduğuna inanmakla hata ettiğini (dolayısıyla, akılsızlık ettiğini) kabullenmek zorunda kalır. Bu sevimsiz sonucun alternatifi, olguları yok saymak ve onların gerçekliğini inkar etmektir. Seçim hakkı olan çoğu insan böyle yapar. Hatta, inandığının tersine kuvvetli kanıtlar bile olsa...

Bu nedenlerden dolayı, **Sabit Fikir Kuralı'ndan alınması gereken iki ders vardır:** Hayali bir şeyi gerçekmiş gibi sunmak için en iyi fırsat, ilk fırsattır ve bu hayali durum ne kadar uzun süre kabul edilirse, öyle kalmasını sağlamak da o kadar kolaylaşır (tersini gösteren kanıtlara rağmen).

Peki, iş hayatında bu ne anlama gelir? Çıkaracağınız ders şudur: Son zamanlarda bağımsız olarak sınavdan geçmemiş, eskilere dayanan görüşleriniz hakkında kuşkucu olun. Yani, sırf bir dolu finans analizcisi, yatırımcı ve banker bir şirket hakkında bir görüşe sahip diye, sizin bu görüşe dayanarak hareket etmeniz gerekmez.

Hakkındaki bütün bilgiler kamuya açık olması gereken, halka açık bir şirketin 120 dolar olan bir hissesi nasıl 20 dolara iner? Halka açık bir şirket distribütörlerine gönderdiği envanterleri nasıl satış olarak kaydeder ve bu uygulamayı bir tek analizci bile fark etmez? Bunu yutturmacayla yapar. Geçmişinin herkesçe çok iyi bilindiği ve kayıtlı olduğu için bunun kontrol edilip, doğrulanmasına gerek olmadığı imajını pompalar.

O halde, tatlı rüyayı bozmaktan, aşırı kuşkucu durumuna düşmekten, kralın çıplak olduğunu söylemekten korkmayın ve lütfen, gerekli soruları sorun. Çünkü, çoğu zaman bu soruları soran tek kişi siz olacaksınız.

Yutturmacanın Sınırları

Belli bir süre için herkesi kandırabilirsiniz. Ama sadece belli bir süre için. O halde, eğer yutturmacadan yararlanacaksanız, bunu fazla zorlamayın. Bu sadece bir gereçtir, motorun yerini almaz.

Yutturmaca sayesinde kazandığınız zamanı eksiğiniz olan şeyi tamamlamakta kullanın. Eğer bir finans takdimi sırasında blöf yapmak zorunda kaktıysanız, bir dahaki sefere kadar

takdimini yaptığınız (ya da, başkalarının yaptığı) konularda bilgi eksiğinizi tamamlayın. Bunu sağlarsanız, yutturmacanız sonsuza kadar sağlam kalır. Aksi takdirde er geç inşaatınız çöker ve yeniden yapmanız da hemen hemen imkansız olur.

BAŞARI İÇİN TEMEL NASIL HAZIRLANIR

TEMELİ HAZIRLAMAK

"Avnei Gazit… Ubarzel… Ve Nehoshet… Veatzei Arazim… VeYakhin David LaRov. "

"Dövme demirler… İşlenmiş Taşlar… Metaller… Sedir Ağaçları… Davut Büyük Bir Hazırlık içindeydi."

Avnei Gazit… Kral Davut ölüm döşeğindedir. Oğlu Süleyman yakında İsrail'in kralı olacaktır. Ve Tanrı kararını vermiştir: Tanrı'nın tapınağını Davut değil, Süleyman yapacaktır.

Fakat tapınağın inşa edilmesi Davut'un ömür boyu saplantısı olmuştur. En görkemli şekilde yapılıp, bir an önce bitirilmesini belki Süleyman'dan çok istemektedir. Bu nedenle gerekli hazırlıkların yapılması için oğlu Süleyman'a güvenmez. Süleyman'ın zekâsı ve bilgeliği o günlerde bile herkesçe bilinse bile… Davut tapınağın inşaatı için gereken hazırlığı kendisi üstlenmiştir. Ve ölene kadar da hazırlığı sürdürür.

Bir Görevin Sonucu Ön Hazırlıklara Bağlıdır

Hemen her kültürde ve dilde, başarıya giden yolun planlamadan geçtiğini benimseyen bir halk deyişi vardır. Bu sadece antropolojik bir rastlantı değildir. Başarı ve hazırlık doğrudan ilintilidir. Daha çok plan yaptıkça daha başarılı olursunuz. Ne kadar az plan yaparsanız, başarısızlığınız o kadar artar.

Kral Davut ve tapınak öyküsünü düşünün. Kral Davut tapınağın inşaatını planlıyor ve bunun için hazırlık yapıyordu, çünkü tapınağın inşaatı onun için çok önemliydi. Planlaması ve hazırlıkları onun bu arzusunun somutlaşmış haliydi. Tapınağın mümkün olduğunca görkemli olmasını istiyordu, bunun için en iyi inşaat malzemelerini kullanmaya kararlıydı. Ancak, biliyordu ki, hazırlık olmazsa, teslimatı uzun sürecek malzemeleri erkenden sipariş etmezse, tapınak inşaatı gecikecekti. Gecikme ise çoğu kez ölüm demekti.

Davut ölüm döşeğinde olmasına rağmen hazırlıklarını bırakmadı. Hazırlığın fazlası olmazdı. Ölüm Meleği başında beklerken Davut'un hâlâ Tanrı'nın tapınağı için hazırlık yapıyor olması bu gerçeği çok güzel vurgular.

Ne için hazırlık yaparsınız? Her şey için. Nasıl hazırlık yaparsınız? Hedefi, hedefin olası alternatifini, hedefe giden yolun ve bu yolun alternatiflerini dikkatle tahlil ederek.

Hedef

Hedef aslında bir "taktiksel" amaçtır. Yani, nihaî ve stratejik amacınız yolundaki adım veya adımlardan biridir.

Daha büyük bir hedefe yönelik somut, niceliği olan, tanıtlanabilir kilometre taşlarıdır.

Hedeflerin tanımı genellikle çok açıktır: Satışları artırın, maliyeti düşürün, daha iyi ürün yapın. Fakat hiçbir zaman bir hedefi sözcük değeriyle kabul etmeyin. Çünkü her hedefin altında bir ticarî mantık vardır. Hedef için hazırlanmadan önce bu mantığın ne olduğunu

anlayın.

Eğer gösterilen hedef satışları artırmaksa, bunun altında yatan mantık nedir? Geliri artırmak mı? Yoksa, kârı artırmak mı? Eğer hedef maliyeti düşürmekse, bunun altında yatan mantık nedir? Marjları artırmak mıdır? Yoksa, taahhütleri azaltmak mı? Hedefin ne olduğunu anlamak, bunun erişilmesinin neden önemli olduğunu tam anlamıyla kavramak, yapacağınız hazırlık için çok gerekli bir gereçtir.

Çoğu durumda, bir hedefi gerçekleştirmek için çaba gösteren kişiler bunun üzerinde fazla düşünmezler. Bu nedenle de, planlama aşamasındayken yanlış yolları seçme ihtimali artar. Hedefi iyi anlamak bunu gerçekleştirmek için yapılan hazırlığın ilk adımıdır.

Bir hedefi tahlil etmenin iyi bir yolu, bunun alternatifleri üzerinde kafa yormaktır. Örneğin, eğer gösterilen hedef satışlarınızı artırmaksa ve bunun mantığı da geliri artırmaksa, o zaman alternatif hedef olarak geliri artıracak başka yollar düşünülebilir. Aynı şekilde, eğer hedef maliyeti düşürmekse ve bunun da mantığı marjları artırmaksa, o zaman marjları artıracak başka yollar düşünülmelidir.

Bunun anlamı, verilen her hedefi bir yana atıp yerine alternatif kullanın, demek değildir. Önerilen şey, sadece hedeflere hazırlanabilmek için bunların iyi anlaşılması gerektiğidir. Anlamanın bir yolu da, alternatifleri göz önünde bulundurmak olur.

Labirent Kuralı

Hazırlık yaparken sondan başlarsınız. Nerede olmak istiyorsunuz? Ne zaman orada olmak istiyorsunuz? Oraya varmak neye mal olur? Haritada herhangi bir noktaya işaretinizi koyun ve çalışmanızı oradan geriye doğru yapın. **Bir labirentin sonuna giden doğru yolu bulmanın en kolay çözümü, araştırmanıza labirentin sonundan başlamanızdır.**

Farzedin ki, birçok farklı merdivenin son bulduğu bir kattasınız. Bulunduğunuz yerden bütün merdivenleri ve nasıl kıvrımlar yaparak son kata vardığını görebiliyorsunuz. Her birinden çıkışın ne kadar süreceğini, hangisinde daha çok basamak olduğunu, hangilerinde trabzan olup olmadığını anlamanız mümkün. Planınıza sondan başlarken de, her şeyi görmenizi sağlayacak bir perspektif edinirsiniz. Analiz yapmaya son noktadan başladığınız taktirde gözünüzden kaçacak pek az şey olabilir.

Merdivenin her özelliği anlaşılana kadar basamaklarını birer birer inin. En alta indiğiniz zaman kaç basamak olduğunu, yukarı çıkmanın ne kadar süreceğini, bu çıkışın ne kadar zor olacağını, basamaklardan hangilerinin çürük olduğunu anlamış olursunuz. O zaman şu soruları sorabilecek duruma gelmişsinizdir: Basamaklardan hangisi çökebilir veya, kayabilir? Eğer biri veya, birkaçı kırılırsa ne gibi alternatifler var? Bu alternatiflerden yararlanmam için bana ne gerekebilir? Alternatiflerden yararlanmak zorunda kalırsam, bu durum benim kaynaklarımı nasıl etkiler? Zamanımı mı? Paramı mı? Dayanma gücümü mü? Bu tırmanışa geçmeden önce vücudumu ne kadar hazırlamam gerekir? Vücudumu hazırlamak için ne kadar zamanım var? Bana yardımcı gerekir mi? Nitelikleri ne olmalıdır? Nasıl seçilmeleri gerekir? Ya bunlardan biri eksik olursa? Ya bunlardan biri yukarı çıkmayı başaramazsa? Yardımcı alırken ölçütüm ne olacak?

Gördüğünüz gibi, merdivenin tepesinden baktığınız zaman sorular kendiliğinden beliriverecektir. Sorulara bulacağınız cevaplar sizin hazırlığınız olur.

Kayda Geçmeyen Şey Yapılmamış Demektir

İlk kural hazırlığın bir temel üstüne oturtulmasıdır. Bir şeyi yazıya dökmek o şeyi düşünmekten veya sözle ifade etmekten çok farklı bir zihinsel çaba gerektirir. Bunu yapmak iki amaca birden hizmet eder: Önce sizi tutarlı olmaya zorlar, sonra da belleğinize girer.

Bir meseleyi düşünmek tabii ki, her türlü planlama işinin başlangıç noktasıdır. Ne var ki, o meseleyi sadece düşünmek, bunun bir hazırlık olarak nitelenmesine yetmez. **Çoğu insan için bir konuyu düşünmek su üstüne yazmak gibidir.** Bunu yapar yapmaz, hemen kaybolur.

Bir meseleyi söze dökmek onu sadece düşünmekten daha çok zihinsel gayret gerektirir. Dikkatin bir derece daha yoğunlaşması, temele bir kat daha çimento eklenmesi demektir. Düşüncelerinizi söze dökmek sizi o konuda daha tutarlı olmaya zorlar. **Eğer düşündüklerinizi söze dökemiyorsanız, düşündüğünüz şey büyük ihtimalle doğru değildir.** Fakat gerisini getirmeden sadece söze dökmek de, sonuçta yumuşak kil üzerine yazmaya benzer; orada kalır, ama sadece bir süreliğine. Sertleştirilmediği taktirde er geç kaybolmaya mahkumdur.

Zihinde en kalıcı etki bir şeyi yazıya dökmekle sağlanır. Her şeyden önce fikirlerinizin tutarlı, mantıklı ve uygulanabilir olup olmadığını hemen ortaya çıkarır. Konuşma sırasında üstünde durulmayan bazı belirsizlikler yazıya döküldüğü zaman hemen dikkati çeker. Yazılmış olan bir sözcük unutmalara ve tekrarlandığında uğrayacağı küçük değişikliklere karşı sabitleşmiştir; hiçbir şeyden etkilenmeden, yoruma veya, eklemeye uğramadan olduğu gibi kalır. Ya yazılı olduğu biçimde geçerli bir anlamı vardır ya da fikrin kendisi yanlıştır.

Dahası, düşündüğünüzü sözcüklerle kağıda dökmek, bunların zihninize iyice yerleşmesini sağlar. Çoğumuz için "görsel" şeyler kalıcıdır. Yani, gördüğümüz bir şeyi, sadece konuşarak anlattığımız ya da sadece düşündüğümüz bir şeyden daha kolay hatırlarız. Bunu anlamak için rüyalarınızı düşünmeniz yeter.

Eğer bir rüyadan uyanıp, sadece bunu düşünmekle yetinirseniz, sabah olduğunda aklınızda en küçük bir şey kalmaz. Birine anlatmaya kalkarsanız, birden ya o rüyada önemli boşluklar olduğunu ya da hiç hatırlayamadığınızı fark edersiniz. Oysa, uyanır uyanmaz o rüyayı bir yere yazarsanız, aradan haftalar geçse bile yazdıklarınıza hiç bakmadan hatırlamanız çok mümkündür.

Yazıya dökmenin yararları bu kadarla da bitmez.

Yazmak, hazırlıklarınızın zaman, çaba ve fonlarınız bakımından bir çizelge içine girmesini de sağlar. Bu sayede hazırlığı uzun sürebilecek maddeleri, maliyeti yüksek maddeleri ve yeniden değerlendirilmesi gereken konuları göz önünde bulundurabilirsiniz. Gereken donanımın listesini çıkarmanızı ve bunların sağlanıp sağlanmadığını kontrol edebilmenizi sağlar. Bu sayede yapılan işleri, yapılması gereken işleri ve bunu yapmak için ne kadar zamanınız kaldığını güvenle takip edebilirsiniz. Kağıda dökmüş olduğunuz konularda nasıl davranacağınıza karar vermeye zorlar; bunu yaparken de diğer konuları ve bilinmeyen faktörleri gözden geçirmenizi sağlar.

Yazıya dökmek plan ve hazırlığı harmanlayıp uygulamaya hazır duruma getirir. Bu aşamalar arasında sınır yoktur. Hedefe yönelik kesintisiz bir yolun ilk adımıdır. İşte bu nedenle Kral Davut ölüm döşeğinde olmasına rağmen hazırlık yapmayı bırakmadı.

Sımsıkı Bağla; Sonra İpi Bir Daha Dolayıp Bağla

Eğer önemliyse bağlayın. Eğer bağlayacak kadar önemliyse, bir kez daha bağlayın. Eğer ikinci kez bağlayacak kadar önemliyse, mutlaka bir yedeği olsun.

İş gerekleri konusunda hiçbir zaman riske girmeyin. Eğer istihbarat gerekiyorsa, bu iş için iki kişiyi görevlendirin. **Birbirlerinden ayrı çalışsınlar ve aynı görevi yaptıklarını bilmesinler. İki kişi olsun, çünkü biri başaramayabilir.** Ayrı ayrı çalışsınlar, çünkü böylece iki rapor alırsınız (büyük ihtimalle raporlar aynı olmayacaktır). Birbirlerinden habersiz olsunlar, çünkü eğer aynı işi yaptıklarını bilirlerse, istihbaratı toplamak için gereken bütün çabayı göstermeyebilirler.

Eğer mesajınız mutlaka bir gün içinde yerine gitmek zorundaysa, kendiniz götürün. Eğer kendiniz götüremiyorsanız, o mesajın iki ayrı kopyasını iki ayrı kurye şirketiyle gönderin. İki kez bağlayıp emniyete alma kuralını unutmayın.

NEDEN MESLEKTAŞLARINIZLA BENZER OLMALISINIZ

UYUM SAĞLAYIN

"Im Tehiyu Kamonu... VeNatanu Et Benuteinu Lakhem."

"Eğer Bizim Gibi Olursanız... O Zaman Kızlarımızı Size Veririz."

Im Tehiyu Kamonu... Kenanlılar Yakup'un oğullarıyla ticari ilişkiler kurabilmek için kendilerinden biri olan Shechem'i, Yakup'un kızı Dinah ile evlendirmek istemektedirler. Shechem, Dinah'ın bekaretini bozmuştur; Yakup'un oğulları buna rağmen bu evliliğe izin verecek değillerdir, ama intikam planlarını hazırlamak için onları oyalamak niyetindedirler.

Yakup'un oğulları olan Simeon ve Levi, Kenanlılar'a Yahudiler gibi olmalarını, geleneklerini beninsemelerini, sünnet olmalarını ve törelerine uymalarını söylerler. Eğer bunları yerine getirirlerse, iki toplum birleşebilecektir.

Bu istek Shechem ve babası Hamor tarafından olumlu karşılandı. Ne de olsa eskiden beri bilinen bir gerçek vardı: Kabul edilmek için insanın o topluma karışması gerekirdi.

Kabul edilmek, bunu isteyen tarafın göstereceği "kabul edilebilirliğe" bağlıdır. Bu da çoğu zaman benzerlik üzerine kurulur.

Benzerlik Kuralı

İnsanlar kendilerine benzeyen insanları tercih ederler. Kural budur. Basit, tutarlı, güzel ve doğrudur. Tekrar ediyorum: İnsanlar mümkün olduğunca çok yönden kendilerine benzeyen, aynı alışkanlıklara ve geleneklere sahip olan kimseleri tercih ederler. Bu kural hiç şaşmaz. Hava ve su geçirmez, sımsıkı mühürlenmiştir. Bütün servetinizi veya son dolarınızı bu kurala yatırabilirsiniz. Bunu yerçekimi gibi, tartışılmayacak bir kural olarak düşünebilirsiniz. Çünkü öyledir.

Kural, hayatın birçok düzeyinde ve alanında işlemektedir. En çok kurumsallaştığı alan, ***"Bizden Biri Şebekesi"*** tarzında işleyen biçimidir.

Bizden Biri Şebekesi (BBŞ) bir bireyin belli bir gruba ait olması nedeniyle tercih edilmesini açıklar. Bunun aslında şebekeyle falan ilgisi yoktur, fakat Benzerlik Kuralı için ideal bir örnektir.

Nedir Bizden Biri Şebekesi? Çoğu kez bu, ortak bir şeyi paylaşan bireylerin oluşturduğu birlik olarak tanımlanabilir. Belli bir okul, bir dernek veya, bir kulüp. Ne var ki, bu, hikayenin sadece bir kısmıdır ve sıkıcı kısmıdır. Aslında, bir BBŞ, "aynılık" özelliğinin işaretidir. Herhangi bir BBŞ'ye kabul edilmişseniz, bunun nedeni o BBŞ kendi fiziksel özelliklerini, kendi değerlerini ve kendi tarzını sizde görebildiği içindir.

BBŞ'ye giriş Benzerlik Kuralı tarafından düzenlenir. Eğer BBŞ'deki bireylere benziyorsanız, BBŞ'ye kabul edilirsiniz.

Aklınıza şöyle bir soru gelebilir: BBŞ üyesi bir bireye sırf o BBŞ'ye üye olduğu için mi, yoksa sadece diğer BBŞ üyelerine benzediği için mi ayrıcalıklar sağlanır?

Eğer BBŞ, bireylerin herhangi bir kulübe üye olması sayesinde çalışsaydı, o kulübe üye olmadan BBŞ'nin avantajlarından yararlanmak mümkün olmazdı. Kimi zaman bu koşulu yerine getirmek sizin için imkânsız olabilir. Ama eğer BBŞ avantajları başka bir faktörle, örneğin, "benzerlik" sayesinde sağlanabiliyorsa, o zaman BBŞ avantajları bu bilgiye sahip ve benzerlik sağlayabilen herkese açık demektir.

Eğer bir ördek gibi yürüyebilip, ördek gibi konuşabiliyorsanız, size ördek demeseler bile, ördekmişsiniz gibi davranırlar.

BBŞ bu kuralın işlerliği konusunda sadece bir örnektir. Benzerlik Kuralı resmî BBŞ'ler olmasa da işler. Hem iş hayatında hem bireysel, bire bir ilişkilerde geçerlidir. Hemen her yerde işler. Ve çok güzel işler.

<u>Diyelim ki, siz ördek gibi yürüyemiyorsunuz. Ördek gibi konuşamıyorsunuz. Ve kimse size ördek demiyor.</u>

Ama birlikte iş yapmak istediğiniz taraf aslında ördek. Ne iş yapmanız gerekir? Ördek rolü oynayın. Ördek gibi yürümeye, ördek gibi konuşmaya çalışın ve karşı tarafın, sizinde ördek olduğunuzu düşünmesi için dua edin. Eğer öyle düşünürse, ördek-ördeğe ilişkiden kazançlı çıkarsınız. Aksi taktirde ördek sizi harcar.

Önemli olan şudur: Eğer iş yapmak istediğiniz tarafa benzer görünebilirseniz, o tarafın sizi ve çıkarlarınızı gözetme ihtimali çok yüksektir. Benzerliğiniz ne kadar azsa, o tarafın sizin çıkarlarınızı ve hedeflerinizi göz ardı etme ihtimali o kadar artar. Karşı taraf kendisini sizde görebilirse, sizin başarmanızı isteyecektir. Bu görüntü ne kadar belirsizleşirse, karşı taraf size o kadar az yakınlık duyacak ve sonuçta sizin başarısızlığınızı daha kolayca kabullenecektir.

Dinle, Bak, Benze

Başka bir kimseyle aynı olmak istiyorsunuz. Karşınızda oturan kişi olmak istiyorsunuz. Bir bakıma, bir bukelamun olmak istiyorsunuz. O halde, bukelamun gibi sessizce, belli etmeden çevrenizi gözlemleyin, ayrıntıları fark edin ve sistemli bir şekilde bunları kendinize uyarlayın.

Karşı tarafla ilk karşılaşmanız telefonda olacaksa, iyi dinleyin. Bırakın konuşmanın çoğunu o yapsın. Bunu yapmanız zaten işiniz bakımından daha yararlı olacağı gibi, ayrıca o kişinin konuşma stilini, tonlamasını, ritmini, aksanını, kullandığı terimleri ve tavrını öğrenmenizi de sağlar. Bu özellikleri dinledikten sonra hemen kendi konuşma tarzınıza uyarlamaya başlayın, öyle ki, sonunda sizin konuşma tarzınız da tıpkı o kişininki gibi olsun.

Eğer karşı tarafla ilk karşılaşmanız yüz yüze olacaksa ve o kişinin görünümü hakkında hiçbir şey bilmiyorsanız, buluşmayı iptal edin. Başka bir tarihe atın. O kişi hakkında herhangi bir şey öğrenene kadar buluşmayı erteleyin.

Benzerlik sağlamaya çalıştığınız o kişi hakkında bir şey öğrenebildiğinizi varsayalım, bu benzerliği abartmadan sergileyin. Önemli olan, o kişiyle uyum sağlamaktır, onu taklit etmek değil. O kişi sizin onunla alay ettiğiniz veya onun uslubunu çalmaya kalkıştığınız izlenimine kapılmasın. Ama uyum sağlamak istiyorsunuz. Eğer o kişi İtalyan tasarımcıların elbiselerini kullanıyorsa, siz de bir İtalyan tasarımcının elbisesini giyin ama aynı tasarımcı olmasın. Eğer o kişi ikide bir alnını siliyorsa, siz de silmeyin. Bunun yerine havanın ne kadar sıcak olduğundan söz edin.

Eğer ilk buluşmanızı erteleyemiyorsanız ve buluşacağınız kişi hakkında hiçbir bilgi edinememişseniz, dikkatinizi ilk bakışta uyum sağlayabileceğiniz özelliklere yöneltin, elbisesine veya o kişinin dış görünümüne değil. Eğer yavaş konuşuyorsa, siz de yavaş konuşun fakat abartmayın. Hızlı konuşuyorsa, siz de hızlı konuşun. Onun bilinçaltında, kendisi gibi bir bireyle karşılaştığını hissetmesini sağlayın.

Unutmayın ki, bu kişiyle olan buluşmanızın hedefi, onunla bir ticari anlaşmayı sonuçlandırmaktır. Ona ahlak vaazları vermek için orada değilsiniz. Onun dostu olarak, ya da, sosyal bir etkinlik amacıyla da orada değilsiniz. Bir işadamı olarak, daha önceden belirlenmiş bir gündem amacıyla orada bulunuyorsunuz.

Eğer o kişi kahve seviyorsa, siz de sevin. Şeker istemiyorsa, siz de şekersiz kahve isteyin. Sigara içiyorsa, siz de için. Biftek seviyorsa, siz de biftek yiyin. O kişi sosyalistse, siz de sosyalist olun. IMF'den nefret ediyorsa, siz de İME düşmanı kesilin. Onu belli bir sınırda izleyin. Ama sınırı aşmayın.

Sınır nedir?

Sınır, o yerde hakim olan ahlak anlayışıyla desteklenen yasalardır... kendi toplumunuzun değil, o kişiyle birlikte içinde bulunduğunuz toplumun ahlak kuralları ve yasaları.

Ya karşınızdaki kişi sigara değil de, esrar içiyorsa? Siz de içmeli misiniz? Eh, böyle bir şey nerede olduğunuza ve kim olduğunuza bağlıdır.

Eğer İsviçre'deyseniz ve bankerseniz, kesinlikle olmaz. İsviçre yasaları buna karşıdır, yerel ahlaka ters düşer ve sizin konumunuzdaki bir insan da bunu reddetmelidir. Eğer Yemen'deyseniz ve gergedan boynuzu ticareti yapan bir kaçakçıysanız, o zaman kesinlikle evet, dersiniz. Yemen yasaları bunu yasaklasa da, yasaklamasa da (en son hangi ihtilalin olduğuna bağlıdır), yerel ahlaka ters düşmez. Dolayısıyla sizin konumunuzda biri esrarlı sigarayı içebilir ve içmelidir de. Yunanistan'da, Korfu adasında tatilini geçiren bir bankerseniz, o zaman kesinliklikle kesin bir cevap yoktur.

Ne olursa olsun, bir suç eylemine katılmayın veya yerel ahlak anlayışına ters düşen bir şeye bulaşmayın. Karşınızdaki kişi ona katılmanız için ısrar etse bile, suç işleyerek konumunuzu tehlikeye atmayın.

Karşınızdaki kişi ya gerici herifin tekiyse? Farzedin Marsilya'dasınız ve o kişi ikide bir lanet olası, kahrolası Araplar deyip duruyor. Bunu yasaklayan bir yasa yoktur. Ahlak kuralı? Marsilya'da öyle bir şey olmaz. Bırakın o kişi atıp tutsun, siz sessizliğin yaratıcılığına

güvenerek durumu idare edin.

Fakat ya İngiltere'de bir iş toplantısındaysanız ve birisi "kahrolası zenciler" diyorsa? Tuzağa düşmeyin. **Saygılı bir şekilde bu ifadeyi duymamazlıktan gelin eğer bunu yapamıyorsanız, o kişiye nazik bir dille bu kurallarla oyuna devam edemeyeceğinizi belirtin.** Her zaman olduğu gibi sağduyunuzu kullanın. Kendinize hareket alanı ayırın ve sakın ahlak dersleri vermeye kalkmayın. Ama aynı zamanda, kendinizi de ucuza satmayın.

Bazen paylaşılmış bir sırrın, ortak bir suçun işe yaradığı durumlar vardır. Ama böyle durumlarda kararları karşı taraf değil, sizin vermeniz gerekir.

Unutmayın; bu sözlerim iş dünyası içindir, gizli ajan görevleri için değil. Gizli ajan olarak iş başındasınız, ne temas edebileceğiniz bir kimse ne de haberleşme imkanı var. Çıkış yolu görünmüyor... Bu durumda koşullar değişir, tabii. Ne gerekiyorsa, onu yaparsınız.

Bir uyarı: Shechem, Hamor ve köylülerinin akıbetini unutmayın. İsrailliler hepsini öldürmüştü. Doğru renk kravat takmakla kendinizi ait olmadığınız bir topluma yutturamazsınız. Kendi numaranıza kendiniz kanmayın. Siz BBŞ'ne dahil değilsiniz. Sadece öyleymiş gibi davranıyor-sunuz. Sakın gardınızı düşürmeyin.

Neredeyse BBŞ Gibi

Kendinizi bukelamun gibi bir başkasının benzeri haline getirmeniz her zaman mümkün olmayabilir. Her zaman vekaleten BBŞ üyesi olamayabilirsiniz. BBŞ'ni çevresinden

ayırt eden bütün o özelliklere sahip olmayabilirsiniz. O halde, ne yaparsınız? Paralel özellikler geliştirirsiniz.

Bir Körfez ülkesine giderken Müslüman rolü oynamak anlamsız olur. Bu din bir yabancının hemen öğrenemeyeceği kadar karmaşık ve kendine özgü kurallarla doludur ve bir Avrupalı işadamının veya, işkadının Müslüman olması o kadar az ihtimaldir ki, böyle bir iddia pek çok soru işareti yaratır. Ama karşınızdaki kişi dindar bir insansa, sizin de kendi dininize biraz daha bağlı görünmeniz uygun olur. Karşınızdaki kişinin dininden çok farklı bile olsa, kendi dininize olan saygınız sizi ona dinsiz bir işadamından daha yakınlaştırır.

Bir Manchester United futbol takımı taraftarı karşısında siz de o takımın taraftarıymış gibi davranmanız pek işe yaramaz. Her şeyden önce, bırakın futbolu, bu takımın durumu hakkında bir şeyler bildiğinizi inandırmanız bile zor olacaktır. Ama spor tutkunu bir insan rolü oynayabilirsiniz. O zaman futbol dâhil, bütün spor dallarına, Manchester United dahil, bütün spor takımlarına ilgi duymanız olağan karşılanır.

"Neredeyse BBŞ Gibi" hafife alınacak bir konu değildir. Bir iş anlaşmazlığının yarattığı elektrikli ortamda, gecikmiş bir teslimat tarihinin gerginliğinde, kaçırılan bir fırsatın verdiği asabiyet içinde, ne kadar uzak da olsa, bir akrabalık sizi iş ortağınızla bir arada tutabilecek tek şey olabilir. îş ortakları arasında kavga çıktığı zaman, başka bir anlaşma için bir araya gelmeleri zordur. O zaman işte BBŞ ortak payda olur ve iki tarafın uzlaşmasını sağlar. "Neredeyse BBŞ Gibi" de işlev olarak buna denktir.

NE ZAMAN VE NASIL ROL OYNANIR

ROLLER

"Natati Kesef HcıSade, Kach Memeni..."

"Toprağın parasını vereceğim. Benden bunu al..."

Natati Kesef HaSade... Zohar'ın oğlu Ephron ve Hebron sakinleri, İbrahim'e aile mezarlığı için bir arsayı bedelsiz olarak vermek istiyorlardır. "Al, senin olsun," der Ephron. Ancak İbrahim bunu kabul etmez. Bedelini ödemek için ısrar eder. Eğer bedelini ödeyemezse bunu kabul etmeyeceğini söyler Ephron'a. Neden sonra Ephron para almayı kabul eder ve İbrahim, Machpelah mağarasını satın alır; öldükten sonra karısı Sarah ile birlikte oraya gömülürler.

İbrahim neden mağarayı satın almak için ısrar etti? Neden ev sahibinin nazikçe sunduğu armağanı kabul etmedi?

İbrahim, "Rollerin Mutlakiyeti" nedeniyle armağanı kabul etmedi. Birisine bağımlı, başkalarından bağış alan adam rolünü üstlenmek istemedi. Bir gün pek de iyi tanımadığı birinin çıkıp, "İbrahim'i bu haline ben getirdim, benden bağış alırdı," demesini istemedi. İbrahim biliyordu ki, kişinin üstlendiği rol er geç onun mevcut ve gelecek zamandaki ilişkilerinin dinamiğini belirleyecektir. Toplumdaki konumunun, sonucu belirlediğini bildiği için bağımlı insan konumuna razı olmadı.

Rollerin Mutlakiyeti

İnsanlık tarihi boyunca ticaret hep statü (toplumdaki konum) üzerine kurulmuştur; iş hayatında sadece iki rol vardır ve bütün hareketleri bu iki rol belirler. "Satıcı" vardır, "Müşteri" vardır. Müşteri satın almak ister, satıcı satmak ister. Hangisi olduğunuzu bilmek zor değildir. Her iki rolü de nasıl oynayacağınızı bilmeniz, başarının veya, başarısızlığın anahtarıdır.

Rollerin Mutlakiyeti'ne göre, bir ticari işlemin sonucundan çok büyük kazanç bekleyen kişiler bilerek veya bilmeyerek satıcı gibi davranırlar, bu işlemden daha küçük beklentileri olan kişilerse tipik müşteri rolünü üstlenirler.

Genel tanıma göre satıcı, bu denklemin hevesli, ısrarlı ve hep şirin olmaya çalışan tarafıdır. Müşteriyse, denklemin diğer yanıdır; kuşkucu, temkinli ve mesafeli.

Örneğin, tipik bir ticaret sahnesinde girişimci satıcı rolündedir, banka da müşteri. Halka açılan şirket satıcıdır, borsa müşteri. Başkan yardımcısı satıcı, başkan müşteridir. Aşk hayatında erkek her zaman satıcı, kadın ise hemen her zaman müşteri konumundadır.

Yani, Mutlakiyet kuralına göre, gerçek müşteri satın almayı gerçek satıcının satmak istediğinden de fazla istediği zaman bile her iki taraf da kendilerine biçilmiş rolden çıkmazlar ve dolayısıyla kendi gerçek amaçlarından sapmış olurlar.

Peki, siz de böyle mi yapmalısınız?

Hangi rolde olmanıza ve satmak veya, satın almak istediğinize bakmaksızın daima satıcı olmanız gerekir, müşteri değil.

Her şeyden önce, satmayı gerçekten istiyorsanız (veya, o işlemin sonucunu karşı taraftan daha çok arzuluyorsanız) sizin "satıcı" olmanız gerekir. Eğer öyle olmazsanız, o işlemin istediğiniz gibi sonuçlanma ihtimali azdır. Sonuçlandırana kadar hevesli, açık, ısrarlı, kararlı,

esnek ve şirin olmak zorundasınız. Müşteri sizden böyle olmanızı bekler ve işleme daha çok ilgi duyan taraf olarak o süreç boyunca bu özelliklerin her birini göstermek size düşer. Bu özelliklere dört elle sarılmanız başarma ihtimalinizi artıracaktır.

Ne var ki, "müşteri" olsanız bile, yani işlemin sonucuna daha az önem veren taraf olsanız bile yine bu özellikleri üstlenip sergileyin, çünkü bunu yapmakla satıcının dengesini bozmuş olursunuz. Rollerin Mutlakiyeti'ni kırarak, karşı tarafı tanımadığı bir araziye sokarsınız ve onu şaşırtırsınız. "Bu işlemin sonucunu istiyen bensem, neden karşı taraf benden çok çaba gösteriyor?"

Rollerin Mutlakiyeti'ni parçalayıp, "nazik" olmakla karşı taraftan puan toplarsınız, çünkü Mutlakiyet kuralına göre "nazik" olmak size düşmezdi. Böylece ilişkinin dinamiğini kendi elinize geçirmiş olursunuz.

İşte bu nedenle İbrahim, muhtaç durumdaki yabancı olduğu halde armağanı kabul etmedi. Bu konukseverliği reddetmekle somut bir varlığı soyut bir güç haline dönüştürmüş oldu. Bulunmak istediği konum buydu. Sizin de öyle olmanız gerekir.

Rolleri Dinlemek

Her oyuncu bir rolü seslendirir. Bunu dinleyen herkes de o oyuncunun "satıcı" mı, yoksa, "müşteri" mi olduğunu anlayabilir. Bunun için özel bir yeteneğe veya, sezgi gücüne gerek yoktur. Sadece biraz dikkat ve alışma meselesidir. Taraflardan biri daima o ilişkiyi ilerletmek ve işlemi sonuçlandırmak için daha hevesli olacaktır. İşte, o taraf "satıcıdır." Sizin o taraf üzerinde bir gücünüz vardır.

Böyle olduğuna göre, sizin, yani işadamının, satıcıyı tanıtlayabilmek için, uygun anteni geliştirmesi gerekir. Böyle bir bilgiyi o oyuncunun kendisinden başka hiçbir kaynaktan alamazsınız ve bu bilgi parasal ihtiyaç, ticarî ihtiyaç veya, kişisel kazanç gibi sözde objektif kriterlerden daha önemlidir.

Herhangi bir ticari işlem sırasında birinin neden "satıcı" veya, "müşteri" olduğunu anlamak kolay değildir. Oyuncuyu hangi güçlerin motive ettiğini anlamak belki bir psikiyatristin bile yıllarını alabilir. Kimi insanın sevgiye ihtiyacı vardır, kimi sadece kendisinden hoşlanılmasını ister. Ama bunlar sizin ilgi alanınız değildir. Sizin ilgi alanınız bu rolü doğru tanımak ve kendi avantajınıza kullanmaktır.

Karşınızda satıcı varsa, koşulları normal olarak yapacağınızdan daha çok zorlayabilirsiniz. Pazarlık uzlaşılmaz bir kıvama gelse bile, satıcı görüşmeyi kapatmak istemez. Bu nedenle rakibinizin rolünü tanıyın ve bunu kendi lehinize kullanın.

Tam tersine, eğer karşınızdaki "müşteri" ise, çok temkinli olmalısınız. Doğası gereği müşteri kuşkucu olacaktır; eğer fazla zorlarsanız, kendiniz ve niyetiniz hakkında onun kuşkusunu uyandırırsınız. Bir müşteriyle iş görüşürken muhafazakar olmalısınız. Müşteri sizin sıkı bir tezgahtarlık yapmanızı bekler. Eğer bu beklentisini yerine getirirseniz onun sizden umduğu rolü oynamış olursunuz. Ama muhafazakar ve temkinli davranıp, ona "satın almasa da umurunuzda değil" izlenimini verirseniz, ayaklarının altındaki halıyı çekmiş, beklentilerini altüst etmiş olursunuz.

Ne var ki, müşteri karşısında şansınızı da fazla zorlamayın, çünkü uzlaşma kopacak olursa bunu kurtaracak olan taraf müşteri değildir.

Rolleri Değiştirmek

İdeal bir dünyada, satıcı yerine müşteri konumunda olmak daha tercih edilen bir şeydir. Müşteri olarak içinde bulunduğunuz durumun dinamiğini siz kontrol edersiniz ve satıcıyla olan ilişkinin kurallarını siz belirlersiniz. Sonuçta satıcı müşteride olan bir şeyi istemektedir. Bu bazen para olur, bazen de satıcı için değerli olan başka bir şey. Oysa, müşteri satıcıda olan şeyi belki ister belki istemez ve istese bile bunu satıcıya belli etmek zorunda değildir.

Ama her zaman böyle olmaz.

Satıcıda müşterinin mutlaka almak istediği bir şey varsa ve bunu hem satıcı hem de müşteri biliyorsa, ne olur? Roller değişir. Satıcı bir bakıma müşteri olur, müşteri de satıcı konumuna geçer. Artık kontrol satıcının elindedir; ya da, en azından müşteriyle eşit koşullardadır ve müşteri onun suyuna gitmek zorunda kalacaktır. Hatta, bazen hiç ihtiyacı olmayan şeyleri bile satıcıdan almaya razı olabilir.

Yasa çıkaran bir hükümet yetkilisiyle bir lobicinin rollerini düşünün. Lobici satıcı konumundadır. Hükümet yetkilisinin hükümet politikasını lobicinin ticaretine uyacak biçimde değiştirmesini istiyordur. Müşteri konumundaki hükümet yetkilisinin satıcının istediğini yapması için belirli bir neden yoktur. Tabii, eğer satıcıdan bir iş istemiyorsa. Eğer satıcıdan seçim kampanyası için bir bağış istemiyorsa, eğer değişecek bir siyaset için satıcının desteğini aramıyorsa. Bazıları buna siyaset diyor, bazılarıysa düpedüz rüşvet. Burada önemli ders, lobici tarafından uygulanan rol değişimidir.

Eski bir Arap atasözü vardır: İnek, süt vermeyi buzağının almak istediğinden daha çok ister. Rol değişiminin mümkün olabileceğini bu atasözünden daha güzel açıklayan bir örnek var mıdır? Çoğu kişi buzağı için ineğin çok önemli olduğunu düşünür... ne de olsa, ineğin sütü olmaksızın buzağı büyüyemez. Ama her çiftçinin iyi bileceği gibi, inek sütünü boşaltamazsa müthiş açı çeker ve hasta olur. Böylece inek de buzağıya en az buzağı ona olduğu kadar, hatta, daha da fazla muhtaçtır. Rollerin değişimi.

Bir iş ortamında rol değişimini sağlayacak fırsatları kollayın. Eğer satıcıysanız, müşteriyi de satışa ortak yapacak fırsatları kollayın. Müşterinin ilgi duyduğu şeyleri öğrenin. Müşterinin ihtiyaçlarını nerede karşılayabilirsiniz? Müşteriyseniz, sizin konumunuzu ele geçirmek için yapılacak girişimlere karşı tetikte olun. Yeni bir iş teklifi mi var? Bir komisyon mu söz konusu oluyor?

OLUMSUZ BİR CEVABI NASIL LEHİNİZE ÇEVİRİRSİNİZ

OLUMLU "HAYIR"

"Halm BeAvour Hamishim Ve Lo...?"

"Elli Dürüst insandan Beş Eksik Olacak...?"

Halm BeAvour Hamishim Ve Lo...? Tanrı İbrahim'e, eğer elli tane dürüst insan bulabilirse, Sodom kentini kurtaracağını söylemiştir. Tam elli tane... Ne bir eksik ne bir fazla. Bu söz doğrudan Tanrı'nın ağzından çıkmıştır. Meleklerden veya başka bir peygamberden değil. Tanrı'nın sözüdür.

İbrahim bu duyuruyu olduğu gibi kabul ediyor mu? Hemen Tanrı'nın yanından ayrılıp elli tane dürüst insan aramaya başlıyor mu? İbrahim bu duyurunun Tanrı'nın son sözü olduğunu

kabul ediyor mu? Hayır, etmiyor. Tanrı'yla pazarlık etmeye başlıyor. Tanrı'yla pazarlık ediyor. Tanrı'nın ne dediğine aldırmayıp, pazarlığa girişiyor.

Ve Tanrı yüzde 80 indirim yapana kadar da İbrahim pazarlığı bırakmıyor: Artık 10 tane dürüst insan bulacaktır. On kişi.

"Hayır" Cevabından Kaçının

Bir şeyi iyi korumak onu onarmaktan daha kolaydır. Bir hayır, cevabından kaçınmak da bu sözün geri alınmasını sağlamaktan daha kolaydır. Dinleyin. Beden diline, seslere, ses tonuna, başın aldığı yöne ve gözlere çok dikkat edin. Bu dikkati verirseniz, hayır cevabı gelmeden çok önce anlayabilirsiniz. Anladığınız anda da bundan kaçının. Bir kılıfını bulup soruyu değiştirin; konuşmanın havasını öyle değiştirin ki, artık o hayır, cevabı yersiz kalsın. Bu cevabı almaktan kaçının ve stratejinizi yeniden belirleyin.

Çocuklar bu kuralı içgüdüyle uygularlar. Hayır cevabından kaçınmayı kimseden öğrenmeleri gerekmez. Sizden bir şey isteyecekleri zaman peşin olarak, **"Hayır, demeden önce beni sonuna kadar dinle,"** derler. Bunu söylerler, çünkü bir kez ağzınızdan hayır, çıktı mı, bunun geri alınmasının ne kadar zor olduğunu öğrenmişlerdir.

Siz de çocuklardan ders alın. Çok önem vermediğiniz bir ricanıza evet, denmesi, sonucuna çok önem verdiğiniz bir isteğinize hayır, denmesinden iyidir.

Çoğu Kez "Hayır" Son Söz Değildir

Her çocuğun iyi bildiği gibi, bir hayır, cevabı istenen sonucu elde etmek için üstelemeyi bırakma nedeni değildir.

İnsanların hayır demesi için birçok neden vardır. Bu nedenlerin pek azı sizin istediğiniz şeyi reddetmek için yürekten bir istek barındırır. Şöyle bir düşünün. Son kez hayır, dediğiniz zaman neden böyle dediniz? Zaman kazanmak için miydi? O anda bir taahhüde girmemek için miydi? O anda size uygun gelmeyecek bir şeyden kaçınmak için miydi? Farklı koşullarda cevabınız farklı olabilir miydi? Bu koşulları değiştirmek ne kadar zor olabilirdi?

Gerçek hayatta olduğu gibi, bütün iş görüşmelerinde de, hayır, demek sadece bir açılış konumudur. Kabul edelim ki, yararlı bir açılış konumudur ama sonuçta sadece budur. Hayır, sözcüğüne "Bu durum biraz daha pazarlık gerektirir," gibi bir anlam katabilirseniz, gönderilen mesajı doğru olarak yorumlamış olursunuz. Hayır, sözcüğüne, "Bu isteğin bir başka biçimde ifade edilmesi gerekir," anlamını katarsanız gönderilen mesaja doğru anlamı katmış olursunuz. Aksi taktirde, pazarlığın önemli bir öğesini kaybeder, yani nerede uzlaşıp nerede uzlaşamayacağınızı belirlemekten mahrum olursunuz.

Değiştirilebilecek "Hayır"

Karar yetkisi olmayan, mevcut politikayı veya, uygulamayı değiştiremeyen biriyle tartışmanın alamı yoktur. Genellikle, daha alt kademeden olan böyle bir memurdan gelecek hayır cevabı aslında hiç de kesin bir ret değildir. Bu "hayır" daha çok o kişiyi rahat bırakmanız ve karar için daha yüksek mercilere başvurmanız için yapılan bir yakarışa benzer.

Böyle bir hayır cevabını güler yüzle ve anlayışla kabul ederseniz, o alt kademe memurunu kendi safınıza çeker, olumsuz karar için kime ve nasıl başvuracağınızı öğrenirsiniz.

Olumsuz cevap aldınız diye böyle bir kişiyle sakın tartışmaya girip zamanınızı ve gayretinizi harcamayın. Her şeyden önce, sosyal sıralamayı hiç bilmiyormuş durumuna düşer ve prestij kaybedersiniz. Yetkisiz biriyle tartıştığınızı görenler, bunu nasıl anlayamadığınıza şaşarak, sizi budala sanırlar.

İkincisi, tam bir müttefike ihtiyacınız varken düşman kazanmış olursunuz. Bu mevzuatı, tartışmakta olduğunuz kişi çıkarmadığı gibi, belki ne olduğunu bile anlamıyordun Onunla tartışmaya kalkarsanız, o ana kadar hiç ilgisi olmasa bile, birden dört elle o mevzuata sarılıp savunmaya başlar. Bir kez savunmaya geçti mi de, bundan sonra onun değiştirilmesine var gücüyle karşı çıkar. Özellikle de, sizin gibiler tarafından değiştirilmesine...

Üçüncü neden, değerli enerjinizi, zamanınızı ve duygularınızı yanlış kişi üzerinde harcamış olursunuz. Oysa, zaman, enerji ve duygular çok önemli kaynaklardır. Kimi anlarda elinizdeki tek kaynak bunlar olabilir. O halde, bu kaynağınızı çok etkili yerlerde kullanın. Öfkeye kapılmak bir lükstür. Kendinizi kaptırmayın.

"Hayır" Din Değiştirmeye Davetiye

Reddedildiniz. Öneriniz geri çevrildi. Hazırladığınız o "garantili" plan, hiç tartışmaya bile gerek görülmeden çöpe atıldı. O mantıklı, ölçülü ve temkinli ricanız kabul edilmedi. Hiç dert değil. Planınızın (ya da, ricanızın) kabul edilme ihtimali çok yüksektir.

Saçma mı geliyor? Saçma değil. Bir isteğin bir çırpıda reddedilmesi, bunun uzun ve dikkatli bir inceleme sonucu reddedilmesinden daha iyidir, çünkü ikinci durum, isteğinizin ciddi olarak düşünüldüğünü ve uygun görülmediğini gösterir. İsteğiniz üzerinde gereken inceleme zaten yapılmıştır.

İncelemeden geçtikten sonra reddedilen bir isteği kabul ettirmek, önceden yapılmış olan incelemenin bir kez daha yapılmasını ve birinci incelemenin yok sayılmasını gerektirir. Tabii, birinci inceleme sonucu oluşan olumsuz önyargının da giderilmesi gerekecektir. Bu da başarı ihtimalini çok azaltır.

Daha da kötüsü, görüşüldükten sonra varılan bir ret kararının bir sahibi vardır. Bu kişi ortaya çıkıp, açık açık sizin isteğinize karşı fikir yürütmüştür. Bir kez bu oldu mu, artık sizin isteğiniz mantık çerçevesinden çıkıp, politika sınırları içine girmiştir. Artık, mantıklı bir şekilde görüşüldükten sonra reddedilen isteğinizin kabul edilebilmesi için, başka bir kişinin fikrinin reddedilmesi gerekecektir. Bu da, isteğinizin yapısıyla tamamen ilgisiz nedenlerle imkânsız olabilir. Örneğin, isteğinize karşı çıkan taraf sizden çok daha önemli biri olabilir. Bu nedenle, sizin isteğiniz ne kadar mantıklı görünse de, hiç kimse o kişiyle ters düşmek istemeyebilir.

Kısacası, üzerinde düşünülmüş bir ret kararından dönüş ihtimali yok denecek kadar azdır. Oysa bir anda verilen bir ret kararı birçok şeyden biri anlamına gelir ki, bunların hepsi de sizin karşı tarafı ikna edebilmeniz için güzel başlangıç noktalarıdır. İsteğinize hemen hayır denmesi önerinizin yanlış anlaşıldığını gösterebilir veya bunun üstünde düşünecek zaman olmamıştır. Her türlü anlama gelebilir veya hiçbir anlama gelmeyebilir.

Bu şekilde bir ret cevabı, sahibinin din değiştirmesi için bir davetiye gibidir. Size hayır diyen kişi, daha sonra isteğinizi kabul edebilir çünkü ilk başta sizi reddederken isteğiniz üzerinde düşünerek kendi zekasını riske etmiş değildir. İsteğinizi analiz edip, inceledikten sonra

reddetmemiştir. O aşamada onun hayır demesi sadece, "Bize biraz daha anlat bakalım," anlamındadır.

NASIL VE NE ZAMAN CÜRETLİ DAVRANMALI

CESARET: SİLAH DEPOSU

"Yatzu Benei Yisrael BeYad Rama LeEynei Kol Mitzrayim. "

"İsrail Evlatları Bütün Mısırlılar'ın Gözleri Önünde Cesaretle Yola Çıktılar."

Yatzu Benei Yisrael... İsrail Evlatları Mısırlıların onca eziyeti altında, paçavralara bürünmüş bir köle grubuydu; yoksul, cılız ve ezilen köleler. Buna rağmen Mısır'dan "cesurca" çıkarlar. Ve bütün Mısırlıların gözleri önünde giderler. Bu köleler neden "cesurca" giderler? Ve neden Mısırlılar onları durdurmak için harekete geçmezler?

Birinci soru İkincisinin cevabıdır. İsrailliler böyle gözü pek davranınca buyurganlarını şaşırtırlar ve onları hareketsiz bırakırlar. Hiç beklenmedik biçimde yapılan şaşırtıcı bir hamle. Cesaretle uygulanan bu eylem, eylemin gerçekleşmesini sağlayan araç haline geliyor.

Cesaret Silahtır

Uysal bir dünyada yaşıyoruz. Şöyle bir bakın. Kaç kişi cesur eylemler gerçekleştiriyor? Kim cesur fikirler üretiyor? Cesur seçimler yapıyor? Gerçek şu ki, çoğu kimse daha önceden aşılmış yolları izlemektedir. Çoğu kimse başkalarının onlara öğrettiği biçimde düşünür. Bu nedenle çoğu kimse cesur bir fikir, cesur bir plan veya bir fikrin cesurca uygulanışına alışkın değildir.

Uysallar daima Cesurlar'ın bıraktıkları mirasa konarlar.

Ender olduğu için, cesur hareket kendi başına bir değer haline gelir. Eylemin uygulanış yöntemi eylemin kendisinden daha önemlidir. Köleler Mısır'dan ayrılırlarken hiçbir engelle karşılaşmadılar, çünkü buyurganların dikkati bu ayrılışın yöntemine, yani, cesarete odaklanmıştı.

Çoğu zaman bir hedefe ulaşabilmek için en iyi eylem planı üzerine kafa yorarsınız. Ne var ki, çoğu kez bir hedefe ulaşmak için iyi bir hareket planı yoktur. Kutsal Kitap bize, planımızın cesaret olmasını söyler.

Kölelerin Mısır'dan ayrılabilmeleri için "iyi bir yol" yoktu. Sayıları fazla olduğundan, gizlice çıkıp gidemezlerdi. Ne var ki, savaşacak kadar da kuvvetli değildiler. Gerçekten de, hangi yolu seçerse seçsinler, efendilerinin, devletin, firavunun, ya da, ordunun öfkesini çekeceklerdi.

Bu nedenle köleler "cesurca" çıkıp gittiler; bütün Mısırlıların gözleri önünde, hiçbir utanç veya, korku duymadan... Ve bunu yapmakla Mısırlıları şaşkın bıraktılar.

Onların planı cesaretti. Onların silahı cesaretti. Ve zaferleri de cesaret oldu.

Düşüncede ve eylemde cesaret sayesinde, başkalarının müdahalesine ve engel çıkarmasına aldırmaksızın pek çok görevi başarabilirsiniz. Peki, cesaret nedir? Kendini beğenmişlik değildir. Özgüven de değildir. Özgüvenin gösterilişidir. Siz içinizde o güveni duysanız da duymasanız da, özgüvenli olduğunuza başkalarını inandırma yeteneğidir.

Siz cesursanız, yani çevrenizdekiler sizi cesur olarak algılıyorlarsa, sizin bu güveninizi kendi mantıklarına göre bir temele dayandırırlar. Bu da iyidir, çünkü vardıkları sonuç her neyse, kendilerini yeterince tatmin edecek niteliktedir.

Bir başka deyişle, karşınızdaki kişi şöyle düşünecektir: Bu adam cesur, yani ben onu kendine güvenli olarak algılıyorum, o halde, cesur olması için bir nedeni vardır. O neden... İşte, bu aşamada sizi cesur olarak algılayan kişi kendine göre bir mantık yürüterek sizin neden cesurca girişimler yapabileceğinizi açıklar.

Aslında güvenli olmadığınız halde cesur olabilir misiniz?

Güvenli olmasanız bile cesur olmalısınız. Sonuçta, o eyleme, kendinize veya o eylemi gerçekleştirebileceğinize güveniniz olmadığı halde o eyleme geçmek zorunda hissediyorsanız, zaten başka seçeneğiniz yok demektir. Bu durumda da, başarmak için tek silahınız cesaret olacaktır.

Köleler hiç de güvenli değildiler. Musa da güvenli değildi. Aaron (Harun) güvenli değildi. Ne ki, Mısır'dan ayrılmak zorundaydılar. Bu nedenle cesaretle ayrılacaklardı. Kölelerin bu cesaretinin nereden kaynaklandığını Mısırlılar düşüneceklerdi. Belki de, İbraniler'in Tanrı'sı gerçekten de en iyi ve tek Tanrı'dır, diye düşünmüşlerdir. Belki başka bir şey... Önemli olan, cesaretle uygulanan bu eyleme karşı çıkmaya korkmuş olmalarıdır.

Cesaretin Metodolojisi

• Önünüzde çok zayıf seçenekler var. Oysa, sizden istenen görevi de yapmak zorundasınız. Mecbur kaldığınız için cesur bir hareket tarzı uygulamaya karar veriyorsunuz, başka seçeneğiniz yok. Pekala. Ama dikkat; cesur hareket uzlaşma tanımaz. Yarı cesur hareket diye bir şey yoktur ve olamaz. Bazen cesur bazen o kadar cesur olmayan hareket de yoktur ve olamaz. Hepsinden de önemlisi, cesur hareketten geri çekiliş, başarılı bir ricat yoktur ve hiçbir zaman da olamaz.

Sahneye aslan olarak giriyorsanız, aslan gibi davranıp, sahneden aslan gibi çıkmanız gerekir. Kuzu olmak, kuzu pirzolası olmak demektir.

Cesur hareket yolunu seçmek, iskelenin ucunda bekleyen yüzücünün durumuna benzer. Yüzücü suyun soğukluğuna falan aldırmadan balıklama atlayabilir. Cesur hareket budur işte. Ya da, önce ayak parmağını suya sokar, sonra ayağını... Sonra yavaş yavaş bütün vücudunu. Bu da temkinli harekettir. Aslında düşünecek olursanız, böylesi daha uygun hareket tarzı olabilir. Daha da ötesi, bu hareket de yüzücüyü tıpkı, dönüşü olmayan balıklama atlayış gibi suyun içine sokar fakat ondan istenen cesur girişi sağlamaz.

Cesur hareketin kendine özgü tehlikeleri vardır. Böyle bir hareket sırasında inilecek "durak" yoktur. Yüzücü onun suya dalmasını bekleyen bir köpek balığı gördüğü taktirde, havada ters dönüp tekrar iskeleye konamaz. Atlamadan önce her türlü ihtimale karşı hazırlıklı olmalıdır, çünkü cesur hareketi seçtikten sonra bunu sürdürmek zorundadır.

Köleler cesurca Mısır'dan çıktıktan sonra geri dönemezlerdi. Kızıl Deniz'e vardıkları zaman, yine Mısır'dan çıkışlarında olduğu gibi davrandılar. Hiç tereddüt etmeden ve cesaretle.

Cesur bir hareketten geri dönüş, bu harekete hiç başlamamış olmaktan daha kötüdür. Zayıflık, şaşkınlık ve çaresizlik işaretidir. Bekleyen köpek balıkları için kan kokusu gibidir.

Cesurca gir. Cesurca çık.

WorldCom hiç zayıflık göstermediği için MCI'yı ele geçirdi. Bir kez buna karar verdikten sonra, hedefine ulaşmak için her bedeli ödemeyi ve herhangi bir mahkemeye gitmeyi göze almıştı. British Telecom ve GTE tereddüt ediyor, titizleniyor ve bin dereden su getiriyorlardı. AT&T ise bu oyunun içinde olup olmadığına bile karar verememişti. Hiçbirinin kazanma ihtimali yoktu.

Starwood Lodgings, TIT Sheraton'u ele geçirdiyse, bunu hızlı ve cesurca hareket edip, nakit parasını ortaya koyarak kararlılığını ilan etmesine borçludur. Hilton fiatı artırdıkça onlar da artırdılar. Caymayacakları belliydi ve bir taraf pes edip çekilene kadar savaşacaklarını açıkça ilan etmişlerdi. Hilton ise hantal ve temkinli davranıyordu. Kazanma ihtimali yoktu.

Cesur Hareket: Cesurlar Yaşatılmaz

Cesur oyuncuları yaşatmazlar. Onların varlığı bile kurulu düzene karşı bir tehdittir. Günü kurtarmak için kellesini ortaya koyan asi serüvenciye ne özel ne de resmi kuruluşlar uzun süre tolerans gösterirler. Ve her ne kadar çoğu zaman o günü cesurlar kurtarırlarsa da, kurumun ve bünyesindeki uysalların korunması uğruna cesur oyuncunun feda edilmesi gerekir. Başarılı olan cesur oyuncunun başarısız olana göre çok daha çabuk kurban edilmesi de işin ilginç yanıdır. Bu böyle olur, çünkü başarısız oyuncu sonuçta kurumun uysal tavrını haklı çıkarırken, başarılı olanı o kurumun temelini yerinden sarsmıştır.

Mesele şudur: Cesur olma seçimi veya cesur bir harekete geçme kararı için sadece o eylemin sonucunu düşünmek yetmez. Cesur oyuncunun, bu cesur hareket tamamlandıktan sonra kendisine ne olacağını da düşünmesi gerekir.

Eğer uzun ve emniyetli bir kariyer istiyorsanız, böyle bir kariyer için başarı ölçüsü, sizin ne kadar ilerlemiş olmanız değildir; uzun süre o görevde kalabilmektir. Ama üretgen ve başarılı bir kariyer peşindeyseniz, bunun başarı ölçüsü süresinin uzunluğu değil, cesarettir.

Cesur oyuncu cesur hareketinin karşılığı olarak kurumu tarafından ödüllendirilmeyi asla beklememelidir. Bu ödül bazen gelebilir, ama hiç beklenmemesi gerekir. Tersine, cesur oyuncu yaptığı cesur hareketle kurtardığı kurumun varlığını sürdürebilmesi için, feda edilmeye hazırlıklı olmalıdır. Cesur oyuncu o kurum için çok gereklidir. O olmazsa, kurum kaybolur. O olmadan başarı kazanamaz. Ama bir yandan da o kurum için büyük bir tehdittir, çünkü cesur oyuncu kurumu kurtarmak için onun kurallarını çiğner. Bu yüzden, ilk uygun zamanda cesur oyuncu feda edilecektir.

Ne bir kurumda ne de kurumsal bellekte başarılı olmuş bir put kırıcının varlığına tahammül gösterilir. Cesur oyuncu da tam tanımıyla bir put kırıcıdır.

Bir şirketi batmaktan kurtaran gözü pek başkan, yeniden hayata dönen o şirketin yönetim kurulunca kovulacak ilk kişi olur. Binbir risk göze alıp kurulu düzeni değiştiren yenilikçi kişi, çoğu zaman ardından gelen sürünün altında kalacak ilk kişidir.

Burada bir değer yargılaması yoktur. Sadece yapacağınız seçimin sonuçlarını anlamanız gerekir. Örgüt elemanı mı, yoksa girişimci mi? Lider mi, yoksa izleyen mi? Kurumsal olarak uysal mı, yoksa cesur mu? Seçim sizindir.

Öte yandan, kurumun uysal bireyleri uzun ve doyurucu bir kariyerin tadını çıkarabilirler; bunlar çoğu kez risk almaktan çok, bunlardan kaçınarak basamakları tırmanırlar ve üst

mevkilere gelirler. Tüm meslek yaşamları boyunca hiçbir pırıltı göstermeden şirket yönetimine girmiş pek çok insan vardır. Böyle bir kişinin kariyerinde en göze çarpan özelliği, hatalardan kaçınmış olmasıdır. Bu da yaşam boyu sorumluluk altında çalışan insanlar için az şey değildir.

Diğer taraftan, cesurların çeşitli kurumlarda veya kendi işlerinde kısa, fakat unutulmaz kariyerleri olur. Risk almışlardır, yenilik getirmişlerdir veya tüm gelenekleri yıkan kararlar vermişlerdir. Ne var ki, uzun vadede bir örgüt, daha büyük başarı ihtimali uğruna kurumsal gelenekleri değiştirmektense, aynen korumayı tercih eder.

Dünyadaki örneklerine bakacak olursak, muhafazakar İngiltere'nin daha az gelenek-bağımlı Avrupa ve Amerikan şirketleriyle ticaret hacmi karşısındaki gerileyişi kıyaslanabilir.

Şirket bazında bakacak olursak da, gelenek-bağımlı bankacılığıyla, daha serbest yatırım bankacılığının kıyaslaması yapılabilir. Hangisinin çalışanları daha büyük iş hacmi sağlıyor? Hangisinin hissedarları daha çok kazanıyor? Bunlardan hangisi size uyar?

NASIL LİDERLİK YAPILIR

LİDERLİK

"Be Amood Ashan Lanchotam HaDerech..."

"Bir Bulut Sütunu Olup Önderlik Eder..."

Be Amood Ashan... Tanrı Eksodüs sırasında pasif bir izleyici gibi davranmaz. Firavunla yaptığı görüşmelerde Musa'ya yön verir. Mısırlılara salgın hastalıklar göndererek onları hırpalar, Israilliler'in hangi yoldan Mısır'dan çıkacaklarını belirler. Kampta varlığını fiziksel hale getirir. Gündüzleri Dumandır. Geceleri Ateş. Her an vardır ve etkindir. Her an. O liderdir. İnsanlar da onu izler.

Görünüşü huşu verir. Her an varlığının hissedilmesiyse, güven aşılar. O, liderdir.

Liderlik Eylemdir

Herhalde liderlik kadar çok dikkat yöneltilen başka bir konu olmamıştır. Liderlik nitelikleri üzerine yazılmış kitapların, makalelerin ve verilen seminerlerin sayısı şaşılacak kadar yüksektir. Bu konuda yayınlanan bilgilerin miktarına bakılacak olursa, liderlik hakkında gerekli her şeyin zaten bilindiğini ve iyi lider olmanın, boyama kitaplarındaki gibi, sayılara bakıp boyamak kadar kolay olduğunu sanırsınız.

Fena halde yanılırsınız.

Liderlik bol tanımların yapıldığı bir öykü değildir. Tersine, liderlik, ama gerçek liderlik, bir yüklemdir. Eylemin kendisidir. Bu demek değildir ki, liderlik statik durumlarda veya edilgen bir mevcudiyetle uygulanamaz. Ne var ki, böyle bir liderlik uygulamasının da bugüne dek bir örneği görülmemiştir.

Liderlik dur durak bilmeden sürdürülen bir çalışma ve çaba işidir. Ancak hedeflenen davaya tam ve yürekten bir bağlılıkla başarılabilir. Bir davaya olan bağlılık sürecindeki kumanda konumudur.

Liderlik edebilmek için gitmek istediğiniz yeri net bir şekilde görebilmeniz ve bu hedefi gerçekleştirmek için kuvvetli bir arzu duymanız gerekir. Çoğu insanın, yaşamının çeşitli

aşamalarında arzuları ve uğraşmaya değer bulduğu hedefleri olabilir. Ama pek azı bu hedefi gerçekleştirmek için gereken çabayı gösterecek güdüye ve arzuya sahiptir. Pek azı olayların gidişini değiştirebilmek için gereken özverilere razıdır. Daha da azı uzun bir süre boyunca bu olağanüstü çabayı göstermek ister. Ama liderlik için gereken şey budur ve bu yüzden liderlik ender bulunan bir değerdir.

Liderlik uzun bir zaman diliminde bir davaya gözle görülebilir yoğunlukla bağlanmaktır.

Liderlik Görülebilmelidir

Bir lider işini "sahne gerisinde" yapmaz. Liderlik, gizli kapaklı yapılan anlaşmalarla uygulanan bir şey değildir. Böylesi, başkalarını peşinden sürüklemek isteyen birine hiç uymaz. Sahne gerisinde yapılan hareketlerle pek çok şey başarabilirsiniz, ama bu tavrınız aynı zamanda sizin ortaya çıkmaya güvenemediğiniz, herkesin gözü önünde İncelenmekten korktuğunuz izlenimini de yaratır. Liderliğin yapısında böyle bir şey yoktur.

Liderlik inandığınız dava için uluorta risk alabilmektir. İnsanların tel üstündeki cambazı alkışlamalarının nedeni, cambazın başarısının veya, başarısızlığının gözler önünde olmasıdır. Askerler bir liderin peşinden gittikleri zaman biliyorlardır ki, o lider doğruluğuna inandığı için o hedefi seçmiştir, kolay ve risksiz olduğu için değil.

Coca-Cola'nın efsanevi başkanı Roberto Goizueta, Coca-Cola'nın formülünü değiştirme girişimi yüzünden basında yerden yere vuruldu. Goizueta ünlü içkiyi biraz daha tatlı olan Pepsi'ye benzetmek istemişti. Bu girişim hemen başarısızlığa uğradı. Daha az dirayetli bir lider bu durumda önce yardımcılarından birini feda edip, bütün sorumluluğu onun üstüne atardı veya daha da kötüsü, sırf karar verildi diye bu yanlış yolda gitmekte ısrar ederdi. Ama Mr. Goizueta böyle bir insan değildi. Tüm suçu üstlendi. Markasının konumunu tekrar değiştirdi ve eski formüle geri döndü. Tam bir liderdi ve liderlik yaptı.

Klasik Coca-Cola olayından hem önce hem sonra Roberto Goizueta istediği Amerikan şirketinde başkanlığa gelecek kadar başarılı bir insandı. Bir şirketten diğerine transfer olarak muazzam servetler de kazanabilirdi. Fakat Goizueta Coca-Cola'da yetişmişti, bu şirkette palazlanmıştı ve ölene kadar da bu şirkette kalacaktı.

Zaman içinde liderlik.

Yaşam süresince liderler kendi boşluklarını yaratırlar. **'Boşluk bir lideri içine alır' veya 'Bir lideri zaman ve yer yaratır'** gibi kavramlar sadece kavramdan ibarettir, o kadar. Bir "yer" ne kadar coğrafyayı yaratabilirse, zaman da o kadar lider yaratabilir. Tarihçilerin 'Tarih mi insanı Yapar, yoksa insan mı Tarihi', diye sormalarının nedeni, kendi hayatları boyunca hiç gerçek lider görmemiş olmalarıdır. Zaman ve mekan liderlik niteliklerinin benzersiz biçimde ifade bulmasına imkan verebilir, fakat kesinlikle böyle nitelikleri yaratamaz.

İş hayatında da liderlik bundan farklı değildir. Liderlik dizginlerini eline alan kişi kendi boşluğunu yaratacaktır. Çoğu işadamı kendini kabul ettirmiş birinin karşısında kenara çekilecektir. Neden mi? Çünkü kurumsal davranış çoğu işadamının başarıya sahip çıkmaktansa hatalardan kaçınmasını öngörür.

Bu nedenle, meslektaşlarınızın arasında iddialı olmaktan kaçınmayın. Bulunduğunuz toplantının yönetimini alın. Büyük ihtimalle sırf kişiliğinizin gücüyle o grubun lideri olursunuz.

Oturup pohpohlanmayı beklemeyin. Bunu krallar yapar. Liderliği, ortaya çıkıp sizin üstlenmeniz gerekir.

Basiret

Liderlik, tepedeki hedefe hücum emri vermekten daha fazlasıdır. Liderlik, tepedeki hedefe hücum emrinin *ne zaman* verileceğini bilme yeteneğidir. Liderlik, tepedeki hedefe hücum emrinin ne zaman verilmeyeceğini bilme yeteneğidir. Ve hepsinden önemlisi, liderlik, askerlerin göz kırpmadan bu emri uygulayacak durumda olmalarını gerektirir.

Tanrı, onca salgın hastalık firavunu yok edemediği için Mısır'a ölüm yağdırmıştır. Basiret.

Bütün rakipleriniz satın alma gücünü artırmak için halka açılırlarken, sizin de onlara uymanız gerekir mi? Halka açılmadığı halde her yıl inanılmaz kârlar sağlayan, özel Hyatt Hotel zinciri bu kavramı çürütüyor. Şirketin sahibi olan Pritzker ailesi halka açılmadan geçirdikleri her yıl ticaret hayatındaki üstün liderlik vasıflarını sergiliyorlar. Basiret.

Bütün rakipleriniz maliyetleri düşürmek için harcamalardan kesiyorsa, sizin de böyle yapmanız gerekir mi? Eğer siz Donald Trump iseniz, hayır. Çünkü ödün vermez ve yılmaz bir lider olan Donald Trump'un başarısı onun banka hesabından daha çok, yarattığı imaja bağlıdır. Basiret.

KÖTÜ DURUMLARI NASIL LEHİNİZE ÇEVİRİRSİNİZ

ELDEN GELENİN EN İYİSİNİ YAPMAK

"Hisagta Merube Lo Hisagta. "

"Çok Fazlasına Sahip Olmakla Hiçbir şeye Sahip Olmazsın. "

Hisagta Merube... Bu deyiş anlamsız bir dizi sözcük müdür? Yoksa, bu çelişen ifadede bir mesaj olabilir mi? Bilgeler çok fazla şeye sahip olmanın hiçbir şeye sahip olmamak olduğunu söylüyorlar. Ne demek istiyorlar acaba?

Sadece başa çıkabileceğin kadarını elde et.

Bu bilgelerin kullandığı "fazla" sözcüğü miktarın çokluğu değil, aşırı olması anlamındadır. Aşırı, yani, bir kişinin sindiremeyeceği, kullanamayacağı kadar fazla. Aşırı miktarda şey edinmenin sonucu, elinde hiçbir şeyin kalmamasıdır. Böylece, fazla şeye sahip olmakla, hiçbir şeye sahip olmazsınız.

Elleri dolu olan insan başka herhangi bir şeyi sıkıca tutamaz; ağzınız doluysa, bir lokma daha alıp çiğneyemezsiniz; her şeyi birden yapma çabası, hiçbir şeyin yapamamasıyla sonuçlanır.

Eliniz Tutabileceğinizin Ötesine Uzansın... Ama Yakaladığınızı da Tutun.

Yıldızlara erişmek, çok övülen ve oldum olası saygı duyulan bir hedeftir. Daima en iyisini elde etmeyi arzulamalısınız. Ama bu arada elde edebileceğiniz hiçbir şeyi de kaçırmamanız gerekir. Kusursuzluğun peşine düşmek, mümkün olanı başarmanızı etkilemesin.

Kötü Durum

Kötü bir durum sadece bir durumdur, o kadar; geçici olarak çaresiz kaldığınız koşullar. Ne ki, kötü bir durum sizin kim olduğunuzu değiştirmez. Yaptığınız işin temel yapısını da

değiştirmez. Hayal gücünüzü sınırlamaz. Sizin düşünme yeteneğinizi de sınırlamaması gerekir. Kötü bir durum her ne kadar özgün hedefinize ulaşmanıza engel çıkarırsa da, değerli bir hedefi gerçekleştirmekten alıkoymamalıdır.

"Kötü" bir durumun özünde ne vardır? Bu, öngörülemeyen veya görülmeyen, ya da, öngörüldüğü halde bir nedenle göz ardı edilmiş koşulların bir araya gelmesidir. Bu duruma nasıl karşılık vermeniz gerekir? Önce, koşulların sizin planınızdaki gibi olmadığını ve ileride de olmayacağını kabul etmeniz gerekir; **siz basketbol oynayacak gibi giyinmişsiniz fakat oynanacak oyun buz hokeyidir.**

İkinci olarak eski planınızın yeni koşullarda başarılı olabilme yeteneğinizi nasıl etkilediğini anlamanız gerekir. Basketbol alanında en uzun boylu ve en hızlı oyuncu olacağınızı hesap etmişsiniz. Ama buz hokeyinde boyunuzun uzun oluşu hiç önemli değildir; buz patenleriyle top sürmek de koşmaya hiç benzemez.

Üçüncü olarak, daha önce binbir titizlikle hazırlamış olduğunuz planı bırakıp (bu arada bu planın artık size sadece ayak bağı olduğunu anlayarak) yeni planınızı benimsememeniz gerekir. Uzun boylu ve hızlı olmanızın buz hokeyinde değeri yoktur, ama kolunuzun uzunluğu (uzun boylu olmanın sonucu) ve çevikliğinizin (hızlı olmanızın sonucu) önemi vardır.

- Tam bir takdim yaparken kullandığınız tepegözün lambası yanıverdi. Hemen sayfalarınızı çoğalttırın ve bunları elden dağıtın. En iyi görsel takdim bu değildir, tabii, ama diğer seçeneklerden daha iyidir.

- Bir zam istemek için patronunuzun odasına giriyorsunuz fakat daha ağzınızı açamadan patron sizi işten kovuyor. Başka koşullarda edinemeyeceğiniz bir tazminat paketi isteyin. Sonra da başka bir iş bulun. Eh, pek zam almakla eşit sayılmaz, ama diğer seçenekten daha iyidir.

- **Belli bir tarihte bir milyon vida teslim etmeyi taahhüt etmişsiniz fakat makineleriniz arıza yaptı. Vidaları rakibinizden satın alın ve teslimatı zamanında gerçekleştirin. İşin başında düşündüğünüz ticaret bu değildi ama en azından, telafisi olmayan uzun vadeli bir hasar almazsınız.**

- Şirketin kaynaklarını ekonomik düşüş içine giren bir pazara yatırmışsınız. Her halikârda bu pazara girin. Ürünlerinizi planladığınız fiyatın epey altında satın, fakat pazara iyice girmiş olun. Umduğunuz hızlı kazançları sağlayamazsınız, fakat kaynaklarınızı tümüyle kaybetmekten iyidir. Pazar nasıl olsa kendini toplar eski haline gelir; siz de öyle.

Yapabileceğinizi yapın... planladığınızı değil.

Chrysler Şirketi iflas eşiğine geldiği zaman tabii ki, bu şirketin planladığı bir durum değildi. Ne de olsa Chrysler temelde otomobil satmayı hedefleyen bir otomobil şirketiydi. Onlar için en büyük talih o sırada şirket başkanının Lee Iacocca olmasıydı; Mr. Iacocca hayatta kalabilmek ve başarabilmek için şirketin yıllık üretim ve otomobil satış planlarını çöpe atmak gerektiğini anlamıştı. Bunun yerine yeni gerçeklere cevap verebilecek yeni bir plana ihtiyaç vardı.

Eskiyen gerçek, Chrysler'in otomobil yapmak için çok işçi çalıştırmasıydı. Şirketin planı, işçilerin çok sayıda yüksek kalitede otomobil yapması, şirketin satış ordusunun da bu

otomobilleri yüksek fiatlarla satmasıydı. Bu gerçekleşmeyince Mr. Iacocca, Chrysler'in ticaret planını değiştirdi. Artık Chrysler işçileriyle birlikte otomobil üreterek kazanmayacak, hayatta kalmak için işçilerini koz olarak kullanıp devletten ve federal hükümetlerden para koparacaktı.

Mr. Iacocca yeni gerçeği görmeyip planını değiştirmese, o bunalım yılında sadece otomobil yapıp satma çabasını inatla sürdürseydi, Chrysler de American Motors, Studebaker ve diğerlerinin akıbetine uğrayacaktı.

Lee Iacocca gerçekten ne yaptı, peki? Her şeyden önce, Chrysler'in ekonomik ömrünün sürmesi için planladığı koşulların mevcut olmadığını ve eğer planında değişiklik yapmazsa, ileride de mevcut olmayacağını fark etti. Sonra eski planının, yani şirketin yaşaması için yeterli gelir üretemeyen kalabalık işgücünü beslemenin, yeni koşullarda başarma ihtimalini azaltacağını anladı. Üçüncü olarak, onca titizlikle hazırladığı eski planını gözünü kırpmadan atıp, yeni bir plan yapma istekliliğini gösterdi. Eski planın artık ona sadece ayak bağı olacağını anlamıştı.

Kötü duruma nasıl uyum sağladı? "Başarmak" olan eski plan hedefini bir yana atıp, "hayatta kalmak" olan yeni hedefine dört elle sarıldı.

Iacocca'nın kötü durumdan kurtuluşunu John DeLorean' ın uygulamasıyla karşılaştırın.

DeLorean'ın planı, yüksek kazançlı, son model yepyeni bir otomobil yapmaktı. Bu amaçla, şirketin kâr sağlayamayacağı yıllarda ayakta kalabilmesi için yetecek kaynak aradı. Ve gerçekten de başlangıçta başarılı oldu. DeLorean şirketi için hem özel hem kurumsal yatırımcılardan kaynak sağladı. Ortam da elverişliydi. İrlanda hükümetinden bile destek görmüştü.

Fakat DeLorean'ın koşulları değişmeye başlayınca, bulduğu kaynaklar işi sürdürmesine yetmeyince ve piyasa otomobillerini onun planındaki hızda kabul etmeyince, DeLorean planında ısrar etti: Para bul daha çok otomobil yap. Bu ısrar şirketin batmasına ve onun hazin sonuna neden oldu.

DeLorean'ın yapması gereken şey, planını değiştirmekti. Koşulların değiştiğini kabullenmesi gerekirdi; değişen koşullarda planının yaşamayacağını kabullenmesi ve şirketini sağlam bir kuruluşa satması gerekirdi.

Biraz başarı hiç başarı kazanamamaktan iyidir.

En Kötüsünü Geride Bıraktınız

Kötü bir durumdayken gevşeyin: En kötüsü artık geride kaldı. Kötü duruma düşmeden önce endişeniz kötü bir duruma düşmek miydi? Artık rahatlayın. Kötü durumdasınız.

İşler ters gittiğinde, sonra daha da kötüye gittiğinde toparlanmak için gereken en önemli şey sakin kalabilmektir. Ancak sakinseniz durumu değerlendirip, en iyi hareket yoluna karar verebilirsiniz. Panik halinde ve düşünmeden harekete geçmek daima yanlış hareket tarzı olacaktır, çünkü bu koşullardayken hiçbir zaman durumunuzdaki tüm seçenekleri göremezsiniz.

Sakin kalabilmek için statüko öncesi koşulların artık mevcut olmadığını ve geriye dönemeyeceğinizi anlamanız gerekir. Krizin mutlaka çözülmesi gerektiğini anlamanız

gerekir. Eğer çözmezsiniz, durumunuz büyük ihtimalle .daha da kötüye gidecektir.

Statükoyu Bırakmak

Çoğu insan için statüko eski bir dost gibidir ve bırakmak kolay değildir, hatta imkansızdır. Çoğu insan o güne dek yapmış olduğu şeyi yapmayı sürdürür. Bunu sürdürmek iyice anlamsız hale gelse bile bırakmaz. Bolluk içinde bir piyasada kıtlık içinde yetişmiş bir insan hâlâ stok yapmayı sürdürür. Büyümekte olan bir piyasada yetişmiş bir insan ise piyasanın durgun olduğu zamanlarda bile satın almaya devam eder. Böyle bir hareket tarzı kendiliğinden oluşan bir ritüel gibidir. O kişi içinde olduğu yeni gerçeklerden tamamen soyutlanmıştır.

Çoğu işadamı veya işkadını için ikinci bir hareket yolu olmayışının nedeni, koşullar değiştiği halde kendilerinin değişmemesidir. Bunun yerine eski koşullarda yaptıklarını yapmayı sürdürürler ve bu yüzden de başarıları sona erer.

Birçok otomobil şirketi üretim bandının kullanıma girişinden sonra hayatta kalamadı. PC'nin (masaüstü bilgisayar) piyasaya girmesinden sonra pek çok klasik bilgisayar şirketi iflas etti.

Bu nedenle, bir kriz durumunda hayatta kalabilmenin en önemli unsuru değişimi fark edip, bunu kabullenmektir. Bunu kabullenmek de, eski hareket tarzını tamamen bırakmak anlamına gelir.

Kriz Çözülmelidir

Kriz kendiliğinden geçmez. Siz kriz yokmuş gibi davransanız da, kriz vardır. Bir an önce bu gerçeği kabullenene kadar başarı yoluna girmeniz mümkün değildir. Kimse sizin için krizi çözemez, çünkü bu krizi hiç kimse sizin gördüğünüz gibi göremeyecektir.

Krizde Fırsatlar Yatar

Kriz yönetiminde en çok gözden kaçan şey, bir kriz durumunda ortaya çıkan fırsatlardır. Deprem sırasında sakin kalıp, topografyanın değiştiğini kabullenerek etrafa yeni bir gözle bakmakla, plakaların değişmesi sonucu ortaya çıkan fırsatları da tanıyabilirsiniz. Krizde fırsat ararken meydan size kalır, çünkü diğerleri panik içinde sadece kendi paçalarını kurtarmaya bakacaklardır.

Chrysler iflasın eşiğine geldiği zaman Iacocca zararlarını kurtarmaya çalışmadı; bu zararı üstlenecek başka birini buldu. **Piyasa düştüğü zaman elinizdeki satılmayan ürünleri satmanın yollarını aramayın, fiyatı iyice düşmüş, ileride satılabilecek ürünleri satın almaya bakın. İşsizlik patladığı zaman, işsizlere hizmet vermenin yollarını arayın.**

Sakin olun. Düşünün. Harekete geçin.

ZARARINIZI NASIL VE NE ZAMAN KISMALISINIZ

ZARARI KESMEK

"Ubneichem Yehiyu Roim BaMidbar Arbaim Shana..."

"Ve Sizin Çocuklarınız Issız Topraklarda Kırk Yıl Dolanacaklar..."

Ubneichem Yehiyu... Artık köle olmadıkları halde İsrailliler köle zihniyetiyle yönetilmeyi sürdürmektedirler. Özgür kadınların ve erkeklerin üstlenecekleri sorumlulukları almak yerine,

Mısırlılar'ın önlerine koydukları bir kase yemeği özlüyorlardır.

Özgür insanlar olarak yaşamanın zorlukları karşısında yakınmaktadırlar.

Tanrı, ne kadar uğraşsa da bu insanların özgür yaşama alışamayacaklarını anlamıştır. Bu eski köleler tanrının öngördüğü İsrail ulusunu kuramayacaklardır. Özgürlüğe hazırlanmaları mümkün değildir. Bu nedenle köleleri İsrail ülkesine hazırlamaktan vazgeçer. Tanrı sanki şöyle demiştir: **"Değişemeyeni değiştirmeye çalışmaktansa, yeniden başlamak daha iyi olur."**

Tanrı, köle zihniyetinin tamamen silinmesi için bütün bir neslin yok olmasına karar verir. İşte o zaman, ancak o zaman İsrailliler kendi topraklarını fethetmeye hazır olacaklardır.

Hazırlık Eylemin Başlangıcıdır. Eylem Değildir

Hazırlık başarı için önemli bir öğedir. Ama başarının kendisi değildir. Ne kadar hazırlık yapsanız da, eğer yarışmazsanız kazanamazsınız. Ne kadar antremanlı olursanız olun, eğer çıkıp gerekeni yapmazsanız, üstün gelemezsiniz. O halde, mümkün olduğunca çok hazırlanın, mümkün olduğunca uzun süre ve eksiksiz hazırlanın. Sonra da harekete geçin. Mutlaka harekete geçin.

Hazırlık bilgi gerektirir. Ticari bir pazarlık sırasında bilgi güç sağlar. Hazırlık yapma gereği, size işin bir noktasında artık hazırlık safhasının bittiğini ve harekete geçme zamanı geldiğini unutturmasın. Hazırlıklarınız sizin için kaçış olmasın. Harekete geçmemek için hazırlığı bahane olarak kullanmayın. İşte kullanacağınız gerecin yapımı işin ne zaman yapılacağını belirlemesin.

Birkaç şeyden biri olduğu zaman hazırlıklarınızı kesmeniz gerekir. Harekete geçmek için önceden belirlediğiniz zaman geldiği an harekete geçin. Depar işareti verildi mi, hazırlığınız bitmiştir. O tabanca patladığında artık daha fazla hazırlık sizin başarı ihtimalinizi artıramaz. Başarı ihtimalini artıracak tek şey başlangıç noktasından süratle çıkmaktır. **Toplantı günü geldiğinde artık mallarınızın fiyat analizini bir kez daha gözden geçirmekle zaman harcamayın. Toplantıda bulunamadığınız taktirde bunun hiçbir yararı olmayacaktır.**

Hazırlığı kesmenizin gerektiği başka bir durum ise, bu uğurda harcadığınız zamanın, sağladığı yarara değmeyeceği anlardır. Rakibinizin iş planını ilk okuduğunuzda, nispeten kısa bir süre içinde adamakıllı çok bilgi edinirsiniz. İkinci kez okuduğunuz zaman biraz daha fazlasını öğrenirsiniz. Üçüncü kez okuduğunuzda daha az bilgi almışsınızdır fakat bu kez daha önce gözünüzden kaçan ayrıntıları yakalarsınız. Bundan sonraysa, hazırlık için yapacağınız yatırımın karşılığı hızla düşecektir.

Giderek azalan bilgi edinmek için giderek artan zaman harcıyorsanız, bir sonraki aşamaya geçin. Hazırlığı bırakın.

Zaman yatırımı yaptığınız halde, karşılığını alamıyorsanız ne yapacaksınız? Zararınızı kesin. Her insan her işe yatkın değildir. Hiçbir miktarda hazırlık bir köleyi özgür insan haline dönüştüremez. Bunu anlayın ve stratejinizi değiştirin. Eğer köle nesli özgür insan gibi yaşamayı beceremediyse, bir sonraki nesil bunu başaracaktı. Hazırlık böylece yararsız olan A noktasından, verimli olan B noktasına geçmişti. Sabit kalan şey hedefti ve bunun sağlanmasıydı.

İMKANSIZ BİR ORTAMDA NASIL BAŞARILI OLUNUR

İMKANSIZ ORTAMDA BAŞARI

“VeYedei Moshe Kvedim...VeAharon VeHur Tamkhu

BeYadav... Ad Ba HaSbemesh. ”

“Musa’nın Elleri Ağırlaşmıştı ve Aaron ile Hur Gün Doğana Kadar Onun Kollarına Destek Oldular.”

VeYedei Mosbe... İsrail’in can düşmanı Amalek daha yeni gelişmekte olan ülkeye saldırır. Musa dağın tepesine çıkar ve tanrının kararlılığını göstermek için tanrının asasını havaya kaldırır.

Musa kollarını ve asayı havada tuttuğu sürece İsrailliler savaşta üstün gelirler. Fakat ne zaman kollarını indirse, İsrail birlikleri gerilemeye başlarlar. Musa’nın kolları yorulmuştur. Fakat pes etmez. Kollarını havada tutacak gücü kalmadığı halde pes etmez. Bunu yapmaktansa, güvendiği iki yardımcısını çağırır ve kollarını onlara tutturur. Kollarını kesinlikle indirmez. Amalek yok edilene kadar Musa kollarını dinlendirmeyecektir. Ancak o zaman geldiğinde kollarını indirir.

İmkânsızlık Durumunda

İmkansızlıklar içinde başarılı olmaya çalışmak, mantıksız davranmaktır. Aşılmaz bir engel karşısında üstelemek akılcı değildir. Ne ki, “akılcı davranış” da sadece çoğunluğun kabullendiği ölçüleri tanımlayan bir terimden ibarettir. Akıl sağlığının veya, başarı ihtimalinin nesnel bir ölçümü değildir. Böyle olsaydı, hiçbir keşif gerçekleştirilemezdi. Kristof Kolomb ve Macellan rıhtım ayyaşları olarak sürünürler, daha birçok önemli keşif ve buluş yapılmamış olurdu. ’

O halde, akılcılığın bir bakıma sebat için ölüm öpücüğü oluşu kimseyi şaşırtmamalıdır. Akılcılık, bireysel ve ‘‘put kırıcı” başarının düşmanıdır. Akılcı davranış kahramanca çabayı peşinen mahkum eder, sebatkar insanları hor görür, hayalperest insanları yok eder. Akılcılık, duygusal çabanın antitezidir; böyle olunca da, sadece kaynak ve imkanlar sayesinde değil, inanç ve kararlılık sonucu kazanılacak başarılara engel olur.

Sebatın akılcı bir nitelik olarak görüldüğü anlar çok enderdir. Başarısız giden bir çabayı durdurmak her zaman “akılcı” bulunur. Kaynakları muhafaza etmek her zaman “akılcı” kabul edilir. Bir durumu değerlendirmeye alıp, burada mantıken başarılı olunamayacağına karar vermek her zaman akılcılık sayılır.

Bireysel girişimcilikle kazanılan başarılar çoğu kez akılcı değildir. Öyle olsaydı, vasat insanlar zengin, girişimciler fakir olurlardı. Öyle olsaydı, Davut, Golyat’ı görünce hemen kaçar, Filistinliler de İsrail’i fethederlerdi; Churchill, Dunkirk’te teslim olur, İngiltere’yi Almanya yönetirdi. Ama böyle olmadı. Davut akılcı davranmayıp kral oldu. Churchill akılcı davranmayıp Almanlar’ı yendi.

Bireysel ve girişimci başarı, akılcılıktan çok, sebatlı gayrete bağlıdır. Bu gerçeği aklınızdan çıkarmazsanız, imkânsızlıklarla dolu ortamlarda hep üstün çıkarsınız. Sebat her zaman akılcı yaklaşımdan üstündür.

Girişimcilik

Girişimci, tam anlamıyla yalnız bir adamdır. Her kılığa girmeye ve her şeyi yapmaya hazır olmalısınız. Yardım isteyeceğiniz kimse yoktur. Danışacağınız kurmaylarınız olmaz. Siz bir bakıma mantık duvarının ötesine geçmişsinizdir, çünkü aklı başında hiç kimse sizin yapmayı üstlendiğiniz işe girişmez.

Başarmak için çevrenize kulak tıkamanız gerekir. Olumsuzluk saçan ve dikkatinizi dağıtan kişileri dinlemeyin. Bu tip gürültüye kulaklarınızı tıkayıp, içgüdünüzü izleyin. Yapmak istediğiniz şeyi bilin, yapmanız gereken şeyi belirleyin ve bunu yapın. Kimsenin gelip sizin sorununuzu çözmesini beklemeyin. Cevapları başka birinin bulmasını beklemeyin. Sorunlar karşısında yılmayın. Çözümü bulun.

Başarının Kuralları

Girişimci olarak başarı kazanmak için siz en akıllı, en atik ve en esnek insan olmak zorundasınız. Asla pes etmemelisiniz, çünkü arkanızda destek yoktur. Asla tökezlememelisiniz, çünkü tutunacağınız bir dal yoktur. Rakiplerinizin yüzlerce kişiden oluşan ekibiyle yaptıklarını siz tek başınıza yapmak zorundasınız. Hiç yakınmadan, kendinize acımadan ne gerekiyorsa, ne zaman gerekiyorsa yapacaksınız. Engellerle karşılaşacak ve bunları aşacağınızı bileceksiniz.

Fakat sizden önceki girişimcilerin aydınlattığı yolu izleyebilirsiniz. Bıraktıkları iş yapma modeli onlara uyduğu gibi size de uyacaktır. Bu modelden ders alın ve benimseyin.

Daima En İyi Ortakları ve Danışmanları Seçin ve Onların İtibarından Yararlanın

Her meslekten en iyi “marka” isimlerini seçin ve onları kendinize bağlayın. He ne kadar yeni kurulan bir şirket için bu tip insanların ücreti erişilmez gibi görünse de, çok tanınmış bir danışmanlık şirketi sayesinde kazanacağınız güvenilirlik size pek çok yatırımcının, müşterinin ve stratejik ortakların kapısını açacaktır.

Bu, uygulaması çok kolay bir kuraldır ve size başka her şeyden çok mesafe kazandırır. Eğer tanınmış bir firmayla çalışırsanız, size çok daha az soru sorulacağı gibi, referansınıza bakanlar sizin hakkınızda çok olumlu varsayımlar yapacaklardır. Bank of Credit and Commerce International’ ın (BCCI) Clark Clifford gibi bir adamı Washington temsilcisi yapması rastlantı değildi. Böylece, devlet başkanlarının danışmanlığını yapmış olan Clifford’un adı, BCCI ile birlikte anılacaktı. Bunu görenler, BCCI’nın da güvenilir ve yasal olduğunu varsayıyorlardı.

Bu konuda kestirme yollar aramaya kalkmayın. Mr. Clifford’u tutmak pahalıdır. Fakat bunu yaparsanız, finans sorununuz olmayacaktır. Mr. Clifford’u tutmamak uzun vadede size çok daha pahalıya gelir.

Sebatlı Olun

Derler ki, hayatın yüzde 90’ı sırf ortaya çıkmaktan ibarettir. Eh, başarının yüzde 90’ı da yine ortaya çıkmaktır. Tekrar tekrar. Asla pes etmeyin. Asla. Asla “hayır” cevabını kabul etmeyin. Asla. Ve her zaman, ama her zaman işin takibini yapın. Yeni kurulan bir şirketin yaşadığı haşin kurallar yanında Murphy Kanunu (ters gidebilecek bir şey varsa, mutlaka ters gider) ofisteki sıradan bir güne benzer.

Başarılı girişimciler hakkında söylenecek en önemli ortak özellik, bu kişilerin hiçbir zaman pes etmemeleridir. Onları gözlemleyen biri bu kişilerin bütün mantık kurallarını hiçe sayarak hedeflerine yöneldiklerini saptayacaktır. Doğaldır. Ne de olsa, gözlemciler mantığı çoğunluğa bağlı bir yapı olarak görürler yani bir hareket tarzı veya yapılan bir dizi seçim eğer çoğunluğa mantıklı gelmiyorsa mantıksız kabul edilir. Ama tabii, çoğunluğun iş güvenliği vardır. Çoğunluğun düzenli bir işi vardır, her ay maaş çeklerini alırlar ve ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları için de pek ihtimal görülmemektedir. Bir girişimcinin kararlı ve inatçı hareket tarzı onlara elbette mantıksız gelir.

Ne var ki, girişimcilerin yılmaz bir sebat gösterdikleri gözlemi de doğrudur. Kestirme yol yoktur. Başarılı girişimci her sabah yatağından kalkıp o ağır kayayı dağın tepesine doğru yuvarlamak zorundadır. Bunu yapamazsa, hem kuruluşunu hem de kendisini başarısızlığa mahkum eder.

Sizi Tamamlayacak Bir Ortak Bulun

Belli bir zaman içinde, projenizi ve işinizi geliştirmek için kendinize bir ortak aramanız mümkündür. Başlangıç aşamasındayken bu hamleniz sizi ya yükseltir ya da batırır. Uyumlu olmalısınız. Çok net bir iş bölümü yapmalısınız.

Yetkilerin sınırı da çok net bir şekilde çizilmelidir. Kimin ne sorumluluk alacağı konusunda çok net bir anlaşma yapılmalıdır. Eğer bunlar sağlanmazsa, parçalanma kaçınılmazdır. Ve hiçbir kuruluş da daha başlangıç aşamasındayken bir iç savaşı kaldıramaz.

Uygun ortağı bulmak, tıpkı masaldaki prensin Sindrella'yı araması gibidir. Cam terlik ya tıpatıp uyar ya da kırılır. Bu noktada hiçbir uzlaşma yoktur. Yetki hiçbir zaman paylaşılamaz; böyle olduğu taktirde, kimsenin yetkisi olmaz. Sorumluluk paylaşılamaz; paylaşıldığı taktirde kimse sorumluluğu üstlenmez. Ve başlangıç aşamasındayken, günün her saatinde son derece önemli ve şirketin hayatının söz konusu olduğu kararlar alınırken, tüm şirket yetkisine sahip bir karar verici olmalıdır. Bu kişi de siz olmalısınız.

Peki, girişimcinin ortağı kimdir? Her şeyden önce, bu kişi kesinlikle başka bir girişimci olmamalıdır. Burada bir çelişki görülüyor. Bu kişi elbette girişimci ruha sahip biri olmalıdır, fakat becerileri sizinle aynı olmamalıdır. Böyle olduğu taktirde, her ikiniz de aynı işleri yapmak isteyeceğiniz için aranızda çatışma çıkar. Ayrıca, eğer kendinizin bir kopyasını seçerseniz, kendi becerilerinize güvenmediğiniz için kendinizle aynı becerilere sahip fakat bunu daha iyi değerlendiren birini aldığınızı bütün dünyaya ilan etmiş olursunuz. Belinde kemer varken bir de pantolon askısı kullanan biri hemen dikkati çeker..

Ortağınız sizi tamamlayan biri olmalıdır, sizin kopyanız değil. Bir bilim adamıyla bir işadamı. Bir bilgisayar uzmanıyla, finans uzmanı. Buluşlar yapan biriyle, pazarlama uzmanı. **İsrail polislerinin neden çiftler halinde göreve çıktıklarını açıklayan espriyi düşünün. Biri okur, diğeri yazar. Birbirlerini tamamlarlar.**

Daha İlk Günden "Çıkışınızı" Planlayın

Yatırımcılarınız şirketinize girerken buradan çıkmayı da hesaplamışlardır; yani, kazançlı olarak çıkmayı... Bu nedenle sizin onları da, kendinizi de çıkaracak bir plan yapmanız gerekir. Her güne başlarken, şirketinizi satın alacak potansiyel müşterilerin listesini inceleyip bunu güncelleştirmeye çalışın. Bütün ticaret ve finans yayınlarını didik didik edin, sizin pazarınızda

kimlerin olduğunu ve kimlerin girmeye çalıştığını öğrenin. Bu şirketlerde ilişki kuracağınız kimseler olsun. Bu kimselerden her şeyi öğrenmeye çalışın. Kimler yükseliyor? Kimler dışlanma yolunda? Siz şirketinizi satmaya hazır olduğunuzda, hangi şirkete haber vereceğinizi, bu şirkette kimle muhattap olacağınızı ve bu şirketin kasasında ne kadar para olduğunu bilmeniz gerekir.

Sof Ma'ase Be Mahsbava Tekhila **(Bir işin sonu o işin önceden düşünülmesinde yatar)** demiş Bilgeler. İzlenecek bundan güzel bir kural yoktur. Eğer yolculuğunuzun sonunu göz önüne getiremiyorsanız, başarınız sadece kaderin insafına kalmıştır. Bir fikirden nasıl para kazanabileceğinizi önceden düşünemiyorsanız, büyük ihtimalle hiç para kazanmazsınız. Şirketinizin kime satılacağını düşünemiyorsanız, büyük ihtimalle kimseye satamazsınız.

Ama dikkat: Bu kural, yapacağınız çıkış mutlaka sizin planladığınız gibi olmalıdır, anlamına gelmez. Bu kural karşınıza çıkan fırsatlara ve talihin getirdiği imkanlara gözünüzü kapatın anlamına gelmez. Bu kural önceden çizilmiş stratejilerin hiç eskimeyeceği, çürümeyeceği ve ölmeyeceği anlamına gelmez. Kuralın anlamı, sadece her işe başlarken bunun sonunun da planlanması gerektiğidir. Çünkü eğer karşınıza güzel fırsatlar çıkmaz, talihiniz size güzel imkanlar doğurmazsa, sizi önünde sonunda hedefinize ulaştıracak bir rota hazır olacaktır.

Hisselerinizi Bedava Vermeyin

İşin daha başındayken sermaye hisselerinizin paranızdan daha değerli olduğuna kendinizi inandırmanız ve bu inanç üzerine hareket etmeniz gerekir. **Bu inanca sadık kalarak, size hizmet verenlere veya çalışanlarınıza hiçbir zaman hisse vererek ödeme yapmayın.** Bunun yerine mümkün olduğunca nakit ödemeler yapın. Bunu yapmakla şirket hisselerinin değerli olduğu izlenimini vermiş olursunuz. Eh, ne de olsa, siz hisselerinize değerli muamelesi yapıyorsanız, değerli olmalıdır. Size hizmet verenlere hisselerinizi bol keseden kakalamak yerine, bunları gıdım gıdım, etinizden koparılıyormuşçasına verin. Bunu da şirketinizin borçlarını öderken takas biçiminde yapmaya çalışın. O zaman bu borç/hisse takası üçüncü partiler nezdinde şirketinizin değerini artırır.

Bu tavsiye insan doğasıyla ilgili, hepimizin bildiği bir gerçeği yansıtmaktadır. Bir şey, ancak sahibi ona değer veriyorsa, değerlidir. Hangisinin sözüne daha çok dikkat verirsiniz? Size gönüllü olarak tavsiyelerde bulunan uzmana mı, yoksa maaş karşılığı çalıştırdığınız uzmana mı? Hangi parayı tercih edersiniz? Bedavadan dağıtılanı mı, yoksa dikkatle ödemesi yapılanı mı?

İki türlü para kaynağı vardır: istediğiniz kadar basabileceğiniz kendi paranız; bir de sizde sınırlı bir miktar bulunan devletin bastığı para. Bunlardan hangisinin daha çok değer kazanmasını istersiniz? Miktarını kontrol edebildiğinizi mi, edemediğinizi mi? **Daima nakit kullanın.**

Gösterişten Kaçının

Hisselerinizin değerini artırmaya yaramıyorsa, hiçbir şey satın almayın. Fantezi ofisler mi? Size yaramaz. Size gereken ofis alanını başkalarıyla paylaşın. Yüksek teknoloji ürünü donanımlar mı? Boş verin. Çok gerekliyse, kiralayın, ya da, fotokopi dükkanlarını ve postaneyi kullanın. Yüksek maaşlı yöneticiler mi? Size yaramaz. Herkes önceden kazandığının daha altında maaş almalı ve gerektiğinde kahvesini kendisi yapmalı.

Başlangıç aşamasında sizin değeriniz fikrinizdir. Operasyonunuzun bütün maliyeti sadece bir tek kriterle ölçülebilir: Bu maliyeti doğuran kalem fikrinizin değerini artırıyor mu? Eğer artırmıyorsa, sizin için gereksiz lüks, demektir.

Borçlarınız yük olmaktan çıkana kadar, şirketinizin geleceği belirsiz ve bir süre de belirsiz kalacağı beklenirken, siz hâlâ başlangıç aşamasında sayılırsınız. Bu aşamadayken de her türlü lüks sizin için olumsuz durumdur. Önceliklerinizi yanlış seçtiğiniz konusunda sizi uyaran bir kırmızı ışıktır. Felakete doğru gittiğinizi gösterir. Yatırımcılarınızın parasıyla cimri olun. Eğer gelir sağlamıyorsa, eğer sizin çekirdek teknolojinizin değerini artırmıyorsa, o şeye ihtiyacınız yok demektir.

Başlangıç aşamasındayken bir an gelecek, varlığınız başka kimselere bağlı olacaktır. Ne de olsa, bir kişinin, hatta, birkaç kişinin bile yapabileceği işler sınırlıdır. Dışarıdan bir danışmana gerek duyacağınız anlar olur. Bir yatırımcı bankere gerek duyacağınız zamanlar olabilir. Böyle birini bulmak için, muhtaç olacağınız zamanı beklemeyin. Bunun yerine, daha ilk kuruluş günlerinizden başlayarak, ileride sizin potansiyel danışmanınız olacak kişilere kendinizi ve şirketinizi tanıtın. Onlara kim olduğunuzu, neler yapmak istediğinizi anlatın. Gelişmelerinizden haberdar edin. Onları pohpohlayın. Böylece, onların yardımı gerektiği zaman, size hemen destek olmalarını sağlayacak iyi niyeti yaratmış olursunuz.

Hazırlıksız Yakalanmayın

Başlangıç aşamasındaki bir şirketin her zaman bankada, **ON AY** idare edecek kadar parası bulunmalıdır. Bu kuralı dininiz gibi görün. Unutmayın ki, bebek sahibi olmak bile dokuz ay sürüyor. Siz buna bir ay daha ekleyin. Bu kuralı çiğnediğiniz taktirde çok büyük sıkıntılar yaşarsınız.

Tanrının ağzından çıkmışçasına kabul etmek zorunda olduğunuz bir gerçek vardır: Her şeyin maliyeti, sizin bütçenizde öngördüğünüzün iki katı olacaktır, her şeyin üretimi mühendislerin size vaat ettiğinden iki kat daha uzun sürecektir, her teslimat vaat edilen tarihten çok fazla gecikecek, her şey reklamı yapılanın yarısı kadar işe yarayacaktır. Bütün bunlar da, eğer talihliyseniz böyle olur.

Ama ümitsizliğe kapılmayın. Bütün bu aksamalar için "tekdozu iyileştirir" bir çare vardır. Adına para diyorlar.

Savaş sandığınızı zengin tutun. Başkalarının projelerine ve maliyet tahminlerine bel bağlamayın. Gerek duyduğunuz şeyi bulduğunuz zaman tahmininizden birkaç kat fazla bedeli olacağını peşinen kabul edin. Tabii, bu şeyleri gerektiği anda bulabilirseniz... Bir felaket öncesi topladığınız para, felaket sırasında toplayacağınız paraya kıyasla, çölde kum tanesi gibi kalır.

Talihli Olun

Hoşunuza gitse de, gitmese de başarınızda talihin önemli bir rolü olacaktır. Siz her şeyi kusursuz bir şekilde yapsanız bile, ki, bu mümkün değildir yine de adamakıllı talihli olmanız gerekir. Bu nedenle, serüveninizin bir noktasına geldiğiniz zaman, başarmak için elinizden gelen her şeyi yaptıktan sonra gevşeyin ve kendinizi işlerin akışına bırakın. **SONUÇTA, SİZİN KONTROLÜNÜZDE OLMAYAN ŞEYLER DE VARDIR.**

Kaynak: Geraid Westerby, DÜŞMAN TOPRAKLARDA-Bir Mossad Ajanının Ticaret Sırları, Kitabın Özgün Adı: IN HOSTILE TERRITORY-Business Secrets Of A Mossad Combatant ,trc: Esat Ören, Alkım Yayınları, 1. Baskı, 1999 İstanbul

MUSEVİLERE ÇIKAR YOL

Ömer Fevzi MARDİN

ÖNSÖZ

Filistin Hahambaşısı Türkiye'ye gelmiş, bu seyahatin alâkalı olduğu işlerin biri de Baltık sahasında bulunan Musevi ilahiyat mektebinin Filistin'e nakli imiş.

Bunu gazeteden ve bir gazeteciye vaki beyanatından öğrendim. Bu haber; dikkatimi yine Musevi meselesine ve dinler arası müşterek bir ilahiyat üniversitesine çekti. Kanaatimce:

Museviler; insanların İlâhî hislerine, insanlar da Allah namına kurulacak umumî bir üniversitenin ilâhî müşterek kültürüne muhtaçtır. Bütün Musevilerin; kurtulmak için, bütün insanların da kurtarmak için ihtiyacı bunadır: İlâhî, İnsanî hislere, fikirleredir, insanları Allah'ta birleştiren müşterek ruhun insan yüreklerinde inkişafına, insan fikirlerinde tezahürünedir. Bu feyizi ortaya koyabilecek yegâne vasıta da dinler ve milletler arası bir mahiyette Allah nâmına açılacak bir ilim, fikir kültür evinedir. Bütün müztarip bir beşeriyetin istisnasız muhtaç olduğu ilâç budur. Her iyilik bundan ve buradan başlayıp dünyaya yayılacaktır. Istırapları yüreğinde derin derin duyarken ilâcını da öğrenmekle heyecan içinde çırpınan bir insan gibi sağa sola bakınırken Hahambaşı vesilesi önüme çıktı ve hemen düşündürdü ve bir şeyler yazmağa şevketti.

Istırapların, ihtilâfların ilâcı var, fakat müşterek derd; fiili hayatta acı acı hükmünü sürerken ilâç kullanılmamaktadır. Ve o, ortada değil, kitaplarda ve kenarda kalıyor. İnleyen insanlar içinde en acıklılardan biri de Musevilerdir, fakat zavallılar, hakikî çıkar yolu aramaktan ziyade her çıkmaz yola başvuruyor. Bir tek şeydir ki hem Musevi'yi hem de insanları kurtaracaktır. O da şudur: İnsanlık!

İnsanlık kurtulmakla Museviler kurtulacaktır. O halde herkesten evvel gayret; yine Musevi'ye düşüyor.

Dünyada; her insan; başka din, mezhep ve ırktan olanlara kendine müsavi hak kabul etmedikçe ve bu zarureti Allah'ın iradeleri, emirleri telâkki etmedikçe Museviler rahatlanamaz. Ve bu hakikati Allah emirlerinden başka hiç bir fikir hiç bir felsefe dahi temin edemez.

Dünyada her insan; bu müsavat zihniyetinden faydalandıktan sonra Museviler kurtulacaklardır. Bu his ve vazife birliğini yaymak için de muhakkak onlar bir müessese kuracaklar ve yaşatacaklardır. Ve bu müessese; ilahiyat üniversitesidir ki beşerî ıstıraplar üzerine bina edilecektir. İnsanları ilâhi alâkalarla yaklaştıracak, yetiştirecek kardeşlik ruhunu yayacak, dertleri paylaştıracak, kurtarıcılık gayretini insanlara müşterek sermaye yapacak; ancak İlâhî ve umumî böyle bir müessesedir. Felsefe yolları ile hangi millet ıstırabından kurtuldu ki Museviler kurtulsun. Kurtarıcı bir nizamın müeyyideleri; herkese müessir ve her felsefenin üstünde olmalı ki; ve insanlık ölçüsünün mikyası; herkesçe bir olmalı ki insan kurtulsun, aksi halde ölçüler, müeyyideler yer yer değişir, ve bütün felâketler, zayıfların azlıkların sırtında birikir. Her fert her zümre kendi fikrini, kendi vicdanını başkaları hakkındaki muameleye esas tutarsa hayatta birlik, beraberlik kasıl olur, iyilik, fenalık, mefhumu herkes için nasıl birleşir. Kuvvetli, zayıfa müsavî hak nasıl verir?. İşte dünyayı karıştıran ve herkesi kendine göre haklı saydıran bu anarşidir. Hak ve hakikat ölçülerindeki ihtilâf anarşisi! Ve bu karışıklık yer yer, Musevilerden hayat hakkını nezi' edecek dereceyi

bulmaktadır. Bu yerlerden hicret etmekle de Museviler meselesi bitmiş olmuyor, tazyikten muhacir olan Musevilerin tazyikinden de bu sefer başkaları feryat ediyor. Zira işin başı nasıl ıstırapla başlamış ise cephe değiştirerek ıstırap yine devam ediyor, daha doğrusu ıstırap Musevi ile beraber yer değiştiriyor. Ve nihayet Filistin'de işler müsellah ve kanlı bir arbedeye müncer oluyor.

İş baştan düzelse sonu iyi gelecek, işte bunun için Filistin Hahambaşısına vicdanî bir sevk ile mektup yazdım, fakat bu mektubumla ona yeni bir şey bildirmiş olmadım. Yalnız bildiği şeyde onu teşvik etmiş oldum. Bir yabancıdan gelen samimî alâka hisleri belki bir an için ona teselli de vermiş olabilir.

Maamafih yazım bu mektupla kalmadı, mektubu yazdıran vakıa mevzu'la alâkalı başka yazılara da yol açtı. Çünkü başka yeni vakıalar da zuhur ve birbirini takip etti. Macaristan'da, Romanya'da, Bulgaristan'da Museviler için yeni hicret mecburiyetleri peyda oldu. Musevilere Filistin'de bir yurt tahsisi işi; Amerika'da da kongreye teklif derecesinde benimsendi. Arkasından Musevilerle İngilizlerin Filistin''de çarpışmaları oradaki Musevilerin tethiş hareketlerine başladıkları haberi geldi. Bütün bu hâdiseler, böylece birbirini velyeden haberler; Museviliğe ait bir takını düşüncelerini yazmama vesile oldu.

Avrupa'yı, Amerika'yı, Asya'yı hattâ Afrika'yı alâkalandıran, bir dünya meselesi halini iktisap eden mevzu; realite ve siyaset bakımından da mühimdi. Bunun daha mühimleşen bir safhası da, Musevi'nin Avrupa'da başka, Amerika'da bambaşka muamele görmesi ve Musevilerin yer yer ayrı görüş farklarına uğraması idi.

İşin, kıtalara ve memleketlere, ırklara ve milletlere ve nihayet felsefî fikirlere göre tahlilini o işin adamlarına bırakarak kendim bunu ilâhî bakımdan, insanlık bakımından, müşterek dünya bakımından ele aldım. Meselenin niyrengi noktaları üzerinde durdum ve ana hatları üzerinde yürüdüm ve yazdım. Heyeti umumiyesi, küçük bir kitaplık yekûna baliğ oldu. Aldığı mahiyet yalnız Filistin Hahambaşısına değil, dünya nazarına arz edilecek bir umumiyet kesbetti. Zaten mevzu; günün dünya meseleleri içinde ve en dikkati çekenleri içinde yer almıştı. Binaenaleyh bu kitabı Museviler serisine yeni bir ilâve olarak bastırmağa ve mucip sebebin cereyan ettiği bir zamanda bastırmak için bunu ilk basım sıra, sına koymağa karar verdim.

Dünya ile insanlık ile alâkalı ve insanlığın müşterek vicdanında yer almış insanlara şu had devrede okutabilirsem vicdani bir vazife ifa etmiş olacağım. Allah iyi tesirler bıraktırsın. Amin.

FİLİSTİN HAHAMBAŞILIĞI
Yüksek Makamına

İstanbul
26-2-1944

Gazetede okudum ki; memleketimize gelmişsiniz. Ve gazetecilere söylediklerinizden öğreniyorum ki; Filistin'de bir ilâhiyat mektebi açmak fikrindesiniz. Gelişinizi hürmetle selâmlarım. Çok esaslı ve mühim olan fikrinizden dolayı da sizi tebrik ederim. Çünkü bunu; bütün bir muztarip beşeriyetin kurtuluşu yolunda ilk adım ve en faydalı bir teşebbüs sayarım. Bu vesile ile hemen Eşiya peygamberin mukaddes kitabından şu İlahî tevcihi hatırladım:

(61 — 6) **"Ve siz, Rabbın kâhinleri tesmiye olunacaksınız, ilâhımızın hizmetkârları**

denileceksiniz."

Bu dünyada muhtelif milletlerin ilâhiyat fakülteleri var fakat muztarip ve muhtaç beşeriyetin hakikatte aradığı bu değil, mevcutları ne de olsa hep bir taraflı: Bir taraflı ilâhiyat mektebinin, değil beşeriyete hattâ kurulduğu memlekete bile hakikî bir faydası yoktur. Millî tarihler, millî menkıbeler nasıl benliği kuvvetlendirirse böyle bir taraflı din mektepleri de yalnız bir din saliklerinin benliğini kuvvetlendirir.

Hakikatte ise ilâhiyat benliklerden kurtulmak için, bir fikirde, bir hüviyette bir emelde birleştirmek içindir.

İnsana ve Allah'ın bütün mahlûklarına alâka muhabbet, merhamet duyurtmak içindir. Bütün beşeriyeti bir gözle görebilmek, bir elde tutabilmek ve her ferde her zümreye ayni hakkı verebilmek aynı samimiyeti gösterebilmek içindir. Her insanı Allah'ın aziz bir şeyi saymak hiç birine haksızlık etmemek içindir.

Şimdi ilâhiyat mektebi bir taraflı değil, her taraflı olmak gerektir. Ta ki her derde ilâç olsun. Her müşküle çare olsan. Bütün benliklerin üstüne toplayıcı bir birlik kursun. Kurtarıcı bir varlık olsun.

Nehirler; denize akarlar. Ve bu esnada geçtikleri yolların etraflarına rahmet olurlar. Aksi halde yoldan çıkmış birbirlerinin yolunu kesmiş olurlar. Taşarlar ve etrafına belâ olurlar. Bu vesile ile (Yuil) peygamberin mukaddes kitabındaki şu esası hatırladım ki dünya ıstırabı devam ettikçe gözönünde tutulacak ne mühim bir ihtardır:

(2-7) "Ve her biri kendi yolunda yürüyecek ve yollarını değişmeyecekler.

(2 — 8) "Ve birbirini sıkıştırmayacak, her biri kendi yolunda yürüyecek."

Şimdi, Umumî bir mahiyeti haiz ve bütün dinlere şamil bir ilahiyat mektebine bütün dünyanın ihtiyacı vardır. Ve her şeyden evvel, her şeyden ziyade ihtiyacı bunadır; zira onun kültürü kadar temelli ve kuvvetli hiç bir kültür yoktur. Ve dünya ne vakit her hakikati insanların müşterek malı bilir de onu ele alırsa veya onun faydalarını kimseden esirgemeyerek dağıtırsa o vakit kendi de hem nev'ide ıstıraplarından kurtulacaktır.

Bugünkü dünya kuvvet dünyasıdır. Kuvvetlilerin tahakkümü altındadır. Ve kuvvetlinin keyfine tabidir. Bu âlemde elbette ki en çok zarar gören derece derece kuvvetsizlerdir, ekalliyetlerdir. Binaenaleyh kuvvetlinin savletine ve sadamesine en çok uğramış olan da Musevilerdir.

Binaenaleyh beşeriyetin Istıraptan kurtuluş işini düşünen ve çarelerini hiç durmadan arayan yine Museviler olmak gerektir. Ve kanaatimce ilk ve son çare de böyle d'nler arası, milletler arası bir kıymeti haiz tarafsız bir ilâhiyat mektebi açmak ve bu mektepteki tedrisatı daima broşürler halinde tab ile dünyaya yaymaktır.

Musevi'nin haklarını tanımak için herkesin evvelâ insan hakkını tanıması lâzımdır. İnsan hakkını tanımak için de evvelâ Allah hakkını tanıması lâzımdır. Allah hakkını bilmeyen cemiyet hakkını duymaz bile. Kendinden başkasını insan saymaz bile, hele zayıf ekalliyetler göze bile batar, savlet için iştiha hazırlar.

Şimdi beşeriyet Allah'ı ve insanı tanıdıktan, muamelâtta hak ve adalet üzere bir tek ölçü kullandıktan sonra kendi de, Museviler de ıstıraptan kurtulacaktır. Zira fert ve cemiyet hayatını ancak bu ölçü ile Allah'ın istediği yola koyacaktır. Hak ve adaletin temeli

muhabbettir. Muhabbetin icabı diğerkâmlıktır; işte bu diğerkâmlıkla dünya salâha imkân bulacaktır. Ve en iyi hayatı bu esaslarda, bu kültürle elde etmiş olacaktır.

Ancak böyle Allah hukuku, insan hukuku, hayata hâkim olacaktır. İşte bu hakları bilmek ve bu haklara riayeti öğrenmek için ilâhiyat bilmek ve onun bütün hikmetleri ile bütün müeyyideleriyle bilmek herkes için hayatî bir ihtiyaçtır. Hak ve hakikati yalnız bir insan veya bir millet bilmekle de maksat hâsıl olmaz. Herkes bilmelidir ki bu mukaddes haklan muamelâtta hüküm kılarak birbirine karşılıklı hürmet ve emniyet telkin edebilsin. Bu umumî işe teşebbüse her milletten ziyade Musevi milleti mecburdur. Ve her milletten evvel Musevi milleti vaktiyle memur olmuştur.

Cemiyette Allah'ın dinine ilk nüve olan İbranilerdir. Allah'ın iradelerine göre ilk cemaat tesis eden Musevilerdir. Allah'ın işçiliğini bütün bir kavimce deruhte ettiklerinden dolayı Allah onları has kavim diye vasfetmiş âlemler içinde mümtaz kılmıştı; Ve Museviler bu mukaddes vazifeden kaçındıkça ıstırablara düştüler. Museviler; yine düştükleri yerden kalkacaklardır. Ve bütün beşeriyet de aynı noktadan kalkınacaktır. Allah'ın dini: İbrahimin imanı üzerine ve Hazreti Musa'nın eliyle temellendi. Bu temel üzerine Allah'ın din mektebi kuruldu, hocalıklarını Beni İsrail Peygamberleri ifa etti. Sonra bu mektebin kapısını Hazreti İsa bütün insanlığa açtı. Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemde bütün insanlığa amelî hayatın devrini açtı. Binaenaleyh din birdir. Çünkü Allah birdir. Ve onun bir hareket, bir de muvasalat noktası vardır, ki hareket noktası iman; yolu amel ve muvasalat noktası salâhtır, iman, sadakatle; amel; disiplin ile (takva ile) salâh; tekâmül ile kaimdir.

Beşeriyetin Allah dininde, ferdî ve ailevî hayat terbiyesi Musevilikte İçtimaî ahlâk terbiyesi Hiristiyanlıkta cereyan ve inkişaf eder. Amelî hayat devri Muhammedilikle açılır.

Bugün Museviler mustaribtir. Fakat bütün bir beşeriyet te ıstırabsız değildir. Eğer Museviler İlâhî vazifelerini terk ile şahsî menfaatlerine düşmeseydi, ne onlar bu cezayı çeker ne de beşeriyet; kuvvetin tahakkümü altında inlerdi. Bütün bu akıbetler; hayatta iyi bir örnek olmak üzere Allah'ın yetiştirdiği Musevilerin fena misal göstermeleri neticesinden ibarettir.

Şimdi bu işe yine esastan başlamak ve her şeyden evvel bir ilahiyat mektebi açmak en doğru fikirdir. Bugünkü ıstıraplara âcil bir ilâçtır.

Musevilik; bütün dünyayı kurtarmağı düşünmedikçe kendini kurtaramıyacaktır. Ve salâh teşebbüslerini bütün bir dünya ölçüsünde geniş tutmadıkça Museviler bir netice alamayacaklardır.

Binaenaleyh Museviler; bütün dünyaya şâmil bir salâh gayesi ile ve Allah'ın her insana hâkim ismi ve iradesi ile işe başladıkları zaman tam müsbet bir iş yapmış olacaklar, ve seslerine samimiyetle cevap verecek muvafık bir âlem bulacaklarda.

İşte onun için, ilâhiyat mektebi; her hareketin mebde-i, her iyi fikrin menber-i, her ihtiyacın verimli kapısıdır.

Elverir ki bu mektebe seçilecek muallimler; ilim, fikir ve his kifayetini haiz olsunlar. Dar zihniyetlerden, benlik, tarafgirlik zaaflarından sâlim olsunlar.

Tâ ki; insanlar arasına, ırklar, dinler, mezhepler arasına üstünlük, aşağılık farkı koymasınlar, insanlar: ayrı gayrı zümrelere ayırmasınlar, ve hiç kimse de onları ayrı, gayrı, yabancı görmesin.

Bu ilâhî mektebe yakışan isim; kendi yüksek hüviyetinde herkesi cezb ve cemedici bir kudreti haiz olmalıdır. (Ehli kitab) için bu isim malûmdur. Her birinin dinde ve Peygamberde ciddî ve Allah'ın sevgili kulu Hazret! İbrahim'in ismidir.

Dünya ekseriyetini teşkil eden (ehli kitab) zümreleri; kitaplarıyla, Peygamberleriyle Hazreti İbrahim'in birliği ve pederliği hüviyetinde birleşebilirler. Yani dinde bir menşeden, bir babadan olduklarını kabul ederler.

Nitekim Şark dinleri de Brahmada birleşirler. İş İbrahim'in ve Brahmanın evsafında toplanan insan oğullarını, İbrahim'in ve Brahmanın bir olan Rabbine tevcih ve hakikî birliklerini onlara duyurtmaktadır ki bu sonuncusu kadar kolay, tabiî bir şey olamaz..

Şimdi ilahiyat mektebinde:

1: Her din için birer kürsü tesis etmek ve cümlesini sonra tek bir kürsüde hak ve hakikate rabt etmek lâzımda.

2: Mezheblerin zuhuru sebeblerini ve bu esastaki şevki tabiiyi, yâni nesillerin tekamülü, zamanların tahavvülü, ihtiyaçların genişlemesi, fikrî hayatın yükselmesi, ruhî ihtiyacın derinleşmesi ve dünya hayat şartlarının gittikçe başkalaşması gibi esbap ve avamili hesaba katarak hakikatleri izah etmek ve vaki şeylerin bir ihtiyacın tabiî neticeleri olduğunu bildirmek ve netice itibariyle cümlesini bir asılda, bir hakikatte toplayıp göstermek lâzımdır. Ha' yat ve fikir seviyesi değiştikçe mezhebler çoğalacaktır. Ve ancak beşeriyet hakikî hedefine varıp huzura erdikten sonradır ki çoğalan her şey aslında birleşecek ve insanlar da, dinler de bir tek şey olacaktır. Bu hakikati şu âyet ne güzel tevsik eder:

(Ve Rab bütün yeryüzünün hükümdarı olmakla o gün Rab bir ve ismi bir olacaktır.) (Zekeriya, 14 19).

Bu âyetin izahı için de şu âyeti hatırlamak ne kadar yerinde olur:

(Ve bundan sonra ruhumu cümle beşer üzerine dökeceğim. Ve oğullarınız, kızlarınız ilhamla söyleyecek, ihtiyarlarınız rüyalar görecek ve gençlerinize vahiler gelecektir. (Yuil, 2 28).

Bu halde:

Gençlere kadar vahiler geldikten sonra elbette ki Allahtan başkasına artık ihtiyaç kalmayacaktır. Dinler, mezhebler, kendiişlerini görmüş, bitirmiş olacaklardır.

Cehaletin ve iptidailiğin hükmü; benlikler etrafında her şeyi ayırmaktır. Kemalin hükmü de her şeyi anlaştırmak, birleştirmek mütesanit ve müteavin bir kuvvet vücude getirmektir.

Bidayeti halin yaptırdığı dağınıklığı kemal devri derleyip toplayacaktır.

Dinler; hakikatte insanları ancak bir yere ve birliğe götürecek iken siyasette kullanılarak bugünkü haline getirilmiştir. Din ve mezhep isimlerinin çokluğu hakikatin birliğine münafi değildir. Hayatta herkesin bulunduğu birer nokta vardır. Bu noktalardan bir tek hakikate gidilecektir. Zira hakikat taaddüt edemez ki hedef çoğalsın. Ö halde yollar çoktur, fakat hepsi bir noktada birleşecektir. Beşeriyetin ihtiyacı, bu tek noktaya götüren doğru yolu tutmak ve onun üzerinde yürümektir, insan bu yola girdikten sonra kolayca yürür zira his, akıl fikir mantık her şey onu bu yolda harekete teşvik eder. Zaten insan aklını kaybetmedikçe yolunu kaybetmez.

Birliğe gitmek zaruridir. Zira; ayrılıklar arası nifak ve ıstırap dolu çukurlardır. Bunlar müsbet

hisler, fikirlerle doldurulmadıkça, selâmet yoktur. Ayrılıklar zaaf âmilidir. Tesanüt ve teavün ruhiyle milletler kenetlenmedikçe kuvvetlenemez, tehlikeden kurtulamaz.

Evet, cehaletin dolayısıyla taassubun kemirici, yıkıcı cepheleri yıkılmadıkça din ve mezheb siyasete hizmet eden bir kuvvet olmaktan kurtulamaz. Din; bütün bir beşeriyetin müşterek bir emniyet zamanı haline getirilmedikçe kendi mahiyetini ortaya koyamaz. Ve dünyanın salâhına başka imkân da bulunmaz. Zira şimdiye kadar bulunamamıştır. En kuvvetli varlık dindir. Ve mahiyeti asliyesine mugayir olarak siyaset ve egoizmada fena kullanılan da yine bu kuvvettir. Binaenaleyh din kuvveti kendi hedefine sarfedilmedikçe sırf iyilikte kullanılmadıkça yani dinler bir tek şey olarak bir Allah'ın elinde toplanmadıkça beşeriyet ihtilâftan, çarpışmadan kurtulamaz. Dini de insanı da elinde ve önünde toplayacak Allah'tan başka bir varlık üstün el yoktur. Ondan başka her varlık ayırır. Ve nitekim bugüne kadar hep ayırmıştır. Halbuki kurtuluş; birliktedir. Istırabı tevlit eden aralıkları, çukurları kapatmak lâzımdır.

İşte bu birlik fikrini verecek, hak ve hakikate dayanarak telkin edebilecek yegâne salâhiyetli yer beynelmilel, beynel-edyan açılacak bir ilâhiyat üniversitesidir. Her şeyin sureti umumiyede Allah için insan için cereyan edeceği böyle bir yerdir. Bu semanın altında bu mektebi doyuracak hoca da vardır talebe de. Nasıl ki bugünkü nesilde henüz Musa veya İsâ mektebine başlamamış veya Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin amelî hayat devrine henüz girmemiş rüştsüz insanlar da vardır.

Binaenaleyh iş var çok iş vardır, hem üniversite için hem de üniversitede yetişip dünyaya dağılacak, insanlığa muallimlik ve Allah misyonerliği edecek her din adamı için, dünyalar kadar iş vardır, elverir ki işe başlansın, ve bu işlerin idareleri müşterek bir müesseseye intikal etsin, insanlar birbirlerini kendi hususî fikirlerine değil, Allah'ın iradelerine davet etsin. Her din her mezheb ehli yüzünü tam olarak Allah'a tevcih etmekle çıkar bir yolu tutsun ve bütün insanlarla Allah'ta ve Allah'ın dünya işlerinde muhabbetle birleşsin.

En iyi temennilerimle hürmetlerimi sunarım. Cenâbı Hakk mukaddes hizmetlerini cümleye nasib ve cümleyi muvaffak buyursun.

Amin.

Ömer Fevzi Mardin

MUSEVİLER VE FİLİSTİN MESELESİ

Musevilerde Filistin İdeali:

Mukaddes kitaplara göre Filistin'in ehemmiyeti; 3 esasa istinat eder:

Filistin'in Firavun idaresinde zulüm gören, Mısır'da cehennem hayatı yaşayan İbranilere acıyan Allah'ın kurtuluş ve refah için vaadettiği cennet gibi güzel bir ülke olması.

(Beytullah) yâni (Mâbedi Süleyman) in Filistin'de bulunması ve bu suretle bu mâbedin; kıble ve mânevi merkez olması.

Filistin'de tutunabilmek veya onu gaybetmenin Museviler için (Allah'ın tayin buyurduğu amellerine göre) bir mükâfat veya mücazat müeyyidesi olmasıdır.

İZAHLARI:

ESAS — 1

Birinci Esasa Göre:

A — Allah Mısır'da cefâ gören İbranî kullarına merhamet ederek onları Mısır'dan kurtarıyor. Ve (Kenan) yâni Filistin diyarını da onlara şarta muallak vaadediyor. Filistin'e hâkimiyeti; Allah'ın rızasına uymak hayatta Allah'ın iradelerini yapmak ve Allah'ın yeryüzünde işlerini görerek Allah'a misyoner bir (has) kavim olmak şartiyle mukayyet kılıyor.

B — (Has) kavim vasfının icabettirdiği sıfatlar ve ef'al; şu esaslarda tam İlâhî bir misyonerliğe istinat eder.

1-Hayatı Allah'ın işine vakfetmek,

2-Hayatı Allah'ın işine göre ayarlamak,

3-Allah'ın varlığını, birliğini, iradelerini, bütün dünyaya bildirmek, dünyada İlâhî bir birlik temin etmek.

Birinci Maddeye Göre:

Musevi Allah'ın işini görmek için bu vazifeyi benimsemesi lâzımdır. O halde nefsine hâkim, feragat sahibi, elçi, gayretli olması lâzımdır. Böyle olması için de İlâhî gayret duyması lâzımdır. İlâhî gayret duymak için kendini Allah'a vermesi ve kendi nefsini musaffa hale getirmesi lâzımdır.

İkinci Maddeye Göre:

Hayatı Allah'ın işine göre ayarlamak için; Allah muhabbetini her muhabbetin üstünde, İlâhî vazifelerini her vazifenin üstünde, ilâhî alâkasını her alâkanın, her varlığın üstünde tutması lâzımdır. Ve binaenaleyh kendini Allah'a teslim etmiş ve Allah'ın iradelerine göre hayatta istikamet almış ve faaliyet göstermiş olması lâzımdır.

Üçüncü Maddeye Göre:

Misyonun icabını Museviler her ferdi ile ifaya koyularak, bunu her birinin umumî ve hususî, İçtimaî ve ferdî hayatında göstermesi lâzımdır.

NETİCE VE TAHLİL

Birinci esasa göre: Museviler misyonlarını yaptılar mı, yapmadılar mı? Yaptıkları devir de oldu, yapmadıkları devirler de.

Yaptıkları müddetçe hür, müstakil, mes'ut, bahtiyar ve Filistin'e hâkim yaşadılar. Yapmadıktan müddetçe de azap, esaret, işkence, ıstırap çektiler. Ve Filistin'den uzak kaldılar.

İşte Filistin'de oturmak, oturmamak meselesi bu şartlara göre mahiyet iktisap etmişti. Allah onlarm işinden memnun oldukça Filistin'de tuttu aksi halde Filistin'den çıkardı.

Has kavimlik misyonunun cephesi, bütün dünyaya şâmil idi; Zira Allah'ın dünyası; elbette Filistin'den ibaret değildi. Filistin bütün dünyaya İlâhî kültürü yaymak için ancak bir merkez, bir hareket noktası idi.

Allah'ın muradı; Musevileri Filistin'e kapamak değil, Filistin topraklarını ekip biçmek için de

değil, orayı ırklarına, cemiyetlerine tahsis ve inhisar ettirmek de değil, ancak Filistin'i ilim, irfan ocağı, kültür ve iman merkezi yaparak oradan bütün kültür ve imanı, ilim ve irfanı dünyaya yaymak, bütün dünyayı bir Filistin haline koymaktı. Onlar; bu misyonla bütün dünyaya dağılacaklar, Allah'ın işini göreceklerdi. Ve bütün dünyayı Allah'ın melekûtuna hazırlayacaklardı.

Allah onları çölde kırk sene bunun için terbiye etti. Oradan da Filistin'e götürerek bunun için tatbikata geçirdi. Fakat onlar beşerî zaaflara tedricen kendilerini kaptırdılar. Allah'ın hükümranlığının kıymetini takdir edemeyerek başlarına kral istediler ve kral devrini açmakla kendi cinslerinden nice Firavunların eline yakalarını kaptırdılar. Birbirleriyle boğuşa boğuşa maddeten de zayıf düştüler ve parçalandılar, dağıldılar. Kahren ve cebren dağılmış oldukları yerlerde Musevilerin hayatı daimi bir baskıya ve ıstıraba girdi. Artık onlar dağıldıkları yerde canlarını kurtarmak için çalışmağa başladılar. Halbuki onlar başkalarını dalaletten kurtarmak için dağılacaklar ve çalışacaklardı. Nihayet bu çalışmalar böylece misyon mahiyetini iktisap etti. Allah'ın dediği yine oldu. Fakat Allah'ın istediği tarz; bu değildi. Umulur ki bundan sonraları mütenebbih, olgun bir Musevilikten o ihtiyari misyon faaliyeti zuhur ve inkişaf etsin. Maamafih Musevilerin şu umumî beşer seviyesi geriliği içinde bu yüksek işi iztirarsız ve ıstırabız görmelerine de pek imkân yoktu.

ESAS — 2

Beytullahın Fiiistinde olması; Allah'ın hükümranlığını Filistin'e hasretmezdi ki has kavmin misyonunu Filistin hudutları içine münhasır kılsın. Musevileri bekleyen vazife bütün dünyaya aitti. Onlar kendilerini Filistin'e bağlayıp arkalarını dünyaya çevirince Allah onları dünyaya yayılmak sebeplerini yarattı. Vicdani bir gayretle vazife hissi ile dünyaya yayılmak istemeyenleri zorla dağıttı yaydı. Museviler kendileri için değil Allah için yaşayacak, Allah için çalışacaklardı.

ESAS — 3

Üçüncü esasa göre de hakikat tezahür etti. Museviler İlâhi vazifelerini unuttukça Filistin'den zorla uzaklaştırıldılar, nedamet ve intibah gösterdikçe Filistin'e avdet ettiler.

BUGÜNKÜ FİLİSTİN FİKRİ

Acaba Filistine can atan bugünkü Museviler bu tehalâkü niçin gösteriyorlar meselâ:

1— Mukaddes bir yerde yaşamış olmak için mi? Yoksa:

2— Canlarını kurtaracak bir emin yer bulmak için mi? Yoksa:

3— Misyonlarına avdet için yine bir derlenip toplanmak, ve olgunlaşıp umumî hayata, misyon hayatına atılmak için mi?

Birinci Hale Göre:

Allah'ın Musevi'den istediği vazife; Filistin'e ait değildi ki Filistin'de yaşamakla bu maksat hâsıl olsun, Musevi Filistin'de ancak talim ve terbiye görerek oradan dünyaya yayılıp vazife görecekti.

İkinci Hale Göre:

Museviler Allah'a karşı vazifelerini ifaya azmetmedikçe dünyanın hiç bir yerinde hattâ Filistin'de rahat edemeyeceklerdir. Istırap münebbihi onların başından Filistin'de de

eksilmeyecektir. Nitekim son senelerde geçirdikleri Filistin hayatını yakından bilenler için bunun ne kadar huzursuz ve emniyetsiz geçtiği malûmdur.

Üçüncü Hale Göre:

En doğrusu budur. Ve gaye oraya toplanıp yaşamak değil, dünyadan tecerrüt etmek değil, orayı bir ıslah müessesesi haline koymaktır. Bu işin başında gelen en mühim şey de orada beynelmilel bir ilahiyat üniversitesi kurmaktır. Ve dünyayı Allah'ın melekûtuna hazırlayacak beynelmilel idealistler yetiştirmektir. Her nevi taassuptan, tarafgirlikten azade sırf İlâhî fikirlerle açılacak ve idare edilecek böyle bir müessese bütün dünyanın salâhına, itilâfına, insanca ve kardeşçe yaşamasına âmil olacaktır. Zira Allah'tan başka insanları birleştirecek ve siyasî ihtilâflardan, cehalet ve taassup husumetlerinden kurtaracak bir şey yoklar, Ne vakit dünyanın her tarafından itimat ile böyle bir üniversiteye talebe gelir, ve onlar tertemiz bir fikir ile memleketlerine dönerek memleketlerindeki müesseselerin başlarına geçerse işte bütün dünya için müşterek salâh devri açılmış olur.

Musevi''nin ziraat için dünyada bulacağı toprak vardır. Musevi'yi kurtaracak, alelâde çiftçilik değildir. Musevi'yi kurtaracak şey; ancak Mabedi Süleyman'ın yanında bütün dünyaya cazibe neşreden bir ilim ve fikir müessesesi yani insanlık üniversitesi kurmasıdır. İşte onların ve bütün dünyanın kurtuluşuna yegâne esas buradan ve bu işten başlar.

BUGÜNKÜ MUSEVİ NESLİ

Devire, devre ıstırap münebbihi üzerlerinde şiddetlenen nesiller bu ıstırabın neyi tenbih ettiğini bilmeliler ki, bir an evvel kurtulsunlar. Halbuki yeni nesil ıstırabın sebebini düşündüğü zaman Museviliklerinden başka bir sebep bulamıyor. Fakat Museviliğin ne olduğunu da hakkiyle biliyorlar mı? Bilseler; bu ıstıraba düşmezlerdi. Onlara göre Musevilik; çok çalışan, çok kazanan, siyasî ve İktisadî hayatın ferdiyetçilik hüviyetinde büyük bir benliğe malik olan zümredir, işte bu yüzden herkesin hasedini mucip oluyor, herkesin gözüne onun için batıyor, onun için herkes Musevi'ye saldırıyor. Diyorlar.

Bu görüş zâhiridir. Bunun bir iç yüzü vardır, İç yüzü şudur:

Allah, onları cemiyeti kurtarmak için yetiştirdi, onlar şahsen her biri kendini kurtarmak ve kendini en müreffeh hale koymak fikrine ve bu esasta sırf kendine düştü, işte bu netice yâni Musevilerin cemiyete karşı ve kendi has kavimlik sıfatlarına karşı kayıtsızlıkları, alâakasızlıkları cemiyeti kendi aleyhlerine çevirdi, şimdi, Museviler, cemiyeti kurtarmağı düşünmedikçe kendilerini kurtarmış olamayacaklar, kendilerini Allah'ın hizmetine vakfetmedikçe rahat yüzü göremiyecekler, zengin olacaklar fakat safasını ne maddeten ne mânen süremeyecekler, meğer ki cemiyeti de kendileriyle beraber uyandıralar, ve kalkınmalarına hizmet edeler. Musevilik dünyada küçük bir ekalliyettir, fakat Allah onları tuttuktan sonra onlar her kuvveti, her imkânı elde etmiş olacaklardır.

Şimdi Musevi genci kendinden evvel Allah'ı sevmeli, ailesinden evvel cemiyeti sevmelidir. Bırakmalıdır kendini Allah düşünsün, Allah hizmetkârını düşünür, Musevi ancak cemiyeti, cemiyetin geriliklerini, bütün dünyaya ıstırap âmili olan fikrî, hissî hastalıklarını düşünmelidir ve onun ıslahı çarelerini temin etmelidir. Cemiyet kurtarılmalıdır ki Musevi kurtulsun. Museviler; din değişirseler de tabiiyet değiştirseler de memleket değiştirseler de misyonlarına avdet etmedikçe yani Allah'ın işine bütün bir dünya ölçüsünde sarılmadıkça kurtuluş yoktur. Kendilerini ne Avrupa'da rahat bırakırlar ne Filistin'de.

İlk iş; intibahtadır ve Allah'ın Musevi'den istediklerini bilip yapmağa azmetmektir.

MUSEVİLERE BİR İKAZ

Museviler; Filistin'de Araplara karşı nasıl kendilerini müdafaa ve muhafaza edeceklerini teemmül ederken işi sırf silâh ve ecnebi nüfuzuyla halletmeği düşüneceklerine Arapların nasıl kalbini kazanabiliriz, Arapların nasıl gözüne girebiliriz, Arapları kendimize nasıl dost yapabiliriz diye düşütleydiler çok hayırlı olurdu. Filistin meselesi şimdiye kadar ta kökünden halledilmiş olurdu.

Filistin'de zorla, kuvvetle, ecnebi yardımıyla tutunmak hiç bir zaman için tabiî bir hayat temin etmez, bilâkis zıddîyeti arttırır, **Filistin'e çok Musevi doldurmakla değil; Filistin'e iyilik getirmekle bir fayda hâsıl olur.** Getirilecek kıymetlerle bu mesele halledilebilir. Kalabalık bir kitleyi sırf iskân için yığmak onları azaba, felce uğratmak olur. Musevi'nin esasen halk diye ayrılacak bir çiftçi, amele ekseriyeti de yoktur. Her millette olduğunun aksine olarak Musevilerde ekseriyet ilim, fikir, sanat ve servet adamlarındandır. Avuç kadar yere, Filistin'e birçok ilim, fikir, sanat ve servet adamını toplamak da kendine yeterden fazla bir ilim, fen ihtisas ehlini kolu bağlı, halksız, şakirt siz bir yere faydasız toplamak olur. Bu; bir yerde hastadan fazla hekim veya talebeden fazla hoca, müşteriden fazla satıcı, işden fazla işçi toplamak demek olur. Bu ihtisas ehlini ihtisasları haricindeki işlerde kullanılmalarını zarurî kılar O halde teknik ihtisas erbabının kendi ihtisaslarını bırakıp alelâde basit şeylerle uğraşmaları da teknik namına ziyan ve israf olur. Bu ziyandan korunmak için bunların, bu teknisyenlerin Filistin'den başka yerlere de kendilerini vakfetmeleri yahut bütün o ihtisas adamlarını yerinde kullanmalarına imkân verecek yüksek ihtisas fakülteleri açmak lâzımdır.

Meselâ, Filistin bütün, Şark için güzel bir kültür yeri olabilir. Avrupa'ya, Amerika'ya tahsile gidip okuyan Şarklılar, Filistin'de daha iktisadi, daha ahlâkî bir yaşama imkânı bulurlarsa elbette Filistin'e gelir. Ve o mukaddes toprakta ruhanî bir hayat içinde maddî, mânevi inkişaf elde edebilir.

Avrupa'ya tedaviye giden Şarklı hastalar neden Filistin'e tedaviye gelmesinler ve bu güzel iklimi, bu mutavassıt yeri tercih etmesinler, aynı hazik hekimleri aynı tedavi mükemmeliyetini ora. da buldukları ve bunu daha ucuza elde ettikleri halde neye Filistin'e gelmesinler.

Bugüne kadar hodgâmlığı ile Avrupa'yı sinirlendiren, kendi aleyhine çeviren Museviler bundan böyle en geniş ölçüde bir diğerkâmlık yüreği taşımak, insanlığa en faydalı unsur olmak ve bunun için de ilimlerini, ihtisaslarını bütün insanlığa hasretmek İçtimaî yardım ruhile hareket etmek zaruretindedirler. Bu suretle hem dünyayı lehlerine çevirirler ve muhtaç oldukları itibarı kazanırlar hem de Filistin Araplarını ve dolayısıyla bütün Arapları kendilerine dost ve müzahir kılarlar.

Meselâ, Arap âlemi bugün Filistin Araplarının şikâyetini benimseyerek gayrete geliyor, Filistin Musevilerine karşı menfi vaziyet alıyor, peki, Filistin Araplarının ortaya koydukları dava, şikâyet, tazallüm nedir, nelerdir?. İşitiyoruz ki onlar şöyle diyorlar:

Museviler; zengindir, elimizdeki tarlaları, emlâki bol para dökerek bizden alacaklar, mal, mülk arazi sahibi olan Araplar bir gün gelecek malsız, mülksüz, tarlasız, kalacaklar Musevilerin İktisadî esaretine düşecekler, Musevilerin eli altında ve verecekleri küçük ücretlerle bir amele, uşak vaziyetine gireceklerdir.

Dünyanın dört tarafından toplanıp gelen Museviler, bütün ömürlerini Filistin'in mahdut

çevresinde en iptidaî bir ziraat le ve küçük esnaflıkla geçiren Araplara nisbetle ilimde, ihtisasta, hayat görgüsünde, servette üstündür. Böyle farklı iki unsurun birbirine karşı vaziyet alması Arapların zararına netice verir o halde Araplar kendi memleketlerinde efendi vaziyetlerinden Musevi hizmetkârlığı vaziyetine düşmeden bu meseleyi bir an evvel bertaraf etmek Musevilerden Filistin'i ve Arapları kurtarmak lâzımdır. Arapların düşündüklerinin, dediklerinin hülâsası budur.

Musevilere gelince:

Museviler, Arapların yukarıdaki fikirlerini değiştirecek samimî bir fikir ve fiiliyat ile mukabele edeceklerine yâni: Biz Arapları kendimize köle etmeğe, onları sömürüp çırçıplak bırakmağa gelmedik. Biz Arapları iktisaden seviyemize yükseltmeğe, İlmî, ferî seviyelerini kendimizinkine eriştirmeğe ve hayat şartlarını terfihe, onların kalkınma, çalışma imkânlarını çoğaltmağa ve onlarla müsavi kıymette iş ve hayat ortaklığı yapmağa geldik. Demeleri lâzımdı. Ve sözlerini isbat eden icraata derhal başlamaları icabederdi.

Allah'ın Musevi'den istediği de bu idi. Allah'ın her kulu gibi Arap kullarını kardeş bilmek ve Araplara kardeşçe muamele etmek, bütün mukadderatta bir birlik hissi telkin etmek Arabın mahrumiyetlerini, acılarını paylaşmak ve derhal bu iyi niyetlerin icraatına başlamak, Filistin şehirlerinde mükemmel birer hastahane açmak buralarda fakir Arap hastalarını meccânen tedavi etmek her tarafta meccani seyyar doktorlar dolaştırmak, doktorlar, baytarlar için sabit istasyonlar tesis etmek, fakirlere yemek dağıtan aşhaneler açmak, ziraati ıslah istasyonları tesis etmek, mahsulünü satan çiftçiye en kazançlı, en emniyetli yolları temin etmek, tohumsuz çiftçilere faizsiz tohum veya para ikraz etmek, hülâsa muaveneti içtimaiye esasında, imar, ıslah ve kalkınma esasında her şeyi tam bir samimiyet ve tam bir hüsnüniyetle Araplara yapmak ve göstermek lâzımdı. Dünyadaki milyoner veya milyarder Musevilerin teberruatı bu işi pek güzel görebilirdi.

Muamelâtta Arabi kuşkulandırmaktan sakınmak daima dikkat olunacak bir mevzudu. Musevi Arabın tarlasını satın alacağına tarlasındaki mahsulü Arabi sevindirecek şerait altında alsa, Arabın evini, dükkânını alacağına Arapla ortaklaşa evi büyütse, dükkânı çoğaltsa, yine Arapla müştereken yeni mamureler vücude getirse ne alâ olurdu.

Arap Musevi'den memnun olduktan ve onlar müşterek bir hükümet kurduktan sonra o hükümetin pasaportunu haiz sanat ehli, ticaret erbabı Musevi Asya'da, Afrika'da para kazanacak yer mi bulamazdı. Ve artık ona kim dokunurdu?.

Fakat Museviler böyle yapacaklarına tersine inatlaşırlarsa, aksine hareket ederlerse elbette Arapların da başı belâya girer, kendi başları da belâdan kurtulmaz. Museviler Araplarla anlaşmaktan ziyade ecnebi kuvvetinden istiane ederlerse Araplar da bütün Araplıktan hattâ bütün bir Müslümanlık âleminden istimdat ederler. Bu Museviler için en feci bir âkıbeti doğurur. En sakin yaşayabildikleri Asya ve Afrikada da rahatları bozulur, kazançlarına ket gelir.

Museviler için ilk iş, hikmet, basiret ve aklıselim ile hareket etmektir. Bütün dünya azlıklarının ilk işi zaten budur. Bütün bir olgunlukla hareket etmektir. Netice itibariyle Filistin'de tutunmak ve bütün Şarkta bugüne kadar elde ettikleri müsait, sakin hayatı ihlâl etmemek için dirayetle hareket etmek lâzımdr. Musevi'nin samimî ve dirayetle hareketi Arapları da Müslümanları da hattâ bütün Şarkı da faydalandırır. Şarklıya emniyet telkini için

Musevilerin bir Şarklı gibi düşünmesi ve hareket etmesi lâzımdır. Gar. bin Şarka tahakkümüne yeni bir müdahale unsuru olmamaları, Şarkta yeni bir iğtişaş [Kargaşalık.] âmili olmamaları iktiza eder.

Şark; müdahalelerden, rahatsızdır, bundan bıkmış usanmıştır. Binaenaleyh son derece hassas ve reaksiyoner bir hal peyda etmiştir, şimdi Musevi', Şarkta ancak emniyet unsuru olacağını ve Şarka zarar değil faydalar getireceğini vadetmekle müsait bir muamele görür. Filhakika samimî, müsbet bir Musevi faaliyetinden Şark müstağni değildir. Şarkın vasi, bakir sahalarında Museviler gibi olgun, yetişkin, hayat adamlarına müsait iktisadi işler vardır. Elverir ki bu işler siyasî felâketler tevlit etmesin, faydalar Musevilerin kendilerine inhisar etmesin; bu teminatı vermek ve göstermek vazifesi ise Musevilere düşer. Yalnız Filistin değil bütün Şark böyle iyi haberleri, böyle hayırlı faaliyetleri bekliyor. Iktisaden kalkınmak ve dertlerinden kurtulmak istiyor.

Musevilere düşen ilk iş emniyet telkin etmek ve hakikaten emniyet edilir olmaktır.

MUSEVİLER VE ŞARK ÂLEMİ

Muhakkaktır ki Musevilerin Şarktaki hayatı Garbtakinden daha asudedir. Ve emniyettedir. Museviler; katliâmlara, tahrıblere, yağmalara arasıra garpta uğramışlar, fakat Şarkta uğramamışlardır. Hattâ İspanyadan canlarını kurtarmak için kaçabilenlerin mühim bir kısmını Osmanlılar içlerine almışlardır Garpta niçin arasıra Musevilere karşı aksülâmeller ve savletler vaki olur da Şarkta olmaz?

Bunun bir kaç sebebi vardır: Siyasî sebeplerini izaha külliyatın mesleğini müsait bulmuyorum. Yalnız dinîî sebebi öne alacağım.

Hristiyanlara göre Museviler; Hazreti İsâ'nın aleyhine hareket etmiş bir kavimdir. Onlara karşı adavet, Hazreti İsa'ya olan muhabbetle başlar ve bu kadim fikri mutaassıb zümreler gelenek halinde muhafaza eder.

Garp müesseselerinin siyasetleri, zamana göre bunu körükler. Müslümanlara gelince:

Müslümanlığa göre vak'a: Allah'ın takdirine göre cereyan etmiştir. Realiteye gelince: Dünya görüşüyle kendilerini putperest Roma hükümdarlığının tehdidi altında ve Hazreti İsa'ya taraftarlık meselesinden bir katliâma maruz telâkki eden o günkü Museviler Hazreti İsa'ya karşı zahiren alâkasız, gayretsiz, ruhsuz gibi cesaretsiz görünmüş olabilirler.. Fakat Museviler; Allah'ı her kavimden evvel tanıyan bir kavimdir. Allahcılıkta, Allah'a imanda onların bir kıdemi, ve bu kıdemin bir şerefi vardır. Sonra bugünkü Museviler; babalarının günahından mesul olamazlar. İslâm dinine göre (ki Musevi şeriatı da öyledir) hiç kimse babasının veyahut başkalarının ef'alinden mesul olamaz. Yine İslâm dinine göre Allah'ın bütün kulları hakkında hüsnü zan beslemek fikirde esastır.

Ve yine İslâm dininde muhacirin, mültecinin büyük bir hakkı vardır. Öna iyi muamele etmek, onu her hususta emniyette bulundurmak ve onun muhtaç olduğu insanlık haklarını ondan esirgememek yerlilerin borcudur!

Hattâ Kur'an-ı Kerim'deki bir âyetle Allah'; Allah'ı tanımayan kâfirlere bile hüsnü muamele edilmesini **(17 Esra 54): "Kullarıma söyle kâfirlere hüsnü muamele etsinler)** böyle bir kâfir aman dilerse ona aman verilmesini emreder. (9 Tövbe 7): **"Eğer müşriklerden biri gelip senden aman diler ve himayeni isterse ona himayeni ve aman ver.)**

Şarkın Müslüman muhitlerinde asırlarca gayri Müslimlerin dinlerini muhafaza ve hayat hakkını elde etmeleri bıi geniş din, vicdan hürriyetinin neticesi, ve azlıklara, zayıflara karşı din kültürünün telkin ettiği himaye, adalet ve şefkat fikrinin semeresidir.

> (16 , Nahl . 92): **"Bir kavmin diğer kavimden daha çokluk olmasından azlara gadretmeyin.)**

Bu kültür bütün Şarkta kendini cömertlikle hissettirir, kuvvetli olan fert zayıf ile uğraşmaktan utanır, çekinir, zira en büyük takbihe âmme tarafından duçar olur.

Müslümanlık haricindeki Şark dinleri ehline gelince onlar zaten vahdeti vücut akidesine din esasında riayet etmişlerdir. Onlar muzir bir böceğe bile kıyamazlar. Nerede kaldı koca insana kıysınlar.

Şimdi Musevilerin işi Şarkın her muhitinde sakindir. Dağdağasızdır. Filistin'e gelen Musevilerin Avrupalı olmaları ve Şarklının vicdanına dayanacaklarına kuvvete, bilhassa yabancı nüfuza istinat etmeleri iş: temelinden sarsmıştır.

Şarktaki Museviler de usludurlar, kendi hallerinde yaşarlar, nifak ve fesada alet olmazlar, siyasete karışmazlar, her hangi bir politika yüzünden hasım vaziyetine girmezler.

MUSEVİLER VE ARAP ÂLEMİ

Avrupa'da yaşayan Musevilerin istikballeri emniyet altına alınmak ve aleyhlerindeki nazarlar düzelmek için oradaki Musevi münevverlerinin, mütefekkirlerinin de elbette yapacağı bir iş vardır. Hiç bir müşkül yoktur ki onun çıkar bir tarafı olmasın, şimdi onların da tevessül edecekleri mühim yollar vardır.

Meselâ; Alel-ûmum haksızlıklara karşı beşeriyeti müdafaa için vücude getirilmiş İnsanî birlikler vardır ve bilhassa bu birliklerden prensiplerini İlâhî iradelerden alanlar vardır, işte Musevi mütefekkirlerinin bu gibi birliklerde çokça yer almağa tevessül etmeleri pek faydalı olabilir. Bu iştirak ile orada rey sahibi olurlar. Onların ki faaliyet sahaları meselâ (Oksford gurubu) gibi bütün bir dünyadır ve müdafaaya çalıştıkları haklar dahi bütün dünyadaki insanların, din, mezheb, ırk, renk ayırd etmeksizin her mağdur insanın mukaddes, müsavi haklarıdır.

Musevilerin de istifade edeceği yerler bu gibi cereyanlardır. Nitekim bu gurup Allah'ı tanıyan ve istisnasız Allah kullarına yardım ve hizmeti vazife bilen ve bunu hayatta doğru, namuskâr hareketiyle, herkese iyilik severliği ile, ve elçi gayretçiliği ile gösteren her insana, dini, mezhebi ne olursa olsun kendisine aza olmak hakkını kabul etmiştir.

İşte Hıristiyanlığın hakikî ruhundan, Hazreti İsâ'nın tealiminden ilham alan ve müessese siyasetlerine hislerini kaptırmayan böyle guruplar vardır. Ve taassupla, cehaletle ve siyasî benliklerle mücadele eden yine bu musaffa Hristiyanlardır. Avrupa'da Amerika'daki Musevilerin istifade edecekleri ve yalnız Allah için yardım görecekleri varlıklar da evvelâ bunlar olsa gerektir.

MUKADDES KİTAPLAR

Mukaddes kitaplar birbirini tamamlayan bir kültür. Hazreti İbrahim'in dininde Allah'a iman eden mü'minler mukaddes kitapların hiç birinden müstağni değildir. Bir ilmin nasıl bir temeli bir vücudü ve bir de gayesi varsa bu kitaplar da bu safhaları bu esasta ihtiva eder. Mü'min; ferdî vazifelerini, aile terbiyesini, cemaat nizamını Musevilikte öğrenir; cemiyet nizamın;,

İçtimaî terbiyeyi ve beşerî ahlâkı kül halinde Hristiyanlıkta öğrenir. Müslümanlıkta bu öğrendiği şeylerin tatbikatına geçer işte bu suretle Müslümanlık; beşeriyete dinin İçtimaî hayat devrini açar.

Benî İsrail peygamberlerinin kitaplarında aile ve cemaat hayatının hiç bir safhası yoktur ki bütün tafsilâtiyle re'sen veya geçmiş bir vak'aya istinaden izah edilmiş olmasın. Vak'anın bütün ibret noktaları iyi fena tarafları onda aydınlatılmasın.

İncili şerifte de hiç bir ahlâk kaidesi yoktur ki onu azamî haddinde talep ve bütün incelikleriyle misalleriyle onu izah etmesin.

Kur'an-ı Kerim'; bütün bu tafsillerle izahlarla misalli usuller, le Allah'ın beşeriyetten istediği o şeylerin hülâsasından, vecize halinde kısa kısa cümlelerle işaret edilmiş muhtırasından ibarettir. Zira bu kitap, evvelki kitapları okumuş, öğrenmiş sayılan bir beşeriyete hitap etmiştir. İzahı, tefsiri, metodu talimi evvelkilerindedir. Meselâ, Musevi mukaddes kitabı ve onu esasta tasdik ve takib eden Hıristiyanlık kitabı: Evvelâ bütün bir ruhî, kalbı, fikrî varlık kuvvetiyle Allah'ı sevmeği emreder. Ve mukabilinde de Allah'ın sevgisini müjdeleyip vaadeder. Kur'anı Kerim'de ise bu vaadin neticesi tezahür ve tahakkuk eder. Yani Kur'anı Kerim mü'mini; Allah'ı sevmeği öğrenmiş sayar ve artık hep seven Allah'tan ve Allah'ın mü'inlere olan sevgisinden bahseder. Meselâ: "(Allah') mağfiret edicidir ve sevicidir" der.

Beşer, kendi nesilleri devrince evvelâ Musevi mukaddes kitaplarını, sonra Hristiyan mukaddes kitabını daha sonra Kur'an-ı Kerim'i okumuştur. Fakat bu o demek değildir ki madem ki evvelki kitapları evvelki nesiller okumuştur, yeni nesiller Kur'an-ı Kerim'den başka kitap okumasın.

Kitaptan maksut ikidir. Biri ahkâmına tebeiyet diğeri muhteviyatından istifadedir ki burada mevuzu-bahs olan ilimdir; çünkü fertler, her nesilde evvelki nesillerin hayatını kendi yaşlarında geçirmektedirler. Nasıl bir mektepli kendi tahsil hayatında mektebin kendi yaşına mahsus her devresini okumak mecburiyetinde ise Kur'an-ı Kerim'den sonra gelen nesiller dahi kül halinde bu mukaddes kitapların hepsini okumak ve ancak ondan sonra din âlimi, din muallimi, din vaizi olmak ihtiyacındadırlar. Bu böyle olmadıkça dünyada din ve mezheb saliklerinin görüş zaviyeleri birleşemez. Muhtelif görüş farkları muhtelif nokta-i nazarlar mükemmel bir noktada toplanamaz. Hepsi bir taraflı, yarım kalır, başkalarını kendinden farklı görür. Kendimi misal getireyim. Eğer mukaddes kitapların hepsini okumamış olaydım ve Kur'an-ı Kerim'in (kitaplar ve Peygamberler arasını ayırmamak) hususundaki emrine gözümü, gönlümü uydurmayaydım ne bu yazıları Allah için tarafsız yazabilirdim ne de yazıların umumî bir alâka uyandırır ve herkes için faydab olurdu.

Kur'anı Kerim'den:

(13 Ra'd 39): **"Her zaman için bir kitap vardır."**

(2 Bakara 106): **"Biz bir âyeti; ondan daha hayırlısını ve yahut onun mislini göndermedikçe neshetmeyiz. Veya unutturmayız."**

(6 En'am 161): **"De ki, beni Rabbım doğru yola hidayet buyurdu ve kuvvetli ve sabit dine nail eyledi ki o; hakka yakın ve batıldan uzak olan İbrahim'in dinidir**

(42 Şurâ 13): **"Allah size dinden Nuh'a tavsiye eylediği şey'i şeriat kıldı. Ya Muhammed, sana vahi eylediğimiz ve onunla İbrahim ve Musa ve İsa'ya tavsiye**

ettiğimiz, dinin ahkâmını tamamıyla yerine getiriniz ve onda tefrikaya düşmeyinizdir. (Bunu size emir ve şeriat kıldı.)

(2 Bakara 285): **"Resul ve mü'minler o Resule Rabbından nazil olan şeye (Kuranı Kerim'e) iman ettiler. Bunlardan her biri Allah'a ve meleklerine ve hitanlarına ve Peygamberlerine iman eylediler. Resullerinden hiç birinin arasını ayırt etmeyiz. Yarabbi emir ve nehyini işittik ve itaat ettik. Senden gufran isteriz, nihayet varacağımız ve merdimiz sanadır dediler**

TEKÂMÜL DEVRİ

Musevi mukaddes kitapları; beşeriyetin bir tekâmül devrine kavuşacağını müjdeliyor. Ve o devrin vasfı olarak insanların Allah'ın hükümranlığı altında bir tek millet halinde birleşeceğini söylüyor. O devrin faydalarıNI da överek artık harp olmayacak, harp âletleri ziraat aletleri haline inkılâb edecek diyor. Bundanda anlaşılıyor ki harp bir afettir. Mütekâmil olmıyan insanların İhtiraslarından doğar ve kendinden farzetmediği diğer (insanlara husumet halinde tezahür eder. Ve harpler hem bir felâketle hem de yeni felâketleri hazırlayacak hislerle neticelenirler.

Beşeriyeti bölen, husumet cephelerine ayıran siyasî telkinler olmasa harp olmaz, siyasî ihtiraslar telkinleriyle gafil avlayacak kitle bulmasa harp olmaz. Muharrikler insanların cehaletinden, gafletinden, kemalsizliğinden istifade edemese harp olmaz, yâni insanlar rüştlerine ermiş, milletler hürriyetlerine sahip olsalar harp olmaz. Zira bir akailiyetin saltanatı veya kazancı için bir ekseriyet harap ve feda olamaz. Bilâkis her millet başkalarını kendi gibi tutar ki bu halde de ne harbe, ne yağmaya, tahribe vesile kalmaz ve insanlar yekdiğerine muhabbet izharına meydan, bulur, tesanüt halinde yaşar lâyık olduğu hayatı ve mertebeyi elde eder.

HER ÜMMETİN HEDEFİ

Her ümmetin hedefi tekâmüle ermek ve mütekâmil bir cemiyette yer almaktır. Mukaddes kitaplardan aldığımız emir ve fikir budur.

Museviler ilk Musevilerin yaşadığı devrin hayatını yaşamak ve etraflarındaki insanları dört bin sene evvelki halde iptidaî, putperest farzetmek isterlerse elbette yanılırlar. Tekâmülün seyir hakkını vermiş olmazlar. Bu halde de hem ferdiyetçilikten ve muhafazakârlıktan kurtulamazlar hem de muhitleriyle samimileşemezler, anlaşamazlar, sevişemezler, Hıristiyanlar için de bu böyledir. Hıristiyanların dahi Roma ve Bizans imparatorlukları gibi putperest, müstebit idareler altında takındıkları muhafazakâr ve çekingen hali daima muhafazayı düşünenleri ve kendilerinden maadasını dalalette ve cezaya lâyık görenleri hayatın İçtimaî hakkını vermiş olmazlar. Onların vazifeleri de her yerde insanlık hakları tanıysa idarelere malik olmak halk hâkimiyetine mutlak surette istinat eden hakikî demokrasiler kurmak suretiyle Allah'ın melekûtuna zemini hazırlamaktır. Yalnız günlük dualarda melekûtu dilemekle değil bunun fiilî işçiliğine koyulmak lâzımdır. Nitekim bu demokrasi devrini yani Allah'ın melekûtuna zemini hazırlamak işçiliği devrini Allah Kur'an-ı Kerim'le dünyaya açmıştır. Ve dikkat edilirse görülür ki Avrupa'da ve bilâhare Amerika'da insanlık haklarının temini, ve demokrasi faaliyeti İslamiyet'in zuhurundan sonra başlamıştır, şimdi bugün Musevi', Hıristiyan fert ve zümre olarak kimler bu insanlık haklarını yaşıyor ve

yaşatıyorlarsa onlar İslâm devrinin hakkını veriyorlar, bu hakkın ehli olarak cemiyette yer alıyorlar, Hıristiyanlığın dindeki nazarî, fikrî hazırlık devrini fiilî, tatbikî hayat devrine kalbetmiş oluyorlar demektir.

MÜ'MİNLER BIRLIGI

Allah'a iman etmiş bütün mü'minler; yâni ayrı isimlerle isimlenmiş dinler ehli; Allah ordusunun cüzü tamlarıdır.

Mezhepler; bu cüz'ü tamların ileri vazifeler almış kademeleridir. Her mü'min Allah'ın asker'dir. Çünkü Allah'ın işçisidir.

"ALLAH'IN İŞÇİ ORDUSU"

Kur'an-ı Kerim'e göre:

(58 Mücadele 22): **"Allah onların (mü'minlerin) kalblerinne imanı yazmış ve onları Allah tarafından bir ruh ile teyit etmiştir. Onları ebedî kalmak üzere ağaçları altından nehirler akan cennetlere ithal eder. Allah onlardan ve onlar da Allah'tan razı olurlar. Onlar Allah'ın askerleridir. Agâh olun ki, Allah'ın askerleri fevziifelâha erenlerdir.**

(61 . Saf 14): **"Ey Mü'minler Allah'ın yardımcıları olunuz."**

(9 . Töbe . 72): **"Erkek ve kadın mü'minler birbirinin dostu ve velisidir, iyiliği emrederler ve fenalıklardan sakındırırlar."**

İncili şerife göre:

{Yuhanna 14 10): **"Ben size söylediğim sözleri kendiliğimden söylemem, ancak bende duran baba (Ruhulkuddus) kendi işlerini yapar."**

(Yuhanna 14 12): **"Bana iman eden yaptığım işleri yapacaktır."**

(Filipinlilere 2 13): **"Çünkü kendi rızası için sizde hem istemeği' hem işlemeği âmil olan Allah'tır."**

(Korintoslulara 12 4): **"ve mevhibelerin çeşitleri var, fakat aynı ruhtur. (5) ve hizmetlerin çeşitleri var, ve aynı rabdır.** (6) **ve işlerin çeşitleri var, fakat hepsinde her şeyi işleyen aynı Allah'tır."**

(1 . Petros 4 10): **"Her biri nasıl mevhibe aldı ise birbirinize, Allah'ın çeşit çeşit inayetinin iyi kâhyaları gibi o mevhibe ile hizmet edin."**

(Efesoslulara 6 7): **"Allah'ın iradesini' candan yaparak ve insanlara değil, Rabba oluyor gibi iyi niyetle hizmet ederek ve gerek kul, gerek hür, herkesin her ne iyilik yaparsa, Rab tarafından onu geri alacağım bilerek... (hizmet edin)".**

(2 Korintoslulara 11 12**): "hakkınızda Allah'ın gayreti ile gayretliyim".**

(1 Korindoslulara 8 . 4**): "Ve birden başka Allah yoktur."**

(1 Korindoslulara 10 26): **"çünkü dünya ve onda olanların hepsi rabbındır."**

(1 . Korintoslulara -3 -6): "**Ben diktim, Apollos suladı, fakat Allah büyüttü).**

(7)**Böylece, ne diken, ne de sulayan bir şey değildir.**

(8) **Ancak büyüten Allah'.**

(1 Korindoslulara .3-9): **"çünkü Allah'ın iş arkadaşlarıyız".**

İmandan maksat vazife kabul etmektir. Ve bu vazifenin şümulü hudutsuzdur. Bütün dünya bir Allah'ın bir parçadan ibaret mülküdür, ve bu toprağın üzerindeki her mümin; Allah'ın emri altındaki bir tek ordunun uzuvları, cüzüleridir. Kral orduları birbirleriyle boğuşabilirler. Fakat Allah'ın karşısında başka varlık yoktur ki mü'minler birbiriyle boğuşsunlar, Allah ordusunun vazifesi, kral ordularının aralarında sulh ve emniyeti tesis etmek, her hususiyetin üzerinden umumî bir nazarla ve İlâhî bir gayretle Allah'ın dünya evinin nizamı», emniyetini, salâhını muhafaza ve müdafaa etmektir. Allah'ın işini; Allah'ın mülkünde tam bir birlik içinde görmektir.

Şimdi bu esas fikre göre bu tek orduda birer kısım vücude getiren (Musevilik veya Hristiyanlık veya Müslümanlık âleminin başlıca dikkat edeceği şey; birbirine zıd ve aykırı hareket etmemek, birbirinin yolunu kesmemek ve bilâkis birbirine dayanarak ve birbirinden kuvvet alarak Allah'ın tayin ettiği rıza hedefine dosdoğru yürümektir. Zira dünya müşterek sahadır ve Allah'ın bütün mü'minlere gösterdiği hedef; müşterek ve müttehittir. Allah'tan gelen emirler müttehit ordu akşamının muhtelif sahalarda, muhtelif sahalarda muhtelif kademelerdeki işlerini tanzim etmiştir. Vazife; hareket noktasından itibaren sadakatle müşterek he-defe doğrulmak ve Allah'ın takdirine lâyık bir gayretle fazilet ve iyilik yollarında yarışmaktır. **Fakat maalesef, insanlar şerde yarışa meylettiler, hedeflerini kaybettiler, biribirinin yollarını kestiler. Yürümüyorlar, boğuşuyorlar.**

AYRILIK GAYRILIK

Dinler birleşir mi? Ayrılmaz ki birleşsin, ayrılınca çatışır, bir ordunun muhtelif isim alan cüz-ü tamlarının isim farkı onun ayrılığı, gayrılığı fikrini vermez ki, dinde versin, bir ailenin üç çocuğu olur, iş taksimi ile bu üç çocuk bir tek çocuktan daha mükemmel aile işine yarar. Üç çocuğun vücutte değil fikirde, emelde, işte birliği aranır.

Şimdi bir cüz-ü tamm efradı değişebilir, fakat o cüzün aldığı vazife devam eder. Museviler kalkabilir fakat Musevilik kalkamaz, çünkü dinin temelini kuran Musevilik ferd ve aile ruhu için en metodlu en geniş terbiye devresini yaşatır ve bunu Musevi mukaddes kitapları talim ve temin eder.

MUSEVİLERE FENA GÖZLE BAKANLARA BİR KAÇ SÖZ

Umumi bir Miisevi düşmanlığı güdenler haksızdırlar. Yanılıyorlar. Zira: Müsevilik; Allah'ın dini bakımından dinin kıdemli bir kısmı, insanlık bakımından da Museviler; beşeriyetin yetişkin bir uzvudur.

Museviler; Allah'ı her kavimden evvel tanımış ve ona hizmete başlamış Allah kapısının emekdar kullarıdır. Allah için onların bu yüzden itibara istihkakları da vardır, ilim ve teknik ihtisaslarile beşeriyete ifa ettikleri hizmetlerin de kıymet ölçüsü, sayıca nüfus azlıklarına nisbetle mühimdir. Bütün dünyada insanlığa ilk mekteb vazifesini gören (Franmasonluk) gibi teşebbüsleri; sosyal fikir hayatındaki hizmetlerinin mühim bir misalidir.

Şimdi, birkaç Musevi'nin hareketi fena olabilir. Fakat bütün bir Musevilik fena olamaz, zira bir insanın fena olmasıyla bütün bir insanlığın fenalığına hüküm edilemez. Bir cemaatin bir kısmı fenalık işlemekle bütün bir cemaat hayat hakkından mahrum edilemez. Bir insanın fili muhazeye layık olabilir fakat taşıdığı din ırk yani insanlık hüviyeti mukeddestir. Hakir olamaz, çünkü Allah'ındır. Ona tecavüz edilemez. Tecavüz edenler gaflet ederler. Musevi'ye

değil Allah hukukuna tecavüz etmiş olurlar. Musevi'yi ve Museviliği yaradan, yaşatan, Allah'tır. Hıristiyanların mutaassıpları veyahut din mefhumu ile alâkasız politika, menfaat adamları, egoizma sevkile Musevi'ye saldırmış olabilirler. Fakat Hristiyanlık buna müsait değildir, Hristiyanlık dinliye değil dinsize, ahlâkî kayıtlardan mahrum başıboşlara bile hayat hakkı kabul ve onların da insanlık hüviyetine hürmet eder: İşte misalleri:

İncili şeriften:

(Luka 6 35 ve 36): "**fakat düşmanlarınızı sevin, onlara iyilik edin, ve asla ümitsiz olmıyarak ödünç verin. Ecriniz büyük olacaktır. Ve siz, Müteâlin oğulları olacaksınız, çünkü o ; nankörlere ve fenalara karşı nimet vericidir. Babanız nasıl merhametli ise sizde merhametli olun.**" ibret ve tahzir kısmı:

(Luka 6.37 ve 38):

Hükmetmeyin size de hükmolunmayacaktır. Mahkûm etmeyin siz de mahkûm olmayacaksınız. Af edin, siz de af olunacaksınız. Verin, size de verilecektir. Sizin kucağınıza güzelce basılmış. Ve silkelenmiş taşkın, iyi, ölçek verilecek, zira hangi ölçekle ölçerseniz, o ölçekle size ölçülecektir."

(Matta 5 45): **"O; güneşini fenaların ve iyilerin üzerine doğdurur. Ve salihler ile fasıkların üzerine yağmur yağdırır."** (Romalılara 14 10): **"Fakat sen niçin kardeşine hükmediyorsun. Ve yahut sen niçin kardeşini ho? görüyorsun. Çünkü hepimiz Allah'ın hüküm kürsüsü önünde duracağız."**

(1 Koristoslulara 10 31 32): **"Her şeyi Allah'ın izzeti için yapın, gerek Yahudilere, gerek Yunanlılara, ve gerek Allah'ın kilisesine tökez olmayın."**

(1 Petaros . 2 17): **"Bütün insanlara hürmet edin."**

HAZRETİ İSA'NIN VAZİFESİ

(Yuhanna 12 47): **"Dünyaya hükmetmeğe gelmedim kurtarmağa geldim."**

(Matta 15 24): **"Ben Israil evinin kaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim."**

(Luka -19.9 ve 10): **"Bu gün bu eve kurtuluş erdi, çünkü o da İbrâhîm oğludur. Zira insanoğlu; kaybolmuş olanı aramağa ve kurtarmağa geldi."**

Din;

Din; fenalığa fenalıkla mukabeleye müsaade etmez. Bir adamın veya bir zümrenin fenalığı karşı tarafa fenalığı, mübah ve meşru kılmaz.

(1 Petros -3.9): **"Kötülüğe karşı kötülükle yahut hakarete karşı hakaretle ödemeyerek fakat bilâkis hayır dua edin.'"**

(Romalılara 12 17): **"Kimseye kötülüğe karşı kötülük et. meyin. Bütün insanlar nazarında iyi şeylere dikkat edin."**

(1 Petros 3 11): "**Ve şerden sakınsın ve iyilik yapsın.»**

(Romalılara 12 . 19): **"Ey sevgililer kendiniz için intikam almayın. Fakat Allah'ın gazebine yer verin."**

(Romalılara 12 21): **"Kötülüğe yenilme. Fakat kötülüğü iyilikle yen."**

Şimdi:

Her fenalığı yalnız başkalarına isnat eden insan kendisini terbriye edemez. O fenalığın gerek zuhurunda gerek devamındaki alâkalardan, tesirlerinden mütevellit mesuliyetlerden kurtulamaz. Zira fenaların fenalığa düşmelerinde muhtelif sebeplerle başkalarının da hissesi vardır. Fenalık fenalığı doğurur iyilik iyiliği, ameller ekseriyetle aynı cinsten amellerin aksülâmelleridir. Ne ekilirse o biçilir, zayıf kedi bile tazyik karşısında arslana saldırır.

"İğbirar [Gücenmek] sebepleri"

Bazı Hristiyanlarda şurada burada tezahür eden Musevi düşmanlığının, sebepleri nelerdir. Bunları umumi bir nazarla gözden geçirelim:

1-Haset safhası:

a–Museviler göze batacak kadar çok mu kazanıyorlar?

Fakat bu; fena değil, iyi bir örnek olmak gerektir.

Zira hayatta gaye çok çalışmak, iyi çalışmak, nihayet çok kazanarak, hem kendinin hem mensup olduğu cemiyetin refahını arttırmaktır.

b–Musevi'yi çok çalıştıran, çok kazandıran saik nedir?

Onun her hareketi düşünerek, anlayarak, akılla, hesapla yapmasıdır.

Sebebi; onun kimsesizliği, arkasızlığıdır.

Musevi gibi çalışmayanların bataatine veya itidalsizliğine ve ihtiyatsızlığına sebep olan saik de onların kendi sa'ylerinden başka kuvvetlere güvenmeleri ve gevşemeleridir.

Musevi için yalnız kendi vardır. Ne bekleyecekse kendinden bekleyecektir.

Başkaları için kendinden başka şeyler de vardır. Çünkü ayrıca dayandığı bir kuvvet vardır. Önün için aklın, hikmetin icaplarından ziyade kuvvete yer ayırırsa da gevşek davranır, kazanç kanunlarının şartlarını tamamen umurlamaz.

2-Musevi'ye rakabet mi edilmiyor?

Bu da tabiidir. Zira rakabet için evvelâ birinci maddedeki şartlara uymak ve ucuz satmak lâzım. Satışı herkesin menfaatine uyacak şartlarla ayarlamak lâzım, bir malı her şeyden evvel ucuza mal etmek ve ciro fazlalığından kazanmak lâzım. Bunda muvaffak olmak için ise tedbirli, dirayetli yürümek lâzım. Musevi aklın, hesabın icaplarından hiç bir şeyi ihmal etmez iken, ihmal edenler nasıl rekabet edebilirler. Onlar ki ticarette bile tahakküm zihniyetinden kendilerini alıkoymayacak kadar benliğe, gurura saplanmışlardır. Musevilerle nasıl yarışa çıkarlar.

Musevi'nin yüzünü görmek istemeyecek kadar onu kıskanan veya ona kızanlar bile zaman oluyor ki ister istemez onunla alış veriş ediyorlar. Onlar da akılla, hesapla hareket etseler, bıkmadan, yorulmadan çalışsalar, iktisadi hayatın her şartına riayet etseler, hiç birine karşı ihmal göstermeseler başkalarını kıskanacak halden kurtulurlar.

Şimdi şu ileri hamlelerde başkaları mı Musevi'ye uymalı, Musevi mi başkalarına?

Her halde cemiyetin menfaati; aklın, ilmin icaplarına uymaktadır.

3-Musevi'ye ahlâkça bir töhmet mi yüklemek, ona hilekâr mı demek isterler?

Eğer bu böyle ise, yani Museviler egoistlik ve ondan doğan fena huylarla malûl ise bilinmelidir ki bunda Musevilerin maruz kaldığı keyfî muamelenin, korkunç icraatın ve netice itibariyle, adaletsizliklerin, haksızlıkların, müsavatsızlıkların tesiri de vardır. Şimdi, bir kavimi baştan aşağı kötülemeden evvel, onu o kötülüğe düşüren sebepleri aramak ve neticedeki mesuliyeti paylaşmak gerektir. Düzelmeyecek hiç bir kötülük yoktur. Elverir ki onu islâh için iyi niyet mevcut olsun, öldürmekten daha külfetli bir iş olan kurtarıcılık ruhunu insan; yüreğinde duyacak kadar imanlı ve gayretli olsun.

Her zayıf kimse; keyfî kuvvet, şiddet karşısında kalınca, insanlık haklarına dayanarak kendini müdafaadan âciz görünce hayatını kurtarmak için artık türlü çarelere başvurur, kendini, kendi başına düşünmeğe koyulur kuvvetsizliğini hud'a ile telâfi etmeği düşünür; böylesi artık kendinden başkasına karşı itimatsızdır; çekingendir, vehim derecesinde artık ürkektir. İşte bu ruh haletinin âsap ve ahlâk üzerinde derece derece derin tesirleri vardır. Bu endişelerle Museviler herkesten ziyade memleket kanunlarına riayetle başlarına bir gaile celbinden sakınmak istemelerine rağmen sırf kendi hesaplarına hareket zorunda kaldıkları için gaileden kaçınamazlar, cemiyetin mütekabil âhengine hissin uyamazlar. Araları cemiyetle açılır, ve üzerlerine husumet teveccüh eder. Şimdi Museviyi hususî ve fena yollara saptıran saik; ekseriyetin Musevi'yi kendinden ayırması olduğu gibi, ekseriyetin Musevi aleyhine hareketine sebep olan saik de Musevi'nin binnetice başkalarını kendinden ayırmasıdır. Binaenaleyh ekseriyet Musevi hakkındaki hissini fikrini düzeltmedikçe Musevi düzelemez. Zira Musevi o yüzden bu vadiye düşmüştür. Musevi'yi umumî yollardan sap. tiran fikre tecavüzden ziyade müdafaa fikri hâkim denebilir. Mevzuu bahs olan esas; bir milletin hayat ve hayat hakkının asırlarca tehdit altında bulunması ve Musevi nesillerinin asırlarca bu tehdit ve endişe zihniyeti altında yetişmiş olmasıdır.

4-Dinî bir gayretle mi Musevi'ye buğzediliyor?

Hele bu hareket hepsinden yanlış ve hakikatte din ruhuna mugayirdir. Zira din; Allah Nizamıdır.. Bu nizam ayırmaz bitiştirir. Yıkmaz ıslah eder. Çünkü merhameti, şefkati, diğerkâmlığı, kardeşliği, kurtarıcılığı ve kayıtsız şartsız yardımı, muhabbeti emreder.

Hangi dinde düşmanlığa intikama yer vardır.

Gerek Tevrat, gerek İncil, gerek Kur'an Musevileri muahaze eden kısımları ihtiva eder. Fakat gayeleri; Museviliği mahvetmek, Hazreti Musa ümmetini insanlar arasında hakir bir zümre olarak ayırmak değil, onları ikaz ve ıslahtır. Mukaddes kitaplar, Musevilerin kabahatlerini sayarlar; bunu saymakla evvelâ Musevileri. ondan vazgeçirmek saniyen de örnek göstererek yem mü'minleri, yani Hıristiyanları veya Müslümanları o fena işlerden, fena fikir ve âdetlerden tahzir etmek sakındırmak murat ederler.

Zira apaçık yine bu mukaddes kitaplardır ki Musevilerin Allahın has kavmi, mümtaz kulları olduğunu söylerler. Allah onlara:

(Ben sizin babanız olacağım ve sizler benim evlâtlarım olacaksınız) buyurur. Sonra nasıl gaflet edip de din ve iman namına bugün Musevilere düşmanlık gösterilebilir.

Her şeyden sarfınazar yalnız Allah'ın bu bir âyetlik teveccühü, bir anlık iltifatı, Museviliğin ebediyen hürmetle anılmasına kifayet eder. Allah hakkını, Allah hatırını her mülâhazanın üstünde tutanlar için bu böyledir. Bu takdirde Musevilere zulmetmek, haksızlık etmek, onlara

hayat hakkını esirgemek nasıl olur?

O Allah ki putperestlere bile zulme, haksızlığa, fenalığa müsaade etmemiş, ve hiç kimseden hayat hakkını, müsavi insanlık haklarını esirgememiştir.

Bir insanın bir zümrenin ef'ali tenkit edilebilir. Bu ef'al; kötü vasıfları dolayısıyla, Allah'ın iradelerine, insanlığın müşterek menfaatlerine uymadığı takdirde tenkit ve muahazeye lâyık olabilir, Fakat insan, hüviyeti dolayısıyla tahkir olunamaz. Nitekim Hazreti İsa; Musevi ileri gelenlerinden, Musevilerin önderliğini yapanlardan şahsî menfaat fikti ile hareket edenlerinin fena hareketlerini tenkit etmiştir. Ve onları bir bir sayıp dökmüştür. Fakat bununla kastettiği şey ıslahtır. Museviliği tahkir değildir. Hiç bir hükmü ile ne Museviliği ne de bütün bir cemaati mahkûm etmiş değildir.

Hazreti İsâ için Musevilik ve Musevi nasıl fena olabilir ki kendi de Musevi idi ve Museviliği kurtarmak, yükseltmek için gelniş idi. Onun mübarek vücudunda Hazreti İbrahim'in asil kanı dolaşıyordu. Etrafına toplamak istediği de İbrahim'in nesli idi. Getirdiği salâh fikrine bütün beşeriyeti toplamak için zaman ve beşerin fikrî seviyesi henüz müsait değildi. Fikri telkin etti fakat fiiliyatını sonrakilere bıraktı.

MUSEVİLERİN HATALARI

Hazreti Musa'nın irtihaliyle onun boşluğunu kendi hesaplarına istismar etmek fikrine düşen politikacılar peyda oldu. Beni Israil'e bir Kral tayin ettirmek ve kralın etrafını alarak kendi bünyelerinde Beni Israil'e saltanat etmek ve bu milleti kendi hesaplarına istismar etmek hırsına düştüler, ve bunu; yüzlerini kızartarak asıl hakiki hükümdar olan Allah'tan istediler. Çünkü Allah'ın idaresi sınıfsız bir birlik istiyordu. Ne ferdi ne bir zümrenin başkalarına tahakkümüne yer vermiyordu, işte mutlak birligi şahsî menfaatlerine uygun bulamayanlar Beni İsrail namına Kral talebinde bulundular ve Beni İsrail'in ıstırap devrini açtılar.

Şimdi Musevilerin hataları; daha çölde iken kendilerine kral istemekle başlar, ve bütün felâketlerin ardı arası kesilmeksizin taakibine, devamına sebep olur, öyle ki: iki krallığa bölünmelerine ve büyük kısmının bir krallıkla tamamen putperestliğe dönmelerine, ve putperestlik ananelerine tebiyyetle istibdat ve tahakküm ğiyasetine emperyalizme, kapitalizme sapmalarına kuvvet ve tahakküm siyasetini gerek kendi aralarında ve gerek komşularına karşı tatbika kalkışmalarına ve nihayet mahvolmalarına ve bu günkü hale gelmelerine müncer olur.

Binaenaleyh Musevilerin tarih boyunca hataları pek çoktur. Ve kendi amellerimin cezasını çekmektedirler. Bütün ıstıraplar İlâhî bir tembihtir. Fakat Allah Museviliği yok etmek istemiş değildir. Allah'ın muradı tedip ve ıslahtır. Allah onları yok etmek murat edeydi, bu bir avuçluk millet; çoktan erimiş bitmişti. **Adları, sanları bile şimdiye kadar unutulmuş gitmişti. Tarihe gömülü böyle ve daha büyük nice milletler var, Allah'ın Museviliğe gördürecek daha işleri var ki Museviliği yaşatıyor ve Musevileri tedip ile kendi yoluna sevk etmek istiyor.** Fakat bu hak, tedip hakkı Allah'ındır. İnsanlar; Allah ile milletler arasında tedip vasıtası, ceza âleti olmağı değil, salâh vasıtası kurtuluş yardımcısı olmağı dilemelidir. Biz insanlar yalnız şefkat, merhamet unsurları olmağı düşünmeliyiz. Allah'a müsbet yüzden hizmeti teemmül etmeliyiz. Gazap tarafını Allah'a bırakmalıyız. Biz herkesin hakkında ancak iyiyi ve iyiliği seçmeliyiz.

Museviler, Allah tarafından tedip edilirken elbet bu çilelerin neticesi ile bir feci akibete ereceklerdir. Fakat bugün onları tazyik edenlerin de rahatta, salada olduklarını kim iddia edebilir, koca bir cihan harbi Avrupayı ikinci defadır ki yakıp kavurmaktadır. Musevi mukaddes kitabındaki bir hakikate göre: "**tahrib eden muhakkak kendi de tahribe duçar olacaktır. Yani harab eden harab olacaktır.** Her kuvvetin üstünde Allah'ın hâkim kuvveti, her fikir üstünde Allah'ın şaşmaz bir adalete olduğuna inananlar için, hakikat böyledir. Ve iyiliğe âlet olmaktan başka özenilecek bir sey yoktur. Hayatta insanların akıbetlerini tanzim eden amelleridir. İyiliğin sonu iyilik, fenalığın akıbet fenalıktır. İnsanlar hayatta tahakküm davası yerine hak ve adalet davası güdeydiler, maddî kuvvete dayanacaklarına manevî fazilete sarılaydılar, Birbirlerini ezeceklerine birbirini koruyaydılar. Ne bir ferdin ne de bir milletin tarihte hazin bir akıbetine hiç rastlanır mı idi.

(İSTİKBALDEKİ ISALIK VE HAYAT DEVRİ)

İncili Şeriften:

(Yuhanna 12 32): **"ve ben; yerden yükseltilirsem bütün insanları kendime çekeceğim."**

"HAZRETİ İSA'NIN VE İSALIGIN İLK KARŞILAŞTIĞI , ÖLÜ DEVİR"

İncili Şeriften:

{Matta . 23 37): **"(Ey Kudüs şehri!)**

Tavuk piliçlerini kanatları altına topladığı gibi ben senin çocuklarını kaç kere bir araya toplamak istedim Ve siz istemediniz.

Diğeri:

(Matta 8 20:22): "**Tilkilerin inleri ve gök kuşlarının yuvaları vardır. Fakat insanoğlunun başını yaslayacak yeri yoktur. Şakirtlerden bir başkası İsa'ya dedi. Yarab bana izin ver, önce gideyim ve babamı (babamın cenazesini) gömeyim fakat Isa ona dedi benim ardımca gel. Ölüleri bırak kendi ölülerim gömsünler.**

"KARŞILIKLI FENA NETİCELER"

Musevilere, veyahut Hıristiyan veya katolik olmıyanlar hakkında Avrupada Engizisyon devri ile başlıyan şiddet politikası; Hıristiyanların hakikatini iyi bilmeyenlerde taassup, kin vücude getirdi, şiddet politikasını yaşattı. Bu taassupdan istifade etmek isteyen siyasî müesseseler, bu fena hissi kâh din nâmına kâh millî menfaat nâmına körükledi. Allah'ın ve Hıristiyanlığın istemediği bir fena vaziyet hâsıl oldu. Museviler yer yer imha derecesinde bir savlete maruz kaldı. Tarih boyunca Musevilerin maruz kaldığı bu şiddet; elbet onlarda da karşılık fena hisler uyandırdı ve canları yandıkça tabiî olarak onlar dahi bu muhalif hislerine şiddet verdiler. Hıristiyanlar bu menfi mukabeleyi gördükçe gazaplandı ve şiddeti arttırdı, Museviler de mukabeleyi arttırdılar, mütekabil ve mütezayit bir şiddetle bu iş bugüne kadar geldi, fakat kendim ne Musevi'yim ne Hıristiyanım. Her dine hürmetle bakan Müslümamm, bir insan yüreği taşıyan mü'min fert sıfatiyle ve Allah'ın verdiği insanlık gayretiyle söylemek isterim ki bu şiddet her yüreği sızlatacak bir dereceyi bulmuştur. Bu karşılıklı fenalık yarışı artık karşılıklı bir iyilik yarışına dönmelidir. Fenalık hiç bir tarafa iyilik getirmez. İyilik te hiç kimseye fenalık getirmez. Allah için diyelim, Hazreti İsa için diyelim, İncili Şerifin emirleri için diyelim nihayet âmme vicdanı için diyelim hangi mukaddese esas İçin dersek diyelim, yalnız fenalık yarışının durmasını temenni edelim, yarışçıların karşılıklı iyiliğe dönmesi için dua edelim. Bütün bu yazılarım; bu son noktaya dünya dikkatini celbetmek içindir. Hıristiyanları da, Musevileri de Allah için insanlık hak ve hakikati namına ikaz içindir. Münazilerin arasına girmek, hali ıslah için bir kaç hak söz söylemek hakikati bilen her müşahit bitarafın borcudur. Hakikati bilen bitarafların kayıtsız, alâkasız, veyahut ihtilâflardan memnun görünmeleri, Allah indinde, vicdan önünde mesuliyeti muciptir. İşte bu yazıları onun için yazdım. Bilmeyenler varsa hak ve hakikati bildirmiş oldum. Bunu okuyup hakikati anlıyanlar ve yüreğinde hak ve hakikata hizmet gayreti duyanlar, ıslahçıların mevcudunu arttırmış olurlar. Bütün dünya işlerinin düzelmesi, hakikat mikyaslarının bilinmesine bağlıdır. Dünyada herkes mustarip; fakat hakikî sebeplerini hakkiyle bilmiyor. Herkes iyiliğe talip, fakat onun hakikisi nedir, nasıl elde edilir, hangi yoldan gidilir, nasıl muhafaza edilir hakkiyle bilmiyor. İşte ilk iş yazmak konuşmak, hakikate yol açmaktır. Şu anda Allah'ın Mülkünde nerelerde daha kimler, ne suretle çalışıyorlar bilmiyorum. Fakat bana bu hissi veren yazdıran Allah her tarafta bu islâh işini tertiplemekte olduğu kanaatini taşıyorum ve onunla müteselli bulunuyorum.

YANLIŞ YOL

Bazıları derler ki: Musevilerin asırlardan beri siyasette tuttukları bir yol vardır ki bu; "kendilerine yabancı bir kuvvet temsil eden her birlik müessesesini yıkmaktır." Zira öyle düşünürler ki: "O müessese; bir gün, bir cemaati, kül halinde bir emirle kendi aleyhlerinde harekete geçirebilir. Binaenaleyh kendi selâmet ve emniyetleri için bu gibi müesseseler dünyadan kalkmalıdır..,,

Vakıa böyle yıkılmış veya nüfuzu zayıflamış müesseseler dahi vardır. Ancak onda Musevilerin tesirini araştırmak bu yazıların hududu dışında kalır-. Burada düşüneceğimiz nokta şudur: Kitleleri fikrî ve manevî cephelerini inzibat altında bulunduran müesseseleri yıkarken onun tehlike umulan cephesinden maada fayda beklenebilecek cepheleri de yıkılmış olmaz mı, ve bu suretle kitle tutar yeri kalmamış, inzibatsız ferdlerden mürekkep ve sayısız tehlikeleri taşıyan korkunç bir şey olmaz mı? Hattâ o yıkılan fikrî ve mânevî müessesenin yerini siyasî ve her tarafı tehlikeli ideolojiler işgal etmez mi?. O müesseseler yıkıldıktan sonra Museviler rahatlanmışlar mıdır?. Bilâkis bu son senelerde uzun asırlarca emsali görülmemiş bir tazyik a uğramamışlar mıdır? Şimdi bugünkü müthiş felâketleri böyle bir akıbetin neticesi meydana getirmemiş midir?

İSTİKRARSIZ POLİTİKA ÇIKMAZI

Musevilerin müşterek siyasetini sevk ve idare edenlerin tuttukları politikanın temelsiz, istikrarsız olması, güne göre isikamet alması da Musevilerin bir yerde, bir şeyde tutunamamalarına sebep olmuştur. Meselâ, dünya politikasında kâh şu, kâh bu cereyanlara müzaheret eder görünürler, bu suretle hem bir tarafa mal olmazlar, hem diğer tarafın husumetini kazanırlar, dünyanın bir tarafında bir rejime, diğer tarafında diğer rejime taraftar olurlar. **Bazı yerde sağcı, bazı yerde solcu olurlar.** Bir bakıma bu; Musevi ferdlerin içtihatlarında serbest hareket etmeleri gibi onlara bir hak kazandırır. Fakat bunun samimî olması, politika olmaması ve neticesi millî karakterde fena izler bırakmaması lâzımdır. Akalliyetlerde bunun ahlâkî zararı büyüktür. Ekseriyet nazarında itibarı düşürür mevcudiyetleri göze çarpan zümreler güne göre, yerine göre vaziyet alırsa, müsbet bir netice elde edemez. Bugünü geçirir fakat, yarını daha ziyade müşkilâta düşürür.

Bu yanlış politika son Filistin muhaciretinde de kendini göstermiştir. Museviler İngilizlerin kuvvetine dayanarak Araplara sokulmadılar, yanaşmadılar. **Yani Filistin'e zorla yerleşmek istediler.** Bu zora müstenit gayri tabiî politika, uzun sürmez, zorun aksülamelleri onu daima sarsar temel tutturmaz bu; gelici, geçici şeyler içindir; bir yere temelli yerleşmek istiyenler için temelli bir siyaset lâzımdır. Aksi hal; bir gün gelir makûs netice verir. Zira bu tutunuş normal şartlara uygun ve bir sağlam esasa dayalı değildir. Haricî bir kuvvetini müdahalesiledir. Bu haricî kuvvet yardımını gevşetti mi, veyahut Musevileri tutacağına Arapları tutmak işine geldi mi, Museviler için yeni felâket başlamış olur.

Şimdi de gazellerden öğreniyoruz ki Museviler; Amerikalılara dayanarak Filistin'de İngilizlere karşı dayatmağı tecrübe ediyorlarmış, İngilizlerin (beyaz kitabına) karşı fiilî muhalefete geçiyorlar, çarpışmalar başlamış İngiliz polisinden ölenler varmış. Museviler için bu netice Filistin'deki müşkilâtın katmerleşmesi demek olur. Amerika'nın bugünkü siyasetinden istifade ile hem Arapların hem İngilizlerin karşısında cephe almak; bilmem ne derece makul olur. Amerika siyaseti ne dereceye kadar ve ne zamana kadar Musevileri Araplara ve İngilizlere karşı himaye edebilir. Elbette bir sonu vardır. Ondan sonra ne olacaktır acaba?.

Musevilerin Filistin'deki vaziyetini evvelkinden daha rahatsız bir hale koymayacak mıdır?. Görülüyor ki bu politikada istikrar ve istikbal yoktur. İstikrar ve istikbal Musevilerin doğrudan doğruya Araplarla anlaşmasındadır.

Musevilein işi; her zayıfın, akalliyetin her yerdeki işi gibi hikmetle, dirayetle, müsalemetle yürütülmek gerektir. Arabı düşman yaparak değil, dost yaparak ve dünyadaki aleyhtarlarının kinlerini körükliyerek değil yüreklerini yumuşatarak ve İngilizlerle Amerikalılar arasında mesele çıkararak değil, İngilizleri rahatsız eden her meseleyi ortadan kaldırarak bir netice elde etmek mümkündür, istikrarlı bir politika takip etmek işte budur.

DÜNYA MUSEVİLERDEN MÜSTAĞNİ MİDİR?

Dünya yer yer fazla insana ve yer yer olgun iş adamlarına elbette muhtaçtır, dünyayı Musevilere dar gösteren, başkalarının siyasî ve hususî endişeleridir. Musevi'nin de vazifesi işte bu endişeleri izale edecek bir ana siyaset takip etmektir.

İnsanların cemiyet teşkil etmeleri birbirlerine olan, ihtiyaçlarının filî delilidir. Hayat o derece çok ve çeşitli ihtiyaçla çevrilidir ki insanlar arasında iş bölümü yapılmadıkça bu işler temin edilmez. Ve işte ehliyetli yetişkin adamlar kullanılmadıkça işler iyi ve çabuk yürümez, ve hayatın hedef tuttuğu refaha kolay varılmaz. Yalnız ferdler arasında iş birliği değil hattâ milletler arasında bile iş birliği için dünya, anlaşmalara, federasyonlara doğru hızla gitmektedir. Büyük semereler için iş hacmini büyütmek, iş ortağını çoğaltmak fikri ön plânda yol alıyor. Zira insan maddeleşdikçe ihtiyaçları çoğalıyor, tehditler, kayıtlar, onun serbest çalışmasına, iyi randıman almasına mâni olduğu gibi, müteferrik, âhenksiz çalışmak da iş hacminin ve randımanın küçülmesine sebep oluyor. Nitekim, bugünkü (ikinci) cihan harbinin sulh ideali dünya iş birliğine ve, hiç değilse kıtalar iş birliği fikrine dayanmıyor mu?. Ve bu; hayattan alınan tecrübelerin, acı intibahların bir neticesi telâkki edilmiyor mu?.

Şimdi dünya insandan ve bilhassa olgun bir zümre olan Musevilerin iş ortaklığından müstağni değildir. Ve iş büyüdükçe teşkilâtçı kafalara, tecrübeli adamlara da ihtiyaç o kadar çoktur. Dünyada herkesi barındıracak, herkesi çalıştıracak yer vardır. Elverir ki herkeste niyet bir ve halis olsun. Mütekabil emniyet hâsıl ol sun. Fikirler anlaşsın. Yürekler bitişsin, kinler sönsün hayata mütekabil menfaatler hâkim olsun. Bütün insan, enerjisi müşterek menfaate sarf olunsun. En büyük ihtiyaç bunadır. Her ihtiyacın başı, emniyet ve muhabbet, her iyi işin de muharriki, anlayış ve inanla vazife hissidir. Teknik de, teşkilât da, tertibat ta sonra gelir.

Şimdi yetişkin birer iş unsuru, olan Musevileri hayattan tecrit etmek, hayatı sarsmak geriye almak demektir. Zira bugünkü medeniyette onların maddî manevî bir sermayesi vardır. Her hangi şahsî ve hususî hisse kapılarak onları yok etmeğe kalkmak, onları hayat hakkından mahrum etmek yalnız medeniyete bir darbe olmaz, Allah'ın öz malı olan bir kısım insana fenalık olur. Ekseriyete İlâhî bir vedia ve emanet olan bir kısım ekalliyete hıyanet olur, insanlık ailesinin aramızdaki bir takım çocuklarını imha ne. tice itibariyle Allah'a karşı bir hareket olur.

Dünya Allah'ın mülküdür. Üstündekiler onun ailesi efradıdır. Vazifemiz; Allah'ın evinde, Allah'ın nizamı içinde yaşamak, Allah'ın mülkünü imar etmek, yeryüzünü Allah'ın nazarına lâyık güzel bir hale getirmektir. Bu yeri harabeye çevirmek, aile efradını kırıp geçirmek, sahayı yangın yerine çevirmek maktullerle örtmek, kökleri iniltilerle doldurmak iş değildir. Allah'a gösterilecek levha bu değildir. Allah'ın insandan beklediği Kemalin semeresi bu

değildir. Kemal, içte, dışta her cephede, her şubede güzellik, erginliktir. Her işte ustalıktır.

Dünya işlerinin güzelliği işçilerin ustalığı, ve usta işçilerin çokluğu ile mütenasiptir, işte Museviler bu zümre işçilerdendir. Yeniden, usta işçi yetiştirmek fikri; eldeki ustaları yok etmeğe cevaz vermez. O yokluk öyle bir zarardır ki doğrudan doğruya beşeriyetin müşterek malı olan esas sermayeye tesir eder. Her yeni gelen; hayatta kendi yerini alır, gidenin yerini doldurmaz, şimdi zarar esasa taallûk eder. Telâfi edilmez. Musevi meselesini her hangi bir memleket meselesi diye değil, bir dünya meselesi diye mütalea etmek ve onu insanlık ailesi işi diye ele almak lâzımdır. İnsanlık buna alâkasız kalamaz, seyirci., duramaz. Bir insan göğsü bazıları tarafından nişan tahtası olarak kullanılırsa buna karşı herkes omuz silkemez. Aksi halde dünya ıstırabtan kurtulamaz. Zira kuvvetlinin zayıfa olan keyfî muamelesi böylece devam edip giderse bu felâketten hiç bir millet masun kalamaz. Bugün Musevinin düştüğü vaziyete, yarın başkası, sonra daha başkaları düşebilir, kuvvet, sıhhat hiç bir millete ebedî olarak mal olmaz.

Museviler yok edilmekle Musevilerden korkulan şey dünyadan kalkmaz, o vasıfları taşıyanların yeri boş kalmaz, onların yeri, ne göze batacak başkaları peyda olur. Bu sefer de onların vücudü şahsî menfaatlerle çarpışır, zira her şey nisbîdir. insanlar hased ettiklerini, rekabet edemediklerini ortadan kaldırmağa kalkmakla bu işin sonu gelmez. Hayat terakkiyi teşvik edip duruyor. Ona uymak insiyakında bulunanlar; daima ileriye atılmağa, koşmağa mecburdurlar. Geriye gidilemez ki, geride birlik yapılarak hased ve rekabet kalksın. Bunun doğrusu Musevileri kaldırmak değil bütün insanları Musevilerin olgunluğuna eriştirmek suretiyle hem Musevileri olgun bir çerçeve içine alarak onun zararlı tarafından insanları kurtarmak, hem de Museviliğin faydalı taraflarını cemiyete mal edip Musevilerle müvazene vücude getirmektir. Ne. tice itibariyle insanları Musevi'den korkmayacak bir hale getirmek ve Musevileri de başkalarını korkutamayacak bir hale koymaktır. Marifet budur. Ekseriyetleri akalliyetlere ve akalliyetleri ekseriyetlere samimî ve hayırlı kılmaktır. Musevileri, zararsız, başkalarını Musevi kadar işe yarar hale getirerek meydanı Musevilerin hususî menfaatlerine boş bırakmamak, insanları hususî menfaatlere kapılacak imkânlardan kurtarmak, Musevilerle birlikte bütün insanları müşterek menfaate mütekabilen ve mütesaniden hizmet edecek, faydalı olacak hale koymakta'.

İNSAN VE CEMİYET

İnsan; cemiyette yer almak ve yer bulmak için doğar.

Yer almak; vazife almak, yer bulmak müşterek vazifenin neticelerinden faydalanmak, olduğuna göre Museviler cemiyette bu vazifeyi başka mü'min zümrelerden evvel almış ve binlerce sene evvel bu işe başlamıştır. Sonraları vazifesini unuttukça yerini kaybetmeğe başlamıştır. Ve yerinin sarsılmasından hâsıl olan ıstırap onu tekrar vazifesine otomatik tarzda sarılmağa mecbur etmiştir. Ve bu gün bu zaruret son haddini bulmuştur.

Fakat bu; o demek değildir ki, vazife almayan milletlere, yer verilmeyecektir.

Hayır; bir insana veya bir millete cemiyette hayat hakkı vermek veya onu hukuk harici kılmak insanların hakkı değildir. Bu Allah'ın mukaddes hakları cümlesindendir. **Cemiyet; Allah'ın ailesi demektir. İnsan; Allah'ın malıdır. Allah'ın malına kimse tasarruf edemez ve Allah'ın aile nizamını kimse bozamaz ki bu hak ve nizama Museviler namına tecavüz edilsin.**

CEMİYET NİZAMI

Cemiyetten nefret eden, ürküp kaçan, ve her şeyini kaçıran insan olduğu gibi cemiyete sokulan, cemiyete koşan ve her şeyini cemiyete seve seve vakıf ve feda eden insan da vardır. Bu zıd tezahürleri insanların tabiatlarında aramaktan evvel cemiyet nizamının cazibesinde aramalıdır. Hak ve adaletin yaşadığı cemiyet, ler hak ve adaleti isteyen her insanı etrafına toplar bunun aksi de zulümden, haksızlıktan nefret edenleri kaçırır uzaklaştırır. Mihveri nizamına İlâhi iradelere göre istikamet veren cemiyetler birinci halde olanlardandır. Bu nizamda olan cemiyetler kendi azasından olanları benimserler, geri kalanlarını yetiştirirler, yoldan çıkaranı yola getirirler hiç bir şey ziyan etmezler, bir şeyi kırıp mahvetmezler, her şeye Allah'ındır diye kıymet verirler, ve onları yükseltmeği Allah'a hizmet bilirler.

Ferd veya müessese tahakkümünde yaşayan, hususî nizamlara tâbi olan cemiyetlerde ise musallat ferdi veya müesseseyi yaşatmak için her şey yapılır. Bir adam için milyonlarca insan mahvedilir; her şey bir kaç fani adamın keyfine göre ayarlanır. Elbette böyle bir cemiyetin ömrü de kısa olur. İdare edenlerin başına yıkılır. Musevi'nin ideali; bu cemiyetlerin hangisine doğrulması lâzım geldiği anlaşılır.

Hazreti Musa; Beni Israil'i kurtarmak vazifesiyle peygamberliğe memur olmuştu. Hazreti İsa da Beni İsrail evinin kaybolmuş koyunlarını arayıp bulmağa ve kurtarmağa gönderilmişti. Hazreti Muhammet sallallâhü aleyhi ve sellemde bu mânadan başka bir şey için gönderilmiş değildi. Bütün bir beşeriyete kurtarıcılık ve hürriyet devrini açmağa gelmişti. Kurtarılacak muztaripler içinde putperest hayatı yaşıyanlardan başka Musevilerden ve Hristiyanlardan ıstırap çekenler, yani imparator ve Kral tebaaları mü'minler de dahildi. Şu ayeti Kerim'eler bu hususta kâfi bir fikir verir:

> Kur'an-ı Kerim'den:
>
> (34 Sebe 28): **"Ya Muhammed biz seni bütün insanlara müjdeci ve sakındırıcı olarak gönderdik.**
>
> (7 Arâf 157): **"ehli kitaptan şunlar ki Tevrat ve İncil'de sabit ve vasfını yazılı buldukları, okumak yazmak bilmeyen Nebi Resule tâbi olurlar. Ö ümmi nebi onlara iyilik etmekte emir ve kötü işlerden nehyeder. iyi şeyleri onlara halel, fena ve müstakreh şeyleri haram kılar. Omuzlarındaki ağır yükü kaldırır, üzerlerinde bulunan zincirleri ve bukağıları çıkarır."**

şimdi cemiyet, Beni İsrail çocuklarını nasıl hiçe sayabilir ve hukuk haici tutabilir, hayatta ona hak ve imkân sermez olur.

Şimdi, cemiyetin benimseyerek yola koyacağı, düzelteceği Museviler vardır. Fakat Musevilerin ana gibi emniyet edeceği bir cemiyet de olacaktır.

CEMİYETİN HUDUDU

Ferdin İçtimaî nizamı ve hayatı aileden başlar, medenileştikçe genişler ve hiç aile esasındaki samimiyet, inzibat ve alâkayı bozmadan yavaş yavaş yani nazım ede ede bütün bir insanlığa doğru genişleyerek yükselir. Bu genişlemeği mümkün kılan şey tabiî, insiyaki insanlık hisleridir. Bir orduda milyonlarca insan nasıl güzel yaşıyor ve birbirine yardım için ölüyor. Ordunun bu birliğe girmesi, kendini idare edenlerin onu bir tutmasındandır. Orada hususiyetler kalkıyor, bir tek şey hâkim oluyor. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün

ordu insanlarına mukaddes olan mefhum ve karşılıklı emniyet. Bu mukaddes mefhum; hepsini yüksek bir maksat için bir araya topluyor. Canla başla kaynaştırıyor, mükemmel bir itaat ve şefkat silsilesi kuruyor. Cümlesini aynı alâkalarla kenetliyor.

Mütekabil emniyet te bu koca birliği tam bir güven ile işletiyor. Evlât babaya, baba evlâda güvenir gibi zabitler neferlere, neferler zabitlere güveniyor. Bu güvenmenin yanında bir muhabbet bir gurur peyda oluyor. Bu muhabbet her şeyi tekemmül ettiriyor, itaat, hürmet, şefkat, alâka hepsi inkişaf ediyor. Bu gurur da hepsini her zilletten uzaklaştırıyor ve her fedakârlığa katlandırıyor.

İşte dünyanın her yerinde göz önünde yaşayan bu yüksek misal; insanların Allah'ın birliği ve eli altında, hak ve adalet ve herkese müsavi derece emniyet veren nizam içinde ne güzel mütesanit ve müteavin olarak yaşayabileceklerini gösteriyor.

Zaten bu tesanüt (dayanışma) ve teavün (yardımlaşma) ölçüsünü küçülttükçe insan cemiyet ruhunu kaybediyor, alâka bağları gevşiyor, ferdler, infirada doğru çözülüp iptidailiğe düşüyor. Bilakis, alakalar, bağlar kuvvetlendikçe insan insanlığa doğru yükselip medenileşiyor.

Aileden, aşirete, aşiretten millete, milletten insanlık cemiyetine insanı götüren hissin önünde fikir dahi genişlemeli kafa dahi, yürek kadar işlemeli ki o geniş aileler içinde vazifeleri ferdler cemiyet namına başarabilsin.

Şimdi cemiyetçilik için yalnız ihtiyaç duymak kâfi değildir. Onu temin etmek ve hakkını vererek yaşatmak için de bilgi ve iyi fikir lâzımdır. Bilgi ve iyi fikirle cemiyet kervanı yürüyüp terakki edecektir. Ve daima her adımda ıslahcı zihniyetiyle hareket etmek şarttır. Zira her fikir hale göredir. Adım atılınca ufuk değişir, yeni ihtiyaçlar belirir. Bir evvelindeki düzgün şeyler bozulabilir. Bunların hepsini yeni hale göre ayarlamak düzeltmek lâzımdır. Bu günkü Musevilerde cemiyet; kusur görüyorsa o kusuru icap etti, ren sebepleri ortadan kaldırmalıdır. Museviler dahi elbette zamana göre ayak uyduracaklar ve selâha selâh ile cevap vereceklerdir. Elverir ki fenalar ve iyiler milletlere göre değil, umum insanlara göre bir ölçüde ele alınsın.

Buradaki hakikati ilk kademede bir aile içinde gözden geçirelim:

1. Bir ananın çocukları zahiri ve bâtını vasıflarda birbirinin tam benzeri midir?

Hayır, fizyonomileri, çehreleri, cüsseleri uzuvları, birbirine benzemeyebilir. Hattâ bazıları çok güzel bazıları da çok çirkin olabilir. Kimi esmer kimi açık renk de oluyor.

Telkin ettikleri his de öyle, kimisi çok şirin, kimisi çok soğuk, olabiliyor.

İç vasıflar dahi ona göre: kimisi fıtraten çok ince hisli, kimisi çok kaba, kimisi çok zeki, kimisi çok ahmak, kimisi iyi huylu, kimisi fena ahlâklı olabiliyor.

Fakat görüyoruz ki bu farklı şeyler ancak yabancılarca hesaba katılıyor. Serbest olarak ancak onlar çocukların beğenilip beğenilmeyecek taraflarını ayırabiliyor ve onun tesiri altında kalabiliyor. Fakat aile içinde bu böyle olmuyor. Herkes fikrini değil, yalnız hissini kullanıyor. Çocuklarım diye ana hepsine aynı alâka ile sarılıyor ve çocuklar kardeşim diye aynı alâka ile birbirine sokuluyor. Beyaz renkli ana siyah renkli çocuğu bağrına bastırıyor, Siyah derili çocuk beyaz derili ananın südünü emiyor.

Demek ki bütün iş fikirde telâkkidedir. İnsan kimleri benimser ise ona yakınlaşıyor, kimi uzak, yabancı görmeği düşünürse onu öyle görüyor ve uzaklaşıyor.

Fikir nedir?

Fikir; his ve hakikat ile kanaat ve fiil arasındaki vasıtadır. İnsanın duyduğu şeylerin tatbik işini fikir üzerine alır ve o idare eder. O halde fikir bir temel değil, bir vasıtadır. Asıl kaynak, temel duygudur. İnsanın ruhtan duyduğu şeyler olduğu gibi hayvanı nefsinden duyduğu şeyler de var. Bir hırsızın plânında muvaffakiyetine fikrin isabetli çalışması âmil olduğu gibi aynı fikir bir iyilik işinde de yine pek güzel işlerin ve iyi neticelerin meydana gelmesine âmil olur. Yine o fikirdir ki duygulara göre işi fenalığa doğru inceleyip büyütür. Veya iyiliğe doğru kıymetlendirip götürür.

O halde iyiliğe de kötülüğe de yarar bir âlet olan ve kendine mahsus bir tabiatı olmayan fikir; fena niyetli adamlarda fena ve iyi niyetli adamlarda da iyiye âlet olur. Kendine değil, adama hizmet eder.

Şimdi his ve niyete göre fikir; adamı adama kardeş gibi yaklaştıracağı gibi yine o fikir kardeşi kardeşten uzaklaştırır.

Fikir hastalıkları; (bana ne?) düşüncesiyle başlar şahsına maddî fayda ummadığı şeyde veya şahsını tehdit etmeyen ahvalde kör, sağır kalır.

Bu böyle kalsa yine zararsızdır: Fakat bunun birde ihtiras işinde çalışmaları vardır ki kendi hırsı için bir memleketi yakar bir milleti batırmağa kadar işi götürür.

İşte böyle menfi çalışan fikirlerin sahipleri derece derece faydasız veya zararlı olur onların eli altındakiler kendi hallerine terk edilerek veya fena kullanılarak onlarda ziyan olur.

İnsan kardeşini gördüğü zaman ona karşı olan mükellefiyetlerini hatırlamalı, kardeşinden ne faydalar göreceğini değil.

Öz kardeşine bile ancak şahsi menfaat ümidiyle bakan adamın başkalarına karşı nazarı başka ne olabilir; halbuki insan ancak verdiğini alır vermezse ne alır. İşte geri cemiyetlerdeki didiş, meler, tepişmeler, hep bundan ileri gelir ve bu ferdî veya zümrevî ihtiraslar, egoizmalardır ki cemiyetleri içinden kemirir, çürütür, zaafa düşürür.

Kardeşine bile iyi niyetle bakmayan adam komşusuna veya dini, mezhebi, ırkı milliyeti yabancılara nasıl iyi hisle bakabilir.

İşte Musevi'nin başkalarına veya başkalarının Musevi'ye ferd halinde, zümre halinde alâkalarını, ve birbirlerine olan hislerinin iyiliğini, kötülüğünü yer yer birer esas telâkki meselesi olarak ele almalı ve bu telâkkilerde bozuklukların ıslahına bakmalı. Allah'ın her insandan ve mukaddes kitapların her ümmetin, den istediği de budur. Mutlak samimiyet, mutlak alâka gayreti, ve mutlak elçilik hissi; cemaatlere ve cemiyete sıhhat ve saadet getirecek olan çare budur; zira her hastalığın sebebi alâkasızlık veya (benci) liktir. Yani iptidaî ahlâk ve şahsî düşüncedir.

Bu neden olur:

(Ayıbı) (günah) i itibarda tutmamakla.

Ayıbı, günahı bilmemek, telkin etmemekle, telâkkileri anarşiden kurtarıp birleştirmemekle, kötülüğü her yerde kötülük, iyiliği her yerde iyilik saydırmamakla, iyiliği ve iyileri takviye

etmemek, le, fenalıktan, fenalardan uzaklaşmamakla.

Çaresi:

İyiliği her varlığın üstünde bir kıymet olarak yaşatmak ve fenalığı; her varlığı itibardan düşüren bir ehemmiyette göstermekle, hak ve hakikati her yerde her şeyden üstün tutmak ve her şeyin hakkını vermekle.

MUKADDES MEFHUMLAR

Bu mefhumlar; haklardır. Ferd ve cemiyet hukuku; ferd hukuku; doğduğu günden başlar ve cemiyetin omuzlarına yüklenir; aile; ancak cemiyeti temsil eder ve aileyi cemiyet destekler. Çocuğu yetiştirmek için muhtaç olduğu maddi ve mânevi imkânları ona temin eder. İnsanlar bunun numunesini; ilk cemiyet dini olan Musa şeriatında görür ve öğrenir.

Aile; ferd ile cemiyet arasında bir vasıtadır. Ferd olgunlaştıkça ailesi hududunu gözünde gönlünde genişletir, tedricen bütün bir dünyayı alâkaları hududu içine alır, saadet ve felâketini artık üç beş kişilik ailesi ile değil bütün bir dünya ile ölçer ve paylaşır. İşte insanlık bu hisler üzerine kurulur ve bu kurumda yaşayabilir.

Bir zamana kadar ferdi; cemiyet Allah namına yaşatır ve yetiştirir, bir zaman sonra da ferdler; Allah namına birleşip cemiyeti yaşatır ve yükseltir, şimdi, ferd; cemiyetten aldığını cemiyete fazlasıyla öder. Ve işte bu fazlasıdır ki cemiyette terakki kazançları temin eder.

İŞ SAHASI

Dünya bir iş bölümü sahasıdır. Bu müşterek hayat sahasındaki iş; aileden başlar ve İçtimaî hudutlara yayılır, bu işlerdeki netice; iş bölümündeki isabetle ve işçiler arasındaki âhenkle ve yine hudutlar arasındaki tam imtizaçlı, uygun münasibetlerle mütenaspitir. Bu ahengin evvelâ ailede iyi kurulması, iyi başlaması, cemaatte arızasız, iyi işlemesi, ve bütün bir İçtimaî iş hayatında bozukluğa, bozgunluğa, muhalefete uğramaması lâzımdır. Musevilerin kültürlü ve tecrübeli hayatından bu hususta alınacak örnekler vardır. Musevilerin de cemiyetçiliğe dair Musevi olmayanlardan alacakları büyük fikirler vardır. Bozukluk ve bozgunculuk veya muhalefet; bir rahatsızlığın, ya tazyikin, İçtimaî bir eksikliğin neticesidir. Hiç bir şey sebepsiz değildir. Tabiî sebepler, gayrı tabiî mukabelelerle düzeltilemez. Aksülâmeller tevlit eder iş fesada varır, fesat katilden eşed ve tehlikelidir..

FİTNE, FESAT HAKKINDA

Kur'an-ı Kerim'den:

(2 Bakara 217): **"Fitne katilden ekberdir."**

(2 . Bakara 27): **"(şunlar ki) Allah'ın ahdini bozup nakzederler, ve Cenabı Hakkın birleştirilmesini emreylediği şeyi koparıp ayırırlar ve yer yüzünde fesat çıkarırlar, işte onlar ziyan edicidirler."**

(2 Bakara 202): **"(o ki) yeryüzünde fesada, mezruatı ve nüfusu helake kalkışır. Allah'ü Teâlâ fesadı sevmez**

(11 . Hud 115): **"sizden evvelki çağlarda akıl ve rey sahihleri; kavimlerini yeryüzünde fesad işlemekten menetmediler, ancak kendilerine necat verdiğimiz pek azı onları nehyettiler."**

(26 . Şuarâ 151:153): **"Allah'tan sakınıp bana itaat edin. Dinlerinde israfa giden ve yeryüzünde salâh değil, fesad işliyen adamların emrine itaat etmeyin.'***

(13 — Raad 25): **"ve şunlar ki misaktan sonra Allah'ın ahdin! bozdular, Allah'ın iysalini (ileri götürülmesini, gayeye ulaştırılmasını) emrettiği şeyi kesip bıraktılar, yeryüzünde fesad ederler, işte onlara lânet ve en fena bir yer vardır."**

(28 Kasas 77): **"Allah'ın sana verdiği şeyle darı ahreti (yani Allah'ın rızasını ve ebedî cennet hayatını) iste. (Yani onu temin edecek surette Allah'ın verdiği şeyi kullan, sarfet) ve dünyadan nasibini unutma. (Yani dünya işlerindeki mükellefiyetini ve hakkını ve dünya nimetlerindeki istihkakını ihmal etme) ve Allah'ın ihsan eylediği gibi sen de Allah'ın kullarına ver, iyilik et, ve yeryüzünde fesadı talep etme. Muhakkak Allah müfsitleri sevmez**

(28 Kasas 19): **"Demek ki sen yeryüzünde ısUh edenlerden değil, cebbarlardan (tahakküm edenlerden) olmağı murad edersin.** (Tahzir ve ibret).

(5 . Maide 67): **"Allah müfsitleri sevmez."**

Mukaddes kitaplar sulh ve salâhı ister. Allah'a imanda gaye ameldir. Amelde gaye salâhtır. Hattâ Kur'an-ı Kerim'; harbe, harpten başka bir çare, silâhla saldıran düşmanın silâhsız defi imkânı kalmadığı zaman müsaade verir; yâni insanlığın mukaddes haklarını, hayat haklarını insandan menetmek, insanların yerine, yurduna, vicdanına, namusuna, hürriyetine el koymak isteyenlere karşı bu mukaddes varlıkları müdafaa için kurtarmak için harbe izin verir ve düşmanın taaddisi ile meşrut kılar. Sonra (düşmanın sulha meylederse sen de et) diye emreder. Ve sulhu da galebe hakkı ayırmaksam intikam payı bırakmaksızın hak ve adalet üzere akdini, neticenin pürüssüz hal ve faslını emreder.

Kur'anı Kerim'den:

(22 . Hac 39): "**zulme uğramaları sebebile muharebe edenlere müşriklerle kıtale izin verildi."**

(22 Hac 40): **" o zulüm görenler; Rabbımız Allah'tır dedikleri için haksız yere memleketlerinden çıkarıldılar. Eğer insanların bazını bazı ile Allah defetmemiş olsaydı Manastırlar, kiliseler, havralar ve onlarda Allah'ın ismi çok zikrolunan camiler yıkılırlardı."**

(2 . Bakara 190): **"sizinle muharebeye kalkanlarla Allah yolunda (yâni Allah'ın insanlara verdiği hayat ve hürriyet haklarını müdafaa için) harbediniz ve teaddi etmeyiniz (yâni meşru hududu aşırmayınız, lüzumundan fazla harbi devam ettirmeyiniz. Düşmanlıkla karşınıza çıkan ve size suikast edenden maadasına husumeti teşmil etmeyiniz, muharib olmayanlara zarar ve ziyan ika etmeyiniz). Zira Allah taaddi ve tecavüz edenleri sevmez.**

(8 Enf'al . 63): **"Eğer onlar sulh ve selâmete meylederlerse sen de meylet ve Allah'a tevekkül eyle.'**

(49 . Hucurât -9): **"Eğer Mü'minlerden iki taifa birbiriyle mukatele ederlerse aralarını ıslah eyleyin. Eğer biri cRğeri üzerine saldırır ve tecavüz ederse {tecavüz eden) Allah'tn emrine inkiyad edinceye kadar (yâni haksızlıktan vazgeçinceye kadar) o tecavüz edenle mukatele edin. Eğer o; Allah'ın emrine inkiyad ederse (meşru hakkına**

> **razı olursa) aralarını adalet ile ıslah eyleyin ve adaleti iltizam edin. Allah adalet edenleri sever.**

O halde harb zaruretle meşrut muvakkat ve mukayyet bir haldir. Tahrib, işkence, eza, ve muharib olmayan sınıflara kıtalin (savaşın) teşmili tamamen gayri meşrudur.

Allah'ın rızasına en uygun hal, harbin bir gün evvel bitmesi ve dökülen kanın bir saniye evvel dinmesidir. Zira Allah'ın ki-tabına göre bir adamı öldürmek bütün insanları öldürmek gibidir. Ve biır adamı kurtarmak da bütün insanları kurtarmak gibidir.

> Kur'an-ı Kerim'den:
>
> (5 . Maide 35): **"kısas veya arzda fesat ikaz sebebi olmayarak bir nefsi katleden sanki bütün insanları katletmiştir. Bir insanı ihya eden de sanki bütün insanları ihya etmektir."**

EZA

Başka hiç bir mülahaza harbin bir saniye fazla devamını yâni ziyan ve ıstırabın devamını meşru kılamaz. Ve öyleleri Allah önünde kendini mesuliyetten kurtaramaz. Halka eza; Allah'a ezadır.

> (33 . Ahzab 54): **"Allah ve resulüne eza edenlere Allah dünya ve ahrette lânet etmiştir. Ve onlara hakir ve zelil edici azat hazırlamıştır.**
>
> (3 Ali İmran 175): **"onlardan korkmayıp benden korkunuz."**

Halka eza devam ettikçe Allah'a eza devam eder. Meşru hü. kümlere, zaruretlere istinat etmiyen veya istinat etmiyerek devam eden harb, sulh zamanı adam öldürmekten farksızdır. Yapanlar akıbet cefasını çekerler. Allah'a ve Allah'ın adaletime inananlar için bu böyledir. Tarih misalleriyle göz önündedir.

ALLAH'IN HUDUDU

Her yangın bir kül bırakır, her eziyet; menfi bir iz bırakır, bir intikam bırakır, kıyılan her can arkasındakilere bir kan davası bırakır, gelecek nesle miras bunlardır. Bunlar ise nesillere iyi bir miras değildir. Ve onlara iyilik değildir, iyilik; iyiliği bırakmaktır, iyilik yollarını açık bırakmaktır. Yarışı iyilikte devam ettirmektir. Ve binaenaleyh fenalığa sebep, vesile, yol bırakmamaktır.

Bir adamın fenalığı arkasına sarkmamalıdır. Bir devrin fenalıkları arkaya taşmamalıdır. Bir harbin zararı meşru hududunu tecavüz etmemelidir.

> Kur'an-ı Kerim'den:
>
> (9 — Tövbe 113): **"Tövbe, ibadet, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû ve secde edenler, iyiliği emredenler ve fenalıktan sakındıranlar ve Allah'ın hududunu (yâni Allah ve insan hukukunu gözetip) muhafaza eyleyenler mü'minlerdir.**

Siyasetler; kuvvetini insafsızlıktan, tedhişten değil, hikmetten, akıl ve mantıktan almalıdır. Suçlu yerine suçsuz ifna edilmemeli veyahut suçlu suçsuz ayırt etmeksizin topyekûn düşmanlık edilmemelidir. Bu medeniyet olmaz. **Bir milletin kapitalisti vardır, diye bütün fukarasıyla o millet mahkûm edilemez.** Veyahut iyi generalleri var diye bütün bir ilim adamları ile fikir adamları ile, olgun yetişkin faydalı unsurları ile ciddî iş adamları olan

çiftçileri ve amelesi ile birlikte bütün bir millet hakkında topyekûn tazyik revâ görülemez. Bu hükümler hiç bir medeniyete temel olmamış ve olamaz, selâh için hareket noktası olamaz. İnsanlık ıstırabından bir taraflı hükümlerle kurtulamaz.

Hülâsa: Bir adam veya bir zümre için bir millet tazyika uğrayamaz, ne rehine usullerinin ne de mukabele-i bilmisillerin meşru bir mânası, medenî bir tevili bulunamaz. Her cürüm; kendi failini mes'ul kılar ne babasını ne evlâdını ne kardeşini, ne de komşusunu. Bu hakikat; değiştirilemez, değiştirilirse dünya düzelemez, menfî fikirlerde yarış devam eder ve dünya bir cehennem olur.

Yarınki nesli rahatlandırmak için bugünkü nesli imha etmek, istikbali kazanacağım diye hali mahv ve tahrip etmek, meşru ve mantıkî olamaz, hastalığı züriyetine tesir edecek neviden olanlar bile gelecek neslin selâmeti için öldürülüyor mu ki günahsız sağlam nesiller ölüme sevkedilsin. Yarının muhayyel bir kazancın mutasavver bir rahatı için bugünkü ziyanı, bugünkü ıstırabı reva görmek, hiç bir hakikat ifade etmez. Yarının ne istediğini kimse bilmez. Dünyayı vaktiyle bir kasırga gibi dolaşan, ve dünyayı yakıp yıkarak fethettiğini farzeden cihangirlerin saltanatlarından bugün ne nam var ne nişan, belki antika diye muhafazasına çalışılan bir kaç harabe.

Yarının ne olacağını ancak Allah bilir, herkes kendinden ve kendi gününden mesuldür. Herkes evlâdına günü iyi bırakmak ve iyiliği bırakmakla mükelleftir. Harabeler, dullar, yetimler, acılar, intikamlar, bırakmak değil. Herkes kendi gününü yaşamak, kendi gününün hakkını vermek ve istihkakını almak için doğar. Ondan istenecek ve ona verilecek budur.

Ziraat sahası açmak için bir fundalık yakılabilir, fakat kendi ırkını yerleştirmek için yerli bir ırk imha edilemez. İş; onları kendi ırkı derecesine yükseltip insanlığa bir kıymet olarak ilâve etmektir.

Bir hasta; hastalığı, işe yaramazlığı ve külfet yüklettiği için öldürülmez. Tedavi ve ihya edilir.

Bir adamı itaat ettirmek için çoluk çocuğu ile beraber açlığa mahkûm edilmez. Ele gelmeyen adamın evi, ailesi yakılmaz. Birinin müstahak olduğu ceza, tazyik başkalarına tatbik olunamaz.

İnsan dünyaya İlâhî bir vazife ile gününün hakkını vermek için gelir mukaddes kitapların öğrettiğine göre bu; imar, ıslah, tekâmül ve medeniyettir. Yukarıdaki icraatın bu esaslarla münasebeti yoktur. Bilâkis onların tamamiyle hîlâfıdır. Dünyaya gelen insanın en tabiî hakkı, en insiyaki istihkakı yaşamaktır. O öldürmedikçe öldürülmez, ve öldürenin yerine yanındaki de öldürülemez. İnsanlık mefhumu insanı yalnız yaşamakla değil yaşatmakla da mükellef kılar. Bu onun İlâhî yüksek vazifesidir. Yaşayacak ve yaşatacak olan insan şahsî menfaatler için imha edilemez.

Günün hakkını vermek için mükellefiyet ve mesuliyetle Allah tarafından dünyaya getirilen insan; eline geçeni eksiltmeden, ziyan etmeden ve yenilerini ,ilâve ederek devretmek, elindekileri ıslah ve ikmal ederek, maddî mânevî mevcut sermayeyi arttırarak başkalarına devretmek, Allah'ın bir emanetini devreder gibi en iyi bir halde devretmek lâzımdır. Ta ki her nesil daha iyi bir başlangıca varis ve daha iyi bir neticeye muvaffak olsun.

Hadisi şerif: **"iki gününü müsavi (seviyede) geçirenin bir günü zayidir."**

Kur'an-ı Kerim'den:

(18 Kehf 110): **"Rabbının likasını (yâni Allah'ın cemaline, rızasına kavuşmağı) isteyen selâh (İyi güzel amel) işlesin.''**

(36 Yasin 12): **"ve herkesin önlerinde gönderdikleri iyi işleri ve arkalarında bıraktıkları eserlerini yazanız."**

(46 . Ahkaf 19): **"herkes için amellerine göre dereceler vardır. Onlara amellerinin mükâfatı ve mücazatı tamamlyle tesviye olunur. Ve hiç biri zulmolunmaz."**

(95 Tin 6): **"Ancak İman edip salih işler işleyenlere ardı kesilmez devamlı ecir ve mükâfat vardır."**

(98 Beyyine 8): **"şunlar ki iman ettiler ve salih işler işlediler onlar mahlûkatın hayırlılarıdırlar.. Onların Rabları indinde mükâfatı, ağaçları altından nehirler akan aden cennetleridir ki orada ebedî kalırlar, Allah onlardan ve onlar da Allah'tan razı olurlar. Bu mükâfat ve ikram Rabbından sakınanlar (müttekiler) için, dir.**

NETİCE:

Museviler; Hazreti Musa'nın elinde ferdî ilk hayat terbiyesini aldılar, bir insan kendi hayatını nasıl tanzim eder ve bu hayata nasıl uyar ve aile içinde cemaat içinde nasıl yer alır ve yaşar bunları öğrendiler.

Sonra Musevilerin bütün dünyada yer alacakları, yaşayacakları yaş devresi geldi. Allah'ın bu güzide kavminin bütün insanlar içinde nasıl bir iyilik unsuru, hidayet ışığı tutucusu olabileceklerini, yâni iman ve amelde nasıl bir örnek olmaları lâzım geldiğini talim etmek için de Cenabı Hak Musa mektebi çocuklarına Hazreti İsâ'yı gönderdi. Sonra bu fikrî tealimin hayatta tatbikatına onları geçirmek için de Allah Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemi gönderdi. Onlar bugünkü hayatta Hazreti Musa'nın terbiyesini Hazreti İsâ'nın fikirlerini taşıyarak ve Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellemin kurtarıcılık devrini yaşayarak çalışacaklardı, insanların Allah'taki birliğine, fikir ve his birliğine gitmelerine yarayacaklardı. Bunun için de Allah'a ve elçi ruhiyle hareket ederek sevecek ve sevileceklerdi. İnsanlara açık kalble iyi niyetle, cömertlikle sokulacaklardı. Alâkalarını isbat edecek işler yapacaklar ve insanların emniyet ve hürmetini kazanacaklardı. Bunu ne derece yaptıklarını kendileri daha iyi bilir. Fakat görülüyor ki başka çıkar yol yoktur ve çıkmaz yolların neresinden dönülse kârdır. Tuttukları yanlış yollar; onları selâmete çıkarmadı, başvurdukları bir taraflı çareler, ferdî veya hususî benlik hareketleri her yerde aksülâmellerle karşılandı ve bu netice kendi ıstırablarını arttırmaktan başka bir şeye yaramadı.

"DÜŞÜNÜLECEK İNTİBAH ESASLARI"

(Maide 68): **"De ki ey ehli kitap; Tevratt, İncili, Rabbınız tarafından size inzal olunanı yerine getirmedikçe siz; dince bir şey üzerine değilsiniz**

(57 Hadid 25): **"Biz, Resullerimizi vazih (açık) âyetler ve mucizeler Ne gönderdik ve onlarla beraber kitap ve mizan inzal eyledik ki insanlar adalette kaim olalar."**

Musevi Mukaddes kitaplarından:

(Miha 6-8): **"Hak üzere hareket etmek ve merhameti sevmek ve mütevazi olarak Allah'ınla yürümekten başka, Rab senden ne ister."**

(Eşİya 59 - 4): **"Adalet için nidâ eden yok. Ve Hak üzere dava süren yoktur.''**

(Süleymanın meselleri . 3- 6): **"Yollarının cümlesinde onu '(Allah'ı) bil. O dahi senin yollarını doğrultacaktır."**

"TESELLİ ESASLARI'

(Eşiya 46 4): **"Ben yarattım. Ve ben taşıyacağım, Ben götüreceğim, ve ben kurtaracağım**

(Eşiya 57- 16): **"Devam üzere gazap etmem."**

(Eremya . 5 1): **"Eğer Hak icra eden ve hakikat arayan bir adam bulabilirseniz ben o şehri affedeyim."**

(Yuil -2-13): **"Belâdan dolayı merhamete gelir."**

(Mezmurlar 66-13): **"Bir adam validesi tarafından teselli bulduğu gibi ben size öyle teselli vereceğim."**

Kör düğüşünü yaşatan karanlıklar, fikirsizliklerdir, insana insanı ve insanlığı tanıtmak için kargaşalığı durdurmak için ortalığı aydınlatmak, cehaletin karanlığını ortadan sıyırmak lâzımdır. Dünyada herkes emniyete muhtaçtır. Fakat bu emniyeti aydınlık getirecektir. Karanlık da yaşayan her insan her sesten ürker, her hareketten şüphelenir, öz kardeşine karşı bile bilmeyerek, tanımayarak sırf kendini müdafaa için yanlış vaziyetler alabilir, etrafı aydınlatmak ise; yüreğinde, fikrinde ışığı olanların ilk borcudur. Allah bütün insanları selâh ve selâmete mazhar ve doğru yoluna sevketsin;

Âmin.

Kaynak: Ömer Fevzi MARDİN, MUSEVİLERE ÇIKAR YOL, Sinan Matbaası Ve Neşriyat Evi, 1944, Ankara

OSİERO NERO ÖLDÜ

1971 yılında Türkiye'de ilginç bir deneme yaşandı. Meclis'in kabul ettiği, hükümetin yürüttüğü MIT kanununa uygun olarak yapılan bir istihbarat operasyonu, tüm ayrıntıları ile halka açıklandı. Kimse daha önce böyle bir şeyle karşılaşmamıştı. Bir darbe hazırlığına MIT hesabına katılmış ve bunları Devlet'in bu işle görevlendirdiği Teşkilata bildirmiştim. Devlet'in mahkemesinde sanıklar yargılanırken, ülkenin her yanında, belki de milyonlarca insan, kendi mahkemelerinde, kendi kanunlarına göre beni yargılıyordu. Herkes için bir sanık konumundaydım. Toplumun bu konuda kollektif bir deneyimi yoktu. Herhangi bir değer yargısı oluşmamıştı. Olay ortak şuurlarında gammazlığı hatırlatıyordu. Bu konuda oluşmuş ortak tavır olumsuzdu. Meselenin temelinde, kanunu çıkaranların, onu uygulayan siyasi iktidarın, hatta operasyonu bizzat yürüten, MIT'in, yılların biriktirdiği bir deneyimden mahrum oluşu, herkeste var bizde de olsun diyerek kurdukları bir teşkilatın somut bir operasyon karşısında nasıl davranacaklarını bilmemeleri yatıyordu.

Kimliğim açıklandıktan sonra toplumun bütün kesimleri, ülkeyi yönetenler de dahil, daha önce hiç görmedikleri bir yaratık karşısındaymış gibi ürkek, itici bir tavır içine girdiler. Davranışları garip bir yaratığı elindeki sopayla, sağından solundan itekleyerek anlamaya, tanımaya çalışan bir insanı andırıyordu.

Çoğunluk düşmanlıklarını açıkça ifade ederken, az sayıda insaflı kişiler tez elden uzaklaşmayı yeğliyordu. işin ilginç yanı, memur olarak göreve başladığım MIT ilk defa karşılaştıktan böyle bir insana, benzer tereddütlerle yaklaşıyordu. Kısaca söylemek gerekirse MIT içine bir ajan gelmişti!

O güne kadar çok geniş sayılabilecek bir çevrem vardı. Meslek hayatımın çileli yılları arkada kalmış, doçent olmuştum. Artık, huzur içinde yaşayabileceğim bir konuma gelmiştim. Herşey bir anda değişti. Karşılaştığım olay, bir kaza veya ölüme hiç benzemiyordu. Böyle bir şey, terslik sayılsa bile, yadırganamazdı. Bir yaşam çizgisi, geçmişinden tamamen kopuk, bir başka çizgiye dönüşmüştü. Örneği yoktu, geçmişteki deneyimlere bakarak birşeyler yapmak mümkün değildi. Olay benim için ne kadar bilinmezliklerle dolu ise başkaları için de aynı ölçüde belirsizdi. MIT bir operasyon içinde çalışan ve sonra kimliğini açıkladığı bir kişiye nasıl davranması gerektiği hakkında hiçbir fikre sahip değildi. Birçok yönetici geldi geçti. Hepisinin ortak tavrı, farklı tonlarda da olsa bu belayı başımıza kim sardı biçimindeydi. Atsam atamam, satsam satamam, ama varlığına da katlanamam dememeleri, böyle davranmalarını engellemiyordu.

Yapılacak şey için toplumda örnek bulamayınca, Yaradana sığınmaktır. Yani onun kurduğu düzenden ilham almaktır. Bir insan ölümden önce onu bir bitki gibi yaşatan, beyninin en ücra köşelerindeki hayati fönksiyonlarının kontrolünde son bir yaşam mücadelesi verir. Bu onun son savunma hattıdır.

Ben de toplumsal yaşamımı bitkisel düzeyde sürdürmeye başladım. Ankara'nın taşralı bir semtinde, ailemin içinde, çevreyle tüm ilişkilerimi keserek hayatımı sürdürdüm.

Bir ailede çocukların babalarına en çok muhtaç oldukları bir dönemde onun hastalanması nasıl bir duygu uyandırır bilmiyorum. Böyle bir anda desteksiz bıraktığı için kızarlar mı?

Yoksa üzüntüleri bu duygunun üstünde midir?

Ya da her ikisi bir arada mıdır?

Üstelik benim düştüğüm durum sadece beni değil onları da hedef alıyordu. Üstüme atılan okların birçoğu onların yüreklerinde derin yaralar açıyordu. Onlara duygularını sormadım. Dünyalar kadar sevdiğim bu insanların en küçük bir sitemlerine bile katlanamazdım. Onlar da bana hiçbir şey söylemediler.

Kanunun yap dediğini yapmak, bu konuda dünyada nasıl davranılıyorsa öyle davranmak, hiçbir ahlâki kural çiğnememek, hiçbir yargı organı tarafından suçlanmamak ama mahkûm edilmek. Kimsenin savunma hakkı bile vermeden, itebileceği kadar derinlere itmesi bana toplumsal bir haksızlık gibi göründü.

İlerde okuyacağınız yazılarla, bu sözlerim arasında hiçbir bağlantı olmadığını biliyorum. Öyleyse bunları niçin anlatıyorum sorusunun cevabını vermeliyim. Bütün yalnızlık yıllarımı okuyarak ve ülkemin sorunlarını düşünerek geçirdim. Biraz önceki sözlerim, okuyucuda mutsuz dönemler geçirdiğim kanısını uyandırdıysa bu doğru değildir. Kendimi hep bir yarışın içinde hissettim. Bir koşucu yarışmada ciğerlerinin parçalanacağını sanır, acı çeker ama mutsuz değildir. Sizlerle mutluluğumu paylaşmak için yazıyorum.

Mahir KAYNAK
12 Mart 1995
İstanbul

KOMPLO TEORİSYENLERI VE KÖYLÜLER

Bazı insanlara göre ülke yöneticileri akşamları "Sabah ola hayrola, bakalım yarın devran ne gösterecek?" diyerek yataklarına girer, ertesi sabah, radyo ve televizyonlardan ya da istihbarat raporlarından Dünyada neler olduğunu öğrenirler ve gerekli politikaları üretirler. Olaylar kendi dışlarında gelişir, Irak kendi hesapları sonucu İran'a savaş açar ya da Kürtler bazı haklarının ihlal edildiğini farkına varır, başkaldırır,

Biz böyle düşünmüyoruz. Bize göre, özellikle büyük güçler, son derece karmaşık ve gelişmiş mekanizmalarla Dünya'yı yönlendirirler. Bu onların her istediğinin olacağı anlamına gelmez. Ya herşeye rağmen hesap hatası yaparlar ya da karşılarındaki güçler amaçlarına ulaşmalarını engeller. Ama bu, yön verme iradelerinin ve bunu gerçekleştirecek güçlerinin olmadığı anlamına gelmez.

Bizim gibilere "komplo teorisyeni" denir ve bu sözün içinde biraz küçümseme ve alay gizlidir. Biz onlara "köylü" deriz çünkü köylünün geleceğe ait hiç bir hesabı olamaz. Köylünün elde edeceği şey, hava şartlarına, sele, suya, böceğe bağlıdır ve o, bunları çok fazla kontrol edemez. Önüne ne gelirse ona uygun küçük müdahalelerde bulunur ve kaderine razı olur.

Köylü olmak kolay, komplo teorisyeni olmak zordur. Hergün, herkesin ne yapmak amacında olduğunu, bunun için hangi araçları kullanmak gerektiğini kestirmek gerekir. Köylü gerçekçidir, günü yaşar. Komplo teorisyenine göre bugün için yapılacak hiçbir şey yoktur. O sürekli geleceği yaşamak zorundadır.

Biz durmadan senaryo üretiriz. Türkiye'yi düşünürken Dünyayı, onun içinde Ortadoğu'yu ve bölgenin köşetaşı olan ülkemize nasıl bir gelecek öngörüldüğünü düşünürüz.

Bu bölgede haritaların değişeceği sözü aklımıza kırık bir plak gibi takılır kalır. Çünkü bunu doğrulayan bir sürü işaretler vardır. Küçük parçaları birleştirerek resim yapan bir çocuk gibi yeni haritayı keşfetmeğe çalışırız. Bu sırada hissettiğimiz korkuyu, heyecanı ve ümidi bir köylü yaşayamaz. Ona göre önceden bir plan yoktur ve olmayan şey keşfedilemez.

En büyük handikapımız bu ülkenin insanı olmak ve onu sevmektir. Bu yüzden, yaratılışımıza göre, ya kötümser tablolar çizeriz ya da gerçeği aşan iyimser geleceklerden söz ederiz.

Bunları aşmağa çalışıyorum ve ülkem için kötü olmayan bir gelecek beklediğimi söylüyorum.

(24.03.1994)

BÜYÜYEREK KÜÇÜLECEĞİZ

Bize göre bir ülkenin büyüklüğünün en önemli göstergesi topraklarının büyüklüğüdür. Oysa Vatikan minicik, İsviçre küçük ama etkili ülkelerdir. Brezilya devasa topraklar üzerine oturmuş bir ülke olmasına rağmen hiçbir siyasî hesabın içine giremez bile.
Korkumuz daha küçülmektir. Tarihi yorumlarken, üç kıtaya yayılmış Osmanlı'nın topraklarını kaybetmesiyle etkisizleştiğini düşünürüz. Osmanlı'nın dünya üzerinde bir misyonu ve iddiası olduğunun, başka misyonların bunu tarihe gömdüğünün ve bize özgü bir iddiamızın kalmadığının farkında bile değiliz. **Oysa küçüklüğümüzün nedeni toprak azlığı değil, kimlik yokluğudur.**

Dünyaya yön veren ülkeler bunun farkındadırlar. Büyüme ve küçülmenin nefes alıp vermek gibi doğal olduğunu bilirler. Nitekim eski SSCB küçülme vaktininin geldiğini anlamış, gücünün etkin bir biçimde ulaşamadığı yerleri kendi iradesi ile bırakmıştır. Ama misyonu sürmektedir. Rusya küçülerek büyümektedir. **ABD, çoğunluğun aksini düşünmesine rağmen, dağılmadan küçülme sürecini, öngörerek, planlayarak sürdürmektedir.** Her ikisinde de ne bir panik söz konusudur ne de tarihin yazgısına karşı gelme hevesi. Sadece yeniden nefes alacakları güne kadar başkalarının büyümelerini kontrol altına alma iradesinden söz edilebilir.

Türkiye, geçmişte bu iki büyük gücün etkisininin yoğun olarak hissedildiği, ancak giderek bunların terkettiği ve özellikle Almanya'nın yayılmak istediği bir alandadır. Bu yüzden yoğun çıkar çatışmalarına sahne olacaktır.

ABD ve Rusya, bizi sevdikleri için değil, sırf Avrupa'nın ve Çin Japon ekseninin alanlarını sınırlamak ve onların büyümelerinin kendilerini bir daha ayağa kalkamaz hale getirmelerini engellemek için **Türkiye'yi büyüteceklerdir**. Bu diğerlerinin aksine büyüyerek küçülmektir.

Kendine özgü misyonu olmayan, dünyayı anlamayan kadrolarla dolu devlet örgütlenmesine, bu bölgenin kaderini kimse terketmez. Genişleyen etki alanımıza başkaları damgasını vurur.

Bu yüzden zaten yasaklarla dolu olein siyaset meydanında, modele uymayanlar gizli ve kanlı eller tarafından teker teker toplanır. Hiç kimse buna karşı güvenlik içinde değildir. Sizin davranışlarınız etkilere karşı bir refleksten ibarettir. Sizi aşan bir akıl çizdiği projeye uygun olarak tuğlaları üstüste dizmektedir. Bağımsızlığın ve büyüklüğün anlamı bizim bildiğimizden farklıdır ve bu anlamın göbeğinde toplumsal akıl yatmaktadır.

(16.06.1994)

ORTADOĞU'DA BARIŞ OLMAZ

Eğer bölgedeki çatışmanın nedenini Araplarla Yahudiler'in inanç farklılıklarına ve bir karışıklıkla toprak üzerindeki hak iddialarına bağlıyorsanız bir barıştan söz edebilirsiniz. Oysa böyle bir kavganın Dünyayı ilgilendiren hiç bir yanı yoktur ve herkes bu hesaplaşmayı sadece seyretmekle yetinir.

Gerçekte Ortadoğu'daki çatışma bölgenin sahip olduğu petrol ve stratejik konumdan kaynaklanmaktadır ve çatışmanın gerçek tarafları bunları kontrol etmek isteyen güçlerdir. **Yani büyük güçlerin aklına İsrail mi yoksa Araplar mı haklı sorusu hiç gelmemiştir.**

Şu anda ABD ve Rusya, Müslümanlardaki Yahudi aleyhtarlığının çıkarlarını tehlikeye sokmasını engellemek için çatışmanın bir ucunda gözüken İsrail'i devreden çıkarmaktadır. Tavırları herhangi bir taraftan yana olmakla açıklanamaz. ABD kullanacağı bölgesel gücü yeniden belirlerken, Rusya Orta Asya'ya yönelik ve Türk-İslâm kimlikli, Rus aleyhtarı bir hareketi önlemek istiyor. Çatışma aynen hatta sınırlarını genişleterek sürecektir ve bu güçlerin karşısında bölgedeki etkisini artırmak isteyen, İslâmî siyasî bir araç olarak kullanan Avrupalı güçler olacaktır.

ABD İsrail'i desteklemektedir ama şeriatla yönetildiği iddia edilen Suudi Arabistan'dan da hiç bir şikayeti yoktur. Oradaki herhangi bir şeyi değiştirmeye en başta ABD karşıdır ve kimsenin inancına bir önem atfetmemektedir.

Çatışmanın yeni bölgesel tarafları da, eskiler devreden çıktıkça başlarını kaldırmaya başladılar bile. Bir yanda köktendinci denilen, ama siyasî anlam ifade eden yönleri Amerikan aleyhtarlığı olan grup ve ülkelerle mutedil Islâm sayılan ama İslâmî anlayış tarzlarından daha önemli yanları ABD ile çatışmamak olan grup ve ülkelerdir.

Önümüzdeki dönemde bunlar arasındaki çatışmalar Arap-İsrâil kavgasını mumla aratacaktır.

Türkiye, başkalarının gömdüğü Arap-İsrail çatışmasına iki kürek toprak atarak bir iş yaptığını sanmaktadır. Oysa karar vereceği şey bölgede çatışan büyük güçlerden hangisi ile beraber olmanın çıkarlarına daha uygun olacağıdır. Bu konuda tam bir bilinçsizlik ve şaşkınlık sergilemektedir.

Olayı bilmek ama yanlış karar vermek başka şeydir, oyun havası çalarken vals yapmak başka bir şeydir.

Türkiye, oyunun kurallarına kendi isteği ile uymazsa bililerinin uymaya zorlayacağı şüphesizdir ve her zorlamanın bir hasara sebep olacağı da apaçıktır.

(17.10.1994)

İSLÂM ARJANTİN'DE

Arjantin’de Yahudilere yönelik kanlı saldırıların arkasında İslâmcılar’ın ve onun örgütlü temsilcisi Iranın olduğu söyleniyor.

Güney Amerika, ABD’nin arka bahçesidir. Genel görünümü, övünmek için biz onlara benzemeyiz dememize 'rağmen ön bahçe Türkiye ile ikiz kardeş gibidir. Darbeler, enflasyon, ekonomik krizlere yoldaş siyasî bunalımlar ve benzer ideolojilerin özdeş akibetleri!

Che Guevera'yı bir sosyalist kahraman ilan ederken hemen yanı başındaki ideolog Regis Debrais'nin Guevra öldürülürken otuz yıla mahkum edildiğini ve halen ***Fransız güvenlik örgütlerinin üst kademe yöneticisi olduğunu unuturuz,*** bize göre mücadeleler ülkeler arasında değil ideolojiler arasındadır. Geçmişte dövüşen kapitalizmle sosyalizm idi, şimdi de İslâm'la hristiyanlığın kapıştığını sanıyoruz.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman ordularının akıbetini biliriz ama Alman gizli servisinin ve onun bütün dünyaya yayılmış, bir ordu kadar çok sayıdaki ajanlarının ne olduğunu merak etmeyiz. Savaş sonunda bir tek kişinin bile Alman gizli servisine hizmet ettiği için cezalandırılmamış olması ne anlama gelir?

Buradaki bilgi boşluğunu aklımızla doldurabiliriz: Bu dev istihbarat ağı olduğu gibi ABD'nin kontrolüne geçmiştir. **"Odessa"** kod adlı operasyon Alman gizli servis mensuplarının Güney Amerika'ya taşınması olayıdır. Von Braun ile füze tekniğini öğrenen ABD, Alman istihbaratının bu çok deneyimli insanlarından, o güne kadar hiç denemediği toplumları yönlendirme tekniğini öğrenmiştir. Bu ileri teknoloji karşısında Güney Amerikalı halk ve yöneticiler, kızılderililerin göçmenler karşısındaki durumları kadar çaresizdir. Bölgedeki ABD aleyhtarı hareketler bile yerli değil Avrupa veya Vatikan kökenlidir.

Türkiye'ye bakınız, eski nazi sempatizanlarının, yenilen ve ezilen Almanya'nın aksine, toplulumuzda ne kadar önemli roller oynadığını görmüyor musunuz?

Dün dünyadaki solu bitiren, Türkiye’deki solu SHP gibi bir ucubeye çeviren bu usta sihirbazlar bugün Dünya çapında yeni bir gösterinin provalarını yapıyorlar. Bu politikada kullanacakları alet maalesef İslâmdır.

Dün bunlara karşı çıktığımız için bizi emperyalizmin uşağı ilân edenlerin bugün kâfirliğimizden söz etmesi mukadderdir. Dün adaleti, sömürüsüz bir düzeni, savunanların ulaştığı sonuç nasıl karşılarındakilerin zaferi ise, bugün İslâm’ı siyaset sahnesine sürenler onun hazin akıbetinin hazırlayıcısı olacaklardır.

Iran'lı müslümanlar Aıjantin'e kadar yüzemezler. Mesafe çok uzak. Dün Dünya sahnesinde sol piyesler oynatanlar aktörlere sakal taktırıyor, aktrisleri örtüyor.

(28.07.1994)

SOL, KEMALİZM'İ TERK EDEBİLECEK Mi?

Türkiye'de sol, biri Kemalist diğeri solcu iki kimlik taşır. Bu kimliklerden Kemalizm gerçeği, sol yakıştırmayı temsil eder.

Kapitalist sistemde, üretime katılanların payı piyasa düzeni içinde belirlenir. Bu payın adaletli ve isabetli olup olmadığının tartışılması abestir. Ekonomi amaçsızdır. Daha doğru bir ifade ile, amaç sistemin içinde gizlidir. Ona yön vermeğe çalışmak bozmak anlamına gelir.

Sol düşünceye göre üretim toplumsaldır. Tıpkı bir vücudun organları gibi, üretime katılanlar bir bütün için gerekli ve farklı işlevleri yaparlar. Bunların paylarını matematik olarak hesaplamak imkansız ve anlamsızdır. Bölüşüm bir amaca yönelik olarak, toplumu temsil eden devlet tarafından yapılır. Amaç ekonomiyi sağlıklı tutmak ve sürekli gelişmesini sağlamaktır. Sosyal adalet başlı başına bir amaç değildir ve yukarıdaki amaca hizmet ettiği ölçüde gereklidir.

Devletin üretim mallarının mülkiyetine sahip olması bir ilke sorunu değildir. Şartlara göre tamamen özel teşebbüse bırakılabilir ya da tersine devlet sahiplenebilir.

Üst yapı kuramları, yani din, hukuk, ahlâk ve benzerleri bir başlangıç değil, ekonomik yapının belirlediği bir sonuçtur. Hukuka uygun ekonomi ve toplum yapısı olamaz. Ekonomik yapının belirlediği toplumsal değerler ve kurallar vardır.

Herkesin zannettiği gibi, özgürlükler insana verilmiş bir konfor aracı değildir. Sistemin gelişmesini sağlayan temel bir gerekliliktir. Eğer alt yapıdaki gelişmelerin, genel olarak düzen diyebileceğimiz üst yapıyı değiştirmesi engellenirse, sistem tıkanır.

Eğer Türk solu solcu olsaydı, RP'nin başarısı karşısında bugünkü tepkiyi göstermezdi. Çünkü sonuçlar iradesizdir.

İradede sebeplerdedir. Sol, tıpkı bir yol mühendisinin önüne çıkan bir dağ karşısında davrandığı gibi kızmadan, itham etmeden, sorunu çözmelidir. Oysa sergilenen tam bir kemalist tepki olmuştur.

Kemalist söylem, solu olmazsa, olmaz unsurlarından koparmış, onu Jakoben ve ittihatçı bir kimliğin içine sürüklemiştir. Mesela soy farklılıklarının hiçbir anlam taşımadığı sol düşünce, Türkiye'de en şoven milliyetçiliğin temsilcilerinden biri olabilmiştir.
Şimdi bu sol, yol ayrımındadır ve iki kimlikten birini bırakmak zorundadır. Sorun, çok iyi bildiği ve sevdiği Kemalizm'i mi yoksa sadece adını taşıdığı solu mu terk edeceği noktasındadır.

(07.04.1994)

ÜLKEYİ KİM YÖNETİYOR?

Sorunun cevabı apaçık: ittihat ve Terakki benzeri bir örgüt, siyasî iktidarın yanında ve hatta üstünde kararlar alıyor ve onları kendi koyduğu kurallar çerçevesinde uyguluyor. Siyasî iktidarın bölgedeki ülkelere yaptığı ziyaretler, içeriği ne olursa olsun dış politikamızda yaprak bile kımıldatmıyor. Herşey, ülkesini içine düştüğü beladan kurtarmaya belki de yemin etmiş bir grubun kararlarına uygun olarak şekilleniyor.

Sahnede görülenlerin dışındaki iki güç, siyasî iktidara kayıtsız, ilgisiz kendi politikalarını sürdürüyor. Bir taraftan ittihat ve Terakki benzeri örgüt, ülke içinde Güneydoğu ile simgelenen dış saldırıya karşı sınırsız kuvvet kullanma kararında olduğunu gösteriyor. Siyasî iktidarlar bile bölgeye, bu gücün izin verdiği ölçüde ve izin verdiği yerlere kadar gidebiliyor. Başbakan, bölge için karar veren irade değil; verilen kararları ve yapılan şeyleri kamuoyuna karşı savunma görevi üstlenen bir basın sözcüsü konumuna düşüyor.

Öte yanda Türkiye'ye yeni bir kader ve rol biçen ABD ve Rusya, siyasî iktidarın şaşkın bakışları altında ve onu hiç hesaba katmadan ülkeyi stratejik bir çemberin içine ediyor.

Ekonomi pamuk ipliğine bağlanmış, iç istikrar her an bozulmaya hazır, sıcak bir çatışmanın bütün gerekçeleri hazırlanmış, uygun bir zaman kollanıyor.

Ülkeyi yöneten güç. tıpkı geçmişteki benzeri ittihat ve Terakki gibi, kaynağını vatan sevgisinden alan ama hiçbir biçimde gerekçi olmayan tavrı ile tarihi tekrarlamanın zeminini hazırlıyor. Dış güç ve dengeler boyutu eksik bir politika, arkasında vatanseverlerin hayal kırıklığı ile şekillenen harap bir ülke bırakmaya aday gözüküyor.

Siyasetçiler, bir çözüm öneremedikleri ya da kendi doğrularını savunacak cesarette olmadıkları için ateşle oynanan bir oyunda tribünlere doğru çekiliyor. Sonuca katlanmak, sorumluluk üstlenmekten daha kolay geliyor.

Ana muhalefet lideri Mesut Yılmaz, Güneydoğu'daki seçimlerde siyasi iktidarın sonucu kendi lehine çevirebileceğinden şikâyet ediyor. Oysa bölgede seçim sonuçlarının siyasî iktidarı aşan güçlerce belirleneceğini o da biliyor. Yüreğinde dağlar kadar büyük bir korku ile gerçek güce karşı çıkamıyor. Çapma uygun bir rakip olarak siyasî iktidara çatıyor.

Korkuyor ve karanlıkta türkü söylüyor.

(10.11.1994)

HALK POLİTİKACIYA NİYE SAHİP ÇIKMAZ?

Aralık ayında yapılacak ara seçimlerde, hükümetin deyimi ile "Meclis'ten kovulan PKK destekçilerinin" seçilebilmesi için HADEP'in önü açılıyor. Eğer seçilirlerse hemen dokunulmazlıklarının kaldırılması gerekir. Aksi halde neden DEP'lilerin içerde tutuldukları sorusu cevapsız kalır.

Siyasî iktidarın neredeyse bütün davranışları kendi içinde çelişkilerle dolu ve tutarsız. HADEP'in seçime sokulması sadece bir örnek. Zaten bizim amacımız da ne bu çelişkileri ortaya koymak ne de bunların düzeltilmesini beklemek. Sadece ülkemizde sık rastlanan ve sahiplerini bazen en üst düzeylere bile taşıyan bir davranış biçimini tanımlamak ve halkın buna tepkisini anlatmak istiyoruz.

Türkiye'de siyasî iktidar ile halk arasında bir temsil ilişkisi yoktur, ikisinin çıkarları birbirini ile ters yöndedir ve biri diğerinden alabildiği şeyleri kâr saymaktadır. ***Halk siyasî iktidarların kendisinden aldıklarını büyük ölçüde yağmalayacağının bilincindedir.*** Ona göre kural budur ve önünde başka türlü davranacak bir alternatif de bulunmamaktadır. O yüzden mecbur kaldığı kadarını verir.

Halk, siyasetçilerin seçim meydanlarında söylediklerinin gerçek olmadığını bilir ancak bu dalkavuklukları kendisinin hala var sayılmasının bir delili olarak algılar. Yani haracı dayak yiyerek değil, nazik bir kabadayıya hediye etmiş gibi verir.

Halk siyasî iktidarlarda ilke ve tutarlılık aramaz. ***Kendisine yalan söyleyen komşusu ile dargın kalabilir ama siyasetçisini alkışlar.*** Meclise gönderdiği milletvekillerinin padişah sofraları ile arenada ölümüne döğüşmek arasında, sofrayı tercih etmesini kınamanın haksızlık olduğunu düşünür.

Kendisi için iyi şeyler yapanı destekler, yağmalarını görmezden gelir. Ama bir konuda onu yalnız bırakır. Eğer desteklediği kişi yenilirse onun yerine geçip döğüşmez, kaderine terkeder.

Türkiye'yi bu anlayış içinde yöneten hiç kimse yenilgisinde halkını yanında bulamayacaktır. Bunu bazen ima yoluyla da olsa, halkın vefasızlığına yoranlar yanılıyor. Halk yöneticisi ile kendini özdeşleştirmiyor ve yenilgiyi kendisinin saymıyor.

Yazının başına dönelim. Günlük çıkarlar için yapılan tutarsızlıkların bedelini siyasî iktidarlar ödeyecektir. Halk, Kürt sorunu da dahil her konuda yenileni çiğneyerek geçecektir. Bugün Güneydoğu'da izlenen politikaları halkın desteklediğini sananlar, ayakları tökezleyince, sadece kendi sorumlulukları ile başbaşa ve yapayalnız olduklarını anlayacaklardır.

(29.09.1994)

İSTİHBARAT ZOR İŞTİR

Bir süre önce Irak istihbaratının ikinci adamı Türkiye üzerinden ABD'ye iltica etti. CIA ve MIT'in ortak faaliyeti olarak ilan edilen bu operasyonunun Türkiye ayağının sembolik olduğunu düşünüyoruz. Ülkemiz bir geçiş yeri olduğu için bazı ayrıntılarda rol oynamış olabiliriz.

Büyük servislerin hedeflerini seçerken hiçbir sınır tanımadıklarını, her düzeydeki hatta en üst düzeydeki yöneticilerin bile bir gizli servisin ağlarına takılabileceğini görüyouz. Söz konusu somut olayda, diğer ülkelerin gizli servislerini, özellikle CIA'yı etkisiz hale getirmekle görevli bir kişiyi elde etmenin çok üstün bir istihbarat tekniği gerektirdiğini görüyoruz. Bir istihbaratçıya göre teklif ettiğinizde sizi tuzağa düşürmesi en az sizin onu elde etmeniz kadar güçlü bir ihtimaldir. CIA'nın, hedefi hakkında bu ihtimali bertaraf edecek kadar çok bilgiye sahip olduğu ve buradan da Irak istihbaratını çok yakından gözlediği sonucu çıkıyor.

İstihbarat servisleri elde ettikleri kişileri hemen açığa çıkarmazlar, onları olabildiğince haber almakta ve operasyonlarında kullanırlar. Ancak kendisinden şüphe edilirse ve tehlikeye düşerse kaçırırlar. Irak istihbaratının ikinci adamının, çok uzun bir süreden beri, CIA hesabına çalışmış olması beklenmelidir. Ama asıl önemli olan, ondan şüphelenildiğini CIA'nın öğrenmiş ve adamını kaçırabilmiş olmasıdır. Demek ki iltica eden kişi buzdağının sadece görünen kısmıdır.

Bir servis ne kadar güçlü olursa olsun, bizzat kendisi de bu gibi tehlikelere açıktır. Nitekim bir süre önce, Rus ajanlarını takiple görevli bir CIA mensubunun KGB ajanı olduğu anlaşılmıştır. **Dünyanın en güçlü istihbarat kuruluşlarından biri olan İngiliz Gizli Servisini, KGB, dört üst düzey görevliyi angaje ederek talan etmişti. Bunlardan ikisi Rusya'ya kaçırıldığı, biri kimliğini açıklamak koşulu ile serbest kaldı, dördüncünün varlığı bilinmekle beraber kim olduğu anlaşılamadı ve hatta Ingiliz Servisinin başı olduğundan şüphelenildi.**

Yıllardır istihbaratın militan takip etmek, rejim muhaliflerini fişlemek olmadığını söyler dururuz. Bunları söylediğimiz için bizi kınayanlara sadece birkaç örneğini verdiğimiz operasyonlar en iyi cevap olacaktır. Bu işteki başarının sadece istihbarat servisinin iyi çalışmasına bağlı olmadığını, devletin dış dünyadaki görünümünün ve prestijinin de bu konuda etkili olduğunu biliyoruz. Ancak devleti yönetenlerin istihbaratın ne olduğu konusunda en küçük bir bilgiye sahip olmadığı ülkemizde, bunların MIT tarafından onlara anlatılması gerektiğini düşünüyoruz.

(15.12.1994)

EKONOMİNİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ

Devletin harcamaları gelirlerini çok aşıyor. Bu süreç hızlanacak ve bütçe açığı giderek artacak. Bir bilmece kadar karmaşık ayrıntılara girmeden sonuçlarını söyleyeceğim. Firmalar kendi paralarını mali piyasalarda değerlendirmeyi, buna karşılık daha yüksek orandaki faizlerle borç almayı tercih edecek. Böylece vergilerindeki azalma faiz farkını telafi ettikten başka onlara bir kar bırakacak. Vergiler, bir yıl sonra tahsil edilmesi ve yüksek enflasyon nedeniyle reel olarak önemsizleşecek. Devlet gelirleri harcamaların daha azını karşılar hale gelecek.

Eğer Devlet harcamalarını kısarsa, talep yetmezliği nedeniyle; bugün olduğu gibi, fabrikalar kapanacak. Harcamalarını artırırsa çok yüksek bir enflasyon kaçınılmaz olacak. Devlete de dahil olmak üzere hiç kimse yatırım yapamayacak.

Bir tahterevalli gibi, ekonominin bir ucuna basınca diğer ucundaki kötülükler yükselecek. Yöneticiler hangi uca basacaklarını bilememenin şaşkınlığım yaşayacak.

Bütün bunlar gerçektir ama gerçeklerin tamamın bundan ibaret değildir. Şu anda usta bir ressamın tuvaline attığı, size rastgele gibi görünen boyaları seyrediyorsunuz. İlk bakışta anlamsız ve çirkin gözüküyor. Oysa bir süre sonra, resim tamamlanınca, belki de hayran kalacaksınız.

Resimdeki boşlukların şu renklerle doldurulacağı beklenir: Artık Devlet küçülmek zorundadır. Bunu kendi rızası ile yapmadığı için mecbur bırakılmıştır. **Dış baskılara ek olarak iktisadi yükü nedeniyle, Güneydoğu sorununa barışçı çözümler arayacaktır.** Bütün bunların ötesinde, şu anda iş dünyasındaki feryatların aksine, ülkede, Türkiye ölçeğine göre mega boyutlarda bir sermaye birikimi oluşmaktadır. Bu sermaye nakittir ve muhtemelen yurt dışındaki bankalarda döviz olarak durmaktadır. Tavrınıza göre sizi ihya edebilir ya da kaderinizle başbaşa bırakıp yaban ellerde kendine yurt tutar.

Bir ülkede cari işlemler açığı bir yılda sıfırdan altı milyar doların üstüne çıkarsa ve bu miktar ödemeler dengenizde büyük bir yer tutmakta ise, bunun adı dış ticaret değil sermaye transferidir. Geçen yıl böyle olmuştur.

Bir siyaset ve iktisat ustası ile karşı karşıyasınız. Şapkanızı çıkarın ve önünde eğilin. Bir kaç yüz milyon dolarla, üstelik bundan kâr sağlayarak, Türk ekonomisine müdahale etmiş ve ona akmaktan başka çare bırakmadığı bir kanal açmıştır. Neler yaptığını çok iyi anlıyorum, yapacağını da bekliyordum.

YANLIŞ GEREKÇELER

Gümrük Birliği'ne girmemizin, gümrük vergilerinin kaldırılması nedeniyle sanayimizdeki korumayı kaldıracağı ve rekabeti sağlayacağı, bu yüzden daha kaliteli malları ucuz tüketebileceğimiz söyleniyor. Bu saptırılmış bir gerekçedir. Gümrük vergilerinin ve sanayideki korumanın bütün ülkelere karşı kaldırılması bekleneni daha iyi sağlar. **Ayrıca halkın daha ucuz mal alacağı da doğru değildir.** Gümrük vergilerinden vazgeçen hükümet, zaten yetersiz olan gelirlerini arttırmak için açığını başka alanlardan kapatacaktır. Yani mallar ucuzlarken, halkın satın alma gücü azalacak ve durum değişmeyecektir.

Yalnız bir gerekçe doğrudur ve doğru olduğu kadar hazindir. Avrupa Birliği, bu anlaşmayı onaylamak için demokratikleşmeyi ve insan haklarına saygıyı şart koşmaktadır ve siyasî iktidar bunu yapmaya söz vermiştir. En açık ifadesi ile halk, en doğal hakkı olan özgürlüklere ancak bu birliğe katılarak kavuşacaktır. Zulümden kurtulmanın bedeli, Avrupa ile bütünleşmektir.

Böyle bir durumda komlo teorisyenleri boş durmayacak ve siyasî iktidara şöyle söyleyeceklerdir: **Avrupa Birliği'ne girmek sizin hedefinizdir. Halkın, bunu gönül rızası ile kabul etmeyeceğini biliyorsunuz.** Bunca yıldır ülkeyi kan gölüne çevirmenizin, her düşünceyi ceza tehdidi ile durdurmanızın sebebi halkın, kurtuluşu başka iradelerde, Avrupa'da aramasını sağlamaktır. Bu siyasî bir şantajdır ve halkına karşı böyle davranan ilk yönetim sizsiniz. Tehdit altında kabullenilen konumun bu tehdit kalkınca reddedilebileceğini hesaba katmanız gerekir.

Avrupa ile bütünleşmek siyasî bir tercihtir ve işin ekonomik yanı nisbeten önemsizdir. Yani daha büyük bir ekonominin parçası olarak, bu pazarın etkileri ile verimli üretmek, daha çok üretmek için Avrupa Birliği tek seçenek değildir. Türkiye merkezli, siyasî desteği ABD-Rusya eksenli bir iktisadi birlik ya da Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin canlandırılması mümkün olan alternatiflerdir. Bu seçeneklerin hepsinin halkın önünde tartışılması gerekirdi. Bu konumun, ekonomik boyutu kadar hatta bundan daha fazla Türkiye'nin siyasî geleceğini nasıl etkileyeceği tartışılmalıydı. Bu yapılmadı. Halka tek seçenek olarak sunulan Avrupa'yla bütünleşme süreci bir oldubitti ile başlatıldı.

Bunun dışında anlaşmanın dengesiz ve aleyhimize olduğu, siyasî iktidarın bir başarı elde etmiş görünmek için her ödüne razı bir tavır sergilediği apaçık. Ama bunu tartışmayı gereksiz buluyorum. Biraz sonra ölecekseniz yiyeceğiniz şeyin iyi ya da kötü olmasının bir anlamı yoktur.

(16.03.1995)

OSİERO NERO ÖLDÜ

Çocukluğunda, çıplak ayakla dolaştığı tarlalara fabrikalar kurmayı düşlerdi. Bu arzusu kendisini mutsuz hissetmesinden kaynaklanmıyordu. Az katıklı ekmeği, ailesinin sevgisi, okulu yetiyordu ona. Ama sevdiğine bir şeyler vermek isterdi. Ülkesini, toprağını, çevresini seviyordu. Mutlu yapmak istediği kendisi değildi, sevdikleriydi.

Başarılı bir öğrenciydi. Ülkesi onu dost bir büyük ülkeye mühendislik eğitimine gönderdi. Mesleğinde söz sahibi bir insan olarak geri döndü. Yıllar ona sevgili bir eş, her biri bir dünya değer iki çocuk vermekle kalmadı, yönetici general, Osiero’yu ülkenin imarı ile görevli bakanlığa atadı.

Ülkesinde sürekli törenler yapılırdı. Generali ayakta alkışlar, nutukları dinler gibi görünürdü ama aklı ya yapılmakta olan bir su şebekesinde, ya da ülkesinin bir yanına daha ulaşan yollardaydı. Siyaset ona hep yabancı kaldı. Ne sevdi, ne nefret etti, ilgilenmedi bile.

Devletin verdiği güzel bir evde otururdu. Ancak ne bu ev, ne de içindekiler insan elinin bollukla ama hoyratça yaptığı zevksizliklerden değildi. Herşeyde ve herkesde doğanın güzelliğine eklenmiş bir zerafet vardı.

Bir gün bu küçük ülkenin dostu büyük ülke ile, diğer küçük ülkelerin dostu öteki büyük ülke arasında ciddi bir bunalım çıktı. Sonunda Osiero'nun ülkesi, dost büyüğünü değiştirmek zorunda kaldı.

Yönetici generali, ayaklanan başka bir generalin askerleri öldürdüler. Şüphesiz başka ölenler de vardı. Osiero'yu hapse attılar.

Yeni büyük dost ülkenin, Osiero'nun ülkesinden sorumlu istihbarat görevlisi, Victor Karen yeni atama listesinden daha büyük atama ile görevlendirilmediğini anladı. Özel hayatında düzensizlik ve alkole aşırı düşkünlüğü bu küçük ülkenin ötesine geçmesine izin vermemişti. Kızdı. Küçük ülkedeki birimlere bir şifre göndererek rejimi güvenceye almak için eski yöneticilerden daha fazlasının bertaraf edilmesini istedi.

Osiero, teknik bir konuda da olsa, bakandı. Adil bir mahkemede hızla yargılandı ve üç gün içinde asıldı.

Osiero'nun karısı, sevgilerin en güzelini tattığı, ikimiz bir bardağın içindeki su gibiyiz, neresi ben neresi o bilemiyorum dediği kocasını bir daha göremedi.

Victor Karen o gece evine gitmek istemedi, sevgilisine telefon etti ve yeni bir seks pozisyonunu denemeye karar verdi. Yoksa kadını elinde tutamazdı.

Osiero Nero küçük bir ülkenin büyük bir insanıydı.

Victor Karen ise büyük bir ülkede küçük insan.

Kaynak: Mahir KAYNAK, Osiero Nero Öldü, Dergâh Yayınları ,1995, İstanbul

MAFYA AHLÂKI VE KAPİTALİZMİN RUHU

PINO ARLACCHI
trc: Bahadır Sina Şener

Geleneksel Calabria Ve Sicilya'da Mafya Ve Mafiosi

"Ve kural olarak, dışardan pek belli olmayan ama buna rağmen ekonomik hayatı yeni bir ruhla doldurduğu son derece kesin olan bu değişikliği yaratanlar, ne ekonomi tarihinin her döneminde karşılaştığımız türden gözüpek ve vicdan yoksunu spekülatörler, ekonomik maceracılardı ne de sadece büyük bankerler. Tersine onlar, sert hayat okulunda yetişmiş, hem cesur olan hem de hesap bilen, her şeyden önce kendilerini tam anlamıyla burjuva kanaat ve ilkelere, tümüyle işlerine adamış ölçülü, güvenilir ve zeki insanlardı. "

Max Weber,
The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism,
Londra 1984, s. 19

İNGİLİZCE BASKIYA SONSÖZ

Bu Sonsöz, Birleşmiş Milletler'in "Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Nasıl Davranılacağı" konusunda düzenlediği yedinci konferansa hazırlık toplantılarından birinde sunulmuş özgün tebliğe dayanmaktadır.

St. Vincent,
8-10 Mart 1985.

Bugünün Dünyasında Örgütlü Suçun Yönelimleri

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde "klasik" suç eylemliliğinde gözlenen geniş çaplı bir büyümenin yanında[46], büyük ölçekli suç (da) son zamanlarda global planda gerçek ve ivedi bir sorun olarak kendisini gösterdi. **"Büyük ölçekli suç"** kavramı, gerek meşru resmi yapılar gerekse yasadışı yöntemlerle siyasal ve ekonomik etkinliklerde bulunabilecek ve üretici, toplumsal ve kurumsal hayat alanlarını yıkıcı bir biçimde etkisi altına alabilecek kadar güçlü grupları tanımlamak için kullanılmaktadır. Büyük ölçekli suç, kendisini, dört temel başlık altında sınıflandırılabilecek bir çeşitlilik içinde ortaya koymaktadır; Örgütlü suç, malî ve ekonomik suç, siyasal ve idari yozlaşma ve yasadışı lobi faaliyeti.

Büyük ölçekli suçun dünya çapında gösterdiği gelişme, kuşkusuz onu engellemekle yükümlü ulusal ve uluslararası kuramlara meydan okuma anlamına gelmektedir. Bu gelişme aynı zamanda, toplum bilimlerinin, karşılaştığımız sorunların karmaşıklığı içinde yönümüzü bulmamıza yardımcı olacak yorumlar sunabilme yetkinliğinin de sınanabileceği bir fırsattır. Büyük suç dünyası pek çok bakımdan yeni ve benzersizdir, ayırdedici nitelikleri geleneksel kavramlarla kolayca anlaşılamaz; suç sosyolojisinden, hukuktan ve kriminolojiden alman kavramların yanında, ekonomi, antropoloji ve siyasal araştırma tekniklerini de kullanmak zorundayız.

Burada büyük ölçekli suçu bütün yönleriyle inceleyecek kadar yerimiz olmadığı için kendimi, yasadışı dünya piyasasının gelişmesi bağlamında uluslararası örgütlü şuçun yeni yönelimlerinin araştırılması ile sınırlıyorum.

Yasadışı Piyasa

Son birkaç on yıl içinde, güçlerini özel şiddet yöntemleriyle zorla kabul ettirebilen ve siyasal yapı ile devlet aygıtlarının çok büyük bir bölümünü yönlendirebilen, ellerinde olağanüstü ekonomik kaynaklar bulunan gruplarca yürütülen büyük ölçekli yasadışı faaliyetlerde belirgin bir tırmanma oldu. Bu gruplar örgütsel özellikleri büyük çeşitlilik gösteren, uzmanlaşmış yapıya ve personele sahip şirketler ya da girişimler haline geldiler.

Suç ekonomisi, daha geniş çaplı bir değişim sürecinin parçası olarak gelişti. Savaş sonrasında uluslararası ticari ve ekonomik hayatın canlanmasına paralel olarak, emek meta ve sermaye alanında, dünya çapında, son derece büyük bir yasadışı pazar ve suç piyasası oluştu. Silahlar, uyuşturucu maddeler, sına! ve askeri sırlar, yasadışı yollardan kazanılan dövizler, profesyonel gangsterler, ajan provokatörler ve ekonomik ya da cinsel olarak köleleştirilmiş insanlar... bütün bunlar, dünyanın her yanında, eskiden hiç olmadığı kadar büyük boyutlarda emre amadedir.

Bu tür malların değişimi; varlığı, büyümekte olan pek çok ülkede genel bir korku ve gerginlik yaratan, ayrı ve tanımlanabilir bir ekonomik etkinlik alanının doğmasına neden oldu.

Bu yasadışı dünya pazarının denetimi uğruna, ilan edilmemiş bir yeraltı savaşı patlak verdi. Bu savaşın tarafları arasında, halkın gözünde kusursuz görünüme sahip işadamları, askerler ve askerî şefler, siyasi liderler, suç dünyasının patronları ve dünyamızın her ülkesinden çıkar düşkünleri bulunmaktadır. Yasadışı ekonominin özellikle kârlı sektörlerindeki bu savaş,

---

[46] BM Genel Konseyi, *Crime Prevention and Control: Repon ot the Secretary General* (A/32/199), 22 Eylül 1977.

uluslararası suç örgütü dünyasında en sağlam savaş donanımına sahip çok küçük bir grubun lehine çözüme bağlandı.

Suç piyasasının en önemli kolu olan, Asya ve Latin Amerika'da yetiştirilip Batı'nın tüketimine sunulan uyuşturucuların ticaretinde bu yasadışı grupların üstünlüğü, **GİRİŞİMCİ MAFYA VE EROİN EKONOMİSİ** gibi, kendi içlerinde bir işbölümünün oluşmasına yol açtı: Bir yandan suç dünyasının dışındaki halk kesimlerine uyuşturucu sağlayan çok sayıda küçük ve orta büyüklükte ekibin iş gördüğü bir rekabetçi sektör; öte yandan bu ilk sektörde faaliyet gösterenlere uyuşturucu satan, çeşitli uluslardan çok az sayıda suç şirketinin/örgütünün meydana getirdiği bir tekelci (oligopolist) sektör vardır.

Uyuşturucu alanında bir dünya pazarının ortaya çıkışı çok yeni bir olgudur. Bu pazarın gelişimi (II. Dünya Savaşı'nın bitiminden 1960'larm sonlarına kadar ABD'de; 1970'li ve 80'li yıllar boyunca Batı Avrupa ve sosyalist ülkelerde) eroine ve (1970'li yılların ortalarından günümüze dek Avrupalı ve Amerikalı orta sınıflar arasında) kokaine olan talebin artması ile bağlantılı olmuştur.

Birleşmiş Milletler Narkotik Bölümü'nün yayımlamış olduğu, dünya çapında ele geçirilen uyuşturucu miktarları ile ilgili rakamlar, bu pazarın nasıl bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

DÜNYADA ELE GEÇİRİLEN EROİN VE KOKAİN MİKTARLARI
1947-1982 (yıllık ortalamalar)

	Eroin (kg)	Kokain (kg)
1947-66	187	41
1967-74	953	625
1975	1.708	2.406
1976	2.586	2.419
1977	2.377	3.977
1978	2.441	5.391
1979	2.070	8.365
1980	2.510	11.820
1981	5.613	9.541
1982	6.153	12.092

Kaynak: BM Narkotik Bürosu, Review of Trends in Drug Abuse and Illicit Traffic, MNAR/I /1984.

1970'li ve 80'li yıllardaki patlama sırasında ele geçen eroin miktarı yaklaşık olarak bir tondan

altı tona yükselmiştir. Bu sürede dünya çapında ele geçirilen kokain miktarı da iki tondan on iki tona yükselmektedir. Eğer ele geçirilen miktarların (bütün dünyayı göz önüne alarak ve kendimizi yakın dönemle sınırlayarak), piyasada var olan uyuşturucu miktarının görece sabit bir oranını temsil ettiğini varsayarsak, uyuşturucu arz ve talebinin, 1970'lerin başından itibaren beş kattan fazla artış gösterdiğini söyleyebiliriz.

Bu tahmin, uyuşturucu kullananların sayısı, uyuşturucuların fiyatları ve yasadışı piyasadaki sermaye dolaşımı ile ilgili olarak bazı ülkelerin sunduğu verilere dayanılarak yapılmıştır. ABD'de, New York piyasasında eroinin toptan satış fiyatı 1970'li yıllarda kilo başına 15.200 dolardan 30.000 dolara yükselirken; toplam parakende satış miktarı aynı dönemde[47] yaklaşık bir milyar dolardan 1980 yılında[48] 8.7 milyar dolara çıkmıştır[49] Uyuşturucu maddeler kullananların sayısı 1977 ile 79 arasında iki katma çıkarken[50], sadece üç yıl gibi bir zamanda ABD kokain piyasasındaki toplam sermaye 1977 yılında 13.4 milyar dolardan 1980 yılında 29.4 milyar dolara yükselerek, iki katından fazla artış göstermiştir. 1975'den 1980'e, beş yıl içinde Batı Avrupa'da uyuşturucu bağımlılarının sayısında üç kat bir artış oldu;[51] daha muhafazakâr tahminler 1975 yılı için 86.000 olan bu rakamın 1980'de 270.000 olarak vermektedirler.[52]

Uyuşturucu piyasasındaki bu sayısal artışın yanında, arz ve talep arasındaki ilişkide de dönüşüm yaşandı. 1970'îi yıllara kadar böyle bir bağımlılık sorunu bulunmayan Üçüncü Dünyada uyuşturucu maddelerin kullanılmaya başlanması, Avrupa'da uyuşturucu fiyatlarını ve uyuşturucuya olan talebi artırarak, arz ile talep arasındaki ilişkinin sıkılaşmasına yolaçtı. Talepteki her artış, ne üretileceğine ve dağılım yapısının nasıl olacağına ilişkin kararlara anında yansımaktadır. Pazardaki uyuşturucu miktarındaki artış da talep yaratmaya başlar, pazar koşullarının son derece değişken coğrafi ve kültürel ortamlarda yerleşikleşmesinde etkili bir unsur haline gelir.

1960'lı yıllardan günümüze tam anlamıyla bir uyuşturucu dünyasının ortaya çıkmasına kadar, afyon, kokain ve diğer uyuşturucuların arz ile talep koşulları arasında böylesi yakın bir ilişki söz konusu değildi. Yüzyıllar önce olduğu gibi, Asya ülkelerinde ve bazı Batı ülkelerinin başkentlerinde yerel uyuşturucu madde piyasaları ile belli oranlarda uzun mesafeli ticaret mevcuttu. Ama, yakın zamanlarda tanık olduğumuz türden, kolları her kıtaya uzanan, büyük ticari işlemler gerektiren, rekabetçi ve karşılıklı bağımlı ulusal pazarlar mevcut değildi. Pek çok insan için uyuşturucu madde, önceleri, diğer mallar gibi satın alman, satılan ve değiştirilen bir ticari mal değildi. Haşhaş ve diğer uyuşturucu maddeler gibi kokain ve afyon

---

47 J. F.Holahan, "The Economics of Heroin", P. M. Wald ve P. B. Hutt'-dan alınmıştır, *Dealing with Drug Abuse: A Reportto Ihe Ford Foundation,* New York 1972, s.291.

48 *The Supply ol Drugs to the US Illcit Market Irom Foreign and Domestic Sources,* NNICG'nın (Uyuşturucu Kullanımı İle İlgili Uluslararası İstihbarat Komitesi) raporu, Hükümet matbaası, Washington DC 1987, s.77.

49 *A.g.k.,* s.30 ve M. Moore, *Policy Conceming Drug Abuse in Ne w York State,* cilt III, *20 temmuz 1970, Hudson Enstitüsü, NewYork, 1970.*

50 Uyuşturucu ile Mücadele Örgütü (DEA), *Southest Asian Heroin: a Historicaland Current Assessment,* Hükümet matbaası, Washington DC 1980, s.20.

51 J. S. Russell ve A. McNicoll, *The British Experience with Narcotics Dependency,* Ingiltere Sağlık Bakanlığı Alkol ve Uyuşturucu Madde Komisyonu, Vancouver, 1978, s.9.

52 NNICC, 1982, s.37.

da zaman içinde kökleşen ve süreklilik arz eden kültürel örüntüler içinde ortaya çıktılar.[53]

Yüz binlerce küçük üretici ve rençber için bu uyuşturucular, gündelik hayatlarının ve dinsel ayinlerin birer parçasıydı. Uyuşturucu maddeler hayatın sıkıcı angaryalarından -düzenli olarak ya da zaman zaman kurtulmayı sağlar, rahatlık ve huzur verirdi; bu maddelerin kullanımının özel bir kültürel bağlam içinde anlamı vardı. Bu bağlamın dışına çıkıldığında, uyuşturucunun kullanımı da anlamını kaybederdi.

Geleneksel Akdeniz ya da Doğu toplumlarında kimi bölgelerden yalnızca birkaç yüz mil uzaklaşıldığında, belli bir uyuşturucu ile belli bir kültür arasındaki ilişki de varlığını ve geçer-liliğini yitirirdi[54] Uyuşturucu maddelerin el altında olması, istenildiğinde bulunabilir olması, uyuşturuculara karşı bir talebin doğmasını engelledi.

Bu nedenle, özel bir kültürel bağlam içinde kalındığı sürece, uyuşturucuların üretim ve dolaşımı son derece sınırlıydı; -ticari bir mal olmadıkları sürece salt tüketim amaçlı kâr nesneleri haline gelmediler.

Diğer büyük yasadışı pazarlar da, dünya uyuşturucu piyasasına paralel bir gelişme gösterdiler. Örneğin Batılı üreticiler, bu ticaretten büyük kazanç sağlayan kendilerine bağlı tüccarlar, işadamları ve gizli servis ajanlarının aracılığı ile,[55] Üçüncü Dünyadaki hükümetlere ve asîlere yasadışı yollardan silah sattılar.[56] Yasadışı dünya pazarının bu sektörü 1960'lı yıllardan bu yana serpilip gelişti. Soğuk savaşın sona ermesi ile Asya ve Latin Amerika ülkelerinde geniş çaplı çatışmaların patlak vermesi, uyuşturucu piyasasındakine benzer bir biçimde, arz ile talep arasındaki ilişkinin daha sıkılaşmasına yol açtı. Şimdi, gizli silah ticareti ile bağlantıları olan baskı gruplarının çıkarları öylesine gelişmiştir ki, savaşların dogmasında ve sürdürülmesinde belirleyici olmakta ve yasadışı pazarlarda satılan silahların tür ve sayıları, bu işin iyice denetimden çıktığı yolunda güçlü bir izlenim vermektedir.

Şu anki çözümlemelerimizin amacı bakımından, gizli silah ticaretinde profesyonel suç örgütlerinin payının ne olduğu hakkında ayrıntılı bir açıklama yapmak gerekmiyor. Bununla beraber son derece önemli iki nokta var;

a) Silah pazarındaki ticari ilişkiler, aynen uyuşturucu ticareti ile diğer yasadışı işlerde geçerli olan mantığa, haberleşme ve mali altyapı şebekelerine dayanma eğilimi göstermektedir;[57]

b) geleneksel olarak afyon ve kokain yetiştiren ya da belli başlı uyuşturucu ticaret yollarına yakın bölgelerdeki savaş ya da siyasi çatışmalarda taraf olanlar, gittiçe, silah satın almak için gelir kaynağı olarak uyuşturucuyu daha fazla kullanmak zorunda kalıyorlar.[14]

---

[53] Uyuşturucu Bağımlılığı İle İlgili Ulusal Enstitü (NİDA), *Perspective on the History of Psychoaaive Substance,* Hükümet Matbaası, Washington DC 1979,

[54] NİDA, *International Orug Use,* Hükümet Matbaası, Washington DC 1978.

[55] A. Monti'ye göre ("Economia e politica dell'autio pubblico allo sviluppo", *Ispe Oua- derni (serie studi e ricerche).* Aralık 1983), gelişrr ekte olan ülkeler, savunmalarına ve silah harcamalarına yaklaşık 129 milyar dolar-OECD ülkelerinin yardım olarak verdiği 22.8 milyar doların neredeyse altı katı- ödediler.

[56] Bkz. Yargıç Carlo Palermo'nun *sentenza istruttoriâsı,* (emsal teşkil eden hüküm) To- ronto mahkemesi 1984.

[57] *A.g.k.,* ve bkz. *Readers'Digestm* Kasım 1983 İtalyanca baskısında M. Adams'ın "Armi e droge: il mercato bulgaro" adlı makalesi.

Örgütlü Suç

Yasadışı pazarların genişlemesinin, örgütlü suç gruplarının yapısı üzerinde olduğu gibi, bu grupların bir yandan sıradan adi suçlar ve gençlik suçlan ile ve büyük ölçekli suç dünyasının diğer unsurlarıyla olan ilişkilerinde derin etkileri olmuştur.

Bu gelişme, her şeyden önce suç elitinin, birikim ve pazar güçleri ile özdeşleşmeleri sürecini hızlandırmıştır. Bazı durumlarda bu süreç zaten (Kolombiya'daki belli başlı mafya gruplarında ya da üç Batılı güçle ortak hareket eden gizli Çin cemaatlerinde olduğu gibi) onyıllardır süregelmekteydi.[15] Öte yandan İtalyan mafyası açısından; -1970'li yıllarda mafyanın, merkezi devlet ile çevre arasındaki doksan yıllık siyasi, ekonomik ve kültürel aracılık rolünü yerine getirmekten vazgeçmesinin sonucu olarak girişimci ve kapitalist niteliklerin, cosca'mn etkinliklerini belirlemede ağırlıklı rol oynamaya başlaması, çok yakın tarihin olayıdır.

Gerek gizli Çin cemaatleri gerekse Sicilya mafya cosca'ları zaten geçen yüzyılda da yasal ve yasadışı ekonomik etkinliklerde bulunmaktaydılar. Mafya, hayvan hırsızlığı, haraç toplama ve kır ile şehir arasındaki ticaretin denetimi işleriyle uğraşırken [16]; Çinlilerin de bir eli haraç ve kaçakçılık işleri için kentlerde, diğer eli de gizli afyon kahveleri ile fuhuş üzerindeydi.[17]Ancak her iki topluluk açısından da bu uğraş, daha geniş bir roller ve işlevler manzumesinin parçası olmaktan ibaretti.

Bu iki "mafya" gerek örgütlenişleri bakımından -gizli Çin cemaatleri, yapı ve değerleri itibarıyla aileyi kesinlikle dışlayan bir mezhep içi dayanışmaya bağlıyken; Sicilya mafyası dost ve akrabalardan oluşan bir çekirdek etrafında oluşurdu-; gerekse siyasal ve kültürel düşünceleri bakımından -Çinliler milliyetçi-devrimci bir görünüm taşırken, Sicilyalılar bireyci ve tutucuydular tümüyle farklıdırlar. Ancak özünde her iki topluluk da mükemmel birer *çokdeğerlilik* örneği oluştururlar. Kültürel mirasa ve sözkonusu yörelerde yaşayan halkın kollektif bilincine derinlemesine kök salmış değer ve davranış biçimlerini özetleyen "toplumsal olgulardır" onlar.

Bazı soyut modernleşme girişimlerine rağmen, en güçlü uluslararası suç gruplarının faaliyetlerinde ekonomi hiçbir zaman en belirleyici etken durumuna gelmedi. Geleneksel değerler safra gibi bir kenara atılmadı; çoğu durumda onlardan ekonomik değişim ilişkilerini kolaylaştırmak amacıyla "seçici" bir biçimde yararlanıldı.[58]

Kolombiya, Sicilya ve Güneydoğu Asya'daki suç dünyasının en etkili kişileri (girişimcileri) çifte kültürel kimliğe sahiptirler. Kişisel temaslar ve iş ilişkilerinin oluşturduğu çokuluslu dünyayla olan bütünleşmelerine, evrensel davranış ve tüketim kalıplarını tümüyle benimsemelerine rağmen, kendi kültür dünyalarına -aile, akraba grubu, köy, mahalle ya da mezhebin oluşturduğu dünyaya sıkı sıkıya bağlı gelenekçiler olarak kaldılar.

Bu insanlar kendi yerel, toplumsal ve kültürel dünyalarına müdahale ederken, ister Avrupa'da, ister ABD'de ya da Latin Amerika'da olsun şaşırtıcı biçimde benzer davranma eğilimi içindedirler.

Güçlü yerel gelenekleri simgeleyen ya da büyük ölçüde halkın ilgisini uyandıran kamu

---

58 *Bkz. J. Boissevain,* Friends ol Friends: Networks, Manipulations and Coalitions, *0x- ford 1974.*

etkinliklerine çoğunlukla eli açık, "çıkar gözetmeyen" katkılarda bulunurlar. Güney İtalya ve ABD'de *ccımorra* ve mafya, spor kuruluşlarını ve festivalleri mali yönden destekler ve örgütler[59]; Kolombiya'da mafya, radyo ve televizyon istasyonları, film şirketleri hattâ hayvanat bahçeleri kurmaktadır;[60] gerek Güneydoğu Asya ve ABD'deki[61] Çinli mezheplerin üyeleri gerekse 1970'li yıllarda New York'un Küçük İtalya'sındaki (Little Italy) Sicilyalı *mafiosi* tarafından[62] göçmenlerin yaşadığı bölgelerde etnik kökenli çıkar gruplan örgütlenmiştir.

Kültürel gelenekçilikleri ve anavatanlarındaki kökleri, suç dünyasının bu girişimci insanlarının yalnızca antropolojik kimliklerinin bir kısmını oluşturmakla ve siyasal etkinliklerinin hazır araçlarını oluşturmakla kalmaz, yasadışı ekonomik faaliyetin başlı başına temel nitelikli bir koşulunu da teşkil eder.

Akrabalık ile aile ilişkilerinin ve soy ile mezhep bağlarının akıllıca yönetimi, kendine özgü bir "ilişki" ağının kurulmasına olanak vermektedir. Büyük göç dalgaları olduğunda, gördüğümüz gibi bu ilişkiler çok geniş bir coğrafi alanı kapsayacak denli yaygınlaşmaktadır.

Ancak *güvenilirlik* gibi büyük bir sorun vardır. Güven her türden yasadışı ticari faaliyet için özseldir; daha önce tartıştığımız gibi, yasa ve resmi araçlarla desteklenmiş garantilerin olmayışı, yasadışı pazarlarda iş yapan girişimcileri, birbirlerine, sıradan işadamları arasında gerekli olandan çok daha fazla güvenmeye zorlamaktadır. Gizliliği sürdürme gereksinimi ile birlikte bu etken suç dünyasındaki girişimcileri, ortaklarını kendi aile ve akraba ilişkileri içinden, kendi mezheplerinden ve kendi kültürel topluluklarından arayıp bulmaya itmektedir. Bu türden pek çok işbirliğine; New York polis teşkilatının yakın zamanlarda hazırladığı bir raporda verilen örnekte, Latin Amerika ile ABD arasındaki yasadışı kokain ticaretinin, Peru ve Bolivya'da toplanan ham kokainin dağıtımını örgütleyen suç dünyası içindeki bir düzine Kolombiyalı aile şirketinin merkezindeki üyelerce denetlendiği belirtilmektedir.[63]

Yasadışı dünya pazarlarının gösterdiği gelişme sadece mafya etiğinin tam anlamıyla "kapitalizmin ruhu"na dönüşme sürecini hızlandırmakla kalmadı; aynı zamanda, hem özel suç grupları içinde hem de her büyük suç birimi ile hasımları arasında yoğun bir hareketliliğe ve içsel rekabete de yolaçtı. Bu arada uluslararası mafyanın örgütlü suç eylemliliğini bir yandan sıradan suçlara, öte yandan gençlik suçlarına bağlayarak, dikey bütünleşme sürecine destek oldu. Bu iki hayat alanı arasındaki etkileşim, büyük suç gruplarının faaliyet alanlarında görülen genişlemenin neden olduğu suç emeği talebinin artışı ile daha da şiddetlenmiştir. Birbirinden farklı herbir ulusal pazarda uyuşturucu dağıtım zincirinin kurulması, bazıları meşru dünyadan, bazıları -hırsızların, fahişelerin, kumarbazların, soyguncuların, şantajcıların ve kaçakçıların yaşadığı "yeraltı" adı verilen dünyadan gelen operatörlerden oluşan bir tabakanın/sınıfın kurulmasını gerektirdi. Bu zincirin halkaları haline gelinci, herbirinin kendi "mesleği" ve özgün bir alt-kültürü olan binlerce insan şimdi toptancı, dağıtıcı, taşıyıcı, eroin ve kokain satıcısı ve bağımlısı gibi daha anonim roller üstlenmişlerdir.

1970'li yılların sonlarından itibaren kentsel yapıların feci biçimde yozlaştığı Napoli gibi

---

59 L. Rossi, *Camorra,* Milano 1983, s.159.

60 "Los 'capos' colombianos cvaen en Madrid", *Irıterviu,* 10 Aralık 1984.

61 Bkz. "A Chinatown Merchant Portrayed as Crime Boss", New York Times, 25 Ekim 1984.

62 Bkz. T/medergisi, 12 Temmuz 1971.

63 New York Şehir Polis Teşkilatı'nın ABD Senatosu Adalet Komisyonuna raporu: *Re*porton Organized Crime in New York City. *1983, s.251.*

yerlerde, suç emeğine olan talep, benzeri görülmemiş büyüklükte suç topluluklarının doğmasına neden olacak kadar hızlı bir gelişme gösterdi. Raffaele Cutolo'nun önayak olduğu sözde *Nuova Camorra Organizzata ("Yeniden örgütlenmiş Camorra*") 1978-83 yıllarında iki binden fazla genç gangsteri bir araya getirmeyi başardı.

ABD'de, Amerika'nın toplumsal araştırmacıları tarafından 1920'li yıllardan bu yana İncelenmekte olan gençlik suçlan olgusu, yasadışı pazarların genişlemesi ile birlikte, değişme işaretleri vermektedir. Los Angeles'ın merkezinde pek çok ırktan genç suç çeteleri (bu tür çetelerin sayısı dört binden fazladır), uyuşturucu dağıtım sistemine katılmaktadır. Bu çete üyeleri, onlara uyuşturucu sağlayan, özel olarak tehlikeli işlerde kullanan ve zaman zaman da polisten koruyan suç örgütçülerinin kurduğu ve yürüttüğü, ihtiyatlı ama etkili bir hiyerarşik güce tabidirler.[64]

Kolombiya'da ülkenin 1946'dan 1959'a kadar sabırla katlanmak zorunda kaldığı, *la violencia* [şiddet -yılları-] olarak bilinen uzun süreli siyasal ve toplumsal çözülme dönemi, ardında iki yüz binden fazla ölü bıraktı. *La violencia'nın* sona ermesiyle, geleneksel kahve, elektrikli alet ve tüketim mallarındaki kaçak ticaret, devletin yasalarından habersiz, bazen komşu ülkelerde barınarak aylak aylak ülkenin her yanını dolaşan kaçakçı ve haydutların, yani "serserilerin", Kolombiya'nın kent ve kırlarına doluşmasına yol açtı. 1970'li yılların başlarında bu yasadışı ordunun pek çok üyesi, Kolombiyalı mafya ailelerinin insangücü ve askeri ihtiyaçlarını karşılamak üzere uluslararası kokain -ve marihuanakaçakçılığı işine girdi.[65]

Örgütlü Suç ve Uluslararası Mali Sistem

Örgütlü suç, yasadışı dünya pazarlarının gelişiminde yerini aldıkça, son derece büyük bir servet birikimi gerçekleştirdi. Yasadışı ekonomiden olağanüstü kârlar biriktirdiler. Her ne kadar yasadışı kazançlar hakkında yapılan tahminler gerek güvenilirlik gerekse ileri sürdükleri rakamlar açısından büyük farkılık arz etseler de, belli bölgeler için akla yatkın değerlendirmeler yapmak mümkündür.

Örneğin Kolombiya'daki ABD Elçiliği, 1979 yılında kokain ve marihuana kaçakçılığından elde edilen yaklaşık üç milyar dolarlık kazancın, Kolombiya ekonomisine "geri döndüğü" kanısındaydı. Tabloda görüldüğü gibi, bu kârın bir bölümü -altı ile yedi yüz milyon doları doğrudan ABD'de dolaşıma girerken geri kalanı Kolombiya'da dolaşıma sokulmuştu.

KOLOMBİYA'DA UYUŞTURUCU TİCARETİNDEN
KAZANILAN PARA (TAHMİNÎ) VE
BUNUN ÜLKENİN PARA ARZI İÇİNDEKİ ORANI (%)

Yıllar	Kazanç (milyon $)	Para arzı (milyar Pezo)	Kolombiya para arzı içindeki oranı (yüzde olarak)

64 Bkz. "Increase in Gang Killings on Coast is Traced To Narcotics Trafficking", *New York Times*, 29 Ekim 1984.

65 Lupsha, a.g.e.,(yukardaki 15. dipnota bakın), s.104.

1975	150	4.6	7.9
1976	400	13.6	17.5
1977	450	16.6	17.0
1978	500	19.0	14.5
1979	600-700	25.6-29.8	16.4-19.7

Kaynak:Kolombiya'daki ABD Büyükelçisi Diego Asencio, ABD Kongresi Hükümet Sorunları İle İlgili Senato Komisyonu Daimî Araştırmalar Alt Komitesi'ndeki, Yasadışı Uyuşturucu Ticaretinden Sağlanan Kazançlarla İlgili Görüşmeler, 96. Kongre, İlk Oturum, 12 Aralık 1979.

1980 yazında Kolombiya Merkez Bankası Müdürü, ülkenin dış döviz kaynaklarının yaklaşık yansının kaçakçılık ve uyuşturucu ticaretinden sağlandığını belirtti.[66]

Yukarıda gördük ki (s. 232) 1977 ile 1982 yıllan arasında Palermo civarında eroin imal laboratuvarları bulunan Sicilya mafya "kartel"i, Kuzey Amerika pazarındaki satışlardan altı yüz milyon dolar dolayında yıllık net kazanç sağlayabilmekteydi. Amerikalı bilimadamları Meksikalı örgütlü suç dünyasındaki on-on iki ailenin denetlediği uyuşturucu ticareti ve 1970'li yılların ortalarında Meksika'ya giren miktar hakkında da benzeri bir tahminde bulundular.[67]

Yasadışı sektörlerde biriken servet birkaç kişinin elinde toplandıkça, örgütlü suçun ekonomik, siyasal ve askeri gücü de bütün 1970'li yıllar boyunca görülmemiş ölçüde gelişme gösterdi. Bu güçlü ekonomik temel olmaksızın Sicilyalı ve Kolombiyalı mafya şeflerinin, 1970'lerin ortaları ile 1983 yılı arasında, anti-mafya kampanyaları düzenleyen siyaset ve adalet dünyasının önde gelen kişilerini öldürtebilmeleri düşünülemezdi.

Bugün suç gruplarının ellerinde bulunan yüzmilyonlarca dolar, suç dünyasının patronlarının, ekonominin en üst düzeylerinde faaliyet gösteren banker ve işadamlarına olan geleneksel bağımlılık ilişkilerinin de değişmesine neden oldu. Mafya -İtalya ve ABD'debu adlandırmayı tümüyle hakeden "büyük iş dünyasının" sınırlarına yaklaşmakla, tarihinde yeni bir sayfa açtı.

---

[66] Yabancı Yayınları Dinleme Servisi, Latin Amerika, 3 Haziran 1980, "(Bir) Banka müfettişinin La Ventanilla Siniestra'daki konuşması".

P. A. Lupsha ve K. Schlegel, "The Political Economy of Drug Trafficking: The Herre- ra Organization (Mexico and United States)", *Working Paper,* sayı 2, New Mexico Üniversitesi Latin Amerika Enstitüsü yayını, Albuquerque. New Mexico, Kasım 1980.

Aksini gösterecek pek çok efsane bulunsa da, ABD'de 1970'li yıllardan önce hiçbir mafya şefi ya da örgütlü suç grubu *büyük* güç ve *büyük* zenginlik dünyasına (s. 234) girmeyi başaramamıştı. Bugün, yasadışı sermaye birikiminin büyük ölçüde tamamlanmasından on yıl sonra, işler çok farklıdır. Birkaç yıldan bu yana tanınmış mafya şeflerinin adlan, Amerikanın en zengin insanları arasında görülmeye başlandı.[68] Mafyayla ilişkisi olan Sicilyalı bir finans grubunun elindeki servetin bir milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Yeni İtalyan anti-mafya yasaları sayesinde yapılabilen araştırmalar, duyulmamış bir servet yoğunlaşması yaşandığını ortaya çıkarmaktadır; Palermo yakınlarındaki küçük bir kasabanın adı sanı belirsiz bir girişimci mafioso'sunun kişisel servetinin iki yüz elli milyon dolar olduğu anlaşılmıştır -hattâ Kuzey İtalya'da yapılan araştırmalar sırasında daha da büyük miktarlar ortaya çıkartılmıştır.

Uluslararası örgütlü suçun elde ettiği bu kazançlar nasıl kullanılmaktadır? Birkaç yıl öncesine kadar bu soruyu cevaplamak oldukça zordu. Eldeki bilgiler yetersizdir; bir zamanlar bu "kirli para"nın İsviçre bankalarının kasalarına aktığı kolaylıkla söylenebilir. Şimdi ise yakın zamanlarda yapılan ve çok geniş bir alanı içeren kamusal ve özel araştırmalardan elde edilen sonuçlara dayanılarak, geçici ve kabataslak bir tablo çizmek mümkündür.

Önceki bölümlerde, yasadışı servetin birikim hızı ile fiilen var olan yatırım olanakları arasında bir dengesizlik olduğunu belirtmiştik. Olağanüstü miktarlara varan servetler, büyük sermaye yatırımları için gerekli beceriden ve ekonomik ve malî altyapı olanaklarından yoksun insanların elinde son derece hızlı toplandığı için, yatırım mallarına dönüştürülemediler.

Yukarda gördüğümüz gibi, bu kârların şimdiye dek üç ana kanala aktığı söylenebilir. Mâkûl kabul edilebilecek bir oranı, varolan işlerin sürdürülmesi ve genişletilmesinde kullanılmak üzere, yasadışı sektörlere geri dönmektedir. Çok daha büyük bir bölümü meşru ekonomiye -ya suç gruplarının anavatanlarına ya da malların gönderildiği ülkelere yatırılmaktadır. Kural olarak bu para, yatırım için çok az teknolojik engelin varolduğu, kazancı iyi ya da iç rekabetin yüksek olduğu (inşaat, tarım, toptan ticaret, modern hizmet sektörü vs.) sektörlere kaymaktadır.

Ancak, bu yasadışı kazancın en büyük bölümü nakit kaynak olarak kalmakta ve bu kazancın sağlandığı ülkelerin sınırlan dışına çıkartılmaktadır. ABD Senato tutanaklarına göre, 1979 yılında Kolombiya'ya geri dönen 3 milyar "narco-dolar", uyuşturucu kaçakçılarının aynı yıl kazandıkları kârların yansı bile değildi; gri kalanı, deniz aşın yerlere yatırıldı.[69]

Suç dünyasının patronları bu sermaye yatırımlarını verimlilik ve güvenlik gereği, bizzat yönetemezler. Bu iş özel beceriler ister; bu beceriler de, aralarında uluslararası bankaların ve malî ortaklıkların faaliyetlerini yöneten kişilerin de bulunduğu malî toplulukların bazı kesimlerindeki insanlara özgüdür.

1970'li yıllarda suç kökenli sermaye ile malî sermayenin belli bir kesimi arasındaki pek de kolay kurulduğu söylenemeyecek olan ittifak; yasadışı uluslararası pazarları, dünya malî piyasalarında görülen olağanüstü büyümeye paralel biçimde geliştiremedi ve kendi içinde bir Eurodolar piyasası ve "vergi cenneti" yaratamadı.

---

[68] Forbes'a bakın (13 Eylül 1982); E. Mandel'den alınmıştır, *DelightfulMurder.* Londra 1984.

Bugün Eurodolar piyasası, özel uluslararası nakit sermaye için en önemli kaynaktır. Bu piyasa 1964 yılında 14 milyar dolardan 1982 yılında 800 milyar dolara yükselerek baş döndürücü bir gelişme gösterdi.[70] Bu piyasanın en belirgin ayırdedici özelliği, para değişiminin, bu iş için gerekli düzenlemelerin pek azma sahip yerlerde, yani "kıyı bankacılığı" merkezlerinde bile yapılabilir hale gelmesinin yanında, gerçekleştirdiği ticari işlerin boyutu ile bunları gerçekleştirmede gösterdiği sürattir.

Eurodolar piyasası, sadece hacmi ile bile, yasadışı sermayeye görülmemiş ölçülerde gizlenme olanakları sunar. Bir bankaya yatırılan para işletilmek üzere yurtdışına çıktığında, yasadışı kazançlar kaynağı bilinmeden, telefon ve telekslerle dünyanın dört bir yanma yayıldığı için ardında belli belirsiz bir iz bırakarak bir para denizine akar.[71]

Dünyanın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkmış olan ve bütün malî işlemlere resmen gizlilik garantileri veren "kıyı bankalarının" sayısının yaklaşık otuz olduğunu söylersek[72] örgütlü suç ile maceracı malî sermaye arasındaki ittifakın gösterebileceği gelişmeyi kestirebiliriz. Bugün bu ittifak, her yıl Avrupa'daki, Asya'daki ve Karaibler'deki vergi cennetlerine oluk oluk akan yasadışı sermayenin -sadece ABD'deki suç ekonomisinden her yıl ortalama 20 milyar dolar[73]çoğunu elinde bulundurmaktadır.

Örgütlü Suçun Kökleri ve Sonuçları

Büyük ölçekli suçun gösterdiği gelişme, yasadışı dünya ile onun sosyo-ekonomik bağlamı arasındaki ilişkiyi pek çok bakımdan değiştirmiştir. On yıllardır bilim adamları ve sosyal reformcular bir yandan yoksulluk ile toplumsal parçalanma, öte yandan suç ve sapkın/aykırı davranışlar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini vurgulamışlardır.

Son iki yüzyıldır Batı ülkelerinde sanayileşme ile kentleşmenin ortaya çıkardığı yapı ile bugün bazı büyük Asya ve Latin Amerika ülkelerinde ortaya çıkan sözde "modernleşme" biçimleri -toplumsal adaletsizliğin, yoksulluğun ve şiddetin büyümesine neden olan bir "modernleşme"-, sosyo-kültürel parçalanmanın suç artışında önemli bir rol oynadığını hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde göstermiştir.

Gücü, büyük ölçüde terör yaratmaya ve rakipleri ile düşmanlarına karşı acımasızca fiziksel şiddet kullanmaya dayanan örgütlü suçun önkoşulu, belli ölçülerde bir toplumsal parçalanmadır.

Bunun yanında şiddet kullanımı, özel niteliklere sahip bir personelin varlığına bağlıdır tehlikeli görevleri yerine getirirken kendilerinin ve başkalarının hayatlarını ortaya atabilecek insanlar. Bu tür insan malzemesinin varlığı, bizzat sosyo-kültürel değişmenin genel patalojisiyle bağlantılı olan, suç emeği arzının boyutuyla yakından ilişkilidir. Suç grupları/örgütleri güçlerini, kültürel parçalanma sürecinin yarattığı suç işleme ve saldırganlık

---

Bkz. *World Financial Markets* (Morgan Guaranty Trust), 1984.

[71] Bkz. A. R.Abboud, "Eurodolars in Today s World Markets", L. C. Nehrt'in yayına hazırladığı *International Finance tor Multinational Business* içinde, Ders Dışı Eğitim Yayınları, Scranton 1972; ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu Suç ve Suçlular ile ilgili Daimi Alt Komitesi: *The Use ol Offshore Banks and Companies,* Hükümet Matbaası Personel İnceleme yayınları, Washington DC, 1983, s.25.

[72] R. Gordon, *Tax Havens and Their Use by United States Taxpayers: An Overwiev* (ABD Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve İç Vergi Gelirleri Dairesinin isteği üzerine yapılan bir çalışma), 1981.

[73] Bkz. ABD Senatosu, 1983 (yukarıdaki 31. dipnot), III.

eğilimlerini kullanarak elde etmektedirler.

İtalyan göçmenlere dayanan eski tarz Amerikan örgütlü suç dünyasının (New York'taki ünlü "beş aile" ile bütün olarak ABD'de bulunan 24 aile) bugün yaşadığı düşüş kesinlikle, suç olgusunu kendi toplumsal konumlarını iyileştirmenin bir yolu olarak gören genç Italo-Amerikan gangsterlerinden üye kazanmakta karşılaştığı güçlüklerden doğmaktadır. Italo-Amerikalı genç nesiller, bu yüzyılın başlarından itibaren ekonomik olarak hızla üst basamaklara tırmandılar ve bu durum, suç gruplarının örgütlerinin saflarında oluşan boşlukları doldurmalarını iyiden iyiye zorlaştırdı. Büyük bölümüyle 1920'li ve 1930'lu yıllarda oluşan bu grupların üyelerinin yaş ortalaması son derece yüksekti 60'ın üstünde.[74]

Sicilya ile Kuzey Amerika arasındaki uyuşturucu ticaretinden bugün en büyük payı, 1960'lı ve 1970'li yıllarda ABD'ye geldiklerinde Italo-Amerikan suç emeğindeki açıkla karşılaşınca, İtalya'nın geri kalmış yörelerinden gizliden gizliye suç için insangücü "ithalatını" örgütlemek durumunda kalan göçmen aileleri almaktadır.[75]

Sosyo-ekonomik parçalanma ile örgütlü suçun ortaya çıkışı arasındaki ilişkileri değerlendirirken, ne geçen yüzyılda var olan yerel ekonomik geri kalmışlığın, toplumsal ve kurumsal parçalanmanın Çinli "gizli cemaatlerin" ve Güney İtalya mafyasının[76] gelişiminde oynadığı rolü, ne de Kolombiya'da *la violencia*'nın yarattığına benzer etkiyi hafife almalıyız.

Yine de bütün bu değerlendirmeler, son birkaç yıla damgasını vuran en önemli yeni özelliklerden birinin, suç olgusu ile sosyo-ekonomik parçalanma arasındaki şu klasik ilişkinin öne çıkması olduğu gerçeğini gizlememelidir.

En güçlü suç gruplarının, ekonomik ve toplumsal süreçleri, bu süreçler tarafından belirlendiklerinden daha büyük ölçüde etkileyebilecekleri görülmüştür (ve görülmektedir). Suç grupları/örgütleri, şimdiye dek bunlardan uzak kalabilmiş yerlerde bile, giderek daha çok bölgeyi *marjinalleştirmekte* ve *harabeye çevirmektedir.*

Bunu en iyi, 1970'li yıllar boyunca mafyanın Kuzey İtalya'da gösterdiği yayılma ve genişleme süreci örneklemektedir. Örgütlü suç Kuzey İtalya'nın ekonomik, toplumsal ve siyasal yapısı içinde de bilinen şiddet eylemlerini sergileyerek, hatta zengin ve istikrarlı bölgeleri bile parçalanma tehditine maruz bırakarak ve korku salarak, doğup büyüdüğü toplumsal zemini yeniden üretebileceğini gösterdi.

Örneğin Verona, bir zamanlar, mafyanın anayurdu olan Güney İtalya kentleri ile hiç benzerliği olmayan bir yerdi. **Gecekonduların pek büyük bir alanı işgal etmediği, özellikle tehlikeli olabilecek marjinal mahallelerin bulunmadığı, gelişmiş ve iyi örgütlenmiş bir kentti. Halkının, sivil ve dinsel hayata katılmak gibi sağlıklı bir geleneği vardı.** Ancak, Verona'da 1970'li yılların ortalarında ortaya çıkan gizli bir eroin dağıtım ve satış şebekesi, hızla diğer yerlerdekine benzer sonuçların dogmasına yolaçtı.

Toplumsal dokuda parçalanmalar ortaya çıktı. Gençlik suçları gittikçe daha çok yaygınlaştı. Bazı mahallelerde **siyasal ve dinsel hayattaki kollektif faaliyetlerde azalmalar görüldü.** Verona'da yaşayan insanların geleneklerinde görülmedik biçimde, düzen güçleri ile işbirliği

[74] New York Polis Müdürlüğü, Örgütlü Suç Üzerine Rapor.
75

Kitabın yazarının New Jersey polis müdür yardımcısı J. Dintino ile olan konuşmasın

yapmakta isteksizlik ve onlara karşı bir düşmanlık duygusu kendini gösterdi. Uyuşturucu pazarı, eroinden kazanılan paranın değerlendirilmek üzere yeniden dolaşıma sokulduğu yarı resmî "karanlık" yatırım alanlarının dogmasına neden olarak yerel ekonomiyi etkisi altına almaya başladı.

Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri

Örgütlü suç, demek ki köklerinden kendisini özgün çevresi dışında da yeniden üretebilecek kadar belirgin bir biçimde kopmuştur. Her şey bir yana, ekonomik varlığının gelişmiş bölgelere nazaran hâlâ çok daha etkin bir güç olduğu azgelişmiş bölgeleri nasıl etkilemektedir?

Uyuşturucu kaynaklı ekonomilere ev sahipliği eden Sicilya, Calabria, Türkiye ve diğer on ya da gelişmekte olan onbeş ülke ve bölgenin, yasadışı yollardan kazanılmış büyük miktarlardaki sermayenin meşru ekonomi sektörlerine yatırılmasından ekonomik gelişme bakımından bir kazançları olduğu doğru mudur?

Şimdiye dek bu konuda, sözünü edebileceğimiz sistematik araştırmalar yapılmamıştır. Ancak, Kolombiya ve İtalya'nın güneyinde *(Mezzogiomo'da)* bu konuda varolan verilerden yola çıkarak durumun genel bir taslağım çizmek mümkündür.

İtalya'da 1970'lerde suçlu ailelerinin şirketlerinin doğrudan denetimi altındaki etkinliklerin coğrafi alanını genişletmeleri ve yasadışı lobilerle her zamankinden daha yakın bağlar oluşturmaları sayesinde mafyanın gücünün bütün İtalya'ya yayıldığı görülmüş olsa da; hâlâ özellikle Güneyin belli bölgelerinde güçlü olduğu göze çarpmaktadır.

Şu halde mafyanın varlığı ile geçen yüzyıldan bu yana İtalya'daki bölgesel ekonomik gelişme oranları/düzeylerinde görülebilecek farklılıklar arasında bir ilişki kurmak mümkün müdür? Evet, bu iki olgu arasında negatif bir ilişki vardır.

Güneyin, mafyanın varlığının en kesin olduğu yöreleri, üretim ve yatırım bakımından en yüksek büyüme oranlarına sahip yerler değildir. Geçen onbeş yıl içinde güneyin en yüksek büyüme oranına sahip iki bölgesi (Apulia ve Abruzzo) aynı zamanda gerek örgütlü gerek sıradansuç oranlarının *Mezzogiomo*'nun tümü itibarıyla en düşük olduğu bölgelerdi. Tipik "mafya bölgeleri" -Calabria, Sicilya ve Campania-, İtalya'nın her yerinde ekonomik bir büyümenin gözlendiği zamanda ekonomik durgunluk ya da düşüş yaşadılar.[77]

Meşru ekonomideki mafya şirketleri ve yatırımları, şimdiye dek, mevcut mafya-dışı şirketlerin yanısıra ortaya çıkmadılar, genellikle onları yerlerinden ettiler: "Kotalar" ödemek, en kârlı pazarlardan ve kamu ihalelerinden uzak durmak, mafyanın "koruma" şemsiyesi altında bulunan coğrafi ve ekonomik alanlarla ilgili programlarını uygulamaktan vazgeçmek suretiyle mafya kapitalizmine malî kaynak sağlamak zorunda bırakıldılar.

Kolombiya'da yasadışı yollardan elde edilen servetin ekonomi üzerindeki etkileri daha derin ve karmaşık olmuştur. 1970'lerin başından 1982'ye kadar neredeyse on yıllık bir sürede "narco-dolarlar"ın ülke ekonomisine akışı, ödemeler dengesi açısından, enflasyonun düşmesine ve ülkenin dış borçlarının dengelenmesine yardımcı olan bir gelir kalemi

---

[77] G. Beccatini ve G. Bianchi, "Sulla multiregionalitâ dello sviluppo economica Italiano". *Note economiche,* 5-6,1982, s.27-28.

oluşturmuştur.[78]

Ne var ki bu olumlu etkiler, yarattığı diğer sonuçların ağırlığı ile dengelendiler; Kolombiya ekonomisi dış dünyaya gittikçe daha fazla bağımlı duruma geldi; uyuşturucu kaçakçılarından yüzde alan (yalnızca 1980 yılında 100 milyon dolara yakın rüşvet dağıttıkları anlaşılan)[79] siyasal seçkinler yoldan çıktılar, yozlaştılar ve ulusal banka sistemi giderek daha savunmasız bir hale geldi.

Kolombiya'daki banka sistemi gerek iç gerekse dış işlemler bakımından son derece hassas bir konumdadır. Bir yandan ülke ekonomisinin meşru ve gayrı meşru sektörleri arasında bir köprü oluşturan ve bu nedenle müşterilerinin (ve idari görevlilerinin) yaptığı işlere özgü son derece ciddi risklerden payına düşeni üstlenmek zorunda olan bu banka sistemi; öte yandan Kolombiya'nın bellibaşlı bankalarının Karaibler'deki şubelerinden altısının kurduğu "Panama bağlantısı" sayesinde, uluslararası malî çevrelerin "en sıcak" bölgesiyle yakın bağlara sahiptir.

Örgütlü Suçla Mücadele Yöntemleri

Yasadışı yollardan kazanılmış servet ile uluslararası finans dünyası arasındaki bu bağlantılar, yasadışı pazarların ve suç örgütlerinin/şirketlerinin bugün sahip oldukları karmaşıklık ve bağımsızlık düzeyleri veriliyken, bu gelişmeyi karşılayabilecek etkin yöntemlerin neler olabileceğini düşündürmektedir. Son onbeş yıldır yaşanan deneyim, büyük ölçekli suça karşı tek bir ülkeden başlatılacak mücadele ile anlamlı sonuçlar elde edebilmenin mümkün olmadığını göstermiştir. ABD bunun en öğretici örneğidir. Türk hükümeti ile diğer Batılı yönetimlerin etkin işbirliği sayesinde 1970'li yılların başlarında Türkiye'de haşhaş üretimine son verdikten sonra Amerikalılar kendilerini Güneydoğu Asya'dan yapılan eroin ve Meksika'dan yapılan eroin ve marihuana ithalinin yarattığı sorunlar ile karşı karşıya buldular. Meksika hükümetinin işbirliği sayesinde uyuşturucu akışını azaltmayı –Meksika'nın ABD ulusal eroin pazarındaki payı 1975 yılında % 90'dan 1980 yılında % 30'a düşmüştür[80] bir kere daha başardıktan sonra bu kez (Pakistan ve Afganistan'ın çalkantılı kabile bölgelerinde üretilen Güneybatı Asya eroini ile Latin Amerika ve Karaiblerden gelen kokain akışıyla uğraşmak zorunda kaldılar.

ABD yetkililerinin çabalan sadece, 1970'den bugüne kadar ülkedeki eroin arz ve talebini belli bir düzeyde tutmaya ve yeni öğrenci kuşaklarında marihuana tüketimini azaltmaya yetti.[81]

Bu arada, gördüğümüz gibi uyuşturucu bağımlılığı sorunu ve örgütlü suç, bütün dünyaya yayıldı. Örgütlü suç "yatay olarak" malî spekülasyon olgusuyla "dikey olarak" adi suçlar ve gençlik suçları ile bütünleşti. Yasadışı pazar da giderek bütünleşti.

Bu gelişmeler suç sorununa tamamen farklı bir boyut kazandırırken, onunla mücadele etmek için yeni olanaklar da getirmektedir. Çok sayıda ülke bu sorundan doğrudan etkilendikçe, uluslararası işbirliği yönünde de baskılar olmaktadır. Etkili karşı önlemleri araştırırken bizi yönlendirecek olan ilkeler, büyük ölçüde, karşımızdaki suç türünü nasıl çözümlediğimize

---

3* Bkz. "Colombian Paso", *International Currency Review,* cilt 16. sayı 1,1984

79 Bkz. P. Lernoux. "Corrupting Colombia", *İnquiry,* 30 Eylül 1979. s. 14-17 ve *Ne w York Times,* 30 Nisan 1980.

80 ABD Dışişleri Bakanlığı, "International Narcotics Control", *Gistöe,* Ağustos 1960.

81 Ulusal Uyuşturucu Kullanımı Enstitüsü, *National Survey on Drug Abuse: Main Findings.* Hükümet Matbaası, Washington DC 1982.

bağlıdır. Bu Sonsöz'ün amacı, her şeyden önce artık karşımızdakinin, klasik ceza hukuku araçlarıyla önlenebilecek ve cezalandırılabilecek saf ve basit bir "yasaları çiğneme" olayı ya da "suç davranışı" olmadığını göstermektir.

Karşımızdaki sorun suçla ilgili olmaktan çok, aslında ekonomik bir olgudur. Darbeyi asıl yapılara ve güç merkezlerine, piyasalara, bankalara, birikmiş sermayeye ve sorunların sürerek daha ağırlaşmasına yolaçan kurumsal yapılardaki bozulmaya vurmalıyız.

Ulusal yargının yetki alanını bazı ülkelerde cesaret verici sonuçlar getiren yasa dışı yollardan kazanılmış servetin haczedilmesini sağlayacak önlemlerin alınabilmesine olanak verecek kadar genişletmek, doğrudan bir mücadele yöntemi olabilir. Bu tür önlemlerin neler olabileceği, İtalya'daki anti-mafya yasasının -La Torre yasası-ilk iki yıldaki uygulamalarından çıkartılabilir. Bugüne dek yasadışı yollardan kazanılmış 500 milyon dolara el kondu; bu miktarın yarısı, biri Kuzey'de diğeri İtalya'nın Güneyinde gerçekleştirilen iki operasyonda ele geçirildi.

Yetkililer, servetlerine el koyma yoluyla suç gruplarının temel var olma nedenlerine, yani suç konusundaki yasaları çiğneyerek kazanç sağlama amaçlarına bir darbe indirmektedirler.

ikinci bir yöntem, yasal malî piyasa ile "kirli" para piyasası arasında daha güçlü barikatlar oluşturmak için uluslararası işbirliği yapılmasıdır. Son yıllarda bu iki tür para piyasası öncelikle "kıyı bankacılığı", İkincisi ise, yasadışı değişim ağının köşe başlarını tutmuş olan Euro-dolar piyasalarında iş yapan bir dizi banka aracılığıyla birbirlerine bağlanmıştır.

Burada büyük ölçekli suç dünyasına karşı mücadelede, yeni bir uluslararası malî düzene her zamankinden daha büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü günümüzün devasa malî piyasası açısından bakıldığında ne denli mütevazı görünürse görünsün, yasadışı piyasanın varlığı, sonuçlarını kimsenin öngöremeyeceği -ve unsurlarını dünya malî sistemindeki çelişkilerin oluşturacağı bir zincirleme reaksiyonda katalizör rolü oynayabilir.

Büyük ölçekli suç dünyası ile bağlantısı olan girişimcileri sistemin içine katarak maceracılık ve anarşiden kaynaklanan yeni gerginlikler ve yıkımlar getiren yasadışı sermaye, dünya malî sistemini çökertecek bir patlamaya yol açacağı korkusunu pek çok insanın yüreğine salan bir tehdit unsurudur.

Yakın tarihte üç büyük bankanın (1974'de Franklin National Bank, 1980'de Nugan Hand Bank ve 1982'de Banco Ambrosiano) iflas etmesi, uluslararası iş hayatının daha yaygın olarak bilinen "tehlike hat"larına girmelerinden ya da başka nedenlerden çok yasadışı malî işlemlerine ve "vergi cenneti" uygulamalarına yoruldu.

(ilk ikisini içerebilecek) bir üçüncü yöntem de, büyük ölçekli suça karşı uluslararası bir anlaşma yapılması olabilir. Böyle bir anlaşma, her bir ülkenin üstleneceği eylemlerin geçerli olacağı alanı ve amaçlarını belirleyebilir ve en az düşmanın kullandığı kadar hareketli ve çevik güçlerle suça karşı savaşın sürdürülmesini sağlayabilir.

sh: 239-259

Kaynak: PINO ARLACCHI Mafya Ahlâkı Ve Kapitalizmin Ruhu, Orijinal İsmi: Mafia Business The Mafia Ethic and the Spirit of Capitalism, trc: Bahadır Sina Şener, 1. BASKI , İletişim Yayınlan, 1991, İstanbul

ÖLÜMSÜZLÜĞE KARŞI EBEDİYET

HANNAH ARENDT,
The Human Condition,

Bir yandan bu dünya işlerine her türden etkin katılımın öle yandan nihaî vargısı tefekkür olan saf düşüncenin birbirlerinden tamamen farklı iki merkezî İnsanî ilgi konusunu oluşturmaları, "düşünce insanları ile eylem insanlarının farklı yollar izlemeye başlamaların"dan,[82] yani Sokratik okulda siyasî düşüncenin ortaya çıkışından beridir şu ya da bu biçimde kendini duyurmaya başlamıştır. Ne var ki filozoflar, siyasetin doğası gereği insanın daha ulvî nitelikli etkinlikleri için bir alan oluşturmadığını keşfetmekle –kanıtlanabilir olmasa da bu keşfin ilk kez Sokrates tarafından yapılmış olması mümkündür–, derhal, bilinene eklenecek yeni bir şey değil, polis'i yöneten ilkenin yerini alabilecek daha yüksek bir ilke bulmuş olduklarını düşündüler. Biraz yüzeysel olacak ama bu iki ilke arasındaki farklılığı, hatta belli ölçülerde birbiriyle çeliştiklerini göstermenin en kestirme yolu, ölümsüzlük ile ebediyet arasındaki ayrımı hatırlamak olacaktır.

Ölümsüzlük, zaman içinde kaim olmaktır; bu yeryüzü üzerinde ve bu dünya içinde, Yunanlıların anlayışına göre doğaya ve Olimpos'un tanrılarına tanınmış, fani olmayan hayattır. Sürekli yinelene gelen doğa yaşamı ile tanrıların yaşlanmayan ve bitmeyen hayatlarının oluşturduğu bu fonun önünde duran fani [ölümlü] insanlar, ölümsüz ama ebedi olmayan evrenin bu yegâne ölümlüleri, tanrılarının ölümsüz hayatlarıyla, ama ebedî bir tanrının hükmünden yoksun, yüzyüze geldiler. Herodot'a inanacak olursak bu ikisi arasındaki farklılık Yunanlıların kendileri ile ilgili anlayışlarım, filozofların kavramsal belirtikleştirmelerinden, dolayısıyla bu belirtikleştirmenin temelini oluşturan Yunanlıların ebedi olanla ilgili özgül deneyimlerinden önce celbetmiş görünüyor. Görünmez bir Tanrıya inanç ve ibadetin Asyatik biçimlerini ele alan Herodot açık bir şekilde; zaman, yaşam ve evren ötesi olan bu aşkın Tanrıyla (şimdi böyle derdik) karşılaştırıldığında, Yunan tanrılarının *anthropophyeis* olduklarından, insanla sadece aynı biçime değil aynı doğaya da sahip olduklarından sözetmektedir.[83] Yunanlıların ölümsüzlüğe duyduğu ilgi, ölümlü insanların bireysel hayatlarını tamamen kuşatmış olan ölümsüz bir doğa ve ölümsüz tanrılarla ilgili deneyimlerinden ileri gelmekteydi. Herşeyin ölümsüz olduğu bir kosmosa kakılmış, gömülmüş olan ölümlülük hali, insan! varoluşun ayırıcı özelliği olmuştur. İnsanlar "ölümlü"dürler, varlıktaki yegâne ölümlü şeydirler; çünkü hayvanlardan farklı olarak mevcudiyetleri, ölümsüzlüğü sadece döllenme yoluyla garantilenmiş bir türün fertleri

---

82 Bakın; FM. Cornford, "Platonun Devlet'i", *Unwritten Philosoplıy* (1950) içinde, s. 54; "Perikles'n ölümü ve Peloponness Savaşı ile, düşünce insanları ile eylem insanları arasında bir yol ayrımına gelinmiş ve ayrılık gittikçe artarak Stoik bilgenin, kendi ülkesinin yurttaşı olmaktan çıkıp evrenin yurttaşı haline gelişiyle neticelenmiştir".

83 Herodot, Perslilerin "tanrılar hakkında hiçbir tahayyüllerinin bulunmadığı[nı 1, ne tapınakları [nınl ne de sunakları [nın]" olduğunu "böyle şeyler yapmayı da aptallık olarak gördükleri"ıi anlattıktan sonra bu durumun, Perslileriıı "Yunanlılar gibi, tanrıların *anthropophyeis,* insanla aynı hamurdan olduklarına (ya da tanrılarla insanların aynı doğaya sahip olduklarına diye ekleyebiliriz) inanmadıkları"m gösterdiğini söyleyerek açıklamasını sürdürür. Yine Pindar'ın *Carmina Nemaea*'sına (vi.) bakın.

olmalarına dayanmaz.[84] İnsanların ölümlülüğü, doğumdan ölüme anlaşılır bir hayat hikâyesi olan bireysel bir yaşamın, biyolojik hayatın bir neticesi olmasında yatar. Bu bireysel yaşamı diğer bütün şeylerden ayıran, tam söylersek biyolojik yaşamın dairesel hareketini içinden kesen doğrusal bir hareket çizgisidir. Ölümlülük budur; eğer çevrimlerini tamamlarlarsa herşeyin dairesel bir düzende hareket ettiği bir evrende, doğrusal bir hat boyunca hareket ediyor olmak.

Ölümlülerin görevi ve gizil büyüklükleri, varolmalarını hakettirecek, bu sonsuzluk içinde hiç olmazsa bir ölçüde kendilerini evlerinde duyumsayacakları birşeyler –işler, edimler, sözler–[85] ortaya koyabilme yeteneklerinde yatar; ölümlülerin, kendileri dışında herşeyin ölümsüz olduğu bir kosmosta kendilerine bir yer bulmaları ürettikleriyle mümkün olabilirdi. Ölümsüz edimlerde bulunma kapasiteleri ve arkalarında silinmez izler bırakma yetenekleri ile insanlar, bireysel olarak ölümlü olmalarına rağmen kendilerini ölümsüz kılabilir, "İlâhi" bir doğadan olduklarını gösterebilir, kanıtlayabilirlerdi. İnsan ile hayvan arasındaki ayrım, bir tür olarak insanın kendi içinden kurulur; yalnızca en iyi olan, sürekli olarak en iyi ol-mak/duğunu *(aristeuein* [ya da *aristos],* başka hiçbir dilde dengi olmayan bir fiil) kanıtlayan ve "ölümsüz bir namı, fani işlere yeğleyen"dir gerçek anlamda insan; doğanın onlara vereceği zevklerle yetinenler hayvanlar gibi yaşar ve ölürler. Heraklit de bu kanıdaydı;[86] Sokrat sonrası filozoflarda ise bu kanaatin bir dengine rastlamak hemen hiç mümkün olmayacaktır.

Ebediyeti ise, tamamıyla metafizik bir düşüncenin gerçek merkezi olarak Sokrates'in mi yoksa Platon'un mu keşfetmiş olduğu konumuz açısından pek büyük bir önem taşımıyor. Ama büyük düşünürler arasında sadece –pek çok bakımdan olduğu gibi burada da rakipsiz olan– Sokrates'in düşüncelerini kâğıda dökme konusunda asla titizlenmediği düşünülecek olursa ibrenin Sokrates'ten yana ağır bastığı söylenebilir; çünkü açıktır ki bir düşünür kendini ebediyet meselesine ne kadar kaptırmış olursa olsun, düşüncelerini yazmaya oturduğunda aslında ebediyet sorunuyla olan alâkasını kesmekte ve dikkatini düşüncelerinden bazı izler bırakmaya çevirmektedir. Sokrates *vita activa'ya* [87]dalmış ve onun

---

84 Bakın Ps. Aristo *Economics* 1343b24; Doğa, tekerrür *(periodos)* yoluyla türün sonsuzluğunu garantiler, ama bireyin sonsuzluğunu garantilemesi mümkün değildir. Aynı düşünceye *On the Soul* 415bl3'de rastlamaktayız; "Canlılar için yaşam, varolmaktır".

85 Yunancada "iş" ile "edim" kelimeleri arasında bir ayrım yapılmaz; yeterince devamlılık arzediyor ve hatırlanacak kadar da azametli iseler her ikisine de cıgıı denmektedir. Ne zaman ki filozoflar, ya da daha ziyade sofistler "sonsuz ayrımlar" da bulunmaya, yapmak ile eylemeyi *(poiein* ile *prattein)* birbirinden ayırmaya başladılar, bu fiillerin isim halleri olan *poicmata* ile *pıag/nata* daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı. Homer, Platon'da (Platon, *Charmides* s. 16 Ye bakın) "insanı meseleler'i en iyi ifade eden ve zahmet ile boşunahk gibi anlamsal bağlaşıkları olan *pragmata* kelimesini bilmiyordu. Herodot'ta da *pragmata* kelimesinin aynı anlamsal bağlaşıklara sahip olması mümkündür (örneğin karşılaştırın i. 155).

86 Heraklit, fragman. B29 (Diels, *Fragmente der Vorsokratiker* (4. baskı, 19221).

87 **Vita Activa** terimini, üç temel İnsanî etkinliği, **emek, iş ve eylemi** ifade etmek amacıyla öneriyorum. Bunların her biri, yeryüzündeki hayatın insana içinde [o şartla] verildiği temel durumlardan birine karşılık geldiği için aslîdirler.

süreklilik [kazandırma] tarzını ve potansiyel ölümsüzlüğü seçmiştir. Kesin olan tek bir şey varsa o da ebediyet ile filozofun yaşamına olan ilginin sadece Platonda, yurttaşın yaşam tarzıyla, *biospolitikos*'la, ölümsüzlük arayışıyla kaçınılmaz olarak çelişkili ve çatışmak olarak göründüğüdür. Platon'da *arrheton* ("dillendirilemeyen"), Aristo'da *aneu logou* ("söz-süz") olarak tanımlanan, daha sonraları da paradoksal unne stans ("burada olmak") tabiriyle karşılanan, filozofun ebediyetle olan deneyimi; filozofun [Platon kastedilmiyor ç.n.], onu hemşehrilerine bağlayan boyunduruktan kendini kurtararak mağarayı tam bir "tek (il)lik" halinde, yani eşliksiz ve müridsiz terkettiği Platon'un Repub/ic'indeki Mağara meselinden bildiğimiz gibi, olsa olsa İnsanî meselelerin oluşturduğu bir alanın ötesinde ve insan çoğulluğunun dışında vaki olabilirdi.

Siyaseten söylersek, eğer ölmek "insanlar arasında olmaktan çıkmak" anlamına geliyorsa, ebediyetle olan deneyim de ölmenin bir şekliydi; onu gerçek ölümden ayıran tek şey son olmayışmdaydı, çünkü hiçbir canlı varlık gerçek ölümü belli bir zaman zarfında sürdüremez. Ortaçağ düşüncesinde *vita contemplativa*'yı *vita* activa'dan ayıran da kesinlikle budur.[88] Ancak belirleyici olan şu ki, ölümsüzlükte yaşantılananın tam tersi olan ebediyet deneyiminin karşılık geldiği hiçbir etkinlik türü bulunmadığı gibi, ne olursa olsun herhangi bir etkinliğe de tahvil edilebilmesi mümkün değildir; çünkü kişinin kendi içinde kelimelerle süregelmekte olan düşünme faaliyetinin bile onu anlatmakta yetersiz kalacağı, bu deneyimi kesintiye uğratmaktan ve iğfal etmekten başkaca bir işe yaramayacağı açıktır.

Theoria ya da "tefekkür", çok çok ölümsüzlüğe yorulabilecek diğer bütün nüfuzlu tutumlardan farklı olarak ebediyet deneyimine verilen addır. Filozofların ebediyeti keşfetmelerinde, ola ki polis'in ölümsüzlük ya da hatta kalıcılık açısından bir talih olup olmadığı konusunda duydukları son derece haklı şüphelerin de yardımı olmuş olsun ve yine

---

Emek; büyümesi, metabolizması ve mukadder çöküşü, yaşam süreci içerisinde emek yoluyla aynı anda üretilen ve beslenen hayatî zorunluluklara bağlı, insan bedeninin biyolojik [yaşam] sürecine karşılık gelen bir etkinliktir. İnsanın emek harcama/çalışma durumu hayatın kendisidir.

İş; İnsanî varoluşun, türün sürekli yinelenegelen hayat döngüsüne kakılmamış, ölümlülüğü bu döngüyle telâfi edilemeyen doğa dışı oluşuna karşılık gelen bir etkinliktir. İş, doğal çevrenin tümünden tamamen farklı, "yapay" bir şeyler dünyası oluşturur. Her bireysel hayat, bu dünyanın sınırları içinde kaimdir; oysa bu dünyanın kendisi bütün bu sınırların aşılması ve geride bırakılması anlamını taşır. İnsanın iş durumu dünyasallıktır.

Şeylerin veya maddenin aracılığı olmadan, doğrudan insanlar arasında geçen yegâne etkinlik olan **eylem,** insanın çoğulluk durumuna, yeryüzünde İnsan'ın değil insanların yaşadıkları ve bu dünyadan oldukları gerçeğine karşılık gelir. İnsanlık durumunun bütün bu saydığımız yanları siyaset ile belli ölçülerde rabıtalı olmakla birlikte, bütün siyasî hayatın koşulunu özellikle bu çoğulluk durumu oluşturmaktadır -sadece conditiosine quanon [olmazsa olmaz] değil, ama conditio per quam'dır da [onu olanaklı kılan ya da ancak onunla olanaklı olduğu koşul], Ondandır ki, belki de bildiğimiz en siyasî halk olan Romalıların dilinde, "yaşamak" ve "insanlar arasında olmak" (inter homines esse) ile "ölmek" ve "insanlar arasında olmaktan çıkmak" (inter homines esse desinere) sözcükleri eşanlamlı olarak kullanılmaktaydı. Ama insanın eylem durumu, en temel haliyle Kitab-ı Mukaddes'in Yaradılış bölümünde zımnen bulunmaktadır ("Tanrı onları kadın ve erkek olarak yarattı"). Velev ki insanın yaratılışı hakkındaki bu hikâyenin, Tanrı ilk olarak Erkeği (Adam), "onları" değil "onu" yarattı diyen, dolayısıyla insanoğlunun çokluğunu, çoğalma[sı]na bağlayan hikâyeden ilke bakımından ayrı olduğunu anlayalım. (Bu eserin [HANNAH ARENDT, İnsanlık Durumu] sh: 17-18

88 Atıf Hobbes'adır, *Leviathan,* Kısım I, bölüm 13. (Yapı Kredi Yayınları, çev. Semih Lim).

ola ki bu keşfin şoku, filozofların, aksi halde bu sayede Antik-kent devleti ile onu esinleyen din ile açıktan bir zıtlaşmaya girecekleri kesin ölümsüzlük peşindekilere gurur ve kibirle tepeden bakamayacakları kadar ezici olmuş olsun; yine de ebediyetin, ölümsüzlüğe karşı beslenen her türden özlemin üzerinde sağladığı nihai zaferin müsebbibi, felsefî düşünce değildir. Roma İmparatorluğunun çöküşü, ölümlülerin elinden çıkma hiçbir işin ölümsüz olamayacağını açık biçimde göstermiştir. Buna, onun yerini ezelî bir bireysel hayatın aldığını müjdeleyen, Batı insanlığına has bir din olarak Hıristiyanlığın doğuşu eşlik etmiştir. İkisi birlikte, bu dünyada ölümsüzlük arayan her çabayı abes ve gereksiz bir duruma sokmuşlar; ve *vita activa* ile *bios politikos'u* tefekkürün beslemeleri haline getirmeyi öylesine iyi başarmışlardır ki, modem çağda sekülerin yükselişi ve bunun doğal sonucu olarak eylem ile tefekkür arasındaki hiyerarşinin tersine dönmesi bile, *vita* activa'dan doğmuş olan ve onun merkezini oluşturan ölümsüzlük arayışını unutulmaktan korumaya yetmemiştir.

Sh: 32-37

Kaynak: HANNAH ARENDT, İnsanlık Durumu, Orijinal İsmi, The Human Condition, trc: Bahadır Sina Şener, 1. BASKI İletişim Yayıncılık Kasım 1994, İstanbul

HAKİKAT/DOĞRULUK VE SİYASET

Bu deneme Eichmann in Jerusalem'in savaş suçlusu Eichmann'ın 1961 yılında İsrail'de yapılan duruşmasını New Yorker adına izleyen Arendt'in 1963 yılında basılan kitabı yayınlanmasının ardından ortaya çıkan sözde bir tartışma vesilesiyle yazılmıştır. Yazının amacı, daha önce farketmediğim ve vesilesini aşan bir öneme sahip görünen, birbirleriyle alakalı olsalar da farklı iki konuya açıklık getirmektir. Birinci konu, gerçeği söylemenin her zaman meşru olup olmadığı sorusu ile ilgilidir –Ben "Fiat veritas, et pereat mundus"a **[doğruluk yerine gelsin de isterse dünya yıkılsın]** kayıtsız şartsız inandım mı?

İkinci konu "tartışma"da söylenen hayret verici yalanlardır; hem yazdıklarımla hem de bildirdiğim gerçeklerle ilgili yalanlar. Bu yazıda dile getirilen düşünceler, bu konulan karşılama amacına yöneliktir. Bu arada belki de bütün düşünümlerin gerçek yurdu olan geçmiş ile gelecek arasındaki yarığın içine çekildiğinde son derece topik bir mevzunun başına neler geldiğinin örneği olmak gibi bir yarara da sahip olacaktır. Okur bu yarık hakkında kısa ve hazırlık niteliğinde bir değerlendirmeyi Önsöz'de bulabilir.

Bu yazıda dile getirilen düşünceler malum bir konu hakkındadır. Hakikat ile siyasetin birbiriyle uyuşmayan kavramlar olduğundan kim senin bir şüphesi yoktur ve bildiğim kadarıyla hiç kimse **"doğruluğu" siyasi erdemler arasında saymamıştır.**

Yalan sadece siyasetçinin ya da demogogun değil, devlet adamlığı zanaatının da her zaman için gerekli ve haklı bir gereci olarak kabul edilmiştir. Bu neden böyledir?

Gerek siyasi alanın, gerekse hakikatin ve doğruluğun[89] itibarı açısından bunun anlamı nedir?

Güçsüzlük hakikatin, aldatmak iktidarın özünde mi vardır?

Doğan ve ölen –yani hiçlikten geldiklerini ve kısa bir süre sonra tekrar oraya döneceklerini bilen varlıklar olarak– insanlara, İnsan yaşamının başka alanlarından çok daha fazla varoluş gerçekliği tanıyan kamu alanında güçsüz kalan bir hakikatin gerçekliği nedir?

Son olarak, güçten yoksun bir hakikat, hakikate itibar etmeyen bir iktidar kadar alçakça değil midir?

Bunlar rahatsız edici sorular, ama onları yaratan da konu ile ilgili sahip olduğumuz güncel yargılardır.

Bu gündelik, beylik yargılara bunca geçerlilik veren şeyi hala şu eski Latince deyişle özetlemek mümkün gibi görünmektedir; *"Fiat justitia, et pereat mundus":* **"Dünya yıkılsa, adalet yerini bulmalıdır".** Bu sözlerin 16. yüzyılda yaşamış muhtemel sahibi (V Charles'ın halefi I. Ferdinand) bir yana konulursa, bu vecizeyi şu retorik soru dışında anan çıkmamıştır:

---

89 Hakikat (ve) doğruluk, "truth, truthfulness"; gerçek ve gerçeklik, "real, reality" kavramlarının karşılığıdır. Bu kavramlar ve karşılıkları hakkında bk: Harun Tepe, *Doğruluk ya da Hakikat,* Ark Yayınları.

Dünyanın bekası sözkonusu olduğunda, adil[90] olmak gerekir mi?

Bu sorudan duyduğu hoşnutsuzluğu gözünü kırpmadan dile getiren yegane büyük düşünür Kant olmuştur. Şöyle diyor Kant: **"Bu darbımeselde kastedileni günlük, sıradan dille ifade edersek, denilen şudur: Karşılığında dünyadaki bütün namussuzların ortadan kalkması gerekse bile, adalet hâkim kılınmalıdır".** Adaletten yoksun bir dünyada yaşamanın hiç bir kıymeti olamayacağına göre, "ilahlar ne kadar kurban isterse istesinler...fiziki sonuçları ne olursa olsun, (bu, Arendt) insan hakkının aziz tutulması şarttır".[91] Fakat bu cevap saçma değil mi?

Varlığı esirgemek, her şeyin -her erdemin ve her ilkenin- önünde gelmez mi?

Dünya tehlikede olacak da [erdemler ve ilkeler] birer boş kuruntu olmayacaklar, mümkün mü?

17. yüzyıl neredeyse oy birliğiyle her commonwealth'in ödevi, Spinoza'nın kelimeleriyle "kendi güvenliğinden daha büyük hiç bir yasa"[92] tanımamak derken haklı değil miydi?

Adaletin yerine yalın varoluşu aşan her ilkeyi koymak mümkündür ve biz onun yerine hakikati/doğruluğu geçirirsek -*"Fiat veritas, et pereat mundus"*- bu eski veciz söz kulağa daha anlaşılır gelecektir. Şayet siyasi eylemi amaç-araç kategorisine göre anlarsak, sadece görünüşle paradoksal olan şu sonuca bile varabiliriz: -Acımasız mantığıyla savları, saçmalıklarını iyiden iyiye belli ettikleri uç noktalara kadar taşımaktan asla kaçınmamış olan Hobbes'un çok önceleri işaret ettiği gibi- Yalan söylemek pekala doğruluğu aramanın koşullarını oluşturmaya ya da güvence altına almaya hizmet edebilir.[93] Ekseriyetle şiddet araçlarını ikame amacıyla kullanıldığı için yalan, siyasi eylemin mühimmatında yeralan

---

90 Justice. Platonun Devi el çevirisindeki "doğruluk ve eğrilik", kavramlarının İngilizceleri "justice ve unjustice'dir. Konuyu Platonun Türkçe çevirilerinden takip etmek isteyecek okurun bu durumu gözönünde bulundurması kanımızca uygun olur -çn.

91 Eternal Peace, *Ek l.*

92 Burada Spinoza'nın *Polilical* İrecıfise'mdan alıntı yapıyorum, zira *libertas philo sophandi'yi* yönetimin gerçek hedefi yapan Spinoza bile böylesine radikal bir görüş ileri sürmek zorunda kalmıştır

93 Leviathan'da (bölüm 4 6) Hobbes şu açıklamayı yapıyor: "Zira, doğru felsefeyi bile yasalar aleyhine öğretenlerin itaatsizliği meşru biçim de cezalandırılabilir" (Yapı Kredi Yayınları, çev. Semih Lim, s .4 7 4). Peki, "serbest zaman felsefenin anası ve Commowealth de barışın ve serbest zam anın anası değil midir"? Ve bundan commonwealth 'in, barışın temelini oyan bir hakikati/doğruyu bastırdığında felsefenin çıkarına [uygun] davranmış olacağı son ucu çıkmaz mı?

Bu anlamda hakikat anlatıcısı kendi ruhunun ve bedeninin selam eti için son derece elzem olan bir girişime elvermek üzere "yanlış felsefe olduğunu" bildiği şeyleri yazmaya karar verir. Bu yüzden Hobbes, ona göre "Sokrates'in yazgısının kendi başına da gelebileceği korkusunun " (Yunanlıların, Arendt] dinine uyan ve dinen de doğrulanan hır şey olduğuna hükmeden" herkesi Aristocu olarak görmüştür. Koşullarını sadece kasıtlı söylenen yalanlanıl oluşturduğu her hakikat araştırmasının/arayışının kendi yenilgisiyle neticelenebileceğim Hobbes bir an olsun düşünmüş değildir. Gerçekten de o zam an herkes Hobbes'un Aristosu gibi bir yalancıya dönüşebilir, Hobbes'un mantıksal fantazilerinden doğan bu hayal bir yana, elbette gerçek Aristo, Sokrates'in kaderiyle karşılaşma tehlikesi hasıl olduğunda Atina'yı terkedecek kadar bir duyarlılığa sahipti; Aristo yanlış olduğunu bildiği bir şeyi yazacak kadar adi biri olmadığı gibi, bayatta kalma sorununu savunageldiği her şeyi yok ederek de çözecek kadar aptal değildi.

nispeten zararsız bir araç olarak görülmeye yatkındır.

Bu durumda o eski Latince söze yeniden bakıldığında şöyle şaşırtıcı bir şey görülecektir: Hakikati dünyanın bekasına kurban etmek, başka herhangi bir ilke ya da erdemi kurban etmekten daha da nafile bir girişimdir. Çünkü pekala kendimize özgürlük ve adalet gibi nosyonlardan yoksun bir dünyada yaşamaya değip değmeyeceğini sormaya gerek duymayabiliriz, ama garip olan o ki çok daha az siyasi bir idea olan hakikat sözkonusu olduğunda, bu mümkün değildir. Varolmak, mevcudiyeti sürdürmektir sözkonusu olan, ve içindeki ölümlülerin kısa yaşam sürelerini aşmaya yazgılı insani dünya, Herodot'un ilk kez bilinçli olarak üzerine aldığı işi, -yani λεγειν τα εοντα, olanı anlatmak- yapmaya istekli insanlar olmadan payidar kalamazdı. Olduğu gibi olup bitenlere tanıklık etmek isleyen insanlar olmasaydı kalıcılık, varolma sebatı [diye bir şey] anlaşılır bile olmazdı.

Hakikat/doğruluk ile siyaset arasındaki çatışmanın hikayesi, eski ve karmaşık bir hikayedir. Bu konuda yapılacak basitleştirmelerin ya da ahlaki suçlamaların bize bir faydası olmaz. Tarih boyunca hakikati arayanlar ve anlatanlar yaptıkları işin ne denli tehlikeli olduğunun farkındaydılar; dünyanın akışına müdahalede bulunmadıkları sürece gülünç durumlara düştüler. Hatalarından ve yanılgılarından kurtarmaya çalıştıkları için hemcinslerinden kendilerini ciddiye almalarını isteyen kimselerse yaşamlarını tehlikeye attılar: Platon mağara meselinin sonunda “böyle birini ellerine geçirecek olsalar, derhal öldürürlerdi” diyor. Ne başta sözünü ettiğimiz Latince deyiş, ne de kentin/devletin bekası sözkonusu olduğunda başka suçlar arasında yalan söylemeyi de zımmen ya da alanen haklı gösteren geç döneme ait teorilerden herhangi biri, hakikati anlatan kişi ile yurttaşları arasında varolan bu Platoncu çatışmayı açıklayamaz. Platon’un hikayesinde düşman lafı geçmez; yığın mağarada sadece görüntüleri seyrederek barış içinde yaşamaktadır; ne bir eylemde bulunurlar, ne de bu yüzden binlerinin tehdidine maruz kalırlar. Topluluk üyelerinin hakikati ve hakikati anlatanları en belalı düşmanları olarak görmek için bir nedenleri yoktur ve Platon da onların aldanma ve yalana duydukları bu habis sevgiye dair bir açıklamada bulunmaz. Şayet Platon’u siyaset felsefesindeki meslektaşlarından biriyle -örneğin, ancak “hiç kimsenin kazancına veya keyfine ters düşmeyen gerçekler (in) herkesçe benimseneceğini)” ileri süren Hobbes ile (ki Hobbes bu önermeyi Leviathan’ın son cümlesi yapacak kadar önemli bulmuştur) - karşılaştırma imkanımız olsaydı, kazanç ve keyif sözlerine diyecek bir şeyi olmazdı, ama herkes tarafından benimsenebilecek bir hakikat türünün varolduğu iddiasıyla uyuşması sözkonusu olamazdı. Kendini tarafsız bir gerçeğin, “insanların ilgi ve çıkarlarına mazhar olmayan konular”ın varlığıyla -örneğin “kimsenin hevesinin, kazancının ya da hırsının önüne dikilmeyen, çizgiler ve şekiller doktrini, matematik gerçek ile- avutan Platon değil Hobbes’tur. Çünkü şöyle yazmaktadır Hobbes: “Hiç şüphem yoktur ki, ***bir üçgenin iç açılarının toplamı bir karenin iki açısına eşit olmalıdır*** fikri eğer herhangi bir kimsenin egemenlik hakkına veya egemenlik sahibi insanların çıkarma aykırı bir şey olsaydı, doğruluğu tartışılmasa bile, ilgili kişinin elinden geldiği ölçüde, bütün geometri kitaplarının yakılması suretiyle yeryüzünden silinirdi”.[94]

Hobbes’un matematik aksiyomu ile Platon’un filozofunun idealar göğüne yaptığı seyahatten dönerken beraberinde getirdiği varsayılan insan davranışları için doğruluk ölçütleri arasında belirgin bir farklılık bulunduğuna kuşku yoktur ve matematik gerçeğin aklın gözünü bütün

---

[94] Age., bölüm 11.

gerçekleri görmeye hazır hale getireceğine inanan Platon bile bunun farkında değildir. Hobbes'un verdiği örnek bize nispeten zararsız görünmektedir; insan aklının daima "bir üçgenin iç açılarının toplamı iki dik açıya eşittir" türünden aksiyomatik önermeler ileri sürebileceğini ve "bütün geometri kitaplarını yakınanın" bu açıdan bir etkisinin olamayacağını hepimiz kabul etmeye hazırızdır. Ama bilimsel önermeler sözkonusu olduğunda tehlike hayli artar; tarih şimdikinden farklı bir gidişat izlemiş olsaydı, Galile'den Einstein'a dek bütün modern bilimsel gelişme hiç gerçekleşmeyebilirdi.

Hakikatin insana verilmediğine ya da açık edilmediğine inanan modern çağ, Leibniz'den bu yana matematikle, bilimle ve felsefeyle ilgili hakikatleri olgusal hakikatlerden ayırarak, rasyonel hakikat gibi genel bir başlık altında toplamıştır. Meşruluğunu tartışmadan, kolaylık olsun diye bu ayrımı aldım. Biz burada siyasi iktidarın hakikate ne gibi bir zarar verebileceğini araştırdığımız için meselelere felsefi değil, siyasi nedenlerle bakıyoruz. O yüzden "hangi hakikat" sorusunu bir yana koyabilir ve kelimeyi herkesin anladığı anlamıyla almakla yetinebiliriz. Şayet olgusal hakikatleri -örneğin Sovyet Rusya'nın tarih kitaplarının hiç birinde yer almayan Troçki adlı birinin Rus Devrimi'nde oynadığı rol gibi son derece mütevazi gerçekleri- düşündüğümüzde, rasyonel hakikatle karşılaştırıldığında olgusal hakikatlerin ne denli kırılgan bir yapıya sahip olduklarını farketmemek mümkün değildir. Üstelik -birlikle yaşayan ve eyleyen insanların kaçınılmaz olarak yarattıkları sonuçlar olan- olgular ve olaylar, siyasi alanın tam da dokusunu oluşturduklarına göre, bizim burada daha çok olgusal hakikatle ilgilenmemizden daha doğal bir şey olamaz. (Hobbes'un diliyle söylersek) ***Dominion*** [iktidar] rasyonel hakikatlere saldırdığında deyim yerindeyse kendi domain'ini [sınırlarını/alamını] aşmış olur, oysa olguları çarpıttığında ya da yalan söylediğinde kendi çöplüğünde savaşmaktadır. Olgusal hakikatlerin iktidarın saldırılarını savuşturma şânsı gerçekten de son derece düşüktür; her zaman için dalaverelerle sadece bir süre için değil, sonsuza dek dünyanın dışına atılma tehlikesi vardır. Olgular ve olaylar, insan aklının yarattığı -en kurgusal olanları da dahil- teorilerden, keşiflerden ve aksiyomlardan sonsuz kere daha kırılgandırlar; durmadan değişen insan işleri alanında ortaya çıkarlar ve bu akışta insan zihninin nispeten kalımlı yapısından daha kalıcı başka hiç bir şey yoktur. Bir kere yitirildiklerinde hiç bir rasyonel çaba onları bir daha geri getiremez. Şayet failleri gelecek nesillere kalmalarını engellemiş olsaydı -bırakın Platon'un felsefesini- Öklid matematiği ya da Einstein'ın görecelik kuramının zaman içinde yeniden ortaya çıkma şansı pek de fazla olmazdı; ama yine de bu, unutulmuş ya da daha muhtemeli yalanla bertaraf edilmiş önemli bir olgunun bir gün yeniden keşfedilebilme şansından fersah fersah fazladır.

II

Siyasetle en fazla ilgisi olan hakikatler, olgusal hakikatlerdir; ancak hakikat ile siyaset arasındaki çatışma, ilk olarak rasyonel hakikat açısından keşfedilmiş ve seçikleştirilmiştir. Rasyonel olarak doğru bir önermenin zıttı, bilimlerde olduğu gibi ya yanlıştır veya bilgisizlikten ileri gelir, ya da felsefede olduğu gibi yanılsama veya kanı* durumundadır.

(*) Opinion (doksa): Burada ve sonra Türkçe söyleyişe uygun olarak "görüş, kanaat, kanı, sam 'dan biriyle karşılanacaktır -çn.

Kasıtlı olarak yapılan yanlışın, yani düpedüz yalanın sadece olgusal önermeler alanında yeri vardır ve garip olan o ki Platon'dan Hobbes'a dek hakikat ile siyaset arasındaki bu antagonizm üzerinde dönüp duran tartışmalarda hiç kimse bugün bildiğimiz şekliyle örgütlü

yalanın hakikate karşı uygun ve elverişli bir silâh olabileceğini aklına bile getirmemiştir. Platon'da gerçekleri söyleyen kimsenin yaşamı tehlikededir; artık bir yazar olan Hobbes'da ise kitapları yakılmakla tehdit edilir; ama tek başına yalancılık gibi bir şey sözkonusu değildir. Platon'un kafasını meşgul edenler yalancılar değil, sofistler ile bilgisizlerdir ve yalan ile yanılgıyı -yani "isteyerek ve istemeden yapılan ya da söyleneni; ψευδος'i[95]"-birbirinden ayırırken**, "domuz gibi cehalet içinde yüzenler"e yalancılardan çok daha sert bir tutum göstermesi anlamlıdır.**[96] Bunun nedeni, kendi çöplüğünde şansım arayan bir yalancının durumundan farklı biçimde, bütün kamu alanına hakim olan örgütlü yalanın henüz bilinmemesi olabilir mi?

Yoksa Zerdüştilik dışında büyük dinlerden hiç birinin "yalan yere tanıklık etmek" haricinde, başlı başına "yalan söylemek" gibi bir şeyi büyük günahlar listesine almamış olmasının da bunda bir payı var mıdır?

Yalan söylemek ancak Püriten ahlakın ortaya çıkmasıyla ciddi suçlar arasına dahil edilmiştir; ve Püriten ahlakı da, ilerlemesi, bilim-adamlarının sözlerine mutlak itimad edilebilir kişiler olması gibi sağlam bir temel üzerinde temin edilmiş örgütlü bilimin doğuşuyla çakışmaktadır.

Her ne ise, hakikat ile siyaset arasındaki çatışma, tarihsel bakımdan diyametrik olarak birbirine zıt şu iki yaşam tarzından doğmuştur; ilk olarak Parmenides, sonra da Platon tarafından yorumlandığı şekliyle filozofun yaşamı ile yurttaşın yaşam tarzı. Kendisi de sürekli bir akış halinde olan beşeri maslahat hakkında yurttaşların durmadan değişen görüşlerine karşın filozofun ileri sürdüğü gerçekler tam da doğaları gereği ebedi olan ve o nedenle beşeri maslahata istikrar kazandıracak ilkelerin çıkartılmasına kaynaklık edebilecek şeylerle ilgilidir. Bu anlamda hakikatin karşıtı, yanılgı ile bir tutulan ve bu çatışmaya siyasi yakıcılığını veren, kanaate/görüşe biçilen işte bu aşağı konum olmuştur; zira bütün iktidarların vazgeçilmez öngereklilikleri arasında yer alan hakikat değil, görüştür. James Madison bir zamanlar "bütün hükümetler kanılara dayanır" demişti ve en otokratik yönetici veya liran bile yandaşlarının desteği olmadan ne iktidara gelebilir ne de iktidarda kalabilirdi. Aynı mantıkladır ki beşeri maslahat alanında, geçerli olmak için "görüşler cenahı"ndan desteğe

---

95 [Yunanca] (Bilerek ya da bilmeden yapılan, söylenen) yanlış (dolayısıyla hem "yalan" hem "yanılgı".

96 Kimsenin bana bir daha Platon un "soylu yalan"ın mucidi olduğunu söylemeye kalkmayacağım umuyorum. Bu inanç, Platon'un mitlerinden birinden - ψευδος - ke masalı- ψευδος olarak söz ettiği Devlet'deki hayati öneme sahip bir pasajın (4140 yanlış okunmasına dayanmaktaydı. Bu Yunanca kelime yerine göre -Platon hata/yanlış ile yalanı birbirinden ayırmak istediğinde, Yunancanın özellikle-rinden dolayı "iradi" ve "iradi olmayan" ψευδος dan söz etmek zorunda kalıyordu- "faraziye", "hata/yanlış" ve "yalan" anlamlarına geldiği için, söz konusu metin Comford'da "cesur bir icad hamlesi" halini almış ya da Eric Voegelin tarafından *(.Orda and History: Plato and Aristotle,* Louisiaıa State University, 1957, cilt 3, s. 106) hicvi bir icad olarak okunmuştur; bunun hiç bir hal ve şartta bizim anladığımız manada yalan söylemenin tavsiye edilmesi şeklinde anlaşılması mümkün değildir. Şüphesiz Platon düşmanların ve delilerin kandırılması için zaman zaman yalan söylenmesinden yanaydı; örneğin *Devlet* 382'de şöyle diyor; Onlar "sadece hekimin elinde ... tıb alanında ... yararlıdır" ve hakim/egemen de polisin hekimidir (388). Ama mağara metaforunun aksine bu pasajlarda herhangi bir ilke bulunmamaktadır.

ihtiyaç duymayan her mutlak hakikat iddiası, bütün siyasi yaşamı ve hükümetleri kökünden sarsar. Hakikat ile kanı arasındaki bu antagonizma, felsefi hakikat için en uygun konuşma şekli olan "diyalog" ile, bugün "demagog" diyeceğimiz kimselerin yığını ikna ederken kullandıkları "retorik" tarzındaki iletişim biçimleri arasında varolan bir antagonizma olarak (özellikle Gorgias'da) Platon tarafından daha da geliştirilmiştir.

Geleneğin kökeninde yeralan bu çatışmanın izlerim modern çağın ilk evrelerinde de görebiliriz, ama aynı şeyi içinde yaşamakta olduğumuz dünya için söylemek kolay değildir. Örneğin Hobbes'da hala "iki çelişik yeti" arasında bir karşıtlık bulunduğunu görürüz: "Sağlam muhakeme" ile "güçlü hitabet"; birincisi, "hakikat ilkelerine, diğeri ise insanların farklı ve değişken çıkarlarına, duygularına .... ve kanaatlarına dayanır".[97] Yaklaşık yüzyıl kadar sonra Aydınlanma Çağı'nda bu izler tamamen olmasa da hemen hemen ortadan kalkmış, ama buna rağmen sözkonusU Antik antagonizmanın yine de varlığını sürdürdüğü yerlerde vurgu başka bir noktaya kaymıştır. Lessing'in şu sözlerinin ***"Sage jeder,*** was ***ihm Wahrheit dünkl, und die Wahreit selbst sei Gott empfohlen"*** ("Bırakın herkes doğru sandığı şeyi söylesin, asıl hakikati de tanrıya emanet edin") modern öncesi felsefe için şöyle bir anlamı olurdu: İnsan hakikati [almaya] muktedir değildir; demek ki insanın hakikat diye bildiği her şey salt kanılardan (...) ibarettir. Oysa Lessing için tam tersi bir anlamı vardı: Tanrıya şükürler olsun ki Hakikati bilmiyoruz; hatta ***jubilation note'***- un -birlikle yaşayan insanlar için insan söylevinin sahip olduğu bitip tükenmez zenginliklerin, Tek Bir hakikatten sonsuz kere daha büyük anlam ve önem taşıdığına dair içgörünün- bulunmadığı yerde bile, insan aklının zayıflığına duyulan inanç, 18. yüzyıldan itibaren hiç bir şikayet veya yakınma konusu olmadan her yere hakim olmuştur. Kant'ın görkemli eseri ***Critique of Purc Reason***da [Arı *Usun Eleştirisi,* çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınları.] bunu görebiliriz; burada akıl kendi sınırları ile yüzyüze gelir. Madison'un kelimelerini duyar gibiyizdir. Madison pek çok kereler şunu vurgulamıştır: "Tek başına kaldığında insan aklı da tıpkı insanın kendisi gibi ürkek ve ihtiyatlıdır; ne kadarı bir araya gelirse, kendine güveni de o ölçüde artar".[98] Bu tarz düşünceler, sözlü ve yazılı basında düşünce özgürlüğü uğruna verilen ve başarılı sayılabilecek mücadelede, bireyin kendini ifade hakkını öne çıkartan görüşlerden çok daha büyük bir rol oynamışlardır.

İnsan aklının yanılmazlığına hala inanmakta olan ve ekseriyetle yanlış olarak düşünce ve konuşma özgürlüğünün şampiyonu ilan edilen Spinoza, "her insan(ın) kendi düşüncelerinin efendisi olması(nın) geri alınamaz doğal bir hak" olduğunu, "herkesin zihni(nin) kendine ait" olduğunu ve beyinlerin, damak zevkleri kadar birbirlerinden farklı olduğunu öne sürmüş ve buradan şöyle bir sonuca ulaşmıştı: "ortadan kaldırılamayacak olanı tanımak en iyisidir" ve özgür düşünceyi yasaklayan yasalar olsa olsa "düşündüğü ile söylediği birbirini tutmayan insanlar" yaratabilir, dolayısıyla "iyi imanın çürümesi"ne yolaçar, "sadakatsizliği....besler". Ne var ki Spinoza hiç bir yerde konuşma/ifade özgürlüğü talebinde bulunmaz; insan aklının başkalarıyla iletişim kurma, bu yüzden kendi uğruna bir açıklık ihtiyacı içinde olduğu savının da Spinoza'da yeri yoktur. Hatta insanın iletişim ihtiyacını; düşüncelerini [kendine] saklayamamasını ve sessiz kakmamasını, filozofta bulunmayan "bayağı zaaflar"dan sayar.[99] Kant ise tersine "insanı düşüncelerini kamuya anlatma özgürlüğünden yoksun bırakan bir dış

---

97 *Leviathan,* Sonuç bölümü.

98 The Federalist, *no.49.*
99 Theologico-Political Treatise, *bölüm 20.*

güç(ün), ***onu aynı zamanda düşünme özgürlüğünden de mahrum"*** ettiğini (italikler sonradan eklenmiştir) ve düşüncelerimizin "doğruluğu"nun yegane garantisinin, "birbirimize karşılıklı olarak düşüncelerimizi ilettiğimiz kimselerle birlikle deyim yerindeyse bir topluluk oluşturmamıza" bağlı olduğunu belirtmiştir. Yanılabilir olan insan aklı, ancak "kamusal olarak kullanabilirse" iş görebilir ve bu, hala "vesayet" altında bulunup akıllarını "başka birinin yönlendiriciliği" olmadan kullanamayan kimseler için de, sonuçlarını görmek ve kontrol etmek için "iyi okuyan bir kamu" ya ihtiyacı olan "alim" için de aynı oranda geçerlidir.[100]

Bu bağlamda Madison'un sözünü ettiği sayı/çokluk sorunu özel bir önem taşımaktadır. Rasyonel hakikatten kanılara doğru gerçekleşen kayma, tekil haldeki insandan çoğul haldeki insana bir kayma anlamına gelir; bu da Madison'un sözünü ettiği sadece tek bir kişinin aklının "sağlam muhakemesine itibar edilen bir alandan, birey(ler)in "aynı kanıları taşıdıklarına inandıkları kimseler"e bel bağlamakla bir "kanı/görüş gücü"nün berkitildiği bir alana doğru kaymanın olduğu anlamına gelir. (Geçerken belirtelim, bu sayının ille de kişilerin çağdaşlarıyla sınırlı olması gerekmiyor). Madison hala yurttaşların yaşantısını oluşturan çokluk halindeki bu yaşamla, bu tarz düşüncelere "itibar etmemek durumunda olan" filozofun yaşamını birbirinden ayırır. Ama bu ayrımın pratik hiç bir sonucu yoktur, çünkü "Platon'un 'felsefi krallar soyu' ne kadar mümkünse, filozoflardan oluşan bir ulus da o kadar mümkündür".'[0] Geçerken şunu da belirtelim ki, bu "filozoflardan oluşan ulus" anlayışı, Platon için daha terimlerde bir çelişki arzederdi, zira Platon'un bariz tiranik özelliklerinin yanında bütün siyaset felsefesi, hakikatin yığın arasında ne elde edilebilir ne de iletilebilir bir şey olabileceği yargısına dayanmaktadır.

Filozofun hakikati ile pazar yerinde dillendirilen görüşler arasındaki bu Antik antagonizmanın son izleri de içinde yaşadığımız dünyada ortadan kalkmıştır. 17. yüzyıl siyaset düşünürlerinin kafasını hala çok fazla meşgul eden vahiy dininin hakikati ile, yalnız durumdaki insana görünen filozofik hakikatin, dünya işleri ile artık bir alakası kalmamıştır. Birincisi açısından bakıldığında kilise-devlet ayrılığı barış getirmişti; İkincisine gelince, o da uzun zaman önce iktidar iddiasında bulunmaktan vazgeçmiştir -tabii bunu söylerken, modern ideolojilerin birer felsefe olarak görülmemeleri gerekir; kaldı ki zaten bu ideolojilerin savunucuları onların birer siyasi silah olduklarını açıkça ifade etmektedirler ve "hakikat" ve "doğruluk" sorunları ile bir alıp veremedikleri yoktur. Gelenek çerçevesi içinde düşünen biri bu durum karşısında şöyle bir sonuca varma hakkını kendinde görebilir: Eski çatışma sonunda halledilmiş; özellikle de bu çatışmanın kökenindeki neden, yani rasyonel hakikat ile görüş arasındaki çatışma ortadan kalkmıştır.

Ne yazık ki bu iş o kadar kolay değil; zira bugün büyük ölçekte tanık olduğumuz siyaset ile olgusal hakikat arasındaki çatışmada da -en azından bazı bakımlardan- son derece benzer özellikler olduğu görülüyor. Muhtemelen eskiden de dini ya da felsefi konularda bunca farklı görüşün varlığına müsamaha gösterilmezdi, ama bugün belli bir grubun kazancına ya da keyfine ters düştüğünde, olgusal hakikate daha önceleri olmadığı kadar düşmanlık reva görülmektedir. Elbette devletlerin her zaman sırları olmuştur; her hükümet belli bilgileri sınıflamak, bunları kamunun ilgi ve dikkatinden saklamak durumundadır; ve bu sırları ifşa edenlere her zaman vatan haini muamelesi yapılmıştır. Beni bunlar ilgilendirmiyor. "Olgular"

---

100 Bakili; "Aydınlanma Nedir? " ve "Kendini Düşüncede Yönlendirmek Ne Demektir?"

derken herkesin bilgisi dahilinde olan şeylerden söz ediyorum, ama ne var ki bu olguların gayet başarıyla ve ekseriyetle de kendiliğinden bir şekilde kamu önünde tartışılmalarını tabu addedip, yasaklayanlar ve onlara sır olmadıkları halde sanki sırmış gibi yaklaşanlar da bu olguları bilen aynı kişiler olabilmektedir. Bu durumda bu olguların dile getirilmesi, ateizm ya da bir zamanlar garip bir görüngü olarak görülen başka bir sapkınlığı vazetmek kadar tehlikeli olmaktadır ve ideolojik bir yönetim tarafından tiranik bir biçimde yönetilmekte olan ülkelerde de aynı durumla karşılaşmamız olayın önemini arttırmaktadır. (Hit- ler Almanya'sında ve Stalin Rusya'sında varlıkları hiç de sır olmayan toplama ve imha kamplarından sözetmek, anti-semitizm, ırkçılık ve komünizm üzerine "heretik" [sapkın] görüşler ileri sürmekten bile daha tehlikeli bir işti). Hatta şu daha da rahatsız edicidir: Hür ülkelerde müsamaha ile karşılanan nahoş olgusal hakikatler, bilinçli ya da bilinçsiz olarak ekseriyetle kanaat haline getirilmektedir; Almanya'nın [Alman halkının] Hitler'i desteklemesine, Fransa'nın 1940'da Alman orduları önünde çökmesine, Vatikan'ın İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı politikalara, bütün bu olgusal hakikatlere sanki birer yazılı tarih konusu olarak değil de, görüş meselesiymiş gibi bakılmaktadır. Örnek olarak verdiğimiz bu olgusal doğrular doğrudan siyasal konularla ilgili olduğundan, buradaki sorun müşterek olan ve müştereken kabul edilmiş bir gerçeklik çerçevesi içinde iki yaşam tarzı arasında belki de kaçınılması mümkün olmayan bir gerilimden daha fazlasını içermektedir. Burada sözkonusu olan şey, bu müşterek ve olgusal gerçekliğin bizatihi kendisidir ve birinci derecede siyasi bir sorundur. Bu noktada, eski ve modası geçmiş gibi görünen "görüşlere karşı hakikat" sorununu ele almak yararlı olabilir. Zira felsefi hakikatle karşılaştırıldığında temellendirmeye çok daha elverişsiz olmakla ve bunun yanında herkesin kavrayış alanı içinde yer aldığına da kuşku bulunmamakla beraber, pazar yerinde dillendirilen olgusal gerçeği benzer bir kader bekliyor gibidir; yani yalan ve kasti yanlışlarla değil, görüşlerle karşıt düşmek.

Öyle ki hakikati anlatanın bakış açısından bakıldığında olguyu görüşe dönüştürme, aralarında varolan ayrım çizgisini flulaştırma eğilimi, hakikati söyleyenin karşı karşıya olduğu ve en berrak ifadesini mağara meselinde bulan şu eski belalı çıkmazdan daha az sorunlu değildir: Ebedi fikirler göğüne yalnız yaptığı seyahatten dönen filozof, bulduğu hakikati yığına aktarmayı dener. Ama sonuçta olan şudur: Bu hakikat, filozof açısından birer yanılsamadan ibaret olan çok sayıda farklı bakış açısı arasında silinip gider ve kesinlikten uzak bir görüş düzeyine düşer. Öyle ki mağaraya geri dönüldüğünde hakikat δοκει μοι kılığında ("bana öyle geliyor ki") ortaya çıkar; yani tam da filozofun bir kerede ve sonsuza dek ardında bırakmayı umduğu o malum kılıkta. Öle yandan olgusal hakikatin anlatıcısını çok daha vahim bir durum beklemektedir. Beşeri maslahat alanının dışındaki yerlere yaptığı bir seyahatten dönmez o; kendini bu dünyada bir yabancı olduğu düşüncesi ile avutamaz; ne de bizlerin eğer hakikat diye bir şey olacaksa, onun hakikatinin bu dünyaya ait olmadığı fikriyle kendimizi teselli etmeye hakkımız vardır. Şayet -bedenin gözleriyle görülen ve tanıklık edilen hakikatler olan- olgular hakkında yaptığı basit açıklamalar kabul görmezse, her türden hakikati inkar etmenin ya da saptırmanın siyaset alanının doğasından ileri gelen bir özellik olabileceği kuşkusu doğar. Bu durumda sanki insanlar, onun boyun eğmez, kaba, iknaya gelmeyen inatçılığı ile uyuşabilecek durumda değillerdir. Eğer hal böyleyse, işler Platon'un sandığından bile daha umutsuzdur, zira Platon'un yalnız haldeyken keşfedilen ve gerçekleştirilen hakikati, tanımı gereği yığının alanını, beşeri maslahatın dünyasını aşar. (Filozofun, yalıtılmış haldeyken kendi hakikatini beşeri maslahata dayatacak bir ölçüt olarak

kullanma, yani felsefi hakikatle içkin olarak bulunan aşkınlığı, diğer ölçütleri ölçtükleri nesneler yığınından ayıran tamamen farklı türde bir "aşkınlık" ile eşitlemek iğvasına, diğer insanlardan yalıtılmış bir halde olduğu için kapıldığı düşünülebilir. Yine beşeri maslahat alanına yabancı, dolayısıyla beşeri maslahat alanıyla ilişkisi zihni bir karışıklık ve şaşkınlık geçirmeden anlaşılamayacak bir alandan türetildiği için, yığının bu ölçüte bir direniş göstermesi de yine anlaşılır bir durumdur). Felsefi hakikat alenileştiğinde doğasını değiştirir ve kanı halini alır. Çünkü sadece doğru bir μετiχβασις εις αλλο γένος.,[101] yani bir akıl yürütme tarzından bir diğerine değil, bir insani varoluş tarzından bir başka insani varoluş tarzına geçiş sözkonusudur.

Oysa olgusal gerçek her zaman başka insanlarla ilişkilidir: Yığının yer aldığı olaylarla ve şartlarla bağlantılıdır; olgusal gerçeği tanıklar kurar ve tanıklığa bağımlıdır; özel alanda ortaya çıksa bile, ancak üzerinde söz söylendiği ölçüde vardır. Doğası gereği siyasidir. Birbirlerine karıştırılmaması gerekse bile olgular ile görüşler antagonistik değildir; aynı alana aittirler. Olgular görüşlere bilgisel dayanaklarını verirler; ve farklı ilgiler/çıkarlar ile tutkuların telkin ettiği görüşler de birbirlerinden son derece farklı olabilir. Ama yine de olgusal gerçekliğe saygılı oldukları müddetçe meşrudurlar. Olgusal bilgilenme olmadığında ve olgular ihtilaf konusu haline geldiğinde, kanaat [görüş] özgürlüğü de bir tuluattan ibaret kalır. Demek ki olgusal hakikat, tıpkı rasyonel hakikatin felsefi kurgusal düşünceye bilgisel dayanağını vermesi gibi siyasi düşünceye bilgisel temelini verir.

Öte yandan görüşten ve yorumdan bağımsız olgular var mıdır?

Gelmiş geçmiş hemen bütün tarihçiler ve tarih filozofları, önce yalın oluş ve olayların yarattığı kaos içinden seçme yapmak (ki elbette bu seçimin ilkeleri olgusal veriler değildir), sonra da olgunun ilk ortaya çıkışıyla hiç bir alakası olmayan, ancak belli bir bakış açısından anlatılabilecek bir hikaye yaratmak zorunda olmaları itibarıyla, olguları yorum yapmadan araştırmanın imkansız olduğunu göstermediler mi?

Tarih bilimlerinde içkin olarak varolan bu ve benzeri büyük karmaşaların birer gerçek olduğuna hiç şüphe yok. Ancak bunlar, olgusallık diye bir meselenin varlığına karşı bir sav olma niteliği taşımadıkları gibi; olgu, kanaat ve yorum arasındaki sınırları flulaştırmayı haklı kılma aracı ya da tarihçinin olguları istediği gibi manipüle etmesinin bir özürü olarak da kullanılamazlar. Her kuşağın kendi tarihini yazma hakkı bulunduğunu teslim etsek bile, bu onların olguları kendi bakış açılarına göre yeniden düzenlemeye hakları olduğu anlamına gelmez. Gerek bu noktayı örneklemesi açısından gerekse konuyu daha fazla uzatmamak için bir hikayeyi anmak isterim: 20'li yıllarda diye başlar bu hikaye, ölümünden kısa bir süre önce Clemenceau, Birinci Dünya Savaşını kimin başlattığı meselesi üzerine Weimar Cumhuriyetinin bir temsilcisi ile dostça bir sohbete girer. "Size göre" der Clemenceau "geleceğin tarihçileri bu netameli ve ihtilaflı konu hakkında ne düşünecekler?

"Temsilci şöyle cevap verir: "Onu bilmem, ama Belçika'nın Almanya'yı istila ettiğini söylemeyeceklerinden eminim". Bizim burada ele aldığımız veriler, tarihsiciliğin en uç ve sofitike müridleri tarafından bile tahrifi imkansız görülen türde amansız maddi verilerdir.

4 Ağustos 1914 gecesi Alman birliklerinin Belçika sınırını geçtikleri olgusunu tarihten silmek

101 Yunanca 1 başka cinse (türe) geçiş.

için tarihçilerin kaprisinden çok daha fazlasının gerekeceği kesindir; buna ancak bütün uygar dünya üzerinde kurulacak bir iktidar lekelinin gücü yetebilir. Ama böyle bir iktidar tekeli anlaşılır olmaktan çok uzaktır ve bu konularda söylenecek son sözü (ister ulusal ister toplumsal) olsun eğer iktidarın çıkarları ve ilgileri belirleyecek olursa, olgusal hakikati nasıl bir kaderin beklediğini hayal bile etmek güçtür. Bu nokta bizi, siyasi alanın doğası gereği bütün biçimlerinde hakikat [meselesi] ile savaş halinde olabileceğine dair beslediğimiz şüpheye, dolayısıyla da olgusal hakikate bağlı kalmanın bile [günümüzde] neden siyaset karşıtı bir tutum olarak düşünüldüğü sorusuna geri götürmektedir.

III

Rasyonel hakikatin tersine, olgusal hakikat ile kanaat arasında antagonistik [bir ilişki] bulunmadığını söylediğimde, gerçeğin yarısı dile getirmiş oldum. Bütün hakikatler -sadece türlü çeşitleriyle rasyonel hakikat değil, olgusal hakikatler de- ***ileri sürdükleri geçerlilik iddiaları*** bakımından görüşün karşıtıdırlar. Hakikat kendi içinde "zorlayıcı" bir unsur barındırır ve kişilik zaafiyetinden ziyade sürekli bir tür zorlama altında yaşamaktan kaynaklanan gerginlik hali çok zaman profesyonel hikaye anlatıcıları arasında esef uyandırıcı ölçülerde bariz tiranik eğilimler doğmasına neden olabilmekledir. "Bir üçgenin iç açılarının toplamı, bir karenin iki açısının toplamına eşittir"; "dünya güneş etrafında dönmektedir"; "yanlış yapmaktansa, yapılan bir yanlışa katlanmak evladır"; "1914 Ağustos'unda Almanya Belçika'yı istila etti"; bunlar tarzları itibarıyla son derece farklı [önermelerdir], ama doğru olarak kabul edilip, öyle oldukları söylendiğinde, anlaşma, çekişme, görüş ya da rıza konusu olmamak gibi bir ortak özelliğe sahiptirler. Onları [doğru olarak] kabul edenlerin gözünde, aynı önermelerde bulunanların sayısına bağlı olarak değişmezler; iknanın da caydırıcılığın da faydası yoktur, çünkü önermenin içeriği ikna edici değil, zorlayıcı mahiyettedir. (O yüzden Platon ***Timaeus da*** hakikati algılamaya ehil olanlarla doğru görüşler ileri sürenler arasına bir çizgi çeker. Birincilerde hakikati algılayan organın (nous) uyanık olmasını öğrenim sağlar ve elbette burada bir eşitsizlik iması vardır; ılımlı bir zorlama biçiminin varolduğu da söylenebilir. Oysa İkinciler sadece ikna edilmişlerdir. Platona göre birincilerin görüşleri değişmez niteliktedir, oysa İkinciler her zaman için kafalarını değiştirmeye ikna edilebilirler.[102]) Mercier de la Riviere'nitı bir zamanlar matematik gerçekler hakkında ileri sürdüğü şey bütün hakikat türleri için geçerlidir: *"Euclide esi un veritable despote; et les verites gedmetriques quil nous a transmises, sont de s lois verİtablement despotiques."[* Fransızca] Eukledes gerek bir buyurgandır; bize ilettiği geometri doğruları da gerçekten buyurgan yasalardır] Buna çok benzer bir biçimde Grotius da yüzlerce yıl önce -mutlak prensin iktidarını sınırlandırmak arzusuyla- şunu ileri sürmüştü: **"Tanrı bile iki kere ikinin dört etmemesini sağlayamaz".** Siyasi iktidarın karşısında Grotius hakikatin zorlayıcı gücünden medet ummuştu; yoksa dolaylı yoldan tanrının kadir-i mutlaklığını sınırlandırmaya çalışmıyordu. Bu iki niteleme iktidarın bakış açısından hakikatin nasıl salt siyasi bir perspektiften görüldüğünü ve sorunun sadece, Montesquieu'da *"le pouvoir avrete le pouvoir"*[103] kelimeleriyle ifade edilen check ve balance sisteminde olduğu gibi [güçler ayrılığı

---

102 *timaetus,* 510-Î2.

(*) |Fransızca] Eukledes gerek bir buyurgandır; bize ilettiği geometri doğruları da gerçekten buyurgan yasalardır

103 |Fransızca| erk (güç, iktidar) erki durdurur.

bağlamında] güçlerin sayısını arttırmak suretiyle, anayasayla ve bir haklar bildirgesiyle -yani aslında siyasi alana ait olan ve oradan zuhur eden öğeler ile- değil, siyasal alandan doğmayan, kaynağını bu alanının dışında bulan ve en kötü tiranın iradesinde olduğu gibi yurttaşların arzu ve isteklerinden bağımsız bir şey tarafından da kontrol edilip edilemeyeceği ve kontrol edilmesinin gerekip gerekmediği sorunu olduğunu göstermektedir.

Siyasetin bakış açısından görüldüğünde, hakikatin despotik bir karakteri vardır. O nedenle tekelleri altına alamayacakları zorlayıcı bir gücün rekabetinden haklı olarak korkan tiranlar hakikatten nefret ederler. [Yönetilenlerin] rızasına dayanan ve zorlamadan hazzetmeyen yönetimlerin gözünde ise hakikatin durumu oldukça kararsızdır. Olgular, anlaşma ve rızanın dışındadır ve olgular hakkında konuşan hiç kimsenin -ya da doğru bilgiye dayanan görüş alışverişlerinden hiç birinin- olguların tespitine bir katkısı olamaz. Nahoş bir görüş öne sürmek ya da böyle bir görüşü reddetmek veya onunla uzlaşmak mümkündür, ama nahoş gerçeklerin, düpedüz yalanlar dışında hiç bir şeyin yerinden kımıldatmaya muvaffak olamayacağı çileden çıkartıcı bir dik başlılığı vardır. Sorun şuradadır: Diğer bütün hakikatler gibi olgusal hakikat de tanınmayı isterken mütehakkimdir, tartışmaya meydan vermez. Oysa tartışma, siyasi yaşamın tam da özünü oluşturur. Siyaset penceresinden bakılacak olursa hakikatle meşgul olan düşünce ve iletişim tarzları kaçınılmaz olarak mütehakkimdir; başka insanların görüşlerini dikkate almaz. Oysa görüşlerin dikkate alınması lam anlamıyla siyasi olan bütün düşüncelerin nişanesidir.

Siyasi düşünce temsilidir. Belli bir meseleye farklı bakış açılarından bakarak; o sırada orada bulunmayan kimselerin bakış açılarını kafamda canlandırarak bir görüş oluştururum; yani onları temsil ederim. Bu temsil süreci, başka bir yerde duran, dolayısıyla dünyaya farklı bir açıdan bakan kimselerin görüşlerinin körü körüne benimsenmesi anlamına gelmez; bu ne bir empati, yani başka biri olmak ya da başka biri gibi hissetmek sorunudur, ne de kafa sayısını toplayıp, çoğunluğa katılmak. Burada olan şudur: Fiiliyatta "Ben" olmadan ama kimliğimi/tamlığımı da yitirmeden (var) olmak ve düşünmek. Bir meseleyi zihnimde tartarken ne kadar çok insanın bakış açısını kafamda canlandırır ve şayet onların yerinde olsaydım nasıl hissedeceğimi ve düşüneceğimi ne kadar iyi tahayyül edebilirsem, temsili düşünce yetim de o kadar güçlenecek, nihai vargılarımın, yani görüşümün geçerliliği de o kadar fazla olacaktır. (İnsanların yargıda bulunmasını mümkün kılan "genişletilmiş zihniyet"te sözkonusu olan bu yetidir. Her ne kadar bu keşfinin siyasi ve ahlaki doğurgularım kabul etmemiş olsa da, bu yetiyi keşfeden, ***Crilique of Judgement***'ın ilk bölümünde Kant olmuştur.) Görüşün lam da bu oluşma sürecini belirleyen, başka kişilerin yerini alarak düşünen ve aklını kullanan kimselerdir; muhayyilenin bu biçimde kullanılabilmesinin yegane koşulu ilgisiz olmaktır, yani kendi özel çıkarlarından/ilgilerinden kurtulmuş olmak. Bu anlamda bir görüş oluştururken bütün bağlarımı terketsem, tamamiyle yalıtık bir halde olsam bile, felsefi düşüncenin o yalnızlık durumunda, yani sadece kendimle değilimdir; kendimi başka herkesin temsilcisi yapmakla, bu dünyanın evrensel karşılıklı bağımlılığı içinde durmaktayımdır. Şüphesiz bunu yapmayı reddedebilir ve yalnızca kendi çıkarlarıma ya da mensubu bulunduğum grubun çıkarlarına dayanan bir görüş de geliştirebilirim; aslına bakılırsa son derece sofistike kimseler arasında bile, yargıda bulunma konusunda zaafiyet ve muhayyilesizlik yüzünden kendini iyiden iyiye belli eden kör bir inattan daha sık rastlanan bir şey yoktur. Ama tam da görüşün bir niteliği olan "yargıda bulunma", görüşün tarafsızlık derecesine bağlıdır.

Hiç bir görüş kendinden açık ve seçik değildir. Hakikatle değil, görüşle ilgili konularda

düşüncemiz gerçekten de söylemseldir; deyim yerindeyse daldan dala, dünyanın bir bölümünden diğerine atlar, birbiriyle çatışmak her tür düşünceyi dolaşır; ta ki sonunda bu özgüllüklerden belli ölçülerde tarafsız bir genelliğe yükselinceye kadar. İnsan kavrayışının parlaklığına tutulup, tamamen saydam bir hale getirilinceye kadar belli bir konunun her yandan, olası her açıdan görülebilecek kadar açığa çıkartıldığı bu süreçle karşılaştırıldığında, hakikatle ilgili bir önermenin kendine has bir donukluğu vardır. Rasyonel hakikat insanın zihnini aydınlatır; olgusal hakikat ise görüşlere bilgisel dayanaklarını vermek zorundadır. Ama bu hakikatler hiç bir surette karanlık olmasalar da saydam değillerdir ve aydınlanmaya karşı koymak nasıl ışığın doğasında varsa, daha fazla aydınlatılamamak da olgusal hakikatlerin tam da doğalarında var olan bir şeydir.

Üstelik bu donukluk hiç bir yerde, olgularla ve olgusal hakikatlerle karşı karşıya geldiğimizde olduğundan daha bariz ve daha şaşalatıcı değildir, çünkü olguların "öyle olmaları" için hiç bir kesin sebepleri yoktur; başka türlü de olabilirlerdi ve bu can sıkıcı olumsallık, kelimenin tam anlamıyla sınırsızdır. Olguların bu tesadüfi yapıları yüzündendir ki, nasıl modern öncesi felsefe, her zerresine olgusallığın nüfuz ettiği beşeri maslahat alanını ciddiye almaya ya da bu dünyanın seyrini meydana getiren olaylar dizisinin "kasvetli raslantısallığı'nda herhangi bir anlamlı hakikatin keşfedilebileceğine inanmaya yanaşmadıysa, herhangi bir modern tarih felsefesi de yalın olgusallığın zorlu, akla yatkın olmayan dik- başlılığı ile uzlaşabilmiş değildir. Modern filozoflar, keyfi gibi görünen "acaba başka türlü olabilir miydi?" [düşüncesinin] (ki özgürlüğün bedelidir bu) son izlerini de insanların gerçekten özgür oldukları yegane alandan temizlemek için, bir dünya ruhunun ya da maddi koşulların diyalektik zorunluluğundan, değişmez olduğu ileri sürülen ve "insan doğası" diye bilinen bir zorunluluğa dek her çeşit zorunluluktan medet ummuşlardır. Geriye doğru -yani tarihsel bir perspektiften- bakıldığında her olan dizisinin, sanki başka türlü de olabilirmiş gibi göründüğü doğrudur; ama bu optik, ya da daha ziyade varoluşsal bir yanılsamadır: Şayet gerçeklik, herhangi bir verili durumun başlangıcında tanımı gereği içkin olarak varolan diğer bütün varoluş ihtimallerini yoketmemiş olsaydı, hiç bir şey varolamazdı.

Başka bir deyişle olgusal hakikat de tıpkı görüş/kanı gibi kendiliğinden apaçık değildir. Olgusal gerçeğin "o da bir görüş" denilerek itibarsızlaştırılmasının görüş sahiplerinin daha kolayına gelmesinin nedenlerinden biri de bu olabilir. Üstelik olgusal apaçıklığı oluşturan, -güvenilmezliğiyle malul- göz tanıklığı ile kayıtlar, belgeler ve tarihi anıtlardır; bu tanıklıkların hepsinin de "sahte"liğinden kuşku duymak mümkündür. İhtilaf halinde üçüncüsü hariç sadece diğer tanıklara başvurulabilir ve genellikle çoğunluk sağlanarak çözüme varılır; yani tıpkı kanaate dair ihtilaflarda olduğu gibi. Tutulan bu yol hiç bir şekilde tatminkar değildir, zira tanıkların çoğunluğunu yanlış tanıklık etmekten alıkoyacak hiç bir şey yoktur. Aksine belli koşullar altında bir çoğunluğa ait olma duygusu yanlış tanıklığa bile sevkedebilir. Başka bir deyişle olgusal hakikat, kanaat sahiplerinin düşmanlığına maruz kaldığı ölçüde, en az rasyonel felsefi hakikat kadar kırılgandır.

Daha önce olgusal hakikatleri dile getirenlerin Platon'un filozofundan bile daha kötü durumda olduklarım belirtmiştim; kökeni itibariyle onun hakikati âşkın değildir, hatta hepsi de insan eylemine esin kaynağı olabilecek, sonra da bu eylem içerisinde ete kemiğe bürünecek özgürlük, adalet, onur ve cesaret gibi siyasi ilkelerin nispeten aşkın niteliklerine bile sahip değildir. Şimdi bu avantajsız konumun düşündüğümüzden çok daha ciddi sonuçları, yani sadece hakikat anlatıcısı olarak kişiyi değil, -daha da önemlisi- dile getirdiği

hakikatin varlığını sürdürebilme şansını ilgilendiren sonuçlan olduğunu görebiliriz. Esinlenme ve esinlenileni eylemde dışlaştırma hakikatin zorlayıcı apaçıklığı ile yanşamayabilir, ama göreceğimiz gibi görüşte içkin olarak varolan ikna edicilik öğesiyle rekabet etmesi mümkündür. İnsan davranışını ilgilendiren, dolayısıyla siyasi anlama sahip felsefi bir önerme örneği olarak şu Sokratik önermeyi alıyorum: “Yanlış yapmaktansa yanlışa katlanmak evladır”. Bu önermeyi misal olarak almamın bir nedeni bu cümlenin Batı’nın etik düşüncesine başlangıç teşkil etmesi, ikinci nedeni de bilebildiğim kadarıyla doğrudan felsefi bir varoluş tarzından türetilebilecek yegane etik önerme olmasındandır. (Bu konuda tek rakip olan Kant’ın kategorik imperatifini, basit bir önerme yerine bir imperatif olarak formüle edilmesine neden olan Yahudi- Hıristiyan kısımlarından soymak mümkündür. Bu imperatifin temelinde yatan ilke “çelişmeme” aksiyomudur; hırsız kendiyle çelişki halindedir, çünkü çalınmış eşyaları kendi mal ı yapmak ister, ve bu aksiyom geçerliliğini, ilk kez Sokrates’in keşfettiği düşünce koşullarına borçludur).

Bu Platoncu diyalogda bize tekrar tekrar bu Sokratik önermenin (bir imperatif değil, önermenin) ne denli paradoksal göründüğü, görüşlerin karşı karşıya geldiği pazar meydanında nasıl kolayca yanlışlandığı ve Sokrates’in bu konuda sadece hasımlarına değil, dostlarına ve tilmizlerine de bir türlü tatminkar bir tanıtlama ve kanıtlama getiremediği anlatılır. (Bu pasajın en dramatik yanı ***Devlet***’in başında bulunabilir.[12] Hasmı Thrasymachus’u “doğruluğun eğrilikten”[104] daha iyi olduğu”na boş yere ikna etmeye çalışan Sokrates’e tilmizi Glaukon ile Adeimantus bile kanıtının ikna edici olmaktan çok uzak olduğunu söyler: **“eğriliğin nedenini bunca belagatle savunup da hala kendini eğriliğin doğruluktan daha iyi olduğuna inandıramazsan, sende gerçekten de ilahi bir yan olmalıdır”.** Başka bir deyişle, daha temellendirme işlemi başlamadan önce ikna olmuş durumdadırlar ve önermenin doğruluğunu desteklemek üzere söylenecek her şey, ikna olmamışları ikna etmeyi başaramamakla kalmaz, onların kanılarını teyide bile zorlayamaz.) Bu önermenin savunusu için söylenebilecek her şeyi muhtelif Platoncu diyaloglarda bulmaktayız. Asıl sav şudur: ***Bir*** (i) ***olan*** insan için, bütün dünya ile ters düşmek, kendiyle ters düşmekten ve çelişmekten daha iyidir;[13] Platon’un düşünme [etkinliğini] kendiyle girilen sessiz bir diyalog olarak tanımladığı, o nedenle varoluşu kendiyle sürdürdüğü kesintisiz, belirtik bir etkileşime bağlı olan, ikiye bölünmekle birlikte yine de “bir” kalan filozof açısından gerçekten zorlayıcı bir savdır bu. Çünkü bir düşünce diyalogunda bulunan bu eşler arasında temel bir çelişkinin olması, tam da felsefe yapmanın koşullarını ortadan kaldırabilirdi.[105] Başka bir deyişle içinde kendisinden

---

104 S. 272’deki dipnota bakın -çn.

12 Bakın; *Devlet* 367. Yine, Crito 49D’deki şu sözlerle karşılaştırın; "Çünkü biliyorum ki bu fikri ancak bir kaç kişi savunmuş ya da savunacaktır. Böyle yapanlar ile yapmayanlar arasında ortak bir görüş olması mümkün değildir; amaçladıklarının farklı olmasından dolayı birbirlerine zorunlu olarak tepeden bakarlar”.

13 *Corgias* 482'ye bakın. Burada Sokrates, hasmı Callicles’e, "bütün yaşamı boyunca kendiyle barışı olamayacağını, kendiyle sürekli çelişeceğini” söyler ve ekler; "Biri olarak ben kendimle uyuşmazlığa düşmekten ve kendimle çelişkili konuşmaktansa varsın bütün dünya benimle anlaşmazlık içinde olsun ve bana karşı konuşsun”.

105 Düşünmenin ben ile kendi arasında sessiz bir diyalog olarak tanımlanması için özellikle bakın: *Theaetetus* 189-190 ve *Sofist* 263-264. Aristo'nun bir diyalog halinde kendisiyle konuştuğu "öteki kendi”ye ((αυτος αλλυς)) arkadaş demesi bu geleneğe gayet uygun düşer.

asla kurtulamayacağı bir eş taşıyan birinin durumu, bir katil ya da bir yalancı ile birlikte yaşamaktan evladır. Ya da düşünce ben ile kendi arasında cereyan eden sessiz bir diyalog olduğu için, bu ortaklığın bütünlüğünün selameti için dikkat etmek zorundayımdır; aksi halde düşünme yetisini tümüyle yitireceğim kesindir.

Filozof -ya da daha doğrusu düşünen bir varlık olarak insan için- yanlış yapmak ya da yapılan yanlışa katlanmakla ilgili bu etik önerme, matematik hakikatten daha az zorlayıcı değildir. Ama bir yurttaş için, -örneğin "sıhhati", bozulabilir bir bedenin ihtiyaçlarından üstün tutulması gereken "ölümsüz ruhu" da dahil- kendi esenliğinden ziyade dünya ile vc kamunun esenliği ile ilgili davranışlarda bulunan biri olan insan için bu Sokratik önerme hiç bir surette doğru değildir. -Ister Sokratik ister Platoncu isterse Hristiyan olsun- tekil haldeki insandan çıkartılan etik düsturları bütün içtenliği ile izlemeye başlayan bir topluluğu bekleyen feci sonuçlara sıkça işaret edilmiştir. Makyavel'in, siyasi alanın Hıristiyan imanının su katılmamış ilkelerine karşı korunmasını tavsiye etmesinden çok önce, (kötüye karşı direnmeyi reddedenler, kötülerin "istedikleri kadar kötülük etmelerine" izin verirler), Aristo filozofları siyasi konularda ağızlarını açmamaları konusunda uyarmıştı. (Mesleki nedenlerle "kendileri için iyi olan"a ilgisiz kalmaları gerekenlere, başkaları için iyi olan hakkında, hele hele "ortak iyi" konusunda, "toplumun gerçekçi çıkarları" konusunda" güvenilmesi mümkün değildir.)[106]

Felsefi hakikat tekil haldeki insanla ilgili olduğundan doğası gereği siyaset dışıdır. Buna rağmen şayet filozof kendi hakikatinin yığının görüşleri üzerinde hakim olması gibi bir arzuya kapılacak olursa, kendisini yenilgi beklemektedir ve muhtemelen böyle bir yenilgiden hakikatin güçsüz olduğu gibi bir sonuç çıkaracaktır; daireyi kare yapamayan bir matematikçinin, dairenin kare olmaması gerçeğinden üzüntü duyması ne kadar anlamlıysa, bu sonuç da o kadar anlamlıdır. Bu durumda tıpkı Platon gibi felsefi eğilimleri olan bir tirana kendini dinletmeye çalışabilir. Allahtan ki başarı şansı son derece azdır; aksi halde çeşitli siyasi ütopyalardan bildiğimiz ve siyasi bakımdan kuşkusuz diğer despotizm biçimleri kadar tiranik olan "hakikat" tiranlarından biri kesilebilirdi. Yine en az bunun kadar az bir ihtimalle de olsa, salt insanlar ona el verdikleri için hakikati şiddetten destek almadan hakim olacak, bir "Pirus zaferi" kazanabilecektir. Çünkü bu durumda hakikat hakimiyetini zorlayıcılık vasfına değil, yarın kafaları estiğinde başka bir şey üzerinde karar kılabilecek olan yığının mutabakatına borçlu olacaktır; önceleri felsefi hakikat olan [şey] şimdi salt bir kanaat/görüş haline gelmiş olacaktır.

Bununla birlikle felsefi hakikat kendi içinde bir zorlayıcı- lık unsuru taşıdığı için, belli koşullar altında devlet adamını en az görüşün gücünün filozofu ayartabileceği kadar ayartır. Örneğin ***Bağımsızlık Bildirgesi'nde*** Jefferson bazı "açık ve seçik hakikatler" olduğunu ilan etmişti, çünkü devrimciler arasında her tür çekişme ve argümanın ötesinde temel bir rıza oluşturmak istiyordu. Tıpkı matematik aksiyomlar gibi bu hakikatler de, "kendi iradelerine bağlı olmayan ama önlerine konan delili gayri iradi olarak kabul eden insanların inançlarını ifade etmeliydi.[107] Ancak ***"Biz*** bu doğruları açık ve seçik olarak ***tanıyoruz"*** demekle Jefferson her ne kadar farkında olmasa da "bütün insanların eşit olarak yaratıldıkları" önermesinin açık

---

106 *Nicomachean Elhics,* kitap 6, özellikle 1140b9 ve 1141b4.

107 Bakın; Jefferson, "Din Özgürlüğünü Tanıyan Virginıa Bildirgesine Taslak Önsöz".

ve seçik bir önerme olmadığını, bir anlaşma ve rıza gerektirdiğini de itiraf etmiş oluyordu (eğer siyasi anlamı sözkonusu edilirse bu eşitlik bir görüş meselesidir, hakikat değil). Öte yandan bu görüşe tekabül eden -bütün insanların Tanrı önünde ya da ölüm karşısında eşit olmaları veya herkes aynı ***rasyonel hayvan*** türüne mensup olduğu için bütün insanların eşit olmaları gibi- felsefi ya da dini önermeler vardır, ama bunların şimdiye dek ne siyasi ne de pratik bir sonucu olmuştur; çünkü ister Tanrı, ister ölüm isterse doğa olsun, eşitleyici [unsur] insani etkileşimin ortaya çıktığı alanı aşar ve bu alanın dışında yeralır. Bu tür hakikatler insanlar arasında değil insanların üstünde bulunur ve modern olsun antik olsun -özellikle Yunan- eşitliğe gösterilen rızanın ardında bu tür hakikatlerden hiç biri bulunmamaktadır. "Bütün insanlar eşit yaratılmışlardır" önermesi açık ve seçik bir önerme olmadığı gibi kanıtlanabilir bir önerme de değildir. Bu görüşü öne sürmemizin nedeni, özgürlüğün ancak eşitler arasında mümkün olmasından ve özgür ortaklıktan alınacak sevinç ve memnuniyetin, [başkaları üzerinde] tahakküm kurmanın getireceği şüpheli hazla- ra tercih edileceğine inanmamızdandır. Bu tür tercihlerin siyasi bakımdan önemi vardır ve insanları bu tür tercihler kadar birbirlerinden köklü bir biçimde ayıran çok az şey bulunur. Hatla şu bile şöylenebilir; insanların insan olma vasılları (ve bu vasıf insanlar arasındaki her tür etkileşim tarzının da vasfıdır) bu seçimlere bağlıdır. Yine de -isteği hilafına Jefferson'ın da kabul edeceği gibi- onlar görüş konusudur, hakikat değil. Geçerlilikleri özgür anlaşma ve rızaya bağlıdır; onlara söylemsel, yani temsili düşünce aracılığıyla varılır ve, ikna etme ve caydırma yöntemleriyle dolaşıma sokulurlar.

"Yanlış yapmaktansa yanlışa maruz kalmak evladır" Sokratik önermesi bir kanaat değildir, hakikat iddiası taşıyan bir önermedir ve doğrudan siyasi bir sonucu olmamış olsa bile, etik bir düstur olarak pratik davranış üzerindeki etkisini inkar etmek mümkün değildir; inananlar topluluğu için mutlak ölçüde bağlayıcı olan dini buyruklar bu ölçüde bir tanınma iddiasında bulunabilir ancak. Bu gerçek felsefi hakikatin genel olarak kabul edilmiş güçsüzlüğü ile açık bir çelişki arzetmiyor mu?

Öte yandan Platoncu diyaloglardan bildiğimiz kadarıyla Sokrat önermesini kanıtlamaya kalktığı her seferinde dostuna da düşmanına da ikna edici gelmediğine göre, bu kadar yüksek bir geçerlilik düzeyini nasıl elde etliğini kendimize sormamız gerekmektedir. Bu geçerliliği, oldukça sıra dışı bir ikna tarzından sağladığı kesindir; bu hakikat uğruna Sokrates yaşamını hiçe saymış; mahkeme önünde değil, ölüm cezasından kaçıp kurtulmayı reddedi- şiyle bir örnek ortaya koymuştur. Bu öğretide felsefi hakikatin [birisini] baştan çıkarmadan ya da bozmadan bir şeylere kadir olduğu, örnek sunarak erişilen yegane "ikna" biçimi budur;[108] aynı mantıkla felsefi hakikat, ancak kendini bir örnek tarzında ete kemiğe büründürmeyi başardığında siyasi alanın kurallarını ihlal etmeden "pratik" hale gelebilir ve eylemi esinleyebilir. Bir etik ilkenin geçerli olabilmesi kadar gerçeklenmesinin de yegane imkanı budur. Bu noktada örneğin cesaret nosyonunu gerçeklemek için de Akhilleus örneğini ve iyilik nosyonunu gerçeklemek için de **Nazarethli İsa'yı ya da Aziz Fransis'i hatırlatabiliriz.** Bu örneklerdeki öğretici ya da ikna edici yan, verdikleri esindedir. Öyle ki cesurca bir iş ya da iyilik yapmaya çalıştığımız her seferinde sanki başka birini taklit eder gibiyizdir; ***imitatio Christi*** [İsa'ya öykünme], ya da duruma bağlı olarak başka birinin, Jefferson'ın dediği gibi

---

108 Nictzschc'nin "eğitici olarak Schopenhaur'daki şu sözlerinin nedeni budur: "Ben bir filozofa, örnek oluşturduğu ölçüde değer veririm".

"oğullarda ve kızlarda evlatlık ödevi ile ilgili canlı ve sürekli bir duygunun oluşması için ***Kral Lear*** okumak, bugüne dek etik ve ilahiyat konusunda yazılmış bütün kitapları okumaktan daha etkilidir"[109] ve Kant'ın dediği gibi "rahiplerin ya da filozofların dizi dibinde öğrenilen veya kişinin kendi içinden çıkardığı genel düsturlar asla bir erdem ya da dürüstlük örneği kadar etkili olamaz".[110] Kant'ın belirttiği gibi aklın "kavramlarımızın gerçekliğini doğrulamak için .... daima sezgilere" ihtiyacımız vardır. "Şayet kavramlarımız" örneğin üçgen kavramı gibi "zihnin saf/arı kavramları ise, sezgiler", sadece aklın gözüyle algılanan, ancak bütün gerçek üçgenlerin tanınması için zorunlu olan ideal üçgen gibi "şemaların adıyla bulunur, ona dayanırlar"; ancak eğer kavramlar davranışla ilgili, pratik kavramlarsa "bu sezgilere, ***örnekler*** denir".[111] Ve bu örnekler, aklımızın imgelem/tahayyül yoluyla kendiliğinden ürettiği şemalardan farklı olarak, Jefferson'ın da belirttiği gibi "kullanımımıza sunulmuş" tamamen farklı bir "imgelem/tahayyül" yoluyla tarihten ve şiirden türerler.

Teorik ya da spekülatif bir önermenin ibret verici bir hakikate bu dönüşümü -ki bunu sadece ahlak felsefesi sağlayabilir-, filozof için bir sınır deneyimi niteliğindedir; yığına örnek olmakla ve yığını elinde kalan bu son seçenekle "ikna etmek"suretiyle eylemeye başlamıştır. Ne kadar cüretkar olursa olsun filozofun yaşamım tehlikeye atacak kadar ciddiye alınabilecek bir felsefi önerme bulmanın çok zor olduğu günümüzde, hatta siyasi geçerliliğe sahip felsefi bir hakikate sahip olmak gibi nadir bir şans da ortadan kalkmıştır.

Bununla birlikte bizim bağlamımız açısından böyle bir olasılığın rasyonel hakikatin anlatıcısı için varolduğunu tespit etmek önemlidir; çünkü diğer açılardan olduğu gibi bu bakımdan da daha kötü bir durumda bulunan olgusal hakikat anlatıcısı için hiç bir hal ve şartta böyle bir şey sözkonusu değildir. Olgusal önermeler, insanların üzerlerine eylemlerini dayandırabilecekleri ve bu sayede dünya yüzünde ete kemiğe bürünebilirle imkanı bulacak ilkeler içermemekle kalmaz yalnızca; bu tür bir gerçeklenmeye karşı koyan tam da sahip oldukları içeriktir. Pek muhtemel olmamakla birlikte belli bir olgu nedeniyle yaşamını ortaya koymayı göze alacak bir olgusal hakikat anlatıcısının niyetleri suya düşecektir. Onun eyleminde görünür hale gelecek olan şey ne dile getirmek durumunda olduğu hakikattir ne de hatta kendi doğruluğu; sadece cesareti, bilemediniz sebatkarlığıdır. Ama buna karşılık bir yalancıda da siyaset alanında özellikle yurtseverliğin ya da başka bir meşru grup tarafgirliğinin güdülemesi altında büyük bir cesaretle ayak diremeyecek midir?

IV

Olgusal hakikatin göstergesi şudur: Onun karşıtı, hiç biri kişisel doğruluğa halel getirmeyen hata, yanılgı ya da kanaat değildir. Onun karşıtı kasıtlı yapılan yanlıştır, ya da yalan söylemektir. Bu tür bir hakikatin bilimsel ya da rasyonel hakikatten hiç de farklı olmadığı durumlarda olgusal hakikatler konusunda hata yapmak elbette ki mümkündür, hatta sıradan bir durumdur bu. Ancak mesele şuradadır: Olgusal konularda başka bir seçenek daha vardır

109 W. Smith'e bir mektuptan, 13 Kasım 1787.

110 Critiuque of Judgement, *paragraf 32.*

111 Age., paragraf 59.

ve bu seçenek, yani kasıtlı olarak yanlış yapmak, doğru olsun yanlış olsun bir şeyin ne olduğunu veya o şeyin bana nasıl göründüğünü söylemekten öte bir amacı bulunmayan önermelerle aynı türe ait değildir. "Almanya Ağustos 1914'de Belçika'yı istila etti" olgusal önermesinin, ancak yorumlayıcı bir bağlama sokulduğunda siyasi anlamlan olabilir. Ama tarihi yeniden yazma sanatından hala bihaber olan Clemenceau'nun saçma bulduğu karşıt önermenin siyasi bir öneme sahip olmak için bağlama ihtiyacı yoktur. Bu açıkça [tarihsel] kayıtları değiştirmeye yönelik bir girişimdir ve bu sıfatla bir ***eylem*** biçimidir. Yalan söyleme imkanından yoksun bir yalancının [diyelim] Müjde [incil] ile ilgili bir önermesinin doğruluğunda ısrar etmeyip bunun kendi "görüş"ü olduğunu, bunun da anayasal hakkı olduğunu söylemesinde de durum aynıdır. Yıkıcı gruplar bunu sık sık yaparlar ve neticede siyasi bakımdan kemale ermemiş bir halkın kafasının önemli ölçüde karışması mümkündür. Olgusal hakikat ile kanaati birbirinden ayıran çizginin flulaşması, yalanın alabileceği ve hepsi de birer eylem biçimi olan pek çok biçimden biridir.

Yalancı bir eylem adamıdır, oysa ister rasyonel isterse olgusal bir hakikatten söz etsin bir hakikat anlatıcısının bir eylem adamı olmadığı muhakkaktır. Eğer olgusal hakikati anlatan kişi siyasi bir rol oynamak, dolayısıyla ikna edici olmak isterse kendi doğrusunun belli bir grubun çıkarlarına ne denli iyi hizmet ettiğine dair bitip tükenmeyen açıklamalarda bulunacaktır. Ve tıpkı kendi hakikati görüş sahipleri arasında egemen görüş halini alan filozofun zaferinin bir Pirus zaferi olması gibi, siyasal alana girdiğinde ve kendini belli bir tarafın çıkar ve güç oluşumu ile özdeşleştirdiğinde olgusal hakikatin anlatıcısı da gerçeğinin akla yatkın görünmesini sağlamış yegane niteliği, yani tarafsızlığı, dürüstlüğü ve bağımsızlığı ile sağladığı kendi kişisel doğruluğunu diyet olarak öder. Haklı şüpheler yaratmak bakımından, hakikat ile çıkar arasında belli ölçülerde mutluluk verici bir uylaşım keşfetmiş olan profesyonel bir hakikat anlatıcısından daha uygun bir siyasi sima bulmak çok güçtür. Oysa yalancının siyaset sahnesinde boy göstermesi için böyle şüpheli bir uzlaşmaya ihtiyaç yoktur; deyim yerindeyse onun [siyaset sahnesinin] tam da ortasında bulunmak gibi büyük bir üstünlüğü vardır. Doğası gereği bir oyuncudur o; şeylerin olduklarından farklı olmalarını istediği için -yani dünyayı değiştirmek istediğinden- ne olmadıklarını anlatır. Gürül gürül yağmur yağarken "güneş parlıyor" diyebilmemizi sağlayan bu gizemli yeti ile, eylemde bulunma, yani gerçekliği değiştirme yeteneğimiz arasında varolan inkar götürmez yakınlıktan yararlanır. Şayet kimi felsefelerin olmamızı istedikleri gibi davranışlarımızda tepeden tırnağa koşullanmış olsaydık en ufak bir mucizeyi bile gerçekleştirebilecek durumda olamazdık. Başka bir deyişle "olma" yetimiz -mutlaka gerçeği söyleme yelimiz değil- insan özgürlüğünü olumlayan açık, kanıtlanabilir çok az veriden biridir. Onlardan nispeten özgür olduğumuz içindir ki içinde yaşadığımız koşulları değiştirmeye muktediriz ve yalancılık işte bu özgürlüğün istismarı ve saptırılmasıdır. Meslekten tarihçinin zorunluluğun tuzağına düşerek eylemin özgürlüğünü zımnen inkar etmesi şayet karşı konulması neredeyse imkansız bir iğva ise, meslekten siyasetçinin de bu özgürlüğün imkanlarını abartması ve yalan yoluyla olguların inkarına veya tahrifine göz yumması da aynı ölçüde karşı konulması olanaksız bir iğvadır.

Elbette eylem söz konusu olduğunda örgütlü yalan marjinal bir görüngüdür, ama sorun bunun tersinin, yani olguların yalın şekilde dile getirilmesinin ne türden olursa olsun bir eyleme yol açmamasındadır; hatta normal koşullarda şeylerin oldukları gibi kabul edilmesi gibi bir eğilim taşır. (Elbette bu, siyasi örgütlerin olguları teşhir etmelerinin meşru olmadığı

ya da belli koşullarda kamunun ilgisini çeken olgusal meselelerin, etnik ve toplumsal grupların iddialarına önemli ölçüde cesaret ve güç kazandırmayacağı anlamına gelmez). Doğruluk hiç bir zaman siyasi erdemler arasında sayılmamıştır, çünkü en meşru siyasi faaliyetler arasında yer alan dünyanın ve koşulların değiştirilmesine olan katkısı gerçekten de yok denecek kadar azdır. Çıkar ve iktidar güçlerinin bozucu etkilerinden hiç bir destek almayan doğruluk dediğimiz şey, bir topluluğun sadece belli konularda değil ilke olarak örgütlü yalana kalkıştığı bir yerde birinci dereceden siyasi bir elken haline gelebilir ancak. Herkesin önem derecesi ne olursa olsun her konuda yalan söylediği bir yerde hakikat anlatıcısı farkında olsun olmasın eylemde bulunmaya başlamış [demektir]; o da kendini siyasi işlere kaptırmıştır, zira hayatta kalması pek mümkün görünmemekle birlikte dünyayı değiştirme yönünde bir başlangıç yapmıştır.

Ancak böyle bir durumda hakikat anlatıcısı kendini çok geçmeden bizar edici bir maluliyet içerisinde bulacaktır. Daha önce olguların olumsal niteliklerinden, yani her zaman için olduklarından başka türlü de olabilme ihtimallerinin bulunduğundan ve bu nedenle onlarda insan aklına apaçık ya da akla uygun gelebilecek en ufak bir izin dahi bulunmadığından sözetmiştim. Kendi "olguları"nı karşısındaki kişinin yararına, zevkine ya da sadece beklentilerine uydurduğu için yalancının ikna edici olma şansı hakikat anlatıcısından daha yüksektir. Gerçekten de kendi açısından akla yatkın bir yanı vardır; -bütün olayların en belirgin özelliklerinden biri olan- beklenmedik olma öğesi deyim yerindeyse acınacak biçimde yokedildiği için yalancının açıklamaları daha mantıki gelecektir. Hegelci deyimle sağduyuyu kafası üzerine diken sadece rasyonel hakikat değildir; gerçeklik de en az yarar ve haz kadar sağduyunun sağlam muhakemesini sarsar.

Şimdi bakışlarımızı nispeten yeni bir görüngü olan ve tarihin yeniden yazımında, imaj oluşturma işinde ve fiili hükümet politikalarında çok bariz bir hal alan olgu ve görüşün kitlesel manipülasyonu meselesine çevirmek durumundayız. Diplomasi ile devlet sanatı tarihinin baş köşesini işgal eden geleneksel siyasi yalan ya gerçek sırlarla -halka hiç bir zaman açıklanmamış verilerle- ya da tamamlanmış olgularla hiç bir surette aynı güvenilirlik derecesine sahip olmayan niyetlerle ilgili olarak söylenmiştir; içimizde cereyan eden her şey gibi niyetler de sadece potansiyel olarak vardırlar. Oysa modern siyasi yalan sırla hiç bir ilgisi olmayan, pratikte herkesin bildiği şeyler hakkındadır. Çağdaş tarihin tanıkların gözüyle yeniden yazıldığı durumlarda bu özellik çok bariz olarak görülür. Ama yine herkesin bildiği ve [uygulamalarıyla] yerleşmesini sağladığı bir olgunun, imaja zarar vermesi gibi bir ihtimal söz konusu olduğunda inkar edilebildiği ya da görmezden gelindiği her tür imaj oluşturma işi için de geçerli bir özelliktir bu. Çünkü imaj eski moda portreden farklıdır ve imajın işlevinin gerçekliği olduğundan [farklı] göstermek değil, gerçekliğin tam teşekküllü bir ikamesini sunmak olduğu varsayılır. Ve modern teknikler ve kitle iletişim araçları nedeniyle bu ikame orjinalinden çok daha fazla kamunun gözü önündedir. Son olarak temel politikalarım **"Fransa'nın son savaşın galipleri arasında yer aldığı, dolayısıyla da büyük güçlerden biri olduğu"**, ve **"Nasyonal Sosyalizmin barbarlığının ülkenin çok küçük bir yüzdesini etkilediği"** şeklindeki su götürmez yalanların üzerine inşa edebilen De Gaulle ve Adenauer gibi son derece saygın devlet adamları ile karşılaşıyoruz.[112] Failleri tarafından bilinsin ya da

---

112 Fransa konusunda, Temmuz 1965 tarihinde *Foreign Affairs'ile* yayınlanan "De Gaullc: Poz ve Politika" isimli mükemmel makaleye bakın. Adenauer'den yapılan alıntı kendisinin Memoris 1945-1953

bilinmesin bütün bu yalanlar içlerinde bir şiddet unsuru barındırırlar; yalanı bilinçli olarak sadece totaliter hareketler kıtal yolunda ilk adım olarak benimsemiş olsalar da, örgütlü yalan yok saymaya karar verdiği her şeyi ortadan kaldırmaya eğilimlidir her zaman. Troçki Rus Devriminde hiç bir rol oynamamış olduğunu öğrendiğinde ölüm emrinin de verilmiş olduğunu biliyor olmalıydı. Ve yine açıktır ki kamusal bir sima aynı anda yaşayanlar arasından da tasfiye edilebilirse, tarih kayıtlarından çok kolay çıkartılabilir. Başka bir deyişle geleneksel ile modern yalan arasındaki fark çoğu zaman örtbas etmekle yoketmek arasındaki farka varabilir.

Üstelik geleneksel yalan yalnızca özgül durumlarla ilgili olmuş ve asla kelimenin tam anlamıyla herkesi kandırmayı amaçlamamıştır; doğrudan düşmanı hedef almış ve aldatılmak istenen sadece düşman olmuştur. Bu iki sınır, hakikat üzerinde açılan yaranın öylesine kısıtlı olmasına yol açar ki, geriye dönüp baktığımızda sanki bize [geleneksel yalanın) hiç bir zararı olmamış gibi görünebilir. Olgular daima belirli bir bağlam içerisinde ortaya çıktıklarından özgül [bir durumla ilgili] yalan -yani bütün bağlamı değiştirmeye kalkmayan bir yanlış-deyim yerindeyse olgusallığın dokusunda bir gedik açar. Her tarihçinin bildiği gibi yalan uyuşmazlıklar, gedikler ya da yamanmış ek yerleri tespit edilerek bulunabilir. Örgünün bütünü dokunulmadan kaldığı müddetçe yalan da kendini bu örgünün bir parçası olarak gösterecektir. İkinci sınır, aldatmayı iş edinenler kimselerle ilgilidir. Onlar, kendi aralarında hakikatin ne olduğunu hala bilen ve muhafaza edebilecek olan devlet adamları ve diplomatlardan oluşan dar bir muhite mensuptular. Kendi yanlışlarının kurbanı olmaları pek muhtemel değildi; kendileri aldanmadan başkalarını aldatabiliyorlardı. Eski yalan söyleme sanatını n bu iki hafifletici koşulu olguların manipüle edildikleri bugünkü durumda artık mevcut değildir.

O halde bu sınırlamaların anlamı nedir ve onlara "hafilletici koşullar" deme hakkını nereden alıyoruz?

Kendini kandırmak neden imaj oluşturma işinin ayrılmaz bir gereci haline geldi ve yalancının sadece başkalarını değil kendini de kendi yalanlan ile aldatması neden kendisi için olduğu kadar dünya için de daha kötüdür?

Bir yalancı için şundan daha iyi ahlaki bir özür ileri sürebilir mi?

Yalandan duyduğu tiksinti öylesine büyüktür ki tıpkı The Tempesl'de Antonio'nun yaptığı gibi başkalarına yalan söyleyebilmesi için önce kendisini kandırması gerekmiştir (Antonio da kendi yalanım [başkalarına] saydırmak için belleğine günah" işletmişti). Ve son olarak, ki en rahatsız edici olan da belki bu- dur, modern siyasi yalanlar bütün bir olgusal örgünün yeni-den düzenlenmesini gerektirecek kadar büyük olduklarında bile -yani öyle bir başka gerçeklik olsun ki, tıpkı olguların kendi özgün bağlamlarına uyması gibi yalanlar da ekyersiz, gediksiz ya da yamasız bir şekilde bu gerçekliğe uysun-, bu yeni hikayeleri, imajları ve olmayan olguları gerçekliğin ve olgusallığın uygun birer ikamesi olmaktan alıkoyan nedir?

Kendine yalan söylemeden başkalarına yalan söylemenin ne kadar zor olabileceği şu ortaçağ

---

isimli kitabından (Chicago, 1966. s.89) yapılmıştır. Ancak bu anlayışı işgal güçlerinin kafasına sokan Adenauer'dur. Ama Şansölyeliği döneminde bu ana fikri defalarca tekrarlamıştır.

anekdotunda da görülür. Bir kasabanın gözcü kulesinde düşmanı haber vermek üzere nöbet tutmakta olan şakacı bir nöbetçi, kasabalıyı biraz korkutmak için bir gece çanları çalıverir. Ama umulmadık bir başarı sağlar: Herkes surlara doğru koşuşmaya başlamıştır, sonunda nöbetçinin kendisi de onlara katılır. Bu hikâyede gerçeklik kavrayışımızın hemcinslerimizle paylaştığımız dünyaya bağlı olduğu; doğru olsun, yalan olsun paylaşılmamış bir şeye ısrarla bağlı kalmanın ne denli güçlü bir kişilik gerektirdiği anlatılır. Başka bir deyişle bir yalancı [başkaları nezdinde] ne kadar başarılı olursa, kendi uydurduklarının tuzağına düşmesi de o kadar muhtemeldir. Üstelik kendini kurbanları ile aynı gemide gören kendini aldatan şakacı bir kimse, yaptığı oyunu uzaktan seyredip, eğlenen soğukkanlı bir yalancı ile karşılaştırıldığında çok daha güvenilir görünecektir. Bir şeye doğruymuş görüntüsünü vermek ancak kendini de aldatmakla mümkündür ve olgular üzerine yaşanan bir çekişmede zaman zaman zevke, korkuya ve kazanca galebe çalma şansı bulan yegane ikna edici etken kişisel haller ve tavırlardır.

Soğukkanlılıkla söylenen yalanlara karşı ahlaki önyargılar çok daha acımasızdır, oysa çok daha gelişkin bir sanat olan kendini aldatma sanatına genellikle büyük bir müsamaha ile yaklaşılır. ***Karamazov Kardeşler***'in başında manastırda geçen sahne bu güncel değer yargısı bağlamında zikredilebilecek, edebiyattaki nadir örneklerden biridir. Müzmin bir yalancı olan baba Karamazov, Staretz'e, **"kurtuluşa ermek için ne yapmam gerekir?"** diye sorar ve Staretz de **"her şeyden önce kendine yalan söylemeyi bırak"** diye cevap verir. Dostoyevski buna ne bir açıklama getirir ne de seçikleştirmeye kalkar. Ancak **"başkalarına yalan söylemek kendini aldatmaktan daha iyidir"** önermesini savunmak amacıyla bir temellendirmeye gidilseydi, şunun ortaya konması gerekirdi: Soğukkanlı bir yalancı doğru ile yalan arasındaki ayrımın farkındadır, dolayısıyla başkalarından gizlediği hakikat henüz tamamıyla dünyanın dışına düşmemiştir; son sığınağını yalancıda bulmuştur. Gerçekliğe verilen zarar tam bir zarar olmadığı gibi nihai de değildir. Aynı mantıkla yalancının gördüğü zarar da tam ve nihai değildir. Yalan söylemiştir ama henüz bir yalancı değildir. Staretz'in kelimeleriyle söylersek o ve kandırdığı dünya henüz "kurtuluş"un dışında değildir.

Gerçekliğe böylesi tam ve potansiyel manada nihai nitelikte zararı verecek olan tehlikeler olguların modern manipülasyonundan gelir. (Bu, eskilerin hiç bilmediği bir şeydir). Hükümetlerin olgusal olarak neyin olup olmadığına karar verme ve anlatma tekeline sahip olmadığı hür dünyada bile dev çıkar örgütleri, eskiden dış ilişkilerle ve en kötüsü açık bir tehlikenin söz konusu olduğu hallerle sınırlı kalan bir tür ***devlet aklını*** genelleştirmişlerdir. Oysa hükümetler düzeyinde sürdürülen ulusal propagandanın iş hayatı ve Madison Avenue yöntemlerinden aldıkları şeyler bir kaç hile ve dolapla sınırlı kalmamıştır. Yabancı bir düşmanı hedef alan yalanlardan farklı olarak iç tüketim için oluşturulan imajlar herkes için olduğu gibi, "ürünleri"ni hazırlarken potansiyel kurbanlarının salt rakamı altında ezilen bizzat imaj-oluşturucuların kendileri için de bir gerçeklik halini alabilir. Gizli iknacılara [da] "ilham kaynağı" olan bu sahte imaj yaratıcılarının her şeye rağmen şunu bildiklerine şüphe yoktur: Onlar toplumsal ve ulusal düzeyde bir düşmanı aldatmak, kandırmak istemektedirler. Ama sonuç öyle olabilir ki bütün bir halk ya da bütün uluslar yönlerini, tam da önderlerinin hasımlarını içine düşürmek istediği aldatmacalar ağından tayine kalkabilirler.

Daha sonra neredeyse otomatik olarak şu olur: Gerek aldatılan grup gerekse bizzat aldatanlar muhtemelen bütün gayretleriyle [söz konusu] propaganda imajının zarar gör-memesine çalışacaklardır ve bu imaj için en büyük tehlike, düşmandan ve gerçek

düşmanlıklardan değil daha çok bizzat grubun içinde olup da [propaganda edilen] imajın büyüsüne kapılmamayı başaranlar ile imaja uymayan olgu ve olaylardan söz etmeye kalkanlardan gelir. Çağdaş tarih gerçek hasımlarla karşılaştırıldığında olgusal hakikat anlatıcılarının çok daha tehlikeli, hatta çok daha düşman addedildikleri örneklerle doludur. Kendini aldatmaya yönelik bu argümanların, meziyeti ne olursa olsun "idealistler"in ilke olarak kötü bir şey olarak yalana ve şu kadim düşmanı aldatma sanatına karşı yönelttikleri itirazlarla karıştırılmaması gerekir. Siyasi bakımdan mesele şudur: Modem kendi kendini aldatma sanatı, uluslararası ya da gruplar arası bir çatışmanın iç politika sahnesinde bumerang etkisi yaratmasına yol açacak şekilde bir dış konuyu bir iç mesele haline dönüştürecektir.

Soğuk Savaş döneminde kendini aldatma sanatından her iki cenah da sayılamayacak kadar çok müstesna örnek sergilemişlerdir. Kitle demokrasilerinin muhafazakar eleştirmenleri -monarşilere ve oligarşilere özgü tehlikeler hakkında tek söz etmeden- sık sık bu yönetim tarzının uluslararası ilişkilerde yarattığı tehlikelere işaret etmişlerdir. Savları gücünü şu inkar götürmek olgudan almaktadır: Tam demokratik koşullar altında kendini aldatmadan [başkalarını] aldatmak neredeyse imkansızdır.

Çok sayıda bağımsız ülkeyi içine alan günümüzün dünya şümul iletişim sistemi altında mevcut hiç bir devlet kendi "imajı"nı salim kılacak kadar büyük değildir. O nedenle imajlardan ancak kısa vadede geçerli olmaları beklenebilir; bu imajların fişler tükendiğinde ve gerçeklik kamu alanında yeniden boy gösterdiğinde değil sadece, çatışan imajlar arasındaki propaganda savaşma durmadan çomak sokan, propaganda çarkının dişlilerini tıkayan olgu parçacıkları yüzünden çok daha önce asılsızlıklarını belli etmeleri muhtemeldir. Ne var ki bu, gerçekliğin kendini inkara kalkanlardan intikamım almasının ne tek ne de en önemli yoludur. Bir dünya hükümeti ya da Pax Romananın kimi modern versiyonları altında bile imajların ömürlerinin hatırı sayılır bir oranda artmasını beklemek mümkün değildir. İdeolojileri ve imajları gerçeklik ve hakikatin etkisinden koruyan şimdiye, kadarki en etkili amiller olduklarından kuşku bulunmayan tek parti diktatörlükleri ve totaliter yönetimler gibi görece kapalı sistemlerin durumu bunun en iyi örneğidir. (Tarihsel kayıtların düzeltilmesi işi asla pürüzsüz bir seyir izlemez. Smolensk Arşivlerinde bulunan 1935 tarihli bir memorandumda bu tarz bir girişimi kuşatan sayısız güçlükten söz edilmektedir. Örneğin "Zinovyev'in, Kamanev'in, Buharin'in vs. Parti Kongrelerinde, Merkez Komite toplantılarında, Komintern'de yaptıkları konuşmalar hakkında; Zinovyev'in Lenin ile birlikte yazdığı ve yayına hazırladığı .... Marksizm üzerine antolojilere; Kamenev'in yayma hazırladığı Lenin'in yazılarına" ne yapılacaktır?

".... Troçki'nin ***Communist International'in*** bir sayısında yazmış olduğu makale ve bu gibi durumlar hakkında ne yapılacak? Bu sayıya el mi konacak?"[113] Bu tür sorulara Arşivlerden anlaşıldığı kadarıyla hiçbir yanıt gelmemiştir.)

Karşılarındaki asıl güçlük gerçek hikayenin yerine geçirmeye çalıştıkları yalanları durmadan değiştirmek zorunda olmalarıydı; şartlar değiştikçe bir tarih kitabının yerine bir başkasının konması, ansiklopedi ve referans kitaplarındaki sayfaların değiştirilmesi, adı sanı belli

113 Bu arşivin bazı bölümleri şurada yayınlanmıştır: Merle Fainsod, *Smolensk Under Soviet Rule,* Cambridge, Mass., 1958. Bakın; s.374.

kimselerin yerlerini daha önceleri hiç tanınmayan ya da pek az tanınan binlerine bırakması gerekiyordu. Ve her ne kadar durmadan değişen bu istikrarsız durum hakikatin ne olduğu hakkında en ufak bir işaret vermese de, bizatihi kendisi başka bir şeyin göstergesiydi: Olgusal dünya hakkında devlet tarafından yapılan bütün açıklamaların yalan olduklarının göstergesi. Beyin yıkamanın uzun vadede en kesin sonucunun bir tür sinizm ne denli sağlam isnat edilmiş olursa olsun hakikat diye bir şeye inanmayı tamamen reddetmek- olduğu hep söylenmiştir. Başka bir deyişle olgusal hakikati yalanlarla tamamen ve tutarlı bir biçimde ikame etmenin sonucu, artık yalanın hakikat olarak kabul edilmesi ve hakikatin de yalan olarak karalanması değil, gerçek dünyada yönümüzü tayin etmemizi sağlayan duyumuzun -ki bu bakımdan "yalana karşı doğruluk" kategorisi zihnin araçları arasında yer alır- tahrip olmasıdır.

Bu müşkülün çaresi yoktur. Bir diğer yanıyla bu, bütün olgusal gerçekliğin olumsal yapısını yok etmekten başka bir şey değildir. Beşeri maslahat alanında fiilen gerçekleşmiş her şey pekala başka türlü de gerçekleşebileceğine göre, [yani başka türlü de olabilirlerdi], yalanın olanakları sınırsızdır. Kendini aldatmaya yol açan şey bu sınırsızlıktır. Ancak arada sırada yalan söyleyen [tutarsız] bir yalancı belli bir yalana kararlı bir tutarlılık kazandırma olanağını bulacaktır; imajları ve hikâyeleri durmadan değişen şartlara uydurmaya çalışanlarsa, kendi ima[l ettikleri yalanlardan] bir tekine bile tutunamadan, bir olasılıktan diğerine sürüklenerek, potansiyeli gereği alabildiğine uzayan bir ufka karşı yüzerken bulacaklardır kendilerini. Gerçeklik ve olgusallığa uygun ve yerinde bir ikame bulmaktan çok uzak bu kimseler olguları ve olayları, gerisin geri, bu olay ve olguların potansiyel olarak varoldukları o ilk duruma dönüştürmüşlerdir. Ama olgularla olayların inatçı varlıkları en yanılmaz alametleridir. Bütün bağlayıcı/sonuçlayıcı mahiyetli açıklamalara nihai olarak karşı koyan şey, içkin olarak burada varolan olumsallık özelliğidir. Oysa tersine imajları açıklamak ve inandırıcı kılmak her zaman mümkündür -onlara olgusal hakikâtler üzerindeki anlıksal üstünlüğünü veren budur-, ama imajlar [olguların] asla başka türlü değil de öyle olmaktaki basitliklerinin sahip olduğu istikrarla baş edemezler. Bunun nedeni şudur: Bir eğretileme ile ifade edersek tutarlı yalan ayaklarımızın altından toprağı çektiği gibi bize üzerine basılabileceğiniiz başka bir zemin de vermez. (Montaigue'nin kelimeleriyle **"Hakikat gibi yalanın da bir yüzü olsaydı nerede olduğumuzu daha iyi bilirdik, çünkü o zaman yalancının söylediklerinin tam tersini alırdık").** Yön ve gerçeklik duyumuzun dayandığı her şeyin sallanmakta, yalpalamakla olduğu hissi, totaliter egemenlik altında yaşayan insanların en ortak ve en kuvvetle duyumladıkları deneyimler arasındadır.

Bu anlamda yalan söylemenin eylemle, dünyayı değiştirmekle -kısacası siyasetle- inkar götürmez yakınlığı tanı da insanın eylemde bulunma yetisine açık olan şeylerin doğasınca sınırlandırılır. Kendi imajı tarafından ikna edilmiş bir imaj-oluşturucu herkesin bir şekilde bertaraf etmek istediği olgusal konularda yalan söyleme[nin neden olacağı değişiklikleri] öngörebileceğini sanırsa, hata eder. Azgelişmiş ülkelerin siyasetçilerinin ve propagandacıların aziz tuttukları Potemkin köyleri kurma işinin götüreceği yer gerçek bir şey kurmak değil, inandırmanın mükemmelliği ve yayılmasıdır. Eyleme açık olan ne geçmiştir -ki bütün olgusal hakikatler kuşkusuz geçmişle ilgilidirler- ne de geçmişin ürünü olması ölçüsünde şimdi; bu özellik ancak gelecek için söz konusudur. Şayet geçmiş ile bugüne geleceğin parçaları olarak bakılırsa -yani gerisin geri kuvve halde bulundukları o ilk duruma götürülürlerse- siyasi alan kendisine istikrar kazandıran ana gücünden değil sadece,

değiştirilecek, yeni bir şeye başlanacak olan hareket noktasından da yoksun bırakılmış olur. Bu durumda kendisine başlangıç verilen, başlatılan şey [başlangıç, kuruluş noktası], propaganda çağında doğmuş olma talihsizliğine uğramış pek çok yeni ulusta görüldüğü gibi hiç bir sonuç vermeyen tam bir kısırlık içerisinde durmadan kayar ve karışır.

Hiç kuşku yok ki olgular iktidarın elinde güvenlikte değildir. Ama buradaki asıl mesele iktidarın doğası gereği, olgusal gerçekliğin sahip olduğu o yanılmaz istikrara ikame olabilecek [bir şey] ortaya koyamamasındadır. Çünkü olgusal gerçeklik geçmiş demek olduğundan, bizim erimimizin dışında bir boyutta inkişaf etmiştir. Olgular kendilerini inat-çılıklarıyla duyururlar; gariplik, kırılganlıklarının büyük bir esneklikle bir arada bulunmasındadır. (Aynı "geri almamama" [başa sarılamama] özelliği, bütün insan eylemlerinin nişanesidir). İnatçılıkları ile olgular iktidarın üstündedirler; insanlar bir hedef için bir araya geldiklerinde ortaya çıkan ve hedefe ulaşıldığında ya da hedef uzaklaştığında ortadan kalkan siyasi oluşumlar gibi fani değildirler. İktidarı, ne olursa olsun bir kalıcılık/kalımlılık sağlamakta bu denli güvenilmez bir aygıt haline sokan bu geçicilik/fanilik özelliğidir. O yüzden sadece hakikat ve olgular değil, hakikat olmayanlar ve olgu olmayanlar da iktidarın elinde güvenlikten yoksun bir durumdadırlar. Aslına bakılırsa "olgulara karşı alınacak siyasi tavır", olguları insanların mani olamayacakları, dolayısıyla haklarında bir şey yapamayacakları zorunlu bir gelişmenin sonuçları olarak görmek tehlikesi ile, onları inkar etmek, dünya dışına itmeye çalışmak gibi bir tehlikenin ortasında kalan o daracık yolda hareket etmek zorunda olmak gibi bir müşkülle karşı karşıyadır.

V

Son kısımda tekrar burada dile getirilen düşüncelerin başında sorduğum sorulara geri dönüyorum. Her ne kadar ne türden olursa olsun iktidarlarla girdiği kafa kafaya bir çatışma-dan her zaman mağlup ayrılsa da, güçten/iktidardan yoksun olsa da, hakikatin kendine özgü bir kudreti vardır: İktidardakiler her tür tertibe girebilirler ama hakikatin yerini alabilecek, yaşama şansı olan [bir şeyi] ne keşfedebilir ne de icad edebilirler. İkna ve şiddet hakikati yok edebilir ama yerini alamazlar. Bu durum olgusal hakikat için geçerli olduğu gibi (ki burada durum daha aşikardır), akli ya da dini hakikat için de geçerlidir. Benim burada yaptığım gibi şiyasete hakikat açısından bakmak, siyaset alanının dışında durmak demektir. Bu duruş noktası, şayet insan işlerine doğrudan karışmaya ve iknanın ya da şiddetin dilini kullanmaya kalkarsa bu konumunu -ve onunla birlikte söyleyeceklerinin geçerliliğini- yitirecek olan hakikat anlatıcısının duruş noktasıdır. Şimdi bakışlarımızı çevirmemiz gereken konu bu ko-num ile bu konumun siyaset alanı için taşıdığı önem ve anlamdır.

Siyaset alanı dışında -yani ait olduğumuz toplumun ve akran topluluğumuzun dışında- bir duruş noktasının, çeşitli yalnızlık/tek başınalık biçimlerinden biri olarak tanımlanacağı açıktır. Mevcut hakikat anlatıcılığı tarzları arasında en belirtik olanları filozofun yalnızlığı, bilimci ile sanatçının yalılılmışlığı, tarihçi ile yargıcın tarafsızlığı ve olguyu bulup- çıkaranm, tanığın ve kaydedenin bağımsızlığıdır. (Bu tarafsızlık, siyaset alanı içinden edinilmemiş ama [yalnızlık, yalıtılmıştık, tarafsızlık vs. gibi] haller için zorunlu olan "dışarı- lık konumunda içkin olarak varolan, daha önce sözünü ettiğimiz süzülmüş, temsili bir nitelik taşıyan kanaatin/görüşün içerdiği tarafsızlıktan farklıdır). Bu tek başınalık tarzları pek çok bakımdan birbirlerinden farklılık arzeder, ama şöyle bir ortak yanlan vardır: Var oldukları sürece onlardan ne bir siyasi taahhüd ne de bir davanın savunuculuğu beklenebilir. Elbette bütün insanlara açık ve ortak hallerdir bunlar; bu anlamıyla insani varoluş tarzlarıdırlar. Ancak

bunlardan biri bir yaşam tarzı olarak benimsendiğinde -ki bu durumda bile yaşam asla tam bir yalnızlık, yahtılmışlık ya da bağımsızlık arzetmeyecektir- siyasal olanın/alanın isterleriyle çatışmaya girmek gibi bir olasılık vardır.

Hakikatin gayrı siyasi ve potansiyel olarak siyaset karşıtı doğasının *-Fiat veritas, et percat mundus-* ancak böyle bir çatışma durumunda farkına varmamız son derece doğaldır ve ben de şimdiye kadar meselenin bu tarafı üzerinde durdum. Ama bu hikayenin tümünü oluşturmaktan uzaktır; bütün siyasi kuralların tersine hakikati ve doğruluğu her zaman konuşma ve edimin en yüksek ölçütü olarak tespit eden, iktidarlarca oluşturulmuş ve desteklenmiş belli kamu kuramlarım açıklamanın dışında bırakmaktadır. Devletin gelecekle yurttaşı olacak kişilerin eğitilmesi işini kendisine bıraktığı bütün yüksek öğrenim kuramlarının yanısıra, bilhassa ister yönetimin/hükümetin bir kolu olarak isterse doğrudan adalet dağıtmak şeklinde olsun toplumsal ve siyasi iktidara karşı özenle korunmuş olan yargı, bu tür kurumlar arasında yer alır. *Academe* [Akademi] kendi antik kökenlerini unutmayacaksa şunu bilmelidir ki, onu kuranlar Polis'in en kararlı ve etkili muarızlarıydı. Elbette Platon'un hayali gerçekleşmedi: Akademi asla bir karşı toplum haline gelmedi ve hiç bir yerde üniversitelerin iktidarı almaya teşebbüs ettiklerini duymadık. Ama Platon'un asla hayal etmediği bir şey oldu: Siyasal alan adalet dağıtırken gereken tarafsızlığa ilaveten siyasi mücadele alanı dışında bir kuruma ihtiyaç olduğunu kabul etti; çünkü bu yüksek öğrenim mekanlarının özel kişilere yahut devlete ait olmasının büyük bir önemi yoktur; sadece dürüstlükleri değil, tam da varlıkları her halükarda yönetimin iyi niyetine bağlıdır. Nahoş hakikatlerin çoğu üniversitelerden çıkmıştır; pek çok nahoş yargı da yargıç kürsülerinden duyurulmuştur. Ve hakikatin öteki sığınakları gibi bu kurumlar da toplumsal ve siyasi iktidardan zuhur eden nice tehlikelere maruz kalmışlardır. Ancak bu tür yerlerin salt mevcudiyeti ve onlarla birlikte bağımsız, bigane oldukları varsayılan bilim adamlarının örgütlerinin salt varlığı bile hakikatin kamu alanında yer etme şansını büyük ölçüde arttırmaktadır. Ve en azından anayasayla idare edilen ülkelerde siyasi alanın, çatışmaya düşseler bile, üzerlerinde güç sahibi olmadığı insanların ve kurumların varlığında bir yarar ve menfaat bulduklarını inkar etmek pek de kolay değildir.

Meslek okullarının öne çıkması ve doğa bilimlerinin gösterdiği gelişme yüzünden (ki doğa bilimleri alanında saf araştırma beklenmedik şekilde bütün ülke için hayatiyetini kanıtlayan pek çok ayırdedici sonuç ortaya koymuştur) Akademinin başlangıçtaki bu siyasi anlamı, bugün kolayca hiçe sayılmaktadır. Bugün hiç kimsenin üniversitelerin toplumsal ve teknik yararlılığını reddetmesi mümkün değildir, ama bu önem siyasi bir mahiyet taşımamaktadır. Oysa ki olgusal hakikatleri ve insanla ilgili belgeleri bulup ortaya çıkardığı, onlara bekçilik ettiği ve yorumladığı varsayılan tarih ve insan bilimlerinin siyasetle daha fazla bir ilgisi bulunmaktadır. Her ne kadar onlar olmadan durmadan değişen bir dünyada yönümüzü asla bulamayacak ve kelimenin tam anlamıyla nerede olduğumuzu bilemeyecek olsak da, gazetecilerin sağladığı günlük bilgilerle karşılaştırıldığında olgusal hakikat anlatısı bu günlük bilgilerden çok daha fazlasını içerir. Kuşkusuz en dolaysız siyasi önemi haiz olan konu budur; ama basın gerçekten de "hükümetin dördüncü kolu" olacaksa, hükümet gücüne ve toplumsal baskıya karşı yargıdan bile daha özenle korunması gerekebilir. Zira bilgi sunmak gibi son derece önemli siyasi bir işlev siyaset alanının dışından sağlanır; deyim yerindeyse burada ne eylem ne de karar söz konusudur ve olmalıdır.

Gerçeklik hiç bir şekilde soruşturma konusu olmayan olguların ve olayların oluşturduğu

toplamdan farklı ve ondan daha fazla [bir şeydir]. Olanı [ne olduğunu] -λεγει τα εοντα- söyleyen biri daima bir hikaye anlatır ve bu hikayede tekil/özgül olgular olumsallıklarını yitirip, insan tarafından anlaşılabilir belli bir anlam kazanırlar. "Hikaye haline getirildiklerinde ya da haklarında bir hikaye anlatıldığında bütün derdler katlanılır olur"; sadece zamanımızın büyük hikayecilerinden biri olmakla kalmayıp aynı zamanda ne yaptığını bilen -ve bu bakımdan neredeyse benzersiz olan- Isak Dinesen'in bu sözleri tamamen doğrudur. Belki Dinesen buna sevinç ve saadetin de ancak haklarında konuşulabildiğinde ve bir hikaye gibi anlatılabildiklerinde katlanılır olduklarım ve anlamlı hale geldiklerini ekleyebilirdi. Olgusal hakikat anlatıcısı aynı zamanda bir hikaye anlatıcısı olduğu ölçüde, *par excellence* bir tarih filozofu olan Hegel'in bütün felsefi düşüncenin nihai amacı olarak anladığı ve aslında salt öğrenilmişliği aşan bütün historiografinin gizli motoru olan "gerçeklikle uzlaşma"yı sağlar. Sırf olanlardan mütevellit verili ham madde tarihçi tarafından dönüştürülür ve bu bakımdan tarihçi bir kurgu yazarına benzer (ve iyi bir roman asla saf hayalden oluşan bir uydurma değildir); bu dönüştürme işleminin bir şairin kalbin hallerine ya da hareketlerine şekil vermesiyle -kederi figana, sevinci senaya dönüştürerek onlara suret kazandırmakla- çok yakın bir ilgisi vardır. Aristo'ya bakıp şunu söyleyebiliriz: Şairin siyasi işlevi bir arınma [kat-harsis], bir temizlenme sağlamak, ya da insanı eylemekten alıkoyabilecek bütün duygulan tasfiye etmektir. Hikaye anlatıcısının -tarihçi ya da romancının- siyasi işlevi şeylerin oldukları gibi kabulünü sağlamak, öğretmektir. Yargı yetisi doğruluk da denebilecek bu kabulden doğar -yine Dinesen'in sözleriyle "sonunda görmek ve gözden geçirmek gibi bir ayrıcalığımız olacaktır- ve yargı günü denen bu değilse nedir?".

Bütün bu siyasetle ilgisi olan ayırdedici özelliklerin siyaset alanının dışından sağlandığına hiç şüphe yoktur. Bunlar bağlanmamayı ve tarafsız olmayı, düşüncede ve yargıda kendiyle bağıtlı olmamayı [ilgisiz kalabilmeyi] gerektirirler. İlgisiz kalarak [ve kendiyle bağıtlı olmadan] hakikat peşinde koşmanın uzun bir geçmişi vardır; onun başlangıcı, felsefi ve siyasi düşünce geleneğimiz de dahil bütün teorik ve bilimsel geleneklerimizden evveldir. Homeros'un en az Akalar kadar Troyalıların da işlerini söylemeye ve en az kendi halkından biri olan Akhileus'unki kadar düşman ve mağlup biri olan Hektor'un da azametini övmeye karar verdiği ana kadar götürülebileceği kanısındayım. Böyle bir şey daha önce görülmüş değildi; ne denli görkemli bile olsa başka hiç bir uygarlık dosta ve düşmana, zafere ve mağlubiyete böyle eşit gözlerle bakabilmiş değildi. (Homeros'tan sonraysa insanların yazgılarının nihai durumları olsalar bile, insanların yargılarının nihai ölçütleri olarak kabul görmediler. Homerik tarafsızlık Yunan tarihinin her köşesinde yankısını bulmuş ve tarihin babası haline gelen, ilk büyük olgusal hakikat anlatıcısına esin kaynağı olmuştur: Herodot hikayelerinin daha ilk cümlesinde bize "Yunanlıların ve barbarların meydana getirdikleri harikaların hakettikleri görkemi yitirmeleri"ne mani olmak olduğunu söylemektedir. Nesnellik denen şeyin bütün kökeni budur; maliyeti ne olursa olsun entellektüel dürüstlüğe duyulan, Batı uygarlığı dışında bilinmeyen şu tuhaf tutku.

Bu sayfalarda siyaseti hakikat açısından, dolayısıyla siyaset alanı dışında kalan bir bakış açısından ele aldığım için söz arasında bile olsa siyaset alanı içinde olup bitenlerin bü-yüklüğüne ve değerine değinemedim. Sözlerimden sanki siyaset alanının haz, kazanç, tarafgirlik [partizanlık] ve tahakküm arzusundan başka hiç bir şeyin hesaba katılmadığı, bir-birleriyle çatışan tarafgir [ve kısmi] çıkarlardan oluşan bir savaş alanı olduğu sonucu çıkmaktadır. Kısacası siyaseti ele alış tarzımdan benim de bütün kamusal işlere çıkarın ve

gücün yön verdiğine, yaşamın zorunluluklarıyla cebelleşmek zorunda kalmasaydık siyaset alanı diye bir şeyin de olmayacağına inandığım sonucu çıkmaktadır. Bu yanlış ve yanıltıcı Sonucun nedeni şudur: Tıpkı Platon'un felsefi hakikatinin siyasal olanla dikkate değer ölçüde yüksek bir kanaat ve anlaşma düzeyinde çatışmaya girmesi gibi olgusal hakikatler de siyasal olanla insan işlerinin [beşeri maslahatın] bu en düşük düzeyinde karşı karşıya gelir. Bu bakış açısında kalındığında siyasi yaşamın –akranlarımızla birlikte olmaktan, kamu alanında birlikte görünmekten ve eylemekten, kendimizi dünyaya sözle ve edimle dahil etmekten, böylelikle şahsiyetimizi kazanıp, sürdürmekten ve tamamen yeni bir şeyin başlatıcısı olmaktan doğan sevinç ve memnuniyetten oluşan– fiili içeriği hakkında bir bilince varamayız. Bununla birlikle burada göstermeye çalıştığım şey görkemine rağmen bütün bu [siyasi) alanın sınırlı olduğudur; yani siyasi alan insanın ve dünyanın varlığının bütününü kucaklayamaz. insanların iradeleriyle değiştirmeleri mümkün olmayan bu şeyler tarafından sınırlandırılmıştır. Ve içinde eyleme ve değiştirme özgürlüğüne sahip olduğumuz bu alan ancak bu sınırlara saygı duyarak, doğruluğunu/dürüstlüğünü koruyup, vaadediciliğini sürdürerek dokunulmaz varlığını muhafaza edebilir. Kavramsal olarak ifade edersek değiştiremeyeceğimiz şeye hakikat diyebiliriz; metaforik olarak ifade edersek de hakikat denen şey ayağımızı bastığımız toprak, üstümüzde uzanan gökyüzüdür.

Sh: 271-319

Kaynak: Hannah ARENDT, Geçmişle Gelecek Arasında Siyasi Düşünce Konulu Altı Deneme, Orijinal adı: Between Past and Future, trc: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları-1. BASKI 1996, İstanbul

ÖZGÜRLÜK NEDİR?

Hannah ARENDT

"Özgürlük nedir?" sorusunun cevabını aramak umutsuz bir girişim gibi gelebilir. Sanki o eski çelişkiler ve antinomiler, aklı tıpkı dörtköşe bir dairenin olabilirliğini düşünmek gibi, hangi yekesinden yakaladığınıza bağlı olarak ya özgürlüğü ya da karşıtını kavramayı imkansız hale getiren mantıksal olanaksızlıklarla dolu ikilemlere sürüklemek üzere pusuda bekliyorlarmış gibidir. En basit biçimiyle bu güçlüğü, özgür olduğumuz için sorumlu da olduğumuzu söyleyen bilincimiz ve vicdanımız ile, yönümüzü nedensellik ilkesine göre düşündüğümüz dış dünyadaki günlük deneyimlerimiz arasındaki çelişki şeklinde özetlemek mümkündür. Bütün pratik konularda, özellikle siyasi konularda insanın özgürlüğünü kendiliğinden apaçık bir hakikatmiş gibi düşünürüz ve bu aksiyomatik varsayımdan yola çıkarak insan toplumları-na yasalar koyar, kararlar alır ve yargılarda bulunuruz. Bilimsel ve teorik çalışma alanında ise tersine yukarıdakinden daha az açık olmayan *nihil ex nihilo* nun [hiç bir şey yoktan varolmaz], *nihil* sine causanın [hiç bir şey nedensiz değildir] gerçeğine göre, yani şu varsayımlara göre harekete ederiz: "Bizim kendi yaşamlarımız (bile, Arendt) son tahlilde ne-denselliğe tabidir" ve bizde nihai olarak özgür bir ego bulunsa bile, fenomenal dünyada asla tam bir görünüm edinemez, o nedenle asla teorik soruşturmanın konusu haline gelemez. Bu durumda psikoloji kendi iç alanı olarak gördüğü şeyi araştırmaya giriştiği anda özgürlüğün bir serap olduğu anlaşılır; çünkü gücün hareketin nedeni olarak doğada yerine getirdiği rol, zihinsel alanda davranışın nedeni olan güdüye düşer".[114] -Bütün nedenler bilindiğinde etki de öngörülebilir diyen- nedenselliğin, İnsan işleri alanında uygulanamayacağı doğrudur; ama pratik alana ilişkin bu öngörülemezlik niteliği özgürlük için bir sınama (test) oluşturmaz. Olsa olsa, kısmen işe karışan etkenlerin sayısından ötürü, ama aynı zamanda da doğal güçlerden farklı olarak insani güdülerin bütün izleyenlere, yani içe bakışa olduğu kadar hemcinslerimizin gözlemlerine de hala kapalı kalmasından dolayı, etkide bulunan bütün nedenleri asla tam olarak bilebilecek bir durumda olmadığımız anlamına gelir.

Bu karanlık konularda [elde edilebilecek] en büyük açıklığı Kant'a ve onun şu içgörüsüne borçluyuz: Özgürlük, en az iç duyunun ve iç deneyim alanın olduğu kadar, dünyayı bilmemizi ve anlamamızı sağlayan duyuların da soruşturmasına açıktır. Doğada ve evrende işlemsel olsun olmasın nedenselliğin, doğaları ne olursa olsun bütün duyu verilerine düzen veren ve bu sayede deneyi(mi) mümkün kılan aklın bir kategorisi olduğu kesindir. Bu anlamda her ikisi de kendi alanlarında eşit oranda aksiyomatik olan "pratik özgürlük" ile "teorik özgür- olmayış" arasındaki antinomi, sadece bilim ile etik arasında bir ikilik meselesi değildir; bu antinomi, etiğe de bilime de kendilerine özgü kalkış noktalarım sağlayan günlük yaşam deneyimlerimizde vardır. Pratik davranışlarımıza temel teşkil eden özgürlüğü adeta bir hiç haline getiren bilimsel teori değil, bilim öncesi ve felsefi kavrayış öncesi haliyle düşüncenin kendisidir. Çünkü özgür bir fail olduğumuz varsayımıyla yerine getirdiğimiz bir eylem üzerine düşündüğümüzde, sanki bu eylem, iki tür nedenselliğin; bir yandan içsel

---

114 Bir bilim adamının bakış açısından yazılan bu iki denemede, berraklıkları ve sadelikleri basitleştirilemeyecek klasik bir güzellik bulunduğu için Max Planck'ın "nedensellik ve Özgür İrade" *(The New Science,* New York, 1959) adlı yazısını takip ediyorum.

güdülerden kaynaklanan bir nedenselliğin, öte yandan dış dünyayı yöneten nedensel ilkenin hükmü ve tesiri altına girmektedir. Kant, "saf" teorik akıl ile merkezinde özgür istemin yer aldığı "pratik akıl" arasında ayrım yaparak özgürlüğü bu iki yanlı saldırıdan kurtarmıştır. O yüzden pratikte son derece önem taşıyan "özgür istem sahibi kişinin", ister beş duyumuzla algıladığımız dış dünyada, isterse Ben'in kendini duyumladığı iç duyu alanında olsun, fenomenal dünyada bu biçimde görünmediğini akıldan çıkarmamak gerekir. İstemin buyruğunu aklın anlama yetisine karşı çıkartan bu çözüm, oldukça ustalık içeren bir çözümdür ve hatta mantıki tutarlılık bakımından doğa yasalarından hiç de aşağı kalır yanı olmayan bir ahlak yasası oluşturmaya bile imkan verebilir; ama başlıca etkinliğini dayatmada, buyruk vermekte bulan isteme yetisinin özgürlüğe sığınak teşkil etmesi gibi garip bir durum bir yana bırakılacak olsa bile, en büyük ve en tehlikeli güçlüğü, yani ister teori öncesi ister teorik biçimiyle olsun düşüncenin özgürlüğü ortadan kaldırmakla yarattığı güçlüğü yokedemez.

Özgürlük problemi siyaset sorunu açısından hayati önemi haizdir ve hiç bir siyaset teorisi bu problemin "felsefeyi içinde yolunu kaybedeceği karanlık bir ormana"[115] sürüklemesi karşısında uzun süre ilgisiz kalamaz. Bu karanlığın nedeni konusunda benim iddiam şudur: Özgürlük görüngüsü hiçbir suretle düşünce alanında yer almaz; özgürlük de karşıtı da büyük felsefi ve metafizik soruların ortaya çıktığı "ben" ile "kendi" arasındaki diyalogda tecrübe edilmez. Kökenini bu açıdan daha sonra ele alacağımız felsefi gelenek, özgün alanından, yani siyasi alandan ve genelde beşeri maslahat alanından çıkarak iç alana, içe bakışa açık olan istemin alanına kaymakla, insani deneyimde verildiği şekliyle özgürlük düşüncesini netleştirmek bir yana yok etmektedir. Bu yaklaşımın birinci haklılaştırması olarak, tarihsel açıdan özgürlük meselesinin -varlık, hiçlik, ruh, doğa, zaman, ebediyet gibi- felsefi soruşturmanın konusunu oluşturan büyük metafizik soruların sonuncusu olduğuna işaret edilebilir. Sokrat öncesinden, son Antik filozof olan Plotinus'a kadar bütün büyük felsefe tarihinde özgürlük ile ilgilenildiği görülmemiştir. Özgürlük probleminin felsefi geleneğimizde ilk kez ortaya çıkışı -önce Pavlus'un sonra da Augustus'un- yaşadığı din değiştirme tecrübesine dayanır.

Özgürlük, tabii ki bir mesele olarak değil, ama günlük yaşamın bir gerçeği olarak siyaset alanında her zaman biline- gelmiştir. Hatta bugün bile özgürlük meselesinden söz ettiğimizde, bilerek ya da bilmeden aklımıza daima bir siyaset sorusu ve insana eylemde bulunmak gibi bir yetinin bağışlanmış olması gelir; zira insan yaşamının bütün yetileri ve potansiyelleri arasında eylem ile siyaset, enazından özgürlüğün varolduğunu varsaymadan kavrayamayacağımız yegane şeylerdir ve zımnen ya da alenen insanın özgürlükleri meselesine değinmeden, tek bir siyasi meseleyi bile ele almamız mümkün gözükmemektedir. Öte yandan özgürlük yalnızca adalet, iktidar ya da eşitlik gibi siyaset alanının görüngülerinden ve bu alana özgü yığınla meseleden biri değildir; ancak nadiren -bunalım ya da devrim zamanlarında- siyasi eylemin dolaysız amacı haline gelen özgürlük, gerçekte insanların siyasi bir örgütlenme içerisinde birarada yaşamalarının sebebidir. O olmadan siyasi yaşam diye bir şey anlamsız olurdu. Siyasetin varoluş nedeni özgürlüktür ve özgürlüğün deney [ve tecrübe] alanı eylemdir.

Siyasetle ilgili bütün teorilerde bir veri gibi görülen, varlığı "doğal" olarak kabul edilen,

115 *Age.*

hatta tiranlığı övenlerin bile öyle görmek zorunda oldukları bu özgürlük, lam da "içsel özgürlük"ün, insanların dış zorlamalardan kaçıp sığınabilecekleri ve kendilerini içinde özgür *hissedebildikleri* "iç alanın" karşıtıdır. Bu iç duygu, dış ifadeden yoksun kalsa bile varlığını sürdürebilir, dolayısıyla tanımı gereği siyasetle irtibatlı değildir. Nasıl bir meşruiyeti olursa olsun ve geç dönem Antikitede ne denli belagatla tasvir edilmiş olursa olsun, aslında tarihsel açıdan daha geç dönemlere ait bir görüngüdür ve ilk olarak dünyevi deneyimleri kişinin kendi içindeki deneyimlere dönüştüren dünyadan yabancılaşma olgusunun bir sonucudur. İçsel özgürlükten edinilen deneyimler türevseldir; her zaman dünyadan, kimsenin giremediği bir içselliğe doğru, özgürlüğün reddedildiği bir çekilişi önvarsayar. "Kendi"nin dünyadan kaçarak sığındığı bu iç alanı, her ikisi de ancak dünya ile karşılıklı ilişki içinde varolan ve etkin olabilen gönül ya da akıl ile karıştırmamalıdır. Gönül ve akıl değil, kişinin kendi içinde mutlak bir özgürlük alanı olarak içsellik, dünyada kendilerine ait bir yeri olmayan, o nedenle Antikitenin ilk dönemlerinden neredeyse 19. yüzyılın ortalarına dek özgürlüğün bir öngereği olarak düşünülen dünyevi bir koşuldan yoksun olan kişiler tarafından keşfedilmiştir.

Bu içsel özgürlüğün ya da "insanın özgürlüğü için en uygun alanın,[116] bilincin iç alanı[117]"[118] olduğunu ileri süren teorinin türevsel karakteri, kökenlerine bakarsak daha net olarak anlaşılacaktır. Bu noktada örnek olarak, açılmak, gelişmek ve yayılmak arzusundaki, toplumun, bireyselliğini galebe çalmasından haklı olarak korkan, "dehanın (ve özgünlüğün, Arent) önemi"nden yana ısrarlı modern bireyi, değil de, felsefeyle adından başka pek bir ortak yanı olmayan geç dönem Antikitenin popüler ve halkçı partilerim almak daha doğru olur. Bu bakımdan içsel özgürlüğün mutlak üstünlüğünden yana en ikna edici sav, Epictetus'un "özgür olan odur ki, dilediği gibi yaşar"[119] sözleriyle başlayan bir denemesinde bulunabilir. Aristo'nun Politikacındaki "Özgürlük bir insanın istediği şeyi yapmasıdır" cümlesini yansıtan bu tanımın, özgürlüğün ne olduğunu bilmeyen birinin ağzından dökülmesi gariptir.[120] Daha sonra **Epictetus,** kendi kendine sınırlar koyan (ya da kendini sınırlarken kendi gücüne dayanan), [dışardan] engellenebileceği bir alana girmeyen kişinin özgür olduğunu göstermeye koyulur.[121] "Yaşama ilmi"[122] insanın üzerinde hiç bir gücünün bulunmadığı yabancı bir dünya ile, uygun gördüğü gibi düzenleyebileceği "kendi" arasında nasıl ayrım yapacağım bilmekten ibarettir.[123]

Özgürlük diye bir meselenin Augustus'un felsefesinde ortaya çıkmasından evvel, özgürlük nosyonunu siyasi yaşamdan ayırmak, kişiyi bu dünyada hem köle ama hem de özgür yapacak bir formülasyona varmak yönünde böylesi bir bilinçli girişimin varlığını görmek,

---

116 Region.

117 Domain; domus ve interior clomus için s.219'a bakın –çn.

118 John Stuart Mili, agy.

119 bkz. *Dissertationes* içinde "Özgürlük Üzerine" bölümü, kitap IV, l, bölüm 1.

120 1310 a25 ve devamında.

121 Age., bölüm 75.

122 Age., bölüm 118.

123 Bölüm 81 ve 83.

tarihsel açıdan ilgi çekici bir durumdur. Bununla birlikte Epictetus'un kişinin kendi arzularından kurtulmasından ibaret gördüğü özgürlük anlayışı, zamanın Antik siyasi nosyonlarının kavramsal olarak ters yüz edilmesinden başka bir şey değildir. Popüler felsefelerin formüle edildikleri sırada, Roma imparatorluğunun geç dönemlerinde özgürlükte belirgin bir tavsama yaşanmaktaydı ve popüler felsefelerin bu siyasi arka planında iktidar, tahakküm ve mülkiyet gibi nosyonlar başrolü oynamaktaydılar. Antik anlayışa göre insan kendini zorunluluktan ancak başka insanlar üzerinde güç kullanarak kurtarabilirdi ve ancak dünya yüzünde bir yere, bir eve sahipse özgür olabilirdi. Epictetus bu dünyevi ilişkiyi, insanın kendi içinde bir ilişkiye uyarladı ve bu sayede hiç bir iktidarın insanın kendi üzerinde gerçekleştirdiği iktidar kadar mutlak olamayacağını ve insanın kendiyle mücadele ettiği, kendisine boyun eğdirdiği iç alanın, dünya üzerindeki herhangi bir evden/yuvadan çok daha fazla kendisine ait olduğunu, yani dış müdahalelerden çok daha güvenle korunmuş olduğunu keşfetti.

Siyasi olmayan içsel özgürlük kavramının düşünce geleneği(miz) üzerinde yarattığı büyük etkiye rağmen şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Şayet insan ilk önce dünyevi, elle tutulur bir gerçeklik olarak bir özgürlük durumunu tatmamış olsaydı, içsel özgürlük hakkında da bir şey bilmesi mümkün olmayacaktı. Bizler kendimizle etkileşim içinde değil, önce başkalarıyla etkileşimimiz sırasında özgürlüğün ya da karşıtının farkına varırız. Düşüncenin bir sıfatı ya da istemin bir niteliği haline gelmeden önce özgürlük, özgür insanın hareketini, evden uzaklaşmasını, dünyaya girmesini ve sözle, edimle başka insanlarla bir araya gelmesini mümkün kılan bir statü/durum biçiminde anlaşılmaktaydı. Bu özgürlüğün[124] öncesinde, özgür125 olmak için özgürleşmenin126 bulunması gerektiği açıktır: Özgür olmak için insanın kendini önce yaşamın zorunluluklarından özgürleştirmesi gerekmiştir. Ama özgürlük statüsü/durumu, özgürleşme eyleminden otomatik olarak doğmaz. Özgürleşmenin yanısıra, özgürlüğün aynı durumda bulunan başka insanların refakatine ve onlarla buluşabileceği müşterek bir kamusal mekana da –başka bir deyişle her özgür insanın kendini sözle ve edimle dâhil edebileceği siyasi olarak örgütlenmiş bir dünyaya– ihtiyacı vardı.

Özgürlüğün her tür insani etkileşimin ve her tür topluluğun başlıca özelliği olmadığı açıktır. İnsanların birarada yaşadıkları ama bir siyasi teşekkül oluşturmayan –örneğin kabile toplumlarında ya da hanenin özel alanında– eylemlere ve davranışlara hakim olan etken özgürlük değil, yaşamın zorunlulukları ile yaşamın korunmasına yönelik kaygılar ve ilgilerdir. Öte yandan insan yapısı dünyanın, –tebasını evin dar sınırlarına süren ve böylelikle bir kamu alanının ortaya çıkmasına mani olan despotik yönetimler altındaki topluluklarda olduğu gibi– eylemde bulunmak ve konuşmak için bir sahne haline gelemediği yerlerde, özgürlük de dünyevi bir gerçekliğe sahip olamaz. Siyaseten temin edilmiş bir kamu alanı olmadan özgürlük, kendisini görünür hale getirecek dünyevi bir mekândan yoksundur. Elbette özgürlük bir arzu, istek, ümit ya da özlem şeklinde insanın gönlünde da yaşayabilir; ama bildiğimiz kadarıyla insan kalbi son derece karanlık bir yerdir ve bu karanlıkta olup bitenleri kanıtlanabilir olgular saymak pek mümkün değildir. Kanıtlanabilir bir olgu olarak

124 Freedom.

125 Free.

126 Liberation.

özgürlük, siyasetle çakışır ve aynı konunun iki yüzü gibi birbirleriyle ilişkilidirler.

Ne var ki bugünkü siyasi deneyimlerimizin ışığında baktığımızda, siyaset ile özgürlük arasında "doğallıkla" kabul edebileceğimiz böyle bir çakışmadan eser kalmamıştır. Yaşamın bütün alanlarını siyasetin isterlerine tabi kılma iddiası ve sivil hakları, hepsinden önce özel yaşamın gizliliği ile siyasetten özgür olma hakkım tanımamaktaki ısrarlı tavrı ile totalitarizmin doğuşu, sadece özgürlük ile siyasetin çakışması konusunda değil, bunların bağdaşabilirliği noktasında da bizleri şüpheye sevketmektedir. Sözde siyasi mütalaalar herşeyi egemenlikleri altına aldığında özgürlüğün ortadan kalktığını gördüğümüz için, özgürlüğün siyasetin bittiği yerde başladığına inanmak gibi bir eğilim içindeyiz. **"Siyaset azaldıkça özgürlük artar"** şeklindeki liberal amentüde eni konu bir doğruluk yok muydu? Ya da siyasalın işgal ettiği alan daraldıkça, özgürlük için daha fazla yer açılacağı doğru değil midir? Herhangi bir toplumdaki özgürlüğün miktarını, görünüşte siyaset dışı olan faaliyetlere, serbest ekonomik teşebbüse ya da öğretime, dine, kültürel ve entellektüel etkinliklere tanınan özgürlük alanı ile ölçmeye hakkımız yok mudur? Herkesin şöyle ya da böyle inandığı gibi, ancak siyasetten ayrı bir özgürlüğü güvencelediği için ve güvencelediği müddetçe siyasetin özgürlükle bağdaşabileceği doğru değil midir?

Bizi siyasetten potansiyel olarak özgür olmak anlamında [siyasetten azade olmak manasında] bir siyasi özgürlükler tanımına götüren, sadece yakın zaman içinde yaşadığımız deneyimler değildir; bu tanım, siyaset teorisi tarihinde de büyük yer işgal etmiştir. Bu konuda siyasi özgürlüğü çoğu zaman basitçe "güvenlik" konusuyla özdeşleyen 17 ve 18. yüzyıl siyasi düşünürlerini hatırlamak yeterlidir; burada özgürlüğü mümkün kılan güvenliktir ve "özgürlük" kelimesi, siyasi alanın dışında kalan etkinliklerin özünü belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Hatta Hobbes ya da Spinoza'ya nazaran siyasetin özüne dair çok daha yüksek görüşlere sahip olan Montesquieu bile zaman zaman siyasi özgürlüğü güvenlik ile bir tutabilmiştir.[127] 19 ve 20. yüzyıllarda siyaset bilimlerinin ve sosyal bilimlerin ortaya çıkması, özgürlük ile siyasi yaşam arasındaki açıklığı daha da büyütmüştür; zira modern çağın başlarından itibaren siyasi alan ile bir tutulan yönetim olgusuna, özgürlüğe yaşam süreci kadar, yani toplumun ve bireylerinin çıkarı kadar bile değer vermeyen atanmış hami gözüyle bakılmıştır. Güvenlik konusu tayin edici bir ölçüt olma özelliğini sürdürdü, ama (korkudan özgür olmayı bütün özgürlüklerin koşulu olarak gören) Hobbes'da olduğu gibi "şiddetle öldürülme"ye karşı bireyin güvenliğinin sağlanması değil, bir bütün olarak toplumun yaşam sürecinin sakin ve rahat gelişmesine imkan veren bir güvenlikti bu. Bu yaşam süreci özgürlüğe bağlı değildir, ama özgürlük onu içkin bir zorunluluk olarak takip eder; ve bu yaşam sürecine, özgürce akan bir ırmaktan söz ederken kastettiğimiz anlamda özgür demek mümkündür ancak. Burada özgürlük, siyasi yaşamın siyaset dışı amacını bile oluşturmaz, –şayet yaşam ve yaşamın dolaysız çıkarları ve zorunlulukları bir tehlike altında değilse, yönetimin aşmaması gereken sınırı oluşturan– marjinal bir görüngüdür.

Şu halde özgürlük pahasına siyasete güven duymamak için nedenleri olan bizler değil, sadece bütün bir Orta Çağ da özgürlük ile siyasi yaşamı birbirinden ayırmaktaydı. Dolayısıyla daha da geçmişe inmek ve eski hatıralarla gelenekleri canlandırmak kabildir. Modern öncesi seküler özgürlük kavramı, yönetimde doğrudan yer almak ile öznenin özgürlüğünü

---

127 Bkz. *Esprit des Lois,* XII, 2: "Felsefi özgürlük istencin uygulanması demektir ...siyasal özgürlük güvenlik demektir".

birbirinden ayrı tutmaktan yanaydı; -**I. Charles'ın darağacında yaptığı konuşmada dediği gibi- halkın "özgürlüğü, canları ve malları için en hayırlı olacak yasalar tarafından yönetilmekten ibarettir: Hiç bir şey onlara yönetime katılmak kadar uzak değildir",** ilerde halktan gelen yönetime katılma ya da siyasi alana giriş izninin verilmesi talebi, özgürlüğe duyulan bir istekten değil, kendi canları ve mallan üzerinde yetki ve iktidar sahibi olanlara besledikleri güvensizlikten kaynaklanmıştı. Üstelik Hıristiyan siyasi özgürlük düşüncesi, ilk Hıristiyanların özgür olmak için aflarını istedikleri kamu alanı denen şeye karşı besledikleri şüphe ve husumet hislerinden doğmuştur. [Manevi] kurtuluş uğruna vaz'edilen bu Hıristiyan özgürlük anlayışından önce, daha evvel de gördüğümüz gibi filozoflar, en yüksek ve en özgür yaşam tarzını oluşturan *vita contemplativa* için bir öngerekli- lik olarak siyasetten çekilmişlerdir.

Gerek üzerimizde muazzam bir ağırlığı olan bu geleneğin, gerekse -belki de ondan da çok- kendi geçirdiğimiz tecrübelerin, özgürlüğü siyasi yaşamdan ayırma yönünde yarattığı baskılara rağmen siyasi yaşamın *varoluş nedeni* özgürlüktür ve bu özgürlük esas olarak eylemde tecrübe edilir; dediğimi duyduğunda sanıyorum okur sadece malum bir eski hakika-tin terennüm edildiğine inanacaktır. Aşağıdaki satırlarda yapılan da zaten bu eski malum hakikat üzerinde düşünmekten fazlası değildir.

II

Siyasi yaşamla ilişkisi bakımından özgürlük, istemin bir görüngüsü değildir. Biz burada *liberum arbitrium* (seçme özgürlüğü) ile, biri iyi diğeri kötü olan verili iki şey arasında tercihte bulunan ve karar veren; kararın önceden işlemi başlatmak için sadece temellendirilmesi gereken bir güdü ile belirlendiği seçme özgürlüğü ile uğraşmıyoruz -"Ve o nedenle, iyi bir aşık olamadığımdan günlerimi tatlı sohbetlerle geçirmek için bir köylü olmaya karar verdim. Şimdi bu günlerin tembel hazlarından nefret ediyorum". Eğer Shakespeare ile devam edersek, bu daha çok Brutus'un özgürlüğüne benzer: **"Ya bu iş [kendiliğinden] olur, ya da biz bu işe baş koyarız";** yani daha önce varolmayan, verilmemiş, hatta ne bilmenin ne de muhayyilenin konusu olan, dolayısıyla bilinmesi hiçbir surette mümkün olmayan bir şeyi ortaya çıkarma özgürlüğü. Eylem, özgür olmak; bir yandan güdülerden, öte yandan eylemin başta konulmuş ve etkisi öngörülebilir olan amacından özgür olmak demektir. Bu, güdülerin ve amaçların, tek tek eylemlerde önemli etkenler olmadığını ve eylemin bunları aşabildiği oranda özgür olacağını söylemek demek değildir. Belirlenme boyutundan bakıldığında, arzu konusu olan gelecekle ilgili bir amaç eyleme yön verir. Bu amaç, irade onu istemeden önce zihin tarafından kavranır; bu durumda ancak istem eyleme buyruk verebileceği için, istemi göreve çağıran zihindir. (Buradaki açıklama, Duns Scotus'un bu sürece ilişkin yaptığı betimlemenin bir yorumudur).[128] Eylemin amacı değişebilir ve dünyanın şartlarındaki değişmelere bağımlıdır; amacı kabul edip etmemek, özgürlüğü değil, doğru ya da yanlış yargısını ilgilendiren bir konudur. Ayrı ve farklı bir insani yeti olarak görülen isteme, bir yargı hükmünü takip eder; yani önce doğru amacın bilinmesi ve sonra da bu amacın gerçekleştirilmesi için buyruk verilmesi. Buyruk vermek ve eylemi dikte etmek selahiyeti özgürlük ile değil, güçlü ya da zayıf olmakla ilgili bir konudur.

Oysa özgür olma boyutundan bakıldığında eyleme, -herhangi özgül bir amacın

---

128 *Inlellectus apprehendit agibile cmtequam vuluntas illud velit; sed non apprehendit determinate hoc esse agendıım quod apprelıendere dicitur dictare.* Oxon IV, d. 46, qu. 1, no. 10.

gerçekleştirilmesinde her ikisine de ihtiyacı olmakla birlikte- ne zihin yol gösterir ne de istemenin buyruğu altındadır; (Montesquieu'nun yönetim biçimleri ile ilgili ünlü çözümlemesinden hareketle) bir ilke diyebileceğim tamamen farklı bir şeyden doğar. İlkelerin işleyiş şekli, [kişinin] "kendi'nde varolan güdüler gibi değildir; deyim yerindeyse dışardan esinde bulunurlar. Her özgül amacın, eylem başladığında kendi ilkesi ışığında yargılanması mümkünse de, bu ilkeler özgül amaçlan tarif etmek bakımından çok geneldirler. Çünkü eylemi önceleyen zihnin yargısından ve eylemi başlatan istemin buyruğundan farklı olarak, bu esinleyici ilke kendini tam haliyle ancak bizzat eylemin icrası sırasında duyurur; bununla birlikte, işbirliği etseler de eylemin icraası sırasında yargının hükümleri geçerliliğini yitirir, buyruk veren istemin gücü tükenirken, eylemi esinleyen ilke bu gerçekleşme esnasında ne geçerliliğinden ne de gücünden bir şey kaybeder. Eylemin amacından farklı olarak eylemin ilkesi tüketilemez olduğundan, onu zaman içinde tekrarlamak mümkündür; eylemin güdüsünden farkı ise ilkenin evrensel geçerliliğe sahip olmasındadır. Herhangi bir özel kişi ya da belli bir grupla sınırlı değildir. Ancak bu ilkeler yalnızca eylem sırasında vücut bulurlar; eylem devam ettiği sürece bu dünyada duyulurlar, yoksa dışavurumdan yoksun kalırlar. Bu ilkeler onur ya da şeref, Montesquieu'nun "erdem" dediği eşitlik sevgisi veya üstünlük, mükemmellik – αει αριστευειν **("her zaman elinden gelenin en iyisini yap, herkesten üstün ol")**– ama aynı zamanda korku ya da güvensizlik veya nefrettir. Bu ilkeler ne zaman hayata geçerse özgürlük veya karşıtı da dünyevi bir görünüm kazanır; ilkelerin vücut bulmasında olduğu gibi özgürlüğün görünmesi de eylemin yerine getirilmesiyle çakışır. Ne daha önce ne de daha sonra – insanlar eylemde bulundukları sürece özgürdürler; bir özgürlük yetisine sahip olmak ise bundan apayrı bir şeydir.

Özgürlüğün eylemde içkin olarak varolduğunu belki de en iyi anlatan ifade, Makyavelin *virtu*, yani dünyanın insanın önün*e fortuna* (talih) kılığında çıkardığı fırsatlara karşılık vermesini sağlayan mükemmellik kavramında bulunmaktadır. Kelimenin anlamını en iyi "virtüöz" karşılar; yani başarımın, kendisini vareden etkinlik bittikten sonra da varlığını sürdüren ve bu etkinlikten bağımsız hale gelen nihai/amaç üründe değil, bizatihi icra anında yattığı, icracı sanatlara [gösteri sanatlarına] atfettiğimiz bir mükemmellik. Makyavel'in *virtu*-sundaki virtüöz-lük, her ne kadar Makyavel'in bundan haberdar olması pek mümkün gözükmese de, bize biraz Yunanlıların siyaseti öteki etkinliklerden ayırdederken kullandıkları metaforları ve benzeşim öğelerini "flüt çalmak, dans etmek, hastalıkları iyileştirmek ve denizcilik" gibi icrası virtüözlük gerektiren sanatlardan almalarını hatırlatmaktadır.

Eylemin bütününde bir virtüözlük unsuru bulunduğu için, ye virtüözlük icracı sanatlara atfettiğimiz bir mükemmelliği ifade ettiği için, siyaset de çoğu zaman bir sanat olarak tanımlanmıştır. Tabii bu bir tanım değil, metafordur ve şayet devleti veya yönelimi bir sanat eseri, bir tür kollektif şahaser olarak görmek gibi amiyane bir hataya düşülürse, metafor tümüyle yanlış olur. Elle tutulur bir şey ortaya koyan ve insan düşüncesini, üretilen şeyin kendi başına bir varlığa sahip olması nispetinde şeyleştiren yaratıcı sanatlarla karşılaştırıldığında, siyaset sanatın tam tersidir (geçerken söyleyelim, bu, siyasetin bir bilim olduğu anlamına da gelmez). Ne kadar iyi ya da kötü tasarlanmış olurlarsa olsunlar siyasi kurumlar varlıklarının devamı için eyleyen insanlara bağımlıdırlar; muhafazaları, onları ortaya çıkartan araçlarla sağlanır. Bir sanat eserinin, onun "yapma"nın bir ürünü olduğunu gösteren özelliği bağımsız varlığıdır; devletin bir eylem ürünü olduğunu kanıtlayan özellik

ise, varlığını sürdürmesi için yeni ve başka eylemlere bağımlı olmasıdır.

Buradaki asıl mesele yaratıcı sanatçının yaratım sürecinde özgür olup olmaması değil, yaratım sürecinin alenen sergilenmemesidir; dünyada görünmek nasibinden yoksundur. O yüzden yaratıcı sanatlarda varolduğuna hiç kuşku olmayan özgürlük öğesi, gizli kalır; sonunda dünyada görünecek ve dünya için önem taşıyacak olan şey özgür yaratım süreci değil, sanat eserinin kendisi, sürecin nihai/amaç ürünüdür.

Oysa tersine icra sanatlarının siyasi yaşamla çok yakın bir ilişkisi vardır. Dansçılar, oyuncular, müzisyenler vb. gibi icracı sanatçıların virtüözlüklerini sergileyebilecekleri bir izleyici topluluğuna ihtiyaçları vardır; aynı şekilde eylemde bulunanlar da, kendilerini görecek olan başkalarının varlığına gerek duyarlar. Her iki grup da "iş"leri için kamusal olarak düzenlenmiş bir mekana ihtiyaç duyar ve her iki grup da icra/gösteri için başkalarının varlığına bağımlıdır. İnsanların bir topluluk halinde birarada yaşadıkları her yerde böyle bir tezahür mekanının da varolacağı sanılmamak Bir zamanların Yunan polisi tam da böyle, insanlara eylemde bulunabilecekleri bir tezahür mekanı, özgürlüğün göze görünebileceği bir tür tiyatro sahnesi sağlayan bir "yönetim biçimi"ydi.

"Siyasal olan" kelimesini Yunan Polis'i anlamında kullanmak ne keyfi ne de zoraki bir seçimdir. Bütün Avrupa dillerinin hala tarihsel açıdan benzersiz bir örgütlenme olan Yunan kent-devletinden türettikleri bu kelime ["polity"], siyasal olanın alanım ve özünü ilk keşfeden olan bu toplumun deneyimlerini aksettirmektedir, yoksa ne sadece etimolojik bakımdan, ne de sadece öğrenimliler için bir anlam taşır. Gerçekten de Yunan ve Roma Antikitesinin deneyimlerine belli ölçülerde dayanmadan siyasal olan ile siyasetin derindeki ilkeleri üzerine konuşmak hem zordur, hem de yanıltıcı olacaktır. Tek bir nedenle bu böyledir: İnsanlar Antik Polis'ten ne önce ne de sonra siyasi etkinlik üzerine bu kadar kafa yormuşlar, siyasi alana bu denli itibar etmişlerdir. Özgürlüğün siyasi olan ile münasebetine gelince, burada şöyle bir ek neden vardır: Sadece Antik siyasi topluluklar -başkalarının zorlamasına konu olan köleler ya da yaşamın zorunluluklarınca sevkedilen ve güdülenen çalışanlar değil- özel olarak özgür insanlara hizmet amacıyla kurulmuşlardır. Bu durumda Polis anlamında alırsak siyasi olanın amacı ya da varoluş nedeni, özgürlüğün virtüözlük olarak görünebileceği bir mekan oluşturmak ve bu mekanı muhafaza etmektir. Bu alanda özgürlük, başkalarınca duyulabilecek sözlerle, başkalarınca görülebilecek edimlerle ve sonunda insanlık tarihinin büyük hikâye kitabının sayfaları arasına katılmadan önce hakkında konuşulacak, hatırlanacak ve öykülere dönüştürülecek olaylarla, dünyaya ait, elle tutulur bir gerçeklik olur. Bu görünümler, tezahür mekanında boy gösteren her şey, eylemin doğrudan sonucu olmasalar bile, tanım gereği siyasidir. Bu alanın dışında kalanlar, örneğin Barbar imparatorlukların büyük kahramanlıkları, etkileyici ve dikkate değer bile olsalar, kesinlikle siyasi değildirler.

Özgürlük kavramını siyasi alanda yaşanan deneyimlerden türetme gayretlerinde şaşırtıcı, yabancılayıcı bir tını vardır. Çünkü bu konularla ilgili bütün teoriler, özgürlüğü eylemden ziyade istemenin ve düşüncenin bir niteliği olarak gören bir anlayışın hakimiyeti altındadırlar. Ve bu öncelik, sadece her eylemin öncesinde mutlaka zihnin bilme ediminde bulunduğunu ve zihnin kararlarının iradenin buyruğuyla gerçekleştirildiğini ileri süren psikolojik bir anlayıştan değil; hatla daha da önemlisi "eksiksiz bir özgürlüğün toplumun varlığıyla bağdaşmayacağımın, tamlığı içinde özgürlüğün ancak beşeri maslahat alanı dışında hoş görülebileceğinin düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Bu güncel argümanda, düşüncenin doğası gereği diğer bütün insani etkinliklerden daha fazla özgürlüğe ihtiyacı

olduğu değil (belki bu doğru olurdu), daha çok kendi başına düşüncenin bir tehlike oluşturmadığı, dolayısıyla yalnızca eylemin kısıtlanması gerektiği ileri sürülmektedir: **"Kimse eylemlerin de görüşler kadar özgür bırakılmaları gerektiğini iddia etmemektedir".**" Elbette bu, adına ve ününe rağmen özgürlükler nosyonunun siyaset alanından sürülmesinde payı bulunan liberalizmin temel akidelerinden biridir; çünkü aynı felsefeye göre siyasi yaşamın neredeyse sadece yaşamın idamesi ve çıkarların korunmasıyla ilgili olması gerekmektedir. Yaşamdan başka hiç bir şeyin söz konusu olmadığı bugün, bütün eylemler tanım gereği zorunluluğun hükmü altındadırlar; yaşamın zorunlulukları ile ilgili olan özel alan devasa boyutlara varmıştır ve modern çağdan beri idaresi siyasi alanı gölgede bırakan toplumsal ve ekonomik yaşam alanı durmadan genişlemektedir. Ülkeler arasındaki ilişkiler henüz ekonomik etkenlere indirgenmesi mümkün olmayan düşmanlıklar ve yakınlıklar barındırdığı için, saf siyasi bir alan olarak kala kala sadece dış ilişkiler kalmıştır. Ama burada bile hakim eğilim, uluslararası güç ilişkilerinden doğan sorunların ve çekişmelerin, nihai olarak ekonomik etkenler ve çıkarlardan kaynaklandığı şeklindedir.

Bununla birlikte bütün teorilere ve "izm"lere rağmen, "Özgürlük, siyasetin *varoluş nedenidir"* sözlerinin malumu ilan olduğuna hâlâ nasıl inanıyorsak, aynı şekilde görünüşte yaşamın üzerine titriyor olmamıza karşın, cesareti aptallıkla, hatta yaşama ve yaşamın çıkarlarına karşı, yani bütün metalar arasında en değerli olduğu iddia edilen metaya karşı yöneltilebilecek en kötü aşağılama olmakla suçlayan ilk kişiler bizler olmamıza rağmen yine de cesaretin önde gelen siyasi erdemlerden biri olduğunu doğal bir şeymiş gibi kabul edi- yoruz. (Eğer meseleye tamamen tutarlılık çerçevesinden bakılsaydı burada hiç bir tutarlılığın olmadığı görülecektir). Cesaret, ağır laftır; ben cesaret derken, ölümcül bir tehlike karşısında yaşamın güle oynaya riske atıldığı bir cüretkarlığı kastetmiyorum. Cüretkarlık/ataklık da, en az korkaklık kadar yaşamak kaygısıyla bağlantılı bir şeydir. Siyasi eylem için hala vazgeçilmez olduğuna inandığımız ve Churchill'in bir zamanlar "ötekilerini de güvenceleyen bir nitelik olduğundan, insanın vasıfları arasında en başta geleni" diye tarif ettiği cesaret, bireysel hayatiyet/canlılık duygumuza karşılık gelmez; onu bizden talep eden tam da kamu alanının doğasıdır. Zira bizlerin eseri olan bu dünya, bizden önce de varolduğu ve içinde yaşayan bizlerden çok daha uzun ömürlü olduğu için zaten asıl ilgiyi bireysel yaşamlara ve onlarla bağlantılı çıkarlara gösteremez; bu anlamda kamu alanı, ailenin ve evin himayesinde her şeyin yaşam sürecinin güvenliğine hizmet ettiği ve hizmet etmek zorunda olduğu özel alanımızla akla gelebilecek en sert karşıtlık içinde bulunmaktadır. Hatta evimizin dört duvarı ile korunmuş güvenlik alanından çıkmak ve kamu* alanına girmek bile, bizi dışarda bekleyebilecek belli tehlikelerin varlığından ötürü değil, yaşam ilgisinin geçerliliğini yitirdiği bir alana girmiş olmamızdan dolayı cesaret gerektirir. Cesaret, insanları dünyanın özgürlüğü uğruna, yaşamla ilgili endişelerinden kurtarır. Siyasette yaşam değil dünya söz konusu olduğundan, siyasi yaşamda cesaret vazgeçilmezdir.

III

Özgürlük ile siyasi olan arasındaki bu karşılıklı bağımlılık anlayışının, modern çağın toplum teorileri ile karşıtlık içinde olduğu kesindir. Ne yazık ki bu noktada, sadece eski, modern öncesi geleneklere ve teorilere geri dönmemiz ye- terlidir diyemiyoruz. Aslında özgürlüğün ne olduğuna dair bir anlayışa giden yolda karşımıza çıkan en büyük güçlük, geleneğe, özellikle de "büyük gelenek" demeye alıştığımız şeye basit bir geri dönüşün bize yardıma yetmemesinden doğmaktadır. İlk olarak, özgürlüğü bir düşünce görüngüsü haline getiren ve

böylelikle insanın deyim yerindeyse kendini dünyanın dışına koymasını mümkün kılan geç dönem Antikitede ortaya çıktığı şekliyle felsefi özgürlük kavramının da, Hıristiyan ve modern "özgür istem" görüşlerinin de siyasi deneyim içerisinde tek bir dayanak noktaları yoktur. Felsefi geleneğimiz özgürlüğün, yığının yer aldığı siyasi yaşam alanının bittiği yerde başladığını ve özgürlüğün başkalarıyla birlikte değil –ister Sokrates'den bu yana "düşünmek" adını verdiğimiz bir iç diyalog şeklinde olsun, isterse ölümcül diyalektikleriyle önce Pavlus'un sonra da Augustus'un önüne insan yüreğindeki ikirciklikleri ve basiretsizlikleri se- ren "isteyen ben" ile "yapan ben" arasındaki iç çatışma, "kendi" içindeki bir çekişme biçiminde olsun– kişinin "kendi" ile etkileşimi içinde tecrübe edildiğini neredeyse oybirliği ile kabul etmektedir.

Özgürlük probleminin tarihi açısından bakıldığında, Hıristiyan geleneğinin gerçekten de tayin edici önemde bir etkisi olduğu görülür. Bizler özgürlüğü neredeyse otomatik olarak özgür istem ile, yani klasik Antikitenin hiç bir biçimde tanımadığı bir yetiyle eşitleriz. Öyle ki Hıristiyanlığın keşfettiği biçimiyle istem olgusunun istemek, niyet etmek ve amaçlamak gibi iyi bilinen yetilerle ortak o kadar az yanı vardı ki, ancak onlarla bir çatışma içine girmekle ilgi ve dikkat konusu olabilmişti. Şayet özgürlük gerçekte istemin görüngüsünden başka bir şey değilse, bu durumda Antiklerin özgürlüğü bilmediği sonucuna varmamız gerekir. Tabii bu son derece saçma olur; ama biri kalkıp da bu fikri ileri sürecek olursa, daha önce sözünü ettiğim hususu, yani Augustus'dan önce özgürlük ideasının felsefede hiç bir rol oynamadığını hatırlatırım. Bu dikkat çekici gerçeğin nedeni, gerek Yunan gerekse Roma Antikitesinde özgürlüğün, kent devletinin ve yurttaşlığın özünü oluşturan münhasıran siyasi bir kavram olmasında yatmaktaydı. Parmenides ve Platoridan başlayarak bizim felsefi siyasi düşünce geleneğimiz ise tam da bu Polis ve yurttaşlık olgularına karşıtlık üzerine kurulmuştur. Filozofun seçtiği yaşam tarzı, βιοσ πολιτι- κος'un, yani siyasi yaşam tarzının tam tersi olarak anlaşılmaktaydı. O nedenle Yunanlıların anladığı anlamda siyasi yaşamın tam da merkezinde yer alan özgürlük, neredeyse tanımı gereği Yunan felsefesinin yapısına dahil edilmesi mümkün olmayan bir fikirdi. Ancak ilk Hıristiyanlar, özellikle de Pavlus, siyasi yaşamla hiç bir ilgisi bulunmayan bir özgürlük tarzı keşfettiğinde, özgürlük kavramı da felsefe tarihine girmiş oldu. Özgürlük, İnsanlar arasındaki etkileşimin dışında, "ben" ile "kendi" arasında geçen etkileşimde ortaya çıkan bir şey olarak tecrübe edildiğinde, felsefenin başlıca problemlerinden biri haline geldi. Özgür istem ile özgürlük eşanlamlı kavramlar oldular.[129] Özgürlük artık tam bir yalnızlık* içinde tecrübe edilen bir şeydi. Bu tam yalnızlık hali içinde "hiç bir insan, Ben'in Kendi ile geçirdiği sert mücadeleye", ruhun "iç mekanı"nda ve "yüreğin karanlık dehlizleri"nde[130] ortaya çıkan ölümcül çatışmaya mani olamazdı.

Klasik Antikite de yalnızlık görüngüsünün tecrübesinden yoksun değildi; yalnız insanın "Bir" olmaktan çıkıp, "bir içinde iki" haline geldiğini, Ben ile hemcinsleri arasındaki

---

129 Su sözleriyle Leibniz hristiyan geleneğini olsa olsa özetlemekte ve seçikleştirmektedir: "istemimize özgürlüğün karşılık gelip gelmediği sorusu, ona bir istemin karşılık gelip gelmediği (sorusu] ile aynı anlamdadır. "Özgür" ve "isteme uygun" ifadeleri aynı şeyi söylerler". *(Schriften zur Metaphysik* I, "Bemerkun- gen zu den cartesisclıen Prinzipien". Zu Artikel 39.)

(*) Solitude/lonely karşılıkları olarak yalnızlık ve terkedilmişlik için bakınız İnsanlık Durumu –çn.

130 Augustus, *Confessions.*

etkileşimde hangi nedenle olursa olsun bir kesinti ortaya çıktığında, Ben ile Kendi arasında bir etkileşimin başladığını iyi biliyordu. Platon'dan itibaren klasik felsefe, düşüncenin varlık koşulunu oluşturan bu ikiliğin yanısıra bir de insanın devinim yetisini, kendi kadar bedeni de devindirdiği varsayılan ruha veren, beden ile ruh arasında bir ikilik üzerinde durmuştur; ve yine Platonik düşünce geleneği içerisinde bu yeti ruhun beden üzerindeki egemenliği şeklinde yorumlanmaklaydı. Bununla birlikle ruhunda "sert mücadeleler" yaşayan Augustusçu "yalnız kişi" imgesi [Antikler tarafından] hiç bir suretle bilinmiyordu, çünkü Augustus'un içine sürüklendiği kavga akıl ile tutku arasında, yani zihin ile θυμός[131] gibi insanın iki farklı yetisi arasında değil, bizzat istemin içinde geçen bir çatışmaydı. Aynı yeti içinde varolan ikilik düşüncenin bir niteliği olarak, Ben'in Kendi ile girdiği diyalog olarak bilinmekteydi. Oysa düşünce sürecine devinimini veren, "yalnız kişi"nin bu "bir içindeki iki olma" hali, istemi tam tersi şekilde etkilemekteydi: İstemi felç etmekte ve kendi içinde kalmaya mahkum kılmaktaydı; yalnız kimsenin istemi daima hem *velle* hem de nolledir, yani aynı anda hem isteyendir hem de istemeyen.

İstemin bütün varlığını buyurmakta ve boyun eğdirmekte bulduğu düşünülürse, maruz kaldığı bu felç edici etki çok daha şaşırtıcı bir görünüm kazanmaktadır. Öyle ki insan kendine buyruk veren ama o buyruğa itaat etmeyen bir "ucube"; ancak bir "isteyen ben" ile "istemeyen ben"in aynı anda bulunmasıyla açıklanabilecek bir ucube gibi görünmektedir.[132] Ancak_ Augustus'un da yorumu zaten bu yöndedir; isleme görüngüsünün köken olarak Ben'in istediğini yapmaması deneyiminde, "isteyen ben" ile "muktedir olmayan ben" gibi bir şeyin sözkonusu olduğu bir deneyimde kendini ortaya koyması, tarihsel bir olgudur. Antikitenin bilmediği husus, "bilen ama istemeyen ben" gibi mümkün bir durum değil, "isteyen ben" ile "muktedir olan ben"in ayrı şeyler olmasıdır *-non hoc est velle, quod posse-*.[133] Zira Antikler elbette "isteyen ben ile muktedir olan ben"e son derece aşinaydılar. Bunun için yalnızca kendilerini nasıl yöneteceğini bilenlere başkalarını yönetme hakkı tanıyan ve sadece onların itaat etme yükümlülüğünden özgür olduklarını belirten Platon'u hatırlamak yeter. Şu da doğrudur; isteyen ben ile muktedir olan ben arasında pratikte birbirleriyle çakışacakları bir uyumun sağlanması gerekir ve bu uyumu ifade eden virtüözlüğün seçkin bir görüngüsü olduğu için "öz-denetim" olgusu siyasi erdemlerden biri olarak kalmaya devam etmiştir.

Şayet Antik felsefe "muktedir olmak" ile "istemek" arasında bir çatışmanın varlığını mümkün görseydi, özgürlük görüngüsünü kesinlikle "muktedir olan ben"e içkin bir nitelik

---

131 Euripides'de hu çatışma sık sık karşımıza çıkmaktadır. Örneğin çocuklarını öldürmeden önce Medea şöyle der: kötü bir iş yapmak üzere olduğumu biliyorum, ama θυμός benim düşüncelerimden daha güçlü" (1078 ve devamında); ve Phaedra da (*Hipploytus*, 376 ve devamında) aynı şekilde konuşur. **Meselenin özü daima şudur: akıl, bilgi, içgörü vs. arzunun saldırıları karşısında durmak için çok zayıftırlar ve çatışmanın, mantığın etkisine erkeklere nazaran daha daha kapalı olan kadınların ruhunda parlak vermesi bir tesadüf olmamalı.**

132 "Augustus'un, *Conjfessions'ın* (itiraflar) "istem" ile "istemenin gücü" konularını ele aldığı ünlü VIII. kitap, VII. Kitap 9.bölümünde dediği gibi "buyruk verdiği ölçüde akıl istemde bulunur; buyrulan şey yapılmadığı ölçüde, akıl yapılmamasını istemiş demektir. Augustus için "istemek" ile "buyurma"nın aynı şey olması doğal bir durumdur.

133 Augustus, *age.*

olarak anlardı, ya da onu kavramsal olarak “isteyen ben” ile “muktadir olan ben”in çakıştığı bir durum olarak tarif ederdi. Bu sav içi boş bir spekülasyon değildir; hatta her ikisi de aynı anda ruhta mevcut olan akıl ile θυμός arasındaki Euripidvari çatışma nispeten geç döneme ait bir görüngüdür. Tutkuların insanın aklını kör edebileceği, ama akıl kendini dinletmeyi başardığında, hiç bir tutkunun insanı doğru “bildiğini” yapmaktan alıkoyamayacağı inancı daha tipiktir ve bizim açımızdan daha büyük önem taşımaktadır. Bu inanç hala Sokrates’in erdemin bir tür bilgi olduğunu söyleyen öğretisinin temelini oluşturmaktadır. Ve bir vakitler birinin çıkıp da erdemin “rasyonel” bir şey, öğrenilebilir ve öğretilebilir bir şey olduğunu düşünebilmiş olmasına hayret edişimizin nedeni, aklın sözde iktidarsızlığına ilişkin herhangi bir ulvi içgörüden çok, kendi içinde bölünmüş, aynı anda hem isteyen hem de istemeyen bir isteme yakınlığımızdan ileri gelmektedir.

Başka bir deyişle istem, istem gücü ve güç istemi, bizim için neredeyse aynı kavramlardır; bize göre güç, insanın kendiyle etkileşimi sırasında tanıdığı ve tecrübe ettiği isteme yetisinde mevcuttur. Bu istem gücü uğrunadır ki sadece akli ve bilişsel yetilerimizi değil, daha “pratik” başka yetilerimizi de hadım ettik. Ama bizim için bile şu çok açık değil midir: Pindar’ın sözleriyle, “en büyük keder, zorunluluk yüzünden doğru ve güzel olduğunu bildiğin şeyin dışında bir başına kalmaktır”.[134] Beni bildiğimi ve istediğimi yapmaktan alıko- yan zorunluluk, dış dünyadan da, kendi bedenimden de, insana doğumla bahşedilen ve üzerinde, başka şartlar üstünde sahip olduğundan daha fazla bir güce asla sahip olmadığı yetenek, lütuf ve niteliklerin yetersizliğinden gelebilir; “isteyen ben” ile “bilen ben”, yani ego sözkonusu olduğunda, psikolojik nitelikli olanları da dahil bütün bu öğeler kişiyi dışardan koşullamaktadır. Bu şartları yerine getiren, deyim yerindeyse “istemek” ile “bilmek”i zorunluluğa boyun eğmekten kurtaran güç “muktedir olan ben”dir. Özgürlük an- cak “isteyen ben” ile “muktedir olan ben”in çakıştığı yerde ortaya çıkar.

Özgürlüğün siyasi nitelikli eski deneyimleri karşısında dinsel bir müşkülden doğan ve felsefi bir dille formüle edilmiş olan bugünkü “özgür istem” anlayışımızı sorgulamanın başka bir yolu daha vardır. Modern çağın doğuşuyla birlikte canlanan siyasi düşüncede, ipuçlarını doğa bilimlerinin yeni keşiflerinden aldıkları için gerçekten de siyaset “bilimi”nin babası denebilecek düşünürler ile -ki en büyük temsilcisi Hobbes'tur-; bu modern gelişmelerden nispeten rahatsızlık duyan, geçmiş denen şeyi tercih ettiklerinden ötürü değil, sadece kilise-devlet, din-siyaset ayrılığı Roma imparatorluğunun yıkılmasından beri bilinmeyen bağımsız seküler bir siyasi alanın ortaya çıkışma/sebebiyet verdiği için kulağını Antikitenin siyasi düşüncelerine çevirmiş kimseler arasında bir ayrım yapabiliriz. Bu siyasi sekülarizmin en büyük temsilcisi de, felsefi nitelikli problemlere kayıtsız kalmakla birlikte, Hıristiyanlığın ve filozofların özgürlük kavramının siyasi amaçlar açısından taşıdığı elverişsizliğin tamamen farkında olan Montesquieu idi. Bu kavramdan kurtulmak için Montesquieu felsefi ve siyasi özgürlük arasında ayrım yaptı. Fark şuradaydı: Felsefenin özgürlükten istediği, koşullardan ve istemin koyduğu amaçlara ulaşılmasından bağımsız olarak istemin tatbikinden *(l’exercice de la volonte)* başka bir şey değildir. Siyasi özgürlük ise tersine kişinin istemek durumunda

---

134 Pythian Ode IV 287-289:

φαντι δεμμεν
τουτ ανιαροτατον, καλα γινωσκοντ αναλκα
έκτος εχειν ποδα.

olduğu şeyi yapabilecek güçte olmasından ibarettir (la *liberte mı pcut consister qu a poııvoir faire ce que l'on cloit vouloir*, vurgu, *pouvoir* [güç] üzerinedir).[135] Antikler için olduğu gibi Montesquieıı için de, "yapma yeteneği"ni yitirdiğinde kişiye artık "özgür" denemeyeceği çok açıktır. Bu başarısızlığa iç koşulların mı yoksa dış koşulların mı yol açtığı, bu noktada önemli değildir.

Öz-denetim olgusunu örnek olarak almamın nedeni, bizim için istemin ve isteme gücünün bir görüngüsü olmasından ötürüdür. Yunanlılar ılımlı olmak ve ruhun dizginlerini sıkmak gereği üzerinde belki de her halktan çok daha fazla kafa yormuşlardır. Ne var ki istemi, diğer insani güçlerden ayrı, farklı bir yeti olarak asla düşünmemişlerdir. Tarihsel olarak insanlar, "istem'i ilk kez Pavlus'a ait olduğu söylenen şu sözlerde, istemin gücünü değil güçsüzlüğünü gördüklerinde keşfetmişlerdir: "İstemek benim elimdedir; bulamadığım, iyi olanı nasıl gerçekleştireceğimdir". Augustus da aynı "istem"den şöyle yakınıyordu: "(istem) kısmen istemektir, kısmen istememek"; ve bunun bir "akıl hastalığı" olduğunu söylese de,,bu hastalığın deyim yerindeyse istem sahibi her akıl için doğal olduğunu kabul ediyordu: "İstem, bir istem olmayı buyurur; öyleyken başka hiç bir şeye değil, yalnızca kendine buyruk verir .... istem [kendiyle] doluysa kendine olmayı buyurmaz, çünkü zaten olmaktadır".[136] Başka bir deyişle insanda "istem" denen bir şey varsa, bunun her zaman sanki aynı kişide iki istem varmış ve bunlar o kişinin aklı üzerinde güç sahibi olmak için birbiriyle savaşıyorlarmış gibi görünmesi gerekir. Bu yüzden istem hem güçle doludur hem de güçten yoksundur; hem özgürdür, hem de özgür değildir.

Güçsüzlükten ve istem gücünün sınırlandırıldığından sözederken, o insanın çevresindeki dünya karşısında güçsüz olduğunu düşünürüz. O nedenle bu ilk yazılarda istemin, doğanın ezici gücü karşısında ya da şartlardan dolayı yenilgiye uğramamış olmasına dikkat etmek gerekir; istemin bir çekişme içinde görünmesi, ne bir ile çok arasındaki bir çatışmadandır, ne de beden ile akıl arasında bir mücadeleden. Tersine Augustus için aklın beden ile ilişkisi, istemde devasa bir gücün içkin olarak varolduğunun en bariz örneği idi: **"Akıl bedene buyurur, beden de bu buyruğa derhal boyun eğer; akıl kendine buyruk verdiğinde, mukavemet görür".**[137] Beden burada dış dünyayı temsil etmektedir, hiç bir şekilde kişinin "kendi" ile özdeş değildir. Kişi ile kendi arasında çatışma, Epictetus'a göre insanın hala mutlak efendi olduğu kendi içinde, "iç ikametgahı"nda *(interior domus)* patlak verir ve istem bu çatışmada yenilgiye uğrar. Hıristiyan "istem gücü", "kendi"yi özgürleştirmenin bir aracı olarak keşfedilmiş, ama derhal kusurlu bulunmuştur. Sanki "isteyen ben" hemen "muktedir ben"i felç etmiş, sanki insan özgürlüğü istemde bulunduğu anda, özgür olma yeteneğini yitirmiştir. İstem gücünün "kendi"yi onlardan kurtaracağı varsayılan dünyevi arzular ve amaçlar ile girilen bu ölümcül çatışmada başarı şansı en fazla olan "baskı" olgusuydu. İstemin basiretsizliği, gerçek bir güç yaratma yeteneksizliği, "kendi" ile girdiği ve "muktedir olan ben"in gücünü tüketen mücadeleden her zaman mağlup çıkması yüzünden, "güç istemi" bir anda "baskı istemi"ne dönüşmüştü. Burada ancak özgürlük ile insanın isteme yetisi arasında kurulan bu denkliğin siyaset kuramı açısından doğurduğu vahim sonuçlara

---

135 *Esprit des Lois,* XII, 2 ve XI, 3.

136 *Age.,* aynı yerde.

137 Asy

değinebileceğim. Bugün bile gücü baskı ile ya da en azından başkaları üzerinde egemenlik tesisi ile neredeyse otomatik olarak aynı görmemizin nedenlerinden biri budur.

Her ne olursa olsun, bugün "istem"den ve "istem gücünden anladığımız şey, "istemde bulunmak" ile "kendi"yi gerçekleştirmek arasındaki bu çatışmadan; istenen ne olursa olsun "isteyen ben"in "kendi"ye tabi olması, sırtını ona dayaması, onun tarafından mahmuzlanması, onun tarafından ileri itilmesi, ya da onun tarafından mahvedilmesi anlamına gelen "isteyen ben ile muktedir *olmayan* ben" deneyiminden doğmuştur. Bununla birlikte güç isteminin erimi çok daha ötelere varabilir; hatta onun çekimine kapılan biri bütün dünyayı fethe de kalkabilir, ama "isteyen ben"in "kendi"den kurtulması asla mümkün olamaz; her zaman ona bağlı kalır, hatta esiri olur. "Kendi"ye olan bu esaret "istemde bulunan ben"i "düşünen ben"den ayırır. Bu ayrım "ben" ile "kendi" arasında da vardır, ama bu diyalogda "kendi", düşünce etkinliğinin nesnesi değildir. "İstemde bulunan ben"in böylesine güce doymaz hale gelmesinin, istem ile güç isteminin pratikte özdeş hale gelmelerinin nedeni, belki de önce istemin güçsüzlüğünün tecrübe edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Her halükarda doğrudan "istemde bulunan ben"den doğan yegane yönetim biçimi olan tiranlık, doymak bilmez zalimliğini, filozofların insanları zorlarken başvurdukları ve "düşünen ben" modeline göre kavradıkları aklın ütopik tiranlıklarından bir nebze olsun nasibini almamış bir egotizme borçludur.

Filozofların özgürlük meselesine ilk olarak, özgürlük artık eylemde, başkalarıyla birlikteyken değil de, istemde, kişinin "kendi" ile girdiği etkileşimde yaşanmaya başlandığında, özetle özgürlük "özgür istem" haline geldiğinde ilgi duymaya başladıklarını söylemiştim. O zamandan beridir özgürlük, öncelikle siyasi bir mesele olmuştur; siyasi alana bu anlamda uygulanmış ve böylelikle siyasi bir mesele halini almıştır. Eylemden istem gücüne, eylemde dışlaşan bir durum olarak özgürlükten seçme özgürlüğüne (*liberum arbitrium)* bu filozofik kaymadan dolayı özgürlük ideali, daha önce değindiğimiz anlamda bir "virtüözlük" olmaktan çıkmış, bir "egemenlik", bir "özgür irade" ideali; [önce] başkalarından bağımsızlık, [sonra] başkaları üzerinde hâkimiyet tesisi haline gelmiştir. Bizim bugünkü siyasi özgürlük anlayışımızın soy felsefesi, 18. yüzyıl siyaset yazarlarında da tam haliyle mevcuttu; örneğin Thomas Paine şöyle diyor: "Bir insanın özgür olması için onu islemesi yeterlidir. Lafayette de bu cümleyi ulus devlete uygulamıştır: *"Pour qu'une nation soit libre, il suffit qu'elle veuille l'etre".138*

Bu sözlerin, "egemenlik" teorisinin en tutarlı temsilcisi olan Jean-Jacques Rousseau'nun siyaset felsefesini yansıladığı açıktır. Rousseau bu teoriyi doğrudan "istem"den türetmiş, ancak o sayede siyasi iktidarı tamamen bireysel "istem gücü" imgesine göre kavrayabilmiştir. Montesquieu'ya karşı bir iddiasında, gücün/iktidarın egemen, yani bölünmez olması gerektiğini; çünkü "bölünmüş bir istemin, anlaşılabilir bir şey olmadı"ğını söyler.[139] Rousseau bu uç bireyciliği sonuna kadar götürmekten kaçınmadı ve ideal bir devletle "yurttaşların birbirleriyle hiç bir iletişiminin olmayaca"ğını, hiziplerden ve gruplardan kaçınmak için "her yurttaşın düşüncesinin kendine ait olması gerekti"ğini savundu. Gerçekte Rousseau'nun teorisi şu basit nedenden dolayı çürütülmeye karşı dirençli olmuştur: "istem için gelecekle

---

138 [Fransızca] Bir ulusun özgür olması için bunu (olmayı) istemesi yeter.

(**). Montesquieu'nun "güçler ayrılığı" ilkesine atfen -çn.

kayıtlanmak saçmadır";[140] böyle bir egemen istem üzerine kurulmuş bir topluluk sağlam bir toprak değil, bataklık üzerine inşa edilmiş demektir. Oysaki bütün siyasi hayat, hepsi de son tahlilde geleceğin belirsizliklerine karşı söz verme ve sözünde durma yetisinden kaynaklanan - yasalar ve kurumlar, muameleler ve ittifaklar gibi-, gelecek hakkında açıkça belirlenmiş bağlardan ve kayıtlardan oluşma bir çerçeve içinde yürütülmüştür ve yürütülmektedir. Üstelik yurttaşlar arasında hiç bir iletişimin bulunmadığı ve herkesin sadece kendi düşünceleriyle iktifa ettiği bir devlet, tanımı gereği bir uranlıktır. Diğer yetilerle hiç bir alakası bulunmayan kendinde bir isteme yetisi ile isteme gücünün özünde siyaset dışı, hatta siyaset karşıtı yetenekler olması; belki de hiç bir yerde, Rousseau'yu içine sürüklediği saçmalıklar ve bu saçmalıkları kabul ederken gösterdiği garip neşeli hal kadar açık olmamıştır.

Siyasi açıdan bakıldığında felsefenin özgürlük ile özgür istem arasında kurduğu eşitliğin belki de en zararlı ve tehlikeli sonucu özgürlüğün egemenlik ile özdeşleştirilmesi olmuştur. Çünkü ya -hangi insan olursa olsun asla "egemen" olamayacağı düşünülürse- insani özgürlüğün inkarına ya da bir insanın, bir grubun ya da bir siyasi teşekkülün özgürlüğünü ancak başka herkesin özgürlüğü pahasına, yani egemenlik pahasına satın alabileceği görüşüne götürmektedir. Geleneksel felsefenin kavramsal çerçevesi içinde kalarak özgürlük ile egemen olamama[141] hallerinin nasıl birlikle varolabildiklerini, ya da başka bir şekilde ifade edersek, egemen olamama durumunda insanlara nasıl olup da özgürlük verilebileceğini anlamak gerçekten son derece güçtür. Aslında insanın egemen olamama gerçeği yüzünden özgürlüğü reddetmek, sadece egemen olunduğunda -bir birey ya da grup olarak- özgür olunabileceğine inanmak kadar gerçek dışıdır. Siyasi teşekküllerin o malum egemenlik ilkeleri daima, üstelik ancak şiddet araçları sayesinde, yani özünde siyaset dışı araçların yardımıyla sürdürülebilecek bir hayal olmuştur. İnsanın değil insanların bu yeryüzünde yaşadıkları gerçeğinin belirlediği insanlık durumunda, özgürlük ile egemenlik özdeş olmaktan o kadar uzaktırlar ki, birlikte varolmaları bile mümkün değildir. İster bireyler ister örgütlü gruplar şeklinde olsun insanın birer egemen olmak islediği her yerde istemin baskısına boyun eğilmek zorunda kalınır. Bu istem örgütlü bir grubun "genel istemi" olabileceği gibi, kendime karşı zor kullandığım bireysel istem de olabilir. Şayet insanlar özgür olmak istiyorlarsa, reddetmeleri ve tanımamaları gereken şey lam da bu egemenliktir.

IV

Özgürlük meselesi bir yandan Hıristiyan geleneğinin, öte yandan da köken olarak siyaset karşıtı bir felsefi geleneğin ufkundan doğduğu için, özgürlüğü istem in bir niteliği olarak değil de, yapmanın ve eylem enin bir eklentisi olarak düşünmek bizim için çok güç olmaktadır. O nedenle bir kere daha Antikiteye, yani Antikitenin felsefe öncesi ve siyasi geleneklerine dönelim. Bunu allamelik olsun diye değil, hatta geleneğimizin sürekliliğinden ötürü de değil, sadece eylem süreci dışında başka hiç bir yerde tecrübe edilmemiş bir

---

140 *Toplum* Sözlesmesi'ınn ikinci kitabının ilk dört bölümüne bakın. Modern siyaset kuramcıları arasında Cari Selimin "egemenlik" kavramının en güçlü savunucusudur. Schmitt açıkça egemenliğin kökünün irade olduğunu kabul etmekledir: Egemen odur ki ister ve buyurur. Özellikle *Verfassungslehre'ye* bakın (Münih, 1928, s.7 ve devamında, ve s.146.

141 Non-sovercignty. Sovereignly ve non-sovereignty kavramları *insanlık Durumu*'nda da buradaki bağlamlarında kullanılmıştır.

özgürlüğün –her ne kadar insanlık bu deneyimi tümden yitirmemiş olsa bile– aynı klasik açıklıkla bir daha asla seçikleştirilememiş olmasından ötürü yapıyoruz.

Bununla birlikte daha önce sözünü ettiğimiz ve burada ele alınmayacak nedenlerden ötürü bu seçikliği filozofların yazılarından çıkarmak hepsinden daha zordur. Şüphesiz bu durum bizi, içinde kavramsal düşünceye yer olmayan ve bütün berraklığı ile bu deneyimleri "şahane"nin alanına yükselten şiirden, dramatik, tarihsel ve siyasi yazılardan, ezcümle felsefe dışı edebiyattan uygun kavramlar damıtmaya çalışmak gibi uzak işlere de götürebilir. Ama buradaki amaçlarımız açısından bu gerekli değil. Gerek Yunani gerekse Romalı olsun Antik edebiyatın bu meseleler hakkında bize bütün söyledikleri nihai olarak şu tuhaf olgudan kaynaklanmaktadır: Yunan ve Latin dillerinin her ikisinde de bizim tek bir kelimeyle "eylemek" diyeceğimiz şeyi anlatmak üzere iki fiil bulunmaktadır.[142] Yunanca kelimeler, "başlamak, baş çekmek ve son olarak hâkim olmak" anlamına gelen αρχειν ile "kotarmak", "erişmek", "bitirmek" anlamına gelen πρaττειν''dir. Bunlara karşılık gelen Latince kelimeler ise, "harekete geçirmek anlamına gelen *agere* ile, çevrilmesi oldukça zor olan ve bir bakıma geçmiş olayların sürekliliğini sağlamak, kalıcı kılmak anlamına gelen ve böyle olmakla re s gestae'ya, yani "tarihsel" nitelikli diyebileceğimiz vakalara ve edimlere yolaçan *gerere*'dir. Her iki halde de eylem iki farklı evrede tecelli eder: ilk evresinde yeni bir şeylerin dünyaya girmesine bağlı bir başlangıç sözkonusudur. Özgür insanların belli başlı niteliklerinden olan "başlatmak, baş çekmek, hakim olmak" anlamlarına gelen Yunanca αρχειν kelimesi özgür olmak ile yeni bir şeye başlama yeteneğinin çakıştığı bir deneyimi ifade eder. Bugün bunu şöyle dile getirirdik: "özgürlük, kendiliğindenlik içinde tecrübe edilmektedir". Aρχειν kelimesinin çok katlı anlamı şunu gösterir: Yeni bir şeye başlayabilecek olanlar zaten hakim olanlar (yani kölelerini ve ailelerini yöneten hane reisleri), dolayısıyla kendilerini yaşamın zorunluluklarından kurtarmış, uzak ülkelere seferlere ya da Polis içerisinde yurttaşlığa hazır hale gelmiş olanlardır; her iki halde de artık yöneten konumundan çıkmış, yeni bir şeye başlamak, yeni bir girişimde bulunmak üzere öncüler olarak yardımlarına gerek duydukları akranları ile düşen kalkan, egemenler arasında egemenler olmuşlardır; çünkü başkalarının yardımı olmadan αρχειν , egemen, başlatıcı ve öncü olunamayacağı gibi, gerçek bir πράττειν yani başlatılan şeyin kotarılması, eriştirilmesi olan eylem de varolamaz.

Latincede özgür olmak ile başla(t)mak, (Yunancadan) farklı bir biçimde de olsa birbirleriyle ilintilidir. Roma özgürlüğü, Roma'nın kurucularının Roma halkına bıraktıkları bir mirastı. Özgürlükleri sıkı sıkıya, atalarının kenti kurmakla gerçekleştirdikleri "başlangıç"a bağlıydı; ahfad, bu kuruluşun meselelerini çözüme kavuşturmak, sonuçlarına göğüs germek ve temellerini "çoklaştırmak" zorundaydı. Bütün bunlar Roma cumhuriyetinin rcs *gestae*'sı idi. Bu yüzden özünde Yunan historiografisi kadar siyasi olan Roma historiografisi asla büyük işlerin ve edimlerin salt anlatımıyla yetinmedi; Tukidides ya da Herodot'dan farklı olarak Romalı tarihçiler daima Roma tarihinin başlangıcına bağlılık hissi duymuşlardır, çünkü bu başlangıç Romalı özgürlük anlayışının sahici unsurunu içermekte, dolayısıyla tarihi siyasi kılmaktaydı. Anlatmaları gerektiğinde ise söze *ab urbe condita* ile, yani Kentin kuruluşuyla ve Romalı özgürlüğün teminatıyla başlarlardı.

Münhasıran siyasi bir kökene sahip olduğundan Antik özgürlük kavramının Yunan

142 Bundan sonrası için bkz. İnsanlık Durumu, s.259 ve devamı –çıı.

felsefesinde hiç bir rol oynamadığını belirtmiştim. Romalı yazarların zaman zaman Sokratik okulun siyaset karşıtı eğilimlerine başkaldırdıkları doğrudur. Ama görüldüğü kadarıyla o tuhaf felsefi kabiliyet noksanlıkları, kendi deneyimlerine ve Roma res *publicasında* varolan o büyük özgür kurumlara uygun düşecek bir teorik özgürlük kavramı bulmalarına mani olmuştur. Şayet fikirler tarihi zaman zaman tarihçilerin hayal ettiği kadar tutarlı olsaydı, aslında yaptığı iş bütün karmaşalarıyla birlikle Pavlus'un özgür istemini felsefe tarihine sokmak olan büyük Hıristiyan düşünür Augustus'da geçerli bir siyasi özgürlük düşüncesi bulmak bile hayal olurdu. Ne var ki, bu değerlendirmenin gelenek açısından tayin edici bir önemi olmuşsa da, Augustus'da sadece *liberum arbitrium* (seçme özgürlüğü) olarak bir özgürlük değerlendirmesinin değil, aynı zamanda yegane siyasi risalesi olan *De Civitate* Dei'de, tamamen farklı bir biçimde anlaşılmış bir özgürlük anlayışının da varlığına lanık oluyoruz. Öteki yazılarıyla karşılaştırıldığında Augustus City *of God*'da, sadece Roma'ya özgü deneyimlerin arkaplanına daha çok yer ayırır (bu çok tabii bir durumdur). Özgürlük burada insanın içsel bir eğilimi olarak değil, insanın dünyadaki varoluşunun bir özelliği olarak anlaşılmakladır. Özgürlük insanın sahip olduğu bir şey değildir. O, daha doğrusu insanın dünyaya gelişi, özgürlüğün evrende ortaya çıkışıyla eştir; insan özgürdür, çünkü o bir başlangıçtır ve o yaratıldığında evren zaten vardır: *(Initium) ut essel, crealus est homo, ante quem nemo fuit.*[143] Bu ilk başlangıç, her bir insanın doğuşuyla yeniden olumlanır, çünkü her seferinde, bireylerin ölümünden sonra da varolmaya devam edecek olan, halihazırda mevcut bir dünyaya yeni bir şey gelmekledir. İnsan bir başlangıç *olduğu* için başlamaya muktedirdir; insani olmak ve özgür olmak bir ve aynı şeydir. Tanrı insanı dünyaya başlama yetisini, özgürlüğü sokmak için yaratmıştır.

İlk Hıristiyanlığın siyaset karşıtı sert eğilimlerini öylesine kanıksadık ki, Antik siyasi özgürlük düşüncesinin felsefi kapsamını ilk kez formüle eden kişinin bir Hıristiyan düşünürü olması bize neredeyse bir paradoks gibi geliyor. Bu paradoksa bulabildiğimiz yegane açıklama, Augustus'un hem Hıristiyan hem de Romalı olması ve Roma Antikitesinin şu merkezi siyasi deneyimini eserinin bu bölümünde formüle etmiş olmasıdır: Başlama niteliği olarak özgürlük, [Roma kentinin] kuruluş eyleminde kendini göstermiştir. Ancak Nazarethli İsa'nın söylediklerini felsefi imaları açısından ciddiye alacak olursak, bu izlenimin önemli ölçüde değişeceğine kaniyim. Yeni Ahid'in bu kısımlarında olağan olmayan bir özgürlük ve özellikle insan özgürlüğünde içkin olarak varolan bir güç anlayışı bulmaktayız; ama bu güce karşılık gelen, Müjde'nin lafzıyla "dağlan yerinden oynatmaya muktedir" olan bu güç, istemin değil, imanın gücüdür. İman eseri olan, imanın fiili sonucu olan şey müjdenin "mucize" dediği şeydir ve Yeni Ahid'de pek çok anlama gelen bu kelimeyi anlamak pek kolay değildir. Bu güçlükleri şimdilik bir yana koyalım ve mucizelerden sadece doğaüstü olaylar olarak değil de, en az tanrının elçisi kadar sıradan insanlarca da icra edilen ve her zaman için de böyle olması gereken şeyler olarak, yani doğal olayların, otomatik süreçlerin akışını kesintiye uğratan ve bu bağlamda hiç beklenmedik olanı meydana getiren şeyler olarak bahseden bölümlerine bakalım.

Yeryüzüne konan insan yaşamı hiç şüphesiz -kendileri de kozmik süreçlerle çevrelenmiş-otomatik süreçlerce kuşatılmıştır ve bizler organik doğanın bir parçası olduğumuza göre aynı güçlere tabiyizdir. Üstelik onun eylem alanı olmasına rağmen siyasi yaşamımız da

---

143 Kitap XII, bölüm 20.

"tarihsel" dediğimiz ve insanlar tarafından harekete geçirilmiş olsalar bile doğal ya da kozmik süreçler kadar otomatik hale gelme temayülü gösteren süreçlerin ortasında vuku bulur. Otomatizmin, kökenleri ne olursa olsun bütün süreçlerde içkin olarak varolduğu bir gerçektir; şimdiye dek tek bir edimin ve tek bir vakanın, bir insanı, bir ulusu ya da bütün insanlığı bir kerede ve sonsuza dek kurtaramamasının ve bağışlayamamasının nedeni budun İnsanın bu süreçlere tabi olması, ama kendini eylem aracılığıyla bu süreçlerin içinden ve bu süreçlere karşı çıkarabilmesi; onların ise insan yaşamı için sadece bir yıkım anlamı taşıması otomatik süreçlerin doğası gereğidir. İnsan yapısı tarihsel süreçler otomatik hale geldiklerinde, en az organizmamızı yöneten ve biyolojik olarak varlıktan varlık-dışı- lığa, doğumdan ölüme, doğru ilerleyen doğal yaşam süreci kadar yıkıcı olurlar. Tarih bilimleri, sanki böyle bir akıbet mukaddermiş gibi taşlaşmış, hiç bir umut kalmamış uygarlıkların içine düştüğü bu durumu gayet iyi bilirler. Bu tür tarihsel durgunluk anları yüzyıllar boyu sürebileceği ve etkisini ağır ağır duyuracağı için, yazılı tarihin büyük bir kısmını işgal ederler; onunla karşılaştırıldığında insanlık tarihinde özgür olunan dönemler her zaman çok kısa sürmüştür.

Kaderin bir tecellisi olan bu taşlaşma dönemleri genellikle özgürlük yetisine, bütün insani etkinliklere ilham ve canlılık veren ve üretilen bütün büyük ve güzel şeylerin gizli kaynağı olan saf başlama yeteneğine halel getirmezler. Ama bu kaynak saklı kaldığı sürece de özgürlük dünyevi, elle tutulur bir gerçeklik haline gelemez; yani siyasi olamaz. Siyasi yaşam taşlaştığı ve siyasi eylem otomatik süreçlere müdahalede bulunma gücünü yitirmeye başladığı için, özgürlük kolaylıkla ve yanlış bir biçimde özünde siyaset dışı bir görüngü olarak anlaşılabilir; bu şartlarda özgürlük, kendine özgü bir "erdem" i ve virtüözlüğü olan bir varoluş tarzı olarak değil, yeryüzündeki bütün yaratıklar arasında sadece insanın layık olduğu, neredeyse bütün etkinliklerinde izine ve belirtilerine rastlayabileceğimiz, ama buna rağmen ancak eylem kendi dünyevi mekanını yarattığında ve özgürlük gizlendiği yerden çıkarak bu mekanda kendini görünür kıldığında tam anlamıyla gelişme imkanı bulan yüce bir bağış olarak tecrübe edilir.

Eylemler sürecin oluşturduğu bir çerçevede vuku bulurlar ve sürecin otomatizmini kesintiye uğratırlar; onun için failin değil, sürecin bakış açısından bakıldığında her eylem bir "mucize"dir, yani beklenmedik bir şeydir. Şayet eylem ile başlamanın/başlangıcın özünde aynı oldukları doğruysa, buradan şu çıkar: Mucizeler ortaya koyma 144 yetisinin de insani yetiler dahilinde bir şey olması gerekir. Bu kulağa gerçekte olduğundan daha tuhaf geliyor. Her yeni başlangıç doğası gereği dünyaya [bir durum olarak] "sonsuz ihtimallik'i sokar; ancak "gerçek" dediğimiz şeyin tam da dokusunu oluşturan bu sonsuz ihtimallik durumundan başkası da değildir. Yeryüzünün ortaya çıkması, üzerinde organik yaşamın doğması, hayvan türleri arasından insanın evrimi vs. düşünüldüğünde, bütün varoluşumuz her şeyden önce deyim yerindeyse bir mucizeler zincirine bağlıdır. Evrendeki ve doğadaki süreçler ve bunların istatistiki olarak içerdiği olasılıklar gözönüne alındığında, kozmik süreçlerden yeryüzünün ortaya çıkışı, inorganik süreçlerden organik yaşamın oluşumu ve en sonunda organik yaşam süreçlerinden insanın evrimi; bütün bunlar "sonsuz ihtimaller" olarak göründüğünden, gündelik dille gerçek birer "mucize"dirler. Bu "mucizevilik" öğesi

---

144 Arendt burada "performing", yani "icra etmek" fiili kullanıyor; dolayısıyla "mucizede bulunmayı" daha önce virtüözlüğü anlatırken saydığı "icra/gösteri sanatlarından biri olarak kabul eliyor -çn.

tepeden tırnağa bütün gerçeklikte varolduğu için, umutla ya da korkuyla beklenmiş bile olsalar, meydana geldiklerimle bütün olaylar bizi bilinmeyen şeyler karşısında duyulan bir şaşkınlık hissine sürüklerler. Bir olay bütün etkisini, tamamen beklenen bir şey olmama özelliğinde bulur; olgusallaşması ilke olarak bütün öngörüleri aşar. Bize olayların birer mucize olduklarını öğreten bu tecrübede ne keyfi ne de sofistike bir yan vardır; aksine o en doğal, ve günlük yaşam içerisindeki en sıradan şeydir. Bu sıradan şey olmadan, dinin doğaüstü mucizelere verdiği yeri anlamak mümkün olamazdı.

"Sonsuz ihtimal"in devreye girmesiyle kesintiye uğrayan doğal süreçler örneğini seçmemin nedeni, günlük deneyim içerisinde "gerçek" dediğimiz şeylerin, kurgudan bile daha garip tesadüfler sayesinde meydana geldiklerini göstermekti. Elbette bu örneğin de sınırları vardır ve beşeri maslahat alanına kolayca uygulanması mümkün değildir. Otomatik tarihsel ya da siyasi süreçlerde mucize, "sonsuz ihtimal" beklentisine girmek düpedüz bir hurafe olarak görülecektir (hoş, bu beklentiyi tümden dışlamak da mümkün değildir ya!). Doğanın tersine tarih olaylarla doludur; burada olumsallık ve sonsuz ihtimal mucizesi öylesine sık vuku bulur ki, mucizenin adının bile ağıza alınması insana tuhaf gelir. Ama bu sıklığın nedeni sadece şudur: tarihsel süreçler, insan eyleyen bir varlık olduğu ölçüde, insanın başlatan, inisyatif alan özelliği, yani *initium* tarafından sürekli olarak yaratılır ve kesintiye uğratılır. O yüzden burada zerre kadar hurafe yoktur; halta [siyaset alanında] önceden görülemeyeni ve tahmin edilemeyeni aramak, siyaset alanında "mucizeler" hazırlamak ve beklemek gerçekçiliğin elifbasıdır; ve terazinin kefesi felaketten yana ağır bastıkça, özgürlüğün kendini gösterebilmesi için yapılması gereken işler de o denli mucizevi olur. Çünkü otomatik olarak meydana gelen ve o nedenle de karşı konulmazmış gibi görünen, her zaman için felakettir, kurtuluş değil.

Nesnel olarak, yani dışardan ve insanın hem bir başlangıç hem de bir başlatan olduğu dikkate alınmadan bakıldığında, yarının düne benzeme olasılığı, ezici bir olasılıktır. Kozmik oluşumlardan bir daha bir başka yerkürenin *çıkmaması*, inorganik süreçlerden bir başka yaşamın daha *gelişmemesi* ve hayvan hayatının evriminden bir daha hiç bir insanın *doğmaması* olasılığına gelince; elbette bu kadar baskın olmamakla beraber son derece yakın bir olasılıktır.

Yeryüzündeki yaşamımıza ait gerçekliğin üzerine dayandığı "sonsuz ihtimal" ile, tarihsel gerçekliği oluşturan olaylarda içkin olarak varolan mucizevi karakter arasındaki tayin edici farklılık, beşeri maslahat alanında bu "mucizeler"in faillerinin kim olduğunu bilmemizde yatar. Mucizeleri gerçekleştirenler insanlardır; özgürlük ve eylemde bulunma yetisi gibi bir çifte ihsan sayesindedir ki insanlar kendilerine ait bir gerçekliği kurmaya muktedirlerdir.

Sh:195-231

Kaynak: Hannah ARENDT, Geçmişle Gelecek Arasında Siyasi Düşünce Konulu Altı Deneme, Orijinal adı: Between Past and Future, trc: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları-1. BASKI 1996, İstanbul

ULUSLARARASI TERÖRİZM: GÖRÜNÜŞ İLE GERÇEK

Noam Chomsky

Terörizmin incelenmesinde tutulacak iki yol vardır. Konuyu ciddiye alan *doğru bir yaklaşım* ya da terörizm kavramının bir güç dizgesinin hizmetinde kullanılacak bir silah olduğunu kurgulayan *propagandacı bir yaklaşım.* Her ikisinde de nasıl yol alınacağı bellidir. Doğru yaklaşım yolunu tutarsak, neyin terörizm olduğunu belirlemekle işe koyuluruz. Sonra görüngünün örneklerini —ciddiysek belli başlıları üzerinde yoğunlaşarak— araştırır, nedenler, çareler saptamaya çalışırız. Propagandacı yaklaşımsa farklı bir yol buyurur. Terörizmin sorumlusunun resmen belirlenmiş belli bir düşman olduğu savından yola çıkarız. Sonra terörist eylemleri, ancak bu eylemlerin (kabul edilebilir olsun ya da olmasın) istenen kaynağa yüklenebildiği durumlarda, "terörist" diye niteleriz; yoksa bunlar görmezden gelinmeli, örtbas edilmeli ya da "misilleme", "özsavunu" diye adlandırılmalıdır.

Propagandacı yaklaşımın genel olarak hükümetlerce, bir de totaliter devletlerdeki hükümet aygıtlarınca benimsenmesi pek şaşırtıcı değil. Asıl ilgi çekici olanı, en ince ayrıntısına dek belgelendiği gibi, aynı durumun Batılı sanayi demokrasilerindeki iletişim araçları ile bilim çevreleri için de büyük oranda geçerli olmasıdır.[145] "Kabul etmeliyiz ki" diye belirtiyor Michael Stohl, "uylaşım gereği —bunun yalnızca uylaşıma dayalı olduğu vurgulanmalıdır— büyük güçlerin zor kullanımı ile zor kullanma tehdidi bir terörizm biçimi diye değil, olağanlıkla baskıcı bir diplomasi diye betimlenir", oysa bu genelde, "büyük güçler de söz konusu taktiğin tıpkısını gütmeseydi terörist emeller diye betimlenecek bir doğrultuda şiddet tehdidini, çokça da kullanımım" içerir.[146] Buna tek bir özelliğin eklenmesi gerek: "Büyük güçler" sözü, yanında yer alınan devletlerle sınırlı olmalıdır; sorgulanan bu Batılı uylaşımlarda Sovyetler Birliği böyle bir retorik yeterliğe layık görülmediği gibi, en sudan kanıtlarla suçlanıp mahkum edilir.

Terörizm başlıca kamusal sorunlardan biri durumuna 1980'lerde geldi. Reagan yönetimi, başkanın "terörizm musibeti" dediği, (Dışişleri Bakanı George Shultz'a göre) "modern çağda barbarlığa bir dönüş" olarak "uygarlığın yoldan çıkmış karşıtlarınca yayılan vebanın köküne kibrit suyu ekmeye kendini adadığını duyurarak işbaşı yaptı. Kampanya sırasında bu vebanın özellikle ölümcül bir türü üzerinde duruldu: devlet güdümlü uluslararası terörizm. Ana sav bunun sorumluluğunu, *The Terror Network* adlı kitabı büyük övgü toplayan, Amerikan yönetiminin

---

[145] Diğer kaynakların yanı sıra, şu yayınlara bakınız: Edward S. Herman, The Reol Terror Network (South End, 1982); Herman ile Frank Brodhead, The Rise

[146] Robert O. Slater ile Michael Stohl, *Current Perspectives on Internatinoal Terrorism* (Macmillan, 1988) içinde "States, Terrorism and State Terrorism". Stohl şu sonuca varıyor: "Terörist, baskıcı diplomasi bakımından... ABD Ü- çüncü Dünya'da Sovyetler Birliği'nden çok daha etkindir". Diğer çalışmalar da benzer bir örüntü sergiler. **II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yürütülen askeri çatışmalara ilişkin değerlendirmesinde Ruth Sivard, bu çatışmaların yüzde 95'inin Üçüncü Dünya'da yer aldığını, çoğu örnekte dış güçlerin de işe karıştığını, "bu karışmaların "yüzde 79'undan Batılı devletlerin, yüzde 6'sından ise komünist devletlerin sorumlu olduğunu" bulgular;** *World Military and Social Expenditures 1981* (World Priorities, 1981), s. 8.

İncil'i, yeni terör-bilim disiplininin kurucu belgesi haline gelen Claire Sterling'in sözleriyle, Sovyet temelli, "demokratik Batı toplumunu istikrarsızlaştırmayı amaçlayan dünya çapında bir terör ağı"na yıktı. Yapıtın terörizmin "neredeyse salt demokratik ya da görece demokratik toplumlar"da ortaya çıktığı (Walter Laqueur) konusunda "yeter kanıt" sağlayarak vebanın kaynakları üzerine kuşkuya yer bırakmadığı düşünüldü. Kitabın beş para etmez bir propaganda broşürü olduğu çok geçmeden açığa çıktı ama sav el değmeden korundu, haberciliğin, yorumculuğun, bilginliğin ana akımına egemen olmayı sürdürdü.

1980'lerin ortalarına gelindiğinde uluslararası terörizme gösterilen ilgi tam bir cinnet halini aldı. Ortadoğu ile Akdeniz'deki terör AP'nin yaptığı bir yoklamada gazetelerin baş yazarlarınca 1985'in yıldız öyküsü seçildi, bir yıl sonra ise Avrupa kentlerini saran Arap teröristlerin korkusuyla Amerikalılar ayağını kesince Avrupa turizm sanayi büyük darbe yedi. Sonra veba hız kesti; onaylı yoruma bakılırsa, kovboyun soğukkanlı cesareti canavarı dize getirmişti.

Doğru yaklaşıma geçersek; öncelikle terörizm kavramını tanımlarız, sonra da bunun uygulamasını inceler, takkeleri düşürmeye bakarız. Bakalım bu yol bizi nereye çıkaracak?

TERÖRİZM KAVRAMI

Siyasal söylemin kavramları açık seçildik timsali sayılmaz ama neyin terörizm olduğu üstünde genel bir anlaşma vardır. Bir başlangıç noktası olsun diye resmi Amerika Birleşik Devletleri Yasası'nı ele alalım:

> "Terör eylemi"; (A) Birleşik Devletler'in ya da herhangi bir Eyalet'in ceza yasalarını çiğneyen ya da Birleşik Devletler'in ya da herhangi bir eyaletin yargılama alanı içinde işlendiğinde ceza gerektirecek ihlal oluşturan bir şiddet eylemi ya da insan yaşamı için tehlike oluşturan bir eylem içeren bir etkinlik; (B) (i) sivil bir nüfusa gözdağı verme ya da baskı yapma; (ii) gözdağı ya da baskı yoluyla bir hükümetin siyasetini etkileme; ya da (iii) suikast ya da adam kaçırma yoluyla bir hükümetin davranışına etki etme amacını güttüğü ortaya çıkan bir etkinlik demektir.[1]

Kavramın sınırları tam olarak çizilmemiş. İlkin, uluslararası terörizm ile saldırganlık arasındaki sınır her zaman belli değildir. Bu belirsizliğin Birleşik Devletler ile yanaşmalarına nasıl yaradığına bakalım: Herhangi bir uluslararası şiddet eylemi söz konusu olduğunda saldırganlık suçlamasını yadsıyorlarsa, eylemi daha ufak çaptaki terör suçu kapsamında değerlendireceğiz. Terörizm ile şimdi değineceğimiz misilleme ya da meşru direniş arasındaki ayrım üzerinde de anlaşmazlık vardır.

ABD kaynakları daha özlü "terörizm" tanımları da verir. ABD Ordusu'nun hazırladığı, terörizme karşı koymayı ele alan bir el kitabında terörizm "doğaca siyasal, dinsel ya da ideolojik hedeflere ulaşmayı amaçlayan, önceden tasarlanmış şiddet kullanımı ya da tehdidi" diye tanımlanır. "Bu gözdağı vermekle, zorlamayla ya da korku aşılamakla yapılır." Bundan daha bayağı bir niteleme Pentagon'ca yaptırılmış bir çalışmada, ünlü terörbilimci Robert Kupperman'ın "siyasal ereklere olanakları tümden kullanmadan ulaşmak"[4] için zor kullanımından ya da tehdidinden söz etmesidir.

Ne var ki Kupperman terörizmi değil, Reagan yönetiminin ana öğretilerinden birini, düşük yoğunluklu çatışmayı (DYÇ) tartışıyor. Bu betimlemenin gösterdiği, varolan uygulamanın da

doğruladığı üzere DYÇ'nin —tıpkı önceli olan "kontrgerilla" gibi— devlet güdümlü uluslararası terörizm yerine başvurulan, diyeceğim, savaş sayılabilecek bir saldırganlık düzeyine erişmeyen zor kullanımına dayanmak için uydurulan bir hüsnütabirden başka bir şey olmadığına dikkat edelim.

Alışageldik öğretisel sapmalar bir yana, bu nokta bilimsel çalışmalarda da kabul görür. Önde gelen İsrailli bir uzmanın ileri sürdüğüne göre "devlet destekli terörizm, devletlerin eylemlerinden sorumlu tutulmadan 'savaş'a tutuşmayı uygun gördüklerinde giriştikleri bir düşük yoğunluklu çatışma biçimidir" (Profesör Yonah Alexander).[147] Alexander "FKÖ'nün Nikaragua'ya sağladığı... kapsamlı bir eğitim izlencesi" gibi örnekler sunarak dikkatini Kremlin'in Batı'yı "taşeron gruplar" aracılığıyla istikrarsızlaştırma oyunuyla sınırlı tutar. Bu kavrayışa göre "Moskova ile özel bir ilişki sürdüregelen FKÖ" Sovyetler Birliği'nde terörizm üzerine edindiği "uzmanlaşma eğitimi"ni Nikaragua'ya aktarmakla Sovyet efendisine hizmet eder, böylece Nikaragua da Birleşik Devletler ile onun çıkarlarına karşı DYÇ yürütebilmektedir. Alexander "Doğu Bloku'nun içtenliğinin sınanması zorunluluğunu" karşılama yolları da önerir; "ABD ile bağlaşıklarını terörizmle ilişkilendiren propaganda kampanyalanna son vermeye istekli olduklarını göstermek" gibi.

Örneklerin ortaya koyduğu gibi, öğretinin namusu korunduğu sürece, kardeşliğe fitne sokacak denli ayrıksı bir düşünce türetmek için doğurgan bir düş gücü gerekiyordu.

TERÖRİZM İLE SİYASAL KÜLTÜR

Dünyada çok sayıda terörist devlet var ama uluslararası terörizme *resmen*, hem de rakiplerini utandıracak ölçüde bağlılığıyla Birleşik Devletler apayrı bir yer tutuyor. Diyelim İran, Batılı hükümetlerle iletişim araçlarının haklı olarak ilan ettikleri gibi, elbette terörist bir devlettir. İran'ın uluslararası terörizme bilinen başlıca katkısı İran-Kontra soruşturmaları sırasında ortaya çıktı: İran'ın belki de bilip bilmeden, ABD taşeronlarının Nikaragua'da yürüttüğü savaşa karışmışlığı. İran'ın ABD güdümlü uluslararası terörizmdeki parmağının İran terörünün hararetle kınandığı bir sırada sergilenmiş olmasına karşın, ABD'ye ilişkin bu olgu kabul edilemez, dolayısıyla görmezden gelinir.

Aynı soruşturmalar Reagan Öğretisi ile birlikte ABD'nin uluslararası terörizmde yeni yollara hız verdiğini ortaya çıkardı. Bazı devletler yurtdışında şiddet eylemleri gerçekleştirmek için tek tek teröristler ya da suçlular görevlendirir. Ancak Reagan döneminde ABD daha ileri giderek yan özel bir uluslararası terörist ağının yanı sıra bir de bu ağın terörist eylemlerini parasal yönden desteklemek, uygulamaya koymak üzere bir yanaşma, paralı asker *devletler* — Tayvan, Güney Kore, İsrail, Suudi Arabistan ile diğerleri— safı kurdu. Uluslararası terörizmdeki bu gelişme veba üzerine en çok yaygara koparıldığı dönemde açığa çıktı ama irdelemenin, tartışmanın içinde yer almadı.

ABD'nin uluslararası terörizmle bağlantısı ince ayrıntılar sergiler. Nitekim Nikaragua'ya saldıran taşeron güçler "yumuşak hedefler"e, yani güçbela savunulan sivil hedeflere

---

[147] United States Code Congressional and Administrative News, 98. Kongre, İkinci Oturum, 1984, 19 Ekim, 2. cilt; par. 3077, 98 STAT. 2707 (West Publishing Co., 1984).

* *US Army Operational Concept for Terrorism Counteraction* (TRADOC Pamphlet, No. 525-37, 1984); Robert Kupperman Associates, *Low Intensity*

saldırmaları için CIA'li, Pentagon'lu komutanlarınca yönetildi. Dışişleri Bakanlığı özellikle tarım kooperatiflerine yönelik saldın yetkisi vermişti —eylemci Ebu Nidal olduğunda bunu kuşkusuz nefretle kınarız. Kitle iletişimi güvercinleri bu durumu başından sonuna onayladılar. Ana akımdaki yorumculuğun liberal ucunda yer alan, *New Republid'in* başyazarı Michael Kinsley tarım kooperatiflerine yönelik terörist saldırılar konusunda Dışişleri Bakanlığının gerekçelerini yadsımakta aceleci davranmamamız gerektiğini ileri sürdü: "Akılcı bir siyaset zarar-yarar çözümlemesi sınavından" yani "dökülecek kanın, çekilecek sıkıntının oranı bir yana, demokrasinin diğer türlü doğması olasılığının" çözümlendiği sınavdan geçmek zorundadır. Anlaşılan, ABD seçkinlerinin bu çözümlemeyi yürütmeye, kendi sınavlarından geçerse tasarının takipçisi olmaya hakları vardır.[148]

Kontralara mühimmat götüren bir uçak 1986 Ekiminde içindeki Amerikalı bir paralı askerle birlikte düşürülünce, CIA'in taşeron güçlere yasadışı yoldan mühimmat uçuşlarının tanıklığını örtbas etmek olanaksızlaştı. Bunu, dikkatleri böyle konulara çeken İran-Kontra duruşmaları izledi. Duruşmaların bitmesinden birkaç gün sonra Orta Amerika ülkelerinin başkanları Esquipulas II barış anlaşmasını imzaladılar. ABD ise bu anlaşmayı bir an önce bozmak üzere kolları sıvadı. Anlaşma bir etmeni, yani "başıbozuk güçlere ya da ayaklanma hareketlerine bölgedeki ya da bölge dışındaki" hükümetlerce sağlanan her türlü yardımın ortadan kaldırılmasını "bölgede istikrarlı, kalıcı bir barışa ulaşılmasının vazgeçilmez bir öğesi" diye niteledi. ABD'nin buna yanıtı Nikaragua'daki yumuşak hedeflere saldırılara hız vermek oldu. Washington'un el altından yürüttüğü harekatlara duyulan öfkenin doruğa çıktığı sırada Kongre ile iletişim araçları, vicdanlarının sesini dinleyerek, CIA'in günde birkaç keze varan mühimmat uçuşlarındaki ani artışa gözlerini kapadı, Beyaz Saray'ın istenmeyen uzlaşmaları baltalama izlencesiyle işbirliğini sürdürdü. Bu izlence en sonunda 1988 Ocağında amacına ulaştı; yine de Esquipulas II'yi izleyen, Orta Amerika ülkelerinin devlet başkanlarınca 1989 Şubatında imzalanan anlaşmayı bozmak için başka adımlar gererekliydi.[149]

Taşeron güçler için mühimmat ile keşif uçuşları arttıkça, tasarlandığı gibi şiddet ile terör de arttı. Bu da büyük ölçüde görmezden gelindi ama nasıl olduysa bir göndermeye rastlanabilir. Ekim 1987'de *Los Angeles Times'da.* şöyle bir haber yer alıyordu: "Batılı askeri uzmanlar kontraların ağır bir çarpışmadan kaçınmaya çalışırken ellerine yakın zamanda hava yoluyla geçmiş tonlarca silahı zulaladıklarını söylüyor... Bu arada,... çok sayıda milisle brlikte bir yaşlı kadınla daha bir yaşındaki torununun da bir şafak bombardımanında yaşamını yitirdiği... La Patriota tarım kooperatifi gibi kolay hükümet hedeflerine yönelik saldırılarını yoğunlaştırmış durumdalar". Dikkate değer bulunmayan yığınla örnek arasından rastgele birini ele alırsak, 21 Kasım 1987'de 150 Kontra, Rio San Juan'ın güney kırsalındaki iki köye 88 mm.lik havanlarla, roketatarlarla saldırarak altı çocuk ile altı yetişkinin ölümüne, 30 kişinin de yaralanmasına yol açtılar. Silahlanmayı yadsıyan eylem karşıtı dincilerin kooperatifleri bile ABD'nin terörist güçlerince yok edildi. El Salvador'da da, ordu kooperatiflere saldırarak

---

[148] Bakınız: Noam Chomsky, *The Culture of Terrorism* (South End, 1988), s. 43, 77.

[149] Son derece başarıyla uygulanan bu yıkım işiyle ilgili ayrıntılar için bakınız: Chomsky, *Culture of Terrorism* ile *Necessary lüusions.* Beyaz Saray ile Kong- re'deki güvercinlerin iletişim araçlarıyla işbirliği ederek Şubat 1989 tarihli Esquipulas IV uzlaşmalarını anında devre dışı bırakmalarıyla ilgili olarak bakınız: Chomsky, "The Tasks Ahead: I", *Zmagazine* (Mayıs 1989).

üyelerini öldürdü, kaçırdı, onlara tecavüz etti.[150]

Uluslararası Adalet Divanı'nın Birleşik Devletler'i "hukukdışı güç kullanmak", yasadışı bir iktisadi savaş yürütmekle suçlayan Haziran 1986 tarihli kararı "düşman bir mahkeme"nin *(New*

York Times) ilgisiz bir açıklaması diye bir kenara atıldı. ABD'nin bütün devletleri uluslararası hukuka uymaya çağıran bir Güvenlik Konseyi kararını veto etmesi ile Genel Kurul'un aynı sonuca yönelik kararlarına (1986'da İsrail ve El Salvador'la, 1987'de yalnız İsrail ile birlikte) karşı oy kullanması hemen hiç dikkat çekmedi. Görünüşe göre kılavuz ilke şöyle: ABD yasa tanımaz bir terörist devlettir ve dünya ne düşünürse düşünsün, uluslararası kuruluşlar ne derse desin, *bu doğrudur, hakçadır.*

Buradan çıkan doğal bir sonuç, hiçbir devletin kendini ABD saldırısına karşı savunma hakkı olmadığı öğretisidir. Bu harikulade öğretinin ne denli geniş kabul gördüğü, Reagan yönetimi-nin propaganda, kışkırtma dairesi Nikaragua'nın avcı jetleri edinme taşanlarına ilişkin dönemsel öyküler yaydıkça ortaya çıktı. İletişim araçları bu yanlış bilgilendirmeyi araştırıp soruşturmadan yuttuğu için bazı eleştirilere hedef oldu ama daha önemli bir olgu göz ardı edilmişti: Nikaragua söz konusu olduğunda, bu tür bir davranışın hiçbir biçimde kabul edilemeyeceğine ilişkin genel anlaşma. Dikkatleri 1984 Nikaragua seçimlerinden başka yöne çekmek için böyle bir masal uydurulduğunda, Massachusetts Senatörü Paul Tsongas, önde gelen diğer güvercinlerin de desteğiyle, Nikaragua'nın 1950'lerden kalma eski püskü MİG'ler alması durumunda ABD'nin bu ülkeyi bombalamak zorunda kalacağı uyarısında bulundu, çünkü "bu uçaklar Birleşik Devletler'i de vurabilir nitelikteydi", dolayısıyla ABD'nin güvenliği için tehdit oluşturuyorlardı —bu durum, diyelim, ABD'nin Türkiye'deki teyakkuz halindeki nükleer füzelerinden farklıdır çünkü bunlar yalnızca savunma amaçlı olduklarından SSCB'ye yönelik tehdit oluşturmazlar.[151] Söz konusu avcı jetlerinin Nikaragua'ya, CIA'in taşeron ABD güçlerini savaş alanında tutmak için gerekli mühimmat uçuşlarından, yumuşak hedefleri güvenle vurabilmeleri için onlara Nikaragua birliklerinin konuşlanışı üzerine son dakika bilgileri sağlayan düzenli keşif uçuşlarından topraklarını koruma olanağı verebileceği anlaşılmaktadır. Anlaşılmakta ama buna hemen hiç değinilmemektedir.[152] Görünen o ki kitle iletişiminin ana akımından bir kimse de çıkıp, ABD "Sovyet destekli Sandinistalar"ın korkusundan sinip kalalım diye bağlaşıklarına askeri yardımı önleme konusunda baskı yapmasa Nikaragua'nın MİG'ler yerine Fransız uçaklarını memnuniyetle kabul edebileceği malum sırrını dile getirmedi.

---

150 Richard Boudreaux ile Marjorie Miller, *Los Angeles Times* (5 Ekim 1988); Associated Press, 21 Kasım 1987; Witness for Peace, *Civilian Victims of the US Contra War* (Şubat-Temmuz 1987), s. 5. Americas Watch, *The Civilian Toll* 1986-1987 (30 Ağustos 1987); Americas Watch Petition to US Trade Repre-sentative (29 Mayıs 1987).

151 *Boston Globe* (9 Kasım 1984). Gazete, Demokrat güvercin Christopher Dodd'un benzer yorumlarını da aktarıyor.

152 ABD'deki belli başlı yayın organları arasında Sandinistalara belki de en az karşı olan liberal *Boston Globde* un bir araştırması, Niuaragua'nın "CIA güdümlü Kontraların saldırılarını püskürtmek, mühimmat uçuşlarını durdurmak ya da engellemek için" hava gücüne gereksinim duyduğu gerçeğine yalnızca bir başyazıda değinildiğini ortaya koydu (9 Kasım 1986).

Aynı konu 1988 Ağustosunda, kongre güvercinlerinin "Nikaragua Direnişine Yardım"la ilgili Byrd Yasa Değişikliği'ni coşkuyla destekledikleri sırada da gündeme geldi. Bundan üç gün önce Kontralar *Mission of Peace* adlı bir yolcu teknesine saldırarak aralarında ABD'li bir din heyetine başkanlık eden New Jerseyli bir Baptist papazın da bulunduğu tümü sivil iki kişiyi öldürüp yirmi yedisini yaralamışlardı. Senato'daki Byrd Yasa Değişikliği görüşmesinde bu olayın sözü bile edilmedi. Kongre güvercinleri ise tam tersine, Nikaragua ordusu böyle terörist canavarlıkları yapanlara karşı "bir kışkırtma olmadan askeri bir saldırı"da ya da "başka bir düşmanca eylem"de bulunacak olursa, Kongre'nin buna Kontralara resmi askeri yardımı yeniden başlatarak etkili, haklı bir karşılık vereceği uyarısında bulundular. İletişim araçlarının manşetleri ile diğer yorumlar bu tutumda bir tuhaflık ya da alışagelmedik bir yan bulmadı.

İleti açıktır: ABD'nin terörist saldırılarına karşı kimsenin kendini savunma hakkı yoktur. ABD, *hak gereği* bir terörist devlettir. Bu da sorgulanamaz bir öğretidir.

Buna göre, boyun eğmeyen bir halkı boyun eğdirmek için terörist bir taşeron ordu örgütlemek meşru bir iştir. Sağ kanattan Jeane Kirkpatrick, "başka bir ulusun işlerine zor kullanarak karışma"nın ne "yapılamaz" ne de "ahlak dışı" bir iş olduğunu açıkladı[153] —bu yalnızca yasadışıdır, suçtur; öyle ki Nuremberg'de, Tokyo'da insanlar "utku kazananın adaleti" olmadığı yollu cazgırlıklarla asıldılar, çünkü Hakim Robert Jackson'ın belirttiği gibi, "belli eylemlerin, anlaşmaların çiğnenmesi suçsa, bunları ister ABD ister Almanya yapsın yine suçtur. Bize karşı başvurulmasını istemediğimiz bir cezai davranış hükmünü başkalarına karşı koymaya hazır değiliz".[154] Bu tür düşüncelere karşı çıkan Irving Kristol, "uluslararası hukuka dayalı bu savın inandırıcılıktan tümüyle yoksun olduğunu" belirtmektedir. "Büyük bir gücün daha küçük bir ulusun içişlerine genellikle karışmaması gerektiği" doğru olmakla birlikte, "bir başka büyük devlet bu kuralı daha önce delmişse" ilke çürür. Silah ile teknisyen sağlamak yoluyla "Sovyetler Birliği'nin Nikaragua'ya gerek askeri gerekse sivil alanlarda müdahale ettiği su götürmez" olduğundan, ABD'nin de taşeron ordusunu Nikaragua'nın üzerine salmaya hakkı vardır. Aynı sava dayanarak, Sovyetler Birliği'nin de (kendisi için Nikaragua'nın Birleşik Devletler için oluşturduğunun çok ötesinde bir güvenlik tehdidi oluşturan) Türkiye'ye ya da Danimarka'ya saldırma hakkı sabittir, zira ABD'nin bu ülkeleri desteklediği ve eğer SSCB, Kristol'ün mantığınca tanınan saldırganlık hakkını kullanacak olsa çok daha fazla destekleyeceği "su götürmez" dir.

Ne var ki Kristol, Birleşik Devletler'in zor kullanarak karışma hakkıyla ilgili olarak başka bir yerde sözünü ettiği yaşamsal bir ayrımı işin içine sokarak bu sava da karşı çıkabilir. "Önemsiz insanlar gibi, önemsiz uluslar da önemli oldukları kuruntusuna kapılabilirler". Böyle bir durumda bu kuruntunun kafalarından zorla kazınması gerekir. "Gerçekte, 'gambot diplomasisi' günleri sona ermemiştir... Polis arabaları vatanın dirliği için ne denli zorunluysa gambotlar da uluslararası düzen için o denli zorunludur". Dolayısıyla, ABD'ye Nikaragua'ya, önemsiz bir ulusa karşı zor kullanma hakkı tanınmaktadır, oysa Türkiye ya da Danimarka

---

153 Jeane Kirkpatrick, "US Security and Latin America", *Commentary* (Ocak 1981), s. 29.

154 Aktaran, Stohl, "States, Terrorism and State Terrorism".

örneğinde SSCB bu haktan yoksundur.[155]

ABD güdümlü uluslararası terörizme verilen ezici onay, seçkinlerin Kontra savaşına yönelik geniş karşı çıkışıyla gözden kaçırılmamalıdır. 1986'ya gelindiğinde, yoklamalar "önderler"in yüzde 80'inin Kontralara yardım edilmesine karşı çıktığını gösteriyor, Kongre ile iletişim araçlarında yardım izlencesi konusunda ateşli tartışmalar yaşanıyordu. Ancak asıl önemlisi tartışma konumlarına dikkat etmektir. Muhalif uçta, *New York Times'* tan Tom Wicker "Bay Reagan'ın [Kontraları] destekleme siyaseti açık bir başarısızlıktır" diyordu, bu yüzden, "Nikaragua'nın komşularınca dayatılacak, üzerinde bir biçimde uzlaşılmış bölgesel bir düzenlemeye razı olmalıyız" —elbette, kendi halklarını katletmekten başlarım kaldırabilirlerse; zaten bu da söz konusu terör devletlerinin, onları uzaktan hiçbir yaptırımın adamakıllı işlemediği serseri Sandinistalara bölgesel yaptırımlar dayatma görevinden alıkoymayan bir özelliğidir. *Washington Post* un aynı düşünceleri dile getiren köşe yazarları, Kontraları, "kusurlu bir aygıt" diye görüyordu; öyleyse "Nikaragua'yı yeniden bir Orta Amerika kalıbına oturtmak", "bölgesel bir ölçüt", Washington'un terör devletleri ölçütünde "kabul edilir bir davranış" düzenlemek için başka araçlar ardına düşmek zorunluluğu vardır. Önde gelen güvercinlerden Senato Çoğunluk Partisi grup başkam Alan Cranston, (gerçekler ne olursa olsun, öğreti gereği ABD'nin amacı olan) "Nikaragua'da demokrasiye... ulaşmak için Kontraların acınacak ölçüde yetersiz olduğunu" kabul etti. Dolayısıyla Managua'daki "paylanası" hükümeti "yalıtmak", "kendi suyunda çürümeye bırakmak" için ABD'nin başka yollar bulması gerekmektedir. Ama Washington'un eli kanlı yanaşmaları asla böyle bir dille kınanmamıştır.[156]

Kısacası, Michael Kinsley'in "duyarlı siyaset"inin temel koşullarından pek az bir sapma var. Sorunlar ilkeyle değil verimlilikle ilintilidir. Uygun gördüğünde, devletin zor kullanma hakkı vardır.

Uluslararası terörizme başvurmanın ardındaki güdülenim içtenlikle açıklanmıştır. Yönetimin üst düzey görevlileri Nikaragua'ya saldırmaktaki amacın "[Sandinistaları] kıt kaynakları toplumsal izlencelerden başka yere, savaşa kaydırmak zorunda bırakmak" olduğunu dile getirdiler. Yönetimin de onayladığı 1981 tarihli CIA izlencesinin temel dürtüsü buydu. Eski C1A çözümlemecisi David MacMichael'in Uluslararası Adelet Divanı'ndaki tanıklığında ana hatlarıyla belirttiği gibi, bu izlence şunu kendine amaç edinmişti: Taşeron orduyu kullanarak "Nikaragua güçlerini sınır ötesi saldırılarda bulunmaya kışkırtmak, böylelikle de Nikaragua'nın saldırgan doğasının sergilenmesini sağlamak", Nikaragua Hükümeti'ni "karşıtlarını tutuklayarak Nikaragua'daki sivil özgürlükleri kısıtlamaya, hükümetin iddia edilen içkin totaliter doğasını sergilemeye" zorlayıp "böylece ülkedeki yerel ayrılıkları artırmak", darmadağın olmuş iktisadı güçten düşürmek. CIA'in devasa destek harekatına Kongre'ce 1988 Şubatında kuramsal olarak son verilmesinin (—dillendirilen görüş bunu kabullenmez ama— taşeron güçlerin de yerli gerillalarla hemen hiçbir benzerlik göstermediklerini açık edercesine sırra kadem basmasının) ardından, Nikaragua'da terörist bir güç bulundurma stratejisini tartışan bir Savunma Bakanlığı görevlisi bunu şöyle

---

[155] Irving Kristol, "Whv a Debate Över Contra Aid?", *Wall Street Journal* (11 Nisan 1986 ; Kristol, "Where Have Ali the Gunboats Gone?", *Wall Street Journal* (13 Aralık 1973).

[156] Bakınız: Chomsky, *Necessary Hlusions,* s. 60.

açıklıyordu:

> Bu iki bin çetin ceviz adam Nikaragua hükümetinin üzerinde bir ölçüde baskı kurabilir, onu iktisadi kaynaklarını ordu için kullanmaya zorlayabilir, iktisadi sorunlarını çözmekten alıkoyabilirdi —bu da bir artıdır elbet... Sandinista düzenini sıkıştıran, bu düzenin demokrasiden yoksunluğuna dikkati çeken, Sandinistaları iktisadi sorunlarını çözmekten alıkoyan her şey bir artıdır.

Carter yönetiminin Amerika ülkeleriyle ilişkilerden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Viron Vaky terörist saldırının başlıca savının "uzun bir yıpratma savaşının düzeni zayıflatacağı, baskıcı uygulamaları kökten sertleştirmeye iteceği, huzursuz Nikaragua halkından da yeterli desteği alacağı, böylelikle düzenin bir halk ayaklanmasıyla er geç devrileceği, iç darbeler yoluyla ya da önderlikteki bölünmelerle kendi kendine yıkılacağı ya da kurtarabildiğini kurtarmak için tümden teslim olacağı" düşüncesine dayandığını belirtmişti. Bir güvercin olarak Vaky, bunu "sakat" ama hiçbir biçimde yanlış sayılamayacak bir kavrayış diye görür.[157]

1980'lerin en önemli döneklerinden birinden, *nom de guerre*'i [takma adı] "Mercenario" olan, ana kontra gücünün (FDN) haber alma şefi Horacio Arce'den öğrendiğimize göre, terörist güçler verilen emirleri eksiksiz anlamaktadırlar; "demokratlar" ile "özgürlük savaşçılarının sözleri ise iç tüketime yöneliktir. Beyaz Saray ile iletişim araçları Sandinista döneklerini şevkle kullanırlar, Kontralar manşetlerden genellikle inmezler. Ancak, Kontra döneklerine gelindiğinde işin rengi değişir, özellikle de anlatacak sevimsiz öyküleri varsa. Arce 1988 sonlarında taraf değiştirdiğinde ABD'de görmezden gelindi. Aftan yararlanmak üzere Managua'ya dönmeden önce Meksika'da kendisiyle yapılan söyleşilerde Arce, Birleşik Devletler'in güneyinde yer alan bir hava kuvvetleri üssünde gördüğü yasadışı eğitimi betimledi, Tegucigalpa'daki ABD Elçiliği'nde bir YARDIM kuruluşu adı altında Kontralara destek sağlayan CIA görevlilerini ad vererek açıkladı, Honduras ordusunun askeri Kontra etkinlikleri için nasıl istihbarat ile destek sağladığını kabaca anlattı; taşeron güçlerin içine düştüğü muazzam çürümeyi, silahlarını Honduras silah pazarında satışlarını, derken bu silahların oradan El Salvadorlu gerillaların eline geçişini tartıştı. Sonra da şu açıklamada bulundu: "Bir sürü okula, sağlık merkezine falan saldırdık. Bunu Nikaragua hükümeti köylülere toplumsal hizmet götürenlesin, tasarılarını gerçekleştiremesin diye yapıyorduk... düşünce buydu". ABD eğitiminin başarısı bu kanıtla fazla fazla doğrulanıyor.[158]

Eski CIA yöneticisi Stansfıeld Turner'ın 1985 Nisanında Kongre'de verdiği ifadede belirttiği gibi, kontra savaşı kolaylıkla "devlet destekli terörizm" sayılabilir. Ama bunun doğrudan doğruyu saldırganlık diye adlandırılması gerektiği de öne sürülebilir. Uluslararası Adalet Divanı'nın 1986'daki kararının önemi belki de bundan ileri geliyor. Ama biz, terörizm konusundaki kuşkuları ABD'ye yontmayı, yani Nikaragua'ya yönelik eylemlerini uluslararası terörizm sınıflandırması içinde ele almayı sürdürelim.

1980'LERDE ULUSLARARASI TERÖRİZM

1980'li yıllarda uluslararası terörizmin başlıca alanı Orta Amerika olmuştur. Nikaragua'da

---

157 Julia Preston, *Boston Globe* (9 Şubat 1986); MacMichael, bakınız: Chomsky, *Culture of Terrorism,* Doyle McManus, *Los Angeles Times* (28 Mayıs 1988); Vaky, bakınız: Chomsky, *NecessaryUlusions.*

158 A.g.y., s. 204-205.

ABD'nin taşeron güçleri arkalarında bir yığın cinayet, işkence, tecavüz, sakat insan, adam kaçırma, yıkım bıraktılar ama bunun önüne geçildi çünkü sivillerin de kendilerini savunacak bir ordusu vardı. ABD yanaşması devletlerde buna benzer sorunlar baş göstermedi; buralarda sivil halka saldıran başlıca terörist güç bizzat ordu ile devletin diğer güvenlik güçleridir. El Salvador'da, Başpiskopos Rivera y Damas'ın harekatlara hız verilmesinden hemen sonra, 1980 Ekim'inde "savunmasız sivil halka karşı bir yok etme, soykırım savaşı" diye betimlediği saldırılarda onbinlerce insan katledildi. "Halkı ezmekten, El Salvador oligarşisinin çıkarlarını savunmaktan başka şey bilmeyen" silahlı güçlere yardım göndermemesi için Başkan Carter'a boşuna yalvaran Başpiskopos Oscar Romero'nun suikaste kurban gitmeden hemen önce uyardığı gibi, bu devlet terörü uygulaması "kendi temel insan haklarını savunmanın savaşımını veren halkın örgütlerini ortadan kaldırmayı" amaçladı.[159] Halka yönelik saldırılardaki yabanıllığın iyiden iyiye katmerlendiği Reagan yönetimi sırasında bu hedeflere büyük oranda ulaşıldı. ABD'nin kendi çıkarlarına zarar verebilecek bir istila hareketine sürüklenebileceği görüldüğünde seçkin çevrelerde biraz kaygılı, buna karşı çıkan bir hava esiyordu ama halkçı örgütlerin yok edilmesi, "kellesinin koparılması" ile birlikte devlet terörü başarıya ulaşmış göründükçe bu kaygı, karşı çıkış havası da dindi. ABD'ce kabul edilebilir ayrıcalıklı öğelerin utkusunu sağlama alan şiddet ile baskı koşullarında gerçekleştirilen seçimlerden sonra böyle hoşnutsuzluklara hemen hiç yer kalmadı.

Esquipulas II uzlaşmalarının ardından devlet teröründeki belirgin artış hemen hiç dikkate alınmadı; gücül bir karşınlığı "kurbanları en acımasız biçimde öldürmek ya da sakat bırakmak", ardında "sakat kalmış, boğazı kesilmiş, parçalanmış, boğazlanmış ya da işkencenin... tecavüzün izini taşır" kurbanlar bırakmak yoluyla sindirmeye yönelik hükümet stratejisinin bir parçası olarak, resmi ölüm mangalarınca gerçekleştirilen öldürme eylemlerinde "tehlikeli bir tırmanış" olduğunu kaydeden *El Salvador: "Death Squads" A Government Strategy* (Ekim 1988) başlıklı Uluslararası Af Örgütü raporu da önemsenmedi. Bu hükümet stratejisinin hedefi "sivil bir nüfusa gözdağı vermek, baskı yapmak" (yani, ABD yasalarında resmen tanımlandığı biçimiyle terörizm) olduğundan, yalnızca öldürmek yeterli değildir. Tersine, ülkedeki seçkinler katillere, işkencecilere para akıtmayı, onları eğitmeyi, desteklemeyi sürdürüp olan biteni görmezden gelmekte diretirken, cesetler yol kenarına parçalanmış halde bırakılmalı, yüzleri kırmızıya boyanmış, göğüsleri kesilmiş kadınlar saçlarından ağaçlara asılmış halde bulunmalıdır.

Aynı yıllarda, yine Birleşik Devletler ile onun paralı asker devletlerince başından sonuna desteklenen daha geniş çaplı bir kıyım bu kez Guatemala'da gerçekleşti. Terör bu ülkede de Esquipulas II barış anlaşmasının ardından, demokrasiye, toplumsal düzeltime, insan haklarını korumaya yönelik olarak uzlaşmalarda karara bağlanmış adımların önünü almak üzere tırmanışa geçti. El Salvador'da olduğu gibi, bu gelişmeler de açıkça görmezden gelindi; dönemin biçilmiş ödevi, dikkatleri Nikaragua'ya çekmek, ABD yanaşması devletlerde olağan uygulama durumuna gelen kötüye kullanımlara azıcık da Nikaragua yeltenecek olsa yaygarayı basmaktı. Amaç Nikaragua'yı "Orta Amerika kalıbı"na döndürmek, El Salvador ile Guatemala'nın yerine getirdiği "bölgesel ölçütler"e uymasını sağlama almak olduğundan, yanaşma devletlerdeki terör, katillere yardım akışını tehlikeye düşürecek denli apaçık duruma

---

[159] Rivera y Damas, anan Ray Bonner, *Weakness andDeceit* (Times Books, 1984), s. 207; Romero, anan Jenny Pearce, *Under the Eagle* (Latin America Bureau, 1981).

gelmediği sürece üzerinde durmaya bile değmez.[160]

Tüm bunların kendi uluslararası paralı asker devletler ağının yardımıyla Washington'ca desteklenen ya da doğrudan doğruya Washington'ca örgütlenen uluslararası terörizm olduğunun özellikle ayırdına varalım.

El Salvador'u demokrasiye kavuşturdu diye alkışlanan 1984 seçimlerinden epey sonra, San Salvador başpiskoposluğunun koruması altında etkinlik gösteren, kiliseye bağlı insan hakları örgütü Socorro Juridico, hala "silahlı güçlerin resmi onaydan yararlanan, bu toplu zulmü gerçekleştirmeye yeter eğitim görmüş aynı üyeleri"nin yürütegeldiği terörün sonuçlarını şu sözlerle betimliyordu:

> Temel insan haklarının durmaksızın çiğnenmesinin sonucunda, terör ile paniğin etkisi altında bulunan Salvador toplumunun resmidir: Bir yandan toplu bir yılgınlık ile yaygın bir korku, öte yandan zorbaca yordamlara günbegün, anbean başvurulduğu için terörün içselleştirilerek kabullenilmesi. Genel olarak, toplum işkence görmüş bedenlerle sık sık karşılaşmayı kanıksamıştır, çünkü temel hakların, yaşama hakkının toplum için kesinlikle hiçbir bağlayıcı değeri yoktur.[161]

Aynı yorum bu uygulamalara seyirci kalan ya da başka yana bakmakla yetinen toplumlar için de geçerlidir.

RESMİ VEBADAN ÖNCE

Uluslararası terörizm, elbette, 1980'lerin bir buluşu değildir. Önceki yirmi yıldaki başlıca kurbanları Küba ile Lübnan'dı.

Küba karşıtı terörizm, 1961 Kasımında 400 Amerikalı, 2000 Kübalı, hızlı teknelerden oluşan özel bir donanma ve 50 milyon dolarlık yıllık bütçeyle "Mongoose" kod adıyla kurulan gizli bir Özel Grup tarafından yürütülüyor, bu grup ise Yansızlık Yasası'na, büyük olasılıkla bir yandan da CIA'nin Birleşik Devletler'deki harekatlarını yasaklayan yasaya aykırı olarak, kısmen, Miami'deki bir CIA üssünden yönetiliyordu.[162] Bu harekatlar, oteller ile fabrikaların bombalanması, balıkçı teknelerinin batırılması, ekinlerin, hayvanların zehirlenmesi, dışsatıma dönük şekerin telef edilmesi gibi eylemleri kapsıyordu. Söz konusu eylemlerin her birinin bizzat CIA'nin yetkilendirmesine bağlı olması bir yana, böyle bedeller bile resmi düşmanların günahını temizlemeye yetmedi.

Bu terörist harekatlardan bir çoğu, 1962'nin Ekim-Kasım aylarında patlak veren Küba füze

---

160 Bu konulara ilişkin belgeler için, bakınız: Chomsky, *Necessary IUusions.*

161 LADOC (Latin American Documentation), *Torture in Latin America* (LADOC, 1987); Birinci Uluslararası Latin Amerika'da İşkence Semineri'nin, "bireyleri, tümüyle halkları, Ulusal Güvenlik Öğretisi'nden esinlenen devlet terörizmi" yoluyla "sömürme, ezme, bağımlı kılma yöntemlerini kusursuz kılmayı amaç edinen, bu konuda uzmanlaşmış merkezlerde üretilen terör bilgisiyle çokuluslu bir terör teknolojisini elinde bulunduran baskıcı sistem"e adanmış raporu. Söz konusu öğretinin kökü Kennedy yönetiminin, Latin Amerika ordularının görev alanını "iç güvenlik"e kaydırma yönündeki, uzun erimli sonuçları o- lan tarihsel kararına dayandırılabilir.

162 Raymond L. Garthoff, *Reûections on the Cuban Missile Crisis* (Brookings Institution 1987), s. 17.

bunalımı sırasında yaşandı. Raymond Garthoff'un belirttiğine göre, bunalımdan önceki haftalarda, Florida'dan yönlendirilen Kübalı bir terörist grup, ABD hükümetinin de izniyle, "Sovyet askeri teknisyenlerinin toplandığı bilinen, Havana yakınlarındaki bir kıyı oteline hızlı teknelerle gözüpek bir bombalı saldırı düzenleyerek yirmi Rus ile Kübalıyı öldürdüler"; kısa süre sonra ise İngiliz, Küba kargo gemilerine saldırdılar, Ekim başlarında hız verdikleri diğer eylemlerin yanı sıra Küba'ya bir kez baskında bulundular. Mongoose'un eylemleri resmen askıya alındıktan sonra, füze bunalımının doruğa ulaştığı bir sırada, 8 Kasımda, Birleşik Devletler'den gönderilen bir terörist timi Küba'ya ait bir sanayi kuruluşunu havaya uçurdu. Fidel Castro, "casus uçaklarından alınan fotoğraflar"ın kılavuzluğunda gerçekleştirilen bu harekatta 400 işçinin öldüğünü ileri sürdü. Küresel bir nükleer savaşın ilk kıvılcımı olabilecek bu terör eylemi açıklığa kavuşturulduğunda üzerinde pek durulmadı. Castro'ya suikast girişimleriyle başka terör eylemleri bunalımın sona ermesinden sonra da sürdü, 1969'a gelindiğinde Nixon'la birlikte iyiden iyiye tırmandı.[163]

Bu tür harekatlar Nixon döneminden sonra da sürdü. Örneğin, 1976 Nisanında iki Küba balıkçı teknesi Küba karşıtı terörizmin dünya genelindeki ana merkezi durumundaki Miami'den açılan teknelerin saldırısına uğradı. Birkaç hafta sonra Portekiz'deki Küba elçiliği bombalandı, iki kişi öldü. Temmuz ayında New York'taki BM Küba heyeti bombalı saldırıya uğradı, yine New York'taki Müzik Akademisi nde Küba yanlısı bir toplantıya bombalı saldırı düzenlenmesinin yanı sıra, Karayipler'deki, Kolombiya'daki Küba hedeflerine yönelik bombalama eylemlerine girişildi. Ağustos ayında Arjantin'deki Küba elçiliğinde çalışan iki görevli kaçırıldı, Cubana havayollarının Panama'daki büroları bombalandı. Venezüela'daki Küba elçiliği ekim ayında kundaklandı, Madrid'deki elçilikse kasımda bombalı saldırıya uğradı. Ekim ayında, CIA'ce eğitilen Kübalı sürgünler, bir Cubana yolcu uçağına bombalı saldırı düzenleyerek aralarında Küba'nın altın madalyalı uluslararası eskrim takımının da bulunduğu 73 yolcunun tümünü öldürdüler. Bu terörist harekatı gerçekleştirenlerden biri, Domuzlar Körfezi gazisi Luis Posada Carriles söz konusu bombalama eyleminden ötürü tutulmakta olduğu Venezüela'daki cezaevinden salıverilmişti; bu ülkeden gizemli bir biçimde sıvışıp yolu her nasılsa El Salvador'a düşmüş, burada ABD'nin Nikaragua'da terörist harekatlar düzenlemesine yardımcı olmak üzere Ilopango askeri üssünde çalışmaya koyulmuştu. CIA, 1969-79 yılları arasında ABD ile Karayipler'deki 89 terörist harekatı Kübalı sürgünlerin üzerine attı; bunların en dişlisi olan OMEGA 7 ise FBI'ca 1970'lerin büyük bölümünde ABD'de etkinlik gösteren en tehlikeli terörist grup diye niteleniyordu.[164]

Küba uluslararası terörizmi konu alan akademik çalışmalarda ağırlıklı yer tutar. Walter Laqueur'in genel kabul gören çalışmasında (1. dipnota bakınız), hemen hiç kanıt bulunmamakla birlikte, Küba'nın terörizme arka çıktığına ilişkin yığınla anıştırma yer alır. Ancak, Küba'ya karşı terör eylemleri üzerine tek söz edilmez. Şöyle yazıyor Laqueur: "Son

---

163 A.g.y., s. 16 ile sonrasında, s. 78 ile sonrasında, s. 89 ile sonrasında, s. 98. 1. dipnotta adı geçen kaynaklara bakınız. Bir de, Bradley Earl Ayers, *The War thatNever Was* (Bobbs-Merrill, 1976); Warren Hinckle ile William Turner, *The Fish is Red* (Harper & Row, 1981); William Blum, *The CIA* (Zed Books, 1986); Morris Morley, *Imperial State and Revolution* (Cambridge University Press,1987; Taylor Branch ile George Crile, "The Kennedy Vendetta: Our Secret War on Cuba", *Harper's* (Ağustos 1975).

164 Bakınız: Noam Chomsky, *Towards a. New Cold War* (Pantheon, 1982), s. 48- 49; bakınız: Chomsky, *Culture of Terrorism,* s. 40; Stohl, "States, Terrorism and State Terrorism".

yirmi otuz yılda... daha baskıcı düzenler terörden yakalarını sıyırmakla kalmadılar, daha hoşgörülü toplumlara yönelik teröre de destek verdiler*'. Bu sözlerle, "hoşgörülü bir toplum" olan Birleşik Devletler uluslararası terörizmin kurbanlarından biri iken, "baskıcı bir düzen" olan Küba'nın bunun eyleyenlerinden biri olduğu demeye getirilir. Böyle bir sonuca varmak için, ABD'nin Küba'ya yönelik geniş çaplı terörist saldırılara yadsınamaz biçimde giriştiği, asıl kendisinin terörden yakasını görece sıyırmış bulunduğu gerçeğini hasır altı etmek gerekir; üstelik, Küba'ya karşı öne sürülebilecek bir suçlama varsa bile Laqueur'ün bunu beceremediği apaçık ortada.

Reagan'dan önceki dönemin belli başlı ikinci örneğine gelirsek; 1970'lerin başından beri Güney Lübnan'da halk, "düşmanlıkların sona ermesi", İsrail'in bölgede öngördüğü düzenlemelerinin kabul edilmesi için, "durumdan etkilenen halkların bastıracağı yollu, önünde sonunda gerçekleşen ussal bir beklentiye" gebeydi (Abba Eban, İşçi Partisi iktidarı sırasında Lübnan'da girişilen kıyıcılıklar üzerine Başbakan Menaham Begin'in betimini yorumlarken; Eban bu betimin ne denli yerinde olduğunu tanırcasına, söz konusu kıyıcılıkların "ne bay Begin'in ne de benim ağza almaya cesaret edebileceğimiz düzenler"in yordamı olduğunu söylüyordu).[23] İşçi Partili saygın bir güvercinin öne sürdüğü bu gerekçenin söz konusu eylemleri (saldırganlık değil) düpedüz uluslararası terörizm yaftasına altına yerleştirdiğine dikkat edelim.

Bu saldırılarda binlerce insan öldü, yüzbinlercesi evinden yurdundan oldu. Bunların pek azı biliniyor çünkü olan bitenler hiç ilgi çekmiyordu; aynı yıllarda FKÖ'nün İsrail'e düzenlediği, barbarca olmakla birlikte İsrail'inkilerle karşılaştırılamayacak kadar küçük ölçekte saldırılar büyük öfke yarattı, manşetlerden inmedi. Sonraları Lübnan'da gazeteci olarak bulunan ABC muhabiri Charles Glass, "Amerikalı köşe yazarlarının Güney Lübnanlıların içinde bulunduğu koşullarla hemen hiç ilgilenmedikleri"ni ayrımsadı. "İsrail'i tehdit eden, uçak kaçırıp elçilik basan dehşetli terörist' öykülerinin yanında, İsrail'in düzenlediği baskınların, köylerin bombalanmasının, insanların Güney Lübnan'dan yavaş yavaş ayrılarak Beyrut'un eteklerindeki giderek büyüyen varoşlara göçmelerinin esamesi okunmuyordu". İsrail ölüm mangaları 1982 İsrail işgalinden sonra Güney Lübnan'da eylemlere giriştiğinde bile bu tutumun hemen hiç değişmediğini belirterek sürdürüyor sözlerini Glass. Olan biteni *London* 7/mes'tan okuma olanağı vardı ama ABD'li yayıncılar tınmıyordu. İletişim araçları "Güney Lübnan'daki köylerde, kamplarda bulunun kuşkululara suikast düzenleyen, Shin Beth'e [gizli polise] bağlı sivil giyimli ölüm mangalarının" **"Şii müslüman nüfusu galeyana getirerek ABD Deniz Kuvvetleri'nin Lübnan'daki varlığını savunulmaz kılan" eylemlerini duyurmuş olsaydı, Lüb-nan'da konuşlanmış Deniz Piyadeleri'nin içine düştüğü durum belki de değerlendirilebilecekti. Bu askerler neden orada bulunduklarını hiç bilmiyor gibiydi; "kara listeye alınmış olanlar" dışında elbet: "Hemen hepsi, asla kameralar karşısında olmasa bile, yoksula karşı zengini korumak üzere gönderildiklerini söylüyordu".** "Lübnan'da özdeşleştikleri yegane insanlar, Beyrut havaalanındaki üslerinin çevresinde yaşayan yoksul Şii sığınmacılardı; ne yazık ki 23 Ekim 1983'de bu askerlerden 241'inin ölümüne neden olan da... büyük olasılıkla o yoksul Şiilerden biriydi". Bu konular yazılabilmiş olsaydı, Amerikalı denizcileri, "basının halka, ordu haber-alma görevlilerinin de denizcilere açıklayamayacağı" bir siyasetin kurbanları olan bu insanları ölüme götüren bombalı saldırı belki önlenebilir ya da en azından anlaşılabilirdi.

1976'da Suriye ABD'nin onayıyla Lübnan'a girdi, daha büyük ölçekte kıyımların

yürütülmesine aracı oldu. Bu kıyımların en büyüğü, İsrail yapımı silahlarla donanmış Suriye destekli Hıristiyan güçlerince binlerce insanın öldürdüğü, Tel El-Zatir'deki Filistin sığınmacı kampında gerçekleşti.[165]

Daha öteye gitmeye gerek kalmadan, devlet güdümlü uluslararası terörizm vebasının Reagan yönetiminin "kamuya açıklık diplomasisi"nce başat bir soruna dönüştürülmeden epey önce gemi azıya aldığı açığa çıkmıştır.

ÖLÇÜ: PARÇA BÖLÜK TERÖRİZM

Burada ele alınan toptancı terörizm türü, "terörizm musibeti" tartışmasının çoğunlukla dışında tutulmuştur. O zaman biz de bu ölçüte uyan daha küçük ölçekli terör eylemlerine bakalım.

Bu alandaki yazın pek bir işe yaramayacak denli seçici ama burada da sicil 1980'lerin çok öncesine uzanıyor. Laqueur'un bilindik kaynağında bulunmayan birkaç örneğe değinmek gerekirse; Laqueur bombalı mektuplar kullanıldığından, caniliği onanmışlarca kullanılan "ilkel bir bombalı kitap"tan söz ederken, General Mustafa Hafız'ı 1956'da Gazze'de, tam da Filistinli Fedayenlerin İsrail hedeflerini vurmak üzere sınırdan sızma girişimlerini önlemekle görevli olduğu sırada öldürmek için İsrail haberalma örgütünce kullanılan gelişmiş bombalı kitaba hiç değinmiyor.[166] Laqueur'ün bombalı mektupları ele aldığı bölümde, bombalı mektupları ilk kez kendisinin, İsrail'in şimdiki başbakanı İzak Şamir'in başında bulunduğu terör grubunun (Lehi, "Acımasızlar Çetesi") komutanlarından biri olduğu sırada kullandığım öne süren Ya'akov Eliav'ın tanıklığına da yer verilmiyor. Eliav 1946'da Paris'ten çalışırken İngiliz Bakanlar Kurulu'nun tüm üyelerine, Tory muhalefetinin başındakilere, çok sayıda ordu komutanına İngiliz hükümetinin resmi zarfları içinde böyle 70 bomba gönderilmesi işini ayarlamış. 1947 Haziranında suç ortaklarından biriyle birlikte yine bu bombalı mektuplardan göndermeye çalışırken Belçika polisince yakalanıp engellendiler.[167]

Uçak kaçırma, bombalama eylemleriyle ilgili bildik kayıtlar da, 1950'lerde komünist ülkelerce önerilen, "kaçmak üzere uçak, tren, gemi kaçıranların iadesi istemini ABD'nin geri çevirmesi gibi bazı önemli konulara değinmekten kaçınır (Dışişleri Bakanlığı hukuk danışmanlarından Abraham Sofaer söz konusu siyasetin 1960'ların sonundan —ABD ile bağlaşıklarının hedef alınmasından— başlayarak "gözden geçirildiğine" dikkat çeker). Sofaer'in yorumu, durumu olduğundan önemsiz göstermektedir. Tass'ın *Achille Lauro* gemisinin kaçırılmasını kınayan bir haberi Washington'u ikiyüzlülükle suçluyordu çünkü bir Sovyet yolcu uçağını kaçırıp bir hostesi öldüren, mürettebattan bazılarını da yaralayan iki kişiye, suçluların iadesine

---

165 Charles Glass, "No News is Bad News", *Index on Censorship* (Ocak 1989). Bakınız, Chomsky, *Fateful Triangle*, s. 184 ile sonrasında, anılan kaynaklar.

166 Ehud Ya'ari, *Egypt and the Fedayeen* (İbranice) (Givat Haviva, 1975), s. 27 ile sonrasında. Ele geçirilen Mısır ile Ürdün belgelerine dayanan bir çalışmadır. Aynı sıralarda Mısır'ın Ürdün'deki askeri ateşesi Salih Mustafa, Doğu Kudüs'ten, büyük olasılıkla aynı kaynaktan gönderilen bir bombalı mektup sonucu ciddi biçimde yaralanmıştır, a.g.y.

167 Eliav'ın 1983'te yayımlanan kitabı *Hamevukaş*'a gönderen, İsrailli askeri tarihçi Uri Milshtein, *Hadashot* (31 Aralık 1987).

yanaşmayan Birleşik Devletler'e sığınma hakkı verilmişti.[168]

Ortadoğu'daki ilk uçak kaçırma olayı da yine bu ölçünün dışına düşer: İsrail'in, Suriye'de casusluk yaparken ele geçirilen, "Şam'da tutulan hükümlülerimizin salıverilmesini sağlamak için rehineler edinmek" amacıyla 1954 yılında Suriye hava yollarına ait sivil bir jet uçağını kaçırması (Başbakan Moşe Şaret). Şaret "eylemimizin uluslararası uygulamalar tarihinde bir örneğinin daha olmadığının ABD Dışişleri Bakanlığı'nca olgular ışığında doğruladığını" kabul etti. 1956 Ekiminde İsrail hava kuvvetleri, iki ülke bir savaş durumunda olmamasına karşın, Mareşal Abdül Hakim Ömer'e, Başkan Nasır'dan sonra ülkedeki ikinci adama başarısız bir suikast girişiminde bulunarak silahsız, sivil bir uçağı düşürdü, aralarında dört de gazetecinin bulunduğu 16 kişinin ölümüne neden oldu. Bu önceden tasarlanmış bir eylemdi, dolayısıyla, bir Libya yolcu uçağının varış noktası olan Kahire'ye iki dakikalık uçuş uzaklığındayken bir kum fırtınasında gözden yittiği sırada İsrail'ce düşürülüp içindeki 110 kişinin can vermesine benzemiyordu. 1973 Şubatındaki bu eylem İsrail'in hava indirme birlikleri ile amfibi güçlerinin Kuzey Lübnan'da Tripoli'ye saldırıp, önleyici diye gerekçelendirilen bir baskında çoğu sivil olmak üzere 31 kişiyi öldürdüğü, okulları, hastaneleri yerle bir ettiği sırada meydana gelmişti.[169] Tüm bu olup bitenler, ayrımsanmış olsalar bile, önemsiz görülerek bir yana atıldı (hala da atılıyor). Arap terörizmine tepki ise oldukça farklıdır.

1980'lere dönerek, iletişim araçlarının ilgisinin doruğa ulaştığı 1985 yılını ele alalım. O yılın başlıca münferit terör eylemi bir Air India uçağının havaya uçması, 329 yolcunun ölmesiydi. Teröristler, Orta Amerika ile başka yerlerde terör eylemlerinde bulunmak üzere paralı askerlerin eğitildiği, Alabama'da Frank Camper'in yönetimindeki yarı askeri bir kampta eğitim görmüşlerdi. Eski paralı askerlere göre Camper'ın ABD haberalma örgütleriyle yakın bağları vardı; Air India eylemine, sözde, denetimden çıkmış bu "iğne" harekatına ise bizzat katılmıştı. Bir Hindistan ziyareti sırasında Adalet Bakanı Edwin Meese, terör eylemlerinin bir ABD terörist eğitim kampından kaynaklandığını yarım ağızla kabul etti.[170] Oysa tek bir teröristin bile Libya ile herhagi bir bağlantısının bulunması, dayanaksız da olsa, Kaddafı'nin ortadan kaldırılması gereken "çılgın bir köpek" olduğunu göstermeye yeter.

Ölçüye göre uluslararası terörizmin ana merkezi olan Ortadoğu'da 1985'in en berbat münferit terör eylemi, 8 Mart tarihinde Beyrut'da bir arabaya yerleştirilmiş bombanın 80 kişinin ölümüne 256 kişinin yaralanmasına yol açmasıydı. "Patlama, İmam Rida Camii'ndeki Cuma namazından çıkan kara çarşaflar içindeki yaklaşık 250 kadınla kızın tam ortasında oldu" diye yazıyordu üç yıl sonra Nora Boustany: "En az kırkı öldü, daha da fazlası sakat kaldı". Bomba, "beşikteki çocukları kavurdu, çeyizlik satın almakta olan bir gelinlik kızı öldürdü", "hıncahınç" dolu olan Batı Beyrut varoşunun "ana caddesini yıkıntıya çevirirken, camiden eve gitmekte olan üç çocuğu da paramparça etti" Hedef, terörizmin suç ortağı olmakla suçlanan Şii lider Fadallah idi. Ama Fadallah saldırıdan kurtuldu. Bob Woodward'ın

---

168 Sofaer, *Foreign Affairs,* Yaz 1986; *New York Times* (12 Ekim 1985).

169 Bakanız, Chomsky, *Pirates and Emperors,* s. 92-93, 108; *Ha'areu* (5 NİSan

1989).

170 Leslie Cockburn, *Out of Control* (Atlatic Monthly Press, 1987), s. 26;

Chomsky, *Pirates and Emperors,* s. 136.

Casey ile CIA'i ele alan kitabında dile getirdiğine göre, saldırıyı Lübnan haberalma örgütü ile bir İngiliz uzmanın yardımıyla, CIA ve onun Suudi yanaşmalarınca düzenlemiş, CIA başkanı William Casey eyleme bizzat olur vermişti.[171]

Demek kendi seçtiği uylaşımlarla bile, resmi vebanın doruğa tırmandığı yılda uluslararası terörizm eylemleri ödülünü Birleşik Devletler kazanmış görünüyor. ABD'nin yanaşma devleti İsrail ise burun farkıyla ikinci. Yıl boyunca Ortadoğu'daki kesintisiz uluslararası terörizm eylemleri arasında İsrail'in Lübnan'da gerçekleştirdiği Demir Yumruk harekatlarının eşi benzeri yok; Tunus'un (el altından ABD desteğiyle) bombalanması ise, BM Güvenlik Konseyi'nin saptadığı gibi aslında bir saldırganlık örneği diye görülmezse, münferit terör eylemlerinde ikincilik ödülünü alır.[172]

1986 yılının başlıca münferit terör eylemi —bu saldırıyı da saldırganlık sınıflamasına koymadığımızı varsayarak— ABD'nin Libya'yı bombalamasıydı. Zekice sahnelenen bir kitle iletişimi gösterisiydi bu; tarihte, televizyonun en çok izlendiği saatlere, yayın kuruluşlarının ulusal haber izlencelerine başladığı dakikalara göre tarifelendirilmiş ilk bombalama harekatıydı. Bu elverişli düzenleme sunucuya Tripoli'ye anında bağlanma olanağı veriyor, böylece izleyiciler, heyecan uyandıran olayları canlı izleyebiliyordu. Görkemli biçimde işlenmiş bu TV oyununun bir sonraki sahnesinde harekatın "gelecek saldırılar karşısında bir özsavunu" olduğunu, on gün önce Batı Berlin'deki bir diskoda meydana gelen, Libya'nın sorumlu tutulduğu bir patlamaya ölçülü bir karşılık oluşturduğunu dile getiren bir dizi canlı bağlantı ile Beyaz Saray açıklaması ekrana geliyordu. İletişim araçları eldeki kanıtların böyle bir suçlamada bulunmaya yetmeyecek denli sudan olduğunu bal gibi biliyordu ama, Reagan'ın terörizm karşısında geliştirdiği, siyasal yelpazenin her yanında yankı bulan kararlı tutumuna dönük genel yaltaklanma hali içinde, olgular göz ardı edildi. ABD'nin suçlamalarını çürüten can alıcı bilgiler o gün bu gündür hasır altı edildi. Sonradan, suçlamaların temelsiz olduğu sessiz sedasız itiraf edildi ama söz konusu suçlamaları uluorta dillendirme yine de sürdürüldü, bu gecikmiş kabulden çıkan sonuçlar ise asla ortaya konmadı.[173]

Birleşik Devletler 1986 yılında da uluslararası terörizm ödülünü kapma yarışında iyi yer tutmuş görünüyor; hem de bu kez Orta Amerika'da arka çıktığı toptancı terörizm dalında bile. O yıl, Uluslararası Adalet Divanı'nın "yasadışı güç kullanımı"na son verme çağrısını Kongre, ABD'nin taşeron güçlerine 100 milyon dolarlık askeri yardımı onaylayarak yanıtlamış, yönetim de etekleri zil çalarak bunu örtük bir savaş ilanı diye betimlemişti.[174]

TERÖR İLE DİRENİŞ

Şimdi, terörizmin etkinlik alanı üzerine, buraya dek el atmadığımız tartışmalı birkaç soruna

---

171 Boustany, *Washington Post Weekly* (14 Mart 1988); Woodward, *Veil: The Street Wars of the CIA 1981–1987* (Simon & Schuster, 1987), s. 396 ve devamında.

172 Demir Yumruk harekatları ile Tunus'un bombalanması üzerine bir değerlendirme için, bakınız, Chomsky, *Pirates and Emperors,* 2. bölüm.

173 Ayrıntılar için, bakınız, Chomsky, *Pirates and Emperors,* 3- bölüm; Chomsky, *Necessary Illusions,* s. 272-273; bir de, anılan kaynaklar.

174 James LeMoyne, "Week in Review", *New York Times* (29 Haziran 1986).

bakalım.

Terörizmle meşru direniş arasındaki sınırı ele alalım. Kimileyin, ulusalcı gruplar eylemlerini terörizm diye tanımlamaya hazırdır, saygın kimi siyasal önderler ise ulusal dava adına gerçekleştirilen terör eylemlerini kınamaya yanaşmaz. Şimdiki tartışmaya tıpatıp uyan bir örnek, devletleşmeden önceki Siyonist harekettir. **Filistinlilere karşı ideolojik bir silah olarak işleyen 1980'lerin "terörizm endüstrisi"nin anayurdu İsrail'dir (bu yurtluk sonradan ABD'ye aktarılmıştır).[175] FKÖ Birleşik Devletler'de aforoz edilmiş durumdadır. Kongre'nin çıkardığı özel bir yasa,** 1987 tarihli Terörle Mücadele Yasası, "Amerikan yurttaşlarının", çıkarlarını geliştirmek için büro açma ya da başka merkezler kurma izni verilmeyen "FKÖ'den hangi biçimde olursa olsun destek, para yardımı ya da 'bilgi amaçlı gereç dışında değer arzeden herhangi bir şey' edinmesini yasaklar".[176] Filistin şiddeti dünya genelinde hüküm giymiştir.

Devletleşmeden önceki Siyonist hareket sivil Araplara, İngilizlere, Yahudilere karşı kapsamlı bir terör yürütmüş, üstelik, BM arabulucusu Folke Bernadotte'yi de öldürmüştür (Bernadotte'nin katilleri devlet kurulduktan sonra korunmuştur). 1943'te, bugünün başbakanı İzak Şamir, o dönem başında bulunduğu terör örgütünün (Lehi) yayın organı için "Terör" başlıklı bir yazı yazmış, yazısında "terör 'fobisi' ile terör karşıtı zırvalıkları yalın, apaçık savlarla çürütmeye" niyetlenmişti. **"Ne Yahudi ahlakı ne de Yahudi geleneği, terörü bir savaş aracı olmaktan alıkoymak için kullanılabilir"** diyordu. "Ulusal savaşım söz konusu olduğunda hiçbir ahlaki duraksama tanımıyoruz." "Her şey bir yana, bize göre terör, siyasal savaşın bugünkü koşullara uyan bir parçasıdır, görevi de büyüktür: işgalciye karşı savaşımızı, bu ülkenin kapısından girememiş talihsiz din kardeşlerimiz de dahil bütün dünyanın duyduğu biçimde, en açık dille gösteriyor." İsrail'de yaygın biçimde dile getirildiği gibi, İngiliz işgali İsrail'in işgal altındaki topraklarda kurduğu yönetimden çok daha az baskıcıydı, hem de çok daha zorlu bir direnişle karşılaşmıştı.

İngiliz filozof Isaiah Berlin İsrail'in ilk devlet başkanı, ulusal hareketin aziz simalarından biri diye kabul edilen Chaim Weizmann'ın

> ne [Yahudi terörizminin] eylemlerini ne de bu eylemleri gerçekleştirenleri kamu önünde suçlamayı ahlaki bakımdan doğru bulduğunu... kendisinin de eylemcilerin de eşit ölçüde inandığı gibi, Batılı güçlerin dışişleri dairelerince onlarla alay edercesine hazırlanmış ihanetten, yıkımdan kardeşlerini kurtarmak için canını vermeye hazır, umutsuzluğa kapılmış insanların kızgın düşüncelerinden doğuveren eylemleri, suç olduklarını düşünmesine karşın, uluorta eleştirmek niyetinde olmadığını[177] anımsatıyor.

---

[175] Bakınız, Edward S. Herman, *The Terrorism Industry* (Pantheon, 1990); Herman ile Gerry O'Sullivan, '"Terrorism as İdeology and Cultural Industry" [bu kitaptaki "İdeoloji ve Kültür Endüstrisi Olarak 'Terörizm'"] adlı yazı.

[176] Lawrence Harke, "The Anti-Terrorism Act of 1987 and American Freedoms: A Critical Review", *University of Miami LawReview,* 43 (1989), s. 667 ile sonrasında.

[56] Şamir, "Terror", Hazit (Ağustos 1943); bazı bölümleri *El Homişmar* da yeniden basıldı (24 Aralık 1987). Berlin, *PersonolImpressions* (Viking, 1981), s. 50.

Başlıca Siyonist direniş grubu Haganah'ın arşivlerinde, **Menahem Begin'in Irgun'u ile Lehi'sinin öldürdüğü 40 Yahudinin adı bulunur.** İzak Şamir'in bir Lehi üyesini şahsen öldürmesi, ünlü bir olaydır. Irgun resmi tarihi, sivil Araplara yönelik pek çok terör eylemini hayranlıkla anmasına karşın, yakalanırsa polise bilgi vereceğinden korkulan bir Yahudinin öldürülmesinden de söz eder. İşbirliklikçi olduğundan kuşku duyulanlar özel bir hedef oluşturuyordu. Haganah Özel Eylem Birlikleri, Yahudi muhbirlere karşı "cezalandırıcı eylemler" yürüttü. Hayfa'daki bir Haganah cezaevinde, İngilizlerle işbirliği yaptıklarından kuşkulanılan Yahudilerin sorgularının yapıldığı bir işkence odası bulunuyordu. 1988'deki bir görüşmede Dov Tsisis, işini, "emirleri Naziler gibi yerine getirip," ulusal savaşıma zarar veren Yahudileri, özellikle de muhbirleri "temizleyen" bir Haganah infazcısı olmak diye betimler. Tsisis, King David Oteli'ne düzenlenen kanlı bombalama eyleminin tek başına Irgun tarafından gerçekleştirildiği yolundaki bildik suçlamaya da karşı çıkarak kendisini eylem iznini veren Haganah komutanı İzak Sadi'nin özel temsilcisi diye niteler. **Sonraları, Moşe Dayan'ca seçkin bir birimin komutanlığına getirilmesi önerilmiştir.** Nazi karşıtı direnişçiler de işbirlikçilerin Avrupa'nın her yanında öldürülüşlerini anlatır. İsrail'in önde gelen sivil özgürlükçülerinden biri olan, Varşova gettosundan, toplama kamplarından sağ kurtulan İsrail Şahak "Varşova gettosundaki ayaklanmadan önce... Yahudi yeraltı örgütü[nün], haklılığı su götürmez gerekçelerle, bulabildiği her Yahudi işbirlikçisini öldürdü"ğünü anımsatıyor. 1943 Şubatından kalma bir çocukluk anısını bütün canlılığıyla anımsıyor: "[Öldürülmüş bir Yahudi işbirlikçisinin] daha kanı kurumamış cesedinin çevresinde diğer çocuklarla birlikte dans edip şarkı söylediğim günlere şimdi dönüp bakıyorum da, pişman değilim; hem de hiç".[178]

Şamir usulü terörizmi ele veren dobra açıklamalara zaman zaman rastlanabilirse de, olağan örüntü, baskıcı düzenlerle işgalci ordulara karşı yürütülen eylemlerin, bunlar şiddet içermediğinde bile, eylemcilerce direniş, yöneticilerce terörizm diye görülmesidir. İşgal altındaki Avrupa'da ya da Afganistan'da Batı demokrasilerin direniş diye gördüklerine, Naziler ile SSCB terör —gerçekte, dıştan aşılanan terör, dolayısıyla, uluslararası terörizm— damgasını vurmuştur. Birleşik Devletler ise kendi saldırılarından en çok nasibini alan Güney Vietnamlılar karşısında aynı tutumu göstermiştir.

Benzer gerekçelerle, Güney Afrika da terörizme ilişkin uluslararası uylaşımlara vargücüyle karşı çıkar. Özellikle, BM Genel Kurulu'nun (7 Aralık 1987 tarihli) 42/159 sayılı kararına karşı durur; çünkü Genel Kurul, uluslararası terörizmi kınar, buna karşı savaşım için gerekli önlemleri ortaya koyarken,

> İşbu karardaki hiçbir hükmün, kendi yazgısını belirleme, özgürlük, bağımsızlık hakkından zorla yoksun bırakılmış halkların... özellikle de sömürgeci, ırkçı düzenlerle yabancı işgalcilerin ya da sömürgeci egemenliğin diğer biçimlerinin boyunduruğu altındaki halkların Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nden doğan bu hakkını... ya da söz konusu halkların [Sözleşme ile uluslararası hukukun diğer ilkeleri uyarınca] bu amaç uğrunda savaşma, destek arama, destek alma hakkını hiçbir biçimde zedeleyemeyeceğinin *altını çizer.*[179]

---

[178] Bakınız, Chomsky, *Fateful Triangle,* s. 164-165 not-, Gafi Amir, *Yediot Ahronot Supplement* (14 Ağustos 1988); İsrail Şahak, "Distortion of the Holocaust", *Kol Ha*'/r (19 Mayıs 1989).

[179] Bu metin Ek III diye yer alıyor, State Terrorism at Sea,EAFORD Paper 44, Chicago 1988

Neredeyse tüm dünya bu koşulun altına imza koyarken Güney Afrika karşı çıkışında büsbütün yalnız değildir. Karar 153'e karşı 2 oyla kabul edilmişti; Birleşik Devletler ile İsrail karara karşı çıkmış, Honduras ise tek başına çekimser oy kullanmıştı. Bu olayda ABD hükümetinin tutumu Birleşik Devletler'de geniş kabul gördü. ABD'de çokça dillendirilen görüşün tüm oluşturucularınca, Güney Afrika'nın tutumunun su götürmez doğruluğu alttan alta onaylandı.

Konu 1988 sonlarında İsrail-Filistin çatışmasına bağlı olarak bir kez daha gündeme geldi. Kasım ayında Filistin Ulusal Konseyi (FUK), BM'nin terörizm kararına, ilgili diğer BM kararlarına imza atarak İsrail'in yanı başında bağımsız bir Filistin devletinin kurulduğunu duyurdu. Bunu izleyen haftalarda Yaser Arafat, varlığıyla Birleşik Devletler'in güvenliğine yönelik kabul edilemez bir tehdit oluşturacağı gerekçesiyle New York'a alınmadığı için (üstelik bu, Birleşmiş Milletler'e dönük yasal yükümlülüklerin çiğnenmesi anlamına geliyordu) Cenevre'de toplanan BM Genel Kurulu'nun özel bir oturumunu da içeren Avrupa gezilerinde aynı görüşleri yineledi. FUK ile Arafat'ın BM'nin terörizm kararını yinelemesi, Filistin önderliğinin Washington'un "her türlü terörizmin" kayıtsız "yadsınması"nı da içeren iyi davranış koşullarını yerine getiremediği gerekçesiyle Birleşik Devletler'de kınandı. Söz konusu kayıt, ABD ile İsrail (bir de Güney Afrika) dışında tüm dünya toplumunun altına imza koyduğu kayıttır.

New York Times'ın köşe yazarları, FUK'nın terörizme ilişkin uluslararası uylaşımlara imza koymasını "Arafat'ın eski ayak oyunlarından biri" diyerek alaya aldılar. Bu konularda hoşgörülebilir karşınlığın sınırlarında yer alan Anthony Lewis, Arafat'ın gelişme kaydettiğini ama bunun yeterli olmadığını yazdı: "Birleşik Devletler haklı olarak, FKÖ'nün görüşmelerde yer alma hakkı edinmeden önce terörizmle tüm bağlarını apaçık biçimde koparması gerekir diyor", oysa bu tam koşul daha yerine getirilmedi. Genel tepki büyük oranda işte bu sınırlara denk düşüyordu.

Buradaki akıl yürütme apaçık ortada. FKÖ-dünya kamuoyunun dışında kalan ABD'ye, İsrail'e, Güney Afrika'ya katılmaya karşı çıkmıştır, dolayısıyla ya (sertlik yanlılarınca) alaya alınmaya ya da sınırlı ama yetersiz gelişimi için (karşınlarca) yüreklendirilmeye layıktır.

ABD'in diplomatik bakımdan yalıtıldığı 1988'in aralık ayında Washington, tutumu temelde — hem de yıllardır— hiçbir değişim geçirmemiş olmasına karşın Arafat'ın ABD istemlerine boyun eğdiğini taslayarak geri adım attı. ABD'nin istemlerine şimdi resmen boyun eğmekle (ki ABD'nin koşulu buydu) Arafat, Tunus'taki ABD Büyükelçisi ile görüşmekle ödüllendirilebilirdi. İsrail Savunma Bakanı İzak Rabin'in vurguladığı gibi, ABD-FKÖ görüşmeleri sorunların çözümü yönündeki diplomatik baskıları saptırmak, İsrail'e Filistin başkaldırısını (İntifada) "sert askeri, iktisadi baskı"[180] uygulayarak sindirmek, böylece de "çökertmek" için bir iki yıl kazandırmak üzere tasarlanmıştı.

Terörizme karşı direniş konusu ABD-FKÖ görüşmeleri sırasında kendini göstermekte gecikmedi. İlk toplantının tutanakları dışarı sızdırılarak *Jerusalem Post* da yayımlandı. Gazete "Amerikan temsilcisinin İsrail'in tutumunu benimsemesi"nden duyduğu hoşnutluğu dile getiriyor FKÖ'nün kabul etmek zorunda olduğu iki can alıcı koşuldan sözediyordu: FKÖ

---

180 Ayrıntılar için, bakınız, *Necessary I/lusions;* yine Chomsky, "The Trollope Ploy", *Z Magazine* (Mart 1989); Chomsky, "The Art of Evasion: Dipiomacy in the Middle East", *Z Magazine* (Ocak 1990).

İntifada'ya son vermeli, hem de uluslararası bir konferans düşüncesinden vazgeçmeliydi. İntifada konusunda ABD kendi görüşünü şöyle ortaya koymuştu:

> İşgal altındaki topraklarda tanık olduğumuz iç çatışmaların İsrail Devleti'nin güvenliği ile istikrarını sarsmayı amaçladığına kuşku yok, dolayısıyla İsrail'e yönelik terör eylemleri diye gördüğümüz bu ayaklanmaya son verilmesini istiyoruz. Bu görüşümüz özellikle yerindedir çünkü zaman zaman son derece zorbaca olan bu ayaklanmaları sizin bölge dışından yönlendirdiğinizi biliyoruz.[181]

Bu "terörizm"e bir kez son verilip önceki baskı koşulları yeniden sağlandığında ABD ile İsrail de sorunları kendilerini doyuracak yönde çözmeye koyulabilir. Ezilen bir halkın insanlığa sığmayan bir askeri işgale direnmesi de, işgalcilerle onların işverenlerinin gözünde "terör"dür.

Aynı sorun İsrail ordusunun güney Lübnan'da Demir Yumruk harekatlarına başladığı 1985'te baş gösterdi. Bu harekatlar da az önce andığımız, Abba Eban'ın belirttiği mantık doğrultusunda yürütülüyordu. İsrail'in güney Lübnan ile işgal altıdaki topraklar için dayattığı siyasal düzenlemelerin kabul edilmesini sağlamak için sivil halk terör tehdidiyle rehin alınmıştı. Bu tehdit, istendiğinde yaşama geçirilebilir. Yalnızca tek bir örnek ele alalım: Dünyanın gözlerini korkuyla Arap teröristlere diktiği bir sırada basın, İsrail ordusunun İsrail'in Lübnan'dan kopardığı "güvenlik kuşağı"nda "kaçırılan" iki İsrail askerini aramaya yönelik askeri çalışmalara direnen "silahlı teröristler"ce kendilerine içerden ateş açıldığını öne sürdüğü 30 evi hedef alarak, İsrail tanklarının güney Lübnan'daki Sreifa köyüne bomba yağdırdığını bildirdi. İSK'nın [İsrail Silahlı Kuvvetleri] bu harekat sırasında köylere bütün giriş çıkışları yasaklayıp BM güçlerinin İSK ile onun yerel paralı askerlerince "sorgulanan" köylülere su, süt, portakal ulaştırmasını önleyerek "çılgına döndüğü"nü kaydeden BM barış gücü raporu Amerikan basınında yer almadı. Sonra İSK aralarında hamile kadınların da bulunduğu çok sayıda insanı, kimisini İsrail'e götürüp uluslararası hukuku bir kez daha çiğnemek üzere rehin aldı, söz konusu evleri yıkıp diğerlerini de yağmalayarak geri çekildi. ABD'de barış adamı diye övülen Başbakan Şimon Perez İsrail'in aramalarının "insan yaşamına, onuruna verdiğimiz değeri gösterdiğini" söyledi[182]

İsrail'in yüksek komuta kademesine göre Demir Yumruk harekatlarının kurbanları "terörist köylüler"di; bu yoruma ışık tutan olayda 13 köylünün İsrail paralı güçlerine bağlı milislerce niye katledildiği da böylece anlaşılabilirdi. İsrail Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Şiloa'dan Yossi Olmert "bu teröristlerin yerel halkın büyük bölümünün desteğiyle iş gördüklerini" dile getirdi. İsrailli bir komutan ise "teröristin... burada bir sürü gözü var, çünkü burada yaşıyor" diye yakınıyordu. *Jerusalem Postun* savaş muhabiri (Hirsh Goodman) "terörist paralı askerler'le, "bölgede yaşayanların ödemek durumunda kalacağı bedel"e karşın "düzeni, güvenliği sağlamak zorunda" olan "İSK'ya karşı eylemlere girişirken, tümü de davalarına ölümü göze

---

181 Vurgu *Jerusalem Postta..* Bir önceki dipnotun kaynakçasına bakınız. Uluslararası bir konferansın kabul edilemezliği, ABD ile İsrail'in, dünya toplumunun büyük bölümününce desteklenen türde bir siyasal çözüme karşı çıkmalarından ileri gelir.

182 Bakınız, Pirates and Emperors,s. 69.

alacak denli adanmış fanatikler' le savaşırken yüzleşilen sorunları betimledi.[183]

Benzer bir terörizm kavramım ABD görevlileriyle Amerikalı yorumcular da kullanır. Basın 1983 Ekiminde Lübnan'da ABD Deniz Piyadelerine düzenlenen intihar saldırısından sonra Dışişleri Bakanı Shultz'un uluslararası terörizmden duyduğu kaygının "kendi hırsına" dönüştüğünü kaydeder; halkın çoğunluğu ise bu birlikleri İsrail saldırganlığı ile kurulan "Yeni Düzen"i, sağcı Hıristiyanlarla belirli Müslüman seçkinlerin egemenliğini dayatmak üzere gönderilmiş bir askeri güç diye görüyordu. İletişim araçları Nikaragua'dan, Angola'dan, Lübnan'dan, işgal altındaki topraklardan ya da başka yerlerden Shultz'ın bu "hırs"ını doğrulayacak tanıklara başvurmadı; ne o zaman, ne de Schultz'un Arafat'ın Birleşmiş Milletler'de konuşmasını kabul etmediğini açıklarken, onun "terörizmi yürekten aşağılamasına, teröre karşı giriştiği "kişisel haçlı seferi"ne bir kez daha övgüler düzerken.[184]

Kuşkusuz, Suriye de kendi kanlı iktidarına direnen Lübnanlıları "terörist" diye görüyor, ama böyle bir sav da alaya alınıp aşağılanarak layığını bulur. Tepki, oyuncuların dağılımına göre değişiyor.

TERÖR İLE MİSİLLEME

Misilleme kavramı yararlı bir ideolojik savaş aracıdır. Karşılıklı şiddete dayalı bir döngü boyunca taraflar kendi eylemlerini karşı tarafın uyguladığı teröre misilleme diye görür. Ortadoğu'da İsrail-Arap çatışması bu konuda yığınla örnek sunar. İsrail yanaşma bir devlet olduğundan, ABD uygulamaları İsrail uylaşımlarını benimser.

Bu durumu örneklemek için, 1985'te *Achille Lauro* gemisinin kaçırılmasını, hiç kuşkusuz aşağılık bir terör eylemi olarak Leon Klinghoffer'in öldürülmesini ele alalım. Ne var ki, *Achille Lauro'yı* kaçıranlar eylemlerini terör diye değil, bir hafta önce İsrail'in Tunus'u bombalayarak 20 Tunuslu ile 55 Filistinliyi, olay anında orada bulunan İsrailli gazeteci Amnon Kapeliouk'un aktardığı diğer tüyler ürpertici sahneler bir yana, insanı paramparça edip tanınmaz hale getiren akıllı füzelerle öldürmesine misilleme diye görüyordu. Washigton bağlaşığı Tunus'u bombacıların yolda oldukları konusunda uyarmaya yanaşmayarak İsrail'le işbirliği yaparken, basında aktarıldığına göre George Shultz da ABD yönetiminin "İsrail'in eylemine epey sıcak baktığı"nı bildirmek için İsrail Dışişleri Bakanı İzak Şamir'i telefonla aradı.[185] BM Güvenlik Konseyi Tunus'un bombalanmasını "silahlı bir saldırı eylemi" diye oybirliğiyle kınayınca (ABD çekimser kalmıştı), Shultz da verdiği bu açık onaydan geri adım attı. Başbakan Şimon Perez birkaç gün sonra Washington'da coşkuyla karşılanırken, basın da Perez ile Başkan Reagan'ın "terörizm musibeti"ne karşı koymak için neler yapılabileceğine ilişkin istişarelerini ciddiyetle tartışıyordu.

ABD ile İsrail'e göre Tunus'un bombalaması terör ya da saldırganlık değil, Larnaka'da (Kıbrıs) üç İsrail'inin soğukkanlılıkla öldürülmesine karşı meşru bir misillemeydi. Bakan Shultz, genel bir beğeni edasıyla, Tunus'un bombalanmasını "terörist saldırılana karşı "meşru bir karşılık"

---

[183] *A.g.y.,* s. 63 ile sonrasında.

[1?] Don Oberdorfer, "The Mind of George Shultz", *Washington Post |Veekly* (17 Şubat 1986), *New York Times* (28 Kasım 1988).

[185] Bernard Gwertzman, *New York Times* (7 Ekim 1985).

diye adlandırdı.[186] İsrail'in de kabullendiği üzere, Larnaka katillerinin, savunmasız olduğu için hedef seçilen Tunus'la değil, Suriye ile olası bağlantıları vardı; birkaç ay sonra Reagan yönetimi de kısmen aynı nedenle Libya kentlerini hedef seçti.

Larnaka'daki vahşeti gerçekleştirdiler ise yaptıkları eylemi terörizm değil misilleme diye görüyordu. Öne sürdüklerine göre bu eylem İsrail'in uluslararası karasularda yıllardır sürdürdüğü kaçırma eylemlerine bir karşılıktı. Kıbrıs'tan Lübnan'a yolcu taşıyan feribotlara da yönelen bu eylemlerde çok sayıda kişi kaçırılmış, bunların yüzden fazlası İsrail cezaevlerinde yargılanmaksızın alıkonmuş, birçoğu ise öldürülmüştü; kurtulanlarla cezaevinde yapılan görüşmelere bakılırsa, ölenlerin bir bölümü gemileri battıktan sonra su yüzünde kalmaya çalışırken İsrail askerlerince açılan ateş sonucu yaşamını yitirmiştir. İsrail'in bu terörist etkinliklerine zaman zaman kıyıda köşede değinildiği olur. Nitekim 1983'teki bir hükümlü değiş tokuşunun ardından *New York Times,* bir başsayfa yazısının 18. paragrafında, söz konusu Arap hükümlülerden güney Lübnan'daki ünlü Ensar işkence merkezinde tutulan 37'sinin "Kıbrıs'tan" Beyrut'un kuzeyindeki "Tripoli'ye geçmeye çalışırken İsrail Deniz Kuvvetleri'nce kısa süre önce ele geçirilmiş" olduğunu dile getirdi. 1989'da *Washington Post,* çoğu bir başka işkence merkezinde, "Ketziot'daki, tartışmalara konu olan Negev çadır kent cezaevinde" tutulan Filistinli hükümlülerin salıverilmeleri üzerine bir yazı yayımladı. Yazı rastlantıyla şuna da değiniyordu: "Bu arada, tan atmaya yakın, İsrail donanmasına bağlı gemiler Lübnan'dan Kıbrıs'a doğru yol alan bir tekneyi durdurarak terörist zanlısı diye nitelenen 14 kişiyi ele geçirdi, sorgulamak" üzere İsrail'e götürdü. **İsrail barış örgütü Dai l'Kibbuş, 1986-1987'de, denizde ya da Lübnan'da kaçırılmış düzinelerce insanın İsrail karşıtı hiçbir etkinlikte ya da tasan içinde bulunmadıkları halde İsrail askeri mahkemelerince "yasadışı örgüt üyeliği"nden suçlu bulunduğunu kaydediyor; kaçırılan Filistinlilerin FKÖ, Lübnanlıların Hizbullah ya da en az bir örnekte olduğu gibi, başlıca Şii örgütü olan Emel üyesi olduğu öne sürüldü, oysa bu örgütlerin tümü Lübnan'da yasaldır.**[187] Aynı mantıkla, İngiliz işgal güçleri de 1947'de Birleşik Devletler'deki ya da açık denizlerdeki Siyonistleri kaçırmak için adamlarını gönderebilir, sorgusuz sualsiz hükümlü kamplarına kapatabilir ya da terörizmi desteklemekten suçlu bulabilirdi. İsrail'in bu harekatları hemen hiç tartışılmaz, ölçüye de gelmez.

Terörizmle misilleme kavramları, anın gereklerine seve seve uyarlanan esnek araçlardır.

DOĞRUCULUKTAN ÖĞRETİSEL GEREKLİLİĞE

Devlet güdümlü uluslararası terörizmi ele alan bu inceleme ciddi bir sakatlıktan muzdarip: Safça bir doğruculuğa saplanıp kalmış, dolayısıyla yeniçağın vebası üzerine şimdilerde süregiden tartışmayla ilgisi yok.

Üstelik bu değerlendirme kapsayıcı olmaktan da epey uzak. Orta Amerika ile Ortadoğu konusunda bile ancak yüzeyi eşeleyebiliyor, oysa veba asla bu bölgelerle sınırlı değil. Ama bu yaklaşım yine de ortaya birkaç soru atmaya yeter. Bu sorulardan biri özellikle öne çıkıyor: Bilginler ile iletişim araçları, yeni çağın vebasının köklerinin "demokratik Batı toplumunu

---

[186] Bernard Gwertzman, *New York Times* (2 Ekim 1985).

[187] Bakınız, Pirates and Emperors, s. 51 ile sonrasında, s. 87 ile sonrasında; yukarıdaki 35. dipnot; Linda Gradstein, Washington Post (6 Nisan 1989); "Political Trials", Dai l'Kibbuş,Kudüs, Ağustos 1988, News from Within(14 Aralık 1988) içinde yayımlandı

istikrarsızlaştırmayı amaçlayan, dünya çapındaki" Sovyet temelli "terör ağı"na dayandığı savına nasıl oluyor da arka çıkıyor? Nasıl oluyor da İran, Libya, FKÖ, Küba ile diğer resmi düşmanlar uluslararası terörizmin önde gelen uygulayıcıları diye niteleniyor?

Bu sorulara yanıt bulmak zor değil. Bir tek, doğrucu yaklaşımdan kurtularak, terörist eylemlerin ancak resmi düşmanlarca yürütüldüğünde ölçüye vurulabileceğini kabul etmemiz gerek. Eylemleri gerçekleştirenler ABD ile yanaşmalarıysa, bu eylemler demokrasiye, insan haklarına hizmet eden misillemelerdir, özsavunulardır. Böylece her şey aydınlığa kavuşuyor.

Sonunda, vebanın olası çarelerine eğildiğimizde, ölçüt yazının bu konuda da bazı öneriler sunduğunu görürüz. Walter Laqueur uluslararası terörizm konusunda "misillemenin besbelli yolu, elbette, ona arka çıkanlara anladıkları dilde karşılık vermektir" diye diretiyor; ama böylesine meşru bir karşılık kendi "demokrasi, özgürlük, insancıllık ölçütleri"nin başkalarınca paylaşmadığını kavrayamayan Batı toplumları için güç olabilir. Öte yandan, bu onmaz doğruculuğa tutulmuş olanlar durumdan yanlış sonuçlar çıkarmadan önce, değil mi ki terörizm kavramı özenle işlenegeliyor, meşru karşılığın Washington'la Tel Aviv'i bombalamak demek olmadığı vurgulanmalı.

New York Times vebaya nasıl karşı koyulabileceği üzerine düşüncelerini belirtmesi için bir terörizm uzmanına başvurmuştu. Bu kişinin uzun deneyimlere dayanan önerisi oldukça dolaysızdı: "Teröristlerin, özellikle de komutanlarının yok edilmesi gerekir". Başarılı üç karşı terör eylemi örneği vermişti: ABD'nin Libya'yı bombalaması, İsrail'in Tunus'u bombalaması, İsrail'in Lübnan'ı işgali. "Uygar dünya ayakta kalacaksa" böyle örneklerin çoğaltılmasını salık veriyordu. *Times* yazarları bu uzmanının yazısına **"Terör Canavarının Başını Ezmenin Vakti Geldi Geçiyor"** başlığını koymuşlar, şu sözlerin de altını çizmişler: **"Suçsuz kıyımını durdurun". Yazan yalnızca "İsrail Ticaret ve Sanayi Bakanı" diye tanıtıyorlar. Adı Ariel Şaron.**[188] 1950'lerin başlarına değin uzanan teröristlik kariyeri 1953'te Kibya'da 69 köylünün, ElBurej sığınmacı kampında ise 20 kişinin katledilmesini; 1970'lerin başlarında Gazze'de, kuzeydoğu Sina'da bölgeyi Yahudi yerleşimine açmak için evleri yerle bir edilip çifti çubuğu dağıtılan on bin kadar çiftçinin çöle sürülmesini de içeren terörist etkinlikleri; Lübnan'ın —artık herkesçe kabul edildiği gibi— FKÖ diplomasisinin yarattığı tehdidin üstesinden gelme çabasıyla işgal edilmesini; Sabra ile Şatila'da işgali izleyen kıyımları, başka birçok eylemi kapsar.

Kimileri "uygar dünya"ya "suçsuz kıyımı"nın nasıl "durdurulacağı" dersini vermek için Ariel Şaron'un biraz tuhaf, belki ters, hatta olasılıkla ikiyüzlüce bir seçim olduğunu sezebilir. Ama bu o denli açık değil. Seçim, eylemde dışavurulan değerlerle, sözlerde —ya da suskunlukta— dile gelen düşünsel kültürle çelişmiyor.

Bu vargıyı desteklemek için, uluslararası terörizmin çaresinin —en azından bunun temel bir bileşeninin— elimizin altında olduğunu öne sürebiliriz. Ama bu amaç yönünde hiçbir adım atılmıyor; aslında saygın çevrelerde bu konu hiç tartışılmıyor, kavranabilir olmaktan bile çok uzak. Tersine, kimileyin sakat bir biçimde işlemeleri bir yana, iyilikçi niyetlerimizle amacımızın soyluluğuna, yüksek "demokrasi, özgürlük, insancıllık ölçütleri"mize payeler biçiliyor. En basit olgular algılanamıyor, apaçık düşünceler anlaşılamıyor. Basit doğrular, dile getirildiklerinde, inanmazlığa, korkuya, sövgüye yol açıyor —onları seslemenin gerçeği bu.

---

188 New York Times(30 Eylül 1986).

Böyle bir ahlaki, düşünsel iklimde, dünyanın en büyük gazetesinin, terörizmin kötülükleri üzerine, onunla nasıl çarpışılacağı konusunda bize hocalık etsin diye Ariel Şaron'u seçmesi pekala uygun düşebilir.

Kaynak: TERÖRİZM EFSANESİ : Noam Chomsky Edward S. Herman Gerry O'Sullivan Alexander George, ,Çeviren: Bahadır Sina Şener • Toplumbilim Siyaset-bilim Chomsky Herman O'Sullivan George ,AYRAÇ YAYINEVİ, 1. Baskı, Mart 1999 ANKARA

TOTALİTARİZMİN KAYNAKLARI- ANTİSEMİTİZM

Hannah ARENDT
ÇEVİREN Bahadır Sina Şener

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bir kuşağın ömrüne sığmış; kesintisiz yerel savaşlar ve devrimler zincirinin birbirinden ayırdığı; ne mağluplara barış anlaşması ne de galiplere soluk alma olanağı tanıyan iki dünya savaşı, geri kalan iki dünya devleti arasında üçüncü bir dünya savaşı bekleyişi ile son buldu. Bu bekleyiş anı, ölen umutların ardından çöken bir sükûnete benziyor. Artık bütün gelenekleriyle eski dünya düzeninin onarılabileceğine ya da savaşların ve devrimlerin yarattığı, her şeye rağmen bu şiddetten uzak kalabilmiş olanların da etkilerinden kaçamadığı, yıkım ve çürümenin yol açtığı bir kaosa sürüklenmiş beş kıtadan insanların yeniden bütünleşebileceğine dair en ufak bir umudumuz kalmadı. Bu son derece farklı koşullar ve benzersiz durumlar altında hep aynı fenomenin gelişmesini izliyoruz; daha önce görülmedik ölçekte bir yurtsuzluk, daha önce görülmedik derinlikte bir köksüzlük.

Geleceğimiz hiç bu denli öngörüden uzak olmamış; bizler, özçıkarın ve sağduyunun kurallarını gözetmekten bu denli uzak siyasal güçlere –önceki yüzyılların ölçütleriyle değerlendirilecek olursak, düpedüz cinnet halindeki güçlere hiç bu ölçüde bağımlı olmamıştık. Sanki insanlık, insanın mutlak güç olduğuna inananlar (yeter ki kitlelerin nasıl örgütleneceği bilinsin, her şey mümkündür diye düşünenler) ile, yaşamlarında sadece iktidarsızlığı tanımış kimseler arasında ikiye bölünmüş gibidir.

Tarihsel içgörü ve siyasal düşünce düzeyine, bütün uygarlıkların asıl temelinin çökme noktasına geldiğine dair genel, belirsiz bir anlaşma hâkim. Bu temel, dünyanın bazı yerlerinde diğerlerine nazaran daha iyi korunmuş gibi görünebilir, ama hiçbir yerde yüzyılın olanaklarına yön verememekte ya da korkulara yeterince yanıt olamamaktadır. Olayların merkezine dengeli bir yargıdan, ölçülü bir içgörüden çok, umarsız bir umut ve umarsız bir korku egemen görünüyor. Yazgıdan kaçılamayacağı inancına bağlananlar da, en az kendilerini pervasız bir iyimserliğe koyverenler kadar zamanımızın başlıca olaylarını unutmuş durumdalar.

Bu yazının arka planında, pervasız bir iyimserlik ve pervasız bir umutsuzluk yatmaktadır. Yazıda, İlerlemenin ve Yazgı'nın aynı madalyonun iki yüzü olduğu; bunların imana değil boş inanca konu olan şeyler oldukları savunulmaktadır. Elinizdeki yazı, siyasal ve tinsel dünyamızın bütün geleneksel unsurlarını çözen ve şeylerin özgül değerlerini yitirmesine yol açarak onları insan kavrayışının tanıyamayacağı, insani amaçlarla kullanılamayacak hale sokan bir birikintiye dönüştüren gizli mekanizmaları bulup çıkarmanın mümkün olması gerektiği gibi bir kanaatten yola çıkarak yazıldı. Sadece "tarihsel zorunluluk" gibi sahte bir görkemliliği varsaydığından değil, aynı zamanda onun dışında kalan her şey cansız, kansız, anlamsız ve gerçek dışı gibi görünmeye başladığı için de bu yalın parçalanma sürecine teslim olmak, karşı konulması olanaksız bir iğva haline geldi.

Yeryüzünde olup biten hiçbir şeyin insanın kavrayışının dışında olamayacağı yargısı, tarihin, beylik, basmakalıp yargılarla yorumlanmasına yol açabilir. Aşırılıkları inkâr eden, olmayanı olandan çıkarsayan ya da görüngüleri benzeşimler ve genellemelerle açıklayan kavrama

edimi, artık gerçeğin etkisinin ve deneyimin yarattığı şiddetli sarsıntının hissedilmediği anlamına gelmez. Tersine -ne varlığım yadsıyarak ne de ağırlığı altında ezilerek- yüzyılımızın omuzlarımıza yıktığı yük her ne ise onu incelemek ve bilinçle taşımak anlamına gelir.

Bu anlamda, Yahudi Sorunu ve antisemitizm gibi küçük (ve dünya politikası bakımından önemsiz) bir fenomenin, ilkin Nazi hareketi, sonra bir dünya savaşı ve son olarak da ölüm fabrikalarının kurulmasında bir katalizör işlevi görmesi (bu sağduyuya aykırı gerçek); ya da ekonomik güçlükler birkaç onyılda dünyanın her yanındaki siyasal koşullarda derin bir dönüşüme yol açtığında, emperyalizm çağını başlatan neden ve etki arasındaki bu grotesk oransızlık; veya totaliter hareketlerin malum sinik "realizm"i ile gerçekliğin bütün dokusunu bariz bir biçimde hiçe sayan tutumları arasındaki garip çelişki; yahut modern insanın (her zamankinden daha büyük, tam da evreninin varlığına meydan okuyabilecek kadar büyük) gerçek gücü ile modern insanların kendi kudretlerinin eseri olan bir dünyada yaşamak ve bu dünyayı anlamaktaki aczleri arasındaki can sıkıcı uyuşmazlık; bütün bunlarla yüzleşmek ve onları anlamak mümkün olmalıdır.

Yerkürenin fethini ve bütünsel tahakkümü amaçlayan totaliter girişim, bütün kördüğümlerin en yıkıcısıdır. Onun zaferi, insanlığın yok olması demek olabilir ancak; egemen olduğu her yerde insanın özünü yıkmıştır. Yüzyılımızın bu yıkıcı güçlerine sırtımızı dönmenin hiçbir yararı yoktur.

Sorun şuradadır: Zamanımızda iyi ile kötü, öylesine garip bir biçimde birbirine karışmıştır ki, emperyalistlerin "yayılma uğruna yayılma"ları olmasaydı dünya hiçbir zaman tek bir dünya haline gelemeyebilirdi; burjuvazinin "iktidar uğruna iktidar" şiarı olmasaydı, insanın kudretinin boyutlarını keşfetmek asla mümkün olamayabilirdi; zamanımızın temel belirsizliklerini benzersiz bir açıklıkla ortaya koyan totaliter hareketlerin farzı dünyası olmasaydı, olup bitenlere tam olarak uyanamadan bir felaketin içine sürüklenmemiz işten bile olmazdı.

Ve totalitarizmin son evrelerinde mutlak (mutlak, çünkü bunun insanın anlayabileceği güdülerden çıkarsanması olanaksızdır) bir kötülüğün boy gösterdiği doğru olduğu kadar, onsuz Kötülük'ün radikal doğasını asla tam olarak bilemeyeceğimiz de doğrudur.

(Sadece Yahudilere duyulan nefretten ibaret olmayan) antisemitizm, (sadece fetihten ibaret olmayan) emperyalizm, (sadece diktatörlükten ibaret olmayan) totalitarizm; her biri diğerinden daha acımasız olan bu [fenomenler], insan onurunun yeni bir güvenceye ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Bu güvence, yerküre üzerinde bu kez insanlığın tümünü içine alacak biçimde geçerli olması gereken yeni bir yasada, yeni bir siyasal ilkede bulunabilir ancak. Bu yasa ve ilke, gücünün köklerini yeni bir biçimde tanımlanmış ülkesel varlıklardan almalı; gücü bu varlıklarca denetlenmeli ve kesifi olarak sınırlandırılmalıdır. Artık geçmişte iyi olanı alıp ona basitçe "işte bizim mirasımız" diyecek; kötü olanıysa, zamanla unutulup gidecek ölü bir yük olarak düşünüp atacak durumda değiliz. Batı tarihinin alt-akıntısı sonunda yüzeye çıkarak geleneğimizin onurunu gaspetmiştir. Yaşadığımız gerçek budur. O yüzden, bugünün aman vermez şartlarından kaçarak hâlâ bakirliğini koruyan bir geçmişe sığınmaya yönelik bütün çabalar boştur.

Yaz, 1950

**

GENİŞLETİLMİŞ İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu yazının ilk kez yayımlandığı 1951 yılından bu yana, yeni bir yönetim biçimi olarak anladığımız totalitarizm ve bütünsel tahakküm hakkındaki düşüncelerimizi doğrudan etkileyen sadece tek bir olay olmuştur. Bu olay, Stalin'in ölümü ya da Rusya'da ve uydu ülkelerde birbiri ardına patlak veren bunalımlar değil, bir halkın bütünsel tahakküme baş-kaldırısının ilk ve henüz tek örneğini oluşturan Macar devrimidir. Bu başkaldırının üzerinden henüz iki yıl geçti ve kimse şimdiden bu olayın, 1789'dan sonra kendini bir dizi Avrupa devrimi içinde duyurmuş bir ruhun sadece son ve umutsuz bir parlaması mı olduğunu, yoksa kendi sonuçlarını yaratacak yeni bir şeylerin tohumunu da mı içerdiğini söyleyemez. Her iki durumda da olayın kendisi, totalitarizm hakkında bildiklerimizi ya da bildiğimizi sandığımız şeyleri yeniden gözden geçirmeyi gerektirecek kadar önemlidir. Okur bunu, yeni baskıda, eski bir öyküyü güncelleştirmeye çalıştığım son bölümde, Sonsöz olarak görecektir. Ancak 1958'de meydana gelen gelişmelerin gözönünde bulundurulmadığım unutmamak gerekir. 1958'deki olaylara bakıldığında, Sovyet Rusya'da ve uydu ülkelerde kısmî bir "yeniden Stalinistieşmenin" güçlü bir olasılık olarak varolduğu izlenimi uyanıyor. Ama yazıda bu söylenmediği gibi, tamamlanmış bir olgu olarak da incelenmiyor.

Bu, sadece bir ek değil. Bu konularda zaman zaman olduğu gibi, şimdi bana da, bütünsel tahakküm unsurlarına ilişkin kitabın üçüncü kısmında yapılan çözümlemeden doğrudan çıkartılabilir gibi görünen daha genel ve kuramsal yapılı belli görüşler varmış gibi gelmektedir. Fakat 1949'da özgün el yazmalarını bitirdiğimde böyle düşünmüyordum. Şimdi bu görüşler, ilk baskının sonunda yer alan ve oldukça yetersiz olan "Sonsöz"ünün yerine konan (ancak "Sonsöz"ün bazı kısımları diğer bölümlere dağıtılmıştır) elinizdeki baskının "İdeoloji ve Terör" başlıklı XIII. Bölümü'ne dahil edilmişlerdir.

Bu değişiklikler, kitabın gözden geçirildiği anlamına gelmemektedir. Bu baskıda iki yeni bölüm bir yana, (partilerin hareketlere dönüşmesi ile devletsizlik gibi totaliterlik öncesi fenomenlerin ele alındığı) Emperyalizm'e ilişkin II. Kısmın son bölümleri ve Totalitarizm üzerine olan III. Kısım epey genişletilirken, Antisemitizm'le ilgili I. Kısım ile Emperyalizmle ilgili 5-8. Bölümler olduğu gibi bırakıldı. Ancak bunlar, ilk metindeki savları ve çözümlemeleri değiştirmeyen teknik ilaveler ve kaydırmalardır. Bu kitabın yazılışının üzerinden geçen sürede Hitler rejimi hakkında daha çok belge ve kaynağa ulaşmak mümkün hale geldiğinden, bu değişikliklerin yapılması zorunluydu. Örneğin Nürnberg ile ilgili belgeleri kısmen ve o da İngilizce çevirilerinden biliyordum; savaş sırasında Almanya'da yayımlanan yazılar, broşürler, dergiler, bu ülkede [Amerika] bulunmuyordu. O nedenle ilaveler ve kaydırmalar daha çok, ikinci el kaynaklar yerine şimdi özgün kaynakları kullandığım dipnotlarda ve metin içindeki alıntılarda yapılmıştır.

Ne var ki kaynaklar için yapabildiklerimi, son yıllarda Nazi Almanya'sı ve Sovyet Rusya hakkında oluşan o devasa yazın için yapamadım. Hatta önemli katkıların hepsini anmak bile mümkün olamadı. Bu eksiklikten son derece üzgün olmakla birlikte, savaştan sonra Nazi ve diğer Alman görevlilerinin yayımladığı ciltler dolusu kitabı değerlendirmelerimin dışında bırakmış olmaktan dolayı hiçbir üzüntü duymuyorum. Bu tür savunmacı ve özürcü yazılardaki namussuzluk çok açık ve can sıkıcı, ama yine de anlaşılır tarafları var; ne ki bu kişilerin olaylar sırasında oynadıkları rollerin yanı sıra gerçekten olup bitenlere ilişkin

sergiledikleri kavrayış noksanlığı hayret vericidir.

Arşivi taramama ve yazım için yararlanmama izin verdiği için, California Stanford'daki Hoover Kütüphanesi'ne, Paris'teki Centre de Documentation Juive'e ve New York'taki Yiddish Scientific İnstitute'ye teşekkür ederim. Nürnberg Mahkemeleri ile ilgili belgeler, Nuremberg File Number'dan alınmıştır; atıfta bulunulan diğer belgelerinse, şu anda bulundukları yer ve arşiv numaraları belirtilmiştir.

Bu baskıda yer alan iki yeni bölüm, daha önce, Temmuz 1953 tarihli *Review of Politics'*de, "İdeoloji ve Terör: Yeni Bir Yönetim Biçimi" ve Şubat 1958 tarihli *Journal of Politics*'de "Totaliter Emperyalizm: Macar Devrimi Üzerine Düşünceler" adlarıyla yayımlanmıştır.

Macar Devrimi'ne ilişkin çözümleme dışında, bu baskıda yapılan ilaveler ve genişletmeler, ilk kez 1955'de yayımlanan Almanca baskıda yer almıştır. O nedenle çevrilerek İngilizce baskıya dahil edilmeleri gerekti. Bu yorucu çevirme ve düzeltme işini Bayan Therese Pol yaptı. Kendisine şükran borçluyum.

Hannah Arendt
New York, Nisan 1958

Bu yüzyıl Devrimle başlayıp, Dreyfus Davası ile kapanan dikkate değer bir yüzyıldır! Ama belki de çöplüğe atılacak bir yüzyıl olarak anılacaktır

Roger Martin Du Gard

BİRİNCİ BÖLÜM

Sağduyuya Bir Tecavüz Olarak Antisemitizm

Pek çok insan, Nazi ideolojisinin antisemitizm etrafında odaklanmasını ve Nazi politikasının tutarlılığından en ufak bir sapma göstermeden Yahudilere zulmetmesini ve nihaî olarak onları yok etmeyi amaçlamış olmasını hâlâ bir rastlantı olarak görmektedir. Bu nihaî felaketin yarattığı dehşet ve hayatta kalmış olanların yurtsuzluk ve köksüzlükleri nedeniyledir ki, "Yahudi sorunu" savaş sonrasında günlük siyasi yaşamımızın başlıca konularından biri haline gelmiştir. Bizzat Nazilerin baş keşiflerinden biri olduğunu iddia ettikleri şey -Yahudilerin dünya politikasındaki rolleri- ve baş ilgi konuları -dünyanın her yanındaki Yahudilere zulmetmek-, kamuoyu tarafından, kitleleri kazanmak için uydurulmuş bir bahane ya da ilgi çekici bir demagoji hilesi olarak görülmüştür.

Nazilerin sözlerinin ciddiye alınamamasında anlaşılmayacak bir taraf yoktur. Ancak çağdaş tarihimizde, yüzyılımızın çözülmemiş bütün büyük siyasi sorunları bir yanda dururken, bunca küçük ve önemsiz görülen Yahudi meselesinin o devasa saatli bombanın pimini çekmesi kadar rahatsız edici ve gizemli bir yan daha bulmak neredeyse olanaksızdır. Neden ve etki arasındaki bu tür oransızlıklar, tarihçinin denge ve uyum duygusunu altüst etmesi bir yana, sağduyumuza hakarettir. Antisemitizme ilişkin yapılan bütün açıklamalar olaylarla karşılaştırıldığında, bu oran duygumuzu ve sağduyuya bağladığımız umutları vahim bir biçimde tehlikeye atan bir konuyu sanki alelacele ve tehlikeli bir şekilde hasıraltı etmek için uydurulmuş gibi görünmektedir.

Alelacele yapılan bu açıklamalardan biri, antisemitizmi taşkın bir milliyetçilik ve buna bağlı olarak patlak veren yabancı korkusundan *(xenofobi)* doğan galeyanlarla özdeşleştirmek olmuştur. Ne yazık ki gerçek şudur: Modern antisemitizm, geleneksel milliyetçiliğin gerilemesine koşut olarak yükselmiş ve tam olarak Avrupa ulus-devletler sistemi ile onun kararsız güçler dengesinin çatırdadığı bir dönemde doruk noktasına varmıştır.

Nazilerin bilinen anlamda milliyetçi olmadıklarına daha önceden de dikkat çekilmişti. Nazilerin milliyetçi propagandaları inanmış mensuplarına değil, sempatizanlarına yönelikti. Esas üyelerinin, gözlerini partinin ulus-ötesi hedeflerinden çevirmelerine bir an olsun izin verilmemiştir. Nazi "milliyetçiliği", savaş sırasında Sovyetler Birliği'nde sadece kitlelerin önyargılarını beslemek amacıyla kullanılan milliyetçi propaganda ile pek çok ortak özellik taşıyordu. Naziler, milliyetçiliğin sığlığını, ulus-devletin taşracılığım horlarken samimiydiler ve bu tutumlarından hiçbir zaman geri adım atmadılar. Tıpkı Bolşevik Parti gibi, kapsamı bakımından uluslararası nitelik taşıyan "hareketlerinin kendileri için, mecburen belli bir toprak parçasıyla sınırlı olan herhangi bir devletten çok daha önemli olduğunu yeri geldikçe tekrarladılar. Ve sadece Naziler değil, en az yetmişbeş yıllık antisemitizm tarihi de, antisemitizmi milliyetçilik ile özdeşleştirmenin karşısında bir kanıt olarak durmaktadır. Yine 19. yüzyılın son on yılında kurulan ilk antisemitik partiler de uluslararası düzeyde biraraya gelen ve [uluslararası] bir dünya görüşüne dayanan ilk partilerdi (erken dönem sosyalist partiler işçi sınıfının çıkarlarıyla kayıtlıydılar). Daha başından itibaren uluslararası kongreler yaptılar ve uluslararası etkinlikleri arasında, en azından Avrupa ölçeğinde, bir eşgüdüm oluşturmaya çalıştılar.

Ulus-devletin gerilemesi ile antisemitizmin yükselişinin çakışmasında olduğu gibi, genel eğilimleri sadece bir nedenle tatminkâr biçimde açıklamak pek mümkün değildir. Bu gibi durumların çoğunda tarihçi, bir etkeni "zamanın tini" olarak içinden çekip çıkarmakta kendini neredeyse serbest hissettiği, ama aslında ne yapacağını bilemediği son derece karmaşık bir tarihsel durumla karşı karşıyadır. Ancak yardımcı olacak birkaç genel kural da yok değildir. Amaçlarımız açısından en başta geleni, **Tocqueville**'nin *(L'Ancien Regime et la Revolution,* Kitap II, Bölüm 1), Fransız Devrimi patlak verdiği sırada kitlelerin aristokrasiye karşı beslediği şiddetli nefret duygularına ilişkin yaptığı büyük keşiftir. (Burke'u, devrimin bir kralın tacından çok "bir beyefendinin durumu"nu yakından ilgilendirdiğini söylemeye iten de bu nefret duygusuydu). Aslında bu şaşırtıcıydı, çünkü o sırada Fransız soyluları güçlerinin doruğunda değildi ve iktidarlarının baskı ve sömürü gibi doğrudan etkileri ortadan kalkmıştı. Görünen o ki, tam da bu açık güç kaybı halkın öfkesini tahrik etmişti. Tocqueville'in açıklamasına göre, Fransız aristokrasisinin güç kaybı beraberinde servetlerinin azalmasını getirmemiş, böylece halk birdenbire bir servet ve hiçbir egemenlik işlevi içermeyen belirleyici toplumsal ayrım pâyeleri görmüştü. Halkın öfkesini kabartan, kelimenin tam anlamıyla fuzuli olan bu fazlalıktı. Gerçek anlamıyla asla bir kişinin mülkiyetinde olmadığı ve diğer insanlara yönelik olması itibarıyla insanlar arası ilişkilerde gerçeklik kazandığı içindir ki, iktidar ve güç asla fuzuli ve fazlalık olamaz. Servet sahiden de bireysel bir meseledir -zengin olan tüm bir sınıf da olsa böyledir. İktidar ise, mahvedici de olsa, daima cemaat oluşturucudur. Baskı anında bile, yönetilenler, iktidarın cemaat oluşturucu işlevini hissederler. Nitekim aristokrasi geniş yargılama yetkilerine sahip olduğu sürece sadece hoş görülmekle kalmıyor, saygı da görüyordu. Ama soylular mutlakiyetçi monarşiyle beraber diğer ayrıcalıklarının yanında sömürme ve baskı uygulama ayrıcalıklarını da yitirince, halk onları ülke idaresinde hiçbir

gerçek işlevi bulunmayan asalaklar olarak görmeye başladı. Başka bir deyişle, asıl tahrik edici olan, pek ender durumda salt baskı ve sömürüdür; gözle görülür bir işlevi olmayan zenginlik çok daha katlanılmazdır, çünkü kimse ona neden katlanılması gerektiğini anlayamaz.

Aynı şekilde antisemitizm de doruk noktasına vardığında, Yahudiler kamusal işlevlerini ve nüfuzlarını yitirmiş ve ellerinde servetlerinden başka hiçbir şey kalmamıştı. Hitler iktidara geldiğinde Alman bankaları zaten neredeyse *jude'ınrein* (Yahudilerden arındırılmış) olmuştu (ki Yahudiler yüzyılı aşkın bir süredir buradaki kilit görevleri ellerinde tutmuşlardı) ve bir bütün olarak Alman Yahudiliği, toplumsal statü ve sayılarında uzunca bir dönem yaşanan yükselişin ardından, istatistikçilerde birkaç onyıl içinde ortadan kalkacakları beklentisini yaratacak bir süratle düşüşe geçmişti. İstatistiklerin mutlaka gerçek tarihsel süreçleri yansıttığını söylemek doğru olmaz; ancak Nazi zulmünün ve yok etme politikasının bir istatistikçiye herhalükârda gerçekleşmesi beklenen bir süreci anlamsızca hızlandırmak gibi görünebilecek olması da kayda değer bir olgudur.

Aynı durum hemen hemen bütün Batı Avrupa ülkeleri için de geçerlidir. **Dreyfus Davası,** Fransız Yahudiliğinin refah ve nüfuz bakımından dorukta olduğu İkinci İmparatorluk döneminde değil, Yahudilerin siyaset sahnesinden değilse de bir zamanlar ellerinde bulundurdukları önemli mevkilerden silindikleri Üçüncü Cumhuriyet döneminde patlak vermişti. Avusturya antisemitizmi de kendini bütün şiddetiyle, Metternich ile Franz Joseph'in Yahudilerin gerçekten önemli roller oynadığı saltanatları sırasında değil, Habsburg monarşisinin yıkılışından Yahudiler kadar nüfuz ve saygınlık kaybına uğramış bir grup bulmanın pek mümkün olmadığı savaş sonrası Avusturya Cumhuriyeti'nde duyurmuştur.

Güçsüz ya da güç kaybına uğramış grupların uğradığı zulüm hiç hoş bir manzara olmayabilir, ama sebebi sadece insanların alçaklığı değildir. Kişilerin reel iktidara boyun eğmelerini ya da hoşgörüyle bakmalarını, öte yandan iktidardan yoksun ama servet sahibi insanlardan nefret etmelerini sağlayan şey, iktidarın\gücün belli bir işleve ve belli bir genel yarara sahip olduğuna ilişkin beslenen politik içgüdüdür. Hatta sömürü ve baskı, yine de toplumun işlemesini ve belli bir düzen kurulmasını sağlar. Sadece güçten yoksun bir servet ve politikası olmayan bir kibir, asalaklık, yararsızlık ve iğrenme duygusu yaratır; çünkü bunlar insanları birbirine bağlayan bütün bağları kopartır. Sömürmeyen bir zenginlik, sömüren ile sömürülen arasındaki ilişkiden bile yoksundur; iktidar iradesinden yoksun bir kibirde, zorbanın mazluma gösterdiği o asgari ilgiden bile eser yoktur.

Ne var ki Batı ve Orta Avrupa Yahudiliğinin yaşadığı bu genel gerileme, sonraki olayların boy vereceği iklimi yaratmıştır sadece. Aristokrasinin uğradığı güç kaybı Fransız Devrimi'ni tek başına ne kadar açıklayabilirse, bu gerileme de sözkonusu olayları o kadar açıklayabilir. Yine de tarihin bu genel tecrübelerini hatırda tutmak, sağduyunun bizleri şiddetli nefret duygusunun ya da beklenmedik anda patlak veren isyanların, mutlaka iktidarların boğucu uygulamalarından ve muazzam istismarlardan doğduğuna ve dolayısıyla Yahudilere karşı beslenen örgütlü nefretin, Yahudilerin sahip oldukları önem ve güce duyulan tepkiden başka bir şey olamayacağına inanmaya iten intibaları çürütmek bakımından iyidir.

Sağduyu kaynaklı bir başka hipotez, tersine, Yahudilerin iktidarsızlığından\güçsüzlüğünden hareket ederek, onların modern politikada oynadıkları rolü, bir supap ve günah keçisi olmaya müsait konumlarına bağlar. Bu açıklamanın en iyi örneğini –ki en iyi çürütülmesidir de–, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra anlatılan ve pek çok liberalin yüreğinde yer etmiş şu fıkrada

bulmak mümkündür. Bir Yahudi düşmanı savaşı Yahudilerin çıkardığını iddia eder. “Evet” der karşısındaki, “Yahudiler ve bisikletçiler”. “Neden bisikletçiler?” diye sorar adam. “Neden Yahudiler?” der öteki de. Yahudilerin her zaman günah keçisi olduklarını söyleyen kuram, başka birilerinin de pekala günah keçisi olabilecekleri ihtimalini içinde taşır. Bu kurama göre kurban tümüyle masumdur. Ve bu masumiyet kavramında, sadece kurbanın bir kötülüğünün olmadığı, ama yapılanların da sözkonusu meseleyle herhangi bir bağlantısının olmadığı ima edilir. Ancak bu kuramı benimseyenler, ne zaman şu ya da bu günah keçisinin oynadığı role niye bu denli uygun düştüğüne ilişkin özenli açıklamalar yapmaya kalksalar, kuramı bir yana bırakıp, -şimdiye dek, tarihin çok sayıda grup tarafından yapıldığı ve aralarından bir grup özel bir rol üstlendiğinde bunun tarihsel nedenlere dayandığı ilkesi dışında keşfedilmiş herhangi bir kuralın bulunmadığı- mutat tarihsel araştırmalara koyulurlar. Günah keçisi adı verilenler, dünyanın günahlarından sorumlu tuttuğu ve sayelerinde cezadan kurtulmak istediği masum kurbanlar olmaktan çıkıp, hepsi de dünya işlerine bulaşmış olanlar arasından bir grup insan haline gelmektedir.

Yakın zamana kadar bu supap ve günah keçisi kuramının iç tutarsızlığı, ilmini hayatın yükünden kaçmaktan alan diğer kuramlarla birlikte ıskartaya çıkarılması için yeterli bir sebepti. Ancak terörün, devlet yönetiminin başlıca silahlarından biri olarak ortaya çıkması, bu kurama da daha önce sahip olmadığı bir itibar ve güvenilirlik kazandırdı.

Modern diktatörlüklerle geçmişin bütün tiranları arasındaki temel farklılık, terörün artık öncelikle muhalifleri korkutmanın ve yok etmenin bir aracı değil, tamamen boyun eğmiş halk kitlelerini yönetmenin daimi aygıtı olarak kullanılmasında yatmaktadır. Modern terör, bir muhalefetin tahrikine muhtaç değildir ve kurbanları, zorbanın bakış açısından bile masum kimselerdir. Yahudilere, yani düşüncelerine ve eylemlerine bakmaksızın belli ortak özelliklere sahip bir grup insana karşı tam bir terörün uygulandığı Nazi Almanya’sında durum buydu. Sovyet Rusya’nın durumu biraz daha karışıktır, ama rejim temizliklerin ve tasfiyelerin önceden belirlenmiş oranlara göre yürütüldüğünü ve mağdurların davranışlarıyla hemen hiçbir ilgisi olmadığını asla kabul etmese de, benzeri bir durum vardır. Bir yandan Bolşevik sistem, Nazilerden farklı olarak, masum insanlara karşı terör yapılmasını teorik olarak asla benimsememiştir ve her ne kadar bazı uygulamalara bakıldığında bir ikiyüzlülük gibi görünse de, bu oldukça önemli bir ayrım noktasıdır. Öte yandan Rusya’daki uygulama bir açıdan Almanya’dakinden bile daha “ileri”dir:[189] Eski sınıf kategorileri uzun zamandan beri terkedilmiş olmakla birlikte, terörün keyfîliği önünde ırksal farklılık gibi bir sınırlama bile bulunmamakta, dolayısıyla Rusya’daki herkes ansızın polis terörünün kurbanı haline gelebilmektedir. Biz burada terörle yönetmenin yaratacağı nihaî sonuçla -yani kimsenin, hatta terör yapanların bile korkudan kurtulmuş olamadıkları gerçeği ile- ilgilenmeyeceğiz. Bağlamımızı, kurbanların seçilmesindeki keyfîlik oluşturmaktadır; bu noktada belirleyici olan nesnel açıdan masum olmaları, ne düşünmüş, ne yapmış ya da ne yapmamış olduklarına bakılmaksızın seçilmiş olmalarıdır.

İlk bakışta bu, gecikerek de olsa eski günah keçisi kuramının olumlanması gibi görünebilir ve modern terör kurbanının günah keçisinin bütün özelliklerini gösterdiği doğrudur: O, nesnel

189 Almanca baskıda Arendt bu iki cümleyi şöyle toparlıyor: “Devrim zamanından kalma belirli bir gözboyamacılığı muhafaza eden -ki böyle bir şeye gerek duymamaları Naziler açısından karakteristiktir- Sovyet pratiği, Nazi Üçüncü Reich’ından bile biraz daha ‘ileri’dir.” - e.n.

ve mutlak anlamda masumdur, çünkü yaptığı ya da yapmadığı hiçbir şeyin kaderiyle ilişkisi yoktur. O nedenle kurbanı sorumluluktan otomatik olarak soyan bir açıklama tarzına geri dönmekte şöyle bir iğva vardır: Bu açıklama, bütün masumiyetiyle bir dehşet aygıtının içinde sıkışıp kalmış ve kaderini değiştirmekten büsbütün âciz birey kadar –tıpkı Yahudilerin başına geldiği gibi– bizi derinden etkileyen bir şeyin bulunmadığı bir gerçekliğe son derece uygun düşüyor gibi görünür. Ne var ki terör, gelişiminin ancak son evresinde arı bir yönetim biçimi haline gelir. Totaliter bir rejim kurmak için, terörün belli bir ideolojinin gerçekleştirilmesinin aygıtı olarak sunulması gerekir; ve bu ideoloji, terör devamlı ve istikrarlı bir yapıya kavuşturulmadan önce, çokluğun, hatta çoğunluğun taraftarlığını kazanmış olmalıdır. Bir tarihçi için asıl mesele, modern terörün asıl kurbanları haline gelmeden önce, Yahudilerin Nazi ideolojisinin merkezini işgal etmiş olmasıdır. Çünkü terörden farklı olarak, insanları ikna eden ve harekete geçiren bir ideoloji kurbanım keyfî olarak seçemez. Başka bir deyişle, şayet çok sayıda insan “Siyon Bilgelerinin Protokolleri” gibi galiz bir saçmalığa, bunu bütün bir siyasi hareketin İncili haline getirecek kadar inanıyorsa, tarihçinin görevi artık bu propagandanın bir yanıltmaca olduğunu yüzüncü kez kanıtlamak değildir. Tarihsel açıdan zaten bütün dünyanın bildiği, bunun bir yanıltmaca olduğu olgusu ikincil önemdedir.

Bu nedenle günah keçisi açıklamaları, antisemitizmin ciddiliğinden ve Yahudilerin olayların yarattığı fırtınanın ortasına itildikleri gerçeğinin taşıdığı anlamdan kaçmak için gösterilen çabalardan biridir. Yine, günah keçisi kuramının tam tersi olan “ebedî antisemitizm” öğretisi de aynı oranda yaygın bir başka kuramdır. Buna göre Yahudilere duyulan nefret, tarihin olsa olsa vesilesini oluşturduğu olağan ve doğal bir tepkidir. Yahudilere yönelik galeyanların özel bir açıklamaya ihtiyaçları yoktur, zira bunlar ebedî bir sorunun doğal sonuçlarıdır. Bu öğretinin meslekten antisemitikler tarafından benimsenmesi doğaldır: Bütün mezalimin olası en iyi mazereti saklıdır burada. Eğer insanlığın aşağı yukarı ikibin yıldır Yahudileri azimle katlettikleri doğruysa, bu durumda Yahudi öldürmek olağan, hatta insanca bir meşguliyettir ve Yahudilere duyulan nefret, temellendirilmeye ihtiyaç göstermeyen, kendi başına meşru bir şeydir. Bu açıklamayı, ebedî antisemitizm varsayımını daha da şaşırtıcı kılan özellik, çok büyük sayıda yansız tarihçi ve Yahudi tarihçilerin neredeyse hepsi tarafından benimsenmiş olmasıdır. Sözkonusu kuramı bunca tehlikeli ve kafa karıştırıcı kılan da bu garip rastlantıdır. Kuramın kaçışçı temeli her iki örnekte de aynıdır: Nasıl ki antisemitiklerin somut cinayetleri için dünya tarihinden mazeretler bularak sorumluluktan kaçma istekleri anlaşılır bir şeyse, saldırıya uğrayan ve savunma durumunda olan Yahudilerin kendi sorumluluklarına düşen payı hiçbir hal ve şartta tartışmak istememeleri de aynı şekilde, hatta belki de daha anlaşılır bir durumdur. Ancak Yahudilerin durumunda da, bu öğretinin ağırlıklı savunucusu olan Hıristiyanların190 durumunda da resmî özürcülerin kaçışçı eğilimleri daha az rasyonel, ama tarihsel açıdan daha önemli saiklere dayanmaktadır.

Herkes bilir ki, modern antisemitizmin doğuşuna ve yükselişine, Yahudilerin asimilasyonu, eski dinsel ve tinsel Yahudi değerlerinin sekülerleşmesi ve sönmesi eşlik etmiştir. Yahudiliğin bakış açısından, bu, Yahudi halkının büyük kesimlerinin aynı anda hem içerden çözülme, hem de dışardan fiziksel olarak yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya kalması demekti. Bu durumda halklarının bekasından kaygılanan Yahudiler, garip ve umarsız bir yanlış yorumla, hepsi bir yana antisemitizmin Yahudileri birarada tutmanın mükemmel bir aracı olarak

---

190 Almanca baskıda, “bu öğretinin ağırlıklı savunucusu olan Hıristiyanların” yerine “Yahudi olmayanların” denmektedir – e.n.

kullanılabileceği, hatta ebedî antisemitizm varsayımında Yahudi varlığının ebedî garantisinin de içerildiği gibi avutucu bir fikre saplandılar. Yüzlerce yıldır Hıristiyan düşmanlığı ile birlikte yaşayan Yahudiler, bunun kendileri için siyasî olduğu kadar tinsel açıdan da bir tür korunma aracı olduğunu görmüşlerdi. Ve bu reel tecrübe, Tanrı tarafından seçilmiş olmaya ve Mesihçi umutlara beslenen inançta içkin olarak varolan ebediyet fikrinin seküler tebdili (travestisi) olan bu hurafeyi güçlendirdi. Yahudilerin hatası, Hıristiyan-karşıtı ırkçı antisemitizmi, Yahudilere duyulan eski dinsel nefretle karıştırmak oldu. Bu hatanın önemli bir nedeni de, uğradıkları asimilasyona rağmen Hıristiyanlık hakkında pek az şey bilmeleri ve içinde asimde oldukları uygarlığın esas Hıristiyan karakterini çoğunlukla görmezden gelmeleriydi. Karşılarında Hıristiyanlığın gerilemesi gibi bariz bir belirti olunca, onlar da bütün cehaletleriyle sözde "Karanlık Çağlar"ın belli bir anlamda yeniden canlandığını düşündüler.191 Kendilerini bekleyen gerçek ve evvelce benzeri olmayan tehlikeleri vahim bir biçimde küçümsemelerinin sorumlusu, kısmen, kendi geçmişleri hakkındaki bu bilgisizlikleri ya da yanlış anlamalarıydı. Ama yine de şunun akıldan çıkartılmaması gerekir: Siyasî yetenek ve değerlendirme noksanlığı, tam da Yahudi tarihinin doğasından; yönetimsiz, ülkesiz ve dilsiz bir halkın tarihinden kaynaklanan bir şeydi. Yahudi tarihi, tarihini iyi tanımlanmış bir tarih anlayışıyla başlatan, hatları iyi belirlenmiş bir planı yeryüzünde gerçekleştirmek üzere hemen hemen bilinçli bir kararlılık gösteren ve bu planın başarısızlığından sonra, Kudüs'teki tapınağın yıkılışından Basel'deki Birinci Siyonist Kongresi'ne dek ikibin yıl boyunca bütün siyasî eylemlerden uzak duran benzersiz, olağandışı bir halk manzarası sunar. Sonuçta olan şudur: Yahudi halkının siyasî tarihi umulmadık, rastlantısal etkenlere diğer ulusların tarihinden daha bağımlı bir hale gelmiştir, öyle ki Yahudiler bir rolden diğerine durmadan sürüklenip durmuş ve hiçbirinden de kendilerini sorumlu görmemişlerdir.

Yahudileri tamamen yok olmanın eşiğine getiren bu nihaî felaket açısından bakıldığında, "ebedî antisemitizm" tezi hiç olmadığı kadar saçma ve tehlikeli bir hal aldı. Bugün bu tez, Yahudilere karşı işlenmiş, kimsenin havsalasına sığmayacak kadar büyük suçların bile mazereti olabilmektedir. Antisemitizmin Yahudi halkının bekasının gizemli bir güvencesi olduğu iddiası da olaylarla feci biçimde boşa çıkarılmıştır. Antisemitizm, tam da olduğunu iddia ettiği şeydir: Yahudiler için ölümcül bir tehlike -başka da bir şey değil. Teorilerin sıklıkla gerçeklik tarafından boşa çıkarıldıktan sonra da hayatlarını sürdürdükleri bilinir; bu nedenle, gerek supap teorisinin gerekse ebedî antisemitizm varsayımının bugün de birçok yerde savunuluyor oluşu bizi şaşırtmamalıdır. Bunun tek nedeni, her ikisinin de farklı akıl yürütmelerine rağmen nihayetinde mükemmel ve bu nedenle gayrı İnsanî bir masumiyeti ve kurbanın başına gelenlerle ilişkisizliğini (bu soyutluğuyla toplama ve imha kamplarında sahiden karşımıza çıkan, yani en yeni tecrübelerimize tekabül eden) yerleşikleştirmesi değildir. Esas neden, antisemitik hareketin politik anlamını açıklamaya çalışan yegâne girişimler olan bu iki hipotezin, Yahudi tarihinin bizzat antisemitizmle bir ilişkisinin olmadığı ve zaten bu konuda tarihsel kavrayışın olağan araçlarıyla iş görmenin yakışık almayacağı doğrultusundaki sessiz varsayımlarıdır. Günah keçisi kuramıyla karşılaştırıldığında şu kaçınılmaz soruya bir biçimde yanıt vermek gibi bir üstünlüğü de vardır: Neden Yahudiler de başkaları değil? Ne var ki cevap, sadece görüntüyü kurtaran ve soruyu çarpıtan bir cevaptır: "Doğal ebedî düşmanlık".

---

191 Almanca baskıda: "Hitler Hareketinin, 'Karanlık Çağların geri dönüşü olduğu doğrultusundaki aptalca ve tehlikeli laflar da bu nedenle tam da Yahudiler tarafından yaygınlaştırılabildi" - e.n.

Burada içkin olarak varolan insan davranışının anlamının olumsuzlanışı açısından bakıldığında, keyfî terör yoluyla insan etkinliğini ortadan kaldıran yönetim biçimleri ve modern uygulamalarla bu hipotezler arasında dehşetengiz bir benzerlik bulunmaktadır. Sanki bu hipotezlerin Yahudilere duyulan nefretin nedenlerine ilişkin belirlemeleri, imha kamplarında işlenen cinayetlerin açıklaması gibidir: Ne yapıp yapmadıklarına, erdem ya da erdemsizliklerine bakmayın! Üstelik sadece emirlere uyan ve işlerini, duygularını karıştırmadan, liyakatle yapmakla övünen katiller tekin olmayan bir biçimde, olayların kişilerin dışında izlediği gayrı İnsanî seyirin "masum" (ki ebedî antisemitizm de onları böyle görmekteydi) aygıtları olarak görünmüşlerdi.

Açıkça yanlış kuram ile açıkça caniyane pratik arasındaki bu ortak paydalar, bu tür kuramların dönemsel niteliğine işaret etseler ve yığınların kulağına neden bu denli akla yatkın, makul geldiklerini açıklasalar bile, kendi başlarına tarihsel hakikatin belirtisi değildirler. Tarihçi onlarla ancak tarihin bir parçası oldukları ölçüde ve hakikati arayışı sırasında önüne çıktıkları için ilgilenir. Kendisi de [olayların] bir çağdaş[ı] olan tarihçinin, başka herkes kadar bu görüşlerin ikna edici güçleri karşısında pes etmesi olasıdır. Tarihin bütün eğilimlerini açıklama savı taşıyan genel kabul görmüş görüşleri ele alırken ihtiyatlı davranmak, modern zaman tarihçileri için özellikle önemlidir. Çünkü geçen yüzyıl, tarihin anahtarını sunarmış gibi görünen, ama aslında eylemler ve gelişmeler karşısında politik sorumluluktan kaçmak için yapılan umarsız çabalardan başka bir şey olmayan yığınla ideoloji üretmiştir. Bu anlamda 19. yüzyıl ideologları modern dünyanın sofistleridir.

Ama antik dünyanın sofistleriyle modern dünyanın sofistleri arasında hayli önemli bir fark vardır. Eski sofistlere karşı ünlü kavgasında Platon, sofistlerin "insan aklını savlarla büyüleme sanat[lar]ı"nın *(Phaedrus* 261) hakikatle bir ilgisi bulunmadığını, tam da doğaları gereği değişken olan ve ancak "anlaşma anında ve anlaşma sürdüğü [inanılır görüldüğü] sürece" *(Theaetetus* 172) geçerli olan görüşleri hedef aldıklarını keşfetmişti. Yine Platon, dayanaklarını "hakikatten değil, iknadan aldıkları" için görüşlerin oluşturduğu bu dünyada hakikatin son derece güvencesiz bir konumda olduğunu farketti. *(Phaedrus* 260). Eski ve modern sofistler arasındaki en belirgin farklılık, eskiler bir savın hakikat pahasına elde ettiği geçici zaferle yetinirken, modernlerin hakikat pahasına daha kalıcı bir zafer elde etmeyi istemelerinde yatmaktadır. Başka bir deyişle biri insan düşüncesinin, diğeriyse insan eyleminin onurunu yoketmiştir. Filozof, eskinin mantık cinlikleriyle ve savlarla gözbağcılık yapanlarla uğraşmak zorundaydı; tarihçinin karşısında ise olgularla oynayan modern cambazlar bulunmaktadır. O anlamda, olgular artık geçmiş ve şimdiki dünyanın birer parçası olarak görülmeyip, şu ya da bu görüşü "kanıtlamak" üzere kötüye kullanıldıklarından tarih yok edilmiş ve –gerçeğini insanlar tarafından canlandırılmış olmaktan, dolayısıyla onlar tarafından anlaşılabilir olmaktan alan– kavranabilir olma niteliği tehlikeye düşmüştür.

Bütün bunlar tarih yazımını hiçbir zaman olmadığı kadar güvensiz ve güvenilmez kılıyor. Gelenek artık geçerli değilse ve görüşlerden feragat etmek lazımsa, bize devreden olguların oluşturduğu kaos nasıl düzene sokulabilecektir? Ancak zamanımızda yaşanan derin altüst oluşlar ve bunların Batılı insanlığın tarihsel yapılarında yarattığı kaotik değişimler düşünülecek olursa, bu tür zorluklar devede kulak kalır. Bu zorluklar, modernlik için karakteristik olan genel sağduyu kaybından tarihçinin de etkilendiğini gösterir. İdeolojilerin bir amacı da, sağduyunun artık geçerli olmayan kurallarını ikame etmektir; modern kitlelerin ideolojiye yatkınlığı, sağduyunun (bu *common sense*'tir, hepimiz için müşterek olan dünyayı

anlamamızı ve orada yolumuzu bulmamızı sağlayan ortak duyudur) kamusal politik dünyayı ve onun olaylarım anlamamıza artık yetmeyişi ölçüsünde büyür. Tarih yazıcısı, sağduyunun artık hiçbir modern olaya uymayan basmakalıplaşmış, değerini kaybetmiş kuralları ile ideolojilerin çılgın iddiaları arasında yolunu bulmak zorundadır -bu da demektir ki hoşuna giden birçok alışkanlığından ve yönteminden vazgeçecektir. Korkuluklara tutunmadan düşünmeyi öğrenmek zorundadır. Bu metodolojik mülahazalardan daha ağırı, çağdaş altüst oluşun şimdiye dek tarihsel görüşümüzün dışında kalmış bütün unsurları ortaya çıkarmış olmasıdır. Daha birkaç onyıl öncesine kadar sarsılmaz özler olduğunu sandığımız pek çok şeyin yüzeysel oldukları görülmüşse de bu, (Roma'nın düşüşünden beri Batı tarihinde yaşanan belki de en derin bunalım olan) bu bunalımda yerle bir olanın sadece yüzeyden ibaret olduğu anlamına gelmez.

Avrupa ulus-devlet sisteminin çökmesi ile antisemitik hareketlerin ortaya çıkması arasındaki koşutluğun; kamuoyunu ikna mücadelesi veren önceki bütün rakip "izm"ler üzerinde antisemitizmin zaferini hazırlayan, ulusal temelde örgütlenmiş Avrupa'nın yıkılışı ile Yahudilerin yok edilmesi arasındaki bu çakışmanın, antisemitizmin kaynağını göstermek bakımından ciddiye alınması gerekmektedir. Modern antisemitizm, ulus-devletin daha genel gelişim çerçevesi içinde ele alınmalı ve aynı zamanda antisemitizmin kaynağı Yahudi tarihinin belli veçhelerinde, özellikle son yüzyıllarda Yahudilerin yerine getirdiği işlevlerde aranmalıdır. [Ulus-devlet sisteminin] çözülmesinin son evresinde şayet antisemitik sloganlar büyük halk kitlelerini emperyalist genişleme ve eski yönetim biçimlerinin yıkılması yönünde örgütlemenin ve esinlemenin en etkin araçları olduklarını kanıtlamışlarsa, bu durumda belli toplum grupları ile Yahudiler arasında husumetin doğmasına ilişkin temel ipuçlarının Yahudiler ile devlet arasındaki ilişkinin daha önceki tarihinde varolması gerekir. Bu gelişmeyi, izleyen bölümde özetlemeye çalışacağız. Üstelik, sürekli büyümekte olan modern ayaktakımı -yani bütün sınıfların dışlanmışları-, Yahudilerin siyasî bir ideolojinin merkezini oluşturacak denli önemli olup olmadığı sorusunu dert edinmemiş ve onun önderleri geçtiğimiz yüzyılın yetmişli yıllarından beri "tarihin anahtarı"nın ve bütün kötülüklerin başlıca nedeninin Yahudiler olduğunu ileri sürebilmişse, o zaman ayaktakımı ile Yahudiler arasındaki hasmane ilişkilerin temel göstergelerinin Yahudiler ile toplum arasında o döneme dek varolan ilişkilerin tarihi içinde bulunması gerekir. Yahudiler ile toplum arasındaki ilişkileri üçüncü bölümde ele alacağız. Dördüncü bölüm, bizim zamanımızda oynanacak olan oyunun bir tür provası niteliği taşıyan Dreyfus Davası'na ayrılmıştır. Aksi takdirde antisemitizmin 19. yüzyıl politikaları çerçevesinde önemli bir politik silah olma potansiyeli gizli kalacakken, kısa bir tarihsel anda görülmesini sağlayan özgül bir fırsat olduğu ve görece iyi dengelenmiş bir aklilik taşıdığı için bu olay bütün ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bütün olarak antisemitizm unsurunun totaliter egemenlik ve hareket biçimlerinin inşasındaki işlevi hakkında söylenecek şey ise, bu işlevin tam anlamıyla ancak ulus- devletin çözülme sürecinde, yani emperyalizmin politik gelişmelerin ön planına çıkmaya başladığı bir zamanda gelişmiş olmasıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

Yahudiler, Ulus-Devlet ve Antisemitizmin Doğuşu

KURTULUŞUN İKİLİ NİTELİĞİ VE YAHUDİ DEVLET BANKERLERİ

Ulus-devlet, gelişiminin doruğuna çıktığı 19. yüzyılda Yahudi uyruklarına eşit haklar tanımıştı. Yahudilerin yurttaşlıklarını, yüzyıllar boyunca milliyeti yurttaşlığın bir önşartı ve nüfusun türdeşliğini de siyasî kuruluşun en belirgin niteliği haline getirmiş hükümetlerden almasındaki varolan anlaşılması zor bariz tutarsızlığın ardında çok daha derin, eski ve mukadder çelişkiler bulunmaktadır.

1792 tarihli Fransız Bildirgesi'ni temkinli ve ikircikli bir biçimde izleyen bir dizi özgürleştirici kararnamenin öncesinde de ulus-devletin Yahudi uyruklarına karşı ikili bir tutum içinde olduğu gözlenmekteydi ve kararnameler sırasında da bu yaklaşımını sürdürdü. Feodal düzenin yıkılması yeni bir devrimci eşitlik anlayışına yol açmıştı. Buna göre "ulus içinde bir ulus"a hoşgörüyle bakılması artık mümkün olamazdı. Yahudilere tanınan kısıtlamaların ve ayrıcalıkların diğer bütün özel haklar ve özgürlüklerle birlikte kaldırılması gerekiyordu. Ne var ki bu eşitliğin ortaya çıkması, ister aydınlanmış bir despot, ister anayasal bir hükümet bi-çiminde olsun, tamamen yalıtılmış, sınıfların ve partilerin üstünde, bir bütün olarak ulusun çıkarlarım yönetebilecek ve temsil edebilecek bağımsız bir devlet aygıtının doğuşuna bağlıydı büyük oranda. O nedenle 17. yüzyıl sonlarından başlayarak devletin ekonomi ve iş yaşamına ilişkin çıkarlarında yeni bir artış ortaya çıktı ve devlet, daha önce görülmeyen bir borçlanma ihtiyacı içine girdi. Ne var ki Avrupalı halklar arasında hiçbir grup, ne devlete borç vermeye ne de devlet yatırımlarının geliştirilmesine etkin biçimde katılmaya hazırdı. Tefecilik konusunda çok eski tarihlere uzanan bir deneyime sahip olmaları ve -sık sık yerel korunma talep ettikleri ve karşılığında mali olanaklarından yararlandırdıkları- Avrupa'nın soylu aileleri ile ilişkileri nedeniyle yardım için Yahudilere başvurulması son derece doğaldı; Yahudilere belli ayrıcalıklar tanımak ve onlara ayrı bir grup olarak davranmak bu yeni devletin ekonomik çıkarlarına son derece uygundu. Yahudileri, devlete borç para vermeye yanaşmayan, devletin malî işlerine girmekte ve geliştirmekte gönülsüz davranan ve özel kapitalist girişimin yeknesak örüntüsüne sadık kalan nüfus içinde tamamen erimiş görmek, hiçbir hal ve şartta bu devletin işine gelmezdi.

Bu nedenle 19. yüzyıl boyunca Avrupa'daki ulus-devlet sisteminin bir bağışı olarak Yahudilerin kurtuluşunun çifte kökeni ve her zaman ikili bir anlamı olmuştur. Bir yandan bu kurtuluş, ancak siyasal ve yasal eşitlik halinde işleyebilecek yeni bir siyasî kuruluşun siyasal ve yasal yapısından kaynaklanıyordu. Hükümetler eski düzenin eşitsizliklerini mümkün olduğunca eksiksiz ve süratle temizlemek zorundaydılar. Öte yandan başlangıçta sadece tek tek kişilere, sonraları bu kişiler eliyle varlıklı Yahudilerin oluşturduğu küçük bir gruba tanınmış olan Yahudilere özgü ayrıcalıkların, yavaş yavaş genişlemesi kaçınılmazdı; ancak bu küçük grup, devletin büyüyen ekonomik taleplerini artık karşılayamayacak duruma geldiğindedir ki, bu ayrıcalıklar da bütün bir Batı ve Orta Avrupa Yahudiliğine genelleştirilmiştir.[192]

---

192 **17. ve 18.** yüzyıllarda Saray Yahudilerine tanınan haklar ve özgürlükler çağdaş **bir** tarihçiye sadece eşitliğin habercileri gibi görünebilir: Böylelikle Yahudiler di**ledikleri** yerde yaşayabileceklerdi;

Şu halde Yahudilerin kurtuluşu aynı zamanda ve aynı ülkelerde hem eşitlik hem ayrıcalık; hem Yahudi topluluklarının eski özerkliklerinin ortadan kalkması hem Yahudilerin toplumda ayrı bir grup olarak bilinçle muhafazası; hem özel kısıtlamaların ve özel hakların kaldırılması hem bu hakların sayıları giderek artan bireyler grubuna yayılması anlamına gelmekteydi. Bütün ulusal gruplara eşitlik tanınması bu yeni siyasî kuruluşun öncülü oldu ve bu eşitlik fiiliyatta en azından eski hâkim sınıflar yönetme ayrıcalıklarından yoksun edildiği ve eski ezilen sınıfların hakları korunduğu ölçüde gerçekleşirken, bu süreç, ulusal grupları ekonomik ve toplumsal bakımdan tekrar en az eski rejim kadar birbirinden ayıran bir sınıflı toplumun doğuşuyla çakıştı. Jakobenlerin Fransız Devrimi'nde anladıkları şekliyle eşitlik sadece Amerika'da bir gerçeklik haline geldi, Kıta Avrupa'sında ise yerini hemen yasa önünde resmî eşitlik koşuluna bıraktı.

Yasa önünde eşitliğe dayanan bir siyasî kuruluş ile sınıf sisteminin eşitsizliğine dayanan bir toplum arasındaki temel çelişki, yeni bir siyasî hiyerarşinin ortaya çıkması yanında, yaşama olanağına sahip cumhuriyetlerin gelişmesini de engellemiştir. Kıtada sınıf mensubiyetinin bireye armağan ettiği ve Birinci Dünya Savaşı'na kadar neredeyse doğuştan gelen aşılmaz toplumsal eşitsizlik, buna rağmen siyasî eşitlikle yan yana varolabilmiştir. Sadece Almanya gibi siyasî bakımdan geri ülkelerde birkaç feodal tortu varlığını sürdürmüştür. Bu ülkede, bir bütün olarak kendini sınıfa dönüştürmekte hayli yol katetmiş olan aristokratların ayrıcalıklı bir siyasî statüleri vardı ve bu nedenle bir grup olarak devletle özel bir ilişkiyi sürdürebiliyorlardı. Ama bunlar da tortuydu. Tam gelişmiş sınıf sistemi, bireyin statüsünün devlet ya da aygıtları içerisindeki konumuyla değil, üyesi olduğu sınıfla ve diğer sınıflarla olan ilişkisiyle tanımlanması anlamına gelmekteydi.

Bu genel kuralın biricik istisnası Yahudilerdi. Ayrı bir sınıf oluşturmadıkları gibi, yaşadıkları ülkelerde varolan sınıflardan hiçbirine de ait değildiler. Bir grup olarak ne işçi, ne orta sınıf, ne toprak sahibi, ne de köylüydüler. Servetleri onları sanki orta sınıfın bir parçası yapıyordu, ama bu sınıfın kapitalist gelişmesinde hiçbir payları yoktu; sanayide seyrek olarak boy gösteriyorlardı ve Avrupa'daki tarihlerinin son evrelerinde şayet büyük ölçekte birer işveren haline gelmişlerse de çalışanları, işçi değil, beyaz yakalı personeldi. Başka bir deyişle statüleri Yahudilikleriyle tanımlanmaktaydı, bir başka sınıfla ilişkilerine göre değil. Devletten gördükleri (ister eski açık ayrıcalıklar biçiminde olsun, ister bir başka grubun gereksinim duymadığı ve toplumun husumetine karşı sık sık sağlamlaştırılması gereken özel bir kurtuluş beratı şeklinde olsun) özel koruma ve hükümetlere sundukları özel hizmetler kendilerini bir sınıf olarak oluşturmaları yanında, sınıf sistemi içinde kaynayıp gitmelerine de engel

---

kendi egemenliklerindeki bölgelerde özgürce seyahat etmelerine, silah taşımalarına izin verilecekti; yerel yetkililerden özel **koruma görme** hakları olacaktı. Prusya'da manidar bir şekilde *Generalprivilegi-erte Juden* [Almanca: Genel İmtiyazlı Yahudiler] denen bu Saray Yahudilerinin **yaşam koşulları,** aslında halihazırda neredeyse ortaçağ kısıtlamaları altında ya**şayan** Yahudilerden daha iyi değildi, ama Yahudi olmayan komşularından daha iyi yaşıyorlardı. Yaşam standartları çağdaş orta sınıflarınkinden daha yüksekti ve **sahip oldukları** ayrıcalıklar da çoğu durumda tacirlere tanınanlardan daha fazlaydı. Bu durum çağdaşlarının gözünden elbette kaçmadı. 18. yüzyıl Prusya'sın**da** Yahudi kurtuluşunun önde gelen savunucularından Christian Wilhelm **Dohm,** 1. Friederich Wilhelm döneminden itibaren yürürlükte olan ve zengin **Yahudilere,** çoğu zaman "çalışkan, yasal [yani Yahudi-olmayan] yurttaşlar paha**sına ve onlar** ihmal edilerek"her tür kayırma ve destek" bahşeden uygulamalar**dan** yakınmıştı. *Denkwûrdigkeiten meiner Zeit,* Lemgo, 1814-1819, IX 487.

oluyordu.[193] O nedenle toplum tarafından kabul gördüklerinde ve topluma katıldıklarında, aristokrat olsun, burjuva olsun, her sınıf içinde kendi bütünlüğünü koruyan iyi tanımlanmış bir grup haline gelmişlerdir.

Ulus-devletin, Yahudilerin özel bir grup olarak korunmalarında ve sınıf toplumuna asimilasyonlarının önlenmesindeki çıkarı ile Yahudilerin kendilerini koruma ve bir grup olarak beka [hayatta kalma] saiklerinin birbiriyle çakıştığına kuşku yoktur. Bu çakışma olmasaydı hükümetlerin çabalan da büyük bir olasılıkla sonuç vermeyecekti; devlet cenahında bütün yurttaşları eşitlemeye yönelik güçlü eğilimlerin varlığı ile toplum cenahında her bireyi bir sınıfa dahil etme süreci (ki her ikisi de Yahudilerin tam anlamıyla asimilasyonu demekti), ancak hükümet müdahalesi ve gönüllü işbirliğinin oluşturduğu bir bileşim tarafından boşa çıkartılabilirdi. Her şey bir yana, Yahudilerle ilgili resmî politikalar, sadece nihaî sonuçlarına baktığımızda inanabileceğimiz kadar tutarlı ve kararlı olmamıştır.[194] Yahudilerin olağan kapitalist girişimlerdeki ve iş yaşamındaki şanslarını nasıl bir tutarlılıkla teptiklerini görmek aslında oldukça şaşırtıcıdır.[195] Ama hükümetlerin çıkarları ve uygulamaları olmasaydı, Yahudilerin grup olarak kimliklerini korumaları hemen hiç mümkün değildi.

Diğer bütün grupların tersine Yahudiler siyasî kuruluş tarafından tanımlanmıştır ve konumları onun tarafından belirlenmiştir. Ancak bu siyasî kuruluşun başka bir toplumsal gerçekliği olmadığından, toplumsal açıdan ifade edersek Yahudilerin konumu muallâktaydı. Toplumsal eşitsizlikleri, sınıf sisteminin eşitsizliğinden tamamen farklıydı; bu da esasen Yahudilerin devletle olan ilişkilerinin bir sonucuydu; buna göre bir Yahudi olarak doğmak ya -yönetimin özel koruması altında- aşırı ayrıcalıklı olmak ya da asimilasyonlarını önlemek amacıyla belli hak ve fırsatlardan yoksun bırakıldıkları için ayrıcalıksız olmak anlamına geliyordu .

Avrupa ulus-devlet sisteminin ve Avrupa Yahudiliğinin aynı anda yükselişi ve yıkılışına ilişkin yapılan bu şematik açıklamalar kabaca aşağıdaki evrelere ayrılabilir:

1- 17 ve 18. yüzyıllarda mutlak monarkların vesayeti altında yavaş yavaş ulus-devletlerin gelişmesine tanık olunmaktadır. Tek tek Yahudiler hemen her yerde içinde bulundukları koyu karanlıktan sıyrılarak, devlet yatırımlarını malî yönden destekleyen ve prenslerinin malî

---

193 Yahudi sorununa ilişkin ilk tartışmalar sırasında Jacob Lesthinsky, Yahudilerin herhangi bir toplumsal sınıfa ait olmadıklarını belirtmiş, *(Weltwirtschafts-Arc*hiv'de, 1929, Band 30, 123 ve devamında) *Klasseneinschiebsel'den* [Yahudilerin sınıflı toplumun içine sokuşturulmuş ayrı bir varlık olduklarından] söz etmiş, ama bu durumun sadece Doğu Avrupa'da dezavantajları olduğunu, Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde ise büyük avantajlar sağlamadığını belirtmiştir.

194 Örneğin Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra 11. Friederich'in yönetiminde Prusya'da Yahudileri bir tür merkantil sisteme dahil etmek için kararlı bir çaba gösterilmişti. 1750 tarihli eski genel Yahudi Tamimi'nin yerini, sadece servetlerinin önemli bir miktarım yeni manifaktürel girişimlere yatıranlara dağıtılan nizami ruhsatlar sistemi almıştır. Ama başka her yerde olduğu gibi burada dâ bu hükümet girişimleri tamamen başarısız olmuşlardır.

195 Felix Priebatsch ("Die Judenpolitik des fürstlichen Absolutismus im 17. und 18. Jahrhundert", *Forschungen und Versuche zur Geschichte des Mittelakers und der Neuzeit,* 1915 içinde) 18. yüzyıl başlarına ait tipik bir **ömek zikreder**: **"Aşa**ğı Avusturya'da hükümetin sübvanse ettiği Neuhaus cam **fabrikası üretimde** bulunmadığında Yahudi Wertheimer, lmparator'a burayı **satın alması için para** verdi. Kendisinden fabrikayı devralması istendiğinde, malî **işlerin zamanını al**dığını söyleyerek bu öneriyi geri çevirmişti".

işlerini çekip çeviren, bazen şaşaalı ama her zaman nüfuz sahibi Saray Yahudileri konumuna yükselmişlerdir. Bu gelişme., bir bütün olarak Yahudi halkını da, az çok feodal bir görünüm ar- zeden bir düzende yaşamayı sürdüren kitleleri de hemen hiç etkilememiştir.

2- Bütün bir Kıta Avrupa'sındaki siyasî koşulları ansızın değiştiren Fransız Devrimi'nden sonra, malî işlemleri, şimdiye dek Saray Yahudilerinin bir prensin emrine sunduklarından çok daha büyük bir sermaye ve borç miktarım gerektiren modern anlamda ulus-devletler ortaya çıktı. Hükümetlerin bu yeni büyüyen gereksinimlerini ancak, Batı ve Orta Avrupa Yahudiliğinin daha zengin tabakalarının, önde gelen Yahudi bankerlerine bu amaçla havale ettiği birleşik servetleri karşılayabilirdi. Bu dönem beraberinde, o zamana dek sadece Saray Yahudileri için zorunlu görülmüş olan ayrıcalıkların, 18. yüzyılın daha önemli kentsel ve mal! merkezlerine yerleşmeyi başarmış servet sahibi sınıfa da tanınmasını getirmiştir. Sonunda tam olgunlaşmış ulus-devletlerde Yahudilere kurtuluş bahşedildi. Sadece sayılarından ve bu bölgelerin genel geri kalmışlığından ötürü Yahudilerin hükümetlerinin malî yardımcısı olmak gibi ekonomik bir işlev üstlenen ayrı bir özel grup halinde örgütlenemedikleri ülkelerde bu kurtuluş kendilerinden esirgendi.

3- Ulusal hükümet ile Yahudiler arasındaki bu sıkı ilişki burjuvazinin genelde siyasete, özelde de devlet mâliyesine karşı takındığı kayıtsız tutuma dayandığı için, dönemin ardından etkin bir siyasî yardım ve devlet müdahalesi olmadan kapitalist ekonominin genişlemiş haliyle artık sürdürülemediği 19. yüzyılın sonunda emperyalizm ortaya çıktı. Öte yandan emperyalizm tam da ulus-devletin temellerini oyarak Avrupa uluslarının müşterek hayatına iş yaşamının yarışmacı ruhunu taşıdı ... Bu gelişmenin ilk onyılında Yahudiler devletin ekonomik yaşamındaki özgül konumlarını emperyalist kafalı işadamlarına bıraktılar; her ne kadar tek tek malî danışman ve Avrupa çapında çalışan komisyoncular olarak nüfuzlarını korumuşlarsa da, bir grup olarak önemleri azalmıştı. Ancak -19. yüzyıl devlet bankerlerinin tersine- bu Yahudiler geniş Yahudi topluluğuna, sahip oldukları servete rağmen 17. ve 18. yüzyıl Saray Yahudilerin- den çok daha az ihtiyaç duymaktaydılar. O nedenle Yahudi topluluğu ile bağlarım tam anlamıyla koparmışlardı. Yahudi toplulukları artık malî yönden örgütlü değildi ve yüksek mevkilerde yer alan tek tek Yahudiler, Yahudi olmayan dünyanın gözünde bir bütün olarak Yahudiliği temsil etmeyi sürdürüyor olmakla birlikte, bunda çok az bir gerçeklik payı vardı.

1. Bir grup olarak Batı Yahudiliği, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önceki onyıllarda ulus-devletle birlikte parçalanmıştı. Savaşın ardından Avrupa'nın yaşadığı hızlı düşüş onları zaten eski güçlerinden yoksun kaldıkları ve servet sahibi kişiler güruhu içinde atomize oldukları bir sırada yakaladı. Emperyalist çağda Yahudi zenginliğinin bir anlamı, önemi kalmamıştı; uluslar arasında güç dengesine ve Avrupa dayanışmasına ilişkin hiçbir duygusu olmayan bir-Avrupalı gözünde ulusal olmayan, inter-Avrupalı [196] Yahudi öğesi, zenginliğinin bir yararı olmadığı için genel bir nefretin ve güçten yoksun olduğu için de horgörünün nesnesi haline gelmişti.

Düzenli gelire ve güvenilir malî kaynaklara ihtiyaç duyan ilk hükümetler, ulus-devletin içinden doğduğu mutlak monarşiler olmuştur. Feodal prenslerin ve kralların da paraya hatta borçlanmaya ihtiyaçları vardı -ancak sadece belli, somut hedefler ve geçici faaliyetler için; hatta daha 16. yüzyılda malî olanaklarını devletin emrine verirken Fuggerler, henüz

196 Avrupalılararası, Avrupalı-uluslar-arası - ç.n.

yaptıklarının devleti borçlandırmak olduğunu düşünmüyorlardı. Mutlak monarklar başlangıçta malî gereksinimlerini kısmen savaş ve yağma gibi eski yöntemlerle, kısmen de yeni vergi tekeli aracılığıyla sağlıyorlardı. Bu durum, halkın artan düşmanlığını yatıştırmaksızm, soyluluğun iktidarının temellerini oydu ve iflas ettirdi.

Mutlak monarşiler uzun bir zaman toplumda, feodal monarşinin sırtını soyluluğa güvenle dayayışında olduğu gibi, yaslanabilecekleri bir sınıf aradılar. 15. yüzyıldan beri Fransa'da loncalar ile onları devlet sistemine dahil etmek isteyen monarşi arasında bitmeyen bir mücadele süregelmekteydi. Bu deneyimlerden en ilgi çekici olanı şüphesiz merkantilizmin yükselişi ve mutlak devletin ulusal iş yaşamı ve sanayii üzerinde mutlak bir tekel oluşturma gayretleriydi. Bunun sonucunda, yükselen burjuvazinin kararlı direnişinin yol açtığı iflaslar ve yaşanan felaket gayet iyi bilinmektedir.[197]

Kurtuluş beratlarından önce Avrupa'daki her hükümdarlık hanedanının ve her monarkın elinin altında malî işlerini gördürecek bir Saray Yahudisi bulunmaktaydı. 17 ve 18. yüzyıllarda bu Saray Yahudileri daima Avrupa genelinde bağlantılara ve kredi olanaklarına sahip tekil kişilerdi; uluslararası bir malî varlık oluşturmuyorlardı.[198] Tek tek Yahudi bireylerin ve ilk küçük zengin Yahudi topluluklarının 19. yüzyılın herhangi bir anından çok daha güçlü oldukları bu dönemlerin özelliği,[199] Yahudilerin ayrıcalıklı durumlarının ve ayrıcalıklı olma

---

197 Ancak merkantil deneyimlerin gelecekteki gelişmeler üzerindeki etkisi fazla abartılmamalıdır. Fransa, merkantil sistemin tutarlılıkla denendiği ve varlığını devlet müdahalesine borçlu ilk manifaktürlerin boy verdiği yegâne ülkeydi; asla da bu deneyiminden kendini kurtaramadı. O da merkantil sistemin bir ürünü olan Fransız bürokrasisi merkantil sistemin çöküşünden etkilenmezken, serbest girişim çağında Fransız burjuvazisi yerli sanayiye korunmasız yatırım yapmaktan kaçınmıştır. Bürokrasi de bütün üretken işlevlerini yitirmişti, ama Fransa açısından burjuvaziye nazaran çok daha tanımlayıcıdır ve Fransa'nın toparlanması önünde burjuvaziye nazaran daha büyük bir engel oluşturmaktadır.

198 Kraliçe Elizabeth'in Marrano Bankeri ile Cromwell'in ordularının Yahudi finansörlerinden bu yana (ki o dönemde Londra Borsası'na girmesine izin verilen oniki Yahudi simsarından birinin bütün devlet borçlanmasının dörtte birini gerçekleştirdiği söylenmekteydi) İngiltere'de (bakınız; Salo W Baron, A *Social and Religious History of the* Jevvs, 1937, cilt 11: Jevvs *and Capitalism*); sadece kırk yıl içinde Yahudilerin hükümete açtığı kredinin 35 milyon florini aştığı ve Samuel Oppenheimer'ın 1703'de ölümünün gerek devlet gerekse İmparator için muazzam bir malî bunalım yarattığı Avusturya'da; 1808'de bütün hükümet borçlarının yüzde sekseninin Yahudiler tarafından tasdik ve ciro edildiği Bav-yera'da (bakınız; M. Grunwald, *Samuel Oppenheimer und sein Kreis,* 1913); merkantil koşulların özellikle Yahudilerden yana olduğu, Colbert'in Yahudilerin devlete yaptıkları büyük yararlardan övgüyle sözettiği (Baron, *a.g.e.,* loc.cit.) ve 18. yüzyılın ortasında Alman Yahudisi Liefman Calmer'in, "Devletimize ve Şahsımıza" yaptığı hizmetler ve gösterdiği bağlılıktan ötürü kadirşinas bir kral tarafından baron yapıldığı Fransa'da (Robert Anchel, "Un Baron Juif Français au 18e siecle, Liefman Calmer", *Souvenir et Science,* 1, s.52-55'de); ve yine II. Friedrich'in Münzjuden'ine unvan verildiği ve 18. yüzyıl sonunda 400 Yahudi ailesinin Berlin'in en zengin gruplarından birini oluşturduğu Prusya'da durum buydu. (18. yüzyıl dönümünde Berlin ve Berlin'in cemiyet hayatında Yahudilerin rolü hakkında yapılmış en iyi tasvirlerden biri Wilhelm Dilthey'in D as *L eben Schleiermachers'inde* yer almaktadır, 1870, s. 182 ve devamında).

199 18. yüzyılın başında Avusturyall Yahudiler, Eisemenger'in E*ntdecktes Juden- tum*'unu [Keşfedilen Yahudilik] 1703'de ülkeden sürmeyi başardılar ve bunun sonunda *The Merchant of Venice* [Venedik Taciri] Berlin'de ancak (kurtulmamış) Yahudi izleyicilerden küçük bir özürün dilenmesiyle oynanabildi.

haklarının değerlendirilişindeki açık yüreklilik ve yetkililerin Yahudilerin devlete verdikleri hizmetin önemine ilişkin yaptıkları açık tanıklıktı. Verilen hizmetler ile bahşedilen ayrıcalıklar arasındaki bağlantı hakkında en ufak bir kuşku ya da bulanıklık sözkonusu değildi. Fransa, Bavyera, Avusturya ve Prusya'da ayrıcalıklı Yahudilerin soyluluk unvanları almaları son derece doğaldı, dışardan bakıldığında bile sadece zengin adamlar olmanın ötesinde bir konuma sahip bulundukları belliydi. Rothschild'lerin Avusturya hükümetinin onayladığı bir unvanı almak için karşılaştıkları zorluklar (ki 1817'de muratlarına erebildiler), Saray Yahudiliğinin bu altın çağının sona erdiğinin bir işareti oldu.

18. yüzyılın sonlarında, çeşitli ülkelerdeki tabaka ya da sınıflardan hiçbirinin yeni hâkim sınıf olma, yani kendilerini soyluların yüzyıllardır yaptığı gibi yönetimle özdeşleştirme arzusunda olmadıkları ya da buna yetenekleri bulunmadığı anlaşıldı.[200] Mutlak monarşinin toplum içinde müttefik bir sınıf bulmayı başaramaması, ulus-devlet ile onun sınıflarüstü, toplumdan ve tekil çıkarlardan tamamen bağımsız, bir bütün olarak ulusun gerçek ve yegâne temsilcisi olma savının tam anlamıyla gelişmesine yol açtı. Öte yandan bunun, devlet ile ulusun siyasî kuruluşunun üzerine dayandığı toplum arasındaki açıklığın derinleşmesi gibi bir sonucu oldu. Bu olmasaydı, Yahudileri eşit koşullarda Avrupa tarihine sokmak gerekmeyebilirdi, hatta bu mümkün de olmayabilirdi.

Toplum içinde büyük sınıflardan birinin müttefikliğini sağlayamayan devlet, bunun üzerine kendini dev bir işletme olarak kurmayı seçti. Elbette burada idari amaçlar söz- konusuydu, ama malî ve diğer çıkarlar ile maliyetler öylesine büyüktü ki 18. yüzyıldan itibaren ekonomi devlet işlerinin özel bir alanı haline geldi. Zamanın malî yönden kudretli güçleriyle, devlet müdahalesinden uzak kalarak kendi özel yatırım tarzını sürdüren ve "üretken olmayan" bir yatırım olarak gördüğü işlere malî yönden etkin bir biçimde katılmaya yanaşmayan burjuvazi arasındaki çatışma, devlet ekonomisinin bağımsız bir biçimde gelişmesine neden oldu. Dolayısıyla devletin kurduğu işlere malî destek vermeye ve yazgılarını bu ekonominin gelişmesine bağlamaya gönüllü yegâne halk kesimi Yahudilerdi. Kredi olanakları ve uluslararası bağlantılarıyla Yahudilerin durumu, ulus-devletin, zamanın en büyük yatırımcıları ve işverenleri arasına girmesine yardım etmeye son derece uygundu.[201]

Bu hizmetlerin yerine getirilmesinin zorunlu bedeli ve aynı zamanda üstlenilen büyük tehlikelerin ödülü, Yahudilere durumlarında belirgin değişikliklere yol açan büyük ayrıcalıklar tanınması oldu. En büyük ayrıcalık da eşitlikti. Prusyalı Friederich'in *Münzjuden'i* [Sikkeci Yahudi] ya da Avusturya İmparatorluğu'nun Saray Yahudileri, yarım yüzyıl sonra bütün Prusya

---

200 Konuyla ilgisi olmamakla beraber belki yegâne istisna, Fransa'da, hükümete belli bir miktar ödemeyi garanti ederek devletten vergi toplama hakkını alan *fermiers-generaux* adı verilen vergi tahsildarlarıydı. Büyük servetlerini mutlak monarşiden sağlamışlardı ve doğrudan ona bağımlıydılar; ama hem çok küçük bir gruptular hem de ekonomik etkinlikleri kendileriyle sınırlı yalıtılmış bir fenomen oluşturuyorlardı.

201 Bu politikaları yaşama geçirenlerin kararlı Yahudi karşıtı görevliler olması, hükümet\devlet yatırımları ile Yahudiler arasında bu bağların kurulmasını mecbur eden aciliyetler hakkında fikir verebilir. Örneğin Bismarck gençliğinde, Reich'ın Şansölyesi Bleichroeder'in çevresine girebilmek için birkaç antisemitik konuşma yapmıştı. Veliaht konumunda 80'lerin bütün antisemitik hareketlerine büyük yakınlık duyan Yahudi karşıtı Prusya soylularının bir üyesi olsa da II. Wilhelm, taht kendine kaldığında antisemitik görüşlerini değiştirmiş ve antisemitik mahmilerinden [himaye görenler] bir gecede kurtulmuştu.

Yahudilerinin kurtuluş ve eşit haklar adı altında elde edecekleri statüyü "genel ayrıcalıklar" ve "patent"ler sayesinde elde ettikten sonra; 18. yüzyılın sonunda, servetlerinin doruğundaki Berlinli Yahudiler, akranları olarak görmedikleri yoksul din kardeşleriyle "eşitlik"lerini paylaşmayı umursamadıkları için Doğu illerinden Yahudi akışını önlemeye çalıştıklarında; keza Fransa Ulusal Meclisi döneminde Bordeaux'lu ve Avignon'lu Yahudiler, Fransız hükümetinin Doğu illerindeki Yahudilere eşitlik tanımasına karşı sert itirazlarda bulunduklarında, Yahudilerin, eşit haklan değil, ayrıcalıkları ve özel özgürlükleri esas aldıkları ortaya çıktı. Gerçekten de hükümetlerinin ekonomik faaliyetleriyle sıkı ilişkileri olan ve statülerinin doğasının ve durumunun tamamen farkında olan ayrıcalıklı Yahudilerin, hizmetleri karşılığı bir bedel olarak sahip oldukları, dolayısıyla herkes için bir hak haline gelmesi hemen hiç mümkün olmayan bu özgürlük armağanının bütün Yahudilere verilmesini gönülsüz karşılamaları şaşırtıcı değildir.[202]

Ancak 19. yüzyılın sonunda, emperyalizmin doğuşuyla birlikte mülk sahibi sınıflar devlet yatırımları konusunda başlangıçtaki yargılarını değiştirmeye başladılar. Şiddet araçlarının giderek mükemmelleşmesi ve devletin bu araçlar üzerindeki mutlak tekeliyle birlikte emperyalist genişleme, devlete ilgi çekici bir ekonomik önem kazandırdı. Elbette bu, Yahudilerin de yavaş yavaş ama otomatik bir kesinlikle kendilerine özgü, benzersiz konumlarını yitirmeleri anlamına geliyordu.

Ama Yahudiler sadece yükselen ulus-devlet içinde salt ekonomik bir işlevle sınırlı kalsalardı, onlara karanlıktan çıkıp, siyasî bir anlam ve önlem kazandıran iyi talihlerinin sonu çok daha önce gelirdi. Geçen yüzyılın ortalarından itibaren bazı devletler, devlet borçları için Yahudilerden destek görmeksizin de işlerini yoluna koyma konusunda yeterince kendilerine güven kazanmışlardı.[203] Öte yandan ulusal grupların, giderek daha çok ülkelerinin kaderine bağımlı hale geldiğini farketmeleri, onları hükümetlere daha çok kredi açmaya hazır hale getirdi. Eşitlik, ulusal savaşlarda yurttaşlarının mallarım ve mülklerini koruyabilecek yegâne âmilin devlet olması gibi basit bir nedenden dolayı, sonunda en güvenilir sermaye yatırım biçimi olarak görülmeye başlanan devlet tahvillerine herkesin ulaşabilir olmasında simgesini buluyordu. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Yahudiler ancak hâlâ oynayacak daha önemli ve yazgısal (bu arada devletin yazgısındaki hisseleriyle de sıkı sıkıya ilişkili) bir başka rolleri daha olmasından ötürü, üstün konumlarını koruyabildiler. Kendilerine ait ne bir toprakları ne

---

202 18. yüzyıl başlarında, nerede devlete yararlı olabilecek yeterlilikte servet sahibi Yahudi grubu varsa toplu ayrıcalıklara sahiptiler ve hatta aynı ülkede bulunan daha az zengin ve yararlı din kardeşlerinden bile bir grup olarak ayrılmaktaydı. Prusya'daki *Schutzjuden* {himaye gören Yahudiler) gibi Fransa'daki Bordeaux ve Bayonne Yahudileri de Fransız Devrimi'nden çok önceleri eşitliğe sahip olmuş, hatta 1787 tarihli Convocation des Etats Generaux'da diğer Genel Tabakalarla birlikte şikayetlerini ve önerilerini sunmaya çağrılmışlardı.

203 Jean Capefigue (*Histoire des grandes operations financieres, Tome III: Banque, Bourses, Hmprunts,* 1855) Temmuz Monarşisi sırasında sadece Yahudilerin, özellikle de Rothschild ailesinin Fransa [Merkez] Bankası'na dayanan devlet kredisinin güçlenmesini önlediğini iddia etmektedir. Yine Capefigue, 1848 olaylarının Rothschild'lerin faaliyetlerini boşa çıkardığım öne sürmektedir. Raphael Strauss da ("Orta Avrupa'nın Ekonomik Evriminde Yahudiler", *Jewish Social Sludies,* III, 1, 1941) 183Ö'dan sonra "devlet borçlarının daha az risk içermeye başladığını, dolayısıyla Hıristiyan bankaların artan boyutlarda bu işe girmeye başladıklarını" belirtmektedir. Zamanın genel eğilimi olduğuna hiç şüphe bulunmamakla birlikte bu yorumların karşısına Rothschild'ler ile III. Napolyon arasındaki mükemmel ilişkiler çıkartılabilir.

de devletleri olan Yahudiler, her zaman inter-Avrupalı bir unsur olagelmişlerdir; Yahudilerin malî yardımlarına bel bağladığı için ulus-devlet de bu uluslararası statüyü korumuştur. Ama ekonomik yararlılıkları son bulduğunda bile Yahudilerin inter-Avrupalı statüleri, ulusal çatışmalar ve savaşlar sırasında büyük ulusal önemini sürdürdü.

Ulus-devletlerin Yahudilerin hizmetlerine olan gereksinimleri, Avrupa tarihinin genel bağlamına uygun olarak yavaş ve mantıksal bir biçimde gelişmesine rağmen, Yahudilerin siyasî ve ekonomik önemlerindeki artış, komşuları kadar kendileri için de ani ve beklenmedik bir olaydı. Orta çağın sonlarında Yahudi tefeciler eski önemlerini yitirmişlerdi ve 16. yüzyıl başlarında da kentlerden ve ticaret merkezlerinden köylere ve kırsal kesime sürülmüşlerdi. Bu durum, daha yüksek otoritelerin uzaktan sağladığı nispeten birörnek korumanın yerini küçük yerel soyluların sağladığı güvensiz bir durumun alması demekti.[204] 17. yüzyıl bir dönüm noktası oldu. Otuz Yıl Savaşları sırasında Avrupa'nın hemen her yanma dağılmış bu küçük ve önemsiz tefeciler, savaş lordlarının uzak diyarlardaki paralı askerlerinin her tür ihtiyacını sağladılar. Askerler bu küçük satıcılar sayesinde gittikleri her yerde erzak bulabildiler. Bu savaşlar, diğer sınıfların hiç ilgisini çekmeyen, halktan hiçbir yardım görmeyen, prenslerin yarı-feodal, az çok özel işlerinden ibaret kaldığı için, Yahudilerin statülerindeki ilerleme oldukça sınırlıydı ve gözle görülür değildi. Ama her feodal hanedanın Saray Yahudisinin muadili birilerine ihtiyacı olduğundan Saray Yahudilerinin de sayısı arttı.

Bu Saray Yahudileri soylu sınıfın üyeleri olarak, hiçbir merkezî otoriteyi temsile talip olmayan bu küçük feodal lordlara hizmet ettikleri sürece, toplumda sadece tek bir grubun bendeleriydiler. Çekip çevirdikleri mülk, borç verdikleri para, karşıladıkları ihtiyaçlar, hepsi de efendilerinin özel mülkü olarak görülmekteydi. O nedenle bu etkinlikler siyasî konulara katılmalarını sağlayamıyordu. İster nefret, ister kayırılma konusu olsun, Yahudiler önemli bir siyasî mesele haline gelemedi.

Ancak feodal lordun işlevi değişip bir prens ya da hükümdar haline geldiğinde, yanındaki Saray Yahudilerinin işlevleri de değişti. Çevrelerindeki değişikliklerle pek ilgilenmeyen, yabancı bir unsur olan Yahudiler, statülerinin yükseldiğinin farkına varan en son kişiler oldular. Yine özel işlerini yapmayı mümkün olduğunca sürdürdüler ve bağlılıkları, siyasî düşüncelerle ilgisi bulunmayan kişisel bir mesele olarak kaldı. Bağlılık, namus ve dürüstlük demekti; bir çatışmada taraf olmak ya da siyasî nedenlerle gösterilen bir sadakat değil. Orduya erzak sağlamak, giydirmek, yedirmek, paralı asker tutulması için borç vermek, sadece bir iş ortağının iyiliğini ve refahını gözetmek anlamına geliyordu.

Yahudilerle aristokratlar arasındaki bu ilişki tarzı, o zamana dek Yahudileri toplumdaki bir başka tabakaya bağlamış yegâne ilişkiydi. Bu ilişki 19. yüzyıl başlarında ortadan kalktığında, yeri doldurulamadı. Bu ilişkiden Yahudilere kalan, (Avusturya ve Fransa'da) aristokratik unvanlarla, yükselen burjuvaziye karşı Yahudilerle soyluluğu biraraya getiren bir çeşit malî ittifak oldu. Yahudilerin genel kurtuluşu gibi bir durum mevcut olmadığı sürece, bu [ittifakın] savı, Prusya ve Fransa'da belli bir makullük taşıyordu. Saray Yahudilerinin ayrıcalıkları aslında soyluluğun hak ve özgürlüklerini andırıyordu ve Yahudiler de en az aristokratlar kadar ayrıcalıklarını yitirmekten korkuyor ve eşitliğe karşı aynı savları ileri sürüyorlardı. Çoğu ayrıcalıklı Yahudiye küçük unvanların verildiği 18. yüzyılda ve Yahudi topluluklarıyla bağlarını yitirmiş zengin Yahudilerin yeni toplumsal statüler aradıkları ve aristokrasiyi örnek aldıkları

---

204 Bakınız Priebatsch, *a.g.e.*

18. yüzyılın başlarında bu makullük daha da büyüdü. Ancak, öncelikle soyluluğun gerilemekte olduğu, oysa Yahudilerin sürekli statü kazandığı son derece açık olduğu için ve aynı zamanda da aristokrasi özellikle Prusya'da antisemitik bir ideoloji yaratan ilk sınıf durumuna geldiğinden, bütün bunların pek bir önemi yoktu.

Yahudiler savaşta tedarikçi ve kralların hizmetkârlarıydılar, ama bizzat çatışmalara katılmadıkları gibi, kendilerinden böyle bir şey de beklenmiyordu. Bu çatışmalar ulusal savaşlar boyutuna vardığında Yahudiler hâlâ, önemleri ve yararları hiçbir ulusal davayla bağlı olmamaktan gelen uluslararası bir unsur olmayı sürdürdüler. Artık devlet bankeri değildiler ve savaşta tedarikçilik yapmıyorlardı (bir Yahudinin malî olarak desteklediği son savaş 1866 tarihli Prusya–Avusturya Savaşı'ydı. Bu savaşta Bismarck gerekli krediyi Prusya Parlamentosu'ndan almayı reddettiğinde, kendisine Bleichroeder yardım etmişti). Barış anlaşmalarının malî danışmanları ve yardımcıları olmuş, fazla düzenli ve belirgin olmasa da taraflar arasında haber getirir götürür olmuşlardı. Yahudi yardımı olmadan gerçekleştirilmiş en son barış anlaşması, Fransa ile diğer Kıta devletleri arasında yapılan Viyana Kongresi olmuştu. 1871'de Almanya ile Fransa arasındaki barış görüşmelerinde Bleichroe ier'in rolü, savaştaki yardımlarından çok daha önemliydi.[205] Rothschild'lerle olan bağlantıları sayesinde Bismarck ile Benjamin Disraeli arasında dolaylı bir haberleşme kanalı sağladığı 1870'lerin sonlarında ise çok daha önemli hizmetlerde bulunmuştur. Versay Barış Anlaşması, Yahudilerin danışman olarak belirgin bir rol oynadıkları son anlaşma idi. Ulusal sahnedeki ününü ve önemini uluslararası Yahudi bağlantısına borçlu olan son Yahudi, Weimar Cumhuriyeti'nin talihsiz Dışişleri Bakanı Walter Rathenau idi. Meslektaşlarından birinin dediği gibi, "uluslararası finans dünyasındaki saygınlığını ve dünyanın her yanındaki Yahudilerin desteğini,[14] uluslararası sahnede tanınmayan bu yeni cumhuriyetin bakanlarının emrine sunmasının" karşılığını yaşamıyla ödemişti.

Antisemitik hükümetlerin Yahudilerden ne savaş ekononomisinde ne de barışta yararlanmayacakları açıktır. Ama Yahudilerin uluslararası sahneden tasfiyesinin antisemitizmden daha genel ve derin bir anlamı vardı. Yahudilerden sadece gayrı ulusal bir unsur olarak yararlanıldığı için, ancak savaş sırasında herkes barış seçeneğini bilinçli olarak saklı tuttuğu sürece, bir anlaşmaya varılması ve *modus* vivendi'nin [geçici anlaşma] yeniden kurulması herkesin amacı olduğu müddetçe, Yahudilerin savaşta da barışta da bir değeri olabilirdi. Oysa "ya zafer ya da ölüm" tayin edici bir politika durumuna gelir gelmez ve düşmanın yok edilmesi savaşın fiili amacını oluşturmaya başladığında, Yahudilerden de artık herhangi bir yarar umulamaz oldu. Her ne kadar siyaset sahnesinden bu çekiliş, hatta grup yaşamının sönmesi, mutlaka Yahudilerin fiziksel olarak imhasını getirmese de, bu politika nereden bakılsa Yahudilerin kolektif varlıklarının yok olması anlamını taşıyordu. Mamafih, tıpkı İtalyan Yahudilerinin faşizm ırkçı yasalar çıkarmadan önce İtalyan Faşist Partisi'ne üye olmaları gibi, şayet Almanlar kadar kolaylıkla harekete katılmalarına izin verilmiş olsaydı

M Bakınız Walter Frank, "Walter Rathenau und die blonde Rasse", *Forschungen Zur Judenfrage,* Band IV, 1940. Nazi dönemindeki resmi görevine rağmen Frank, kullandığı

205 Yaşam öyküsünü yazan herkesin aktarmadan geçemediği bir anekdota göre, Bismarck Fransa'nın 1871'deki yenilgisinden hemen sonra şunları söylemiştir: "Her şeyden önce Bleichroeder'in Paris'e gitmesi, Yahudi dostlarıyla biraraya gelmesi ve bankerlerle konuyu (beş milyar tutarındaki savaş tazminatını) görüşmesi gerekmektedir". (Bakınız: Otto Joehlinger, *Bismarck und die Juden,* Berlin, 1921.)

kaynaklar ve yöntemler konusunda bir ölçüde özenini korumuştur. Bu makalede, *Israelitisches Familienblatt'da* (Hamburg, 6 Temmuz, 1922), Die Zeif'da (Haziran 1922) ve *Berliner Tageblatt'da* (31 Mayıs 1922) yer alan Rathenau hakkında yazılmış taziyeleri anmaktadır.

Alman Yahudilerinin de Nazi olacaklarına ilişkin sıkça tekrarlanan iddia, ancak yarı yarıya doğrudur. Bu sav, çevrelerinde hâkim olan psikolojiden büyük farklılık arzetmeyen Yahudi bireylerin psikolojileri için geçerlidir sadece. Tarihsel anlamda ise alenen yanlıştır. Antisemitizm olmadan da Nazizm, Yahudilerin Avrupa'daki varlığı açısından öldürücü bir darbe olurdu; ona rıza göstermek yalnızca Yahudi kökenli bireyler için değil, bir halk olarak Yahudiler için de intihar olurdu.

Son yüzyıllarda Avrupa Yahudiliğinin kaderini belirleyen ilk çelişkiye206, yani eşitlik ve (biçimsel olarak ve ayrıcalık maksadıyla bahşedilmiş eşitliğin ifade ettiği) ayrıcalık arasındaki çelişkiye*, bir ikinci çelişkiyi* daha eklemek gerekir: Uluslar sisteminde ansızın yaşanan çöküş, ulusal olmayan yegâne Avrupalı halk olan Yahudilere herkesten daha çok zarar vermişti. Bu durum ilk bakışta görüldüğü kadar paradoksal değildir. İster Robespierre'den Clemenceau'ya kadar ulusun Jakoben temsilcileri olsun, isterse Metternich'den Bismarck'a dek Orta Avrupa reaksiyoner (tutucu) hükümetlerinin temsilcileri olsun, hepsinde ortak bir özellik vardır: Hepsi de bütün içtenlikleriyle Avrupa'daki "güçler dengesi"nin üzerine titriyorlardı. Elbette her biri bu dengeyi kendi ülkelerinin yararına değiştirmeye çalışmıştır, ama ne kıtanın her yanında bir iktidar tekeli kurmayı, ne de komşularını toptan ortadan kaldırmayı hayal etmişlerdi. Onları bu kararsız dengenin çıkarma kullanan Yahudiler, Avrupa uluslarının ortak çıkarlarının bir tür simgesi durumundaydılar.

O nedenle Avrupalı halkların felaketi andıran yenilgilerinin, Yahudilerin başına gelen felaketle başlaması hiç de raslantı değildir. Avrupa'nın kararsız güçler dengesinin çözülmeye Yahudilerin tasfiyesiyle aynı anda başlamasını anlamak pek kolay, bu tasfiyenin olağandışı zalim bir milliyetçilikten ya da "eski önyargılar"ın vakitsiz canlanmasından daha fazla bir şeyler içerdiğini anlamak ise bir o kadar zor olmuştur. Felaket gelip çattığında Yahudilere, tarihleri ayrıksı yasalar izleyen ve o nedenle kaderleri genelleştirilemeyecek "özel bir vaka" olarak bakıldı. Avrupa dayanışmasının bu yıkılışı, aynı anda bütün Avrupa'daki Yahudi dayanışmasının yıkılışını da yansıtmaktaydı. Alman Yahudilerine yönelik zulüm başlatıldığında, diğer Avrupa ülkelerindeki Yahudiler de Alman Yahudilerinin, kaderleri kendilerininkine benzemesi mümkün olmayan b\r istisna oluşturduğunu keşfettiler. Aynı şekilde Alman Yahudiliği de çökmeden önce, her biri sahip oldukları temel insan haklarının - Birinci Dünya Savaşı'nın emektar askeri olmak, emekli asker çocuğu olmak, şehit bir babanın gururlu oğlu olmak gibi- özel ayrıcalıklarla korunabileceğine inanan ve bunu uman sayısız hizbe bölünmüştü. Öyle görünüyordu ki sanki Yahudi kökenli bütün bireylerin yok edilmesi, Yahudi halkının kendi içinde çözülmesi ve kansız bir yok edilme süreci tarafından öncelenmişti; sanki Yahudiler varlıklarım münhasıran başka halklara ve onların nefretine borçlu gibiydiler.

Yahudilerin, mevcut ya da büyüyen bir uluslar dünyasında, gayrı ulusal bir inter-Avrupalı unsur olmalarından dolayı Avrupa tarihine etkin bir biçimde girmiş olmaları, Yahudi tarihinin hâlâ en dokunaklı yanlarından biridir. Devlet bankerleri olarak yerine getirdikleri

---

206 Almanca kitapta: "çifte anlamlılık" - e.n.

işlevlerinden daha kalıcı ve daha temel olduğunu kanıtlamış olan bu rol, Yahudilerin sanat ve bilimlerdeki üretkenliğinin yeni modern tarzının maddî nedenlerinden biridir. Diğer kusurları ne olursa olsun, tamamen Avrupalı bir unsura gereksinim duyan ve ona müsamaha gösterebilen bir sistemin ve siyasî bir yapının yıkılışıyla kendi mahvoluşunun çakışmış olması, tarihsel bir adaletten başka nedir?

Son yüzyıllarda Yahudi tarihinde varlığından kuşku duyulmayan daha az çekici yanlara bakıp, tutarlı bir şekilde Avrupalı kalmış bu varlığın azametini unutmamak gerekir. "Yahudi Sorunu"nun bu yanının farkında olan birçok az Avrupalı yazar, Yahudilere özel bir yakınlık göstermeyip, bütün Avrupa'nın durumuna ilişkin tarafsız bir değerlendirmede bulunmuşlardır. Yahudilere düşmanlık beslemeyen ve Yahudilerin varlığında farklı uluslardan Avrupalılar arasında yararlı bir bağ gören yegâne 18. yüzyıl Fransız filozofu Diderot; Yahudilerin Fransız Devrimi ile kurtulmalarına tanıklık eden ve Fransız olmakla evrenselliklerini yitirdiklerini söyleyen Wilhelm von Humboldt;[207] ve son olarak Bismarck'ın Alman Reich'ından [imparatorluk] duyduğu tiksintinin, Yahudilerin Avrupa tarihinde oynadıkları rolün önemini doğru değerlendirmesini mümkün kıldığı ve [gerek garezin gerekse] ucuz filosemitizmin tuzaklarına düşmekten ya da "ilerlemeci" tutumlara iltifat etmekten alıkoyduğu "iyi Avrupalılık", deyişinin yaratıcısı Friedrich Nietzsche bunlar arasındaydı.

Yüzeysel bir fenomenin doğru tarifi olmakla birlikte, bu değerlendirme Yahudilerin aykırı siyasî tarihlerinde cisimleşmiş en ciddi paradoksa hakettiği değeri vermemektedir. Bütün Avrupalı halklar arasında Yahudiler, kendilerine ait bir devleti olmayan ve tam da bu nedenden dolayı neyi temsil ederlerse etsinler, hükümetlerle ve devletlerle müttefik olmaya son derece istekli ve uygun tek halktılar. Öte yandan Yahudilerin siyasî bir geleneği ve deneyimi bulunmuyordu; yeni rollerinin içerdiği bariz tehlikelerden ve güç olanaklarından ne kadar bihaberseler, toplum ile devlet arasındaki gerilimden de o kadar haberdardılar. Siyaset hakkında yok denecek kadar az bilgilerinin ya da geleneksel pratiklerinjn kaynağı, Roma İmparatorluğu'nda Romalı askerlerden gördükleri himaye ile Ortaçağ'da halka ve yerel yöneticilere karşı monarşinin ve kilise görevlilerinin uzaktan sağladığı korumaydı. Yahudiler bu deneyimlerinden otoritenin, özellikle de yüksek otoritenin kendilerini kayırdığı ve aşağı mevkilerdeki görevlilerin, özellikle de sıradan halkın kendileri için tehlike oluşturduğu sonucunu çıkarmışlardı. Kesin bir tarihsel gerçeği ifade eden, ama artık yeni koşullara karşılık gelmeyen bu önyargı, tıpkı Yahudi olmayanların Yahudiler hakkında taşıdıkları mukabil önyargılar gibi, Yahudilerin ezici bir çoğunluğunun yüreklerine yer etmişti ve bilinçsizce paylaşılmaktaydı.

Yahudiler ile hükümetler arasındaki bu ilişkinin tarihi, devrimci değişikliklerden sonra bile Yahudi bankerlerin bağlılıklarını bir hükümetten diğerine ne denli süratle değiştirdiklerine dair örneklerle doludur. 1848'de Fransız Rothschild'ın, önce Louis Philippe hükümetinin, sonra kısa ömürlü yeni Fransız Cumhuriyeti'nin ve tekrar III. Napolyon'un hizmetine koşması 24 saat bile almamıştı. Biraz daha yavaş seyretmekle beraber aynı süreç İkinci İmparatorlu-

207 Wilhelm von Humboldt, *Tagebûcher,* yayına hazırlayan Leitzmann, Berlin, 1916-1918, I, 475. —Büyük bir olasılıkla Diderot'un yazdığı *Encyclopedie,* 1751-1765, cilt IX'deki "Juif" maddesi: "Zamanımızda dağılmış durumda olan ... [Yahudiler] en uzak ülkeler arasında iletişim aygıtları haline gelmişlerdir. Bütün kısımlarını birleştirmek ve birarada tutmak için büyük bir binada gerek duyulan kirişler ve çiviler gibidirler".

ğun düşmesinde ve ardından Üçüncü Cumhuriyet'in kurulmasında da tekrarlandı. Almanya'da ise bu ani ve kolay değişmeler, 1918 Devrimi'nden sonra bir yandan Warburg'ların malî politikalarında, öte yandan Walter Rathenau'nun değişken siyasî emellerinde ifadesini bulmuştur.[208]

Bu tarz davranışlarda, "başarının başaramayacağı şey yoktur" şiarından hareket eden basmakalıp burjuva yargısından fazlası vardır.[209] Yahudiler sözcüğün sıradan anlamında burjuva olsaydılar, yeni işlevlerinin içerdiği devasa güç olanaklarını doğru bir biçimde değerlendirebilir ve antisemitiklerin her fırsatta onlara uygun gördüğü, hükümetler kurup ve yıkan hayalî bir gizli dünya gücü olma rolünü en azından oynamaya çalışırlardı. İktidar hakkında ne bilgisi ne de ilgisi olan Yahudilerin aklına, kendilerini savunma amaçlı ılımlı baskılarda bulunmaktan fazlası gelmedi. Bu emelsizlik, sonraları Yahudi banker ve işadamlarının daha asimile olmuş oğullarını derinden etkileyecekti. Bazıları, Disraeli gibi, ait olabilecekleri ama asla varolmamış gizli bir Yahudi toplumunun hayalini kurarlarken, daha fazla bilgi sahibi olan Rathenau gibi diğerleri de kendilerini, ne iktidar ne de toplumsal statü sahibi olan zengin tüccarlara karşı yarı antisemitik tiradlar atmaya kaptıracaklardı.

Yahudi olmayan devlet adamları da tarihçiler de bu masumiyeti [naifliği] asla tam anlayamadılar. Öte yandan Yahudi temsilcileri ve yazarları için iktidara kayıtsızlık öylesine olağan bir şeydi ki, kendilerine yöneltilen saçma vehimler karşısında şaşkınlıklarını gizleyemedikleri durumlar dışında, bu konuyu ağızlarına bile almamışlardır. Geçen yüzyılın devlet adamlarının anılarında, Londra'da veya Paris'te ya da Viyana'daki Rothschild'ler istemediği için savaşın olmayacağı izlenimini yaratan pek çok söze rastlanabilir. Hatta J.A. Hobson gibi temkinli ve güvenilir bir tarihçi bile 1905 yılının sonlarında şu sözleri söyleyebilmişti: "Rothschild ailesi ve avanesi yüz vermeyecek de bir Avrupa devleti büyük bir savaşı göze alabilecek ya da büyük bir devlet borcu kabul edilecek; buna kim inanır?"[210] Bu yanlış yargı, Metternich'in "Rothschild ailesi(nin) Fransa'da herhangi bir yabancı hükümetten daha büyük bir rol oynadığı"na ilişkin samimi inancı kadar ya da 1848'deki Avusturya Devrimi'nden kısa bir süre önce Viyanalı Rothschild'ler için kendinden emin bir şekilde yaptığı şu küçümseyici kehanet kadar gülünçtür: "Ben mahvolursam, siz de benimle birlikte mahvolursunuz". Meselenin gerçeği şudur: Rothschild'lerin de diğer Yahudi bankerler gibi, bırakalım uzaktan savaş telkininde bulunmak gibi tanımlı, belirgin bir amacı, Fransa'da ne yapmak istediklerine dair en ufak bir siyasî düşünceleri bile yoktu. Tersine diğer Yahudi benzerleri gibi Rothschild'ler de şu ya da bu hükümetle değil, daha ziyade hükümetlerle, otorite denen şeyle ittifak kurmuşlardır. Şayet o zaman ve daha sonra monarşik yönetimlerden yana belirgin bir tercihte bulunmuşlarsa, bunun nedeni sadece cumhuriyet hükümetlerinin, hiçbir zaman güvenemedikleri halkın iradesine çok daha büyük oranda

---

208 1921'de Weimar Cumhuriyeti'nin Dışişleri Bakanı ve Almanya'nın demokrasi yolundaki yeni iradesinin önde gelen temsilcilerinden biri olan Walter Rathenau, 1917 sonlannda "monarşiye olan inançlarının derinliği"nden söz etmişti. Buna göre ülkeye ancak "şansı yaver gitmiş bir sonradan görme" olmayan, "kutsanmış" biri yön verebilirdi. Bakınız, *Von kommenden Dingen,* 1917, s.247.

209 Ancak bu basmakalıp burjuva yargısının da unutulmaması gerekiyor. Şayet sadece kişisel güdüler ve davranış kalıpları ile ilgili bir mesele olsaydı, Rothschild ailesinin yöntemleri Yahudi olmayan meslektaşlarından çok farklı olmazdı. Örneğin Napolyon'un bankeri Quvrard, Napolyon'un Yüz Gün Savaşı'na malî yardımda bulunduktan hemen sonra hizmetini geri dönen Bourbon'lara sunmuştu.

210 J.H. Hobson, Imperialism, 1905. Değiştirilmemiş 1938 baskısının 57. sayfasında.

dayanıyor olmalarından duydukları haklı kuşkuydu.

Yahudilerin devlete ne denli derin bir inanç besledikleri ve Avrupa'daki mevcut koşullar hakkında nasıl da fantastik bir cehalet içinde bulundukları, epeydir geleceklerine ilişkin mantıklı korkular duyan Yahudilerin politikaya olan yeteneklerini bir defalığına sınamaya kalktıkları, Weimar Cumhuriyeti'nin son yıllarında iyice ortaya çıktı. Yahudi olmayan birkaç kişinin de yardımıyla daha terimlerde çelişki arzeden, "Devlet Partisi" (Staatspartei) adını verdikleri bir orta sınıf partisi kurdular. Siyasî ve toplumsal mücadelede kendilerini temsil edecek "partileri"nin bizzat devlet olması gerektiği gibi son derece naif bir kanaatleri vardı ve [böyle bir partinin ancak yarı-faşist bir parti olması gerekeceğini] asla sezemediler. Bu saygıdeğer ve şaşkın baylar partisi (bundan rahatsız bile olunsa) ancak ardında meşum güçlerin devleti ele geçirme planlarının bulunduğu bir sadakat görüntüsü olarak ciddiye alınabilirdi.

Yahudiler, devlet ile toplum arasındaki artan gerilimden tamamen bihaber oldukları gibi, aynı zamanda şartların kendilerini çatışmanın merkezine ittiğinin de farkına varan son kişilerdi. O nedenle antisemitizmi nasıl değerlendireceklerini asla bilemediler ya da daha ziyade toplumsal ayrımın siyasî bir sava dönüştüğü anı asla göremediler. Yüzyıldan fazla bir zamandır antisemitizm, [umutsuzca aynşmış kamuoyunun] ansızın üzerinde hemfikir olacağı şey haline gelinceye kadar, hemen hemen bütün Avrupa ülkelerindeki neredeyse bütün toplumsal tabakalar içinde yavaş yavaş, tedricen yer etmişti. Bu sürecin basit bir gelişme yasası vardı: Toplumun devletle bir şekilde çatışmaya girmiş her sınıfı, devleti temsil eder görünen yegâne toplumsal sınıf Yahudiler olduğundan, antisemitik olmuştu. Ve antisemitik propagandaya karşı neredeyse bağışıklığı olduğunu kanıtlayan tek sınıf, sınıf mücadelesine gömülmüş ve Marksist tarih açıklamasıyla donanmış olduğundan devletle değil, toplumun bir başka sınıfıyla, Yahudilerin kesinlikle temsil etmediği ve asla önemli bir parçasını oluşturmadığı burjuvaziyle doğrudan çatışmaya girmiş işçilerdi.

18. yüzyıl dönümünde bazı ülkelerde Yahudilerin siyasî bakımdan kurtulmaları ile Orta ve Batı Avrupa'da konunun tartışılmaya başlanması her şeyden önce devlete karşı tutumlarında belirgin bir değişiklik yaratmıştı. Bu değişiklik bir ölçüde Rothschild'lerin yükselişinde anlatımını bulmuştu. Diğer ülkelerin Saray Yahudileriyle uluslararası ilişkileri sayesinde belli bir prense ya da hükümete hizmet etmekle artık yetinmeyip, uluslararasılaşmaya ve Almanya'da, Fransa'da, Büyük Britanya'da, İtalya'da ve Avusturya'daki hükümetlere eşzamanlı olarak hizmet etmeye karar verdiklerinde, tam gelişmiş ilk devlet bankerleri olan bu Saray Yahudilerinin yeni politikası da belli oldu. Daha önceleri bir örneği olmayan ve büyük ölçüde Rothschild'lerden kaynaklanan bu süreç, eşitlikle birlikte bu ülkelerde yaşayan Yahudilerin ulusallaşmalarına yol açma ve tam da Yahudi bankerlerin üzerine dayandıkları inter-Avrupalı üstünlükleri yok etme tehdidini içeren gerçek kurtuluşun yaratacağı tehlikelere karşı bir tepkiydi. Ailenin kurucusu yaşlı Meyer Amschel Rothschild, Yahudilerin inter-Avrupalı statülerinin artık güvenlikte olmadığını ve bu benzersiz uluslararası konumu kendi ailesi içinde gerçekleştirmekten başkasının elinden gelemeyeceğini gördü. Kendince Yahudilerin kurtuluşunun yaratacağı can sıkıcı sorunlardan ustaca sıyrılmanın yolunu, Avrupa'nın beş mal! merkezine -Frankfurt, Paris, Londra, Napoli ve Viyana- beş oğlunu yerleştirmekte buldu.[211]

---

[211] Kız çocukların ve kocalarının aile yasaları uyarınca ailenin iş yaşamından tasfiye edilmiş olmaları

Roths'child'ler göz kamaştırıcı meslek yaşamlarına, zamanının önde gelen tefecilerinden olan ve onlara iş yaşamının inceliklerini öğretip, pek çok müşteri kazandıran Hessen Prensi'nin yanında maliye memuru olarak başlamışlardı. 19. yüzyıl başlarında kent halkının yaklaşık yüzde 10'unu Yahudilerin oluşturduğu ve asla bir sürgünle karşılaşmadığı yegâne büyük merkez olan Frankfurt'ta yaşıyor olmaları, Rothschild'ler için büyük bir şanstı. İşe, bir prensin ya da bir Özgür Kent'in yargılarına bağlı olmadan, Viyana'daki İmparatorun doğrudan otoritesi altında Saray Yahudisi olarak başladılar. Bu sayede Ortaçağ'da Yahudi statüsüne tanınmış bütün imtiyazları kendi zamanlarındaki imtiyazlarla birleştirdiler. Kendilerine benzeyen Saray Yahudileri ile karşılaştırıldığında soyluluğa ya da diğer mahalli otoritelere bağımlılıkları çok daha azdı. Ailenin bundan sonraki mal! faaliyetleri, biriktirdikleri olağanüstü servet (servet sözü az kalır) ve 19. yüzyılın başlarından itibaren edindikleri simgesel ün, yeterince bilinmektedir.[212] Ingilizlerin Kıta devletlerine yaptığı yardımların neredeyse yarısının ellerinden geçtiği Napolyon Savaşları'nın -1811'den 1816'ya kadar- son yıllarında büyük iş hayatının sahnesine çıktılar. Napolyon'un yenilmesinden sonra, kıtanın her yanında devlet aygıtlarının yeniden düzenlenmesi ve malî yapıların Bank of England modeline göre oluşturulması için borç para ihtiyacı doğduğunda, Rothschild'ler devlet borçları konusunda neredeyse bir tekel haline geldiler. Bu durum üç kuşak sürdü. Bu zaman zarfında Yahudi olsun olmasın bütün rakiplerini bozguna uğratmayı başardılar. Capefigue'nin dediği gibi,[213] "Rothschild Ailesi, Kutsal İttifakın başveznedarı haline geldi".

Rothschild ailesinin uluslararası bir boyut kazanması ve çok kısa bir zamanda diğer bütün Yahudi bankerlerin üzerine çıkması, Yahudilerin iç yapısını bütünüyle değiştirdi. Benzersiz bir fırsattan yararlanabilecek kadar kurnaz Yahudilerin, bir insanın yaşam süresi içinde zenginliğin doruğuna çıkıp sonra da yoksulluk batağına batması; bu Yahudilerin uzaktaki Yahudi cemaatlere hâmilik ve ricacılık ettikleri zamanlar dışında, bu kaderin bir bütün olarak Yahudilerin ortak yazgılarının yanından bile geçmemesi; servet sahibi tefecilerin sayısı ya da tek tek Saray Yahudilerinin nüfuzları ne olursa olsun, toplu olarak özel ayrıcalıklara sahip ve toplu olarak özel hizmetler sunan belirgin bir Yahudi grubunun varlığına ilişkin hiçbir işaretin olmaması -bütün bunlar planlanmamış, düzenlenmemiş, raslantısal gelişmelerdi. Yahudi sermayesinin büyük bir yüzdesinin devlet ekonomisinin kanallarına yönlendirilmesini mümkün ve zorunlu kılanın ve bu sayede Orta ve Batı Avrupa Yahudiliğinin yeni bir inter-Avrupalılık bağı kazanması için doğal bir temel sağlayan etkenin, Rothschild'ın devlet borçları üzerinde kurduğu tekel olduğuna kuşku yoktur. 17. ve 18. yüzyıllarda farklı ülkelerden tek tek Yahudiler arasında varolan düzensiz ilişkiler, bütün önemli Avrupa kentlerinde fiziki olarak varolan, Yahudi halkının bütün kesimleriyle sürekli temas halinde bulunan ve örgütlenme için gerekli bütün bilgi ve fırsatlara tamamen sahip tek bir şirketin

---

Rothschild'lerin güçlerinin kaynaklarım gayet iyi bildiklerini göstermektedir. 1871'den sonra kızların Yahudi olmayan aristokratlarla evlenmelerine izin verildi, hatta buna özendirildiler de; erkek torunlar sadece Yahudi kızlarla ve mümkünse aile üyeleriyle (ki ilk kuşakta bu genel bir durumdu) evlenebiliyorlardı.

212 Özellikle bakınız: Egon Cesar Conte Corti, *The Rise of the House of Rothschild,* New York, 1927.

213 Capefigue, *a g e.*

dağıttığı fırsatlar tarafından düzene sokulmuştu.[214]

Rothschild ailesinin Yahudi dünyasındaki bu istisnai konumu, belli bir ölçüde dinsel ve manevî geleneğin kadim bağlarını ikame ediyordu. Bu gelenek Batı kültürünün etkisi altında yavaş yavaş gevşemeye uğramış ve bu durum ilk kez Yahudi halkının varlığını tehdit etmeye başlamıştı. Dış dünyanın gözünde tek başına bu aile, ulus-devletler ve ulusal olarak örgütlenmiş halkların oluşturduğu dünyada Yahudi enternasyonalizminin mevcut gerçekliğinin bir simgesi haline gelmişti. Gerçekten de şu fantastik "Yahudi dünya devleti" tasavvuru için, aralarında sık sık vuku bulan çatışmaların aralarındaki çıkar dayanışmasını bir kez bile olsun sarsmadığı en az üç farklı devletle (Fransa, Avusturya ve İngiltere) yakın işbirliği içinde, her yerde seçkinliğini muhafaza eden, beş farklı ülkeden ulusal grupları içinde barındıran [beş kardeşin beş ayrı milliyette devlet bankeri olduğu] bu aileden daha iyi bir kanıt nerede bulunabilirdi?

Yahudilerin -başka halkların tersine- kan ve aile gibi daha yakın bağlarla birbirlerine bağlandığı yolundaki halk inancının kaynağı, büyük oranda, Yahudi halkının neredeyse bütün ekonomik ve siyasî önemini şahsında toplayan bu aile olmuştur. Yahudi sorunuyla hiçbir ilgisi olmayan sebeplerden dolayı ırk sorunları siyaset sahnesine çıktığında, Yahudilerin, halkları kan bağları ve aile özellikleriyle tanımlayan bütün ideolojilere ve öğretilere tamtamına uyması mukadder bir sonuçtu.

Ancak Yahudi halkına ilişkin bu imgenin açıklanmasında, daha az raslantısal nitelik taşıyan bir başka olgu daha vardır. Yahudi halkının kendini korumasında aile, soyluluk haricinde hiçbir Batılı siyasî ya da toplumsal bünyede görülmeyen bir rol oynamıştır. Aile, Yahudilerin asimilasyona ve çözülmeye karşı direnmelerini sağlayan en inatçı, en başeğmez unsurlar arasında yer almaktaydı. Çökmekte olan Avrupa soyluluğunun evlilik ve hane ile ilgili yasalarını perçinlemesi gibi, Batı Yahudiliğinde-de manevî ve dinsel çözülme yüzyıllarında aile bilinci son derece artmıştı. Mesihçi kefarete ilişkin eski umuttan ve geleneksel âdetlerin oluşturduğu sağlam zeminden yoksun olan Batı Yahudiliği, yabancı ve çoğu düşman bir çevrede bekasını sağlamak zorunda olduğunun iyice farkına varmıştı. Aile ortamını bir tür son mevzi gibi görmeye ve kendi grup üyelerine sanki büyük bir ailenin üyeleriymiş gibi bakmaya başlamışlardı. Başka bir deyişle Yahudi halkını kan bağlarının birleştirdiği bir aile olarak resmeden antisemitik imgenin, Yahudilerin kendilerini görüş tarzlarıyla ortak yanları bulunmaktadır.

19. yüzyılda antisemitizmin doğuşunda ve sürekli yükselmesinde bu durum'önemli bir etkendi. Belli bir ülkede, belli bir tarihsel anda hangi halk kesiminin antisemitik olacağı, onları devletle şiddetli bir çatışmaya sokan genel koşullara bağlıydı. Ama tekrar tekrar kendiliğinden yeniden üretilen savlar ve imgeler arasındaki bu dikkat çekici benzerliğin, çarpıttıkları hakikat ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktaydı. Yahudilerin daima uluslararası bir ticarî örgütlenme; her yerde aynı çıkarlara sahip dünya ölçeğinde bir aile şirketi; bütün hükümetleri bir gölge oyununa döndüren, tacın gerisinde ipleri tutan gizli güç olarak gösterildiklerini görüyoruz. Devletin iktidar güçleriyle yakın ilişkilerinden ötürü Yahudiler, şaşmaz bir biçimde iktidarla özdeşleştirilmişlerdi ve toplumdan uzak durup, yakın aile

214 Rothschild'lerin kendi iş ilişkilerinde yararlandığı Yahudi sermayesinin boyutlarını ve Yahudi bankerler üzerindeki denetimlerinin ne ölçülere vardığını kestirmek asla mümkün olamamıştır. Aile, arşivlerinde hiçbir bilimsel çalışma yapılmasına izin vermemiştir.

çevresi etrafında toplaştıklarından, hep güçlerini bütün toplumsal yapıları yıkmaya çalışmakta kullandıklarından kuşku duyulmuştur.

İLK ANTİSEMİTİZM

Çoğu zaman unutulsa da, Yahudi karşıtı hissiyatın, ancak büyük bir siyasî sorunla birleştirildiğinde ya da Yahudilerin bir grup olarak çıkarları toplumdaki büyük bir sınıfla açık bir çatışmaya girdiğinde siyasî bir anlam ve önem kazandığı açıktır. Polonya ve Romanya'da karmaşık sınıf şartları halkta Yahudilere karşı şiddetli bir nefretin doğmasına yol açmışsa da, Orta ve Batı Avrupa ülkelerinden bildiğimiz kadarıyla modern antisemitizmin sebepleri ekonomik olmaktan ziyade siyasîydi. Hükümetlerin toprak sorununu çözmekteki ve köylüleri özgürleştirerek ulus-devlete asgari bir eşitlik kazandırmaktaki aczlerinden dolayı bu ülkelerde feodal aristokrasi sadece siyasî başatlığım sürdürmekle kalmadı, aynı zamanda normal bir orta sınıfın doğmasını da engellemeyi başardı. Nüfusça büyük ve diğer her bakımdan zayıf durumda bulunan bu ülkelerdeki Yahudiler, çoğu dükkân sahibi ve tüccar olduklarından ve bir grup olarak büyük toprak sahipleri ile mülksüz sınıflar arasında yer aldıklarından, orta sınıfın işlevlerinden bazılarını yerine getirmekteydiler. Ancak küçük mülk sahipleri kapitalist ekonomide olduğu gibi feodal ekonomide de varolabilirler. Başka yerlerde olduğu gibi burada da Yahudiler sanayi kapitalizmi çizgisinde bir gelişme gösteremediler ya da bunu istemediler. Bunun sonucu olarak faaliyetlerinin net getirisi, [büyük yoksullukları yanında] elverişli bir üretim sisteminden yoksun, dağılmış, parçalanmış, verimsiz bir tüketim örgütlenmesi oldu. Bu beklentiyi karşılayacak yetenekten yoksun olmakla birlikte sanki ekonomik ilerlemeyi sağlayabilecek yegâne kimseler olarak görüldüklerinden, Yahudilerin konumu olağan bir kapitalist gelişme için engel oluşturmaktaydı. Dışardan bakıldığında Yahudilerin çıkarlarının, olağan şaftlarda içinden bir orta sınıfın çıkabileceği halk kesimleriyle çatışma halinde olduğu düşünülüyordu. Öte yandan hükümetler, soyluluğu ve büyük toprak sahiplerini ortadan kaldırmadan bir orta sınıfın gelişmesini yarı gönüllü bir biçimde özendirmeye çalıştılar. Yegâne ciddi icraatları - kısmen kamuoyuna verilmiş bir ödün, kısmen de Yahudilerin hâlâ feodal düzenin bir parçası olmasından dolayı- Yahudilerin ekonomik olarak devreden çıkartılması oldu. Yüzyıllardır soyluluk ile köylülük arasında aracı olmuşlardı; şimdi ise üretici işlevlerde bulunmayan bir orta sınıfı oluşturmaktaydılar ve aslında sanayileşme ile kapitalistleşme arasında yer alan unsurlardan biriydiler.[215] Ancak Yahudi Kitleler Sorunu'nun özünü [özellikle] Yahudilerin kendileri [için] oluşturmakla birlikte Doğu Avrupa'daki bu koşulların bağlamımız açısından fazla bir önemi yoktur. [Pogromlara yol açtılar, ama bütün halkın yok edilmesi girişimlerine değil.] Yahudilere karşı her yerde duyulan nefret, yeni çağda geri ülkelerle ilgili bir meseleydi ve sonra bazı durumlarda öyle salgınlaştı ki, hiç kimseyi siyasal olarak birbirinden ayırt edemeyeceği için siyasal örgütlerce de kullanılabilir olmaktan çıktı.

Modern antisemitizm ilk olarak Napolyon'un 1807'de yenilmesinden hemen sonra, "Reformcular"m siyasal yapıyı, soyluların ayrıcalıklarını yitirmelerine ve orta sınıfların gelişmelerinin önündeki engellerin kalkıp, özgürlüklerini kazanmalarına yol açacak şekilde değiştirdikleri dönemde, Prusya'da patlak verdi. "Yukarıdan bir devrim" olan bu reform, Prusya'nın aydınlanmış despotizminin yarı feodal yapısını, nihaî evresi 1871 Alman Reich'ı

---

215 James Parkes, *The Emergence of the Jew*islı Problem, 1878-1939, 1946, IV ve VI. bölümlerinde tarafsız bir biçimde bu koşullan kısaca ele almaktadır.

olan az çok modern bir ulus devlet haline dönüştürmüştü.

Dönemin Berlinli bankerlerinin çoğu Yahudi olmakla birlikte, Prusya reformları onlardan hatırı sayılır bir malî destek görmüş değildi. Prusyalı reformcuların Yahudi kurtuluşuna duydukları içten yakınlık ve taraftarlık, bütün yurttaşlara tanınan yeni eşitliğin, ayrıcalıkların kaldırılmasının ve serbest ticaretin yürürlüğe konmasının bir neticesiydi. Özel bir takım amaçlar yüzünden Yahudilerin Yahudi olarak kalmalarıyla ilgilenmiyorlardı. Eşitlik halinde "Yahudilerin varolmaktan çıkacakları" savma verecekleri karşılık her zaman için şu olmuştu: "Bırakınız çıksınlar. Onlardan yalnızca iyi birer yurttaş olmalarını isteyen bir hükümet için bu neden bir sorun olsun ki?"[216] Üstelik kurtuluş nispeten zararsızdı, zira Prusya büyük miktarda yoksul Yahudinin yaşadığı doğu eyaletlerini henüz kaybetmişti. 1812 tarihli kurtuluş beratı sadece çoğu sivil hakkın kendilerine zaten bir ayrıcalık olarak tanındığı ve ayrıcalıkların kaldırılması yüzünden sivil statülerinde ciddi bir kayıp yaşayacak olan zengin ve faydalı Yahudi gruplarını ilgilendirmekteydi. Bu gruplar açısından kurtuluş, statükonun genel anlamda yasal olarak olumlanmasından başkaca bir anlam taşımıyordu.

Ancak Prusyalı reformcuların Yahudilere duyduğu yakınlık, genel siyasî emellerinin mantıksal bir sonucu olmaktan öteydi. Yaklaşık onyıl sonra, yükselen antisemitizm dalgasının ortalarında Wilhelm von Humboldt, "aslında toplu olarak Yahudileri severim; ama tek tek benden uzak olsunlar"[217] derken, Yahudi bireyleri kayıran ancak Yahudilere hor bakan hâkim tavra açıkça ters düşüyordu. Gerçek bir demokrat olan Humboldt, bireylere ayrıcalıklar tanımayı değil, baskı altındaki bir halkı özgürleştirmeyi istiyordu. Ama bu görüş de, 18. yüzyıl boyunca ekseriyetle Yahudilerin daha iyi koşullarda yaşamaları ve eğitimlerinin düzeltilmesi için ısrarlı davranmış eski Prusya hükümet görevlilerinin geleneğinde yer almaktaydı. Bu desteklerinin kaynağı sadece ekonomik ya da devletle ilgili nedenlerden gelmiyordu; tamamen farklı sebepler yüzünden de olsa toplumsal kuruluşun dışında ama devlet alanı içinde yer alan bu yegâne toplumsal sınıfa duydukları doğal yakınlığın da bunda payı vardı. Devlete bağlılığı aşılayan, yönetimdeki değişikliklerden etkilenmeyen ve sınıf bağlarını kopartan bir memuriyet eğitimi, Prusya devletinin önde gelen başarılarından biri olmuştur. Bu devlet görevlileri, 18. yüzyıl Prusya'sında tayin edici bir grup oluşturmaktaydılar ve reformcuların gerçek selefleriydiler; her ne kadar Viyana Konferansı'ndan sonra aristokrasi üzerindeki etkilerinin büyük bölümünü yitirmiş olsalar da bütün bir 19. yüzyıl boyunca devlet aygıtının omurgasını oluşturmaya devam ettiler.[218]

Reformcuların tutumu sayesinde, özellikle de 1812 tarihli kurtuluş beratı ile devletin Yahudilere olan özel ilgisi garip bir şekilde yüzeye çıktı. Yahudilerin yararlılıklarına ilişkin o eski içten kabulün (Prusya Kralı II. Friederich, [Yahudilerin] toplu halde din değiştireceklerini duyduğunda endişeyle "böyle bir şeytanlık yapmayacaklarını umarım" demişti)[219] yerinde yeller esiyordu. Kurtuluş bir ilke adına veriliyordu ve Yahudilerin sunduğu hizmetlere

216 Christian Wilhelm Dohm, *Über die bürgerliche Verbesserung,* Berlin ve Stettin, 1781,1, 174.

217 *Wilhelm* und Caroline von Humboldt in ihren Briefen, *Berlin, 1900, V, 236.*

218 Başka ülkelerde özde farklı olmayan bu devlet görevlilerine ilişkin mükemmel bir tarif için bakınız; Henri Pirenne, *A History of Europe from the Invasions to the XVI Century,* Londra, 1939, s. 361-362: **"Kendilerini hakir gören büyük soyluların ayrıcalıklarına dönük sınıfsal önyargılar ve husumet duymadan ... onlar eliyle herkesten üstün olduğunu söyleyen, herkesin gücüne boyun eğmesini isteyen Kral değil, anonim monarşiydi".**

219 *Bakınız: K/eines* Jahrbuch des Nützlichen und Angenehmen fûr Israeliten, *1847.*

yapılacak herhangi bir atıf, dönemin zihniyetine göre bir küfür olurdu. İlgili herkes tarafından gayet iyi bilinmekle beraber kurtuluşa götürecek özel koşullar sanki büyük ve korkunç **bir** sırmış gibi saklanmaktaydı. Öte yandan bu berat, feodal **bir** devletten bundan böyle hiçbir özel ayrıcalığın yer almayacağı bir ulus-devlete ve ulusal topluma doğru yaşanan değişimin, son ve bir anlamda en parlak kazanımı olarak görülüyordu.

Ansızın ve beklenmedik bir biçimde patlak veren antisemitizm, bu gelişmelerden en sert darbeyi yiyen sınıf olan aristokrasinin doğal olarak gösterdiği sert tepkilerden biriydi. Aristokrasinin en seçkin sözcülerinden olan Ludwig von der Manvitz (muhafazakâr ideolojinin önde gelen kurucularındandı) hükümete verdiği uzun bir dilekçede, bu durumda özel ayrıcalıklara sahip yegâne grubun Yahudiler olduğunu ve “eski heybetli Prusya monarşisinin yeni moda bir Yahudi devletine dönüştüğü”nü belirtti. Bu siyasî saldırıya, Berlin [seçkin] toplumunun çehresini neredeyse bir gecede değiştiren toplumsal bir boykot eşlik etti. Çünkü aristokratlar Yahudilerle yakın toplumsal ilişkiler kurmuş ilk gruptu ve yüzyıl dönümünde kısa bir süre için de olsa gerçekten karma bir toplumun biraraya geldiği, evsahipliğini Yahudilerin yaptığı ünlü salon toplantıları düzenlemişlerdi. Bu önyargısızlığın bir ölçüde, [Ortaçağ’da şehirlerden sürülmelerinden beri] yegâne fırsatını ekonomik olarak üretken olmayan ve önemsiz, fakat sırtlarını bunlara dayayarak yaşama eğiliminde olan kimseler açısından toplumsal olarak önemli borçlar vermekte bulmuş Yahudi tefecilerin sunduğu hizmetlerin bir sonucu olduğu doğrudur. Buna rağmen Yahudilerin daha büyük malî olanaklarıyla mutlak monarşiler, özel tefeciliği ve tek tek küçük Saray Yahudilerini rafa kaldırdığında bile bu ilişkinin varlığını sürdürmesi dikkate değerdir. Soyluların böylesine değerli bir acil yardım kaynağını yitirmekten duyacağı doğal küskünlük, onların Yahudilerden nefret etmek yerine zengin bir Yahudi kızıyla evlenmeyi istemelerine neden olmuştu.

Aristokratik antisemitizm, Yahudilerle soylular arasındaki daha yakın bir temasın ürünü olarak çıkmış da değildi. Tersine her ikisi de orta sınıfların yeni değerlerine karşı, son derece benzer kaynaklardan beslenen içgüdüsel bir itirazı paylaşıyorlardı. Soylu ailelerde olduğu gibi Yahudilerde de birey her şeyden önce ailenin bir üyesi olarak kabul edilirdi; görevleri her şeyden önce bireysel yaşamın ve önemin ötesindeki ailesi tarafından belirlenirdi. Her iki grup da gayrı milli ve inter-Avrupalıydı ve her biri diğerinin yaşam tarzını anlıyordu: Ulusal sadakat, hemen bütün Avrupa sathına yayılmış olan bir aileye olan bağlılığın yanında ikincil-di. Geçmiş ve gelecek kuşaklar zinciri içinde bugünün önemsiz bir halkadan başka bir şey olmadığım düşünüyorlardı. Yahudi karşıtı liberal yazarlar ilkeler arasındaki bu tuhaf benzerliği göremeyerek, soyluluktan kurtulmaya önce Yahudilerden kurtulmakla başlanabileceği sonucunu çıkardılar. Bunun nedeni malî bağlantıları değil, her iki grubun da liberal orta sınıfların, doğum, aile ve miras anlayışlarına karşı yürüttükleri savaşta kullandıkları “doğuştan kişilik sahibi olmak”, “özsaygı ideolojisi” gibi kavramların geliş-mesinin önünde birer engel gibi görülmeleriydi.

[Tam da onu Yahudilerle benzer kılan] bu etkenler, aristokratların her konuda antisemitik siyasî savlar geliştirmelerini son derece anlamlı kılmaktadır. Aristokrasinin eşitlikçi ulus-devletin açıkça karşısında olduğu bir durumda ne ekonomik bağların ne de toplumsal mahremiyetin bir ağırlığı vardı. Toplumsal olarak devlete yönelik saldırılarda Yahudiler yönetimle özdeşleştiriliyordu; ekonomik ve toplumsal bakımdan reformların gerçek meyvasını toplayanlar orta sınıflar oldu. Siyasî açıdan ise sert suçlamalara maruz kaldılar ve eski kibirli mesafeliliklerinin ceremesini çektiler.

Kutsal İttifakın uzun barışçıl reaksiyon yıllarında, Prusya soyluluğunun devlet üzerindeki etkisinin büyük bölümünü yeniden kazandığı ve hatta geçici olarak, 18. yüzyıldakinden fazla önem kazandığı Viyana Konferansı sonrasında, aristokratik antisemitizm de fazlaca siyasî anlam taşımayan ılımlı bir ayrımcılık sergilemeye başladı.[220] Aynı anda romantik aydınların da desteğiyle muhafazakârlık, Almanya'da Yahudilere karşı son derece karakteristik ve ustalıkla düzenlenmiş ikili bir tutum alan siyasî ideolojilerden biri olarak gelişti. Bu andan sonra muhafazakâr savlarla bezenmiş olan ulus-devlet, ihtiyaç duyduğu ve istediği Yahudilerle gerek duymadığı ve istemediği Yahudiler arasına bir ayrım çizgisi çekti. Devletin özünde Hıristiyan bir nitelik taşıdığı bahanesiyle -oysa aydınlanmış despotlar için bu [varsayımdan] daha yabancı ne olabilirdi!-, bankerlere ve işadamlarına zarar vermeden, yükselen Yahudi entelijensiyaya karşı açıktan bir ayrımcılık gütmek mümkün oldu. Kamu görevlerinden dışlamak suretiyle üniversiteleri Yahudilere kapatmaya çalışan bu tarz ayrımcılığın şöyle bir çifte üstünlüğü vardı: Bir yandan ulus-devletin özel hizmetlere eşitlikten daha fazla değer verdiğini gösteriyordu, ama öte yandan da görünürde devlete hiçbir faydası olmayan, hatta büyük bir olasılıkla toplum tarafından asimde edilecek olan yeni bir Yahudi grubunun doğmasını engelliyor ya da en azından bu doğumu geciktiriyordu.[221] Seksenlerde, Bismarck Yahudileri Stoecker'in antisemitik propagandalarına karşı korumak için hayli ter döktüğü sıralarda, ***expressis verbis*** [açıkça bu kelimelerle] "çıkarları devlet kurumlarmm muhafazasına yakından bağlıparalı Yahudiler"e yapılan saldırılara itirazı olduğunu ve Prusyalı bir banker olan dostu Bleichroeder'in zengin Yahudilere değil, ama genelde (tepeden baktığı) Yahudilere yönelik saldırılardan şikâyetçi olmadığını söylemişti.[222]

Bir yandan hükümet görevlilerinin Yahudilere eşitlik (özellikle meslekî eşitlik) verilmesine karşı itirazları ya da sonraları Yahudilerin basındaki etkilerinden şikâyetlenmeleri ile öte yandan samimiyetle "Yahudilerin her bakımdan iyi olmalarını istemeleri"[223] arasındaki bu görünür ikilik, başlangıçta reformcuların gösterdiği şevkle karşılaştırıldığında devletin çıkarlarına çok daha uygun düşmekteydi. Her şeyden önce Viyana Konferansı, yüzyıllardır yoksul Yahudilerin yaşadığı eyaletleri Prusya'ya yeniden kazandırdı ve Fransız Devrimi'nin ve İnsan Hakları'nın hayalini kuran bir avuç aydın dışında kimse bu insanlara -zaten yitirecekleri bir eşitlik için yaygara edecek son kimseler olan- zengin din kardeşleriyle aynı statüyü

---

220 Prusya Yönetimi 1847'de Vereinigte Landtag'a [Birleşik Meclis'e) yeni bir kurtuluş yasası sunduğunda yüksek aristokrasinin neredeyse bütün üyeleri Yahudilerin tam kurtuluşundan yana çıktılar. Bakınız 1. Elbogen, *Geschichte der Juden* in *Deutschland,* Berlin, 1935, s.244.

221 Prusya krallarının, Yahudi âdetlerinin ve dini ritüellerinin en tam şekilde korunmasıyla bu denli yakından ilgilenmelerinin nedeni buydu. 1823'de 111. Fri- ederich Wilhelm "en ufak yenileşme [hareketlerini bile]" yasakladı. Ardılı IV. Friederich Wilhelm de açıkça şunu söyledi: "Devletin, Yahudiler ile krallığın diğer sakinleri arasında karışmayı kolaylaştıracak hiçbir şey yapmaması gerekmektedir". Elbogen, *a.g.e.,* s. 223, 234.

222 Kultusminister [Kültür Bakanı] v. Puttkammer'e, Ekim 1880'de yazılan bir mektuptan. Aynı zamanda bakınız: Herbert von Bismarck'ın, Tîedemann'a gönderdiği Kasım 1880 tarihli mektup. Her iki mektup da şu kitapta yer almaktadır: VValter Frank, *Hofprediger Adolf Stoecker und die christlich-soziale Bewegung,* 1928, s. 304, 305.

223 August Varnhagen, İV Friederich Wilhelm'in bir sözünü şöyle yorumlamaktadır: "Krala, Yahudilerle ilgili ne düşündüğü sorulduğunda, verdiği cevap şu oldu: 'onların her bakımdan iyi olmalarını istiyorum, ama kendilerim Yahudi olarak hissetmelerini istiyorum'. Bu sözcükler, pek çok şeyin anahtarıdır". *Ta-gebücher,* Leipzig, 1861, II, 113.

tanımayı düşünmedi.[224] "Yahudilerin kurtuluşu için alınacak her hukukî ya da siyasî kararın zorunlu olarak Yahudilerin sivil ve toplumsal durumlarında bir gerilemeye ve bozulmaya yol açacağını" herkes gibi onlar da biliyordu.[225] Ve yine güçlerinin, Yahudi toplulukları içinde sahip oldukları saygınlığa ve konumlarına bağlı olduğunu herkesten daha iyi biliyorlardı. Bu yüzden "kendi etkilerini daha arttıracak, Yahudi yoldaşlarınınsa toplum içindeki izole edilmiş konumlarını [bu ayrılığın dinlerinin bir parçası olduğu savıyla -Arendt] sürdürmelerini sağlayacak" bir politikadan başkasını benimsemeleri hemen hemen olanaksız gibiydi. "Neden? ... Çünkü diğerleri onlara çok daha fazla bağımlı olmalıydılar ki adamlarımız olarak onlar da iktidarda bulunanlar tarafından kullanılabilsinler."[226] Ve kurtuluşun Yahudi kitleler için ilk kez tamamlanmış bir olgu haline geldiği 20. yüzyılda ayrıcalıklı Yahudilerin gücünün ortadan kalktığı görüldü.

Böylelikle güçlü Yahudiler ile devlet arasında mükemmel bir çıkar uyumu kuruldu. Zengin Yahudiler, Yahudi yoldaşları üzerinde denetim kurmayı ve Yahudi olmayan toplumdan ayrı durmalarını istiyorlardı ve bunu başardılar; devlet ise zengin Yahudilere karşı izlediği hayırsever politikasını, Yahudi entelijensiyaya karşı yasal ayrımcılık ile devletin Hıristiyan özüyle ilgili muhafazakâr kuramda ifadesini bulan toplumsal ayrımcılık politikasıyla birleştirdi.

Soyluluk arasında antisemitizm siyasî sonuçlar yaratmadan varlığını sürdürür ve Kutsal İttifak yıllarında ivmesini süratle yitirirken, liberaller ve radikal aydınlar Viyana Konferansı'nın hemen ardından yeni bir hareket vücuda getirdiler. Kıta Avrupa'sında Metternich'in polis rejimine karşı yükselen liberal itiraz ile reaksiyoner Prusya yönetimini hedefleyen sert saldırılar, derhal antisemitik bir feverana ve sürüyle Yahudi karşıtı broşürün piyasaya sürülmesine neden oldu. Yönetime karşı muhalefetlerinde asilzade Marwitz'in onyıl önceki muhalefetinden çok daha az dürüst ve samimi oldukları kesin olan [bu ajitatörler], hükümetten çok Yahudilere saldırdılar. Esas olarak fırsat eşitliğiyle ilgilenen ve çoğu, kamu görevlerine girme olanaklarını sınırlayan aristokratik ayrıcalıkların yeniden canlanmasına kızan bu kişiler, "kardeşimiz" olan tek tek Yahudiler ile bir grup olarak Yahudiler arasında bir ayrımın varlığını tartışmaya açtılar. Ve bu ayrım o tarihten sonra solcu antisemitizmin nişanesi haline geldi. Hükümetin Yahudileri ayrı bir grup olarak neden ve nasıl koruyup kolladığını tam olarak anlamamış olsalar da, [devlet ile Yahudiler arasında] belli bir siyasî ilişkinin varlığım ve Yahudi sorununun tek tek Yahudilerle ve hoşgörüyle ilgili bir sorun olmanın ötesinde bir sorun olduğunu yeterince iyi biliyorlardı. **"Devlet içinde devlet", "ulus içinde ulus" gibi yeni milliyetçi ifadeler uydurdular.** Bunlar ilkin kesinlikle yanlış ifadelerdi, zira Yahudilerin kendilerine ait siyasî emelleri olmadığı gibi, devlete koşulsuz bağlılık

---

224 Yahudi kurtuluşunun, Yahudi temsilcilerinin istekleri hilafına gerçekleştirilmesi zorunluluğu 18. yüzyılda herkesin bildiği bir şeydi. Mirabeau 1789'da Ulusal Meclis'in önünde şöyle diyordu: "Beyler, Yahudiler yurttaş olmayı istemediklerinden mi onları yurttaş ilan etmiyorsunuz? Kurmak istediğiniz gibi bir yönetimde bütün herkesin insan olması gerekir; insan olmayan ya da olmayı reddeden herkesi kovmanız gerekir". 19. yüzyıl başlarındaki Alman Yahudilerinin tutumu şu eserde dile getirilmektedir: J.M. Jost, *Neuere Geschichte der Israeliten,* 1815-1845, Berlin, 1846, Cilt 10.

225 Adam Mueller (bakınız: *Ausgewaeh|te Abhandlungen,* yayma hazırlayan J. Ba- xa, 1921, s. 215), 1815'de Mettemich'e gönderilen bir mektupta.

226 H.E.G. Paulus, Die jûdische Nationalabsonderung nach Ursprung, Folgen und Besserunggsmitteln, *1831.*

gösteren yegâne grup onlardı. İkincisi Yahudiler yarı sağcıydılar, çünkü siyasî değil ama toplumsal bir yapı olarak alındığında Yahudiler gerçekten de ulus içinde ayrı bir grup oluşturmaktaydılar.[227]

Avusturya ve Fransa'da olmasa da Prusya'da bu radikal antisemitizmin ömrü çok kısa oldu ve soyluluk arasında boy atan erken dönem antisemitizmi gibi sonuçsuz kaldı. Sonraki yirmi yıl zarfında radikaller, giderek ekonomik bakımdan yükselmekte olan orta sınıfların Almanya'nın her yanındaki kurultaylarında Yahudilerin kurtulmasından ve siyasi eşitliğin gerçekleştirilmesinden yana yaygaralar kopartan liberalizm tarafından soğuruldular. Ancak çoğunlukla ve haksız bir biçimde antisemitik olmakla228 suçlanmış olan genç Karl Marx'ın ünlü Yahudi karşıtı yazılarında da etkisi farkedilebilecek belli bir kuramsal hatta edebi gele-nek oluştu. Kendisi de bir Yahudi olan Karl Marx'ın Yahudi karşıtı radikallerle aynı şekilde yazabilmiş olması olsa olsa bu tarz Yahudi karşıtı savların kemale ermiş bir antisemitizmle ne denli az ortak yanı olduğunu gösterir. Yahudi biri olarak Marx'ın "Yahudilik" hakkındaki bu savlardan duyduğu rahatsızlık, örneğin Alman olarak Nietzsche'nin Almanya aleyhtarı kendi savlarından duyduğu rahatsızlıktan fazla değildi. Marx'ın sonraki yıllarda Yahudi sorunu üzerine bir daha hiç yazmadığı ya da görüş bildirmediği doğrudur; ama bunun, düşüncesinde temel bir değişikliğe yorulması zordur. Toplum içinde bir fenomen olarak sadece sınıf mücadelesiyle, [yani] Yahudilerin ne emek alıcısı ne de emek satıcısı sıfatıyla içinde yer almadığı kapitalist üretimin sorunlarıyla meşgul olması ve siyasî sorunları düpedüz ihmal etmesi Marx'ın devlet yapısını, dolayısıyla da Yahudilerin rolünü ele almasını önlemiştir. Marksizmin Almanya'daki emekçi hareketi üzerindeki güçlü etkisi ise, Alman devrimci hareketlerinin Yahudi karşıtı hissiyatın belirtilerini çok az taşımasının başlıca nedenleri arasındadır.[229] Aslında Yahudiler dönemin toplumsal mücadeleleri açısından ya hiç ya da çok az önem taşımışlardır.

Modern antisemitik hareketin başlangıç tarihi, her yerde 19. yüzyılın son üçte birlik bölümüne tekabül eder. Almanya'da hemen hiç beklenmedik bir şekilde bir kez daha soy-luluk içinde başgöstermişti. 1871'den sonra Prusya monarşisinin tam gelişkin bir ulus-devlete dönüşmesi, soyluluğun bir kere dahîf devlete muhalefet etmesine yol açmıştı. Alman Reich'ın gerçek kurucusu olan Bismarck, başbakan olmasından sonra da Yahudilerle yakın temasını korumuştu. Yönetimdeki feodal artıkların çoğunu temizleme girişimi ve bunda kısmen de olsa başarı sağlaması, kaçınılmaz olarak aristokrasiyle çatışmaya girmesine neden olmuştu; Bismarck'a, ya Bleichroeder'in masum bir kurbanı ya da paralı adamı diye saldırıyorlardı. Aslında ilişki tam tersiydi; Bleichroeder'in, Bismarck'ın son derece saygıdeğer, yüksek ücretli bir ajanı olduğuna hiç kuşku yoktur.[230]

---

227 19. yüzyıldaki Alman antisemitizmine ilişkin açık ve güvenilir bir izahat için bakınız: Waldemar Gurian, "Modern Almanya'da Antisemitizm* Essays on Anti-Semitism, yayına hazırlayan K.S.Pinson, 1946.

228 Almanca baskıda: "kendinden nefret etmekle" - e.n.

229 Biraz önem taşıyan yegâne solcu Alman antisemitiği, karmaşık bir biçimde doğalcı bir "Yahudi ırkı" açıklaması yapan E. Duehring'di. Di e *Judenfrage ah Frage der Rassenschâdlichkeit für* Existenz, *Sitte und Cultur der Völker mit einer weltgeschichtlichen Antwort,* 1880.

230 Bismarck'a yönelik antisemitik saldırılar hakkında bakınız: Kurt Wawrzinek, "Die Entstehung der deutschen Antisemitenparteien. 1873-1890". *Historische Studien,* sayı 168, 1927.

[Antisemitizm bir siyasal hareket olarak başından itibaren Avrupa çapında bir olaydı.] 19. yüzyılın son

Ne var ki feodal aristokrasi hâlâ kamuoyunu etkileyebilecek kadar güçlü olsa da, kendi başına 80'lerdeki gibi gerçek bir antisemitik hareket başlatacak kadar güçlü ve önemli değildi. Alt orta sınıftan bir ana babanın oğlu olan sözcüleri Saray Vaizi Stoecker'e muhafazakâr çıkarları savunma konusunda ihsan edilen yeteneklerin, yaklaşık elli yıl önce muhafazakâr ideolojinin temel inançlarım dile getiren selefi romantik aydınlardan çok daha az olduğu kesindi. Üstelik Stoecker antisemitik propogandamn yararlarım pratik ya da kuramsal düşüncelerle değil, raslantı eseri, büyük bir demagojik ilhamın yardımıyla, aksi halde boş kalacak olan salonları doldurmakta son derece işlevsel olduğunu keşfettiğinde gördü. Ama bu ani başarısını anlayamamakla kalmadı, bir saray vaizi ve gerek kraliyet ailesinin gerekse hükümetin bir memuru olarak bundan layıkıyla yararlanabilecek bir konumda da değildi. Coşkulu dinleyenleri, alt orta sınıftan kimseler, küçük dükkân sahipleri, tüccarlar, artisanlar ve miadı geçmiş zanaatkârlardan oluşmaktaydı. Ve bu insanların Yahudi karşıtı hissiyatları, henüz sadece devletle olan çatışmalarından kaynaklanmıyor olmanın yanında, salt bununla da sınırlı olmayacaktı.

İLK ANTİSEMİTİK PARTİLER

Ancak soyluların, hükümet görevlilerinin ve Yahudilerin arkasında, vaadedilen kârlara inanılmaz kayıpların karşılık geldiği bu fantastik yatırımlara bulaşmış bir başka halk grubu daha bulunmaktaydı. Bu grup esas olarak şimdi ansızın antisemitizme çark etmiş alt orta sınıflardan meydana gelmekteydi: küçük tasarruflarını tehlikeye atmış ve onulmaz bir yıkıma uğramışlardı. [Başkaları için spekülasyon ateşi ve oyunculuk hevesi geçerliyken, bunlar, ahmaklıkla damgalanmaması gereken ve anlaşılır nedenleri olan safdilliklerinin kurbanı olmuşlardı]. Ülke içinde kapitalist genişleme küçük mülk sahiplerini giderek daha çok tasfiye etme eğilimi göstermekteydi. Sahip oldukları küçük tasarruflarını süratle artırmak onlar için bir ölüm kalım sorunu haline gelmişti, çünkü tümüyle kaybetmeleri işten bile değildi. Burjuvaziye doğru tırmanmayı başaramazlarsa boğazlarına dek proleteryaya batacaklarının farkına varmışlardı. Genel refahla geçen onyıllar (her ne kadar eğilimini değiştiremediyse de) bu gelişmeyi o denli yavaşlatmıştı ki, vaktinden önce paniğe girdikleri düşünülebilirdi. Ancak alt orta sınıfların duyduğu korku, tamamen Marx'ın hızla çözülüşlerine ilişkin öngörüsüne denk düşüyordu.

Alt orta sınıflar ya da küçük burjuvazi, rekabeti yasadışı sayan kapalı bir sistem tarafından yaşamın tehlikelerine karşı yüzyıllardır korunmuş, son kertede devletin himayesi altındaki zanaatkar ve esnaf loncalarının torunlarıydı. Bunun sonucunda talihsizliklerinden, kamu otoritelerinin tanıdığı bütün özel koruma ve ayrıcalıklardan onları yoksun kılarak rekabetçi bir toplumun zorluklarına maruz bırakan Manchester sistemini sorumlu görüyorlardı. O nedenle güç durumlara karşı kendilerine siper olmakla kalmayıp, ailelerinden miras kalan meslekleri ve işleri sürdürmelerini de sağlayacağını umdukları "refah devleti" için ilk

---

yirmi yılında aynı anda antisemitizmin Almanya, Avusturya ve Fransa'da ciddi bir siyasî etken olarak ortaya çıkmasından önce, esas olarak sermayenin aşırı üretiminden kaynaklanan bir dizi malî skandal patlak vermişti. Çok geçmeden Fransa'da parlamento üyelerinin çoğu ve inanılmaz sayıda hükümet görevlisi kendini bu dolabın ve rüşvet çarkının içinde buluverdi. Üçüncü Cumhuriyet varlığının ilk onyıllarında yitirdiği saygınlığını bir daha asla kazanamadı. Avusturya ve Almanya'da ise bu işten en fazla lekelenen kesimlerin başında aristokrasi geliyordu. Bu üç ülkede de Yahudiler sadece aracıydılar; hileli Panama İşi'nden ve Kuruluş Dolandırıcılığı'ndan kalıcı bir biçimde zengin olmuş bir tek Yahudi ailesi bulmak mümkün değildi.

sızlananlar bu kimselerdi. Yahudilerin her mesleğe girebiliyor olması serbest ticaret yüzyılının önde gelen niteliklerinden biri olduğu için, Yahudilerin -hakikatle hiçbir ilgisi bulunmamakla beraber- "denenmiş Manchester sistemini ifrata vardıran"ların[231] temsilcileri olarak görülmeleri neredeyse tabiî bir durumdu.

Hükümetten yardım umanların ya da kerametler üzerine kumar oynayanların bankerlerin oldukça şaibeli yardımlarını kabul etmek zorunda kalmaları, ilk kez, burjuvaziye saldırıyı zaman zaman Yahudilere yönelik bir saldırıyla birleştiren bazı muhafazakâr yazarlarda rastladığımız bu oldukça türevsel küskünlük duygusu için büyük bir uyarıcı oldu. Bir işçi için büyük sanayici ne ise, küçük dükkân sahibinin gözünde de bir banker aynı türden bir sömürücüydü. Ama kendi deneyimlerinden öğrenmiş ve Marksizmin ekonomik yaşamla ilgili eğitiminden geçmiş Avrupalı işçiler, kapitalistin onları bir yandan sömürmek öte yandan üretme fırsatı sunmak gibi çifte bir işlevi yerine getirdiğini bilmelerine karşın; küçük dükkân sahibi, onu toplumsal ve ekonomik yazgısı hakkında aydınlatacak kimseyi bulamadı. Durumu işçininkinden daha da kötüydü ve kendi deneyimlerine dayanarak, fabrikatörün tersine dükkân sahibinin işiyle hiçbir ilgisi olmayan bankerleri asalak ve sessiz bir ortak gibi görüyordu. Şunu anlamak zor değildir: Parasını sadece ve doğrudan daha fazla para kazanmak için kullanan biri, kazancını uzun ve karışık bir üretim sürecinden sağlayan birinden daha nefretliktir. O vakitler çok darda kalmadığı sürece kimse borç para istemediğinden (hele hele küçük tüccarlar hiç istemiyorlardı), bankerler de işgücünü ve üretici kapasiteyi sömüren kimseler gibi değil, bahtsızlığın ve yoksulluğun istismarcıları gibi görünmüşlerdir.

Bankerlerin çoğu Yahudiydi, daha da önemlisi genel banker çehresi, tarihsel nedenlerden dolayı tamamen Yahudi çizgiler taşıyordu. Bu yüzden solcu alt orta sınıf hareketi ve banka sermayesine yönelik bütün propaganda öyle ya da böyle antisemitik bir nitelik kazandı. Bu gelişmenin sanayi Almanya'sında pek fazla bir önemi olmadı, ama Fransa'da ve biraz daha az ölçüde Avusturya'da etkili oldu. Bir an için sanki Yahudiler, ilk kez bir başka sınıfla, devletin karışmadığı doğrudan bir çatışma içine girmiş gibi görünüyorlardı. Hükümetin işlevinin az çok rakip sınıfların üzerinde bir hakem konumuyla tanımlandığı ulus-devlet çerçevesi içinde böyle bir çatışma, tehlikeli de olsa, Yahudilerin durumunu olağanlaştırmak gibi bir olasılık taşıyabilirdi.

Ancak çok geçmeden bu sosyo-ekonomik unsura uzun vadede çok daha uğursuz olduğunu kanıtlamış bir başka unsur daha eklenmiştir. Yahudilerin banker olarak konumları, mallan karşılığı küçük insanlara verdikleri borçlara değil, esas olarak devlet istikrazlarına dayanmaktaydı. Küçük borçlar, bu yolla kendilerini daha zengin ve şerefli din kardeşlerinin daha vaadkâr meslek yaşamlarına hazırlayan küçük yoldaşlara bırakılmıştı. Alt orta sınıfların Yahudilere duyduğu toplumsal küskünlük son derece tahripkâr bir siyasî unsura dönüşmüştü, çünkü bu insanların Yahudilere karşı duydukları nefretin kendilerini siyasî iktidara götürecek yolda işe yarayacağı umuluyordu. Öte yandan toplumsal ve ekonomik nefret, siyasî savı o zamana dek tamamen yoksun olduğu sürükleyici bir şiddetle perçinledi.

Bir zamanlar Friedrich Engels, zamanın antisemitik hareketinin başını soyluların çektiğini ve küçük burjuva ayaktakımının uluyan koroyu oluşturduğunu söylemişti. Bu sözler sadece

---

231 Otto Glagau, *Der Bankrott des Nationalliberalismus urıd die Reaktion,* Berlin, 1878. Aynı yazarın 1876'da yayımlanan *Der Boersen und Gruendungsschwindel,* adlı kitabı, dönemin en bilinen antisemitik risalelerindendir.

Almanya için değil, Avusturya Hıristiyan Sosyalizmi ve Fransa'daki Dreyfus aleyhtarları için de doğrudur. Bütün bu örneklerde umutsuzca son mücadelesini vermekte olan aristokrasi, Hıristiyanlığın silahlarıyla liberalizmle savaşma bahanesi arkasında, kilisenin muhafazakâr güçleriyle -Avusturya ve Fransa'da Katolik Kilisesi, Almanya'da Protestan Kilisesi- ittifak kurmaya çalışmıştı. Ayaktakımı, durumlarını sağlamlaştırmalarını ve seslerinin daha gür çıkmasını sağlayan bir araçtı sadece. Ayaktakımını ne örgütleyebildiler ne de bunu yapmayı istediler; amaçlarına ulaşır ulaşmaz da onlardan kurtulacaklardı. Ama halkın geniş kesimlerini harekete geçirmekte antisemitik sloganların son derece etkili olduğunu gördüler.

Almanya'da ilk antisemitik partileri Saray Vaizi Stoecker'in takipçileri kur[a]madı. Antisemitik sloganların çağrısı farkedilir edilmez, radikal antisemitikler Stoecker'in "Berlin Hareketi"nden ayrılarak, hükümetle topyekûn bir mücadeleye girdiler ve Reichstag'daki temsilcileriyle, bütün büyük ülke içi meselelerde en büyük muhalefet partisi olan Sosyal Demokratlarla beraber oy kullanan bir dizi küçük parti kurdular. Eski güçlerle uzlaşmaya dayalı başlangıçtaki ittifaktan süratle kurtuldular;[232] Parlamentonun ilk antisemitik üyesi olan Boeckel sandalyesini, "Junkerler ve Yahudiler" yani toprakların büyük bölümüne sahip soylular ve kredi için bağımlı oldukları Yahudiler karşısında savunduğu köylülerin oylarına borçluydu.

İlk antisemitik partiler küçük olmakla birlikte diğer partilerden hemen ayırt ediliyorlardı. Öteki partilerin yanı sıra birer parti değil, "partilerüstü" parti olmak gibi özgün bir iddiaları vardı. Sınıflar ve partiler üzerine oturan ulus-devlette, bütün partilerin ve sınıfların üzerinde olmak, bütün olarak ulusu temsil etmek savı sadece devlete ve hükümete ait olagelmişti. Partiler, vekilleriyle kendilerine oy veren insanların çıkarlarını temsil eden gruplar olarak görülüyordu. Bundan zımnen şu anlaşılmaktaydı: yönetimin işi, iktidar için mücadele etseler bile, çatışan çıkarlar ile bu çıkarların temsilcileri arasında denge kurmaktır. Antisemitik partilerin "partilerüstü" olma iddiası, bütün ulusu temsil etme, tek başına iktidar olma, devlet aygıtını zaptetme, kendilerini devlet yerine koyma yolundaki emellerinin açıkça ilanıydı. Öte yandan bir parti biçiminde örgütlendiklerinden, parti olarak devlet iktidarını istedikleri, dolayısıyla [ulusal egemenliği tekelleştirecekleri de] açıktı.

Ulus-devletin siyasî yapısı, artık siyasî iktidarı tek başına kullanabilecek hiçbir grubun olmadığı bir sırada ortaya çıktı. Bu nedenle artık toplumsal ve ekonomik etkenlere dayanmayan gerçek iktidarı hükümet üstlendi. Toplumsal koşullarda radikal bir değişiklik yaratmak için mücadele eden devrimci hareketler, bu üst siyasî otoriteyi asla doğrudan hedef almamışlardır. Sadece burjuvazinin gücünü ve devlet üzerindeki etkisini değiştirmekle ilgiliydiler, o nedenle ulusun müşterek çıkarlarının sözkonusu olduğu varsayılan dış meselelerde hükümetin yol göstericiliğine razı olmuşlardır. Oysa antisemitik grupların sayısız programı daha en başından esas olarak dış meselelerle ilgiliydi; devrimci itkileri toplumsal bir sınıftan çok yönetime karşı yöneltilmişti ve gerçekte bir parti örgütlenmesi aracılığıyla ulus-devletin siyasî örüntüsünü yok etmeyi amaçlıyorlardı.

Bir partinin partilerüstü olma iddiasının antisemitizmin ötesinde, içerdiği başka önemli şeyler de vardır. Şayet tek sorun Yahudilerden kurtulmak olsaydı, Fritsch'in ilk antisemitik

232 Bakınız: Wawrzinek, *a.g.e.* Bütün bu olayların, özellikle Saray Vaizi Stoecker konusunda bilgilendirici bir izahatı Frank'ın a.g.e.'inde bulmak mümkündür.

kongrelerinden birinde[233] yaptığı, yeni bir parti yaratmak değil, sonunda bütün mevcut partiler Yahudilere düşman oluncaya kadar antisemitizmi yaymak doğrutusundaki önerisinin çok daha hızlı netice vermesi mümkün olabilirdi. Ama bilindiği gibi Fritsch'in önerisi kaale alınmadı, çünkü o zamanlar antisemitizm zaten sadece Yahudileri değil, ulus- devletin siyasî yapısını da tasfiye etmenin bir aracı haline gelmişti.

Antisemitik partilerin bu iddiasının emperyalizmin ilk evreleriyle çakışması ve gerek Büyük Britanya'da antisemitizmden azade gerekse Kıtanın büyük ölçüde antisemitik panmilliyetçilik hareketlerinin belli eğilimlerinde tam karşılığını bulmuş olması da bir raslantı değildi.[234] Bu yeni eğilimler sadece Almanya'da doğrudan antisemitizmden doğmuştur ve antisemitik partiler, hepsi de parti gruplarının üstünde ve onlardan öte bir şey olduklarını iddia eden Alldeutscher Verband [Tüm Alman Birliği] ve benzeri arı emperyalist grupların oluşumunu öncelemiş ve bu oluşumdan sonra da varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Etkili bir antisemitizmden yoksun -antisemitik partilerin şarlatanlıklarından uzak duran ve bu yüzden sanki ilk bakışta nihaî zafer için şansı çok daha yüksek gibi görünen- benzer oluşumların, antisemitik hareket tarafından yutulması ya da tasfiye edilmesi meselenin önemi açısından iyi bir göstergedir. Antisemitiklerin tek başına egemenlik iddialarının Yahudilerin zaten başarmış olduğu şeyden bir farkı bulunmadığına inançları, antisemitiklere iç politikayla ilgili bir programa sahip olma üstünlüğü veriyordu ve koşullar siyasî iktidarı kazanmak için toplumsal mücadele alanına girmeyi gerektiriyordu. Yahudilere karşı mücadelelerinin, işçilerin burjuvaziye karşı savaşımlarından farksız olduğunu göstermeyi başardılar. Şöyle bir üstünlükleri vardı: Hükümetlerin ardındaki gizli güç olduğuna inanılan Yahudilere saldırmakla, devlete de açıkça saldırabiliyorlardı. Oysa Yahudilere karşı ılımlı ve tali bir nitelik taşıyan soğukluklarıyla emperyalist gruplar dönemin önemli toplumsal mücadeleleriyle asla bir bağ kuramamışlardır.

Yeni antisemitik partilerin son derece önemli ikinci özelliği de, Avrupa'daki bütün antisemitik grupların, o günkü milliyetçi sloganlara açıkça ters düşmeyi göze alarak uluslarüstü bir örgütlenmeye girişmeleriydi. Bu uluslarüstü unsuru devreye sokmakla, sadece ulus üzerinde siyasî egemenliği amaçlamakla kalmadıklarını, "uluslarüstü" bir inter-Avrupalı yönetimin kurulması yönünde yürümeyi tasarladıklarını da açıkça gösteriyorlardı.[235] Bu ikinci devrimci unsur, statükodan kökten bir kopuş anlamına geliyordu; kısmen geleneksel alışkanlıklardan, kısmen de bilinçli olarak yalan söylediklerinden ve antisemitikler propagandalarında reaksiyoner partilerin dilini kullandıklarından bu olgu ekseriyetle gözardı edilmiştir.

Yahudilere has varoluş koşulları ile antisemitik grupların ideolojileri arasındaki yakın ilişki, partilerüstü bir partinin yaratılması ile karşılaştırıldığında, uluslarüstü bir grubun oluşturulmasında kendini çok daha açık bir biçimde belli etmektedir. Yahudiler, ulusallaşmış bir

233 Bu öneri, Deutsche Antisemitiche Vereinigung'un [Alman Antisemitik Birliği] kurulduğu Cassel'de 1886'da yapılmıştır.

234 "Partilerüstü partiler" ile panmilliyetçilik hareketlerine ilişkin geniş bir değerlendirme için, Totalitarizmin Kaynaklarındaki "Emperyalizm" başlıklı 2. cildinde yer alan "Kıta Avrupa'sında Emperyalizm: Pan Hareketler" başlıklı bölüme bakınız.

235 tik uluslararası Yahudi karşıtı kongre, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'dan gelen 3000 delegeyle 1882'de Dresden'de toplandı. Tartışmalar sırasında Stoecker, bir yıl sonra Chemnitz'de buluşan ve Alliance Antijuive Univer- selle'yi kuran radikal unsurlarca yenilgiye uğratıldı. Bu toplantı ve konferanslarla, program ve tartışmalarla ilgili iyi bir izahatı Wawrzinek, *a.g.e.*'inde bulmak mümkündür.

Avrupa'daki yegâne inter-Avrupalı unsurdu, bu kesin. Eğer bütün uluslann siyasî kaderinin gizli manipülatörleri olduğu varsayılan kimselere karşı mücadele edeceklerse, düşmanlarının da aynı ilkeye göre örgütlenmeleri gerektiği son derece mantıklı görünmekteydi.

Bu savın bir propaganda olarak ikna edici niteliği açıksa da, uluslarüstü antisemitizmin başarısı daha genel mütalaalara bağlıydı. Geçen yüzyılın sonunda bile, özellikle de Fransa-Prusya Savaşı'ndan sonra giderek daha çok insan, artık yeni ekonomik meydan okumalara yeterli yanıt veremeyeceği için Avrupa'nın ulusal temelde örgütlenmesinin miadının dolduğunu düşünmekteydi. Bu hissiyat, uluslararası sosyalizme (ki daha sonra bu sefer onun tarafından pekiştirilecekti) güçlü bir dayanak oluşturmuştu. Kitlelerde, Avrupa'nın her yanında aynı çıkarların sözkonusu olduğu kanısı yayılmaktaydı.[236] Uluslararası sosyalist örgütler dış politikayla ilgili her konuda (yani, enternasyonalizmlerinin sınamadan geçeceği sorunlarda) edilgen ve ilgisiz bir tavrı sürdürürlerken, antisemitikler işe dış politika sorunlarıyla başladılar, hatta ülke sorunlarının uluslarüstü bir temelde çözümünü vaadettiler. İdeolojiler yüzeydeki değerlerine göre alınmayıp, her partinin gerçek programına daha yakından bakılırsa, ülke meseleleriyle daha yakından ilgilenen sosyalistlerin, antisemitiklere nazaran ulus-devlete çok daha iyi uydukları görülecektir.

Elbette bu, sosyalistlerin enternasyonalist inançlarında samimi olmadıkları anlamına gelmez. Aksine, geçerken belirtelim, ulusal devletlerin sınırlarım yatay kesen sınıf çıkarlarının keşfi, daha güçlü ve daha eski bir keşiftir. Ama sınıf mücadelesinin her şeyi içeren bir öneme haiz olduğu bilincidir ki sosyalistlerin Fransız Devrimi'nin işçi partilerine bıraktığı ve onları tek başına açık seçik bir siyasî kuram oluşturmaya götürmüş bu mirası ihmal etmelerine sebep oldu. Sosyalistler, başlangıçta yer alan, hepsi de insanlık ailesine ait "uluslar arasında bir ulus" düşüncesini zımnen hep saklı tuttular, ama bu düşünceyi, egemen devletlerin oluşturduğu bir dünyada işlerliği olan bir kavram haline dönüştürecek bir yolu asla bulamadılar. Sonuçta sosyalistlerin enternasyonalizmi, hepsinin paylaştığı kişisel bir inanç olarak kaldı ve ulusal egemenliğe duydukları sağlıklı ilgisizlik, dış politikaya karşı hiç de sağlıklı ve gerçekçi olmayan bir kayıtsızlığa dönüştü. Soldaki partiler ilke olarak ulus-devletlere değil, sadece ulus-devletin ulusal egemenlik yanma karşı olduklarından; üstelik, bütün baskı altındaki halkların ulusal özgürlüğünü ve bağımsızlığını bir ölçüde varsayan, bütün ulusların eşit temelde nihaî bütünleşmesini amaçlayan federalist yapılarla ilgili umutları pek açık seçik olmadığından, yayılmacı fantazilere ve başka halkları yok etme düşüncesine kapılmayan yegâne grup olarak, ancak ulus-devlet çerçevesi içinde hareket edebildiler ve hatta ulus-devletin toplumsal ve siyasî yapılarının çökmeye yüz tuttuğu bir sırada boy verebildiler.

Antisemitiklerin uluslarüstücülüğü ise uluslararası örgütlenme sorununa tam tersi bir noktadan yaklaşmaktaydı. Amaçları, yerli malı bütün ulusal yapıları ortadan kaldıracak hâkim bir üstyapı oluşturmaktı. Kendi uluslarının siyasî yapısını yok etmeye hazırlanırken bile hiper milliyetçi bir konuşma tarzına düşkünlükleri vardı, çünkü ılımlılıktan uzak fetih aşkıyla kabile milliyetçiliği, ulus-devletin ve onun egemenliğinin dar ve mütevazi sınırlarını açmaya

236 Uluslararası işçi hareketi dayanışması, olabildiğince inter-Avrupalı bir yapıda olmuştur. Bu hareketlerin dış politikaya karşı kayıtsızlıktan, gerek etkin bir şekilde katıldıkları gerekse mücadele ettikleri, ülkelerinin çağdaş emperyalist politikalarına karşı bir tür öz savunmaydı. Ekonomik çıkarlar sözkonusu olduğunda, sadece kapitalistlerin ve bankerlerin değil Fransa, İngiltere ya da Flaman ülkesindeki herkesin, imparatorluklarının yıkılmakta olduğuna ilişkin kanaatleri tamdı.

zorlayan başlıca güçlerden biriydi.[237] Şovenist propaganda etkili oldukça, kamuoyunu, evrensel bir iktidar tekeli ve şiddet araçlarıyla ulusal ayrımlar gütmeden yönetecek uluslarüstü bir üstyapının zorunluluğuna ikna etmek de kolaylaşıyordu.

Yahudi halkının özel inter-Avrupalı durumunun, en az uluslarüstücülerin meşum oyunlarına olduğu kadar sosyalist federalizmin de amaçlarına hizmet edebileceğine ilişkin en ufak bir kuşku yoktur. Fakat sosyalistler sınıf mücadelesiyle öylesine ilgili ve kendilerine miras kalan kavramlann siyasî sonuçları konusunda öylesine ihmalkârdılar ki siyasî bir etken olarak Yahudilerin farkına ancak tam gelişmiş bir antisemitizmle ülke sahnesinde ciddi bir rakip olarak karşılaştıklarında vardılar. O zaman da zaten Yahudi meselesini kendi kuramlarına katmak için hiçbir hazırlıkları olmadığı gibi, aslında bu soruna temas etmekten korktular. Diğer uluslararası meselelerde olduğu gibi burada da alanı, o zamanlar dünya sorunlarının yanıtlarını bilen yegâne kimseler olarak sunmayı başarmış olan uluslarüstücülere bıraktılar.

70'lerde yaşanan malî dalaverelerin etkisi yüzyılın dönümünde duyulmaya başlanmış ve genel refah ve mutluluk çağı, özellikle Almanya'da, 80'lerin zamansız ajitasyonlarına son vermişti. Bu sonun sadece geçici bir duraklama olduğunu, yatıştınlamamış bütün siyasî nefret duygularıyla birlikte çözülmemiş bütün siyasî sorunların Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra zor ve şiddet bakımından ikiye katlanacağını kimse tahmin bile edemezdi. İlk başarılarının ardından Almanya'daki antisemitik partiler yeniden önemsizleştiler; önderleri, kamuoyunu kısa bir süre heyecana garkettikten sonra tarihin arka kapısından çıkarak, her derde deva deli saçması bir şarlatanlığın karanlığında kaybolup gittiler.

SOLCU ANTİSEMİTİZM

Eğer zamanımızda antisemitizmin sonuçları bu denli korkunç olmasaydı, belki de antisemitizmin Almanya'daki gelişmesine daha az ilgi gösterirdik. Siyasî bir hareket olarak

19. yüzyıl antisemitizmi en iyi, neredeyse onyıldır siyasetsahnesine egemen olduğu Fransa'da incelenebilirdi. Daha saygın ideolojilerle kamuoyunu ele geçirmek için yarışan Bir ideolojik güç olarak antisemitizm en açık seçik biçimine Avusturya'da ulaşmıştır.

Yahudiler hiçbir yerde Avusturya'da olduğu kadar devlete hizmet vermiş değildir. Avusturya'da çok sayıda ulusal grubu sadece Habsburg Hanedanı'nın İkili Monarşi'si birarada tutmaktaydı ve diğer bütün Avrupa ülkelerinin tersine Yahudi devlet bankerleri monarşinin çökmesinden sonra da varlıklarım sürdürdüler. Bu gelişmenin başladığı 18. yüzyılın ilk yıllarında Samuel Oppenheimer'ın kredisi nasıl Habsburgların kredisi demek idiyse, aynı şekilde "yüzyılın sonunda da Avusturya'nın kredisi, Creditanstalt'ın -Rothschild'ın bir banka şubesi- kredisi demekti.[238] Tuna monarşisi, bir ulus-devlet haline evrilmenin en önemli önşartı olan türdeş bir halka sahip olmamakla birlikte, aydınlanmış bir despotizmin anayasal bir monarşiye dönüşmesinden ve modern bürokrasinin yaratılmasından kaçamamıştı. Bu,

237 *Totalitarizmin Kaynaklan* kitabının *Emperyalizm* başlıklı *2.* cildinde yer alan "Kıta Avrupa'sında Emperyalizm: Pan Hareketler" başlıklı bölüme bakınız.

Eğer zamanımızda antisemitizmin sonuçları bu denli korkunç olmasaydı, belki de antisemitizmin Almanya'daki gelişmesine daha az ilgi gösterirdik. Siyasî bir hareket olarak 19. yüzyıl antisemitizmi en iyi, neredeyse onyıldır siyaset sahnesine egemen olduğu Fransa'da incelenebilirdi. Daha saygın ideolojilerle kamuoyunu ele geçirmek için yarışan

238 Bakınız: Paul H. Emden, "Viyanalı Creditanstalt'ın hikâyesi", *Menorah Journal,* XXVIII, 1, 1940.

ulus-devletin belli kurumlarını benimsemek anlamına geliyordu. Evvela ulusallık çizgisi boyunca modern sınıf sistemi ortaya çıktı; bazı ulusal gruplar belli sınıflarla ya da en azından mesleklerle özdeşleşmeye ve tanımlanmaya başladı. Almanlar, burjuvazinin ulus-devletlerde baskın sınıf durumuna gelmesine çok benzer bir biçimde baskın milliyet konumuna geldi. Toprak sahibi Macar aristokrasisi, diğer ülkelerde soyluluğun oynadığıyla özünde aynı olmakla beraber daha ayan beyan bir rol oynadı. Devlet aygıtı, bir ulus-devlet olarak bütün ulusal grupları yönetmek için topluma ve uluslara karşı aynı mutlak mesafeyi korumaya çalıştı. Bunun Yahudiler açısından sonucu kabaca şuydu: Yahudi ulusal grubu ötekilerle kaynaşamadı ve kendi başına bir ulusal grup haline gelemedi, tıpkı ulus-devlet içindeki diğer sınıflarla kaynaşamaması ve kendi başına bir sınıf haline gelememesinde olduğu gibi. Ulus-devletlerde Yahudiler devletle olan özel ilişkileri nedeniyle toplumun bütün sınıflarından farklılaştıkları gibi, Avusturya'da da Habsburg monarşisiyle özel ilişkileri sayesinde diğer ulusal gruplardan farklılaştılar. Ve her yerde devletle açık çatışmaya girmiş her sınıfın antisemitik olması gibi, Avusturya'da da ulusal grupların her yana yayılan mücadelelerine sadece bulaşmakla kalmayan, bizzat monarşiyle de açık bir çatışmaya giren her ulusal grup, kavgasına Yahudilere saldırarak başlamıştır. Ama Avusturya'daki çatışmalarla, Almanya ve Fransa'da vuku bulan çatışmalar arasında belirgin bir farklılık vardı. Avusturya'dakiler daha sert olmakla kalmadı. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte her ulusal grup, ki bu toplumun her tabakası demekti, devlete karşı çıktı; öyle ki Avusturya'da halk, Batı ve Orta Avrupa'nın başka yerlerinden çok daha etkin bir antisemitizme yöneldi.

Bu çatışmalar arasında en belirgin olanı, Reich'ın kurulmasının ardından yükselişe geçmiş ve 1873 malî bunalımından sonra antisemitik sloganların yararını keşfetmiş olan Alman [milliyetçiliğinin] durmaksızın yükselen devlet düşmanlığıydı. O sıralarda toplumsal durum pratik olarak Almanya'daki gibiydi, ama orta sınıfın oylarını alabilmek için yapılan toplumsal propaganda çok geçmeden devleti hedef alan çok daha sert bir saldırıya ve ülkeye karşı belirgin bir sadakatsizlik ikrarına yöneldi. Üstelik Schoenerer'in önderliğindeki Alman Liberal Partisi başından itibaren, soylulukla bağlantısı bulunmayan, bu cenahtan herhangi bir engelleme de görmeyen bir alt orta sınıf partisiydi ve kesinlikle solcu bir görünüşü vardı. Asla gerçek bir kitle temeline ulaşamadı, ama 1880'lerde öğrencileri açık bir antisemitizm temelinde ilk kez sıkı bir biçimde örgütlediği üniversitelerde hatırı sayılır bir başarı elde etti. İlk bakışta neredeyse yalnızca Rothschild'lere yönelmiş gibi görünen Schoenerer'in antisemitizmi, onu gerçekten toplumu eleştiren radikal biri gibi gören emek hareketinin de yakınlığını kazandı.[239] Asıl üstünlüğü antisemitik propagandasını şu tanıtlanabilir olgulara dayandırabilmiş olmasındaydı: Avusturya Reichsrat'ının [İmparatorluk Danışma Meclisi] bir üyesi olarak, 1836'da en büyük bölümü, süresi 1886'da bitecek olan bir devlet lisansıyla Rothschild'lere verilmiş olan Avusturya demiryollarının ulusallaştırılması için mücadele etmişti. Bu lisansın yenilenmesine karşı 40.000 imza toplamayı başarmış ve Yahudi Sorunu'nu kamuoyunun genel ilgisine sunmuştu. Hükümet, kamunun olduğu kadar devletin de zararına olduğu açık şartlarla lisansı uzatmaya çalışınca, Rothschild'lerle monarşinin malî çıkarları

239 Bakınız, F.A. Neuschaefer, *Georg Ritter* von *Schoenerer*, Hamburg, 1935 ve Eduard Pichl, *Georg Schoenerer*, 1938, 6 cilt. Schoenerer'in ajitasyonun sönmesinin üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen 1912'de Viyana'nın *Arbeiterzeitung*'u [İşçi Gazetesi], bu adamı Bismarck'ın bir zamanlar Lasalle için kullandığı söylenen şu sözcüklerle kutsamaktaydı: "Düello etsek bile adalet düello sırasında bizden şunu kabul etmemizi gerektirir: O bir erkektir, diğerleriyse yaşlı birer kadın" (Neuschaefer, *a.g.e.*, s.33).

arasındaki yakın bağlantı da bütün açıklığıyla ortaya çıktı.Schoenerer'in bu konudaki ajitasyonu Avusturya'da ayan beyan antisemitik bir propagandanın başlamasına kaynaklık etti.[240] Buradaki mesele, Alman Stoecker'in ajitasyonunun tersine bu hareketin antisemitizminin salt bir propaganda silahı olmayıp, [Schoenerer'in kendi deneyimlerinden kaynaklanan sahici bir çelişki olmasıydı. Tam da bu nedenle, gerçek bir siyasal çatışmadan kaynaklandığı için bu antisemitizm] Nazizmi antisemitizmin başka herhangi bir kolundan çok daha derinden etkilemiş olan [yeni bir siyasal ideolojinin] Pan-Cermen ideolojisinin gelişmesine yataklık etti.

Uzun vadede muzaffer olsa da, Schoenerer'in hareketi, ikinci bir antisemitik parti olan Lueger'in önderliğindeki Hıristiyan Sosyaller tarafından geçici olarak yenilgiye uğratılmıştır. Schoenerer, Katolik Kilisesi'ne ve onun Avusturya'nın siyasî yaşamı üzerindeki hatırı sayılır nüfuzuna en az Yahudilere saldırdığı kadar saldırırken, Hıristiyan Sosyaller, Almanya ve Fransa'da yararlılıklarını kanıtlamış olan reaksiyoner muhafazakâr güçlerle başından itibaren bir ittifak arayışı içinde olmuşlardır. Daha çok toplumsal ödünler verdiklerinden, Almanya ya da Fransa'da olduğundan çok daha başarılı oldular. Sosyal Demokratlarla birlikte, monarşinin yıkılmasından sonra da varlıklarını sürdürdüler ve savaş sonrası Avusturya'sının en nüfuzlu grubu durumuna geldiler. Ama Avusturya Cumhuriyeti'nin kurulmasından uzun zaman önce, Lueger'in antisemitik bir kampanya ile Viyana Belediye Başkanlığı'nı kazandığı 1890'lı yıllarda Hıristiyan Sosyaller, bu ulus-devlet içinde Yahudilere karşı tipik ikili tutumu -yani Yahudi entelijensiyaya düşmanlık, Yahudi işadamları sınıfına dostluk- çoktan benimsemişlerdi. Sosyalist işçi hareketi ile sert ve kanlı bir iktidar mücadelesinden sonra, Alman milliyetine indirgenmiş Avusturya bir ulus-devlet olarak kurulduğunda, devlet aygıtını ele geçirmeleri asla bir raslantı değildi. Bu role kendisini adamakıllı hazırlamış yegâne parti oldukları anlaşıldı, hatta eski monarşi zamanında bile milliyetçilikleri sayesinde hayli tanınmışlardı. Habsburglar bir Alman hanedanı olduklarından ve Alman uyruklarına belli bir üstünlük tanıdıklarından Hıristiyan Sosyaller monarşiye asla saldırmamışlardır. İşlevleri daha ziyade, özünde halka karşı soğuk kalan bir yönetime destek sağlamak üzere Alman ulusal grubunun geniş kesimlerini kazanmaktı. Antisemitizmlerinin herhangi bir sonucu olmadı; Lueger'in Viyana'yı yönettiği onyıllar, Yahudiler açısından adeta bir tür altın çağdı. Oy almak için propagandalarında zaman zaman ne denli ileri giderlerse gitsinler ne Schoenerer ne de

Pan-Cermenistler asla alenen "antisemitizmi ulusal ideolojimizin omurgası olarak, gerçek popüler inançlarımızın en temel ifadesi, dolayısıyla yüzyılın en büyük ulusal kazanımı olarak görüyoruz"[241] demediler. Ve her ne kadar en az antisemitik hareket kadar kilise çevrelerinin etkisi altında olsalar da, Fransa'daki antisemitiklerin Üçüncü Cumhuriyet'e saldırmaları gibi monarşiye saldırmadıklarından, Yahudilere karşı saldırılarında kendilerini çok daha engellemek durumundaydılar.

Bu iki Avusturyalı antisemitik partinin başarı ve başarısızlıkları, toplumsal çatışmaların dönemin uzun erimli meseleleri ile ilgisini göstermek bakımından yetersiz kalmaktadır. Bütün hükümet muhaliflerinin içine girdiği hareketlilikte, alt orta sınıfların oylarını ele geçirmek geçici bir fenomendi. Aslında Schoenerer'in hareketinin belkemiği, Yahudilerle rekabetin ya da Yahudi bankerlerden nefret edilmesinin sözkonusu olmadığı, Yahudi bir

240 Bakınız; Neuschaefer, *a.g.e.,* s.22 ve devamında, ve Pichl, *a.g.e.,* I, 236 ve devamında.

241 Pichl'den alınmıştır, *a.g.e.,* I, s. 26.

nüfusun bulunmadığı Almanca konuşan eyaletlerdi. Bu eyaletlerdeki Pan-Cermenist hareket ve onun şiddete dayalı antisemitizmi, sadece bu eyaletlerin, savaş öncesi dönemin genel refahına başkent halkıyla aynı ölçüde ulaşamamış olması gerçeğinden kaynaklanmaktaydı.

Pan-Cermenistlerin Bismarck'ın Reich'ına bağlılıkları, ülkelerine ve hükümetlerine tam anlamıyla sadakatsizlikleri ve neticede devlet ve ülkeden bağımsız bir şey olarak ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesi, Schoenerer'in grubunu, zayıflığının geçiciliğine ve nihaî gücüne dair ipuçlarını taşıyan gerçek bir emperyalist ideolojiye götürdü. Asla sıradan şovenizmin sınırlarını aşmamış olan Almanya'daki Pan-Cermen partinin, Avusturyalı Cermenist kardeşlerinin kendilerine doğru uzanmış ellerini tutmakta aşırı ölçüde kuşkulu ve mütereddit davranmasının nedeni buydu. Bu Avusturyalı hareket, bir parti olarak iktidara gelmekten de, devlet aygıtını ele geçirmekten de daha fazlasını amaçlamaktaydı. Orta Avrupa'nın, Almanya Alınanlarının varlığıyla birlikte gücüne güç katan Avusturya Alınanlarının egemen halkı oluşturacağı ve bölgedeki diğer bütün halkların Avusturya'daki bütün Slav milliyetler gibi bir tür yarı köle durumunda olacağı, devrimci bir yeniden örgütlenme oluşturmak istiyorlardı. Milliyetçilik düşüncesine getirdikleri temel değişiklik ve emperyalizmle olan bu hısımlıktan dolayı Avusturya Pan-Cermenist hareketiyle ilgili değerlendirmeleri şimdilik erteliyoruz. O artık, en azından sonuçları itibariyle, hazırlayıcı mahiyette saf bir 19. yüzyıl hareketi değildir; antisemitizmin diğer herhangi bir kolundan çok daha fazla, olayların yüzyılımızda aldığı seyre aittir.

Fransız antisemitizmi için ise tam tersi geçerlidir. Dreyfus Davası, 19. yüzyıl antisemitizminin diğer bütün unsurlarını, saf ideolojik ve siyasî veçheleriyle açığa çıkarmaktadır; ulus-devletin özel koşullarından ortaya çıkan antisemitizmin doruğudur. Ama içerdiği şiddet öğesi de ilerde olacakların işaretiydi. Öyle ki Dava'nın ana aktörleri zaman zaman, yaklaşık otuz yıl sonrasına ertelemek durumunda oldukları bir oyunun devasa bir kostümlü provasını yapar gibiydiler. 19. yüzyılda Yahudi Sorunu'nu öne çıkartan gizli ya da açık bütün siyasî ya da toplumsal kaynakları bünyesinde toplamıştı; öte yandan vaktinden önce patlak vermesi, bütün Fransız hükümetlerini ve siyasal bunalımlarını aşabilmiş olsa da, 20. yüzyılın siyasal koşullarına asla tam olarak uymayan tipik bir 19. yüzyıl ideolojisinin çerçevesi içinde donup kalmasına yol açmıştı. 1940 yenilgisinden sonra Fransız antisemitizmi Vichy Hükümeti döneminde en büyük şansını yakaladığında, artık kesinlikle eskimiş bir ideolojiydi ve büyük amaçlar açısından Alman Nazi yazarlarının vurgulamayı asla ihmal etmedikleri bir yararsızlıkla malûldü.[242] Nazizmin oluşumunda hiçbir etkisi olmadı ve nihaî felaket anında etken olmadı, anlamı ve önemi kendinden menkul olarak kaldı.

Bu hazmedilebilir sınırlılığın başlıca sebebi, ülke içinde gaddarane de olsalar, Fransa'nın antisemitik partilerinin uluslarüstü emellere sahip olmamalarıydı. Her şeyden önce Avrupa'daki en eski ve en mükemmel ulus-devletin mensubuydular. Bu antisemitiklerin hiçbiri "partilerüstü bir parti" kurmayı ve başka bir amaçla değil, sadece partinin çıkarları için devleti ele geçirmeyi bir kere olsun ciddi bir biçimde denemiş değillerdir. Antisemitikler ile yüksek ordu subayları arasındaki ittifaka yaslanan birkaç darbe girişimi içler acısı ve yapaydı.[243] 1898'de yaklaşık ondokuz parlamenterin antisemitik kampanyalar sayesinde

) 49 Özellikle bakınız: Walfried Vemunft, "Die Hintergründe des französischen An- tisemitismus", *Nationalsozialistische Monatshefte*,Temmuz 1939.

243 Bakınız bölüm IV

seçilmesi, ondan sonra süratli bir inişin yaşandığı, bir daha asla ulaşılamayacak tepe nokta oldu.

Öte yandan bu davanın, antisemitizmin bütün öteki siyasî meseleler için bir katalizör rolü oynamayı başardığı ilk örnek olduğu doğrudur. Bu durum, çok küçük bir çoğunluk farkıyla kurulmuş olan Üçüncü Cumhuriyet'in otorite noksanlığına yorulabilir. Kitlelerin gözünde devlet, monarşiyle beraber saygınlığını yitirmişti ve devlete yönelik saldırılar artık küfür olarak görülmüyordu. Fransa'da patlak veren ilk şiddet olaylarının,* Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avusturya ve Alman Cumhuriyetleri'ndeki ajitasyonlarla belirgin bir benzerliği bulunmaktadır. Nazi diktatörlüğü "devletin tanrılaştırılması" denen olguyla öylesine sık ilişkilendirilmiştir ki tarihçiler bile, başlangıçta Tanrının inayetiyle tahta oturan prense tapmakla başlayan ve cumhuriyetlerde neredeyse hiç yaşanmayan devletin tanrılaştırmasının tam anlamıyla çöküşünün Nazilere bir üstünlük sağladığı gerçeği karşısında adeta körleşmişlerdir. Bu genel saygınlık kaybının Orta Avrupa ülkelerini etkisi altına almasından elli yıl önce Fransa'da devlete tapanlar pek çok kez yenilgiye uğramıştı. Hükümete saldırmak için Yahudilere saldırıldığı Orta Avrupa ile karşılaştırıldığında, burada Yahudilerle birlikte hükümete de saldırmak çok daha kolaydı.

Üstelik tıpkı 18. yüzyılın sonlarına uzanan Fransız Yahudilerinin kurtuluşu gibi Fransız antisemitizmi de Avrupalı muadillerinden çok daha eskidir. Fransız Devrimi'ni hazırlayan Aydınlanma Çağı'nın temsilcileri için Yahudileri küçük görmek doğal bir şeydi; Yahudilerde Karanlık Çağlar'ın tortularını görürler ve aristokrasinin mali temsilcileri oldukları için onlardan nefret ederlerdi. Fransa'da Yahudilerin yegâne dostları, Yahudi karşıtı tutuma "18. yüzyılın gözde tezlerinden biri" olarak dudak büken muhafazakar yazarlardı.[244] Daha liberal ya da daha radikal yazarlar için Yahudileri hâlâ babaerkil bir yönetim düzeni içinde yaşayan, [kendilerine vatandaşlık da verse] bir devletin otoritesini kabul etmeyen barbarlar olarak görmek ve uyarmak neredeyse bir gelenek haline gelmişti.[245] Fransız Devrimi sırasında ve sonrasında, her ne kadar başka ve daha maddî nedenlerle de olsa bu genel Yahudi karşıtı hissiyata Fransız ruhbanı ve aristokratları korosu da eklenmişti. Bu gruplar devrimci hükümeti, "hükümetin borçlandığı Yahudilere ve tüccarlara" paralarını ödemek için kilise mülklerinin satılması emrini vermekle suçladılar.[246] Fransa'da asla bitmeyen kilise-devlet savaşı sayesinde canlılıklarını bir ölçüde sürdüren bu eski savlar, yüzyılın sonunda daha modern başka güçler tarafından ateşlenen genel şiddet ve öfkeye destek olmuştur.

Dreyfus Davası sırasında Fransız sosyalist hareketi, esas olarak antisemitizmin güçlü kilise desteği nedeniyle sonunda antisemitik propagandaya karşı bir tavır almaya karar verdi. Ancak o zamana kadar 19. yüzyıl Fransız sol hareketleri Yahudilere soğuk davranmıştı ve bu tavırlarında içtendiler. Fransız liberalizmine ve radikalizmine kaynaklık etmiş 18. yüzyıl Aydınlanma geleneğinin ardından gidiyorlardı ve Yahudi karşıtı tutumlara anti-ruhban

---

(*) Almanca baskıda, buralarda "şiddet" yerine birçok yerde "gaddarlık" (Brutali- taet) deniyor - e.n.

244 Bakınız; J.de Maistre, Les *Soirees de St. Petersburg,* 1821,11, 55.

245 Charles Fourier, *Nouveau Monde Industrie!,* 1829; Oeuvres Completes'inin V cildi, 1841, s. 421. Fourier'in Yahudi karşıtı öğretileri hakkında yine bakınız Edmund Silberner, "Yahudi Sorunu konusunda Charles Fourier", *Jewish Soci- al Studies,* Ekim 1946.

246 Bakınız: Le Patriote Français gazetesi, No. 475, 8 Kasım 1790. Zikreden Cle- mens August Hob£rg, "Die geistigen Grundlagen des Antisemitismus in mo- demen Frankreich", *Forschungen zur Judenfrage* içinde, 1940, cilt IV

duygunun içsel, bütünleyici bir parçası olarak bakıyorlardı. İlkin Napolyon'un 1808 tarihli bir kararnamesiyle başlayan bir uygulamayla [vatandaşlık hakları alman] Alsas Yahudilerinin köylülere borç para vererek yaşamlarını sürdürüyor olmaları soldaki bu hissiyatı güçlendirmişti. Alsas'taki koşulların değişmesinden sonra solcu antisemitizm, Bourbon'ların malî yönden desteklenmesinde büyük rolleri olan, Louis Philippe ile yakın temaslarım sürdüren ve III. Napolyon döneminde palazlanan Rothschild ailesinin malt politikalarında yeni bir güç kaynağı buldu.

Yahudi karşıtı tutumların bu apaçık ve oldukça yüzeysel dürtülerinin ardında, özellikle radikalizmin Fransız kolunun tüm yapısı için hayatî önemi olan ve neredeyse bütün Fransız sol hareketini Yahudilere karşı döndürmeyi başarmış daha derin bir neden bulunmaktaydı. Fransız ekonomisinde bankerler diğer kapitalist ülkelerde olduğundan daha güçlüydüler ve Fransa'nın endüstriyel gelişmesi, III. Napolyon'un hükümranlığı sırasında yaşadığı kısa bir yükselişin ardından, kapitalizm öncesi sosyalist eğilimlerin hatırı sayılır etkilerini sürdürmekte olduğu diğer ülkelerin çok gerisine indi. Almanya ve Avusturya'da sadece 1870 ve 1880'ler- de, yeni ayaktakımı hareketlerine olduğu gibi reaksiyoner politikalara da yatkın hale gelecek kadar kendilerini umutsuz hissettikleri dönemlerde antisemitik olan alt orta sınıflar, Fransa'da, işçi sınıfının da yardımıyla 1848 Devrimini kısa süreli bir zafere taşıdıkları elli yıl öncesinde antisemitik olmuşlardı. Toussenel'in, Rothschild'leri hedef alan, gerçek bir sağanak halinde çıkan kitapçıklar arasında en önemlisi olan ***Les Juifs,*** Rois ***de l'Epoque***'yi [Yahudiler, Çağın Kralları] yayımladığı 1840'lı yıllarda, aynı zamanda devrimci alt orta sınıfların da yayın organı olan bütün solcu basın kitabı coşkuyla karşılamıştı. Daha az seçik ve incelikli olsa da Toussenel'de anlatımını bulan [savlar ve] duygular genç Marx'ın- kinden çok farklı değildi ve Toussenel'in Rothschild'lere saldırısı, Börne'nin onbeş yıl önce Paris'ten yazdığı mektupların olsa olsa edebi bakımdan daha yeteneksiz ama çok daha özenilmiş bir biçimiydi.[247] Bu Yahudiler de Yahudi bankerini kapitalist sistemin ana siması olarak görmekle yanıldılar. Ve bu hatanın günümüze dek Fransa'da belediye ve alt bürokrasi üzerinde belli bir etkisi olmuştur.[248]

Ancak gıdasını Yahudi bankerlerle umutsuz durumdaki müşterileri arasındaki ekonomik çatışmadan alan Yahudi karşıtı popüler hissiyatın bu galeyanı, tamamıyla ekonomik ya da toplumsal nedenlerden kaynaklanan benzer galeyanlar gibi artık siyasî yaşamda önemli bir

---

247 Marx'ın Yahudi Sorunu ile ilgili denemesi, alıntı kaynağı verilmeyecek kadar iyi bilinmektedir. Börne'nin sözleri ise salt polemik amaçlı olduğundan ve kuramsal nitelikleri bulunmadığından bugün unutulmuş olduğu için, Paris'ten yazılmış 72. mektubunu (Ocak 1832) aktarıyoruz: "Rothschild Papanın elini öptü... Sonunda Tanrının dünyayı yaratırken planladığı düzen gerçekleşti. Yoksul bir Hıristiyan Papa'nm ayaklarını, zengin bir Yahudi'yse elini öper. Eğer Rothschild, Roma'ya % 65 yerine % 60'dan borç verseydi ve Kardinal hazretlerine onbin dukadan daha fazla gönderebilseydi, Kutsal Babamızı kucaklamasına bile izin verilirdi... Bütün krallar azledilip, tahta Rothschild ailesi çıksaydı, dünyamız için ne devlet olurdu!" *Briefe aus Paris,* 1830-1833.

248 Belediye üyesi Paul Brousse, Cesare Lombroso'nun antisemitizmle ilgili ünlü çalışmasına (1899) yazdığı önsözde bu tutumu çok güzel betimlemektedir. Savın temel özelliği şu cümlelerdedir: **"Küçük dükkan sahiplerinin gereksinimi vardır, ama bu işin ne kadar düzensiz olduğunu ve bugünlerde kredinin ne kadar pahalı olduğunu da biliyoruz. Küçük esnaf burada da suçu Yahudi bankere atıyor. Bütün yollar işçilere çıkıyor -yani sadece bilimsel sosyalizm hakkında hiçbir açık fikirleri olmayan işçilere-; herkes, şayet kapitalistlerin genel kamulaştırılmasından önce, isimleri de kitlelere son derece aşina olan en tipik Yahudi kapitalistlerin kamulaştırılmasına gidilmezse devrim olacağım düşünüyor".**

etken olmaktan çıktı. III. Napolyon'un Fransa İmparatorluğu üzerindeki yirmi yıllık egemenliği, Almanya ve Avusturya'da Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önceki yirmi yılda yaşananlara çok benzer bir biçimde, Fransız Yahudileri için bir refah ve güvenlik çağı olmuştur.

Fransız antisemitizminin, gücünü koruyan ve kilise karşıtı aydınların kibirli tavırlarıyla birlikte toplumsal antisemitizmden de dayanıklı çıkan yegâne kolu, genel bir yabancı düşmanlığı ile bağlantılıydı. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda sonra yabancı Yahudiler, bütün yabancıları simgeleyen bir klişe oldular. Yerli Yahudiler ile Doğu'dan gelip ülkeyi "istila" edenler arasındaki aynm, bütün Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde yapılmıştır. Romanyalı ve Alman Yahudilere Fransa'da nasıl davranılıyorsa, Polonyalı ve Rus Yahudilere de Almanya ve Avusturya'da aynı şekilde davranılmaktaydı: Almanya'da Posen'den ya da Avusturya'da Galiçya'dan gelen Yahudilere, Alsas'tan gelen Yahudilere Fransa'da davranıldığı gibi, züppece bir horgörüyle bakılıyordu. Ama bu ayrım sadece Fransa'da ülke sahnesini kaplayacak denli önem kazandı. Muhtemelen de bunun nedeni, başka yerlere nazaran çok daha fazla Yahudi karşıtı saldırıların hedefi haline gelen Rothschild'lerin Fransa'ya Almanya'dan göç etmiş olmaları ve dolayısıyla ikinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine kadar, Yahudilerin ulusal düşmanlara yakınlık duyduğu yönündeki kuşkunun doğal hale gelmesiydi.

Modern hareketlerle karşılaştırıldığında zararsız olan milliyetçi antisemitizm, Fransa'da hiçbir zaman reaksiyonerlerin ve şovenistlerin tekelinde olmadı. Bu konuda, Daladier'in savaş kabinesinin propaganda bakanı olan yazar Jean Giraudoux, Almanları hoş tutmak için debelenmesi bir yana, bu modası geçmiş Yahudi antipatisinin sınırlarım aşamamış Vichy Hükümeti ve Petain ile tamamen aynı düşüncedeydi.[249] Bu yeni silahın bütün menzilini ve olanaklarını gerçekleştiren [antika] antisemitizmi ortaya çıkartan Fransa olduğundan, başarısızlık da çok daha gözle görünür oldu. Bu adamın sonradan ünlü bir romancı olması, genelde antisemitizmin diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi aynı toplumsal ve zihinsel lekelenmeye maruz kalmadığı Fransa'daki şartların bir özelliğidir.

Louis Ferdinand Celine'nin, akli Fransız antisemitizminde bulunmayan bir ustalık ve ideolojik hayalgücü içeren basit bir tezi vardı. İddiasına göre Yahudiler Avrupa'nın siyasî bir varlık haline gelmesini önlemişlerdi; 1843'den beri Avrupa'da yaşanan bütün savaşların nedeni buydu. Onları birbirlerine düşürerek Fransa'yı da Almanya'yı da harabeye çevirmişlerdi. Celine, bu masalsı tarih açıklamasını, Münih Anlaşması sırasında yazdığı ve savaşın ilk aylarında yayınladığı ***Ecole des Cadavres***'de [Cesetler Okulu] (1938) dile getirdi.

Avrupa tarihine yeni bir açıklama getirmemekle birlikte konu hakkında daha önce yazılmış bir kitapçık olan ***Bagatelk pour un Massacre*** [Bir Kıyım Hakkında Küçük Bir Kitapçık], yaklaşımı itibariyle oldukça moderndi. Yerli ve yabancı iyiler ve kötüler Yahudiler arasındaki

---

249 Fransız antisemitik savlarında varolan şaşırtıcı süreklilik için, örneğin Charles Fourier'in Yahudi "Iskaryot' u şu resmedişine bakın: "Iskaryot, Fransa'ya 100.000 poundla gelir, yerleştiği kentte altı rakibi vardır, bütün rakip mağazaları batırır, büyük bir servet elde eder ve Almanya'ya döner". *(Theorie des qu- atre mouvemets,* 1808, Oeuvres Completes, s.88 ve devamında). Ve Giraudo- ux'un 1939'a ilişkin çizdiği şu manzaraya bakın: "Gizini çözmeye boşuna uğraştığım bir sızma [harekâtıyla] Polonya ve Romanya gettolanndan gelen yüz- binlerce Aşkenazi ülkemize girmiş ve kendi yurttaşlarımızı saf dışı bırakarak, meslek âdetlerini ve geleneklerini harabeye çevirmiş ... ve sayım, vergi, iş gibi hususlarda araştırılmalarını engellemişlerdir". 'Pleins Pouvoirs, 1939'.

bütün kısıtlayıcı farklılaştırmalardan uzak durmakta ve kılı kırk yaran yasal önerilerle baş ağrıtmayarak (bu Fransız antisemitizminin özgül yanlarından biridir) doğrudan meselenin özüne girmekte ve bütün Yahudilerin katledilmelerini istemektedir.

Celine'nin ilk kitabı, kısmen Yahudilere yönelik bu saldırıdan memnun olan, kısmen de bunun ilgi çekici yeni bir edebi mefhum olduğunu düşünen Fransa'nın öndegelen ay-dınlarınca büyük övgüyle karşılandı.[250] Naziler onu her zaman Fransa'nın yegâne gerçek antisemitiği olarak kabul ederken, Fransa'nın yerli malı faşistleri Celine'i tamamen aynı sebeple ciddiye almadılar. Fransız politikacıların içlerine işlemiş sağduyu da bir şarlatanı ve kaçığı kabul etmelerini önlemişti. Sonuç olarak daima neyin daha iyi olduğunu çok iyi bilseler de, modern sorunlar hakkında hiçbir fikri olmayan eski bir Fransız şovenisti Petain ile Mussolini'nin takipçisi Doriot gibi yetersiz kimseleri kullanmayı sürdürmek zorunda kalan Almanlar, Fransız halkını, Yahudilerin yokedilmesinin [çağın bütün sorunlarına] deva olacağına ikna etmek için boşuna uğraştılar. Fransa'nın resmî hatta gayri resmî olarak Nazi Almanya'sıyla işbirliğine hazır olduğu yıllarda böyle bir durumun ortaya çıkması, en mükem-mel noktasına ulaştığı ve kamuoyunda meydana gelen bütün diğer değişikliklere rağmen varlığını sürdürdüğü bir ülkede bile 19. yüzyıl antisemitizminin, 20. yüzyılın yeni siyasî amaçlan bakımından ne denli etkisiz kaldığını göstermektedir. Kaçıkların ve şarlatanların hizmetine çok daha elverişli olan bir davaya Edouard Drumont gibi 20. yüzyıl gazetecilerinin, hatta Georges Bernanos gibi büyük çağdaş yazarların katkıda bulunabilmiş olmaları da mesele değildir.

[Bütün bunlar] tayin edici bir unsur olarak Fransa'nın çeşitli nedenlerle asla tam teşekküllü bir emperyalist parti ortaya koyamamış olmasıyla bağlantılıdır. Çok sayıda Fransız sömürge politikacısının işaret ettiği gibi,[251] bir Fransız- Alman ittifakı Fransa'nın olsa olsa dünyanın paylaşımı konusunda İngiltere'yle rekabete girmesine, Afrika için yapılan mücadeleye katılmasına olanak verirdi. Ancak Fransa, Büyük Britanya'ya karşı kopardığı yaygaraya ve duyduğu husumete rağmen, bir biçimde böyle bir yarışmaya sürüklenmesine izin vermedi. Fransa -önemi azalmakla birlikte- Kıta Avrupası'nın ***nation par excellence***'si [mükemmel, has ulus] idi ve öyle de kaldı. Hatta zayıf emperyalist teşebbüsleri bile genellikle yeni ulusal bağımsızlık hareketlerinin doğuşu ile neticelendi. Üstelik Fransız antisemitizmi esas olarak tamamen Fransa-Almanya çatışmasından beslendiği için, Cezayir'in yerli Yahudiler ile Arapların oluşturduğu karma nüfusu bunun için mükemmel bir fırsat oluşturmasına rağmen, Yahudi Sorunu'nun emperyalist politikalarda önemli bir rol üstlenmesi neredeyse otomatik bir biçimde önlenmiş oldu.[252] Alman saldırganlığının Fransız ulus-devletini kaba ve vahşi bir biçimde ortadan kaldırması, Alman istilası ile Fransa'nın yenilgisi üzerine kurulan bir Alman -Fransız ittifakı komedisi, Fransa'nın kendi ***nation par excel***-lence'sini görkemli bir geçmişten günümüze taşımakta ne denli güçsüz olduğunu göstermiştir; ama bu durum bile siyasal yapılarının esasını değiştirmemiştir.

---

250 Özellikle Marcel Arland ın Nouvelle Revue Française'de yer alan (Şubat 1938) eleştirel değerlendirmesine bakınız. Arland, Celine'nin konumunun özünde "düzgün" olduğu iddiasındadır. Andre Gide ise (Nisan 1938) Celine'in sadece Yahudileri "özel [bir grup]" olarak tarif ederken gerçekliği değil, tam da gerçekliğin tahrik ettiği yanılsamayı resmetmeyi başardığını düşünmektedir.

251 Örneğin bakınız: Rene Pinon, France et Allemagne, 1912.

252 Cezayir'deki Yahudi Sorunu'nun bazı yönleri, yazarın, "Cremieux Kararname¬si Neden İptal Edildi?" başlıklı makalesinde ele alınmaktadır (Contemporary Jewish Record, Nisan 1943).

ALTIN GÜVENLİK ÇAĞI

Antisemitik hareketlerin uğradığı geçici gerileme ile Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi arasında sadece yirmi yıl vardır. Bu döneme yerinde bir biçimde **"Altın Güvenlik Çağı"** [253] adı verilmiştir. Çünkü bu dönemde yaşamış pek az kimse, kıyametin yaklaşmakta olduğuna dair yapılan bütün kehanetlere rağmen, sahte bir gösteriş ve anlaşılmaz bir inatçı tekdüzelikle çalışmayı sürdüren, miadı dolduğu kesin bir siyasî yapının içten içe zayıfladığını hissediyordu. Rusya'da anakronik bir despotizm, Avusturya'da çürümüş bir bürokrasi, Almanya'da aptalca bir militarizm ve Fransa'da bunalımdan bir türlü kurtulamayan yarım gönüllü bir cumhuriyet; hepsi de hâlâ İngiliz İmparatorluğu'nun dünya çapındaki gücünün gölgesi altında varlıklarım sürdürmeyi başarıyorlardı. Bu yönetimlerden hiçbiri kaale alınacak kadar halk desteğine sahip değildi, hepsi de sürekli büyüyen bir halk muhalefetiyle karşı karşıyaydılar. Ama hiçbirinde, siyasî koşullarda radikal bir değişikliği göze alabilecek bir siyasî iradenin varlığına tanık olunmuyordu. Avrupa, herhangi bir ulusun ya da toplumsal tabakanın siyasî sorunları ciddiye alamayacağı biçimde ekonomik genişlemeyle meşguldü. Siyasal sorunlarla ilgilenen kimse olmadığı için, her şey varlığını sürdürebiliyordu. Chesterton'un [İngiltere'nin durumu hakkındaki] kavrayışlı sözleriyle, "her şey, varlığını inkâr ettiği kendi uzantısından ibaretti".[254]

Bir yandan ekonomik güçler uluslararası güç oyununun başat unsuru durumuna gelirken, endüstriyel ve ekonomik kapasitede meydana gelen devasa artış, saf siyasî etkenlerin gitgide zayıflamasına yol açmıştı. Ekonomik ve endüstriyel kapasitenin onun yalnızca modern önşartları olduğu [Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki onyıllarda tekrar] farkedilinceye kadar, iktidarın ekonomik kapasiteyle eşanlamlı olduğu düşünülüyordu. Ekonomik güç hükümetleri peşine takabildi, zira kendilerini devletin şiddet araçlarının sadece ekonomik çıkarların ve ulusal mülkün korunmasında kullanılması gerektiğine inandırmış yavan işadamlarıyla birlikte hükümetler de ekonomiye aynı şekilde iman etmekteydiler. Çok kısa bir süre içinde, Walter Rathenau'nun, dünyanın kaderinin birbirini tanıyan üçyüz adamın ellerinde olduğu saptaması belli ölçülerde hakikat haline geldi. Bu garip durum, tam da savaş gerçeğinin kitlelerin ekonomik genişlemenin ilâhî niteliğine olan güvenlerini sarstığı 1914 yılına kadar sürdü.

Altın güvenlik çağının dış görünüşü Yahudileri diğer Avrupa halklarından çok daha fazla yanıltmıştı. Antisemitizm geçmişe ait bir şeymiş gibi görünüyordu; hükümetler güç ve saygınlık kaybettikçe Yahudilerle daha az ilgileniyorlardı. Devlet gittikçe daha sığlaşan ve abesleşen bir temsiliyet rolü oynarken, siyasî temsiliyet, niteliği sürekli değişen bir tür teatral gösteriye dönüşme eğilimi gösteriyordu –hatta Avusturya'da, Meclis'ten daha büyük kamusal ehemmiyete sahip bir kurum olarak bizzat tiyatronun kendisi ulusal yaşamın odağı haline gelinceye kadar. Siyaset dünyasının teatral niteliği öylesine barizdi ki, tiyatro gerçeklik alanı olarak boy gösterebilmişti.

Büyük iş yaşamının devlet üzerinde artan nüfuzu ile devletin Yahudilerin hizmetine duyduğu

---

253 Deyim, Stefan Zweig'a aittir ve *The World of Yesterday: An Autobiography'de* (1943), Birinci Dünya Savaşı'na kadarki dönem böyle nitelendirilir. *(Dünün Dünyası,* Stefan Zweig, çev. Burhan Arpad, Can Yayınları, 1985).

254 lngilizlerin durumuna ilişkin mükemmel bir betimleme için bakınız: G.K. Chesterton, *The Retum of Don Quixote.* Bu kitap 1927 yılına kadar yayımlanmadı, halbuki "savaş öncesi için planlanmış ve kısmen savaştan önce yazılmıştı".

gereksinimin azalması, Yahudi bankerlerin karşısına yokolma tehlikesini çıkardı ve Yahudilerin meşguliyetlerinde belli değişiklikler olmasına yol açtı. Yahudi toplulukları nezdinde uğradıkları saygınlık ve güç kaybı, Yahudi bankacılığındaki gerilemenin ilk işaretiydi. Artık genel Yahudi servetini merkezileştirecek ve belli ölçülerde ellerinde toplayabilecek kadar güçlü değillerdi. Yahudiler giderek devlet mâliyesini bırakarak bağımsız işlere yöneldiler. Ordulara ve hükümetlere gıda ve giyecek temininden, müstakil bir Yahudi gıda ve hububat ticareti doğdu. Çok geçmeden bütün ülkelerde giyim sanayinde başa geçtiler; küçük taşra kentlerinde kurulan rehinci dükkânları ve mağazalar, kentlerdeki büyük mağazaların öncüleri oldular. Bu durum, Yahudilerle hükümetler arasındaki ilişkilerin sona ermesi anlamına gelmiyordu, bu alandaki Yahudi sayısı giderek azaldı ve dönemin sonuna gelindiğinde karşılaştığımız manzaranın başlangıçtaki manzaradan bir farkı kalmamıştı: Yahudi orta sınıfının geniş tabakalarıyla bağlantısı kalmamış ya da çok azalmış önemli malî konumlarda bulunan bir avuç Yahudi birey.

Meslek yapısında, Yahudi işadamları sınıfının bağımsız bir biçimde genişlemesinden daha önemli bir başka değişiklik vardı. Orta ve Batı Avrupa Yahudileri, zenginlik ve ekonomik fırsatlar bakımından doyma noktasına ulaşmıştı. Bu aslında, Yahudilerin parayı para için ya da parayı güç için istediklerinin kanıtlanacağı nokta olmuş olabilir. Eskiden olsa işlerini çocuklarına, torunlarına devrederlerdi; oysa şimdi iş yaşamındaki konumlarını daha da sağlamlaştırıyorlar, büyük iş ve sanayinin hükümetler üzerindeki etkilerini artırmak için mücadele ediyorlardı. Ama ikisini de başaramadılar. Aksine varlıklı işadamlarının, daha az ölçüde de bankerlerin çocukları, babalarının yollarını tutmayarak, liberal mesleklere ya da birkaç kuşak öncesine kadar girmedikleri entelektüel uğraşlara yöneldiler. Ulus-devletin bunca korktuğu şey (Yahudi bir entelijensiyanın ortaya çıkması) şimdi göz kamaştırıcı bir hızla gerçekleşiyordu. Aileden varlıklı Yahudi çocuklarının kültürel mesleklere soyunmaları, özellikle gazete, yayın, müzik ve tiyatro gibi kültür kurumlarının büyük bir oranda Yahudi müteşebbislerce yürütüldüğü Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde belirgindi.

Yahudilerin entelektüel uğraşlara [tahsillilere] geleneksel eğilimleri ve saygıları sayesinde mümkün olan bu gelişme, Batı ve Orta Avrupa Yahudiliğinin önemli tabakalarının ulusallaşması ve entelektüel bakımından asimde olmaları ile gelenekten gerçek bir kopuşa sebep oldu. Siyasî açıdan bu, Yahudilerin devlet korumasından kurtulması, diğer Yahudilerle ortak bir yazgıyı paylaştıklarına ilişkin bir bilincin doğması ve Yahudileri inter-Avrupalı yapan bağların hatırı sayılır ölçülerde gevşemesi demekti. Toplumsal açıdan ise, Yahudi aydınları bir grup olarak, Yahudi olmayan topluma kabul edilme ihtiyacı ve arzusu duyan ilk Yahudilerdi. Yahudi olmayanlarla toplumsal ilişki kurmaya itibar etmemiş babaları için mesele olmayan toplumsal ayrımcılık, onlar için çok temelli bir sorun halini aldı.

Topluma ulaşmanın bir yolunu arayan bu grup, 19. yüzyılda ayrımcılık kuralına bir istisna teşkil ederek topluma kabul edilmiş tek tek Yahudilerin saptadığı toplumsal davranış örüntülerini kabul etmek zorunda kaldı. Bütün kapılan açacak olan anahtarı, yüzyılın deha idolünün dayanılmaz kıldığı "şöhretin parlak gücü"nü keşfettiler. Ün halesiyle yaşamak, ünlü olmaktan çok daha önemliydi; bu amaçla ünlü olanın takdir edeni, eleştirmeni, koleksiyoncu-su ve organizatörü oldular. "Şöhretin gücü", toplumsal bakımdan yurtsuzların kendilerine bir yurt kurabilmelerini sağlayan son derece gerçek bir toplumsal kudretti. Başka bir deyişle Yahudi aydınlar, ünlü bireyleri, (tinsel başarı ulusal sınırları aştığı için) tanımı gereği uluslararası bir şöhretliler toplumuna bağlayan canlı bir bağ olmaya çalıştılar ve bunu bir

ölçüde de olsa başardılar. Siyasî etkenlerde ortaya çıkan ve son yirmi yıldır gerçeklik ile görünüşün, siyasî gerçeklik ile teatral gösterinin birbirini kolayca taklit edebildiği bir durum yaratan genel zafiyet, şimdi onlara, ulusal önyargıların artık geçerli gibi görünmediği kaypak bir uluslararası toplumun temsilcisi olma olanağı vermişti. Öte yandan bu uluslararası toplumun, Yahudi üyelerinin ulusallaşmasını ve asimilasyonlarını kabul etmiş yegâne toplum olması son derece paradoksaldır; Avusturyall bir Yahudi için Fransa'da bir Avusturyalı olarak kabul görmek, Avusturya'da olduğundan çok daha kolaydı. Bu kuşağın düzmece dünya vatandaşlığı, Yahudi kökenlerinin sözü edildiğinde hak iddia ettikleri bu farzî ulusallık, sonradan sahiplerine verilen ülke dışında her ülkeye giriş hakkı tanıyan pasaportlarını andırıyordu.

Görünüşler dünyasındaki etkinlikleri, doyumları ve mutlulukları, bir grup olarak aslında ne para ne de güç peşinde olduklarını gösterse de, bu koşullar, tam da doğaları gereği, Yahudileri önemli kılmaktan başka her şeyi yaptılar. Ciddi devlet adamları ve siyaset yazarları kurtuluştan bu yana Yahudi Sorunu'yla her zamankinden daha az meşgulken ve antisemitizm neredeyse tamamen siyaset sahnesinden çekilmişken, Yahudiler bu toplumun simgeleri ve onun içine almadığı herkesin nefretini üzerlerine çeken nesneler haline geldiler. 19. yüzyılda gelişmesini etkilemiş özel koşullardaki temellerini yitiren antisemitizm, kaçıklar ve şarlatanlar tarafından, 1914 sonrası Avrupa'sında ortaya çıkan yarı hakikatlerin ve vahşi önyargıların oluşturduğu uğursuz bir karışıma, hayalkırıklıklarından ve küskünlüklerden oluşma bir ideolojiye malzeme yapılabildi.

Toplumsal yanıyla Yahudi Sorunu, sonunda parçalanmış bir toplum olası bir Yahudi katliamı etrafında ideolojik olarak yeniden billurlaşıncaya kadar, toplumsal rahatsızlığın katalizörüne dönüştüğü için, özgürleşmiş Yahudiliğin geçen yüzyılın burjuva toplumu içinde taşıdığı ana özelliklerinden bazılarını ele almak şart olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAHUDİLER VE TOPLUM

Yahudilerin, köklerini devletin ekonomik yaşamından alan ve kendilerini özel rollerine son derece uygun kılan siyasî cehaletleri ve antisemitizmin içerdiği siyasal tehlikelere karşısında gözlerim kör eden halka karşı, otoriteden yana önyargıları her tür toplumsal ayrımcılığa karşı aşırı bir duyarlılık geliştirmelerine neden olmuştu. Bu iki özellik yan yana geliştiğinde, siyasî sav ile yalın antipati arasındaki tayin edici farkı görmek güçtü. Ancak mesele şuradadır: Bu iki unsur, kurtuluşun tamamen karşıt veçhelerinden doğmuştu: Siyasî antisemitizm, Yahudilerin ayrı bir toplumsal yapı oluşturmalarından dolayı ortaya çıkmıştı, oysa toplumsal ayrımcılığın doğuş nedeni, Yahudilerin diğer toplumsal gruplarla giderek eşit duruma gelmeleriydi.

Adaletin temel gereklerinden biri olduğuna kuşku bulunmamakla beraber eşitlik denen kazanım, modern insanlığın en büyük ve en belirsiz maceralarından birini oluşturur. Eşitlik arttıkça, insanlar arasında gerçekte varolan farklılıklar daha az açıklanabilir olur. Bu yüzden bireylerle gruplar her zamankinden çok daha eşitsiz hale gelirler. Eşitliğe artık ölüm gibi kaçınılmaz bir ortak yazgı ya da Tanrı gibi her şeye kadir bir varlık açısından bakılmadığında, bu karmaşık sonuç da bütün açıklığı ile gün yüzüne çıkmıştır. Eşitlik, kendisinin ölçülebilmesini ya da açıklanabilmesini sağlayacak herhangi bir ölçüt olmaksızın kendi başına dünyasal bir olgu durumuna geldiğinde, aksi halde eşit olmayan insanların eşit

haklara sahip olacağı siyasî bir örgütlenmenin geçerli bir ilkesi olarak kabul edilme şansı ancak yüzde birdir; yüzde doksan dokuz yanlış anlaşılacak; herkes gibiyse "normal", yazgısı farklıysa "anormal" olan her bireyin doğuştan eşit olması biçiminde düşünülecektir. Eşitliğin, saptırılarak siyasî bir kavram olmaktan çıkartılması ve toplumsal bir kavram haline getirilmesi, toplumun özel gruplara ve bireylere çok az bir alan bıraktığı dönemlerde çok daha tehlikelidir, çünkü bu durumda sözkonusu grup ve bireylerin farklılıkları çok daha açık ve görünür hale gelir.

Modern çağa yönelik büyük meydan okuma ve içerdiği özgül tehlike şuydu: İnsanlar ilk kez bu dönemde birbirleriyle, farklılaştırıcı koşul ve durumların korunmasından yoksun olarak karşılaşmaktaydı. Modern ırkçılık [çılgınlığı], bu yeni eşitlik kavramının [en tehlikeli veçhesini yansıtır], Zira karşımızda, koşullarda olası ve düşünülebilir hiçbir değişikliğin, apaçıklığın zerre kadar olsun etkileyemediği doğal farklılıklar bulunmaktadır. Herkesi eşitim olarak kabul ederim, çünkü eşitlik bunu gerektirir; kendilerine özgü nedenlerden dolayı karşısındakine bu temel eşitliği tanımakta gönülsüz davranan farklı gruplar arasındaki çatışmalar son derece zalim, insafsız biçimler alır, çünkü eşitlik bunu gerektirir.

Bu anlamda Yahudiler eşit oldukça, Yahudilere özgü farklılıklar da o denli şaşırtıcı gelmeye başladı. Bu yeni farkına varış, Yahudilere karşı toplumsal bir antipatinin yamsıra, onlara karşı belirli bir ilginin doğmasına da yol açtı. Batı Yahudiliğinin toplumsal tarihini bu karşılıklı tepkiler tayin etmiştir. Bununla birlikte ne bu ilgiye ne de ayrımcılığa siyaset bulaşmıştı. Yahudilere karşı bir siyasî hareketin doğmasına sebep olmadığı gibi, Yahudilerin düşmanlarına karşı korunmalarına da yararı dokunmadı bu tepkilerin. Yine de toplumun havasını zehirlemeyi, Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki bütün toplumsal ilişkiyi mecrasından saptırmayı ve Yahudi davranışı üzerinde belirleyici bir etkide bulunmayı başardılar. Bir Yahudi tipinin oluşması, bu iki etkene (özel ayrımcılık ve kayırma-iltimas) dayanır.

Değişik ayrımcılık biçimleriyle birlikte Yahudilere karşı duyulan bu toplumsal antipati, gerçek anlamda toplumsal ve ekonomik bir eşitlik sağlanamadığı için, Avrupa ülkelerinde büyük siyasî bir zarara yol açmadı. Bütün görünümleriyle yeni sınıflar, kişilerin doğuştan üyesi oldukları gruplar şeklinde gelişmekteydi. Toplumun ancak bu çerçevede Yahudilerin özel bir klik oluşturmasını sineye çekebildiğine kuşku yoktur.

Birleşik Devletler'de olduğu gibi, eşitlik zaten varolan bir şey gibi görülse, veri olarak kabul edilseydi, [yani] hangi tabakadan olursa olsun toplumun her üyesi yeteneğin ve şansın yardımıyla bir başarı öyküsünün kahramanı olabileceğine bütün yüreğiyle inansaydı, durum tamamen başka olabilirdi. Böyle bir toplumda [ırk] ayrımcılığı, grupların kendilerini sivil, siyasî ve ekonomik eşitliğin dışında bulabilecekleri bir tür evrensel yasa olan ayrım gütmenin tek yolu olur. Sadece Yahudi meselesiyle bağlantılı olmayan bir yerde ayrımcılık, çokuluslu bir ülkedeki bütün doğal farklılıkları ve çatışmaları, şiddetle, ayaktakımının yönetimiyle ve düpedüz kaba ırk kavramlarıyla çözmek isteyen bir siyasî hareketi billurlaştırabilir. Eşitliği, gerek fiziksel gerekse tarihsel bakımdan dünyadaki en eşitsiz halk üzerinde gerçekleştirmeye kalkmış olması, Amerika Cumhuriyeti'nin en tehlikeli ama bunun yanısıra en vaadkâr paradokslarından birini oluşturur. Birleşik Devletler'de toplumsal antisemitizmin bir

gün bir siyasî hareketin son derece tehlikeli çekirdeğini oluşturması mümkündür.[255] Oysa Avrupa'da toplumsal antisemitizmin siyasî antisemitizmin doğuşu üzerinde hemen hiçbir etkisi olmadı.

PARYA VE PARVENU* ARASINDA

(*) Fransızca: Sonradan görme, yeni zengin – ç.n.

Toplumsal ve siyasî bakımdan ulus-devletin üzerine yaslandığı devlet ile toplum arasındaki kararsız denge, Yahudilerin topluma kabulünü düzenleyen özel bir yasanın doğmasına sebep oldu. Yahudiler, Batı Avrupa halklarının sadece komşusu olarak değil, tam da bu halkların ortasında yaşadıkları yüzelli yıl boyunca her zaman toplumsal saadetlerinin bedelini siyasî sefaletle, siyasî başarılarının bedelini de toplumsal hakaretle ödemek zorunda kalmışlardır. Yahudilerin, Yahudi olmayan topluma kabul edilmeleri anlamında asimilasyonlarına ancak, hâlâ aynı kısıtlamaları ve aşağılayıcı siyasî koşulları paylaşıyor olsalar da Yahudi kitle arasından sivrilmiş ayrıksı simalar oldukları sürece veya daha sonra kurtuluş ve sebep olduğu toplumsal yalıtım tamamlandıktan sonra siyasî durumları antisemitik hareketlerce tehdit edilmeye başlandığında izin verilmiştir. Toplum, Yahudilere siyasal, ekonomik ve yasal eşitlik tanınması meselesiyle karşı karşıya geldiğinde, sınıflarından hiçbirinin Yahudilere toplumsal eşitlik tanımaya hazır olmadığını ve sadece ayrıksı Yahudileri arasına kabul edebileceğini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde ortaya koydu. Farklı, ayrıksı olduklarını söyleyen garip iltifatlarla karşılaşan Yahudiler, bu son derece belirsiz ifadenin -hem Yahudi oldukları hem de muhtemelen Yahudiye benzemedikleri- kendilerine toplumun kapılarını açacağını hemen farkettiler. Toplumla bu münasebeti istemiş olmalılar ki, "Yahudi olmak, ama yine de olmamak" için ellerinden geleni yaptılar.[256]

Salt görünüşten ibaret bu paradoksun sağlam bir olgusal temeli vardı. Yahudi olmayan toplum, bu yeni konuktan kendisi kadar "eğitimli" olmasını; ve davranışları "sıradan bir Yahudi"ninkinden farklı da olsa yine de bir Yahudi olduğu için, sıradanlıktan sıradan olmayan bir şey yaratmasını bekliyordu. Bütün kurtuluş yanlıları Yahudilerin asimilasyonundan, yani toplum tarafından kabul edilmelerinden, topluma uyum göstermelerinden yanaydılar. Bunu, ya Yahudi kurtuluşunun başlıca koşulu ya da otomatik sonucu olarak görüyorlardı. Başka bir deyişle Yahudilerin yaşam koşullarım iyileştirmeye çalışanlar, Yahudi Sorunu'nu Yahudilerin

---

255 Yahudiler, Avrupa ülkelerinin türdeş halkları arasında öteki gruplardan daha çok göze batsalar da, bundan Amerika'da diğer gruplara nazaran daha çok ayrımcılık tehdidi altında olduklan sonucu çıkmaz. Aslına bakılırsa bugüne dek toplumsal ve ekonomik ayrımcılığın yükünü çekenler Yahudiler değil, -doğaları ve tarihleri gereği Amerikan halkları arasında en eşitsiz konumda yer alan- Zenciler olmuştur.

Ancak eğer bu yalın toplumsal ayrımcılıktan bir siyasi hareket doğmuş olsaydı, durum değişebilirdi. O zaman Yahudiler, öteki gruplar arasında sadece onlar, tarihlerinde ve dinlerinde, herkesin malumu bir ayrılma ilkesini dile getirmiş olmaları gibi basit bir nedenden dolayı ansızın nefretin başlıca nesnesi durumuna gelebilirlerdi. Bu, Zenciler ve Çinliler için geçerli değildir, o yüzden Yahudilere nazaran çoğunlukla aralarında daha büyük farklılıklar bulunsa da, siyasi bakımdan daha az tehlike altındadırlar.

(PARVENU) Fransızca: Sonradan görme, yeni zengin – ç.n.

256 Bu şaşırtıcı ölçüde yerinde gözlem, liberal Protestan teolog H.E.G Paulus'un küçük, değerli risalesi *Die jüdische Nationalabsorıderung nach Ursprung*'da (1831), yer almaktadır. Zamanın Yahudi yazarlarının eleştirilerine muhatap olan Paulus, asimilasyon temelinde bir tedrici bireysel kurtuluştan yanaydı.

bakış açısından düşünmeye giriştikleri her seferinde, konuya hemen sadece toplumsal yanından yaklaşmaktaydılar. Yahudi Sorunu'nun siyasal bir sorun olduğunu dostlarının değil, düşmanlarının anlamış olması, Yahudi halkının tarihindeki en talihsiz gerçeklerden biri olmuştur.

Kurtuluşu savunanların, sorunu bir "eğitim" sorunu (başlangıçta Yahudi olmayanlar kadar Yahudilere de uygulanan bir düşünce) olarak sunmak eğilimindeydiler.[257] Her iki kampta da öncülerin "eğitimli", hoşgörülü, kültürlü kişilerden oluşması doğal görülmekteydi. Elbette bunun, Yahudi olmayan hoşgörülü, eğitimli ve kültürlü kişilerin toplumsal olarak sadece ayrıksı, eğitimli Yahudilerle temas kurmaları gibi bir sonucu oldu. Eğitimli kimseler arasında önyargıların kaldırılması gereği, süratle tek taraflı bir mesele haline geldi ve sonunda sadece Yahudilerden kendilerini eğitmeleri istendi.

Ancak bu meselenin sadece bir yüzüdür. Yahudilerden, sıradan Yahudiler gibi davranmayacak kadar eğitimli olmaları istenirken, öte yandan sadece Yahudi oldukları, yabancı, egzotik bir cazibeleri olduğu için kabul görmekteydiler. Bu tutum kaynağını 18. yüzyıldan, açıkça "yeni insanlık örnekleri"ne (Herder) ihtiyaç olduğunu belirten yeni bir hümanizmden alıyordu. Bu örnek insanlarla kurulacak ilişki, insanlığın her türüyle olası bir yakınlığı mümkün kılacaktı. Mendelssohn'un zamanındaki "aydın" Berlin'de, Yahudiler herkesin insan olduğunun canlı bir kanıtı olarak sunuldular. Bu kuşağın gözünde Mendelssohn ile Markus Herz'in dostluğu, insan onurunun her an yeniden hayat bulabileceğinin bir ifadesiydi. Ve hatta Yahudiler horlanan, baskı altında tutulan bir halk oldukları için, bu açıdan inşanlığın daha saf, daha ibret verici bir örneğini oluşturmaktaydılar. Sonraları yanlış zikredecek ve suistimal edecek "Asya'dan, bizim buralara kadar sürüklenmiş yabancı bir halk" cümlesinin sahibi, samimi Yahudi dostu Herder'di.[258] O ve diğer hümanistler, 18. yüzyılın "yeryüzünde aradığı",[259] kendilerininse ancak yüzyıllık komşularında bulduğu "insanlığın yeni örnekleri"ni bu sözcüklerle selamlıyorlardı. İnsanlığın temelde bir olduğunu vurgulamaya can atan bu adamlar, insanlığın evrensel bir ilke olduğunu daha etkili bir biçimde göstermek amacıyla, Yahudilerin kökenini gerçekte olduğundan daha yabancı, dolayısıyla daha egzotik olarak sunmak istediler. Böylelikle insanlığın evrensel bir ilke olduğu daha etkili bir biçimde kanıtlanabilecekti.

18. yüzyıl dönümünde, Fransız Yahudilerinin kurtulduğu, Alman Yahudilerininse bu yönde herhangi bir umut ya da arzu beslemediği ilk birkaç onyıl zarfında Prusya'nın aydınlanmış entelijensiyası, "dünyadaki bütün Yahudilerin gözlerinin Berlin'deki Yahudi topluluğuna çevrilmesini" sağladı.[260] Bunun nedeni büyük ölçüde Lessing'in Bilge Nathan'ının sağladığı başarı ya da bunun yanlış yorumlanmış olmasından kaynaklanıyordu: İnsanlığın örnekleri haline geldikleri için "bu yeni insanlık numuneleri"nin aynı zamanda tek tek de adamakıllı

---

257 Bu tutum, ifadesini Wilhelm V Humboldt'un 1809 tarihli "Uzman Görüşü"nde bulmaktadır: "Devlet Yahudilere saygıyı öğretemez, ancak insanlık dışı ve önyargılı düşünceleri kaldırabilir ...". Ismar Freund, Die *Emancipation der Juden in Preussen,* 1912, II, 270.

258 J.G.Herder, "Über die politische Bekehrung der Juden", *Adrastea und das 18. Jahrhundert,* 1802 içinde.

259 Herder, Briefe zur Beförderung der Humanitaet *(1793-1797), 40. Brief.*

260 Felix Priebatsch, "Die Judenpolitik des fürstlichen Absolutismus im 17. und 18. Jahrhundert", *Forschungen und Versuche zur Geschichte des MUtelahers und derNeuzeit içinde,* 1915, s. 646.

birer insan-bireyler olmaları gerekiyordu.[261] Mirabeau bu düşünceden çok etkilenmiş ve örnek olarak Mendelssohn'u anmıştı.[262] Herder, eğitimli Yahudilerin önyargılardan çok daha uzak olacaklarını umuyordu, çünkü "Yahudiler, bizlerin vazgeçmesi çok zor ya da olanaksız bulduğu kimi siyasal önyargılardan uzak"tılar. O sıralarda varlığım sürdüren "yeni ticarî imtiyazlar" tanıma alışkanlığına karşı çıkan Herder, "Yahudilerin Yahudilikten", "eski, mağrur ulusal önyargılar[mdan], ... çağımıza ve kurumlarına ait olmayan âdetler"den "kurtulmalarının gerçek yolunun eğitimden geçtiğini" düşünüyordu. Bu sayede Yahudiler "tamamen insanileşebilecek" ve kendilerini "insanlığın bilim ve kültürünün gelişmesi"nin emrine verebileceklerdi.[263] O sıralarda Goethe, Polonyalı bir Yahudinin yazdığı bir şiir kitabı ile ilgili yaptığı değerlendirmede, şairin "Hıristiyan bir ***etud'ıant en bel les lettre***s'ten [edebiyat öğrencisi] daha fazlasını beceremediğini" söylüyor ve "sığ, yüzeysel teamüllerin ardında gerçekten sahici, kesin bir güç beklerken, sıradanlık ve aleladelikle karşılaşmış" olmaktan yakınıyordu.[264]

Bu abartılı iyi niyetin yeni yeni Batılılaşmış, eğitimli Yahudiler üzerinde yarattığı yıkıcı etkiler ve Yahudilerin toplumsal ve psikolojik durumları üzerindeki tesirleri hakkında ne kadar durulsa azdır. Sadece kendi insanları arasından ayrıksılıkları ile sivrilmelerini bekleyen, "onlarla diğerleri arasında keskin bir farklılık" gören moral bozucu bir taleple yüzyüze olmaları yetmiyormuş gibi, hükümetlerce de bu "ayrılığın yasallaştırılması" isteniyordu;[265] Hatta onlardan insanlığın ayrıksı örnekleri olmaları isteniyordu. Kültürlü Avrupa toplumuna "kabul edilmelerinin asıl bileti", Heine'nın dediği gibi din değiştirmeleri değildi; bu ve sonraki Yahudi kuşakların elinden kimseyi hayalkırıklığma uğratmamak için umutsuzca didinmekten başka ne gelirdi?[266]

Asimilasyonun henüz takip edilecek bir gelenek halini almadığı, ancak kendilerine özel yetenekler ihsan edilmiş bir avuç Yahudi için geçerli olduğu, Yahudilerin topluma kabul edilişlerinin ilk onyıllannda her şey yolunda gitti. Kendilerini yurttaşlığa kabul eden ilk ülke olan Fransa, Yahudiler için siyasal bir cennetti. Bu arada Prusya'nın da [Yahudiler için]

---

261 Oysa Lessing'in böylesi kuruntuları yoktu. Moses Mendelssohn'a yazdığı son mektubunda ne istediğini son derece açık bir biçimde belirtmişti: "En kısa ve en güvenli yoldan Hıristiyansız ve Yahudisiz bir Avrupa". Lessing'in Yahudilere karşı tutumu konusunda bakınız: Franz Mehring, *Die Lessinglegende,* 1906.

262 Bakınız: Honore Q.R. de Mirabeau, *Sur Moses Mendelssohn,* Londra, 1788.

263 J.G. Herder, "Ueber die politische Bekehrung derJuden", *a.g.e.*

264 Johann Wolfgang v. Goethe'nin, isachar Falkensohn Behr ile ilgili değerlendirmesi, "Gedichte eines polnischen Juden, Mietau ve Leipzig", 1772, F*rankfur- ter Gelehrte Anzeigen içinde.*

265 Friedrich Schleiermacher, "Briefe bei Gelegenheit der politisch theologischen Aufgabe und des Sendschreibens Hausvaeter", 1799, *Werke* içinde, 1846, Bölüm I, Cilt V, 34.

266 Ancak bu, Herder, Goethe, Schleiermacher ve diğer genç kuşak üyelerinin düşüncelerinden hiç haberdar olmayan Moses Mendelssohn için geçerli değildir. Mendelssohn, benzersiz biri olduğundan saygı görüyordu. Yahudi dininin sıkı bir savunucusu olması, halefleri için doğal bir durum olan, Yahudi halkıyla bağlarını tümüyle koparmasını olanaksız kılıyordu. Kendisini, "yönetici ulustan şefaat dilemekten başka çaresi olmayan, baskı gören bir halkın mensubu" olarak görmekteydi (bakınız: "Lavater'e Mektup", 1770, *Gesammelte Schriften* içinde, cilt VII, Berlin, 1930); yani Mendelssohn, şahsına gösterilen olağandışı saygımn, halkına karşı gösterilen olağandışı aşağılamaya koşut olduğunu hep bilmiştir. Sonraki Yahudi kuşaklardan farklı olarak bu aşağılamayı paylaşmadığı için kendini de ayrıksı biri olarak görmemişti.

toplumsal açıdan görkemli bir ülke haline geldiği görülüyordu. Mendelssohn'un dönemin pek çok ünlü simasıyla yakın ilişkiler kurduğu "aydın Berlin" ise henüz işin başındaydı. Mendelssohn'un Yahudi olmayan toplumla olan bağlantılarının, Avrupa tarihinin neredeyse her döneminde eğitimli Yahudileri ve Hıristiyanları biraraya getiren bilimsel bağlarla ortak pek çok yanı bulunmaktaydı. Yeni ve şaşırtıcı olan, Mendelssohn'un dostlarının bu ilişkileri kişisel olmayan, ideolojik, hatta siyasal amaçlarla kullanmalarıydı. Mendelsshon, bu türden bütün gizli saiklerden sıyrılmıştı ve sanki bu ayrıksı toplumsal konumunun ve özgürlüğünün, hâlâ "mülkün (Prusya kralının) en aşağı sakinleri"nden olmasıyla bir ilgisi bulunduğunu sezmiş gibi, yeri geldikçe yaşamak zorunda olduğu koşullardan son derece memnun olduğunu belirtiyordu.[267]

Siyasal ve sivil haklara karşı bu kayıtsızlık, Mendelssohn'un zamanının eğitimli ve aydın kişileriyle kurduğu masum ilişkilerden de uzun ömürlü oldu ve Berlin'in görüp göreceği en parlak topluluğu biraraya getiren Yahudi kadınların salonlarına taşındı. Bu kayıtsızlığın büsbütün bir korkuya dönüşmesi için, Prusya'nın 1806'daki yenilgisini ve Napolyon Yasaları'nın Almanya'nın pek çok bölgesini etkisi altına alarak, Yahudilerin kurtuluşu meselesini kamunun gündemine getirmesini beklemek gerekti. Kurtuluş, "geri kalmış" Yahudi halkla birlikte eğitimli Yahudileri de özgürleştirecek ve pekala farkında oldukları gibi toplumsal konumlarının üzerine dayandığı şu paha biçilmez ayrımı da silip süpürecekti. Kurtuluş nihayet gerçekleştiğinde, çareyi Hıristiyanlığa geçmekte görenler en fazla asimile olmuş Yahudilerdi. Yahudi olmayı, kurtuluştan önce değil sonra tehlikeli bulmaları ve Hıristiyanlığa geçmeyi daha katlanılabilir görmeleri oldukça dikkat çekicidir.

Bu salonlar arasında en temsil edici olan, Almanya ölçeğinde gerçekten de karma denebilecek bir topluluğun biraraya geldiği Rahel Varnhage'nin salonuydu. Varnhage'nin özgün, alışılmadık zekâsı, insanlara karşı boğucu ilgisi ve gerçekten tutkulu doğasıyla biraraya geldiğinde, onu Yahudi kadınlar arasında en parlak ve en ilgi çekici sima yapmaya yetmişti. Rahel'in "tavan arası"ndaki sade, gösterişsiz ama ünlü suarelerde, "aydın" aristokratlar, orta sınıftan aydınlar ve tiyatro oyuncuları -yani Yahudiler gibi, saygıdeğer [soylu] cemiyete mensup olmayan bütün herkes- biraraya geliyordu. Dolayısıyla Rahel'in salonu, tanımı gereği ve bilinçli olarak toplumun kenanna iliştirilmişti ve toplumun ne âdetlerini ne de önyargılarını paylaşıyordu.

Yahudilerin toplum tarafından asimile edilme süreçlerinin, adeta Goethe'nin Wilhelm Meister'inin (ilerde orta sınıfların eğitiminde başlıca örnek oluşturacak olan bir roman) eğitimi için önerdiği düsturları izlemiş olması son derece şaşırtıcıdır. Bu kitapta soylular ve

---

267 Lessing'in, "Avrupa'nın en köle ülkesi" diye tarif ettiği Prusya, Mendelssohn için "şimdiye dek insanları yönetmiş en bilge prenslerden birinin sanatların ve bilimlerin gelişmesini desteklediği, ulusal düşünce özgürlüğünü gerçekleştirmiş, öyle ki hayırlı etkileri mülkünün en aşağı sakinlerine dek ulaşmış" bir devletti. Bu "en bilge prens"in, Yahudi bir filozofun Berlin'e girmesini ne denli zorlaştırdığı ve Münzjuden'lerinin [Paragöz Yahudiler] bütün ayrıcalıklara sahip oldukları bir sırada bu filozofa "korunmuş Yahudi" olarak nizami bir statü bile tanımadığı düşünülürse, bu cömertliğe şaşmamak elde değildir. Hatta
Mendelssohn, bütün eğitimli Almanların dostu olan bu adanı, diyelim Leip- zig'deki arkadaşı Lavater'i görmeye kalktığında, pazara götürülen bir öküz için ödenenle aynı vergiyi ödemek zorunda olduğunun farkındaydı, ama bir gün bile olsun bu koşulların düzeltilmesi ile ilgili hiçbir siyasi girişimde bu- lunmadığı biliniyor.

oyuncular tarafından genç bir burjuvaya, bireyselliğini nasıl sunacağı ve oynayacağı, böylelikle bir burjuvanın oğlu olmak gibi mütevazi bir statüden, soyluluğa nasıl terfi edeceği öğretilir. Orta sınıflar ve Yahudiler, yani yüksek aristokrat çevrelerin dışında kalmış olanlar için her şey "şahsiyet"e ve onu ifade etme yeteneğine bağlıydı. Gerçekte [zaten] olduğu şeyin rolünü nasıl yapacağını bilmek, en önemli şey gibi görünüyordu. Bir özgüllük olarak Almanya'da Yahudi Sorunu'nun bir eğitim sorunu olarak görülmesinin, bu ilk başlangıç noktasıyla yakından ilgisi vardı ve gerek Yahudilerin gerek Yahudi olmayan orta sınıfların eğitim konusundaki filistenizm'lerinde, [tutuculuklarında] gerekse Yahudilerin liberal mesleklere hücum etmelerinde etkisi olmuştu.

İlk Berlin salonlarının bütün büyüsü, gerçekten de kişilik, benzersiz şahsiyet, kabiliyet ve ifade gücünden başka bir şeye dayanmıyordu. Ne rütbe, para, başarı, ne de edebi ün, neredeyse hudutsuz bir iletişimi ve engel tanımayan bir teklifsizliği tek başına mümkün kılan bu benzersizliğin yerini alabilirdi. Bir Hohenzollerin prensinin Louis Ferdinand'la, banker Abraham Mendelssohn'la, ya da bir siyaset yazarı ve diplomat olan Friedrich Gentz'in, sonraları aşırı- modern romantik ekolün bir yazarı olacak olan Friedrich Schlegel'le -bütün bu insanlar, Rahel'in "tavan arası"nm ünlü ziyaretçilerinden sadece birkaçıydı- biraraya geldiği, gerçek kişilikler arasındaki bu kısa karşılaşmalar, bu eşsiz buluşma yerinin evsahiplerine göre "yaşamın en büyük zevklerini taşıyan bir gemi gibi battığı" 1806 yılında sona erdi.

Aristokratlarla birlikte romantik aydınlar da antisemitik oldular ve her iki grupda da, Yahudi dostlarından vazgeçmeseler de, masumiyet ve görkem kalmadı.

Alman Yahudilerinin toplumsal tarihindeki gerçek dönüm noktası, Prusya'nın yenildiği zaman değil, hükümetin Yahudilere siyasî haklar dışında bütün sivil hakları tanıyan Belediye Yasası'nı çıkardığı 1808 tarihi oldu. 1807 Barış Anlaşmasıyla birlikte Prusya doğudaki eyaletleriyle birlikte Yahudi nüfusunun çoğunluğunu da yitirdi; topraklarında bırakılan Yahudiler herhalükârda "korunmuş Yahudiler"di, yani zaten sivil haklara bireysel ayrıcalıklar şeklinde sahiptiler. Sözkonusu belediye yasası sadece bu ayrıcalıkları yasallaştırmaktaydı ve ömrü, 1812 tarihli kurtuluş fermanından daha fazla oldu; Napolyon'un ölümünden sonra Posen'i ve oradaki Yahudi halkı yeniden egemenliğine alan Prusya, o zaman yoksul Yahudilere bile siyasal hakların verilmesi anlamına gelen 1812 tarihli fermanı feshederken, sözkonusu belediye yasasına dokunmadı.

Yahudilerin durumlarının fiilen iyileştirilmesi açısından pek fazla siyasî önemi olmasa da, Prusyalı Yahudilerin çoğunluğunun yaşadığı eyaletlerin yitirilmesiyle birlikte bu nihaî kurtuluş fermanları devasa toplumsal sonuçlara yol açtı. 1807'den önce Prusya'nın korunmuş Yahudilerinin sayısı, toplam Yahudi nüfusunun yüzde 20'si kadardı. Kurtuluş kararnamesinin çıkartılmasıyla Prusya'daki korunmuş Yahudiler çoğunluğu oluşturdular; "yabancı Yahudiler"in sadece yüzde 10'u kontrast oluşturması amacıyla olduğu gibi bırakıldı. Servet sahibi, eğitimli "ayrıksı Yahudiler"in son derece avantajlı görünmelerini sağlayan o koyu yoksulluk ve geri kalmışlıktan oluşan arka plan, böylelikle ortadan kalktı. Toplumsal başarı ve psikolojik özsaygı için bir kıyas temeli sağlaması açısından son derece özsel olan bu arka plan, bir daha asla Napolyon öncesi durumuna geri dönemedi. Polonya eyaletleri 1816'da yeniden ele geçirildiğinde, eskiden "korunmuş olan" (şimdi ise Yahudi inancı taşıyan Prusya

yurttaşları diye anılan) Yahudilerin sayısı hâlâ yüzde 60 civarındaydı.[268]

Toplumsal açıdan bakarsak bunun anlamı şuydu: Prusya'daki geri kalan Yahudiler, karşısında ayrıksı simalar olarak kalacakları yerli arka planlarını yitirmişlerdi. Büzülmüş, daralmış da olsa bu kez kendileri, bireyin çifte bir zorluğa katlanmak zorunda olduğu bir arkaplam oluşturmaktaydılar. "Ayrıksı Yahudiler", bu kez de sadece Yahudiydiler; horlanan bir halkın temsilcileri olmak dışında, ayrıksı değildiler. Hükümet müdahaleleri de yarattığı toplumsal etki bakımından bundan daha az kötü değildi. Sadece hükümetle çelişkisi olan, dolayısıyla Yahudilere açıkça düşmanlık besleyen sınıflar değil toplumun her tabakası, şahsen tanıdıkları Yahudilerin, devletin ayrıksı önlemler almaya hazır olduğu gözde bir grubun mensupları olarak çok da ayrıksı bireyler olmadıklarının az çok farkına varmıştı. "Ayrıksı Yahudiler"i korkutan şey de zaten hep bu olmuştu.

Berlin sosyetesi Yahudilerin salonlarını süratle terketti. 1808'e gelindiğinde bu buluşma merkezlerinin yerini çoktan rütbeli bürokratların ve üst orta sınıf üyelerinin evleri almıştı. Dönemin sayısız yazışmalarından görülebileceği gibi aristokratlar kadar aydınlar da hakaretâmiz bakışlarım, hemen hiç tanımadıkları Doğu Avrupalı Yahudilerle çok yakından bildikleri Berlin'in eğitimli Yahudilerine yöneltmeye başlamışlardı. Berlinli Yahudiler bir daha asla ayrıksı olmanın kolektif bilincinden doğan o özsaygıyı elde edemeyeceklerdi. Bundan böyle hepsinin bir Yahudi olsa bile Yahudi olmadığını kanıtlaması gerekti. Kendini, "geride kalmış din kardeşlerinin o bilinmeyen kitlesinden ayırması artık yeterli olmayacak, - ayrıksılığından dolayı kutlanacak bir birey olarak- "Yahudi olmak"tan, dolayısıyla bir bütün olarak Yahudi halkından sıyrılması gerekecekti.

"Yahudi" hayaletini keşfeden siyasal antisemitizm değil, toplumsal ayrımcılık olmuştur. Yahudi birey ile "her yerde olan ve hiçbir yerde olmayan, genel Yahudi" arasında ilk ayrımı yapan yazar, 1802'de Yahudi toplumu ve Yahudilerin topluma kabulleri için büyülü bir değnek olarak eğitime duydukları açlık üzerine iğneli bir taşlama kaleme almış olan karanlık bir gazeteciydi. Yahudiler burada filisten ve türedi bir topluluğun "ilkesi" olarak resmediliyordu.[269] Bu bayağı edebiyat parçası, Rahel'in salonunun birkaç mümtaz müdavimince okunmakla kalmadı, büyük romantik şair Clemens von Brentano'nun, yine filisten olanla Yahudi olanın özdeşleştirildiği son derece nüktedan bir yazı yazmasına da esin kaynağı oldu.[270]

Karma bir toplumun o ilk pastoralliğinden yitirilenleri başka hiçbir ülkede ve başka hiçbir zaman geri döndürmek mümkün olmamıştır. Bir daha asla hiçbir toplumsal grup, yüreği ve aklı özgür Yahudilere bağrını açmamıştır. Yahudilerle dost olmanın nedeni ya cüretkârlık veya "acaiplikleri" ile etrafa heyecan vermeleri olabilirdi; ya da bu dostluğun, hemcinslerinin

---

268 Bakınız: Heinrich Silbergleit, Die Bevölkerurıgs und Berufsverhöltnisse der Juden im Deutschen Reich, *Cilt I, Berlin, 1930.*

269 C.W.K Grattenauer'in geniş bir kesim tarafından okunan 1802 tarihli *Wıder die Juden* isimli risalesinden çok önce, 1791 tarihli *Ueber die physische und mo- ralische Verfassung der heutigen Juden* isimli bir başka risalede Berlin'deki Yahudilerin nüfuzuna zaten işaret edilmişti. Bu ilk risale *AUgemeine Deutsche Bibliothek,* 1792, cilt CXII'de değerlendirilmişti, ama hemen hiç kimse onu okumamıştı.

270 Clemens Brentano'nun "Der Philister vor, in und nach der Geschichte"si, 1808'de Napolyon'a karşı mücadele amacıyla kurulmuş olan yazar ve vatanseverlerin ünlü kulübü Christlich-Deutsche Tischgesellschaft için yazılmış ve okunmuştur.

parya yapılmasına karşı bir protesto niteliği taşıması. Ama siyasal ve sivil dışlanmışlar olmaktan çıktıkları her yerde, Yahudiler toplumsal paryalar haline geldiler.

Bir grup fenomeni olarak asimilasyonun gerçekte sadece Yahudi aydınlar arasında yaşandığını akıldan çıkarmamak önemlidir. İlk eğitimli Yahudi Moses Mendelssohn'un aşağı yurttaşlık statüsüne rağmen Yahudi olmayan topluma kabul edilmesi bir raslantı değildir. Saray Yahudileri ve Batı'daki halefleri olan Yahudi bankerlerle işadamları toplum tarafından asla kabul görmedikleri gibi, kendileri de zaten gözle görünmez gettolarının dar sınırlarından kurtulmak için hiçbir çaba göstermediler. Başlangıçta bütün bozulmamış türe-diler gibi, içinden geldikleri, sefaletten ve yoksulluktan ibaret karanlık arka planlarından gurur duyuyorlardı; sonraları her yandan saldırıya uğradıklarında, Yahudi kitlelerin yoksulluk hatta geri kalmışlıklarına ilgi duymaya başladılar, zira bu, kendi güvenlikleri için bir sav, bir simge haline gelmişti. Endişeli ve ürkek de olsa yavaş yavaş Yahudi şeriatının katı istemlerinden uzaklaşmak -dinsel gelenekleri asla tamamen terketmediler- zorunda kaldılar, ama Yahudi kitlelerden ortodoksiye uymalarını istediler.[271] Özerk Yahudi topluluğunun çözülmesi onları, sadece Yahudi cemaatlerini yetkililere karşı koruma konusunda değil, devletin yardımıyla bu topluluklar üzerinde hâkimiyet kurmak konusunda da son derece istekli hale getirdi. Dolayısıyla yoksul Yahudilerin "bir yandan hükümete öte yandan zengin din kardeşlerine olan çifte bağımlılıkları" açık bir gerçekti.[272]

19. yüzyılda kullanılan adlandırmayla Yahudi "soylular", Yahudi topluluklarına egemen oldular. Ama ne toplumsal ne de coğrafî olarak bu toplulukların üyeleriydiler. Bir bakıma tıpkı Yahudi olmayan toplumun olduğu gibi Yahudi toplumunun da dışında duruyorlardı. Bireysel olarak parlak meslek yaşamları olan ve efendilerinden hatırı sayılır ayrıcalıklar almış bu kimseler, son derece sınırlı toplumsal fırsatlara sahip bir tür ayrıksılar topluluğu oluşturuyordu. Saray toplumunun doğal olarak hakir gördüğü, Yahudi olmayan orta sınıfla da iş bağlantılarından yoksun bu kişilerin toplumsal temasları, en az ekonomik yükselişlerinin çağdaş ekonomik koşullardan bağımsız olması kadar toplumun yasalarının dışında yer almaktaydı. Bu yalıtılmışlık ve bağımsızlık hali onlar için ekseriyetle bir güç ve gurur [görüntüsüne ve tasavvuruna kaynaklık ediyordu]. 18. yüzyıl başlarında anlatılan şu anekdot bu durumu örneklemektedir: "Soylu ve kültürlü bir hekim, aralarında bir prens bulunmadığı,

---

271 Örneğin Rothschild'ler 1820'lerde , Yahudi çocukların genel bir eğitimden geçmelerini isteyen reformcuların etkisini kırmak için Frankfurt'taki kendi cemaatlerine yaptıkları yardımın büyük bölümünü geri çektiler. Bakınız: Isaak Markus Jost, *Neuere Geschichte der Israeliten,* 1846, X, 102.

272 A.g.e., IX, 38.—Saray Yahudileri ve onların ayak izlerinden yürüyen zengin Yahudi bankerler, Yahudi topluluğunu bırakmayı asla istememişlerdir. Devlet görevlilerine karşı topluluğun temsilcileri ve hamileri gibi hareket etmişlerdir. Kendilerine sık sık bu toplulukları uzaktan yönetmeleri için resmi yetkiler tanınmıştır. Bu da Yahudi topluluklarının eski özerkliklerinin temelini oymuş ve ulus-devlet tarafından yıkılmadan çok önce içerden yıkılmalarına neden olmuştur. Kendi "ulus"u içinde monarşik emeller besleyen ilk Saray Yahudisi, 16. yüzyılda Saksonya'nın Elektör Prensi'ne levazım tedarikinde bulunan

Praglı bir Yahudiydi. Rabbilerin ve bütün topluluk önderlerinin kendi aile üyeleri tarafından seçilmesini talep etmişti. (Bakınız: Bondy-Dworsky, *Geschichte der Juden in Boehmen, Maehren und Schlesien,* Prag, 1906, II, 727). Saray Yahudilerini kendi cemaatlerine diktatör yapma uygulaması 18. yüzyılda ge-nelleşti ve 19. yüzyılda "soylular"ın kuralı halini aldı.

hükümette de bir rolleri olmadığı halde bu Yahudi gururunun hikmetinin nereden geldiğini kibarca sorduğunda ... bir Yahudi ona şu cevabı verir: Aramızda prens olmayabilir, ama onları yöneten biziz."[273] Bu gurur, ayrıcalıklı Yahudiler arasında yavaş da olsa ortaya çıkan ve gelişen sınıf kibirinin neredeyse tam tersidir. Kendi insanları arasında mutlak prensler olarak hüküm süren bu kimseler, kendilerini yine de *primi ınter pares* [eşitler arasında birinciler] olarak hissediyorlardı. "Bütün Yahudilerin ayrıcalıklı Rabbisi", "Kutsal Toprağın Prensi" olmakla duydukları iftihar, efendilerinin onlara sunabileceği unvanlarla karşılaştırılamayacak kadar büyüktü.[274] 18. yüzyılın ortalarına kadar, *"Neque in toto orbi alicui nationi inservimus"* [şu yeryüzünde hiçbir ulusa köle değiliz] diyen o Flaman Yahudisiyle tamamen aynı fikirde olacaklardı ve ne önce ne de sonra "eğitimli Hıristiyan"ın verdiği şu cevabı hiçbir zaman tam olarak idrak edemeyeceklerdi: "Ama bu bir avuç Yahudinin mutluluğu anlamına gelir. Halk, kendini yönetemeyen, yabancı bir egemenliğin uyruğunda, iktidarsız ve onursuz, dünya yüzünde sersefil bir yabancı, bir av hayvanı, corpo [Et yığını] (!) gibi görülmüştür."[275]

Sınıf kibri ancak farklı ülkelerden devlet bankerleri arasında iş bağlantıları kurulduğunda ortaya çıktı; bunu çok geçmeden önde gelen aileler arasında evlenmeler izledi ve o zamana dek Yahudi toplumunca bilinmeyen, gerçekten uluslararası bir kast sistemiyle sonuçlandı. Eski feodal tabakalar ve kastlar süratle yok olup, yerlerini yeni sınıflara bıraktıkları bir sırada ortaya çıktığı için, bu durum Yahudi olmayan gözlemcilere son derece göz kamaştırıcı geliyordu. Yahudi halkın, son derece yanlış bir biçimde Ortaçağ'ın bir kalıntısı olduğu sonuca varılan bu yeni kastın yakın bir tarihin ürünü olduğu farkedilememişti. Bu gelişme ancak 19. yüzyılda tamamlandı ve sayısal olarak taş çatlasa yüz kadar aileyi içeriyordu. Ama herkesin gözü bu ailelerin üzerinde olduğundan, bir bütün olarak Yahudi halkı da kast olarak görülmeye başlandı.[276]

Gerçi Saray Yahudilerinin siyaset tarihinde ve antisemitizmin doğuşunda önemli rolleri vardı, ama eninde sonunda işadamlarının oğulları olan Yahudi aydınlarla ortak birtakım ruhsal özellikleri, davranış kalıpları olmasaydı, toplumsal tarih onları kolayca gözden kaçırabilirdi. Yahudi soylular Yahudi halkı üzerinde tahakküm kurmak istiyorlardı, bu yüzden onlardan ayrılmak istemediler. Kendi insanlarından ayrılmak ve topluma kabul edilmek isteği, Yahudi aydınların bir özelliğiydi; her iki grup da ayrıksı oldukları duygusunu, çevrelerinin yargılarına son derece uygun düşen bir duyguyu paylaşmaktaydılar. Servet sahibi "ayrıksı Yahudiler", kendilerini Yahudi halkının ortak yazgısında bir ayrıksılık olarak hissediyorlardı. Hükümetler de onların yararlılıklarını ayrıksı buluyordu. Eğitim görmüş "ayrıksı Yahudiler"se, kendilerini hem Yahudi halkından ayrı hem de ayrıksı insanlar olarak görüyor ve toplum tarafından da bu biçimde kabul görüyorlardı.

Din değiştirmek gibi uç bir noktaya varmış olsun olmasın, asimilasyon hiçbir zaman

---

273Johann Jacob Schudt, *Jüdische Merkwürdigkeiten,* Frankfurt, a.M., 1715-1717, IV, Ek 48.

(*) Et yığını

274 Selma Stem, Jud Suess, Berlin, 1929, s. 18 ve devamında.

275 Schudt, *a.g.e.,* 1, 19.

276 Bir Hıristiyan olan Friedrich Ruehs bütün Yahudileri bir "tüccar kastı" olarak tanımlamaktadır. "Ueber die Ansprüche der Juden an das deutsche Bürgerrecht", *Zeitschriftfür die neueste Geschichte,* 1815.

Yahudilerin bekası önünde gerçek bir tehdit oluşturmamıştır.[277] Din değiştirenler hoş da karşılansalar red de edilseler, bunun nedeni onların Yahudi olmalarıydı ve onlar da bunun çok iyi farkındaydılar. Eğitimli Yahudilerin oluşturduğu ilk kuşaklar yine de Yahudi kimliklerinden kurtulmayı içtenlikle istiyorlardı. Börne şu acı sözleri sarfetmişti: "Yahudi olmamdan dolayı kimileri beni kınayacak, kimileri aynı nedenle övecek, bazıları bundan dolayı beni mazur görecek, ama kimse bunu düşünmemezlik etmeyecek".[278] Yine de 18. yüzyıl düşünceleriyle yetişmiş bu insanlar, Hıristiyanların ve Yahudilerin olmadığı bir ülkenin özlemi içindeydiler; kendilerini bilime ve sanata adamışlardı ve bir Yahudi bankere her ayrıcalığı ve onuru veren hükümetlerin, Yahudi aydınları açlığa mahkûm etmeleri onları son derece rencide etmekteydi.[279] 19. yüzyıl başlarında Yahudi kitleler arasına katıştırılmanın korkusuyla yapılan din değiştirmeler, şimdi günlük ekmeği çıkarmak için bir zorunluluk halini almıştı. [Bu zoraki vaftiz ve temel insan onuruna reva görülen bu muamele] bütün bir Yahudi kuşağını devlete ve topluma karşı daha sert bir muhalefete itti. "İnsanlığın bu yeni örnekleri" arasında izzet-i nefis sahibi herkes birer asi kesildi. Zamanın en reaksiyoner hükümetleri Yahudi bankerlerden destek ve malî yardım gördükleri için, bu isyanlar bilhassa kendi halklarının resmî temsilcilerine karşı şiddet içeriyordu. Zengin Yahudiler ile Yahudi aydınlar arasındaki bu çatışmanın ışığında bakmadan, ne Marx'ın ne de Börne'nin Yahudi karşıtı sözlerini anlamak mümkündür.

Ancak bu çatışma bütün şiddetiyle sadece Almanya'da kendini gösterdi. Yüzyılın antisemitik hareketlerinden de daha uzun ömürlü olmadı. Avusturya'da, antisemitik baskının bütün etkisini hissettirdiği 19. yüzyılın bitiminden evvel sözcülük edebilecek Yahudi bir entelijensiya bulunmuyordu. Zengin din kardeşleri gibi bu Yahudiler de Habsburg monarşisinin koruyuculuğuna sığınmayı yeğlediler ve ancak Sosyal Demokrat Parti'nin iktidara geldiği Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyalist oldular. Bu kuralın, yegâne olmamakla beraber en önemli istisnası, Heine, Börne ve Marx geleneğinin en son temsilcisi olan Karl Kraus'tu. Kraus, bir yandan Yahudi işadamlarına, öte yandan örgütlü bir ün kültü olarak Yahudi gazeteciliğine seleflerinden bile daha sert ithamlarda bulunmuştu; zira Kraus, Yahudi devrimci geleneğinin bulunmadığı bir ülkede, çok daha tecrit edilmiş bir durumda yaşamaktaydı. Kurtuluş kararnamesinin, bütün hükümet ve rejim değişikliklerine rağmen varlığını koruduğu Fransa'da az sayıda Yahudi aydın ne yeni bir sınıfın öncüsü olabilmişler, ne de entelektüel yaşamda önemli bir rol oynayabilmişlerdi. Buradaki Yahudilerin davranış örüntülerini, Almanya'da olduğu gibi ne kültür ne de bir program olarak eğitim oluşturmaktaydı.

Böylesi kısa ömürlü gerçek bir asimilasyon süreci, başka hiçbir ülkede Alman Yahudilerinin

277 Bir program olarak Yahudilerin toplum tarafından asimile edilmesinin karma evliliklerden ziyade ekseriyetle din değiştirmeye yol açmış olması, çok az bilinmekle beraber dikkate değer bir olgudur. Ne yazık ki istatistikler bu gerçeği aydınlatacağı yerde gizlemektedir, zira dönmüş ve dönmemiş Yahudi eşler arasındaki bütün birleşmeler karma evlilikler olarak değerlendirilmektedir. Ancak biliyoruz ki Almanya'da kuşaklardır vaftiz edilen ama yine de tamamen Yahudi kalan sayısız aile bulunmaktaydı. Dönmüş bir Yahudinin ailesini nadiren, Yahudi çevresini ise daha da nadiren bırakmış olması bu durumu açıklamaktadır. Herhalükârda Yahudi ailesi, Yahudi dininden çok daha koruyucu bir güç olduğunu kanıtlamıştır.

278 *Briefe aus Paris,* 74. mektup, Şubat 1832.

279 *A.g.e.,* 72. mektup.

tarihinde olduğu kadar tayin edici olmamıştır. Bu dönemde, bir halkın gerçek öncüleri, Yahudileri sadece kabul etmekle kalmayıp, onlarla biraraya gelmek için de anlaşılmaz bir isteklilik göstermişlerdi. Alman toplumundan böylesi bir kesinlikle silinip giden başka bir tutum da olmamıştır. Yahudilerle olan ilişkilerin asla diğer ilişkiler gibi doğal bir hal alamamış olmasında bu tutumun izlerini ayırt etmek mümkündür. En iyi halde bir program olarak kaldı, en kötü halde de garip ve heyecan verici bir deneyim. Bismarck'ın "Alman aygırlarını Yahudi kısraklarla çiftleştirme" hakkındaki herkesçe malum sözleri, [Yahudilerin topluma kabulüne dair] hâkim bakış açısının en kaba ifadesinden başka bir şey değildir.

Her ne kadar ilk eğitimli Yahudilerden asiler çıkmışsa da, bu toplumsal durumun uzun vadede etkili bir isyancılıktan çok belli bir uyum geleneği yaratması son derece doğaldır.[280] "Sıradan" Yahudilere karşı ayrımcılık güderken bir yandan aynı [burjuva çevresinden] Yahudi olmayan birine nazaran eğitimli bir Yahudinin gözde çevrelere kabulünün genelde çok daha kolay olduğu bir topluma karşı uyumlu davranan Yahudilerin kendilerini "genelde Yahudi" den açıkça ayırmaları, böylelikle tam da Yahudi olduklarını göstermeleri gerekiyordu; komşuları arasında eriyip gitmelerine hiçbir hal ve şartta göz yumulmadı. Kendilerinin tam olarak anlamadıkları bir belirsizliği aklileştirmek için "sokakta insan, evde Yahudi" gibi hareket ettiler.[281] Aslında bu hal, sokakta da başkalarından farklı olma duygusuna da varmıştı, çünkü onlar Yahudiydiler. Öte yandan "sıradan Yahudiler" gibi olmadıklarından evde de başka Yahudilerden farklıydılar.

Kendini ayrı kılma, ayırt etme üzerine yoğunlaşmış bu kesintisiz çabayla belirlenmiş asimile olmuş Yahudilerin davranış örüntüleri, her yerde kabul edilebilir olan bir Yahudi tipi yaratmıştı. Ulusallık veya dinle tanımlanmak yerine Yahudiler, üyeleri, belli ruhsal tutum ve tepkilerin "Yahudiliği" oluşturduğu varsayılan özet bir toplamını paylaşan bir toplumsal gruba dönüştürüldüler. Başka bir deyişle Yahudilik ruhsal bir nitelik, Yahudi Sorunu da her Yahudi birey için çapraşık bir şahsi sorun haline geldi.

Trajik bir çabayla farklılaşma ve ayrılma yoluyla topluma uymaya çalışan bu yeni Yahudi tipinin, "korkak Yahudi"yle ne kadar az ortak yanı varsa, Yahudi bir gazetecinin saldırıya uğradığı her seferinde Yahudilik savunucularının temcit pilavı gibi tekrarladıkları "peygamberlerin varisi ve adaletin yeryüzündeki eli" soyutlamasıyla da o kadar az ortak yanı vardı.

Yahudilik savunucularının Yahudisi, aslında paryaların ayrıcalıkları olan ve toplumun kenarında yaşayan Yahudi isyancıların sahip olduğu -insanlık, incelik, önyargısız olmak, adaletsizliğe duyarlılık gibi- niteliklerle donanmıştı.

Sorun şuradaydı ki bu niteliklerin peygamberlerle bir alakası yoktu ve daha da kötüsü bu Yahudiler ne Yahudi toplumuna ne de Yahudi olmayan toplumun gözde çevrelerine üyeydiler. Asimde olmuş Yahudiliğin tarihinde hiç de önemli olmayan roller oynamışlardı. Öte yandan,

---

280 Kendini kuran bu yegâne isyan geleneği, bu geleneğe ait olanlar onun varlığının pek farkında olmasalar da, "bilinçli parya" (Bemard Lazare) olmuştur. Aynı yazarın şu yazısına bakınız: ""Parya Olarak Yahudi. Gizli Bir Gelenek", *Je- wislı Social Studies,* cilt VI, sayı 2 (1944).

281 Batı Avrupa'daki asimilasyona kitabe oluşturabilecek kadar mükemmel olan bu formülün bir Rus Yahudisi tarafından, ilk kez lbranice olarak dile getirilmiş olmasında ironik bir yan vardır. Bu sözler Judah Leib Gordon'un lbranice bir şiirinden alınmadır, *Hakitzah ami,* 1863. Bakınız: S.M.Dubnovv, *History of* (lıc *Jews* in Russia *and Poland,* 1918,11, s.228.

meslekten Yahudi düşmanlarının tarif ettiği biçimiyle “genelde Yahudi”nin arzettiği nitelikler, başarılı olmak isteyen bir sonradan görmenin sahip olması gereken niteliklerdi; yani insanilikten uzaklık, hırs, küstahlık, kölece yaltaklanma, öne çıkma kararlılığı. Buradaki sorun da bu niteliklerin ulusal niteliklerle bir ilgisinin bulunmaması ve üstelik Yahudi işadamı sınıfından tiplerin Yahudi olmayan topluma hemen hiç rağbet etmemeleri ve Yahudi toplum tarihinde çok küçük bir rol oynamalarıydı. Karalanmış ve lekelenmiş halklar ve sınıflar varoldukça, Yahudi toplumunda da başka yerlerde de her kuşak emsalsiz bir yeknesaklıkla bu parya ve sonradan görme niteliklerini yeniden üretecektir.

Ancak Yahudierin 19. yüzyıl Avrupa toplumundaki toplumsal tarihlerinin oluşmasında şu unsur belirleyici olmuştur: Belli ölçülerde her kuşaktan her Yahudinin belli bir zamanda toplumun tamamen dışında kalıp parya olmaya devam mı edeceğine, yoksa kökenini daha fazla saklamayıp, “halkının giziyle birlikte kendi kökeninin gizini de açık ederek”, moral bozucu koşullarda topluma uyum gösterip parvenu mu [sonradan görme] olacağına karar vermesi gerekmişti.[282] Bu ikinci yol zordu, zira aslında bu sıfatla anılacak gizler de yoktu ve oluşturulmaları gerekmişti. Rahel Varnhagen’in resmî toplum dışında toplumsal bir yaşam kurma yönündeki benzersiz çabası başarısızlığa uğradığından beri paryanın da sonradan görmenin de yolları, biri uyumluluğun diğeri sürekli bir pişmanlığın olmak üzere eşit ölçüde yalnızlığın uç yolları olmuştur. Bir iki uygun durumda tam da modern bir duyarlılığa evrilmiş olan ortalama Yahudinin bu karmaşık ruh hali, belirsiz bir duruma dayanmaktaydı. Yahudiler aynı anda, sonradan görme olamayınca parya olmanın üzüntüsünü duymakta, kişisel ayrıcalıklar için eşit haklar elde etmek uğruna halklarına ihanet etseler sonradan görmenin vicdan azabıyla kıvranmaktaydılar. Ama bir şey kesindi: Şayet toplumsal yaşamın bütün bu belirsizliklerinden uzak durmak isteyecek olsalar, şu gerçekten vazgeçmeleri gerekecekti: Yahudi olmak, ya ayrıcalıklı bir üst sınıf mensubu olmak ya da Batı ve Orta Avrupa’daki gibi sadece entelektüel ve bir ölçüde yapay dayanışmanın parçası olabildikleri ayrıcalıksız bir kitleye mensup olmak demekti.

Ortalama Yahudilerin toplumsal yazgılarını, ebedi ve ezelî karar almadaki özürleri belirlemekteydi. Toplum da onları akıllarını devşirmeye zorlamamıştı, zira Yahudilerle ilişkiyi çekici kılan kesinlikle durumlarındaki ve karakterlerindeki bu belirsizlikti. Bu anlamda asimde olmuş Yahudilerin büyük bölümü hem lütufkâr hem de talihsiz bir alacakaranlıkta yaşamaktaydılar ve kesinlikle bildikleri tek şey, başarının da başarısızlığın da Yahudi olmaları gerçeğiyle çözülmez bir biçimde kaynaşmış olduğuydu. Onlar için Yahudi Sorunu bütün siyasî anlamını bir kerede ve sonsuza dek yitirmiş, özel hayatlarına musallat olmuştu ve bütün ceberrutluğuyla kişisel kararlarını etkilemekteydi. **“Sokakta insan, evde Yahudi”** sözü bütün acımasızlığıyla gerçek olmuştu: Siyasî sorunlar çarpıtılarak, Yahudilerin içsel deneyimleri ve özel duygularıyla çözmeye çalıştıkları saf birer sapkınlık noktasına gelmişti; üzerinde düşünülmüş, taşınılmış politikalardan çok tutkunun öngörülemez yasalarıyla çok daha iyi yönetilebilecek olan bu özel varoluş alanı tıka basa, kamusal nitelikli, çözümlenememiş sorunların ağır yüküyle dolup taşmaktaydı.

“Genelde Yahudi”ye benzememek, ama yine de Yahudi kalmaya devam etmek; Yahudi değilmiş gibi yapmak, ama yine de bir Yahudi olduğunu yeterince açık biçimde göstermek

---

282 Bu formülü Kari Kraus 1912’de yazmıştı. Bakınız: *Untergang der Weh dırch schwarze Magie,* 1925.

hiç de kolay bir iş değildi. Ne bir sonradan görme ne de "bilinçli bir parya" (Bernard Lazare) olan ortalama bir Yahudi, ancak toplumsal yabancılaşmaya doğuştan yabancı olmanın bütün olası ruhsal veçheleri ve değişkenleri içinde, yoruma açık boş bir farklılık duygusu ortaya koyabilirdi. Dünya belli ölçüde barışçıl kaldığı sürece bu tutumun hiçbir kötü sonucu olmadı, hatta kuşaklar boyunca bir ***modus vivendi*** [geçici anlaşma] işlevi gördü. Yapay biçimde karmaşıklaştırılmış içsel bir yaşama yoğunlaşmak, Yahudilerin "tuhaf ve heyecan verici" olmalarını isteyen toplumun akla aykırı taleplerine tepki göstermek; başlangıçta, toplumun daima yarı hayranlık gösterip yarı reddettiği oyuncu ve virtüözlerin sahip olduğu, kendini dolaysızca ortaya koymak ve ifade etmek gibi nitelikler geliştirmelerine yardımı olmuştur. Yahudiliklerinden biraz utanan, biraz övünen asimde olmuş Yahudiler, bu kategoriye girmekteydiler.

Burjuva toplumunun kendi devrimci geleneklerinin ve anılarının yıkıntıları arasından çıkardığı bu süreç, ekonomik doygunluğun yol açtığı can sıkıntısının o kara hayaletine ve siyasal sorunlara karşı genel bir kayıtsızlık duygusuna eklendi. Yahudiler, vakit geçirilecek insanlar oldular. Akran olarak görülmekten çıktıkça Yahudiler daha da çekici ve eğlenceli insanlar haline geldiler. Bireye tutkulu bir ilgiyle ve eğlence amacıyla yaklaşan burjuva toplumu, insan normundan farklılaştığı oranda, gizemli bir kötülük ya da gizli bir fenalık taşıdığına inanılan her şeyde bir çekicilik bulmaya başladı. Toplumun kapılarını Yahudilere açanın bu yakıcı tercih olduğu kesindir; böylelikle bu toplumun çerçevesi içinde Yahudilik, ruhsal bir nitelik olarak çarpıtıldıktan sonra, kolayca soysuzlaştırılarak bir kötülük haline getirildi. Aydınlanmanın İnsanî olan her şeye karşı duyduğu hoşgörü ve merakın yerini, egzotik, normal dışı ve farklı olana karşı hastalıklı bir şehvet aldı. Toplum yaşamından böyle sayısız egzotik, normal olmayan, farklı tipler gelip geçmiştir, ama hiçbiri siyasal sorunlarla bu denli ilgili olmamıştı. Bu nedenle çökmekte olan bu toplumda sadece Yahudilerin rolü, toplumsal bir meselenin dar sınırlarını aşan bir boyut kazanmıştır.

Namlı yabancılar olarak "ayrıksı Yahudiler"i, ***jin-de-siecle*** [yüzyıl sonu] Fransa'sının Faubourg salonlarına götüren tuhaf yolları takip etmeden önce, "ayrıksı Yahudiler"in her zaman içine düştükleri kendini aldatma olgusunun incelikli bir örneğini veren yegâne büyük insanı unutmamak gerekiyor. Öyle görünüyor ki, her beylik düşünce en az bir kişide "tarihsel büyüklük" denen şeye ulaşma şansı buluyor. "Ayrıksı Yahudiler"in bu büyük insanı, Benjamin Disraeli idi.

KUDRETLİ BÜYÜCÜ[283] [BENJAMİN DİSRAELİ'NİN KARİYERİ]

Yaşamındaki başlıca ilgi konusu Lord Beaconsfield'ın kariyeri olan Benjamin Disraeli, iki özellikle sivrilmektedir: Birincisi, biz modernlerin bayağı bir ifadeyle "şans" dediğimiz, oysa başka çağların önünde saygıyla eğildiği "talih- baht" adıyla anılan bir tanrısallığa, tanrı vergisi yeteneklere sahip olmasıdır. İkincisi, talihe açıklanması pek kolay olmayan çok daha mükemmel, sıkı bir bağla bağlı olan bu adamı meslek yaşamında yükselmek dışında herhangi bir şeyi kafasını takmamış da olsa, kariyerist olarak nitelemeyi olanaksız kılan akıl ve düşgücünün masum gamsızlığı. Kendini dışlanmış hissetmenin ne denli aptalca olduğunu; "farklı giyinerek, saçlarını tuhaf biçimde tarayarak, yadırgatıcı bir ifade tarzı ve ağız

283 Bu başlıktaki ibare, Sir John Skleton'un 1867'de yazdığı Disraeli ile ilgili bir oyundan alınmadır. Bakınız: W.R Monypenny ve G.E. Buckle, *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield,* New York, 1929, II, 292-93.

kalabalığı ile"[284] Yahudi varlığını daha da belli kılmanın kendisi ve başkaları için ne denli heyecan verici ve meslek yaşamı açısından ne kadar yararlı olabileceğini görmesini sağlayan şey, bu masumiyetti. Herhangi bir Yahudi aydından çok daha büyük bir tutku ve utanmazlıkla yüksek sosyeteye kabul edilmek için elinden geleni yaptı; ama Yahudi aydınlar arasında sadece Disraeli, paryalığın doğal kerameti olan şansını [ve gamsız neşesini] nasıl koruyacağının sırrını keşfetmişti ve daha en başından beri "yukarıya yükselmek için" asla baş eğmemesi gerektiğini biliyordu.

Siyaset oyununu, kendini mükemmel oynadığı rolüne kaptırmanın dışında, tıpkı bir tiyatro sanatçısı gibi oynadı. Yaşamı ve meslek hayatı, -prensesine, İngiltere kraliçesine önce romantiklerin mavi çiçeğini sonra da emperyalist İngiltere'nin çuhaçiçeğini sunan- prens olarak boy gösterdiği bir peri masalı gibi okunabilir. İngiliz sömürgeleri, üzerinde güneşin asla batmadığı; prensin her an, sisli, soluk Londra'dan prensesiyle kaçamak yapmak isteyeceği gizemli Asyalı Delhi'siyle bir periler ülkesiydi. Bu, aptalca ve çocukca görünebilir, ama bir eş, Lady Beaconsfield'in gözdesi lorda yazdığı şu satırların aynısını kocasına yazarsa, bütün kurallara karşı [sağlanmış] gibi görünen böyle bir mutluluğun önünde susmaktan başka bir şey yapılamaz: "Benimle param için evlendiğini biliyorsun, ama bunu yeniden yapman gerekseydi, bu kez aşk için yapacağım biliyorum".[285] Burada, ruhunu şeytana satmak üzere olan biri sözkonusuydu, ama şeytan bu ruhu istemiyordu; tanrılar ona yeryüzündeki bütün mutlulukları bahşetmişlerdi.

Disraeli, tamamen asimile olmuş bir aileden gelmekteydi; aydınlamış bir beyefendi olan babası, sıradan ölümlülerin fırsatlarından yararlanabilsin diye oğlunu vaftiz ettirmişti. Disraeli'nin Yahudi toplumu ile pek az ilişkisi bulunmaktaydı ve Yahudi din! ile âdetlerinden bihaberdi. Yahudilik onun için başından itibaren dilediği gibi eğip bükebileceği, gerçek bilgiyle engellenmemiş bir köken sorunuydu. Bu yüzden Yahudi olmayan biri Yahudiliğe nasıl bakıyorsa, Disraeli de bu gerçeğe aynı biçimde bakıyordu. Yahudi olmanın bir engel oluşturmak kadar bir imkân da olabileceğini diğer Yahudilerden çok daha açık bir biçimde kavramıştı. Basit, mütevazi bir adam olan babasından farklı olarak hiçbir şeyi "çağdaşları arasından sivrilmek" ten[286] daha çok ve sıradan bir ölümlü olmaktan daha az istemediği için, "zeytuni teni [ne] ve kömür karası gözleri"ne öyle bir biçim vermeye başladı ki "bir kudret imgesi gibi uzanan kubbemsi alnı"yla -tabiî ki bir Hıristiyan mabedi ["Temple", aynı zamanda "şakak" anlamına da gelmektedir -çn.] olmayacaktı- "görüp görülecek hiçbir canlı yaratığa" benzemiyordu.[287] Her şeyin "kendisi ile sadece ölümlü olanlar arasındaki ayrım"a, kendi şansı olan "yabancılığının berkitilmesine bağlı olduğunu içgüdüsel olarak biliyordu.

Bütün bunlar topluma ve kurallarına ilişkin benzersiz bir kavrayışa işaret etmektedir. "Yığın için suç olan bir şey, seçkinler için sadece bir erdemsizliktir"[288] sözlerinin Disraeli'ye ait olması anlamlıdır. (Ve bu sözler, 19. yüzyıl toplumunun yavaş yavaş ve içten içe

---

284 Morris S. Lazaron, *Seed of Abraham,* New York, 1930, "Benjamin Disraeli", s. 260.

285 Horace B. Samuel, "The Psychology of Disraeli", *Modemities* içinde, 1914.

286 J.A. Froude, Disraeli hakkındaki *Lord Beaconsfield* (1890) isimli yaşam öyküsünü şöyle bitirir: **"Yaşama adımını atarken amacı, kendini bütün çağdaşlarından ayırmaktı, bu yüzden vahşi bir hırs kaçınılmazdı; sonunda cesurca oynadığı eli kazandı".**

(*) "Temple", aynı zamanda "şakak" anlamına da gelmektedir -çn.

287 Sir John Skleton, *age.*

288 Kendi romanı olan *Tancred.*'de, 1847.

ayaktakımının ve yeraltı dünyasının ahlakına batmakta olduğunu derin bir kavrayışla ortaya seren sözlerdir). Bu kuralı bildiğinden, onlara karşı dışlayıcılık ve ayrımcılık taslayan çevrelerin haricinde şanslarının pek olmadığını da biliyordu; bu seçkin muhitler, tıpkı yığınlar gibi Yahudiliği bir suç olarak gördüğü nispette, bu "suç"u her an çekici bir "erdemsizlik"e dönüştürmek mümkün olabilirdi. Disraeli, egzotizmi, yabancılığı, gizemliliği, büyüleyiciliği ve gizli kaynaklardan devşirdiği gücü, bu kılıkta ve toplum içinde sergilemeyi amaçlamıştı. Muhafazakâr Parti'yi seçmesini sağlayan, ona parlamentoda bir sandalyeyi, başbakanlık makamını ve en nihayet, ama önem bakımından sonuncu olmamak üzere toplumun sürekli hayranlığını ve bir kraliçenin dostluğunu kazandıran, bu toplumsal oyunda sergilediği ustalıktı.

Başarısının nedenlerinden biri oyununu içtenlikle, oynamasında yatıyordu. Daha tarafsız olan çağdaşları üzerinde, oyunculukla "mutlak bir içtenlik ve hesapsızlık"[289] karışımı bir izlenim bırakmaktaydı. Bunu ancak, kısmen özellikle Yahudi etkisi taşıyan her şeyden uzak yetiştirilmiş olmasından ileri gelen gerçek bir samimiyet sağlayabilirdi.[290] Ama Disraeli'nin vicdan rahatlığı bir İngiliz olarak doğmasından kaynaklanıyordu. İngiltere, Ortaçağ'da kovulmalarından yüzlerce yıl sonra Yahudilere kapılarını açtığında ne Yahudi kitlelerini tanıyordu ne de yoksul Yahudileri; 17. yüzyılda İngiltere'ye yerleşen Portekiz Yahudileri zengin ve eğitimli kimselerdi. Rusya'daki pogromlar nedeniyle modern Yahudi göçlerinin başladığı 19. yüzyılın sonuna kadar Londra'da yoksul Yahudilere ve bununla birlikte Yahudi kitleler ile varlıklı din kardeşleri arasında farklılaşmaya rastlamak olanaksızdı. Disraeli'nin zamanında Kıta Avrupası'ndaki biçimiyle bir Yahudi Sorunu bilinmiyordu, çünkü Yahudiler sadece İngiltere'de yakınlık bulmuşlardı. Başka bir deyişle İngiliz "ayrıksı Yahudiler", Kıta Avrupa'sındaki kardeşleri gibi ayrıksı olduklarının farkında değillerdi. Disraeli, "modern zamanların en zararlı öğretisi"[291] olan insanların doğal eşitliği fikrinden küçümseyici bir dille bahsettiğinde, **"bir İngiliz'in haklarını İnsan Hakları'na yeğleyen"** Burke'nin bilerek ardından gidiyor; ama gerçekte bir avuç seçkinin ayrıcalıklarının yerini, herkese tanınan eşit hakların aldığını görmezden geliyordu. Yahudilerin gerçek şartlarından öylesine bihaberdi ve Yahudi soyunun modern topluluklar üzerindeki etkisine öylesine inanmaktaydı ki açıkça şunu talep edebilmekteydi: "Yahudiler Kuzeyli ve Batılı insanlıktan, uygar ve kibar uluslarda kamusal yaşama tad veren ve kamu duygusunu yükselten kişilerin payına düşmesi gereken saygıyı ve teveccühü görmektedir sadece".[292] Yahudilerin İngiltere'deki siyasal nüfuzu Rothschild'lerin İngiltere kolu etrafında odaklandığı için, Napolyon'un yenilgisinde Rothschild'lerin de payının bulunması Disraeli'yi son derece gururlandırıyordu ve Disraeli, siyasî görüşlerini bir Yahudi olarak neden açıkça dile getiremeyeceğini anlayamıyordu.[293] Vaftiz edilmiş bir Yahudi olarak şüphesiz herhangi bir Yahudi topluluğunun resmî sözcüsü olmadı, ama Yahudi halkını siyasal olarak temsil etmesini bilen ve bu yönde gayret gösteren yüzyılının ve tarzının yegâne Yahudisi olduğu da bir gerçekti.

---

289 Sir John Skleton, *age.*

290 Disraeli kendisi şöyle yazıyor: "Irkımın arasında doğmadım ve onlara karşı büyük bir önyargıyla yetiştirildim". Disraeli'nin aile yapısı hakkında özellikle bakın: Joseph Caro, "Benjamin Disraeli, Juden und Judentum", *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums,* 1932, 76. Yıl.

291 Lord George Bentinck, *A Political Biography,* Londra, 1852, 496.

292 *Age.,* s.491.

293 *Age.,* s.497 ve devamında.

"Kendi hakkındaki temel gerçeği, bir Yahudi olduğu"nu[294] asla inkâr etmeyen Disraeli, Yahudi olan her şeye karşı, ancak onlar hakkındaki cehaletinin yarışabileceği bir hayranlık beslemiştir. Ancak bu konularda gururla cehaletin karışması, yeni asimile olmuş bütün Yahudilerin bir özelliğiydi. Büyük farklılık şuradaydı ki Disraeli, Yahudilerin geçmişi ve bugünü hakkında hemen hiçbir şey bilmiyordu ve bu yüzden başkalarının, korku ve kibirin damgasını taşıyan davranışların yarı bilinçli alacakaranlığında dile getirdikleri şeyi, o büyük bir yalınlıkla söyleme cüretini gösterebiliyordu.

Disraeli'nin Yahudi olmanın olanaklarını, normal bir halkın siyasal emelleriyle ölçme yeteneğinin siyasal sonuçları ise çok daha ciddi oldu; neredeyse otomatik olarak Yahudi etkisi ve örgütlenmesi hakkında, bizlerin genellikle antisemitizmin çok daha kötü biçimlerinde rastladığımız türden eksiksiz bir dizi kuram geliştirdi. Her şeyden önce kendini aslında "seçilmiş ırkın seçilmiş kişisi"[295] olarak görüyordu. Bunun kendi meslek yaşamından daha iyi bir kanıtı da olamazdı: Adsız ve parasız bir Yahudi, sadece birkaç Yahudi bankerin yardımıyla İngiltere'nin bir numaralı adamı oluvermiş; parlamentonun en sevilmeyen kişilerinden biri başbakanlığa yükselmiş ve uzun süredir "onu bir şarlatan gibi gören ve parya muamelesi yapan" kimselerin gerçek sevgisini kazanmıştı.[296] Siyasal başarı Disraeli'yi asla doyurmadı. Londra sosyetesine girmek, Avam Kamarası'nı feshetmekten çok daha önemli ve zordu ve –"her iki partiden de politikacıların yükselmesini sağlayan ama toplumsal açıdan sakıncalı olanları kesin olarak dışlayan seçkin bir zümre"[297] olan– Grillion Yemek Kulübü'ne üye olmak, Majestelerinin bir bakam olmaktan tartışmasız çok daha büyük bir zaferdi. Bütün bu tatlı zevkler, Kraliçe'nin samimi dostuluğu ile taçlandırılmış oldu. Zira İngiltere'de monarşi, anayasal ulus- devletin kesin denetimi altında bütün siyasî imtiyazlarım yitirmiş bile olsa, İngiliz toplumunda kazandığı tartışmasız üstünlüğü sürdürmekteydi. Disraeli'nin zaferinin büyüklüğü ölçülürken, Muhafazakâr Parti'deki seçkin meslektaşlarından Lord Robert Cecil'in 1850'lerde sert bir saldırıya karşı onu şu sözlerle savunabildiğini unutmamak gerekir: **"Disraeli'nin kapalı kapılar ardında söylediklerini herkes söyleyebilir ama kimse Disraeli gibi bunları açıkça, uluorta söyleyemez".**[298] Aslında Disraeli'nin en büyük nihaî zaferi şuydu: Kamu alanında, uluorta söylendiğinde onun hoşuna gitmeyecek, koltuklarını kabartmayacak bir şeyi kimse kapalı kapılar ardında da söyleyemezdi.

Daima zamana uymuş olması ve sayısız yaşam öykücüsünün onu diğer büyük adamlardan daha iyi anlaması Disraeli'nin talihiydi. O, hırsın cisimleşmiş haliydi. Bu güçlü tutku, görüldüğü kadarıyla ne bir ayrıma ne de farklılığa göz yuman ve izin veren bir yüzyılda Disraeli'nin şahsında ortaya çıkmıştı. Bütün dünya tarihini 19. yüzyıl kahramanlık idealine göre yorumlamış olan Cariyle, Disraeli'nin elinden unvan almayı reddettiğinde kesinlikle hata yapıyordu.[299] Çağdaşlarından hiçbiri, bütün özgül başarılarından soyulmuş büyüklük kavramıyla Carlyle'nin kahramanlarına Disraeli kadar denk düşmezdi; rolünü ciddiye alan,

---

294 Monypenny and Buckle, *age.,* s.1507.

295 Horace S. Samuel, age.

296 Monypenny and Buckle, age., s.147.

297 Age.

298 Robert Cecil'in yazısı, Torylerin en etkili organları olan *Quarter1y* Revievv'de çıkmıştır. Bakınız: Monypenny ve Buckle, *age.,* s. 19-22.

299 Bu olay, 1874 gibi geç bir tarihte olmuştu. Carlyle'nin Disraeli için "lanetli bir Yahudi", " gelmiş geçmiş en berbat adam" dediği söylenir. Bakınız Caro, *age.*

doğuştan deha sahibi Büyük İnsan'ı maharetle oynayan ve masalsı dalavereler çeviren, eğlendirici sanatkârlıklar sergileyen bu şarlatandan başka kimse 19. yüzyıl sonlarının deha konusundaki ölçülerini bu denli eksiksiz dolduramazdı. Siyasetçiler, iş dünyasının can sıkıcı meselelerini Doğulu tadlara sahip birer rüyaya çeviren bu şarlatana sevgi duyuyorlardı;

ve toplum da Disraeli'nin cin fikirli kurnazlıklarında bir kara büyü kokusu aldığında, bu "kudretli büyücü" çağının kalbini gerçekten kazanmış oldu.

Disraeli'nin kendini diğer ölümlülerden ayırdetme emeli ve aristokrat topluma duyduğu özlem, kendi zamanının ve ülkesinin orta sınıfları için tipik bir durumdu. Muhafazakâr Parti'ye girerek, daima "Whigler'i düşman, Radikalleri müttefik" tutan bir politika izlemesi, siyasal nedenlere ya da ekonomik saiklere dayanmıyor, onun toplumsal emellerinden kaynaklanıyordu.[300] Hiçbir Avrupa ülkesinde orta sınıflar, entelijensiyalarını kendi toplumsal durumlarıyla uzlaştıracak yeterli özsaygıyı geliştirememişlerdir; bu yüzden aristokrasi, bütün siyasî önemini çoktan yitirdiğinde bile toplumsal ölçeği belirlemeyi sürdürebilmiştir. Mutsuz Alman filisteni "tanrı vergisi kişiliği"ni, soyluluğun çöküşünden zuhur eden ve aristokratik unvanları burjuvazinin parasına karşı korumak için zorunlu olan kast kibrine karşı umutsuz mücadelesi sırasında keşfetmişti. Bulanık kanbağı kuramları ve evlenmelerin sıkı denetim altına alınması daha ziyade Avrupa aristokrasisinin yakın dönemine ait fenomenlerdir. Disraeli, aristokrasinin istemlerini karşılamak için gerekli olan şeyi, Alman filistenlerinden çok daha iyi biliyordu. Burjuvazi toplumsal statü elde etmek amacıyla ne yaptıysa aristokratik kibri kandırmayı başaramadı, çünkü kast zümresinin en önemli öğesinden, bireysel çaba ve erdemle ilgisi olmayan, sadece doğumdan gelen aristokratik gururdan uzaktı. Bu "tanrı vergisi kişilik"in, gelişimi için bireyin çabasını ve eğitimini gerektirdiğini yadsıması mümkün değildi. Disraeli "kastın gururuna karşı ırkın gururunu çıkardı"ğında,[301] ne söylenirse söylensin Yahudilerin [soyluluğa benzer] toplumsal statüsünün sonradan edinilmiş [burjuva ahlak ve başarı anlayışına] değil, sadece doğuma bağlı olduğunu biliyordu.

Hatta Disraeli bir adım daha ileri gitmişti. Yıllar geçtikçe çok sayıda zengin orta sınıf mensubunun unvan satın aldığım gören aristokrasinin kendi değeri hakkında son derece ciddi kuşkulara sürükleneceğini biliyordu. **O nedenle, oldukça amiyane ve popüler düşgücüyle, İngilizlerin "sonradan görme ve melez bir ırktan olduklarını, oysa kendisinin saf kan Avrupalı olduğu"nu, "bir İngiliz asilzadesinin yaşamını esas olarak Arap yasalarının ve Suriye âdetlerinin düzenlendiğini, "cennetin kraliçesinin bir Yahudi olduğu"nu ya da "askerlerin Rabbın sağ elinde Yahudi ırkının çiçeğini tuttuğu"nu korkmadan söyleyerek, onları kendi oyunlarında mağlup etti.**[302] Ve en sonunda "artık İngiltere'de aristokrasi kalmadığını, çünkü aristokrasinin asıl niteliğinin, hayvan-insanın üstünlüğü"[303] olduğunu söylediğinde, daha sonraları burjuva ve türedi ırk görüşleri için kalkış noktası olan modern aristokratik ırk kuramlarının en zayıf noktasına dokunmuş oluyordu.

Yahudilik ve Yahudi halkından olmak, asimile olmuş Yahudiler arasında basit bir doğum gerçeğine dönüşerek, soysuzlaşmıştı. Başlangıçta bu, belli anıları ve umutları paylaşan belli

---

300 Bu sözler Lord Salisbury'nin *Quarter|y* Revi*ew'de,* 1869, yayımlanan bir yazısın da geçmektedir.

301 E.T.Raymond, *Disraeli, The Alien Patriot,* Londra, 1925, s.l.

302 Sırayla H.B. Samuel, age., Disraeli, Tancred, ve Lord George Bentinck.

303 Romanı Comngsby'de, 1844.

bir din, belli bir ulusallık anlamına gelmekteydi ve ayrıcalıklı Yahudiler arasında bile hâlâ en azından belli ekonomik avantajların paylaşılması demekti. Yahudi entelijensiyasının laikleşmesi ve asimilasyonu, seçilmiş bir halka ait olma bilinci dışında, eski anı ve umutlardan geride hiçbir şey bırakmayacak şekilde, özbilinci ve kendilerine dair yorumlarını değiştirdi. Seçen ve reddeden tanrıya inanmadan kendilerinin seçilmiş olduğuna inananlar sadece "ayrıksı Yahudiler" değilse de, bu boş tarihsel misyon anlayışından tam gelişmiş bir ırk öğretisi çıkartan yegâne kişi Disraeli idi. Disraeli, bu Semitik ilkenin, "doğamızdaki tinsel olan her şeyi temsil" ettiğini, "tarihin inişlerinin ve çıkışlarının asıl çözümlerini [burada] bulduklarını; "dil ve din" ne olursa olsun, "tarihin kilidi" olan "ırkın her şey" demek olduğunu; çünkü "ırkı sadece tek bir şeyin oluşturduğunu, onun da kan olduğunu" ve "sadece tek bir aristokrasi olduğunu, onun da, mükemmel düzenin karışmamış ırkı"ndan oluşan "doğanın aristokrasi"si olduğunu iddia etmeye hazırdı.[304]

Bununla daha modern ırk kuramları arasındaki yakın ilişkiyi açıklamaya gerek yok. Ve Disraeli'nin keşfi, ırksal ideolojilerin toplumsal aşağılık duygusuyla mücadelede ne denli yararlı olabildiklerinin de bir kanıtıdır. Çünkü ırk öğretileri nihayetinde çok daha uğursuz ve dolaysız siyasî amaçlara hizmet etmişlerse de, makul ve ikna edici gelen çoğu yanlarının şu gerçekte yattığı da doğrudur: Herhangi birinin, kendini ırksal vasıf gereğince doğumla seçilmiş bir aristokrat olarak hissetmesini sağlamışlardır. Bu yeni seçilmiş kimselerin seçkinlere, seçilmiş birkaç kişiye ait olmamalarının -ki bu her şeyden önce bir soylunun gururunun içkin bir parçasıdır-, ama seçilmişliği durmadan büyümekte olan bir ayaktakımıyla paylaşmak zorunda kalmalarının bu öğretiye ciddi bir zararı dokunmamıştır, çünkü seçilmiş bir ırka ait olmayanlar da sayısal olarak aynı oranda büyümekteydiler.

Ancak Disraeli'nin ırk öğretileri, toplumun kurallarına ilişkin olağandışı bir kavrayışın sonucu olduğu kadar, asimile olmuş Yahudilerin özgül laikleşme süreçlerinin de bir ürünüydü. Yahudi entelijensiya, daha 19. yüzyılda bağımsız, kendine inanan bir insanlığa duyulan güvenle birlikte Aydınlanma'nın da devrimci çağrısını yitirmiş genel laikleşme sürecine yakalanmış ve o nedenle eski gerçek dinsel inançların birer batıl itikada dönüşmesine karşı korunmasız kalmış değildi sadece. Yahudi entelijensiya aynı zamanda ulusal bir dini dinsel bir mezhebe dönüştürmek isteyen Yahudi reformcuların etkilerine de maruz kalmıştı. Bunun için Yahudi inanışının iki temel unsurunu -Mesihçi umudu ve İsrail'in seçilmişliğine olan inancı- dönüştürmek zorunda kaldılar ve Yahudilerin yeryüzündeki diğer milletlerden ayrılığının son bulacağı günlerin geleceğine olan dinî inançla birlikte Siyon'un nihai ihyası ile ilgili düşünceleri Yahudi dua kitaplarından sildiler. Mesihçi umut olmadan seçilmişlik düşüncesi ebedî ayrılık anlamına geliyordu; belli bir halka dünyanın kefaretini yükleyen seçilmişlik inancı olmadan Mesihçi umut da, Yahudilerin siyasal coşkuculuklarında son derece karakteristik bir unsur haline gelmiş olan evrenselciliğin ve genel bir insanseverliğin yoğun bulutları arasında buharlaşıp gitti.

Yahudi laikleşmesinin en yazgısal unsuru, seçilmişlik kavramının Mesihçi umuttan ayrılması olmuştur. Oysa Yahudi dininde bu iki unsur, tanrının insanlık için öngördüğü kurtuluş planının iki veçhesiydi. Siyasal sorunları sadece yeryüzünde bir cennet kurma amacını gerçekleştirerek nihai olarak çözme eğilimi, Mesihçi umuttan doğmuştu. Tanrı tarafından

304 Bakınız: Lord George Bentinck ile *Endymion*, 1881 ve *Coningsby* romanları.

seçilmiş olma inancından da, Yahudilerin doğaları gereği daha kavrayışlı, iyi, sağlıklı ve hayatta kalmaya daha uygun oldukları –tarihin motoru, yeryüzünün en iyileri gibi–, inanmayan Yahudilerle Yahudi olmayanlarca da paylaşılan masalsı bir vehim üremişti. Coşkucu Yahudi aydınının yeryüzündeki cennet hayali, bütün ulusal bağ ve önyargılardan özgür olma hayali, siyasî gerçeklikten, Mesih'in gelmesi ve Yahudi halkının Filistin'e dönmesi için yakaran atalarında olduğundan çok daha fazla kopmuştu. Öte yandan herhangi bir coşkucu umut olmadan kendilerini yeryüzünün en iyileri olduklarına ikna etmiş asimilasyon yanlılarının bu kutsal olmayan kibir yoluyla diğer milletlerden ayrılıkları; ataları, Mesih'in günlerinde ortadan kalkacak da olsa İsrail'i Yahudi olmayanlardan kopartan Kutsal Yasa'nın yarattığı ayrılıktan çok daha etkiliydi. Ayrıksı Yahudileri tanrıya inançlarında bunca "aydınlatmış" olan bu kibirdi ve her yerde ayrıksılık gösteren durumlarından ötürü İsrail'i insanlığın geri kalanına bağlayan dinsel umudun güçlü bağlarını fiiliyatta kopartan da kendilerine inanmalarını sağlayan batıl itikatlardı.

O nedenle laikleşme sonuçta Yahudilerin ruh halinde son derece tayin edici olan şöyle bir paradoks yarattı: Yahudilerin asimilasyonu –ulusal bilincin tasfiyesiyle ulusal bir dini, itirafa ve günah çıkarmaya dayanan bir mezhebe dönüştürmekle ve devletle toplumun isteksiz ve belirsiz taleplerini, aynı ölçüde belirsiz oyunlar ve psikolojik hilelerle karşılamasıyla– son derece reel bir Yahudi şovenizmi yarattı. (Tabiî bu şovenizmden, –Chesterton'un sözleriyle– "bireyin kendisinin tapınılacak bir şey olarak görüldüğü; bireyin, kendi kendinin ideali, hatta idolü olduğu" sapkın bir milliyetçiliği anlamak şartıyla.) O andan sonra eski dinsel seçilmişlik kavramı artık Yahudacılığın özü olmaktan çıkmış, onun yerine Yahudiliğin özü haline gelmişti.

Bu paradoks en güçlü ve büyüleyici kişiliğini Disraeli'de bulmuştu. O hem bir İngiliz emperyalisti, hem de bir Yahudi şovenistiydi. Ama her şeyden önce **"İngiltere, Disraeli'nin hayalindeki İsrail olduğu"**[305] için, daha ziyade düşgücünün oyunu olan bir şovenizmi bağışlatmak zor olmadığı gibi; Disraeli **"tam bir İngiliz olmadığı ve bundan gurur duyduğu"** için, onun genişlemek uğruna genişlemek gibi dar kafalı bir azimkârlıkla ortak hiçbir yanı olmayan İngiliz emperyalizmini de bağışlatmak zor değildir.[306] Bu kudretli büyücünün kendini asla çok ciddiye almadığını, her zaman toplumu kazanmak ve popülaritesini artırmak (ki hepsi benzersiz bir büyüye yol açmaktaydı) için oynadığını çok açık bir biçimde gösteren bu tuhaf zıtlıklar, bütün konuşmalarına, onu emperyalist takipçilerinden tamamen farklı kılan şarlatanca bir coşkunluk ve hayal öğesi katıyordu. Disraeli'nin en büyük şansı, Manchester'ın ve işadamlarının bu emperyalist hayali henüz teslim almadıkları, hatta "sömürge maceralarına sert ve şiddetli bir muhalefet gösterdikleri bir sırada bu hayale kapılmış ve oyununu oynamış olmasıydı. Kana ve ırka beslediği –altın ile kan arasında güçlü bir doğaüstü bağlantı bulunduğuna dair eski romantik halk saflıklarını da barındıran– boş inançlar, Afrika'da, Asya'da ya da Avrupa'da katliamlara girişmek gibi bir ihtimale uzanmıyordu. Tanrısal yetenekleri pek olmayan bir yazar olarak işe başladı ve şansı yardımıyla parlamento üyesi, parti lideri, başbakan ve İngiltere Kraliçesi'nin dostu bir aydın olarak kaldı.

Disraeli'nin, Yahudilerin siyasî yaşamdaki rollerine ilişkin tasarımının izlerini, henüz siyasî yaşama adımını atmamış, basit bir yazar olduğu döneme götürmek mümkündür. Konuyla ilgili düşünceleri şahsî deneyimlerinden kaynaklanmıyordu, ama onlara bütün yaşamı

---

305 Sir John Skleton, *age.*

306 Horace B. Samuel, *age.*

boyunca hatırı sayılır bir dirençle sarılmıştır.

İlk romanı *Alroy*'da (1833) Disraeli, Yahudilerin [toplumdan] tamamen ayrılmış bir sınıf olarak yönetimde bulunduğu bir Yahudi imparatorluğu planı sunmaktaydı. Roman, genç yazarın zamanının gerçek iktidar koşulları hakkındaki cehaletinin yanı sıra, Yahudilerin iktidar olanaklarına ilişkin güncel yanılsamaların da etkisini ortaya koymaktadır. Onbir yıl sonra, parlamentodaki siyasî deneyimleri ve kodamanlarla kurduğu yakın münasebet Disraeli'ye "bir zamanlar nasıl olmuş olursa olsun, kendi zamanında Yahudilerin hedeflerinin, herhangi bir biçim altında siyasî ulusallık vücuda getirme savından büyük oranda koptuğunu" öğretti.[307] Yeni romanı *Coningsby*'de Yahudi İmparatorluğu hayalini bırakmış ve onun yerine sarayların, imparatorlukların ve diplomasideki yüksek kuralların iniş ve çıkışlarına Yahudi parasının hükmettiği masalsı bir şema ortaya koymuştur. Disraeli, başlangıçtaki gizemli hâkim kast hayalinin yerine geçirdiği, seçilmiş ırkın seçilmiş insanlarının sahip olduğu gizli ve gizemli nüfuz anlayışından yaşamı boyunca asla vazgeçmedi. Bu anlayış siyaset felsefesinin ekseni durumuna geldi. Devletlere borç verip komisyon alan, büyük hayranlık duyduğu Yahudi bankerlerin aksine, Disraeli bütün meseleye dışardan, bu tür iktidar olanaklarının ancak iktidar hırsı olmayan kimselerce gün be gün kullanılabileceğine akıl erdiremeyen birinin gözüyle baktı. Anlayamadığı şey şuydu: Bir Yahudi banker nasıl olur da siyasetle Yahudi olmayan meslektaşlarından daha az ilgilenirdi; Yahudi servetinin Yahudi politikası için bir araç olması Disraeli'ye son derece doğal geliyordu. Yahudi bankerlerinin iş konularında ve uluslararası bilgi ve haber alışverişinde gayet iyi işleyen bir örgütlenmeye sahip olduklarını gördükçe, kimsenin ruhu duymadan dünyanın kaderini elinde tutan bir nevi gizli cemiyetle karşı karşıya bulunduğuna iyiden iyiye kanaat getirdi.

Gizli bir cemiyetin bir Yahudi fesadı tertip ettiği inancının, antisemitik bir kamuoyunun gözünde ne kadar büyük bir propaganda değeri taşıdığı ve dinsel amaçlı cinayetler ve zehirlemeler hakkındaki Avrupalıların bütün geleneksel önyargılarını nasıl beslediği herkesin malumudur. Disraeli'nin tamamen zıt amaçlarla ve kimsenin gizli cemiyetleri ciddiye almadığı bir sırada aynı sonuçlara varmış olması oldukça önemlidir, zira bu uydurmaların ne ölçüde toplumsal güdülerden ve küskünlüklerden kaynaklandığını, olaylara ya da siyasal ve ekonomik faaliyetlere bundan daha abes hakikatlerle getirilebileceğinden çok daha makul açıklamalar getirdiğini göstermektedir. Kendisinden sonraki çok daha az bilinen ve daha az muhterem şarlatanların gözünde olduğu gibi Disraeli'nin gözünde de siyaset, gizli cemiyetler arasında oynanan bir oyundan ibaretti. Sadece Yahudiler değil, nüfuzunu siyasal olarak örgütleyememiş ya da toplumsal ve siyasal sisteme karşı olan başka her grup Disraeli için sahne gerisindeki güçler haline gelmiştir. 1863'de "gizli cemiyetlerle Avrupalı milyonerler arasında bir mücadele"ye tanık olduğunu düşünüyordu; "şimdiye dek kazanan hep Rothschild olmuştu".[308] Ama yine de "bu gizli cemiyetler, insanların doğal eşitliğini ve mülkiyetin kaldırılmasını telaffuz etmekteydiler";[309] 1870 gibi geç bir tarihte Disraeli hâlâ ciddi ciddi **"perdenin gerisindeki"** güçlerden söz edebiliyor ve **"gizli cemiyetlerin ve onların uluslararası enerjilerinin, Roma Kilisesi'nin ve onun üzerinde hak iddia edenlerin yöntemlerinin, bilim ile iman arasındaki ebedî ve ezelî çatışmanın"** insanlık tarihinin seyrini belirlemek üzere iş

---

307 Monypenny ve Buckle, *age.,* s.882.

308 *Age.,* s.73. Bayan Brydges Williams'a gönderilen 21 Temmuz 1863 tarihli mektuptan.

309 Lord Geoide Bentinck, *age,* s.497.

başında olduklarına bütün içtenliğiyle inanabiliyordu.[310]

Disraeli'nin inanılmaz naifliği bütün bu "gizli" güçleri Yahudilerle ilişkilendirmesine neden olmuştu. "İlk Cizvitler, Yahudilerdi; Batı Avrupa'yı paniğe sokan gizemli Rus diplomasisi Yahudiler tarafından örgütlenmekte ve esas olarak onlar tarafından yürütülmektedir; şu anda Almanya'da hazırlanmakta olup ve ikinci ve daha büyük bir reformasyon anlamı taşıyan zorlu devrim ... tamamen Yahudi casusların denetimi altında gelişmektedir"; "her (komünist ve sosyalist grubun) başında Yahudi ırkından gelen biri bulunmaktadır; tanrının sevgili kulları tanrı tanımazlarla işbirliği yapmaktadır; en becerikli mülk sahipleri komünistlerle ittifak halindedir; özel ve seçilmiş ırk, Avrupa'nın posalarının, düşük kastlarının elindedir! Bütün bunların sebebi, adını bile onlara borçlu olan ve artık uranlığına katlanamadıkları nankör Hıristiyanlığı yok etmek için duydukları istektir".[311] Disraeli'nin düşgücüne göre dünya tamamen Yahudi kesilmiştir.

Bu müstesna vehimde, Hitler'in en mahir propaganda hokkabazlıklarından Yahudi kapitalist ile Yahudi sosyalist arasında gizli bir ittifakın varolduğu çığlıklarının ilk izleri vardı. Düşsel ve masalsı da olsa bütün bu şemanın kendine özgü bir mantığı olduğunu inkâr etmek mümkün değildir. Disraeli'nin yaptığı gibi Yahudi politikasını saptayanların Yahudi milyonerler olduğu varsayımından hareket edilirse; Yahudilerin (gerçeği yeterken, Yahudilik savunucuları tarafından yine de aptalca abartılan) yüzlerce yıldır katlandığı hakaretler gözönüne alınırsa; Yahudi bir milyonerin oğlunun işçi hareketinin lideri olmasının pek de nadir rastlanan durumlardan olmadığı görülürse ve deneyimlere dayanarak Yahudi aile bağlarının ne denli sıkı olduğu da biliniyorsa, Disraeli'nin Hıristiyanlara yönelik beslediği intikam hesabı imgesinin pek de zorlama olmadığı görülecektir. Elbette işin gerçeği şuydu: Banker babalan işçilerle hiçbir zaman acık bir sınıf çatışmasına girmedikleri için, Yahudi milyonerlerin çocuklarında solcu hareketlere karşı bir eğilim bulunmaktaydı. O yüzden sıradan bir burjuva ailesinin çocuğunda doğal olarak bulunması gereken sınıf bilincinden tümüyle yoksundular. Öte yandan ve tamamen aynı nedenlerden ötürü diğer sınıfların Yahudilere karşı gösterdikleri doğal antisemitik hissiyat, gizli veya açık, işçiler arasında yoktu. Çoğu ülkede Yahudilerin asimilasyonu konusunda yegâne gerçek olanakları sunanların solcu hareketler olduğu açıktır.

Disraeli'nin siyasal yaşamı durmadan gizli cemiyetlerle açıklama düşkünlüğü, sonradan daha az Avrupalı pek çok aydına ikna edici gelecek olan birtakım deneyimlere dayanmaktaydı. Disraeli deneyimlerinden şunu öğrenmişti: İngiliz toplumunda bir yer edinmek, parlamentoda sandalye kazanmaktan çok daha zor bir işti. Disraeli'nin zamanındaki İngiliz sosyetesi, parti ayrımlarından uzak olarak, gözde kulüplerde biraraya gelmekteydi. Siyasî bir seçkin grubun oluşmasında son derece önemli olsalar da, bu kulüpler devletin denetiminden uzaktılar. Dışardan bakan birine gerçekten de son derece gizemli görünüyorlardı. Herkesi kabul etmemelerinden dolayı gerçekten de gizliydiler. Bununla birlikte, ancak başka sınıf üyeleri de buralara kabul edilmek isteyip de, reddedildiklerinde veya akla hayale gelmedik sayısız akıl dışı güçlüklerle karşılaştıklarında gizemli bir hale girdiler. Hiçbir siyasal payenin, ayrıcalıklılarla bu yakın birlikteliğin sağlayabileceği zaferlerin yerini dolduramayacağına kuşku yoktur. Disraeli'nin emelleri ciddi siyasal yenilgilerin ardından yaşamının sonunda bile

310 Kendi romanı *Lothair* içinde, 1870.

311 Lord George Bentinck, *age.*

tükenmedi, “Londra sosyetesinin en etkili siması” olarak kaldı.[312]

Gizli cemiyetlerin fevkalade önemli olduğuna ilişkin naif kesinlik duygusu açısından bakıldığında, Disraeli toplumun dışında doğmuş, toplumun kurallarım asla layıkıyla anlayamamış yeni toplumsal tabakaların öncüsüydü. Bu tabakalar kendilerini, toplum ile siyaset arasındaki ayrımların durmadan flulaştığı ve görünüşteki kaotik koşullara rağmen her zaman aynı dar sınıf çıkarlarının kazançlı çıktığı bir durum içinde görmekteydiler. Dışarıda kalan birinin, bilinçli bir biçimde kurulmuş, kesin hedefleri olan bir örgütün hatırı sayılır sonuçlar elde edebileceği yargısına ulaşması son derece mümkündü. Ve bütün bu toplumsal oyunu, bu yarı bilinçli çıkarlar oyununu ve özünde hedef gütmeyen entrikaları belirli bir politikaya dönüştürmek için ihtiyaç duyulan tek şeyin kararlı bir siyasî irade olduğu da doğrudur. Bu irade Dreyfus Davası sırasında kısa bir süre Fransa’da, yine Hitler’in iktidara gelmesinden önceki onyılda Almanya’da kendini gösterdi.

Ancak Disraeli sadece İngiltere’nin dışında değil, Yahudi toplumunun da dışında biriydi. Büyük hayranlık beslediği Yahudi bankerlerin zihniyeti hakkında en ufak bir bilgisi yoktu ve şayet burjuva toplumundan dışlanmış olmalarına rağmen (ki aslında hiçbir zaman bu topluma girmeye çalışmamışlardır) bu “ayrıksı Yahudiler”in, burjuva toplumunun en başta gelen ilkesini (siyasî etkinlik, mülkiyetin ve kârın korunması etrafında döner) paylaştıklarını fark etseydi, gerçekten de büyük hayalkırıklığına uğrardı. Disraeli, dışa dönük bir siyasî yapısı olmayan, üyeleri hâlâ yakın aile ve iş bağlantıları ile birbirine bağlı tek bir grup görmüş ve etkilenmişti. Ne zaman onlarla bir işi olsa, (örneğin Süveyş Kanalı hisseleri, -Mısır Hıdivi’nin satmak için yanıp tutuştuğunu öğrenen- Henry Oppenheim’ın bilgisiyle İngiliz hükümetine teklif edildiğinde ve satış, Lionel Rothschild’den alman dört milyon sterlinin yardımıyla yapıldığında olduğu gibi) düş dünyası harekete geçiyor ve her şeyin “kanıtlandığını” görüyordu.

Disraeli’nin gizli cemiyetlerle ilgili ırkçı kanaatleri ve kuramları son tahlilde, gizemli görünen ama aslında hayal ürünü olan bir şeyi açıklama arzusundan ileri gelmekteydi. “Ayrıksı Yahudiler”in hayal ürünü gücünden siyasal bir gerçeklik çıkarması mümkün değildi, ama bu hayallerin kamusal korkular haline gelmesini sağlayabilir ve canı sıkılmış bir toplumu korku masallarıyla oyalayabilirdi, nitekim öyle de yaptı.

Çoğu ırk fanatiği ile tutarlı olarak Disraeli, “yeni moda milliyet ilke ve duygusu”nu küçümsemiştir.[59] Ulus-devlet temelinde bir siyasal eşitlikten nefret etmiş ve bu koşullar altında Yahudilerin bekasından endişe duymuştur. Irkın eşitliğe karşı siyasal olduğu kadar toplumsal bir sığmak da oluşturabileceğini hayal etmiştir. Zamanının soyluları hakkında, Yahudiler hakkında olduğundan çok daha fazla şey bildiği için ırk kavramına aristokratik kast kavramlarını model almasında şaşırtıcı bir yan yoktur.

---

312 Monypenny ve Buckie, *age.,* s.1470. Bu mükemmel yaşam öyküsünde, Disıa- eli’nin zaferi doğru bir değerlendirmeyle sunulmaktadır. Tennyson’un *İn Me- moriam,* ‘canto 64' adlı kitabı zikredildikten sonra şöyle devanı ediliyor: "Bir bakıma Disraeli’nin başarısı, Tennyson’un satırlarında söylenenden çok daha gözalıcı ve tamdı; siyasal merdiveni en son basamağına kadar çıkmakla ve tacın sırlarını paylaşmakla kalmadı, aynı zamanda sosyeteyi de fethetti. Akşam yemeklerinin ve Mayfair’in salonlarının baş konuğuydu ... ve filozoflar gerçek değeri hakkında ne düşünürlerse düşünsünler Disraeli’nin toplumsal zaferi, küçümsenen bir yabancı olarak siyasette elde ettiklerinden zorluk bakımından daha az değildi ve belki de damağına daha tatlı gelmişti”, (s. 1506).

Toplumsal bakımdan ayrıcalıksız olanlara ilişkin bu düşüncelerin netice alacaklarına hiç kuşku yoktu; ama Afrika üzerindeki kapışmalardan sonra, siyasal hedeflerle uyumlu hale getirildiklerinde siyasetin gerçek ihtiyaçlarını karşılamamış olsalardı, Avrupa'nın siyasal sahnesinde hiçbir önemleri olamazdı. 19. yüzyılın yegâne Yahudisi olan Disraeli'ye gerçek popülaritesinin büyük kısmını kazandıran, burjuva toplumunun bunlara inanma arzusuydu. Sonunda Disraeli'nin iyi talihinden sorumlu aynı eğilim, halkının büyük bir felakete sürüklenmesinden de sorumlu oldu. Ama bu Disraeli'nin suçu değildi.

ERDEMSİZLİK VE SUÇ ARASINDA

Paris'e haklı olarak *le capitale du dixneuvieme siede* (ondokuzuncu yüzyılın başkenti -Walter Benjamin) denmiştir. Vaadlerle dolu 19. yüzyıl, Fransız Devrimi ile başlamış, yüzyıldan fazla bir zamandır *citoyeri* in [yurttaş] soysuzlaşarak burjuvaya dönüşmesine karşı verilen ve Dreyfus Davası'nda dibe vuran beyhude bir mücadeleye tanıklık etmişti. Şimdi ise ondört yıllık ürkütücü bir mola verilmişti. Her şeye rağmen Birinci Dünya Savaşı'nı Fransa'nın en son devrim çocuğu olan Clemenceau'nun Jakoben çağrısı kazanabilirdi, ama muhteşem *nation par excellence* yüzyılı kapanmıştı[313] ve siyasal öneminden, toplumsal ihtişamından uzak Paris, bütün ülkelerin avant-garde aydınlarına terkedilmişti. Fransa'nın, Disraeli'nin ölümünden hemen sonra Afrika'nın talanı ve Avrupa'daki emperyalist tahakküm çekişmeleri ile başlayan 20. yüzyılda çok küçük bir rolü olmuştur. Fransa'nın kısmen diğer ulusların ekonomik bakımdan genişlemeleri ve kısmen de içerden uğradığı parçalanmalar nedeniyle yaşadığı gerileme, ulus-devlete içkin gibi görünen biçimler almış ve yasalar izlemiştir.

Belli ölçülerde 1880 ve 1890'larda Fransa'nın başına gelenler, sonraki 30-40 yılda bütün Avrupa ulus-devletlerinin de başına gelmiştir. Ne kadar farklı tarihlerde de olsa Weimar ve Avusturya Cumhuriyetleri'nin tarihsel bakımdan Üçüncü Cumhuriyet'le ortak pek çok özellikleri vardır ve 1920'lerin ve 1930'ların Almanya ve Avusturya'sındaki belli siyasal ve toplumsal örüntüler, neredeyse bilinçli bir şekilde Fransa'nın *fin-de-siecle'ı* [yüzyıl sonu] örneğini izlemiştir.

19. yüzyıl antisemitizmi doruğuna Fransa'da ulaşmış ve Fransa'da varolmayan emperyalist eğilimlerle temas kurmadan, ulusal bir mesele olarak kaldığı için yenilgiye uğramıştır. Bu antisemitizm türünün belli başlı özellikleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve Avusturya'da yeniden ortaya çıkmıştır ve her iki ülkenin de Yahudileri üzerinde, daha az keskin ve uç etkilerle daha bozulmuş olmakla beraber neredeyse aynı toplumsal etkiyi yaratmıştır.[314]

Ancak Yahudilerin, Yahudi olmayan toplum içindeki rollerini örneklemek amacıyla Faubourg

---

313 Yves Simon, *La Crande Crise de la Republique Française,* Montreal, 1941, s.20: "Fransız Devrimi'nin ruhu Napolyon'un yenilgisinden sonra da yüzyıl kadar daha varlığını sürdürdü. Ama bu zafer sadece 11 Kasım 1918'de sessiz sedasız sönüp gitmek içindi. Fransız Devrimi mi? Onun tarihi elbette 1789-1918 olmalıdır."

314 Psikolojik fenomenlerin Alman ve Avusturya Yahudilerinde olduğu kadar kesin bir biçimde ortaya çıkmamış olması kısmen Siyonist hareketin bu ülkelerdeki Yahudi aydınları üzerindeki güçlü etkisinden kaynaklanmış olabilir birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki, hatta ondan önceki onyılda Siyonizm gücünü siyasi içgörüsünden çok psikolojik tepkilerin ve sosyolojik olguların eleştirel çözümlemesinden almaktaydı. Etkisi esas olarak pedogojikti ve Siyonist hareketin gerçek mensuplarının oluşturduğu görece küçük çevrenin çok ötesine geçmekteydi.

Saint-Germain salonlarının seçilmesinin başlıca nedeni, bu ölçüde heybetli bir toplumun başka hiçbir yerde bulunmaması, ya da burası hakkında daha gerçek bilgilere sahip olunmasıdır. Yarı Yahudi ve olağanüstü durumlarda kendini bir Yahudi olarak tanıtmaya hazır olan Marcel Proust'un "geçmişteki şeyler"i aramaya koyulduğunda yazdıkları, aslında kendisine hayran eleştirmenlerden birinin dediği gibi ***apologia pro vita sua*** [kendi yaşamı için bir savunma] idi. 20. yüzyıl Fransa'sının bu en büyük yazarının yaşamı yalnızca sosyete içinde geçmiştir; bütün olaylar ona, sosyeteye yansıdığı ve birey tarafından yeniden düşünüldüğü biçimiyle görünmüştür. Öyle ki bu düşünmeler ve yeniden düşünmeler, Proust'un dünyasının özgül gerçekliğini ve dokusunu oluşturur.[315] A ***la recherche du temps perdu*** [Geçmiş Zaman Peşinde] [roman kişisi], tıpkı Proust'un eserini yazmaya karar verdiğinde ortadan kaybolması gibi dilsiz ve iletişimsiz bir yalnızlığa çekildiğinde bile, birey de, düşünceleri de topluma ait olmayı sürdürür. Orada, bütün dünyasal oldu bittileri bir iç deneyime dönüştürmeye çalışan içsel yaşam, düşünsel hakikatin görülebileceği bir ayna haline gelir. İç deneyimini seyreden birey, yaşama dolaysız yaklaşmayan, gerçekliği sadece yansıtıldığı biçimiyle algılayan yanıyla toplumdaki seyirciyi andırır. Sosyetenin kıyısında doğmuş, ama dışardan biri de olsa meşru biçimde sosyeteye ait biri sıfatıyla Proust'un bu iç deneyimini, kendisine göründüğü ve sosyete mensuplarınca yansıtıldığı biçimiyle [bu hayatın veçhelerinin bütününü kavrayacak ve üretecek bir ustalıkla değerlendirmesi], onun dehasının bir göstergesidir.

Sosyetenin kendini kamusal kaygılardan tamamen kurtardığı ve siyasetin toplumsal yaşamın bir parçası haline geldiği bu dönemin Proust'dan daha iyi bir tanığı yoktur. Burjuva değerlerinin yurttaşın sorumluluk duygusu üzerinde sağladığı zaferin, siyasal konuların ayrışarak sosyete içinde gözalıcı, büyüleyici düşüncelere dönüşmesi gibi bir anlamı vardı. Proust'un da bu sosyetenin gerçek bir örneği olduğunu buna eklemek gerekir; çünkü "Yahudasızlaştırılmış bir Yahudiliğin en büyük tanığı" olan o, sosyetenin en gözde "erdemsizlikleri"nin ikisine de (yani Yahudilik "erdemsizliği" ile eşcinsellik "erdemsizliği") bulaşarak ve bunları "şimdiye dek Batı Yahudiliği adına yapılmış en karanlık terkip"[316] içinde biraraya getirmişti ve [sosyetenin bu rezillik hakkındaki] düşünceleri ile bireysel düşünceler birbirine son derece benzemekteydi.[317]

Rezilliğin, suçun sosyetedeki yarısısından başka bir şey olmadığını keşfeden Disraeli oldu. Sosyetenin kabul ettiği İnsanî kötülük iradenin eylemi olmaktan çıkmış, insanların ne seçebilecekleri ne de reddedebilecekleri, onlara dışarıdan dayatılan ve uyuşturucunun alışkanlık yaratmasındaki buyurganlık kadar hükmedici, içkin, psikolojik bir niteliğe dönüşmüştür. Suçu soğurup, rezilliğe dönüştürmekle sosyete bütün sorumluluğu inkâr etmekte ve insanların kendilerini bulaşmış buldukları bir uğursuzluklar dünyası kurmaktadır. Güzide muhitlerin dar ve filisten bulduğu, normdan her sapmayı suç olarak değerlendiren ahlakçı yargı, [insanları otomatik işleyen bir mekanizmanın yasalarına göre aşağılayan

---

315 Konu hakkında E.Lewinas'ın ("E Autre dans Proust", *Deucalion,* 1947, sayı 2) ilginç sözleriyle karşılaştırın.

316 J.E. van Praag, "Marcel Proust, Temoin du Judaisme dejudaize", Revue *Juive de Geneve* içinde, 1937, No. 48, 49, 50.

Ne garip bir raslantıdır ki (yoksa raslantı denmemeli mi?) aynı durum, Yahudi Sorunu'nu işleyen *Crossfire* filminde de görülmektedir. Öykü, Richard Brooks'un *The Brich Foxlıole* kitabından alınmıştır. Kitapta Crossfire'ı öldüren Yahudi, bir eşcinseldir.

317 Aşağısı için özellikle bakınız: *Cities of the Plain,* Kısım I, s.20-45.

modern psikolojinin İnsanî "anlayışına" kıyasla] en azından insanın onuruna ive irade serbestisine] daha saygılıydı. Şayet suç, doğal olsun ekonomik olsun, bir tür uğursuzluk olarak anlaşılırsa bu durumda herkesin ondan nasibini almış olduğu düşünülecektir. "Ceza, suçlunun hakkıdır"; [ama] (Proust'un kelimeleriyle) şayet "yargıçlar, ırksal yazgı... dan kaynaklanan nedenlerle Yahudilerde ihaneti, sapkınlarda cinayeti bağışlamaya kalkar ya da böyle bir eğilim gösterir"se, suçlu da bu hakkından mahrum edilmiş olur. Bu saptırılmış hoşgörünün ardında cinayette ve ihanette bir çekicilik bulma hali vardır, öyle ki bir anda bu çekicilik sadece bütün gerçek suçluları değil, belli suçları işlemeye "ırksal olarak" yazgılı olan herkesi yok etme kararma kayabilir. Hukuksal ve siyasal aygıtın toplumdan ayrılmadığı, o nedenle toplumsal ölçütlerin bu aygıta sızdığı, siyasal ve hukukî kurallar halini aldığı her zaman bu değişiklikler vuku bulur. Suç ile rezilliği eşitleyen görünüşteki bu geniş görüşlülüğe kendi yasal kodlarını kurması için göz yumulursa, bu anlayış ne kadar sert olursa olsun insanı davranışlarından sorumlu gören, onu bağımsız sayan yasalardan daha vahşi ve gayri insan! olduğunu şaşmaz bir biçimde kanıtlayacaktır.

Ancak Proust'un betimlediği şekliyle Faubourg Saint- German, bu gelişmenin ilk evrelerinde bulunmaktaydı. Eşcinselleri arasına almıştı, çünkü kendini rezillik olduğuna hükmettiği şeyin cazibesine kapılmış hissediyordu. Proust, kişisel büyüsü ve eski adı sayesinde "rezilliğine" bir zamanlar ancak tahammül edilen, [romanın kahramanı] Monsenyör de Charlus'un toplumun doruklarına nasıl tırmandığını anlatır. Artık çifte bir hayat sürdürmeye, kuşkulu tanıdıklarını gizlemeye gerek duymaz, onları gözde evlerin salonlarına getirmesi için cesaretlendirilmiştir. Normal olmadığını düşünmesinler diye eskiden uzak durmaya gayret edeceği - aşk, güzellik, haset gibi- sohbet konuları, şimdi görüşlerini dayandırdığı "tuhaf, gizli, süzme ve ucube bir deneyim olarak", doymak bilmez bir açgözlülükle karşılanmaktadır.[318]

Yahudilerin başına da bunlara çok benzer şeyler geldi. Ayrıksı Yahudiler, asalet sahibi bireyler, İkinci İmparatorluğun sosyetesi tarafından müsamaha ile karşılanmış, hatta iltifat görmüşlerdi, ama şimdi Yahudilerin popülariteleri bizzat Yahudi sıfatıyla artıyordu. Her iki durumda da toplumu harekete geçiren etken, önyargılarda meydana gelen bir değişme değildi. Ne eşcinsellerin "suçlu" ne de Yahudilerin "hain" olduklarından kuşku duymayı kesmediler; sadece suça ve ihanete karşı tutumlarım değiştirdiler. Bu yeni geniş görüşlülüklerinin yarattığı sorun, artık eşcinsellerden korkmamaları değil, suçtan korkmamalarıydı. Geleneksel yargıdan bir nebze olsun kuşku duymadılar. 19. yüzyılın en gizli hastalığı, korkunç bir can sıkıntısı ve bıkkınlık, çıban gibi patlamıştı. Toplumun bu tatsız durumda çağırdığı kopuklar ve paryalar, ne olurlarsa olsunlar en azından can sıkıçı değildiler ve Proust'un yargısına güvenecek olursak, ***fin de siecle*** toplumunun hâlâ tutku kapasitesi olan yegâne insanlarıydı. Proust bizi, sadece insanın (Monsenyör de Charlus'un Morel'e duyduğu sapkın tutkuda, Yahudi Swann'ın fahişesine duyduğu yakıcı bağlılıkta ve yazarın, romanda rezilliğin kişileşmesi olan Albertine'e karşı beslediği umutsuz kıskançlıkta temsil edilen) sevme yeteneğini izleyerek, toplumsal temaslar ve emeller labirentinde dolaştırır. Proust'un, dışardakileri ve yeni gelenleri, "Sodom ve Gomore"nin sakinlerini, sadece daha insan olduklarından değil, daha normal oldukları için de saydığı son derece açıktır.

Yahudilerin ve eşcinsellerin çekiciliğini ansızın keşfetmiş olan Faubourg Saint-Germain ile "Yahudilere ölüm" diye bağıran ayaktakımı arasındaki fark, salonların henüz açıkça suçla yan

---

318 *Cities of the Plain,* Kısım II, bölüm III.

yana gelmemiş olmasında yatıyordu. Bunun anlamı şuydu: Bir yandan henüz cinayete etkin bir biçimde katılmak istemiyorlardı, öte yandan da hâlâ Yahudilere karşı açıkça bir antipati duyuyor ve eşcinsellerden korkuyorlardı. Bunun da şöyle bir sonucu oldu: Yeni üyelerin kimliklerini açıkça itiraf edemedikleri hem de saklayamadıkları bu ikircikli durumdan, açığa vurma ve gizleme, yarı itiraf, yarı yalan, abartılı bir tevazu ile abartılı bir kibirden oluşan karmaşık bir oyun doğdu. Bütün bunlar, kişinin sadece Yahudiliğiyle (ya da eşcinselliğiyle) seçkin salonların kapılarını açmasının, ama aynı zamanda da bu salonların sözkonusu kişinin durumunu son derece güvensiz kılmasının sonucuydu. Bu ikircikli durumda Yahudilik, Yahudi birey için, her ikisi de "ırksal yazgı"da içkin bulunan hem bedensel bir leke hem de gizemli bir kişisel ayrıcalıktı.

Proust, biteviye yabancı, egzotik, tehlikeli olanı gözleyen toplumun; sonunda rafine olanı ucube olanla nasıl özdeşlediğini ve "yerli oyuncuların oynadığı" tuhaf ve alışılmadık "Rus ve Japon oyunları" gibi -gerçek ya da hayal ürünü- ucubeliklere;[319] "sadece tatma düşüncesinin bile yürek atışlarını hızlandırdığı tuhaf ünlü meyvaların bulunduğu egzotik ve kökeni şüpheli bir kutuyu andıran, boyalı, şiş göbekli ve düğmeleri sımsıkı iliklenmiş [dönmeyi oynayan] oyunculara;[320] "doğa üstü bir duyu" saçtıklarına inanılan ve "sınırsızlığın gizini öğrenmek için sanki [bir ruh çağırma seansındaymış] gibi" çevresine toplanılan "deha sahibi insanlar"a nasıl kucak açtığını uzun uzadıya anlatır.[321] Bu ***"nekromani"*** [ölüseverlik] ikliminde Yahudi bir beyefendi yahut bir Türk hanım, "sanki gerçekten de bir medyumun çağırdığı yaratıklar" gibi görünebilecektir.[322]

Bu egzotiklik, yabancılık ve ucubelik rolünün, hemen hemen yüzyıldır toplum tarafından "yabancı türedi"ler olarak kabul gören ve dostluklarını kimsenin gurur konusu etmeyi aklından bile geçirmeyeceği "ayrıksı Yahudi" bireylerce oynanamayacağı açıktır.[323] Asimilasyonlarının ilk evrelerinde, yakından tanınan yapılarla böyle bir özdeşlik sosyetenin düşgücünü ve beklentilerini ciddi ölçülerde sınırlandıracağından, Yahudi topluluğu ile özdeşleştirilmemiş, bu topluluğun temsilcisi olmayan, tanınmayan kimseler bu rol için biçilmiş kaftandılar. Swann gibi toplum için olağanüstü meziyetleri olan, genelde keyif veren kimseler kabul gördüler, ama Bloch gibi "hiç tanınmamış bir aile"ye mensup olup da "sadece Hıristiyan yüzeyin değil, Yahudi kastlarının da her birinin bir alttakine hakaretlerle ezerek uyguladığı bir okyanusun tabanındaki basıncı andıran inanılmaz baskılara dayanmak zorunda kalan" kişilere çok daha büyük bir coşkuyla kucak açıldı. "Gelen her yeni kuşak, Yahudi aileleri arasından kendisini açık havaya çıkartacak yolu yine kendisi kazmak zorunda"idi.[324] Oysa toplumun yabancı ve (kendi kanısına göre) sefih olanı içine almakta gösterdiği isteklilik, kuşaklar boyu sürmekte olan bu tırmanışın karşısına kestirme bir yol çıkarmıştı. Bunun, Panama Skandalı sırasında Fransa Yahudilerinin meydanı bazı vicdansız Alman Yahudisi maceracılara bırakmasından kısa bir süre sonra gerçekleşmesi bir raslantı değildi; unvanı olsun olmasın, İkinci İmparatorluğun eski iyi günlerinin hayalini kurabildikleri antisemitik ve monarşist salonların sosyetesini her zamankinden daha çok arayan ayrıksı Yahudi bireyler,

---

319 A.g.y.

320 A.g.y.

321 *The Guermarıtes Way,* Kısım I, bölüm I.

322 A.g.y.

323 A.g.y.

324 A Budding Grove içinde, Kısım II, "Yeradlan: Saray".

kendilerini, evlerine asla davet etmeyecekleri kişilerle aynı kategori içinde buluverdiler. Ayrıksılık olarak Yahudilik, Yahudilerin sosyeteye alınmalarının sebebi olmuştu. Bu durumda da “kendi içinde sağlam bir topluluk, türdeşlik oluşturan”, henüz türedi din kardeşleriyle “aynı asimilasyon derecesine ulaşamamış olan [Yahudilere] hiç benzemeyen” kimseler yeğlendi.[325]

Benjamin Disraeli, ayrıksı olduklarından ötürü sosyeteye kabul edilen Yahudilerden biri olmakla beraber, kendini “seçilmiş bir ırkın seçilmiş kişisi” olarak laik tarzda takdimiyle, Yahudilerin kendi kendilerini yorumlayışının hatlarını çizerek, bir ön belirti niteliği taşımaktaydı. Bu deyim yerindeyse fantastik ve incelikten yoksun durum, şayet toplumun Yahudilerden beklentilerine tuhaf bir biçimde denk düşmeseydi, Yahudilerin bu müphem rollerini oynamaları asla mümkün olamazdı. Kuşkusuz ne Disraeli’nın kanaatlerini bilinçli bir biçimde benimsediler ne de yüzyılın başındaki Prusyalı seleflerinin kendileriyle ilgili ilk çekingen ve sapkın yorumlarını berraklaştırmayı amaçladılar; çoğu, Yahudi tarihi hakkında hiçbir şey bilmemenin bahtiyarlığı içindeydi. Ama Batı ve Orta Avrupa’da toplum ile devletin oluşturduğu belirsiz koşullar altında eğitimden, laikleşme sürecinden ve asimilasyondan geçtikleri her yerde, Yahudiler köklerinde zımnen varolan, ayrıcalık ve egemenlik biçiminde de olsa Yahudi soyluların hâlâ duymakta olduğu siyasal sorumluluk boyutunu yitirdiler. Dinsel ve siyasal yan anlamlarını yitiren Yahudi köken olgusu, her yerde “Yahudi olma”ya dönüşerek psikolojik bir nitelik aldı ve o andan sonra ancak erdem ya da erdemsizlik\rezillik kategorileri içinde görüldü. Şayet “Yahudilik”in, onu bir suç olarak gören önyargı olmadan, saptırılarak ilgi çekici bir erdemsizlik haline getirilmesinin mümkün olamayacağı doğru ise, böyle bir saptırmanın, onda doğuştan bir erdem bulan Yahudilerce mümkün kılındığı da aynı ölçüde doğrudur.

Asimile olmuş Yahudiler, Musa dininden yabancılaşmakla suçlanıp, karalandılar. Şehitlik gibi eski bir değeri de yitirmiş olduklarından, başlarına gelen bu nihaî felaketin ekseriyetle korkunç ve bir o kadar anlamsız bir katlanış olduğuna inanılır. Bu sav, iman ile hayatın eski biçimleri sözko- nusu olduğunda, Doğu Avrupa ülkelerinde de aynı ölçüde görünür bir “yabancılaşma” olduğu gerçeğini gözardı etmektedir. Ama Batı Avrupa Yahudilerini “Yahudasızlaşmış” olarak gören malum anlayış, başka bir nedenden dolayı da yanıltıcıdır. Resmî Museviliğin aksi yöndeki son derece ilginç sözlerine rağmen Proust, asimile olmuş Yahudilerin özel yaşamlarında ve günlük deneyimlerinde Yahudi doğmuş olmanın böylesi tayin edici bir rolü olmadığını göstermektedir. Dinin özel bir mesele olduğu anlayışıyla, ulusal bir dini dinsel bir mezhebe dönüştüren Yahudi reformcu, Yahudi ulusallığını sırtından atmak için bir dünya yurttaşı gibi davranan Yahudi devrimci, “evde Yahudi, sokakta insan” olan eğitimli Yahudi -bütün bu insanlar, ulusal bir vasfı özel bir meseleye döndürmeyi başarmış kimselerdir. Sonuçta özel yaşamları, kararları ve duyguları, tam da “Yahudiliklerinin merkez! haline geldi. Ve Yahudi doğmuş olma gerçeği, dinsel, ulusal ve sosyo-ekonomik anlamını yitirdikçe, Yahudilik de bir takıntı durumuna geldi; fiziksel bir kusur ya da özür nasıl kişinin takıntısı olabilirse, bu da Yahudilerin takıntısı oldu ve bir kimsenin kendini rezilliğine kaptırması gibi, Yahudiler de kendilerini bu takıntıya kaptırdılar.

Proust’un “doğuştan mizaç”ı, başarı ve başarısızlığın Yahudi doğmuş olma gerçeğine bağlı olduğu bir toplum tarafından büyük ölçüde meşrulaştırılan bu kişisel, özel takıntıdan başka

---

325 A.g.y.

bir şey değildir. Proust, sadece toplumsal veçhesini veya bireysel yorumlarını görüp anlattığı için yanlış bir biçimde onu "ırksal yazgı" olarak değerlendirdi. Ve uzaktan izleyen biri için Yahudi hizbinin davranışları, eşcinsellerin davranış örüntülerinden farksız bir takıntıyı sergiliyordu. Her iki grup da ya üstünlük ya da aşağılık duygusu sergiliyorlardı, ama herhalükarda normal olanlardan gururlu bir farklılık içindeydiler; her iki grup da farklılıklarının doğuştan kazandıkları doğal bir olgu olduğuna inanıyordu; durmadan yaptıklarını değil, olduklarını meşrulaştırma gayreti içindeydiler; ve son olarak her iki grup da her zaman tahrik edici, ani seçkinlik iddiaları ile özürcü tutumlar arasında gidip geliyordu. Doğa sanki toplumsal konumlarım sonsuza dek dondurmuş gibiydi; bir hizipten diğerine geçemiyorlardı. Ait olma ihtiyacı toplumun başka üyelerinde de vardı –"Hamlet için sorun olmak ya da olmamak değil, ait olup olmamaktır"[326]– ama aynı ölçüde değil. Hiziplere ayrılmış ve artık dışarda kalanlara, Yahudilere ve eşcinsellere birey olarak değil, topluma kabul edilmelerini sağlayan özel şartlarından ötürü hoşgörü gösteren bir toplum, bu klanlığın kişilik bulmuş hali gibi görünüyordu.

Her toplum, üyelerinden belli ölçülerde eylemde bulunma, gerçekte ne olduğunu gösterme, temsil etme ve eylem yeteneği göstermesini ister. Toplum hiziplere bölündüğünde bu tür talepler artık birey tarafından değil, hizip üyeleri tarafından anlaşılır. Bu durumda, tıpkı bir oyuncunun oyununun bütün diğer rollerle bütünlük arzetmesi gerektiği gibi, davranış da sessiz taleplerin değil, bireysel yeteneklerin denetimindedir. Faubourg Saint-German salonları, her biri uç bir davranış örüntüsü sergileyen hiziplerin birliğinden oluşmaktaydı. Eşcinsellerin rolü normal dışı yanlarını sergilemek, Yahudilerinki kara büyüyü (nekromani) temsil etmek, sanatçılarınki bir başka doğaüstü ve insanüstü bir temas biçimini ortaya koymak, aristokratlarınki sıradan ("burjuva") olmadıklarını göstermekti. Birer klan yaşamı sürdürmelerine rağmen, Proust'un da gözlemlediği gibi, "tıpkı Yahudilerin Dreyfus'un etrafında toplanması gibi, çoğunluğun kurbanın etrafında toplandığı genel yıkım günleri hariç", bütün bu yeni gelenler kendi türleriyle ilişki kurmaktan kaçındılar. Bunun nedeni şuydu: Bütün ayrım alametlerini belirleyen sadece bu hizipler arasındaki uyumdu, öyle ki Yahudiler ya da eşcinseller, Yahudiliğin ya da eşcinselliğin dünyadaki en doğal, ilgi çekici olmaktan en uzak, en sıradan şey haline geldiği Yahudiler ya da eşcinseller topluluğu içinde kendilerini ayırt edici kılan özelliklerini yitirdiklerini hissediyorlardı. Ancak aynı durum, karşısında farklı olabilecekleri bir muadiller topluluğuna ihtiyaç duyan evsahipleri, Yahudilere ya da eşcinsellere hayranlık duyan aristokratlara hayran aristokrat olmayanlar için de geçerliydi.

Bu hizipler kendi içlerinde tutarlı olmamakla ve çevrelerinde başka hiziplerden kimseler bulunmadığında hemen dağılmakla beraber, hizip üyeleri, sanki birbirlerini tanımaları için tuhaf ve yabancı bir şeye ihtiyaçları varmış gibi gizemli bir işaret dili kullanırlardı. Proust özellikle de yeni katılanlar için bu işaretlerin ne denli önemli olduğunu uzun uzun anlatır. Ancak işaret dili uzmanları olan eşcinsellerin en azından gerçek bir sırları vardı, oysa Yahudiler bu dili sadece kendilerinden beklenen o gizemli havayı yaratmak için kullandılar. İşaretleri, evrensel olarak bilinen şeyleri gizemli ve gülünç bir hale sokmaktaydı: Prenses falancanın salonunun o köşesine, kimliğini açıkça belirtmesine izin verilmeyen, ama bu anlamsız nitelik olmadan da o köşeye kurulması olanaksız olan bir Yahudi otururdu.

326 *Cities of the Plain,* Kısım II, bölüm III.

19. yüzyılın sonundaki bu yeni karma toplumun, Berlin'deki ilk Yahudi salonları gibi yeniden soyluluk etrafında odaklanması dikkate değerdir. Aristokrasinin her şeyi vardı, ama kültüre duyduğu isteği ve "insanlığın yeni örnekleri"ne olan merakım yitirmişti. Yine de burjuva toplumuna beslediği küçümsemeyi elden bırakmamıştı. Üçüncü Cumhuriyet düzeni tarafından olumlanan siyasal konumunu ve ayrıcalıklarını yitirmiş olmaya ve siyasal eşitliğe verdiği yanıt, toplumsal ayrımcılık gütmek oldu. İkinci İmparatorluk sırasında yaşadığı kısa ve yapay bir yükselişten sonra Fransız aristokrasisi ancak oğulları için orduda yüksek görevler ayarlamak gibi gönülsüzce çabaları ile toplumsal bir klanlık olarak ayakta duruyordu. Orta sınıf ölçütlerine karşı hakaretamiz bir saldırganlık, siyasal emellerden çok daha ağır basmaktaydı ve hiç kuşkusuz toplumsal bakımdan kabul görmeyen sınıflara üye bütün guplar ve bireyler için topluma girmenin en güçlü güdülerinden birini oluşturmaktaydı. Prusyalı aristokratları oyuncular ve Yahudilerle buluşturan toplumsal güdü, Fransa'da sonunda eşcinsellerin toplumsal saygınlık kazanmalarına yol açmıştı. Öte yandan, o dönemlerde servet ve iktidar sahibi olmalarına rağmen orta sınıflar, toplumsal özsaygıdan yoksundular. Ulus-devlet içinde siyasal bir hiyerarşinin olmaması ve eşitliğin zaferi, "toplumu dışarıdan bakıldığında daha demokratik ama içten içe daha hiyerarşik" kılmıştı.[327] Hiyerarşi ilkesi Faubourg Saint-Germain'in sosyetik muhitlerinde kişilik bulduğu için, Fransa'daki her sosyete, "üyelerinin konumları ve siyasal düşünceleri ne olursa olsun karşısında zaman zaman büyüklük tasladığı Faubourg Saint-Germain'in dışlayıcı sosyetik muhitlerinin, ufak tefek değişikliklerle birer karikatürünü oluşturdu". Aristokratik toplum sadece görünüş olarak geçmişe özgü bir şeydi, aslında "gözde bir toplum yaşamının gramerini ve anahtarını" elinde bulundurmak ve dayatmakla (sadece Fransa halkını değil) bütün bir toplumsal yapıyı istila etmişti.[328] Proust, bir ***apologia pro vita sua*** ihtiyacı duyar ve aristokratik çevrelerde geçirdiği yaşamını yeniden düşünürken, böyle bir toplumun çözümlemesini yapmaktadır.

Bu ***fin de siecle*** toplumunda Yahudilerin rolü konusunda ana nokta, toplumun kapılarını Yahudilere açan Dreyfus Meselesi'ndeki antisemitizmdi ve Mesele'nin kapanması, ya da daha doğrusu Dreyfus'un masum olduğunun keşfedilmesiyle [Yahudilerin] toplumsal görkemleri sona erdi.[329] Başka bir deyişle Yahudiler kendileri hakkında ya da Dreyfus hakkında ne düşünürlerse düşünsünler, toplumun kendilerine verdiği rolü, ancak aynı toplum onların soy vatan hainleri oldukları yargısını taşıdığı sürece yerine getirebileceklerdi. Hainin [Dreyfus], aslında sıradan bir komplonun aptal bir kurbanı olduğu keşfedildiğinde ve Yahudilerin masum oldukları saptandığında, Yahudilere duyulan toplumsal ilgi de en az siyasal antisemitizm kadar süratle duruldu. Yahudilere tekrar sıradan ölümlüler gözüyle bakılmaya başlandı ye aralarından birinin işlediği varsayılan suçun onları geçici olarak çıkardığı o önemsizliğin içine yeniden düştüler.

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında, çok daha sert koşullar altında Alman ve

---

327 *The Guermantes Way,* Kısım II, bölüm II.

328 Ramon Fernandez, "La vie sociale dans l'oeuvre de Marcel Proust", *Les Cahi- ers Marcel Proust* içinde, sayı 2, 1927.

329 "Ama bu, Dreyfus davasının yarattığı etkilerden, Israililerin topluma nüfuz etmesi yönündeki daha verimli bir harekete paralel bir antisemitik hareketin doğduğu andı. Politikacılar, adli hata bulunmasının antisemitizme öldürücü bir darbe olacağını düşünürken yanılmamışlardı. Ama en azından geçici olarak bu durum toplumsal antisemitizmi yükseltti ve şiddetlendirdi." Bakınız: *The Sweet Cheat Gone,* bölüm II.

Avusturya Yahudileri de özünde benzer bir toplumsal görkem içindeydiler. O zamanlar onların sözde suçu savaştan sorumlu olmalarıydı ki, artık tek bir bireyin tek bir eylemiyle özdeşleştirilmeyen, aksi kanıtlanamayacak bir suçtu bu. O nedenle ayaktakımının, Yahudiliğin bir suç olduğu yönündeki değerlendirmesi kendini kabul ettirdi ve toplum sonuna dek Yahudilerinden keyif almayı ve büyülenmeyi sürdürebildi. Şayet günah keçisi kuramında psikolojik bir hakikat varsa, o da Yahudilere karşı bu toplumsal tutumun etkisi konusundadır; çünkü antisemitik yasalar toplumu Yahudileri defetmeye zorladığında bu "semitikseverler" de kendilerini gizli kötülüklerden arıtmak, gizemle ve günahkârca sevdikleri bir lekeden kurtulmak zorunda hissettiler. Elbette bu psikoloji Yahudi "hayranı" olan bu insanların Yahudi katili olup çıkmalarını açıklamaz. Bizzat katiller arasında eğitimli denen sınıflardan insanların oranının şaşırtıcı rakamları bulması ve ölüm fabrikalarını çalıştıranlar arasında ağırlıklı kesimi bunların oluşturması düşündürücüdür. Ama bu psikoloji, toplumun Yahudileri en yakından tanıyan, Yahudi dostlarıyla olmaktan tad almış ve büyülenmiş bu tabakalarının gösterdiği inanılmaz sadakatsizliği açıklar pekala.

Yahudiler sözkonusu olduğunda, Yahudilik "suçu"nun, Yahudi olmanın rezilliğe dönüştürülmesi son derece tehlikeli olmuştur. Yahudiler din değiştirmek suretiyle Musa dininden kurtulabilirlerdi, ama Yahudilikten kurtuluş yoktu.

Üstelik bir suçun karşılığı cezadır, oysa rezillik ancak yok edilebilir. Toplumun, Yahudi doğmuş olmaya ve Yahudilerin oynadığı role toplumsal yaşam çerçevesi içersinde getirdiği yorumun, antisemitik önlemlerin işleme konduğu korkunç kusursuzlukla yakından alakası vardır. Antisemitizmin Nazi kolu, köklerini siyasal şartlardan olduğu kadar bu toplumsal koşullardan almıştır. Irk kavramının daha başka ve dolaysız siyasal hedefleri ve işlevleri olmuşsa da, en uğursuz veçhesiyle uygulandığı Yahudi Sorunu'nda sağladığı başarı, büyük oranda kamuoyu tarafından tam rıza gören toplumsal fenomenler ve yargılardan kaynaklanmaktaydı.

Yahudileri olayların merkezine sürüklemeye karar veren güçler, hiç kuşku yok ki siyasaldılar; ama toplumun antisemitizme tepkisi ile Yahudi Sorunu'nun bireyde yol açtığı psikolojik yansıların, bu özel vahşetle, Yahudi kökenden gelen her bireye yöneltilen (ki bu durum kendini henüz Dreyfus Davası'nda göstermişti) örgütlü ve hesaplı saldırılarla bir ilgisi vardı. Eğer antisemitizmin tarihine kendinde bir varlık, yalın bir siyasal hareket olarak bakılırsa "genelde Yahudi"ye, "her yerde ve hiçbir yerdeki Yahudi"ye yönelen bu gözü dönmüş avı anlamak mümkün olamaz. Siyaset ya da ekonomi tarihinde gözönüne alınmamış, olayların oluşturduğu yüzeyin altına gizlenmiş, tarihçiler tarafından asla farkedilmemiş, ancak şairlerin ve roman yazarlarının (toplumun umarsız bir terkedilmişliğe ve *apologia pro vita sua* yanlızlığına ittiği) daha nüfuz edici ve tutkulu güçlerinin yazıya döktüğü toplumsal etkenler; eğer kendi başına bırakılacak olsaydı yalın bir siyasal antisemitizm biçimi alarak olsa olsa Yahudi karşıtı yasalarla, en fazla kitlesel kovulmalarla (ama hiçbir zaman toptan imha ile değil) sonuçlanabilecek olan bir seyri değiştirmiştir.

Dreyfus Davası ile bunun Fransız Yahudilerinin hakları üzerinde yarattığı siyasal tehdit, Yahudilerin görkemli toplumsal yaşamlarının belirsizliğe sürüklendiği bir toplumsal durum yarattığından beri; Avrupa'da antisemitizm, siyasal güdülerin ve toplumsal öğelerin oluşturduğu çözülmez bir karmaşa olarak ortaya çıkmıştır. Yahudilerin lehine davranan güçlü bir antisemitik harekete ilk tepkiyi her zaman toplum göstermiştir. Öyle ki Disraeli'nin "bugün Yahudiler kadar Avrupa'yı eğlendiren, büyüleyen, yücelten ve soylulaştıran... bir ırk

daha yoktur" sözleri, özellikle tehlike anları için doğru sözler olmuştur. Toplumsal "semitikseverlik" daima siyasal antisemitizle son bulmuştur. Gizemli bir fanatizm olmadan antisemitizm de kitleleri örgütlemek için en iyi slogan haline biraz zor gelirdi. Kapitalist toplumun bütün sınıflar [ı] dışına itilmiş kitleleri sonunda kendine ait ayaktakımı örgütleri kurmak için hazırdı; propagandaları ve yarattıkları çekicilik, tam da rezillik suretindeki suçu tam da yapısına dahil etmek için can atmış bir toplumun, şimdi suçlulara açıkça göz yumarak ve alenen suç işleyerek kendini kötülükten arındırmaya hazır olduğu varsayımına dayanmaktaydı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DREYFUS DAVASI

DAVANIN OLGULARI

Sözkonusu dava, 1894 sonlarında Fransa'da görüldü. Fransız Genel Kurmayı'nda çalışan Yahudi bir subay olan Dreyfus, Almanya adına casusluk yapmakla suçlandı ve mahkûm edildi. Mahkeme oybirliği ile Dreyfus'un yaşam boyu Şeytan Adası'na sürülmesine karar verdi. Duruşma kapalı kapılar ardında yapıldı. Dosya dolusu bir iddianamenin olduğu söyleniyordu ama ortada bir tek "bordro" gözüküyordu. Dreyfus'un el yazısıyla yazıldığı varsayılan bu bordro, Alman askerî ateşesi Schwartzkoppen'e gönderilmişti. Temmuz 1895'de Genel Kurmay'ın İstihbarat Bölümü'nün başına Albay Picquard getirildi. Mayıs 1896'da Genel Kurmay Başkanı Boisdeffre'ye, Dreyfus'un masumiyetine, asıl suçlunun Binbaşı Walsin-Esterhazy olduğuna kanaat getirdiğini söyledi. Altı ay sonra Picquard, Tunus'ta tehlikeli bir göreve gönderildi. Bu arada Dreyfus'un kardeşleri adına Bernard Lazare, dava ile ilgili ilk risaleyi yayınladı: ***Une erreur judicia'ıre: la verite sur Vaffaire Dreyfus*** [Bir Hukuk Hatası: Dreyfus Davası'ndaki Gerçek]. Haziran 1897'de Picquard, Senato Başkan Yardımcısı Scheurer-Kesten'i mahkemeye sunulan maddî deliller hakkında aydınlatarak Dreyfus'un masum olduğunu belirtti. Kasım 1897'de Clemenceau, dava-nın tekrar görülmesi için ilk adımları attı. Clemenceau'nun gazetesi, Ocak 1898'de ***J'Accuse***'yi [İtham Ediyorum] yayınladı. Bu arada Picquard da tutuklandı. Zola, orduya iftira etmekten gerek olağan mahkeme gerekse Temyiz Mahkemesi tarafından mahkûm edildi. Ağustos 1898'de Esterhazy, zimmetine para geçirdiği suçlamasıyla onur kırıcı bir biçimde ordudan atıldı. Vakit geçirmeden bir İngiliz gazeteciye koşan Esterhazy, "bordro"yu yazanın -Dreyfus değilkendisi olduğunu, kendi üstü ve karşı casusluk bölüm başkanı Albay Sandher'in emir kâğıtları üzerinde bulunan Dreyfus'un el yazısını taklit ettiğini anlattı. Birkaç gün sonra yine aynı bölümden Albay Henry, gizli Dreyfus dosyasının pek çok yerinde sahtekârlık yapıldığını itiraf ederek kendini

öldürdü. Bunun üzerine Temyiz Mahkemesi, Dreyfus Davası'nın araştırılmasını istedi.

Haziran 1899'da Temyiz Mahkemesi, 1894 tarihinde Dreyfus için verilen ilk kararı iptal etti. Ağustos ayında Rennes'de yeni bir mahkeme yapıldr. "Hafifletici sebeplerden dolayı on yıl hapis cezası verildi. Cumhurbaşkanı bir hafta sonra Dreyfus'u affetti. 1900 yılının Nisan ayında Paris'te Dünya Fuarı yapıldı. Mayıs'ta fuarın başarılı olduğunun görüldüğü günlerde parlamento büyük bir çoğunlukla Dreyfus Davası'nı gündemden kaldırmaya karar verdi. Aralık'ta Dreyfus Davası'na bağlı bütün alt davalar af yoluyla sona erdirildi.

1903'de Dreyfus, mahkemenin yeniden görülmesini istedi. Dilekçesi, Clemenceau başbakan oluncaya kadar dikkate alınmadı. 1906 Temmuz'unda Temyiz Mahkemesi Rennes'deki kararı iptal ederek, Dreyfus hakkındaki bütün suçlamaları düşürdü. Ancak Temyiz Mahkemesi'nin bunun için yetkisi bulunmuyordu; yeni bir mahkeme yapılmasını istemek durumundaydı. Askeri mahkeme önünde yapılacak bir başka duruşma, kanıtlar ezici bir biçimde Dreyfus lehine olmakla birlikte, yeni bir mahkûmiyet kararma yol açabilirdi. O nedenle Dreyfus yasaya göre hiçbir zaman beraat etmedi[330] ve Dreyfus davası da çözümlenmeden kaldı. Fransız halkı sanığın görevine iadesini asla kabul etmedi ve ilk baştaki duyguları yatıştırmak asla mümkün olamadı. Dreyfus'un affından dokuz, aklanmasından iki yıl sonra, Clemenceau'nun isteğiyle Emile Zola'nın ölüsünün Panteon'a nakledildiği 1908 gibi geç bir tarihte bile Alfred Dreyfus sokakta saldırıya uğrayabiliyordu. Bir Paris mahkemesi saldırganı salıvermiş ve Dreyfus'u aklayan karara "muhalefet şerhi" koymuştu.

Hatta daha da garibi, ne Birinci ne de İkinci Dünya Savaşı bu meselenin unutulup gitmesini sağlayabilmişti. Action Française'ın 1924'de yayımladığı ***Precis de l'Affaire Dreyfus***[331] [Dreyfus Davası'ndaki Kesinlik] o tarihten itibaren Dreyfus karşıtlarının el kitabı haline geldi. 1931'de ***l'Affaire Dreyfus'un*** (Rene Kestner takma adıyla Rehfisch ile Wilhelm Herzog'un yazdığı bir oyun) açılışında hâlâ 1890'ların havası hâkimdi: Salonda ağız dalaşları oldu, koku bombaları atıldı, oyuncuları, izleyicileri ve civardan geçenleri korkutmak için Action Française'ın hücum kıtaları etrafta cirit atıyordu. Hükümet de -Laval'ın Hükümeti- otuz yıl kadar önce seleflerinin davrandığından hiçbir biçimde farklı davranmadı: adeta memnuniyet duyarak, tek bir oyunun bile salimen oynanmasını garanti edemeyeceğini açıkladı. Böylelikle Dreyfus karşıtlarına gecikmiş bir zafer armağan etti. Oyun ertelenmek zorunda kaldı. Dreyfus 1935'de öldüğünde genel basın meseleye değinmekten korktu,[332] solcu gazeteler ise Dreyfus'un masum olduğunu ve Dreyfus'a yüklenmeye çalışılan suçu sağcıların

---

330 Bu konudaki en kapsamlı ve vazgeçilmez çalışma Joseph Reinach'ın *l'Affaire Dreyfus*'udur, Paris, 1903-1911, 7 cilt. Sosyalist bakış açısından yazılmış yakın döneme ait çalışmalar arasında en ayrıntılı olanını Wilhelm Herzog yazmıştır: *Der Kampf einer Republik,* Zûrih, 1933. Buradaki kapsamlı kronolojik tablolar çok önemlidir. Meselenin en iyi siyasal ve tarihsel değerlendirmesini şurada bulmak mümkündür: D.W Brogan, *The Development of Modem France,* 1940, VI. ve VII. kitaplar. Kısa ve güvenilir bir çalışma da G.Charensol'a aittir, *l'Affa- ire Dreyfus et la troisieme Republique,* 1930.

331 İki subay tarafından yazılmış ve Henri Dutrait-Crozon takma adıyla yayımlanmıştır.

332 Action Française (19 Temmuz, 1935) . Fransız basınının kısıtlanmasına övgülerde bulunmakta diğer yandan da "kırk yıl öncesinin ünlü adalet ve hakikat şampiyonları arkalarında hiç mürit bırakmadılar" demekteydiler."

> işlediğini yazdılar. Daha az ölçüde de olsa bugün bile Dreyfus Meselesi, Fransız politikasında hâlâ bir tür paroladır. Petain mahkûm olduğunda etkili bir yerel yayın organı olan (Lille'de çıkan) *Voix du Nord,* Petain'ın davasını Dreyfus davasına bağlayarak siyasal bir çatışmanın çözülmesi ve "bütün Fransa'ya akıl ile yüreğin barışının getirilmesi" mahkeme kararıyla mümkün olmadığı için, "ülkenin Dreyfus davasından sonra bölündüğünü" ileri sürmüştür.[333]

Genel siyasal veçheleri açısından Dreyfus Meselesi 20. yüzyıla ait olmakla beraber; Dreyfus Davası ve Yahudi yüzbaşı Alfred Dreyfus'un muhtelif duruşmaları, her duruşma yüzyılın en büyük başarısının, yani yasanın tarafsızlığının sınanması anlamına geldiği için insanların yargılama usullerini büyük bir şevk ve gayretle izlediği, tamamen 19. yüzyıla özgüdür. Adlî bir hatanın bu tür siyasal duygulara yol açması ve bitmeyen bir mahkemeler ve karşı mahkemeler silsilesini ateşlemesi (kavgalar, düellolar da cabası) bu dönemin bir özelliğidir. Yasa karşısında eşitlik öğretisi, uygar dünyanın vicdanına öylesine yer etmişti ki tek bir adi! hata bile Moskova'dan New York'a dek kamuoyunu ayağa kaldırmaya yetiyordu. Fransa'dakiler dışında hiç kimse bu konuyu siyasal mevzularla bitiştirecek kadar "modern" değildi.[334] Fransa'da tek bir Yahudi subaya karşı yapılan bir yanlış bile, dünyanın her yanından, bir kuşak sonra Alman Yahudilerinin uğrayacağı zulümden çok daha hiddetli ve müşterek bir tepki çekebiliyordu. Çarlık Rusya'sı bile Fransa'yı barbarlıkla suçlayabilmiş, Almanya'da Kaiser'in maiyeti, ancak 1930'larda [en sol liberal gazetelerin Hitler'e karşı göze alabildiği üslupta] bir infial sergilemişti.[335]

Davanın *dramatis personae*'sı [dramatik kişileri] adeta Balzac'ın sayfalarından çıkmış gibiydi: Bir tarafta kendi hizip üyelerinin yaptıklarını hasır altı etmek için didinen, sınıf bilincine sahip generaller; öte yanda sakin, berrak bakışlı, hafif ironik bir dürüstlüğü olan hasımları Picquard. Onların arkasında, her biri yanı başmdakinin bilebileceklerinden dehşetle korkan, parlamentodaki bir sürü ne idüğü belirsiz kişi; Cumhurbaşkanı, Paris genelevlerine ziyaretleri herkesçe bilinen ve sadece toplumsal temas uğruna yaşayan tetkik hâkimleri. Sonra durmadan meslektaşlarına aile servetini kadınlarla yemekle böbürlenen, aslında bir sonradan görme olan Dreyfus'un kendisi; yakınlarının serbest bırakılması için dokunaklı bir biçimde bütün servetlerini vermeyi teklif eden, sonra bu teklifi 150.000 Frank'a düşüren, bir özveride bulunmak mı yoksa basitçe Genel Kurmay'ı ayartmak mı istediklerinden asla tam olarak emin olamamış Dreyfus'un kardeşleri; ve müvekkilinin masum olduğuna gerçekten inanan, ama kendini saldırılardan ve kişisel çıkarlarına verilebilecek zararlardan korumak için savumasını

---

333 Bakınız: G.H. Archambault, *New York Times,* 18 Ağustos 1945, s.5.

334 Bunun biricik istisnası olarak, bütün ülkelerde Dreyfus'a karşı kışkırtmaların çoğunu yapan Katolik gazeteler aşağıda ele alınacaktır. Öyle ki Amerikan kamuoyu protestolara ek olarak, 1900 yılında yapılması planlanan Paris Dünya Fuarını örgütlü olarak boykot etmeye çalışmıştı. Bu tehdidin etkileri hakkında aşağıya bakınız. Kapsamlı bir araştırma için bakınız: Columbia Üniversitesinde Rose A. Halperin'nin hazırladığı "Dreyfus Davası'na Amerika'nın tepkisi" (1941) başlıklı lisansüstü tezi. Yazar, elindeki bu çalışmayı verme nezaketi gösterdiği için S.W Baron'a teşekkür eder.

335 Bu yüzden örneğin Almanya'nın Paris'teki maslahatgüzarı H.B. von Below, Re-
ich'ın şansölyesi Hohenlohe'ye, Rennes'de alman kararın "barbarlığın en kesin işareti olan bayağılıkla ödlekliğin bir karışımı" olduğunu ve Fransa'nın "böylelikle kendini uygar uluslar ailesinin dışına attığı"nı yazdı ... Herzog tarafından a.g.e.'de, 12 Eylül 1899 tarihi altında zikredilmektedir. Von Belovv'un görüşüne göre Affaire [Dava], Alman hür düşüncesinin parolası olmuştu. Bakınız: *Denk- würdigkeiten,* Berlin, 1930-31,1, 428.

tartışmalı bir konu üzerine dayandıran avukat Demange. Son olarak, her nevi kahramanlktan her nevi sahtekârlığa kadar burjuva dünyasından bizar olmuş, soyluluk unvanı onu nereden aldığını hatırlayamayacağı denli "eskimiş" maceracı Esterhazy. Yabancı Lejyonu'nun sabık teğmeni Esterhazy, gözüpekliği ve küstahlığı ile meslektaşlarını etkilemiş biriydi. Yahudi subaylara düello şahitliği yaparak ve onların zengin dindaşlarından [baş haham aracılığıyla] şantajla para sızdırarak, hep zorluklar içinde yaşamıştı. Son çöküşünde bile Balzac geleneğine sadık kaldı. Yazgısını belirleyen şey, vatan hainliği ya da yüzbin Prusyalı süvarinin Paris sokaklarının altını üstüne getirdiği büyük bir cümbüşe dair delice hayaller değil,[336] zimmetine para geçirmek gibi bayağı bir iş oldu. [Hüküm giymesi üzerine] Londra'ya kaçarken Dreyfus'un kendisine bu özveride bulunması için yalvaran sesini duyduğu biçimindeki melodramatik beyanatıyla, [retoriği güçlü ama siyasal açıdan içeriksiz coşkusuyla ve naif mağrurluğuyla] Zola'ya ne demeli?[337]

Bütün bunlar tamamen 19. yüzyıla ait şeylerdir ve o yüzden iki dünya savaşını aşmaları mümkün olamadı. Ayaktakımının Zola'ya duyduğu nefret kadar Esterhazy'e yaptığı tezahürat da çok geçmeden küllenmişti; ama bir zamanlar Jaures'i ateşleyen ve Dreyfus'un sonuç olarak serbest bırakılmasını tek başına sağlayan kilise ve aristokrasiye karşı ateşli coşku da aynı akıbete uğramıştı. Cagoulard meselesinin de göstereceği gibi, Genel Kurmay'daki subayların bir darbe hazırlarken halkın gazabından artık korkmalarına gerek yoktu. Kilise ile devletin birbirinden ayrılmasından bu yana Fransa, tıpkı Katolik Kilisesi'nin siyasal emellerini büyük ölçüde yitirmesi gibi, kilise karşıtı duygularını büyük ölçüde yitirmişti. Petain'in cumhuriyeti Katolik bir devlet haline getirme girişimi, halkın mutlak kayıtsızlığına ve biraz da din adamlarının ***clerico fascism'e*** [Kilise faşizmi] besledikleri husumete takılmıştır.

Öğelerinden ikisinin önemindeki artıştan dolayı Dreyfus Meselesi, 29. yüzyılda da siyasal yansımaları bakımından varlığını sürdürebildi. Birincisi, Yahudilere karşı duyulan nefretti; İkincisi bizzat Cumhuriyet'e, Meclis'e ve devlet aygıtına duyulan şüphe. Halkın büyük bir kesimi bu ikinci öğeyi, doğru ya da yanlış, hâlâ Yahudilerin nüfuzu ve bankaların iktidarı altında düşünmeyi sürdürmekteydi. Zamanımıza gelinceye kadar "anti-Dreyfusçu" terimi, hâlâ cumhuriyet, demokrasi ve Yahudi karşıtı herkesi tanımlayan bir sıfat olarak kullanılmaktaydı; birkaç yıl önce hâlâ Action Française'ın monarşizminden, Doriot'un nasyonal bolşevizmine ve Deat'ın sosyal faşizmine kadar her şeyi kapsıyordu. Ancak Üçüncü Cumhuriyet'in yıkılış nedeni sayısal olarak önemsiz denebilecek bu faşist [ve şovenist] gruplardan kaynaklanmadı. Belki paradoksal gibi görünecek ama işin gerçeği tam tersiydi; bu grupların etkisi hiçbir zaman Cumhuriyet'in çöküşü sırasındaki kadar zaman zayıf olmamıştı. Fransa'yı düşüşe götüren olgu, daha fazla sayıda gerçek Dreyfusçulara sahip olmamasıydı.[338] Demokrasi ve özgürlüğün, eşitlik ve adaletin artık bu cumhuriyet altında savunulabileceğine ya da gerçekleştirilebileceğine inanan tek bir insan bile yoktu. Sonunda Cumhuriyet, her zaman ordunun çekirdeğini oluşturmuş eski Dreyfus karşıtı hizbin kucağına, çok az düşmanı

---

336 Theodore Reinach, Histoire sommaire del'AJfaire Dreyfus, *Paris 1924,s.96.*

337 Herzog, Joseph Reinach'ın raporundan 18 Haziran 1898 tarihinde söz etmiştir. 172

338 Hatta Rene Benjamin'den *(Clemenceau dans le retraite,* Paris, 1930, s.249) alınan şu sözler, Clemenceau'nun yaşamının sonlarına doğru artık ona inanmadığını açıkça göstermektedir: "Umut mu? Olanaksız! Beni heyecanlandıran o şeye, yani demokrasiye artık inanmıyorsam, nasıl ümit etmeye devam edebilirim?''.

olduğu ama hiçbir dostu bulunmadığı bir sırada aşın olgunlaşmış bir meyva gibi düştü.[339] Kırk yıl öncenin formüllerine gösterdiği kölece bağlılık, Petain hizbinin Alman Faşizmi'nin bir ürünü olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

Almanya, kurnazca Fransa'nın kollarını budar ve sınır hatundaki bütün ekonomisini tarumar ederken, Fransa'nın Vichy'deki önderleri, Barres'in eski "özerk eyaletler" formülünün orasını burasını yamamakla, dolayısıyla Fransa'yı daha da kötürümleştirmekle uğraşıyorlardı. Herkese Almanya'dan antisetimizm ihraç etmeye gereksinimleri olmadığını ve Yahudilerle ilgili yasalarının temel noktalarda Reich'ın yasalarından farklı olduğunu böbürlenerek anlatırken, hiçbir işbirlikçinin yanşamayacağı bir süratle Yahudi karşıtı yasalar çıkardılar.[340] [Yine de Almanlarca antisemitizmin manasını anlamadılar diye azarlanacaklardı. Anti-Dreyfus Hareket'te Katolik rahiplerin oynadığı role öyle kapılmışlardı ki, Nasyonal Sosyalizm'in temsil ettiği modern antisemitizmin Kilise'yi lafa karıştırmaya hiç niyeti olmadığını farkedene dek,] Katolik Kilisesi'ni Yahudilere karşı seferber etmeye çalıştılar. Oysa tersine Yahudilere yapılan mezalime karşı en etkili itirazları dillendirenler, tam da Vichy rejiminin bir kere daha siyasal güç merkezleri haline getirmek istediği piskoposlar ve ruhani meclisler oldu.

20. yüzyılın yüz hatları, duruşmalarıyla Dreyfus Davası'nda değil, bütün yönleriyle Dreyfus Meselesi'nde ortaya çıktı. 193 l'de Bernanos'un dile getirdiği gibi,[341] "Dreyfus Meselesi, son savaşla bitmediği kesin olan bu trajik çağa aittir. Bu mesele, dizginsiz tutkuların yarattığı hengâmenin ve nefret ateşinin ortasında anlaşılmaz bir biçimde soğuk ve duygusuz kalabilen aynı gayrı İnsanî karakteri açığa vurmaktadır". Bu meselenin asıl devamını Fransa'da aramak kesinlikle doğru bir iş olmaz, ama neden Fransa'nın Nazi saldırganlığına kolayca yem olduğunun sebeplerim aramak için uzağa bakmak gerekmez. Hitler'in propagandasındaki dil, uzun zamandır aşina olunan ve asla tümüyle unutulmamış bir dildi. Action Française'ın "Sezarizm"inin,[342] Barres ile Maurras'nın nihilistik milliyetçiliğinin özgün biçimleriyle başarı sağlayamamalarının, tümü olumsuz bir dolu nedeni vardır. Toplumsal bir ufuktan yoksun oldukları gibi, zekâyı küçümsemelerinin yol açtığı zihinsel fantazmagoryalarını popüler terimlere dönüştürmeyi de başaramadılar.

---

339 Action Française'ın tanınmış savunucusu Weygand, gençliğinde bir Dreyfus karşıtıydı. Genel Kurmay'dayken yaptığı sahtekârlıkların bedelini intihar ederek ödemiş talihsiz Albay Henry'nin [dul eşi yararına] *Liebre Parole* gazetesinin açtığı kampanyanın bağışçılarından biriydi. Petain'a gelince, Dreyfus karşıtlığı kanıtlanmış olanlar dışında kimseye hoşgörüyle bakılmadığı bir dönemde 1895-1899 arasında Paris'in askeri hükümetinde Genel Kurmay'da görevliydi. Bakınız: Contamine de Latour, "Le Marechal Petain", Revue *de Paris* içinde, I, s.57-59. D.W. Brogan'ın, *age.,* s.382'deki şu gözlemi yerindedir: Birinci Dünya Savaşı'nın beş mareşalinden dördü (Foch, Petain, Lyautey ve Fayolle) şiddetle cumhuriyetçiydi, oysa beşincisi Joffre'nin herkesçe malum ruhbancı eğilimleri vardı.

340 Petain'ın, neredeyse bütün Fransız Yahudilerini kapsayan Yahudi karşıtı yasalarının Reich tarafından kendisine dayatıldığı efsanesi bizzat Fransa'da çürütülmüştür. Özellikle bakınız: Yves Simon, *La Grande Crise de la Republique Française: Observations* sur *la vie politique des Français de 1918 a 1938,* Montreal, 1941.

341 Karşılaştırm:Georges Bemanos, *La grande peur des bien-pensarıts, Edouard Dru- mont,* Paris, 1931, s.262.

342 Waldemar Gurian, *Der integrale Nationalismus in Frarıkreich: Charles Maurras und die Action Française,* (Frankfurt-am Main, 1931, s.32), monarşist hareketle diğer reaksiyoner eğilimler arasında keskin bir ayrım yapar. Aynı yazar Dreyfus Davası'nı *Die politischen und sozialen Ideen des französischen Katholi- zismus*'da (M. Gladbach, 1929) ele almaktadır.

Biz burada esasen Dreyfus Meselesi'nin siyasal etkileri ile ilgilenmekteyiz, yoksa davanın hukukî yanlarıyla değil. Bu meselede genel hatlanyla da olsa, 20 yüzyıla özgü pek çok ayırt edici özellik bulunmaktadır. Yüzyılın ilk onyıllarmda ayırt edilmesi neredeyse olanaksız, belli belirsiz bir nitelik taşıyan bu özellikler sonunda gün yüzüne çıkarak modern zamanların ana eğilimlerine ait olduklarını gösterdiler. Ilımlı, salt toplumsal bir Yahudi karşıtı ayrımcılık biçimiyle geçen otuz yıldan sonra, iç politikası antisemitizm meselesi üzerinde billurlaşmadan hemen önce bir kez daha modern devletin her yanında yansılanan "Yahudilere ölüm" çığlığını hatırlamak hiç de zor olmadı. Yahudilerin dünya ölçeğinde komplo hazırladığına ilişkin efsaneler otuz yıl boyunca renkli basının ve ucuz romanların beylik konuları olmaktan öteye gitmemişti; ve çok uzun zaman önce de değil, "Siyon Bilgelerinin Protokollerinin henüz bilinmediği bir sırada, bütün dünyanın, bir ulusun, dünya politikasının dizginlerini "gizli Roma"nın mı yoksa "gizli Yahuda"nın mı elinde tuttuğunu saptamaya çalışarak beynine azap çektirdiğini hatırlaması kolay olmadı.[343]

Dünya kendiyle geçici bir barış yaptığında, dolayısıyla vahşetin ve vicdansızlığın sarhoşluğunu haklılaştıracak hiçbir seçkin tarafından kalburüstü suçlular yaratılmadığı dönemde, aynı şekilde ateşli ve nihilist kendinden nefret etme felsefesi de bir tutulma yaşadı.[344] Jules Guerin'ler, hava yeniden yarı askerî hücum kıtalarından yana dönmeden önce yaklaşık kırk yıl beklemek zorunda kalmıştı. 19. yüzyıl ekonomisinin ortaya çıkardığı sınıflarından dışlanmışlar sayısının; Fransa'da grotesk bir tertip[345] olmanın ötesine geçeme-miş darbenin, Almanya'da neredeyse en ufak gayret gösterilmeden bir gerçeklik halini almasından önce, ülkelerinin güçlü azınlıkları haline gelinceye kadar artması gerekti. Nazizmin ön-oyunu, bütün bir Avrupa sahnesinde oynanmıştı.

O nedenle Dreyfus Davası, garip, eksik, çözümlenmemiş bir "suç"tan;[346] takma sakalları, karanlık gözlükleriyle kılık değiştirmiş, akşamları Paris sokaklarında aptalca hazırladıkları sahte belgeleri sokuşturmaya çalışan Genel Kurmay subaylarıyla ilgili bir meseleden daha fazla bir şeydir. Kahramanı Dreyfus değil, Clemenceau'dur ve bir Yahudi Genel Kurmay subayının tutuklanmasıyla değil, Panama Skandali ile başlar. /

343 Her iki tarafta da bu tür efsanelerin yaratılması hakkında bakınız: Daniel Halevy, "Apologie pour nötre passe", *Cahiers de la quinzaine,* Series XL, sayı 10,1910.

344 Zola'nın 1898 tarihli *Letter to* France'ında [Fransa'ya Mektup] son derece modem bir tespit göze çarpmaktadır: "Her yanda özgürlük kavramının iflas ettiğini duyuyoruz. Dreyfus Meselesi'nin patlak vermesiyle, özgürlüğü hedef alan bu yaygın nefret duygusu da altın bir fırsat yakalamış oldu ... Scheurer-Kestner'e böylesi bir hiddetle saldırılmasının yegâne nedeninin, özgürlüğe inanan ve onun için çalışan bir kuşağın üyesi olmasından ileri geldiğini görmüyor musun? Bugün herkes bu tür şeylere omuz silkip geçiyor ...'Yaşlı kır sakallılar, yüksek ruhların saati geçti' deyip, gülüyorlar." Herzog, *a g.e., 6* Ocak 1898 tarihli.

345 90'larda bir darbe tezgâhlamak için yapılan türlü girişimlerin gülünçlükleri, Rosa Luxemburg'un şu yazısında açık bir biçimde çözümlenmektedir: "Die soziale Krise in Frankreich", *Die Neue Zeit,* cilt I, 1910

346 Albay Henry'nin Dreyfus dosyasındaki belgeleri kendi başına mı yoksa Genel Kurmayın talimatıyla mı değiştirdiği de bugün hâlâ bilinmemektedir. . Aynı şekilde Rennes mahkemeleri sırasında Dreyfus'un avukatı olan Labori'ye yönelik suikast girişimi asla tam olarak açığa çıkartılamadı. Karşılaştırın Emil Zola, *Correspondance: lettres Maitre Labori,* Paris, s.32, sayı 1.

ÜÇÜNCÜ CUMHURİYET VE FRANSIZ YAHUDİLERİ

Süveyş Kanalını yapan, de Lesseps'in başkanlığındaki Panama Şirketi, 1880-88 arasında çok az bir ilerleme sağlayabilmişti. Buna rağmen Fransa'da bu dönemde [Fransız halkının kesesinden çıkan] iç borçlanma en az 1.335.538.454 Frank'a yükselmişti.[347] Fransız orta sınıfın para konularındaki dikkati bilindiği için, bu "başarı" daha da önem kazanmaktadır. Şirketin başarısının sırrı, elindeki devlet istikrazlarının şaşmaz bir biçimde Meclis tarafından arkalanmasında yatmaktaydı. Kanalın yapımı özel bir girişim olmaktan çok genelde bir devlet ve millet hizmeti olarak görülmekteydi. O nedenle şirket iflas ettiğinde, bu felaketi savuşturmak cumhuriyetin dış politikası haline geldi. Ancak birkaç yıl sonra yarım milyon orta sınıf Fransızın uğradığı yıkımın çok daha önemli olduğu ortaya çıktı. Basın da Meclis Araştırma Komisyonu da tamamen aynı sonuca vardılar: Şirket yıllar önce zaten iflas etmişti. İddialarına göre de Lesseps, kısa zamanda işe devam etmeyi sağlayacak yeni fonların geleceği beklentisiyle, bir mucize umarak yaşamıştı. Yeni borçlanmalar-krediler için onay alabilmek amacıyla basının büyük bölümüne, Meclis'in yarısına ve yüksek memurların tamamına rüşvet verilmesi gerekmişti. Ancak bu da birtakım aracı kimseleri işe almak, dolayısıyla fahiş komisyonlar ödemek demekti. O yüzden başlangıçta bu işe halkın güvenmesini sağlayan şeyin, yani Meclis'in borçların arkasında olmasının, sonunda itibarlı bir özel işi muazzam bir yemliğe dönüştüren etkenin ta kendisi olduğu ortaya çıkmıştı.

Ne Meclis'teki rüşvetçiler arasında ne de şirketin genel kurulunda tek bir Yahudi bulunmaktaydı. Ancak Jacjcvues Reinach ile Cornelius Herz, birincisi sağ kanat burjtn a partilerine, ötekisi radikallere (küçük burjuvazinin kilise karşıtı partileri) olmak üzere Yönetim Kurulu üyeleri arasında bahşiş dağıtmanın onurunu paylaşamıyorlardı.[348] Reinach, 80'ler- de hükümetin gizli malî danışmanıydı[349] ve o nedenle Panama Şirketi ile ilişkiler onun elinden geçiyordu. Herz'in rolü ise şüpheliydi. Bir yandan Reinach aracılığıyla Reinach'ın ulaşamadığı Meclis'in sağcı partileri ile irtibatı sağlıyordu; öte yandan bu görev çürümenin boyutlarını daha yakından görmesine, böylelikle patronuna durmadan şantaj yapmasına ve giderek daha fazla pisliğe batırmasına olanak sağlıyordu.[350]

Gerek Herz gerekse Reinach için çok sayıda küçük Yahudi işadamının çalışması gayet doğaldı. Ancak bu işadamlarının isimlerini, çoktan hak ettikleri o unutuluşa terketmek yerinde olur. Şirketin durumu belirsizleştikçe komisyonlar da doğal olarak arttı, ta ki sonunda şirket kendine ayrılmış olan avanstan bir kuruş bile alamayıncaya dek. Bundan kısa bir süre öncesine kadar Herz, Meclis içindeki tek bir işlemden en az 600.000 Frank avans alıyordu. Ancak bu avans, erken alınmaktaydı. Borçlar ödenmemiş ve aşağı yukarı

600.0 Frank hisse sahiplerinin cebinden çıkmıştı.[351] Bütün bu çirkin tezgâh, Reinach'ı

347 Karşılaştırın: Walter Frank, *Demokratie und Nationalismus in Frankreich*, Hamburg. 1933, s.273.

348 Karşılaştırın: Suarez, *La Vie orgueilleuse de Clemenceau,* Paris, 1930, s. 156.

349 Örneğin Soruşturma Komisyonu karşısında eski bakan Rovier bu yönde tanıklık etmişti.

350 Barres (Bemanos'un *a.*g.e., s. 271'de zikrettiği) sözlerle meseleyi özlü bir biçimde ortaya koymaktadır: "Reinach ne zaman bir şeyler yutsa, Cornelius Herz onu nasıl kusturacağını bilirdi".

351 Karşılaştırın: *a.g.e.,* "Panama" başlıklı bölümde. Karşılaştırın: Suarez, *a.g.e.,* s. 155.

felakete sürükledi. Herz'in/ şantajlarından usanan Reinach sonunda intihar etti.[352]

Ancak ölümünden kısa bir süre önce, Fransız Yahudileri için hiç de abartılı sayılamayacak sonuçlar yaratan bir adım atmıştı. Edouard Drumont'un antisemitik gazetesi ***Libre Parole'***a, haber yayımlandığında gazetenin ismini saklaması kaydıyla "alacaklılar" diye anılan ayartılmış Meclis üyelerinin adlarının bulunduğu bir liste verdi. ***Libre Parole,*** küçük ve siyasî bakımdan önemsiz bir gazeteyken bir gecede 300.000 tirajla, ülkenin en etkili gazetelerinden biri durumuna geldi. Reinach'ın sağladığı bu altın fırsattan mükemmel bir özen ve beceriyle yararlanıldı. Sanık listesinin küçük tefrikalar halinde yayımlanması, yüzlerce politikacının her sabah diken üstünde uyanmasına sebep oldu. Drumont'un gazetesi ve onunla birlikte bütün antisemitik basın ve hareket, Üçüncü Cumhuriyet'in en tehlikeli güçlerinden biri haline geldi.

Drumont'un ifadesiyle görünmezi görünür kılmış olan Panama Skandali, beraberinde iki ifşaatı daha getirdi. Birincisi, Meclis üyelerinin ve devlet görevlilerinin birer işadamı haline geldiklerini ortaya koydu. İkincisi, özel teşebbüsle (burada sözkonusu şirket) devlet aygıtı arasındaki aracıların hemen hemen tamamına yakınının Yahudiler olduğunu gösterdi.[353] En şaşırtıcı olanı, devlet aygıtı ile böylesine yakın ilişkiler içinde olan bütün Yahudilerin ülkeye yeni gelenler olmasıydı. Üçüncü Cumhuriyet kuruluncaya kadar devletin mali işleri Rothschild'in tekelinde gayet güzel yürütülüyordu. Rakipleri Pereires Kardeşler'in, Credit Mobilier'i kurarak işin bir bölümünü ellerinden alma girişimi anlaşmayla neticelenmişti. 1882'de bile Rothschild grubu, gerçek hedefi Yahudi bankerleri yok etmek olan Katolik Union Generale'ı iflasa sürükleyecek kadar güçlüydü.[354] Malî şartları Fransa adına Rothschild, Almanya adına da ailenin eski bir temsilcisi olan Bleichroeder tarafından düzenlenecek olan 1871 tarihli barış anlaşmasının hemen ardından Rothschild önceden tahmin edilmeyen bir politika başlattı: Açıkça monarşistlerden yana tavır alarak cumhuriyete karşı çıktı.[355] Burada yeni olan monarşist eğilim değil, ilk kez önemli bir Yahudi malî gücün mevcut rejimle karşı karşı gelmesiydi. O zamana dek Rothschild'ler iktidardaki siyasal sistem ne olursa olsun kendilerini ona uydururlardı. O nedenle öyle görünüyor ki cumhuriyet Rothschild'lere gerçekten yaramayan ilk hükümet biçimi olmuştu.

Yahudilerin gerek siyasal nüfuzu gerekse toplumsal statüsü, yüzyıllardan beri doğrudan devlet için çalışan ve özel hizmetlerinden dolayı doğrudan devlet tarafından korunan kapalı bir grup olmalarından kaynaklanmaktaydı. Hükümet aygıtıyla yakın ve dolaysız bağlantıları ancak devlet halktan uzakta olduğu ve aynı zamanda hâkim sınıflar devlet idaresine karşı

---

352 Reinach ile Herz arasındaki çekişme, Panama Skandalı'na 19. yüzyılın hiç alışık olmadığı bir çetecilik havası vermektedir. Herz'in şantajlarına direnirken Reinach işi, hasmmın kellesine onbin Franklık bir ödül koymaları için eski polis müfettişlerinden yardım almaya kadar vardırdı. Karşılaştırın: Suarez, a.g.e., s. 157.

353 I. Levaillant, "La Genese d l'antisemitisme sous la troiseme Rebuplique", Rev- ve *des Etudes Juives* içinde, cilt 53, 1907, s. 25.

354 Bakınız: Bernard Lazare, Contre l'Antisemitisme: histoire d'une polemique, *Paris, 1896.*

355 Haute Banque'nin Orleancı hareketle işbirliği konusunda bakınız: G.Charen- sol, *a.g.e.* Bu güçlü grubun sözcülerinden biri, Le Gaulois'in yayıncısı Arthur Meyer'di. Vaftiz edilmiş bir Yahudi olan Meyer, Dreyfus karşıtlarının en zehirli kesimine mensuptu. Bakınız: Clemenceau, "Le spectacle du jour", *Uniquite,*
1899; yine bakınız: Hohenlohe'un günlüklerinin girişi, Herzog içinde, *a.g.e.*,
11 Haziran 1898 tarihli.

kayıtsızlıklarını sürdürdüğü müddetçe mümkün olmuştu. Bu koşullar altında Yahudiler, sadece gerçekten topluma ait olmadıkları içindir ki devletin bakış açısından toplumdaki en bağımlı unsuru oluşturmaktaydılar. Parlamenter sistem, liberal burjuvazinin devlet aygıtının denetimini ele geçirmesine izin vermişti. Ancak Yahudiler bu burjuvaziye ait değildiler ve o nedenle durumu hiç de haksız sayılmayacak bir şüpheyle karşıladılar. Meclis aracılığıyla, eskinin mutlak ya da anayasal monarklarının delice hayallerini aşan ölçülerde mal! genişleme ve yayılma mümkün hale geldiğinden, rejimin artık Yahudilere önceki kadar ihtiyacı kalmamıştı. Bu yüzden önde gelen Yahudi aileler yavaş yavaş malî politika sahnesinden çekilerek, giderek daha fazla antisemitik aristokrasinin salonlarına yöneldiler ve oralarda eski güzel günleri geri getirmek amacıyla reaksiyoner hareketleri malî yönden desteklemenin hayallerini kurdular.[356] Ama bu arada Yahudi plütokratlar [güçlü zenginler] arasına yeni katılan diğer Yahudi çevreler, Üçüncü Cumhuriyet'in ticarî yaşamının giderek artan bir bölümünü ele geçirmeye başlamışlardı. Rothschild'ler, rejime olan etkin ilgilerini bir an bile geri çekecek olduklarında sadece kabine üyeleri üzerindeki değil, Yahudiler üzerindeki nüfuzlarını da yitireceklerini, bu basit gerçeği neredeyse unutmuşlardı ve bu unutuş onların iktidaRlna maloldu. Yahudi göçmenler, çıkan fırsatı ilk görenler oldular.[357] Gelişimi itibarıyla bu cumhuriyetin, birleşmiş bir halkın ayaklanmasının mantıksal bir sonucu olmadığını gayet güzel anlamışlardı. 20.000 civarında Komüncünün katledilmesinden, askerî bozgun ve ekonomik çöküşten ortaya çıkan şey, aslında daha en başından hükümet etme yeteneği su götürür bir rejimdi. Üç yıl içinde mahvolmanın eşiğine gelmiş bir toplum, bas bas bağırarak bir diktatör arıyordu. (Ayırt edici tek özelliği Sedan'da yenilmek olan) Başkan General MacMahon'un şahsında bu diktatörü bulduğunu sandı; ama çok geçmeden onun da eski ekolden bir parlamenterden farklı olmadığı ortaya çıktı ve birkaç yıl sonra da (1879) istifa etti. Ancak bu arada oportünistlerden radikallere, koalisyon yanlılarından aşırı sağcılara kadar toplumdaki çeşitli unsurlar, kendi temsilcilerinden ne tür politikalar isteyecekleri, hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği üzerine kafa patlatıyorlardı. Doğru politika kazanılmış hakların savunulması, doğru yöntem de çürümeydi.[358] 1881'den sonra (Leon Say'ın deyişiyle) madrabazlık yegâne yasa haline geldi.

Haklı olarak Fransa tarihinin bu döneminde, bir zamanlar her kraliyet hanedanının Saray

---

356 Bugün Bonapartizme olan eğilimler hakkında bakınız: Frank, *a.g.e.,* S.419.A1-
man Dışişleri Bakanlığı'nm arşivlerinden alınmış belgelere dayanmaktadır.

357 Jacques Reinach, Almanya'da doğmuş, İtalya'da baronluk unvanı almış ve Fransa uyruğuna geçmişti. Cornelius Herz, Bavyeralı bir ana babanın oğluydu ve Fransa'da doğmuştu. İlk gençliğinde Amerika'ya göç eden Herz, Amerikan vatandaşlığına geçerek burada gözkamaştırıcı bir servet yaptı. Daha fazla ayrıntı için bakınız: Brogan, *a.g.e,* s.268 ve devamında.

Panama Şirketi'nin işleri kötü gitmeye başladığında şirketin ilk malî danışmanı olan Levy Cremieux'un yerine Reinach'ın geçirilmesi, yerli Yahudilerin devlet işlerinden tedricen uzaklaşma tarzını göstermek açısından karakteristiktir. Bakınız: Brogan, *a.g.e.,* Kitap VI, bölüm 2.

358 Georges Lachapelle, *Les Finances de la troisieme Republique,* Paris, 1937, s. 54 ve devamında, bürokrasinin kamu fonlarının denetimini eline geçirişi ve özel çıkarların Bütçe Komisyonu'na nasıl yön verdiği, ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır.

Parlamento üyelerinin ekonomik durumları hakkında karşılaştırın: Bema- nos. *a.g.e.,* s. 192: "çoğu, Gambetta gibi iç çamaşırlarını bile değiştirme şansından yoksundular".

Yahudilerine sahip olması gibi her siyasî partide Yahudilerin varlığı üzerinde durulmuştur.[359] Ancak arada derin bir fark vardı. Yahudi sermayesinin devlete yatırılması, Avrupa ekonomisinde Yahudilerin üretken bir rol oynamalarını sağlamıştı. Onların yardımı olmadan ulus-devletin ve bağımsız meslek memuriyetinin gelişmesi anlaşılır olmaktan çıkar. Hepsi bir yana Batı Yahudileri kurtuluşlarını bu Saray Yahudilerine borçluydular. Reinach ile suç ortaklarının karanlık işleri bile kalıcı bir zenginliğe yol açmadı.[360] Bütün yaptıkları iş yaşamı ile politika arasında varolan gizemli ve skandal ilişkileri daha da koyu karanlıklar içine gömmek oldu. Çürümüş bir beden üzerindeki bu asalakların, adamakıllı yozlaşmış bir topluma son derece tehlikeli bir özür bahanesi vermek gibi bir faydaları oldu. Bu insanlar Yahudi olduğundan, halkın öfkesinin yatıştırılması gerektiğinde onları günah keçisi yapmak mümkündü. Sonra işler aynı minval üzre devam edebilirdi. Bu esnada antisemitikler de, her yerdeki bütün Yahudilerin halkın sağlıklı gövdesi üzerindeki karıncalardan başka bir şey olmadıklarını "kanıtlamak" için çürümüş toplumun üzerindeki bu Yahudi asalakları gösterebilirlerdi. Siyasî gövdedeki çürümenin başlamasında Yahudilerin en ufak bir katkısının olmamasının; (Yahudilerin ait olmadığı bir burjuva toplumunda) işadamlarının politikasının ve sınırsız rekabet ülkülerinin, devletin parti politikaları içersinde parçalanmasına yol açmasının; hâkim sınıfların bırakın bir bütün olarak ülkenin çıkarlarını, kendi çıkarlarını bile korumaktan âciz olmalarının, onlar için bir önemi yoktu. Kendilerine vatansever diyen antisemitikler, esasen kendi halkını baştan ayağa beyazlara boyayıp, geri kalan herkesi toptan mahkûm etmekten ibaret yeni bir milli duygu örneği sundular.

Yahudilerin toplumun dışında, ayrı bir grup olarak kalabilmeleri, ancak az çok türdeş ve istikrarlı bir devlet aygıtı onlar için bir yarar ifade ettiği ve onları korumakla ilgilendiği sürece mümkün olabilmiştir. Devlet aygıtının çöküşü, onunla yakından bağlı olan Yahudi saflarında çözülmelere yol açtı. Bu konudaki ilk işaret, enflasyon döneminde Almanya'da yaşananlara çok benzer bir biçimde, Fransız uyruğuna yeni geçmiş Yahudilerin Fransa'da doğmuş Yahudilerin denetimlerinden çıkarak yürüttüğü işlerde baş gösterdi. Ticaret dünyası ile devlet arasındaki açıklığı bu yeni gelenler doldurdu.

Yine bu dönemde başlamış ve yukarıdan dayatılan, ama çok daha yıkıcı bir başka süreç vardı. Devletin hiziplere bölünmesi, Yahudilerin kapalı toplum yapısını çatlatmasına karşın onları devletin ve toplumun dışında bitkisel hayat sürdürebilecekleri bir boşluk içine de itmedi. Çünkü Yahudiler çok zengindiler; ve paranın, gücün en belirgin gerekliliklerinden biri olduğu devirde, çok da güçlüydüler. Yahudiler daha ziyade siyasal eğilimlerine ya da daha sıklıkla toplumsal ilişkilerine uygun olarak, bir dizi toplumsal "zümre" içinde erime eğilimi içine girdiler. Ancak bu gelişme onları yok olmaya götürmedi. Tersine devlet aygıtıyla olan belli ilişkilerini korudular ve can alıcı bir farklılıkla da olsa, devlet yatırımlarını yönlendirmeyi sürdürdüler. Bu yüzden, vaftiz edilmiş ve yeminli bir monarşi yanlısı olmasına rağmen Arthur Meyer, Panama Skandalı'na karışarak rezil olurken; Üçüncü Cumhuriyet'e karşı oldukları bilindiği halde, Rusya'ya borç verilmesi işini Rothschild'lerden başka üstlenen çıkmadı. Bunun anlamı şuydu: Fransız doğumlu Yahudiler, özel ticari yaşam ile hükümet aygıtı ara-

---

359 Frank'ın dediği gibi (a.g.e., s. 321 ve devamında) sağın Arthur Meyer'i, Boulangerismin Alfred Naquet'i, oportünistlerin Reinachları ve Radikallerin Dr. Comelius Herz'i vardı.

360 Drumont'un suçlaması *(Les Tretaux du* succes, Paris, 1901, s. 237) bu yeni gelenler için geçerlidir: **"Başlangıçta ellerinde hiçbir şey olmayan ama her şeyi elde etmiş olan bu büyük Yahudiler, tanrı bilir ya ... sırlar içinde yaşayıp ölmeye geldiler ... Gelmediler, atladılar ... ölmediler, söndüler".**

sında esas bağlantıyı oluşturan yeni gelenleri izlediler. Ama Yahudiler, şimdiye dek devlet için yararı su götürmez, güçlü ve bağları sıkı bir topluluk oluşturmuş olsalar da, artık hepsi toplumun devletin sırtından zenginleşmesine aracılık etmek gibi ortak bir hedefi paylaşmanın dışında birbirine muhalif kliklere ayrılmışlardı.

CUMHURİYETE KARŞI KİLİSE VE ORDU

İkinci İmparatorluğun mirası olan ordu, görünüşte bütün bu etkenlerden uzak, görünüşte bütün bu çürümeden bağışık gibiydi. [Ordu içindeki] Monarşi yanlıları ve entrikacılar, Boulanger bunalımı sırasında kendilerini açıkça ortaya koydukları zaman bile Cumhuriyet orduyu hâkimiyeti altına almaya cesaret edememişti. Daha önce olduğu gibi o zaman da subay sınıfı, [Fransız Devrimi'nden kaçan] muhacir atalarının devrim savaşları sırasında baba toprağına karşı savaştığı eski aristokrat ailelerin çocuklarından meydana geliyordu. Devrimden sonra bu subaylar, reaksiyoner ve cumhuriyet karşıtı hareketler için bir dayanak noktası oluşturan din adamlarının fazlasıyla etkisi altındaydılar. [Bu, daha yüksek kariyeri hedefleyen az sayıdaki burjuva kökenli subay için daha fazla geçerliydi. Çünkü onlar kariyerlerini Kilise'nin salt şecereye bakmayıp yeteneğe de prim veren eski âdetlerine borçluydular.]

Girmenin kolay olduğu topluma ve Meclis'in esnek, kaygan ve vefasız kliklerinin aksine ordu, kast sistemine özgü sert bir dışlayıcılık arzediyordu. Cumhuriyet'e ve bütün demokratik etkilere karşı reaksiyoner bir siper oluşturan bu ordu görevlilerini biraraya getiren şey, ne askeri yaşam, ne meslek onuru ne de ***esprit de corps***'du [askerlik ruhu]; yalnızca [kast ruhu] kast bağlarıydı.[361] Devletin orduyu demokratikleştirmeye ve sivil yetkililere bağlamaya yanaşmayışınm önemli sonuçlan olmuştur. Ordu, ulusun dışında bir varlık haline gelmiş, bağlılıkları önceden kimsenin tahmin edemeyeceği yönlere kayabilecek silahlı bir güç yaratılmıştı. Tersine açıklamaların varlığına rağmen gerçekten de içinde rol almaya istekli olmadığı, vodvili andıran darbe öyküsü, kast baskısı altındaki bu gücün ne birilerinden yana ne de birilerine karşı olmadığını yeterince açık biçimde göstemektedir -yeter ki kendi haline bırakılsın. Hatta o namlı monarşi yanlılığı bile, son tahlilde ayrıcalıklarını "cumhuriyete aldırmadan, cumhuriyete rağmen, hatta cumhuriyete karşı" savunmaya hazır, bağımsız bir çıkar grubu olarak kendini korumanın bahanesinden başka bir şey değildi.[362] Çağdaş gazeteciler ve sonra da tarihçiler Dreyfus Meselesi sırasında ordu ile sivil güçler arasındaki çatışmayı, "işadamları ile askerler" arasındaki bir çatışma şeklinde açıklamak için kahramanca çabalar gösterdiler.[363] Ancak bugün bu dolaylı antisemitik yorumun ne kadar temelden yoksun olduğunu biliyoruz. Genel Kurmay'ın istihbarat birimi, yabancı askerî ateşelere satılan yanlış haberlere, bir dericinin derilere veya Cumhurbaşkanı'nın üvey oğlunun nişanlara davrandığı gibi muamele ediyordu. [Burada da geçerli olan tek yasa, arz-talep

---

361 Yazarı bilinmeyen şu mükemmel makaleye bakınız: "Dreyfus Davası: Fransız Kamuoyu Üzerine bir Araştırma", *Contemporary* Revi*ew,* cilt LXX1V, Ekim, 1898.

362 Bakınız: Luxemburg, *a.g.y.:* "Ordunun harekete geçmekte gönülsüz olmasının nedeni, kendini bir monarşiye bağlayıp muhalefetin gücünü de yitirmeden, cumhuriyetin sivil gücünü muhaliflerine göstermek istemesiydi."

363 Maximillan Harden (bir Alman Yahudisi) *Die Zukunf* da (1898) Dreyfus davasını bu başlık altında anlatmıştır: Antisemitik bir tarihçi olan Walter Frank, Dreyfus hakkındaki bölümünün başlığında aynı sloganı kullanmıştır. Bemanos ise aynı anlama gelen şu sözleri söylemiştir: "Doğru ya da yanlış, demokrasi orduyu en tehlikeli rakibi olarak görür".

yasasıydı] ,[364] Aslında Fransa'nın gizlemesi gerektiğinden çok daha fazla askerî sır keşfetmiş olmaktan tedirginlik duyan Alman Ateşe Schwartzkoppen'in gayretkeşliği, ürettiklerinden fazlasını satmaları mümkün olmayan karşı casusluk servisinin bu beyefendilerini müşkül durumda bırakmış olmalıdır.

Katolik politikacıların, Avrupa politikalarının devamı olarak, sadece cumhuriyet karşıtı gibi göründüğü için Fransız ordusunu kullanabileceklerini düşünmeleri büyük bir hata oldu.[365] Aslında bu hatanın bedelini Fransa'da sahip olduğu bütün siyasal nüfuzu yitirmekle ödemek üzere Kilise seçilmişti. Konumu gereği bunu bilecek durumda olan Esterhazy'nin İkinci Bürosu'nu betimlerken[366] dediği gibi, istihbarat biriminin fason imalat yapan bir fabrika olduğu ortaya çıktığında, Fransa'da kimse, hatta ordu bile Kilise kadar rezil olmadı. Geçen yüzyılın sonlarına doğru Katolik ruhban, eski siyasal gücüne, şu ya da bu nedenle laik otoritenin sararıp solmakta olduğu bu ordugâhlarda kavuşmaya çalışmıştı. Köhne bir feodal aristokrasinin ülkeyi ekonomik ve kültürel bir yıkıma sürüklediği İspanya ile ulusal gruplar arasındaki çatışmaların devleti gün be gün yıkımla tehdit ettiği Avusturya-Macaristan, kötü örnekler olarak duruyorlardı. Fransa'nın durumu buna çok benzerdi: Ülkenin süratle çıkar çatışmalarının batağına battığı görülüyordu.[367] Üçüncü Cumhuriyet'in siyasal bir boşluğa terkettiği ordu, hiç olmazsa, ordunun -Clemenceau'nun dediği gibi- "sivil toplumda kişilik bulmuş ilkeleri savunmak olan varoluş nedenini yitirmeyeceği", ona sivil bir önderlik sağlayan Katolik ruhbanın kılavuzluğunu memnuniyetle karşıladı.

Katolik Kilisesi o zamanlar popülaritesini, cumhuriyet ve demokraside düzenin, güvenliğin ve siyasal iradenin tümüyle kaybolduğunu gören halk arasındaki yaygın kuşkuculuğa borçluydu. Kilisenin hiyerarşik yapısı pek çok kişiye bu kaostan kurtulmanın yegâne yolu gibi görünüyordu. Aslında ruhbana duyulan saygının nedeni herhangi bir dinî canlanmadan ziyade buydu.[368] Bu dönemde Kilise'nin en sadık destekçileri doğal olarak, bundan böyle bütün monarşi yanlısı ve aşırı milliyetçi hareketlere egemen olacak olan "akli" Katolizm denen şeyin temsilcisi ve tefsircileri, yani "imansız Katolikler"di. Bu "Katolikler", bu kurumların ötedünyasal temellerine inanmaksızın, bütün otoriter kurumlara daha fazla iktidar verilmesini istiyorlardı. Aslında bu hat ilk kez Drumont tarafından çizilmiş ve daha sonra Maurras tarafından onay görmüştü.[369]

Katolik ruhbanın boğazına dek siyasal manevralara gömülmüş olan büyük kesimi, bir uyum politikası izledi. Dreyfus Meselesi'nin de açıkça gösterdiği gibi, bu politikada son derece

---

364 Panama Skandalı'nın öncesinde "Wilson meselesi'' denen bir konu yer alır. Başkanın üvey oğlunun bu onur ve madalya-nişan trafiğini yürüttüğü anlaşılmıştır.

365 Bakınız: Peder Edouard Lecanuet, Les Signes *avant-coureurs de la separation,* 1894-1910, Paris, 1930.

366 Bakınız: Bruno Weil, *LAffaire Dreyfus,* Paris, 1930, s. 169.

367 Karşılaştırın: Clemenceau, "La Croisade", *a.g.e.:* "İspanya, Roma Kilisesi'nin buyruğu altında inim inim inlemektedir. İtalya'nın da teslim olacağı görülmektedir. Geriye sadece, çoktandır ölüm-kalım savaşı vermekte olan Katolik Avusturya ile bugün bile kendisine karşı papalık ordusu kurulan Devrim Fransa'sı kalmaktadır."

368 Karşılaştırın: Bernanos, a.g.e., s. 152: "Bu nokta ne kadar tekrarlansa azdır: İmparatorluğun düşmesini ve yenilgiyi izleyen bu reaksiyoner hareketten gerçekten kazançlı çıkan, ruhban oldu. Onların sayesinde 1873'den sonra ulusal reaksiyon, dinsel bir uyanış halini aldı."

369 Drumont ve "akli" Katolizmin kökeni üzerine bakınız: Bernanos, *a.g.e.,* s. 127 ve devamında.

başarılı oldular. O yüzden Victor Basch'ın, Dava'nm yeniden görülmesini destekleyen Rennes'deki evi, üç rahibin başını çektiği saldırılara uğramıştı,[370] bunlardan Dominiken Rahip Didon gibi seçkin bir sima, College D'Arcueil öğrencilerini "kılıçları çekmeye, dehşet saçmaya, kafaları kesmeye, yakıp yıkmaya" çağırmaktaydı.[371] ***Libre Parole'un*** (hapishanedeyken intihar eden albayın dul eşi[372]) Madam Henry için açtığı ve o tarihte Fransız halkının üst sınıflarının şaşırtıcı çürüyüşünün anıtı olan bağış kampanyasında dendiği gibi, kendilerini "Henry'nin Anısına" ölümsüzleştiren üçyüz küçük rütbeli rahibin oluşturduğu manzara da aynı anlamı taşımaktaydı. Dreyfus bunalımı sırasında Katolik Kilisesi'nin izlediği siyasal hat, ne kadrolu ruhban, ne sıradan dinsel talimatlar ne de kesinlikle ***homines religiosi*** [dindar insanlar] tarafından etkilenmişti. Viyana, Paris ve Cezayir'deki antisemitik eğilimleri desteklemesinin yanında, Kilise'nin Fransa, Avusturya ve Ispanya'daki reaksiyoner politikaları muhtemelen Cizvit etkisinin yarattığı dolaysız bir sonuçtu. Katolik ruhbanın antisemitik okulunu gerek yazılı gerekse sözlü en iyi temsil edenler daima Cizvitler olmuştur.[373] Bu durum büyük ölçüde çömezlerin, Yahudi kanı taşımadıklarını dördüncü kuşağa dek kanıtlamalarını gerektiren nizamnamelerinden ileri gelmekteydi.[374] Ve 19. yüzyılın başından itibaren Kilise'nin uluslararası politikası, Cizvitlerin eline geçmişti.[375]

Rothschild'lerin antisemitik aristokrasinin bulunduğu muhitlere girmesinin, devlet aygıtının çözülmesini nasıl kolaylaştırdığını önceden görmüştük. Gözde Faubourg Saint- German zümresi kapılarını yalnızca birkaç Yahudi asilzadesine açmakla kalmamış, vaftiz edilmiş dalkavuklar, antisemitik Yahudiler de, yeni gelenlerle birlikte bu kapıdan içeri sürüklenmişlerdi.[376] Dreyfus ailesi gibi, Alsas'ın bırakılmasını takiben Paris'e göçen Yahudilerin bu toplumsal yükselişte hayli ağırlıklı bir kesimi oluşturmaları oldukça gariptir. Bu insanların abartılı vatanseverlikleri, kendilerini Yahudi göçmenlerden ayırmaya çalışmalarında son derece belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştı. Dreyfus ailesi de bir antisemitiklik alameti benimseyerek asimile olmaya çalışan Fransız Yahudilerinin bu kesimine

---

370 Karşılaştırın: Herzog, a.g.e., 21 Ocak 1898 tarihli.

371 Bakınız: Lecanuet, *a.g.e.,* s. 182.

372 Bu bölümdeki 10.dipnota bakınız.

373 Cizvitlerin dergisi *Civilta Cattolica,* onyıllardır dünyadaki nüfuzlu Katolik dergilerinden biriydi ve açıkça antisemitikti. İtalya faşist olmadan çok önce Yahudi karşıtı propagandaya başlamıştı. Nazilerin Hıristiyan karşıtı tutumu da politikasını etkilememiştir. Bakınız: Joshua Starr, "İtalya'nın Antisemitikleri", *Jewish Social Studies,* 1939.

L. Koch, S.J.'ye göre: "Bütün tarikatlar arasında nizamnamesi ile Yahudi etkilerine karşı en iyi korunmuş tarikat, İsa'nın Cemaati idi. *Jesuiterı-Lexihon,* Paderborn,1934 içinde, "Juden" makalesi.

374 Başlangıçta Yahudi soyundan gelen bütün Hıristiyanlar, 1593 Anlaşması'na
göre dışlanmıştı. 1608 tarihli bir fermanla beşinci kuşağa kadar yeniden araştırmalar başlatıldı; son 1923 tarihli düzenleme bunu dört kuşağa indirdi. Tek tek durumlarda tarikatlann başı, bu gerekliliklerden sarfı nazar edebilirdi.

375 Karşılaştırın: H. Boehmer, Les *Jesuites,* Almancadan çeviri, Paris, 1910, s.284: "1820'den bu yana Cizvitlerin dikte ettiği Papa'nın emirlerine karşı çıkabilecek bağımsız ulusal kiliseler mevcut değildi. Günümüzün yüksek ruhbanı, Kutsal Göl'ün önüne çadırlarını kurdu ve Kilise, büyük Cizvit münakaşacısı Bellarmin'nin her zaman olmasını istediği gibi oldu, yani politikalarına Cizvitlerin yön verdiği, gelişmesi bir düğmeye basılarak belirlenebilen mutlak bir monarşi".

376 Karşılaştırın: Clemenceau, "Le spectacle du jour", *a.g.e.:* "Bütün antisemitik soyluların dostu Rothschild... Papadan daha Papacı olan Arthur Meyer'in tıpkısıdır."

aittiler.[377] Fransız aristokrasisine bu uyarlanışlarının şöyle bir kaçınılmaz sonucu olmuştu: Yahudiler de, tıpkı yeni edindikleri dostlarının yaptığı gibi, onların izinden giderek çocuklarım ordu yaşamına sokmaya çalıştılar. İlk sürtüşmelerin ortaya çıktığı yer de burası oldu. Yahudilerin yüksek sosyeteye girmesi nispeten barışçıl bir biçimde gerçekleşmişti. Monarşinin geri gelmesi hayallerine rağmen üst sınıflar siyasal bir omurgadan yoksundular ve şu ya da bu yönde aşırı ve gereksiz bir ısrarları olmadı. Ama orduda eşitlik istemeye kalkan Yahudiler, günah çıkarmaya bağışık subayların varlığına müsamahakâr davranmaya hazır olmayan Cizvitlerin sert ve kararlı muhalefetiyle karşı karşıya geldiler.[378] Üstelik karşılarına, salonların o rahat havası içinde unutmaya yüz tuttukları, zaten gelenek ve iş gereği olarak berkitilmiş, ayrıca hâlâ Üçüncü Cumhuriyet'e ve sivil yönetime karşı uzlaşmaz bir husumetle takviye edilmiş müzmin bir kast ruhu da dikilmişti.

Bir modern tarihçi, Yahudiler ile Cizvitler arasındaki mücadeleyi, "iki rakibin, yüksek Cizvit ruhbanı ile Yahudi plütokrasisinin Fransa'nın orta yerinde, görünmeyen bir savaş hattı boyunca savaşı" olarak betimlemiştir.[379] Yahudilerin Cizvitlerin şahsında ilk boyun eğmez düşmanlarını buldukları, Cizvitlerin ise antisemitizmin ne denli güçlü bir silah olabileceğini derhal farkeden ilk kişiler oldukları düşünülecek olursa, bu betimleme doğrudur. Belki de Hitler'den önce, "büyük bir siyasî fikir"[380] olarak antisemitizmi Avrupa ölçeğinde kullanan ilk girişim buydu. Öte taraftan "rekabet" eden eşit güçlere sahip iki tarafın varlığı varsayılacaksa, sözkonusu betimlemenin yanlış olduğu su götürmez. Yahudiler, cumhuriyetin çözülmesiyle ayrışan diğer kliklerin sahip olduğundan daha fazla bir güç arayışı içinde olmamıştı. O dönemde bütün istedikleri toplumsal ve işle ilgili çıkarlarının takipçiliğini yapmaya yetecek kadar nüfuz sahibi olmaktı. Devlet yönetiminde siyasal hisse sahibi olma emelleri yoktu. Bunun peşinde olan yegâne grup Cizvitlerdi. Dreyfus'un mahkemesi öncesinde Yahudilerin büyük bir gayret ve kararlılıkla ordu içinde yer edinmeye çalıştıklarını ve onlara karşı ne denli yaygın bir husumetin bulunduğunu gösteren yığınla olay olmuştu. Az sayıdaki Yahudi subaylar sürekli hakarete maruz bırakılarak düello yapmaya zorlanıyorlardı. Ne var ki Yahudi olmayan arkadaşları onlara düello şahitliği yapmaya gönüllü değildi. İşte alçak Esterhazy'nin kuralın istisnası olarak sahneye çıktığı sırada durum buydu.[381]

---

377 Dreyfus'un da ait olduğu Alsaslı Yahudiler hakkında bakınız: Andre Foucault, "Un nouvel aspect de l'Affaire Dreyfus", *Les Oeuvres* Libres'da,1938, s. 310: "Paris'in Yahudi burjuvazisinin gözünde onlar milliyetçi akıncıların canlı sembolüydüler ... ki bu, burjuvazinin sonradan görme dindaşlarına karşı sahte, soğuk gönül indirmesiydi. Galyalı örneğine uygun biçimde tamamen asimile olma, eski yerleşik ailelerimizle içli dışlı yaşama, devletin en seçkin yerlerini işgal etme arzuları ve Yahudilerin ticari unsurlarına karşı gösterdikleri aşağılayıcı tutum, son zamanlarda Fransız uyruğuna geçmiş Galiçyalı 'Polaklar'a, neredeyse kendi ırklarına ihanet eden hain görüntüsü vermiştir ... 1894'üı Dreyfusları mı? Neden, onlar da antisemitikti!."

378 Karşılaştırın: "K.VT.", *The Contemporary* Reviewv, LXXiy 598: "Demokrasinin iradesiyle bütün Fransızlar asker olacaklar; ama belli başlı komuta yerlerini Kilise'nin iradesiyle Katolikler ellerinde bulunduracaklardır."

379 Herzog, *a.g.e.,* s.35.

380 Karşılaştırın: Bernanos, a.g.e., s. 151: "Böylece antisemitizm gülünç mübalağalar olmadan gerçekten ne olduğunu herkese gösterdi: Salt bir saplantı, zihinsel bir tuhaflık değil, büyük bir siyasal fikir".

381 Bakınız: Esterhazy'nin Hdmond de Rothschild'a gönderdiği Temmuz 1894 tarihli mektup, zikreden J. Reinach, *a.g.e.,* II, s. 53 ve devamında: "Yüzbaşı Cremieux'un düello şahitliği için Hıristiyan

Dreyfus'un tutuklanmasının ve mahkûm edilmesinin, şans eseri bir siyasî yangını tutuşturan basit bir adlî hata mı olduğu, yoksa Genel Kurmay'ın sonunda bir Yahudiye vatan haini damgası vurma amacıyla o sahte bordroyu basma bilerek mi sızdırdığı konusu hiçbir zaman tam olarak açığa çıkmamıştır. Dreyfus'un Genel Kurmay'a giren ilk Yahudi olması ve mevcut koşullar altında bunun sadece can sıkıntısı değil, bir öfke ve telaş da yaratmış olabileceği ihtimali, ikinci varsayımı güçlendirmektedir. Ancak Yahudi karşıtı nefret, daha bu karar çıkmadan önce dizginlerinden boşanmıştı. Henüz ***sub iud'ıce*** [hüküm giymemiş] olan bir casusla ilgili bilgilerin saklanmasını gerektiren geleneğin aksine Genel Kurmay subayları ***Libre Parole'a*** davanın ayrıntılarım ve sanığın adını güle oynaya vermişlerdir. Görünüşe bakılırsa Yahudilerin hükümetteki nüfuzlarının davanın hasır altı edilmesine yol açmasından ve bütün işin yatmasından korkmuşlardı. Fransız Yahudilerinin belli çevrelerinin o sıralarda Yahudi subayların sallantılı durumlarına ciddi bir biçimde eğildiği bilindiği için, aslında bu korkular hiç de mesnetsiz değildi.

O dönemde Panama Skandalı'nın henüz halkın kafasında çok taze olduğu ve Rothschild'ın Rusya'ya borç para vermesinin Yahudilere olan güvensizliği artırdığı da unutulmamalıdır.[382] Burjuva basını her yeni duruşmada Savaş Bakanı Mercier'e övgüler düzmekle kalmıyor, hatta sosyalistlerin yayın organı ***Jaures***'in gazetesi de onu "çürümüş politikacıların ve büyük malî sermayenin dehşetengiz baskılarına göğüs gerdiği" için kutluyordu.[383] ***Libre Parole***'un bol keseden yaptığı övgülerden Jaures'in de payına düşeni alması ilginçtir. İki yıl sonra, Bernard Lazare adlî hata üzerine ilk broşürünü yayımladığında, Jaures'in gazetesi meselenin içeriğini tartışmaktan özenle kaçınmış, ama bu sosyalist yazarı Rothschild'ın hayranı, hatta paralı uşağı olmakla suçlamıştı.[384] Yine 1897 gibi geç bir tarihte Dreyfus'un görevine iade edilmesi için yaptığı mücadele başlayalı hayli süre geçmişken Jaures burada, biri oportünist diğeri dinci iki burjuva grubunun çatışmasından başka bir şey göremiyordu. Sonunda Rennes'deki mahkemeden sonra bile Alman Sosyal Demokratı Wilhelm Liebnecht hâlâ, üst sınıftan birinin yanlış bir kararın kurbanı olabileceğini havsalasına sığdıramadığından, Dreyfüs'un suçlu

---

bir subay bulamayacağından hiçbir endişem yok." Karşılaştırın: T. Reinach, *Histoire sommaire de VAffaire Dreyjus,* s. 60 ve devamında. Yine bakınız: Herzog, *a.g.e.,* 1892 tarihli ve Haziran 1894 tarihli; burada ayrıntılı bir şekilde düello listeleri ve Esterhazy'nin aracılarının tümünün isimleri yer almaktadır. Son olayın tarihi Eylül 1890. Bu tarihte 10.000 Frank almıştır. Bu cömertliğin yanlış kişiye gösterilmesinin ilerde rahatsız edici sonuçları olmuştur. Esterhazy, İngiltere'nin sunduğu güvenli ortamda uzun uzun ifşaatlarda bulunduğunda ve bu yüzden davanın yeniden gözden geçirilmesine neden olduğunda antisemitik basın doğal olarak, Esterhazy'nin kendini suçlaması için Yahudilerin para ödediğini iddia etmişti. Bu düşünce hâlâ Dreyfus'un suçluluğu lehine güçlü bir sav olarak kullanılmaktadır.

382 Herzog, *a.g.e.,* 1892 tarihi altında uzun uzun Rothschild'lerin kendilerini cumhuriyete nasıl uydurduklarını anlatır. Katolik Kilisesi'nin cumhuriyetle uzlaşma girişimini temsil eden Papa XIII. Leo'nun politikasının tarihi de tam olarak aynı yıla uzanmaktadır. O nedenle Rothschild'lerin politikasının ruhban tarafından etkilenmiş olması ihtimal dışı değildir. Rusya'ya verilen 500 milyon Franklık borç konusuna gelince, Kont Münster şu yerinde gözlemi yapmaktadır: "Spekülasyon Fransa'da ölmüştür ... Kapitalistler, değerli kâğıtlarını elden çıkarmanın hiçbir yolunu bulamazlar ve bu da borç verenin başarısını artıracaktır ... Büyük Yahudi [patronlar! para kazanırlarsa küçük din kardeşlerine en iyi şekilde yardım edeceklerine inanıyorlar. Sonuç, Fransa piyasası ağzına kadar Rus hisseleri ile dolsa da, Fransızlar hâlâ kötü rublelere iyi Franklar veriyorlar." Herzog, *a.g.e.*

383 Karşılaştırın: J. Reinach, *a.g.e.,1,* s. 471.

384 Karşılaştırın: Herzog, *a.g.e.,* s. 212.

olduğuna inanmaktaydı.[385]

Güçlü bir Yahudi karşıtı hissiyatla renklenmiş radikal ve sosyalist basının sergilediği kuşkuculuk, Dreyfus ailesinin mahkemenin yeniden açılması için izledikleri garip taktikler yüzünden de güçlenmekteydi. Masum bir insanı kurtaralım derken, ancak suçluluk halinde kullanılması normal karşılanabilecek yöntemlere başvurdular.[386] Alenilikten onlar da korkuya kapılarak sadece kapalı kapılar ardındaki manevralara bel bağladılar. Etrafa para saçtılar ve en değerli yardımcılarından ve davanın en önemli simalarından biri olan Lazare'a sanki paralı bir uşakmış gibi davrandılar.[387] En etkin Dreyfusçuları sayarsak, Clemenceau, Zola, Picquard ve Labori, isimlerini, ancak çabalarım, az veya çok kamusal bir biçimde konunun somut veçhelerinden ayırmalarıyla kurtarabildiler.[388]

Dreyfus'un kurtulabileceği ya da kurtarılmaya layık olacağı tek bir temel vardı: Çürümüş bir meclisin entrikalarının, çökmüş bir toplumun ahlak bozukluğunun ve ruhbanın iktidar açlığının, insan haklanna dayalı sert Jakoben bir ulus ilkesiyle, tek bir insanın haklarını çiğnemenin herkesin hakkını çiğnemek olacağını ileri süren cumhuriyetçi bir komünal yaşam anlayışıyla, dürüstçe, cepheden karşılanması gerekirdi. Meclise ya da topluma güvenmek savaşı daha başlamadan kaybetmek demekti. Zengin Katolik burjuvazinin kaynakları Yahudilerin kaynaklarından hiç de daha eksik değildi. Faubourg Saint-Germain'in ruhban ve aristokrat ailelerinden, ruhban karşıtı ve radikal küçük burjuvaziye kadar toplumun bütün yüksek tabakaları, Yahudilerin resmen siyasî kuruluştan uzaklaştırıldığını görmeyi isti-yorlardı. Burjuvazinin Yahudi kesimini karalayarak kendilerini aklayacaklardı. Bunun için Yahudilerle toplumsal ve ticarî bağlantılarını yitirmeleri de ödemeye değer bir bedel gibi görünmüştü. Aynı şekilde, Jaures'in sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Dreyfus Meselesi meclis açısından, ahlak abidesi olduğu zamanlara geri dönmenin ya da daha ziyade bu ünü yeniden kazanmanın altın bir fırsatı gibi görülmüştü.

Daha az önemsiz olmamakla birlikte son olarak "Yahudilere ölüm" veya "Fransa Fransızlarındır" gibi sloganlara gösterilen teveccühte, kitleleri, hükümetin ve toplumun

---

385 Karşılaştırın: Max J. Kohler, "Dreyfus Davasında Yeni Gelişmeler", *Studies* in *Jewish Bibliography and* R*elated Subjects in Memory ojA. S. Freidus* içinde, New York, 1929.

386 Örneğin Dreyfus ailesi, yazar Arthur Levy ile bilimadamı Levy-Bruhl'un, kamu yaşamının önde gelen simaları arasında bir protesto dilekçesi dolaştırarak imzalarını alma önerilerini kestirmeden reddettiler. Onun yerine ilişkileri bulunan her politikacıya şahsen yanaşmayı yeğlediler. Karşılaştırın: Dutrait-Crozon, *a.g.e.,* s.51. Yine bakınız: Foucault, *a.g.e.,* s. 309: **"Uzaktan bakan biri, Fransız Yahudilerinin gazetelerde gizlice iş görmek yerine neden kızgınlıklarını açık bir biçimde dile getirmediklerini merak edebilir."**

387 Karşılaştırın: a.g.e., Aralık 1894 ile Ocak 1898 tarihleri. Yine bakınız: Chareıı- sol, *a.g.e.,* s. 79 ve Charles Peguy, "Le Portrait de Bernard Lazare", *Cahiers de la qiunzaine,* Seri XI, sayı 2 (1910).

388 Rennes'deki mahkeme henüz devam etmekteyken Dreyfus'un ailesi vekaleti apar topar kendisinden aldıktan sonra Labori'nin davadan çekilmesi büyük bir skandala yol açtı. Büyük ölçüde abartılı da olsa bu konuda kapsamlı bir izahat için bakınız: Frank, *a.g.e.,* s. 432. Labori'nin, karakterinin soyluluğundan belagatle dem vurduğu bir beyanatı *La grande* Revue'da (Şubat 1900) ya-yımlandı. Avukatının ve dostunun başına gelenlerden sonra Zola, Dreyfus ailesi ile bütün ilişkilerini kopardı. Picquard'a gelince E*cho de Paris* (30 Kasım 1901) Rennes'den sonra Dreyfus'larla hiçbir ilişkisinin kalmadığını yazmıştır. Clemenceau, mahkemelerin gerçek anlamını bütün Fransa'nın, hatta bütün dünyanın sanıktan ve ailesinden daha iyi kavraması karşısında, olaya daha alaylı bir şekilde bakmaya başlamıştı; karşılaştırın: Weil, *a.g.e.,* s. 307-308.

mevcut durumuyla bağdaştırmanın neredeyse büyülü formülü bulunmuştu.

HALK VE AYAKTAKIMI

Propagandanın her şeyi başarabileceğini ve konuşmasının yeterince gürültülü ve kurnazca olması koşuluyla bir insanın her şey hakkında konuşabileceğini düşünmek zamanımızın ortak hatası ise; "halkın sesinin tanrının sesi olduğuna" ve Clemenceau'nun küçümseyerek ifade ettiği gibi,[389] önderin görevi bu sesi [kuzu gibi] izlemek olduğuna inanmak da o dönemin ortak yanlışıydı. Her iki görüş de aynı temel hataya, ayaktakımım halkın bir karikatürü olmaktan çok halkla özdeş görmeye dayanmaktadır.

Ayaktakımı esas olarak içinde bütün sınıfların kalıntılarının temsil edildiği bir gruptur. Bu durum, ayaktakımının, aynı zamanda toplumun bütün tabakalarını kapsayan halkla kolayca karıştırılmasına sebep olur. Bütün büyük devrimlerde halk gerçek temsil için savaşırken ayaktakımı her zaman "güçlü insan", "güçlü önder" için haykıracaktır. Çünkü ayaktakımı, temsil edilmediği meclisten olduğu kadar dışlandığı toplumdan da nefret eder. O nedenle modern ayaktakımı önderlerinin mükemmel neticeler aldıkları plebisitler, ayaktakımına bel bağlayan politikacıların eski bir fikridir. Dreyfus karşıtlarının en zeki önderlerinden biri olan Deroulede, "plebisitle kurulacak bir cumhuriyet" istemişti.

Yüksek sosyete ve Üçüncü Cumhuriyet'in politikacıları bir dizi skandal ve devlet sahtekârlığı sayesinde bir Fransız ayaktakımı yaratmıştı. Şimdi ise kendi ürünlerine karşı adeta bir ebeveyn yakınlığıyla, hayranlık ve korkunun karıştığı aidiyet duyguları besliyorlardı. Toplumun kendi yavrularına karşı yapabileceği en küçük şey onları sözlü olarak korumaktı. Ayaktakımı fiilen Yahudilere ait dükkânları yağmalar, sokakta Yahudilere saldırırken, yüksek sosyete bu gerçek, ateşli şiddeti zararsız çocuk oyunlarıymış gibi gösterecek bir dil kullanmaktaydı.[390] Bu açıdan çağdaş belgeler arasında en önemli olanı [Dreyfus Davası'nın intihar eden albayı] **"Henry'nin Anısına"** kampanyasıyla, burada Yahudi Sorunu'na önerilen çeşitli çözümlerdir: Yahudiler, Yunan efsanelerindeki Marsyas gibi parçalarına ayrılmalıdır; Reinach kaynar suda haşlanmalıdır; Yahudiler yağda kızartılmalı ya da ölünceye kadar vücutlarına iğneler batırılmalıdır; "boğazına kadar sünnet" edilmelidirler. Bir grup subay, yeni bir silahı kırsal kesimdeki Yahudilerin üzerinde denemek için sabırsızlandıklarını söylerler. Bağışçılar arasında, dördü aktif görevde general olmak üzere binden fazla subay ile Savaş Bakanı Mercier de bulunmaktaydı. Bağış listesinde, aralarında Yahudilerin de yer aldığı oldukça büyük sayıda aydının bulunması şaşıtıcıdır.[391] Üst sınıflar ayaktakımının kendi kanlarından, canlarından olduğunu biliyorlardı. Hatta dönemin bir Yahudi tarihçisi, ayaktakımının egemen olduğu sokaklarda Yahudilerin artık güvenlikte olmadığını kendi gözleriyle görmüş olmasına rağmen bu "büyük toplu hareket"ten gizli bir hayranlıkla söz etmekteydi.[392] Bu durum olsa olsa çoğu Yahudinin kendilerini yok etmek isteyen bir topluma

---

389 Karşılaştırın: Clemenceau'nun, a.g.y.'deki 2 Şubat 1898 tarihli yazısı. İşçileri antisemitik sloganlarla kazanmaya çalışmanın faydasızlığı ve özellikle de Leon Daudet'in girişimleri için bakınız: Kralcı yazar Dimier, Vingt *ans d'Action Fran- çaise,* Paris, 1926.

390 Çağdaş topluma ilişkin olarak J. Reinach, *a.g.e.,* 1, s.233 ve devamı ile III, s. 141'de anlatılanlar bu bakımdan son derece karakteristiktir: "Sosyetenin ev sahipleri, Guerin'in izinden gitmektedir".

391 Bu aydınlar arasında, üç Franklık bir bağışta bulunan Paul Valery'nin de yer alması son derece gariptir – *"noms sans reflexiorı"* [düşüncesiz isimler],

392 J. Reinach, *a.g.e.,* I, s. 233.

nasıl derinden kök saldıklarını göstermeye yarar.

Şayet Bernanos, Dreyfus Meselesi'ne atfen, antisemitizmi büyük bir siyasal fikir olarak betimliyorsa, ayaktakımı açısından tamamen haklıdır. Bu fikir şimdiye dek [Berlin ve] Viyana'da, Ahhvardt hareketinde, Schoenerer ile Lueger tarafından denenmiş ama hiçbir yerde etkisini Fransa'dakinden daha açık bir biçimde gösterememişti. Ayaktakımının gözünde Yahudiler, iğrendikleri her şeyi kişileştirmeye başlamışlardı. Eğer toplumdan nefret ediyorlarsa, Yahudilerin toplum tarafından nasıl hüsnükabul gördüğünü gösterebilirlerdi; şayet hükümetten nefret ediyorlarsa Yahudilerin devlet tarafından korunma ya da devletle özdeşleşme biçimlerine işaret edebilirlerdi. Ayaktakımının sadece onları avladığını sanmak bir hata olursa da, Yahudilerin gözde kurbanları arasında yer aldığına hiç kuşku yoktur.

Toplumdan ve siyasal temsilden dışlanmış olan ayaktakımı zorunlu olarak parlamento dışı eylemlere yönelir. Üstelik siyasal yaşamın gerçek güçlerini, gözlerden gizlenmiş, sahne gerisinde iş gören gruplarda aramak eğilimindedir. 19. yüzyıl boyunca, (özellikle Latin ülkelerinde) Farmasonlar ve Cizvitler gibi, Yahudilerin de bu kategoriye girdiğine hiçbir kuşku olamaz.[393] Elbette bu gruplardan herhangi birinin, devasa bir fesat tertibi yoluyla dünyaya egemen olmak isteyen gizli bir cemiyet oluşturduğu tamamen gerçek dışıdır. Buna karşılık gizlilikten ne denli uzak da olsa, etkilerini, siyasetin resmî alanının dışında, büyük ölçüde lobilerde, localarda ve günah çıkarma hücrelerinde duyurdukları doğrudur. Fransız Devrimi'nden itibaren bu üç grup da Avrupalı ayaktakımının gözünde dünya politikasının eksenini oluşturmak gibi şüpheli bir onuru paylaşmışlardır. Dreyfus bunalımı sırasında her biri, dünyanın egemeliğini ele geçirmek için fesat tertipleme suçlamasını birbirinin üzerine yıkarak, bu popüler anlayışı sömürebilmişlerdir. "Gizli Yahuda" klişesi, hiç kuşkusuz, ilk Siyonist Kongresi'nde (1897) dünya çapında bir Yahudi fesadının kokusunu alan bazı Cizvitlerin uydurmasıdır.[394] Aynı şekilde "gizli Roma" kavramı da kilise karşıtı (antiklerikal) Farmasonlardan ve biraz da bazı Yahudilerin ayrım gözetmeden attıkları iftiralardan kaynaklanmaktadır.

Ayaktakımının dönekliği dillere destandır. 1899'da rüzgârın yönü değişip başlarında Clemenceau'nun bulunduğu küçük bir grup gerçek cumhuriyetçi karışık duygularla ansızın bir bölüm ayaktakımının kendi yanlarına geçtiğini farkettiklerinde, Dreyfus'un hasımları da başlarına geleni anlayacaklardı.[395] Aslında Jakoben Clemenceau'nun sesi Fransız halkının bir bölümünü büyük geleneklerine geri götürmeyi başarmış olmakla birlikte, bu büyük ihtilafın iki tarafı şimdi bazılarının gözüne "güruhun onayını kazanmak için dalaşa tutuşmuş iki rakip şarlatan çetesi"[396] gibi görünmekteydi. O yüzden büyük bilimadamı Emile Duclaux şunları yazabilmekteydi: "Bütün halkın önünde oynanan ve basının da bütün ulusun rol alması için çalıştığı bu dramda antik trajedideki gibi iki koronun birbirine hakaret edip durduğunu

---

393 Avrupa batıl itikatları üzerine yapılacak bir araştırma rahatlıkla şunu ortaya koyacaktır: Yahudiler ancak çok sonraları 19. yüzyıla özgü hayalet korkusunun nesnesi haline gelmişlerdir. Yahudilerden önce de Doğaüstücüler , Tapı- nakçılar, Cizvitler ve Farmasonlar aynı durumla karşılaşmıştır. 19.yüzyıl tarihi böyle bir incelemenin noksanlığım hissetmektedir.

394 Bakınız: "11 caso Dreyfus", *Civilta Cattolica* içinde (5 Şubat 1898). Önceki açıklamanın istisnaları arasında en kayda değer olanı, "Protokoller"i kınayan Cizvit Pierre Charles Louvain'dir.

395 Karşılaştırın: Martin du Gard, *Jean Barois,* s. 272 ve devamında ve Daniel Ha- levy, *Cahiers de la quinzaine,* Series XI, bölüm 10, Paris, 1910.

396 Karşılaştırın: Georges Sorel, *La* Revolufion *Dreyfusienne,* Paris, 1911, s. 70-71.

görüyoruz. Sahne Fransa, tiyatro ise dünyadır".

Başlarında Cizvitler, arkasında ayaktakımı olduğu halde ordu sonunda zaferine inanmış olarak bu arbedenin içine girdi. Sivil iktidardan gelebilecek karşı saldırı erken davranıp önlendi. Antisemitik basın, Panama Skandalı'na karışmış milletvekillerinin adlarının yer aldığı Reinach'ın listesini yayınlayarak insanları susturdu.[397] Her şey kolay bir zaferi gösteriyordu. Üçüncü Cumhuriyet'in politikacıları ve toplum, skandallar ve davalar, yeni bir sınıflar(ın)dan dışlanmışlar sınıfı yaratmıştı; kendi yarattıkları şeye karşı savaşmaları beklenemezdi. Ordu aracılığıyla Cizvitler çürümüş sivil iktidara galebe çaldılar. Kansız darbeye giden yol böylece hazırlanmış oldu.

Şeytan Adası'ndan yakınlarını kurtarmak için garip yöntemler deneyenler sadece Dreyfus ailesinden ibaret kaldığı ve antisemitik salonlarla daha da antisemitik ordu içindeki konumlarından kaygılananlar bir tek Yahudiler olduğu sürece her şey kesinlikle bu yola işaret ediyordu. Bu yönden ne topluma ne de orduya yönelik bir saldırı gelmesi için hiçbir sebep yoktu. Yahudilerin tek arzusu topluma kabul edilmeye ve silahlı kuvvetlere alınmaya devam etmeleri değil miydi? Askerî ya da sivil çevrelerde kimsenin onlar yüzünden uykusuz tek bir gece geçirmesi gerekmiyordu.[398] O nedenle, Genel Kurmay istihbaratında iyi bir Katolik arka plana, mükemmel bir askerî geleceğe ve Yahudilere karşı "yeterli" düzeyde bir antipatiye sahip olmakla birlikte amacın aracı haklılaştırdığı ilkesini henüz benimsememiş yüksek rütbeli bir subayın varolduğunun duyulması herkesi çok şaşırtmıştı. Vicdanı toplumsal aidiyetlerden ya da meslek! hırslardan tamamen bağımsız kalmış bu adam Picquard idi. Genel Kurmay bu basit, sessiz, siyasetle tamamen ilgisiz insanla başedemedi. Picquard bir kahraman veya büyük bir fedakâr değildi. Tehlike anlarında (ama bir dakika önce değil), günlük işlerini yaparken ki kuşku götürmez kesinlikle ülkesini savunmak için ayağa kalkan, kamu işlerine ortalama bir ilgiyle yaklaşan, ortalama bir vatandaş örneğiydi.[399] Buna karşın davanın ciddiyeti ancak, yığınla gecikme ve tereddüdün ardından Clemenceau sonunda Dreyfus'un masum ve cumhuriyetin de tehlikede olduğuna kanaat getirdiğinde arttı. Mücadelenin başlarında davanın çevresinde Zola, Anatole France, E.Duclaux, tarihçi Gabriel Monod ve Ecole Normale'in kütüphane müdürü Lucien Herr gibi bir avuç tanınmış yazar ve bilimadamı toplanmıştı. Bunlara, daha sonra Cahiers de la quinzaine'de tarih çalışarak isim yapacak olan küçük ve önemsiz bir genç aydınlar çevresini eklemek gerekir.[400] Ancak Clemenceau'nun müttefiklerinin nöbet listesi bundan ibaretti. Yanında ne itibarlı tek bir po-

---

397 Senatonun başkan yardımcısı ve en iyi milletvekillerinden olan Scheurer-Kest- ner'in durumu, Meclis üyelerinin birbirine ne denli göbekten bağlı olduklarını göstermektedir. *Libre Parole'un* üvey oğlunun Panama Skandalı'na karıştığını ilan etmesinden sonra mahkemeyi protesto etmişti, daha önce değil. Bakınız: Herzog, *a.g.e.,* Kasım 1897 tarihli kısımda.

398 Karşılaştırın: Brogan, *a.g.e.,* Kitap VII, bölüm 1: "Özellikle zengin Fransız Yahudileri arasında konuyu soğutmak gibi bir istek bulunmuyordu".

399 Bu keşiflerde bulunduktan hemen sonra Picquard, Tunus'ta tehlikeli bir göreve gönderildi. Bunun üzerine istediğini yaptı, bütün işi ifşa etti, belgelerin bir kopyasını da avukatına gönderdi. Birkaç ay sonra hâlâ yaşadığı farkedildiğinde, onu aşağılayan ve "vatan haini'' Dreyfus'un suç ortağı olmakla suçlayan yığınla isimsiz mektup almaya başladı. Ona polisle işbirliği yapan bir çete üyesi gibi davranıldı. Bütün bunlar semeresini verdi: Picquard tutuklandı, ordudan kovuldu ve madalyaları söküldü. Bütün bunlan tam bir vakarla karşıladı.

.71 Genç Romain Roland, Suarez, Georges Sorel, Daniel Halevy ve Bernard Laza- re, Charles Peguy'nin başkanlığındaki bu gruba dahildiler.

litikacı ne de siyasal bir grup bulunmaktaydı. Clemenceau'nun yaklaşımındaki büyüklük, somut bir adlî hataya karşı yönelmiş olmaktan ziyade, adalet, özgürlük ve sivil erdem gibi "soyut" düşüncelere dayanmasından geliyordu. Kısacası eskinin Jakoben vatanseverliğini oluşturan ve tam da çoktandır çamura ve küfüre boğulmuş olana karşı çıkan bu kavramlara dayanmaktaydı. Zaman geçiyor ama Clemenceau tehditler ve hayal kırıklıklarına rağmen hiç istifini bozmadan aynı hakikatleri söylemeye devam ediyordu. Oysa daha "somut" milliyetçiler ayaklarının altındaki toprağı yitirdiler. Dreyfus'u destekleyenleri "metafizik orjisine" dalmış olmakla suçlayan Barres gibilerini izleyenler, "Kaplanan soyutlamalarının siyasal gerçeklere, mahvolmuş işadamlarının ya da mütevekkil aydınların kısır gelenekçiliğinin sıfırlı kavrayışından çok daha yakın düştüğünü anlamaya başladılar.[401] Gerçekçi milliyetçilerin somut yaklaşımının onları götürdüğü yer, Fransa'nın yenilmesinden sonra, ona son olayların siyasal anlamını yorumlayarak ve Nazilerle işbirliği yapmasını tavsiye eden bir kadın müneccimle güneye kaçışı sırasında Charles Mauras'ın nasıl düşüşün "onurunu ve hazzını" yaşadığını anlatan paha biçilmez hikâyede ifadesini bulmuştur.[402]

Her ne kadar Dreyfus'un tutuklanmasından sonraki üç yıl süresince, Clemenceau'nun kampanyasının başlamasından önce antisemitizmin zemin kazandığına şüphe yoksa da ve yine Yahudi karşıtı basın, belli başlı gazetelerin tirajına yakın bir tiraja kavuşmuş olsa da sokaklar sessizliğini korumaktaydı. Ayaktakımı ancak Clemenceau EAurore'de yazılarına başladığı, Zola ***J'Auccuse***'u yayımladığı ve Rennes mahkemesi kasvetli duruşmalar dizisine başladığında eyleme geçti. Küçük bir azınlık olduğu bilinen Dreyfus yanlılarına indirilen her darbeyi, sokaklarda az çok şiddet içeren kargaşalar izledi.[403] Ayaktakımını Genel Kurmay'ın örgütlemesi dikkate değerdir. İpler ordudan, doğrudan ya da dolaylı olarak, yazılarıyla ya da editörlerin müdahaleleriyle öğrencileri, monarşi yanlılarını, maceracıları, alelade haydutları seferber ederek sokaklara döken L***ibre Parole'a*** kadar uzanmaktaydı. Zola bir kelime yazacak olsa hemen evinin camlan indiriliyordu. Scheurer-Kestner, Sömürge Bakanı'na mektup yazacak olsa derhal sokak ortasında dövülüyor, bu arada gazeteler özel yaşamına küfürlü saldırılarda bulunuyorlardı. Eğer Zola kendisine yöneltilen suçlamalardan beraat edecek olsaydı rivayetlere göre mahkeme salonundan canlı çıkamayacaktı.

"Yahudilere ölüm" narası bütün ülkeye yayıldı. Lyon'da, Rennes'de, Nantes'da, Tours'da, Bordeaux'da, Clermont- Ferrant'da ve Marsilya'da -aslında her yerde- antisemitik gösteriler patlak verdi. Hepsi de bizi aynı kaynağa götürmektedir. Halk infialleri aynı günde ve tamı tamına aynı saatte ortaya çıkıyordu.[404] Guerin'in önderliğinde askerî bir yapı kazanmıştı. Sokaklarda antisemitik hücum kıtaları görülüyordu ve Dreyfus yanlısı her toplantının kanlı bir

---

401 Karşılaştırın: M. Barres, *Scenes et doctrines du nationalisme,* Paris, 1899.

402 Bakınız: Yves Simon, *a.g.e., s.* 54-55.

403 Beş profösörün mahkemeden yana tavır koymasından sonra Rennes Üniversi- tesi'nin fakülte odaları saldırıya uğrayarak enkaza döndürüldü. Zola'nın ilk yazısının yayınlanmasıyla birlikte Kral yanlısı öğrenciler, Figaro'nun önünde gösteriler yaptı. Bunun üzerine gazete bu tür yazılar yayımlamaktan vazgeçti. Dreyfus yanlısı *La Bataille'in* yayıncısı sokak ortasında dövüldü. Sonunda 1894 tarihli kararı bir yana koyan Temyiz Mahkemesi yargıçları oybirliğiyle, "yasa dışı saldınlar"la tehdit edildiklerini bildirdiler. Örnekler çoğaltılabilir.

404 18 Ocak 1898 tarihinde Bordeaux'da, Marsilya'da, Clermont-Ferrant'da, Nantes'da, Roııen'de ve Lyon'da gösteriler oldu. Ertesi gün Rouen'de, Toulouse'da ve Nantes'da öğrenci ayaklanmaları meydana geldi.

biçimde sonlanacağı kesindi. Polisin suç ortaklığı ise her yerde son derece aşikârdı.[405]

Dreyfus karşıtlarının saflarındaki en modern sima muhtemelen Jules Guerin'di. İş yaşamında başarısızlığa uğrayan Guerin siyasal yaşamına bir polis muhbiri olarak başlamış ve yeraltı dünyasına damgasını vuran disiplin ve örgütleme yeteneğini burada kazanmıştı. Sonraları bu yeteneğini siyasal kanallara yönelterek Antisemitik Birlik'in kurucusu oldu ve başına geçti. Yüksek sosyete ilk cani kahramanını onun şahsında bulmuştu. Guerin'e yaltaklanmakla burjuva toplumu, etik ve moral düsturlarıyla birlikte "iyi" ile olan bağlarını da kopardığını açıkça göstermekteydi. Birlik'in arkasında iki aristokrat, Orleans Dükü ile Mores Markizi bulunmaktaydı. Bunlarda İkincisi servetini Amerika'da yitirdi ve Paris kasaplarından bir katliam tugayı oluşturmakla ünlendi.

Bu modern eğilimler arasında en dokunaklı olanı Chabrol Kalesi denilen yerde yapılan gülünç kuşatmaydı. Polisin içerdekileri tutuklama kararı çıkarttığı bu evde, Antisemitik Birlik'in seçkinleri toplanmıştı. Tertibat, çağına göre teknik mükemmellik abidesiydi. "Pencereler demir kafeslerle korunuyordu. Bodrumdan çatıya kadar elektrikli zil ve telefon sistemi bulunmaktaydı. Her zaman kilitli ve sürgülü tutulan yekpare girişin beş yarda kadar arkasında demirden dökülmüş uzun bir ızgara vardı. Sağda, ızgara ile ana girişin arasında, kasap lejyonlarından adeta cımbızla seçilmiş nöbetçilerin gece gündüz nöbet tuttukları, demir kaplama küçük bir kapı bulunmaktaydı."[406] Cezayir pogromlarının tahrikçisi, o dönemde de Paris'in ayaktakımımn coşkulu alkışları altında "özgürlük ağacını Yahudilerin kanıyla sulama" çağrısı yapan Max Regies de bu yakın tarihin bir simasıdır. Regies, hareketin yasal ve parlamenter yöntemlerle iktidara ulaşmayı uman kesiminin temsilcisiydi. Bu programa göre kendini Cezayir Belediye Başkanlığı'na seçtirerek bu makamı yığınla Yahudinin öldürüldüğü, Yahudi kadınlara saldırıldığı ve Yahudilere ait dükkânların yağmalandığı pogromların düzenlenmesinde kullanmıştı. Yine en ünlü Fransız antisemitiği olan kibar ve kültürlü Edouard Drumont, meclisteki yerini ona borçluydu.

Bütün bunlarda yeni olan ayaktakımının etkinliği değildi; zira bunun uzun bir geçmişi vardı. O sırada -bize son derece tanıdık gelmekle birlikte- yeni ve şaşırtıcı olan, ayaktaki- nin örgütlenmesi ve önderlerinin şahsında kahramana tapınma olgusuydu. Ayaktakımı, birlikte genç aydınlar denen şeyi oluşturan Barres, Maurass ve Daudet'nin benimsediği bu "somut" milliyetçiliğin doğrudan faili haline gelmişti. Halkı küçümseyen ama kendileri de yakın zamanda yıkıcı ve köhne bir estetizm kültünden doğmuş bu insanlar, ayak- takımında eril ve ilkel bir "kuwet"in canlı bir ifadesini görmüşlerdi. Ayaktakımını halkla ilk kez özdeşleştiren ve ayaktakımının önderlerini ulusal kahramanlar haline dörüştürenler onlar ve kuramları oldu.[407] Bu kişilerin kötümserlik felsefesi ve kıyamete duydukları düşkünlük, Avrupalı entelijensiyanın çöküşünün ilk işareti oldu.

Clemenceau bile ayaktakımını halk ile özdeş görme iğvasına kapılmaktan bağışık değildi.

---

405 Evi 2.000 kişilik bir güruhun saldırısına uğradığında Rennes polis şefinin Profesör Victor Basch'a, artık güvenliğini sağlayamayacağı için istifasını vermesi gerektiğini tavsiye etmesi, bunun en bariz örneğidir.

406 Karşılaştırın: Bernanos, *a.g.e.,* s. 346.

407 Bu kuramlar hakkında özellikle bakınız: Charles Maurras, Au Signe de *Flöre;* souvenirs de la vie po!itique; VAffaire Dreyfus et la fondation de l'Action *F*rança- ise, *Paris, 1931; M. Barres,* a.g.e.', Leon Daudet, Panorama de la Troisieme Repub- lique, *Paris, 1936.*

Onu böyle bir yanlışa özellikle yatkın kılan şey, "soyut" adalet sorununa karşı İşçi Partisi'nin ısrarla sürdürdüğü belirsiz tutumdu. Sosyalistler dahil hiçbir parti adaletin kendisini bir mesele haline getirmeye, "adaleti, uygar insanlar arasındaki yegâne kopmaz bağ yapma"ya hazır değildi.[408] Sosyalistler, işçilerin çıkarlarını, oportünistler liberal burjuvazinin çıkarlarını, koalisyoncular, Katolik yüksek sınıfların, radikaller de kilise karşıtı küçük burjuvazinin çıkarlarını desteklemekteydi. Sosyalistlerin, türdeş ve birleşik bir sınıf adına konuşmak gibi bir üstünlükleri vardı. Burjuva partilerinden farklı olarak, sayısız hizibe ve entrikacı gruba bölünmüş bir toplumun temsilcisi değildiler. Buna karşın asıl olarak kendi sınıflarının çıkarlarıyla ilgilendiler. İnsanî dayanışma gibi daha yüksek bir yükümlülüğü dert edinmediler; toplu yaşamın gerçekten ne anlama geldiğine dair bir anlayışları yoktu. Fransa Partisi'nde Jaures'in dengi olan Jules Guesde'nin şu gözlemi, sosyalistlerin tutumunu yansıtmak açısından son derece tipiktir: "Yasa da onur da laftan ibarettir".

Milliyetçilerin başlıca özelliği olan nihilizm, Dreyfus yanlılarına karşı olanların tekelinde değildi. Tersine sosyalistlerin büyük bir bölümü ile Guesde gibi Dreyfus'un şampiyonluğunu yapanların çoğu aynı dili konuşmaktaydılar. Örneğin Katolik La Croix, "artık sorun Dreyfus'un masum mu yoksa suçlu mu olduğu değil; ordunun dostlarının mı yoksa düşmanlarının mı kazanacağı sorunudur" dediğinde, Dreyfus yanlıları da ***mutadıs mutandis*** [gerekli değişiklikler yapılmak kaydıyla] buna eş bir duyarlılık sergileyebilmekteydiler.[409] Sadece ayaktakımı değil, Fransa halkının hatırı sayılır bir bölümü de, halkın bir grubunun hukuktan dışlanıp dışlanmadığı meselesiyle -iyi ihtimalle- hiç ilgilenmediğini ortaya koymuştu.

Ayaktakımı, Dreyfus yanlılarına karşı terör hareketini başlattığında, yolu önceden açılmış buldu. Clemenceau'nun belirttiği gibi Parisli işçiler, meseleye bütün olarak bakmadılar. Burjuvazinin çeşitli unsurlarının kendi aralarında kavgaya tutuşmuş olmalarının, kendi çıkarlarını etkilemeyeceğini düşünüyorlardı. "Halkın da açık rızası ile" diye yazdı Clemenceau, "dünyanın gözü önünde 'demokrasileri'nin başarısızlığını ilan ettiler. Onlar aracılığıyla egemen bir halk, yanılmaz majestelerinden mahrum, kendi adaletinden sürüldüğünü göstermektedir. O yüzden bu kötülüğün başımıza halkın suç ortaklığı yüzünden geldiğini yadsımak sözkonusu değildir ... Halk, tanrı değildir. Bu yeni tanrılığın günün birinde kendi kazdığı çukura düşeceği öngörülebilirdi. Toprağın enine boyuna yayılmış kolektif bir tiran, kendi tahtına kurulmuş tek bir tirandan daha kabul edilir değildir."[410]

Sonunda Clemenceau, Jaures'i, tek bir insanın haklarının çiğnenmesinin, herkesin haklarının çiğnenmesi anlamına geldiğine ikna etti. Ama bunda başarılı olmasının nedeni, hak yiyicilerin Devrim'den itibaren müzmin halk düşmanları, aristokrasi olmasıydı (yani aristokrasi ile ruhban). İşçileri sonunda sokaklara döken şey, cumhuriyetten, adaletten ve özgürlükten yana olmaları değil, zenginlere ve ruhbana karşı olmalarıydı. Gerek Jaures'in konuşmalarının gerekse Clemenceau'nun yazılarının, insan haklarına duyulan eski devrimci tutkuyu hatırlattığı doğrudur. Yine, bu tutkunun insanları mücadeleye çekecek kadar güçlü olduğu da doğrudur, ama önce salt adaletin ve cumhuriyetin onurunun değil, aynı zamanda kendi sınıf "çıkarları"nm da sözkonusu olduğuna inandırılmaları gerekmişti. Gerek ülke içindeki gerekse

---

408 Karşılaştırın: Clemenceau, "A la derive", *a.g.e.* içinde.

409 Dreyfus şampiyonlarının, özellikle de Charles Peguy'un çevresinde toplananların gözünü açan şey, tam olarak buydu. Dreyfusçularla, Dreyfus yanlılarına karşı olanların arasında varolan bu rahatsız edici benzerlik, Martin du Gard ın öğretici romanı *Jean* Barois'in (1913) başlıca temasıdır.

410 *Contre la Justice'in* (1900) Ûnsözü'nde.

dışındaki çok sayıda sosyalist bunu hâlâ (kendi ifadeleriyle) burjuvazinin kendi arasındaki dalaşa karışmak, dolayısıyla bir hata olarak görüyor, ya da cumhuriyeti korumaktan rahatsızlık duyuyordu.

Sonunda kısmen de olsa işçileri bu kayıtsızlık halinden çıkartan ilk kişi, halkın sevgilisi Zola oldu. Ne var ki cumhuriyeti konu ettiği ünlü iddianamesinde kesin siyasal olguları ortaya sermekten cayıp, "kutsal Roma" cinini şişeden çıkartarak ayaktakımının tutkularına kapılan ilk kişi de yine Zola oldu. Zola'nm broşürlerinden fark edilmesi olanaksız olan gerçek başarısı, yaşamı ve eserlerinde halkı "tapınma kertesi"nde yücelten ve tıpkı Clemenceau gibi hiçbir zaman ayaktakımını halktan ayırt edememiş olan bu adamın kitlelere meydan okurken, savaşırken ve sonunda onları fethederken sergilediği kararlılık ve gözüpeklikten ibarettir. "İnsanların en güçlü monarklara karşı direndikleri ve önlerinde eğilmedikleri görülmüştür, ama pek azı yığma karşı koymuş, yanlış yönlendirilmiş kitlelerin önünde tek başına durmuş, aman tanımaz çılgınlıklarının karşısına silahsız çıkmış ve kollarını kavuşturup 'evet' yerine 'hayır' deme cesaretini göstermiştir!".[411]

Paris sosyalistleri ilk toplantılarını yapıp, Dreyfus davasının düzeltilmesini isteyen bir karar aldıklarında, J'Accuse henüz ortalarda yoktu. Ama sadece beş gün sonra otuziki sosyalist görevli çarçabuk bir bildirge yayınlayarak, "sınıf düşmanı" Dreyfus'un kaderinin kendi meseleleri olmadığını ilan ettiler. Partinin Paris'teki unsurlarının büyük bölümü bu bildirgenin arkasında yer aldı. Dreyfus Meselesi parti saflarında bir ayrılmaya neden olmuştu gerçi, ama partide, Antisemitik Birlik'in sokakların denetimini eline geçirmesini önleyen yeter sayıda Dreyfus yanlısı bulunmaktaydı. Hatta bir sosyalist toplantıda antisemitizm, "yeni bir tutuculuk biçimi" olarak damgalandı. Ancak parlamento seçimlerinden birkaç ay sonra Jaures geri dönmedi ve bundan kısa bir süre sonra Savaş Bakanı Cavaignac, Meclis'te Dreyfus'a saldıran ve orduyu öven bir konuşma yaptığında, delegeler sadece iki aleyhte oyla bu söylevin metnini Paris'in duvarlarına asmaya karar verdiler. Benzer şekilde aynı yılın Ekim ayında büyük Paris grevi patlak verdiğinde Alman Büyükelçisi Münster, kendinden emin bir biçimde Berlin'e şu mesajı geçti: "Geniş kitleler açısından bakıldığında bu grevin hiçbir siyasal anlamı yok. İşçiler sadece ücret artışı için sokaktalar ve greve son vermek zorunda kalacaklar. Dreyfus davasına ise kafalarını hiç takmıyorlar."[412]

O zaman, genel bir ifadeyle Dreyfus'u destekleyenler kimdi? Zola'nın J'Accuse'unu adeta yiyip yutan, Clemenceau'nun makalelerini sofuca takip eden 300.000 Fransız kimdi? Sonunda Fransa'daki her sınıfı, hatta her aileyi Dreyfus meselesinde rakip hiziplere bölmeyi başaran bu insanlar kimdi? Yanıt, bir parti ya da türdeş bir grup oluşturmadıklarıdır. Dendiği gibi üst sınıflardan ziyade alt sınıflardan geliyorlardı; yeterince tanımlayıcı olacak bir karşılaştırmayla aralarında doktorlar, avukat ya da devlet memurlarından daha fazlaydı. Farklı unsurlardan oluşan bir karışımdılar: Zola ve Peguy ya da Jaures ve Picquard gibi bugün biraraya gelip ertesi gün yollarını ayıracak kadar birbirinden ayrı insanlardı. "Ortak hiçbir yanları olmayan, hatta birbiriyle çatışan siyasal partiler ve dini cemaatlerden geliyorlar ... Birbirlerini hiç tanımıyorlar. Savaşıyorlar ve fırsat olsa yeniden savaşırlar. Kendinizi aldatmayın; bunlar

---

411 Clemenceau'nun birkaç yıl sonra Senato önünde yaptığı konuşmadan; karşılaştırın: Weil, *a.g.e.,* s. 112-13.

412 Bakınız: Herzog, *a.g.e.,* 10 Ekim 1898 tarihli bölümde.

Fransız demokasisinin 'seçkinleri'dirler."[413]

Şayet Clemenceau o zamanlar dikkatini Fransa'nın gerçek halkına çekmeye çalışanlara kulak verecek özgüvene sahip olsaydı, kariyerinin bundan sonraki dönemine damgasını vuran o ölümcül kibrin tuzağına düşmeyebilirdi. Dreyfus Meselesi sırasında yaşadıklarından sonra halktan umudunu kesti, insanları küçük görmeye başladı ve sonunda cumhuriyeti sadece kendisinin koruyabileceğine hükmetti. Asla ayaktakımının soytarılarına şakşakçılık edecek kadar alçalmadı. O yüzden ayaktakımını halkla aynı görmeye başlar başlamaz, aslında bindiği dalı kesmiş oldu ve bu o andan sonra asık yüzlü, kibirli bir ifade takınmak zorunda kaldı.

Fransa halkı, aileler düzeyinde parçalanmaktaydı. Bu parçalanmanın, siyasal ifadesini sadece işçi partisi saflarında bulmuş olması yeterince tanımlayıcıdır. Parlamentodaki bütün gruplar dahil diğer herkes, mahkemenin yeniden görülmesi için açılan kampanyaya daha başından itibaren oybirliğiyle karşıydılar. Ne var ki bütün bunlar, burjuva partilerinin artık seçmenlerin gerçek duygularını temsil etmediği anlamına gelmekteydi; çünkü sosyalistler arasında son derece aşikâr olan çözülme, halkın neredeyse bütün kesimleri arasında da sözkonusuydu. Clemencau'nun adalet talebi, azınlığın varolduğu her yerde yankı buldu ve bu türdeş olmayan azınlık, Dreyfus yanlılarını oluşturmaktaydı. Orduya ve ordunun arkasında yer alan kokuşmuş cumhuriyete karşı savaş, 1897'nin sonlarından 1900'de Fuar'ın açılışına kadar Fransa'nın iç politikasının hâkim ögesiydi. Aynı zamanda ülkenin dış politikası üzerinde de farkedilir bir etkisi vardı. Buna karşın, sonunda kısmî bir zaferle noktalanacak olan bütün bu mücadele, tamamen Parlamento'nun dışında cereyan etmişti. İşçi ve burjuva her renkten 600 delegenin doldurduğu bu sözde temsilî organda, 1898'de Dreyfus'u destekleyen sadece iki kişi vardı ve bunlardan Jaures de yeniden seçilememişti.

Dreyfus Meselesi'nde rahatsız edici bir husus, parlamento dışı yollara başvurmak zorunda kalanların sadece ayaktakımından ibaret olmamasıydı. Deyim yerindeyse Parlamento, demokrasi ve cumhuriyet için savaşan bütün bu azınlık da savaşını Meclis dışında vermeye mecbur edilmişti. Bu iki unsur arasındaki yegâne fark, birinin sokakları kullanırken, ötekinin basma ve mahkemelere başvurmasıydı. Başka bir deyişle Dreyfus bunalımı sırasında Fransa'nın bütün siyasal yaşamı Parlamento dışına taşınmıştı. Parlamento'da, mahkemenin yeniden görülmesine karşı ve ordu lehine tek tük oy çıkmış olması da bu sonucu geçersiz kılmamaktadır. Paris Fuarı'nın açılmasından kısa bir süre önce, Parlamento'daki hava dönmeye başladığı sıralarda Savaş Bakanı Gallifet'in doğru bir biçimde bunun hiçbir suretle ülkenin ruh halini yansıtmadığını söyleyebildiğini unutmamak gerekir.[414] Öte yandan mahkemenin yeniden görülmesini reddeden oylama da, Cizvitlerle bazı radikal antisemitiklerin ordunun yardımıyla devreye sokmaya çalıştıkları bir askerî darbe politika-sının tasdiki gibi görülmemelidir.[415] Tersine bu, statükoda herhangi bir değişikliğe karşı

---

413 "K.V.T.", *a.g.e.,* s. 608.

414 Savaş Bakanı Gallifet, Waldeck'e şunları yazmıştır: "Fransa'da halkın büyük çoğunluğunun antisemitik olduğunu unutmayalım. O nedenle konumumuz
şu olmalı: Bir taraftan orduyu ve Fransızların çoğunluğunu elimizde tutmalıyız; devlet görevlileri ile senatörlerin sözünü etmeye değmez". Karşılaştırın: *a.g.e.,* V, 579.

415 Bu tür girişimler arasında en yakından bilineni, Deroulede'in, 1899 Subat'ında Başkan Paul Faure'un cenazesinde General Roget'i isyana teşvik girişimiydi. Almanya'nın Paris'teki elçileri ve maslahatgüzarları, Berlin'i birkaç ayda bir bu tür girişimlerden haberdar ediyorlardı. Barres (a.g.e., s.4), bu durumu gayet güzel özetlemektedir: "Savaş alanımız Rennes; ihtiyacımız olan tek şey askerler, daha

basit ve açık bir direnişten kaynaklanmıştı. Meclis'te aynı oranda ezici bir çoğunluğun, askerî-dinî bir diktatörlüğü reddettiği bir vakıaydı.

Siyaseti, kazanılmış çıkarların meslekî temsili olarak görmeyi öğrenmiş parlamento mensuplarının, "meslekleri"nin ve kazançlarının bağlı olduğu bu durumu korumak için çırpınmaları doğaldı. Üstelik Dreyfus Davası keza halkın da, temsilcilerinden bir devlet adamı gibi hareket etmelerinden ziyade kendi özel çıkarlarına bakmalarını istediğini ortaya koymuştu. Seçim propagandasında bu davanın sözünü etmek hiç akıllıca bir iş olmazdı. Bu durum salt antisemitizmden ileri gelmiş olsaydı, Dreyfusçuların durumu kesinlikle umutsuz olurdu. Aslına bakılırsa seçimler sırasında işçi sınıfı arasında hatırı sayılır bir destek bulmuşlardı. Buna karşın Dreyfus'un yanında olanlar bile bu siyasal sorunun seçimlerin ortasına sürüklendiğine dikkat etmediler. Gerçekte Jaures'in seçimi kaybetmesinin nedeni bu konuyu ısrarla kampanyasının merkezi yapmaya çalışmasından kaynaklanmıştı.

Clemenceau ile Dreyfus yanlıları, bütün sınıflardan geniş kesimleri davanın yeniden görülmesi talebinde biraraya getirmeyi başarmışlardı. Katolikler ise bir blok halinde tepkilerini ortaya koydular; aralarında herhangi bir görüş ayrılığı bulunmuyordu. Aristokrasiyi ve Genel Kurmay'ı sevk ve idare ederken Cizvitlerin yaptığını, Fransa'da bütün Katolik gazeteler arasında en yüksek satış oranına sahip *La Croix*'i elinde bulunduran Assumptionistler de alt ve orta sınıflar için yaptılar.[416] Her iki grubun ajitasyonları da Yahudiler etrafında cumhuriyete karşı yöneltilmişti. Her ikisi de kendilerini "uluslararası Yahudilik"in entrikalarına karşı kamu yararının ve ordunun savunucuları olarak gösteriyorlardı. Ne var ki dünyanın her yanındaki Katolik basının oybirliğiyle Dreyfus'a karşı olması, Fransa'daki Katoliklerin tutumundan daha dikkat çekiciydi. "Bütün bu gazeteciler, üstlerinin bir emriyle yürüyüşe geçtiler".[417] Dava ilerledikçe, Fransa'da Yahudilere karşı ajitasyonun uluslararası bir çizgi izlediği daha da belirginleşti. Örneğin ***Civilta Caltolica,*** Yahudilerin, Fransa, Almanya, Avusturya ve İtalya'da, her yerde Ulus'tan dışlanması gerektiğini bildirdi. Çağın gerektirdiği güç politikalarının, sömürgeci emellerin etkileşimine bağlı olduğunu ilk farkedenler Katolik politikacılar oldu. O nedenle, Yahudilerin İngiltere'nin ajanları olduklarını ilan ederek, böylelikle de onlara yönelik antagonizmayı ***Anglofobi*** [İngiltere düşmanlığı] ile özdeşleyerek, antisemitizmi emperyalizme bağlayan ilk kişiler onlar oldu.[418] Bu anlamda Yahudilerin ana figürü oluşturdukları Dreyfus Davası, oyunlarını oynamaları için çok iyi bir fırsat oluşturdu. Şayet İngiltere Mısır'ı Fransızlardan alsaydı bu olaydan Yahudiler sorumlu tutulur[419] ve tabiî ki "Rotschild emperyalizminin Anglo-Amerikan ittifak arayışı içinde olduğu ilan edilirdi.[420] Bu özel sahnenin perdesi kapandığında, sözkonusu Katolik oyunun Fransa ile sınırlı olmadığı açığa çıktı. 1899'un sonunda, Dreyfus'tan özür dilendiğinde ve Fuar'ın boykot edileceği

---

doğrusu generaller, hatta daha da kesin olarak bir general." Ancak bu generalin bulunamayışı raslantı değildi.

416 Brogan, bütün dini ajitasyondan Assumptionistleri sorumlu tutacak kadar ileri gitmektedir.

417 "K.VT.", *a.g.e.,* s. 597.

418 "Bu meselede ilk uyaranın, 1896-1898 tarihli Kongo-Nil misyonunun bir miktar rahatsızlık yarattığı Londra'dan gelmiş olması son derece muhtemeldir"; örneğin Maurras'ın *Action Française'deki* yazısı (14 Temmuz 1935). Londra'daki Katolik basın Cizvitleri savunmuştu; bakınız: "Cizvitler ve Dreyfus Davası", *TheMonth* içinde, cilt XVII (1899).

419 Civilta Cattolica, *5 Şubat 1898.*

420 Özellikle Rev. [Saygıdeğer] George McDermot'un, C.S.P., "Bay Chamberlain'ın Dış Politikası ve Dreyfus Davası" başlıklı, aylık *Amerikan Catholic World* dergisindeki yazısı, cilt LXV11, Eylül 1898.

korkusu yüzünden Fransız kamuoyu çarkettiğinde, antisemitizmin dünyanın her köşesine yayılmasını durdurmak için Papa XIII. Leo ile bir görüşme yapmak yetti.[421] Hatta Katolik olmayanlar arasında coşkun bir Dreyfus şampiyonluğunun yapıldığı Amerika'da bile 1897'den sonra Katolik basında, her ne kadar XIII. Leo ile yapılan görüşmenin ardından bir gecede yatışmış olsa da, antisemitik hissiyatta belirgin bir canlanma olduğunu görmek mümkündü.[422] Antisemitizmi Katolikliğin bir aracı olarak kullanan "büyük strateji" böylelikle ölü doğmuş oldu.

YAHUDİLER VE DREYFUSÇULAR

Talihsiz yüzbaşı Dreyfus'un davası, bütün dünyaya her Yahudi soyluda ve mültimilyonerde, ülkesi olmayan, insan haklarından yoksun, toplumun ayrıcalıklarından mahrum etmekten memnuniyet duyacağı eski zaman paryalığmdan hâlâ bir şeyler kaldığını göstermişti. Ne var ki hiç kimse bu gerçeği kavramakta kurtulmuş Yahudiler kadar zorlanmadı. "Yabancı ülkelerde doğmuş din kardeşleriyle dayanışmaya yanaşmamakla da kalmadılar" diyor Bernard Lazare, "aynı zamanda kendi ödlekliklerinin yarattığı bütün kötülüklerden de onları sorumlu tutma cihetine gittiler. Gerçek Fransızlardan daha fazla savaş çığırtkanlığı yapmakla yetinmeyip, başka yerlerdeki kurtulmuş Yahudilerin tümü gibi kendi iradeleriyle bütün dayanışma bağlarım kopardılar. Aslında öyle ileri gittiler ki, Fransa'da şehit din kardeşlerini savunmaya hazır üç düzine insana karşılık, ülkenin en kudurmuş vatanseverleriyle birlikte Şeytan Adası'nda nöbet beklemeye amâde bin kişi bulabilirsiniz."[423] Tam da üzerinde yaşadıkları toprakların siyasal gelişmesinde çok küçük bir rol oynayabilmiş olmalarından ötürü, yüzyıl boyunca yasal eşitlik meselesini bir fetiş haline getirdiler. Onlar için bu, ebedî güvenliğin tartışma götürmez temelini oluşturmaktaydı. Dreyfus Meselesi güvenliklerinin tehlikede olduğunun sinyallerini vermeye başladığında, siyasal akıl noksanlıklarını başka her şeyden daha fazla şiddetlendirmiş olan asimilasyon nedeniyle çoktan parçalanmışlardı. Toplumsal züppeliğin, ***big business***'in [büyük iş âlemi] ve şimdiye dek görülmedik kazanç fırsatlarının cesedi altında boğulan toplumun bütün siyasî tutkuları, bu unsurlarla süratle kaynaştılar. Bu eğilimin yarattığı antipatiden, bu antipatiyi kendi yoksul, ancak o zamana dek asimde olmamış göçmen din kardeşlerine çevirerek kurtulmayı umdular. Yahudi olmayan toplumun kendilerine karşı kullandığı taktikleri kullanarak, Ostjuden'le olan bağlarım koparmaya özen gösterdiler. Kendini Rusya ve Romanya'daki pogromlarda ortaya koyduğu biçimiyle siyasal antisemitizmi, modern siyasetin bir gerçeği olmaktan çok uzak, bir Ortaçağ uzantısı gibi görme havailiğine kapıldılar. Dreyfus Meselesi'nde salt toplumsal statüden daha fazlasının sözkonusu olduğunu asla anlayamadılar.

Şu halde Dreyfus'un Fransız Yahudiliği saflarında bu denli az samimi destekçi bulmasının nedenleri bunlardır. Zanlı durumdaki ailenin kendisi dahil, Yahudiler siyasal bir savaş başlatmaktan çekinmişlerdi. Bu gerekçelere dayanarak Zola'nın avukatı Labori'nin, Rennes mahkemesi önünde savunma yapması reddedilmiş; Dreyfus'un ikinci avukatı Demange, savunmasını şüphe noktasına dayandırmakla sınırlandırmıştı. Bununla ordudan ya da subaylardan gelebilecek olası bir saldırıyı övgü seli altında boğmak amaçlanmıştı. Fikir şuydu: Beraate giden yolda krala yapılan müracaatta, bütün her şeyin adlî bir hata olduğu,

421 Karşılaştırın: Lecanuet, *a.g.e.,* s. 188.

422 Karşılaştırın: Rose A. Halperin, *a.g.e.,* s. 59, 77 ve devamında.

423 Bemard Lazare, *Job's Dungheap,* New York, 1948, s. 97.

kurbanın Yahudi olmasının da tamamen bir raslantı olduğu iddia edilecekti. Sonuçta ikinci bir karar verildi ve işin aslıyla yüzleşmeye yanaşmayan Dreyfus, mahkemenin tekrar görülme isteğinden vazgeçmeye ve bir af dilekçesi yazmaya, yani suçu kabul etmeye ikna edildi.[424] Yahudiler, kendilerine karşı siyasal cephede örgütlü bir savaşın sözkonusu olduğunu göremediler. O nedenle de yüzleştikleri meydan okumayı bu temelde karşılamaya hazır kimselerin işbirliğine karşı direndiler. Tutumlarında ne denli kör oldukları, Clemenceau'nun durumundan da açıkça görülmekteydi. Clemenceau'nun devletin temeli olarak adalet uğruna verdiği mücadele, kesinlikle Yahudilere yeniden eşit haklar tanınmasını içeriyordu. Ne var ki bir yandan sınıf mücadelesinin, öte yandan şahlamış aşırı milliyetçiliğin geçerli olduğu çağda; gerçekte baskı altında olanların baskı uygulayanlara karşı mücadelesi bağlamında anlaşılmadığı ölçüde, ancak siyasal bir soyutlama olarak kalabilirdi bu tasarı. Clemenceau, salt bütün dünyanın önünde Yahudilerin Avrupa'nın baskı gören halklarından biri olduğunu kabul ve ilan ettiği için modern Yahudiliğin tanıdığı birkaç gerçek dosttan biriydi. Antisemitik biri, Yahudi bir sonradan görmeye baktığında, onun şahsında türedi bir parya görme eğilimindedir; dolayısıyla her sokak satıcısında bir Rothschild ve her dilencide bir sonradan görme bularak korkar. Ama adalet için yanıp tutuşan Clemenceau, Rothschildlerde hâlâ, ezilmiş, mazlum bir halkın üyelerini görmekteydi. Fransa'nın ulusal talihsizliğinden duyduğu keder yüzünden, [kendilerini] halklarının önderleri olarak gösterip, sonra da ilk fırsatta onları yüzüstü bırakıp kaçan bu "talihsizler"e; cehaletten, zayıflıktan ve korkaklıktan, herhangi bir aktif mücadelede onları ortaklıktan dışlayacak denli güçlü olanlara duydukları hayranlıkla gözleri kamaşmış ve ancak savaş kazanıldığında "galibin yardımına koşabilen", sindirilmiş ve boyun eğdirilmiş bu unsurlara gözlerini ve yüreğini açmıştı.

ÖZEL AF VE ANLAMI

Dreyfus'un dramının aslında bir komedi olduğu, ancak son perdeye gelindiğinde ortaya çıktı, ikiye bölünmüş ülkeyi birleştiren, Parlamento'yu mahkemenin yeniden görülmesi lehine döndüren ve sonuçta halkın aşın sağdan sosyalistlere dek farklı kesimlerini uzlaştıran ***deus ex machina*** [fırsat], 1900 yılındaki Paris Fuarı'ndan başkası değildi. Ne Clemenceau'nun günlük yazılarının ne Zola'nın tutkusunun ne Jaures'in konuşmalarının ne de halkın ruhbana ve aristokrasiye karşı duyduğu nefretin başaramadığı şeyi, yani parlamentodaki hissiyatı Dreyfus'tan yana çevirme işini, sonunda bir boykot korkusu gerçekleştirdi. Bir yıl önce mahkemenin yeniden görülmesini oybirliğiyle reddeden aynı parlamento, şimdi üçte iki çoğunlukla Dreyfus karşıtı bir hükümeti kınayan bir karar çıkardı. Temmuz 1899'da Waldeck-Rousseau kabinesi iktidara geldi. Başkan Loubet, Dreyfus'a af çıkardı ve bütün meseleyi tasfiye etti. Fuar, en parlak ticarî ufukla açılmalı ve genel bir dostluk sağlanmalıydı: Sosyalistlere bile hükümette görev verildi; Ticaret Bakanlığına getirilen Millerand, Avrupa'nın ilk sosyalist bakanı oldu.

Parlamento, Dreyfus'un şampiyonu oldu. Bu, sondu. Elbette Clemenceau için bu son bir

424 Karşılaştırın: Fernand Labori, "Le mal politique et les partis", *La Grande Revue* içinde (Ekim-Aralık 1901): "Rennes'de, sanığın suçu kabul ettiği ve savunma tarafının özel af çıkarma umuduyla mahkemenin yeniden görülmesi için [bir üst mahkemeye] başvurmaktan vazgeçtiği andan itibaren, büyük, evrensel bir İnsanî mesele olarak Dreyfus Davası da tamamen kapanmış oldu." "Le Spectacle du jour" isimli makalesinde Clemenceau, "Rothschild'ın [Cezayirli Yahudiler] için gıkını çıkarmayacağını" yazmaktadır.

yenilgi anlamı taşımaktaydı. Belirsiz özel affa, daha da belirsiz genel affa sonuna dek karşı çıktı. "Bütün bunlar" diye yazdı Zola, "onurlu insanlarla külhanbeylerini kokuşmuş, pis bir özel af içinde biraraya getirmekti. Hepsi bir potada eritildi."[425] Clemenceau, tıpkı başlarda olduğu yine tümüyle yalnız kaldı. Sosyalistler, herkesten önce de Jaures, bu özel ve genel aftan memnuniyet duydular. Onlara hükümette yer veren ve kendi özel çıkarlarını daha geniş bir biçimde temsil etmelerini sağlayan bu değil miydi? Birkaç ay sonra, Mayıs 1900'da, Fuar'ın başarısı sağlama alındıktan sonra asıl gerçek sonuç ortaya çıktı. Bütün bu yatıştırıcı taktikler Dreyfusçulara fatura edilecekti. Ayrıca bir mahkeme daha açılması için yapılan oylama 425'e 60 oyla geri çevrildi ve hatta Clemenceau'nun'1906'da kurulan kendi hükümeti bile bu durumu değiştiremedi; davayı tekrar gördürmek üzere normal bir mahkemeye havale etmeyi göze almadı. Temyiz Mahkemesi'nin verdiği (yasadışı) beraat kararı, bir uzlaşıydı. Ama Clemenceau'nun yenilgisi, Kilise'nin ve ordunun zaferi anlamına gelmiyordu. Kilise ile devletin ayrılması ve ruhanî eğitimin yasaklanması, Katolisizmin Fransa'daki etkisine son verdi. Aynı biçimde, istihbarat servisinin Savaş Bakanlığı'na, yani sivil otoriteye bağlanması da ordunun kabine ve Meclis üzerindeki şantajcı nüfuzunu kırdı ve polis soruşturmalarını kendi yararına yönlendirmesini sağlayacak hiçbir dayanak bırakmadı.

1909'da Drumont, Akademi'den yana saf tuttu. Bir zamanlar antisemitizmi yüzünden Katoliklerden övgü, halktan alkış almıştı. Oysa şimdi "Fustel'den sonra gelmiş bu en büyük tarihçi" (Lemaitre), pornografik sayılabilecek ***Demi- Vierges***'in yazarı Marcel Prevost önünde eğilmek zorunda kalmıştı ve bu yeni "ölümsüz", Cizvit Papazı Du Lac'dan tebrik görmüştü.[426] Hatta İsa Topluluğu, Üçüncü Cumhuriyet ile olan kavgasını besteye bile dökmüştü. Dreyfus davasının kapanması, dinî antisemitizmin sonunu belgeledi. Üçüncü Cumhuriyet'in kabul ettiği uzlaşma, Katolik örgütlerin faaliyetlerine kısıtlama getirirken, olağan bir yargılanma olanağı vermeden sanığı temize çıkardı. Bernard Lazare, her iki tarafa da eşit haklar tanınmasını istemişti; oysa devlet, Yahudilere Katoliklerin vicdan özgürlüğünü tehdit eden bir istisna tanıdı.[427] Birbirleriyle gerçekte çatışma halinde olan bu iki taraf da yasa dışına itildiler. Bunun sonucu olarak Yahudi Sorunu da siyasal Katolisizm de o tarihten sonra pratik siyaset sahnesinden sürülmüş oldular.

Şu halde kapanan, sadece 19. yüzyılın dip akıntılarının yazılı tarihin aydınlığında boy gösterdiği bir perdeden ibaretti. Gözle görülebilir yegâne sonucu, Siyonist hareketi yaratmak oldu; o Siyonist hareket ki Yahudilerin antisemitizme bulabildikleri yegâne siyasî yanıtı ve o antisemitizm ki Yahudilerin onları dünya olaylarının merkezine sürükleyecek bir hasım olarak ciddiye aldıkları yegâne ideolojiyi oluşturmaktaydı.

---

425 Karşılaştırın: Zola'nm 13 Eylül 1899 tarihli mektubu, *Correspondance: lettres a Maitre Labori* içinde.

426 Karşılaştırın: Herzog, *a.g.e.,* s. 97.

427 Lazare'ın Dreyfus Meselesi'ndeki konumunu en iyi Charles Peguy tarif etmektedir; "Nötre Jeunesse", *Cahiers de la quinzaine,* Paris, 1910. Lazare'ın Yahudi çıkarlarını gerçekten temsil ettiğini kabul eden Peguy, Lazare'ın taleplerini aşağıdaki gibi formüle etmektedir: "Hukukun tarafsızlığının bir partizanıydı. Konu ister Dreyfus davası ister dinî cemiyetler olsun, hukuk ona göre tarafsız olmalıydı. Bu, fasa fiso gibi gelebilir; insanı alâkasız yerlere de götürebilir. Nitekim onu da ölümüne dek [toplumdan] tecrite götürmüştür. (Bu çeviri, Lazare'ın *Job's Dungheap'ına* Giriş bölümünden alınmıştır. Lazare, cemaatlerin kendilerine özgü yasalarca idare edilmesine karşı çıkmış ilk Dreyfusçulardan biriydi.

Kaynak: HANNAH ARENDT Totalitarizmin Kaynakları-1 Antisemitizm, ÇEVİREN Bahadır Sina Şener The Origins of Totalitarianism- 1951 Hannah Arendt, Penguin USA, İletişim Yayınları 1. BASKI 1996, İstanbul

RAMAYANA "Ramanın Aynası" - VALMİKİ

Tercüme eden: ÖMER RIZA DOĞRUL

Hind şairi Valmiki'nin yazdığı bu destan, Dhan Gopal Mukerji tarafından, gençler için, aslından kısaltılarak İngilizceye çevrilmiştir.

Hint kafasının yarattığı en büyük eserlerden biri, muhakkak ki, Ramayana'dır. Kahramanlığın en şereflisi, aşkın en vefalısı ve faziletin en güzel örneği Hint edebiyatının bu şaheserinde yaşar.

Yunanlılar için İlyada ve Odyssee ne ise, Hindistan için ve Hint kültürünün yayılmış olduğu Uzak Doğu bölgeleri için de «Ramayana» odur.

Kendi başına muazzam bir kıt'a olan Hindistanda ise hemen herkes, bu eseri, ezberden bilir ve herkes bu eseri terennüm eder.

Gerçi Hindistanda türlü türlü lisanlarla konuşulmaktadır. Fakat bu lisanların en çok konuşulanlarının hepsi de Ramayana'yı kendi dillerine çevirmeyi ihmal etmemiştir.

Eserin aslı Sanskrit diliyle yazılmıştır. Kirtivasa adlı bir muharrir onu yetmiş milyon insan tarafından konuşulan Ben gale diline çevirmiştir. Pencap, Behar, vesair ülkelerde konuşulan Ordu dili de bu eseri benimsemiş ve Ekber Şahın muasırı olan Tulsi bu eseri Ordu diline çevirmişti. Onun için bu eser, Hindistan'ın her tarafında okunuyor ve terennüm ediliyor.

Zaten sevilmemesine imkân yok. Çünkü başından sonuna kadar merak ve heyecanla okunan bir hikâye olduktan başka insanlık ruhunu besliyen, fazilet ve iyilik hissini geliştiren, insanlığın en asil hamle kaynağı olan aşka en güzel ifadeyi veren bir eserdir.
Ona binlerce yıl süren ve asla eskimeyen bir hayat sağlayan en esaslı âmiller de bunlardır.

Eserin ne zaman «yaratılmış» olduğu belli değildir. Çünkü tarihin lejandlarla dolu devrinde yaratılmıştır. Yaratılmıştır, diyoruz, çünkü bu eser yaratıldıktan nice nice asır sonra yazılmıştır. Yazılmadan önce, ağızdan ağıza geçmek suretiyle yaşıyordu. Daha sonra Milâttan 300 sene önce yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. Fakat o zaman yazılmış olduğu tesbit ediliyorsa da yine okunma yoluyla değil, fakat ağızdan ağıza geçmek, ezberlenmek ve terennüm edilmek yoluyla hayatını uzattığı anlaşılıyor.

*

*   *

Beşer kafasının en güzel ve en değerli edebî harikaları arasında yer alan bu muazzam eserin şimdiye kadar Türkçeye nakledilmemiş olduğuna bakarak, irfan kütüphanemize bu eseri sunmak istedim.

Fakat bu eser, Ramayana'nın yazılı olan metninin Türkçe ye çevrilmişi değildir. Böyle bir teşebbüs, belki de eserin haz ve zevk ile okunmasına, rahat rahat anlaşılmasına engel olurdu.

Bu eser ise herkesin, büyük küçük, okuma yazma bilen herkesin seve seve okuyacağı bir hikâyedir.

Gayesi ilmî bir tercüme vücuda getirmek değil, eseri tanıtmak, eserin özünü ve ruhunu vermektir.

Onun için medeniyet dünyasının her diline çevrilen ve her medenî milletin çocukları gibi gençlerini ve aydınlarını alâkalandıran bu güzide eseri, biz de evlâtlarımıza ve gençlerimize vermek istedik. Ye bunu sağlayan eserlerden faydalandık.

Neticede ruhumuza hiç te yabancı olmayan, bilâkis Türk ruhunun öz kaynaklarına coşkunluk vereceği muhakkak olan bu eser vücut buldu.

Türkün fazilet diye tanıdığı en güzel örnek bu eserde yaşıyor.

Türk mertliği sever, mertlik bu eserde kemalini bulur.

Türk vefalıdır ve vefalılığı sever, vefalılık bu eserde en güzel örneklerini verir.

Türk hayata değer verir. Fakat onun nazarında hayatı değerlendiren âmil, asalettir; fazilettir, başarıdır, ve büyük ülküdür. Ve bu eser bütün bu hamlelerle yüklüdür.

Türk, kahramanlığın her örneğinden en derin hazzı alır ve bu eser baştan başa kahramanlıktır, sabırdır, sebattır, güçlüklerin her çeşidine meydan okumadır, hepsini yenmedir.

Elhasıl bu eser Türk ruhuna hitap eden bir eserdir.

*

* *

Belki bu eser bizim birçok masallarımızı hatırlatır.

Çünkü onun da kaynağı Doğudur.

Ve biz de bir Doğu milletiyiz.

Bu da bizimle eser arasındaki yakınlığı canlandırır.

Biz bu eseri Türkçeye çevirmekle irfan kütüphanemize ölmez bir eser daha sunmuş olduğumuza inanıyoruz.

Okurlarımız, bunu teyit ederlerse elbet ki hoşnut oluruz.

Bâki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş.

Bizim de bütün dileğimiz bu!

Bir hoş sada!...

Ve umarız ki bu dileğimiz bizden esirgenmiyecektir.

Ömer Rıza Doğrul

RAMAYANA DESTANINI YARATAN ADAM

Atalar derler ki: «Irmağın suyunu içmeden, kaynağını gözetin!» Biz de Rama'nın kahramanlık destanını okumadan önce bu eseri yaratan adamın kim olduğunu göstermek isteriz.

Eseri yaratan şairin adı, Valmiki'dir ve onun yarattığı kahramanlık eseri temizliği ve asilliği ile kendisini belirtir. Acaba kendisi de eseri gibi ayni vasıfları taşıyor muydu? Su ile dolu bir kap

gibi o da tertemiz bir kimse mi idi? Yüksek meziyetli bir şahsiyet mi idi? Ormanlarda seherler hayat ile çağladığı gibi onun kafası da bilgi ile mi çağlıyordu? Ve kendisi bu eseri yaratmadan evvel neydi?

Verilen malûmata göre Rama destanını yaratan adam, hayata atıldığı zaman bir eşkıya idi ve hayatını başkalarını soymakla geçiriyordu.

Tarihin doğmasından asırlarca önce, Hindistan'ın en sık ormanlarından birinde, yoluna düşen her yolcuyu soymakla geçinen bir eşkıya vardı ki adı Ratnakar'dı. Ve bu adam o kadar korkunçtu ki, insanlar kadar canavarları da yıldırmıştı. O kadar kuvvetli idi ki baltasının bir darbesiyle kaplanların barsaklarını söker, kılıcının bir hamlesiyle fillerin dişlerini biçerdi. Kargısını öyle bir atardı ki rüzgâr gibi koşan ceylanlar şaşmayan isabetinden kurtulamaz, kargısı bunların derisini deler ve yüreklerine işliyerek onları yere sererdi. Bu yüzden Ratnakar yırtıcı kuşlarla hayvanlardan ve insanlardan korkmaksızın orman içinde yaşıyordu.

Yoluna düşen tüccarları, hükümdarları da soymakta ve karşılaştığı her kişiyi temizlemekten zevk almakta idi. Okuma yazma bilmediği gibi ömründe bir tek nağme terennüm etmemişti. Kafası donuk ve yüreği ölü olduğu için mukaddes adamları da zahitleri de soymak ister ve bunların servetsiz sâmân sız kimseler olduklarını akima getirmezdi.

Bir gün, bir Rişi, yâni azizlerin en büyüklerinden bir pir olan Narada, İlâhiler okuyarak bu ormandan geçmişti. Ratnakar onun yaklaştığını hissedince yerinden sıçrayarak: «Dur» diye bağırmış ve «Ya malını veya canını bırakmadan geçemezsin» demişti. Korkmayan aziz cevap verdi: «Ey korkunç yüzlü kara sakallı ve bir arı kovanı kadar tehlikeli adam! Sen, keyfini yerine getirmek için mi masum yolculara saldırıyorsun?»

Eşkıya:

— Hayır, dedi, ben kazancını gözeten bir kimseyim. **Adım Ratnakar'dır ve mânası: Mücevher definesidir.** Ben kralları da, kervanları da, tüccarları da soyarak kendimi zenginleştiriyorum. Senden de ya canını, ya malını istiyorum!

Rişi Narada halini anlattı:

— Ben bir mukaddes adamım, servet sahibi değilim. Ben kendisini görmüş olduğum Tanrı Vişnu namına söz söyleyen ve halka yol göstermeğe çalışan bir kimseyim.

Eşkıya, inanmayarak sordu:

— Sen ne biçim adamsın ki hiç bir malın yok.

Aziz anlattı:

— Ey gözleri hasetle yanan kimse! Sen ömründe bir aziz görmedin mi? Ben onlardan biriyim. Yüce varlık olan Vişnu' ya o kadar yalvardım, yakardım ki o da yalvarış ve yakarışımı kabul ederek beni ölmeyenler arasına kattı. Ye bana hiç bir servete muhtaç olmadan yaşamak için cesaret verdi. Onun için benim hiç bir servetim yoktur, sen istersen, ey kardeş, benim canımı al!

Ratnakar sordu:

— Tanrı sana ölmemezlik verdikten sonra ben senin canını nasıl alabilirim?

Mukaddes adam cevap verdi:

— O halde talihine küs! Çünkü Tanrı beni o kadar yoksul bırakmıştır ki sana canımı bile sunamıyorum. Doğrusunu istersen, ben, senin tarafından yolu kesilmeğe lâyık olmıyan bir kimseyim.

Ratnakar kükredi:

— Yine geçemezsin. Mademki Tanrı sana ölmemezlik nimetini ve yoksulluk içinde yaşamak cesaretini vermiştir, ben de aynı şeyleri kazanmayı ve bunun yolunu senden öğrenmeyi isterim. Çünkü elde edilebilecek mücevherlerin en değerlisi budur.

Aziz anlattı:

— Fakat ölmemezliği kazanmak çok pahalıdır.

Eşkıya gürledi:

— Ne kadar pahalı olursa olsun, ben âdi bir bazirgân veya asil bir eşkıya mıyım ki pahalılığa bakayım. Ne dilersen dile, şenindir.

Aziz kabul etti:

— Pek âlâ! Öyle ise beni dinle ki sana en yüce varlığa varmanın yolunu göstereyim. İşittiğim bir habere göre on kafalı ve yirmi kollu müthiş bir canavar olan Ravana, Lanka'da (yâni Serendip'te) baş göstermiştir. Bu canavar o kadar kuvvetlidir ki semaların alt taraflarını ele geçirmiş buradaki Tanrıların ulusu olan İndra'yı (yani Hintlilerin jüpiterini) ve yanındaki ilâhları esir etmiştir. Bunlar, asırlardan beri, canavara hizmetten dolayı çektikleri ıstıraba dayanamayacak hale geldikleri için en yüce varlık olan Vişnu'nun insan kılığına girerek yeryüzünde belirmesi için dua etmişlerdir. Çünkü bizim dinimizce «her ne zaman fazilet yenilir, ve kötülük üstün gelirse, İlâh, insan kılığına girerek yeryüzüne iner ve faziletin galip gelmesini sağlar. Onun için küçük Tanrıların hepsi de «Vakit, bu vakittir; ey İlâh!» diye yalvarıp yakarmışlardır ve bu duanın kabul edileceği sıra yaklaşmıştır. O halde, ey sevgili kardeş, en değerli mücevheri ele geçirmen için sana şu tavsiyede bulunuyorum. **Sen gerçi bir eşkıyasın, fakat derhal kalk, halvete gir, vahdete çekil.** Yalvar, yakar ve düşün. Böyle yapa yapa ruh kuvvetin o derece gelişir ki burada oturduğun halde İlâhın tekrar yeryüzünde, hangi kılıkta belireceğini görür ve onun yapacağı muharebeyi seyredersin. Sen de bu görüş sayesinde, insanların her devirde okuyacağı bit destan yaratır ve böylece ölmemezliğe erersin.

Eşkıya sordu:

— Fakat benim gibi okuma, yazma bilmeyen bir adam nasıl olur da bir kahramanlık destanı yaratabilir?

Narada anlattı:

— Yalvar, yakar, ve daima düşün. Bu sayede lüzumlu gördüğün her şey sana ilham olunur.

Ve mukaddes adam, bu sözleri söyledikten sonra, bir rüya gibi, birdenbire yok oldu ve eşkıya onun hakikî bir aziz olduğunu anladı. Çünkü ancak en büyük azizler, bu çeşit kerametleri başarırlar ve bir gölge gibi süzülebilirlerdi.

Eşkıya, azizin doğruyu söylemiş olduğuna inandığı için derhal eşkıyalıktan vazgeçmiş, insan soymayı, cana kıymayı büsbütün bırakarak mukaddes Ganj'ın kıyısına gitmiş ve düşünceye

dalan Yogalar (Dünyadan el etek çekmiş, bütün hayatını zahitliğe vermiş mukaddes adamlar.) gibi oturmuştu. Saatler geçti, güneş battı, ormanlarda dolaşan kaplanlar kükredi ve fil sürüleri yanından geçti. Fakat o, bunların hiç birinden korkmayarak yerinden kımıldamamış, düşüncelere dalmış ve ibadet deryasının derinliklerinde yüzmeğe başlamıştı. Geceler gündüz olmuş, gündüzler geceler doğurmuş, fakat dış dünya ile ilgiyi kesmiş gibi olan Ratnakar daldığı istiğraktan uyanmamıştı. Nihayet, günler yıllara, yıllar asırlara döndükten sonra karıncalar gelmiş, onun etrafında ve tepesinde yuvalar kurmuş, fakat ona dokunmamış ve onun huzurunu bozmamıştı. Her tarafı dağ dağ karınca yuvalarıyla örülmüş ve kendisi de bir yığın karınca gibi görünmeğe başlamıştı.

En sonunda, bu adam, ruh kuvvetlerinin en büyüğünü elde etmiş, İlâhın Rama adiyle insan kılığına girdiğini görmüş ve bunun üzerine ayağa kalkmıştı. Bütün karınca yuvaları derhal dağılmış ve eski eşkıya bunlara bakarak, «meğer ben bir Valmiki imişim (yâni karınca yuvalarına bürünen bir adammışım) demişti. Kendisi, hâlâ bütün dünyaca bu isim ile tanınmaktadır.

Uzun istiğrakından sonra ayağa kalkan bu ermiş adam, evvelâ mukaddes nehir içinde yıkandı, sonra destisini mukaddes su ile doldurarak ormanının içinde yürümeğe başladı. Fakat ilk mango ağacına vardığı zaman bir çift balıkçılın bir dal üzerinde kucaklaştıklarını gördü ve bunların sevişmeleri, ona, düşünceleri sırasında görmüş olduğu Rama ile sevgilisinin aşklarını hatırlattı. İlâhın aşkı, ruh gözünü nasıl heyecanlandırdıysa, kuşların sevişmesi de onun dış gözlerini öylece şenlendirmişti. Fakat birdenbire bir ok fırlamış ve kuşların birine isabet etmiş, kuş bir çığlık koparарak yere düşmüş ve ölmüştü. Yaralanmayan erkek kuş uçmuş ve gökyüzünü ye'sinin ıstırabiyle inletmişti. Gözlerini yüksekteki kuşun üzerinden çeviren Valmiki yerde yatan eşe bakarken, oku atan avcının onu torbasına atmak üzere elini uzattığını gördü.

Bu kanlı katil avcıyı görmek, Valmiki'nin hiddetini tutuşturmuş, istemediği halde dudakları birbirinden ayrılmış ve katile lânet okumuştu: «Hain ve mel'anet herif. Bu kuşlar, sevgi yüzünden, seni görmediler. Sevgi onları kör etmiş ve onları korunmaktan alıkoymuştu. Ben de sana lânet okuyorum. Ve sen bu kötü hareket yüzünden, hiç olmazsa, bu dünyada hiç bir şeref kazanmıyacaksın!»

Valmiki daha sonra durdu ve destisinin şifa verici sularını, ölü kuşun üzerine döktü, kuş ta hemen dirilerek, hayat ve aşk cıvıltıları koparарak eşinin yanına uçtu. Onun uçtuğunu ve eşine kavuştuğunu gören Valmiki lânet okuduğu ve mahkûm ettiği avcıya da acıdı. Ona bakarak: «Haydi, git, dedi, sen de ebedî ol. Çünkü Rama'nın hikâyesi her nerede okunursa sen «de anılacaksın ve bu sayede şeref kazanacaksın. Fakat ne tuhaf! Senin bu hareketin, benim dilimi çözdü ve dudaklarımı açtı. Kuşların ıstırabı, bana bir destanın sırrını faşetti...»

Ramayana destanı böyle başlamıştır. Zaten Valmiki'ye ilk şiirini ilham eden bu gibi hâdiseler, şiirin en büyük yaratıcısıdır. Çünkü her devirde ancak bir aşkın ıstırabı, şiir doğurur.

Valmiki, ormanın ucundaki kulübesinde oturarak Sloka'larını, yani nağmelerini yaratmağa başladı ve Hindistan'ın her tarafından gelen erkeklere ve kızlara Ramayana'yı terennüm etmeyi öğretti. Gelenler evvelâ seslerin ve nağmelerin sırrını öğreniyor, kelimelerin pususunda birer arslan gibi çömelen mânalarının büyüsüne akıl erdiriyor, nihayet Rama'nın kahramanlık destanını, gümüş telleri oynatarak ve gümüş defler çalarak okumayı öğreniyorlardı. Bütün bunlar böylece yetiştirildikten sonra birer ozan sayılıyor ve

hükümdarların saraylarında, zenginlerin konaklarında, köylerin harman yerlerinde, bu destanları okuyor, dünyayı ifrit Ravana'nın şerrinden kurtaran Rama'nın kahramanlığını ve Rama'nın karısı Sita'nın inanını ve vefakârlığını kutluyorlardı.

Onun için bu destan doğduğu günden başlayarak bugüne kadar ozanlar tarafından okunmakta ve onların dudaklarından dökülerek dinleyicilerin ruhlarında seyahat etmektedir. Valmiki'nin ilk öğrencileri, bizzat Rama'nın oğulları idi. Sonra, hikâyenin gelişine göre, bunlar daha başkalarına bu destanı terennüm etmeyi öğretmişler, böylece destan nesilden nesle geçmiş ve Hindin bugünkü ozanlarına erişmiştir. Hindistanda bugün de Ramayana'yı okuyan ve onu gönüllere işleyen ozanlar vardır. Her ozan, destanı okumağa başladığı zaman kendini Valmiki sanar ve şöyle başlar:

«Yalnız karınca yuvalarına bürünerek asırlarca düşündükten sonra, Tanrı, birdenbire ruh gözümü aydınlattı ve o gözü açtı. Bunun üzerine en yüksek semanın eşiğinde, hükümdarları İndra'nın idaresi altındaki Tanrıların, Yüce varlık Vişnu'ya yalvardıklarını ve kendilerini on başlı kral Ravana denilen canavara esir olmaktan kurtarmasını dilediklerini gördüm. Tanrılar, binlerce yıl, yalvarmış olacaklardı. Nihayet Vişnu onların dualarını kabul ederek zambakları utandıran gözlerini açtı ve cevap verdi: **«Ey Tanrılar, çok ıstırap çektiniz ve onun için canavarın verdiği eziyetten artık kurtulacaksınız. Fakat ne bir Tanrı, ne de bir yarı Tanrı, Ravana'yı öldüremez. Çünkü onun bilmediği bir hile yoktur. Onun için kendim bir insan kılığına girerek onun devletini yıkacağım. O, insanı o kadar hor görüyor ki insan kalbinin içinde neler bulunduğunu öğrenmeyi merak etmiyor. Hattâ o, hayvanları ve insana yakın maymunları dahi anlayamamıştır. Onun için biz de bu küstahın hor gördüğü insan şekline gireceğiz. Onun yüzbinlere varan yardakçılarını, cinlerini, ve yarı Tanrılarını ortadan kaldırmak için biz de bir büyük ordu kuracağız. Sizler, maymun şeklinde tekrar doğarak bu büyük orduyu vücuda getireceksiniz. Ben de Rama'nın insan kılığına girerek bu orduyu Ravana ile iki kardeşine karşı harekete geçireceğim. Şunu biliniz ki bizler maymun ve insan şeklinde tekrar doğduğumuz zaman, bu sırada gökyüzünden geçen şeyleri hatırlayamayacağız. Bütün fâniler gibi biz de, bir araya gelmek için tesadüfe güveneceğiz. Umarım ki birbirimizi bulmayı başarırız. Ve siz de maymun olduğunuz halde iyi asker olduğunuzu gösterirsiniz, süratle saldırırsınız ve çok ağır gerilersiniz. Umarım ki insan kılığına girdiğim zaman, sizi Lanka'ya götürmeğe ve zaferi kazanmağa yetecek derecede akıl ve irade sahibi olurum. Artık fânilerin dünyasına gidiniz. Hindistan'ın cenup ormanını seçerek şebek ve maymun yavruları kılığına giriniz ve orada yaşayınız. Hepinize uğurlar ola!»**

*

* *

Çok geçmeden cenubî Hindistan ormanlarında dişi maymunlar öyle parlak evlâtlar doğurdular ki, aydınlık veren güneşi ve gece dediğimiz kara-yağız küheylânı süsleyen yıldızları utandırdılar. Yalnız güzellikleri olağanüstü değildi, kuvvetleri de akıl ve tasavvur üstünü idi. Bunların içinde Vali adlı bir maymun vardı ki doğumu ânında bir mavi dağ kadar büyüktü ve şimşeklerden çelenkler takmış bir bulut kadar güzeldi. Bu

Tanrı İndra'nın maymun kılığına giren varlığı idi. Onun kardeşi Sugriva, karlarla örtülmüş bir dağ tepesi gibi parlaktı ve bir daldan bir dala sıçrayan güneş İlâhı idi. Büyüklük ve parlaklık bakımından daha sonra gelen bir İlâh vardı ki maymun adı Hanuman'dı. Fakat asıl adı Pavana idi ve rüzgâr ile kasırgalar ilâhı idi.

Maymun kılığına girdiği zaman elmas kadar sertti, gök gürlemesi kuşu sayılan Garuda'dan daha tetikti, ve karar verişi şimşek sür'atinde ve berraklığında idi. Akıl ilâhı olan Jambuban ise yarı ayı, yarı maymun kılığında idi. Ve onun için maymunluk bakımından akıllı sayılamayacak derecede hoppa, ayılık bakımından ise akıllı sayılamayacak derecede tembeldi. Fakat bu durum ona hüviyetini saklamak için bir yerine iki maske vermişti. Onu, insana yakın hayvanların kılıklarını almış daha başka ilâhlar takip ediyordu ve bunların sayıları o derece büyümüştü ki orman ağaçlarının yaprakları bile o sayı yanında küçülüyorlardı.

Hepsi de inanılmayacak kuvvette ve olağanüstü kudrette idiler ve hepsi birer İlâh oldukları için diledikleri zaman bir fare kadar küçülüyor, diledikleri zaman birer dağ kadar irileşiyorlardı. Bir maymunun büyük veya küçük olmasını bir tarafa bırakın fakat hepsi de bir arslan kadar gururlu ve birer pars gibi atiktiler. Kayalarını söktükleri dağları, top gibi birbirlerine yuvarlamaları bunu gösteriyordu. Tırnakları ve dişleri, kılıçlardan keskindi. İnsanlar tuğlaları nasıl taşırlarsa bunlar da dağları öyle taşıyorlardı. Çocuklar bir kamışı nasıl kırarsa bunlar da iri gövdeli ağaçları avuçları arasında öyle eziyorlardı. Böylece Ravana: (Müthiş canavar) a karşı bir maymun ordusu hazırlatmıştı ve bu ordu çalışıyor, çabalıyor, kuvvetleniyor, nizamlanıyor ve zaferi kazanmak için ne lâzımsa hepsini yapıyordu.

Hindistanın kuzeyindeki Ayodhya'nın hükümdarı olan Kral Dasaratha'nın konağında üç kraliçe vardı ve bu üç kraliçe dört erkek doğurmuş bulunuyorlardı. Rama, bunların en büyüğü idi ve İlâh Vişnu'nun insan şekline girmiş olanı o idi. Onu doğuran, iyi kadın Kausalya idi. İkinci oğulun adı

Bharata idi ve kötü bir kadın olan Kaikevi'den doğmuştu. Üçüncü kadın ikiz doğurmuştu ve bu çocuklara Lakşmana ile Satrugna isimleri verilmişti. Anaları güzel Sumitra idi. Lakşmana doğuşundan başlıyarak Rama'ya, Satrugna da Bha rata'ya birer gölge gibi bağlanmışlardı. Dört kardeş burada doğmuşlar ve burada yetişmişlerdi.

Acaba Rama niçin Dasartha'nın konağında doğmuştu? Çünkü bu adam, devrin en ileri hükümdarıydı ve çok temiz kalpli bir adamdı. Devrinde yaşayanların hepsi de onun faziletini övmekte idiler. Tanrı, onun iyiliği yüzünden babasını hükümdarlığa seçmişti. Fakat bu eserin metninden anlaşılacağı gibi bu kral Dasaratha bir lânete uğramıştı ve onun için, mukadderata bir oyuncağı olan bu adam üç kadınla evlenmişti.

Rama, kardeşleriyle beraber büyüdü. Artık Tanrılıkla bir alâkası yoktu ve minimini bir fâni idi. O da beşerin ihtiraslarına ve özleyişlerine vâris olmuştu. Fakat bütün dileği o imkânsız görünen gün ve geceye kavuşmaktı. Gerçi fâni idi, fakat İlâh olduğu zaman duyduğu bütün ıstıraplara âşinâ idi!

Beş yaşına vardığı sırada Rama bir gün, gün batarken Kraliçe Kausalya'nın kucağında uyumuştu. Herkes,. saray damında hava almağa ve karanlığın bir sükût duvarı gibi ortalığı kapladığını görmeğe gitmişti. Derken yıldızlar gümüş kanatlarını açtılar, Çandra, yani ay doğdu ve çocuk anasından mehtabı istedi. «Anacığım, dedi, şu meyvayı, yukarıdaki mavi ağaçtan kopar da bana ver ki oynayayım». Bu fâni istek, gerçi hoştu, fakat Kraliçenin kafasına bir kanca gibi takılmıştı. Kadın gerçi bir kraliçe idi fakat beşerdi, cüceydi. Ve onun Çandra'ya erişip yeryüzüne getirmesine imkân mı vardı! Fakat kucağındaki çocuk ısrar ediyordu ve «mutlaka Çandra'yı isterim de isterim» diyor ve bir hakikî İlâh gibi hiddetleniyordu. Kraliçe, gerçi onun gösterdiği hiddetin haşmetine tutulmuştu fakat cennet bahçesinin beyaz hâzinesini onun huzuruna nasıl getirebileceğini kavrayamıyarak şaşırmıştı. Rama'yı teskine

imkân bulamadığı için Kralı çağırtmaktan başka çare yoktu. O da böyle yaptı. Fakat Kral da, kral olduğu halde oğlunun arzusunu yerine getirmekten âcizdi. Çocuk, hıçkıra hıçkıra

Çandra'yı istiyordu. Kral aczini itiraf ederek saray müneccimini çağırttı. Ve:

— Rica ederim, dedi, oğlum için gökyüzünden mehtabı alın...

Beyaz sakallı Vaşista, hem müneccim başı, hem müşavir, hem muallim, hem mukaddes bir adamdı. Elini cebine sokarak bir ayna çıkardı ve onu usulca Rama'ya verdi. Ona aynayı şöyle böyle çevirerek mehtap ile istediği gibi oynamayı öğretti. Rama sevincinden bağırdı ve aynanın ayı kendisi için hapis altına aldığını sandı. Artık gecenin ilâhı onun kabzasında idi. Rama o kadar sevinmişti ki aynayı ele aldıktan birkaç dakika sonra uyumuştu.

Bu eser de Ramanın Aynası'dır. Ve onun için adı Ramayana'dır.

Sh: 3-17

Kaynak: Ramayana, Valmiki, Tercüme Eden: Ömer Rıza Doğrul, Ahmet Halit Kitabevi, 1947, İstanbul

Ramayana: The Epic (2010)

Yönetmen: Chetan Desai

Senaryo: Chetan Desai, Riturraj Tripathii

Ülke: Hindistan

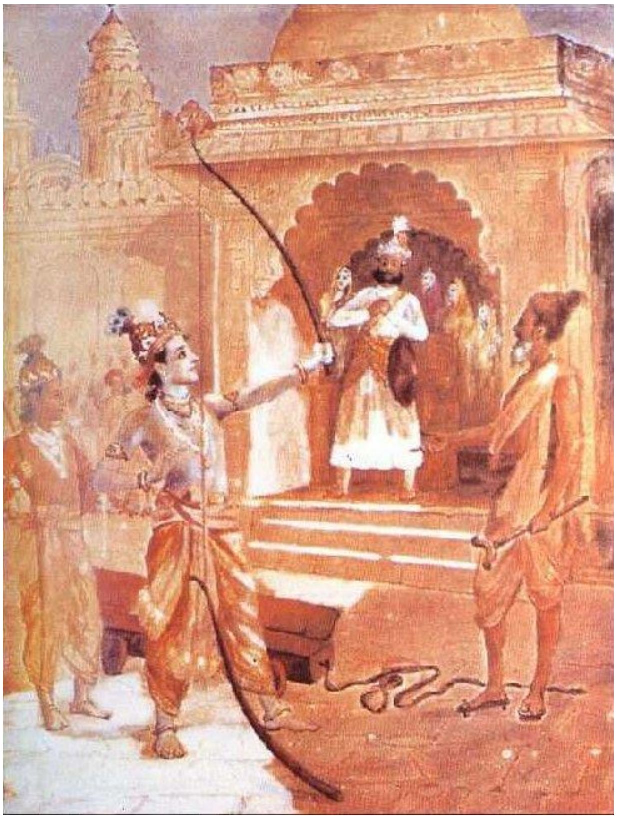
Tür: Animasyon

Vizyon Tarihi: 15 Ekim 2010 (Hindistan)

Dil: Hintçe

Müzik: Shaarang Dev

Oyuncular : Manoj Bajpayee, Juhi Chawla, Ashutosh Rana, Mukesh Rishi

http://tr.wikipedia.org/wiki/Ramayana

HRİSTİYANLIKYAHUDİLİK ÇATIŞMASININ ANLAMI NEDİR?

Son zamanlarda bir HıristiyanlıkYahudilik çatışması başladı. "Da Vinci'nin Şifresi" adlı kitapta Hz. İsa'nın evlendiği, çocuk sahibi olduğu, soyunun bu çocuktan devam ettiği, bu soyun son temsilcisinin de hayatta olduğu iddia ediliyor. Kitap dünya kitap listelerinde en çok satanlar listesinin başında yer alıyor. Bu iddialar Hıristiyanlığın temel inanç sistemine bir saldırı anlamı taşıyor olmalı ki, "Hz. İsa'nın Çilesi" adlı bir film yapıldı ve şu günlerde tüm dünya sinemalarında gösterilmeye başlandı. Filmde Hz. İsa'yı Yahudilerin öldürdüğü konusu işleniyor. Bu çekişmenin arkasında neler var?

M. KAYNAK: Evet son zamanlarda şunu görüyoruz, dünya üzerinde kitaplar yayınlanıyor ve bu kitaplar dünyadaki temel çatışmanın dini olduğunu ifade ediyor. Mesela "Da Vincinin Şifresi" adlı kitapta İsa'nın soyundan gelen insanların hala bir takım yönlendirmeler yaptığı iddia olunuyor. Ben 2000 sene sonra insanların soyundan gelenlerin, hala etkili olabileceğini bilmiyorum. Ona tıp adamları karar verirler. Ama şunu gözlüyoruz, bugünkü mücadeleler geçmişte Birinci Dünya Savaşı'na, İkinci Dünya Savaşı'na ya da soğuk savaşa yön veren temel çatışmalardan çok farklı değil. Ama metot değişik. Bugünkü din çatışmasını aslında bu mücadelenin temeli değil, sadece bir aracı olarak görmek lazım. O bakımdan yazılan bir sürü kitaplara bakılarak dünyada gerçekten dinsel bir çatışma olduğunu zannetmek hatadır. Ama bu kitaplar okunarak tarafların nasıl bir metot uyguladığı öğrenilebilir.

Soğuk savaş döneminde çatışma, sağ ile sol arasında idi veya NATO ile Varşova Paktı arasındaydı. Şu anda bakıyoruz ki, bütün bunlar hiç ortada yok. Sadece dünya üzerinde dinsel bir çatışma var gibi gözüküyor. Ama aslında o gün ne için çatışılıyorsa, dünya üzerinde hegemonya kurmak, iktisadi çıkarlar, siyasi çıkarlar var ise, bugünde aynı çıkarlar için çatışılıyor. Dini çatışmaları, meselenin özü olarak görmek yerine, araçları olarak görmek lazım.

Bu açıdan şunu görüyoruz, mesela "Da Vinci'nin Şifresi" kitabı, Hz. İsa'yı küçültücü bir tavır takınırken "İsa'nın Çilesi" filmi de Yahudileri itham eden bir tavır sergiliyor. Bu dinsel bir farklılıktan kaynaklanmıyor, siyasi ayrıştırmalardan kaynaklanıyor. Bu kitabı yazdırma gereği duymalarının sebebi, dünya üzerinde çatışan güçler, aslında bir kitap değil, çoktan beri **"Tapınak Şövalyeleri"** gibi, bir sürü yayınlar yapılıyor, savaş aracı olarak dini seçtiler. Dini seçtiklerine göre halkı bu savaşa inandırmak ve bunun arkasında toplamak gerekiyordu. O yüzden de böyle kitap furyası ortaya çıktı. Dikkat ederseniz sadece Hıristiyanlığın içinde değil, daha evvel Medeniyetler Çatışması'nda da temelde İslam olan bir düşünce ile Batıyı karşı karşıya getirmek gibi bir strateji izlendi. Bizim söylediğimiz, bunu önündeki bir perde olarak görün fakat onun arkasındaki siyasi hesaplar değişmez. Geçmişte ne için savaşılıyorsa onun için savaşılıyor. Ve meseleyi din savaşı olarak görmeyiniz.

Eğer dünya üzerinde savaşmaya, mücadele etmeye karar veren kimseler, dini bir alet olarak kullanmaya başlamışlarsa bunun dışında Türkiye de kalamaz. İster istemez din çatışmasının ya konusu ya tarafı olacaktır. Bunda dikkatli olmak ve özellikle bu oyuna düşmemesi lazımdır. Dini çatışmaları tahrik edecek özellikle, içerideki grupları birbirine düşürecek tavırlardan sakınmaları gerekir. Türkiye içerisinde din ile laiklik arasındaki çatışmalar, aslında onların projelerinin gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Bizim yaptığımız şey şudur, kim ne istiyor ve burada Türkiye'den beklenen nedir, Türkiye'yi yönelttikleri yer neresidir, buna rasyonel cevap vermektir.

İSLAM ÇATIŞMA ALANININ İÇİNDE Mİ OLACAK?

Bu çatışmanın içine İslam'ın da mutlaka çekileceğini mi söylüyorsunuz?

M. KAYNAK: Kesinlikle. Zaten başından beri Büyük Ortadoğu dediğimiz zaman burası bir İslam coğrafyası, eğer araç din ise, İslam üzerinde bir takım operasyonların yapılması kaçınılmaz olur. Bu dini ayrışmalara baktığınız zaman, biraz dinden soyutlayınız, tarafları bulursunuz, bunun içinde. **Mesela İsa çarmıha gerildiği zaman neden Katolikler bundan çok rahatsız oluyor, etkileniyorlar da, Amerika Birleşik Devletleri'n de Evangelistler neden bundan etkilenmiyor. Veya diğer dini gruplar bu kadar tepki göstermiyor, sadece Katolikler içinde bu etki ciddi biçimde büyük oluyor. Bunun sebebi aslında bir yerde siyasi kamplaşmanın da fotoğrafı gibidir.**

Katoliklik Avrupa ve G. Amerika'da yaygın... Amerika Birleşik Devletleri'nde Evangelistlerle Yahudiler bir cephede, Katolikler de karşı cephede yer alıyorlar. Bunun yansıması şu olur, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi amaçlarla yaptığı bu çıkış esas itibari ile İslam coğrafyasında yapılacak olmakla beraber, yeni bir unsur olarak Hıristiyanların arasında bir bölünme de olmuştur. Bu acaba Avrupa, Amerika bölünmesine tekabül ediyor mu sorusunu sormak lazım.

Bir de Katoliklerin özellikle Güney Amerika'daki etkilerini göze aldığımız zaman ve orada anti-Amerikan tavırlara da baktığımız zaman acaba Katoliklik, Amerikan karşıtlığı bir siyasi hareketin maskesi mi olacaktır, sorularına cevap vermemiz lazım.

E. GÜRSES: Buradan yola çıkarsak işin temelinde dinin sadece bir maske olduğu, siyasi projelerle süslenmiş olduğu, asıl temelinde ekonomik nedenler yattığını söyleyebiliriz. Haçlı seferlerinden bu yana baktığımız zaman aynı şeyleri görüyoruz. Günümüzde birbirlerine karşı cephe alan bu çevrelere baktığımız zaman şunu görüyoruz. Katolikliğin merkezi Vatikan soğuk savaşın son dönemlerinde, Polonya'daki Solidarnos hareketi konusunda çok etkileri olduğu, mali kaynakların kullanıldığı, Papa'ya suikastın bununla bağlantılı olduğu, gibi çok şeyler söylendi. Bunların bir kısmı doğru şeylerdir. Son dönemlerde Vatikan'ın, Orta ve Güney Amerika'da etkisini artırmaya başladığını görüyoruz. Orta, Latin Amerika'da böyle bir etkinlik yarışı var. Amerikalıların burada aslında kilisenin dini faaliyetlerine karıştığı yok. Ancak o dini faaliyetler üzerinden Amerika'nın o bölgedeki ticari ekonomik faaliyetleri de etkilenmeye başlıyor.

Katolik dünyasında ilginç bir gelenek vardır, bizim dindar Müslümanlar gibidirler. Katolikler de tüketim konusunda, kültür konusunda, gelenek konusunda Müslümanlara benzerler. Bazı Avrupa ülkelerinde Katolikler davranışları ile sanki isim değiştirmiş Müslümanlar gibi bir yaşam tarzı benimsemişlerdir. İşte bu yaşam tarzı uluslararası kapitalizmin işine gelmez. **Onlar için iyi din Protestanlıktır.** Yani para kazan ne kadar kazanırsan o kadar iyisin, Hıristiyanlık inancın da bunun bir kenarında dursun. Batı kapitalizmi iyi Hıristiyanlık derken, Protestanlığı anlar, Ortodoksluk ve Katoliklik işine gelmez. Bunu nereden öğreniyoruz, Türkiye'den devşirmek için götürüyorlar öğrencileri, bizden bazı öğrencileri de götürdüler İngiltere'de bir kampa. Güney Amerika'dan, Türkiye'den, Orta Asya'dan... her yerden öğrenciler getiriyorlar. Orada ders anlatan öğretmen şunu söylüyor, Müslümanlık, Katoliklik, Ortodoksluk hepsi aynıdır. Gerçek din İsa'nın dini Protestanlıktır. Onun için Müslümanlık, Katoliklik, Ortodoksluk kötüdür. Protestan olmak lazımdır. O toplantıdan bizim Türk

çocuklar da vardı. Orta ve Güney Amerika'dan gelen Katolik gençler bunlara demişler ki, burada Hıristiyan düşmanlığı yapılıyor.

Burada asıl amaç insanları Hıristiyan Ortodoks ya da Katolik yapmak değil. Protestan yapmaktır, çünkü Protestan felsefe kapitalizmin hizmetindedir. Onun için şimdi Vatikan'a karşı kampanyanın arkasında bu da düşünülmelidir. Yani Amerikan finans kapitali (mali sermaye) ve onlarla işbirliği içinde olanlar, kapitalin hareket alanını kontrol etmeye çalışıyorlar. O alanda, Amerikan finans kapitalizminin hesaplarına uygun tüketim toplumu yaratma önünde engel görüyorlar bunları. Büyük Ortadoğu Projesi de bu çerçevede düşünülmelidir. Ne diyorlar? demokrasi, serbest pazar... Ne içindir bu? Kapitalizmin önünde İslam engel, Katoliklik engel, Ortodoksluk engel. O zaman onları terbiye etmek lazım. Nasıl terbiye edeceksiniz, bu projelerle. Katolikliğe vuruş yapılıyor.

Bunun arkasında ekonomik neden var. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kuzey Batı Avrupa kökenli büyük sermaye, finans kapital, biraz dışlanmış gibi görüyor kendini. Önemli ölçüde ABD'deki çok uluslu şirketler, mali piyasalar v.s. Yahudi finans kapitalin eline geçti. Bu dışlanmışlığa karşı bir kampanya mıdır, diye de düşünmemek elde değil. Böyle bir ekonomik savaş var gibi görülüyor. **Bunun için, bugün İsa'yı kullanırlar, yarın başka bir şey yaparlar, ondan sonra İslam'a karşı derler ki, Hz. Ali'yi, Hz. Osman'ı, bunları da Müslümanlar öldürdü.** Buraya da gidebilir iş. Din tarihten beri kullanılmıştır. Şimdi de sıkıntılı buhranlı günlerde insanlar daha fazla dine yapışıyor. Çünkü elinde başka tutunacak şeyi yok. O zaman dini kullanmak gerekir. Hz. Isa'yı öldürdünüz diyerek Yahudilere yükleniyorlar. Burada rol alan Romalı askeri yetkililerin hiç mi suçu yok? Hz. İsa öleli yaklaşık 2 bin yıl olmuş, şimdiye kadar neredeydiler. Batıda Hıristiyan-Yahudi ortak uygarlığının yüceliği anlatıldı okullarda şimdiye kadar.

M. KAYNAK: Yahudi ve Protestan diyoruz. Amerika Birleşik Devletleri'nde bunun adını değiştir kapitalist koy. Diğerlerini de fakir, fukara halk yap, bundan evvelki sosyalizm, kapitalizm çatışmasının aynısı ortaya çıkar. Bugün Yahudilerin iki kimliği var. Biri zenginliği diğeri dini. Acaba onu bir zengin olarak kapitali kullandığı için mi karşıya alıyorlar, yoksa Yahudi olduğu için mi karşıya alıyorlar, sorusunu sormak lazım. Bize göre temeldeki çatışma aynı devam ediyor. Ve bugün dikkat ederseniz, Güney Amerika'da Katolik dediğimiz zaman, bu aynı zamanda halkı temsil eder, ezilen insanı temsil eder. İslam dünyası şu anda fakirlerin sözcüsü gibi bir ideoloji haline geldi. Böyle büyük çatışma dünya üzerinde bir sınıf çatışması olarak da algılanabilir.. Papa, gelir adaletsizliğine karşı tavır aldı.

Bu tavrı dine bağladı. Bu uluslararası finans kapitali en ürküten şeydir. Çünkü arkasına dini alırsa tehlikelidir, çünkü ideolojik hareketlerin bir tehlike olmadığı gördük, onu yıktılar. Ama dini arkasına alırsa, o zaman nasıl duracaklar, Papalığın karşısında.

Sonuç olarak bir ekonomik mücadele, dinsel bir mücadele haline dönüştü. Dinsel mücadele haline dönüşünce, Amerika Birleşik Devletleri şunu düşünüyor olmalı, nasıl geçmişte İslam'da komünizme karşı dinsizlik ileri sürüldü, onun iddiaları bu şekilde çürütüldü. Bu sefer de din adına diyorlar ki, sizin dininize husumet var. Çatışmayı din esasına göre tertipliyorlar. Bunun sonucu olarak da dünya üzerinde bu bölgede, mesela Amerika Birleşik Devletleri Büyük Ortadoğu Projesi'ni uygularken, buradaki dinsel ve etnik çatışmaları mutlaka tahrik edecektir, bunu göreceğiz. Ve çatışma mutlaka görünüm itibariyle dinsel planda olacaktır.

Bu Medeniyetler Çatışması tezini farklı bir yere götürür mü?

M. KAYNAK: Geçmişte medeniyetler çatışması, aslında şu temel üzerine kuruluydu; batıyı ekonomik bir bütün olarak almak ve Doğuya karşı bunları seferber etmek amacına yönelikti. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nin bugünkü politikası Batıyı bir bütün olarak almıyor. Avrupa'yı kendi dışında tutmak amacında, onu kontrol etmek amacında, onu mahkûm etmek amacında. O bakımdan farklıdır. Yani bir bütün Batı âlemiyle, Doğuyu, İslam dünyasını, Rusya, Çin, Japon'u karşısına almak ve böyle ikiye bölmek vardı. Şimdi Amerika Birleşik Devletleri bunu farklı bir çizgi üzerinde yapıyor, Yahudi-Protestan veya büyük kapitalistler Büyük Ortadoğu'yu da kontrolleri altına alarak, ekonomik bir egemenlik kurmak istiyorlar. O açıdan medeniyetler çatışmasından farklı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Evangelist ittifakı dediğimiz güçler Büyük Ortadoğu dediğimiz alanı kontrol etmek istiyor. Bu bir kapitalizmdir. Uluslararası büyük sermaye, bu pazarları da, iki amaçla ele geçirmek istiyor. Bugüne kadar Amerika Birleşik Devletleri ticaretini büyük ölçüde Avrupa, Ortadoğu ve Japonya'yla yapıyordu. Ve buradan bir rant elde ediyordu. Onlar ihracat yapıyordu, bunun karşılığında da sadece kâğıt alıyorlardı. Şimdi buralardaki uyanış ve Amerika Birleşik Devletleri dışında pazarlar aramaları, Amerika Birleşik Devletlerini telaşa düşürdü.

Avrupa'nın, Amerika Birleşik Devletleri ile ticaretinden vazgeçmesi için yeni pazarlara ihtiyacı vardır. Bu Pazar da Büyük Ortadoğu projesi dediğimiz alanı kapsar. Biz buna daha evvel Avrasya diyorduk. Ö halde Avrupa'nın yeni pazarlar bulmasının önünü kesmek için Amerika Birleşik Devletleri burada egemenlik kurmak istiyor. Ve bunun sonucunda da, eski düzen devam eder; Avrupa, Ortadoğu ve Japonya bizimle ticaret yapmaya mecbur kalır, yeni ticaret yollarını ve alanlarını biz kontrol etmiş durumda oluruz diyor. İkincisi de şu, buraları kontrol ettiğimiz zaman buradaki değerleri de biz kendi hesabımıza kullanabiliriz diyor. Yani dünya üzerinde ekonomik çatışma var ama bu çatışmanın görünüm araçları din olarak kullanılıyor.

E. GÜRSES: Yeni NATO genel sekreteri seçilerek Ocak ayında görevi devralan Hollanda'lı Jacop Gijsbert (Jaap) de Hoop Scheffer Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush'la birlikte yaptıkları basın toplantısında şunu söylüyordu; **"NATO, Afganistan'daki olaylara tarafsız kalamaz".** NATO bundan sonra hattı müdafaayı bırakıp sathı müdafaaya geçmek zorundadır. Hattı müdafaası neydi? Batı Avrupa. Orası pazarıydı. O pazar bir süre sonra yeterli olmadığı için Sovyetler Birliği'nin kontrol altında tuttuğu alanlara uzanma hesabı içine girdi. En önemli pazar neresiydi?

Eğitim, sanayi düzeyi yüksek Doğu Avrupa'ydı. Çünkü onların potansiyel tüketim düzeyi yüksekti. Tüketimi yüksek Amerikan mallarını talep edebilecek uygun ülkelerdi. Hem bu pazarları açıyor hem de uygun kuralları dayatarak bu pazarları geliştiriyor. Bunun için, demokrasi ancak serbest pazarla olur anlayışı etkili kılınmaya çalışılıyor. Yani bir yerde demokrasi olabilmesi için serbest pazarın olması gerekir, serbest pazar yoksa demokrasi yoktur demeye getiriyorlar.

Neden bunu söylüyorlar, serbest pazar olacak ki, oraya girme imkanı olsun. Ama bu pazara girebilmesi için, buranın da belirli bir tüketim düzeyinin olması lazım. Şimdi bakıyor İslam coğrafyasına; hemen paraya dönüşebilecek kaynakların burada olduğunu görüyorlar. Bu nedenle coğrafya önemli hegemonya yarışında.

Avrupa'ya bakıyor sadece kuzeyde petrol var. Merkezi Avrupa enerji ihtiyacını başka yerden sağlaması lazım. Bakıyor Japonya'ya yine Amerika Birleşik Devletleri'ne bir alternatif güç olabilecek bir merkez burası da, yaklaşık 120 milyon nüfuslu bir yer, bir ada. Fakat burası da enerjide dışarıya bağlı. Bunların enerji ihtiyaçlarını karşılayacakları yerleri eğer Amerika Birleşik Devletleri kontrol edemezse, 1992 tarihli Pentagon raporunda da bir risk olarak gösterildiği gibi, başka güçlerin yani Amerika Birleşik Devletlerine alternatif olabilecek güçlerin bu bölgelere girerek buralardan pay almaları sonucu Amerika'nın kontrolünden çıkma riski gündeme gelebilir. Amerika Birleşik Devletlerinin kontrolünden çıkarlarsa, Avrupa ya da Avrupa'nın öncü devletleri kendi ayaklan üzerinde durmaya ve dünya politikasında bağımsız bir aktör gibi hareket etmeye başlar. Enerjisini önemli oranda Ortadoğu'dan ya da Kuzey Afrika'dan karşılayan ve ordusunu kurmuş bir Avrupa, Amerika Birleşik Devletlerinin kontrolünden çıkarsa Amerika'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı, bütün planlar boşa gider. Neydi bu planlar? Avrupa'yı ayaklan üzerinde tutarsam Pazar garantim olacağı için benim zenginliğimi sürdürmeme katkısı olur. Doğu Avrupa'yı Almanya'nın, Kuzey Afrika'yı Fransa'nın kontrol ettiği bir Avrupa'nın ABD'yi bölgeden dışlayacağı ve Dr. Kissinger'ın belirttiği gibi ABD Avrasya'nın kenarında bir ada haline gelebilir. Amerika Birleşik Devletleri, pazarlarını nasıl kontrol edecek?

Doğu Avrupa'yı ben kontrol edeceğim diyor, Kuzey Afrika'yı da ben kontrol edeceğim diyor. Ortadoğu'yu da, petrolünü de ben kontrol edeceğim... Bu projenin başarılı olması zorunludur tek başına hegemonyasını sürdürmek istiyorsa.

Şimdi Amerika'nın bütün operasyonları bunun üzerine kurulmuş. Doğu Avrupa'yı kontrol etmek için, NATO'yu Doğu Avrupa'ya yönlendiriyor. Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Romanya, Bulgaristan'a doğru bir hat çiziyor. Almanya'nın doğuya genişlemesini, bu pazarları kontrol etmesini, Rusya ile yakınlaşmasını engellemeye çalışıyor. Zaten kendileri diyor ki, bu pazarları Almanya'ya bırakmak için almadık. Sovyetleri biz çökerttik, bu pazarlar bizim. Fransa'yla kavga etmiyorlardı. Fransa'ya Kuzey Afrika'yı bıraktılar izlenimi vardı. Ama şimdi görüyoruz ki, Kuzey Afrika'yı da bırakmadılar Fransa'ya. Kuzey Afrika Büyük Ortadoğu Projesi'nin içinde. Fransa'ya da Almanya'ya yapılan muamele yapılmaya çalışılıyor. Soğuk Savaş döneminin Sovyetler Birliği'ne karşı uyguladığı tahdit politikası şimdi rakip liberal ülkelere karşı uygulanmaya çalışılıyor. Demek ki mücadele pazarın kontrol edilip edilememesiyle ilgiliymiş, yoksa komünizmle değil. Sovyetler Birliği'ni şeytanın imparatorluğu diye tanımlayanlar komünist Çin'le yakın ilişkilerini sürdürüyorlardı.

Geniş Orta Doğu konusunu dile getirmeye 1990'lı yıllarda başladılar. 1995'te zaten Rand Corporation'da 'Greater Middle East' diye bir bölüm kurdular. Geniş Ortadoğu diye. Bunun tanımını yaparken, Afganistan'dan başladılar ta Kuzey Afrika'yı da içine alan bir hat çizdiler. Kafkasya'nın da bir kısmını aldılar. Yani kuzeye pek çıkmıyorlar, Rusya ile böyle bir kavga içine girmek istemiyorlar. Balkanları da bu işin içine katanlar vardı. Fakat en son Balkan felaketinden sonra Avrupa ile geçici bir anlaşmaya vardılar. Herhalde şu anda Amerika Birleşik Devletleri, Balkanların sadece Romanya, Bulgaristan hattını kontrol etmeye çalışıyor. Çünkü Avrupa'nın Karadeniz'e inmesini böyle engellerim diye düşünüyor.

Tabi Büyük Orta Doğu Projesi'nin merkezinde Türkiye var. 28-29 Haziran'da NATO toplantısı yapılacak İstanbul'da. Mart 1999'da Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan üyeliğe kabul edilmişlerdi. 29 mart 2004'te NATO yedi yeni ülkeyi üyeliğe aldı (Bulgaristan, Romanya, Estonya, Latvia, Litvanya, Slovakya, Slovenya). Toplam 26 üye oldu. NATO toplantısında

önemli ölçüde NATO'nun Geniş Orta Doğu'da üstlenebileceği rol konuşulacak. Elimizde Dick Cheney'nin bir konuşması var. 24 Ocak 2004 tarihinde İsviçre'de, Dünya Ekonomi Forumu'nda yaptığı konuşmasında proje konusunda ipuçları veriyor. Diyor ki, özgürlük ve demokrasinin Büyük Ortadoğu'da yaygınlaştırılması hepimizin çıkarınadır. Bunu Arap ülkeleri de istiyor diyor. Hesap, güvenli bir pazarın kontrol altında genişletilmesi.

Mübarek diyor ki, tabi ki istiyoruz, ama bunu dışarıdan bir proje olarak istemiyoruz. Suudi Arabistan prensi ile demeç veriyorlar, böyle bir proje bölgede kavgayı daha da arttırır diyorlar. Irak türü bir müdahaleye yol açabilir. Buraya özgürlük ve demokrasi getireceksiniz, nasıl getireceksiniz? Örnek olarak Irak ve Afganistan var diyorlar. Bu örneklerle girerseniz bölgeyi daha büyük felaketler bekliyor demektir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu gidişe muhalif güçler de var. Ama Amerika Birleşik Devletleri'nde bu işi organize edenler, bu işi güç kullanarak yapalım dediler. Ama şimdi Irak'tan bir türlü kurtulamıyorlar. Irak'a felaket getirdiler. Ve Irak'ı daha büyük felaketler bekliyor.

Bu geniş Ortadoğu Projesi, eski projedir. Bizim basın organlarında bir süredir kıyametler kopuyor yeni proje diye. Bu projenin sırası gelmiştir. Vakti gelmiştir. Şimdi Libya'yla anlaşmaya varıldı çünkü dışlanan Libya kaçınılmaz olarak Almanya-Fransa hattına yanaşacaktı. Buradaki enerji kaynakları kontrolden çıkabilecekti. Nijerya'da, Fransa ve İngiltere İbolar ve Hausalar arasındaki kabile anlaşmazlığını karşılıklı olarak uzun süre kullandılar. Amerika oraya müdahil oldu. Diyor ki, artık Kuzey Afrika ve Kuzey Afrika'nın Atlantik'e bakan yüzü de demokrasiden nasibini almalıdır. Bunu dedikleri zaman aklımıza ne geliyor? Buradaki enerji kaynaklarının kontrolünü de bırakmayacağı görülüyor.

Vatikan'la kavgası da pazarın kontrol dışına çıkmasına yol açabilecek bir dini anlayışın yayılma riskinden dolayıdır. Vatikan ortaya eşitlik diye laflar çıkarınca, pazarın kapanması da geliyor gündeme. Refahın halka eşit dağıtılması gündeme geldi mi, sömüren için sorunlar başlar. O zaman, bunu söyleyenler düşman ilan edilir. Önemli değil Hıristiyan olması.

Öyle olsaydı emperyalizm Latin Amerika'yı mahvetmezdi. Dine bakmaz. Pazarı kim kapatıyor ona bakar. Onun için burada Geniş Ortadoğu Projesi'nin kalemşörleri talimatla yazıyorlar. **Irak için ne dediler?**

Demokratik emperyalizm iyidir dediler. Aynı şeyi bu bölgeye uygulamaya çalışacaklar. Fakat Amerika'nın içinde buna tepki var; biz Irak'ta başımıza bela aldık, oradan çıkmaya uğraşıyoruz, yeni belalar yaratmayalım diyorlar. Amerika'nın içinde kavga yoğunlaşmıştır. Bush yeniden kazanırsa ABD'nin çıkmazları artabilir. Bunu engellemek için yeni bir sahife açıyoruz diyerek ilişkileri düzene sokmaya çalışanlar Bush'un tasfiyesi için birleşeceklerdir.

M. KAYNAK: Amerika demek ki, burada liberalleşme, demokrasi istediği zaman iki şey amaçlıyor. Bunlardan bir tanesi demokrasinin temeli, liberal ekonomidir diyor. İkincisi de, bu kanalla oradaki yönetimlere istediği biçimi vereceğini düşünüyor. Ama meselenin bir başka yeri de var; Amerika burayı kontrol etmese de yine kazanmış olacak. Diyelim ki, Büyük Ortadoğu dediğimiz yeri, bir yangın yerine çevirdi ve burada ciddi bir istikrarsızlık oldu. Ve düzelmiyor. Bu Amerika'nın zaferidir. Çünkü, bu taktirde bu Büyük Ortadoğu'yu Avrupa da kullanamaz. Yani Avrupa için yeni pazarlar ihtimali de ortadan kalkar. **Mesela Irak'ta bugünkü müdahale olmasaydı ne olurdu?**

Amerika'nın bu müdahaleden kazanacağı hiçbir şey yok. Ama Irak pazarını Avrupa'ya kapattı. Çünkü, Irak bir pazar olmaktan çıktı. Yani diyor ki, ya benim pazarım, ya hiç kimsenin pazarı değil. Bu şuna benzer; çorbanın tamamını içmek için, içine tükürmeye benzer. Başkası da içemez, içerse kendi içer.

Sh:43-61

Kaynak: Büyük Ortadoğu Projesi, Mahir KAYNAK, Röportaj: Faruk BİLGİN, İlk Yayınları, 7. Baskı: Ağustos 2004

“THE RAINS CAME ” YAĞMURLAR GELİNCE (Hind Rüyası)-LOUIS BROMFIELD

Tercüme eden: ÖMER RIZA DOĞRUL

Bu eser bir inkılâbın hikâyesidir. Ve bir inkılâbın hikâyesi olduğu için dilimize çevrilmeğe değer büyük bir eserdir.

Eserin anlattığı inkılâbın sahnesi bir Şark memleketidir ve bugünkü Hindistan’ın bir parçasıdır.

Hindistan, bizim yabancımız olmayan bir memlekettir.

Ora halkının büyük bir kütlesini, Müslüman – Türkler teşkil eder. Moğol – Türk padişahları bu memlekette asırlarca hükümran oldular ve ölmez eserler bıraktılar. Hindistan tarihinin övünerek andığı **Babürler, Ekberler, Hümayunlar** bizim öz Türk Timur’un torunlarıydı. Bugünkü Hindistan’ın en güzide mefahiri arasında bunların eserleri en değerli ve en muhteşem mevkii tutuyor.

Eserin bahis mevzuu ettiği saha, bu yüzden bizim yabancımız değildir.

Eserin mevzuu ise, bize büsbütün yakındır. Çünkü bir Şark milletini yenilemek ve asrın ileri zihniyeti ile cihazlamaktır.

Şark milletleri birbirlerine benzemezler ve her birinin yükselme ve alçalma sebepleri apayrıdır. Fakat Şark milletlerinin gerilemesinde müessir olan müşterek sebepler bulmak da mümkündür. Birtakım yüksek mefhumların **tereddi**si,(Gerilemek. Soysuzlaşmak. Aşağı düşmek. * Şal ve örtü örtünmek) bu sebeplerin biridir. Bu mefhumlara misal olan tevekkülü ele alalım. Tevekkül, beşer takatinin erişebileceği her gayreti sarf ettikten sonra Allaha güvenmek mânasını ifade ettiği halde, bu mâna tereddi ettikten sonra kayıtsız şartsız, mukavemetsiz teslimiyet ve inkıyad (Boyun eğme. Muti olma. Teslim olma. İtaat etme. İmtisal) şeklini alarak zillet ve meskenetin (Miskinlik. Tembellik. Uyuşukluk. Bitkinlik. Beceriksizlik. Fakirlik. Yoksulluk) müradifi (eş ve aynı olan) olmuştur. Şarkın gerileme devrinde her şey, ayni tereddiye uğradı ve bunun neticesi olarak Şark âlemi, gün doğuşu gibi her yüksek ilhamın, her dürüst hidayetin, her yaşatıcı ve ilerletici hamlenin, her faziletli medeniyetin baş kaynağı olduğu halde bir sürü tesirler altında, herşeyi ters anlayan, kendi öz faziletlerini soysuzlaştıran, hakikat mahşeri sayılacak âlemşümul aydınlıkları karanlığa çeviren, velhasıl cehaletin tesiri altında kendi doğurduğu her hak ve hakikate hurafe ve esatir rengi veren, hak ve hakikate bağlanacağına hurafe ve esatire tapınan bambaşka bir âlem oldu.

Ve bu âlem hakikaten müthiş bir gerilik devri yaşadı ve yaşıyor.

* * *

Fakat bu gerilik devrini bir yeni doğuş takip edemez mi?

Ve Şark âlemi bir bâsübadelmevte, (ölümden sonra yeni bir kalkınmaya) kavuşamaz mı?

Tercüme ettiğim bu kitap bu suale müsbet cevap veriyor, evet, diyor ve bütün bu eser bu müsbet cevabın hikâyesidir.

Hikâye cidden önemlidir.

Hindistan'ın bir köşesinde, tevekküle, mukadderata körü körüne teslimiyete, hurafelere tapmağa alışık bir cemiyeti, bütün bu telâkkilerin yarattığı sefalet ve meskenetten kurtarmağa çalışan bir önder, uzun bir gayretin neticesi olarak devrin fen medeniyeti ile mücehhez temiz, müreffeh ve istikbaline güvenen bir cemiyet vücuda getirmeğe muvaffak oluyor.

Fakat bu mübarek önder, eserini tamamlayacağı sırada, birçok değerli arkadaşlarla birlikte mevcudiyetini, yeni hayata kavuşmasına hasrettiği ülke, büyük bir tabiî felâkete uğruyor, ve onun arkadaşlarıyla birlikte bir ömür pahasına vücuda getirdiği bütün tesisat ve teşkilât yıkılıyor. Zelzele ve tuğyanların savletine mukavemet edemeyen beşeri eserler, birer birer devriliyor, ve bir neslin bütün âbidevî verimleri bir anda hâk ile yeksan oluyor.

Halk tekrar, tereddi ,(Gerilemek. Soysuzlaşmak. Aşağı düşmek.) eden eskiye mi dönecekti?

Yoksa bir nesillik ömrü olan yeniye mi sarılacaktı?

İnkılâbın geçirdiği en büyük imtihan buydu! İnkılâbın halk ruhunda kök salıp salmadığını bir imtihan gösterecekti.

Fakat halk, tereddi eden eskiye dönmedi. Yeniden kollarını sıvayarak yeniyi diriltmeğe uğraştı ve muvaffak oldu.

Eserin asıl tezi budur. Ben de bu teze sadık kalmak için, bu tezi belirtmek için elimden geleni yaptım, belki de muharririn heyecanına heyecan kattım. Çünkü bu eser içinde bizi en çok ilgilendirmesi icabeden, bu eser içinde bize derinden hitabeden, bizi derinden heyecanladırabilecek olan safha, bu safha idi.

Ben de bilhassa bu safha ile alâkalandım ve bu safhayı belirtmek için nâçiz kuvvetimi de muharririn kuvvetine ekledim.

Fakat muharrir bu eserinde yalnız eski ve yeni Şark ile alâkadar olmamış, bütün eski dünya ve yeni dünyayı incelemiş, ve eserine bütün dünyayı kavrayan, bütün dünyanın hal ve istikbalini kucaklayan bir çeşni vermiştir.

Bu da eser için ayrı bir değerdir. Fakat bu âciz muharrir, yani mütercim, eserin bütün dünyayı ilgilendiren safhalarından fazla, bir parçası olduğu doğu âlemini kalkındıran, ona yeni doğuş vâdetmekle kalmıyarak bu yeni doğuşu gerçekleştiren safhasını benimsemiştir. Çünkü bu âciz muharrir, bütün dünyanın istikbalini, doğu âleminin yeni doğuşunda görenler ve bu yeni doğuşun bütün insanlık âlemi için yeni bir nimet ve rahmet kaynağı olacağına inananlardandır.

Ömer Rıza DOĞRUL (1955)

Bu eserin birinci basımı çıktıktan sonra, Hindistan'ın büyük emeli tahakkuk etmiş ve bu diyar istiklâline kavuşmuştur.

İTHAF

Bütün Hintli dostlarıma: Prenslere, muallimlere, siyasîlere, avcılara, kayıkçılara, yolları süpüren işçilere, bilhassa H. G. ye... Çünkü o olmasaydı, Hindistan'ın hârikalarını ve güzelliğini tanımayacak, Hind Rüyası'nı anlamayacaktım.

***

İki adam bir barda oturmuşlardı. 'Biri ötekine sordu:

— Amerikalıları sever misin?

Diğeri hararetle cevap verdi :

— Hayır.

Birincisi tekrar sordu :

— Fransızları sever misin ?

İkincisi aynı hararetle cevap verdi :

— Hayır.

— O halde İngilizleri mi ?

— Hayır.

— Rusları mı ?

— Hayır.

— Almanları mı ?

— Hayır.

Birinci adam durakladı ve kadehini kaldırarak sordu

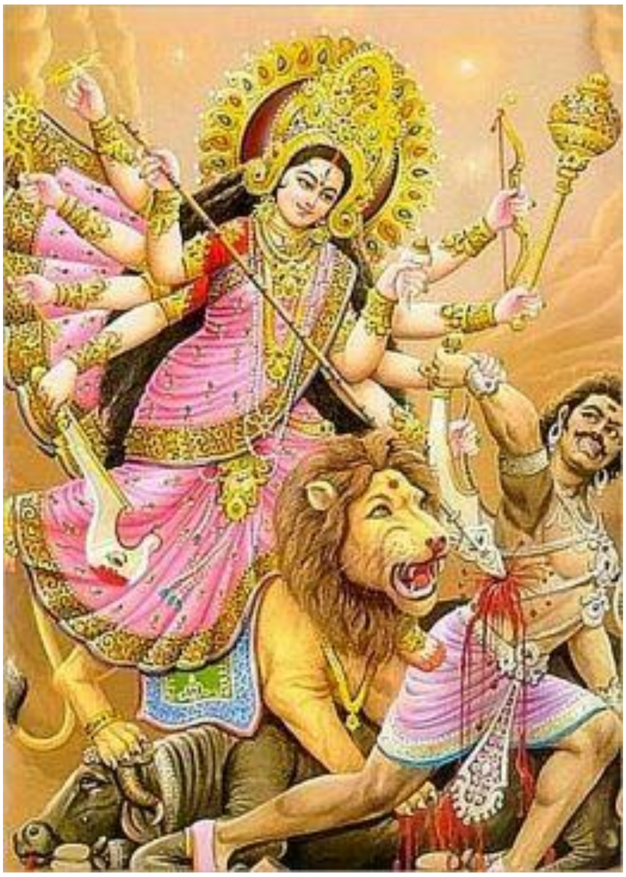
— O halde kimleri seviyorsun ?

Diğeri tereddüt etmeden cevap verdi :

— **Dostlarımı severim.**

Müellif bu fıkrayı dostu Erich Maria Remarque'a borçludur.

Bu eserin İngilizce adı : "THE RAINS CAME " dir. Sineması da "HİND RÜYASI" diye çevrilmiştir.

http://www.barnesandnoble.com/sample/read/2940014014632

****

HİNT RÜYASI / The Rains of Ranchipur (1955)

Dram | Macera | Romantik | 104 dakika
Dil: İngilizce
Yapım: 1955 | ABD
Yönetmen: Jean Negulesco
Senaryo: Louis Bromfield
Başroller: Lana Turner, Richard Burton , Fred MacMurray

KADRO

Lana Turner (Lady Edwina Esketh)
Richard Burton (Dr. Major Rama Safti)
Fred MacMurray (Thomas "Tom" Ransome)
Joan Caulfield (Fern Simon)
Michael Rennie (Lord Albert Esketh)
Eugenie Leontovich (Maharani)
Gladys Hurlbut (Mrs. Simon)
Madge Kennedy (Mrs. Smiley)
Carlo Rizzo (Mr. Adoani)
Beatrice Kraft (Oriental Dancer)

MEŞHUR ADAMLARIN MEÇHUL TARAFLARI- DALE CARNEGİE

Trc: ÖMER RIZA DOĞRUL

Nizam Hayderabad

Rockefeller ve Morgan'ı satın alabilir ve satabilir; fakat somyasız yatakta yatar. Dünyanın en zengin adamı yemeğini eliyle yer. Çatal, bıçak veya kaşık kullanmaz, hattâ sulu yemekleri dahi eliyle yemeği tercih eder.

Bu adam, ne çok titiz bir kimse olan Morgan, ne de çok mutedil bir adam olan mıster Rockefeller, ne de otomobillerile mütemadiyen vızıldıyan mister Ford'tur.

Hayır, dünyanın en zengin adamı ömründe piyasa işler ile meşgul olmamıştır. Ömründe Amerika'nın Wall Street'ini (Ticaret ve borsa merkezi) görmemiş ve Amerikalıların çoğu da onu tanımazlar.

Adı: Nizam Osman Ali Han Behadır Fetih Genç Asaf Cah. Fakat kısaca Haydarabat Nizamı diye maruftur ve asırlarca önce Hayber Geçidini aşarak Hindistanı zapteden Türk — Moğol imparatorlarına mensuptur. Ve Hindistan'ın en zengin ülkelerinden birinin mutlak hükümdarıdır.

Servetiyle ne yapar?

Evvelâ muhteşem bir sarayı vardır ve sarayın hizmetleriyle meşgul olan yüzlerce erkek ve kadın göze çarpar. Fakat Haydarabat Nizamının bir tek karısı vardır. Ve onun başka bir kadına iltifat ettiği görülmemiştir. Onun zevcesi, perdeleri çekilmiş bir otomobil ile dolaşır ve bir kimse de yüzünü görmez. Sarayında birçok kadınlar bulunmasının sebebi, bu hareme babasından tevarüs etmiş olmasıdır. Babası ise yirmi üç sene evvel vefat etmişti. Bu harem kızları, yirmi üç sene evvel birer Jean Harlow olabilirlerdi. Fakat artık bunlardan birinin de Atlantiği geçip bir güzellik müsabakasına girmesine imkân kalmamıştır. Çünkü seneler hepsini de tahrip etti. Nizam Hazretleri bunların hepsiyle mukayyettir ve harem ağalarının harem dairesine girmelerine müsaade etmez ve şüphe yok ki isabet eder.

Dünyanın en zengin adamı her sabah şafakla uyanır. Fakat yatağından sıçrayıp, çıngıraklı saatini susturmaz. Onu uykusundan uyandırmağa memur olan bir musiki heyeti vardır. Ve bunlar musiki çaldıkları sırada Nizam da uykudan uyanır ve ilk iş olarak abdest alır, sonra seccadesini yayar ve namazını kılar, dualarını eder, kalbinin bütün iştiyaklarını dualarına sığdırır ve güneş Haydarabat ufuklarında yükselirken seccadesinin başından kalkar.

Vazifeleri kendi giyimiyle meşgul olmak olan dört adamı vardır ve bunlardan herbiri Nizam Hazretlerinin elbiselerinden bir kısmı ile meşgul olur. Meselâ içlerinden biri yalnız pantolon mütehassısıdır. Bu adam, Nizamın meselâ gömleği ile meşgul olmağa davet edilirse kendine hakaret edildiğine zahip olur. Ve bu adam Nizam Hazretlerinin pantolonunu giydirdikten sonra ertesi sabaha kadar istirahat etmek hakkını haizdir.

Nizam, mutlak bir hükümdardır ve on beş milyon tebea üzerinde her hükmü yürüyen bir adamdır. Avamın birçoğu onu gördükleri zaman derhal secde ederler ve onun geçmesini beklerler.

Her sabah muattar sularla yıkanan Nizam, dişlerini yıkamak için macun kullanmaz, misvak kullanır ve kahvaltısını ancak uyandıktan dört saat sonra tenavül eder. Onun kahvaltısı bir nevi kuşluk yemeğidir. Nizam kajı ve veya çay içmez, bütün içkisi süt ve sudur.

Kahvaltısını altın tabak ve çanaklar içinde tenavül eden Nizam, yığın yığın yemek çeşitleriyle karşılaşır. Ona muhtelif çorbalar, kaynatılmış, yarım kaynatılmış, tereyağlına kırılmış yumurtalar takdim edilir, en nadir kuşlar onun için tutulur ve etleri ona sunulur.

Âdeti, beyaz ipekten yapılma, altın sırma ile işlenmiş bir ceket giymektir. Boynunun etrafına inci ve elmas dizileri geçirir. Maamafih onun herkes ortasında siyah ve lekeli bir elbise ile görüldüğü de olur.

Vazifesi Nizamı traş etmekten ibaret olan berberi de bulunmakla beraber nice nice defalar saçını taramadan ve sakalını traş etmeden herkesin ortasına karıştığı görülür.

Haydarabat Nizamının Öyle birtakım sandalyeleri, divanları, arabaları, hattâ topları vardır ki halis altından dökülmüştür ve zümrütlerle, yakutlarla işlenmiştir. Bu altından toplarla gülle atmağa imkân bulunmadığı gayet tabiîdir. Çünkü çok yumuşaktırlar, fakat bunlar ziyaretçiler üzerinde kuvvetli bir tesir bırakmaktadır.

Nizamın bütün bu serveti nereden mi topladığım merak ediyorsunuz? Anlatayım. Bir kere bunun büyük bir kısmı, dünyanın en meşhur mücevherlerini çıkaran Goikonda madenlerinden çıkmıştır. İngiliz prenseslerinden Mary'nin kullanmakta olduğu **"Kûhi Nur,,** gibi büyük ve parlak elmas burada bulunmuştu. Bir sürü kanlı hâdiselere sebep olduğu söylenen Hope elması büyüklüyle şöhret bulan ve Büyük Katerina'nın hâkimiyet asasını tezyin eden Orloff elması da buradan çıkmıştı.

Nizam bu inanılmaz servete sahip olmakla beraber, yarım da düşünür ve tutumlu davranır bir adamdır. Meselâ büyük ziyafetler vermekle beraber misafirlerin de nakdî kıymeti haiz hediyeler getirmeleri de beklenir. Ara sıra beş yüz misafiri ağırlayan Nizamın adam basma on dolarlık hediye alırsa neticenin, ne tutacağını hesaplayabilirsiniz.

Nizam, alışveriş için çarşıya muntazaman çıkar, yiyeceği şeyleri tadar. Ve her ne zaman bir şeyi beğenirse, mahallî âdet, onun kendisine bedava hediye edilmesini icap ettirir. Onun için Nizam çarşıdan geri döndüğü zaman yığın yığın hizmetçiler, bir para bile sarfına lüzum bırakmayan denk denk eşya ile dönerler. Kendisi bazen bu şeyleri dostlarına gönderir, fakat herşeyin sapından değerini gösteren bir etiket sarkar ve o dost da bu şeyi kabul etmek şükranını bedelini ödeyerek ifa eder.

On iki sene evvel Nizam şiir divanını neşredeceğini ilân etti. Ucuz nüshaların bedeli yirmi dolar, çok nefis tabolunan nüshalarsa yüz dolar mukabilinde satılacaktı. Haydarabat aristokratlarından hiçbiri bu şahane eseri almaktan imtina etmediği için, kitabın intişarından evvel bile bütün nüshaları tükenmişti. Fakat seneler geçtiği halde eser intişar etmedi ve paralar da sahiplerine iade olunmadı.

Nizam mükemmel. İngilizce konuşur, filler sırtına binerek kaplanlar avlar, kulaklarına küpe takar ve aziz karısına cep harçlığı olarak her ay iki yüz dolar verir. Kendisi ise somyasız bir yatakta yatar.

Sh:107-110

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/makalat/Shb_0812.pdf

Bu yazı 1940 yılında yazıldı. DEVAMINI BURADAN OKUYUN

BİR ZAMANLAR AMBALAJ SANDIKLARINDA YATARDI. SONRA BİR İLÂH GİBİ TAKDİS EDİLDİ

Size bu yazıda, henüz on yıl önce ölmüş, (21 Ocak 1924) fakat bugün 700 bin nüfuslu bir şehre adı verilen ve yüz milyon insan tarafından hami bir aziz sayılan bir adam hakkında çok az tanınan vak'alardan bahsedeceğim.

Adı, Vladimir Lenin. Ve bu adam Rusya'da dünyanın hiçbir vakit eşini görmediği en büyük İktisadî tecrübelerin birine başladı. Bu öyle bir tecrübe ki senin üzerinde de, benim üzerimde de, yeryüzünde yaşayan her insanın üzerinde de muhakkak tesirini gösterecektir.

Lenin, ufak tefek, kafası saçsız, yüzü kırışık bir adamdı. Bir sandalyeye oturdu mu, ayakları yere değmeyecek derecede bacakları kısa idi.

En ehemmiyet vermediği şey, dış görünüşü idi. Pantolonu daima bacaklarından uzundu. Burnu hafifçe çarpıktı. Gözlerinden biri kanlı idi. Ve bu adam ömründe bir silindir şapka ile bir firak giymemişti. İzdivacından mesuttu. Karısı onu o kadar seviyordu ki Lenin sürgüne mahkûm olduğu zaman onu yalnız bırakmağa razı olmamış, ona bakmak için, onun işlerini görmek için onunla birlikte sürgüne gitmişti.

Sibirya'da menfi yaşadığı zaman boş vakti bir hayli genişti. Bu yüzden eşsiz bir satranç oyuncusu olmuştu. Bir oturuşta muhtelif zatlarla beraber açtığı oyunu oynardı ve satranca o derece düşkündü ki uzaklardaki arkadaşlarıyla muhabere ederek satranç oynardı.

Lenin, çocukluk çağında, ciddî ve çatık kaşlı bir çocuktu. Arkadaşlarıyla nadiren oynar, bilhassa atletik oyunlara kat'iyyen iştirak etmezdi. Büyüdüğü zaman musikî, yahut şiir, yahut din ile zerre kadar alâkadar olmamıştı. Fakat "hukuk" u tetebbü etmiş ve dört lisanı konuşmağa ehemmiyet vermişti: Fransızca, Almanca, Rusça ve İngilizce.

Çar hükümeti, Lenin'in kardeşini, Çar Üçüncü Alexander'i öldürmek için suikast hazırlamak töhmetiyle yakalamış ve asmıştı. Daha sonra ayni hükümet Lenin radikal düşünceler sahibi olmak yüzünden sürmüş, onu Sibirya'nın küçük bir kasabasına göndermişti. Lenin burada, Rus köylüsünün feci yoksulluğunu kendi gözleriyle gördü. Bunlar o derece fakirdiler ki ancak büyük dinî bayramlarda bir et parçası yiyebiliyorlardı. Yani bunlar senede ancak yirmi defa et yüzü görmekte idiler.

1891 de 'kopan büyük kıtlıkta, milyonlarca yoksul çiftçi açlıktan, tifo ve koleradan ölüyorken Lenin radikal bir hareketin lüzumuna inanmış ve o zamandan başlayarak ateşli bir ihtilâlci olmuştu.

Bu hâdiseyi takip eden yirmi beş sene zarfında Lenin her yerde takip edildi ve bir memleketten kurtularak diğer memlekete sığındı. Bu yüzden onun Almanya'da, Avusturya'da, Fransada, Lehistanda, İsviçre ve İngilterede yaşadığını görüyoruz. Bilhassa Londra'da yaşadığı zaman ekseriyetle sosyalizmin babası olan Karl Marx'ın mezarı başına gider ve orada onun mezarı yanı başında saatlerce otururdu.

Lenin, bazan tevkif edilmekten korunmak için bir çiftçi, bir denizci, bir fabrika amelesi

kılığına girerek gezer, bazan da sahte sakal takardı. Seyahate çıktıkça bavulunun dibinde gizli bir göz bulundurur, ve bu gizli göz içinde çok kıymetli ve gizli tutulması zarurî vesikalar taşırdı. Bazan da gizli evrakını bahçesinde saklar ve bu vesikaların bulunduğu toprak üzerine soğan ve lahana ekerdi.

İhtilâlciliğe ait eserlerinden birini hapishanede yazmıştı ve eserin ele geçmemesi için onu mürekkeple değil, sütle yazmıştı. Yazılar m okunabilmesi için sıcak suya batırılması lâzımdı. Bütün talebelerine, kendisine yazı yazdıkça görünmez mürekep kullanmayı söylerdi ve bu mektuplardan birini aldıkça gardiyanın kendisine bir çay vermesini ister, gardiyan sırtını çevirir çevirmez mektubu sıcak suya daldırır, sonra okurdu.

1917 senesinin ikinciteşrininde (kasım) Lenin, bütün Rusyanın diktatörü oldu ve tasarruf hakkını kaldırdı. Büyük malikânelerin sahipleri korku içinde kaçarken çiftçiler de bu topraklara sahip oldular. Çiftçiler en kıymetli duvar örtülerini parçalayarak bunlardan ayakkabıları yaptılar, Avrupa'nın en büyük san'atkârları tarafından yapılan vazoları en adi işleri için kullandılar.

Lenin, başkaları şeker bulamıyor, diye çayına şeker koymayı reddettiği zaman, bütün Rusya, açlıktan kırılıyordu. Gerçi kendisi, bütün Rusya'nın âmiri idi, fakat kendisini sefahatlerin en basitinden daha mahrum ediyordu. Lenin, kâtiplerden müteşekkil bir yığın maiyete sahip olmadan Rusya'yı idare ediyor ve bir tek mektubunu bile başkasına dikte etmiyordu. Her gün on sekiz saat çalışır ve aldığı mektuplara doğrudan doğruya cevap verirdi.

Beş yıl sonra damarların sertleşmesinden mustarip oldu ve felce uğradı. Hattâ bu yüzden konuşma kabiliyetini kaybetti ve bir çocuk gibi konuşmayı yeniden öğrendi. Sağ kolu felce uğradığı için sol eliyle yazı yazmağa alıştı ve iki sene, ölümle en müthiş mücadeleyi yaparak ikide birde "yapılacak işim çok!,, dedi, durdu.

Bugün onun resmi Rusya'da, her evde, her fabrikada, ve her işçi kulübünde asılıdır. (1924) Ekmekçiler, onun resmini çöreklerin üzerine basıyorlar. Bahçıvanlar, çiçeklerini ekerken, çiçekler açtığı zaman Lenin'in resmini göstermesine dikkat ediyorlar. Halıcılar, en güzel halılarını dokurken halılarında onun resmini dokuyorlar. Milyonlarca insan, ona bir ilâh gibi tapıyor, ve Rus köylüleri daha şimdiden ona dair kerametler anılıyor, onun mezarından çıkıp başı darda olan bir çiftçinin imdadına yetiştiğini söylüyorlar.

Cesedi, tahnit edilmiştir ve bir camekân içindedir. Bu dakikada, belki yüzlerce kişi, açık başla bu camekân etrafında dolaşıyorlar. Her gün bin kişi bu vazifeyi yapıyor. Bu anda da, Kızıl askerler, süngülerini takmış bir halde, dünya tarihinde yeni bir devir açmış olan bu adamı beklemektedirler.

Sh:111-115

Kaynak: Dale Carnegie, Meşhur Adamların Meçhul Tarafları, trc: Ömer Rıza Doğrul Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 1940- İstanbul

MESİH, MİLÂD GÜNÜ DOĞMAMIŞTI

Üç yüz sene önce, yeni İngiltere, Britanya İmparatorluğunun çok uzak bir müstemlekesi olduğu sırada Massachusetts ülkesindeki Hadley köylülerinden birinin karısı , bir ilkkânun (aralık) günü bir Alman kadınını ziyaret etmiş ve onun Milât gecesini tes'it ettiğini görmüştü. Alman kadını, ormandan bir küçük çam ağacı kesmiş, onu karlar ortasında evine sürüklemiş, sonra mumlarla süslemiş ve çocukları bu ağacın etrafında oynayarak Milât neşideleri terennüm etmişlerdi. Hâdisede hiçbir tuhaflık ve yanlışlık yoktu.

Fakat eski çatık kaşlı müteassıp atalar yeni İngiltere'ye hâkimdiler ve bu Alman kadınını köy ihtiyarları meclisinin huzuruna getirmişler, yüzüne bağırıp çağırmışlar, pılısını, pırtısını toplayarak kiliselerinden atmışlardı. O devre göre bir insanın cemiyet tarafından mahkûm edilmesi bundan ibaret gibi bir şeydi.

Kadını kabahati ne idi?

Kabahati, putperestlerden kalma bir âdet olan Milâdı tesit etmekti. Halbuki, Püriten'ler (*) Milâda muhaliftirler ve bütün kürsilerinden bu âdeti seslerinin bütün hiddetile takbih ediyorlardı. Bunlara göre, bu âdet, müşriklerden kalma mülevves bir âdetti ve onu tesit etmek, küfür ve isyandı. Bunlar hattâ bir kanun çıkararak Milâdı tesit edenleri nakit cezasına mahkûm etmişler, ve bu çeşit insanların her türlü hakarete lâyık olduklarını ilân edecek derece ileriye gitmişlerdi

*İngiltere'de dini basitleştirmek isteyen ve ahlâka müfrit riayet peşine koşan eski protestanlar. Bunlar dinî merasimin ihtişam ve külfetine muhaliftiler ve ibadete karışan bütün merasimi kamilen kaldırmak istiyor ve mukaddes kitapların kabul etmediği merasimin ibadete karışması lehinde bulunuyorlardı. Bunla" daha sonra Amerika'ya gitmişler ve yeni İngiltere'de birleşmişlerdi.

Ateşin mizaçlı Cromwell ile askerleri, İngiltere'de iktidar mevkiine yükseldikleri zaman onlar da Milât (Noel) denilen ve müşriklerden kalma olan âdeti ortadan kaldıran kanunlar yapmışlar ve bu âdetle mücadele etmişlerdi.

Milâdın, tesidine karşı bu kadar gürültü koparılmasının hikmeti ne? Bunun bir tek sebebi, Mesih'in Milât günü doğmamış olmasının bilinmesi idi.

İlim adamları, Mesih'in ölümünden iki yüz sene sonra başlayarak onun ne gün doğduğu üzerinde münakaşa edip durmaktadırlar. Bazılarına göre, **Mesih, mayısın yirmisinde, doğmuştur.** Bazılarına göre de mayısın yirmisinde değil, on dokuzunda olması lâzımdır. Bazıları da bu iki tarihin de tamamıyla esassız olduğunu iddia ederek Mesihin sonteşrinin (kasım)17 sinde doğduğunu söylüyorlar. Modern âlimlerse Mesihin ne gün doğduğunu tayine yarayacak uzak yakın hiçbir düşünceleri bulunmadığını itiraf ediyorlar.

Mesihin doğmuş olduğu Beyti Lâhımda bile Milât, üç muhtelif zamanda tesit (kutlama) olunmaktadır. Bir grup onu ilkkânunun (aralık) yirmi beşinci, diğeri sonkânunun (ocak) altıncı, bir üçüncüsü de sonkânunun 18 inci günü tesit eder.

Habeşistanda Milât, mart müstesna olmak üzere, senenin her ayında tesit edilegelmektedir.

Mesih, 1939 sene evvel, 1944 sene evvel doğmuş olacak. Bunun neden böyle olduğunu mu soruyorsunuz?

Milâdı esas tutan hesap, ancak onun ölümünden, sekiz asır sonra başlamış ve o zamanın basit hesapçıları beş yılı saymakta yanılmışlardır.

Yemek yer gibi içki içmeyi seven Romalılar, binlerce yıl ilkkânun (aralık) ayında Saturnalia bayramını tesit etmek itiyadında idiler. Satürn, onların ziraat ilâhı idi. Romalılar mevsimin mahsulünü topladıktan sonra onun şerefine büyük ihtifaller yapar, evlerini yeşil yapraklarla ve çiçeklerle donatırlar, çocuklarına bebekler verirler ve biribirlerine hediyeler yağdırırlardı.

Asırlarca önce, saçları dökük, ihtiyar bir imparator olan Konstantin Roma âyan meclisinde kalkmış, başındaki takma saçları düzeltmiş, ve hıristiyanlığı Roma imparatorluğunun dini olarak ilân etmiş ve hıristiyanların Satürn bayramında İsanın Milâdını tesit etmelerini söylemiş, böylece iki bayramdan bir bayram vücuda getirmek istemişti.

Milât dolayısile birçok garip ve renkli hurafeler peyda oldu. Tuhaf tuhaf itikatlar sahibi olan ihtiyar kadınlar, gece yarısı olduğu ve saat on ikiyi vurduğu zaman arıların 100 üncü Mezmoru vızıldadıklarını, koyunların ağzı açık yatarak “Beyti Lâhım,, kelimesini melediklerini söylerler.

Louisiana’da oturmuş kâtiplerimden biri de orada zencilerin garip telâkkilerinden bahsediyor. Bunlar, Milât gecesi ineklerin diz çökerek birbirlerile konuştuklarına inanırlarmış. Louisiana’daki inekler belki de böyle yapıyorlar. Fakat kendim de bir zamanlar Kovboydum, fakat ineklerin biribirlerile konuştuklarını görmedim. Belki de bunlar yabancı bir lisan ile konuştukları için dillerinden anlamadım.

Bununla beraber, Norveçteki çiftçiler, Milât geceleri, davarlarına yerli bir içki verirler ve bu davarlar söz söylemekle kalmazlar, üstelik şarkı söylerler!

Milât Gecesi, Hıristiyan Evlerini Ziyaret Ettiği Tevehhüm Edilen Noel Baba, gençliğinde eski milletlerin ateş ilâhı idi. Ve binlerce sene evvel de, Romalıların çocuklarına hediyeler taşırdı. O da, eski kabilelerin ilâhları gibi şimal yıldızının pırıl pırıl parlayan tahtında yaşamaktadır.

Milât, binlerce yıl önce putlara tapan veya müşrik olan birtakım eskilerin âdeti olabilir. Fakat hıristiyanlık âleminde buna aldıran yok. Çünkü her sene Milât bütün hıristiyanlık âleminde gürül gürül, tesit (kutlama) olunmaktadır.

Sh: 179–183

Kaynak: Dale Carnegie, Meşhur Adamların Meçhul Tarafları, trc: Ömer Rıza Doğrul Muallim Ahmet Halit Kitabevi, 1940- İstanbul

TEKNİĞE İLİŞKİN SORUŞTURMA -MARTİN HEİDEGGER

Türkçesi: Doğan Özlem

Heidegger okumak bir maceraya atılmaktır. Onun eserleri okuyucuya meydan okuyan ve çoğu kez okuyucuyu sersemleten eserlerdir. Bu eserler okuyucudan tüm yüzeysel bakışları terketmesini ve ciddi bir düşünme takibine koyulmasını talep ederler. Okuyucu Heidegger'in eserlerine yaklaşırken, yalnızca onun ne söylediğini değil, ama nasıl söylediğini de sormalıdır. Çünkü burada biçim ve içerik birbirinden ayrılamayacak ölçüde birleştirilmiştir. Heidegger'in metinleri, onun 'yolda olmak' olarak adlandırdığı 'düşünme'sinin bizzat bu 'yolda olmaklığını örneklendirirler. Heidegger okuyucudan yolda kendisine katılmasını, kendisine eşlik etmesini ve düşünme macerası boyunca onun kendi yolunu kurmaya başlamasını ister. Eğer bu yollarda yürüyorsak karanlık sözler aracılığıyla yola devam etmeliyiz. Bu yıldırıcı bir beklentidir. Fakat Heidegger'in kendisiyle yola çıkanlardan umudu vardır. Anlam, ileriye doğru yüründükçe keşfedilmelidir.

1-Heidegger'in 'Düşünme'si üzerine

Yeni veya en azından farklı bir düşünce iklimi içerisinden konuşan filozoflar, yeni veya farklı olanı ifade etmek üzere alışılmadık sözcükler kullanın a gereksinimi duyarlar. Ve bu husus onların yanlış anlaşılmalarını da beraberinde getirir. Geçmişte örneğin bir Kant felsefesinin veya bir Hegel felsefesinin başına gelen bu hal, yüzyılımızda Heidegger felsefesinin de başına gelmiştir. Heidegger uzun süre Fransız varoluşçuluğunun moda etkisi altında bir 'varoluşçu' ve hatta 20. yüzyıl varoluşçuluğunun babası olarak görülmüştür. Onun teolojik terimlerle konuşmayan bir 'teolog', hatta bir 'mistik' olduğu söylenmiştir. Ona 'anti-hümanist bir gerici' olarak bakanlar olmuş, onun köktenci bir 'irrasyonalist' olduğu belirtilmiş ve hatta onun bu irrasyonalizmini bir dönem belli bir ideolojinin, nazizmin hizmetine sunmuş olduğu iddia edilmiştir.

Bu niteleme ve iddiaların önemli bir kısmı, Heidegger felsefesine alışıldık düşünme şablonları içerisinden ve çoğu kez yüzeysel olarak bakmanın ve bazan da bu felsefeye Heidegger'in söylediklerinin ardında başka şeyler arayıp bulmak üzere detektifçe bir tutumla yaklaşmanın birer sonucu olarak ortaya atılmışlar ve bir süre hararetle kabul görmüşlerdir. Fakat bu niteleme ve iddiaların bazılarını ciddiye almak da gerekir. Çünkü Heidegger felsefesinin özgün terimleri çokanlamlı terimlerdir. Her ne kadar Heidegger'in kendisi bu terimlerin tam da bu çokanlamlılıkları içerisinde anlaşılmasını isterse de, bu anlamlar çokluğu içerisinde hangi bağlamda hangi anlama özellikle vurgu yapıldığı hiç de belli olmaz. Heidegger, vurgulu anlamı sanki okuyucunun bulup ortaya çıkarmasını ister gibidir. Fakat tam da bu, Heidegger felsefesiyle iyi niyetle meşgul olanlar için bile, bu felsefenin değişik biçimlerde anlaşılmasına yol açar. Hele Heidegger üstelik çokanlamlılığın 'hakikâtin özü'ne ait olduğunu da söylemişse. Bu nedenle Heidegger felsefesine, o sanki tek anlamlı bir veya bir kaç temel öncülden hareketle geliştirilmiş bir felsefe sistemiymiş veya bir felsefi öğretiymiş gibi yaklaşmak, ona mantıksal/gidimli bir düşünce yapısıymış gibi yönelmek uygun olmaz.

Heidegger felsefesine ilişkin yanlış anlamaların bir önemli kaynağı, iyi niyetle de olsa, ona böyle yaklaşma ve yönelmeden gelir. Heidegger açıklamaz, yalnızca betimler ve anlatır. Onun söylemi, özellikle geç döneminde, anlatıcı (narrativ) bir söylemdir. Bu husus, Heidegger felsefesini yorumlamaya girişen kişi için uyarıcıdır. Bu demektir ki, Heidegger felsefesi ancak betimlenebilir ve anlatılabilir; fakat mantıksal/gidimli bir düşünme çabasının gerçekleştirebileceği bir şey olarak açıklanamaz. üstelik bu betimleme ve anlatma çabası da, bu felsefenin özgün terimlerinin çokanlamlılığı gözetilerek ve bu anlamlardan bazılarını öne çıkararak sürdürülebilir.

Ve tabii bu durumda bazı anlamlar arka planda kalabilirler veya hiç gözükmeyebilirler. Bu nedenle Heidegger felsefesini betimleme ve anlatma ve buna bağlı olarak yorumlama çabası da, bir yanlış veya hiç olmazsa eksik anlamadan tamamen arınmış olamaz. Bu hususlar, aşağıdaki yorumlama çabası için de geçerlidirler.

Ben kendi payıma, Heidegger felsefesine en uygun yaklaşımın, Heidegger'in 'düşünme'den ne anladığını kavramaktan geçtiği kanısındayım. Ve aşağıda Heidegger felsefesi üzerine belirlemeler yapmaya çalışırken, bunu esasında Heidegger'in 'düşünme'den ne anladığını göstermek amacıyla yapmaya gayret edeceğim.

Heidegger felsefesinin merkezdeki kavramı *Varlık'tır.* Fakat Heidegger felsefesi klasik anlamda bir ontoloji, bir varlık felsefesi de değildir. Çünkü Heidegger için Varlık[1]ın ne olduğuna, Aristoteles'ten beri yapılageldiği üzere, mantıksal düzlemde kalınarak ve kavramlara başvurularak yanıt verilemez. Varlık, kendisi için ve kendisinde olageldiği şekilde açığa çıkar, gizini-açar. O, olagelme ve sürekli olarak kendisini yeniden açmadır. Ve tam da bu yüzden o, sabit ve zamanüstü, ezelî ve ebedî değildir ve yine tam da bu yüzden sabitlik, zamanüstülük, ezelilik ve ebedîlik belirten kavramlarla ifade edilemez. Bu husus, Varlık'ın olagelmesi ve açığa çıkması içindeki yeri bakımından *insan* için de geçerlidir, insan, olagelme ve açığa çıkma anlamında Varlık'ın kaderine bağlıdır. Yani insan için de sabit, zamanüstü, ezelî ve ebedî nitelikler belirtmek mümkün değildir. Dolayısıyla insanla ilgilenmek, insanın Varlıkla olan ilişkisiyle ilgilenmektir. Fakat insanın Varlık'ın kaderine bağlı olması, onun tamamen belirlenmiş olduğu ve dolayısıyla özgür olmadığı anlamına da gelmez. Heidegger bu anlamda bir 'kaderci', bir 'determinist' değildir. Gerçi insan Varlıktan kopup gelen bir kader altında bulunur; fakat bu kader, eger özgürlüğü insanın kendi kendisini yönlendirmesi olarak tanımlıyorsak, tam da insanı bunu gerçekleştirmeye 'çağıran' bir kaderdir. Varlık, 'mutlak' ve 'sonsuz' bir şey değildir; tam tersine sonludur, tıpkı insan gibi. Heidegger için 'mutlak', 'sonsuz', 'Bir' (Plotinos) kavramları, tözsel ve aşkın olanı ifade etsinler diye geleneksel Batı metafiziğinin uydurmuş olduğu kavramlardır ve bunların hiçbir gerçek karşılıkları yoktur. Bunlar yalnızca mantıksal, çıkarımcı ve nedenselci düşünmenin soyutlamalarıdır.

Heidegger tüm bunları tabii ki Batı felsefe geleneğini özümseyerek ve daha sonra bu gelenekle hesaplaşarak söylemektedir. O, özellikle Greklerden, Alman İdealizminden, Husserl'in fenomenolojisinden, Brentano'nun Aristoteles yorumundan, Hıristiyan teolojisinden (özellikle Bultmann'dan), skolastikten ve Dilthey'ın hermeneutiginden çok şey-ler öğrenmiştir. Bu yönüyle onun felsefesi de Batı felsefe geleneğinin bir uzantısı olarak görülebilir. Fakat Heidegger tüm bu öğrendiklerini, hiç abartmasız 'eşsiz' denebilecek bir söylem içerisinde belli yönleriyle bir yandan birleştirirken, öbür yandan bu birleşim temelinde tüm Batı felsefe geleneğiyle hesaplaşma İmkânı da bulur. Onun 'düşünme'si de bu

birleşim temelinde şekillenir.

Heidegger, kendi 'düşünme'sini, mantıksal, çıkarımcı ve nedenselci düşünmeden ayırmak için 'sahici düşünme' *(echtes Denken)* olarak niteler. Sahici düşünme, gerçeklikten soyutlama yaparak yürütülen bir düşünme değildir; hiçbir zaman yalnızca mantıksal bağıntılar çerçevesinde bir soyutlamalar düzeni kurmak da değildir; hele Aydınlanmanın akılcı ve bilimci düşünme tarzı hiç değildir. Sahici düşünme, insanın kendisini evrenin merkezine yerleştirerek ve kendisini 'kendinin-bilincine sahip özne' kılarak gerçekleştirdiği düşünme değildir. İnsan kendisini kendininbilincinde olmakla değil. Varlıkla ilişkisi temelinde ve bu ilişki bakımından tanıyabilir. Bu nedenle sahici düşünme, insanın insan olmasının bir tarzıdır. Sahici düşünmede insan Varlık tarafından kullanılır. Ve fakat Varlık da varolan her şeyde kendisinin açığa çıkmasının ölçütünü ve sınırlarını sağlayan *açıklık, gizini-açma (aletheia)* olarak insanı gerektirir. Sahici düşünen insan. Varlık tarafından Varlık'a bir yardım eli uzatmaya 'çağrılır.' Sahici düşünme, insanın, kendisini ona sunan her şeye temel yanıtıdır. Sahici düşünme, sürekli olarak Varlık'ı 'hatırlama'yı gerektirir. Hatırlamanın biçimlendirdiği düşünme, kendisine bilmek için sunulan her şeyi bir farkındalık ve etkililik halinde öne çıkarır. Bu düşünme, varolmaya ve bilinmeye başlayan her şeyi alımlayan, koruyan ve şekillendiren titiz bir eldir. Bu anlamda sahici düşünme, Varlık'a yardımda bir el becerisi gibi işlev görür. Varlık'a ait olan ve Varlık tarafından gereksinim duyulan sahici düşünme, bu sayede Varlık'la işbirliği içindedir.

Böyle bir sahici düşünme için Varlık, hiçbir şekilde bir kendilik *(entity)* değildir; o gerçekliğin bir öğesi veya yönü veya bütünlüğü olmayı da ifade etmez. Varlık, varolanların Varlık'ıdır; olagelme ve süregitmenin tarzıdır. O, her şeyde hüküm sürer, fakat varolan her şeyde, onların tikeliigi içerisinde ve fakat yine de aşkın olarak bulunur. O hem içkin hem aşkındır. Bu nedenle gizini-açtığı anda kendini gizler de. Dolayısıyla o, varolan her şeyin mevcut olmasının süregitme tarzı, yani zamanın daimiliği içerisinde her şeyin insan karşısına çıkma tarzıdır. Ve o, insanın sahici düşünmesiyle sağladığı açıklık aracılığıyla her şeyin görünüşe gelme tarzıdır da. Zaten tam da bu yüzden Varlık, soyutlayıcı düşünmeyle kavranamaz. Sahici düşünme, soyutlayıcı düşünmenin ürünleri olan esrarlı, gizemli anlamlarla değil, en yakında bulunanla ilgilenir. Oysa soyutlayıcı düşünme en yakında olanı farketmez bile. Soyutlayıcı düşünme, Varlık'ın varolan her şeyi yönettiğini bilmez. Oysa Varlık ancak sahici düşünme sayesinde insana yaklaşır ve onu ilgilendirir. Varlık, Soyutlayıcı düşünmenin sandığı gibi, bir sabitlik ve tözsellik taşımaz. Tam tersine o, kendisini sürekli olarak yeniden görünüşe çıkarır. 'Töz' fikri, Batı metafiziğinin tutuklanmış olduğu soyutlayıcı düşünmenin bir yapıntısıdır. Oysa Varlık kendisini sürekli olarak yeniden görünüşe çıkardığı için, sahici düşünme asla kapalı bir sisteme, Batı felsefe tarihinde çok sayıda örneği bulunan felsefe sistemlerine hapsolmaz. Sahici düşünme, Varlık'ın sürekli olarak yeniden görünüşe çıkmasına eşlik ettiği için, o her zaman *yolda olmak* anlamına da gelir. Düşünür, düşünce binaları inşa eden bir ustabaşı değil, sürekli yolculuk eden biridir. Heidegger'in kendisine 'filozof[1] denmesinden çok 'düşünür' denmesini tercih etmesinin sebebi budur.

Varlık, varolan her şeyde bize yaklaşır ve bizi ilgilendirir; fakat Varlık böyle yapmakla, yukarıda değinildiği üzere, karakteristik olarak kendisini gizler de. İnsanın kendisini Varlık'ın yönetimine açabileceği yere sahici düşünme aracılığıyla giden yol, zorlu bir yoldur. Bu yol, çoğu kez bilinmeyen ve tehlikeli topraklardan geçer.. Buna karşılık modern insan, gerçekliği empoze edilmiş kavramsal yapılar aracılığıyla kavramayı dayatan bir düşünme tarzı, akılcı,

bilimsel bir düşünme tarzı tarafından tuzağa düşürülmüş ve körleştirilmiş durumdadır. Modern insan, felsefesinde, biliminde ve etkinliğinin her yönünde, soyutlayıcı, hesaplayıcı ve her şeyi hakimiyeti altına alıcı çılgın tavrıyla, bizzat bu tavrın kendisinin kurduğu bir tuzak içerisindedir ve sahici düşünmeden uzaklaşmış durumdadır. Bu nedenle kolaycı, yaygın düşünmenin ötesine, bizzat 'düşünme' denen şeyin temelini araştırmaya yönelmek gerekir. Bu temel, esasen insan olarak insana aittir. Fakat onun hatırlanması gerekir; çünkü modern insan bunu, yani düşünmenin Varlık'la ilişkide olmak ve Varlık'ı düşünmek olduğunu unutmuştur. İnsanı tekrar *yola,* düşünme yoluna ve Varlık'la serbest bir bağıntıya sokmak gerekir.

Heidegger Varlık'la serbest bir bağıntı kurma imkânını *dilde* bulur. Çünkü sahici düşünme, insanın Varlık'la uyuma sokulması ve Varlık'a yanıt vermesidir. Ve yanıtın verilebildiği yer dildir. Sözcükler kendilerinin ötesindeki bir şeye işaret ederler. Onlar anlamın yarı saydam taşıyıcılarıdır. Bir şeyi adlandırmak onu davet etmektir, onu bir yere çağırmaktır. 'Dil, Varlık'ın evidir.' Varlık ile insan arasındaki karşılıklı bağıntı dil aracılığıyla gerçekleşir. Bu yüzden dilin ne olduğunu, ilk kez ortaya çıktığında onun içerisinde söylenen ve sonradan onun içerisinde işitilen ve işitilebilen şeyleri keşfetmek suretiyle araştırmak, aslında Varlık ile insan arasındaki karşılıklı bağıntıyı araştırmak-" tır; kendini Varlık'ın ifadesinin işitilebileceği ve ifade edilebileceği yere yerleştirmeye çabalamaktır, örneğin Batı tarihi başlangıcı itibariyle ancak Grekçe ve Latince içerisinden hareketle görülebilir. Heidegger'in eski, unutulmuş dillere ve özellikle etimolojiye düşkünlüğü, kendi felsefesinin özgül terimlerini eski Almancadan, bazılarının dediği gibi, en eski şekliyle 'köylü Almancası'ndan türetmek istemesi, onun bu tavrından kaynaklanır.

Burası, Heidegger'in hermeneutik geleneğiyle, özellikle Dilthey'la bağ kurduğu ve aynı zamanda hermeneutiği kendi felsefesi doğrultusunda dönüştürdüğü yerdir. Dilthey gibi Heidegger için de kavramlar yalnızca mantıksal bir soyutlamanın ürünü değildirler. Sözcükler yalnızca şeylere ad olsun diye ortaya konulmazlar. Onlar, Varlık'ın kendisini sürekli olarak yeniden görünüşe çıkarması dolayısıyla, şeylerin sabit anlamlarının sabit taşıyıcıları olarak kalamazlar. Varlık ile insan arasında dil aracılığıyla gerçekleşen karşılıklı bağıntı, bu yüzden, bir yeniden görünüşe çıkmanın vuku bulduğu her zaman, değişir ve dönüşür. Yine bu yüzden, dilin kendisi de hep yoldadır. Dilde sözcükler sabit kalmakla birlikte, bu sözcüklerin anlamları, Varlık'ın her yeniden görünüşe çıkmasında değişir. Sözcüklerin çokanlamlılığı, Varlık'ın her defasında kendisini yeniden görünüşe çıkarmasından ötürüdür. Dolayısıyla insanın Varlık'la kurduğu ilişki, *tarihsellik* içerisinde, bizzat dilin tarihselliği dolayımında kurulabilir, öyle ki, sahici düşünme tam da bu yüzden bir soyutlama ve açıklama etkinliği değil, bitimsiz bir *anlama* etkinliğidir. Varlık, onunla bağ kuran insan için daima bir tarihsellik kipi içerisinde o insana açıktır. Ve Heidegger'e göre, zaten sahici düşündüğünde, 'insan ancak anlar.' Böyle olduğu içindir ki, 'hakikat', 'töz', 'öz', 'mutlak', 'sonsuz' gibi kavramlar, soyutlayıcı düşünme içerisinde göründükleri anlamlarıyla, hiçbir şeye gönderme yapamazlar. Çünkü onların gönderme yapacakları hiçbir sabitlik ve evrensellik yoktur. Dolayısıyla Heidegger, bu kavramları kullandığında, bunlara Batı metafiziğinin ve biliminin yüklemiş oldukları anlamları kastetmez. Bu yüzden o, hemen tüm eserlerinde, Gadamer'in 'kavram tarihçiliği' adını verdiği bir etkinliği sürdürür. örneğin Heidegger, Grek felsefesinin özgül terimlerinin Latin dünyasında, Ortaçağda, Yeniçağda ve çağımızda uğramış oldukları anlam değişikliklerini izlemeye, bunları ortaya çıkarmaya çalışır. Bu yönüyle Heidegger

öncelikle bir hocadır, büyük bir hocadır. O, Batı tarihinin ve Batı düşüncesinin *anlaşılmasına* kendi etkinliğiyle örneklik etmek İster. Ve yine bu yönüyle, Dilthey'ın *'hermeneut* (anlayan/açımlayan) dediği bir düşünür tipine örneklik eder.

Toparlamak gerekirse, Heidegger'in 'düşünme'si, ne mantıksal/gidimli, ne soyutlayıcı ne de nedenselcidir. Heidegger için gerçeklik neden-etki bağıntısıyla birbirine bağlanan öğelerden veya yönlerden oluşmaz. Gerçeklik, Varlık'ın her defasında kendisini yeniden görünüşe çıkarması itibariyle bir nedensellik zinciri içinde 'açıklanacak' bir şey zaten olamaz. Varlık'ın her defasında kendisini yeniden görünüşe çıkarmasına ise bir 'neden' aranamaz; yalnızca şu söylenebilir: 'Varlık'a öyle olmaktadır.' Buna bağlı olarak 'düşünme', dedüktif de olamaz. Çünkü kendisinden hareket edilecek ve yine kendisinden hareketle çıkarımlar yapmamızı ve her şeyi açıklamamızı sağlayacak bir 'ilk ilke', bir 'ilkelerin ilkesi' de yoktur. 'Düşünme', yalnızca bir aydınlığa çıkarma, bir 'Varlık'ı aydınlatma' etkinliği olarak betimleyici ve anlatıcı olabilir. Heidegger için sorulacak ilksel soru, daima *nasıl* sorusudur; *niçin/neden* sorusu değildir.

2-Batı Felsefesi ve Modern Teknik

Heidegger'in 'düşünme'den anladığı şeyin, onu. Batı felsefesi ve daha özel olarak Batı metafiziğiyle bir hesaplaşmaya götürdüğüne yukarıda değinildi. Heidegger modern teknik üzerine düşüncelerini büyük ölçüde bu hesaplaşma içerisinde geliştirmiştir.

Heidegger, Greklerin temel deneyimlerinin, mevcut olan her şeye dolayımsızca yanıt verdikleri bir deneyim olduğunu söyler. Grekler karşılarına kendiliğinden çıkan her şeyi açık bir şekilde alımlamışlardır. Onlar, Yeniçağ felsefesinin özneyi merkeze koyan tavrına tamamen yabancıdırlar. Greklere göre karşılaşılan her şey 'mevcut-olan'dır; fakat 'mevcut-olan', 'mevcut-olmayan'dan çıkar, o öne çıkmış bir şeydir. Mevcut-olmayandan mevcut-olana çıkma ise, poiesis tir, Bu öne-çıkma, her şeyden önce *physis'te,)* yani şeyin kendi içerisinden patlayıp çiçeklendiği mevcudiyete-çıkmada kendisini gösterir. *Tekhne* de bu öneçıkmanın bir formudur. Fakat tekhne'deki patlayıp çiçeklenme, şeyin kendisinde değil, fakat bir başka şeyde yatar. İnsan, *tekhne'*de, sanat ve el becerisi aracılığıyla, bir şeyin öne-çıkmasına katkıda bulunan diğer öğelerle ('madde', 'görünüm' ve 'çerçeveleyici sınırlar') birlikte etkindir ve bu öğeler birliğine katılır. Bu bakımdan zihin sanatları (teorik etkinlikler) da Grekler için *tekhne'ye* aittirler. 'Düşünme', bir şeyin öne-çıkmasına katkıda bulunmak, ona eşlik etmek anlamına gelir. 'Düşünme' Varlık'ın açığa çıkmasına bu bakımdan bir yardım eli uzatmadır.

Heidegger'e göre Grekler tam da bu yüzden kendilerine sunulan şeyi açıkça alınılıyor ve bilinir kılıyorlardı. Fakat Grekler burada kalmadılar. Onlar Varlık'ın açığa çıkmasına hakim olma eğilimi içerisine girdiler. Ve felsefe. Greklerin yukarıda sözü edilen temel deneyimi kadar aynı Greklerin bu hakim olma eğiliminden ortaya çıktı. Filozof, şeylerin mevcut-olmasına hayret ve hayranlık duydu. Ve bu hayret Ve hayranlık duygusuyla onlar üzerinde sabitlendi. Filozof, gerçekliği, onun ne olduğunu bilmek üzere kavramaya ve irdelemeye, onun içerisinde daimî olabilecek her şeyi keşfetmeye çalıştı. Fakat filozof tam da bunu yapmakla, kendisini her tikel varolanın mevcut-olmasında görünüşe çıkaran Varlık'tan uzaklaştı. Çünkü arayışı içerisinde filozof, yalnızca açıklıkla anlamaya değil, fakat aynı zamanda mevcut-olanı denetlemeye de kalkıştı. Heidegger'e göre modern teknik çağın gerçek kökeni, işte bu denetleme girişiminde yatar. *Tekhne,* ifşa edilen şeyi, varolan şeyi,

becerikli bir bilmeydi, mevcut-olmaya doğru bir öne-çıkma tarzıydı, bir gizini-açma tarzıydı. Gerçekliği irdeleyen ve böylelikle onu kendi Varlık'ı içerisinde apaçık kılan bir düşünme olarak felsefe de, kendi tarzında bir *tekhne* idi. Batı geleneği içerisinde metafiziksel düşünme, *tekhne'nin* ifadesini modern zamanlara doğru taşıyan bu felsefeden doğdu. Fakat Grek filozofunun alımlayıcı tavrından çok, onun her şeyi denetlemek ve kendini insan olarak güvence altına almak isteyen tavrını ön plana çıkararak.

Heidegger Hıristiyan teolojisini, Hıristiyanlık çağının başlangıcından Sonraki yüzyıllar boyunca bütünüyle bu metafiziğin tahakkümünde görür. Ortaçağda insanlar tanrı ile nasıl doğru bir ilişki içinde olabilecekleri, kurtuluştan nasıl emin olabilecekleri, yani nasıl süregiden bir güvenlik bulabilecekleri sorusuyla meşgul oldular. Bu dönemin sonunda bu soruların apaçık teolojik kuşatımı çözüldü, fakat güvenlik arayışı kaldı. İnsan kendi kendisini güvenceye almanın, haklılığını/doğruluğunu güvenceye almanın yeni bir temeline ihtiyaç duydu. Bizzat insanın bakışında zaten meydana çıkmış olan değişikliğin bir ifadesi olan Descartes'ın eseri, bu temeli felsefi terimler içerisinde kurdu.

Descartes'ın *ego cogito (ergo)* sumu'nda insan, kendi öz kesinliğini *kendi içerisinde* buldu. Düşünme *(cogitare),* gerek duyulan güvenliği kendi içerisinde bulacağına kendisini ikna etti. Artık insan, gerçekliği kendisine *tasarımlayabilirdi. Tasarımlama,* her şeyden önce bir şeyi öne koyarak *(vor-stellend)* onun üzerine düşünmeyi öngerektirir ki, bu da ancak kendisinde bu hak ve imkânı gören, yani kendisi ve dış dünya ayırımı yapan bir tasarımcının meşrulaştırılmasına bağlıdır. Böylece insan, gerçekliği, kendisine *göründüğü* şekliyle, yani bir düşünme *nesnesi* olarak karşısına dikebilirdi. İnsan bunu yapmakla, hem kendi varoluşunu hem de böyle *tasarlanan* gerçekliğin varoluşunu güvence altına alınmış hissediyordu.

İşte tam bu zaman noktasında, Heidegger, modern çağın başlangıcı için odak noktasını da görür. Metafizikte başlangıçtan beri mevcut olan eğilim burada gerçekleşmeye başlar. Bir zamanlar yalnızca real-olanı keşfetmek ve kesin bir şekilde seyretmekle ilgilenen insan, şimdi kendisini kendisinden hareketle kesin bir şey olarak bulur. Ve aynı insan bu kendinden-kesinlik içerisinde, kendisini de gitgide gerçekliğin belirleyici merkezi olarak görür.

Varolan her şeyin ortasında insanın bu duruşu, insanın 'özne' haline gelmiş olması olgusunu gösterir. Artık felsefeye egemen olan şey 'özne metafiziği'dir. Aslında 'özne' fenomeni yeni bir şey değildir. Bu fenomen Grekler arasında da mevcuttu. Fakat orada özne, *hypokaimenon,* yani önde-duran-şey, insanın karşısına çıkan gerçeklik anlamına geliyordu. Yani Grekler bugün 'nesne' denilen şeye 'özne' diyorlardı. Çünkü kendilerini, önlerine çıkan gerçekliğin *karşısında* değil *içinde* buluyorlardı. Kendileri, öne çıkan gerçekliğin bir parçasıydılar. Modern dönemin başlangıcında Descartes'la birlikte, *hypokaimenon'urı,* yani Greklerin 'özne'sinin anlamı kesin bir şekilde dönüştürüldü.

Descartes dikkatini kendi ötesindeki bir gerçekliğe değil, fakat tam da kendinin-bilinci *olarak ve* bu bilinç *içerisinde* mevcut-olan şeye yöneltti. Bu noktada insan, kendinin-bilinci, yani özne haline geldi. Ve artık önde-duranşey, gerçeklik değil bu özneydi. Oysa Latinler Greklerin *hypokaimenon'unu* doğru olarak *subiect* (alta veya öne konulan şey, nesne) olarak çevirmişlerdi. Bunun gibi *obiect* de, karşısına koyanı, yani insanı imliyordu. Descartes'la birlikte gerçekleştirilen kesin dönüştürme sonucu, *subiect* ile *obiect'in* yerleri değişti. Gerçeklik, kendisini her şeyin önünde duran olarak kavrayan Descartes'ın 'özne'si tarafından

öne-konulan-şey olup çıkmıştı. Ve böylece Yeniçağın başlarından itibaren insan, özne oldu; o kendi önüne koyduğu her şeyin kendinin-bilincine sahip şekillendiricisi ve garantörü haline geldi.

Modern bilim, Heidegger'e göre bu anlamda özne olarak insanın bir eseridir, öğütlenen deney prosedürleri aracılığıyla bilim adamı olarak modern insan, doğayı, onu gitgide daha fazla öğrenmek için araştırır. Fakat bunu yaparken modern insan Greklerin her dönemeçte kendiliğinden karşılarına çıkan her şeyin çok yönlü mevcudiyeti ile kendilerini bağıntıladıkları tarzda kendisini doğa ile bağıntılamaz. O, doğa ile dolayımsız bir ilişkiye girmez. O artık doğanın *içinde* değildir, onu *karşısına* almıştır. Çünkü, bilim adamının 'doğa'sı, aslında İnsanî bir yapıdır, öznenin bir inşasıdır. Bilim, özne olarak modern insanın gerçekliği *tasarımlama* tarzını çarpıcı bir şekilde görünüşe çıkarır. Modern bilim adamı, şeylerin kendilerinde oldukları şekilde mevcut-olmalarına izin vermez. O, şeyleri yakalar, nesnelleştirir ve kendi karşısına koyup *(gegenstandlich machen)* onları kurar *(konstruieren).* Ve bunu da şeylerin tasarımını kendisine özel bir şekil vermekle yapar. Heidegger'e göre,, modern teori, real-olanın tuzağa düşürücü ve güvence altına alıcı bir rafine edilişidir. 'Doğa' olarak gerçeklik, bir neden ve etki birliktelikleri çokçeşitliligi olarak tasarımlanır. Böyle tasarımlanan doğa, deneylenebilir hale gelir. Fakat bu, doğa özsel olarak bu karaktere sahip olduğu için olmaz; daha çok insan doğayı bu karaktere sahip olarak tasarımladığı ve sonra böyle tasarımlanan gerçekliğe mükemmel bir şekilde uyan yöntemlere göre doğayı kavradığı ve araştırdığı için olur.

Burada 'bilim' *(Wissenschaft),* artık herhangi bir bilgi disiplini veya branşı anlamına gelir. Oysa Grekler için 'bilim', logos'un içerdiği anlamlardan biri olarak, 'derinliğine düşünüp taşınmak' anlamına geliyordu; 'bilim' Varlık'a ilişkin bir 'düşünme'ydi. Buna karşılık Heidegger'e göre Yeniçağdaki görünümüyle 'bilim düşünmez.' Çünkü bu bilim, artık, doğal veya tarihsel olayları nedensel ardışıklıklar olarak tasarımlayan öznenin, yani kendisini kendinin-bilinci olarak doğadan ayıran ve böylece doğayı kendisine yabancı kılan bu öznenin bir disiplini olup çıkmıştır.

Bizim 'modern teknik' diye adlandırdığımız tekniklerin karmaşık sistemi, özsel olarak bu aynı alana aittir. Bu alanda çağdaş insanın karşısına çıkan her şeye hakim olma yönündeki müzmin dürtüsünü herkes açıkça görebilir. Teknik her şeyi 'nesnellikle' ele alır. Modern teknisyenden her veriye düzen empoze edebilmesi, İnsanî veya İnsanî olmayan her tür varlığı 'işler hale sokabilme'si ve her tür problem için çözümler öğütleyebilmesi beklenir ve onun kendisi de bunu bekler. O, şeyleri daima denetim altında tutmaktadır.

Heidegger'in modern çağın başlangıçlarına ve onun karakteristik fenomenlerine ilişkin betimlemesi, insanın kendi kendisini yükseltici ve kısıtlayıcı rolünü öyle keskin bir şekilde vurgular ki, Heidegger'in düşüncesi 'Kartezyen soyutlama'yı kayıtsız şartsız mahkûm eden ve bilim ve teknolojinin insanı real-olanın yaşamsal öneme sahip farkındalığından koparma eğilimini aşağılayanların düşüncesine benzer görünür. Fakat Heidegger'e göre bu yalın vurgu asla tek başına değildir. Onun görünüşteki yalınlığı aslında böyle bir yalınlığı gizleyen gizli bir hakikati maskeler. Heidegger'in *daima* —hatta o özne olarak insanın modern çağı nasıl varlığa getirdiğini ve bu çağın fenomenlerini nasıl şekillendirip tahakküm altına aldığını en canlı biçimde betimlediğinde bile— insan ile Varlık arasındaki ilksel bağıntı hemen hemen elde bulunur ve Heidegger'in antik Greklerden ve onların karşılarında mevcut-olan her şeyde Varlık'ın yönetimine ilişkin dolayımsız sorumluluklarından söz ederken yaptığı ölçüde hesaba

katılmayı talep eder. Heidegger, insan, İnsanın 'düşünmedi ve yapması hakkında ne kadar kapsamlı bir şekilde konuşsa da, o, varolan her şeyin 'dır'ında, 'Varlık'ın ifade edildiği hakikat görünümünü asla kaybetmez, hakikati gözden kaçırmaz.

Modern teknik, kendisinden çıktığı antik *tekhne* gibi —ve özünde kendisiyle bir olan bilim ve metafizik gibi— bir açığa-çıkma tarzıdır. Varlık, varolan her şeyde hakim olma tarzı aracılığıyla kendisini modern teknik içerisinde görünüşe çıkarır.

Descartes'ta ve onun modern ardıllarında semere vermeye başlayan şey, yalnızca zamansal bir anlamda çok uzun bir süre önce ortaya çıkmakla kalmayıp, insanı da aşan bir açığa-çıkma olarak çok önceden ortaya çıkmış haldeydi. Çünkü modern tekniğin gerçekleşmesi içerisinde Heidegger, insanın karşısına çıkan ve insanı ve dünyâsını şekillendiren Varlık'ın bir 'kader'inin veya 'yollama'sının hakimiyetini görür.

Grekler zamanında filozoflar gerçekliğe, ona istedikleri tarzda girebilecek şekilde, *idea* gibi kategoriler empoze etmiyorlardı. Onların karşısına kendi Varlık'ı içerisinde çıkan şey, kendisini onlara, onların düşüncelerini tam da bu tarzlarda çağıracak şekilde sunuyordu. Oysa 'Kartezyen' bilimsel çağda insan, gerçekliğe kendi zihninin yapısını empoze etmek suretiyle, şeylerin oldukları gibi ortaya çıkmalarına izin vermez. O gerçekliği kavramsal bir sistem içerisinde kurar ve gerçekliği kendi zihninin yapısına göre sabitleştirir. O böylece bu gerçekliğe hakim olacağını da düşünür. Ne var ki İnsan, gerçekliği, ona hakim olabileceğini düşünerek kendi eseri olarak kurduğu kadar, bunu, varolan her şeyde ve kendisinde hüküm süren açığa çıkma insanın böyle yapmasını meydana çıkardığı için yapar. İşte modern insan, bu İkincisinin, yani kurup yaptığı her şeyde Varlık'ın bir açığa-çıkmasının payı olduğunu u-nutmuştur. Oysa Varlık'ın kaderi ve insanın yapıp etmesi eşzamanlı olarak birbirine aittirler. Bu husus, Heidegger'in 'düşünme'si için temeldir.

Modern tekniği sıradan bir şekilde bilimin ardından ortaya çıkmış ve bilime tâbi bir şey olarak anlar, onu bilimsel ilerleme aracılığıyla meydana getirilmiş bir fenomen olarak düşünürüz. Heidegger bunun tam tersine, modern bilimin ve makine tekniğinin karşılıklı olarak birbirine bağımlı olduklarına işaret eder. Daha da önemlisi, teknik, özü bakımından bilimden önce gelir ve daha temeldir. Bu yalnızca kronolojik bir öncelik değildir; çünkü 'tekniğin özü' modern çağın tüm fenomenlerinde hüküm sürmekte olan Varlık'ın kendisini açığa-çıkarma tarzıdır. İnsanın kendisine felsefede özne rolünü biçmesi; doğayı, yaşamı ve tarihi onlarla bilimde ilgilenmek suretiyle nesnelleştirmesi ve her tür şeyi makine tekniği aracılığıyla hesaplaması, kataloglaması ve tanzim etmesi; tüm bunlar, Varlık'ın gizini-açmasının özünün ifadeleridir. Böyle anlaşıldığında teknik, insanın yapıp etmesinin bir aracı veya insanın denetimindeki bir araç değildir. Teknik daha çok merkezi olarak tüm Batı tarihini belirleyen Varlık'ın kendisinden hareketle yönetilen fenomendir.

özü bakımından modern teknik, 'meydan okuyucu giziniaçma'dır. O, varolan her şeyle mücadele etmeyi gerektirir. Çünkü o her şeye 'saldırır' ve her şeye kullanım için el koyan bir talebi empoze eder. Bu meydan okuyucu gizini-açmanın tahakkümü altında hiçbir şeyin kendinde olduğu şekliyle görünmesine izin verilmez.

Böyle bir gizini-açma tarzının hakimiyeti, *insan* özne haline geldiğinde, kendi bilincinden hareketle kendi dışındaki her şey üzerinde tahakküm kurma iddiasında bulunduğunda, tasarımlandığında ve nesnelleştirildiğinde ve nesnelleştirilerek her şeyin üzerinde denetimi ele geçirmeye başladığında, görülür. Bu hakimiyet, bizim çağımızda söz konusu olduğu gibi,

şeyler, nesneler olarak görülmediklerinde kendi gerçekleşimine ulaşır. Çünkü şeylerin en önemli niteliği, kullanıma hazır oluşları haline gelmiştir. Bugün her şey büyük bir şebeke içerisinde silip süpürülmektedir; bu şebeke içerisinde şeylerin biricik anlamı, kendisi de her şeyi denetim altında tutmaya yönelen bir amaca hizmet etmek için elde bulunmalarında yatar. Heidegger bu temelde ayrımlaşmamış elde bulunma tedarikini 'el-altında-duran'*(Bestand)* olarak adlandırır.

Her şeyin el-altında-duran olarak düzenlenmesi, tıpkı nesnelleştirme gibi, bir kez daha bir kaderin görünüşeçıkmasıdır. Bu düzenleme her şeyden önce Varlık'ın kendisinden hareketle, varolan her şeye verilen bir görünme tarzının semere vermeye başlamasıdır. Fakat böyle olmakla düzenleme, kuşkusuz yalnızca insanın dışında veya insandan ayrı olup bitmez. Varolan her şeye bu görünme tarzını veren aynı kader, tam da bu biçimde her şeyi el-altında-duran olarak düzenlemek için insanda da hüküm sürer. Şimdi insanı ileri çağıran, 'kendi-gizinden-çıkma'yı el-altında-duran olarak düzenlemek için insanı oraya-toplayan' bu meydan okuyucu talebi Heidegger, *Gestell* (çerçeveleme) diye adlandırır. 'Çerçeveleme' olarak bu talep, hem insanların hem de şeylerin, kullanım için düzenlenmek suretiyle işlenmekte olan katı bir biçimlenme içerisinde dur durak bilmeksizin yerlerini almalarını sağlar.

Modern teknikte hüküm süren bu meydan okuyucu çağrılar, Varlık'ın kendi-gizini-açma'sının bir tarzıdır. Yine de bu tarz içerisinde Varlık geri de çekilir; öyle ki bu şekilde 'çerçeveleyen' çağrılar hemen hemen varolma kudretine sahip olduğu şekliyle Varlık'tan yoksundurlar. Çerçevelemenin talebine icbar edilen düzenlenen de düzenleyen de, Varlık'tan mahrum edilirler. Varolan her şey ve inşanın kendisi, kendilerinin Varlık'ının, aslî olarak varoldukları tarzın salt bir iskeletini sergileyen bir yapılanma içerisinde sımsıkı tutulurlar. Tüm bunlarda tekniğin özü hüküm sürer.

Modern tekniğin özü ve buna eşlik eden el-altında-duranın mevcudiyeti olarak çerçevelemenin tahakkümü, hiçbir nesnenin bir 'kendinde-anlam'a sahip olmadığı ve enerji ve istatistikten makinelere ve kişilere kadar her şeyin 'düzenlenebilirlik'inin en önemli şey olduğu makine teknolojisi ajanında en açık şekilde görülür. Bu tahakküm Heidegger'e göre, bilim alanında, yani modern fizikte de görülebilir. Orada da bilimlerin alâmet-i fârikası olan nesne, ortadan kalkmıştır. Nesnenin yerine özne ile nesne arasındaki bağıntı ortaya çıkar ve bu "bağıntı denetim altına alınacak bir el-altında-duran haline gelir.

Tekniğin özünün hakimiyeti metafizikte de ortaya çıkar. Belki oldukça şaşırtıcı bir şekilde Heidegger, Descartes'la başlayan ve daha sonraki düşünürler tarafından ileriye taşınan modern metafizik hareketinin nihayetini Nietzsche'de bulur. Modern metafiziksel bakış içerisinde duran Nietzsche, real-olanın realitesine ilişkin sorular sormada, temel olarak, belirleyici olma iradesini buluyordu. Descartes'ın normatif olarak kurduğu öznenin kendinin-bilinci, Nietzsche'de tam bir metafiziksel ifadeye vardırılır. Kendinin-bilinci burada 'kendini irade-eden irade'ye ilişkin kendinin-bilincidir. Niefzsche için temel olan güç iradesi, salt bir İnsanî irade-etme değildir. O, varolan her şeyde bugün hüküm süren Varlık'ın tarzıdır ve insan aracılığıyla bir gerçekleşme bulmak zorundadır.

Heidegger'e göre Nietzsche'de güç iradesi, hep ileriye ve daha büyük güce doğru çabalar ki, o tam da burada, Nietzsche'nin metafiziğinin ve genellikle Batı metafiziğinin karakteristiğini bulur. Güç iradesi, kendisinin zorunlu ilerlemesine eşlik eden yaşamın büyüme ve korunma koşullarını aslında kendisi için koymuş olur ki, bu durumda o kendisine gelen şeyi

alımlayamaz ve onu kendiliğinden akıp giden kendi olagelmesine terkeder. Güç iradesi aslında kendisini irade-eder ve Nietzsche bunun için zorunlu olan koşulların tesis edilmesini değer-koyma olarak düşünür. O, geleneksel metafiziksel düşünme tarafından insana empoze edilen aşkın değerlerin değer aşımına uğramasını 'nihilizm' diye adlandırır ve 'yeniden değer biçme'ye 'tamamlanmış nihilizm' der. Bu tür bir nihilizm, hem önceki değerlere geri kaymaya karşı koruyucu olan hem de yeni değerlerin konulması için olumlayıcı bir temel sağlayan Nietzsche'nin düşünmesinde gerçekleşmiştir. Heidegger'e göre Nietzsche, kendi 'tamamlanmış nihilizm'inde, karakterini kendisinin bile tahmin etmediği daha da aşırı bir nihilizm formu sergiler. Metafiziği aşma arzusuna rağmen Nietzsche, tam da metafizik geleneği içerisinde durur; çünkü o, değer-biçme çerçevesinde düşünmeyi sürdürür. Nietzsche aslında Varlık'ı, kendi korunması ve büyümesi için güç iradesinde konulan bir değer, bir koşul olarak ele alabilir, özgürce/serbestçe alımlanacak şekilde açığa-çıkan bir mevcut-olmadan uzak olan her şeyin Varlık'ı, daha ötedeki bir amaca götürmesi gereken belirleyici bir amaç haline gelir. Burada kendinin-bilinci, —ki bu bilinç özne olarak kendisini ve kendi önünde kendisi için mevcut her şeyi kurar, güvence altına alabilir— güç iradesi tarzı içerisinde, kendi değer-koyması bakımından Varlık üzerinde bile tasarrufta bulunmaya başlar.

Heidegger'e göre tam da bu düşünme, en yüksek ölçüde 'nihilistik'tir. Bu düşünmede Varlık bir değer derecesine indirilmiştir. Varlık Varlık olamaz; yani her şeyin doğrudan doğruya kendi Varlık'ı içerisinde mevcut-olma gücü, gerçekliğin her yönünü ve karakteristiğini, öznenin öznelliğinin kendini güvenceye alan kendinin-bilinci olarak nihai ifadesinin tasarrufunda ve hizmetinde gören bir düşünme —güç iradesi— tarafından yok edilmiştir. Kendisinde bir zamanlar aşkın değerler alanında yattığı varsayılan belirleyici gücü cisimleştiren Nietzsche'nin öngörüye dayalı 'üst insan'ı, bu öznelliği edimselleştirir.

Böylece Heidegger, Nietzsche'nin felsefesinde metafiziğin tamamlanmasını ve sona ermesini görür ve bu aynı zamanda tekniğin özünün de sona ermesi anlamına gelir. Nietzsche'nin 'üst insan'ının teknik insan olduğu söylenebilir. 'üst insan' adı bir bireyi imlemez, o daha çok modern insanlık olarak artık modern çağın sona ermesine girmeye başlayan insanlığı adlandırır, 'üst insan' bilinçli bir şekilde irade-eder ve güç iradesini tam olarak görünüşe çı-karan biri olarak her şey üzerinde tahakkümde ve tasarrufta bulunur. '

Nietzsche'de düşünme Varlık'ı Varlık olarak yok eden bir düşünmedir. Oysa Heidegger'e göre 'düşünme' yalnızca İnsanî bir yapıp etme değildir. Aslında Heidegger, Nietzsche'nin eserinin, cüretkâr yeniliğine rağmen, başlangıcından beri metafizikte mevcut olan eğilimleri yalnızca bir son noktaya vardırdığını söyler. Bunun çarpıcı kanıtı şudur: Batı düşünmesinde görünüşe çıkışı içerisinde Varlık'ın engellenmesi, bizzat Varlık'tan çıkar. Tam da çerçevelemenin meydan okuyucu açığa-çıkmasında olduğu gibi, insanı en yüksek metafiziksel düşünmesinde bile değerkoyucu ve bu itibarla temelde 'kullanım için düzenleyici' olarak ileri iten güç —ve eşzamanlı olarak hiçbir şeyin kendinde olduğu gibi görünmemesini ve insanın her şeyi bu denetim altına alıcı tarzda tasarlamak ve betimlemek zorunda olmasını ortaya çıkaran güç— modern çağda gitgide daha nüfuz edici bir şekilde hüküm süren Varlık'ın kendisinin kaderidir tam da.

Heidegger çağdaş yaşamın her yönünü, yalnızca makine teknolojisini ve bilimi değil, ama en yüksek iyilerin peşinde koşulması olarak hüküm süren tekniğin yönetici özünün açık işaretlerinin sergilenmesi olarak anlaşılan sanatı, dini ve kültürü de, kendinin-bilincinde

olan, tasarımlayan özne olarak insanın tahakkümünde görür, özne ve nesnenin yan yana konulması ve öznenin deneyimine ve değerlendirici yargılamasına kesin olarak bel bağlanması her yerde görülecektir. Varolan her şeyin mevcut-olması, köklerinden kesilmiştir, insanlar oldukça mânidar bir biçimde bir 'dünya betimi' veya 'dünya görüşü'nden söz ederler. Onlar yalnızca modern çağda böyle konuşabilirlerdi. Çünkü 'dünya betimi' tam da şu anlama gelir: Tam da kendi tamlığı içerisinde varolan şey —yani her yönü ve öğesi bakımından real olan— artık 'tasarımlayan ve kuran' insan tarafından kurulduğu ölçüde ilk ve ancak Varlık'ta olacağı bir biçimde ele alınır. Çağdaş insan, yaşamının ve düşünmesinin bu karakterinin ciddi bir şekilde farkına varmak durumunda olsaydı, o modern doğa bilimiyle birlikte pekala şunu söyleyebilirdi: Sanki insan her yerde ve her zaman yalnızca kendisiyle karşılaşıyormuş gibi görünüyor.

Bununla birlikte böyle bir yargı bir aldanma olurdu, insan aslında hiçbir zaman yalnızca kendisiyle karşılaşmaz. Çünkü insan bundan haberdar olmadığında, kendisini en yalnız olarak düşündüğünde veya kendi dünyasına egemen olma yönünde en büyük düşleri kurduğunda bile, çerçevelemenin meydan okuyucu açıga-çıkması içerisine çağrılır ve talep edilir. İnsanın bu talebi unutmuşluğu bizzat çerçevelemenin hakimiyetinin bir görünüşe-çıkmasıdır. insan bu tahakküme öyle eksiksiz bir şekilde çekilmiştir ki, o gerçekten kendi özünün farkındalığından kopmuştur. Çünkü Varlık, meydan okuyucu kendini-açıga-çıkarmasının kendine geri çekilmişligi içerisinde insanın karşısına aslında insanı bu açığa-çıkmanın tahakkümünü meydana getirmeye zorlayacak, —yani Varlık tarafından talep edile-cek— şekilde çıksa bile, insan Varlık'tan yabancılaşmıştır. Bundan dolayı insan kendisini Varlık'la ilişki içerisine sokulmakta olan biri olarak bilmez; yani insan kendisini insan olarak bilmez. Bu tarzda yönetilen günümüz insanı, kendisine doğru görünmesine rağmen, hiçbir zaman kendisiyle, yani kendi özüyle karşılaşmaz.

Bizim çağımızda insan her şeyden önce kendisini böyle talep edilen biri olarak bilme ihtiyacı duyar. Çerçevelemenin meydan okuyucu çağrıları 'bir açığa-çıkma yoluna yollarlar.' İnsan bunu bilmediği sürece kendisini bilemez; o kendisini dünyasıyla ilişki içerisinde de bilemez. Bunun bir sonucu olarak insan, her ikisi de aynı ölçüde beyhude olan iki tavırdan birinin tuzağına düşer: İnsan ya aslında tekniğe hakim olabileceğini ve teknik araçlarla —analiz etme, hesaplama ve düzenleme yoluyla— yaşamının tüm yönlerini denetleyebileceğini hayal eder; ya da tekniğin kendi üzerinde kazandığı defedilemez ve insanlıktan çıkarıcı denetimden ürkerek geri çekilir, onu bir şeytan işi olarak reddeder ve kendisi için ondan ayrı, başka bir yaşam yolu keşfetmeye çabalar. İnsanın hakikaten ihtiyaç duyduğu şey, ait olduğu kaderi bilmek ve bunu bir kader olarak, bu teknik çağda tüm fenomenleri yöneten tanzim edici güç olarak bilmektir.

Varlık'ın kaderi, hiçbir zaman insanı yalnızca kendi ötesinden icbar eden kör bir yazgı değildir. O daha çok insanın vuku bulmakta olan şeyi meydana çıkarmak için harekete geçmeye çağrıldığı açık bir yoldur, insanın kendisini böyle çağrılan biri olarak bilmesi, onun *özgür* olmasıdır. Heidegger'e göre *özgürlük,* insanın tikel şeyleri irade-etmesi veya etmemesi sorunu değildir, özgürlük, insanın kendisini ona yöneltilen çağrılara kendisini teslim etmesidir. özgürlük zaten hüküm süren Varlık'ın tahakkümünü kavramak ve kabul etmektir ve böylece de 'özgürleştirici bir talebe çekilmek'tir.

Modern insanın durumunun hakikati, modern insanca bilinir hale gelmek zorundadır. Bu, insanın bir kez dikkatine sunuldu mu, onun kavrayabileceği, rıza gösterebileceği ve

kendisine dayanarak eyleyebileceği bir 'hakikat' ile sunulabileceği anlamına gelmez. Heidegger'e göre böyle bir 'hakikat', yani bir önermenin bir duruma tekabül etmesi, yalnızca doğruluk *(Richtigkeit)* olurdu. Oysa *hakikat (Wahrheit)* gizinden-çıkmadır. Bu demek değildir ki, hakikat, dolaymışız olarak görülebilir bir şeydir. *Gizinden-çıkma, eşzamanlı olarak gizlenmedir de.* Gizinden-çıkma, hiçbir zaman dolayımsız olarak bilinecek kadar çıplak bir şekilde mevcut değildir. Modern İnsanın durumunun hakikati, onun üzerine gelen bir gizini-açmadır, fakat bu gizini-açma, İnsanın üzerine üstü örtülü bir şekilde gelir.

Çerçeveleme bir gizini-açma tarzıdır. Varlık'ın bir kaderidir. Ana yine de tam da çerçevelemenin tahakkümü altında bizzat insanın kendisi de dahil, hiçbir şey asli olarak olduğu şekilde görünmez; herhangi bir şeyin Varlık'ının hakikati gizlenmiş kalır. Her şey sanki insanın yapıp etmesine aitmiş gibi mevcut olur görünür.

Varlık'ın bir gizini-açması olarak çerçeveleme, bu tarzda hüküm sürdüğü için, insanın bildiği herhangi bir tehlikenin ötesindeki bir tehlikedir. Çerçevelemenin özü, onun mevcudiyete-gelme tarzı, onun mevcudiyete-gelmesinin hakikatini 'unutma'yla tuzağa düşüren kendi içerisine toplanmış saldırıdır. Bu tuzağa düşürme, değişik kılıklarda ortaya çıkar, yani o el-altında-duran olarak hakim olan her şeyin düzene sokulmasına doğru ilerler. Bu 'unutma'da, Varlık'm kendisini görünüşe-çıkarmasını engelleyen 'unutma'da, insanın tehlikesi yatar. Gizini-açmanın başka her tarzının sürükleneceği ve insanın kendisiyle ve başka her şeyle hakiki bağıntısını kaybedeceği bu tehlike, realdir. İnsanın kendisi aracılığıyla varolan her şeyi deneyimleyebileceği, düşünebileceği ve bilebileceği ilksel tarz, dil, kendi Varlık'ı içerisinde yalnızca salt bir haberleşme aracı haline gelecek şekilde kendi gücünden mahrum bırakılabilir. Ve insan da kendi hakiki özünden ayrılıp 'kendisini imal eden' biri haline gelebilir. Çerçevelemenin düzenleyici karakteristiğinin kendisi aracılığıyla olup bittiği insanın kendisi, bütünüyle el-altında-duran içerisine emilebilir ve 'Varlık'a açıklık' (Da-sein)* olarak değil, fakat kendisini yalnızca kullanıma hazır bir araç olarak bilen salt bir kendinin-bilincinde varolan olarak mevcut-olmaya başlayabilir.

Yine de bu katı ihtimalin insanın başına gelmesi gerekmez. Çünkü çerçeveleme zorunlu ve asli olarak yalnızca tehlike olarak değil, ama aynı zamanda koruyan şey olarak da hüküm sürer. Bunlar çerçevelemenin hüküm sürmesinin iki seçik yönü değildirler. Tehlike 'koruyucu güç'tür. Çerçeveleme bir gizini-açmadır. O her şeyden önce Varlık'ın geri çekilmişliğini görünüşe çıkarır. İnsanı Varlık'tan yabancılaştırır. Ama yine de bir gizini-açma olarak kalır. Çerçevelemede Varlık hâlâ insanın karşısındadır. Dolayısıyla çerçeveleme kendi içerisinde insanı tehlikeye atmasıyla eşzamanlı bir biçimde öteki imkânı, yani insanı yabancılaşmasından kurtarabilme ve mevcut-olan şeyi varolan her şeyde hatırlamaya dayalı bir şekilde alımlayabilmesi ve düşünüp taşınarak onu gözetim altında tutabilmesi için, insanın Varlıkla özsel bir bağıntıya girmesinin bahşedilmesi imkânını taşır.

Çerçevelemenin yalnızca herhangi bir İnsanî çabada değil, tehlike ve koruyucu güç olarak bu iki-yönlülüğünde, tekniğin aşılabilmesi imkânı bulunur. Bu, teknikten vazgeçilebileceği demek değildir. Bu daha çok şu anlama gelir ki, teknik kendi özü içerisinde yeniden tesis edilecek ve gerçekleştirilecek bir şekilde, kendi içerisinden aşılacaktır. Tekniğin hakimiyetinde gizlenen gizinden-çıkma, hakikat, tam da bu gizlenme içerisinde şimşek gibi çakacaktır. Varlık kendisini tam da tekniğin süregitmesinde, tam da bu şimşek çakışında açığa çıkaracaktır. Fakat bu, insan olmaksızın olmaz. Çünkü insan, Varlık'ın her gizini-açması İçin olduğu gibi, bu gizini-açma için de gereklidir. İnsan dil aracılığıyla, düşünme

aracılığıyla, bu gizini-açmanın olagelebileceği yere gelmek zorundadır. Ama yine de insan bu gizini-açmayı meydana çıkaramaz ve onun ne zaman olup biteceğini bilemez.

Bkz., çeviride dipnot 1

Olagelen şey birdenbire olup biter. Heidegger bundan bir 'dönemeç' *(Kehre)* olarak söz eder. Bu, çerçeveleme içerisinde tehlike olarak tekniğin özü içerisindeki bir dönemeçtir. Bu, Varlık'ın hakikatinin, unutma, yani gizlenme içerisinde tuzağa düşmesidir. Varlık'ın hakikati, gizinden çıkması, tam da gizini-açması anında, gizlenme içerisinde yakalanır. Ama yine de Varlık'ın hakikatinin gizini-açması, gizini-açma olarak gizlenir. Bu yüzden bu *unutma-ile-tuzağa-düşme* açıkça vuku bulduğunda, unutma içeriye, kendi kabuğuna çekilir ve bekler; yani *gizlenme gizlenme olarak açığa çıkarılır;* çünkü o bizzat eşzamanlı bir şekilde gizlenmiş olarak sergilenen şeyi gizler.

Burada çerçeveleme, her şeyi Varlık'ından men eden Varlık'ın kaderini eşzamanlı olarak koruyan, Varlık bahşeden şey haline gelir. Çünkü çerçevelemede Varlık'ın hakikati, Varlık'ın gizinden-çıkması, varolan her şeye geri döner ve varolan her şeyin içerisine girer.

Bu 'dönemeç'te Varlık yalnızca kendisinden hareketle kendisinin gizini-açar; ama yine de bunu zorunlu olarak insana ulaşacak bir tarzda yapar. Çünkü insan olmaksızın Varlık, varolan her şeyin Varlık'ı olarak serbestçe açığa çıkamaz. Varlık'ı ve insanı bu kadar sıkı bir şekilde işin içerisine sokan gizlenme ve gizinden-çıkmanın bu tersine dönüşü, bahşedilmiş bir armağandır. Tekniğin özünde, çerçevelemede, olagelen Varlık'ın hakikatinin bir zamanlar hakikatten yoksun olan Varlık'a bu ani ve şimşek gibi çakışı, 'şimşek gibi çakan bir bakışa girme'dir, varolan şeyi kavramadır, yani bizzat Varlık'ın kendisini kavramadır. Bu, İnsanî bir bakış, İnsanî bir görüş değildir; tam tersine bu, Varlık'ın kendisini ifşa etmesidir. Bu bakışta insanlar kendi özlerini seyredebilecek şekilde, kendi özleri içerisinde seyredilenlerdir. Heidegger bizzat Varlık'ın içerisinde kendi gizini-açan dönemeç olan bu şimşek gibi çakmayı adlandırmak için *Ereignis* sözcüğünü kullanır. *Ereignis,* ogelen bir ifşa etmedir, kendisine özgü olanın içerisine giren bir görmeye girmedir. Varlık'ın içerisinde olup bitmekle, bu görüş Varlık'ı kendisine geri döndürür —burada tekniğin özünü kendisi için bir gizini-açma olarak yeniden kurar— ve kendi özü içerisinde göz kırpılan insanı eşzamanlı bir şekilde *insana upuygun* verilen gizini-açmaya göz kırpmaya taşır.

Bu ifşa etme Kendisini daima eşsiz bir şekilde olagetirir. Varlık ve insan birbirine aittirler. Burada sözü edilen ifşa etme, bu bağıntının gerçekleşmesidir. Bu ifşa etme, insanı ve Varlık'ı, onları birbirine emanet etmekle Kendilerine özgü olana taşır. O, insanın ve Varlık'ın 'birbirine ait olmasına izin verme'dir.

Çerçeveleme ve 'Kendisine özgü olana taşıyan ifşa etme' aslında birdirler. Heidegger çerçevelemeden, bu ifşa etmenin, 'negatif fotoğraf'ı olarak söz edebilir. Çerçevelemede Varlık ve insan biribiriyle yüzyüze gelir; fakat onlar yabancılaşma içerisinde Karşılaşırlar. Onlar, onları Kendilerine özgü olana taşıyan eşsiz ifşa etmede de aynı bağıntı içerisinde Karşı Karşıya gelirler; fakat şimdi çerçevelemenin iskeletimsi karanlığı yerine ama henüz bu Karanlık içerisinde, insan ve Varlık'ı aynı zamanda birbirine ait olmaya taşıyan, onlara gerçekten Kendilerine özgü olan şeyi bahşeden ifşa etmenin ışığı da çakar.

İşte tam da burada modern insana Greklerin bildiğinin ötesindeki bir şey ifşa edilebilir. Grekler insanın ve Varlık'ın biraradalığını biliyorlardı. FaKat artık bizim çağımızda insanı ve

Varlık'ı yeni olan ve yeni bilinen bir takımyıldız içerisine sokan ifşa edici olagelmenin 'bunaltıcı bir ilk çabasına göz atmak' mümkün olabilir. Çerçevelemede, tam da 'hesaplanabilir olanın hesaplanmasına girişmek üzere insanın ve Varlık'ın düellosu' olma Karakteri içerisindeki çerçevelemede, ilişkinin bu yeniliği ortaya çıkar. Çerçevelemenin özündeki dönüşü görebildiğimizde, yalnızca insanın ve Varlık'ın biribirine ait olmasını görmeyiz. Daha da fazlasını görürüz: 'İnsanın ve Varlık'ın birbirine *ait olmasına* tanık oluruz; bu, *ait olmayı mümkün kılan,* birarada olanın birliğinin tarzını belirler.' Modern tekniğin siluetimsi mevcudiyeti içerisinde ve ötesinde, insan ile Varlık arasında —ve bu yüzden de insan ile varolan her şey arasında— bugüne Kadar olmuş olduğundan daha tam bir bağıntı imkânının şafağı doğar.

Halihazırdaki duruma bakarken, bizim düşünmemiz, insanın dolayımsız, apaçık durumunun üzerinde ve ötesinde

'insana ve Varlık'a biribirine ait olmalarını sağlayan şeyden, onları kendilerine özgü olana taşıyan ifşa edici olagelmeden çıkan' Varlık ve insan bağıntısını görmeyi umut edebilir. Böyle bir düşünme bizim gitgide daha fazla bel bağladığımız bir anlık hesaplama türünden bütünüyle farklıdır. Bu düşünme gelenek seferi içerisinde bir düşünmedir, düşünülmüş olan şey aracılığıyla bir öğrenmedir. Böyle olmakla bu düşünme, gelenek tarafından salt bir geriye dönük düşünme olmaktan kurtarılıp, planlamadan, düzenlemeden ve kullanım için kurmadan bütünüyle uzak bir ileriye yönelik düşünme haline gelir.

Kimi zaman Heidegger'in kendi felsefi eserlerinde aşırı bir kendini beğenmişlik sergilediği söylenmiştir. Şurası doğrudur ki, Heidegger, Descartes gibi kendi düşünmesini kendinden apaçık hakikatin zorlayıcı kesinliğine sahipmiş gibi ortaya koymaz; Hegel gibi kendisinin tüm insanlık tarihi ve tüm gerçeklik hakkındaki hakikati araştırma ve ifade etme gücüne sahip olduğuna da inanmaz. Fakat Heidegger kendisini kendisinden önce hiç kimsenin kavramamış olduğu bir gerçekliği kavrayan biri olarak görmüyor mu? Onun 'düşünme'sinin Batı tarihi ve Batı düşüncesiyle sınırlı olduğu bir gerçektir. Fakat bu alan içerisinde Heidegger, Nietzsche üzerine incelemesinde olduğu gibi, kendisinin bu kavrayış temelinde başkalarının düşüncesinde 'düşünülmeyen' şeyi düşünebileceğine, kendisinden öncekilerin göremedikleri hakiki anlamı keşfedebileceğine inanmıyor mu? Evet. Ama yine de bu bir kendini beğenmişlik midir, yoksa burada bir kavrayış mı vardır?

Heidegger'in kendisi, kesinlikle, sahip olduğu kavrayış her ne olursa olsun, bunun kendi keşfinden değil, fakat kendisine bizzat gerçeklikten gelen bir kavrayış olduğunu söylerdi. Heidegger, açıkça, kendisini kendisine gelen açığa-çıkmaya, vahye, ifşaya karşılık vermeye ve başkalarını aynı yola çağırmaya davet edilmiş hisseder. Bu, peygamberlere atfedilen türden bir hissediş midir? Yoksa yalnızca 'düşünen' bir kafanın keşfi midir? Bir gelenek içerisinde kendi yerinin derin bir şekilde bilincinde olan Heidegger, kuşkusuz bazılarına başkalarının eserlerinin mağrur bir yeniden yorumlanması gibi görünen şeyi daha çok keşif olarak görür ve bu keşif sayesinde bu eserlerin bu keşfi kendisinden önce yapmış olanlardan daha fazla anlama sahip olduklarını gösterir. Kesinlikle Heidegger kendi kavrayışının teminatı ile konuşmasına ve bu kavrayış da çok uzun erimli olmasına rağmen, o bu kavrayışın yalnızca modern insanın çok daha açık ve yeni bir şekilde görmek için bahşedilen bir düşünmeye göz kırpışı, başlaması ve girmesi olduğunu da ileri sürer. Felsefi eserlerinde Heidegger, düşüncesinin herhangi bir formülasyonuna bağlı kalmadan, ileriye, hep ileriye doğru yürümüştür. Heidegger'e göre hakiki düşünme daima bir gizini-açma olarak kalır ve

Heidegger bu gizini-açmanın nereye götürdüğünü takip etmek zorundadır. O, Tekniğe İlişkin Soruşturma'da da çerçeveleme olarak gizini-açan tekniği, bu gizini-açmanın nereye götürdüğünü takip eder. Dolayısıyla onun özellikle geç dönem yazıları, sona ermemiş bir yo/un bir parçası olarak kalırlar. Descartes'ın kırılmaz camdan saraylar inşa ettiği ve Hegel'in tüm zamanlar için büyük bir kâşâne kurduğu yerde, Heidegger âdeta düşüncesinin, bir sonraki karşılık verici işleyişinde yeniden şekillendirilmeye veya yıkılmaya hazır kumdan şatolar inşa eder. Hatta bu bakımdan Heidegger'in Batı düşüncesini tevâzuya çağırdığı bile söylenebilir. Fakat yine de bazı okuyucular, Heidegger'in vahiy almış bir peygamber edasıyla konuştuğu izleniminden çoğu zaman haklı olarak kurtulamayabilirler.

Heidegger şöyle yazmıştır:

'“Tekniğe İlişkin Soruşturma” adıyla bir süre önce verilen bir konferansın sonunda şöyle dedim: ‘Soruşturma düşünmenin dindarlığıdır.’ ‘Dindarlık’ burada antik anlamında kastedilmektedir. İtaatkâr ya da boyun eğici ve bu durumda düşünmenin düşünmek zorunda olduğu şeye teslim olma. Düşünmenin tahrik edici deneyimlerinden biri, kimi zaman henüz ulaştığı yeni kavrayışları tamamen kavrayamaması ve bunları uygun bir şekilde göre-memesidir. Soruşturmanın düşünmenin dindarlığı olduğu şeklindeki az önce alıntılanan önermede de durum böyledir. Bu önerme ile sona eren konferans, düşünmenin hakikî tavrının sorular sormak olamayacağını, fakat soruşturmamızın tenezzül ettiği şeyi dinlemek olması gerektiğini zaten kavramış olma havası taşıyordu ve o konferans şunu da kavramıştı ki, tüm soruşturmalar yalnızca sorusunu özsel Varlık için takip etmek sayesinde soruşturma olmaya başlarlar.’ Bkz., Unterwegs zur Sprache [Dil Yolunda], 1959, s.64.

İşte Heidegger'in kendi tarzı ve sorusu budur. Heidegger'in özellikle geç dönem yazılarında ve tabii ki Tekniğe İlişkin Soruşturma'da bizi çağırdığı gözüpek macera budur. Heidegger bizim mâruz kalmış çağımızı aydınlatabilecek hakikate göz mü kırpmıştır? Yoksa filozof kisvesi altında peygamberlik mi taslamaktadır? Bu konuda bir yargıya ulaşmak için, onun 'düşünme'sinin yollarını onunla birlikte takip etmek gerekir.

3-Çeviri üzerine

Heidegger, l.Aralık 1949'da Bremen Klüp'te, 'Varolan Şeyi Kavrama' genel başlığı altında dört konferans verdi. Bu dört konferansın her birinin kendine özgü bir başlığı vardı: 'Şey', 'Çerçeveleme', 'Tehlike' ve 'Dönüş/Dönemeç *(Kehre)'.* Heidegger bu konferanslardan ilk ikisini genişletti ve Bavyera Güzel Sanatlar Akademisi huzurunda okudu. 6.Temmuz 1950'de 'Şey'i ve 18.Kasım 1953'de artık 'Tekniğe ilişkin Soruşturma' başlığı verilen 'Çerçeveleme'yi sundu. Çevrilen metin, Heidegger'in bu sunumunun tam metnidir.

Bu Giriş te yeterince açığa çıktığını umduğumuz bir hususu yeniden hatırlamak uygun olur: Heidegger okumak bir maceraya atılmaktır. Onun eserleri okuyucuya meydan okuyan ve çoğu kez okuyucuyu sersemleten eserlerdir. Bu eserler okuyucudan tüm yüzeysel bakışları terketmesini ve ciddi bir düşünme takibine koyulmasını talep ederler. Okuyucu Heidegger'in eserlerine yaklaşırken, yalnızca onun ne söylediğini değil, ama nasıl söylediğini de sormalıdır. Çünkü burada biçim ve içerik birbirinden ayrılamayacak ölçüde birleştirilmiştir. Kavrayışlı bir okuyucu bu eserlerin her birinin edebî biçiminde, onun anlamını açmanın pek çok anahtarını bulacaktır. Böyle bir okuyucu, aynı zamanda sürekli olarak, Heidegger’in metinlerinde kendilerine özgü kılığa bürünen formların içeriğini, ifadesiyle hayran olunacak ölçüde birbirine uygun görecektir. Heidegger'in metinleri, onun 'yolda olmak' olarak

adlandırdığı 'düşünme'sinin bizzat bu 'yolda olmaklığını örneklendirirler. Bu metinler karakteristik olarak deneme türündendirler, birer düşünme gezisidir. Fakat her bir metin, ayrıca özel bir yol izler ve kendi kendisine yeterlidir ve tüm metinler kendilerinde ve kendileri için okunmalıdırlar. Her bir denemede sayısız sözcük, deyiş ve yapı ayrıntıları, hem Heidegger'in söylemekte olduklarından çıkarlar, hem de Heidegger'in söylemekte olduklarını açımlarlar. Heidegger oku eşlik etmesini ve düşünme macerası boyunca onun kendi yolunu kurmaya başlamasını ister. Yoksa yalnızca yolun ne olduğunu ve ne olması gerektiğini dinlemesini istemez. Heidegger 'sahici düşünme'ye hazırlamak için, çoğu kez bizi kolaycı düşünmenin ötesine, düşünmemizin temelini araştırmaya, yeni bir temele sıçramaya, yepyeni tarzlarda düşünmeye kışkırtır. Bu yüzden, bu metinlerde Heidegger ile birlikte seyahat ettikçe, karşımıza bir uçurum açılacaktır. Eğer bu yollarda yürüyorsak, karanlık sözler aracılığıyla yola devam etmeliyiz. Bu yıldırıcı bir beklentidir. Fakat Heidegger'in kendisiyle yola çıkanlardan umudu vardır. Anlam, ileriye doğru yüründükçe keşfedilmelidir. Sözcükler ve önermeler, eğer onların taşıdıkları anlamı kavramayı umut ediyorsak, daima bağlamı içerisinde okunmalıdırlar.

Heidegger'in 'düşünme'sinin bu ileriye doğru inşasında daima bir model vardır. Kimi zaman bu model, 'Dönüş/Dönemeç'de olduğu gibi sıkı ve içkin bir şekilde örülmüştür. Kimi zaman da, 'Tekniğe İlişkin Soruşturma'da olduğu gibi, iç bağlantılarının seçilmesi güç, uzun, karmaşık tartışmalar içeren geniş erimli bir modeldir bu. Kimi zaman çok kavrayışlı bir okuyucunun bile başı döner, fakat böyle bir okuyucu hatırlamalıdır ki, her bir tikel yolda Heidegger, kendi yolunu asla kaybetmez ve hangi yönde

gitmekte olduğunu asla unutmaz. Heidegger Kendi temalarının ardışıklığını asla terketmez, önceden söylemiş olduğu şeyleri asla unutmaz ve kendi eserinin modelini asla yüzüstü bırakmaz. O, daima takip edilen sınırlı çizgili yolun sağladığı bütünlükten hareketle iş görmektedir. Heidegger bir bina kurar, ama bu binayı sonlu bir şekilde kurmakla yetinir. İfade edilen bağıntılar ne kadar karmaşık, verilen anlam ne kadar çok çeşitli olsa da. Heidegger bir seferde binanın tek bir fasadını kurar. Onun çalışmasında meşakkat vardır, dolayısıyla Heidegger kendisini takip edenlerden büyük taleplerde bulunur. Ama yine de sebatkâr okuyucu kendisini düşünme takibine sıkı bir şekilde bağlı buldukça, keşfetmenin verdiği esrimeyi deneyimlemeyi umut eder. Heidegger okuyucunun kendisini takip etmeye can attığına ve yolun zorlu olduğuna duyarlı olduğu için, o tekrar tekrar refakatçisini ileriye doğru taşıyacak bir tepki uyandıracak şekilde konuşur. Çoğu kez kilit bir noktada bir soru sorar. Okuyucuyu söylenen şeyle sıkı bir biçimde bağlamaya, tartışmayı daha ileri götürecek bir yanıt için düşünmeye, yanıt vermeye ve dinlemeye kışkırtır: 'Bu, insanın iyi ya da kötü çaresizce teknolojiye teslim edilmesi anlamına mı gelir?', 'modern bilimin özü neyin içinde yatar?', 'Varlık'a ne olmaktadır?' Bu tür sorulara varınca kulak kesilmeliyiz. Bir soru birdenbire ortaya çıkan bir cümlede yanıtlanabilir veya onun yanıtı ancak karmaşık bir serimlemeden sonra ortaya çıkabilir. Fakat bir yanıt hep verilecektir. Ve bu yanıt bütün tartışma için önemli olacaktır. Kimi zaman Heidegger bir noktanın *işitilmek zorunda olduğunu* belirtmek için keskin bir vurguyla konuşur: 'Asla yeterince vurgulanamaz...', 'Hıristiyanlıkla bir karşılaştırma mutlak olarak hiçbir şekilde...', 'tutarlı olan şeyin Varlık'ı asla...'. Bu tür sözler en sıkı dikkati talep ederler.

Yine Heidegger okuyucuyu yakalamak ve onu alışkanlığa dayalı zihin çerçevesinden dışarıya doğru sarsmak için pek çok âlet kullanır. Bir düşünce silsilesi beklenen bir sonuca

getirildikten sonra, Heidegger 'fakat biz nereye saptık?' diye soracaktır. Veya o, araya keskin bir iddia sokacaktır: 'Yüzyıllardır dört neden öğretisi gün ışığı kadar açık bir hakikat olarak gökyüzünden düşmüş gibi alınmıştır.' Ve o böylelikle irdelenmeyen sayıltıları tartışmaya a-çar. Bir noktada Heidegger düşünmekte olduğumuz şeyi yankılayacaktır. Fakat o bunu, bir başka boyuta giden bir sözle genişletmek İçin yapar: Evet, tekniğin araçsal belirlenimi 'dogru'dur; 'aslında esrarengiz bir şekilde doğrudur ki... ' Ve bu 'esrarengiz' sözü unutulmuş olsa bile peşi sıra gelen sözlerle alanına baktığımız iskeletimsi gücün betimine sımsıkı tutunur. Bir başka noktada Heidegger, düşünmemizin temellerine, düşünmenin ani bir tersine dönüşüyle hamle edecektir: 'Modern fizik matematiksel diye adlandırılır. Fakat o, ancak daha derin bir anlamda zaten bizzat matematiksel olduğu için bu şekilde matematiksel olarak iş görebilir.' Bu sözler karşısında, bu bilmecemsi iddia ile Heidegger'in ne söylemekte olduğunu sormaya zorlanırız.

Kimi zaman şu tür hamleler bizim kavrayışımızın çok ötesinde kalırlar: 'Tekniğin özü hiçbir şekilde teknik bir şey değildir'; 'fizik olarak fizik, fizik hakkında hiçbir İddiada bulunamaz.' Bu tür sözler yüzeysel bir şekilde işitildiğinde bile, bir sivri zekâlılık, kurnazlık veya kibirli bir anlaşılmazlık tınısı taşırlar. Daha ciddi bir şekilde yüzleşildiğinde, bu tür ifadeler, okuyucuyu dehşet ve kızgınlık içerisinde bocalatabilirler. 'Eğer tekniğin özünün teknikle ilişkili olduğunu söylerse, bu İnsanın hatalı olduğunu bilirim' diye itiraz eder Heidegger, 'o bunu söyleyemez, fakat o ne söylemektedir? Ben, benden İstendiği gibi yapmak, yani bir şeyi takip etmek, bir yolu soruşturmak ve bir yol inşa etmek istiyorum. Fakat bunun gibi saydam olmayan bir ifadeyle ne yapabilirim? Tekniğin özü hiçbir şekilde teknik bir şey değildir!' Fakat yine de bu tür saydam olmayan ifadelerde söz konusu yolun anlamı içerisine en derin bir şekilde girilmiştir. Okuyucu tekrar, görünüşte tanıdık sözcükler içerisinde anlamın erimlerini sormaya, aramaya zorlanmıştır. Metin içerisindeki bu tür kriz anlarında Heidegger'in yalnızca sözcüklerle oynadığı asla düşünülmemelidir. Daha çok ona göre dil bizimle oynar. Süratle dönüşen deyiş biçimi yol üzerinde bir engel değildir. Bilmecemsi olsa bile, o bir başka yön levhasıdır. O yalnızca tamlık sebebiyle saydam olmayan bir ifadedir ve okuyucuya öne çıkardığı anlamı araştırması İçin rehberlik etme niyeti taşır.

Heidegger şâirane bir dil kulağına sahiptir. Ve çoğu zaman şiirsel bir şekilde yazar. Ona göre sözcüklerin asıl işlevi, temsil etmek değil, imlemek/göstermektir. Sözcükler kendilerinin ötesindeki bir şeye işaret ederler. Ve sözcükler, özellikle Heidegger'in sözcükleri, çokanlamlıdırlar; hele yan anlam bakımından çok zengindirler. Sözcüklerin gerek duyulan anlamları taşıması için buluşlar yapma eğilimi taşıyan Heidegger, son döneminde dilin ıslahı ile, dilin kökensel, fakat silinmiş, kaybolmuş gücünün yeniden kurulmasıyla ilgilenir hale gelmiş, bir filolog ve etimolog gibi çalışmıştır.

Heidegger bize tekrar tekrar sözcüklerin antik ve temel anlamlarından söz eder, nüansları titizlikle öne çıkarır veya düşünce bir dilden diğerine geçtikçe ortaya çıkan tarihsel değişimlerin izini sürer, örneğin 'teknik' sözcüğünün Grekçe *tekhne'ye* dayandığını öğreniriz. Latince *cau*sa'dan gelen 'neden' sözcüğü, çok farklı bir anlama sahip olan Grekçe *aition'un* çevirisidir, 'öz', 'teori', 'düşünüm', 'real/realite'; tüm bunlar sözcük sözcük köklerine kadar a-raştırılırlar, tanımlanırlar ve örtük kalmış anlamlarına göre kullanılırlar, öyle ki Heidegger, felsefesinin bir çok özgül terimini eski Almancanın unutulmuş sözcüklerinden türetir. özellikle Grekçe terimleri Greklerin anladıklarına 1nandığı anlamlarıyla Almancaya mal eder. Fakat Heidegger katıksız bir antik dünya hayranı da değildir. O, dilin Varlık'ın evi olduğunu

söylemiştir. Varlık ile insan arasındaki karşılıklı bağıntı dil aracılığıyla gerçekleştirilir. Bu yüz-den dilin ne olduğunu, ilk kez ortaya çıktığında onun içerisinde söylenen ve sonradan onun içerisinde işitilen ve işitilebilen şeyleri keşfetmek suretiyle araştırmak, aslındaVarlık ile insan arasındaki bağıntıyı araştırmaktır, hermeneutik yapmaktır. Heidegger mümkün olduğu kadar mânidar olan sözler seçer, bunları büyük bir titizlikle tanımlar. Kimi zaman *verschulden* (sorumlu veya borçlu olmak), *wirken* (çalışmak, meydana getirmek) veya *besinnen* (düşünüp taşınmak; *sinnen*'den gelir ki, *sinnen* sıradan ve yaygın anlamıyla koklamak ve duymak/duyumlamak demektir) sözcüklerinde (fiillerinde) olduğu gibi, bir Almanca sözcükte açıkça mevcut olan anlam cephelerine işaret eder. Kimi zaman da o, bir sözcüğe, onun içerisinde işittiği yeni anlamlan kuşatacak şekilde, yeni açılımlar kazandırır. *Bestand* (stok; artık bu 'el-altında-duran' olmuştur) veya Ge*schick* (kader, yazgı; artık bu 'Varlık'ın kendi kendisini uyarlayıcı kaderi' ve 'biraraya toplayan yollama' olmuştur) sözcüklerinde olduğu gibi.

Heidegger'in sözcükleri kullanımı çoğu kez kendine özgüdür. Bu kullanım karakteristik olarak düşünce karşısında talepkârdır ve düşüncemize yabancıdır. Heidegger'in dene-melerinde karşımıza çıkan sözcükler okuyucularını sırlara garketme veya esoterik konuşmayı rahatlıkla tekrarlayarak hayranları cezbetme niyeti taşımazlar. Yine de Heidegger kendi sözcüklerinin şöyle tarzlarda kavranabileceğinin ve kullanılabileceğinin her zaman farkındadır: 'Biz' der Heidegger, 'düşünürün dilini bir terminoloji sözdağarcığı içerisinde alelacele kalıba dökmekten, tüm çabalarımızı söylenen şey aracılığıyla düşünmeye adamak yerine' yeni ve etkileyici bir sözcüğü dolayımsızca tekrarlamaktan sakınmalıyız.

Sözcükler hiçbir anlamda soyutlamalar olmadıkları, ama daha çok söz ettikleri şeyin Varlık'ını gösterdikleri için, Heidegger onları tikel noktalarda anlamlarının tikel yönlerini açığa çıkaracak kadar çeşitli biçimlerde kullanır. Fakat aynı zamanda sözcükleri, ısrarla, taşıdıkları anlama ilişkin kendi anlayışına göre kullanır; ve herhangi bir verili zamanda ortaya çıkan nüanslar daima canlı kalır ve sürekli olarak işitilmelidirler. Heidegger'in tanımlarını dikkatle okumalı ve onun sözcükleri kullanma biçimini dikkatle incelemeliyiz. Çünkü yalnızca bunlar bize 'hakikat' veya 'öz' veya 'teknik' veya 'metafizik' gibi sözcüklerin burada iletmekte oldukları şeyleri anlatacaklardır, yoksa bizim önceden edinilmiş kavramlarımız veya anlama ilişkin alışıldık düşüncelerimiz değil.

Bu durumda Alman olmayan okuyucu (ve hatta yerleşik felsefi terminoloji ile Heidegger'e yönelen bir Alman okuyucu bile) özel bir dezavantajla karşı karşıya kalır. Bir Heidegger çevirmeni, Heidegger'in eserlerinde yerleşik felsefi terminoloji İçerisinde karşılığı olmayan bir çok terimi karşılamak, bir terimin yan anlamlarının pek çok cephesi arasında seçim yapmak zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Bu yüzden o, sözcük üzerine sözcük yığmaya ve Almancasından çok farklı bir kalıpta önerme kalıpları oluşturmaya kaçınılmaz bir biçimde mecbur kalır. Heidegger çevirilerinde paralel sözcükler ve daha da çok ayrıntılı deyişler, burada tek tek Almanca sözcükleri, onların anlam genişliklerini tam uygun bir biçimde sergilemek maksadıyla kullanılmak zorundadır. Verilen sözcüklerin çevirisinde tutarlılığı sürdürme ve Almanca metinde bulunan yapının iç vurgularını mümkün olduğunca sadık bir biçimde yansıtma yönünde her girişim yapılmış olsa da, orijinal sözcüğün, orijinal vurgunun veya deyiş dönüşümlerinin kışkırtıcı gücü, bir başka dilde pek de verilemez. Heidegger'in Almancası 'Heideggerce' bir Almancadır ve bu Almancayı, ne kadar dürüst olursa olsun, ne kadar özgün metne sadakat duygusuna sahip bulunursa bulunsun, bir çevirmenin yeterli bir

denklikle verebilmesi imkânsızdır, üstelik bu 'Heideggerce' Almanca, aynı zamanda bir şiir dilidir de. Çünkü Heidegger bir şairdir de. Bir Heidegger metni çevirmek, aynı zamanda bir şiir çevirisi yapmak da demektir.

Değinilen ve bir kısmı aşılamaz olan tüm bu güçlüklere rağmen, Heidegger, günümüzde en çok sayıda yabancı dile çevrilen Alman filozofları arasında baş sıralarda yer almaktadır. Bunun sebebi açıktır: Heidegger, yüzyılımızda Batı düşünce dünyasında olduğu kadar, Batı düşünce dünyasının içten keskin bir eleştirisini yapmış olması dolayısıyla, 'üçüncü dünya ülkeleri' olarak anılan ülkelerin bazılarında da büyük etkiler yaratmış bir kaç filozoftan biridir. Ve kuşkusuz bu etkiler çok büyük ölçüde çeviri yoluyla gerçekleşmiştir.

Eldeki çeviri, Heidegger'in *Vortrage und Aufsatze* (Konferanslar ve Makaleler) adlı kitabından yapılmıştır. (Neske Verlag, Stuttgart 1985.) Çeviride köşeli parantezler içindeki sözcük veya sözcükler, anlamı pekiştirmek amacıyla ve ayrıca yukarıda değinilen gerekçelerle benim tarafımdan konulmuşlardır. Ayrıca hemen her sayfada, Heidegger'in kullandığı sözcüklerin ve özellikle fiilerin anlamlarına ilişkin açıklamaları içeren dipnotları da bana aittirler.

Çeviri, *Th.e Question Concerning Technology and Other Essays* (Tekniğe ilişkin Soruşturma ve Diğer Denemeler) adlı kitaptaki İngilizce çeviri ile karşılaştırılmıştır. (çev: William Lovitt, New York: Harper and Row, 1977.) Ayrıca bu Giriş yazısı için William Lovitt'in bu kitap için yazmış olduğu Giriş'ten büyük ölçüde yararlanılmıştır.'

Çevirinin İngilizce çeviri ile karşılaştırılması ve ayrıca William Lovitt'in Giriş'inin çevrilip değerlendirilmesi işini, dostum, meslektaşım, öğrencim Hakkı Hünler'le birlikte gerçekleştirdik. Bu karşılaştırma ve değerlendirme, ikimiz için de oldukça zorlu, fakat yer yer bir keşif heyecanı içerisinde, beş dil arasında (Almanca, İngilizce, Türkçe, Grekçe, Latince) gidip gelinerek gerçekleşen keyifli bir çalışma oldu. Katkılarından ötürü sevgili Hakkı'ya teşekkür ederim.

Doğan Özlem
İzmir/Karşıyaka Kasım-1995

* *Kaynakça:* B. Allemann, *Hölderlin und Heidegger,* Zürich 1954; B. Allemann, 'Heidegger ve Politika' *(Heidegger Üzerine İki Yazı* içinde. Çev: Doğan Özlem, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994); P. Hühnerfeld, *Heidegger. Bir Filozof, Bir Alman* (çev: Doğan Özlem), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994; W. Lovitt, *'introduction'* (Martin Heidegger, *The Question Concerning Technology and Other Essays* , New York: Harper and Row, 1977); 0. Pöggeler, *Der Denkweg Martin Heideggers ,* Pfullingen 1963, 4.baski, 1993; 0. Pöggeler, *'Heidegger, Bugün'"* *(Heidegger Üzerine İki Yazı,* çev: Doğan Özlem, a.g.e.); D. Sinn, *Heideggers Spâtsphilosophie,* Philosophische Rundschau içinde, sayı: 14 (1967), s.81-182.; E. Tugendhat, *Der Wahrheitsbegriff bei Husserl und Heidegger,* Berlin 1967.

TEKNİĞE İLİŞKİN SORUŞTURMA

Aşağıda tekniği ***soruşturuyoruz.*** Sormak, bir yol açmaktır. Bu nedenle her şeyden önce yola dikkat etmek ve tek tek cümle ve başlıklara takılıp kalmamak öğütlenir. Tüm düşünme yolları, az veya çok farkına varılabilir şekilde, dil aracılığıyla olağandışı bir tarzda, dil içerisinden yol gösterirler. Biz ***tekniğe*** İlişkin bir soruşturma yapıyoruz ve onunla serbest bir bağıntıyı hazırlamak istiyoruz. Bağıntı, İnsanî varoluşumuzu (Dasein) [428] tekniğin özüne ***(Wesen)*** [429] açarsa, serbestttir. Bu öze uygun bir karşılık verebilirsek, teknik-olanı ***(Technische)*** kendi sınırları içerisinde deneyimleme imkânına sahip olabiliriz.

Teknik, tekniğin özüyle aynı şey değildir. Ağacın özünü aradığımızda, farkında olmalıyız ki, ağaca ağaç olarak nüfuz eden şey, geri kalan ağaçlar' arasında rastlanan bir ağaç olarak bizzat ağacın kendisi değildir.

Bunun gibi, tekniğin özü de, asla ve hiçbir şekilde teknik bir şey (teknik-olan, ***Technische)*** değildir. Bu nedenle yalnızca teknik-olanı tasarladığımız[430] ve öne çıkardığımız ve bununla yetindiğimiz veya ondan kaçındığımız sürece, tekniğin özüyle bağımızı asla kuramayız. Her yerde özgürlükten yoksun ve tekniğe bağlanmış haldeyiz; onu tutkuyla olumlayalım veya olumsuzlayalım. Tekniği nötr bir şey olarak gördüğümüzde, mümkün olan en kötü tarzda tekniğe teslim oluruz; çünkü bugün özellikle pek rağbet gören bu tasarım, bizi tekniğin özü karşısında büsbütün körleştirir.

Eski öğretiye göre, bir şeyin özü, onun ***olduğu şey (was, etwas ist)*** olması sayılır. Tekniğin ne olduğunu sorduğumuzda, tekniğe ilişkin soru sormuş oluruz. Herkes, sorumuzu yanıtlayan iki ifadeyi bilir. Biri şöyle der: Teknik, amaç için araçtır. Diğeri de şöyle: Teknik, insanın bir etkinliğidir. Tekniğin her iki tanımı/belirlenimi ***(Bestimmung)*** birbiriyle bağıntılıdır. Çünkü amaçlar koymak, bunlara ulaşmak için araçlar yapmak ve kullanmak, insani bir etkinliktir. Araç, aygıt ve makinelerin yapımı ve kullanımı, bu yapılmış olanların ve kullanılanların

---

[428]Dasein, *burada 'İnsanî varoluş' olarak çevrilmiştir.* Da-sein, *sözcüğü sözcüğüne 'orada olan' (Da-sein) demektir. Bu 'orada-olan', Varlık'la ilişkide olan insana gönderme yapar. Heidegger Prof. J.Glenn Gray'e IO.Ekim 1972'de yazdığı bir mektupta, 'benim yapmaya çalıştığım her şey, 'bilinç'ten 'Varlık'a açıklık'a (Dasein) dönülmezse, yanlış anlaşılır' demiştir. Böylece Heidegger, Da-sein'daki da'nın sıradan anlamıyla "orada"dan çok 'açıklık'ı ifade ettiğini belirtmiştir. Heidegger bu terimi, Yeniçağın insanı bilinç varlığı olarak merkeze alan özne felsefesine karşı kullanır. İnsan, kendi bilincinin ekseni etra-fında dönmez ve her şeye kendi bilincinden hareketle nüfuz edip yön verebilme gücüne sahip değildir. O ancak Varlık'la ilişkisi içinde tanınıp belirlenebilir.* ***Dasein'ın*** *geçtiği her yerde, "orada-olan", "İnsanî varoluş" ve özellikle 'Varlık'a açıklık' anlamlarının hepsini birlikte düşünmek gerekir.*

[429] *Heidegger, burada 'öz' olarak çevrilen* Wesen'i, *Latincedeki 'essentia', Türkçedeki 'mahiyet', 'nelik' veya 'öz' olarak anlamaz.* Wesen, *'bir şeyin ne ise o olduğu' anlamına gelmez; çünkü Heidegger'e göre her şey zaman içerisinde bir olagelme halinde olduğundan, hiçbir şey 'ne ise o' olarak kalamaz, hiçbir şeyde o şeyi sabitleyen bir yön veya sabit bir öznitelik olarak bir 'essentia' bulunmaz. Heidegger* Wesen'le *daha çok, bir şeyin zaman (ve tarih) içerisindeki kendi .gidişatını izleme tarzını kasteder. Başka bir deyişle, her şey, zamaneye tarih) içerisinde 'ne ise o'dur; zaman (ve tarih) üstü veya dışı bir şey yoktur. Heidegger felsefesinin anahtar terimlerinden biri olan* Wesen, *geçtiği her yerde, 'olagelmek' ve 'süregelmek' fiilleriyle birlikte düşünülmelidir. Ayrıca bkz., dipnot 7,14, 24, 31.*

[430]Burada 'tasarlamak' olarak çevrilen *vorstellen* fiilini Heidegger, etimolojisine uygun olarak, 'öne yerleştirmek', 'öne koymak' anlamlarını da ima ederek kullanır. Bu, paragrafın sonunda geçen 'tasarım' *(Vorstellung)* için de ge- çerlidir. Ayrıca bkz., dipnot 16.

kendileri, bunların hizmet ettikleri gereksinimler ve amaçlar, tekniğin ne olduğuna ilişkindirler. Bütün bu donanımlar kompleksi, tekniktir. Bizzat tekniğin kendisi bir donanımdır veya Latince söylendiğinde instrumentum'dur.[431]

Tekniğin bir araç ve bir insan etkinliği olduğuna ilişkin yaygın tasarım, bu nedenle, tekniğin araçsal ve antropolojik tanımı/belirlenimi diye adlandırılabilir.

Bunun doğru *(richtig)* olduğunu kim inkâr edebilir ki? Bu tasarım, teknikten söz edildiğinde göz önünde tutulan şeye açıkça uyar. Tekniğin araçsal tanımı/belirlenimi aslında öylesine tuhaf bir şekilde doğrudur ki, bu, modern teknik için bile geçerlidir; bununla birlikte başka bakımlardan eski el beceresine dayalı tekniğe karşıt olarak modern tekniğin tamamen farklı ve dolayısıyla yeni bir şey olduğu, bir ölçüde haklı olarak iddia edilir. Bir enerji santralı bile, türbinleri ve jeneratörleriyle, insan tarafından yapılmış bir araçtır. Bir tepkili uçak da, yüksek frekanslı elektrik üreten bir dinamo da, amaçlar doğrultusunda yapılmış araçlardır. Doğaldır ki bir radar istasyonu bir rüzgâr gülünden daha basit değildir. Kuşkusuz bir dinamonun yapımı teknik-endüstriyel üretimin çeşitli iş süreçlerinin iç içe geçmesine gereksinim gösterir. Elbette ki Karaorman'ın yitik bir vadisinde dere boyuna, kurulmuş bir bıçkıhane, Ren'in akıntısı içerisine kurulmuş bir hidroelektrik santralla karşılaştırıldığında, ilkel bir araçtır.

Şurası doğrudur: Modern teknik de amaçlara bağlı bir araçtır. Bu nedenle tekniğin araç olduğu tasarımı, insanı teknikle doğru bir bağıntıya sokmaya yönelik her girişimi koşullandırır. Her şey, tekniği araç olarak uygun şekilde manipüle etmeye bağımlıdır. Söylendiği gibi, tekniği 'tinsel yönden elde tutmak' gerekir. Ona hakim olunmalıdır. Tekniğe hakim olma iradesi ne kadar elzem hale gelirse, teknik de o kadar insanın denetiminden kaçıp kurtulma tehdidinde bulunur.

Ne var ki tekniğin yalnızca araç olmadığı varsayıldığında, ona hakim olma iradesi nasıl ayakta kalabilir ki? Zaten tekniğin araçsal olduğuna ilişkin tanımın/belirlemenin doğru olduğunu söylemedik mi? Bu besbelli. Doğru-olan ***(Richtige),*** irdelenmekte olan her şeyde, her kez herhangi bir şekilde karşımıza çıkanı saptar. Bununla birlikte bu saptama, doğru olmak için, hiçbir şekilde, söz konusu şeyin kendi özü içerisinde örtüsünü açmaya gereksinim duymaz. Oysa yalnızca böyle bir örtüsünü açmanın olduğu yerde hakikat-olan *{Wahre)* vukua gelir.[432] Bu nedenle yalnızca Doğru-olan ***{Richtige),*** henüz Hakikat-olan *{Wahre)* değildir. Yalnızca

---

[431] instrumentum, *inşa etme, düzene sokma işlevlerini gören her şeyi imler. Heidegger burada* instrumentum'u *Almanca* Einrichtung'la *eşdeğer kılar.* Einrichtung, *uyarlama, düzene koyma, bir amaç doğrultusunda biraraya getirme, sevk ve idare etme,v.d. anlamlarına gelir. Heidegger tekniği* instrumen*tum ve Einrichtung olarak görmekle, ilerideki sayfalarda görüleceği üzere, tekniğin karakterinin 'yerine koyma', 'ikame etme', 'düzenleme', 'çerçeveleme' (Gestell), 'nesneleri kullanılabilir, işlenebilir stoklar olarak görme' (Bestand) olduğunu vurgulamak ister.*

[432] Heidegger *Richtigkeit* (doğruluk) ve *Wahrheit* (hakikat) ayırımı yapar. Doğruluk, Heidegger'de, öne-konulana (*Vor-stellende*) ve karşıda-durana (*Gegen-stand*, nesne) yönelerek (*richten*) onda karşılaşılan şeyi saptamakla elde edilir ve bu görünümüyle günlük bilgiyi ve ayrıca empirik bilimlerin bilgisini adlandırmakta kullanılır. Oysa Hakikat, metin boyunca sık sık vurgulanacağı gibi, bir şeyin kendi özü içerisinde örtüsünü açarak vukua gelmesini ifade ettiği kadar, insanın bunun farkında olmasını da ifade eder. Hakikat, Heidegger'de, vukua gelmeyi, bir şeyin gizinden çıkarak olagelmesini ve ayrıca insanın bunun farkında olmasını ifade etmesi dolayısıyla, şeylerdeki sabit yönün veya özniteliğin, kısacası 'öz'ün bir bilgisi olarak anlaşılmamalıdır. Bkz., dipnot 1.

Hakikat-olan, bizi, kendi özünden hareketle ilgilendiren şeyle serbest bir bağıntıya sokar. Buna göre, tekniğin doğru *{richtig)* araçsal tanımı/belirlenimi, yine de bize tekniğin özünü göstermez. Buna ulaşabilmemiz veya en azından yaklaşabilmemiz için, Hakikat-olanı Doğru-olan aracılığıyla aramalıyız. Şunu sormalıyız: Bizzat Araçsal-olanın *{Instrumentale)* kendisi nedir? Bunun gibi, amaç ve araç gibi şeyler nereye aittirler? Bir araç, kendisiyle bir şeyin etkilendiği ve böylece kendisiyle bir şeye ulaşılan şeydir. Kendi sonucu (eser) olarak bir etkiye sahip olan şey, neden diye adlandırılır. Fakat neden, yalnızca kendisi aracılığıyla başka bir şeyin etkilendiği şey değildir. Kullanılan araç türünün kendisine göre belirlendiği amaç da, neden sayılır. Amaçların izlendiği ve araçların kullanıldığı her yerde, araçsallığın hüküm sürdüğü her yerde, nedensellik hakimdir.

Yüzyıllardır felsefe, dört neden olduğunu öğretir: 1. *causa materialis* (maddi neden), örneğin kendisinden bir gümüş kâsenin yapıldığı malzeme, madde; 2. *causa formalis* (formel neden), maddenin içine girdiği form, şekil; 3. *causa finalis* (ereksel neden), amaç, örneğin gerekli olan kâsenin formuna ve maddesine göre belirlendiği kurban âyini; 4. *causa effidens* (etki neden, fâil neden), bu tamamlanmış gerçek kâse olan etkiyi meydana getiren, gümüş ustası. Araç olarak tasarlandığında tekniğin ne olduğu, araçsallığı, dört katlı nedenselliğe doğru geri izlediğimizde kendisini açığa çıkarır.

Fakat nedensellik, kendi payına, ne olduğu bakımından karanlık içerisinde örtülü kalmışsa ne olacak? Kuşkusuz yüzyıllardır, dört neden öğretisi, âdeta gün ışığı kadar açık bir hakikat olarak gökten düşmüş gibi alınmıştır. Fakat belki şunu sormanın zamanı gelmiştir: Neden tam da dört neden vardır? Yukarıda anılan dörtlüyle bağıntılı olarak 'neden' münhasıran ne demektir? Dört nedenin neden olma karakterinin birbirlerine ait olacak kadar birlikli bir şekilde belirlenmesi nereden çıkar?

Bu sorulara eğilme iznini kendimize vermediğimiz sürece, nedensellik ve onunla birlikte araçsallık ve araçsallıkla birlikte tekniğin kabul gören tanımı/belirlenimi, karanlık ve temelsiz kalır.

Uzun süredir nedenin bir şeyi meydana getiren şey olarak tasarlanması alışkanlık olmuştur. Bu bağlamda, meydana getirme, sonuçlar, etkiler elde etme anlamına gelir. *Causa efficiens,* dört neden arasında yalnızca bu neden, ölçüt olacak şekilde tüm nedenselliği tanımlar. Bu öylesine ileri gider ki, artık *causa finalis,* ereksellik, nedensellikten bile sayılmaz. *Causa, casus,* zaman bildiren *cadere* fiilinden gelir, yani belli bir anda vuku bulmaktan, aynı zamana rastlamaktan gelir ve bir şeyi meydana getiren şeyin aynı zamanda sonucun içinde şöyle şöyle bir tarzda vukua gelmesi demektir. Dört neden öğretisi Aristoteles'e kadar geri gider. Fakat daha sonraki çağların Grek düşüncesinde 'nedensellik' *(Kausalitat)* tasarımı ve başlığı altında aradıkları şeylerin, Grek düşünme çevresinde ve Grek düşünmesi için, meydana getirme ve etkide bulunma ile hiçbir ilişkisi yoktur. Bizim neden *(Ursache)* ve Romalıların *causa* diye adlandırdıkları şey, Grekler tarafından *aition* diye adlandırılır; yani başka bir şeyin kendisine borçlu olduğu şey *(das, was ein anderes verschuldet)* anlamına gelir.[433] Dört

[433] *'das, was ein anderes verschuldet'* Almancada 'başka bir şeyin nedeni olan şey' anlamına gelen bir deyimdir. *Verschulden* fiilinin pek çok anlamı vardır: Borçlu olmak, medyun olmak, suçlu olmak, sorumlu olmak, neden olmak. Heidegger tüm bu anlamları düşündürmek ister ve ayrıca bu pasajın sonuna kadar fiildeki 'karşılıklı bağımlılık' yan anlamını özellikle verme niyeti taşır.

neden, başka bir şeyden sorumlu olmanın hepsi birbirine ait tarzlarıdır. Bir örnek bunu açık kılabilir:

Gümüş, kendisinden gümüş kâsenin yapıldığı şeydir. Bu madde ***(hyle)*** olarak gümüş, kâseden birlikte-sorumludur (***mitschuld***). Kâse kendisinden oluştuğu gümüşe borçludur, yani medyundur. Fakat kurban etme âyinlerinde kullanılan sadaka toplama kâsesi, yalnızca gümüşe borçlu olmakla kalmaz. Bir kâse olarak gümüşe borçlu olan şey, bir bilezik veya yüzük görünümünde değil, bir kâse görünümünde görünür. Bu yüzden sadaka toplama kâsesi, aynı zamanda kâseolmaklık görünümüne ***(eidos)*** de borçludur. Hem görünümün kâse olarak içerisine sokulduğu gümüş hem de gümüşün içerisinde göründüğü görünüm, kendi tarzlarında, sadaka toplama kâsesinden birlikte sorumludurlar.

Fakat yine de, sadaka toplama kâsesinden her şeyden önce sorumlu olan bir üçüncü şey geriye kalır. Bu üçüncü şey, öncelikle kâseyi dinsel kutsama ve sadaka toplama alanı içerisinde sınırlayan şeydir. Bu üçüncü şeyle kâse, sadaka toplama kâsesi olarak sınırlanmış olur. Sınır çizmek, (bir) şeyin etrafını çevirmektir. Şey, bu sınırlarla durup kalmaz; dahası, bu sınırlardan hareketle o, üretildikten sonra ne olacaksa o olmaya başlar. Etrafı çeviren, tamamlayan şey, bu anlamda Grekçede ***telos*** diye adlandırılır ki, bu sözcük çoğu kez 'amaç' veya 'erek' olarak çevrilir ve bu yüzden yanlış anlaşılmış olur. ***Telos,*** madde olarak ve görünüm olarak sadaka toplama kâsesinden birlikte-sorumlu olan şeylerden sorumludur.

Nihayet, bitmiş sadaka toplama kâsesisinin önümüzde kullanıma hazır durmasından bir dördüncü de birlikte-sorumludur: Gümüş ustası. Fakat bu, işbaşındaki gümüş ustasının bitmiş sadaka toplama kâsesini sanki o bir yapıp-etmenin etkisiymiş gibi meydana getirdiği için değildir; gümüş ustası ***causa efficiens*** değildir.

Aristoteles'in öğretisi ne bu terimle adlandırılan nedeni tanır, ne de ona karşılık gelecek Grekçe bir ad kullanır.

Gümüş ustası dikkatli bir biçimde düşünüp taşınır ve sorumlu ve borçlu olmanın yukarıda anılan üç tarzını biraraya getirir. Dikkatlice düşünüp taşınmak ***(überiegen),*** Grekçede ***legein, logos*** demektir. ***Legein, apophainesthai***da, yani görünüşe-çıkmâ/çıkarmada kök salar. Gümüş ustası, sadaka toplama kâsesinin ortaya çıkmasının ve kendinde kalmasının ilk hareket noktasını kendisinden aldığı ve muhafaza ettiği şey olarak, birlikte-sorumludur. Sorumlu olmanın yukarıda anılan üç tarzı, onların sadaka toplama kâsesinin üretilmesi için görünüşe çıkıp rol oynamalarının neliğinde ve nasıllığında, gümüş ustasının düşünüp taşınmasına borçludurlar.

Böylece sorumlu olmanın dört tarzı, önümüzde hazır duran sadaka toplama kâsesinde hakimdir. Onlar birbirlerinden farklıdırlar, fakat yine de birbirlerine aittirler. Onları başlangıçtan itibaren birleştiren nedir? Hepsinden ötede Grekler gibi düşünüldüğünde, bu borçlu ve sorumlu olma ne anlama gelir?

Bugün bizler pek kolayca, sorumlu ve borçlu olmayı ya yanlış yola sapıp kusur işlemek olarak ahlaksal yönden anlama ya da onları etkide bulunma çerçevesinde yorumlama eğilimi taşırız. Oysa her iki durumda da daha sonraları nedensellik diye adlandırılan şeyin birincil anlamına giden yolu kendimize tıkamış oluruz. Bu yol bize açılmadığı sürece, nedenselliğe dayanan araçsallığın münhasıran ne olduğunu görmeyi de başaramayız.

Sorumlu ve borçlu olmanın bu türlü yanlış yorumlarına karşı korunmak için, sorumlu olmanın

dört tarzını, onların kendisinden sorumlu oldukları şey çerçevesinde aydınlatalım. örneğimize göre onlar, gümüş kâsenin önümüzde bir sadaka toplama kâsesi olarak hazır durmasından sorumludurlar. önde ve hazır durma ***(hypokeisthai),*** mevcut olan bir şeyin mevcut olmasını belirler. Sorumlu olmanın dört tarzı, bir şeyi görünüşe çıkarırlar. Onlar o şeyi mevcut-olmaya ***(an-wesen)***[434] çıkarırlar. Onlar o şeyin o yere gitmesine fırsat verirler ve böylece o şeyin tam bir vuslata erme yolu-nu açarlar. Sorumlu olmanın esas karakteristiği, bir şeye vuslata erme yolunun bu açılışıdır. Bir şeyi vuslata erme yolunda açma anlamında sorumlu olmak, vesile olmaktır veya ileriye-çıkmasına-neden-olmaktır ***(ver-an-lassen).***[435] Greklerin sorumlu olmaktan, ***aitia*** 'dan anladıkları şeye bakıldığında, 'vesile olmak' fiiline şimdi daha kapsayıcı bir anlam veririz; öyle ki o artık Greklerin düşündüğü anlamda nedenselliğin özüne verilen addır. Buna karşılık 'vesile olmak'ın yaygın ve dar anlamı, bir şeye çarpmaktan ve onu serbestçe harekete geçirmekten başka bir şey değildir ve nedenselliğin bütünü içerisinde bir tür ikincil neden demektir.

Fakat o halde vesile olmanın dört tarzının bu birlikte oyunu neyin içerisinde oynanır? Onlar henüz mevcut olmayan şeyin mevcut-olmaya vâsıl olmasına izin verirler. Buna göre onlar, birlikli bir biçimde, mevcut-olan şeyi görünüşe çıkaran bir meydana çıkarma tarafından yönetilirler. Bu meydana çıkarmanın ne olduğunu, Platon ***şölen,***'deki bir cümlede bize şöyle anlatır (205 b): ***he gar toi ek tu me ontos eis to on ionti hotoun altia pasa esti poiesis.***

Mevcut olmayan şeyden mevcut-olmaya geçen ve giden herşey için her vesile ***polsesis***'tir, öne-çıkarmadır ***(her-vor-brin-***gen).[436]

Her şey, açığa-çıkmayı tüm erimi içerisinde ve aynı zamanda Greklerin düşündüğü anlamda düşünmemize bağlıdır. Açığa-çıkma/çıkarma, ***polesis,*** yalnızca el becerisine dayalı imalât, yalnızca sanatsal-şiirsel olarak görünüşe ve tasvire çıkarma değildir. ***Physis*** de, yani bir şeyin kendisinden hareketle ortaya çıkması da, bir açığa-çıkmadır, ***po***lesis tir. ***Physis*** aslında en yüksek anlamda ***polesis*** tir. Çünkü physis sayesinde mevcut-olan şeyde açığa-çıkmaya ait bir patlayıp açılma vardır; örneğin bir çiçeğin kendi içinde ***(on he auto)*** patlayıp çiçeklenmesi gibi. Buna karşılık zanaatkâr veya sanatçı tarafından açığa-çıkarılmış olan şey, örneğin gümüş kâse, açığa-çıkarmaya ait patlayıp açılmayı, kendi içinde değil, fakat bir başka şey içinde ***(en alloi),*** yani zanaatkâr veya sanatçıda bulur.

---

434 Heidegger'in *anwesen* fiilini *an-wesen* şeklinde yazarak vurgulaması, *wesen* (devam etmek, sürmek, süregitmek) fiiline 'an' önekini eklemek suretiyle 'bir şeye doğru devam etmek, olagelme, süregitme' anlamını vermek istemesin- dendir. Heidegger'de, her şey gibi insan da, bir şeye doğru süregiden, olagelen, olagidendir. Bkz., dipnot 1.

435 *veranlassen,* genellikle vesile olmak, neden olmak, meydana çıkarmak, ortaya çıkarmak anlamlarına gelir. Onun buradaki kullanımı, *anlassen* fiilinin güçlendirilmiş bir şeklidir. Bu şekliyle *veranlassen,* bir şeye etkin bir biçimde

vesile olmak anlamına gelir.

436 *hervorbringen* fiili, öne çıkarmak, açığa vurmak, açığa çıkmak/çıkarmak, üretmek, yaratmak, doğurmak, ifade etmek, aydınlatmak, anlamlarına gelir. Heidegger burada 'öne-çıkarmak' ile karşılanan bu fiili her kullanışında, sayılan tüm diğer anlamlarını da düşündürmek ister. İlerideki sayfalarda, yerine göre bu fiil 'açığa çıkmak/çıkarmak' ile de karşılanacaktır.

Vesile-olma tarzları, dört neden, o halde, açığa-çıkma/çıkarma içerisinde oynarlar. Açığa-çıkma sayesinde, hem doğada kendiliğinden büyüyen şeyler, hem de el becerisi ve sanat yoluyla tamamlanan her şey, herhangi bir verili zamanda kendi görünüşlerine ulaşırlar.

Fakat doğada olsun veya el becerisinde ve sanatta olsun, açığa-çıkma nasıl olup bitmektedir? Vesile-olmanın dört katlı tarzının içerisinde oynadığı açığa-çıkma nedir? Vesile-olma, herhangi bir verili zamanda açığa-çıkma içerisinde görünüşe çıkan şeyin mevcudiyete-çıkmasına bağlıdır. Açığa-çıkma, gizli-olmaktan gizli-olmamaya doğru çıkıştır. Açığa-çıkma, yalnızca, gizli bir şey gizlilikten kurtulduğu ölçüde vuku bulur.[437] Bu gizlilikten kurtulma, bizim gizini-açma ***(entbergen. Entbergung)*** diye adlandırdığımız şeyin İçerisinde ikamet eder ve serbestçe salınır. Grekler gizini-açmanın karşılığı olarak ***aletheia*** sözcüğünü kullanırlar. Romalılar bunu ***'veritas'*** diye çevirdiler. Biz 'hakikat' (***Wahrheit)*** diyoruz ve onu alışılageldiği üzere bir tasarımın doğruluğu ***(Richtigkeit)*** olarak anlıyoruz.[438]

Nerede yoldan saptık? Biz tekniğe ilişkin bir soruşturma yapıyoruz ve şimdi ***aletheia'ya,*** gizini-açmaya gelip dayandık. Tekniğin özünün gizini-açma ile ne ilgisi vardır? Yanıt: Her yönden ilgisi vardır. Çünkü her açığa-çıkma, gizini-açmada temellenir. Aslında açığa-çıkma, vesile-olmanın —nedenselliğin— dört tarzını kendi içerisinde toplar ve onları baştan sona yönetir. Amaç ve araç, açığa-çıkmanın alanına aittirler; araçsallık da. Araçsallık, tekniğin temel karakteristiği olarak düşünülür. Araç olarak tasarlanan tekniğin münhasıran ne olduğunu araştırırsak, bu durumda gizini-açmaya gelip dayanırız, üretime dayalı her imal etmenin imkânı, gizini-açmada yatar.

O halde teknik yalnızca bir araç değildir. Teknik, giziniaçmanın bir tarzıdır. Buna dikkat ettiğimiz takdirde, tekniğin özü hakkında tamamen başka bir alan bize kendini açar. Bu alan, gizini-açmanın, yani hakikat-olmanın ***(Wahrheit)*** alanıdır.[439]

---

[437]entbergen *fiili, örtüsünü kaldırmak, meydana çıkmak/çıkarmak, gizini açmak, gizinden çıkmak, anlamlarına gelir. Kök fiil* bergen, *saklamak, gizlemek, muhafaza etmek, kapalı halde olmak veya tutmak, anlamlarını içerir. Almancada* ent *öneki önüne geldiği sözcüğe "dışarıya doğru çıkma" anlamını veren Latince* ex *önekinin işlevine sahiptir ki,* ent-bergen, *saklı, gizli, kapalı, örtük olandan çıkmak olur. Aynı kök fiilin önüne getirilen* ver *öneki ise bir pekiştirme önekidir ve* ver-bergen *fiili,* ent-bergen'e *karşıt olarak, sıkı sıkıya kapalı olmak, iyice gizli kalmak anlamlarına gelir. Heidegger,* bergen *fiil ailesi içinde yer alan fiilleri bundan sonraki sayfalarda sık sık kullanacaktır.*

[438] Almancada *wahr* fiil gövdesi, Grekçe *horao, ora' dan* gelir. Bu gövdeden türetilen hemen tüm fiiler, gözetlemek, bekçilik etmek, güvence altında tutmak, anlamlarına gelir. (*be-wahren*: korumak, muhafaza etmek, *Be-wah- rung:* sığınak sağlama, muhafaza.) *Wahr-heit* (hakikat), etimolojisi bakımından güvence altında olma, özenle gözetlenme anlamlarına gelir. Hei- degger bu etimolojik belirlemelerden hareketle, düşünürün 'Varlık'ın bekçisi' olması gerektiğini söyleme fırsatı bulur. Ayrıca bkz., dipnot 3 ve 5.

[439] Dipnot 5'de Heidegger'de 'doğruluk' *(Richtigkeit)* ve 'hakikat' *(Wahr-heit)* ayırımına değinilmişti. Şimdi burada 'hakikat', gizini-açma' olarak gösterilmektedir. Heidegger, *wahr* gövdesi ile *heit* (...lik, ...lık) sonekini tire ile ayırmakla *(.Wahr-heit),* "hakikat"in bir şeyin gizini-açma hali olarak bir süredurum olduğunu vurgulamak ister. *Wahr-heit,* bir sürece çıkma halidir, süregitmedir, olagelmedir, vukua çıkmadır. İnsan açısından ise bu, bu sürece çıkmanın, vukua çıkmanın içinde olmayı ifade ettiği kadar, bunların farkında ve bilincinde olmayı da ifade eder. Bu suretle Heidegger, Greklerin hakikat kavramı ile 'sonradan Batı metafiziğinde yerleşik hale gelen hakikat kavramının farklılığını göstermek ister.

Bu görünüm bize yabancıdır. Tam da bu yabancılık, 'teknik' adının ne anlama geldiğine ilişkin basit soruyu, nihai olarak mümkün olduğunca kararlı ve âcil bir biçimde ciddiye almamızı gerektirir. Sözcük Grek dilinden gelir. ***Tekhnikon, tekhneye*** ait olan anlamına gelir. Bu sözcüğün anlamı bakımından iki şeye dikkat etmeliyiz. Birincisi, ***tekhne'nin*** yalnızca el becerisine dayalı etkinlikler ve hünerler için değil, fakat aynı zamanda zihin sanatları[440] ve güzel sanatlar için de kullanılan bir ad olmasıdır. ***Tekhne,*** öne-çıkarmaya, ***poiesis'e*** aittir; o poetik bir şeydir.

Tekhne sözcüğüne ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken diğer husus daha da önemlidir. ***Tekhne*** sözcüğünün, pek erken zamanlardan Platon'un zamanına kadar, ***episteme*** sözcüğü ile bağı vardır. Her iki sözcük de en geniş anlamda Bilme'nin adlarıdır. Onlar bir şeyde bütünüyle yurdunda olmak, bir şeyi anlamak ve bir şeyde yeterli olmak anlamlarına gelirler. Böyle bir Bilme, açılma sağlar. Açılma olarak Bilme, gizini-açmadır (Entbergen). Aristoteles, özel öneme sahip bir tartışmada ***(Nikomakhos'a Etik,*** II.Kitap, 3. ve 4. bölümler), ***episteme*** ile ***tekhne*** arasında ayırım yapar ve aslında bunu onların neyin gizini-açtıkları ve nasıl açtıkları bakımından yapar. ***Tekhne, aletheuein'in*** bir tarzıdır. ***Aletheuein,*** kendini öne-çıkarmayan ve henüz önümüzde burada durmayan, bir an öyle bir an böyle görünüp beklenmedik bir şekilde vuku bulabilen herşeyin giziniaçar. Bir ev veya bir gemi inşa eden veya bir sadaka toplama kâsesi yapan herkes, vesile-olmanın dört tarzının perspektiflerine göre öne-çıkarılmış-durumda-olan-şeyin ***(das Her-vor-zu-bringende)*** gizini açar. Bu gizini-açma, geminin veya evin görünümünü ve maddesini, tamamlanmış olarak tasarlanan bitmiş şeyi gözeterek, önceden biraraya toplar ve bu biraraya toplamadan hareketle o şeyin kuruluşunun tarzını belirler. Bu yüzden ***tekhne'de*** belirleyici olan şey, yapmada, elle işlemede veya araç kullanmada değil, ama daha çok yukarıda anılan gizini-açmada yatar. Tekhne, imal etme olarak değil, gizini-açma olarak bir öneçıkmadır.

Bu yüzden tekhne sözcüğünün ne anlama geldiği ve Greklerin onu nasıl tanımladıklarına ilişkin ipucu, Hakikat'te kendi sıfatıyla araçsallığın ne olabileceği sorusunu takip ettiğimizde bize kendisini açan bağlamla aynı bağlama bizi götürür.

Teknik, gizini-açmanın bir tarzıdır. Teknik, gizini-açmanın (Entbergen) ve gizlilikten-çıkmış-olmanın (Unverborgenheit) vuku bulduğu, yani aletheia'nın, Hakikat'in olup bittiği alanda vücut bulup sürer (west).[441]

Tekniğin öz alanının bu tanımına/belirlenimine karşıt olarak şu itiraz ileri sürülebilir: Bu tanım/belirlenim aslında Grek düşüncesi için geçerlidir ve en iyisinden el becerisi tekniklerine uygulanabilir; fakat modern makine gücüne dayalı tekniğe uygun düşmez. Ve tam da bu ve yalnızca bu makine gücüne dayalı teknik, bizi 'kendisi için' tekniğe ilişkin soru sormaya kışkırtan rahatsız edici şeydir. Denir ki, modern teknik daha önceki tüm

---

[440] 'Zihin sanatları' *(die hohe Künste),* Almancada başta felsefe olmak üzere yüksek düşünsel etkinlikler için kullanılır. İzleyen paragrafta görüleceği üzere, Heidegger, Greklerin felsefeyle elde edilebilecek yüksek bilgi türü olarak anladıkları *episteme'yi* de *tekhne* ile bağıntılandıracaktır.

[441] west,Heidegger'in çok sık kullandığı wesenfiilinin üçüncü tekil şahıs halidir. (Bkz.,: dipnot 1.) Bu fiili ve özellikle fiilin bu halini bir başka dilde tek sözcükle karşılamak mümkün değildir. Fiil, her şeyin bir 'öz'ü (das Wesen)olduğunu, fakat bu özün 'ne ise o' olarak kalamadığını, ortaya çıkması veya vücut bulmasıyla birlikte, onun zaman içerisinde bir gidişat olarak kavranması gerektiğini düşündürür. Burada west,bağlamına uygun düşeceği düşünülerek 'vücut bulup sürmek'le karşılanmıştır

tekniklerden kıyaslanamayacak ölçüde farklı bir şeydir; çünkü o Yeniçağın sağın (eksakt) doğa bilimine dayanır. Bu arada bunun tersinin de geçerli olduğunu çok daha açık bir şekilde anladık: Yeniçağ fiziği, deneysel olarak, teknik aygıta ve aygıtın İnşasındaki ilerlemeye bağımlıdır. Teknik ile fizik arasında bu karşılıklı ilişkinin saptanması doğrudur (richtig). Fakat o, yalnızca, olguların tarih yazıcılığına özgü bir saptanışı olarak kalır ve bu karşılıklı ilişkinin neyin içinde temellendiği hakkında hiçbir şey söylemez. Şu belirleyici soru hâlâ varlığını sürdürür: Modern teknik hangi özdendir ki, o sağın bilimi kullanıma koymayı düşünebiliyor?

Modern teknik nedir? O da bir gizini-açmadır. Yalnızca dikkatimizin bu temel karakteristikte kalmasına imkân tanıdığımızda, modern teknikte yeni olan şey kendisini bize gösterir.

Modern tekniğe bütünüyle hakim olan gizini-açma, ***poiesis*** anlamında bir öne-çıkmaya doğru bir açılım kazanmaz. Modern teknikte hakim olan gizini-açma, doğaya, onun söküp alınabilecek ve depolanabilecek enerjiyi tedarik etmesi şeklinde makul olmayan bir talebi dayatan bir meydan okumadır ***(Herausfordern).***[442] Fakat bu, eski yel değirmeni için de geçerli değil midir? Hayır. Yel değirmeninin kanatları muhakkak ki rüzgârda dönerler; onlar dolayımsız olarak rüzgârın esmesine terkedilmişlerdir. Fakat yel değirmeni, hava akımlarından gelen enerjiyi, onu depolamak üzere kilit altında tutmaz.

Buna karşılık bir toprak parçasına, kömür ve madenin çıkarılmasına yönelik olarak meydan okunur. Yeryüzü şimdi bir kömür madeni bölgesi olarak gizini-açar; toprak da bir maden yatağı olarak. Köylünün önceleri ekip biçtiği ve düzene soktuğu (***bestellen)*** tarla, düzene sokmanın itina göstermek ve bakımlı tutmak anlamlarına geldiği zamanlarda göründüğünden farklı bir şekilde görünür. Köylünün çalışması tarlanın toprağına meydan okumaz. Köylünün çalışması tohumun ekilmesinde, tohumu, büyüyüp gelişmeyi sağlayan güçlerin muhafazasına terkeder ve tohumun artıp çoğalmasını gözetir. Fakat bu arada tarlanın ekilip biçilmesi de, doğaya saldıran ***(stellt)*** başka bir tür düzene sokmanın güdümüne girmiştir.[443] Bu başka tür düzene sokma, doğaya, ona meydan okuma anlamında

---

[442] *herausforden,* meydan okumak, eyleme davet etmek, işe yararlılık amacıyla talep etmek, kışkırtmak, anlamlarına gelir. Heidegger, fiilin bu anlamlarını kastettiği kadar, *her-aus-fordern* yazılışında olduğu gibi, ‘buradan (bir yerden) dışarı çıkmak/çıkarmak’ anlamını da ima eder. Bu yazılışındaki anlamıyla *herausfordern* ile *hervorbringen* (öne-çıkma/çıkarma) fiilleri arasında benzerlik vardır. Bu ikisi, bizzat gizini-açmanın *(Entbergen, Ent- bergung*) iki tarzı arasında varolan ilişkiye işaret etmeye yararlar.

[443] *Heidegger bundan sonra* stellen *fiilini ve bu kök fiilden türetilmiş fiilleri çok sık kullanacaktır.* Stellen *(yerleştirmek, koymak) fiili, çok geniş bir kullanım çeşitliliğine sahiptir: Yerine koymak, düzenlemek, aranje etmek, beslemek, tedarik etmek, meydan okumak, angaje olmak, diklenmek, çullanmak, anlamlarına gelir. Burada Heidegger,* stellen'in *tüm bu anlamlarını,* herausfordern *fiilinin yan anlamlarıyla (meydan okumak, öne çağırmak, bir yerden dışarı çıkarmak) birlikte göz önünde bulundurur. (Bkz.,: dipnot 15.) Bu husus göz önünde tutularak,* stellen *burada ve metnin bundan sonraki pek çok yerinde ‘saldırmak’la karşılanmıştır. Buradaki ‘saldırmak’ı, ‘diklenip çullanmak’ olarak da anlamak mümkündür.* Stellen *fiilinin ‘yerine koyma’, ‘ikame etme’, ‘tedarik etme’ gibi anlamlarına da, metin içerisinde daha sonra başvurulacaktır.* Stellen, *şu fiil ailesinin anlamları için kök fiildir:* bestellen *(düzenlemek, sevk ve idare etmek, düzene sokmak, ısmarlamak),* vorstellen *(tasarlamak/tasarımlamak, temsil etmek, vor-stellen yazılışıyla: önekoymak),* sicherstellen *(güvence altına almak),* nachstellen *(tuzağa düşürmek, kılığını değiştirmek, dolap çevirmek),* verstellen *(önlemek, bloke etmek, koymak, ikame etmek, yer ve konumunu değiştirmek),* darstellen *(sunmak, sergilemek,*

saldırır. Tarım, artık motorize hale gelmiş bir besin endüstrisidir, örneğin artık azot sağlamak için havaya, maden sağlamak için yeryüzüne, uranyum sağlamak için madene saldırılır; ya imha ya da barışçı kullanım için serbest bırakılacak atom enerjisi sağlamak için ise uranyuma saldırılır.

Doğanın enerjilerine meydan okuyan bu saldırı, iki anlamda bir koruyup geliştirme ve çabuklaştırmadır *(Fördem).*[444] Bu saldırı, nesneleri, kilit altından kurtarma ve istihraç etme amacıyla koruyup geliştirir. Bununla birlikte bu koruyup geliştirme, başlangıçtan beri, daima, başka bir şeyin geliştirilmesine, yani en az masrafla en yüksek ürüne ulaşmaya yöneliktir. Bir maden bölgesinden çıkartılmış olan kömür, yalnızca şu veya bu yerde bulunuyor olması dolayısıyla tedarik edilmiş değildir. O depolanmıştır, yani kendi içerisinde depolanmış haldeki güneş sıcaklığını serbest bırakma çağrısında bulunur ve güneş sıcaklığını serbest bırakmaya hazırdır. Kömürde depolanan güneş sıcaklığına, ısı için meydan okunur ve basıncıyla bir fabrikayı çalıştıran çarkları döndüren buharı serbest bırakması için bu ısı düzene sokulur.

Hidroelektrik santral, Ren'in akıntısı içerisine oturtulmuştur (*gestellt).* Hidroelektrik santral, Ren'i, hidrolik basınç tedarik edecek *(stellen)* şekilde düzenler (bestellen); bu basınç da sonradan su içerisine yerleştirilen *(stellt)* türbinlerin dönmesini düzenler. Bu dönme, itiş güçleriyle elektrik akımı üreten *(herstellen)* makineleri harekete geçirir; bu elektrik akımı için bölgeler arası santrallar ve onlara bağlanmış bir kablolar şebekesi, elektriği dağıtmak üzere kurulur *(bestellen).*[445] Elektrik enerjisinin düzenli bir şekilde işletilmesine *(Bestellung)* ilişkin iç içe geçmiş süreçler bağlamında, Ren'in akıntısı bile işlenecek bir şey *(Bestelltes)* olarak görünür. Hidroelektrik santral, Ren'in akıntısına, yüzyıllardır bir kıyıyı diğer kıyıyla birleştiren eski ahşap köprünün inşa edildiği gibi inşa edilmemiştir. Aksine güç santralı akıntıya bend olacak şekilde inşa edilmiştir. Şimdi onun akıntı olarak olduğu şey, yani hidrolik basınç tedarik eden bir şey olması, güç santralının özünden çıkar. Burada ortaya çıkan devâsâ şeyi

---

serimlemek, betimlemek), herstellen *(üretmek, imal etmek),* herausstellen *(dışarı çıkarmak, teşhir etmek), v.d. Bu fiillerin hepsinde* stellen*deki çeşitli nüanslar pekiştirilmiş ve özgülleştirilmiştir. Ve tüm bu anlamlar, bu yazı için ekseni oluşturan ve bir kaç sayfa sonra karşılaşılacak olan* Gestell *sözcüğünün benzersiz kullanımında biraraya toplanmışlardır. Burada* Ge-stell, *'çerçeveleme' (İng:* Enframing) *olarak çevrilmiştir. Fakat geçtiği her yerde, terimin, yukarıda değinilen anlam zenginliğiyle düşünülmesi gerekir.*

[444] fördern fiili, maden çıkarmak, istihraç etmek, ilerletmek, korumak, geliştirmek, teşvik etmek, kayırmak, hızlandırmak, anlamlarına gelir. 'İleri, dışarı doğru' anlamlarına gelen fort (İng: forth) zamirinden türetilmiş olması nedeniyle, ilksel anlamı 'dışarı, ileri çıkarmak'tır. Heidegger, fiilin 'koruyup geliştirmek' anlamının yanında, özellikle 'dışarı çıkarmak', 'istihraç etmek', 'maden çıkarmak' anlamlarını da düşündürtmek ister. Bununla birlikte fiilin tüm bu anlamlarına, fort'tan gelen bir anlam, 'hızlandırmak, çabuklaştırmak' anlamı eşlik eder. Fördern burada yerine göre 'koruyup geliştirmek' ve 'çabuklaştırmak' ile karşılanmıştır. Fakat geçtiği her yerde, yukarıda değinilen anlam zenginliğiyle düşünülmesi gerekir.

[445] Heidegger paragrafın başından beri bir dizi *stellen* fiili kullanmaktadır: *stellen* (üç kez), *herstellen, bestellen.* (Bu fiillerin anlamları için bkz., dipnot 16.) Bu paragrafın tümünde Heidegger, *stellen* fiil ailesi içinde yer alan fiillerle âdeta bir ağ örmektedir. Bu anlam ağını başka bir dilde aynen yansıtabilmek mümkün değildir.

uzaktan da olsa İrdeleyebilmek için, şu iki başlıkta kendini ifade eden karşıtlığa bir an dikkat gösterelim: ***Güç*** santralının bend çektiği şekliyle 'Ren' ve Hölderlin'in aynı adlı İlâhisinde ***sanat*** eserinden hareketle ifade edildiği şekliyle 'Ren'. Fakat buna şöyle yanıt verilecektir: Ren hâlâ arazi içerisinden akıp gitmektedir. Belki de; ama nasıl? Tatil endüstrisi tarafından orada düzenlenen ***(bestellt)*** bir tura Katılan bir grubun gezip görmesi için bir işletilebilir ***(bestellbares)*** nesne olmaktan başka bir şekilde değil.

Modern tekniğe baştan sona hakim olan gizini-açma, meydan okuma anlamında bir saldırı ***(Stellen)*** karakterine sahiptir. Bu meydan okuma, doğada gizlenmiş enerji kilit altında olmaktan kurtarılmakla, kilit altından kurtulan şey dönüştürülmekle, dönüştürülen şey depolanmakla, depolanan şey yeri geldiğinde dağıtılmakla ve dağıtılan şey de hep yeniden devreye sokulmakla, olup biter. Kilit altından kurtarma, dönüştürme, depolama, dağıtma ve devreye sokma, gizini-açmanın tarzlarıdır. Fakat gizini-açma, hiçbir zaman basit bir şekilde bir sona ulaşmaz. Gizini-açma, belirlenimsiz olana da akıp gitmez. Gizini-açma, kendisini, kendi çok çeşitli, iç içe geçmiş yollarının gizini, onların akışlarını düzenlemek suretiyle açar. Bu düzenlemenin kendisi, kendi payına her yerde güvence altına alınmıştır. Düzenleme ve güvence altına alma, meydan okuyucu gizini-açmanın temel karakteristikleri haline bile gelmişlerdir.

O halde meydan okuyucu bu saldırı aracılığıyla karşımıza dikilen şeye ne türden bir gizlilikten-çıkmış-olma ***(Unverborgenheit)*** uygun düşer? Her yerde her şey, yardım etmek, dolayımsız bir şekilde el altında olmak, yani aslında tam da daha öte bir düzenleme ***(Bestellen)*** için hazır olabilecek şekilde orada durmak üzere düzenlenir. Bu tarzda düzenlenen her şey, kendine özgü bir duruşa ***(Stand)*** sahiptir. Biz onu el-altında-duran ***(Bestand)***[446] diye adlandırıyoruz. Bu sözcük burada salt 'stok'tan ***(Vorrat)*** fazla ve daha özsel bir şeyi İfade eder. 'El-altında-duran' (***Bestand)*** sözcüğü, kapsayıcı bir başlık rütbesi kazanmıştır. Bu sözcük, meydan okuyucu gizini-açma tarafından işlenen her şeyin mevcut olma tarzından ötede bir şey belirtmez. Elaltında-durma anlamında yardımda bulunan her şey, artık nesne ***(Gegenstand)*** olarak karşımızda durmaz.[447]

Fakat uçuş pistinde duran bir nakliye uçağı elbette ki bir nesnedir (Gegenstand). Bu besbelli. Makineyi böyle tasarımlayabiliriz ***(vorstellen).***[448] Fakat bu durumda o, kendisini, ne ve nasıl olduğu hakkında gizler. Gizi açıldığında o, ihracat imkânını güvence altına almak üzere düzenlendiği ***(bestellen)*** ölçüde, pist şeridi üzerinde yalnızca elaltında-duran (***Bestand)*** olarak durur. Bundan dolayı o, bütün yapısında ve kurucu parçalarının her birinde, göreve hazır, yani uçuşa hazır olmak zorundadır. (Burada Hegel'in makineyi otomatik bir âlet olarak

---

447 *Bestand,* sıradan kullanımında, destek, donatma, yardım amacıyla stok- lanan, depolanan, tedarik edilen, anlamlarına gelir. *Bestand,* türetildiği *bes - tehen* fiilinin 'süregitmek' ve 'kalıcı olmak' şeklindeki iki anlamını da taşır. Heidegger bu sözcüğü, ikame edilmiş ve modern teknikte hakim olan meydan okuyucu talebe uygun olarak düzenlenmiş olan her şeyin, gizi-açılmış bir şekilde mevcut olma tarzını karakterize etmek üzere kullanır. Fakat o bu terimle daha çok, süregitmeyi veya kalıcılığı değil, nesnelerin düzenlenebilirli- ğini ve ikame edilebilirliğini vurgulamak ister. Modem teknikte tüm nesne- ler, işlenebilir, düzenlenebilir ve ikame edilebilir şeyler olarak 'el-altında-du- ran' halindedirler.

448 *vorstellen* (tasarlamak/tasarımlamak) fiili içinbkz., dipnot 3. Aynı fiilin *stellen* fiil ailesi içindeki yeri için bkz., dipnot 15.

tanımlamasını tartışmak uygun olur. El emeği ile yapılmış âletlere uygulandığında, Hegel'in belirlemesi doğrudur. Bununla birlikte bu şekilde belirlendiğinde, makine, ait olduğu tekniğin özünden hareketle düşünülmüş olmaz; oysa el-altında-duran olarak görüldüğünde, makine, hiç şüphesiz otomatik değildir; çünkü o kendi yerini, yalnızca düzenlenebilir-olanın ***(Bestellbare)*** düzenlenmesinde ***(bestellen)*** bulur.)

Şimdi modern tekniğe meydan okuyucu gizini-açma olarak işaret etmeye çalıştığımız her yerde, 'saldırmak' ***(stellen),*** 'düzenlemek' ***(bestellen),*** 'el-altında-duran' ***(Bestand)*** sözcüklerinin, kuru, tekdüze ve dolayısıyla usandırıcı bir tarzda üzerimize çullanması ve üst üste yığılması, temelini, şimdi dile getirilmekte olan şeyde bulur.

Sayesinde real-olan[449] diye adlandırılan şeyin el-altın-daduran olarak gizinin-açıldığı meydan okuyucu saldırıyı kim gerçekleştirmektedir? Apaçık ki insan. İnsan böyle bir gizini-açmaya ne ölçüde yeterlidir? İnsan aslında şunu veya bunu şu veya bu biçimde tasarlayabilir ***(vorstellen),*** biçimlendirebilir ve uygulamaya sokup gerçekleştirebilir. Ne var ki insan, herhangi bir verili zamanda real-olanın kendisini gösterdiği veya geri çektiği gizlilikten-çıkmayı denetleme tasarrufunda bulunamaz. Platondan beri, realolanın kendisini ideaların ışığında göstermekte olması, Platon'un yapıp ettiği bir şey değildir. Düşünür yalnızca kendisine hitap eden şeye uygun bir karşılık vermiştir.

Yalnızca, doğanın enerjilerini sömürmek için kendi payına insana zaten meydan okunduğu ölçüde, bu düzenleyici gizini-açma vuku bulabilir. Fakat bunu yapmak için insana meydan okunur ve insan düzenlenirse, bu durumda insanın kendisi kökensel olarak el-altında-durana, doğadan çok daha kökensel olarak ait olmaz mı? Bugün yürürlükte olan bir şey, insan kaynakları hakkındaki, bir kliniğe hasta tedariği hakkındaki konuşmalar, bunun kanıtını verir. Ormanda kesilip biçilmiş kerestenin ölçüsünü alan ve görünüşte büyükbabasıyla aynı tarzda orman yolunda gidip gelen ormancı bilsin veya bilmesin, günümüzde orman ürünleri endüstrisinde kâra geçmenin buyruğu altındadır. Ormancı, sonradan gazetelere ve resimli dergilere dağıtılan kağıda duyulan gereksinimce meydan okunan sellülozun düzenlenebilirliğine tâbi kılınmıştır. Gazeteler ve resimli dergiler, basılı olan şeyi yiyip yutacak bir kamuoyu oluştururlar; öyle ki böyle oluşturulan bir kamuoyu şekillenmesi, gazete ve resimli dergilere gösterilen talepte ele geçirilebilir hale gelir. Fakat yine de insana doğanın enerjilerinden daha kökensel bir şekilde, yani düzenleme sürecine yönelik olarak meydan okunduğu için, insan asla salt el-altında-durana dönüşmez. İnsan, tekniği ileri doğru ittiği için, gizini-açmanın bir tarzı olarak, düzenlemeye katılır. Fakat düzenlemenin, içerisinde açılım kazandığı gizlilikten-çıkmanın kendisi, asla insanın yapıp etmiş olduğu bir şey değildir; yalnızca şu var ki, o, bir özne olarak insanın bir nesneyle ilişkiye girdiği her kez, insanın zaten içerisinden geçmekte olduğu bir alandır.

Salt insan elinden çıkma bir şey değilse, bu gizini-açma nerede ve nasıl olup bitmektedir? Bunu uzun uzadıya araştırmaya gerek duymuyoruz. Gerek duyduğumuz tek şey, önyargısız

---

[449] Özgün metindeki *'das Wirkliche',* burada 'real-olan' ile karşılanmıştır. Burada 'real-olan'ı, Latince 'şey, nesne' anlamına gelen ' *res'* ile bağıntısı içerisinde düşünmek gerekir ki, böylece o *Gegenstand* (nesne, karşıda-duran) anlamına gelir, *'das Wirkliche* ' hakkındaki bilgi, onu öne-koyarak *(vor-stel-lend),* yani karşıda-duran olarak bilmenin sonucu, *'das Richtige'dir,* 'doğ- ru'dur; fakat *'das Wahre'* (hakikat-olan) değildir. *'Richtigkeit'* (doğruluk) ve 'Wahrheit' (hakikat) ayırımı için bak: dipnot 5.

bir şekilde, zaten insanı talep eden ve bu talepte bulunan şeyi öyle kesin bir şekilde kavramaktır ki, insan herhangi bir verili zamanda ancak böyle talep edilen bir şey olarak insan olabilsin. İnsan gözlerini ve kulaklarını açık tuttuğu, yüreğinin kilidini açtığı ve kendisini, derin düşünmeye ve mücadele etmeye, şekillendirmeye ve çalışmaya, yalvarmaya ve şükran duymaya teslim ettiği her yerde; kendisini zaten hep gizinden-çıkmış-olana sokulmuş bulur. Gizinden-çıkmış-olanın gizinden-çıkmış-olması, insanı kendisine tahsis edilen gizini-açma tarzlarına çağırdığı her zaman, zaten olagelmiştir. Gizinden-çıkma içerisinden hareketle insan kendi tarzında mevcut olan şeyin gizini-açtığında, o yalnızca bununla çelişkiye düşse bile, gizinden-çıkmanın çağrısına yanıt verir. Bu yüzden, araştırmakta, gözlemlemekte olan insan, doğayı kendi tasarlamasının bir alanı olarak tuzağa düşürdüğünde, nesne bile el-altında-durmanın nesnesizliğine doğru kayboluncaya kadar, insanın doğaya bir araştırma nesnesi olarak yaklaşmasına meydan okuyan bir gizini-açma tarzı tarafından insan talep edilmiştir.

O halde bir düzenleyici gizini-açma olarak modern teknik hiç de salt insan yapımı değildir. Bundan dolayı realolanı el-altında-duran olarak düzenlemek için insana saldıran bu meydan okumayı, bizzat onun kendisini gösterme tarzına göre ele almalıyız. Bu meydan okuma, insanı düzenleme içerisine toplar. Bu toplama, insanı, real-olanı el-altında-duran olarak düzenlemekte yoğunlaştırır.

Dağlara dağ silsilesi halinde ilksel olarak açılım kazandıran ve dağların iç içe katlanmış biraradalıkları içerisinde, onları kateden şey, bizim sıradağ ***(Gebirg)*** dediğimiz toplayıcıdır.

Bizim şu veya bu tür duygular duymamızın tarzlarına açılım kazandıran kökensel toplayıcıya mizaç (***Gemüt)*** diyoruz.

İnsanı, kendi gizini-açanı el-altında-duran olarak düzenlemek için oraya toplayan meydan okuyucu talebi, şimdi ***çerçeveleme*** (Ge-stell)[450] diye adlandırıyoruz.

Bu sözcüğü şimdiye kadar bütünüyle alışılmadık bir anlamda kullanmaya cüret ediyoruz.

Sıradan kullanıma göre ' ***Gestell'*** (çerçeve) bir tür aygıt, örneğin bir kitaplık rafı anlamına gelir. ***'Gestell'*** aynı zamanda iskelete de verilen addır. Ve ***'Ge-stell'*** (çerçeveleme) sözcüğünün şimdi bizden talep edilen kullanımı, yerleşik bir dilin sözcüklerinin böyle yanlış kullanılma keyfiliğiyle söz götürmeyecek kadar aynı ölçüde tüyler ürpertici görünür. Bundan daha tuhaf bir şey olabilir mi? Hiç kuşkusuz olamaz. Ne var ki bu tuhaflık, düşünmenin eski bir

[450] *Ge-stell'in* "çerçeveleme" (İng: *Enframing)* olarak çevrilmesi, Heidegger'-in bu sözcüğe verdiği etkin anlamı yansıtmak amacı taşımaktadır. Aşağıda 'çerçeveleme'nin merkezî bir rol oynadığı tartışmayı izlerken, okuyucu bu sözcüğü yalnızca bir tür 'çerçeve' anlamında yorumlamamaya dikkat göstermelidir. Şurası sürekli hatırda tutulmalıdır ki, 'çerçeveleme', temelde, bir çağrıdır, bir meydan okuyucu taleptir, talepkar bir davettir. O, gizini- açacak şekilde 'toplayan'dır *(Versammelnde).* Bu talep, biraraya getirdiği ve düzenlediği için çerçeveler. Davet ettiği her şeyi daima yeniden kurduğu bir kullanımın düzenlenmesi aracılığıyla bir çerçeve veya şekillenme içerisine sokar. Heidegger burada tiresiz olarak *Gestell* yazılışıyla sıradan kullanımında raf, kitaplık rafı, çerçeve, iskelet anlamlarına gelen sözcüğü araya tire koyarak *Ge-stell* şeklinde yazmakla, Almancadaki *ge* önekinin işlevini öne çıkarmaktadır. Sıradağ *(Gebirg)* ve mizaç (Gemüt) örneklerinde olduğu gibi, *Ge-stell'deki ge* öneki de, biraraya toplama işlevini görür ve bizzat 'işlevsellik'e vurgu yapar. Bu, aşağıda Heidegger'in açıklamalarından da anlaşılacağı üzere, modern tekniğin, özünde, aynı zamanda bir 'işlevlen- dirme' olduğunun hatırda tutulmasını da sağlar.

alışkanlığıdır. Ve aslında düşünürler tam da en yüksek olan şeyi düşünmenin söz konusu olduğu noktada, bu kullanıma uyarlar. Çok geç doğmuş olan bizler, artık

Platon'un, her şeyde, her bir tekil şeyde mevcut olarak süregiden şey için *eidos* sözcüğünü kullanmaya cüret etmesinin önemini ve anlamını lâyıkıyla değerlendirebilecek bir pozisyonda değiliz. Çünkü *eidos,* günlük konuşmada, görülebilir bir şeyin fiziksel göze sunduğu dış görünüş *(Ansicht)* anlamına geliyordu. Bununla birlikte Platon, bu sözcükle tamamen olağandışı bir şeyi dayatır: *Eidos,* tam da fiziksel gözle algılanabilir olmayan ve hiçbir zaman algılanamayacak olan şeyi adlandırır. Fakat bu bile hiçbir şekilde burada olağandışı olan şeyin tam kapsamı değildir. Çünkü *idea* yalnızca fiziksel olarak görülebilir olan şeyin duyusal olmayan görünümünü adlandırmaz. Görünüm, *idea,* işitilebilir, tad alınabilir, dokunulabilir olan şeyde, herhangi bir biçimde (bize) geçişli olan her şeyde, özü oluşturan şeyi hem adlandırır, hem de bizzat özü oluşturan şeydir. Platon'un bu ve başka örneklerde dile ve düşünmeye dayattığı taleplerle kıyaslandığında, bizim şimdi burada cüret ettiğimiz şey, yani modern tekniğin özünün adı olarak 'Gestell' sözcüğünün kullanılması, hemen hemen zararsızdır. Böyle olsa bile, şimdi talep edilen kullanım, dayatıcı bir şey olarak kalır ve yanlış anlaşılmaya açıktır.

Çerçeveleme *(Gestell),* düzenleme tarzı içerisinde realolanın gizini el-altında-duran olarak açmak için insana saldıran, yani insana meydan okuyan bu saldırının biraraya toplayıcısı anlamına gelir. Çerçeveleme, modern tekniğin özünde hüküm süren ve bizzat teknik bir şey olmayan gjzini-açmanın tarzı anlamına gelir, öte yandan, eksen mili, piston ve aygıt kasası gibi bize çok tanıdık gelen ve montaj dediğimiz şeyin standart parçaları olan her şey, teknikolana *(Technische)* aittir. Bununla birlikte montajın kendisi, yukarıda anılan ana parçalarla birarada, teknik etkinlik alanı içerisine düşer. Ve bu etkinlik, daima yalnızca çerçevelemenin meydan okumasına yanıt verir; fakat hiçbir zaman çerçevelemenin kendisini kapsamaz veya meydana getirmez.

'Ge-stell' (çerçeveleme) adı içerisindeki 'stellen' (saldırmak) sözcüğü, yalnızca meydan okuma anlamına gelmez. Aynı zamanda bu sözcük, kendisinden çıktığı 'stellen'e ilişkin bir başka imayı, yani *poiesis* anlamında mevcut-olan *(Anwesende)* şeyin gizinden-çıkmasına imkân tanıyan imal etme ve sunma *(herund dar-stellen)* imasını muhafaza etmelidir, öne-çıkan bu imal etme *(herstellen)* —örneğin tapınak alanına bir heykelin dikilmesi— ve şimdi söz konusu olan meydan okuyucu düzenleme, aslında farklıdırlar; fakat yine de onlar özleri bakımından bağıntılı kalırlar. Bunların her ikisi de gizini-açmanın, *aletheia'nın* tarzlarıdır. Çerçevelemede, bu gizinden-çıkma olagelir; modern tekniğin çalışması da, bununla uyum içerisinde, real-olanın gizini el-altında-duran olarak açar. Dolayısıyla bu çalışma ne yalnızca bir İnsanî etkinliktir, ne de böyle bir etkinlik içerisinde salt bir araçtır. Tekniğin yalnızca araçsal, yalnızca antropolojik tanımı/belirlenimi, bundan dolayı ilke bakımından dayanaksızdır. Ve bu araçsal tanım/belirlenim, arkasında duran bir metafiziksel veya dinsel açıklamaya geri götürülmekle tamamlanamaz.

Bununla birlikte şurası doğrudur ki, teknik çağda insana, özellikle çarpıcı bir tarzda gizini-açmaya yönelik olarak meydan okunur. Bu gizini-açma, her şeyden önce, enerjiyi el altında tutmanın ana deposu olarak doğayla ilgilidir. Buna göre insanın düzenleyici tutum ve davranışı, kendisini ilk kez sağın doğa biliminin ortaya çıkışında sergiler. Doğa biliminin tasarımlama tarzı, doğayı, kuvvetlerin hesaplanabilir bir birlikteliği olarak takip eder ve tuzağa düşürür. Bu nedenle Yeniçağ fiziği deneysel fizik değildir; çünkü o aygıtı doğanın

soruşturulmasına uygular. Daha çok bunun tersi doğrudur. Aslında zaten salt teori olarak fizik, doğayı önceden hesaplanabilir kuvvetlerin bir birlikteliği olarak kendisini sergileyecek şekilde kurduğu için, fizik, kendi deneylerini tam da bu şekilde kurulduğunda doğanın kendisini bildirip bildirmediğini ve nasıl bildirdiğini sorma amacıyla düzenler.

Oysa herşeye rağmen matematiksel doğa bilimi modern teknikten hemen hemen ikiyüz yıl önce ortaya çıktı. O halde doğa bilimi nasıl olup da modern tekniğin saldırısına uğramış ve onun hizmetine girmiştir? Olgular bunun tersini söylüyorlar. Kuşkusuz modern teknik, ancak sağın doğa bilimi tarafından desteklenebildiği zaman işlerlik kazanmıştır. Kronolojik olarak bakıldığında bu doğrudur ***(richtig),*** tarihsel olarak düşünüldüğünde ise hakikate ***(wahre)*** uygun düşmez.

Yeniçağ fiziğinin doğa teorisi yalnızca tekniğe değil, fakat modern tekniğin özüne de giden yolu hazırlamıştır. Çünkü zaten fizikte, düzenleyici gizini-açma içerisinde meydan okuyucu biraraya toplama hüküm sürer. Fakat bu biraraya toplama, fizikte henüz açıkça görünüşe çıkmaz. Yeniçağ fiziği çerçevelemenin habercisidir, kökeni hâlâ bilinmeyen bir habercidir. Modern tekniğin özü, makine gücünün icat edildiği, elektrotekniğin en hareketli olduğu ve atom tekniğinin işlerlik kazandığı yerlerde bile, uzun bir süre kendisini gizlemiştir.

Yalnızca modern teknik değil, her mevcudiyete-çıkan ***(Wesende)***[451] kendisini her yerde sonuna kadar gizlenmiş tutar. Bununla birlikte, hüküm sürmesi bakımından her şeyden önce gelen şey geriye kalır: En erken olan. Grek düşünürleri şunu söylediklerinde bunu zaten biliyorlardı: Ortaya çıkma bakımından hakim olan daha erken gelen şey, biz insanlara ancak sonradan açık hale gelir. İlksel olarak erken olan şey, kendisini insana yalnızca en sonunda gösterir. Dolayısıyla düşünme alanında ilksel olarak düşünülen şeyin daha ilksel olanını düşünmeye yönelten zorlu çaba, geçmiş olan şeyi yenileyip ihyâ etme şeklinde saçma bir istek değil, daha çok erken olan şeyin gelmesi önünde hayret duymaya soğukkanlı bir hazır olmadır.

Kronolojik olarak söylenirse, Yeniçağ doğa bilimi 17. yüzyılda başlar. Bunun tersine motor gücüne dayalı teknik, ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında gelişir. Fakat kronolojik saptama bakımından sonra olan modern teknik, kendi içerisinde hüküm süren özün bakış açısından tarihsel olarak daha öncedir.

Modern fizik kendisini giderek artan bir şekilde kendi tasarımlama alanının incelenip araştırılamaz ve görselleştirilemez kalmasına teslim etmek zorunda olsa da, bu teslimiyet bir araştırmacılar komitesi tarafından buyurulmamıştır. Modern fiziğe, doğanın el-altında-duran olarak düzenlenebilirliğini talep eden çerçevelemenin hakimiyeti tarafından meydan okunmuştur. Bu yüzden fizik, son zamanlara kadar tek başına standart olmuş olan yalnızca nesnelere dönük tasarımlamadan ne kadar kendisini geri çekerse çeksin, asla şundan vazgeçemeyecektir: Hesaplama aracılığıyla saptanabilir olan doğa, şu veya bu biçimde kendisini bildirir ve bir enformasyon sistemi olarak düzenlenebilir bir şey olarak kalır. O halde bu sistem bir kez daha değişmiş olan bir nedensellikten hareketle belirlenir. Nedensellik, şimdi ne bir öne çıkan vesile-olma karakterini, ne de ***causa efjicient*** in tarzını sergiler;

---

[451] *'das Wesende'* burada 'mevcudiyete-çıkan' olarak çevrilmiştir. Heideg- ger'in biraz aşağıda 'öz'ün anlamını irdelerken kullandığı *'Wesen'* adıyla birlikte düşünüldüğünde, bu 'öz'ün hep bir gidişat, mevcudiyete-çıkanın sonlu bir süregitme tarzı olarak kavrandığı anlaşılır. (Bkz., dipnot 1.)

nerede kaldı ki ***causa formalis'in*** tarzını sergilesin, öyle görünüyor ki nedensellik, sanki ya eşzamanlı olarak ya da art arda güvence altına alınmak zorunda olan el-altında-duranların bir bildirilmesine —meydan okunan bir bildirmeye— doğru büzülerek küçülmektedir. Heisenberg'in konferansının oldukça etkileyici bir tarzda betimlediği gitgide daha fazla teslim olma süreci, bu büzülüp küçülmeye karşılık gelir. (W. Heisenberg, 'Das Naturbild in der heutigen Physik' (Çağdaş Fizikte Doga): ***Die Künste im technischen Zeitaiter*** içinde, München 1954, s.43 ve devamı.)

Modern tekniğin özü çerçevelemede yattığı için, modern teknik sağın doğa bilimini kullanmak zorundadır. Madem tekniğin bunu yapmasıyla modern tekniğin uygulamalı doğa bilimi olduğu şeklinde aldatıcı bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Bu aldatıcı görüntü, hem modern bilimin özsel kökeni hem de aslında modern tekniğin özü soruşturma aracılığıyla tam uygun bir biçimde ortaya çıkarılmadıkça ancak, kendisini sürdürebilir.

Biz tekniği, onun özüyle bağıntımızı aydınlığa çıkarmak için soruşturuyoruz. Modern tekniğin özü, bizim çerçeveleme dediğimiz şeyde kendisini gösterir. Fakat yalnızca buna işaret etmek, eğer yanıt vermek hakkında soru sorulan şeyin özüne tekabül anlamında karşılık vermek demekse, tekniğe ilişkin soruya hâlâ hiçbir şekilde yanıt vermek değildir.

Şimdi bir adım daha ileri atıp çerçevelemenin kendisinin çerçeveleme olarak ne olduğu hakkında düşünürsek, kendimizi nerede buluruz? Çerçeveleme, teknik bir şey, makine düzeninde bir şey değildir. O, varolanın el-altındaduran olarak kendisinin gizini-açma tarzıdır. Yeniden soralım: Bu gizini-açma, tüm İnsanî yapıp etmelerin ötesinde bir yerde mi olup bitmektedir? Hayır. Fakat gizini-açma, ne münhasıran insanın içinde ne de esasen insan ***aracılığıyla*** olup biter.

Çerçeveleme, insana saldıran ve insanı, düzenleme tarzında el-altında duran olarak real-olanın gizini-açma konumuna yerleştiren saldırıya ait olan bir biraraya toplayıcıdır. Bu şekilde meydan okunan biri olarak İnsan, çerçevelemenin özsel alanı içerisinde durur, insan hiçbir zaman çerçevelemeyle yalnızca sonradan bir bağıntıya girmez. Bu yüzden tekniğin özüyle bir bağıntıya nasıl ulaşacağımız sorusu, bu şekilde sorulduğunda, daima çok geç kalmış bir soru olur. Fakat bizim, kendimizi, gerçekten kamusal veya özel olsun her yerde etkinliklerine çerçeveleme tarafından meydan okunan kimseler olarak deneyimleyip deneyimlemediğimiz sorusu, hiçbir zaman geç kalmış bir soru değildir. Hepsinden önce çerçevelemenin kendisinin mevcudiyete-çıktığı ***(west)*** yere girip giremeyeceğimiz ve bu yere münhasıran nasıl gireceğimiz sorusu da, asla geç kalmış bir soru değildir.

Modern tekniğin özü, az çok farklı bir şekilde real-olanın her yerde el-altında-duran haline geldiği bu gizini-açmanın yoluna İnsanı sokar. 'Bir yola sokmak/taşımak' ***(auf einen Weg bringen),*** günlük dilimizde yollamak ***(schicken)*** anlamına gelir. Biz insanı İlk kez bir gizini-açma yoluna sokan/taşıyan bu 'biraraya toplayan yollama'yı (***versammelnde Schicken), kader (Geschick)***[452] diye adlandıracağız. Bu kaderden hareketle tüm tarihin (***Geschichte)*** özü

---

[452] Almancada 'kader' *(Geschick) schicken* (yollamak) fiilinden türetilmiştir. Heidegger *schicken'deki* 'yollamak' anlamı ile *ge* önekindeki 'biraraya toplama' vurgusunu birleştirerek, 'kader'i, 'biraraya toplayan yollama' olarak tanımlar *(ge* öneki için bkz., dipnot 23.) Bundan sonra *Geschick'in* geçtiği her yerde, terimi düz anlamıyla 'kader' olarak anlamanın yanında, özellikle 'biraraya toplayan yollama' anlamı ile anlamak da gerekir.

belirlenir. Tarih ne yalnızca tarih yazıcılığının *(His-torie)* nesnesidir, ne de yalnızca İnsanî-etkinliğin gerçekleşmesidir. (Karş: ***Vom Wesen der Wahrheit*** (Hakikatin özü), 1930, ilk baskısı 1943'te yapılmıştır, s.16 ve devamı.)[453] Ve ancak nesnelleştirici tasarımlamanın yoluna giren kaderdir ki, tarihsel-olanı ***(Geschichtliche),*** tarih yazıcılığının, yani bir bilimin nesnesi olarak nüfuz edilebilir kılar ve bu temelde tarihsel-olanın tarih yazıcılığı tarafından kaydedilen şeyle *(Historische)* halihazırdaki eşitlenmesini mümkün kılar.

Çerçeveleme, düzenlemeye yönelik bir meydan okuma olarak, gizini-açmanın bir tarzına yollar. Çerçeveleme, gizini-açmanın her tarzı gibi, kaderin bir takdiridir ***(eine Schickung des Geschicktes),*** öne-çıkma ***(Her-vor-bringen), poiesis*** de, bu anlamda bir kaderdir. Varolan şeyin gizinden-çıkması, daima, gizini-açmanın bir yoluna girer. Giziniaçmanın kaderi, daima, insan üzerinde tamamen hakimdir. Fakat bu kader, asla, zorlayıcı olan bir eli kolu bağlanmışlık değildir. Çünkü insan ancak kaderin alanına ait olduğu ve yalnızca itaat etmeye *(Höriger)* zorlanan biri değil, dinleyen ve işiten biri *(Hörender)* haline geldiği ölçüde tam da özgür *frei)* hale gelir.

Özgürlüğün özü, ***kökeni bakımından,*** iradeyle veya İnsanî iradenin nedenselliğiyle bağlantılı değildir.[454]

Özgürlük ***(Freiheit,),*** açık hale gelmiş ve aydınlanmış, yani gizi-açılmış olan anlamında serbest kalmış olanı ***(Freie)*** yönetir[455] özgürlük, gizini-açmanın, yani hakikatin olup bitmesiyle en yakın ve en içli dışlı akrabalık İçerisinde durur. Her açığa-çıkma, bir sığınma ve bir gizlenme içerisine aittir. Serbestleşip özgürleşen şey, —giz—, gizlenmiştir ve daima kendisini gizlemektedir. Her gizini-açma, serbest kalmış olandan çıkar, serbest kalmış olana doğru gider ve serbest kalmış olana yönelir. Serbest kalmış olanın özgürlüğü ne kösteksiz bir keyfiliktir, ne de salt yasaların zorlamasından oluşur, özgürlük, aydınlığa açılan bir yolda gizleyen şeydir. Onun aydınlatması içinde tüm hakikatiyle mevcudiyete-çıkan şeyi örten örtü parıldar ve örtünün örten şey olarak görünme imkânı doğar, özgürlük, herhangi bir verili

---

26 [453] *Dipnot 25'de açıklanan durumla 'tarih'* (Geschichte) *teriminde de karşılaşılır.* Geschichte, geschehen *(olup bitmek) fiilinden türetildiği şekliyle 'geçmişte olup bitenler'i, yani sıradan kullanımıyla 'tarih'i adlandırır. Fakat Heidegger terime, eski Almancadaki* 'Geschieht' *i de (rastlantısal olan vuku bulan, başa gelen, baht) düşündüren bir anlam katar. Heidegger bunu yapmakla, 'tarihi insan yapar' tezinden yola çıkan özne merkezli tarih felsefelerine bir eleştiri de yöneltmiş olur.*

[454] Heidegger burada 'kökeni bakımından' vurgusuyla, bizi 'özgürlük' kavramının Almancadaki kökünü düşünmeye yönlendirmektedir. Eski Almancada 'frijan' (bugünkü kullanımıyla: frei -İng: free-), 'sevilen', 'sevgili' anlamlarına gelir. (Bugünkü Almancada 'evlenmek', 'kısmet beklemek', 'dünür olmak' anlamlarına gelen freien fiilinde, bu kök anlamın devam ettiği görülür.) Terim, bununla bağıntılı olarak önceleri 'akraba', gitgide 'aynı soydan gelen' anlamlarını da kazanmıştır. Bugünkü anlamına yakın ilk anlamını, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde 'kölelikten, Romalı zulmünden kurtulmuş kişi ve kişiler'i nitelemekle kazanmıştır. Heidegger bize terimin kökenini düşündürmekle, özgürlüğün 'kaderin sesini dinlemek, kadere sevgi duymak, kadere akraba olmak' olarak da anlaşılmasını telkin etmiş olur.

[455] Freiheit *(özgürlük) ve* Freie *(serbestlik) akraba terimler olmakla birlikte,* Freie'nin *bugünkü Almancadaki esas anlamı 'açık hava', 'açık mekân' olduğu için, bu sözcüğü burada 'özgür'* (frei) *olarak çevirmek uygun olmaz. Bu yüzden sözcük, 'serbest kalma' olarak çevrilmiştir. Sözcüğün buradaki nötr anlamının yanında, dipnot 27'de açıklanan kök anlamı esas alındığında,* Freie, *'akrabalık', 'soy birliği' anlamlarını da çağrıştırır.*

zamanda bir gizini-açmanın kendi yoluna girmesini başlatan kaderin alanıdır.

Modern tekniğin özü, çerçevelemede yatar. Çerçeveleme, gizini-açmanın kaderi içerisine aittir. Bu cümleler bizim oldukça sık işittiğimiz konuşmalardan, yani kaderin değiştirilmez bir gidişatın kaçınılmazlığı anlamına geldiği çağımızda tekniğin çağımızın kaderi olduğu şeklindeki konuşmalardan farklı bir şey ifade ederler.

Fakat tekniğin özünü irdelediğimizde, çerçevelemeyi, gizini-açmanın bir kaderi olarak deneyimleriz. Biz zaten bu tarzda, kaderin serbest boşluğu içerisinde barınmaktayız. Böyle bir kader hiçbir şekilde, bizi, tekniği körükörüne kullanmaya veya şu da aynı kapıya çıkar ki, tekniğe karşı çaresizce isyan edip onu şeytanın işi olarak lânetlemeye sersemletici bir zorlanma içerisine hapsetmez. Tam tersine, kendimizi bir kez tekniğin ***özüne*** açıkça açtığımızda, kendimizi beklenmedik bir şekilde özgürleştirici bir talebe girmiş buluruz.

Tekniğin özü çerçevelemede yatar. Onun hüküm sürmesi kaderin içerisine aittir. Herhangi bir verili zamanda kader insanı gizini-açmanın bir yoluna soktuğu için, bu şekilde yolda olan İnsan, düzenleme içerisinde gizi-açılan şeyi izleme ve ona doğru yürüme ve bütün standartlarını bu temelde çıkarsama imkânının kıyısına sürekli olarak yaklaşmaktadır. Bu sayede şu diğer imkânın önü kapanır: İnsanın kendi özü olarak gizini-açmaya gereksinim duyduğu aidiyeti deneyimleyebilmesi için, gizinden-çıkmış olan şeyin özüne ve onun gizinden-çıkmasına insanın derhal ilksel olarak dahil olması imkânı.

Bu imkânlar arasına yerleştirilmiş olan insan, kaderden hareketle tehlikeye atılmıştır. Gizini-açmanın kaderi, tarzlarının her birinde bu şekildedir ve zorunlu olarak ***tehlike***'dir (Gefahr).[456]

Gizini-açmanın kaderi hangi tarzda hüküm sürerse sürsün, varolan herşeyin herhangi bir verili zamanda kendisini içerisinde gösterdiği gizinden-çıkma, insanın gizindençıkmış olandan korkuya kapılabilmesi ve gizinden-çıkmış olanı yanlış yorumlayabilmesi tehlikesini barındırır. Bu yüzden mevcut olan her şeyin bir neden-etki (eser) birlikteliği ışığında kendisini sergilediği yerde, tanrı bile, tasarımsal düşünmeye göre, yüksek ve kutsal olan her şeyi ve mesafesinin gizemliliğini kaybedebilir. Tanrı, nedenselliğin ışığında bir neden düzeyine, ***causa ejficiens*** düzeyine gömülebilir. O halde tanrı, teolojide bile, filozofların tanrısı, yani gizinden-çıkmış ve gizlenmiş-olanı yapıp etmenin nedenselliği çerçevesinde, fakat bu nedenselliğin özsel kökenini hiç irdelemeden tanımlayan filozofların tanrısı haline gelir.

Benzer bir şekilde, doğanın kendisini kuvvetlerin etkilerinin hesaplanabilir bir bağlamı olarak sunduğu gizinden-çıkma, aslında doğru ***(richtig)*** saptamalara izin verebilir; fakat tam da bu başarılar sayesinde doğru-olan ***(Richtige)*** herşeyin ortasında hakikat-olanın ***(Wahre)*** geri çekilmesi tehlikesi kalabilir.

---

456 *Gefahr'ın* yaygın anlamı 'tehlike'dir. *Ge-fahr* yazılışıyla yorumlandığında, *fahr* gövdesinden türetilmiş olduğu görülür, *fahr,* Grekçe *peira (im-peira:* deney) ve Latince *peri (periculum)* ile akrabadır; dolayısıyla bugün kullanılan *Erfahrung (Er-fahr-ung)* teriminde olduğu gibi, 'deney', 'deneyim', fakat daha da iyisi 'tecrübe' terimlerinin kökünü oluşturur. Bununla birlikte aynı *fahr* gövdesi, eski Almancadaki *vaar* yazılışıyla, hem korku (İng: *fear)* hem tehlike bildirir. Heidegger tüm bu anlamlan bize düşündürmek ister ki, bu durumda burada 'tehlike' olarak çevrilen *Ge-fahr, ge* önekinin biraraya toplayıcılık işlevi hatırlandığında, aynı zamanda insanın yurtsuzluk korkusu ve tehlikelerle dolu bir 'biraraya toplayan bir deneyimleme' içinde bulunmaklığını ifade eder.

Gizini-açmanın kaderi, kendinde yalnızca herhangi bir tehlike değil, fakat bizzat tehlike olarak tehlikedir.

Bununla birlikte kader, çerçeveleme tarzı içerisinde hüküm sürdüğünde, o en yüksek tehlike olur. Bu tehlike kendisini bize iki biçimde gösterir. Gizinden-çıkmış-olanşey, insanı nesne olarak değil de fakat daha çok münhasıran el-altında-duran olarak ilgilendirir ilgilendirmez ve insan nesnesizliğin ortasında yalnızca el-altında-duranın düzenleyicisi olur olmaz, aynı insan düşüşün en uç noktasına iner; yani insan kendisinin el-altında-duran olarak ele alınacağı noktaya iner. Bu arada tam da böyle tehdit edilen biri olarak insan, kendisini yeryüzünün efendisi konumuna yükseltir. Böylece insanın karşı karşıya kaldığı her şeyin yalnızca insanın ürünü olduğu ölçüde mevcut olduğuna ilişkin yanıltıcı izlenim yaygınlık kazanır. Bu yanıltıcı izlenim, sırası geldiğinde nihai bir aldanmayı doğurur: insan, her yerde ve daima yalnızca kendisiyle karşılaşırmış gibi görünür. Heisenberg, tamamen haklı olarak, real-olanın kendisini çağdaş insana bu tarzda sunmak zorunda olduğuna işaret etmiştir. ('Das Naturbild...', a.g.e., s. 60 ve devamı.) ***Bununla birlikte insan bugün artık hiçbir yerde kendisiyle, yani kendi özüyle karşılaşamaz.*** insan çerçevelemenin meydan okumasına öyle kesin bir şekilde eşlik eder kİ, o çerçevelemeyi bir iddia olarak kavramaz, kendisini kendisine söz yöneltilen biri olarak göremez ve bu yüzden de kendi özünden hareketle bir tembihleme veya hitap etme alanı içerisinde hangi bakımdan dışarı-çıktığını ***(eksistiert;*** mevcut olduğunu, varolduğunu) hiçbir şekilde işitmez ve böylelikle ***asla*** yalnızca kendisiyle karşılaşma ***imkânı bulamaz.***

Fakat çerçeveleme insanı yalnızca kendisiyle ve varolan her şeyle bağıntısı içerisinde tehlikeye atmaz. Bir kader olarak çerçeveleme, insanı bir düzenleme olan giziniaçma türüne sürgün eder. Bu düzenlemenin hüküm sürdüğü yerde, çerçeveleme, gizini-açmanın başka her imkânını defeder. Her şeyden önce çerçeveleme, ***poiesis*** anlamında mevcut olan şeye görünüşe-çıkma imkânı veren gizini-açmayı gizler. Bu diğer gizini-açma ile karşılaştırıldığında, meydan okuyucu saldırı, insanı varolan şeyle hem çatışkılı hem de katı bir şekilde düzenlenmiş bir bağıntıya doğru sürükler. Çerçevelemenin hüküm sürdüğü yerde, el-altındaduranın düzene sokulması ve güvenceye alınması, her gizini-açmaya damgasını basar. Bu düzene sokma ve güvenceye alma, artık kendilerinin temel karakteristiklerinin görünmesine de imkân tanımazlar.

Bu yüzden meydan okuyucu çerçeveleme, yalnızca gizini-açmanın, öne-çıkmanın ***(Her-vor-bringen)*** önceki bir tarzını gizlemez; fakat bizzat gizini-açmanın kendisini ve onunla birlikte içerisinde gizinden-çıkmanın, yani Hakikatin vuku bulduğu şeyi de gizler.

Çerçeveleme, Hakikatin parıldamasını ve hüküm sürmesini engeller. Düzenlemeye yollayan kader, bunun sonucu olarak, en uç tehlikedir. Tehlikeli olan şey teknik değildir. Tekniğin kötü cinleri yoktur, fakat buna karşılık onun özünün gizi vardır. Tekniğin özü, gizini-açmanın bir kaderi olarak tehlikedir. 'Çerçeveleme' sözcüğünün dönüşüme uğramış anlamı, eğer çerçevelemeyi kader ve tehlike anlamında düşünürsek, belki artık bize biraz daha bildik hale gelecektir.

İnsana yönelik tehdit, ilk elde, tekniğin potansiyel olarak öldürücü makinelerinden ve aygıtlarından gelmez. Esas tehdit, insanı zaten kendi özü içerisinde etkisi altına almıştır. Çerçevelemenin hükümranlığı, insanı, daha kökensel bir gizini-açmaya girmenin ve böylece daha ilksel bir hakikatin çağrısını deneyimlemenin insana men edilebilmesi imkânıyla tehdit

eder.

öyleyse çerçevelemenin hüküm sürdüğü yerde, en yüksek anlamda ***tehlike*** vardır.

'Was das Gefahr ist, wâchst das Rettende auch.'[457]

Hölderlin'in bu sözleri hakkında özenle düşünelim. 'Korumak' ***(retten)*** ne anlama gelir? Alışılageldiği üzere, onun şu anlama geldiğini düşünürüz: Mahvedilme tehdidi altında olan bir şeyi, onu önceki devam edegelişi içerisinde güvenceye almak maksadıyla sımsıkı tutmak.[458] Fakat 'korumak' fiili daha fazlasını ifade eder: 'Korumak' şudur da: özü ilk kez kendi sahici görünüşü içerisine sokmak İçin, bir şeyi götürüp kendi içerisine koymak. Eğer tekniğin özü, çerçeveleme, en uç tehlikeyse ve Hölderlin'in sözleri Hakikati ifade ediyorsa, bu durumda çerçevelemenin hükümranlığı yalnızca her gizini-açmanın aydınlatılmasını, Hakikatin görünmesini engellemede kendisini tüketemez. Daha çok tam da tekniğin özü, koruyucu gücün serpilip gelişmesini kendi içerisinde barındırmalıdır. Fakat bu takdirde çerçevelemenin gizini-açmanın bir kaderi olarak ne olduğuna tamuygun bir bakış, koruyucu gücü, ortaya çıkışında görünüşe çıkaramaz mı?

Tehlikenin olduğu yerde koruyucu güç de hangi bakımdan serpilip gelişir? Bir şey nerede serpilip gelişirse orada kök salar ve oradan gürleşip büyür. Hem kök salma hem de gürleşip büyüme, gizlilik içerisinde ve sessizce ve kendi zamanı içerisinde olup biter. Fakat şairin sözlerine göre, tehlikenin olduğu yerde koruyucu gücü dolayımsız ve hazırlıksız bir şekilde ele geçirebileceğimizi bekleme hakkına hiç mi hiç sahip değiliz. Bundan dolayı biz şimdi öncelikle en uç tehlikenin bulunduğu yerde bile, çerçevelemenin hüküm sürmesinde bile, koruyucu gücün en derin şekilde hangi istikamette kök saldığını ve hangi istikametten gürleşip büyüdüğünü irdelemeliyiz. Bunu irdelemek için yolumuzda son bir adım atarak, daha da açık bir gözle tehlikeye bakmak zorunludur. Buna uygun olarak bir kez daha tekniği soruşturmalıyız. Çünkü koruyucu gücün tekniğin özünde kök saldığını ve gürleşip büyüdüğünü söyledik.

Fakat 'öz'ün hangi anlamında çerçevelemenin gerçekten tekniğin özü olduğunu irdelemedikçe, koruyucu gücü tekniğin özü içerisinde nasıl göreceğiz?

Şimdiye kadar 'öz' sözcüğünü yaygın anlamı içerisinde anladık. Felsefenin akademik dili içerisinde 'öz'. bir şeyin olduğu şey (was, ***etwas ist)*** anlamına gelir; Latincesiyle: ***quid. Quidditas,*** neliğe ***(Washeit),*** öze ilişkin soruya yanıt verir, örneğin tüm ağaç türlerine, meşeye, kayına, gürgene, çama nüfuz eden şey, aynı 'ağaçlık'tır. Tüm gerçek ve mümkün ağaçlar, bu kapsayıcı cins —'tümel'— altına girerler. O halde tekniğin özü, çerçeveleme, teknik-olan her şeyin ortak cinsi midir? Durum bu olsaydı, o halde buharlı türbin, radyo vericisi, siklotron, bunların her biri, bir çerçeveleme olurlardı. Fakat 'çerçeveleme' sözcüğü burada bir âlet veya herhangi türden bir aygıt anlamına gelmez. Çerçeveleme bu tür kullanım

---

457 ‘Tehlikenin olduğu yerde,

Koruyucu güç de serpilip gelişir.’ (Hölderlin).

458 *retten,* sıradan kullanımıyla ‘kurtarmak’, ‘defetmek’, ‘gidermek’ (İng: *rid)* anlamına gelir. Fakat Heidegger’in burada yaptığı tanıma sadık kalınarak, fiil ‘korumak’ diye çevrilmiştir. Heidegger böylece her kurtarmanın bir koruma, bir tehlikeyi defetme, giderme olduğunu da düşündürmek ister.

kaynaklarının genel kavramı anlamına daha da az gelir. Makineler ve aygıtlar, tıpkı kumanda paneli önünde duran adam ve proje dairesindeki mühendis gibi, çerçevelemenin durumları ve türleridir. Aslında bunların her biri kendi tarzında, stok olarak, el-altındaduran olarak veya uygulayıcı olarak, çerçevelemenin içerisine aittirler; fakat çerçeveleme asla bir cins anlamında tekniğin özü değildir. Çerçeveleme, kader karakterine sahip, yani meydan okuyan bir gizini-açma tarzıdır, öne-çıkan gizini-açma *(poiesis*) da, kader karakterine sahip bir tarzdır. Fakat bu tarzlar birbiri yanına dizilip gizini-açma kavramı altına giren türler değildirler. Gizini-açma öyle bir kaderdir ki, bu kader tüm düşünme için birdenbire ve açıklanamaz bir şekilde kendisini öne-çıkan gizini-açmaya ve aynı zamanda meydan okuyan gizini-açmaya böler ve kendisini insana pay eder. Meydan okuyucu gizini-açma, kökenine, öne-çıkma içerisinde bir kader olarak sahiptir. Fakat aynı zamanda çerçeveleme bir Kader için karakteristik olan bir tarzda, *poiesis'i* engeller.

Bu yüzden çerçeveleme, gizini-açmanın bir kaderi olarak, aslında tekniğin özüdür; fakat asla cins ve *essentia* anlamında değil. Buna dikkat ettiğimizde, şaşırtıcı bir şey karşımıza çıkar: 'öz' ile alışılageldiği üzere anlaşılan şeyi bir başka anlamda düşünmemizi talep eden, bizzat tekniğin kendisidir. Fakat hangi anlamda?

'Evin özü'nden ve 'devletin özü'nden söz ettiğimizde, bir cinsin genelliğini kastetmeyiz; daha çok evin ve devletin hüküm verme, kendilerini yönetme, gelişme ve çökme tarzlarını (onların 'olagelme' tarzlarını) kastederiz.[459] Johann Peter Hebel, 'Kander Sokağındaki Hayalet' adlı, Goethe'nin özel bir hayranlık duyduğu şiirinde, şu eski *'die Weserei'* sözcüğünü kullanır. Bu sözcük, topluluk yaşamının orada odaklandığı ve köy varoluşunun sürekli olarak etkin olduğu, yani mevcudiyete-çıktıgı (*west)* ölçüde köy meclisi anlamına gelir. *'Die Weserei'* sözcüğü zaman bildiren 'wesen' (burada: olagelmek) fiilinden türetilir. Fiil olarak anlaşılan 'wesen', yalnızca anlam çerçevesinde değil, aynı zamanda sözcüğün fonetik biçimlenişi çerçevesinde de 'wâhren' (kalıcı olmak veya süregitmek) ile aynı anlama gelir. Zaten Sokrates ve Platon, bir şeyin özünü, süregiden-şey (*Wahrende)* anlamında olagelen şey, mevcudiyete-çıkan-şey *(Wesende)* olarak düşünürler. Nitekim onlar süregiden-şeyi, daimi-olarak-süregiden-şey *(aei-on, Fort-wahrende)* olarak düşünürler. Sokrates ve Platon, daimi-olarak-süregiden-şeyi, kalıcı-olan-şey (*Bleibende*) olarak, olup biten her şeyde inat ve ısrarla kendisini sür-düren şeyde bulurlar. Onlar kalıcı-olan-şeyi, görünümde (eidos, *idea, Aussehen),* örneğin 'ev' ideasında keşfederler.

'Ev' ideası bir ev olarak biçimlendirilen herhangi bir şeyin ne olduğunu gösterir. Buna karşılık tikel, gerçek ve mümkün evler, 'idea'nın değişken ve gelip geçici türevleridir ve bu yüzden süre gitmeyen şeye aittirler.

Fakat süregitmenin, yalnızca ve tek başına Platon'un idea olarak düşündüğü şeye ve Aristoteles'in *to ti en einai* (herhangi bir tikel şeyin daima olmuş olduğu şey) olarak düşündüğü şeye veya metafiziğin en çeşitli yorumlarında *essentia* olarak düşündüğü şeye dayandığı, asla hiçbir şekilde temellendirilemez.

Tüm olagelen süregider *(alles Wesende wahrt).* Fakat süregiden yalnızca daimi-olarak-

---

[459] Heidegger'in 'öz'ü *(Wesen)* cins *(genus, genre)* ve *essentia* anlamında değil, 'olagelme'nin tarzı ve tarzları olarak anladığı, burada kendi belirlemeleriyle açıkça görülebilir. Bu paragrafta ve izleyen paragraflarda 'öz'e ilişkin belirlemelerle ilgili olarak bkz., dipnot 1, 5,7,12,14, 24.

süregiden-şey midir? *(aber İst das Wahrende nur das Fortwahren de?)* Tekniğin özü, teknik-olan her şeyin üzerinde asılı duran ve böylelikle teknikten mitik bir soyutlamayı anladığımızı gösteren, bir *idea* 'nın kalıcı-olan-şey olması anlamında mı süregider? Tekniğin olagelme tarzı, gizini-açmanın bir kaderi olarak çerçevelemenin vuku bulduğu bu daimi-kalmadan hareketle ancak kendisinin görülmesini mümkün kılar. Goethe bir zamanlar 'fortwâhren' (daimi olarak süregitmek) yerine, gizemli 'fortgewâhren' (daimi olarak bahşetmek) sözcüğünü kullanmıştır. *(Die Wahlverwandtschajten* (Seçmeci Yakınlıklar), II.Kısım, 10.bölüm; "Die wunderliche Nachbarskinder' (Tuhaf Komşu Çocukları) adlı kısa romanı içinde.) Goethe'nin kulağı burada *'wahren'i* (süregitmek) ve *'gewahrend* (bahşetmek) telâffuz edilmemiş bir uyum içerisinde işitir.[460] Ve gerçekten süregiden ve belki tek başına süregiden şeyin ne olduğunu şimdi önceden yaptığımızdan daha özenli bir şekilde düşünüp taşınırsak, şunu söyleme cesareti gösterebiliriz: ***Yalnızca bahşedilen şey (Gewahrte) süregider (wahrt). Ta en baştan itibaren ilksel olarak süregiden şey (Wahrende), bahşeden şeydir (Gewahrende).***

Tekniğin olagelmesi olarak çerçeveleme, süregiden şeydir. Çerçeveleme, bahşeden şey anlamında hep hüküm sürmüyor mu? Hiç kuşkusuz bu soru, açıkça sırıtan bir gaf gibi görünüyor. Çünkü söylenmiş olanlara göre çerçeveleme, daha çok meydan okuyan gizini-açma içerisinde biraraya toplayan bir kaderdir. Meydan okuma, bahşetmeden başka bir şeydir. Real-olanın el-altında-duran olarak düzenlenmesine meydan okumanın insanı gizini-açmanın bir yoluna sokan bir kader olarak kaldığına dikkat etmediğimiz sürece, durum böyle görünüyor. Bu kader olarak tekniğin mevcudiyete-çıkması, insanı, bizzat kendinden hareketle ne keşfedebileceği ne de artık yapıp edebileceği şeyin içine sokar; çünkü yalnızca kendinden hareketle, bir tek kendinden hareketle yalnızca insan olan İnsan diye bir şey yoktur.

Fakat bu kader, çerçeveleme, yalnızca insanın mevcudiyete-çıkması için değil, fakat kendi sıfatıyla her giziniaçma için en uç tehlike ise, bu kader hâlâ bir bahşetme olarak adlandırılmalı mıdır? Koruyucu gücün bu kader içerisinde serpilip geliştiği söyleniyorsa, bu soruya en vurgulu bir biçimde evet yanıtı verilebilir. Gizini-açmanın her kaderi, bir bahşetmeden ve böyle bir bahşetme olarak vukua gelir. Çünkü bahşetme, ilk kez, gizini-açmış-olmanın vukua gelmesinin gerektirdiği gizini-açmadan pay almayı insana taşır. Böyle gerek duyulan ve kullanılan biri olarak insan. Hakikatin vukua gelmesine aidiyet kazanır (ona, ait olma payı verilir). Şu veya bu şekilde gizini-açmaya yollayan bahşetme, böyle olmakla koruyucu güçtür. Çünkü koruyucu güç, insanı, kendi özünün en yüksek değerini görmesine ve bu en yüksek değere girmesine izin verir. Bu en yüksek değer, bu yeryüzünde her mevcudiyete-çıkmanın gizinden-çıkmasının ve bununla birlikte ta en baştan gizlenmesinin gözeticisi olmada yatar. Tam da insanı giziniaçmanın tek yolu sayılan bir şey olarak düzenleme içerisine sürükleme tehdidinde bulunan ve böylelikle de insanı kendi özgür özünü teslim etme tehlikesine iten çerçeveleme içerisinde, tam bu en uç tehlike içerisinde, insanın bahşetmeye en iç, yok edilemez aidiyeti aydınlığa çıkabilir; yeter ki biz, kendi payımıza, tekniğin mevcudiyete-çıkmasına dikkat göstermeye başlayalım.

---

[460] *gewâhren* fiili, *wâhren* (süregitmek) ve *wâhren* (gözetmek, güvencede tutmak, korumak) fiilleriyle yakından bağıntılıdır, *gewâhren,* sıradan kullanımında, bir şey için güvence olmak, garanti etmek, ihsan etmek, bahşetmek, anlamlarına gelir. Buradaki tartışmada bu fiil yalnızca 'bahşetmek'le karşılanacaktır. Fakat öteki yan anlamları da göz önünde tutulmalıdır.

Bu yüzden tekniğin mevcudiyete-çıkması, kendi içerisinde bizim en az ihtimal verdiğimiz şeyi, koruyucu gücün mümkün ortaya çıkışını barındırır.

O halde her şey şuna bağlıdır: Bizim bu ortaya çıkışı düşünüp taşınmamıza ve hatırlamak suretiyle onun gözeticisi olmamıza. Bu nasıl olabilir? Her şeyden önce yalnızca gözümüzü dikip teknik-olana bakmak yerine, teknik içerisinde mevcudiyete-çıkan şeyi kavrayıcı bir bakışla olur bu. Tekniği bir araç olarak tasarımladığımız sürece, tekniğe hakim olma iradesinde takılıp kalırız. Tekniğin özünün hızla dışına düşeriz.

Bununla birlikte araçsal-olanın bir tür nedensellik olarak nasıl mevcudiyete-çıktığını sorarsak, bu durumda bu vukua gelmeyi gizini-açmanın kaderi olarak deneyimleriz.

Nihayet, tekniğin özünün mevcudiyete-çıkmasının, insanı, gizini-açmadan pay alabileceği şekilde gerektiren ve kullanan bahşedicide olagelmesini irdelediğimizde, şunlar açık hale gelir:

Tekniğin özü, en üst düzeyde iki anlamlıdır: Böyle bir iki anlamlılık, her gizini-açmanın, yani Hakikatin gizine işaret eder.

Bir yandan çerçeveleme, gizini-açmanın olagelmesine dönük her bakışı engelleyen ve böylelikle hakikatin özüyle ilişkiyi kökten bir şekilde tehlikeye sokan düzenlemenin çıldırmışlığına yönelik bir meydan okumada bulunur.

öte yandan çerçeveleme, insanın hakikatin mevcudiyete-çıkmasının güvencede tutulması ***(Wahrnis)***[461] için gerek duyulan ve kullanılan biri olabilmesini —şimdiye kadar deneyimlenmemiş, fakat gelecekte belki de fazlasıyla deneyimlenecek bir şekilde— sürdürmesine izin veren bahşedici, kendi payına olagelir. Böylece koruyucu gücün ortaya çıkışı görünür hale gelir.

Düzenlemeye direnilmezlik ve koruyucu gücün buna karşı koyuşu, tıpkı yıldızların gökyüzündeki akışı içerisinde iki yıldızın yolu gibi, birbirlerini öte yana iterler. Fakat tam da bu, onların birarada yanyana geçişleri, onların yakınlıklarının gizli yönüdür.

Tekniğin iki anlamlı özüne baktığımızda, işte bu,takımyıldızı (***Konstellation***) yani gizin yıldızsı akışını görürüz.

Tekniğe ilişkin soru, gizini-açmanın ve gizinden-çıkmanın, hakikatin mevcudiyete-çıkmasının olageldiği takımyıldıza ilişkin sorudur.

Bunu görmekle henüz kurtarılmış olmayız. Fakat bunu gördüğümüzde, koruyucu gücün serpilip gelişen ışığı içerisinde, umut etmeye çağrılırız. Bu nasıl olabilir? Burada ve şimdi ve ufak tefek şeylerde, koruyucu gücü artıp çoğalması içinde besleyip büyütebiliriz. Bu, bizim en uç tehlikeyi daima göz önünde tutmamızı gerektirir.

Tekniğin mevcudiyete-çıkması gizini-açmayı tehdit eder; o gizini-açmayı her gizini-açmanın düzenlemede tüketilmesi ve her şeyin yalnızca el-altında-duranın gizinden-çıkmışlığında kendisini sunması imkânıyla tehdit eder. İnsanî etkinlik bu tehlikeye asla dolaysız bir şekilde

---

[461] *Wahrnis* tamamen Heidegger'e özgü bir terimdir ve burada 'güvencede tutma' olarak çevrilmiştir. *Wahrnis, 'Wahrheif* (hakikat) ile bütünleyici ilişkisi olan *wâhren* (süregitmek) ve *gewâhren* (bir şey için güvence olmak, bahşetmek) ile yakından akraba olan *wahren* (gözetmek, güvencede tutmak, korumak) fiilleriyle sıkı bir bağlantı içindedir. Ayrıca bkz., dipnot 33.

karşı koyamaz. Tek başına İnsanî yapıp-etme, bu tehlikeyi asla bertaraf edemez. Fakat İnsanî düşünüm, her koruyucu gücün tehlikeye atılan şeyden —aynı zamanda bu şeyle akraba olmakla birlikte— daha yüksek bir öze sahip olması gerektiğini düşünüp taşınabilir.

Fakat belki de koruyucu gücü tehlikenin ortasında ilk parıldayışına taşıyabilecek daha ilksel olarak bahşedilmiş bir gizini-açma, teknik çağında kendisini göstermekten çok gizliyen bir gizini-açma olamaz mı?

Bir zamanlar ***tekhne*** adını taşıyan şey, yalnızca teknik değildi. Bir zamanlar Hakikati pırıl pırıl görünmenin görkemi İçerisinde öne çıkaran gizini-açmaya da ***tekhne*** adı verilirdi.

Bir zamanlar hakikat-olanın güzel-olan içerisinde görünüşe çıkması ***tekhne*** diye adlandırılırdı. Ve güzel sanatların ***poiesis'ine*** de tekhne adı verilirdi.

Batının kaderinin ta başında, Grek ülkesinde, sanatlar, kendilerine bahşedilen gizini-açmanın doruğuna çıktılar.

Sanatlar tanrıların halihazırda mevcut bulunmalarını, tanrısal ve insani kaderlerin diyalogunu ışıl ışıl bir parlaklığa büründürüyorlardı. Ve sanat yalnızca ***tekhne*** diye adlandırılıyordu. Sanat, biricik, çok yönlü gizini-açmaydı. Sanat dindardı, promos'tu;[462] yani hakikatin hüküm sürmesini ve güvencede tutulmasını sağlayandı.

Sanatlar, artistik-olandan [463] çıkmış değildiler. Sanat eserlerinden estetik bir hoşlanma duyulmuyordu. Sanat bir kültürel etkinlik sektörü değildi.

Neydi sanat? Hele yalnızca bu kısa fakat görkemli çağlar İçin? Sanat neden şu mütevazı ***tekhne*** adını taşıyordu? Sanat öne ve buraya çıkan ve dolayısıyla ***poiesis***'e ait olan bir gizini-açma olduğu için. Nihayet bu gizini-açma, tüm güzel sanatlarda, şiirde ve asıl adı olarak ***poiesis'i*** muhafaza eden şiirsel (poetik) her şeyde tam bir hüküm sürüyordu.

"Tehlikenin olduğu yerde.

Koruyucu güç de serpilip gelişir."

sözlerini kendisinden işittiğimiz aynı şair, bize şunu da söyler:

'... insan bu yeryüzünde şairane bir şekilde ikamet eder.'

---

[462] fromm, *sıradan kullanımıyla 'dindar', 'sofu', 'uysal', 'itikat eden' anlamlarına gelir. Ayrıca 'yararlı', 'hayırlı' anlamları da vardır. Etimolojik olarak Grekçe* promos *ve Latinceprimus' tan gelir.* Promos veyaprimus'un *esas anlamı 'ilk', 'en önde gelen'dir. Heidegger* fromm *sözcüğünün tüm bu anlamlarını düşündürmekle ve* poiesis'i *tekhne olarak göstermekle, öreklerde sanatın, sonradan gerçekleştirilen yapay (sanat, 'san'at' yazılışıyla 'sun'ilik', 'yapaylık' bildirir) ve ikincil bir uğraşı olmadığını, onun ilksel olarak Hakikatin hüküm sürmesine sofuca, uysalca bir eşlik etme etkinliği olarak görüldüğünü vurgulamak ister. Ayrıca bkz.,: dipnot 36.*

[463] *Heidegger, sık sık, Grekçe terimlerin Latinceye çarpıtılarak ve hatta yanlış çevrildiğine değinir. Bu yazıda Heidegger buna ilişkin olarak, örneğin* aitiotı'uncausa *olarak çevrilmesini eleştirmişti. Heidegger'e göre Latince sanat anlamına gelen* art, artus *terimleri de, Greklerin 'sanat'tan anladıklarını tam olarak karşılayamayan terimlerdir. Çünkü bu terimlerde 'sun'ilik', 'yapaylık' anlamı ağır basar. (Bkz., dipnot 35.) Gerçekten de 'artistik' sözcüğünün bugün de yaşayan pejoratif yan anlamları, 'doğal olmayan', 'yapmacıklı', 'yapay'dır. Heidegger özellikle sözcüğün bu pejoratif anlamlarına vurgu yapar görünüyor. Almancada da 'sanat' anlamına gelen* 'Kunst' *ile 'yapay', 'sahte', 'takma' anlamlarına gelen* 'künstlich' *sözcükleri aynı kökten gelirler.*

Poetik-olan, hakikat-olanı, Platon'un ***Phaidros'ta to ekphanestaton,*** yani en saf şekilde parıldayan şey dediği şeyin görkemliliği içerisine taşır. Poetik-olan, her sanata, güzel-olan halinde mevcudiyete-çıkmanın her gizini açışına, bütünüyle nüfuz eder.

Güzel sanatlar poetik gizini-açmaya çağrılabilirler mi? Gizini-açma en ilksel olarak sanatlardan talep edilebilir mi? öyle ki sanatlar kendi paylarına koruyucu gücün serpilip gelişmesini apaçık bir şekilde besleyebilsinler ve bahşeden şeye bakışımızı ve ona duyduğumuz güveni yeniden uyandırıp koruma altına alabilsinler.

Kendi özünün bu en yüksek imkânının en uç tehlikenin ortasında sanata bahşedilip bahşedilmeyeceğini hiç kimse bilemez. Yine de hayrete düşebiliriz. Neyin önünde? Bu öteki imkânın önünde: Tekniğin çıldırmışlığının, bir gün teknik-olan her şeyde tekniğin özünün Hakikatin olagelmesinde mevcudiyete-çıkabileceği ölçüde kendisini her yere yerleştirebilmesi imkânı önünde.

Tekniğin özü teknik-olan (teknik bir şey) olmadığı için, teknik üzerine özsel düşünüm ve teknikle belirleyici yüzleşme, bir yandan tekniğin özüne akraba olan, öte yandan ise ondan temelde farklı olan bir alanda olup bitmelidir.

İşte böyle bir alandır sanat. Fakat kuşkusuz ancak sanat üzerine düşünümün, kendi payına,' ***soruşturduğumuz*** Hakikat takımyıldızına gözlerini kapatmaması koşuluyla.

Böyle bir soruşturma yapmakla, baştan sona teknikle işgal edilmişliğimiz bakımından henüz tekniğin mevcudiyete-çıkışını deneyimlememiz ve baştan sona estetik kafalara sahip olmamız bakımından artık sanatın mevcudiyete çıkışını kollayıp koruyamadığımız şeklindeki bir krize tanıklık ediyoruz. Fakat yine de tekniğin özünü ne kadar soruşturucu bir biçimde düşünüp taşınırsak, sanatın özü de o kadar gizemli hale gelir.

Tehlikeye ne kadar yaklaşırsak, koruyucu güce giden yollar o kadar parlak bir biçimde ışıldamaya başlar ve biz de o kadar soruşturucu hale geliriz. Çünkü soruşturma, düşünmenin dindarlığıdır.

Kaynak: Martin Heidegger, Tekniğe İlişkin Soruşturma,Türkçesi: Doğan Özlem, Paradigma, Eylül 1998, İstanbul

PSİKOLOJİK HAREKÂT

Dr. Tahir Tamer KUMKALE

Psikolojik harekât planlayıcıları doğrudan insanla, insan davranışlarıyla ve bu davranışlarda yapılacak tutum değişiklikleriyle uğraşır. Bilindiği gibi her fert başlı başına diğerinden ayrı bir varlıktır. Her insanın aile çevresi, eğitimi, kültürü, ihtiyaçları ile yaşamdan beklentileri doğrultusundaki tutum ve davranışları doğal olarak birbirinden çok faklıdır.

İki insanın birbirine benzemediği ortamlarda, her şahıs için ayrı bir tutum ve davranış değişikliği planı uygulamak gerekir. Bu insanları tek tek etkileyerek, içinde yaşadıkları sosyal çevreyi yönlendirmek, psikolojik harekâtın asli görevidir. Görüldüğü gibi birbirine uymayan bu karakterleri iyi irdeleyip topluca tutum değişikliği yaratacak girişimlerde bulunmak ve bunu karşı tarafa hissettirmeden yapmak hiç de kolay bir iş değildir. Bu bakımdan psikolojik harekât, bir ömür boyu özel çalışma gerektiren bir uzmanlık işidir.

Benim ağırlıklı olarak psikolojik harekât konusu ile olan doğrudan ilgim, mesleki kariyerimin 1980-1985 arasındaki çok küçük bir bölümünü kapsar.

1985 yılı itibariyle, psikolojik harekât kapsamındaki hizmetleri yürüttüğüm bütün görevlerimden ayrılarak, asker olarak alacağım görevleri yapmak üzere kışlaya döndüm. Bir daha da resmen bu işlerle hiç ilgilenmedim. Fakat görev yaptığım süreçte başarılan görevlerin iç ve dış yansımaları, kamuoyunda sanki ben hep bu işi yapıyormuşum gibi bir intiba uyandırdı.

Benimle ilgili olarak basında ve kitaplarda yer alan yalan yanlış değerlendirmeler ve asılsız yakıştırmalar karşısında kimi zaman güldüm geçtim. Kimi zaman da hukuki mücadele vererek hakkımı korudum. Gerçek şu ki, ne zaman bir psikolojik harekât konusu gündeme gelse basının ilk aradığı isimlerden biri olmaya devam ettim.

Psikolojik harekâtın ülkemiz için önemine ve gerekliliğine başından beri inandım. Bu silahın etki gücünün hiçbir silahta bulunmadığını ve bu etkinin diğer silahlardaki gibi patlama anından sonra kaybolmadığım, bir ömür boyu devam ettiğini gördüm. Dolayısıyla Toplumla İlişkiler Başkanlığı bünyesindeki Planlama ve Yönlendirme Başkanlığı görevinden, Tekirdağ'daki 190. Piyade Alayı 1. Piyade Tabur Komutanlığı'na atandıktan sonra da bu sahadaki ilgim devam etti.

Bu yeni dönemde günlük mesainin zamana karşı verilen yarışın yarattığı stresin dışında kaldığımdan, olayları çok daha iyi görüp irdeleyebilme şansını elde ettim. Geçen 21 yıl süre içinde üniversitelerde verdiğim Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi derslerinde, katıldığım seminer, sempozyum, panel ve konferanslarda ülkemin konularına hep psikolojik harekat gözlüğü ile baktım. Yazdığım kitaplarda, gazete ve dergilerdeki makalelerimde sözü hep bu konuya getirdim. Bu arada dünyada bu konuda çıkan eserleri ve yazıları dikkatle takip ederek bilgilerimi geliştirme imkânı buldum. Bir bakıma fiilen görevi bıraktıktan sonra konunun içine daha çok girdim.

Benim ilgi sahamı psikolojik harekât konularına yönlendiren kişi, merhum Genelkurmay Başkanı Orgeneral Nurettin Ersin'dir. Nurettin Ersin, tuğgeneralliğinde Milli İstihbarat Teşkilatı içinde Psikolojik Harekât dairesini fiilen kurmuş ve bu konunun önemini çok iyi

kavramış bir subaydı.

1977 yılında Kurmay Yüzbaşı olarak Harp Akademileri'ni bitirip büyük karargâh stajı için geldiğimiz Genelkurmay Başkanlığı'nda beni önce İstihbarat Başkanlığı Cari İstihbarat Grubu'na verdiler. Burada dört ay süre ile grup sözcüsü olarak her gün sabah brifinginde kürsüye çıktım. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Semih Sancar'a, her sabah odasında cari istihbarat brifingini sundum.

Çok çalışarak büyük bir şevkle çıktığım kürsüde dikkat çekmiş olacağım ki, altı aylık dil kursunu müteakip atandığım Kara Kuvvetleri İstihbarat Başkanlığı Plan Subaylığı görevimde de benzeri bir hizmeti yapmakla görevlendirildim.

Bu defa görevime bir şey daha eklenmişti. Günlük istihbarat brifingi yanında günlük basın özetlerini de kuvvet komutanına sunmam isteniyordu. Her sabah saat 06:30'da bir araç beni evimden alıyordu. Saat 09.00'a kadar otuz kadar gazete ve dergiyi tarayarak silahlı kuvvetler ile ilgili önemli bilgileri ve köşe yazarlarının gündem ile ilgili makalelerini özetleyen en az iki sayfalık bir metini hazırlıyor, saat tam 09.00'da Orgeneral Nurettin Ersin'in yanında oluyordum. Bir saat süre ile karşılıklı soru cevap şeklinde bir diyalog içinde kendisine günlük olayları aktarıyordum.

Anarşi ve terörün en azgın olduğu günlerdi. Mahallelerin, sokakların, yolların, okulların, işçi ve memurların, polisin ve yargı mensuplarının sağ, sol ve bölücü fraksiyonlar olarak ayrıştığı çok özel günler yaşanıyordu. Günde ortalama 30 masum insanın vahşice canına kıyıldığı bir ortam vardı ve ben bu ortamda Etlik'te arka duvarında ülkücülerin, ön duvarında solcuların afiş ve yazılarının bulunduğu bir evde oturuyordum. Yani çatışmanın tam ortasındaydım ve olayları doğrudan yaşıyordum.

Doğal olarak sokaktaki sade vatandaşın yaşadıklarım da basın özetleriyle birlikte aynen Nurettin Ersin Paşa'ya aktarıyordum. Ersin Paşa; dinimize ve örflerimize çok saygılı ve sakin yaratılışlı bir insandı; ciddi bir vatansever ve Türk milliyetçisiydi. Aynı zamanda Kıbrıs Barış Harekatı'nı gerçekleştiren kolordunun komutanlığını yapmış, MIT'te önemli görevler üstlenmiş çok tecrübeli bir komutandı.

Genç bir kurmay yüzbaşının bir şey saklamaya gerek duymadan büyük bir açık yüreklilikle olayları anlatması, Ersin Paşa'yı çok memnun etmişti. Kısa bir müddet sonra konuları anlattıkça bana yorumumu sormaya ve benimle olayları tartışmaya başladı. Bana inanmış ve güvenmişti. Şahsımda genç kurmay subayların düşünce ve olaylara bakışını buluyor, biz yetiştikçe gurur duyuyordu. Nitekim Kara Kuvvetleri karargahında birlikte çalıştığımız 1978-1983 döneminde beni yanından hiç ayırmadı ve yurt içinde yaptığı bütün gezilerde refakat kurmayı olarak yanında taşıdı. Beni canlı bir bilgi bankası gibi görüyordu. (O zaman daha bilgisayar yoktu) Giderek astüst ilişkisi bir baba-oğul ilişkisinin yakınlaşmasına dönüştü. Bu bana olan güveninden kaynaklanıyordu. Ersin Paşa'nın bana görev veren veya benden bir şey isteyen notlarında “Oğlum Tamer" ibarelerini seçmesi beni ayrıca gururlandırıyordu.

Önce Kara Kuvvetleri birliklerinde konferans şeklinde verilecek ve konferans metni halinde düzenlenecek, "Yıkıcı ve bölücü akımların çalışma usul ve teknikleri ile buna karşı alınabilecek tedbirleri" içeren bir çalışma yapmamı istedi. Hazırladığım doksan sayfalık metni, Kara Kuvvetleri karargâhında kendisinin de katıldığı bir konferansla personele takdim ettim. Sonra bu metin çoğaltılarak referans olarak birlik ve kurumlara verilecek

konferanslarda kullanılmak üzere gönderildi.

Bu aldığım görev, tesadüf olarak aynı tarihlerde aldığım Harp Akademisi kurmaylık tez konumla da çakışıyordu. Tez konum; "Yıkıcı ve bölücü akımların devletin bütünlüğünü tehdit eder mahiyet alması nedeniyle, buna karşı alınacak tedbirlerin incelenmesi" üzerineydi.

Ersin Paşa'nın bana verdiği bir diğer görev, Atatürk'ün ekonomik görüşlerini anlatan bir konferans metni hazırlanmasıydı. Bu konuda Prof. Dr. Mustafa Aysan'ın hazırladığı "Atatürk'ün Ekonomik Politikası" kitabından çok yararlandık. Ersin Paşa bununla Atatürk'ün fikirlerinin özgün olduğunu, bilhassa sol kesimin devamlı sahiplendiği ve komünizme benzetilen devletçilikten ayrı bir şey olduğunu vurgulamak istiyordu.

26 Haziran 1980'de hazırladığım metni yine kuvvet karargâhında kendisinin de katıldığı bir toplantıda bütün personele takdim ettim. Bilahare bunu da çoğaltarak birliklere göndermemizi istedi. "Yıkıcı ve Bölücü Akımlar" ile "Atatürk'ün Ekonomik Görüşleri" isimli konferansları, başta Ankara ve çevresi olmak üzere yakın birliklerde pek çok kez verdim.

12 Eylül 1980 Harekatı ile birlikte çalışmalanmızın yoğunluğu arttı. Milli Güvenlik Konseyi üyesi olarak askeri görevlerinin yanında devlet işlerini de düşünüp karar vermek durumunda kalan Nurettin Ersin Paşa, doğrudan kendisine bağlı olarak kuvvet karargahı içinde görev yapacak "Özel Planlama Grubu" oluşturmamı istedi. Önceleri yalnız çalıştığım bu büroya, bilahare devremizin en seçkin subaylarından olan Kurmay Yüzbaşı Oğuz Kalelioğlu atandı. Kadro olarak K. K. İstihbarat Başkanı Tümgeneral Behzat Seyhan'a bağlı olmamıza rağmen, görev açısından doğrudan Orgeneral Ersin'e bağlıydık. Bu grup içindeki çalışmalarımız "Milli Güvenlik Konseyi Müşterek İstihbarat Dairesi" ile koordineli olarak sürdürülüyordu.

Özel Planlama Grubu'nun en önemli işlevlerinden biri, Milli Güvenlik Konseyi uygulamalarının Anadolu'ya nasıl ulaştığını ve bölgelerde olan olumlu veya olumsuz gelişmeleri tespit etmekti. Konsey üyelerinin bilgilendirilmesi yoluyla tedbir alınması amaçlanıyordu. Bu maksatla benim dışımda altı kurmay subay daha seçildi. Ben Ankara merkez ve çevresini gezerken, seçilen diğer subaylar ülkenin diğer yerlerinde konferanslar veriyorlardı. Her seferinde mümkün olduğu kadar çok il ve ilçeye gidilerek hem bürokratik kesime hem de halka ulaşıyorlar ve konferans ile birlikte konseyin çalışmaları, amaçları ve faaliyetleri hakkında bilgi veriyorlar, bir bakıma bölgenin nabzını tutuyorlardı.

Konferansçılar için üç konu belirlenmişti. Bunlardan birincisi "Türkiye'de Yıkıcı ve Bölücü Akımlar", İkincisi "Atatürkçü Düşünce ve Yaklaşım Tarzı", üçüncüsü ise "Atatürk'ün Ekonomik Görüşleri" idi.

Turneyi andıran her bir konferans gezisi ortalama bir ay kadar sürüyordu. Dönüşte konferansçılardan toplanan bilgileri rapor haline getiriyor ve konsey üyelerine sunuyorduk. Film, slayt, viograf, afiş ve pankartlarla görsel açıdan zenginleştirilen bu konferanslarla ülkenin dört bir yanında milyonlarca kişiye ulaşıldı. Sadece benim 1978-1985 arasında verdiğim konferansların sayısı bini aşmıştı.

Konferans metinleri 1982 yılında K.K.K. yayını olarak üç kitap halinde basıldı. Bütün subay astsubaylara ismen gönderildi ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul kütüphanelerine Atatürkçülük derslerinde yardımcı ders kitabı olarak kullanılmak üzere beşer adet gönderildi.

Bu kitapların önsözü şu şekildeydi:

"Ülkemizi iç savaşın eşiğine getiren ve 12 Eylül müdahalesini kaçınılmaz yapan her türlü yıkıcı ve bölücü akımlarla bunların dayandığı esasları, uygulama taktiklerini ve son bağımsız Türk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmayı amaçlayan hedeflerini gözler önüne seren ve vatandaşlarımızı bu akımlardan koruyarak devleti yıkılmaktan kurtarmanın yegane yolunun; Atatürk'ün düşüncelerinin benimsenmesi olduğu gerçeğini açıklayan bir seri konferanslar (Türkiye'de yıkıcı ve bölücü akımlar Atatürkçü Düşünce ve yaklaşım tarzı Atatürk'ün ekonomik görüşleri) hazırlanmış, asker ve sivil olarak toplam 500.000 kişiye verilmiştir.

Konferansların beklenen amaca ulaşarak asker, sivil kamuoyunun her kesiminden büyük bir talep görmesi üzerine; hem daha geniş kitlelerin istifadesine sunmak, hem de elde bir müracaat dokümanı olarak kullanılmak üzere, konferansların kitap halinde basılma ve yayınlanması mecburiyeti doğmuştur."

Bu üç kitap ile birlikte Atatürkçü düşünceyi yaygınlaştırmak amacıyla hazırlanan "Atatürk El Kitabı", sadece silahlı kuvvetlere değil, bütün okullarımıza ve öğretmenlerimize ulaşacak şekilde dağıtıldı.

Bu konferanslar vasıtasıyla Burdur 58. Topçu Er Eğitim Tugayı'nda başlatılan "Dövizli Askerlik" uygulaması yapanlara ulaşan Kur. Bnb. Oğuz Kalelioğlu, Türkiye'nin mutlaka üzerinde önemle çalışılması ve kazanılması gereken önemli bir dış gücünün varlığını ortaya çıkardı.

Özel Planlama Grubu tarafından iki aylık dövizli askerlik uygulaması için Burdur'a gelen ve her seferinde sayıları iki bini aşan yurttaşlarımız için özel bilgilendirme çalışmaları başlatıldı. Değişik konulan içeren bilgilendirme konferansları düzenlendi. Bunların geldikleri yerlerde birlik beraberlik içinde ülkesine, toprağına, bayrağına saygılı birer Türk vatandaşı olmaları ve organize hareket edebilmelerini sağlayacak bir seri programlar uygulandı.

Ülkemizin, insanımızın örf ve adetlerimizin, dini inanışlarımızın özünü anlatan pek çok yazılı doküman, kitap, film, fotoğraf, slayt bu vesileyle yurtdışına gönderildi. Yurtdışında Türklerin kurduğu kütüphaneler yüz binlerce kitap ile takviye edildi.

Anketlerle yurtdışmda yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarını anlamaya çalıştık. Kısa sürede gördük ki, vatandaşlarımız dinlerinin ve milli kimliklerinin korunmasında ciddi sorunlar yaşıyorlardı ve bizden talepleri vardı: "Bize dinimizi öğretin, Kuranı Kerim gönderin" diye ısrarlı talepte bulundular. **"Yurtdışında Süleymancılar, Nurcular, Nakşibendiler gibi ayrı cemaatler ayrı camiler kurmuşlar. Avrupalılar adeta bizleri bölmek için tarikatlara bina veriyor, maddi yardım yapıyorlar. Saf ve dindar Müslümanlara yer vermiyorlar. Devletimiz bize sahip çıksın"** dediler. Bunun üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hazırladığı Kuran'ı Kerim meali ile çeşitli dillerde bastırılarak çoğaltılan Nutuk bol miktarda dağıtıldı.

Bu programlar her dönemde bizzat Burdur'a gidilerek büyük bir titizlikle takip edildi. Her alanda çok başarılı neticeler alındı. Avrupa'da yaşayan Türk toplumu arasına nifak sokarak onları bölmeye ve birbirine düşürmeye çalışan mihraklar, büyük bir hüsran ile karşılaştılar.

Bu başarılardan rahatsız olan mihraklar karşı saldırıya geçmekte gecikmediler. Gazeteci Fatih Güllapoğlu'na yazdırılan "Tanksız Topsuz Harekat" isimli tamamen hayal mahsulü kitapta, vatandaşlarımıza Diyanet İşleri'nin bastırdığı Kuran mealinin dağıtılması faaliyeti, "devlet eliyle irtica yapılıyor" gibi gösterildi.

Bu kitapta "derin devlet" ve "kontrgerilla ajanı" gibi isimlerle anılarak hedef haline getirildik. Biz aldığımız görevi kanunlar çerçevesinde en iyi şekilde yapmak ve yurtdışındaki vatandaşlarımızın sıkıntılarını çözmek için çırpınırken konuyla hiç alakası olmayan suçlamalarla karşı karşıya kaldık. Bu kitap ve bundan sonra çıkarılan birkaç kitapta hakkımızda uydurulan yalanyanlış iddialara hukuki yoldan yaptığımız mücadeleyle cevap verdik. Açtığımız maddi ve manevi tazminat davalarının tamamını kazandık.

Bu arada 1981 yılı sonbaharında Avrupa ülkelerini içine alan ve Türklerin yaşadığı pek çok yerleşim birimini kapsayan bir geziye gönderildim. Bu şekilde yurt dışında yaşayan Türklerin sorunlarını yerinde görmemiz ve buna göre acil tedbirler almamız mümkün olacaktı. Bu gezi dış temsilciliklerimizin bilgisi dışındaydı ve tamamen dövizli askerlik için gelen vatandaşlarımızın özel daveti üzerine planlanmıştı.

Bu vesileyle Türkiye'nin başta Almanya olmak üzere, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda'daki dış temsilciliklerini yıllardır oralarda yaşayan bir vatandaşı gibi ziyaret ettim. Türk dış temsilcilikleri belki de ilk defa, kendi teşkilatları dışından biri tarafından bir nevi habersiz denetlemeye tabi tutulmuştu. 1960 yılında Almanya'ya başlayan vasıfsız işçi akımının yirmi senede ulaştığı seviyeyi yerinde gördüm. Pek çok Türk'ün içinde yaşadıkları yabancı toplumda ekonomik ve kültürel alandaki ulaştıkları çok üstün seviyeyi görerek, bu durumun Türkiye için önemli bir yaptırım gücü olduğunu tespit ettim. Buna rağmen, Türk dış temsilciliklerinin kendileri dışında gelişen bu büyük gücün farkında olmadığını da üzülerek öğrendim.

Birbirleriyle bulundukları yörelerde kavgalı olan Türk teşkilatlarının bir çatı altında toplanmaları için ciddi çalışmalar yapma fırsatı buldum. Geziyle ilgili hazırladığım detaylı raporu, dönüşte önce sözlü olarak Milli Güvenlik Konseyi üyelerine takdim ettim ve daha sonra yazılı rapor halinde ilgili makamlara gönderdim.

Psikolojik harekat faaliyetleri olarak nitelendirilecek çalışmaların bir diğeri de TRT Ordu Foto Film Merkezi aracılığı ile oluşturduğumuz bir ekiple yaptığımız filmlerdi. Tamamı TRT televizyonundan yayınlanan, yapım ve yönetimini Kumkale-Kalelioğlu İkilisi olarak gerçekleştirdiğimiz filmler video kasetleri haline getirildi. Kasetler beş dilde çoğaltılarak yabancı ülke temsilciliklerine, dışişlerinin yurtdışı bürolarına, yabancı üniversite kütüphanelerine, yabancı milletvekilleri ve parlamenterlere, dünyanın belli başlı basın-yayın organlarına ve nihayet yabancı kütüphanelerine gönderildi.

Bu filimler arasında, o günlerde yaygın olarak sürdürülen ASALA terör örgütüne karşı hazırlananlar önceliği almıştı. Türk ve Ermeni yurttaşlarımızın yaşantılarını konu alan "Ermeniler" ile Doğu Anadolu bölgesinde Ermeni terör örgütlerinin katliamına uğramış yurttaşlarımızdan hayatta kalanlar ile yapılan röportajları içeren "Canlı Tarih" filmi bunlardan bazılarıdır.

"Neden Hedef Türkiye", "Ölümsüz Devlet", "Boy Hedefi Türkiye" gibi filmler tarihi ve kültürel zenginliğimizi anlatan çalışmalara birer örnektir. Film çalışmalarımızda o tarihte TRT'de spikerlik yapan ve yedek subaylığını yanımızda tamamlayan (ANAP Samsun eski milletvekili) Mehmet Akarca'nın büyük yardım ve desteklerini gördük.

Ayrıca halkımızın ordu-millet karakterini canlı tutmak ve Türk Silahlı Kuvvetleri halkında sürdürülen menfi propagandaları önlemek üzere, Türk Kara Kuvvetleri'ni tanıtan "Vatan

Borcu" isimli belgesel filmi hazırladım. Bu filmin çekimi esnasında, içinde bulunduğum kuvvetin ne kadar köklü ve güçlü bir müessese olduğunu bir kere daha görerek, halkımızın güveninin ne kadar haklı olduğunu bir kere daha anladım.

Yukarıda bir kaçını belirttiğim çalışmalar tipik birer psikolojik harekat faaliyetiydi. Bu son derece zor fakat etkili faaliyetlerin gerek planlanması ve gerekse uygulanması esnasında, Orgeneral Nurettin Ersin'in engin tecrübe ve bilgi birikiminden ve sınırsız desteğinden yararlandık. Yine bu çalışmalarımızda Belgelerle Türk Tarihi Dergisi'ni çıkartan Danışma Meclisi üyesi Ertuğrul Zekai Ökte'nin de çok büyük desteğini aldık. Bu iki isim olmasaydı başarı şansımız çok az olacaktı. Bir nevi okulda değil, mutfakta yetiştik...

Mayıs 1983'de Genelkurmay Başkanı Org. Nurettin Ersin, beni ve Oğuz Kalelioğlu'nu (Kıbrıs Adalet Partisi Genel Başkanı) makamına davet etti. O tarihte ikimiz de kurmay binbaşı rütbesindeydik. Son üç yılda yaptıklarımız hakkında bize teşekkür etti ve özetle şunları söyledi:

"Yaptıklarınızın başarısı kanıtlanmıştır. Şimdi bütün bu yapılanları kurumsallaştırmak ve askeri yönetim gittikten sonra da devletin bekası için devam ettirmek zorundayız.

Bildiğiniz gibi yeni anayasa yürürlüğe girdi. Bu anayasada her şey Atatürkçü düşünce sistemine bağlandı. Bu sitemi anlatıp yaygınlaştıracak ve vatandaşlarımızı Atatürkçü düşünce doğrultusunda yönlendirecek bir üst kuruluşa ihtiyacımız var. Seçimlere altı ay kaldı. Ülke çapında psikolojik harekâtı planlayıp uygulayacak ve bütün kurum ve kuruluşları yönlendirecek bir yapılanma içine girmemiz gerekiyor. Düşünün, inceleyin, neyi nerede nasıl yapabiliriz? Hazırlanın görüşelim."

Görüldüğü gibi fikrimizi almadı. "Yapabilir misiniz?" demedi. Doğrudan emir verdi. Çalışmalara hemen başladık. Haziran 1983 tayinlerinde, o zaman Tunus Caddesi 46 numaralı apartmanda görev yapan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği emrine, Tuğgeneral Doğan Bayazıt (rahmetli Orgeneral Doğan Bayazıt) ve Kurmay Binbaşı Oğuz Kalelioğlu ile birlikte bu müessese çatısı altında "Psikolojik Harekat Teşkilatı" kurmak üzere atandık.

İlk günler, Türkiye'de konu ile ilgili hangi kuruluşlar var mıdır, bunlar neler yapıyorlar, birbirleriyle ilgileri ve işbirliği var mıdır? Yasal olarak belirlenen ve madden verilen güçleri nedir sorularının cevabını bulmak üzere bir seri ziyaretler gerçekleştirdik. Bu arada dünyada bu işin nasıl yapıldığını araştırdık. Bir yandan da Danışma Meclisi üyesi Ertuğrul Zekai Ökte Bey'in yönetiminde kanun hazırlama çalışmaları devam etti.

Nasıl bir teşkilatla ve nerede en etkin görev yapmamızın uygun olacağını araştırdık. Yani kendimize çalışma mekanı bulma ve yerleşme çalışmalarına başladık. Bir yandan da asker ve sivil kimlerle çalışabileceğimiz konusunda hazırlıklara devam edildi. Bu hazırlıklar hakkında Konsey üyesi Sayın Orgeneral Nurettin Ersin'i devamlı bilgilendirdik ve kanunun çıktığı 11 Kasım 1983'e kadar kuruluşla ilgili direktiflerini aldık.

Milletvekili seçimleri yapılıp, Turgut Özal'ın Anavatan Partisi iktidarı devralana kadar kanunumuz çıkmıştı. Yönetmelik üzerinde çalışmalar devam ederken, biz şimdi yeni adımız **"Toplumla İlişkiler Başkanlığı"** olarak şimdiki Devlet Planlama Teşkilatı binasının altıncı katına yerleştik. Artık hepimiz sivildik. Araçlarımız sivil plakalıydı ve devletin değişik kurumlarından şoförleriyle birlikte alınmıştı. Kapımızda sivil polisler ve içeride hizmetli

olarak her birini bakanlıklardan titizlikle seçilen sivil görevliler vardı.

Yerleşmemizin tamamlanması ile birlikte yönetmeliğimiz de hazırlanarak yürürlüğe girmişti. Etkin bir çalışma sürdürebilmek ve psikolojik harekatın ruhuna uygun hizmet üretmemize yardımcı olacak maddeleri içeren yeni yönetmeliğin 23. Madde d. fıkrasında görevimiz şu şekilde belirlenmişti:

• Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliği ve anayasal rejimin korunmasında;

• Türk toplumunu Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları, milli ülkü ve değerler etrafında birleştirerek milli birlik ve bütünlüğü sağlayıcı her türlü psikolojik tedbirin alınmasında;

• Anayasa düzenine, milli birlik ve bütünlüğe, Türk milletini Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve milli değerler etrafında birleştirerek milli hedeflerine yönlendirmeye karşı, yurtiçi ve yurtdışında oluşan tehdidin etkisiz kılınmasında;

• Milli Güvenlik Kurulu kararları ile bunlara ilişkin Bakanlar Kurulu kararlarına istinaden gerekli olan psikolojik harekat hizmet ve faaliyetlerini planlar, ilgili bakanlık, kamu ve özel kurum ve kuruluşlarda bu konudaki uygulamaları takip ve kontrol eder, görevli birimleri planlar istikametinde yönlendirir."

Bu kapsamlı görevlerin yerine getirilmesi için büyük bir şevkle işe sarıldık. Faaliyetleri karşılayacak esneklikte bir teşkilat yapısı oluşturmuştuk. Hazırlanan psikolojik harekat planlarını birbiri peşi sıra yürürlüğe koymaya başladık.

Doğan Bayazıt başkanlığındaki teşkilatımızda, karargahın çalışmasını koordine edecek (Kurmay Başkanlığı benzeri) Koordinatörlük makamında, psikolojik harekat konularında uzman Tank Alb. İhsan Beriş vardı. Ana hizmet birimlerinin başında benimle birlikte Top. Kur. Bnb. Oğuz Kalelioğlu ile Mu. Alb. Altan Ateş bulunuyordu.

Tümgeneral Doğan Bayazıt'ın kuruluşundan itibaren iki yıl başkanlık görevini yürüttüğü teşkilat yapısı içinde, kendisine doğrudan bağlı baş müşavirlik kadrosunda ise Ertuğrul Zekai Ökte görev almıştı. Bu kadronun altında ise silahlı kuvvetlerden ve bakanlıklardan titizlikle seçilmiş uzmanlar mevcuttu.

Yeni başbakanlık binasının altıncı katında göreve başlayan bu çekirdek kadro, çok kısa sürede hazırladığı Psikolojik Harekat Planları ile çok önemli görevler icra etti. İlk altı ay içinde birlikte çalıştığımız ve yapılan planların icracısı durumundaki bakanlık birimleri ve diğer kamu kuruluşları üzerinde sağlam bir otorite sağlanmış ve devletin bütün kurumlarının içinde bizimle paralel çalışan uzmanlardan kurulu birimler oluşturulmaya başlanmıştı.

Psikolojik harekât uzmanlığında bilginin ve yetişmenin sınırı yoktur. Dolayısıyla yetişmiş personelin sistem içinde kalması ve emekli olduktan sonra da bu kurum içinde bilgi ve tecrübesinden istifade edilmesi düşünülerek çok elastiki bir kadro meydana getirmiştik. Yani asıl niyetimiz üniformaları çıkardıktan sonra da burada kalıp göreve devam etmekti. Bilhassa bu işin sıfırdan kurucusu durumunda olan bizler, artık asli görevimiz olan kıta subaylığı ile ilgili hizmetleri unutacak ve burada emekli olacaktık.

Burada yaptığımız en önemli hizmetlerden biri, açılmasında büyük gayretlerimin olduğu ve en küçük teferruatına kadar planlarını yaptığım iki ay süreli Özel Psikolojik Harekat

Kursu'dur.

İstihbarat Okul Komutanlığı'nda açılan kursta kendi dallarında gelecek vadeden sivil yöneticilerle, başarılı askeri personel birarada bulunacaklardı. Bu kursu bitiren personel arasındaki kaynaşma ve yakınlaşmanın, devlet hizmetinin kalitesinin yükseltilmesinde çok önemli katkıları olacaktı. İlk kursun başarı durumunu yakından görmem ve planlamadaki aksaklıkları yakından takip ederek müteakip kursların daha yararlı olmasını sağlamak amacıyla, kursa ben de kursiyer olarak katıldım. Bu kursa benimle birlikte Toplumla İlişkiler Başkanlığından seçtiğimiz asker ve sivil personel de iştirak etti. Bu kursta meydana getirilen dostluklar ve kurulan arkadaşlıkların halen devam ediyor olması, başarısının kanıtı olmuştur.

Yeni oluşturulmasına rağmen yaptığı çok başarılı iç ve dış psikolojik harekat operasyonlarının içeride ve dışarıda birilerini rahatsız etmesi çok doğaldı. Bunu biliyor ve buna direnmek gerektiğini idrak ediyorduk. Fakat işler umduğumuz gibi yürümedi. Sonunda çok bilinen ve yaygın olarak kullanılan bir metot devreye sokularak, kuruluşu idari yönden görev yapamaz hale getirmeye çalıştılar.

İdari yönden görev yapamaz hale getirmenin çok çeşitli yolları vardır. Çok sık tayin yaparsınız, uzman olmayanları uzmanlık isteyen görevlere getirirsiniz, işleri bürokrasi ile boğuşturarak zamanında etkin tedbir alınmasını önlersiniz. Bunların pek çok çeşidini uygulayabilirsiniz.

Bizde de buna benzer olaylar oldu. Yerleşmemiz tam olarak sağlanıp faaliyetler bir plan dahilinde rutin çalışma temposu içine girdiği ve uzmanlık alanlarının belirlenip bilgi birikimi safhasına geçtiğimiz bir anda kuruma on kadar bayan memur atandı. Hiçbir uzmanlık alanı olmayan ve bizlerin bilgisi dışında görevlendirilen bu bayanları önce görevlendirecek yer bulamadık. Biraraya topladık. Fazla bir görev veremediğimiz için boş kalıp gevezelik yapmalarını önleyemedik. Bilahare gruplara dağıttık. Bu defa da gizlilik kavramı bozuldu. Yeni memurlar gelince, bizim titizlikle seçtiğimiz tecrübeli sivil memurları eski görev yerlerine geri gönderdik.

Başbakanlıkta çalışmaya başlamamızın birinci yılı dolmuştu ki, çalıştığımız binanın 6. katını boşaltmamız ve yeniden üniformalarımızı giyerek Çankaya, Şölen Sokak No:8'de Yunanistan Büyükelçiliği'nin boşalttığı binaya taşınmamız emredildi.

Üç aya yakın bu taşınma işiyle uğraştık. Taşınmayla birlikte yürürlükteki planların uygulanmasıyla ilgileniyorduk. Yeni binada üniformalarımızı giydik. Gizli yönetmelikte yazılı olan ismimizi, pirinç levhalarla herkesin göreceği şekilde kapımıza astık. Bir müddet sonra güvenliğimizi sağlayan sivil polisleri geri istediler. Bundan böyle bizim güvenliğimizi askerler sağlayacaktı. Ayrıca idari faaliyetleri de askerler yapacaktı. Çok geçmeden küçük bir askeri hizmet müfrezesi görevlendirildi.

Bu son şekliyle psikolojik harekat yapan bir kuruluş görünümünden çıkıp, askerlik şubelerine benzeyen bir kuruluş haline dönüştük. Erler işin içine girince onların özlük hakları, atışları, eğitimleri, gece dersleri ve sporları gibi rutin askeri faaliyetler gündeme geldi. Çankaya gibi modern bir semtte askerleri başıboş bırakmamak için, ben dahil bütün rütbeli personele nöbetçi subaylığı yazmaya başladık. Bu yeni yerimiz ve yeni görünümümüzle kısa bir süre sonra görev verdiğimiz kurum temsilcileri üzerindeki otoritemiz azaldı.

Bunu bir örnekle anlatmak isterim. Planın uygulanmasını kontrol ettiğimiz ve birimlere görev verdiğimiz ve benim başkanlığımda yapılan rutin toplantılarda, bizden yüksek rütbeli subaylar bulunduğu halde bizler sivil olduğumuzdan toplantı büyük bir ciddiyet ve disiplin içinde sürdürülürdü. Binbaşı üniforması ile toplantı başkanlık makamına oturduğumda Genelkurmay İstihbarat Başkanı Korgenerali ve MİT Başkan Yardımcısı Tümgenerali'ni yanıma oturtmak zorunda kaldım. Önce rahatsız oldular. Sonra da toplantılara bizden kıdemsiz kişileri göndermeye başladılar.

Kuruluşunun ikinci yılı olmasına rağmen bulunduğumuz yerden de çıkmamız ve Mızıka Astsubay Okulu'nun yanında bulunan eski revir binasına geçmek üzere hazırlık yapmamız istendi.

Çok iyi hazırlanmış bir kanun, bu kanuna göre çok elastiki çalışma imkânları sağlayan bir yönetmelik, çok iyi yetişmiş bir uzman kadromuz vardı. Ayrıca psikolojik harekat hizmetlerinde son derece önemli olan maddi desteğe de sahiptik. Buna rağmen kendi elimizle sıfırdan oluşturduğumuz Toplumla İlişkiler Başkanlığı'nın, tamamen idari ve bürokratik uygulamalarla etkin görev yapamaz hale getirildiğini de yaşayarak anlamıştık. Teşkilatın kuruluş safhasında ömrümüzün sonuna kadar bu hizmette kalmayı planlamışken, bu defa "nasıl ayrılabilirim" sorusunun cevaplarını aramaya başlamıştık. Şevkimiz kırılmış, direncimiz bitirilmişti. Görev yapamaz ve yeterli hizmet üretemez hale getirilmiştik. Artık kıtaya dönmek zamanımız gelmişti.

Ayrılmak isteğim önce şiddetle mukavemet gördü. Bensiz olamayacağı öne sürüldü. Bilhassa o tarihte Cumhurbaşkanlığı Konseyi üyesi olan Nurettin Ersin Paşa çok üzüldü. "Siz kurdunuz. Her şart altında kalmalısınız" diye diretti. Ben bu şartlarda görev yapmanın yararına inanmadığımı belirterek ayrılmakta ısrar ettim. Sonunda ısrarlarım neticesini verdi. Kıta hizmetimin noksanlığı mazereti kabul edilerek, 1985 yılı genel atamalarında Tekirdağ'daki 8. Tümen, 190. Piyade Alayı'na, 1. Piyade Tabur Komutanı olarak atandım. Bu şekilde fiilen psikolojik harekât alanındaki hizmetlerim sona erdi. Ancak, daha önce belirttiğim gibi bu konuya olan ilgim hayat boyu devam etti.

Aslında gemiyi ilk terk eden ben değildim. Önce çok değer verdiğim, kendini çok iyi yetiştirmiş mümtaz bir kurmay subay olan Plan Şube Müdürü Necdet ÖZEL (Korgeneral Necdet ÖZEL) ayrıldı. Necdet Özel'i yanıma alırken çok zorlanmıştım. Bu başarılı genç subay, o tarihlerde K.K.K. Genel Sekreterliği görevine vekalet ediyordu. Tayini için bizzat Genelkurmay Başkanı'nı devreye sokmuştuk. Ayrılırken de gitmesini hiç istemedim. Ama o benim sonradan görüp yaşadıklarımı önceden görmüş ve ayrılmakta ısrarlı olmuştu. Necdet Özel orduya geri dönen ilk askeri personeldi.

Giden ilk sivil ise Başmüşavirimiz Ertuğrul Zekai Ökte idi. O da Çankaya'ya taşındıktan sonra ayrıldı. Sistemin kuruluşunun her safhasında büyük hizmetleri bulunan ve Türkiye'de yetişmiş en değerli Psikolojik Harekat uzmanı olarak gördüğüm Ertuğrul Zekai Ökte, İstanbul'da kurduğu "Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı"nın başına döndü.

Kurucu Başkan Tümgeneral Doğan Bayazıt iki yıllık görevini benimle birlikte Tümgeneral Teoman Koman'a devrederek ayrıldı. Yine benimle birlikte gelen ve başlangıçtan itibaren birlikte olduğumuz yetişmiş bazı uzman subaylar da kıta hizmetlerini gerekçe göstererek ayrıldılar. Bu şekilde Tümgeneral Teoman Koman yönetiminde yeni bir kadro, yeni bir ruhla

göreve başladı.

Aradan geçen yirmi bir yıl süresince, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği bünyesindeki başkanlıklar çok iyi maddi imkânlara kavuştular. Polatlı yolu üzerindeki binalarında çok modern şartlarda görev yapma imkanı buldular. 1996 yılında Silahlı Kuvvetler Akademisi gezisi sırasında ziyaret ettiğimiz Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'nde, o gün Genel Sekreter olan Orgeneral Doğan Bayazıt ile uzunca süre sohbet etme imkanı bulmuştum. Tunus Caddesi üzerindeki 46 numaralı apartmanın üst katındaki üst subay yemekhanesinin beyaz masası başında, Bayazıt-Kumkale-Kalelioğlu ile yürüyüşe başlatılan hizmet kervanının ulaştığı seviyeyi duygu dolu ifadelerle yadettiğimizi çok iyi hatırlıyorum.

Rahmetli Doğan Bayazıt, psikolojik harekat kursunu Amerika'da ilk gören subaylardandı. Pratik zekası, üstün kavrama yeteneği ve çok iyi temsil kabiliyeti ile psikolojik harekat teşkilatının kuruluşunda Bayazıt Paşa'nın önemli bir yeri olmuştur. Ölmeden kısa bir müddet önce koordinatörlüğünü yaptığı Eğitim Gönüllüleri Vakfı'nın Nakkaştepe'deki binasında yaptığımız görüşmede; "Bunca yıllık askerlik hayatımda en çok tartışmayı seninle ve Oğuz'la yaptım. Ama askerlik hayatımın en zevkli ve en başarılı günlerini de sizinle birlikte yaşadım. Benim yaşamımdaki etkinizi unutmam mümkün değildir" diyerek gönlümü almıştır.

Doğan Paşa ile tartışmalarımız kendimiz için değildi. Bunlar, yaptığımız hizmetin daha iyi yürütülebilmesinin çabalarıydı. Sonunda yetenekli ellerde çok iyi hizmetler üretebilecek bir MGK Genel Sekreterliği Kanunu, kanunun verdiği yükümlülükleri en iyi şekilde karşılayan bir yönetmelik, çok kapsamlı bir konsept ile psikolojik harekatın bütün yönleriyle icra edebilecek esnek bir teşkilatın oluşturulmasını sağlamıştık.

Burada bugün ortadan kaldırılan Türk Psikolojik Harekat Teşkilatı'nın oluşturulmasında hizmetleri unutulamayacak kadar büyük olan ve artık aramızdan ebediyen ayrılmış bulunan Orgeneral Nurettin Ersin ve Orgeneral Doğan Bayazıt'ı rahmetle anıyorum. Ruhları şad olsun. Mekanları cennet olsun.

Ben 1985 yılında sistemden ayrıldım. Ama Türkiye aleyhinde çalışan küresel güçler ve onların yurdumuzdaki uzantıları peşimizi bırakmadılar. Hakkımızda asılsız karalama kampanyaları yürüttüler. Örneğin, generallik terfi yılma girdiğimde Fatih Güllapoğlu'na yazdırılan ve kapağında dört yıldızlı albay resmi olan "Tanksız Topsuz Harekat" kitabı zamanlama itibarıyla dikkat çekicidir. Daha sonraları Orhan Gökdemir'in yazdığı "Öteki İslam" kitabı da benzer şekilde asılsız bir karalama kampanyasının ürünüdür. Bu kitaplarda bizi "devlet içinde devlet" olarak gösterdiler. Hiç gereği olmadığı ve bir sonuç getirmeyeceğini bildikleri halde, adeta bizi roman kahramanı yaptılar. Her olayda ve her fırsatta ismimizi kullanmaktan çekinmediler.

Hâlâ psikolojik harekat bahsi geçince basının ilk aradığı isimlerin başında gelmem, yaptığımız işin doğruluğunu ve başarısını kanıtlıyor ve bu beni gururlandırıyor. Beni yermek için kitap yazanlar, yazdıkları ile bizi halkımız nezdinde bir kahraman yaptıklarını bilmiyorlardı. Bütün çabalarına rağmen hayatımızda şahsi bir yanlış bulamadıkları için, bizi karalamak isterken aslında halk nezdinde yücelttiklerinin de farkında değillerdi. Eğer bunlarda bir nebze psikolojik harekat bilgisi olsaydı böyle davranmazlardı.

Bundan sonra da adımızı vererek bizi birilerine anlatmaya çalışacaklara, bu kitabı okumalarını tavsiye ediyorum. Belki o zaman yaptıklarının kendilerini elde etmek istedikleri

hedefe götürmeyeceğini görür ve anlarlar.

1996'da kendi isteğimle emekli olduktan sonra üniversitelerde verdiğim Atatürkçülük derslerinde, katıldığım panel, konferans gibi etkinliklerde, özellikle televizyon programlarında ve son olarak da gazete ve internet sitesindeki köşemde psikolojik harekat silahının gücünden ve özelliklerinden bahsetmeyi ve bu konuda halkımızı bilgilendirmeyi kendime görev edindim. Allah ömür ve akıl sağlığı verdiği sürece buna devam edeceğim.

Sh: 21-39

Kaynak: Dr. Tahir Tamer Kumkale, Beynimizi Kimler Ve Nasıl Yönetiyorlar 2.Baskı Eylül 2006, İstanbul

İKİNCİ DÜNYA HARBİ VE NAZİ PROPAGANDA MAKİNESİ

DR. Tahir Tamer KUMKALE

Psikolojik harekât ve propaganda konularında uzmanlaşmış ülkelerden biri de Almanya'dır. I. Dünya Savaşı'nın galipleri tarafından ezilen Alman halkını güçlendirmek ve Almanya'yı yeniden eski günlerine döndürmek için Alman halkının psikolojik açıdan güçlendirilmesi gerekiyordu.

Almanlar aynen Milli Mücadele öncesindeki Türk halkının durumuna benzer bir durum içindeydi. Galip devletlerin yaptırımları karşısında bunalan Alman halkının üzerinde çok yoğun bir propaganda uygulandı. Sonunda ayağa kalkan Alman halkı bu defa kendini fazla güçlü hissetti. Önce bütün Avrupa'ya sonra da dünyaya hâkim olmaya kalktı. Gücünü iyi hesaplayamayan Almanya bölünerek teslim olmak zorunda kaldı.

Alman propagandasını incelemeden önce günümüzden bazı haber özetlerini görelim. Çünkü günümüz haberleri eskiyle yakından ilgilidir.

8 Ekim 2005 tarihli Avusturya gazeteleri şu haberi veriyordu;

"Avusturyalı bir cep telefonu kullanıcısı, cep telefonun Nazi marşı çalması nedeniyle 2 ay hapis cezasına çarptırıldı. Avusturya'da 20 yaşında bir genç telefonundaki melodinin Nazi propagandası olduğu gerekçesiyle 2 ay hapis cezasına çarptırıldı."

8 Kasım 2005 tarihli Alman Gazeteleri manşetten şu haberi veriyordu;

"Son günlerde gündemdeki yoğunluğu artan Nazi tehdidiyle internette de mücadele başladı. Almanya Hükümeti, Nazi propagandası yaptığı gerekçesiyle bazı internet sitelerini kapatmaya ve dışarıdan yayın yapanlara da ülkeden erişimi engellemeye başladı.

Eylemlerini sıklaştıran Nazi taraftarlarının internet üzerinden örgütlendiği bilgisine erişen Alman polisi, uzun süren araştırmaların ardından Nazi yandaşlarının oluşturduğu ve bir araya geldiği e-grupları, propaganda için kullandıkları web sitelerini ve bazı özel ağları tespit ederek teknolojik bir mücadeleye başladı. Ülkedeki 80 büyük İnternet Servis Sağlayıcı (İSS) şirketle işbirliği yapan Alman Hükümeti, tespit edilen sitelere girişlerin bloke edilmesi için önlemler alınmasını sağladı. Nazi propagandası yapan sitelerin büyük çoğunluğunun Amerika Birleşik Devletleri ve diğer ülkelerden yayın yapması ve hukuki açıklar, sitelere

girişlerin engellenmesi kararını kaçınılmaz hale getirdi."

Bir başka haber özeti;

"Almanya'da Yahudi soykırımının yaşanmadığını savunan ve bu alanda yürütülen propaganda faaliyetlerinin önde gelen isimlerinden olan Ernst Zündel'in yargılanmasına başlandı. 66 yaşındaki yayıncı, ırka dayalı nefreti teşvik etmek, iftira ve ölülerin itibarını lekeleme gibi suçlamalardan yargılanıyor.

Almanya'da Nazilerin İkinci Dünya Savaşı sırasında altı milyon Yahudi'yi öldürdüğünü yadsımak suç kabul ediliyor. 20 yılı aşkın süredir Nazi propagandası yapan Zündel, son olarak görüşlerini kurduğu bir internet sitesi aracılığıyla yayıyordu. Bu sitede de soykırımın yaşanmadığını savunan Zündel, eğer suçlu bulunursa beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir."

I. Dünya Savaşı'nın mağlup devleti Almanya, barış antlaşmalarının ağır şartları altında zor durumdaydı ve galip devletlerin yaptırımları karşısında çıkış yolu bulamıyordu. Her alanda aşağılanma ve çöküş devam ederken, halkın içine düştüğü bunalımı fırsat bilen "Alman halkının bu yapılanları hak etmediği" savı ile yandaşlarını iktidara taşıyan Nazi Partisi lideri Hitler, önce Alman halkının moralini yükseltmekle işe başladı.

Kurduğu Propaganda Bakanlığı'nın başına getirdiği Goebbels bütün gücünü bunalımdaki Almanların "en üstün ırk olduğu ve dünyaya diğer ırkları yönetmek için gönderildiği" temasına bağlamış ve bu propaganda etkili olmuştur.

Alman milleti; Avusturyalı bir sıhhiye onbaşısının nutuklarındaki hezeyanlarla kendinden geçmiş, bütünüyle boş olan hayallerin peşinden maceraya sürüklenmiştir.

Milyonlarca Alman, yan yana yaşadığı komşusu, bakkalı, manavı, berberi ve arkadaşı olan Yahudilerin evleri, dükkanları SA ve SS'ler tarafından yakılıp, yıkılırken, kendileri ölesiye dövülürken ses çıkarmamış, savaş başlayınca alıp meçhul yerlere götürülürlerken de seyirci kalmıştır. Hatta bizzat kendisi ihbar etmiştir.

Alman ulusunun çoğunluğu histerik bir biçimde Führer'lerini çılgınca desteklerken, onun yolunda bin yıllık Alman İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için cephelere giderken, devletin çok basit usullerle gerçekleştirdiği resmi propagandasına inanmıştır.

Hitler'in propaganda bakanı Goebbels, Hitler'in eski bir arkadaşıydı ve Hitler efsanesinin yaratılmasında başarılı olmuştu. Führer, kendisini, Goebbels'in yarattığı "Der Führer" imgesine benzetmek için hal ve davranışlarım düzenlemek için gayret göstermiş, hatta tiyatro oyuncularından özel dersler dahi almıştı.

Etkili bir propagandist, parlak bir hatip olan, gerçek olmaktan çok bir aktör gibi davranan, konuşurken birbirine aykırı temaları bile pişkince peş peşe savunabilen muhteris, komplekslerle dolu, kendini beğenmiş bir kişiliğe sahip olan Goebbels'in en önemli propaganda vasıtası radyoydu. Alman radyoları ABD'ye günde 11 saat, Afrika'ya 8 saat ve Britanya adalarına da bir o kadar süre kısa dalga yayını yapıyorlardı.

Goebbels'in bulduğu bir başka propaganda aracı da özel olarak hazırlanmış geçit törenleriydi, örneğin Nasyonal Sosyalizmin ilk büyük törensel gösterisi olan Nümberg gösterisi onun eseriydi. Daha sonra alışkanlık haline getirilen ve on binlerce Nazi üniformalı Alman'ın geçtiği, bayraklı, flamalı, borulu-trampetli gösterileri o başlatmıştı.

Naziler, insanları güdülecek sürü gibi görüyorlardı. Goebbels'e göre insanlar tutkularının esiri olan, güdüleriyle hareket eden basit yaratıklardı; akıllarına değil de duygularına hitap ederseniz onları istediğiniz yere götürebilirdiniz.

Kitlenin akıllı olmadığını, kendisini hakimiyet altında hissetmeye muhtaç olduğunu, hükmedici, emredici mutlak bir otorite altında huzur, emniyet içinde hissettiğini söyleyen ve kitleler için hiçbir hoşgörü, insanlık ve özgürlük duygusu taşımayan Hitler'in kanısını paylaşıp onu uygulayan Goebbels, insanların görkemli gösterilerle büyülenecekleri, birey olarak düşünmek yetilerini yitirecekleri kanısındaydı.

Kalabalığın, özenle düzenlemiş geçitlerin, hoparlörlerden kademe kademe yükseltilen alkışların, önceden hazırlanmış ses efektlerinin, cepheden getirilmiş askerlere yapılan tezahüratın coşturulmuş kalabalıklar arasında bireyi eriteceğini biliyor, insanları kalabalıkla tek tipleştirecek, makineleştirecek biçimde coşkulu bir atmosfer içine sürüklüyordu.

Toplumun bireylerini yok kabul ediyorlar ve bireyleri bir emirle ölüme götürecek militarize güçler haline kolaylıkla getirebiliyorlardı. Bir bakıma toplumu illüzyonla uyuşturmuşlardı.

Sürekli aynı sözleri, aynı klişeleri, temaları tekrarlaya tekrarlaya insanların kafalarında birtakım şartlanmalar yaratmak, yığınları sürekli tekrarlanan sözlerle istedikleri gibi şekillendirmek mümkün olabiliyordu.

Nazi propagandası çok karmaşık değildi. Çok iyi seçilmiş ve halkın anlayabileceği bir dilde vurgulanan seçilmiş bir kaç konuyla sınırlıydı.

Führer'in göklere çıkartılması, dahiliğinin vurgulanması, düşmanları olan komünistlerin ve Yahudilerin daima karalanması, antikomünizmin ve antisemitizmin hep diri tutulması, Alman ulusunun önünde bu iki kötülüğün sürekli gösterilmesi, ısrarla tekrarlanan, zihinlere mıhlanan temalardı.

Nazi Almanya'sı işgal ettiği ülkelerde de aynı tarz ve şiddette propagandaya önem verdi. İşgal edilen ülkelerde iş çevrelerinden, polisten, bürokrasiden, basından, organize suç örgütlerinden işbirlikçiler bulundu veya para ile satın alındı.

Goebbels, işgal edilen ülkelerde elçiliklerin, işgal komutanlığının (Wehrmacht'ın) propaganda servislerinin yanı sıra, kendi bakanlığına bağlı özel propaganda birimleri kurmuştu. Bu özel birim elemanları ilk iş olarak o ülkedeki tüm kütüphaneleri tarayıp kendileri için zararlı gördükleri kitapları ve dergi koleksiyonlarını temizlediler, kendilerine bağlı yeni gazeteler çıkardılar, matbaalardan, film ve plak şirketlerinden, yayınevlerinden hisseler aldılar, kültürel görünüm altında dernekler kurup, sürekli Nazi propagandası yaptırdılar, stüdyolara girerek haber filmlerinin montajlarına nezaret ettiler.

Fransa'da Almanların atadığı Vichy hükümetinin Enformasyon Bakanı Bonafous, Almanlardan "her gün propaganda içerikli haberlerin emirle gönderildiğini" bildirerek propagandanın tamamen Almanlar tarafından yönlendirildiğini vurgulamıştır.

Nazizm işgal ettiği ülkelerdeki halkın güce tapmasının sağladığı kolaylıklardan yararlandı. Birçok ülkede Nazi taklitçileri türedi, Almanya'dan ithal edilmiş görüşler ve sözler dünyada moda oldu. Her yerde fikirlerden çok mitler, sloganlar, aldatıcı şemalarla geçit törenleri yaygınlaştı.

Bütün ülkelerde şiddete, bağnazlığa, otoriteye olan ilgi arttı. Bireyler arasında hürriyet ve

özgürlük fikirleriyle demokratik düşünceler değil, körü körüne itaat, mutlak disiplin, kişileri putlaştırma fikri ortalığı kapladı. Devletlerin kutsal ve soylu davalarına kendisini adama, en yüce erdem ilan edildi.

Siyasi hareketlerde hiyerarşiler, cilalı laflar, kof sloganlar, süslü üniformalar, bir örnek renkli giysilerle yapılan törenler hep Nazi taklidi oldular. Savaşın ceryan ettiği bölgelerde antisemitizm hortladı. Yahudileri aşağılayan ırkçı yazılar, fıkralar, karikatürler yaygınlaştı. Kısacası Avrupa kıtası Almanya'dan ithal edilen propaganda oyununun her yanda sergilendiği iptidai, gerici ve tiksindirici bir bölge haline geldi.

Nazi Propaganda Bakanı Goebbels'e göre;

Yahudiler milliyetsizdiler, dünyanın her yanında fesat yayıyorlardı ve halkları kamplara bölüyorlardı. Komünist SSCB ile kapitalist Anglo-Sakson devletleri Almanya'ya karşı ittifak kurunca, fatura yine Yahudilere çıkmıştı. Çünkü hem liberalleri, hem de komünistleri Yahudiler yönetiyordu; zaten ülkelerin sermayesi de Yahudi veya Mason sermayesiydi. Karşı kamptakilerin teorisyeni Karl Marx da Yahudiydi. Dünyanın en üstün ulusu olan Almanlar "Semitik-Marksist-Mason" komplosuyla karşı karşıyaydı.

Hitler ve Goebbels birbirlerine karşıt olan hasımlarını bile aynı gösterecek, onlara karşı kendilerini yüceltecek kadar demagoglardı. Hitler'e göre; "Bir yalan ne kadar büyük olursa, inanılırlığı o kadar artardı."

Alman halkı ve Alman Ordusu Yahudilere karşı uygulanan şiddeti ve soykırımı çok kolay benimsedi ve destekledi. Çünkü yapılan propagandanın ana teması "Yahudi Düşmanlığı" üzerine kurgulanmıştı.

Alman yönetiminin Yahudilere karşı yapacağı vahşi uygulamadan önce kendi halkını hazırlayabilmek ve kendisini mazur göstermek için başvurduğu yöntem en az toplama kamplarında yapılanlar kadar kötü ve acımasızdı.

Bu propagandanın gayesi, yapılanlara Alman halkını hazırlamak, ülkede istikran ve kanun hakimiyetini sağlamak gibi basit bir amaca yönelikti. Onlara göre; Alman askeri ve polis güçleri tamamen kanunların kendisine verdiği görevleri icra ediyorlardı. Yani kanunsuz bir durum asla mümkün değildi.

Hitler dönemi Yahudilere uygulanan politika adeta bu milleti tarihten silecek kadar önemliydi. Önce kendileri kendi politikalarına inandılar. Sonra adım adım bunun uygulamasına geçtiler. Şimdi 1939-1945 yılları arasında çıkartılan Alman kanunlarında yer alan "Yahudi yasakları" konusuna göz atalım ve yapılan baskının dayanılmazlığını görelim.

Konuyu İkinci Dünya Harbi'ni anlatan "Büyük Dünya Olayı" isimli altı ciltlik belgesel eserden çıkardığım maddelerle ortaya koymaya çalışacağım. "Büyük Dünya Olayı", Herbert Von Moos tarafından kaleme alınmıştır. Savaş zamanı günü gününe tutulan notları içeren bir dev eserdir. 1952 yılında Genelkurmay Başkanlığı Yayını olarak yayınlanmıştır.

Şimdi Almanların Alman şehirlerinde iç içe yaşadıkları komşuları Yahudi Cemaati için kanunla getirdiği yasaklardan bazılarım sıralayalım. Kendimizi o günlerin Almanya'sına götürelim ve bu yasaklarla karşı karşıya olan Yahudilerin ruh halini yaşamaya çalışalım.

Maddeler üzerinde biraz akıl yoranlar, toplama kamplarında yakılmadan dahi, Yahudi halkının kendi evlerinde imha tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Alman

halkı da bugün inkâr etseler de kanunları uygulayan askerlerine yardımcı olmakta bir sakınca görmemişlerdir.

İşte 1939–1945 arasında kanun ile getirilen Yahudi Yasakları;

• Altı yaşın üzerindeki Yahudi çocukları dükkanlardan bal, kakao ve marmelat alamazlar,

• Yahudiler, yerel polisin yazılı izni olmadan yaşadıkları muhtarlık bölgesini terk edemezler,

• Yahudiler madalya ve nişan taşıyamazlar,

• Yahudiler mülkiyetinde radyo yayını yapılamaz,

• Yahudilerin Alman kültüründen yararlanmaları yasaktır.

• Yahudilere kitap satmak veya kiralamak yasaktır,

• Yahudiler sol yakalarında devamlı olarak Yahudi yıldızı taşıyacaklardır,

• Yahudi evlerine Yahudi yıldızı her yerden görülecek şekilde asılacaktır,

• Yahudi mülkiyetinde bulunan tüm kürk ve yün eşyası teslim edilecektir. Sadece mutlak lüzumlu giyecek maddeleri taşımalarına izin verilecektir,

• Yahudiler evlerinde kedi, köpek ve kuş besleyemezler,

• Yahudiler berberlik yapamazlar,

• Yahudiler sigara içemezler, sigara için kartı taşıyamazlar,

• Yahudiler gözlükleri dahil ellerindeki bütün optik aletleri Alman makamlarına teslim edeceklerdir,

• Yahudiler soba, ısıtma yastığı, tava, süpürge, ütü gibi elektrikli ev aletleri ile plakçalar, plak, yazı makinesi, teksir makinesi, bisiklet, fotoğraf makinesi ve malzemesi, film, dürbün gibi malzemelerini derhal yerel makamlara teslim edeceklerdir,

• 19 Ekim 1942'den itibaren Yahudiler et, et ürünleri, yumurta, buğday ürünleri ve süt mamullerini bulunduramazlar,

• Yahudiler miras bırakamazlar. Ölen Yahudilerin malları Alman devletine intikal edecektir,

• **Erkek Yahudi isimleri sonuna İsrael, kadın Yahudi isimlerinin sonuna Sara ismi getirilecektir.**

• Bütün Yahudilerin şoför ehliyetleri iptal edilmiştir. Bundan sonra Yahudiler şoförlük yapamazlar,

• İlkortalise ve üniversite dahil Alman okullarında okuyan Yahudilerin okullarıyla ilişkileri kesilecektir,

• Yahudiler elbise hammaddesi ve iplik mamulatı bulunduramazlar,

• Yahudiler akşam 20:00'den itibaren gün ışıyıncaya kadar hiçbir şekilde ikametgahlarını ter etmeyeceklerdir,

• Yahudiler araç sahibi olamazlar. Bütün Yahudilerin araç ruhsatları iptal edilmiştir,

• Yüzük dâhil her türlü ziynet eşyası bulundurmaları ve takmaları yasaktır. İlgili makamlara derhal teslim edilecektir,

• Yahudiler otelde yatamazlar,

• Yahudiler Almanların devam ettiği genel banyo ve hamamlara gidemezler,

• Yahudilerin kullanabilecekleri cadde ve sokaklar belirlenmiştir. Bunun dışına çıkmaları yasaktır,

• Yahudiler tiyatro, sinema, konser salonu, konferans salonu, müzeler, lunaparklar, spor salonları gibi kamuya açık alanlara giremezler,

• Yahudiler demiryollarını kullanamazlar,

• Yahudilerin sahip oldukları Alman pasaportları iptal edilmiştir,

• Alman öğretmenler Yahudilere hiçbir şekilde ders veremezler, Yahudi çocuklar Alman çocuklarıyla birarada oturamazlar,

• Yahudiler gazete, dergi, kanun, kararname ve bültenleri temin edemezler, satın alamazlar ve okuyamazlar.

Bu maddeler bugün Türkiye'ye insan hakları dersi vermeye çalışan ve tarihi çarpıtarak olmayan bir olayı **"Ermeni Soykırımı"** olarak nitelendirerek, Türkiye üzerinde baskı uygulamaya çalışan Almanya'nın gerçek yüzünü göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Dünyada demokratik düşüncelerin geçen 60 yılda aldığı mesafe oldukça iyimserdir. Daha da iyi olması için insanlığın çok çalışması gerekmektedir.

Sh:345-354

Kaynak: Dr. Tahir Tamer Kumkale, Beynimizi Kimler Ve Nasıl Yönetiyorlar 2.Baskı Eylül 2006, İstanbul

DERİN DEVLET, Ömer Lütfi Mete -Mahir Kaynak

Editör: Konuşan: Cem Küçük

ÖNSÖZ

"Derin devlet" uzun zamandır herkesin kafasını kurcalayan ve ülkemizde özellikle 28 Şubat süreci ve 3 Kasım 1996'da meydana gelen Susurluk kazalarının ardından çok meşhur olan bir konu.

Uzmanlar, akademisyenler, gazeteciler hâlâ derin devletinin tanımının ne olduğu konusunda anlaşmış değiller. Halk bile böyle bir esrarengiz yapının gerekliliğine ve görünenin arkasında mutlaka bir görünmeyen devlet olduğuna inanıyor. Ama derin devlet ülkemizde kimdir diye yüz kişiye sorsanız yüz ayrı cevap alırsınız. Kimi askerin, kimi MIT'in, kimi de emniyetin derin devlet olduğunu söyleyecektir.

Derin devlet nedir? Böyle bir yapıya lüzum var mıdır? Derin devletin unsurları nelerdir? Ülkemizde derin devlet diye bir yapı var mıdır? Dünya üzerinde en iyi derin devlet yapılanması hangi ülkeninkidir? Soruları bu şekilde çoğaltabiliriz. Biz de bu soruları konunun uzmanı ve kimsenin itiraz edemeyeceği iki değerli isim olan, **Ömer Lütfi Mete ve Mahir Kaynak**'a sorduk.

Elinizdeki bu yazı 2005 Mayıs'ıyla Ağustos'u arasında hem Ömer Lütfi Mete hem de Mahir Kaynak'la yapılan röportajlardan oluşuyor. Bu röportajlarda, aklınızda kalan birçok önemli sorunun cevabını bulacaksınız.

Bu kitapta derin devletin ne olduğunu, gerekli olup olmadığım, Susurluk'un derin devlet bağlamında nerede yer aldığını, gizli servislerin nasıl çalıştıklarını okuyacaksınız. Türkiye'nin niçin Apo fenomenini yaşadığını, sır perdesi aralanmamış cinayetleri, darbelerin arkasında hangi güçlerin olduğunu, dünyanın en iyi yapılanan derin devletlerinin kim olduğunu öğreneceksiniz.

Ömer Lütfi Mete ve Mahir Kaynak sadece sorulara cevap vermiyor, aynı zamanda bazı çözüm önerileri de getiriyor. Ülkemizin tıpkı 11 Eylül'ün ardından Amerika ve İngiltere'nin yaptığı gibi istihbarat ve güvenlik sisteminde baştan aşağıya bir değişikliğe gitmesi gerekip gerekmediği; asker, emniyet ve istihbarat arasında nasıl bir koordinasyon sağlanması gerektiği gibi soruların da cevapları veriliyor.

Bazı konularda Ömer Lütfi Mete ile Mahir Kaynak'ın hemfikir olduklarını, bazı konularda ise görüş ayrılıklarına düştüklerini okuyacaksınız. Ancak ortaya koydukları analizlerin ne kadar farklı ve özgün olduğunu, eldeki verileri ne kadar sağlıklı yorumladıklarını, sebep sonuç ilişkilerini nasıl kusursuz bir şekilde kurduklarını siz de fark edeceksiniz.

Cem Küçük İstanbul/Eylül 2005

(ÖMER LÜTFİ METE)

DERİN DEVLETİN TANIMI VE İŞLEVİ

- ***Derin devlet nedir? Biz derin devlet diye kime diyoruz? Türk siyasi literatürüne böyle bir ifade nasıl girdi?***

Bu ifadeyi ilk kullanan kişi, Mahir Kaynak'tır. Bu ifadeyi ilk kez kendisinin kullandığını söyleyen de Mahir Bey'dir. 28 Şubat sürecinde moda olan bir deyim bu. Bana göre var olan, küresel bir gerçekliği ifade ediyor. Gerçekten de devlet olan her yapının içinde bir görünen, bir de görünmeyen devlet vardır. **Bana kalırsa dünyanın en sağlam derin devleti, İsrail derin devletidir.** Belki de yok denecek kadar zayıf olanı da Türkiye derin devletinin odağı ya da odaklarıdır.

Normalde bir Müslüman, Türk ve insan olarak, derin devleti ve hatta devletin kendisini, aşılması gereken bir sosyal yapı ve siyasi kurum olarak görüyorum. Niye? Çünkü İslam, devlet öngörmemiştir. İnsanoğlu dünyaya gönderildiğinde bir devlet projesi içerisinde gönderilmedi. Allah'ın devlet diye bir önermesi olduğuna inanmıyorum. Kuran'da da böyle bir önermesi olmadığı kesin. Ama buna karşılık kolektif yaşam, Allah'ın öngörüsüdür. İnsanların üstelik yine Allah'ın projesi gereği etnisitelere ayrılmış olmasına ve bu etnisitelerin varlığının ortadan kaldırılması için Kuran'da önerme ve tavsiye olmamasına rağmen Allah birlikteliği, kardeşliği ve bir arada yaşamayı önerir. Esasında Kuranı Kerim'in toplum hayatına yönelik önerileri, yorumları ve eleştirileri yeniden ele alınabilse, bunların araştırması yapılabilse, özellikle 20. yüzyılda İslam dünyasının yaşadığı kirlenme giderilebilir. Şöyle bir kirlenme var: emperyalizm yüzünden İslam dünyasının üç yüz yıldır gerilemiş olması sebebiyle, 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlamak üzere İslam dünyasında Batı'nın antitezi olarak Kuranı Kerim'i algılama ve yorumlama telaşı baş gösterdi.

- ***Bunu bir örnekle açıklayabilir misiniz?***

İslam'ın aslında bir savunma sistemi olduğunu ispatlayabilmek için 20. yüzyılın başlarına doğru ortaya çıkan cerbezeli (Hak'kı Batıl, Batıl'ı Hak gören) İslam âlimlerimiz ve bilginlerimiz bayağı çaba sarf ettiler. Sanki doğrudan doğruya İslam'ın din olarak küresel bir hedefi yok da, kendisine saldırıldığı takdirde bunlara cevap veren bir oluşum gibi göstermeye çalıştılar. Eziklik hissedilen Batı karşısında sadece cihanın değil bütün İslam'ın gelenekleşmiş yaşantı alanlarına yönelik bir tevill furyası başladı. Bu kompleks içerisinde mesela İslam'da dört kadına izin veren uygulamanın ne olduğu konusunda hep aynı kompleksin doğruluğu tevilci çabalar gördü. Bunu şunun için söylüyorum: Kuran'ın devlet, siyaset, uluslararası ilişkiler bağlamında savaş, savaş hukuku gibi çok taraflı huzursuzluk ya da ilişki alanlarına yönelik söylemlerini, yargılarını, önerilerini, emirlerini doğru değerlendirebilirsek bence insanoğlunun ideal bir toplum yapısına yönlendirilmek istendiği sonucuna varırız.

- ***Derin devlet gerekli midir?***

İslam'a göre devlet kutsal değildir, insan kutsaldır. Dolayısıyla derin devlet, kutsal olduğunu kabul etmediğim siyasal yapının devamlılığı açısından lüzumlu bir kurumdur. Devletin kendisini kutsamadığın zaman derin devleti kutsaman mümkün değil. Eğer devlet olacaksak, derin devlet dediğimiz üzerinde mutabakata vardığımız tabire dayanarak söylüyorum yapının, görünürdeki idarenin arkasında gizli beyin görevini yürüten kurumlar olması gerekir.

Şimdi burada da tekdüzelik yok. Dünyanın bütün derin devletleri aynıdır ve tekil yapıdadır, diyemem. Ama bu yapıların her durumda kompleks yani karmaşık olmakla beraber bir tek amacı vardır: Devletin zaafa düşmesini önlemek. Süleyman Demirel'in söylediği gibi zaafa düştüğü zaman devreye girmek değil. Derin devlet, zaafın oluşmaması için var olur. **Bizdeki ise sürekli zaafa düşen devleti kurtarmak için ortaya çıkan kadrolardır ki, bunlara eskiden Süleyman Demirel'in deyimiyle "halaskar gazi" denirdi. Süleyman Demirel "halaskar gazi" diyerek aslında dalga geçmiştir bunlarla.** Profesyonel vatan kurtarıcılar demek istemiştir. Profesyonel vatan kurtarıcı başka bir şeydir, derin devlet başka bir şeydir. Derin devlet, devlet tekerinin devrilmesini önlemekle görevlidir. Hâlbuki bizdeki yapı şudur: Devletin tekerine çomak sokarak onu arızaya uğratmak ve sonra da güya onu onarmak. Bir dilberi denize atmak, sonra onu kurtarıp iğfal etmek gibi. Bizim derin devletin anladığı budur.

- ***Peki, tekere çomak sokanlar iç mihraklı mı, yoksa dış mıhraklı mı?***

Muhakkak suretle iç mihrakları yönlendiren, bir şekilde bir yerden sonra devreye giren, devre yapan dış mihraklar vardır. Esasen "güya derin devlet geçinenlerin" darbe geçirdikten sonra meşruiyetlerini kabul ettirmeleri ya süreçte oluşmuş bir dış bağlantıyla ya da süreç tamamlandıktan sonra yapılan bağlantıyla sağlanır. Mesela, 28 Şubat süreci belki bir milyar kez söyledim, ama bir daha söylüyorum ki, asla yerli bir proje değildir. Yerli bir proje olmasının mantığı yoktur. Türkiye bölünmek, bölünmemek açmazını yaşarken, böyle bir hengamede ülkenin savunma "konseptine" irticayı baş tehdit olarak oturtmak ya da bölücülükle eş tehdit olarak görmek, asla yerli bir proje olamaz. Kurmay bir zekâ bunu yapamaz. Siz vatanın iç ve dış güvenliğinden sorumlu olduğunuzu düşünen bir kurumsunuz, yani ordusunuz. Bu orduyu yöneten kurmay zekâ, güvenliğinden sorumlu olduğu halkın değil en az yüzde otuzluk bir kitlesini başörtülü ve taktığı başörtüsünden dolayı irticacı damgasını yemiş ve haksızlığa uğramış vatandaşlarımızı kast ediyorum— yüzde beşlik bir kısmını bile karşısına almayı göğüsleyemez. Böyle bir şeye teşebbüs edemez. Derin devletin görevi böyle bir gelişmeyi önlemektir. Ortada bir fitne oluşacak, vatandaşlarının önemli bir kısmı başörtüsü taktıkları ya da başka bir sebepten ötürü ülkenin gözbebeği olan kurumu hor görmeye ve bu kurumdan korkmaya başlayacak. Böyle bir ihtimal doğduğu zaman derin devlet var olsaydı, bizzat başörtüsü özgürlüğünü savunma işine girişirdi. Aklı başında bir derin devlet şüphesiz böyle davranırdı. Maalesef bizde var olan şey derin çetelerdir. Ben bu durumu şöyle tanımlıyorum. Atatürk ölmüş, derin devlet de onunla gömülmüştür. Ha, bunu söylerken de Atatürk'ün her eylemine mucize gözüyle bakan biri hiç değilim. Ama öyle görüyorum ki, Atatürk'ten sonra gelen devlet kadrolarının sevapları bile Atatürk'ün yanlışları kadar devlet idraki açısından anlamlı değildir.

- ***Bir derin devlet nasıl yapılanır ve üyeleri kimlerdir?***

Tabii geniş bir meslek grubu derin devletin elemanları arasında yer alabilir, ama derin devlet her devre göre farklı yapılanma içerisinde olabilir. Bizim derin devlet dediğimiz şey Gladio'dur, vaktiyle NATO'dur. NATO örgütüdür, dolayısıyla bunun yerli kat sayısı her zaman tartışmalıdır. O zaman NATO'nun derin devleti Amerikan derin devletidir. Hiç şüphe yok. Türkiye'deki de Amerikan derin devletinin bir şubesi olmuştur. Özel Harp Dairesi ne kadar NATO konsepti dışında, ne kadar içinde bilmiyorum. Kâğıt üzerinde NATO konsepti dışında olabilir. Normalde NATO üyesi bir ülkenin herhangi bir askeri birliğini bir başka NATO üyesi ülke denetleyebilir. **Dolayısıyla ve herhalde Özel Harp Dairesi NATO dışında bir yapıdır.** Eğer

bağımsızlıktan söz ediyorsak, Özel Harp Dairesi'nin NATO'ya açık olmayan bir yapı olması lazım. Akla hemen şu soru gelecektir? Buna ne kadar tahammül edecektir sizin büyük müttefikiniz ABD? Eder mi, Allah bilir! Bu konularda nelerin döndüğü hakkında bir fikrim yok, ama böyle hikâyeler duymuşumdur. Bazılarının kenarından geçtim. Bolu dağında karanlıkta tipiye kapıldığı için kaybolan bir albay hikâyesi vardır. Olay kurcalandığında ilginç hikâyeler çıkmaktadır. Amerikalıların muhtemelen çok mahrem bir Türk askeri alanının üzerinde helikopterle uçuş yapmalarını ve dolayısıyla fotoğraf çekmelerini sağlamak için oynanmış bir oyundur bu. Derin devletin yaptığı iş, çağlara ve görünür devletin yapısına göre farklı olmaktadır. Sovyetler zamanında Rus derin devleti ilginçtir. Yine Rusçu bir devlettir, hâlbuki Sovyetler sözde milliyet sorununu aşma adına kurulmuş, geliştirilmiş bir yönetimdir. Ama Sovyet istihbarat servisi olabildiğince ustaca bir Rusçuluk merkezinden hareket etmiştir. Bir yerlere kadar gayri Rus unsurları da kullanmışlardır. Ve böylece kendilerinde "Rusçuluk esas değildir" gibi bir resmi inanç oluşturmuşlardır. Ama Azeri, Ermeni, Özbek bilir ki, Rus derin devleti sapına kadar Rusçudur. Ne var ki, "Rusçu değil" rolü oynamaktadır. Bu rolü gündelik çıkarı için benimser görünür. KGB, partiyi bile güdümüne alabilmiştir. Çünkü son dönemlere doğru yaklaştıkça gizli servisin tuttuğu kayıtlar yüzünden herkes bir şekilde ümüğünü KGB'ye bağlamış haldedir. Kirli çamaşır çetelesi tutulan bir örgüt varsa devletin içinde, o örgüt normalde devletin sahibi olur.

- ***Derin devlet görünürdeki devlete bağlı olarak mı çalışır, yoksa bağımsız mı hareket eder? Hesap verdiği mevkii kimdir?***

Derin devlet her halükarda derin çete değilse meşru devletin emrindedir. Derin devlet sadece istihbari faaliyet yapan güvenlik kumrularından ibaret değildir. Derin devlet birkaç istihbarat güvenlik biriminin ortak çatısı olabilir, ama derin devlet her halükârda, derin çete olmadığı sürece meşru siyasal erke bağlıdır. Peki, bizde böyle mi oluyor? Bana göre yüzde 90 böyle olmuyor, derin devlet aksine siyasal erki kendisine bağlıyor. Bu, çok karizmatik liderlerin hakim olduğu yönetimler hariç hemen hemen her yerde böyledir. **Mesela De Gaulle Fransa'sında derin devlet hiçbir şekilde siyasi erkin tepesinde değildir. Kimse De Gaulle'e nanik yapamaz, patron De Gaulle'dir. De Gaulle gibi bir lideriniz varsa derin devlet, devletin yerine geçemez, devletin bir organı olur. Mustafa Kemal de böyledir**. Şimdi ben Tony Blair'in İngiliz MI6 örgütü üzerinde İngiliz demokratik terbiyesi içerisinde azami ölçüde tasarruf edeceğini düşünüyorum, ama mesela bir MI6 kurmayının Tony Blair'den mahrem tutulması gereken bilgiler olduğuna inanması mümkündür. Niye? Çünkü Tony Blair üçüncü defa seçiliyor olmasına rağmen itimat telkin eden bir lider değildir, özellikle stratejik duyarlılıklar konusunda samimi bir derinliği olan kimselerde güven oluşturacak bir adam olarak görülmemektedir. Çok basit bir şekilde, Amerikan stratejisinin aleti olmuştur. Birçok İngiliz, onu bu gözle görmektedir. Birçok İngiliz'e göre Bush da bir kukladır. Böyle bir lidere karşı milli mahremleri korumak gibi bir eğilime kapılabilir gizli servisler ya da stratejik derin devletler diyelim. Derin devlet birimleri o zaman ne olur? Bana göre meşruiyetlerini yitirirler, ama burada bir paradoks vardır. Siyasi lider, yani sistemin meşru baş sorumlusu milletin ve devletin bütün mahremlerine vakıf olmayı hak etmiyordur. Peki, buna kim karar veriyor? Derin devletin şu ya da bu adamı karar veriyor ki, başbakanı hain ya da gafil ilan ediyor. Dolayısıyla bazı bilgilerden mahrum kalması lazım. Bu İngiltere'de de böyle olabilir, ama Türkiye'de hep böyle oluyor zaten.

- *O zaman bu devlette zaaf yaratmaz mı?*

Bu, devletin en temel zaafıdır. Çünkü ikili yapı ortaya çıkar ve gerek siyasetin kendi içinde parçalanmasına gerekse stratejik kurumların kendi içlerinde verimsizleşmesine, birbirine düşmesine yol açar. Onun için açıkçası Atatürk gibi, De Gaulle gibi çaplı liderleri olmayan devlet ve milletlerin bu kaosu yaşamaları doğaldır diyebiliriz.

- *Teknoloji ilerledikçe derin devletlerin amacı, çalışma yöntemleri, stratejileri değişir mi?*

Mutlaka değişir, değişmek zorundadır. Çok hızlı ayak uydurmak zorundadır buna. En basit örneği dinleme sistemlerinin gelişmesidir. Sizin her konuşmanız dinlenebiliyor şu anda. Bilimsel olarak biliyoruz ki, yeryüzünde hiçbir söz kaybolmuyor. Ayet şöyledir: "Güzel kelime onun katına kadar yükselir." Bu ayet aslında her sözün bir kaydının olduğunu, ama Allah'ın katına kadar çıkabilmesi için iyi söz olması gerektiğini anlatıyor. Bunlar çözülebilir bir gün; nitekim Allah'ın kayıt sistemi onları kayıt etmiştir. Öyleyse derin devlet sorumluluğu taşıyan kurum, bütün konuşulanların dinlendiği varsayımına göre hareket etmek durumundadır. Belki de ayda bir değiştirmemiz gereken bir kayıt sistemi geliştirmemiz gerekmektedir.

DERİN DEVLETİN TÜRKİYE'DEKİ GEÇMİŞİ

- *Atatürk'ten sonra ülkemizde derin devlet yapılanması nasıl olmuştur? İsmet İnönü bu konuda nasıl bir yol izlemiştir?*

En başta, çapsızlığın zirvesi İnönü'dür bana göre. İsmet Paşa iktidara geldiğinde kültür politikası güdecek bir idraki yoktu. Kendisine hümanizmacılığı dayattıkları zaman armut yetiştiriciliğe ile hümanizma arasındaki farkı bildiğinden emin değilim. İsmet Paşa daima çok başarılı bir ikinci adam olmuştur askerliği süresince. Asla çok iyi bir komutan olmamıştır. Ne zaman iyi olmuştur? Mustafa Kemal'e yardımcılık yaptığı zamanlar. Şam'da mesela Mustafa Kemal ordu komutanlığına getirildiğinde perişan haldeki orduyu ayağa kaldırmak için, o zamanlar yüzbaşı olan İsmet Paşa ikinci adam olarak olağanüstü bir performans göstermiştir. Mustafa Kemal'in sefil haldeki orduyu çakı gibi yapmasını sağlayan, İsmet İnönü gibi bir koşturucu ve takipçiye sahip olmasıdır. Tarih zaten yetenek sınırlarının ötesinde görevler üstlenmiş şahısların mezarlığı halindedir. **PETER PRENSİBİ** diye ifade edilen şey de budur. **Yetenek sınırlarının ötesinde görev alan kişi, o görevin içinde kaybolur gider.** Adam genel müdürdür, onu müsteşar yaparsınız, o görevde mahvolur. Kariyerini inkâr edecek başarısızlıklara sebep olur. Peki, adamın çapının ne olduğunu nereden bileceksin? Mustafa Kemal bunu iyi bildiğinden İsmet Paşa'yı kullanmıştır. Mustafa Kemal'in aklının köşesinden bir saniye, bir lahza bile kendisinden sonra İsmet Paşa birinci adam olsun düşüncesi geçmemiştir. Büyük adamlar, siyasetçiler adeta ölümsüzlüklerini vehmederler. Gerçi kendilerine sorsanız kendilerini pek düşünmezler. Yani kendinden sonrası için demokratik düzlemde yönetimi halkın iradesine bırakmak diye bir şey vardır. Demokrasi o dönemde tam oturmadığı için kendinden sonra vuku bulabilecek bir kaosun halkın hakemliğinde çözülmesi gibi bir şeyi düşünmesi mümkün değildi Mustafa Kemal'in. Bir şekilde kendinden sonra birkaç kişiyi öngörmesi lazımdı. Birinci adamın yanında yetişen her ikinci adam, birincinin yerine geçer diye bir kaide yok. Bunun bir milyon örneğini sayabiliriz de. Mesela İsmet Paşa'nın sadece Afganistan olayında yaptıkları neredeyse bir gecede Türkiye'nin devlet olmasında çıkmasını sağlamıştır. Nedir bu Afganistan olayı? Afganistan'a Mahmut Şevket

Esendal'ı büyükelçi yapan Atatürk, onunla Afganistan'a aslında bir kral naibi tayin etmiştir. **Alman, İngiliz, Fransız büyükelçileri bizim büyükelçinin izni olmadan kralla görüşemezdi. İsmet Paşa göreve geldiğinde ilk işi bu adamı görevden almak oldu. İlk zamanlar bunu başaramadı, ama 1942 yılında Mahmut Şevket Esendal'ı görevden almaya nail oldu.** Bir kardeş komşu ya da uzak ülkede kendi emperyal geçmişine uygun bir ilişki yürütürken bunu bitiren, batıran ve böylece emperyal vizyonuna son noktayı koyan İsmet Paşa'dır.

- ***Mustafa Kemal döneminde derin devlet diye bir şey var mıydı, yoksa devletin kendisi Mustafa Kemal miydi?***

Mustafa Kemal'in kendisine bir derin devlet kurdurduğuna dair bir fantezi vardır. Belki gerçektir, tam bilemiyorum. Yüz adam tespit etmiş, derler, ama şayet böyle bir şey olsaydı bugünleri yaşamazdı Türkiye. Hatta yüz adamdan biri öldüğünde doksan dokuz adam o bir kişinin yerine adam seçermiş. Derin devlet bu yüz kişilik çatıdır, derler. Bu bir komplo teorisi gibi duruyor.

Bu iddia da 28 Şubat döneminde konuşulan, söylenilen, seslendirilen bir senaryodur. Böyle bir teoriye kesinlikle inanmıyorum, ama şu vardır: Atatürk bir istihbarat teşkilatı işletmektedir. Ortada bir devlet var ve bunun da istihbarat teşkilatı vardır. Bunun adı, kurumsal bir yapısı olmayabilir. Ama doğrudan doğruya kendisine bağlı derin işler kovalayan bir kadro vardır. **Bu kadronun üyeleri belki görünürde milletvekilidir, diplomattır, ama doğrudan doğruya Gazi'ye bağlıdır. Oktay Sinanoğlu'nun babası Nüzhet Haşim Sinanoğlu konsolos olarak Sofya'ya gönderildiğinde oradaki Türkleri bir araya getirme, toplama örgütleme çalışmaları sonucunda 1933'te personanon grata (istenmeyen adam) ilan edilmiştir.** Atatürk onu daha sonra Bari'ye göndermiştir. Belki de İtalya'nın Bari'deki ilk konsolosluğu Türkiye'nindir. Sebebi nedir? Çünkü Mussolini'nin faşist radyosu orada yayın yapmaktadır. Bari faşist kültürün merkezidir. Bir anlamda tarassut görevi görür.

Bir başka örnek vereyim. Atatürk'ün Nutuk'unda okumuştum. Kurtuluş Savaşı'nda Türkiye'yi daha önce arkadan vuran Arap ileri gelenleri, eşrafı, Hanya'yı Konya'yı görürler ve İngilizlerin niçin geldiklerini, oraya aslında özgürlük için gelmediklerini anlarlar. Gerçi bunda biraz geç kalırlar. Bunlar bir gün Mustafa Kemal'e gelirler ve tekrar birlikte hareket edelim derler. **Mustafa Kemal onlara şunu söyler: "Birlikte hareket ederek, sömürgecilerin yeniden bir araya gelip üstümüze gelmelerini tahrik etmeyelim. Siz bulunduğunuz yerde, biz olduğumuz yerde düşmanı temizlemeye çalışalım. Sonra birlik yönetimi varsa, yine birlikte hareket ederiz."** Meclis'ten Atatürk'e, bu teklifi niçin kabul etmediği yolunda sorular gelir. Bunun üzerine Atatürk o günlerde böyle bir harekete girişmenin, yani Kuvayi Milliye sınırlarını aşan bir organizasyona teşebbüs etmenin ülkenin takatini bitirmekle eşanlamlı olacağını söylemiştir. Önce çekirdek merkezi kurtarmak gerekliydi. Mustafa Kemal gerçekçiydi, ama sonrası için hayallerini koruyordu. Bunlardan bazısı gerçekleşmiştir, bazısı gerçekleşmemiştir. Musul'da başarısız olmuştur maalesef. Petrol denen olgunun Batı için oluşturduğu önem, Mustafa Kemal'in kendisinin ve devletinin gücünü dengelemiş ve bu iş düzeltilememiştir. Her neyse, neticede o da bir beşerdir. **Onun da hataları vardır. Ama derin devleti olan bir ülke yönetmiştir.**

- ***Peki, Nüzhet Haşim Sinanoğlu dışında bu tip derin devlet faaliyetleri yapan, hem ülke içinde hem dışında birkaç isim verebilir miyiz?***

Tabii ismen bilemiyorum. Ama bir iki örnekle de sınırlı olduğuna ihtimal vermiyorum. Şunu söyleyebiliriz. Kısıtlı imkânlar içinde, her şeyin az olduğu bir dönemde en azından vizyonu görebiliyoruz. Mesela 1928 yılında, Emanullah Han Afganistan devlet başkanı olduğu zaman, askeri ilişkilerimiz de eşzamanlı olarak başlamıştı. Oraya askeri uzmanlarımızı göndermiştik. Bu askerlerimizin Afgan ordusunu kurduğu da bilinmektedir. Mustafa Kemal, uzmanları oraya göndermeden önce yaptığı konuşmada şöyle der: **"Afganistan suni bir devlettir. Bugün Peştun ağırlıklı olan bu devletin merkezi yapısı, yarın zulme kapı açabilir ve oradaki Peştun çoğunluk Türk unsurlarına saldırabilir. Böyle bir gün geldiğinde sizin göreviniz sadece Afgan ordusunu yönetmek değildir. Peştun milliyetçiliği azdığında, buna direnecek Türk liderler yetiştireceksiniz."** Şimdi bu vizyon Atatürk'ün 1978'leri öngördüğünün tipik kanıtıdır. Ayrıca şunu da biliyorum. Trablusgarp'ta Enver Paşa'yla yaptıkları, derin devlet icraatıdır aslında. Yani on yedi tane adam İtalyan işgali altındaki Trablusgarp'a giderek Osmanlının aciz kaldığı bir dönemde ülkeyi ayağa kaldırmaya çabalamıştır. Ömer Muhtar bu on yedi kişinin başlattığı hareketin devamıdır. **Kaddafi, Türk düşmanlığı yüzünden buradan başlatmamıştır hikâyeyi. Yoksa Şeyh Sunusi ile iletişim kurarak Enver Paşa'nın yanında Mustafa Kemal, Kel Ali, Fuat Bulca, Eşref Edip, Eşref Kuşçubaşı, Sencer Kuşçubaşı gibi tam on yedi kahraman vardır. Mustafa Kemal orada gözünden yaralanır.**

Tedavi olmak için Avusturya'ya götürülür. Gazi'nin hayatındaki en parlak sahnelerden biridir bu. Geri zekâlı Atatürkçüler bu olayı gizlerler. Niye? Çünkü orada Enver birinci adamdır, Atatürk ikinci adamdır. Halbuki Atatürk orada yüzbaşıdır ve Bingazi'de sokak sokak çarpışırken yaralanmıştır. Bir insana bundan daha büyük gazilik payesi nereden gelir? Bir komutan elindeki revolveriyle sokakta savaşmıştır. Bu muhteşem bir olaydır. Bu derin devlet uzantısıdır. Derin devlet, devlet zaafa uğramadan kendini ortaya koymalı. Zaaf belirmeden gerekeni yapmalı. O yüzden devlet zaafa uğradıktan sonra bir şey yapmak derin devletin değil, derin çetelerin işidir. Ama öyle olur ki, derin devletin gücü yetmez, devletin zaafa düşmemesini başaramaz, işte o zaman mülkün ne kadarını kurtarabilirim derdine düşer. Trablusgarp olayı budur. Enver Paşa, Harbiye Nazırı İbrahim Hakkı Paşa'ya gidip, "Trablusgarp'ı bir tek kurşun atmadan kaybettik. Bu, Osmanlı için bir rezillik. Biz burada bir operasyon yapmak istiyoruz" diyor. Harbiye Nazırı birçok itirazı dile getiriyor. "Fransa ne der?" kompleksi içindeki bir Osmanlı görevlisi İbrahim Hakkı Paşa. Enver Paşa, "Bize biraz para verin" talebinde bulunuyor. Başka bir şey de istemiyor. İbrahim Hakkı Paşa, "Düveli Muazzama baskı yaparsa, biz sizi asi ilan ederiz" diyor. Nitekim de asi ilan edilmişlerdir. Düveli Muazzama bu arada her iki taraf da İtalya'yı kendi yanına çekmeye çalışıyor. İtalya'yı kaybetmemek için Babı Âli'ye baskı yapar ve 1911'in sonlarında bunları asi ilan eder. Yani eşkıya olmuşlardır. İtalya yakalanan her Osmanlı askerinin idam edileceğini duyurur. Bunu üzerine Enver Bey üzerinde kendi resminin olduğu bir para bastırır ve Libya Türk Cumhuriyeti'ni kurar. Adına hutbe okutur. Niçin? Asi ilan edilmemek için. Amerika'daki New York Times gazetesinden gelen muhabirler şöyle yazar: "İnsanlık tarihinde kahramanlığın, şecaatin hâlâ bir anlamı varsa, Türk destanını bütün dünyanın izlemesini öneririm." Orada Şeyh Sunusi'nin kendi müritlerinden oluşan beş on binlik bir kuvvet, 175 bine kadar çıkan İtalyan askerini kıyıda durdurur. Ama arkada donanmanın desteği olduğu için denize dökemezler onları. Bunun üzerine İtalya'da büyük olay çıkar.

- ***Atatürk'ten sonra gerçekten derin devlet vizyonuna sahip bir isim geldi mi?***

Derin devlet vizyonuna sahip Alparslan Türkeş, olağanüstü derin ve karmaşık bir bakışı olan ve enteresan duruşlar sergileyen bir insandır. Mesela gün gelmiştir, Alparslan Türkeş Nazım Hikmet'ten şiir okumuştur. Çok farklı bir hareketti, ama ülkücüler bunu anlamamıştır. Bu adam şiirlerini Türkçe yazmış. İsterse vatan haini olsun, bu bir Türk şairidir. Dolayısıyla bu adamın Türkçeye bir hizmeti vardır. Türkeş'in onun şiirini okumasını böyle bir millet vefası olarak görmüşümdür.

Türkeş başka bir şey daha yaptı. Mesela Bakü-Ceyhan petrol boru hattı için, "Bu ortaklığın içinde Türkiye'nin payı yüzde on, Rusya'nın payı yüzde yirmi beş olmalı" dedi. Bir numaralı Rus düşmanı böyle bir şeyi nasıl yapabilir, diye düşünebilirsiniz. Türkeş biliyor ki, Rusya istemezse petrol boru hattının gerçekleşmesi çok zor olur. Ayrıca eğer Rusya'ya yüzde yirmi beş verip de yanınıza almazsanız, bu sefer siz yüzde onu alsanız bile Amerika'yı bu işte o kadar etkin kılarsınız ki, dengelenmesi imkânsız bir güç olur. Türkeş'te bir devlet adamı kumaşı vardır.

- ***Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa'run liderliğindeki İttihat ve Terakki'nin Teşkilatı Mahsusa isimli bir istihbarat teşkilatı vardı. Bu, Türk tarihindeki belki de en önemli gizli servislerden biri olarak kabul edilir. Ayrıca Yakup Cemil, Eşref Kuşçubaşı, Yahya Efendi gibi önemli fedaileri vardı. Teşkilatı Mahsusa bir derin devlet oluşumu mudur?***

Dönem İttihat Terakki dönemiydi. Daha doğrusu tarihin en önemli dönemlerinden bir tanesiydi. Teşkilatı Mahsusa ve onun öncülü sayabileceğimiz Jurnalciler Örgütü çağdaşlaşan batının geliştirdiği istihbarat örgütleri benzeri bir yapılanma. Ama bunu algılayabilmek için İstanbul'un içindeki ve doğusundaki Büyük Oyun'a yönelen batılı gizli servislerin yapılarını iyi anlamak lazım. İngiltere'nin Hindistan'ı işgal etmesinden sonra istihbarat açısından daha önceki çağlara nazaran ilginç bir gelişim kaydedildi. İstihbaratçılıkta casus hep vardı ve casusların bugünkü anlamda kontrespiyonaj işi yaptıkları bilinmektedir.

> Kontrespiyonaj: Karşı istihbarat ya da kontrespiyonaj, istihbarata karşı koyma, istihbarat teşkilatı tarafından yapılan hasım ve düşman haberalma teşkilatlarının kendilerine karşı bilgi toplama ve elde etmelerini önleme veya elde edilecek bilgiyi manipule etme faaliyetleridir.

İngiliz İmparatorluğu'yla birlikte casusluk bir bilim olmuştur. Gizli olmak, derin olmak görünürde askeri ya da diplomatik sorumlulara bağlı bir görev olmakla beraber karanlık bir özgürlük alanı oluşturmuştur ve çok da cazip gelmiştir. Nitekim istihbarat dünyasında ve gizli casuslar âleminde gördük ki, Lawrence gibi, yeteneklerini üstlerinin bile tahmin edemeyeceği kadar parlak bir şekilde kullanan, ciddi karanlık enerjiler yaratabilen casus faktörüdür. Bunlar hakikaten iyi yetiştirildiler. Profesyoneldiler. İngiliz İmparatorluğu'na olağanüstü hizmetler sundular. Kirli, ama kârlı hizmetlerdi bunlar. İngilizlerin kirli ve kârlı kazançları onlara hâlâ kolaylıklar sağlamaya devam ediyor. Dilleri dünyanın dili oldu. Bu hükümranlıkta, İngiliz mutlak hâkimiyetinde istihbaratının önemli bir rolü oldu. Her devlet gayet tabii ki, eskiden beri casus kullanıyordu. Bizim istihbarat örgütümüz önce II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde bir jurnal şebekesi olarak ortaya çıktı ve çok başarılı çalıştı. Hakikaten sultanın vehmi komik durumlarını da ortaya çıkardı, ama bir şekilde olağanüstü sadık insanlardan oluşmuş istihbarat kadroları devletin ömrünün daha kısa

olmasını önledi. Sadece sultanın şahsını merkez alan bu model bana göre Osmanlı İmparatorluğu'na soluk aldırdı. İttihatçılar fedakâr, iyi niyetli ve özellikle İngiliz ve Alman gizli servislerinin kıyasıya yarış alanı haline gelen Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan bir güruhtu. Bu yüzden Teşkilat-ı Mahsusacılar da yine çoğu İttihat ve Terakki liderleri gibi samimi, vatanperver, idealist kişiler olarak dünya istihbarat tarihine geçmişlerdir. Teşkilat-ı Mahsusa çok yetenekli cevherleri içinde bulundurduğu gibi bazen yetenekle yapılamayacak, ancak kendini bir ülkenin ya da bir ülkünün uğruna her şeyiyle feda etmeye hazır olanların yapabileceği işler gördü. Çılgın adamları vardı. Hepsi bütün istihbarat örgütlerine ilham verecek kadar üstün kahramanlardı. Ama nihayetinde, Teşkilat-ı Mahsusa bir çeteydi. Çünkü İttihat Terakki adil bir mücadele yürütmüyordu. İttihat Terakki yer yer yabancı ülkelerin gizli servisleri tarafından yönlendirilebiliyor ve kendi parti iktidarını oluşturabilmek için ülkenin ezeli ve ebedi düşmanlarıyla işbirliği yapabiliyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda parti kültürü bir ayrıştırıcı mekanizma olarak ithal edilmiştir. Particilik, komitacılık şeklinde ortay çıktığı için komitacılar da Türkçe ifadeyle çetedir partiler hiçbir zaman parti olamamıştır. Onlara hizmet eden fedailer de gerçek anlamda bir istihbarat örgütü olamamıştır.

Bunları yöneten ekip bir devlet kadrosu değil, bir çetedir. Dolayısıyla bir devlet olgunluğu içerisinde bu örgütten yararlanmak mümkün olmamıştır. Bu örgüt I. Dünya Savaşı'nda Almanların peşine takılmıştır. Mesela İran'da karışıklık çıkarmak için harekete geçmişlerdir ve batılı, fitneci gizli servis kadroları gibi görev yapmaya kalkmışlardır, ama sonuç alamamışlardır. Bir imparatorluğun yıkılışına sebep olan ve çete demekte ısrar ettiğim bir kadronun güdümündeki bir gizli teşkilatın Teşkilatı Mahsusa'nın birinci sınıf bir istihbarat örgütü olması mümkün değildir.

- ***Niye hâlâ Teşkilata Mahsusa'dan bahsediyoruz?***

Elemanları babayiğit, deli, çılgın, maceraperest adamlar. Bunlar Sultan Abdülhamit'in hizmetinde olsaydı Osmanlı yıkılmayabilirdi. Mesela Eşref Kuşçubaşı son derece yetenekli, mükemmel bir istihbarat adamıydı. Pratik ve de olağanüstü cesur. Yakup Cemil hakikaten dehşet bir fedai. Çok da büyük, sınırsız kadroları olan bir örgüt değil Teşkilatı Mahsusa.

- ***Günümüzün MIT'iyle kıyaslarsak, özellikle insan yönünden, aradaki benzerlikler ya da farklılıklar nelerdir?***

MİT'i çok iyi bilmiyorum. Ama şunu söyleyebilirim. Bizim istihbaratımız Atatürk öldükten sonra bağımsız olmaktan çıkmıştır. İnönü'yle beraber Türkiye'nin istihbaratı olmamıştır. Bir ülke Cumhurbaşkanı düzeyinde, "TÜRKİYE KÜÇÜK AMERİKA OLACAKTIR" dediği an, o ülkenin gizli servisi olamaz. Böyle bir aşağılık kompleksi sergileyen Cumhurbaşkanının ülkesinde bir MİT Müsteşarı bağımsız hareket edemez. Bizim istihbaratın tek başardığı iş, Kıbrıs'tır. Oradaki Kıbrıslı Türklerin yiğitliği ve yeteneği kadar Türkiye'de onları destekleyen kadroların da büyük katkısı vardır. Bu benim Atatürk sonrası Türkiye için bir türlü anlayamadığım, yadırgadığım bir başarıdır. Kuzey Irak'ta başarılı olmak çok kolayken özellikle Türkmenler arasında olunamamıştır, ama Kıbrıs'ta olunmuştur. Allah'ın işine bak! Bulgaristan'da, Batı Trakya'da olmak mümkünken Kıbrıs'ta olmuştur. Benim için özel bir araştırmayı hak eden bir konudur bu.

- ***Sizce de siyasi erkle alakalı bir konu olabilir mi?***

Siyasi erkle de alakalı. Öyleyse daha önce bahsettiğim gibi Cumhurbaşkanı Türkiye küçük Amerika olacak dedikten sonra bu ülkeden bağımsız bir kurum beklenebilir mi?

- ***1950'li, 60'lı ya da 70'li yıllarda böyle derin devlet oluşumu var mıydı?***

İstihbarat örgütü askerin denetiminde olduğu için ki Özal'a gelene kadar MİT'in bütün müsteşarları generaldir en azından istihbarattan oluşan derin devletin kalbi askerdir. NATO'ya girdiğimizden bu yana bu görünürdeki gerçeğin aslı nedir? NATO'ya girdiğimizden bu yana istihbaratımız CIA'den ibarettir. **Soner Yalçın bu durumu Bay Pipo'da anlatıyor.** 1960 ihtilali olduğunda bu darbenin arkasında da Amerika ve İngiltere olduğu kanaatindeyim bizim istihbaratçılar bakarlar ki, maaşlarını CIA ödüyor. Gladio hadisesi hâlâ karanlıktadır. Türkiye'de derin devletin kalbi sayılan ve askerin denetiminde olduğu sanılan istihbarat, aslında Amerikan istihbaratıyla içli dışlıdır. İstihbarat alışverişi adı altında bizimkiler milli istihbarat yapamaz hale gelmişlerdir. Belki istihbarat takibi yapılabilmektedir ya da bizimkiler kim ne yapıyor biliyorlar. Bu açıdan yeteneklerinden şüphemiz yok. Ama istihbaratların bir harmana döküldüğü ve oradan milli politikalar oluşturulan, buna göre eylem, hareket yapılan, projeksiyon gerçekleştirilen neresi var? Aklımıza neresi geliyor? Bizim Milli Güvenlik Kurulu geliyor. Ama buranın gerçek bir derin devlet olması mümkün değil. Niye? Çünkü burada birbirini sevmeyen, birbirine inanmayan kadrolar var. Masa etrafında toplanırlar, konuşurlar, tartışırlar. O gün Türkiye'nin siyasi konjonktürüne göre bir lobi etkin ise onun görüşleri bir uzlaşmadan ziyade bir emrivakiyle yerine getirilir. Özellikle 28 Şubat sürecinde gördüğümüz gibi bir emrivakiyle devlet politikası haline dönüştürülür. Ve oradan kamuya yansıyan tartışmalar, yüzeysel tartışmalardır. Esasında derin devlet, yirmi ya da otuz yıl sonrasına yönelik öngörülerde bulunan ve buna göre karar alan bir yapıda olmalıdır. Eğer devlet olacaksa derin devlet olmalı. Derin devlet olacaksa, bugüne değil, ileriye yönelik satranç hamlelerinde bulunmalı ve siyasi kadroları, erkleri ileride yapılabilecekler için altyapı hazırlanması konusunda ikna etmelidir.

- ***Türkiye'de esas derin devlet kimdir?***

Derin devlet bazı yerlerde asker olabilir. Bir zaman Türkiye'de derin devlet deyince sadece asker akla gelirdi. Ha asker sivil istihbaratta şunla bunla da işbirliği yapabilir, ama önemli olan, son sözü söyleyenin kendisi olmasıdır. Bazı yerlerde, mesela **Amerika'da sermaye**dir; **Rusya'da parti**dir. Her yerde, her toplumda sermaye, her şeye rağmen birinci ayartıcıdır. **Dolayısıyla birinci derin devlet, sermayedir.**

- ***Ne zamandan beri böyledir?***

Türkiye'de hep böyledir. Türkiye'de askerin derin devlet olması, sermayenin bu derin yapı içerisinde derinlemesine konuşlanmasına engel değildir. Çünkü illegal, derin ve karanlık işler karanlık paraları gerektirir. Karanlık paralar söz konusu olduğunda daima sermaye odakları işin içindedir.

- ***Türkiye'de Özel Harp Dairesi'nin kurulması aşamasında Sakıp Sabancı ve başka bazı büyük sermayedarların büyük paralar verdiği söylendi, yazıldı? Sizce bu mümkün olabilir mi?***

Tezimi doğrulamak için enteresan bir örnek oldu benim açımdan. Bu tip kaynaklan oluşturmak için normal bütçe imkânlarını ne kadar zorlarsanız zorlayın çok rahat değilsiniz. Başka yerler için de böyledir. Onun için benim kanaatim şudur: CIA korkunç harcamalarını yürütebilmek için dünya üzerindeki eroin trafiğini doğrudan kontrol etmektedir ve eroinden en büyük rantı, CIA sağlamaktadır. Mossad da ciddi anlamda pay almaktadır, ama zaten Mossad'ın çok güçlü dünya Yahudi sermayesinden her an her türlü talebi sağlaması mümkündür. Dolayısıyla dünyada kaynak sorunu yaşamayan tek istihbarat örgütü, herhalde Mossad olsa gerek.

DERİN DEVLET KİMLERİ KULLANIR?

- ***Batı'da özellikle Amerika ve İngiltere'de belirli akademisyenlerin, gazetecilerin kendi ülkelerinin derin projelerini hazırladıkları bir gerçek. Buna Samuel P. Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezini ki aslında bunun fikir babası Bernard Lewis'dir, Brzezinski'nin Avrasya'nın kaderini çizen Büyük Satranç Tahtası kitabını örnek verebiliriz Derin devletlerle yukarıda saydıklarımın bağlantısı tam olarak nedir?***

Çok yeni bir şey değil. Bu vardır ve hatta I. Dünya Savaşı sonrasında başlar. Özellikle de Soğuk Savaş yılları boyunca dünyanın hemen hemen bütün entelektüelleri gizli servislerle bir şekilde dans etmişlerdir. Benim edebi kişiliğine, kimliğine saygı duyduğum Arthur Cussler doğrudan doğruya C1A memuru olarak çalışmıştır. Ama Picasso komünizme soğuk durmuştur ve kullanılmayı istememiştir. Marilyn Monroe'nun Başkanlık mankeni olduğu tezine kuvvetle inanan pek çok araştırmacı olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla sanatçıların bu âlemde kullanılması çok yadırganacak bir şey değildir. Her ülke kullanmıştır, bundan sonra da kullanacaktır. Halk tarafından sevilen kişiliklerden yararlanmak onların her yere girebilir olmasından, her türlü insanla ilişki kurabilir olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal bir davranıştır bu.

- ***Kullanıldıklarını bilirler mi? O kadar zeki midirler?***

Kullanıldıklarını kabul ederler. Bu işlerine gelir. Ucunda para, imkân, şöhret, ikbal, iltifat gibi bir sürü geçici unsur da olunca bundan gocunmazlar. Kim kullanılmıyor ki! Esasında en parlak zekâlar müteşebbis olmadıkları için sıradan müteşebbis; adamlar tarafından kullanılabilirler. Adam bir tercih yapıyor, diyor ki, "Başka biri sistemin, sermayenin sorumluluğunu alsın, şu patron olsun; ben de bu yeteneğimi sisteme vereyim. Benim dehamı, yeteneğimi kullansınlar." Kullanmak, kullanılmak karşılıklı bir uzlaşma türüdür, ama hangi kullanma insan haysiyetine aykırıdır, hangisi değildir, bu konuda standart bir ölçü tutturmamız mümkün değil. Kimine göre değişir. Meşhur Alman sosyalist yazar George Buhler tiyatro eserinde kahramanına şöyle dedirtiyor: **"Geçinmek için üç yol vardır. Birisi mirasa konmak, birisi çalmak, biri de çalışmaktır. Bunlardan insan haysiyetine en aykırı olanı çalışmaktır."** Böyle bir bakış da var. Ha birisi bu çalmanın, çalışmaktan daha erdemli olduğunu savunacak bir teorik yaklaşım sergileyebilir. İslam'a da aykırı değil bu. Geçinmek için çalışmak çok İslami bir durum değil. Niye? Çünkü Kuranı Kerim'de, "Rızkın kefili Allah'tır" diyor. Dolayısıyla kimse, "Ben geçinmek, kamımı doyurmak, rızk için çalışıyorum" demesin.

Rızkın kefili Allah ise ben insan olduğum için çalışıyorum. Çalışmazsam aç kalırım mantığıyla yaklaşmamalıdır yani. Müminin inancı bu olmalıdır. Şunu demeye getiriyorum: Kullanılmanın hangi biçimi kime, ne kadar ters gelir, bu hep tartışmalıdır.

- ***John F. Kennedy suikastıyla Amerikan derin devleti arasında sizce nasıl bir bağlantı vardır?***

Kennedy suikastı hakkında bir sürü senaryo var, ama her birinin hem sağlam hem de çürük tarafı var. Kimin yaptığı konusunda adresler genellikle Hıristiyan Siyonist çevreleri göstermektedir. Çünkü bir Katolik olarak demokrat başkan Kennedy aslında yeteneğe değer verdiği için, ailesinin de gücüne inandığı için Amerikan sistemindeki karanlık derin devlete hükmetme çabasına yönelmiştir. Kennedy başkan olmak için değil başkanlık yapmak istediği için öldürülmüştür.

- ***Tayip Erdoğan'ın "İktidar olduk, ama devlet olamadık" demesi gibi.***

Kennedy, Başkanlık yapmaya kalkıştığı, çizginin dışına çıktığı için öldürülmüştür.

- ***Ailesinin birçok ferdinin de trafik ve uçak kazalarıyla ortadan kaldırıldığı iddiası var.***

Bu kaçınılmazdı zaten. Bunu anlamamalarına akıl erdiremedim. Daha yeni yeni anladı Kennedy ailesi. **John F Kennedy öldürüldüğünde ailesi bilmeliydi ki, bir daha bizim ailemizden birisi Devlet Başkanlığına doğru yürürse, o da öldürülecek.** Niye? Çünkü Kennedy ailesinden biri, Amerikan Devlet Başkanı olduktan sonra kaçınılmaz bir şekilde John F. Kennedy cinayeti aydınlatılır. Öyleyse suikastı yapan sistem, Kennedy'lerin yolunu kesecektir. Şimdi Kennedy ailesi bunu anladı. En çok Senatörlükle geçinirler.

- ***Söylediklerinizden şu çıkıyor: ABD'de Başkanlık koltuğuna oturanlar birer kukladan ibarettir.***

Gayet tabii kukladır. Zaman zaman farklı bir inisiyatif kullanma çapını sergilemekle beraber onları mutlaka oynatan bir kukla vardır.

- ***Clinton için de aynı şeyi söyleyebilir miyiz?***

Elbette. Kathy O'Brien "Baykuş İmparatorluğu" kitabında Clinton'un kukla olduğunu açıkça yazmıştı. Uçuk gibi görünen, ama muhtemelen yüzde yüz gerçek olduğunu düşündüğüm iddialar ortaya koyuyor. Daha Arkansas valisi iken sapkın yaşayışı belgelenmiş bir valinin Başkan adaylığı Amerikan sitemi içerisinde ne anlama gelir? Dolayısıyla böyle zaafları olan insanlar seçilir. Enteresandır, Bush'un böyle bir zaafı yoktur. Ahlâki açıdan, alkol tedavisi gördükten sonra, son derece mazbut bir hayat yaşayan bir adamdır, ama ondaki at gözlüğü de Amerikan derin devleti için çok idealdir. Fanatik bir Protestan olarak tek noktaya kilitlenmiştir.

- ***İstediğini Başkan olarak seçen bu sistemin başındaki kişi kim?***

Bu işin başı muhtemelen Amerikan sermayesinin kendi içlerinde oluşturduğu bir hiyerarşidir. Bu hiyerarşi masonik yapılanma içinde oluşmuş olabilir. Kendi içlerinde bir sistematiği olduğu kesin. Baştaki kişi, mason locası üstadı mıdır; yoksa tıpkı Kurtlar Vadisi'ndeki konsey

gibi bütün üstatların aralarına seçtikleri baron mudur, bilmiyorum. Bu konuda en yakın bilgilere ulaşanlardan bir tanesi Texe Marrs'tır. "İlluminati: Entrika Çemberi" kitabında bu konuları detaylı bir şekilde anlatıyor. Sistemin başındaki kişi mesela Amerikan Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan olabilir.

- ***Doğan Kitaptan çıkan Frances Stonor Sounders'ın yazdığı "Parayı Verdi, Düdüğü Çaldı: CIA ve Kültürel Soğuk Savaş" kitabında CIA in Marilyn Monroe, Jean Paul Sartre, Elia Kazan, George Orwell gibi ünlü isimleri kullandığını yazıyor.***

George Orwell zaten görevli. Neredeyse vazifeli olarak yazıyor. O gün de vardı, bu gün de var. O gün Soğuk Savaş şartlarında bir karşı tarafa şartlandırma ve dünyada bir propaganda mücadelesini kazanma muharebesi vardı. O gün var olan muharebeyi ve ilerideki muharebeleri yönlendirecek bir nevi Amerikan tek kutuplu imparatorluk düzeninin oluşması için uğraşan yazarlar, doğrudan stratejistanalist gibi çalışıyorlar. Muhtemelen büyük bütçeli siparişler alıyorlar ve bunlar önce makalelerle, brifinglerle hazırlanıyorlar, Pentagon'u, Donanma'yı Dışişleri'ni bilgilendirmeye çalışıyorlar. Bunlar profesyoneller, entelektüel değiller. Ama çok çaplı adamlar oldukları tartışma götürmez.

- ***Bunlar niçin entelektüel değil?***

Entelektüel değiller, çünkü bağımsız değiller. Bir entelektüelin bağımsız olması şarttır. Bir aydının herkesten fazla kendi ideolojisini, ülkesini, olanları sorgulama sorumluluğu var. Etkin eleştiri, kişinin ötekine yönelik eleştirisi değil, kendine yönelik yaptığı eleştiridir. İnsanoğlunun bağımsız aydınlara ihtiyacı vardır. Bağımsız olmak sadece paraya tenezzül etmemek, sadece ideolojilerin kalıbına sığmamakla gerçekleşen bir mazhariyet değildir. Bağımsız olabilmek için entelektüelin yeteneği yanında iyi bir kişiliği ortaya çıkartmayı, yani acı verebilmeyi bilmesi lazım kendisine karşı. Bazı gerçekleri kendine itiraf ettiğinde acı çekersin. Bunları telaffuz ettiğinde daha fazla acı çekersin. Bunların tasfiyesi için mücadeleye giriştiğinde büsbütün fazla acı çekersin. Bu ağır bir bedeldir. Ancak bağımsız aydın, böyle bir bedele talip olur. Bu şu değildir: Aykırı söylemlerle dikkati çekmek, kimsenin söylemediğini söylemek. Dolayısıyla zaman zaman, belki de çoğu zaman çarpıcı ifadeler kullanmak. Bunu yapanlar bir yerde konuşurlar ve anlık nefsani hevesleriyle yapalar. Şöhret tutkusuyla, alkış arzusuyla yapanlar genellikle bir doğrultuda ya kendi cephesine yönelik eleştiri yapar ya da başka bir cepheye yönelik eleştiri yapar. Dışarıdan bakıldığında onun istikameti sabittir. Bağımsız adam, bazen kırmızı adama bakar; bazen yeşil adama bakar. Her gördüğü insanın hoşlanmayacağı şeyler söylemek zorunda kalabilir. Ha hep doğru konuşamaz, her şeyi doğru söylemez, ama her şeyi iyi niyetle söyler. Yüzde yüz nefsini yenmiş; alkıştan, şöhret arzusundan münezzeh bir adam değildir. O da nefsinin etkisinde kalabilir. O da alkışlardan, pof poflardan etkilenebilir, ama ne olursa olsun nihayetinde durur, kendini düzeltir.

GİZLİ SERVİSLER NASIL YAPILANIR VE ÇALIŞIRLAR?

- ***En iyi istihbarat kurumunun Mossad olduğunu söylüyorsunuz? Bunu birkaç örnekle daha geniş açıklayabilir misiniz?***

Resmi daha iyi görmek için Mossad'ın çalışmasıyla ilgili bir örnek vereceğim. Birinci Körfez Harbi'nde, Amerikan Çöl Hareketi esnasında güneyden kara harekâtı yapılacağı zaman Irak'ın güneydeki yığınağı hakkında doğru bilgi toplamak için bir Mossad ajanı bölgeye gidip, ileri teknoloji cihazlarıyla kendi merkezine bilgi ulaştırmıştır. Bu ajanın Irak'ın güneyinde, kırsal

bölgelerinde çobanlık yapan gerçekten Arap, Iraklı kişilerin kılığına girmesi planlanıyor. Mossad'ın elinde daha o gün Irak'ın o bölgesinin şivesini çok iyi konuşan eleman var. Bunun anlamı nedir? En az on yıl önce böyle bir ihtiyaç için devlet hazırlık yapmıştır. Mossad'la ilgili ünlü İngiliz gazeteci Gordon Thomas'ın yazdığı Gideon'un Casusları isimli kitapta bu olay ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Adamın giyeceği aba, yani Iraklı çobanların giydiği abanın orijinali bulunur. Hiçbir şey şansa bırakılmayarak ve önceden çok ciddi hazırlık yapılarak ajan bölgeye bırakılır. Ajan, döndükten sonra oradaki yığınak ve mühimmat hakkında çok detaylı bilgi verir. ***Bu basit bir örnek gibi duruyor, ama işte bu sebeple dünyanın en iyi derin devleti İsrail derin devletidir diyorum.***

Her yerde gözü, kulağı var. Bir rakam söyleyeyim. Mossad'ın bugün dünya üzerinde 16 bin hücre evi var. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Yahudilerin gönüllü olarak çalıştıkları ve işlettikleri bir sistem bu. **Kriz anında bu rakam 32 bine çıkıyor.** Yani kriz anında bu rakamın ikiye katlanması için her türlü hazırlık yapılmıştır ve bunlar belirli evlerdir.

İsrail'in kendisi açısından düşman ülkeler arasında varlığını sürdürebilmesi için derin devlete çok büyük ihtiyacı vardır. Şunu biliyoruz ki, bütün Arap devletleri İsrail'e çullansa bile, olağanüstü şartlar hariç İsrail fiziki koşullarda yenilecek bir devlet değil. **Nitekim Arap devletleri topyekün saldırdıkları halde İsrail'e bir şey yapamadılar.** İsrail'in sadece düşman çemberinde yaşaması için değil dünyayı yönetmesi için derin devlete ihtiyacı var. Bunu da başarıyor. Şunu da itiraf etmek gerekir ki, İsrail derin devleti olağanüstü bir organizasyondur. Dünyadaki bütün gizli oluşumlara da sızdığı kanaatindeyim. **Başka hiçbir milletin dağınık da olsa yeryüzünü nokta nokta işgal eden böyle bir diasporası yoktur. Bu avantajı çok iyi kullanmaktadır**.(diaspora:(i.) sürgünden sonra Yahudilerin dünyanın her tarafına yayılması; İncil'de Kudüs'ün dışında bulunan Yahudi Hıristiyanlar.)

- ***Almanların BND, Amerika'nın CIA, İngilizlerin MI6 gibi gizli servisleri var. Bu gizli servislerin, ülkelerinde derin devlet bağlamındaki ağırlıkları nelerdir?***

Bir kere bu örgütler çok büyük olaylara imza atıyorlar. İllegal olarak çok büyük işler yapıyorlar, ama pek sık değil. Bizimse bu kabil örgütlere muadil olan örgütlerimiz küçük işlere imza atıyor. Ayrıca çok sağlıklı bir mukayese yapma imkânı da yok. **Mesela, Amerika'da CIA bu alanın tek patronu değil, diye düşünüyorum. Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA) derin alanların, Amerikan derin devlet labirentlerinin tek patronu değil.** Bu alanda başka patronlar da var. Bir anlamda karanlık dünyanın denge kutupları oluşmuş. Sağlıklı mı? Belki tek kutuplu bir derin devlet yapılanmasından daha sağlıklı devam eden çağdaş deneyler olduğu için sonuçlar hakkında kesin ifade kullanmıyorum, ama yüksek devlet geleneği olanlara bakıldığında tek çatı görünüyor. Mesela MI6, Ingilizler için muhakkak çok güvenilir bir kurumdur. Mossad da öyle. MI6'nın başarısını burada görüyorum. Çünkü, çok nadir devreye giriyor ya da çok nadir devreye giriyormuş gibi izlenim veriyor. Her ikisi de bir istihbarat örgütü için başarıdır. Nadir devreye giriyor görünmek, yalancıktan da olsa, gerçek de olsa bir istihbarat örgütü için çok parlak bir kariyer ifadesi taşır. Karda yürüyüp iz bırakmamanın örneği budur.

BND'yi başarılı buluyorum. Bu örgüt Alman devlet sistemi içinde en etkin kurumdur. Alman ordusundan da, siyasetinden de etkindir. Bu yüzden BND, mevcutların içerisinde en milli derin devlet örgütüdür. Mossad ırkçıdır, ama BND doğrudan Alman milliyetçiliği merkezinde

oluşmuş bir kurumdur. Bu öyle bir milliyetçilik ki, Nazizmle ilgisi olmayan, tamamen Alman çıkarlarını gözeten, Alman yurtseverliği diyebileceğimiz bir ideolojidir.

- ***Bu uzun dönemli planlarının bir parçası olabilir mi?***

Alman istihbarat anlayışının uzun dönemli planlarının bir parçası ve yeniden Alman devletinin Hitler'le de doruğa çıkan bildiğimiz emperyal yayılma ya da imparatorluk tutkusu diyelim biz buna. Biz bunu I. Dünya Savaşı sırasında İngiliz istihbarat örgütünün arkasından, özellikle İstanbul'un doğusundaki Büyük Oyun'da, yani şark oyununda çok net olarak görürüz. Alman gizli servisi İngiliz gizli servisinin ilgi duyduğu, arzı endam ettiği her yerde birinci rakip olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla şu anda süren Alman istihbarat anlayışının klasik imparatorluk anlayışı olduğunu düşündüğüm için güncel Alman çıkarlarıyla çok örtüştüğünü sanmıyorum. BND'nin enerjisinin önemli bir kısmını fuzuli ve hatta Alman çıkarlarına aykırı harcadığı kanaatini taşıyorum. Bunda neler rol oynuyor?

Hıristiyan ya da Haçlı taassubu bir şekilde istihbarat örgütlerinde de etkin olabiliyor. Reel politiğin ötesinde güncel çıkarlara zarar verebilecek genellemelere yol açabiliyor. I. Dünya Savaşı'nda hem bizim hem de o zamanki müttefikimiz Almanların ortak düşmanı İngilizler Kudüs'ü ele geçirdiklerinde, Alman askerleri, "Kudüs Müslümanların elinden çıkıp Hıristiyanların eline geçti" diye neredeyse bayram kutlaması yapmışlardır. Şimdi bu sadece Müslümanlara inmiş bir darbe midir?

Kudüs'ün ortak düşman olan İngilizler tarafından alınması değildir sadece, o an bütün cepheleri itibariyle Almanya'ya da zarar verecek bir başarıdır. Ama buna rağmen Alman fanatiği, askeri eğitimli subay olmasına rağmen, "Hıristiyanlar Kudüs'ü Müslümanlardan geri aldı" diye kutlama yapabilmektedir. Aynı şartlar bugün de klasik imparatorluk projeksiyonlarına göre yapılandırılmış istihbarat birimlerinde geçerli görünüyor, özellikle BND'de bunun geçerli olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden, BND tıpkı I. Dünya Savaşı'nda İngiliz gizli servisinin yaptığı gibi günümüzde her şeye burnunu sokabiliyor. Tipik Lawrence mantığına dayalı fitne eylemlerinde bulunabiliyor. **Benim gözlemim Alman gizli servisi Türkiye üzerinde de iğrenç fitne eylemleri tezgâhlayabilmektedir.** Bunu da hâlâ özlerinde var olan imparatorluk hülyasıyla yapıyorlar. Ama bir gerçek var ki bu, Alman devletinin BND'nin güdümünden çıkmasını zorlaştırıyor, Alman modem devletini etkiliyor, diye düşünüyorum. Bununla beraber BND, çok temiz bir örgüt gibi görünüyor.

- ***Hangi açıdan?***

Akçeli işler açısından şu an belki de Mossad kadar üstlerine rahat hesap verebilecek durumdalar. Karanlık paralar tedarik edip karanlık yerlerde, hesabını veremeyeceği şekilde harcama yapabilecek tüm kirlenmeden arındıklarını düşünüyorum. Ayrıca Alman ekonomi çarkı içerisinde bir aktör değildir BND. BND'nin adamları ellerine geçirdikleri dosyalarla iş adamlarına şantaj yapmış değillerdir, diye düşünüyorum. Böyle işler en az BND örgütündedir. Oysa modem anlayışta, Alman devletinin ölçülerinde kirlenme vardır. Bu gibi şahsiyetler daha modem bir devlet anlayışına, daha sağlıklı bir Alman milliyetçiliğine dayanıyor olmalarına rağmen, daha ilkel olan istihbaratçıların milliyetçiliğinin onarılmasını gerçekleştiremiyorlar. Çünkü bireysel ahlâk olarak istihbaratçılar, en azından siyasetçilerden daha az çürümüş durumdalar. Bunun, büyük ölçüde MI6 için de böyle olduğunu düşünüyorum. Ama orada da başka tür kirlenmeler sistemi sarsıyor. Mesela kişisel hayat farklılıkları, ilginç malzemeler

oluşturuyor rekabet eden istihbaratçılar arasında. İstihbaratçılarla siyasiler arasında bir eşcinsellik meselesi var. Burada çocuk fuhşu gibi porno ötesi ahlâksızlıklar söz konusudur. Bunlar siyasilerle istihbaratçılar arasındaki ilişkileri büyük ölçüde etkilemektedir. Ama her şeye rağmen İngiliz milli çıkarları açısından MI6'nın ortaya koyacağı projeksiyon, planlama, strateji, öneri, tavsiye genellikle siyasiler için saygı değer bir malzemedir. Politika malzemesidir ve işlerine yarar. Bu Alman istihbarat örgütü için de geçerlidir. Siyasileri, oluşmuş sağlam devlet geleneği dolayısıyla, gündelik oluşumlara göre yönlendirmeye değil, daha temel eğilimlere, küresel ve belgesel gerçeklere göre politikalar geliştirmelerini sağlamaya yarayacak açılımlar bulmaya gayret ederler. İşlerinde ciddidirler. Ama Amerikan sisteminde dediğim gibi tek başlılık olmadığı için hem iyi hem kötü değerlendirilebilecek bakış açıları mümkündür.

Mossad bunların hepsinden çok farklı bir yapıdır. Mossad'ın mistik bir kurum olduğu kanaatindeyim. Başka hiçbir devletinkinde bu derece kutsal bir istihbarat felsefesi olacağını düşünmüyorum. Bir Mossad elemanı için Mossad'da çalışıyor olmak Tevrat'a yapılan en kutsal hizmet anlamı taşır. İnancı ne kadar zayıf olursa olsun bir Mossad ajanı şunu bilir: Binlerce yıllardır büyük zulümlere uğramış mazlum ve değerli bir halkın en temel güvencesi kuruma üye olmaktır. Bu duygu içlerine işletilmiştir. Adam, kişisel olarak şahin olmayabilir, felsefesi itibariyle solcudur, sosyal demokrattır. Yani Şaroncu bir kafaya sahip değildir. Eleştirel bakabilir, ama her durumda Mossad'ın oluşturduğu kalkan ki kendisi de onun bir üyesi, bir parçasıdır o kişiye kutsal gelir.

Onun için ben diğer gizli servislerin mukaddes bir yapılanma oldukları duygusu içerisinde olmadıkları düşüncesindeyim. Belki **İran'ın Savaması** içlerindeki devrimi yapan kadrolarla aynı çizgideki kişilerin bakışı itibarıyla kutsanabilir, ama kendi kendisine kutsallık atfetme bakımından hiçbir örgütün Mossad'la yarışabileceğini düşünmüyorum. Bu yüzden Mossad elbette pek çok zaafı olan bir istihbarat servisi durumunda bulunsa da, şu an bu karanlık vadilerin en sağlam yapısı gibi görünmektedir. Yenilmez, hata yapmaz, hatta komik işler, rezaletler yaşamaz anlamına gelmez bu. Çok komik durumlara düştüğü de oldu Mossad'ın, ama genel itibariyle gizli servislerin en sağlıklısıdır.

Tevrat'tan kuşkuları olsa da realite olarak üç, dört bin yıl boyunca zulüm çekmiş bir halkın bu zulümden kurtuluşunun temel korosunu oluşturan Mossad'a mensubiyet müthiş bir manevi moral değerdir ve bu muhakkak ki, bilinçli bir şekilde işletilmektedir. Bu kurumu yönetenler tarafından Mossad'a üyelik bir destani yapıya girmek demektir. Dünyanın en mazlum halkının devlet kuruluşunu gerçekleştiren temel örgüttür. Onların diliyle söylüyorum, bu gerçekten de çok büyük başarılara imza atmış bir örgüttür. Nazi kasaplarını tek tek bulup avlayıp mahkûm ettikleri için kendi kendileriyle bütün istihbarat örgütlerinden daha kolayca gurur duyabilme durumundadırlar.

- ***Gizli servisler birbirleriyle işbirliği yaparlar mı? Şayet yaparlarsa, bu ilişkiler ne kadar sağlıklı olur?***

Bu konuda istihbaratçılar perhizlidirler. Birbirlerini yönlendirme, kullandırma amaçlı destek görünümlü numaralarını yutmazlar. Bu konularda daha tecrübeli olan, daha az gafil avlanır. Ama bizimkinin de çok amatör olduğunu düşünüyor değilim. Esasında siyasi erk, üst düzey istihbarat alışverişinin dışında olduğu için Türkiye genellikle bu tür alışverişlerden zararla çıkmıştır. Çünkü diyelim ki, Abdullah Öcalan Türkiye'ye teslim edildi. ABD düzeneği böyle

kurmuş. Ne yapıyor? Önce kulağınıza bir haber gelir: Apo'yu verebilirler. Ben de istihbaratın başındayım. Diyorum ki, bu benim kariyerim için müthiş olur. Şunu ben Amerikalılardan alayım, yakalamış gibi de yaparsak mükemmel olur. **Peki, Ecevit ne diyor? "ABD'nin durup dururken bize Apo'yu niye verdiğini bilmiyorum?"**

- ***Ne demek istiyor?***

Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı değilim diyor. İstihbaratçılar kendi aralarında anlaşmışlar. Ecevit, "Ama ben istemiyorum" diyebilir miydi? Derdi, ama arkasından hemen Başbakan olmak vardı. Apo'yu teslim ederken karşı tarafın dostluk amacı mı var? Bir de üstelik bunu bana verirken "asmayacaksın" diye şart koşarlarsa adım gibi biliyorum ki, koştularne olacak? Bir istihbarat işbirliği sonucu bir ya da iki, üç istihbarat işbirliği—Türkiye'nin korkunç bir kazık yemesidir bu olay bence.

- ***Yediğimiz kazık nedir?***

Apo. Şu anda Apo Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ortağı olarak, cezaevinde yatıyor, ama Türkiye'yi yönetiyor. Pek çok belediye başkanı ondan emir alıyor. Hem de mevcut iktidardan seçilmiş belediye başkanlarının bir kısmı da dahil.

Ne oldu? Apo, Türkiye Cumhuriyeti'nin ortağı oldu. Böyle bir kepazelik ancak siyasi erkten habersiz, kendi makamlarını düşünen istihbarat ya da güvenlik kurumlarının işgüzarlığı ile yaşanabilir. İşte sana MOSSAD, CIA, MIT işbirliği. Bizim için tam bir fiyasko.

- ***Peki, Rus lider Vilademir Putin, KGB kökenli. Benjamin Netanyahu Mossad'ın üs t düzey yöneticiliğini yapa. Bu kişilerin kendi ülkelerinde devlet başkanı olması kendi derin devletlerini oluştururken ne gibi artılar getirir onlara? Örneğin, Putin ülkesinde satılmak istenen bazı şirketleri son anda millileştirdi ve bazı işadamlarını hapse attırdı.***

İstihbarat servislerinde belli bir yere gelmiş bir insanın devlet başkanı ve hükümet başkanı olarak siyaseti de yönlendiriyor olması bir avantaj teşkil edebilir. En azından tesadüfen istihbaratçı olmuş, daha doğrusu istihbarat lideri haline gelmiş değil de yeteneğiyle oraya gelmişse daha sonra siyasette de hükümet sorumluluğuna ulaştığında elbette ki, bu birikimden çok yararlanır. Ancak şu kural Mossad için de geçerlidir ki, her zaman en iyi olan lider olmaz. Dünyanın her yerinde böyledir. Bazen üç beş kişi bir yere gelmek için rekabet ederken daha az ehil olan birisi aradan sıyrılıp kendini seçtirtebilir. Mossad için çok yaygın olmamakla beraber her örgüt için geçerlidir. Dolayısıyla Netanyahu ya da Putin, ille de siyasi kariyerlerine istihbaratçı kariyerlerinden çok büyük artılar getirmişlerdir diyemeyiz. Getirmiş olabilirler de. Ama kendilerine istihbarat adı altında getirilecek yönlendirmelik raporları, bilgileri ya da konsantre bilgileri çok rahatlıkla süzebilirler. İstihbaratçılar tarafından infial edilmeleri daha zor olur.

İstihbarat konusunda genellikle siyasilerin anladıklarıyla istihbarat dünyasının anladıkları farklıdır. İstihbarat dünyası meseleyi güncel veriler boyutunda algılamamaktadır. Gerçek, profesyonel bir akılla okumaya çalışmak durumundadır. Derin kontrespiyonaj dedikleri karşı ispiyonlama faaliyetlerinin esas amacı, gündelik gelişmeleri takip etmek değildir. Kontrespiyonaj bundan 20 yıl sonrasının politikalarını tasarlamak için yapılır, ama bizdeki siyasetçiler bununla uğraşmak yerine istihbarata, "O benim için ne diyor, ne düşünüyor, muhalefet ne karıştırıyor" gibi çok avami merakla yaklaşırlar. Yani herhangi bir narkotikçinin

uyuşturucu tüccarını takip etmesiyle, darbeci adamın istihbarat takibi arasında bir fark yoktur. Önemli olan, başkalarının yaptıklart planları, istihbaratları etkisiz hale getirmektir.

- ***Nasıl çalışırlar ve örgütlenirler1 Belli bir sistemleri var mı?***

Şuna dikkat çekmek isterim. Mossad'ın gizliliği konusunda daha elverişli bir ortam söz konusudur. Mossad aleyhine yayın yapan, açıklamalar yapan çok nadirdir. Bir CIA ajanı emekli olduktan sonra bir şeylere kızarak ya da tamamen insani dürtülerle, örgütün kirli çamaşırlarını ortaya serebilir. Bu çok sık yapılır. KBG'de, MI5'de de böyle olur. Ama bunun en az olduğu küresel gizli servis **Mossad'dır. Gideon'un Casusları** kitabında emekli olmuş ya da "emekli olduğu varsayılan" insanlarla yapılmış röportajlar vardır. Orada insanlar birçok şikâyette bulunurlar, ama kimse Mossad'ın lanetlenmesi gereken ya da sorunlu bir kurum olduğunu söylemez. Bu bakımdan şu anda dünyanın en iyi istihbaratı ne CIA ne MI5 ne de KGB'nin yerini alan FIS'dir. En iyisi Mossad'dır, ondan sonra da Almanların gizli servisi BND gelir. BND çok ciddi işler yapmaktadır. Federal Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden yapılandırıldığı günden beri vardır ve çok önemli bir örgüttür. Diyebilirim ki, Alman ajanlarının sadakatlerini sadece Mossad ajanlarıyla karşılaştırabiliriz.

- ***MİT'in istihbarat kadroları için neler söyleyebiliriz?***

Türkiye'de de ajan kadroların sadakatleri son derece çok yüksektir. Aslında bizde kullanılan mafya elemanlarının bile sadakatleri inanılmaz derecede yüksektir. Mahkûm olurlar, içeride yatarlar, lanetlenirler, ama gene de ser verirler sır vermezler. Ne var ki, bu bizim çok güçlü bir istihbarat örgütüne sahip olmamıza yetmemektedir. Önemli olan merkezi iradenin emperyal bir vizyona, daha doğrusu ülke güvenliğini küresel bir alana yayma iradesine sahip olmasıdır. Gerek istihbarat dünyasının icabet ettirdiği donanıma sahip olmak bakımından, gerek analiz yeteneği bakımından muazzam elverişli bir potansiyele sahibiz.

- ***Mafyanın da her şekilde bu gizli servisin güdümünde olduğunu söylediniz? Peki, gizli servisler mafyaya niçin ihtiyaç duyar? Mesela MIT'in Çakıcı ya da Sedat Peker'i desteklemesinin sebebi nedir?***

Bunlar gizli servisler tarafından desteklenirler. Himaye görürler. Belli ölçüde özgür bir alanları da vardır. MIT'e lazım olan, bu gibi insanlardan gerektiğinde yararlanabilme imkânını koruyabilmektir.

- ***Bu insanlar toplumun şartlan gereği mi ortaya çıkmıştır, yoksa yaratılmışlar mıdır?***

Ortada bir tohum olacak ki, onun üzerine ziraat yapılabilsin. Hudayi nabit denilen şekilde biten canlı vardır ve çoktur. Ama bir operasyon adamının yetiştirilmesi anne rahmine düşüşüyle başlamaz. Çocuğun biri doğmuştur. Bunun getirdiği genetik ve psikolojik özellikler, aileden aldığı özellikler ve toplumdan aldığı özelliklerle bitirimin teki oluverir. Eğilim öyledir. Bitirimlik ağır basar. Çevresinde bu duygularını kamçılayan olaylar olur. Gözü pektir, kurnazdır. Tehlikeyi sever. Riski göze alan bir adamdır. Böyle bir adam ortaya çıkar, bir şeyler yapmaya başlar. Emniyet hemen onu şöyle bir yoklar, bunu kullanır mıyım, bundan bir şey olur mu? Sorumsuzca silah kullanabilen adamlardır mafya adamları. Böyle adamlara çok da düşman olmamak lazım. Belli bir mesafeyi korumakta, hatta belli bir dostluk sürdürmekte fayda vardır. Güvenlikçilerin yüzde doksanı böyle düşünür. Bu düşünceyle onlara sahip çıkarlar, göz yumarlar. Şu kuraldır: Polis ya da istihbarat örgütü göz yummadığı sürece mafya bir hiçtir. Eski kültürümüzdeki külhanbeyi olabilirsin. Nedir külhanbeyi? Doğru

sözlüdür, mert, gözüpektir. Suç işleyebilir, ama çıkar amaçlı değil. Çıkar amaçlı eylem yapar, ama örgütünü kurmaz. Bu bizim geleneğimizdeki mahalle kabadayısı ya da mahallenin külhanbeyi gibi kimliklerin özelliğidir. Oysa mafya, illegal yollardan senet edinmek için oluşturulmuş bir örgütlenme biçimidir. Bu yüzden behemehal güvenlik birimleri ve istihbarat birimlerinin desteğine ihtiyacı vardır. Onlar niye bunları destekler? Çünkü gözü pek insanlar olarak, suç dünyasının bir kenarında yer almış insanlar olarak bu kişiler kullanılmaya en elverişli kişilerdir. Bunların da atla deve olduğunu düşünmüyorum.

- ***Alaattin Çakıcı'nın Türkbank davasında resmen etkin olduğu görüldü. Tek başına neredeyse bütün ihaleyi yürütüyordu. Alaattin Çakıcı mafya olarak etkin olmadı. Alaattin Çakıcı MIT'in hizmetindeki bir adam olduğu için etkili olabildi.***

Etkin olmasının tek sebebi MİT'in hizmetinde olması mı? Tek bu mu, bilmiyorum, ama önemli olan, uzunca bir zamandır MIT'le bir şekilde kurduğu ilişkidir. İstihbaratta bu ilişki ona çok ayrıcalıklı başka ilişkiler sağlamıştır. O da bunları ustaca değerlendirerek rant sağladı.

- ***Üst düzey siyasetçi, bürokrat, sanatçı, işadamlarının mafyayla bu kadar iç içe olmasını neye bağlıyorsunuz?***

Yasadışı emellerini yasal yollardan gerçekleştiremeyeceğini anlayan devlet elemanları bu bazen siyasetçi, bazen bürokrat, bazen iş adamı olur kaçınılmaz bir şekilde yeraltı dünyasının insanlarını kullanma ihtiyacı duyar. Bunun sayısız örneği var. Tabii belgeleyemeyiz, ama biliyoruz. Adam şu anda bir devlet kurumunun başındadır, ama işte kayınvalidesine işkence yapan filanca bir soysuzu etkisiz hale getirmek ya da yok etmek için filanca adama başvurabilir. Ya da eroin trafiği bir şekilde çizgiden çıktığı zaman devlet, "mafya" diye bilinen birtakım unsurları devreye sokabilir. Çünkü yargısız infazı doğrudan devlet memuruna yaptırmak kolay değildir. Ama suç işlemeye alışkın, adam öldürme konusunda deneyimli mafya örgütlerinin devreye girmesi ve onların, hiçbir şey olmamış gibi yarın ellerini soğuk suyla yıkayıp kenara çekilmesi mümkün diye düşünülür. Şu anda Rusya bir mafya ülkesidir. Ve bu mafya ülkesinin önemli yöneticileri ya eski ya da halen gizli servis kadrolarında yer alan unsurlardır.

- ***Mossad ajanlarının Hafız Esad ölmeden önce onun dışkısını alıp inceledikleri, kanser olduğunu öğrendikleri gazetelerde yazılıp çizildi. Mossad'ın bu çalışma tekniği neyi gösteriyor?***

Tabii bunlar İsrail açısından yaratıcı, takdire şayan çalışmalar, gıpta edilecek şeyler. Mossad efsanesini ayakta tutmak için uydurulmuş da olabilir. Başka iddialar da var. Mossad gizli servis olarak herhangi bir devlet başkanını uzun vadede ölüme sürükleyecek operasyonlar da yapabilir. Belki de bu Hafız Esad'ı öldürme operasyonunu maskelemek için uydurulmuş bir yalan da olabilir.

Nitekim Özal'ın da bu şekilde öldürüldüğüne dair rivayetler var. Aynı şekilde Türkeş için de. Komplo dünyasında yok yok. Onun için bu alanda her türlü iddia doğru olabilir. Ve her türlü kabul edilmiş gerçek bir masal olabilir.

- ***Gizli servislerin gerçekleştirdiği suikastlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?***

Dünyanın en kolay işinin en iyi korunan kişi de hedef olsa suikast, yani puştluk olduğunu düşünüyorum. Puştluğun, kahpeliğin çaresi yoktur. Kahpelik hiçbir gizli servisin sicilini

parlatmaz. Suikast kahpeliktir. **Ben gizli servislerin ülke için en kötü şartlarda zorunlu hallerde bile suikasta başvurmasını bir acz olarak, mağlubiyet olarak görüyorum.** Etkisiz hale getirmek için bir sürü başka yol varken onlardan birini beceremeyip suikast ile ortadan kaldırmak bir kere bir gizli servisin yapabileceği en kötü iştir.

- ***Başka çaresi yoksa?***

Başka çare neye göre yok? Diyelim ki, bu başbakan memleketi satıyor. Çıkıp suikast mı yapalım? O zaman bu işin ne farkı var ihtilal yapalım demekten?

- ***Ortadoğu'da Amerika'nın politikaları açısından Refik Hariri'nin bir şekilde ölmesi gerektiğine dair yorumlar vardı.***

Bu başarı değil, kahpeliktir. CIA'nin başarısı mıdır bu olay? Bunların bedeli ödenmeyecek midir? Amerika bu iğrençliğin bedelini ödeyecek. Osmanlı'nın çökmesinde kozmik fatura olarak boğulmuş, katledilmiş, boğazlanmış bebek şehzadeler pay sahibi değil midir? **Felek intikamını bırakmaz.** Güzel bir atasözümüz var. **Dedemin yediği erikten benim dişim kamaşıyor.** Benim İslami anlayışıma göre dünle bugün, her şey bir andır. Dolayısıyla bin yıl önceki dedem ile bugünkü ben çok ayrı değiliz. Onun ruhu bende devam ediyor değil, ama onun geni bir şekilde benim DNA sarmalımım içinde nasıl yürüyorsa, kültürü de hayatıma öyle yön veriyordun Madde ve mana dünyası birbiriyle iç içedir. O yüzden madde mana ayrımları bugünkü neslin üzerinde kozmik bir faaliyet olarak yaptıklarının bedelini sürdürür. Biz öderiz. Herkes öder. Amerika da öder. Suikast yapan sadece birey olarak ödeyecek değil, aynı zamanda millet olarak da ödeyecektir.

- ***Bizim ülkemizde bazı Sivil Toplum Kuruluşlarının Atatürkçü görünerek el altından gizli faaliyetler yapmasına ne diyeceksiniz?***

Çok akıllı bir numara. Kendinize bir Atatürkçü yaftası geçirdiğiniz zaman dokunulmaz oluyorsunuz. Bu şuna benzer: 12 Eylül öncesinde ülkücülerle solcular kavga ederken, diyelim polis hem ülkücüleri hem de solcuları coplardı. Ülkücüler hemen İstiklâl Marşı okurlardı. Polis saygı duruşuna geçerdi, İstiklâl Marşı'na selam durmak zorundadır. Böylece polisi etkisiz hale getirirlerdi. Atatürkçülük yaftası da aynen böyledir. Zaten şu anda en usta vatan hainlerinin Atatürkçülerden çıktığını düşünüyorum. Bir Yunanın, bir PKK'nın işine yarayan, bir bölünmeye yol açan türban meselesi sahte Atatürkçülük malzemesidir. PKK'lılıkla türban yasağını savunmak arasında hiçbir fark görmüyorum.

- ***Misyoner faaliyetleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bunun altında bir bit yeniği aramak gerekir mi?***

Türkiye'deki misyoner faaliyetler, aslında siyasi faaliyetlerdir. Türkiye'de Hıristiyanlığı yayma faaliyetleri değildir. Özellikle Katoliklerin geçmiş yüzyıllarda yaptıkları deneylerden sonra umutlarını kesmelerinin ardından devreye giren Protestanlar hep başka devlet görevleri olan insanlardır ve çok önemli istihbarat çalışmaları yapmışlardır. Görünürde misyoner faaliyetler dini faaliyet gibi algılanır ama bu, geniş bir istihbarat kadrosuna faaliyet kolaylığı sağlamak içindir. Bunda şüphe yoktur. Bizde de böyle pek çok örgüt vardır. **Özellikle George Soros tarafından desteklenenler, misyonerliği zararsız bir faaliyet olarak göstermek suretiyle yabancı gizli servislerin kolay istihbarat elemanı istihdam etmelerini sağlamaktan başka amaca hizmet etmiyorlar.**

(Mahir KAYNAK)

DERİN DEVLET VE DEMOKRASİ

- ***Mahir Bey, demokrasi nedir ve demokrasinin olduğu bir rejimde derin devlet kavramı var mıdır?***

Demokrasinin, dünyada en iyi rejim olduğu söylenir. Buna göre halkın iradesi yönetime yansımaktadır ve yönetim, halk adına ülkeyi idare etmektedir. Bu, iki varsayıma dayanır. Bunlardan bir tanesi halkın yargılarının, beğenilerinin, tercihlerinin kendiliğinden oluştuğu, herhangi bir müdahalenin olmadığı varsayımına dayanır. İkincisi, halkın iradesi sonucunda çıkan kararların en doğrusu olduğu varsayımı vardır. Bunun her ikisi de tartışılmaya değer. Şöyle bir benzetme yapabiliriz: İnsanlar kendiliğinden oluşan varlıklar değildir. Aslında adeta bir tarlada yetişen ürün gibidirler. Ne ekildiği bellidir, ne hasat edileceği de önceden bilinir. Daha açık bir ifadeyle herhangi bir toplum içerisindeki insanlar, eğitilerek ve daha sonra da kitle iletişim araçlarıyla, şekillendirilir. Bu soya bağlı değildir. Aynı soydan gelen insanların farklı bir sosyolojik yapı içerisinde çok farklı tercihleri olabilir. Ve çok farklı eğilimleri temsil edebilirler. İnsanlar aslında şekillendirilmiştir. Sorun şu: Bunu kim şekillendiriyor? Eğer bunu şekillendiren birtakım odaklar varsa, halkın iradesi dediğimiz şey bağımsız bir irade değildir. Bunu şekillendiren kimselerin onlara empoze ettikleri bilgiler veya altyapı olarak onları nasıl eğittilerse onlarda oluşan eğilimlerdir. Biz diyoruz ki: Aslında toplumda demokrasi adına duyduğumuz ses, orijinal bir ses değildir; halkın sözü değildir. O bir dağdaki yankı gibidir. Siz söylersiniz, aynı şeyi karşıdan alırsınız. Eğer bu söylediğimiz doğru ise, yani insanlar birtakım güç odakları tarafından şekillendiriliyorsa, o zaman karar verici olarak halkı değil, o odağı aramak lazımdır. İnsanı hem eğiten hem daha sonra da bilgileri veren güç, gerçekte bizim “milli irade” diye gördüğümüz şeyi yapandır. Burada diyoruz ki, genel olarak birçok batı ülkesinde, mesela Amerika Birleşik Devletleri’nde eğitim ve daha sonra da kitle iletişim araçları, belirli sermaye gruplarının elindedir. Halkın, geniş kitlenin, bunların dışında bir bilgiye sahip olması ve onların söylediklerinin dışında bir tercih yansıtması söz konusu değildir. O halde “demokrasi” dediğimiz şey, aslında verdiğinizin alınmasıdır. İşte bu veren, derin devlettir bize göre.

- ***Derin devlet kavramı ülkemize nasıl girdi?***

Derin devlet benim bildiğim kadarıyla 1995’ten önce telaffuz edilmemişti. **1995 yılında Nabi Avcı’yla Kanal 7’de bir röportajda şunları söyledim:** “Türkiye’de derin devlet yok ve Türkiye’nin problemlerinin önemli bir kısmı, böyle bir yapının olmamasından kaynaklanıyor. Oysa dünyada büyük güçleri temsil eden devletlerin hepsinin içerisinde, görünen yöneticilerin arka planında bir derin devlet vardır.” Buna da en iyi örnek, o günlerde tarihe gömülmüş olan Sovyetler Birliği’nin dağılmasında rol oynayan aktörlerdi.

Şu soruyu sordum: **“Dışarıdan herhangi bir müdahale ve bir darbe söz konusu değil iken, halkın bu konuda belirgin bir talebi de yokken, Sovyetler Birliği’ndeki rejim nasıl değişti?”** Üstelik bu rejimin değişmesi son derece zordu. Çünkü bütün ülke sathi" na yayılmış bir Komünist Partisi vardı ve bu parti ülkeye hakin*' di. İlginç bir biçimde bütün orduların adı — Fransız ordusu, Amerikan ordusu gibi— ülkeleriyle anılırken, Sovyetler Birliği’nin ordusu

“Kızıl Ordu” idi. Yani rejimle anılıyordu. “Böylesine güçlü bir rejimi yıkan kimdi ve niçin yıktı?” sorusunu sordum.

Bana göre Sovyetler Birliği, belki de tarihi değiştirecek stratejik bir hamle yaptı orada. Sovyetler Birliği’nin motifiyle ilgili şöyle bir açıklama yaptım: “Sovyetler Birliği dünya üzerindeki dengede giderek daralan bir konuma gelmekteydi. Bunun sebebi, diğer ülkelere hakim olan yönetici güçlerin komünizmden korkmalarıydı. Çünkü komünizm, var olan sosyal yapıyı ve egemen güçleri hedef almaktaydı. Onun için herkes ABD’nin etrafında toplanmaktaydı. ABD’nin etrafında toplanmalarının ikinci nedeni, Kızıl Ordu korkusuydu. Her yerde, **‘Kızıl Ordu gelecek, bizi işgal edecek’** korkusu sistemli bir biçimde yayılmıştı. Rusya bu iki korkuyu ortadan kaldırdı. Amacı, kurt korkusuyla birbirine yanaşan koyun sürüsünü dağıtmaktı. Ve şunu yaptı: Önce komünist rejimi ve Komünist Partisi’ni ortadan kaldırdı. Sonra dünya liderlerine ve daha doğrusu dünyayı yöneten güçlere şu mesajı verdi: Artık sizin düşmanınız ortadan kalkmıştır. Hesaplarınızı bu tehdide göre yapmayın. Kimse sizi tehdit etmemektedir. Korkunuzun temelinde Kızıl Ordu’nun gelip sizi işgal etmesi yatıyordu. Bu korkuyu kaldırıyorum.’ ”

Kızıl Ordu bundan sonra dünyanın en zayıf ordularından biri gibi algılanmaya başladı. Ve somut bir şeyler de yaptı. Orta menzilli füzelerinin tamamını imha etti, çünkü orta menzilli füzeler Avrupa’ya ve çevre ülkelere yönelikti. Böylece Avrupa, askeri işgal ve imha korkusundan kurtuldu. Şu mesajı veriyordu Rusya. Artık bir tehdit yok. İstediğiniz gibi hareket edebilirsiniz. Bu sayede karşısındaki gücü, ABD etrafında toplanan gücü dağıtmak istiyordu. Ve bana göre de bunda muvaffak oldu. Bazıları diyor ki: **“SSCB, Doğu Avrupa’yı kaybetti.”** Ben de diyorum ki: **“ABD Batı Avrupa’yı kaybetti?”** Hangisinin kaybı büyük?

İşte bu analizi yaptıktan sonra dedim ki, dünyaya stratejik ölüklerde bakan ve ulusun geleceği hakkında kararlar veren bir odak olması lazım. Bu, halkın tercihi değildir. Toplumun içinde tartışılmadı bile bu konu. Kimse rejime muhalif kitlesel bir eylemin içine girmedi. Ama Sovyetler Birliği içinde mevcut olan bir yapı, geleceğe, hatta dünyanın geleceğine yönelik bir hesabın içerisine girdi. **Bu, oradaki derin devlettir.**

- **Derin devletin unsurları nelerdir? Nasıl bir yapıdır derin devlet?**

Herhangi bir ülkedeki derin devlet, diğerlerine benzemez, çünkü derin devletin oluşması tarihi bir sürecin içerisinden geçer. Bir ülkenin tarihi geçmişi ve özel yapısı, oradaki derin devletin niteliğini belirler. ABD’yi kuran, özel teşebbüstür. Onun için derin devlet dediğimiz şey, özel teşebbüs içerisinde yuvalanmıştır. Esas itibariyle bunlara birtakım bürokratlar, politikacılar dahil olabilir, ama hepsi büyük sermayenin etrafında kümelenmiştir.

Sovyetler Birliği’nde ise derin devlet yapılanması, gizli servis içerisindedir. Türkiye’de eğer kurulursa her iki devletinkine de benzemeyecek ve ordu etrafında kurulacaktır. Çünkü Türkiye’de siyasal açıdan deneyimli olan, siyasal kararları veren güç, esas itibariyle ordudur. Ordu Cumhuriyet’in de kurucusudur. Türkiye’de istihbarat servisi böyle bir fonksiyona ve yapıya sahip değildir; onun için derin devlet rolünü oynayamaz. Olursa, ordunun etrafında olur.

- **Derin devletin özelliği nedir?**

Derin devletin özelliği şudur: Mademki, bir devlete ait olma gibi bir vasıf izafe ediyoruz derin devlete, o halde derin devlet bağımsız olmalıdır. Sovyetler Birliği ve Amerika'daki derin devlet bağımsızdır. Herhangi bir dış gücün etkisinde değildir, tam terine o gücün üstünde karar verir ve oyununu oynar.

- **Siyasi erke bağlı mıdır?**

Hayır, siyasi erke bağlı değildir. Siyasi erk, daha doğrusu vitrinde gördüğümüz siyasi figürler, onların verdiği kararların uygulayıcısıdır. Hatta şöyle söyleyebiliriz: Önce, ülkenin geleceğe yönelik politikaları belirlenir. Sonra, siyasi yapıya buna uygun bir görünüm verilir. Herkesin zannettiği gibi iktidara gelenler politikayı oluşturmazlar. Oluşan politikaya göre iktidarlar yönetime getirilir. "Bu, o kadar kolay mıdır?" sorusunun cevabı şudur: Eğer insanları belirli bir biçimde eğitmişseniz ve yönlendirebiliyorsanız ve bütün kitle iletişim araçları elinizdeyse, bunları istediğiniz gibi yönlendirebilirsiniz.

Ama bu yetmeyebilir. Ondan sonra seçim oyunları başlar. Bir örnek vermek gerekirse şöyle söyleyebiliriz: **Amerika'da Ralph Rader isminde bir kişi vardı ve Başkan adayıydı. Eğer Cumhuriyetçilerin kazanması isteniyor ise Ralph Rader seçime girer, Yeşilleri temsil eder ve Demokratların oylarını azaltır üç beş puan.** Demokratlar kazanacaksa Ralph Raider seçimlere girmez.

Başka bir örnek vermek gerekirse, Türkiye'de son seçimlerde AK Parti'nin birinci parti olacağı, ama tek başına iktidara gelemeyeceği görüldü.

Bunun üzerine DYP ve MHP'nin baraj altına itilmesi için bir formül geliştirildi. **Genç Parti oluşturuldu alelacele ve yüzde 7 oy aldığı için DYP ve MHP barajın altına indi. Yüzde 30'u biraz aşan oyla AKP, yüzde 60'ın üzerinde milletvekili çıkardı.**

- **Hangi derin devletin işi bu?**

Bu dışarının işidir. Burada şunu söylüyorum: Cem Uzan'ın bir özelliği vardır. Son derece zengindir. Yaşamı da son derece lükstür. Üstelik ben bu lüksü şöyle tanımlıyorum. Benim o kadar param olsa, onun yaşadığı hayatı süremem, çünkü bu, paranın ötesinde bir tahayyül gücü de ister. Böyle bir insanın IMF karşıtı ve dar gelirlilerin sözcüsü olması, ciddi bir çelişkidir. Bu ona verilmiş bir roldü. Ve bu rolde de gerçekten başarılı olmuştur. Böylece özet olarak şunu söyleyebilirim: Bir, halk istenilen istikamette yönlendirilir. İkincisi, bu yetmediği zaman seçimde birtakım meşru manipülasyonlar yapılır. Bu yetmediği zaman da hile yapılır, tıpkı Florida seçimlerinde olduğu gibi.

- **Bütün dünyada herkes Bush'un seçileceğini hemen hemen biliyordu zaten.**

Evet, öyleydi. Zaten öndeki kişiler, görünen kişiler bir sembolden ibarettir. Herhangi bir kararlan yoktur. Karar geniş bir kesim içinde, devletin içerisinde alınır. Devlet de derin devlet dediğimiz yapının kontrolündedir.

- **Devletlerin bir psikolojik harekât merkezleri var. Bu psikolojik harekât merkezleri istedikleri gibi bütün dünyaya yön verebilirler mi?**

Tabii, büyük ölçüde etkilerler ve medya bu işi gayet rahatlıkla yapar. Buradaki metot şudur: Kendi mesajlarınızı veren, diğer mesajlarınızı engelleyendir. Sadece mesaj vermek de yetmez,

çünkü doğru mesajlar birdenbire binlerce yanlış mesajın ortasına bir bomba gibi düşer ve hepsini geçersiz hale getirebilir. Onun için bir de diğer mesajların engellenmesi gerekir.

- **Buna bir örnek verebilir misiniz?**

Veririm. Mesela, **"Güneydoğu'da PKK'nın yola döşediği mayın sonucu beş erimiz şehit oldu."** Nereden biliyorsunuz PKK'nın yaptığını?

Burada amaç, faili hemen peşinen kabul etmektir. Birisi çıkar der ki, "Türkiye'yle PKK'yı karşı karşıya getireyim" ve bombayı koyar. İnsanlar da, "Nasıl olsa PKK yaptı" derler.

Benim söylediğim şey şu: İnsanların beyinlerini kontrol etmeye hiç gerek yok. İnsanlara ne kadar saçma şey anlatırsanız anlatın, kabul edebilirler.

- ***İnsanların her şeyi komplo olarak görmesi ya da olayların öyle algılanması neyin işareti?***

Bir şeyin işareti değildir. Toplumlar tarih boyunca böyle yönetilmiştir. Şimdi ben size bir soru sorayım. 1980'lerin sonuna kadar dünyada bir Soğuk Savaş vardı. Bir tarafta Rusya bir tarafta

Amerika, güya bunlar birbirleriyle çatışıyorlardı. Bunun bir danışıklı dövüş olmadığından emin misiniz? Bir rekabet tabii alttan alta yürür, ama temelinde bir ortaklık olduğunu niye düşünmüyorsunuz? Rusya ve Amerika ansızın düşman haline geliyorlar.

- ***Sizin yorumunuz nedir?***

Kendi aralarında savaşmamak için elden gelen bütün tedbirleri aldıklarını biliyorum. Ama bir ortak bile, diğerinin payını azaltmak ister. Bu, rekabeti engellemez. Ama savaş olmayacağı çok kesindir. Şu anda da mesela dünyada kimse kimsenin düşmanı gibi gözükmemektedir.

- ***Öyle midir?***

Öyle değil tabii. Biri birisiyle rekabet halindedir. Ama herhangi birine sorsanız "Kim kimle düşman?" diye, en fazla söyleyeceği İran'la Amerika'dır. Böyle bir husumetin anlamı da yoktur. Önceden baktığımızda koskoca bir Varşova Paktı, nükleer silahlar, büyük ordular birbirleriyle karşı karşıyaydı. Şimdi ise İran'la Amerika.

- ***Dünyayı halklar mı, yoksa bireyler mi yönetir?***

Bireylerin belirlediği sistemler yönetir. Şu iddia kesinlikle yanlıştır: Halkın belirli tercihleri vardır, bu tercihler demokrasi kanalıyla yönetimlere intikal eder. Yönetimler de halktan aldıkları talimatları icra ederler. Kesinlikle böyle bir şey yoktur. Bütün her şey yukarıdan aşağıya doğru akar. Ve belirli güç odakları vardır. Bu güç odakları zaman içerisinde değişir.

- **Peki, bu güç odaklarını belirleyen kişiler kimdir, akademisyenler mi, iş adamları mı?**

Ülkeden ülkeye, çağdan çağa değişir. Mesela ABD'de, kuruluşu gereği, iş adamlarının ağırlıkta olduğu bir derin devlet yapılanması vardır. Ama bunun içinde akademisyenler ve bürokratlar da vardır. Bazen bir akıl, bir akademisyenin aklı hepsinin üstünde rol oynayabilir. Görünüşü ne olursa olsun ister iş adamı görünümünde ister asker görünümünde ister istihbaratçı görünümünde olsun yöneten akıldır.

GİZLİ SERVİSLER DERİN DEVLET BİRİMLERİ MİDİR?

- ***Dünya üzerinde bir İsrail gerçeği var. İsrail'in de Mossad diye bir gizli servisi var ve dünyanın en önemli gizli servislerinden biri. Mossad, İsrail'in planlarını uygulamada ne kadar başarılı? Ya da İsrail, dünya üzerinde derin devlet bakımından nerede yer alır?***

İsrail kendi değerinin çok üzerinde bir reyting almaktadır. Olduğundan çok fazla abartılmaktadır. **İsrail devletiyle Yahudileri birbirine karıştırıyoruz.** İkisi ayrı yapılardır. İsrail devleti aslında çok güçlü bir devlet değildir. Onun istihbarat servisi Mossad da dünyaya şekil veren bir istihbarat servisi değildir.

- ***Peki niye böyle gösteriliyor?***

Böyle gösteriliyor, çünkü arka plandaki güçler, genelde kendilerini izlemek için ön plana birilerini sürerler. **Mossad operasyonları genelde taktik operasyonlarıdır,** yani dünyaya şekil veren operasyonlar değildir. Hedef bir kişinin yakalanması, sokakta birinin öldürülmesi dünyanın geleceğini etkilemez. Yahudiler bence daha çok Amerika'nın gücünü kullanıyor.

- ***Gordon Thomas'ın yazdığı "Gideon'un Casusları" isimli kitap ta Mossad'ın dünya üzerinde 16 bin hücre evi olduğu ve kriz anında bu sayının 32 bine kadar çıkabildiği yazılıyordu.***

Yahudiler büyük ölçüde istihbarat olanaklarına sahipler. Yahudilerin dünya üzerinde dağılmış olması ve bunların da genelde zengin kişilerden oluşması ve ülkelerine bağlı olması nedeniyle bu söylenebilir. Ama burada meseleyi Mossad'a ya da "Yahudiler Amerika'da güçlüler mi?" konusuna bağlayacaksanız, burada şu kararı vermek zorundayız: Amerika'daki Yahudiler İsrail'e mi bağlıdır, Amerika'ya mı? Bu konuda Yahudiler arasında birlik olduğunu söylemek son derece yanlıştır. İki kanadı da savunan insanlar vardır.

- ***Buna bir örnek verebilir miyiz?***

Tabii, Türkiye'de tanıdığımız bir örnek, öldürülen Uzeyir Garih'tir. Üzeyir Garih ve benzerleri diyorlar ki, Yahudilerin İsrail'de toplanmaları ve oraya göç etmeleri aslında çok büyük bir hata, çünkü bütün Yahudilerin toplandığı bir İsrail devleti, on ile on beş milyon arasında bir nüfusa sahip olur. Bu, ikinci sınıf bir devlet anlamına gelir. On beş milyon nüfuslu bir devletin, ileri teknolojiyi kullansa da, dünya üzerindeki etkinliği bellidir. Oysa eğer Yahudiler içlerinde bulundukları ülkelerde direksiyonu ellerinde tutmak için gayret sarf ederlerse, etkileri daha fazla olur. Mesela, Amerika'nın siyasetinde yüzde yirmi beş etkili olsa, İsrail'in tamamını kontrol etmekten kat kat fazla bir güce sahip olur. O bakımdan İsrail'in etrafında birleşme fikrine karşı olan Yahudiler çoktur. Bunların da başarı kazanamayacağını söylemem gerekir. **Şaron etrafında toplanan Yahudiler, ileride başarısızlığa uğrayacaktır.** Çünkü uyguladıkları politikalar ve eylemler, dünyada yaygın bir Yahudi aleyhtarlığı yaratmıştır. **Böyle giderse beş on sene sonra herkes, "Ben Yahudi değilim" diye bağıracak.**

- ***Avrupa'da zaten giderek artan ciddi bir Yahudi düşmanlığı var. Bunun asıl sebebi nedir?***

Bu düşmanlığın artmasının sebebi, her şeyin altında Yahudilerin aranması ve böyle bir propaganda yapılmasıdır. Bu durum Yahudi aleyhtarlığını artırıyor ve onların lehine değil. Gerçeğe baktığınız zaman İsrail devleti kendi etrafına duvar ören bir ülkedir. Tarihte ilk defa

vaki oluyor. Yani kendini hapseden bir ülke konumundadır İsrail. Bu dışarıya adım atamıyor demektir. Bu dünyayla bütünleşemiyor, dünyayı etkileyemiyor demektir. Tek yaptıkları, gözükmeden paralarını kullanarak etkilemektir.

- ***ABD'deki derin devlet yapılanması nasıldır?***

Amerika'daki derin devlet yapılanması büyük bir sermaye etrafındadır. Şu anda Amerika'da derin devlet yapılanması içerisinde bir çatlama var. Bir yanda geleneksel siyasi yapıyı temsil eden ve Bush'un etrafında görülen bir grup vardır. Bunlar petrol ve silah sanayi gibi tüketime hitap eden sanayicilerdir. Bunlar fabrikalara sahiplerdir, üretim yaparlar. İkinci grup, küresel sermayedir. Küresel sermayenin tüm varlığı nakit şeklindedir. Ve bu nakit, sadece kendilerinin sahip oldukları servetlerle sınırlı değildir. Paranın özelliği; sahibinin farklı, kullananın başka olmasından ileri geliyor. Bunlar kendilerinin sahip olmadıkları çok büyük fonları kullanmaktadırlar. Dünya üzerinde de büyük operasyonlara imza atmaktadırlar. Bu operasyonlarsa çoğu zaman devletlerin de gücünü aşmaktadır.

- ***CIA burada nerede yer alır?***

CIA burada Amerikan derin devletinin bir aparatıdır. CIA'yi herkes karar veren zanneder. Oysa CIA sadece uygulayıcıdır. Çünkü Amerikan operasyonları tek boyutlu değildir, yani sadece gizli servis operasyonlarından ibaret değildir. Mesela bir ülkede işgal hareketi, bir rejim değiştirme operasyonu yapıldığı zaman burada çok boyutlu bir eylem planı ortaya konur. İçinde ekonomi, siyaset, propaganda vardır. Ve gizli servis operasyonları vardır. Bu bakımdan C1A de sanki her şeyi tek başına yapan ve karar veren gibi algılanır. Bu ciddi bir yanılgıdır.

- ***Ama bize gösterilen, her şeyin arkasında CIA olduğudur. Dolayısıyla Amerikan derin devleti de CIA'miş gibi algılıyoruz***

Hayır. Son derece yanlış. Hiç böyle bir şey yok. CIA derin devletin araçlarından birisidir. Ve aracı bundan ibaret değildir. Bir tarafta bir darbe söz konusuysa, bu sadece CIA'yle yapılmaz. Türkiye'deki darbelere bakınız. Her darbe öncesinde mutlaka bir ekonomik kriz vardır. Bu ekonomik krizi CIA yaratmaz. Bu bankalar sistemi aracılığıyla yapılır. **Bakınız Menderes döneminde iktisadi zorluk vardı. 1980 öncesinde iktisadi zorluk vardı. 70'de öyledir. Hep iktisadi zorluklar vardır. Bunların telafisi çok kolaydır.**

CIA sonradan kurulmuş bir teşkilat olduğu için başlangıçta askeri bir istihbarat teşkilatıydı ve II. Dünya Savaşı'nda siyasi planlamaları genel olarak İngiltere yapıyordu. Daha sonra Alman istihbaratını tamamıyla kendi kontrolleri altına aldılar. Bu birliktelik, aslında savaş öncesinde planlandı. **Alman istihbarat servisi Amerikalılarla temasa geçti. "Bütün arşivlerimiz ve personelimizin Rusların eline geçmesi ihtimali vardır. Rusların Berlin'e daha önce gireceği anlaşılmaktadır. O bakımdan şimdiden biz sizinle işbirliği yapalım"** diye başvurdular. Hatta bunu haber alan Hitler, o zamanki istihbarat servisi başkanı Heydrix Kanarisi'yi idam ettirdi. **Daha sonra General Gehlen aynı işi yaptı. Ve savaş sonrasında Alman istihbaratı tüm bilgi, belge ve kişileriyle Amerikan istihbaratının kontrolüne geçti.** Tabii bu kontrol, bir bilgi ve tecrübe birikimini de beraber getirdi. Mesela kimse şu soruyu sormadı: II. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman istihbaratına ne oldu? **Dünyada hiç Alman istihbaratçısı yok muydu? Mesela Türkiye'de kaç Alman ajanı vardı? Bir kişinin bile ortaya çıkarıldığını, bunların yargılandığını veya tasfiye edildiğini duymadık.**

- ***Şili'de Salvador Ailende'nin devrilmesi ve CIA'in burada oynadığı aktif rol hakkında ne düşünüyorsunuz.?***

Güney Amerika'da savaşın taraflarını doğru tespit etmek lazım. Burada Rusya'nın birtakım faaliyetleri vardır, ama asıl mesele oradaki sol kanat, Vatikan tarafından destekleniyordu. Güney Amerika'yı Amerika'nın kontrolünden kurtarmak istiyorlardı. Şili'nin önemi sahip olduğu çok önemli bakır kaynakları nedeniyledir.

- ***Orada sosyalist iktidarın da olması bir etkendi.***

Elbette. Bu dünyaya örnek olabilir ve yayılır diye korkmuştur. Orada bir mikrop görmüştür ve bu mikrobu öldürmüştür.

- ***Peki, İngiltere'de nasıl bir yapılanma vardır?***

İngiltere etkinliğini esas itibariyle devlet yapısının gücünden alır. İngiltere'yi objektif olarak değerlendirdiğinizde birçok ülkenin gerisinde kalır. Ama dünya üzerindeki etkinliği, bunu çok aşar. Bunu sağlamasının en büyük nedeni devlet geleneğinin devam etmesi ve güçlü bir derin devlet yapılanmasının olmasıdır.

- ***MI6'nın konumu nedir?***

MI6'nın konumu da bunun içerisinde gene bir araçtan ibarettir ve hiçbir zaman tek başına karar veren bir yapı değildir. MI6, dünya üzerinde örgütlenmiş en önemli etkili istihbarat servislerinden bir tanesidir. Bunlar hakkında tahminde bulunmak son derece zordur. Üç istihbarat servisinin çok iyi örgütlendiğini söyleyebiliriz dünya üzerinde: Amerikan, İngiliz ve Rus istihbaratı. MI6, imparatorluk politikalarını en iyi yürütecek şekilde örgütlenmiştir. Hem bilgi hem de tecrübe birikimine sahiptir.

- ***Arabistanlı Lawrence diye olağanüstü bir ajan var. İngilizlerin genel politikası açısından bunu nereye oturtabiliriz?***

Lawrence önemli bir kişidir. Ve bazı ajanlar bulundukları konum nedeniyle kendilerini aşan roller oynayabilirler. Ama çoğu zaman bir sembol konumundadırlar. Tek başına bir Lawrence ile Arabistan'ı fethetmek mümkün değildir. Onun arkasında koskocaman bir istihbarat servisi vardır. İngiliz istihbarat servisi onu sevk ve idare eder. İngiliz İmparatorluğu'nun derin devleti vardır. Şimdi bu bütün aşamaları atlayıp, **"Lawrence Osmanlı'dan Arabistan'ı aldı"** demek bir hayalden ibarettir. Ama insanlar, genelde ancak bu kadarını anlayabildikleri için onlara her zaman bir kahraman hediye edilir.

İngiliz İmparatorluğu'nun bütün dünyada yayılmasının sebebi, devlet yapılarının güçlü olmasından kaynaklanır. Koskoca Hindistan'ı bir avuç insanla kontrol edebilmiştir. Bu insan yönetme sanatını bilmelerinden kaynaklanır. Bildikleri şey de halkların arasındaki farklılıkları bir husumet haline getirip bunları birbirleriyle çatıştırmaktır esas itibariyle. Bir ülkeyi sosyolojik olarak incelerler. Oradaki sosyal yapıyı gayet iyi bilirler. Ve birtakım tarihlerde bu grupları karşı karşıya getirirler. Bir bütünlük sağlanmasını mutlaka engellerler.

- ***Peki, bunu dünyada onlardan daha iyi yapabilen başka ülke var mıdır?***

O tarihten beri ekol olmuş üç tane gizli servis vardır: Bunlardan bir tanesi en başta geleni İngiliz, İkincisi Rus, üçüncüsü Alman gizli servisidir. Ama tabii devletler yenilince gizli servisler bunu tek başına kurtaramıyor.

- ***Prenses Diana cinayetini nasıl değerlendiriyorsunuz?***

Prenses Diana cinayeti İngiltere kraliyetini korumak için yapılmış bir cinayettir. Bir kaza değildir ve İngiltere derin devletinin işidir.

- ***Almanların gizli servisi BND de dünya üzerinde, ama özellikle Orta Asya'da çok iyi çalışmalar yapmaktadır. Almanların yapılanması nasıldır?***

Orada da yine BND, devletin bir uzantısı konumundadır. Fakat Almanların çok ilginç bir özelliği var. Almanya bilindiği gibi işgal edilen bir ülkeydi. İşgal edildiğinde her yerinde işgalciler vardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman istihbarat servisi de esasen işgalcilerin kontrolündeydi. Zaten başka türlü olması mümkün de değildir. Almanya ilginç bir şey yaptığını zannediyor. İki paralel örgüt kurdu. Bir tanesi görünen BND, ki NATO içerisinde Amerika'nın projelerine uygun olarak hareket eden bir yapı. Bir de bundan farklı olan Alman yapısı var.

- ***Bütün istihbarat teşkilatlarının kendine has bir çalışma biçimi var mı?***

Tabii. Her istihbarat teşkilatının eğer güçlü istihbarat teşkilatı isetarihsel birikimleri vardır. Bu birikimler hem bilgi birikimleridir hem de olaylara nasıl yaklaştıkları konusundaki tavırlarıdır. Bunu zaman içinde oluşturmuşlardır. Daha sonradan kurulan istihbarat teşkilatlarının hem böyle bir bilgi birikimleri yoktur hem de böyle bir gelenekleri yoktur esas itibariyle.

- ***MİT için ne söyleyebiliriz?***

MİT bölgesel bir istihbarat servisidir. Kendisine yönelik çevresel tehditleri algılar ve bunlara karşı mücadele eder. Zaten Soğuk Savaş döneminde de hedefi sadece Sovyetlerle sınırlıdır.

- ***Dünyada çok büyük bir uyuşturucu pazarı var. Devletlerin ya da gizli teşkilatların bunu görmemesi ihtimal dışı değil mi?***

Kesinlikle öyle, uyuşturucu meselesini şu şekilde analiz edebiliriz: Diyelim ki, gizli servisler bunları tespit ettiler ve engellediler. Sonuç ne olur? Dünyada milyonlarca bağımlı vardır, bu bağımlılar kriz içinde sokaklara dökülürler. Bunları fiilen tedavi etmek mümkün değildir. Onun dışında da eğer böyle bir yasaklama olursa, uyuşturucunun yerine birtakım sentetik maddeler imal edilir. Bunlar son derece yaygın bir şekilde halka intikal eder, kontrol altına alınamaz. Oysa şimdi uyuşturucu kaçakçılığı, büyük devletler tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Bunda iki amaç güdülmektedir. Birincisi; bunun yaygınlaşmasını engellemek, kontrollü bir biçimde pazarlamak, alternatiflerinin ortaya çıkmasını engellemek. İkincisi; buradan elde edilecek büyük kaynakların istenmeyen ellerde toplanmasına mani olmak. Şöyle söyleyebiliriz: Uyuşturucu kaçakçılığı gizli servislerin kontrolünde yapılır. Paraları da onlar kullanır. Fiilen kaçakçılık içinde bulunan insanlar aslında bir memur konumundadır. Onlar üst düzey memur sayıldıkları için rahat yaşarlar. Zamanı geldiklerinde de kolayca tasfiye ve feda edilirler.

- ***Gizli servisler mafyaya niye ihtiyaç duyar?***

Mafyanın zaten gizli servislerden bağımsız olması imkânsızdır. Mafyaların gizli servislerden bağımsız olduklarını kabul edersek dünyanın altını üstüne getiren kapalı odalardaki odaklarla gizli servislerin başa çıkamadığını kabul etmemiz lazım. Birinin mantığı bunu kabul ediyorsa, onları bağımsız sayabilir. Mafyanın özelliği şudur: İstihbarat teşkilatları, bizzat kendilerinin yapmak istemedikleri eylemleri mafyaya yaptırır. Bir adamı öldürmek, birini tasfiye etmek, herhangi birine şantaj yapmak gibi eylemleri gizli servis kendi hesabına yaparsa ve yakalanırsa zor duruma düşer. Oysa bunları mafya kanalıyla yaptığınızda "mafyacı" dersiniz. Gerekirse feda edersiniz gerekirse kurtarırsınız. Böylece siz hiçbir zaman ortaya çıkmazsınız, istenilen kişileri rahatça bertaraf edebilirsiniz, öldürtebilirsiniz. O bakımdan son derece kullanışlıdır. Ve bu kanalla da aynı zamanda büyük ölçekte devletin kullanabileceği meblağlar elde edersiniz.

- ***Almanya'da Baider Mainoff, İtalya'da Kızıl Tugaylar bir gecede bertaraf edildi. Bu olaylardan nasıl bir sonuç çıkarmamız lazım?***

Burada verilen mesaj şuydu: Almanya'da Baider Mainoff çetesini, İtalya'da Kızıl Tugayları bir gizli servisin uzantısı olarak alıyoruz. Biz var ettiysek biz yok ederiz. Almanya ve İtalya da hukuk yoluna gitmeden gizli servis metotlarını kullandı ve mesaj çok açıktı: Kim olduklarını biliyoruz ve ona göre davranıyoruz.

- ***Aynı şekilde İBDAC, DHKP'C de bizim ya da başkalarının gizli servislerinin güdümünde midirler?***

Genelde ismi bilinen örgütler bir süre yaşamaya devam ediyorsa, bunlar mutlaka bir gizli servisin uzantısıdır.

TÜRKİYE'DE DERİN DEVLET SÜRECİ

- ***Kendi tarihimize dönersek İttihat ve Terakki'nin gizli servisi olan Teşkilatı Mahsusa sizce bir derin devlet oluşumu mudur?***

Şimdi derin devleti hiçbir zaman gizli servislerle özdeşleştirmemek lazım. Bu bizi yanılgılara sürükler. İttihat ve Terakki, Osmanlı derin devletinin yerini almıştır. Ama kendisi bizatihi içsel dinamiklere değil dışsal dinamiklere dayanır. O zaman şunu söyleriz: Evet, kendi arkasında bir güç vardır, ama o ülkenin kendi dinamikleriyle oluşmuş bir yapı değildir. Artık o ülkenin derin devletinden söz edilemez.

- ***O zaman Enver Paşa'nın, Talat Paşa'nın amaçları neydi, kime hizmet ediyorlardı?***

Onlar da şüphesiz görünüm itibariyle Almanlarla işbirliği yaparak Osmanlı İmparatorluğu'nu yaşatmayı düşünüyorlardı. Ama görmedikleri bir şey vardı. Onları Almanların safına iten İngiltere'ydi. Çünkü Osmanlı'yı dağıtmak istiyordu. İnsan müttefikini dağıtamaz. Bir ülkeyi yenmek istiyorsanız mutlaka karşınıza almak ve yenmek zorundasınız.

Devlet bir proje geliştirir ve istihbarat teşkilatları o proje veya politikalar istikametinde hareket eder. Eğer başta konulan politika yanlış ise bundan gizli servisi sorumlu tutmak yanlıştır. Politikaları belirleyen kişi, yani Enver Paşa Alman ittifakını seçmiştir. Bu siyasi açıdan yanlıştır, ama onun altındaki bir gizli servis bu değerlendirmeyi çoğunlukla yapamaz. Onun için Teşkilatı Mahsusa çok iyi çalışan ve görevlerini iyi yapan bir teşkilattır. Ancak

tepedeki politikanın yanlış olması onların da yenilmesi sonucunu doğurmuştur. Yanlış bir stratejinin içerisinde iyi yetişmiş insanların bulunması bu stratejiyi düzeltmez. Stratejik hata bireysel başarılarla örtülemez. Çok etkili bir gizli servisti Teşkilatı Mahsusa.

- ***Peki, Atatürk'ün burada devreye girmesi neyi değiştirdi? Şöyle soralım: Sizce Atatürk'ün bir derin devlet yapılanması var mıydı?***

Burada halka yansıtılmış bir resmi tarih olduğu için bu tür konuları konuşmak son derece zor ve herkesi rahatsız edebilir. Ama kısaca şöyle söyleyebiliriz: Bizim kuruluşumuz bir zafer sonucunda değildir. Birinci Dünya Savaşı'nın her safhasında yenilmiş, sadece küçük bir safhasında galibiyet elde etmiş ülkeyi galip ilan etmek yanlıştır. İstiklal Savaşı Birinci Dünya Savaşı'nın devamıdır ve Lozan da zaten bunu sona erdirir.

- ***Ortada kazanılmış bir başarı yok mu sizce?***

Şu bir başarıdır. Türkiye Cumhuriyeti bir devlet olarak kalabilmiştir. Belki de kurtarabileceğinin azamisini kurtarabilmiştir. Ama galiplerin amaçlarına ulaşmadığını söylemek de yanlış olur.

Savaşın sebebi aslında Osmanlı devletini dağıtmaktı. Almanya'yı yenmek pek o kadar da önemli değildi. Çünkü o tarihlerde petrolün önemi biliniyordu ve petrolün çok önemli bir kısmı Osmanlı toprağındaydı. Öyleyse bunu ondan almak gerekiyordu. Ve İngiltere bunların hepsini aldı.

- ***Atatürk'ün devlet anlayışını nasıl yorumluyorsunuz.?***

Bana göre resmi tarihin aksine Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'ni Osmanlı'nın bir devamı saymıştır. Zaten kendisi sonuna kadar sadık bir Osmanlı paşasıdır. Samsun'a çıkışı da padişahın iradesi ve İngiltere'nin de rızasıyla olmuştur.

- ***İstenseydi önüne geçilebilirdi.***

Evet, padişahın isteğiyle geçmiştir Samsun'a. Atatürk devrimlerini dünyadaki diğer devrimlerle karşılaştıramazsınız. Hitler devrimi devlete karşı yapılmıştır. Lenin ihtilali devlete karşı yapılmıştır ve bunlar bir siyasi örgütlenmenin arkasından gelmiştir. Nazi Partisi vardır, Komünist Partisi vardır. Atatürk'ün partisi var mıydı? Osmanlı döneminde herhangi bir fikri var mıydı yayılmış, gazetelere intikal etmiş? **Bir benzerlik var mı aralarında? Atatürk'ün hiç böyle bir şeyi yok. Atatürk Osmanlı'ya isyan etmedi ki.**

- ***Yani, Osmanlı yıkılmamış olsaydı, kendisi bu sistemi olduğu gibi devam mı ettirecekti?***

Hiç şüphesiz. Osmanlı'yı kendi yıkmadı. Devleti kendisi yıkmadı. Başkaları yıktı, yeni devlet oldu. Ne bir partisi vardı ne de bir hareketi. Atatürk bir yangın yerinde ve bir harabede oturduğunu biliyordu. Atatürk'ün derin devleti kendi etrafında oluşmuştu ve son derece rasyonel bir devletti. Bir kadrosu vardı, ama kadronun tepesinde de kendi duruyordu. Ana fikri ondan geliyordu, ama tabii bir kadroyla beraber çalışıyordu.

- ***İsmet İnönü, Atatürk öldükten sonra bu yapılanmayı nasıl devam ettirdi? Yoksa başka fikre mi sahipti?***

İsmet İnönü, Atatürk'le ihtilaf halindeydi. Hatta Atatürk'ün ölümüne yakın İsmet Paşa'nın da öldüğünü söyledikleri de doğrudur. Yani aralarında bu kadar fark vardır. İsmet Paşa'nın ana fikri şuydu: Türkiye Cumhuriyeti Atatürk'le ulaşabileceği yerin en üst noktasına ulaşmıştır. İkincisi, Avrupa'yla birlikte hareket edecektir, onlarla çatışmayacaktır. Üçüncüsü, İngiltere'yle paralel hareket edilecektir.

- ***Peki, Atatürk'ün kendisinden sonra rejimi İsmet İnönü'ye bırakmak gibi bir niyeti var mıydı?***

Bu konuda net bir şey söyleyemem, ama aralarındaki anlayış farkları çok büyüktür. Dünyaya bakış tarzları çok farklıdır. Birtakım söylentiler var. Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın öldürülmesini istediği veya en azından öldüğünü zannettiğidir. Bunları tarihçiler araştırmalılar.

- ***İkinci Abdülhamit dönemindeki jurnalcilik olaylarını nasıl yorumlayabiliriz?***

Aslında Abdülhamit'in istihbarat servisi çok seviyesiz değildir. Tam tersine etkili bir istihbarat servisidir. Ancak onu karalamak için "hafiye teşkilatı" adı takılmıştır. Ruh hastası denmiştir ki, hiç öyle bir şey yoktur. Evet, Osmanlı donanmasını Haliç'e hapsetti, ama donanmanın içine büyük ölçüde İngiliz subayların sızdığını gördüğü için bunu yaptı. Abdülhamit büyük ölçüde hafiyelik yapmakla beraber bunların hiçbirini tasfiye etmemiştir, yani öldürmemiştir. Mesela Rusya'da birçok insan rejim aleyhtarı olduğu için bertaraf edilmiştir. Ama Abdülhamit iktidarında bu yapılmamış, daha yumuşak metotlarla etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır.

- ***Osmanlı da padişahların dışında planlar yapan derin bir oluşum var mıdır ?***

Yoktur. Oluşum, sarayın etrafındadır. Orada derin devletle görünen devlet özdeştir. Ama bir karşı grup oluşmuştur. İttihat ve Terakki ve de onlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunu hazırlamıştır. İttihat ve Terakki Türkiye'nin geleceğini başka bir yerde gördü. "Bunda yabancı etkiler ne kadar vardı?" sorusunu sorarsanız Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yönetim zaten hemen hemen tamamen yabancı etkiler tarafından belirleniyordu ve padişah artık sarayın içine hapsedilmiş durumdaydı.

- ***Fehriye Erdal'ı Belçika'nın teslim etmemesi neyin işaretidir?***

Belçika, Fehriye Erdal'ı cinayetle itham ediyor mu, evvela onu sormak lazım. Belçika hükümeti cinayete karışmış bir kişiyi niye himaye etsin? Üstelik Özdemir Sabancı'yı öldüren bir kişi. Bunun mantığı yok.

- ***Avrupa Birliği ve Yeni Süper Güçler Dünya Sistemini Değiştirebilecekler mi?***

- ***Avrupa Birliği kimin planıdır?***

AB başlangıçta Avrupa'nın kendi inisiyatifiyle harekete geçmiştir. 1970'lerde Avrupa kendisini, ekonomik olarak Amerika'nın önünde görüyordu. Ve dünya üzerinde Avrupa'nın Amerika ve Sovyet güçlerine karşı siyasi, ekonomik, askeri bir güç olmasını istiyorlardı. Felsefe bu olmakla beraber ABD'nin kabul edemeyeceği bir şeydi bu, çünkü hem kendisine rakip bir güç oluşuyor hem de kendisinin kontrol ettiği ve sömürdüğü bir alan elinden

çıkıyordu. O günden itibaren ABD, Avrupa'nın bu oluşumunu kontrol etmeye uğraştı. Görünüm itibariyle, yapılanma itibariyle karşı çıkmadı, ama onu kontrol etmeye uğraştı. Şu andaki duruma baktığımız zaman bütün gördüğümüz eylemler bu çerçeve içinde değerlendirilebilir. Mesela Fransa'nın hayır oyu sadece halkın bazı beklentilerinin gerçekleşmemesi sonucu çıkmamıştır. Dikkat ederseniz, siyasiler de buna hayır diyorlardı. Siyasiler şüphesiz siyasi hesap yaparlar. İşsizlik arttı, şöyle oldu, böyle oldu gibi kısa vadeli olaylarla geleceği değerlendirmezler. Siyasi önderler de hayır diyorlardı. İngiltere etrafında oluşan global sermayenin kontrol ettiği bir güç var: İngiltere, İtalya, Polonya. Buna bir de Türkiye'yi dahil ettikleri zaman Avrupa içerisinde gerçek Avrupa'yı bir güç haline getirmek isteyen grup son derece sınırlı kalacaktı. Ve yeni AB küresel sermayenin kontrolü altında bir yapıya dönüşecekti. İtiraz bunadır.

- ***Niye İngiltere, İtalya, Polonya ve Türkiye?***

Bir kere İngiltere gücünü küresel sermayenin merkezi olması konumundan alıyor. ABD'de küresel sermayeye karşı bir mukavemet var. Rusya'dan kovuldular. Dikkat ederseniz İngiltere onların şu anda merkezi konumunda. İngiltere'nin ekonomik konumu Fransa ve Almanya'dan daha iyidir son zamanlarda.

- ***İngiltere'de işsizlik yüzde 47, Fransa'da yüzde 10.***

Evet, peki İngiltere'ye bu ekonomik rahatlığı veren nedir? Bu ekonomik rahatlığının arkasında küresel sermaye vardır. İtalya da aynı şekilde küresel sermayenin desteklediği bir yerdir. Polonya, ABD için özel bir yerdir. Dikkat ederseniz Polonya'ya yabancı sermayenin gelişi son derece yüksektir.

- ***O zaman şu sorunun cevabını aramak lazım: AB, Türkiye'ye hayır dedi, ama Türkiye'ye gelen yabancı sermaye arttı.***

Borsa da düşmüyor. Bunun sebebi ne olur?

Küresel sermaye var, ama şunu da söyleyelim. İngiltere'de küresel sermayeyle işbirliği yapabilecek büyük bir devlet yapısı var. Onun kendi tercihidir ve küresel sermayeyle ortaktır. Bizim bilinçsiz tercihimizdir, onların bilinçli politikasıdır.

- ***Küresel sermayenin rengi, ırkı, dini var mıdır?***

Hayır. Hiçbir rengi, ırkı, dini yoktur. Çoğu kimseler parayı kontrol edenlerin önemli bir kısmının Yahudi olduğuna bakarak bunun bir Yahudi hareketi olduğunu söylüyorlar. Ben de soruyorum: **Bu insanlar hangi kimlikleriyle bu işi yapıyorlar? Yahudi kimlikleriyle mi, para sahibi kimlikleriyle mi? Eğer para sahibi kimlikleriyle yapıyorlarsa, ben artık onların ırkıyla ilgilenmem.**

- ***Fransa ve Hollanda'da AB Anayasası'na hayır oyları çıka. AB ve Türkiye arasındaki ilişkiyi nasıl yorumluyorsunuz?***

AB hakkında benim bugüne kadar söylediklerimin özeti şudur: Türkiye, AB'ye girmeyi istiyor, ama AB'nin ne olacağını düşünmüyor. Ben, "AB gerçekleşmeyecek" diyordum. Benim tezim buydu ve ısrar ediyorum. Bunun sebebi şu: AB artık bir Avrupa projesi olmaktan çıkmış, küresel sermayenin projesi haline dönüşmüştür. Oysa buna mukavemet eden güçler vardır

AB'nin içerisinde. Özellikle Fransa ve Almanya, küresel sermayenin egemenliğine karşı mücadele edecektir.

Türkiye'nin alınmamasının nedeni bugün ileri sürülen sebepler değildir. Farklı bir kültürü yansıtması, iş gücünün orayı istila edeceği şeklindeki endişeler yersizdir. Türkiye AB'yle anlaşma imzaladığı zaman 1963 yılında Türkiye Müslüman bir ülkeydi. Herhangi bir itiraz da gelmedi. Biz o tarihten sonra Müslüman olmadık. İkincisi, ekonomimiz o zaman çok daha kötü durumdaydı. Ve Türk işçilerini Avrupa'yı istila etmesi söz konusu değildir. Çünkü Türkiye, serbest dolaşımdan koşulsuz ve süresiz vazgeçtiğini beyan etmiştir. Bugün Türkiye'ye yönelik olumsuz tavır, Türkiye'nin küresel sermayenin bir aracı olduğu şeklindeki kanaatten kaynaklanmaktadır. Şunu düşünüyorlar: Türkiye eğer İngiltere'yle beraber Avrupa Birliği'nin üyesi olursa buna Polonya ve İtalya'nın eklenmesiyle AB bir Avrupa projesi olmaktan çıkacak ve küresel sermayenin harekât alanı haline dönüşecektir. İtiraz bunadır. Halkın oylarındaki motifleri farklı olabilir. Onlar günlük sorunları nedeniyle hayır demiş olabilirler. Ama onları yöneten siyasi parti liderleri var. Onların da aynı endişelerle böyle davrandığını, çok uzun vadeli bir yapılaşmayı günlük aksaklıklar veya sorunlar nedeniyle engellediklerini söyleyemeyiz.

- ***Peki, AB dağılacak mı?***

AB ikiye ayrılacak: Merkezi Avrupa, yani Almanya ve Fransa merkezli bir yapı, AB fikrini savunmaya devam edecektir. Fakat İngiltere ve onun çevresindekileri bertaraf edeceklerdir.

- ***Karşı grup, yani İngiltere ve etrafındakiler nasıl hareket edecekler?***

Eğer küresel sermaye dünya üzerindeki egemenliğini kaybederse, İngiltere'nin dünya üzerinde önemsiz, kıyıda köşede kalmış bir ülke haline geldiğini göreceksiniz

- ***Ortaya çıkan bir Çin var ve çok büyük bir kuvvet. Çin hakkındaki gözlemleriniz nelerdir?***

Çin'e son derece büyük bir sermaye akımı vardır. **Kapitalizmi savunan büyük sermayenin hâlâ Komünist Partisi tarafından yönetilen Çin'e sermaye götürmesi anlaşılamaz.** Demek ki, ideolojik olarak karşıtlık aslında bir masaldan ibarettir. Geçmişte bu masalı bize anlatmışlar ve biz de buna kanmışız. Kapitalistler ölçüde komünist bir yönetime büyük ölçüde sermaye yatırımı yapabilirler. Bunu yapmalarının nedeni oradaki ucuz emeği kullanmaktır. Fakat fark edilmeyen bir şey var. Bugün dünyadaki küresel sermayenin aslında ana kaynaklarından birisi Japonya, Kore ve Çin gibi ülkelerdir.

Şöyle bir mekanizma çalışır. Sadece Çin'i söyleyeceğim, ama diğerlerini de buna benzetebilirsiniz. Çin bin dolarlık bir mal sattığı zaman Amerika bunu tüketir. Tüketince Çinliler bin dolar alacaklı olur. Bunun beş yüz dolarını ithalata harcarlar, kalan beş yüz doları da Amerika'ya getirir, bankalarına yatırırlar. Bu suretle Amerika'daki global sermayenin elindeki paraların büyük bir bölümü Uzakdoğu'dan ve petrol üreten bölgelerden gelir. Yani bu ülkeler iki rolü bir arada yaparlar. Amerika halkının refah içerisinde yaşamasını sağlarlar. Bundan elde edecekleri paraları da küresel sermayenin kontrolüne vermek suretiyle onun dünya üzerindeki egemenliğini sağlarlar. Fakat ayrıca Çin'in çok ilginç başka bir rolü daha vardır. Ucuz mal sattığı için dünyada hiçbir yerde ücretleri yükseltmek mümkün olamaz.

Çünkü Çin'le rekabet edemezler; bu yüzden global kapitalizm, dünya işçilerinin ücretlerini Çin baskısıyla aşağıda tutar. Bu da onların kârlılığını artırır.

- *Oyunu oynatan kuralları da koyar.*

Evet, aynen öyle. Bugün Çin bu rolü oynamakla sadece kapitalizme hizmet etmektedir, kendi halkına değil.

- *Küresel sermaye sıcak para operasyonları, IMF ya da Dünya Bankası gibi araçlarla bir ülkede istediği değişikliği yapabilir mi?*

Benim ilgi alanım, daha doğrusu onların metodu olarak gördüğüm şey; ekonomiyi kontrol etmek, toplumları yönetmek ve onları yönlendirmektir. Fakat bunları dile getirdiğiniz zaman çok rahatsız olduklarından **adına komplo teorisi diyorlar** ve hemen işi sulandırmak için ilginç komplo teorileri uyduruyorlar. Bu analizlerin yanına oturup**, "Deprem de yapıyor, kıyamet kopacak, şöyle gizli örgütler var, bunlar dünyayı ele geçirecek" diye bir sürü benzer yayınlar yapıyorlar. Bu aslında gerçeği örtmek için kullanılan bir metottur.**

- *Japonya'nın her zaman güçlü bir ekonomisi oldu, ama güçlü bir ordusu ve gizli servisi olmadığı için dünya üzerinde hiçbir şamarı söz sahibi olmadığı söylenir. Bu sizce ne kadar doğru?*

Japonya için şu tabiri yirmi senedir kullanıyorum: Japonya bir hapishanedir. Ekonomisi tamamen dışa bağlıdır. Amerika'ya mal satamadığı zaman alternatif pazarı olmadığı için Japon ekonomisi çöker. O çok çalışır, Amerika'ya mal satar ve elde ettiği paraları Amerikan finans çevrelerine vermek zorundadır. O bir köledir. Herkes askeri açıdan bakıyor, ben ekonomik olarak bakıyorum.

- *Güçlü bir ordusu olmamasını neye bağlıyorsunuz?*

Olsa neye yarar ki! Ordusu şu anda ekonomik yapısına baktığınız zaman bütün kaynaklarını dışarıdan sağlamaktadır ve bu kendi kontrolünde değildir. Zaten Japonya'nın savaşa girmesinin amacı, kaynaklarını kontrol etmekti. Ama gerek enerji gerek hammadde açısından tamamen başkalarının himmetine bağlıdır.

- *Fransa'nın eski Devlet Başkanlarından De Gaulle'ü nasıl değerlendiriyorsunuz? Dünya siyasetinde nereye oturtabiliriz?*

De Gaulle bir Fransız milliyetçisiydi, ama Fransa'nın SSCB ve ABD gibi iki süper güçle tek başına mücadele edemeyeceğini bildiği için bu gücü Avrupa çapında oluşturmak istedi. AB'nin temelinde de bağımsız ve güçlü bir Avrupa kurmak yatıyordu. Bunun için ilk aşamada ekonomilerinin bunlarla mücadele edebilecek konuma gelmesi isteniyordu. 1970'lerde ABD'den daha fazla üreten ve ihracat yapan bir bölge konumuna geldiler. Ancak ondan sonra AB ve ABD arasında ciddi bir mücadele başladı. Herkes mücadelenin ABD ve SSCB arasında olduğunu söylerken, ben ABD ve Avrupa arasında olduğunu söylüyordum.

- ***"Büyük Ortadoğu Projesi" kitabında siz, "Herkes Amerika'nın petrol için Afganistan ve İrak'a saldırdığını zannediyor. Hâlbuki piyasayı kontrol ettiğiniz zaman bunları da kontrol edersiniz" demiştiniz ABD'nin temel amacı nedir?***

Şu ana kadar koyduğumuz bir model var. ABD insanları çalıştırıyor, bunların ürettiklerini kullanıyor. Ve buradan elde ettikleri paraları da dünyada egemenlik sağlamak için yine kendi finans kurumlan vasıtasıyla kullanıyor. Bu model bozulursa Amerikan egemenliği çöker. ABD diyor ki, ben bu ülkeleri, onların enerji ve hammadde kaynaklarını kontrol edersem bu ülkeleri kontrol etmiş olurum. Sadece diğerlerinin kaynaklarını kontrol etmek için BOP'u (Büyük Ortadoğu Projesi) devreye sokuyor. Böylece kendi parasının egemenliğini sağlıyor. Eğer parası egemen olamazsa hem siyasi hem de ekonomik egemenliği sona erer. Ve ben son tahlile varıyorum: ABD'nin mücadelesi para içindir. Parasının dünya parası olmaya devam etmesi içindir. Petrol sadece bunun bir aracıdır. Petrolü kontrol ederek hem rakip ülkelerin ekonomilerini kontrol etmek hem de kendi parasının üstünlüğünü sürdürmek istiyor.

- ***ABD'nin İran'dan rahatsız olduğu aşikâr. Arada Suriye'yi de tehdit ediyor. ABD ne yapmaya çalışıyor?***

ABD'nin dünya üzerindeki üstünlüğünü sağlayan; Uzakdoğu'daki endüstrileşmiş ülkeler, petrol üreten ülkeler ve bir ölçüde de Avrupa. Bu hem Amerika'nın refahına katkıda bulunuyor hem de onun sermaye stoklarını temin ediyor. Bu gidişin değişmesi için üretici ülkelerin kendi petrol kaynaklarını kontrol etmesi lazım. Aksi halde ekonomileri bağımsızlaşır ve benimle ticaret yapmak, paralarını bana yatırmak gibi bir mecburiyetten kurtulurlar. BOP'ta hedef, BOP'un kapsadığı alan değildir, rakip ülkelerdir. Bunun için bu bölgeyi kontrol etmek istiyor. Burada boşluk, şu anda İran'dır. İran'da halka tamamlanamamıştır. Fakat hemen şunu söylüyoruz: Bu bölgeyi kontrol etmenin temel şartı, Türkiye'yi kontrol etmekten geçer. Türkiye olmadığı takdirde bölgenin kontrolü imkânsızdır. İran konusuna geldiğimiz zaman, İran'ın Amerika tarafından imha edilmesi mümkündür, işgal edilmesi mümkün değildir. Amerika imha, Türkiye işgal gücüdür.

- ***Bu durumda ABD nasıl bir politika izleyecek?***

ABD, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kendisiyle işbirliği içinde olmasını istiyor. Daha önceden söyledim. Irak harekâtı başladığı zaman ABD'nin Türkiye'de konuşlanmasına sebep yoktu. Kendisi kuzeyde cephe açılmadığı takdirde ABD'nin Irak Savaşı'nda zorlanacağını ifade ediyordu ki, bu doğru değildi. Nitekim sözlerimiz de doğru çıktı. Kuzey cephesi açılmadığı halde ABD Irak'ı 21 günde ve çok az zayiatla işgal etti.

Türkiye'den yüz bin asker getirip üç yüz tane uçak ve on beş tane liman ve havalimanını kontrol etmesine de gerek yokmuş. Bu harekâtın kod adı Irak, hedefi Türkiye'dir. Burada hedeften kastettiğim şey Türkiye'ye hasmane bir tavır değildir. Sadece Türkiye'de asker bulundurmak ve yapacağı harekâta Türkiye'yi ortak etmektir. Bugün de bir numaralı hedefi odur.

- ***İran'ı içten yıkmayı düşünebilirler mi?***

Evet, içten yıkmayı düşünebilirler. Ama asıl istekleri, Türkiye'yle ortak bir İran harekâtı düzenlemektir. Asıl amaçları da budur.

- ***Türkiye buna nasıl bakar?***

Türkiye buna mecbur kalabilir. Şu şekilde mecbur kalabilir. Birincisi, Türkiye'de konuşlanmış Amerikan askerleri Irak'ta fiili bir saldırıda bulunabilirler. Türkiye ister istemez bu savaşın içerisine girebilir. İkincisi, ekonomik zorlukları nedeniyle böyle bir teklifi reddedemez.

- ***Irak'ın geleceğini nasıl görüyorsunuz? Şu an Devlet Başkanı olan Talabani var. Tabii bu Türkiye'nin pek içine sindirdiği bir durum değil.***

Türkiye analizlerini bölgesel ve küçük ölçüde yapmamalıdır. Bir Kürt devletinin kurulması veya kurulmaması dünya dengelerini değiştirmez. Oysa şu an tüm çatışma, dünya dengeleriyle ilgilidir. Ve burada Türkiye şunu hesaplamak zorundadır veya hesaplamalıdır. ABD, Türkiye'yi kaybetmeye razı olabilir mi? Olabilirse mesele yok, o zaman Kürt devletini kurar. Ama biz diyoruz ki, bugünkü şartlar içerisinde ABD, Türkiye'yi kaybettiği zaman büyük savaşta çok gerilemiş konuma gelir. Onun için ben olsam aldırmam bile.

- ***Irak'taki isyan hareketleri bu şekilde devam eder mi?***

Irak'taki isyanların belirli bir süre devam edebileceğini zannediyorum. Zaten bu isyan ABD'yi rahatsız etmiyor. Çünkü dikkat ederseniz güneyde İngiliz bölgesinde, yani Şiilerin bulunduğu bölgede, herhangi bir isyan hareketi yok; kuzeyde Kürt bölgesinde de yok. Nüfusun yüzde 80'i isyanın dışında. Yüzde 20'ye yakın bir kesimde isyan var. Sadece Sünni kesimde var.

- ***İngilizler Şiilerle anlaştı diyebilir miyiz?***

Anlaştı diyebiliriz. İngilizler onları yönetmeyi biliyor bir defa. Ve birtakım menfaatler de sağlıyorlar. Zaten bir devleti yönetebilmek için onu yönetenlerle çıkar ilişkisine girmeniz lazım. Onlara ya menfaat ya da hem menfaat hem de mevki vermeniz lazım. Kim verirse kontrol eder o ülkeyi. İngiliz biliyor bunu. Şimdi projelerinin şu olduğunu düşünüyorum: Suriye'deki Fransız etkinliğini bertaraf edecekler. Orada da İngiltere'nin etkin olduğu bir yapı oluşacak. Ve böylece Fransızları Ortadoğu'daki son kalesinden kovacaklar. Kuzeyde de zaten Cezayir'de ve Libya'da Fransız İtalyan etkinliği giderek azalıyor. BOP'un dahil olduğu bu bölgede Avrupa'nın herhangi bir etkinliği kalmayacak.

- ***ABD'nin temel hedeflerinden biri de Kuzey Kore. Bu sorunu nasıl halletmeyi düşünüyorlar?***

Kuzey Kore'ye şu anda bir askeri müdahale yapacaklarını zannetmiyorum. Ama zaman içerisinde Kuzey Kore'deki ekonomik zorlukları, baskıcı yönetime karşı iç bir hareket yapmayı denerler. Ama herhangi bir askeri hareket yapmalarına gerek yok.

- ***Peki, oradan nihai bir netice alabilirler mi?***

Kuzey Kore'nin orada bulunmasının hiç kimseye bir zararı yok. Stratejik dengeleri etkilemiyor.

- ***Egemen küresel sermayenin merkezini oluşturduğu dünya derin devleti önümüzdeki elli sene içerisinde nasıl bir strateji yapmayı öngörüyor?***

Aslında burada küresel sermaye dediğimiz sermayeden hem Amerikan yönetimi hem de Rus yönetimi rahatsız, çünkü onların gücü giderek kendilerini de aşıyor. Sonuç olarak ABD ve

Rusya küresel sermayenin idare ettiği bir bölge haline geliyor. Onun için ben küresel sermayenin dünya üzerinde egemen olacağına inanmıyorum. Bunu bertaraf edeceklerdir.

- ***Peki bu, dünya için iyi mi, kötü mü olur?***

Dünya için neyin iyi neyin kötü olduğunu bilmek mümkün değil. Çünkü küresel sermaye taraftarlarının da kendilerine göre bir idareleri var. Onlar da dünya için bir cennet vaat ediyorlar. Bugün çatışmaların temelinde ulus devlet yapıları vardır. Eğer küresel sermaye bütün dünyaya hâkim olur ve yönetimde liberalleşme ve demokrasi, ekonomide kapitalist ilişkiler söz konusu olursa çatışmalar ortadan kaldırılacaktır. Ordulara ayrılan meblağlara gerek kalmayacak ve dünya sadece refah için uğraşılan bir yer haline gelecek. Onların da iddiası budur.

- ***Türkiye'nin tüm bu söylediklerinizin ışığında nasıl bir rol izlemesi ve ne yapması gerekir?***

Burada Türkiye, dünyanın nasıl olacağına karar veremez. Bu gidiş tamamen küresel sermayenin egemenliğine doğru olsaydı, zaten o da buna razı olmak durumunda kalacaktı. Bugüne kadarki izlenim, küresel sermayenin egemenliğini pekiştireceği ve Türkiye'nin de küresel sermayenin bir parçası olacağı yönündeydi. Ama eğer bu gerçekleşmeyecekse, Türkiye'de küresel sermayeyi savunanlar dünyada küresel sermayenin yenilgisiyle yenilgiye uğrarlar. Biz olayı Türkiye ölçeğinde değil, dünya ölçeğinde değerlendirmeye çalışıyoruz. Siz iyiyi kötüyü kendinize göre seçebilirsiniz, ama sonucu tayin edemezsiniz ve sonuç ulusalcılıkta bitecektir. Bu bizim değil, dünyanın tercihidir.

- ***İran niçin önemli?***

İran bölgede en önemli yerdir. Çünkü İran, coğrafya itibariyle Orta Asya ve Hindistan'a giden yolların olduğu bir bölgede bulunmaktadır. İkincisi, hem dünyanın en büyük ikinci doğalgaz rezervine sahip, hem de petrol üreten bir ülkedir. ABD'nin stratejisi ekonomik ve siyasi rakiplerinin doğal kaynaklarını kontrol etmektir. İran dışında diğer petrol üreten ülkelerin yönetim yapıları askeri ve siyasi güçleri son derece sınırlıdır. Oysa İran'da egemenlik sağlamak kolay değildir. İç güçlerle egemenlik sağlayamazsınız. Burada oluşacak bir krizde Amerika doğrudan doğruya müdahale etmek zorundadır. Mesela Suudi Arabistan kendi gücüyle çevresine karşı kendisini koruyamaz. **Amerikan askeri, doğrudan müdahale etmek zorundadır. Ve bunun ciddi riskleri vardır.** Onun için Amerika'nın düşüncesi şudur: Bölgeyi kendi içerisindeki güçlerle korumak. Burada da iki tane içsel güç vardır. Bunlardan biri İran, diğeri de Türkiye'dir. İran hem bölgesel güç olması hem doğal kaynakları kontrol etmesi nedeniyle önemlidir. Türkiye ise doğal kaynakları olmadığı halde bölgeyi kendi gücüyle kontrol edebilecek bir yapıya sahiptir.

- ***Son İran seçimlerini ve Ahmedinecad'ın seçilmesini nasıl yorumladınız?***

Burada Batı ciddi bir yanılgıya düşmüştür. Sonuçta önemli bir kayıp anlamı taşır, çünkü genel düşünce şuydu. Liberalleşme ve demokratikleşme, kitlelerin istediği bir şeydir. İran'da da molla rejiminin muhalifleri giderek artmaktadır. Bu nedenle seçimi ılımlılar kazanacaktır. Bunun temsilcisi de Haşimi Rafsancani'ydi. **Haşimi Rafsancani'nin özelliği şu: Hem bir din adamı hem de ciddi bir kapitalist.** Zaten ABD'nin bölgede istediği şey; İslam dinini kapitalistleştirmek, piyasa ekonomisinin içine dahil etmektir. Burada bir örnek vermek

istiyorum: Kadınlara özgürlük talepleri, kadının piyasaya açılmasıdır. Onun taleplerinin de batı mallarına yönelik olması ve bu suretle piyasaya dahil edilmesi bu ülkelerin batının pazarlarıyla bütünleşmesini amaçlamaktadır. Kadın hakları bugüne kadar kimsenin aklına gelmiyordu da neden şimdi geldi? Ahmedinecad'ın seçilmesiyle İslam'ı kapitalistleştirme tezi çürümüştür.

- ***Ahmedinecad neyi sembolize ediyordu?***

Ahmedinecad halkın ekonomik şikâyetlerinin ve bir de bağımsızlık arzularının temsilcisidir. İran halkı Ahmedinecad'da kendi bağımsızlıklarını savunacak bir kişilik bulmuştur.

- ***Ahmedinecad'ın da İran derin devleti ve mollalarla da çok sıkı ilişkileri olduğu söyleniyor. Seçimlerden evvel de İran derin devletiyle anlaştığı gazetelere ve televizyonlara yansıdı.***

Doğru. İran'daki derin devlet, yani onu yöneten güç esas itibariyle sadece dini motiflerle hareket eden bir güç değildir. Her ne kadar Batı'da böyle gösteriliyorsa da aslında onların siyasi hesapları vardır. Ekonomik hedefleri vardır. Bunları gerçekleştirmek için uğraşıyorlar. Kendi ekonomilerinin dünya ekonomileriyle bütünleştirmek niyetinde değiller ve Batının siyasi kontrolü altına girmek de istemiyorlar.

- ***Çin ve Hindistan'ı hesaba katarsak İran'ın geleceğini nasıl yorumluyorsunuz?***

Rusya ve Çin arasında artan bir yakınlaşma ve bölgede Amerikan etkinliğinin azaltılması yönünde bir talep olduğunu görüyoruz. Ben bunun bir çatışmayla sonuçlanacağını zannetmiyorum. Bundan sonraki uzlaşmalar, masa başında olacaktır. Herkes kartlarını ortaya koyacak ve şunun payı şu kadardır denecektir. Bu fiili bir çatışmaya dönüşmez, masa başındaki bir savaş olacaktır. Ve anladığım kadarıyla İran, Batı'nın nüfuz bölgesi dışında kalacak.

- ***Çin'in geleceğini nasıl görüyorsunuz?***

Çin'in büyük güç olabilmesi için zamana ihtiyacı var. Ekonomisi şu anda Batı tarafından kontrol edilebilir ve ettirilebilir düzeyde.

- ***Çin uzun zamandır uzun menzilli füzeler yapıyor. Herkes şu soruyu soruyor: Acaba bu füzeleri yapmasının asıl sebebi nedir?***

Kendisine ABD ya da Rusya'dan yönelecek askeri bir harekâta karşı caydırıcılık sağlamaktır. Onların gücüne erişmesi, şu anda görünür gelecekte mümkün değil. Ama yenmek başka bir şey, karşı tarafı saldırıdan vazgeçirmek başka bir kavramdır. Çin'in stratejisi, "Bana zarar verebilirsiniz, beni yok edebilirsiniz, ama siz de büyük bir yara alırsınız" demektir.

- ***Rusya...***

Şu anda Rusya'nın çok ciddi problemleri var. İki tane gücü var. Bunlardan bir tanesi, nükleer silah açısından saldırılara karşı gayet iyi korunmasıdır. O bakımdan kendisine saldırılması mümkün değildir. İkincisi, doğal kaynaklar açısından Avrupa, Japonya ve Çin gibi dışarıya muhtaç değildir. Hatta dışarıya satabilecek konumdadır. Ve bu doğal kaynaklar her konuda söz konusudur. Bir tek şey hariç: tarım ürünleri.

- ***Bu kadar doğal kaynağı var, ama bunları verimli bir şekilde kullandığını göremiyoruz***

Evet, ama bu, kullanmayacağı anlamına gelmez. Bir sistem değişikliği oldu. Milli geliri, Sovyet döneminin yarısına kadar indi. Bunu hastalığın nekahet dönemi olarak görebilirsiniz.

- ***Rusya'nın kendi içinde bir çatışması var mı?***

Bu çatışma aslında Rusya içinde değildir. Rusya ile küresel sermaye arasındadır. Putin iktidara geldikten sonra küresel sermayeyle bütünleşmiş oligark denilen kitleyi bertaraf etti. Bunların servetlerine el koydu. Kontrol ettikleri medyayı da ellerinden aldı. Bu mücadeleyi bir iç çatışma olarak görmek yerine uluslararası sermayeye karşı verilmiş bir savaş olarak algılamak doğrudur.

- ***Hindistan süper güç mü, yoksa bölgesel güç mü olur?***

Gücü tarif ederken şu kriteri de göz önünde tutmak lazım: Hindistan'ın tavrı dünyayı etkiler mi? Askeri açıdan dünyayı tehdit edebilir, siyasi açıdan rol oynayabilir mi? Bu üç kritere göre de Hindistan'ın etkileyici bir konumu, rolü yoktur ve sadece bölgesel güç olarak kalır.

- ***Ama Çin bunu kırabilir diyorsunuz***

Çin bunu kırabilir. Şunu söyleyebilirim: Dünya üzerinde rol oynama açısından Türkiye Hindistan'dan daha etkilidir. Oysa baktığınız zaman Hindistan çok büyüktür, ekonomisi daha güçlüdür. Hatta bilimsel düzeyinin şu anda çok yüksek olduğu söylenmektedir, ama buna rağmen Hindistan, Türkiye'nin oynadığı rolü oynayamaz.

- ***Coğrafi konumundan ötürü mü?***

Hem coğrafi konumundan ötürü hem de Türkiye'nin Müslüman ve Türk oluşundan ötürü.

- ***Türkiye'nin Türkî cumhuriyetlerle ortak hareket etme düşünmesi bir sonuç verir mi? Hem Ozal hem de Demirel bu konuyu çok düşünmüşlerdi, sonuç almak mümkün mü?***

Hiçbir sonuç almak söz konusu değildir. Ben dünyadaki birlikteliklerin din ve ırk esasına dayanarak gerçekleşeceğine inanmıyorum. Bu kolaylaştırıcı bir faktör olur, ama belirleyici olmaz. Belirleyicilik, siyasi şartlara göredir. Yani, "Türkler Türklerle, Müslümanlar Müslümanlarla yaşar" iddiası kesinlikle geçerli değildir. Öyle olsa Hıristiyanlar Hıristiyanlarla yaşardı. Şunu da söyleyebiliriz: Aslında ABD, Avrupa'nın bir kopyasıdır, çünkü oradan göçmüş olan insanlar Amerika'yı oluşturmuştur. Böyle olsa aralarında hiçbir ihtilaf olmazdı.

- ***Amerika'nın hiç kırılma noktası yok mu?***

Bir devletin gücünden söz ederken aynı zamanda zaaflarından da söz ediyoruz. ABD ekonomisi büyük ölçüde dışarıdan kaynak transferine dayanarak bu refah düzeyini sürdürmektedir. Dünya üzerindeki petrolleri kontrol ettiği için parası bu kadar güçlüdür. Buradaki bir kırılma Amerika'yı birdenbire çok gerilere götürür. Zaten bugün BOP projesinin ve ABD'nin bütün dünyada askeri açıdan yayılmasının nedeni, varlığını sürdürebilmek içindir. Bu onun kırılma noktasıdır. Şimdi ABD'ye dışarıdan kaynak transferini durdurunuz, bu aşağı yukarı 800 milyarla 1 trilyon doları buluyor şu sıralarda. Bu ABD'de ciddi bir ekonomik gerilemeye yol açar. Hatta petrol bölgesindeki etkinliğinin azalması Amerika'nın enerji güvenliğini tehlikeye sokar. Şu anda Amerika tüm dünya ekonomilerini bir orkestra şefi gibi

istediği şekilde idare ediyor. Petrol fiyatlarını yükselterek Avrupa'nın gerilemesini, Japonya'nın sıkıntıya düşmesini sağlayabiliyor. Çin'i frenleyebiliyor. Buna karşılık Rusya'nın problemlerini çözebiliyor.

- ***Temmuz ayında İngiltere'de gerçekleşen patlamaları nereye koyuyorsunuz? Önce 11 Eylül'de Amerika'da, daha sonra Madrid ve İstanbul'da ve dördüncü ayak olarak da Londra da patlamalar oldu.***

Bunun için bir suçlu ilan ediyorlar: ElKaide. Onun için önce ElKaide'yi irdelemek, ondan sonra kimin yaptığını tespit etmek lazım. ElKaide'nin belli özellikleri var. ETA veya IRA gibi belli bir bölgede veya ülke içerisinde iddia sahibi değil. Genel bir iddiası var. Onun dışında siyasi hedefinin ne olduğu bilinmiyor. Diğerlerinde bir devlet kurmak veya devletten ayrılmak gibi bir hedef varken, ElKaide böyle bir siyasi hedefe sahip değil. **Galip gelse "Sonunda ne olacak?" sorusu ortada. Diyelim ki, bu terör örgütü muvaffak oldu. Ne elde edecek? "Amerika'yı kendileri mi yönetecek, yoksa farklı bir güç odağı mı olacaktır?" sorusu cevapsız.** Çünkü böyle bir güç olabilmesi için arkasında bir halk tabanının bulunması ve coğrafi bir alanının olması lazım. Hâlbuki ElKaide için ne bir coğrafyadan söz ediliyor ne de bir iktidar alternatifi olma iddiası var.

İkincisi, ElKaide'nin hedefleri çok büyük, adeta bütün dünyayı karşısına alıyor. Sadece ABD'yle sınırlı değil. Sizin söylediğiniz gibi Türkiye, İspanya, İngiltere, Rusya ve daha sayılamayacak kadar çok ülkede eylem yapabiliyor. O zaman büyük bir gücü var.

Üçüncüsü, bu tür terör örgütlerinde bu örgütleri destekleyen siyasi bir organizma var. O zaman diyoruz ki, böyle bir güç aslında ElKaide olamaz. Bu bir kod adı gibidir. "Bu vasıflara sahip güç kimdir?" sorusunun cevabını aramamız lazım. Bu vasıfları düşündüğümüzde böyle bütün dünyayla çatışmayı göze alabilecek gücün ve bir coğrafyaya bağlı olmayan gücün sadece küresel sermaye olduğunu görüyoruz. O zaman şu sonuca varıyoruz: ElKaide, ya küresel sermayenin ya da onunla mücadele eden gücün bir aracıdır.

- ***Sizce hangisidir?***

Çok riskli bir cevap vereceğim. Bana göre küresel sermayeye karşı olan gruplar tarafından kullanılmaktadır.

- ***Bunun içinde de Müslüman unsurlar yanında başka unsurlar var mı?***

Hayır, Müslümanları kullanıyorlar. Böyle bir hareketi yapmak için en uygun tip Müslüman tipidir, çünkü onlarda dine dayalı bir husumet için gerekli nedenler vardır. Hem dini, hem de sosyolojik nedenler var. Fakirlerdir, farklı bir dine mensupturlar. Böyle bir husumet, kitleler tarafından kolaylıkla kabul edilebilir ve anlaşılabilir. Onun için de tamamen farklı bir coğrafyadan gelmektedirler, bunun için seçilmişlerdir. Ayrıca bu vesileyle operasyon yapılacak bölgeler Müslümanların çoğunlukta olduğu petrol bölgeleridir. ElKaide'nin operasyonlarına bir misilleme yapılacaksa bu İslam coğrafyasına yapılacaktır. Aslında bu, aynı zamanda ABD'nin siyasi hedefidir. O bakımdan Müslüman kitle çok uygundur böyle bir örgüt için.

- ***Bu tür patlamalar İspanya, Türkiye ve İngiltere'de oldu. Yarın bir gün aynı olayların İtalya'da olmasını bekleyebilir miyiz?***

Benim tahminlerime göre bundan sonraki operasyon hedefleri; İtalya, Polonya ve Türkiye'dir, ama bu operasyonların mutlaka terör biçiminde olması gerekmez. Her ülke için uygun bir operasyon biçimi saptanacaktır.

- ***İtalya için nasıl bir operasyon olabilir?***

İtalya'da zannediyorum Berlusconi'yi bertaraf edecek birtakım eylemler yapılacaktır. Terör olabilir ki zaten herkes bunu bekliyor. Ama onun dışında da İtalya'yı küresel sermayeyle ittifakından vazgeçirecek eylemler yapılabilir.

- ***İngiltere'nin seçilmesinin daha başka sebepleri olabilir mi?***

Ortadoğu'nun manzarasına baktığınız zaman şunu görürsünüz: İngiltere, Irak operasyonunda ikinci büyük parçadır ve bunun yanında Ortadoğu'da ciddi kazanımlar elde etmektedir. Fakat bütün faturayı ABD ödemektedir, İngiltere kendisini ustaca gizlemiştir.

Hayır, bu operasyonda İngiltere'nin de hasım olduğu ve Amerika'ya hasım olan gruplarla hasım olduğu ilan edilmiştir. İngiltere hem Irak'ta operasyon yapıyor hem de Müslüman kitlelerle dost halinde. Bütün husumet Amerika'ya yönelik.

Irak'ın içerisinde Amerika'ya karşı direniş var, İngiltere'ye yok. Burada şu ortaya çıktı: Amerika neyse o da odur. Neden farklı muamele görsün?

(Not: Geri kalan bir kısmını da kitaptan mütalaa edebilirsiniz.)

Kaynak: DERİN DEVLET, Ömer Lütfi Mete- Mahir Kaynak, editör: Konuşan: Cem Küçük - Ekim-2005, İstanbul

'İDEOLOJİK İSLÂM'DA MARKSİZM ESİNTİLERİ

20. yüzyılın en büyük ideolojik dalgası olarak dünyayı sarsan Marksizm'in İslâm toplumlarında çok yönlü ve karmaşık etkilerde bulunduğunu biliyoruz. Hem düşünce ve hem de eylem bakımından Marksizm'e en kesin karşıtlıklar içeren cephelerden birisi İslâmiyet olduğu halde, bu toplumlarda sözünü ettiğimiz etkinin son derece derinleştiği alanlar vardır. Marksizm'in İslâm toplumları içindeki çarpıcı sosyal, kültürel ve psikolojik etkileri, gerçekten derinlemesine tartışmaya değer bir konudur; son derece geniş bir araştırma gerektirir. Bu bölümde ele alınacak hususlar ise, bazı çarpıcı etkilerle sınırlı olacaktır. Bunların başında da ideolojik İslâmcı eğilimin doğuş ve gelişiminde Marksizm'in oynadığı rol gelir.

Hemen belirteyim ki, 'İdeolojik İslâm' tanımlaması ile çağdaş oryantalistlerin kullandıkları ve laik kutuptakilerin çok sevdikleri 'Siyasal İslâm' deyiminden farklı ve özellikle biraz daha dar bir çerçeve çizebilmek amaçlanmaktadır. Kanaatimce 'İdeolojik İslâm' deyimi, 'Siyasal İslâm' ile nitelenen hareket ve oluşumların dışında bulunmayan ama onların daha çok aydın kadrolarını içeren bir tanımlamadır.

'Siyasal İslâm' geniş halk kitlelerini, iddiasız ve barışçıl insanları da kuşatabilir.

'İdeolojik İslâm' ise daha keskin bir seçimdir; belli bir bilinç düzeyi gerektirir, fanatik taraftarlık ve hatta çoğu zaman militanlık dayatabilir.

Ayrıca 'Siyasal İslâm'ın dinin temel kaynakları ile çelişmeyecek eğilim ve aksiyonları da içerebileceğini ama 'İdeolojik İslâm'ın aynı kaynaklar açısından daha sorunlu bir yaklaşım olduğuna dikkat çekmek gerekir.

İdeolojik İslâmcı eğilimin gelişiminde Marksizm'in katkısını temellendiren en önemli gerçek, 'anti-kapitalizm' ve 'anti-emperyalizm' söylemidir.

Hafızalarımızı yoklayınca görürüz:

Özellikle Soğuk Savaş döneminin başlarından itibaren Marksizm'in kültür, sanat ve eğitim çevrelerinde moda oluşuyla birlikte Müslüman toplumların gençleri de 'anti-kapitalist', 'anti-emperyalist' ve 'anti-siyonist' söylemleri, sistemli veya sistemsiz biçimde yoğun bir eleştiri hâlinde tanımaya başladılar.

Pek haklı ve anlaşılabilir gerekçelerle, bilhassa dindar Müslüman gençler arasında yoğun şekilde önemsenen bu söylemin yalnızca tepki ve eleştiriyle yetinmemesi, aynı zamanda mutlak çözüm önermesi, parlak umutlar verici çağrışımlar yansıtması, hem fikir, hem de duygu planında etkili olmasını kolaylaştırmıştır.

Böylece:

ı) Marksist paketin 'anti-kapitalist' ve 'anti-emperyalist' söylemlerindeki eleştiri ve teşhisler faslı hemen hemen birebir denecek şekilde alınır.

2) Kapitalizmin ve emperyalizmin mahvettiği hasta toplumların tedavi ve çözümü faslına da, 'Kur'an' ile 'Sünnet' lafızları konarak 'doktrin' tamamlanmış olur.

Artık teşhis kesin, tedavi garantilidir. Kur'an ve Sünnet'in nasıl uygulanacağı ve nasıl yaşanacağı sorusu henüz askıdadır ama bu, pek mesele edinilmemektedir.

Esasen bir eğilimin ideolojileşmek üzere mayalanması için yeterince ayrıntılı ve uygulanabilir projelerin bulunması şart da değildir. Sarhoş edicilik katsayısı yüksek birkaç çarpıcı slogan

her şeyi çözmeye yetecektir. Sempatizanlar, taraftarlar, fanatikler ve nihayet militanlarla yöneticiler, hâsılı süreci ideolojik hale getirecek kadrolar oluşmaya başlar.

Her ideolojik eğilim gibi İdeolojik İslâm da sığ düşünenler ve kestirme çözüm arayanlar için son derece mantıklı görünür. Bu böyle olduğu için **'hurafe-zede' Müslüman gençlerin** önemli bir bölümü İdeolojik İslâm'ı sevimli bulmuştur.

Müslüman kitleleri ve bu arada okumuş yazmış İslâmcıların pek çoğunu aldata-gelen sahte mehdilerin veya 'mehdi öncülleri'nin birikmiş kehanet fiyaskolarının kokuşmaya başlaması da, ideolojik söylemin içerdiği 'akılcı' büyüye kapılmayı kolaylaştırmıştır. Artık ortada başka 'ideolojilerden öğrenilmiş, en çok da Marksizm'e kulaktan dolma vukufla edinilmiş yeni bir 'sistematik' vardır.

Sıkı sıkıya sebebiyetçi (nedenselci = determinist) olan ve esnekliği doğasına aykırı sayan bu sistematikte, gelenekten Müslüman olanların 'hurâfe' denen görüş ve değerlerine yer bulunmadığı gibi metafizik de pek önemli bir alan değildir.

Evet, 'Ahiret' hâlâ asıl ülkedir ama orada mutlu olabilmek için mutlaka İdeolojik İslâm mücadelesinde başarı elde etmek gerekir.

Bu yaklaşımda olanlardan bazılarının aynı zamanda bir tarikata mensubiyet iddiası taşımaları tuhaf ve çoğunlukla sonu gelmeyen bir ilişkiyi yansıtır. Böyle örneklerde tarikat, söylem planında metafizik boyut içeren, ancak gündelik hayatta sosyal -ve biraz da siyasal-örgüt nitelikli bir yapıdır.

'İdeolojileştirilmiş din' sürecinde Müslüman insana dayatılmak istenen bir tek doğru 'İslâm anlayışı' vardır. Onun dışında kalıp da, adında İslâm bulunan veya içinde İslâm'dan unsurlar taşıyan başka anlayış ve uygulayışlar kesin olarak bâtıldır. Hatta bu 'haricileştirilmiş' eğilimler ya gaflet ve cehalet sığınaklarından veya ihanet mekanizmalarından ibarettirler.

Doğrusu bu 'tekilci anlayış' İslâm toplumları için tamamen yeni bir durum da değildir. Daha ilk dönemin arkasından patlayan karışıklıklardan bu yana Müslümanlar arasında, birbirlerini küfürle suçlama düzeyine varabilen 'tekilci anlayış' yaygın ve hâkimdir. Ayrıca başka dinler için de aynı olgu söz konusudur.

RÜZGÂRLARA AÇIK

'İdeolojik İslamcılık' sürecinde farklı olan en önemli unsur, bu 'tekilci anlayış'ın, 'Marksist' cepheden alınmış 'işbirlikçi' söylemini yaygınlaştırmasıdır. Onun için, yeni süreçte, kendi dışındaki İslâmî eğilimlere karşı en çok başvurulan suçlamalardan biri, 'karanlık ve yabancı odakların emrinde veya güdümünde' bulundukları yolundaki iddialardır.

Böylece şu veya bu cemaati yahut oluşumu 'Yahudilerin, Amerikalıların ve İngilizlerin besleyip desteklediği' türünden söylemler bir hayli yaygın hale gelir.

Nedense İdeolojik İslâm cephesinin bu jargonunda özel birer yer verilmeyerek, Almanya ve Fransa'ya biraz 'hatır' gözetilir gibidir.

Herhalde tekilciliğin bu tür suçlamalarla renklenmesi yeni bir durumdur. Eski çağların 'küfür' veya 'sapma' suçlamalarında, akımlardan birinin diğerini herhangi bir İslâm dışı odakla bağlantılı gösterme âdeti pek yaygın olmasa gerektir.

Gerçi, meselâ, 'Akait' imamlarından Nesefî (Ebu Mu'în) Tabsıre isimli eserinde Mu'tezile'yi eleştirirken bu mezhebin bazı görüşlerinin neredeyse birebir 'Mecusilik' ile örtüştüğünü ileri sürer. Ancak bu tür suçlamalar bile doğrudan işbirlikçiliği, ihaneti, yani 'emrinde' veya 'güdümünde' bulunmayı içeren iddialar değildir.

İdeolojik İslâmcılık ise en belirgin özelliklerinden birini bu noktada yansıtır:

Kendi eğilimini, bütün sapmaların ve ihanetlerin tek ve tam karşıtı sayma keskinliğini öldüresiye dayatır.

Kuşkusuz İdeolojik İslâmcı eğilimler güncel gelişmelerden etkilenerek sürekli değişimler geçirmektedirler. Sözgelimi, İran Devrimi ideolojik İslamcıların tekilci yaklaşımında çarpıcı bir yarık meydana getirmiştir.

Mollaların kıyamı ve başarısı, İslâm dünyasında 'siyasi iktidar' olmaya susamış heyecanlı Müslüman aydınlar arasında sadece modalaşan bir kurtuluş rüzgârı estirmekle kalmamış, romantik bir 'yeni kardeşlik' hevesi de uyandırmıştır.

Böylece İdeolojik İslâmcılar, belki de ilk defa kendilerinin-kinden farklı bir başka eğilimin de 'İslâm' olabileceğini kabul etmeye başlamışlardır.

Aslında İran Devrimi, pek çok Müslüman üzerinde, iki karşıt etkide bulunmuştur:

İslâmcılar arasında Devrim'e sıcak bakanların pek çoğu, Müslüman olmayanlara karşı genellikle daha katılaşmış, buna mukabil farklı İslâmî yaklaşımları biraz daha esnek karşılayabilir hale gelmişlerdir.

Gayri Müslimlere karşı katılaşma olgusunda, İran Devrimi'nin 'Büyük Şeytan'lı söylemi ile Marksist jargonun örtüşmesi de kolaylaştırıcı etken sayılabilir.

Türkiye'de ve başka Müslüman toplumlarda diğer sosyal eğilimlerle beraber İran Devrimi'nin de etkilediği bu süreç, son derece hareketli ve karmaşık yapısıyla, önemli yeniliklere ve farklılaşmalara gebe olarak uzun süre baskın niteliğini korumuştur.

İran Devrimi'nin ürettiği dalgayla birlikte, gelenekçi Sünni çevrelerde dahi İslâm'ın birden fazla şekillerde algılanıp yaşana-bileceği, bunu kabul etmenin Kur'an ve Sünnetle peşin olarak çelişmeyebileceği düşüncesine -neden sonra-gelenlerin çoğalışı dikkati çekmektedir.

Buna karşılık, bir kısım İslâmî eğilimleri ve bazı cemaatleri ihanet veya gaflet düzenekleri olarak niteleyenlerin etkinliği de sürmektedir.

Yine de sürecin İdeolojik İslâmcılık aleyhine işlediği söylenebilir. Çünkü artık, bu yeni dönemde birden fazla İslâmî yaklaşım, İslâm için bir felâket sayılmamaya, hatta zamanla zaaf olarak bile görülmemeye başlanmıştır.

Şüphe yok ki, 'Fırka-ı Naciye' (= kurtuluş cephesi) olarak sadece kendi teknesini veya tekkesini görenlerin yoğunluk ve etkinliği inkâr edilemez. Ancak bugün artık 'başkaları' için "Aslında onlar da pek fena Müslüman sayılmazlar" demeye başlayan köktenciler bile görülebiliyorsa değişimin yönü belirginleşmiş sayılır.

Bu durum İdeolojik İslâmcılık açısından tükeniş değilse bile gerileme sürecinin başladığım -başka olgularla birlikte- göstermektedir...

Ne var ki, İslâmî kesimler arasında hâlâ, Marksçı 'tek yol devrim' duvar yazısının simgeleştirdiği kompleks içinde kendi cephesini 'biricik kurtuluş seçeneği' görme saplantısı, yine de sürecin önemli etkenlerinden biri olma özelliğini korumaktadır.

Burada hemen eklemeli ki, bu kompleks sadece İdeolojik İslâm cephesine özgü değildir. Aynı kompleksi, meselâ daha teknik, daha diplomatik ifadelerle yumuşatarak yaşayanlar da vardır. Böylelerine göre, İslâm'ın birden fazla doğru yaşanış ve algılanışı dinin ruhuna aykırıdır. Zira bu esnekliği benimsemek, İslâm'ın Allah tarafından bütün insanlar için seçilmiş tek ve mükemmel din olduğu kuralı ile çelişmeyi göze almaktır. Böyle bir tutum zinhar İslâmî olamaz.

Tabii bu da dolaylı bir 'tek yol benimki' söylemidir.

Gerçi teorik bakımdan bu tezin şeklen doğru ve İslâmî olduğu söylenebilir.

Neden şeklen? Böyle bir yaklaşım zorunlu olarak İslâm'ın ana kaynaklarının, hiçbir bakımdan ve en azından temel konularda farklı yoruma elverişli bulunmadığını öngörmeyi gerektirir de ondan.

Oysa İslâm'da birden fazla 'doğru' hep vardır.

Bunu, sadece çok bilinen mezhep farklılıkları bile ispat etmeye yeter. Meselâ itikat gibi, en temel alanda 'Ehli Sünnet' yolunun iki kolu Maturidilik ve Eşarilik arasında bile yer yer yüzde yüz karşıtlıklar bulunduğu bilinir.

Bu iki ekolün düşünürlerince birbirlerine yöneltilen eleştiriler ve 'sapma' iddiaları, İslâm'ın sadece bir tek yorumlanışı, bir tek anlayışı doğru olarak kaldırabileceğini savunanların dudaklarını uçuklatmaya yeter!

İdeolojik İslâmcı cephe, Ehli Sünnet çizgisindeki bu iki farklı itikat kolunu da 'İslâmî' saymayabilir veya sadece birini doğru, diğerlerini yanlış bulabilir mi?

Eğer böyle bir yol tutarlarsa -ki tutanları var-o zaman çok daha ağır sorunlarla karşı karşıya gelirler.

Bu mantık şöyle bir yargı bile dayatabilir:

Peygamber çağından sonra gelen Müslümanların hiçbiri, ama hiçbiri İslâm'ı anlamadı! Yalnızca İdeolojik İslâmcılar, üstelik kendilerine gelinceye kadar oluşan birikimi inceleme zahmetine bile katlanmadan biricik 'hakikat'i buluverdiler.

Bu ne demek olur?

Sesli veya sessiz böyle bir iddia taşımak, Âlemlere Rahmet olarak gönderilen Zat'ın değil öteki insanlara, sadece Müslümanlara dahi asırlardır pek yarar sağlayamadığını söylemek kadar tehlikeli bir inanış değil midir?

Bu noktada, İslâm'ın farklı İnsanî yorumlara açık bulunmadığını veya yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar matematik ke-sinlikle ortada olduğunu ispatlamak için mezhepleri reddetmek de yetmez. Aksine bu tutum, aynı tezi desteklemek şöyle dursun, çok daha çarpıcı bir biçimde inkâr etmek demektir.

Mezhepleri birlemek ve ihtilâf noktalarını tamamen telif etmek -muhal değil de-mümkün bile olsa, bu takdirde ortaya, yine insanca bir yeni bakış ve yaklaşım çıkmayacak mıdır?

Bu yeni sentetik mezhep bile bizatihi, İslâm'ın değişik yorumlamalara açık bulunduğunun somut belgesi niteliğinde olacaktır.

Öyleyse İdeolojik İslâmcılık, gizli veya açık biçimde tabulaştırdığı 'akılcılık' sayesinde, bir anlamda 'çoğulcu anlayış'ın da ispatı durumundadır.

Bir an sorgulayalım:

İdeolojik İslâmcı cephenin başkaları tarafından 'İslâmî' sayılabilmesi bile 'çoğulcu anlayış'ın meşru bulunmasına bağlı değil midir?

Peki, bu şartlarda Müslüman insan için 'kafa karışıklığı' kaçınılmaz mı olmaktadır?

Daha trajik bir ifadeyle Allah, indirdiği kitap ve gönderdiği Peygamberle, en azından Müslümanlar için üzerinde uzlaşılması kaçınılmaz bulunan bir sistem koymak istemiş değil midir?

Şahsen istemediğini sanıyor ve bunda hayal-gücümüze sonsuzun aşk ve coşkusunu aşılayabilecek bir mucize görüyorum. Böylece bir birey olarak, Yaratıcı tarafından fevkalade önemsendiğimizi hissediyorum. Bu yolla bizi, 'yasa' koyucu ismine (Şâri') hem 'muhatap', hem de 'vekil' kılmayı dilediğini seziyorum.

Bu, kıldan ince-kılıçtan keskince 'sırat' çizgisinde, sıradanlıktan ötedeki boyuta sıçrama eğitimidir. Kendi kendimizi ona gizli veya açık şekilde ortak koşma ahmaklığına düşmeden, 'yasa' koyuculuğunun da 'halife'si olabilecek miyiz?

Mesele bu.

Sözü dolandırmanın âlemi yok.

Derince düşünürsek, her İslâmî eğilimin gerçekte fiilen birer yasa yapma, en azından yasaları yorumlama, içtihat etme denemesi olduğunu görürüz.

Demek ki, bu bir insanlık hali, bir dünya gerçeğidir.

Tekilciliğin zorunlu olmadığını gösteren bir belgedir.

Yüce Yaratıcı eğer dileseydi, milyar kere milyar tane ayet de indirebilir, hiçbir ihtilâf ve tartışmaya meydan bırakmayacak kurallarla bütün çağlarda insanların tamamını disipline edebilirdi.

Yine Yüce Yaratıcı dileseydi, meselâ gökyüzüne yıldızlarla, herkesin okuyacağı şekilde ayetlerini yazıp hükümlerini bildiremez miydi?

Böylece, kimsenin inkâr edemeyeceği, tartışmaya meydan vermeyen kurallarla insanları sıkı bir denetim altında tutamaz mıydı?

Bunları yapmaktan aciz olmadığına, göre bizi derin ve ağır bir sorumlulukla sürekli sınayarak geliştirmeyi murat ettiğini düşünmek durumunda değil miyiz?

Hepsinden önemlisi şu:

Bütün bu çeşitlemeler Allah'a karşı şeytanın galibiyeti ile mi oluşuyor?

Allah istemiyor ama şeytan mı başarıyor?

Öyle mi göreceğiz?

Altı milyar insandan sadece birkaç bin veya birkaç yüz bin kişi 'tek doğru anlayış' ile İslâm'a eriyor, geri kalanlar Allah'ın cehennemi için yakıt haline geliyor.

Kur'an ifadesi ile 'rahmeti her şeyi kuşatan' Tanrı'nın senaryosu sadece bu mu?

Yoksa bizden daha derin ve engin bakmamız, her şeyi siyah beyaz karşıtlığına indirmememiz mi isteniyor?

O'nun, kendi istediğini yaşatma ve uygulatmada 'başarısız' olabileceğine inanmak mümkün bulunmadığına göre, anahtar, çoğulculuğun ve sonsuz çeşitliliğin içindeki 'birlik' noktalarında...

Her oluş ve varlıkta Tevhid ilkesinin zevkine erene kadar kafalar elbette karışık kalacak.

Kafaların karışması da bir 'çağrı' değil mi?

Yaratıcı, özgürlük verdiği insanı beyninin kıvrımlarından yakalayarak 'Kendini tam, beni de tanırsın' demiş olmuyor mu?

Hayır, 'tekilci anlayış', kelime ve anlam benzerliğine rağmen asla Tevhid'çi anlayış olamaz.

Sh: 187-196

Kaynak: Ömer Lütfi Mete, Gerileme Sürecinde İslam'ı Yaşama Sorunu: Allah'sız Müslümanlık, Ekim 2008, İstanbul

DÜNYADA YENİ DÖNEM- MAHİR KAYNAK

ÖNSÖZ

Liberal görüş, hem siyasi hem de ekonomik alanda bireysel davranışların üst üste yığılmasıyla toplumsal olayların oluştuğunu ileri sürer. Eğer toplumda bireyleri sınırlayan etkenler ortadan kaldırılırsa herkes kendisi için en iyi olanı seçer ve bunların toplamından bireysel özgürlük ve refah ortaya çıkar. Soruna tam ters açıdan da bakılabilir ve bireysel davranışları yönetenlerin belirlediği ve mücadelenin farklı güçleri temsil eden odaklar arasında olduğu söylenebilir.

İnsanlar eğer seçme özgürlüğüne sahip olsaydı bir toplumda yaşayan bireylerin aynı dine inanmaları, yönetenlerin politikalarına uyum sağlamaları mümkün olabilir miydi? Bu açıdan bakıldığında bireysel davranışların büyük ölçüde yönetenler tarafından belirlendiği, aykırılıkların ya toplumsal baskıyla ya da uygulanacak cezalarla bertaraf edileceği söylenebilir. Toplumun genelinden farklı bir inanışa sahip olmak dışlanmayla, yönetimin politikalarına aykırı davranmak ihanete kadar varan suçlamalarla karşılaşmak ya da cezalandırılmakla sonuçlanır.

Bu durumda yöneten gücü tanımlamak gerekir. Genel kanı, her devletin kendi sınırlan içinde egemen olduğu, diğer devletlerle ilişkilerini, şartlan da göz önünde tutarak, hür iradesiyle belirlediği biçimindedir. Ancak dünyada çok sayıda karar veren odak bulunmamaktadır ve her ülkenin kararlarının sınırını gücü belirler.

Yazılarımda örgütlü gücün ve bunun en yaygın biçimi olan devletin belirleyici olduğunu ama insanların doğal eğilimlerinin ve tarih içinde edindikleri davranış ve inançlarının onu sınırladığını kabul ediyorum. Yani devlet aktif halk pasif belirleyicidir.

Bir devletin etkinliğini gücünün belirlediğini söyledikten sonra bunun sınırsız ve sürekli olup olmadığı tartışılabilir. Hiçbir güç sınırsız değildir ve karşısındaki benzer yapıların davranışları, kararları onun şuurlarını çizer. Her ülkenin gücü sahip olduğu imkanlar ve aldıkları kararların isabetiyle ölçülür. Çok güçlü bir ülke yanlış kararlarla mücadelede yenik düşebilir ve daha az imkânlara sahip birisi avantaj elde edebilir.

Dünya üzerinde rol oynamak isteyen ülkeler sadece kendi imkânlarını kullanmakla yetinmez karşısındakinin hatalı davranmasına yol açacak politikalar izler. Bu amaçla rakip ülke içinde örgütlenir ve bu ülkenin hem halkını hem de yöneticilerini etkiler. Mesela Osmanlının son dönemi İngiltere ve Almanya'nın ülkemizdeki yoğun örgütlenme ve etkilemesinin tipik bir örneğidir. Bu durumda devlet karar veren konumundan çıkar ve eğer tek bir ülke burada örgütlenmişse onun uydusu haline dönüşür, birden fazla güç örgütlenmişse onların savaş alam olur.

Bir ülkenin ya da siyaseti etkileyen bir örgütün amacını sadece kendi ifadesiyle sınırlı tutmak büyük yanlışlara neden olur. Bunların eylemlerinin genel politikalarıyla uyumlu olup olmadığının ve gerçekleşme imkânının bulunup bulunmadığı irdelenmelidir. Mesela El-Kaidenin ABD'de gerçekleştirdiği eylem hangi sonucu doğurmuştur?

El-Kaidenin eylemleriyle ABD'nin yıkılacağı ya da dönüşeceği düşünülebilir mi?

Şu halde ileri sürülen her iddianın gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığı da

sorgulanmalıdır. Geçmişte Suriye ile Türkiye ilişkilerine göz atacak olursak mesela Suriye, Hatay üzerinde hak iddia ederek nasıl bir sonuç alabilirdi? Amacına güç kullanarak varması mümkün müydü? Türkiye'nin bu iddiayı ciddiye alması doğru muydu? Yoksa bu kamuoyunun dikkatini bu yöne çevirmek için yapılmış bir manevra mıydı?

Bu çerçeve içinde dünyadaki güç odaklarının muhtemel davranışlarını inceledik ve geleceğe ait tahminlerde bulunduk. Dünyadaki değişime bağlı olarak Türkiye'nin gelecekteki durumunu ortaya koymaya çalıştık. İddiamız sonuçlar üzerinde değil izlediğimiz metodun daha isabetli olacağı üzerinedir.

Kozyatağı,
İstanbul, Ekim 2007

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Hocam, bu kitap röportajımızda sizin dünyaya bakışınızı öğrenmek istiyoruz. Siz, dünyaya farklı bakıyorsunuz. Bir model oluşturuyorsunuz Dünyaya bakışınız derken, dünyadaki süper güçlere, bölgesel güçlere, gündemde olan olmayan veya olacak olan devletlere bakışınızı ve şu an yaşadığımız olaylara bakışınızı kastediyoruz. Bir dünya turu yapmak istiyoruz.

Dilerseniz önce Amerika Birleşik Devletleri'nden başlamak istiyorum. Okuyucularımız neden önce Amerika Birleşik Devleri diye sorabilirler. Nedeni, şu anda dünyanın tek süper gücü olduğu için. Amerika'nın her hareketi dünyayı etkiliyor. Ekonomisindeki bir artı eksi gelişme dünyada kaoslara neden oluyor. Amerika Birleşik Devletleri'ni yönetenlerin dış politika kararları, diğer tüm dünya ülkelerinin kararlarını derinden etkiliyor, dış politikalarında değişiklik yapmalarına neden oluyor. Hatta ve hatta istemedikleri halde bir savaşın içinde kendilerini bulabiliyorlar. Birinci Dünya Savaşı'na kadar bu gücü İngiltere temsil ediyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bayrağı Amerika Birleşik Devletleri aldı. Şöyle bir soru ile başlamak istiyorum, Birinci Dünya Savaşı'nda neden İngiltere gücünü kaybetti ve Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere'nin yerini nasıl doldurdu?

Öncelikle bir ülkenin dünya gücü olması ve dünyada egemen olmasını sağlayan nedir sorusuna cevap aramamız lazım. Bazıları bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin egemenliğini kapitalizme bağlıyorlar. Oysa kapitalizmin en güçlü olduğu ülke İngiltere'ydi ve bu kurallara riayet konusunda bir hataya da rastlamıyoruz. Eğer dünyaya egemen olmak doğal kaynaklar ve geniş bir coğrafyaya sahip olmak olarak söylerseniz o zaman Rusya neden dünyanın egemen gücü değil sorusu akla gelir, çünkü her türlü kaynaklara sahip ve bir kıta büyüklüğünde. Burada "Amerika Birleşik Devletleri neden süper güç oldu ve İngiltere neden kaybetti" sorusuna cevap aramamız lazım.

Benim görüşüm, o zaman dünyaya egemen olma konusunda bir felsefe değişikliği söz konusu oldu.

Bunu biraz açar mısınız?

Yani diyebiliriz ki eski egemen olma biçimleri artık geçerliliğini yitirdi ya da bir başkası, Amerika Birleşik Devletleri yeni bir metot ortaya koyarak eskisini geçersiz hale getirdi. İngiltere'nin metodunun esası şuydu: İngiltere yönetim merkezi ve İngiltere hükümeti de bunun merkezindeki güçtü. Metotlarını şöyle inceleyebiliriz. Egemen oldukları yerdeki

yönetimleri kontrol ediyorlardı, ya da kontrol edebildikleri yönetimleri askeri güçleriyle oluşturuyorlardı ve ondan sonra da bu egemenliği sürdürüyorlardı. Hükmettikleri yerde hiç kimse kendilerinden değildi, yabancıydı ama bunları kontrol edebiliyorlardı.

Bu egemenliği oluştururken nasıl bir yöntem izliyorlardı? Bir ırkı mı, bir aileyi mi destekliyorlardı?

Burada son derece pragmatik davranıyorlardı. Kendilerine esas olarak üstün kılmak istedikleri ne bir soy ne de bir din vardı ama egemen oldukları ülkelerde hangi kriteri hangi sosyolojik özelliği kullanacaklarına karar veriyorlar, istedikleri zaman dini, daha uygun buldukları zamanlarda da soyu kullanmak suretiyle orada bir yönetim oluşturuyorlar ve bu yönetimlerle de ülkeyi yönetiyorlardı.

Onların felsefesi şuydu: Halk kitleler esas itibariyle güçsüzdür. Bir yere, yönetimine ve organizasyonuna hakim olduğunuz zaman bu ülkeyi kolaylıkla yönetebilirsiniz. Halka da verilecek şey, kurdukları güç etrafına onları toplayabilecek bir ideal vermek olarak özetlenebilir.

Bir kahraman çıkarmakla mı başlıyorlardı?

Evet, bir dinin önderi haline getirmek, şeyhi, lideri haline getirmek gibi metotlar kullanıyorlardı. Halkı önemsemiyorlardı. Halkın yerine organizasyonları ve örgütlenmeleri önemsiyorlar, onlar kanalıyla dünyayı yönetiyorlardı.

Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımı ise farklıdır. Amerika Birleşik Devletleri bir din, bir soy bağnazlığı içerisinde olmadı. Kendi kuruluşu da öyleydi. O esas itibariyle dünya ekonomisini kontrol etmeyi bir hedef olarak seçti. Evvela şunu söylememiz lazım: Birçok insan İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri'ni dil, din veya kültür yakınlıkları nedeniyle birbirlerinin ortağı ve müttefiki gibi görmeye alışkındır. Dünyada egemenlik yarışı yapan iki ülke neden birbiriyle dost olsun, neden çatışmasın? Bakarsanız da dünyadaki esas çatışmalarda kaybeden İngiltere'dir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kazanan Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Bu durumda "Peki, bu kaybeden ve kazananlar birbirleriyle nasıl dost olurlar?" sorusu cevapsız kalır.

Amerika Birleşik Devletleri kuruluşundan beri farklı bir dünya görüşüyle hareket etti. O da şudur: Ben insanları kimliklerine göre değerlendirmem. Kim hangi işi yapabiliyorsa ve en iyi yapabiliyorsa onu istihdam ederim. Dikkat ederseniz Amerikan yönetiminde bir soy veya din egemenliği söz konusu değildir. Her dinden, her ırktan gelen insanlar, yan yana aynı gaye etrafında bütünleşirler.

Burada şu sorunun cevabını aramamız lazım: Bu dünyaya hükmeden insanlar kendi ülkeleri veya kendi çıkarları etrafında mı hareket ederler ve bunu sağlamaktan öte bir amaçlan yok mudur? Yoksa dünyayı yönetmek gibi bir sorumlulukları da var mıdır? Bunu hissederler mi?

Esas olarak dünyayı yönetenler -sebebinin ne olduğunu bilmiyoruz, herkes kendine göre izah edebilir, ya ilahi bir nedenle ya da çok özel ve farklı duygularıyla, dünyayı yönetirken, aynı zamanda bir sorumluluk duygusu içerisinde olurlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde her etnik kökenden ve farklı dinden insan bir araya gelerek dünyaya egemen olmak için bir model üzerinde birleştiler. Bu bilinçli bir şeydir. Egemen olmak istedikleri için egemenler bugün. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülkeyi bertaraf ettiler ama sonra bunların var

olmaya devam edeceklerini bildikleri için onların nasıl bir düzen içerisinde tutunacaklarını hesapladılar önceden. Ekonomiyi bu konuda araç olarak kullandılar. İngilizlerden farklı olarak, bir kabile bir aşiret veya bir sosyal grubu ön plana çıkarıp onlar üzerinden egemenlik kurmak yerine ekonomik odaklar vasıtasıyla ülkeleri kontrol etmek istediler.

Osmanlı modeline benziyor...

Osmanlı modelinin hemen hemen aynısı... Osmanlı modeliyle zaten İngiliz modeli çatıştılar geçmişte. Osmanlı modeli yenildi. Yenilmesinin nedeni de İngilizlerin kullandığı metotları anlayamadılar ve bu metotlara karşı mücadele imkanını yaratamadılar. Osmanlı ırk üzerine veya din üzerine dayalı bir yönetim kurmuyordu. İngilizler bu imparatorluğu çökertmek için iki şey yaptılar: Bir, mevcut organizmalara sızmak ve onları kontrol altına almak; İkincisi, oradaki halkları bütünden ayırmak ve farklılaştırmak. Osmanlı buna karşı çare bulamadı.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yönetim modelini anlatırken liyakata göre, üstün yeteneklere göre yönetimde yükselmenin olduğunu söylediniz, aynı model Osmanlı'da vardı mı diyorsunuz?

Evet, birçok sadrazam ve vezir aslında Türk asıllı değildiler. Türk olsun Sırp olmasın, Bulgar olsun gibi bir endişeleri de yoktu. Yönetim bütün dünyaya açıktı. Diyorlardı ki bu işleri kim iyi yapabilirse, kim olursa olsun yeter ki benim Osmanlı kimliğimi kabul etsin. Bu kimlik de zaten oradaki bütünlüğü ifade etmek için kullanılmış bir kimliktir. Yoksa eğer mümkün olsaydı, herkesi kendi haline bırakırlardı.

Burada bir iddiayı size sormak istiyoruz. Osmanlı Devleti ırk esasına dayalı bir yönetim şekli kurmadığı için, gücü azaldığı zaman, çok kısa sürede dağıldı derler. Bu ne kadar doğrudur, Osmanlı Devleti'nin 600 yıl yaşadığını düşünürsek?

Bu doğru değildir. Ülkeler ırk temelinde örgütlendikleri zaman egemenliklerini sürdürebilir olsalardı "o zaman Çin veya Japonya neden battı?" sorusuna cevap bulamazdık. Çin'de bir milyarı aşkın insan şu anda aynı soydan geliyor. Birbirlerinden çok fazla bir farkları yok ama dünyada egemen değiller. Japonlar da homojendir ama yenilmişlerdir. Almanlar da yenilmişlerdir. Aynı soydan gelenlerin bir arada bulunması başarının şartı değildir.

İki model var. Biraz önce izah ettik. Şuna dikkat etmemiz lazım. İngilizler örgütlerin önemini kavramışlardır. Bu hakikaten önemli bir teşhistir. Kitleler örgütlerin peşinde koşarlar. Örgütler dediğimiz zaman devlet örgütü, mahalli örgütlenmeler, dini örgütlenmelerden bahsediyoruz. Bunların başına geçerseniz kitleleri kontrol edersiniz. Yönettikleri ülkede ya din etrafında ya da soy etrafında bir oluşum bir örgütlenme kuruyorlardı, bunu tepeden kontrol ediyorlardı. İngiliz kontrolü yukarıdan aşağıyadır.

İlginç bir tespitte bulundunuz. İngilizler Arabistan Yarımadasıyla ilgilenmeye başladıktan hemen sonra "Vahhabilik Mezhebi" ortaya çıkıyor. İslam'ın radikal, zorlama bir yorumu. Yaşanmaz bir İslâmî model ortaya koyuyor...

Petrol bölgelerim kontrol etmek için çok rahatlıkla bir mezhep de icat edebilirler. İngilizlerin metodunu örgütçülük olarak isimlendirebiliriz. Oysa Osmanlı modeli şudur: Dünyanın neresinde olursanız olun, kim olursanız olun belli bir amaç etrafında bütünleşebiliyorsak sizi kabul edebilirim. Amerikan modeli de aynısıdır. Çinlisi de gelir, Japon'u da gelir hangi ırktan olursanız olun, belirli bir işi yapabilecek kapasitedeyseniz soyunuzla ilgili bir çekinceleri

yoktur. Bunu bir sakınca olarak görmezler. Üstelik bu bir tercih nedeni de değildir. Ne redde, ne de kabule sebep olur.

Şöyle denebilir mi hocam, eğer dünyaya egemen olmak istiyorsanız, dünyayı yönetmek istiyorsanız, Osmanlı modeli diyebileceğimiz, bugünkü Amerikan modeli diyebileceğimiz bir modelle ülkenizi yönetmek zorundasınız?

Evet, söyleyebiliriz. Ya da bunları aşan yeni bir model icat etmemiz lazım. Mesela, Ingilizler, Osmanlı modeline karşı örgütçü bir model kullanmışlardır ama ondan sonra Amerikalılar örgütçü modeli kabul etmemiş onlar da tıpkı Osmanlı gibi liyakat modelini takip ettiler. Amerika'nın ikinci bir özelliği de şu: Ekonomiyi bir egemenlik ve kontrol aracı olarak kullandılar. İngilizlerin birebir insanla ilişkileri yerine ortaya bir ekonomik ideoloji koydular ve bunun etrafındaki örgütlenmelerle, bunların ideoloğu ve yöneticisi olarak da kendileri başta olmak üzere dünyayı yönettiler.

Burada şu ayrıntıya dikkat etmemiz lazım: İngilizlerin yönettiği ülkelerin yöneticileriyle birebir ilişkileri vardır. Gider İngiliz görevlisi, oradaki yöneticiye talimatlarını verir, ilişkilerini kurar, pazarlıklarını yapar.

İngiliz modeli şudur: Evvela yönetimi kendiniz getireceksiniz, orada hâkim olacaksınız. Oradaki ideolojik akımları kontrol edeceksiniz. Topluma yön veren bilim adamlarım, din adamlarını kontrol altında tutacaksınız. Bunları yaptığınız zaman mesele bitiyor. Orada herhangi bir biçimde ekonomik bir gelişme olmayabilir de buna hiç gerek de yoktur. Egemenliğiniz sürer.

Amerika’nınki öyle değil. Amerika sistemi kurar ve o sistemin kendisine bağlı olduğunu bilir. Bir örnek verelim: Japonya İkinci Dünya Savaşı'nda Amerika ile savaştı. Her iki taraftan da yüz binlerce insan öldü. Ama hemen arkasından Amerika Birleşik Devletleri bir ekonomik modelle Japonya'yı kendisine bağladı. Bu savaştığı ülkeye hem teknoloji hem sermaye yardımı yaptı ve bir Japon mucizesini yarattı ama öyle bir ekonomik model kurdu ki, herhangi bir Japon'la özel olarak konuşmasına hiç gerek yok. Ne kralıyla ne başbakanıyla görüşmesine ve ona talimat vermesine hiç gerek yok. Bu model, Japonya'yı Amerika Birleşik Devletlerine bağlıyordu.

Japonya da uygulanan model şuydu: Öyle bir ekonomik yapı oluşmalıydı ki, bu ekonomik yapı Amerika Birleşik Devletleri ile birleşik hale gelsin ve hiçbir zaman onun kontrolünden çıkmasın. Japonya dünyanın birçok teknolojisinden daha ileri teknoloji üreten bir sanayi ülkesi konumuna geçti ve ürettiklerini esas itibariyle Amerika Birleşik Devletleri'ne sattı. Bunun başka alternatifi yoktu. Japonya'nın ürettikleri ürünleri başka bir ülkeye satarak gelişmesini sağlaması mümkün değildi. Çünkü en büyük pazar Amerika Birleşik Devletleri idi ve Amerika Birleşik Devletleri'ne satmak suretiyle ancak endüstrisini devam ettirebilirdi.

İkinci bir şey daha yaptı: Amerika Birleşik Devletleri, ithal ettiği ürünlerin bedelini ödeyemiyordu. Fakat şunu da biliyordu ki eğer Japonya fazla üretimden kaynaklanan tasarruflarını Amerika'daki finans kurumlarına yatırmazsa, hiçbir şekilde Amerika'ya ihracat yapamazdı ve ihracat yapamadığı zaman da, sanayisi gelişemezdi. Bu yolla Amerika Birleşik Devletleri hem kendi refahını artırıyor hem de Japonya'nın tasarruflarını kullanarak dünya üzerindeki parasal egemenliğini sağlıyordu. Japonya'da herhangi bir biçimde kendisinin atadığı bir vali, bir komutan bulundurmasına gerek yoktu. Sistemi kurmuştu ve sonra çekip

gitmişti. Görünüş itibariyle Japonya'nın son derece gelişmiş bir ekonomisi var ama bütün zincirleri Amerika'nın elinde duruyor ve ayrıca halkı kontrol etmek oradaki insanlara yön vermek gibi bir ihtiyacı yok. Aynı modeli Almanya için de uyguladı. Bu ülkeler hiç ummadıkları bir şekilde zenginleştiler.

Onun dışında Amerika Birleşik Devletleri dünya üzerindeki egemenliğini pekiştirmek için bir para sistemi kurdu. Buna Brethon Woods sistemi diyoruz. Brethon Woods anlaşmasından ismini alıyor. Şöyle yaptı: Dünyada o zaman her ülke altın karşılığı para çıkarıyordu. Dedi ki siz kendi paralarınızı altın karşılığı çıkarmak yerine dolar karşılığı çıkararak bütün altınları Amerika Birleşik Devletleri Merkez Bankası tutsun ve size istediğiniz zaman belirli bir parite üzerinden altın vermeyi taahhüt etsin. Böylece dünya para sistemini de kontrol altına aldı. Ekonomiyi bir kontrol aracı olarak kullandı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kullandığı bir başka metotla da tüm savunma örgütlerini kendi kontrolü altına aldı. NATO aslında Amerikan egemenliğinin adıdır. Bir ittifakın adı değildir. Amerika'nın askeri hegemonyasının adıdır. Böylece hiçbir ülke tek başına bir savaş yapabilecek imkana sahip olamadı.

Askeri güç olarak da dünyayı kontrol ediyor, bu örgütlerle...

Evet, bunlardan bir tanesi eğer ayrılmaya kalkarsa ya silahlarındaki eksiklik ya askerlerdeki yetersizlik nedeniyle zaten başlı başına bir rol oynayamayacaktır. Üstün teknolojiyle yapılan silahları kendi uhdesine, sorumluluğuna aldı. Diğerlerinin de askerlerini bu silahlarla teçhiz etmesini sağladı ve böylece de askeri bir hegemonya kurdu. Demek ki Amerika'nın hegemonyası iki temel ayağa dayanıyor. Birisi, ekonomik egemenliktir, diğeri askeri üstünlüktür.

Biraz başlangıca gidebilir miyiz? Amerika Birleşik Devletlerinin dünyadaki ekonomik ve askeri güce ulaşması süreci nasıl oldu? İyi bir yönetim mi bunu sağladı, rakiplerinin yanlışları mı imkan verdi? Güce ulaştıran temel etken nedir?

Öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'ni yöneten zümre böyle bir şeyi hedeflemişti zaten. Dünyayı yönetmek üzere kendilerini hazırlıyorlardı. Bunun yollarını aradılar. Oturup da Japonya'yı biz kalkındıralım, bunlar iyi insanlardır filan demediler. Sadece dünya üzerindeki hegemonyayı sağlamak için nasıl bir model oluşturalım sorusunun cevabını aradılar.

Burada işin içerisine felsefe girer. Oradaki bu kararı veren insanlar bir ilahi görevle mi görevlendirilmişlerdir, yoksa kendilerini dünyayı yönetmekle mükellef mi saymışlardır bilmiyorum ama hemen şunu söyleyebiliriz ki, kurdukları modelle dünyada çok büyük bir kaos yaşanmadan, kitlesel bir yıkıma yol açmadan dengeyi sağladılar.

Amerikan hegemonyası altında yaşamak birçok insanı rahatsız edebilir ama o zaman yapılacak şey bu rahatsızlıkları ifade etmekten öte yeni bir model bulmaktır. Diyeceksiniz ki bu model yanlıştır. Bu modelin yerine şöyle bir modelin kurulması daha doğru olur demek gerekir. Bunu söyleyen de yok. Bunu söyleyen birisi çıktı, bir güç... Ama yine Amerika'nın içerisinden... Onlar da bu meselenin ekonomik yönünü kontrol eden güçler... Öyle ki, kendilerini Amerikan yönetiminden bağımsız hale getirdiler. Ona küresel sermaye, parasal güç diyoruz. Bunlar yeni bir model ortaya koydular.

Bu gücün analizine sonra geleceğiz. Bir felsefeden söz ettiniz, dünyayı yönetme felsefesinden... Bu felsefe, bu irade nasıl oluştu?

Görünüşe bakıldığı zaman Amerika Birleşik Devletlerinde demokrasi vardır ve halk ne isterse o olur. Dünyada böyle bir sistem hiç olmamıştır, olacağını da sanmıyorum. Böyle bir egemenlik peşinde koşan, dünyayı yönetmeye talip bir güç aynı zamanda hem kendi ülkesini, hem dışarıda kendi düşüncelerine hizmet edebilecek bir yapı oluşturmak zorundadır. Bu nedenle Amerika şöyle hareket etti. Amerika Birleşik Devletleri için refah ve güvenlik ön planda tutuldu. Onun dışında da eğitim sistemini ve medyayı kontrol altına aldılar. Medyayla halkın ne öğrenmesi ve öğrendikleri karşısında nasıl tepki göstermesi gerektiği anlatılıyordu onlara. Bunun için dini yardımcılar, dinin emirlerini yardımcı olarak kullandılar. Bazen demokrasi ilkelerinden söz ettiler. Bazen insan hakları bu dediler ama hiçbirisi bu söylediklerine ulaşmak amacına yönelik değildi. Asıl amaçları dünya üzerindeki hegemonyalarını kurmaktı. Sonuçta yönetimin yönlendirmelerine tamamen itaat eden hiçbir tepki göstermeyen bir toplum yarattılar. Böylece içeride durumlarını sağlamlaştırdılar ve dünyayı yönetmeye talip olan güç kendisini son derece rahat hissetti. Çünkü çalışan, üreten bir halk vardı. Ondan sonra çok güçlü bir devlet mekanizması vardı ve bu mekanizmayla da dünyayı yönetebilecek imkâna sahip oldular.

Peki, hocam, burada Amerika derken bir ülkeden bahsediyoruz, bir yönetimden bahsediyoruz. Her dört senede değişen iktidarlardan bahsediyoruz ama baktığımız zaman Amerikan felsefesi iktidarlar değişse de devam ediyor. Şunu görüyoruz: 20 senelik 30 senelik planlar yapılıyor, Demokrat Parti de gelse Cumhuriyetçi Parti de gelse çok az farkla bu stratejiler devam ediyor. O zaman bu planları bu otuz senelik stratejileri kimler belirliyor? Burada büyük zengin aileler var onlar mı etkili, büyük şirketler var onlar mı etkili, başka askeri güçler var onlar mı etkili? Yoksa bunların hepsinin bir ortak kararı mı?

Genelde dünya üzerindeki yönetimden bahsedildiği zaman hep bir aile, bir şirket akla gelir. Oysa bunu yapan insanlardır. Şöyle söyleyeyim, çok zengin bir ailenin akılsız bir çocuğu olsun. Acaba sırf bu zenginliği nedeniyle kendi düşünceleri istikametinde dünyayı yönlendirebilir mi? Böyle bir sistem söz konusu değil. Şunu söylemek lazım: Bir silah ancak onu kullanan insanla değer kazanır. Tek başına silah hiçbir şeydir. O halde iki şeyi yan yana getirmeniz lazım. Biri akıl, biri de onun kullanabileceği aletler.

Dünyayı yönetiyor dediğimiz zengin sınıf burada bir silah gibidir. Onlar olmazsa ülke yönetilemez, doğrudur ama onu yöneten ona yön veren akıl olmazsa tek başına silah hiçbir işe yaramaz. O halde ikisini yan yana getirmemiz lazım. Burada sistemi şöyle kurmuşlar. Evet, bilinen zengin aileler var. Bunların etkileri biliniyor ama bunları dünya yönetiminde etkili kılabilecek akıl ise anonimdir. Biraz evvel söylediğimiz gibi, hiçbir aileye, hiçbir soya ait değildir. Bunlar bu işleri en iyi bilen, en iyi modeller yaratan insanları tutarlar ve onlar vasıtasıyla da dünyayı yönetirler. O zaman şunu söylüyorum. Bunlardan zenginlikleri öne çıkaranlar, bir takım aileleri öne çıkaranlar eksik söylüyorlar. Meselenin yarışını söylüyorlar. Diğer yarışını ihmal ediyorlar. Diyelim Rockafeller ailesi ya da bir başkasını akla getirirseniz, bu aile gider konuşmaları dinler orada bulunur hatta kararlara da iştirak eder ama aklının erdiği kadarıyla iştirak eder. Yoksa o da etkilenir. Buradan şunu söylüyoruz: Nihai belirleyici akıldır. Ortak akıldır. Hiçbir zaman oturup da bu zengin bu her şeyi yapar diyemeyiz.

Kısacası ortak bir akıl karar veriyor, diyorsunuz...

Aslında zenginler karar vericiler midir, yoksa bir muhasebeciden mi ibarettir? Paranın gelişine gidişine mi bakarlar o bile tartışılmaya değer ama benim gözlemim şu, son belirleyici, dünyaya veren akıldır.

Ordunun, askerlerin etkisi ne kadardır?

Ordu tek başına etkili değildir. Zaten Amerika'da sistemin etkinliği buradan kaynaklanır. Eğer ordunun içerisinde bu ortak akıla hizmet edebilecek vasıfta insanlar bulunursa zaten içine alırlar. Diğer ülkelerde olmayan budur. Orduyu ya başa getirirler, ya dışlarlar tamamen. Hayır, bunlar öyle yapmıyorlar. Diyorlar ki, eğer bunun içerisinde ortak hareket etmek isteyen biri varsa gelsin buyursun, aksi halde itaat etsin. Amerikan ordusunun durumu budur.

Orduda asıl hedef, etkin muharebe gücü, oraya uygun bir askeri yapı ve bu hedefleri sağlayacak bir donanım ve bu donanımları üretecek fabrikaların yapılması ama ondan sonra esas olarak hedefleri belirleyen bu ortak akıldır. Bu ortak aklı sadece askerler mi temsil eder, hayır. Askerler tamamen dışında mıdır, hayır. Eğer içinden biri çıkarsa onu da alırlar ve çoğu zaman da en azından bu ortak akıl askerlerle istişare eder. Ortak aklın bir takım hedefleri varsa orduya "Bu hedeflere varmam için ne yapmam lazım, bunun için nasıl silahlar lazım, ordunun nasıl teşkilatlanması gerekir?" sorularını sorar. Bu sormak ve öğrenmek zaten ciddi bir iletişim kurar bunların arasında, bir bütünlük sağlar ve ordunun yöneticileri de kendilerini bir karar organı sayarlar. Bu da doğru bir yoldur.

Bizim gibi ülkelerde en yanlış olan şey şu: Her grup, askeriyesi, sanayicisi, tüccarı kendi problemleriyle uğraşır. Bütünü göremez. Halbuki, bütün bu ileriye yönelik politikalar tek parça değildir, bir bütündür. Her görüşün bir rolü olması lazımdır. Mesela Amerika Birleşik Devletleri bir yerde darbe yapıyor. Diyoruz ki CIA yaptı. Çok yanlış bir şeydir. CIA onun bir parçasını yapar. Çünkü darbe çok boyutludur. Yapacağınız şey önce orada ekonomik sıkıntılar yaratmaktır. İçeride huzursuzluklar yaratmaktır ve bir takım yönetici kadroları hazırlamaktır; bu da bir sistemin bütünüyle o darbeye odaklanması manasına gelir. O işin içerisinde hâriciyeler de vardır, CLA. de vardır, ekonomistler de vardır. Askerler de gider oradan iyi askerleri seçerler.

Önce ortak aklın karar vermesi lazım, ondan sonra da diğer kurumların birlikte hareket etmesiyle mi bir politika belirleniyor?

Burada dikkat edilecek taraf şudur, her biri bütünü görmeyebilir. CIA darbe yapılacağını anlar ve iç karışıklık çıkarır ama bunun dünya üzerinde ne anlama geldiğini bilmeyebilir. Evet, falan ülkede darbe yaptık ve iktidarı değiştirdik. Şöyle bir iktidar getirdik ama bunun dünyadaki anlamı nedir bilmeyebilirler.

İktidarlar değişiyor, iktidarların değişmesi ile bu kararlarda farklılıklar olmaz mı?

Herkesin belirli bir ölçüde etkileri vardır ama genel istikametin dışına çıkamazlar. Şunu söylemek istiyorum. Bir genel çizgi düşünün. Bu genel çizgi devam eder ama bunun etrafında salınanlar vardır. Bunlar bazen aykırı çıkışlar yaparlar hatta genel politikanın tam tersi sözler de söyleyebilirler. Bunlar çok önemli değildir. Esas mesele genel gidişe bakmaktır. Bizim çoğu zaman yanıldığımız, bir senatörün, bir Temsilciler Meclisi üyesinin beyanatlarına bakarak buradan sonuçlar çıkarmaktır. Bu kesinlikle doğru değildir. Çünkü onlar politikayı

temsil etmezler. Şunu söylememiz gerekir; orada gördüğümüz karar verici organlar da aslında bir mizansen gibidir. Onlar da belirlenmiş kararlan almaya ikna edilir. Mesela nasıl ikna edilir? Ya etrafında onu seçen, çevreleyen ekonomik güçlere etki edilir ya da önüne dosyalar konur. Amerika Birleşik Devletleri'nin çıkarları bunlardır denir ve oradaki herhangi bir Temsilciler Meclisi üyesi veya senatörü, Amerika'nın çıkarları budur dediğiniz zaman buna karşı çıkma cesaretini gösteremez.

Genelde ClA'in Amerika üzerinde etkisinin çok fazla olduğu söylenir? Çünkü bilgiyi toplayan, bilgiye sahip olan kurumdur, derler... Ne dersiniz?

Etkisi fazladır ama karar verme yetkisi yoktur. Çünkü bir istihbarat servisi nerden bilgi toplayacağını bilemez. Onu bilebilmek, o konuda karar verebilmek için evvela bu söyledi-ğimiz karar organının geleceği tahmin etmesi, tehditleri ya da daha sonra operasyon yapılacak, politika uygulanacak alanları tespit etmesi lazım. CIA'e, şu alanda istihbarat yap, şu konulan öğren denir. Yoksa istihbarat servisi kendiliğinden buraları bilemez. Zaten bizim gibi ülkelerin en büyük sıkıntısı da buradadır. Siyasi bir direktif almadan istihbarat yapmak zorunda kalırlar. Oysa gelecekte neyle karşılaşacağımıza ancak çok üst düzeyde bir aklın karar vermesi gerekmektedir. Amerika Birleşik Devletleri de böyledir.

Diyelim ki, CIA başkanına, mesela Hindistan hakkında şu konularda çok ayrıntılı bilgi istiyorum şeklinde bir direktif geldiğinde, CIA başkam ya bilir, ya bilmez bunun ne için olduğunu. Eğer çok akıllı birisiyse bunun siyasi sonuçlarını tahmin eder. Bunun hangi hedeflere hizmet edeceğini bilir ama bilmese de olur. Eğer onun başına çok iyi bir teknisyen getirmişlerse ve şunu biliyorlarsa ki bu adama emir verdiğiniz zaman aynen yapar, Hindistan'da şurayı bil diyorsa o onun dibine kadar iner. İşini çok iyi yapar. Bu yeterlidir. Bu **bilgiyi** kullanan aslında arkadaki akıldır.

Bir ara soru sormak istiyorum. CIA bizim gibi ülkelerde nasıl çalışır, hedefine nasıl ulaşır, teknikleri, yöntemleri nedir?

Bir istihbarat servisinin faaliyetlerinden birincisi bilgi almaktır, bu bilgiler de sırf öğrenmek için olmaz. Bir işe yarayacaktır. Biz çoğu zaman istihbaratı bilgi almak olarak algıladığımız için bilgi saklarız ve bunu vermemek için uğraşırız. Mesela "MİT Tarihi" diye bir kitabı açın bakın kaç tane casus yakaladığımız orada sıralanır. Bu çok önemli de değildir. Zaten şu anda bilgi almak için de casuslara ihtiyaç kalmamıştır. Çünkü adam en gizli bilgilerinizi bile sizin iletişim ağlarınıza girerek öğreniyor olabilir. Öğreniyor mu bilmiyorum ama en azından alabilir.

İstihbarat servislerinin asıl ödevi, toplumu yönlendirmek ve o toplumda Amerika Birleşik Devletleri'nin öngördüğü olayları yaratabilmektir. Bunun için yaptıkları şey toplumu yönlendiren kişilere nüfuz etmektir. Bu nüfuz iki türlü olur. Bir tanesi, mevcut olanları kontrol altına alırsınız. Kontrol altına almak her zaman zannedildiği gibi ona para ver, şu işi yap şeklinde olmaz. Oturur konuşursunuz, problem şudur dersiniz, dünyadaki problem vs. ona anlatırsınız. O da bunu tekrarlarsa yükseleceğini bilir ve böylece ikiniz arasında zımni, gizli bir anlaşma olur. Amerikalıyla buradaki vatandaş arasında zımni bir anlaşma vardır. O işini yapar yükselir, öteki de hedefine ulaşır. Eğer buna aykırı davranışları olanlar olursa bertaraf edilirler. Bertaraf edilmek de çoğu zaman gözden düşürülme şeklindedir. Herkes yükselirken o bir düşüş içine girer. Üç beş sohbette dersiniz ki, bu adam hiçbir şey bilmiyor. Bu adam yanlış şeyler söylüyor filan dersiniz. Zaten bulunması sizin ülkeniz için hiç iyi bir

şey değil, sizi kötü yola sevk ediyor dersiniz. Öteki de ülkesine hizmet etmek için o adamı bertaraf eder.

Yani ülkelerde operasyon yapabilirler, etkileyebilirler toplumu... Başka ülkelerin operasyonları varsa ona mani olurlar mı?

Evet, onu da yaparlar. Başka ülkelerin operasyonlarına da mani olurlar. Böylece o ülkede kendi dünya görüşleri veya kendi hedefleri istikametinde kamuoyunun oluşmasını sağlarlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nde son zamanlar iki güç, iki kanat birbiri ile hem Amerika içinde hem dünyada mücadele ediyor, hatta savaşıyor diyebiliriz, bu konuyu ileride soracağım ama merak ettiğim, CIA içerisinde de farklı görüşte olan insanlar yok mudur? Sizin de söylediğiniz gibi, geldi burada bir CIA elemanı bir operasyon yapıyor. O CIA elemanı başka kanadın adamı olup da başka bir CIA elemanı da başka bir kanadın adamı olamaz mı?

Olabilir. Her sistemin içerisinde bu sistemle uyuşamayan insanlar olabilir. Bunlar bir süre sonra kendilerini belli eder ve tasfiye edilirler. Hiçbir zaman sonuna kadar hedeflerine ulaşamazlar ama en yukarıdaki kişi, CIA'in başındaki adam genele egemendir. Ona egemen olan da arkadaki akıldır. Arada bir iki tane olabilir. Hatta CIA' in içine girmiş başka ajanlar da olabilir.

CIA' in örneğin Türkiye'den herhangi bir kişiye bakışı aynı zamanda Amerika'nın bakışı anlamına gelebilir mi? Bir kanat bir kişiye iyi bakarken, diğer kanat farklı bakabilir mi?

O zaman şuna bakmak lazım. Amerika Birleşik Devletleri'nin bir ülkedeki politikaları sürekli aynı çizgi üzerinde değildir. Bugün darbe yapıyorsa yarın darbe yapacak anlamına gelmez. Bugün darbe yapar. O gün öne çıkardığı insanlar darbe yanlısı kişilerdir. Hemen akabinde artık kendi istediği bir iktidarı başa getirmek için, demokrasi savunuculuğu yapan insanlara yol verir. O zaman da onun üzerini örter.

Özel bir soru olacak ama... Tahmin ediyorum Türkiye'deki CIA ajanlarıyla karşılaşmışsınızdır. Gerçekten çok yetenekli insanlar mı yoksa sıradan insanlar mıdır?

Bir fabrikaya gittiğiniz zaman alt kademedeki bir işçi gider makinenin başında işini çok iyi yapar. Bu işi iyi yapıyor diye o fabrikaya başarılı diyemezsiniz. Üretim planlamasını yapan, satış planlamasını yapan bir bütün vardır. Bütünün içerisinde anlam taşır. Onun için o gördüğünüz eleman sıradan bir insandır. Hepsi sıradandır. Ona verilen talimat istikametinde yapar o işi ama ona bakarak CIA politikasını değerlendirmek, Amerikan politikasını değerlendirmek yanlıştır. Bütün politikalar mutlaka genel olarak ve makro planda ve dönemsel olarak değerlendirilmelidir. Bugün bunu yaparlar, başka bir gün başka bir şeyi desteklerler. Bir gün destekleyen adamları ertesi gün iflas ettirebilirler.

Biraz önce Amerikan ordusunun sistemdeki yerini konuştuk. Amerikan ordusunun gücünü nasıl görüyorsunuz? 400 milyar dolar yıllık harcaması var ki ondan sonraki gelen 24 ülkenin yanlış bilmiyorsam askeri harcaması 400 milyarı buluyor. Bu gücü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Amerika Birleşik Devletleri'nin ordusunu çok kısaca değerlendirebilmek için şunu

söyleyebilirim. İmha edebilir, işgal edemez. Böyle bir ordudur. Çünkü silahlı kuvvetler iki unsurdan oluşur. Birisi insanları, diğeri malzeme ve teçhizatıdır. Şimdi malzeme ve teçhizat açısından Amerika Birleşik Devletleri ordusunun bir sorunu yoktur ve olmaz da ama insan açısından sorunları vardır. Çünkü bu insan bir toplum içerisinde yetişir ve onun değer yargılarını alır. Amerika Birleşik Devletleri de biraz evvel söyledik, kendisine uygun insanları yaratır. O sistemi yürütmek için gerekli olan insanlar, askerliği yürütmek için uygun değildir. Burada bir çelişki vardır. Bu çelişkiyi, bu zaafı Amerika Birleşik Devletleri sürekli olarak hissedecektir ve hissetmektedir. Bu insan tipi, bencil, kendi çıkarlarını koruyan, para karşılığı olmadan hiçbir şey yapmayan insanlardır. Öyle yetişmişlerdir ve bu insanı idealler uğruna savaştırmaya ve ölümü göze almaya zorlayamazsınız.

İkincisi, hem onu yapmaz hem de savaşın da ahlaki kuralları vardır. Oysa bu tarzda yetişen birisi, bulduğu yerde bir çıkarı varsa bunu kullanır ve o da büyük tepkiler yaratır. Şunu söylemek istiyorum. Amerikan sistemini yürütmek için yaratılan insan tipi, onu asker olarak kullanmaya müsait değildir.

Bir de lobileri sormak istiyorum. Amerika Birleşik Devletleri'nde lobilerin gücünün çok fazla olduğu söylenir veya bize böyle lanse ediliyor. Lobiler gerçekten güçlü müdür?

Ben lobilerin etkili olduğunu düşünmüyorum. Bir örnek vereyim size, mesela Ermeni ve Rum lobileri esas itibariyle Amerikan Devleti'nin kurmuş olduğu örgütlerdir. Bunlar Türkiye üzerinde baskı yapmak üzere gerektiği zaman manipüle edilen güçlerdir. Bunlar daha ziyade CIA in kontrolündedir ve onlar başlı başına bir politika üretemezler ve iktidarı etkileyemezler. Etkileşim ters istikamettedir, Yönetim onları istediği istikamette kullanır.

Amerika Birleşik Devletlerinde çeşitli düşünce kuruluşları olduğu da çok açıktır ama bunların çok önemli bir kısmı zaten merkezi gücün kontrolündedir. Halkı etkilemek için medyayı nasıl kullanıyorlarsa daha entelektüelleri etkileme» için de düşünce kuruluşlarını kullanırlar.

Son yıllarda Amerika Birleşik Devletlerimde iki taraf, iki güç çarpışıyor, savaşıyor. Bu güçler ayrılığı nasıl oluştu ve bu savaş nereye gider?

Evet, Amerika Birleşik Devletleri'nde şu anda oluşan bir güç var. Bu da yeni bir dünya görüşünden kaynaklanıyor. Biraz önce söylediğim gibi Amerika Birleşik Devletleri dünya üzerinde bir ekonomik sistem kurdu ve bununla bir yandan askeri bir yandan ekonomik araçları kullanarak dünyayı yönlendiriyordu. Bunlardan bir tanesi şu an üstün konuma geçti. O da parasal güç. Bunun sebebi de Sovyetler birliğinin dağılmasıdır, daha doğrusu kendini dağıtmasıdır. Bu aslında Rusya'nın yaptığı çok stratejik ve hesaplı bir hamledir. Amerika'nın askeri gücünü etkisiz hale getirmek için kendisini güçsüz hale getirmiştir. Kendisini güçsüz duruma düşürünce dünya üzerindeki askeri hakimiyet sona erdi, sona erince de parasal güç ortaya çıktı.

Amerika Birleşik Devletleri kendi tasarruflarıyla dünyayı yönetmiyor. Aslında başka ülkelerin tasarruflarını kullanıyor. Japonya tasarruf ediyor, Çin tasarruf ediyor, Amerika'ya gönderiyor veya onların takip ettiği finans kuruluşlarına gönderiyor. Ortadoğu'daki petrol gelirlerinin önemli bir kısmı da bu fonlara akıyor. Bu parasal güç başkalarının parasını kullanarak dünya üzerindeki egemenliğini pekiştirmek istiyor. Şimdi soru şu, bu egemenlik ekonomik olarak devam edebilir mi? Bu yola devam ederek dünya üzerindeki Amerika'nın hegemonyasını

sürdürebilir mi?

Tartışmalı bir iddiada bulunacağım ve o iddia da şu: Dünya üzerindeki gelişmeleri Amerika ve Rusya birlikte veya en azından bir arada görüşerek planlıyorlar. Çünkü bunların kendi aralarında gerçek bir husumet halinde bulunmaları ça**tışmaları** dünyanın sonunu getirir. Her ikisinin de dünyayı yok edecek silahları var. Bunu bildikleri için de bir yerde uzlaşıyorlar. Şimdi Rusya'da iki eğilim göze çarptı. Bunlardan bir tanesi Yeltsin döneminde, adına parasal güç dediğimiz, küresel sermaye dediğimiz gruplarla iş birliği yapmak şeklindeydi ve Rusya'yı tamamen onların kontrolüne bıraktılar. İkinci bir güç Amerika Birleşik Devletleri içerisinde askeri hegemonyanın aslında dünyadaki dengeleri korumakta daha etkili olacağını ve barışın ancak o surette sağlanacağına düşünen güçtü. Putin ile aynı çizgideler.. Bunları birbirleriyle özdeşleşmiş görmek yanlıştır. Sadece aynı hedeflere varmak istemektedirler. Şimdi parasal güç evvela Rusya'da daha sonrada Amerika Birleşik Devletleri'nde tepkiyle karşılandı ve giderek geriliyorlar.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasında parasal gücün etkisi çok fazla mıdır?

Dağılmasında etkili değildir. Rusya bahsine geçtiğimiz zaman orada da söyleyeceğiz. Fakat sadece parasal gücün ortaya çıkması Amerika ile Rusya arasındaki dengenin sürdürülemez hale gelmesine sebep oldu.

Amerika ve Rusya'da tepkiyle karşılandı dediniz...

Evet ve tekrar dengeyi askeri güç etrafında kurmak için uğraşan iki güç oluştu her iki tarafta da. Hem Rusya da hem Amerika Birleşik Devletleri'nde... Zaten bir tanesinde bu gücün tek başına oluşabilmesi mümkün değil. Eğer Rusya bir karşı güç olarak ortaya çıkmasa Amerika Birleşik Devletleri kime karşı silahlanacak? Burada Amerika Birleşik Devletleri'nde bir takım silahlanma çabaları gördük. Mesela yeni as keri uçaklar yapıyorlar, modem silahlar yapıyorlar. Düşman kim sorusu cevapsız kaldı. Bu silahları İran'a karşı falan kullanmaya gerek yok. Mevcut silah sistemleri zaten onlarla mücadele etmeye yeter. El Kaide için silahlara ihtiyaç yok dövüşmek için. Bu yüzden şimdi Amerika Birleşik Devletleri'nde yeni bir dönem başlıyor. Bu yeni dönem askeri gücün arttırılması ve karşısında da tekrar rakip olarak Rusya'nın konması şeklinde bir model uygulanıyor. Bu arada parasal gücün de bertaraf edilmesi lazım. Zaten parasal güç giderek önemini kaybediyor.

Fakat daha kesin etkisizleştirme operasyonu şöyle olacak bence. Birincisi bunların tasarruf kaynaklarını ortadan kaldırmak için, Çin, Japonya ve Ortadoğu gibi ülkelerde oluşan ta-sarrufların önünü kesecekler. İkincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin bugüne kadar borçlandığı miktarları anlamsız kılacaklar. Bu iki şekilde olur. Bunu seneler önce bir Amerikalı ekonomistle tartışmıştım. Oradaki iddiam şuydu: Amerika Birleşik Devletleri parasının değerini düşürmek suretiyle dış borçlarının reel değerini azaltacaktır. İkinci olarak da Çin ile başlayan ticari konulardaki uzlaşmazlık... Mesela birdenbire Çin'in ihraç ettiği malların zehirli olduğu ve sağlığa zararlı olduğu ortaya çıktı. Bu devam edecek. Onun dışında Japonya'da iş tasarruflarının azalması ile dışarıya çıkan paraların azalmasını beraberinde getirecek, bu da Japonya'nın faizlerini yükseltmesi ve dış piyasalara para sürmesini engellemesi şeklinde olacak.

Burada Amerika ciddi bir sorunla karşı karşıya kalacak. O da şu, Amerika Birleşik Devletleri büyük ölçüde dışarıdan ithal ettiği ve karşılığını ödemediği, sadece borçlandığı mallarla

refahını büyük ölçüde yükseltmektedir. Mesela geçen sene Amerika Birleşik Devletleri'ne giren yabancı sermaye miktarı 900 milyar dolardır. Bu her Amerikalının 3000 dolardan fazla mal ithal etmesi ama bunun karşılığında hiçbir şey vermemesi anlamına gelir. Eğer bu kesilirse Amerika'da ciddi bir refah kaybı olur. Üretim kaybı olmaz. Amerikanın üretim gücü azalmaz ama refah kaybı olur. Bu refah kaybını tolere etmek ve buna Amerikan halkının katlanması için bir takım ek tedbirlere ihtiyaç vardır. Yani daha baskıcı bir rejime ihtiyaç vardır. Bunun yarattığı olumsuz reaksiyonları baskı alfanda tutmanın güç kullanmaktan başka yolu yoktur.

Bu yavaş yavaş olacaktır. Bu refah düşüşü Amerikan ekonomisinin zayıfladığı anlamına gelmez. Hatta bir takım yabana malların pahalı hale gelmesi kendi mallarının değerlenmesi sonucunu da doğurur. Çünkü son zamanlarda birçok tüketim mallan Amerika dışından ithal edilmektedir. Mesela otomobil sanayisinde gerilemeler var. Onun dışında başka sanayilerde de iç tüketim adı verilen sanayilerde de gerilemeler var. Bu gerilemeleri telafi eder. Onun için Amerika bir geçiş süreci yaşayacak. Yani ithal ikameci bir ortam yaratacak. Bunun geçişi sancılı olur. Bunu görmek lazımdır.

Bu sancının dünyaya etkisi ne olur?

Bu süreç dünya üzerinde büyük etkiler yaratır. Önce Amerika'ya mal ihraç eden ülkelerde ciddi ekonomik sıkıntılar başlar. Mesela Japonya ve Çin'de ciddi sıkıntılar başlar. Bu sıkıntı nedeniyle onların tasarruf ettiği para miktarı azalır. Para miktarının azalması küresel sermayenin, parasal gücün eline geçen meblağları azaltır. Yani nasıl şimdi bizim barajlara su gelmediği için sular azaldıysa onların barajlarına da su gitmez.

Buna ek olarak bir şey daha olması lazım. O da, petrolün fiyatının düşmesi, bu biraz riskli. Muhtemelen yüksek fiyatta gitmesine devam ettirecekler çünkü Çin, Japonya ve Avrupa' nın ürettikleri ürünlerin maliyetlerinin düşürülmesini istemiyorlar, diğer taraftan Rusya'nın da ekonomik olarak gelişmesine sekte vurulmasını istemiyorlar; onun için yüksek enerji fiyatlarına devam ederler ancak bu paralan kontrol etmeleri lazım.

Petrolden gelecek paranın mı kontrol edilmesi gerekiyor?

Evet, petrolden doğacak gelirleri kontrol etmeleri lazım. Bunu da şöyle yapabilirler: Önümüzdeki dönem Ortadoğu'ya Amerika Birleşik Devletleri silah satacak. Askeri bir gerginlik yaratacaklar. Silahlanma harcamaları artacak. Silahlanma harcamalarının artması Amerika'nın ihracatını artırır. Onun dışında da bu sermayeyi başka istikametlere yöneltecekler. Mesela Arap sermayesinin Türkiye'ye gelme ihtimali yüksektir.

Siz parasal gücün elindeki sıcak paranın azalacağını söylüyorsunuz değil mi?

Evet, para sıkıntısı başlayacak. Bu bütün borsalarda düşmelere sebep olur. Borsanın düşüşü ne anlama gelir? Birçokları borsalardaki düşüşün bir ekonomik gerileme olduğunu düşünüyor. Bu kesinlikle doğru değildir. Mesela Türkiye'deki borsa sıfıra inse kim ne kaybeder? Hiç kimse hiçbir şey kaybetmez. Sadece oraya para yatırmış olanların servetlerinde bir düşüş olur. Aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik gücünde de hiçbir azalma olmaz. Sadece borçları azalır.

Yani borsa tamamen sanal bir sermaye oluşturuyor…

Evet, işte köpük tabir ediyorlar, o köpüğü alacaklar ve orada servetler yok olacak. Gerçek rakamlar ortaya çıkacak. Servetlerin yok olması bir ülkenin üretim gücünün azaldığı anlamına gelmez. Burada ekonomide ciddi bir dönüşüm olacağı anlaşılıyor. O zaman da paranın dünya üzerindeki siyasal hegemonyası azalacak ama Türkiye için öngörümüz şu, Ortadoğu'da oluşan sermayelerin bir kısmı yatırım sermayesi olarak Türkiye'ye gelebilir.

Peki, küresel sermaye dediğimiz parasal güç, bu stratejiye karşı bir atak yapmayacak mı, buna karşı koymayacak mı? Çünkü onlar da büyük bir güce ulaştılar, dünyayı yönetmeye başladılar, ülkelerin ekonomilerini etkilemeye başladılar, bu strateji bu gücün sona ermesini getirecek, buna razı olacaklar mı?

Onlar da mücadele edecekler. Her iki tarafın da kullanacağı araçlar var. Amerika'daki küresel sermayeye karşı çıkan güçlerin de ellerinde bir takım kozlar var. Onlar da askeri kozları kullanabilir. Ortada karışıklık yaratabilirler. Biraz evvel söylediğimiz gibi Japonya ve Çin'den ithalatı sınırlandıracak tedbirler alabilirler. Bunları fiilen de yapabilirler veya propagandalarla da yapabilirler. Sonuç olarak şu görünüyor: Amerika Birleşik Devletleri kendisine rakip olarak ortaya çıkması muhtemel iki güce karşı yani hem Avrupa'ya hem de Çin'e karşı mücadele edecektir, ekonomik gücü etkisiz hale getirecek buna karşılık silahlanmanın çok önemli olduğu yeniden dünyada anlaşılacak.

Yani kendi içerisinde oluşmuş güce karşı mücadelesini verecek ve sizin de vurguladığınız gibi bu diğer tarafın kazanmasıyla da bitebilir mi diyorsunuz?

Evet, şimdi bakın son zamanlarda Rusya tekrar silahlanmaya başladı. Amerika Birleşik Devletleri de aynı şekilde silahlanıyor. Bunun kime karşı olduğu bilinemiyor ama biz ön-görebiliriz. Bu iki silahlı güç birbirinin karşısına geçecektir. Çünkü meşruiyetini sağlayacaktır. Rusya silâhlandıkça Amerika, Amerika silahlandıkça Rusya silahlanmak mecburiyetinde kalacaktır. Bu her iki ülke açısından da parasal gücün etkisini kaybetmesi anlamına gelir.

Parasal güç, dünyanın nereye doğru gitmesini istiyor, dünyaya nasıl bakıyorlar?

Parasal güç, bugünkü sistemin devam etmesini istiyor. Çeşitli ülkelerde olan tasarruflar belirli bir havuza aksın. Bu havuzun kontrolü de belirli finans çevrelerinin kontrolünde olsun istiyorlar. Bunlarla kontrol edecek ve dünya üzerinde ülkeleri yönlendirecek ve yönetecekler. İstedikleri sistem bu.

Burada başrolü oynayan kimdir sorusu ilginçtir. Amerika içerisinde bir takım finans kuruluşları var fakat devlet olarak düşündüğümüzde burada İngiltere ön plana çıkar. Birileri eğer bana sorarsa Amerika Birleşik Devletleri'ni kim yenebilir, ben şu cevabı verebilirim: İngiltere yenebilir. O da parasal güçle bir araya gelirse mücadele edebilir. Onun dışında hiçbir güç şu anki metotlarla onu yenemez. Bu nedenle, bu işin merkezinde İngiltere'nin çok akıllı bir stratejisi olduğu kabul edilmelidir. Kaybettiği gücünü aynı yolu kullanarak, yani örgütsel yolu kullanarak ama bu sefer para örgütlerini kullanarak ele geçirmek istiyor. Paranın üzerine egemenlik kurarak ya da parasal gücü kontrol edenlerle ittifak kurarak yapmak istiyor. Kendi aklıyla parasal gücü bir araya getirecek ve dünya üzerinde tekrar bir hegemonya kuracak.

İNGİLTERE

İngiltere nasıl bir ülkedir? Eski gücünü kaybetti ama dünya üzerindeki etkinliği devam ediyor. Dünya politikası nedir?

İngiltere'de güç esas itibariyle kraliyet etrafında, kral sembolü etrafında oluşmuş sembolik bir bürokratik yapıdır. Bu yapı tarih boyunca dünyayı yönlendirmiş, yönetmiş; yenilmek ve tasfiye edilmek gibi bir akıbete de uğramamıştır. Sadece gücünü kaybetmiştir. O odak aynen duruyor. Bunlar bu gücü yeniden elde etmek ve dünyayı yönetmek istiyorlar.

İngiltere'de iktidarların değişmesi genel politikada bir değişikliğe neden olur mu?

Hiç değiştirmez. Belki de en az etkilenecek yönetim İngiltere'dir. İngiltere'de yönetim her zaman merkezidir ve onun için de krallığı muhafaza ederler. Fakat esas İngiltere'nin tasfiyesi, eğer mümkün olacaksa, bu tarihten sonra olacaktır. Yani bu son hamleden sonra...

Son zamanlarda oligark denen Sovyetlerin yıkılmasından sonra kısa zamanda zengin olan Yahudi asıllı kişiler, Rusya'dan ayrılmak zorunda kaldılar veya gönderildiler yeni Rusya yönetimi tarafından... Bunların hemen hemen hepsinin İngiltere'ye yerleştiğini görüyoruz. Bunun nedeni nedir?

İngiltere esasen merkez halindeydi de bu oligarklar kendi merkezlerine gittiler. Rusya'daki bu oligarkların arka planında İngiltere ile ittifak halindeki bu küresel sermayenin, parasal gücün sahipleri vardı. Bunlar bir arada hareket ederek Rusya ekonomisini kontrol altına aldılar. Bundan sadece Rusya'daki devlet yönetimi mi şikayetçiydi? Hayır, Amerika'daki güç de endişeliydi. Yani Rusya'da oluşabilecek bir egemenlik Amerika'yı da tehdit eder.

İngiliz ordusunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İngiltere halkı da giderek askerlikten uzaklaşıyor. Yani onları da giderek vatan, millet için çarpıştırmak zorlaşıyor, özellikle yabana bir ülkede... Burada Türkiye'nin rolü ortaya çıkıyor. Türkiye hala askerlik yapabilecek insan potansiyeline sahip. En azından moral açıdan değerlendirebilecek güce sahip.

MI6, MI5 denilen İngiliz istihbarat örgütleri nasıl bir örgüttür, nasıl çalışıyor?

Tıpkı Amerika'daki gibi... Yani orada da herkes MI6 ve MI5'ı bağımsız, kendi başına hareket eden örgütler gibi görürler. Aslında öyle değildir. İngiltere'deki kraliyet etrafında oluşmuş devlet yapısı istikamet belirler. Şu konularda uğraş, şunu yap gibi... Ve bunlar çok profesyoneldir. Yani İngiliz istihbarat servisi dünyanın en profesyonel istihbarat servisi olarak telakki edilebilir. Bunların istihbarat anlayışı biraz farklıdır. Mesela Amerika, istihbaratını bireyler arasında kurar. Gider Ahmet Bey'le buluşur, Mehmet Beyle konuşur. İngilizler ise güç odaklarıyla ittifak yapar. Bir aile yaratır. Bu aileyi ekonomik olarak güçlendirir. **Orada egemen haline getirir. Yani onun için İngiltere'nin istihbaratını aradığınız zaman kişileri değil mutlaka bir zenginliği, bir partiyi, bir aşireti, bir dini hareketi aramamız lazım.**

Şöyle derler hocam ne kadar doğrudur, Amerika dediğiniz gibi bireylerle ilişki kurar kullanır, belki karşılıklı çıkar da sağlanabilir ama zamanla o kişiyi bırakabilir. İngilizler ise birisini kendi tarafına çektiği zaman o artık neredeyse ölene kadar İngiltere'ye çalışır, hatta nesiller boyu devam eder?

Öyledir. Mesela şunu biliyoruz: Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Türkiye'de çok büyük bir

İngiliz istihbarat ağı vardı. Savaş bitti hiç kimse İngiliz istihbaratçısı olarak çıkmadı. Türk asıllı olarak İngilizlere hizmet veren bir tek kişiye rastlamadım. Ne oldu bunlar? O zaman şunu söylememiz lazım: İngiltere Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Türkiye ile savaşmış, yıkmış ama hiç istihbaratçı bulundurmamış; ya da bu istihbaratçılar aynen devam etmektedir. İkisinden birisi, hangisini kabul ederseniz...

Amerika Birleşik Devletleri ve dünya yeni döneme nasıl uyum gösterecek?

Genelde ileriye ait tahminlerde bulunanlar mevcut eğilimlerin devam edeceğini var sayıyorlar ve bu eğilimlerin dünyayı nereye götüreceğim kestirmeye çalışıyorlar. Yani ekonomideki gelişmeler ne istikamette olacak ve bu dünyayı nasıl etkileyecek gibi soru soruyor ve buna cevap veriyorlar. Halbuki radikal değişiklikler olacağını tahmin etmek lazım. Amerika Birleşik Devletleri önümüzdeki dönem stratejisini şöyle tahmin edebiliriz: Birincisi, önümüzdeki dönemde ekonomide radikal değişiklikler olacak, bu radikal değişiklikler dış ticaretin öne çıkması ve para hareketlerinin sınırlanması. Şu ana kadar dünyaya yön veren para hareketleriydi. Bunun yerine dış ticaret hareketleri daha fazla önem kazanacak. Alım satım para hareketleri ikinci plana düşecek.

Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya ikisi birlikte dünya enerjisini kontrol ediyorlar. Bu iki açıdan öngörülüyor: Birincisi, mevcut enerjiyi rakiplerine kaptırmamak, İkincisi yeni enerji kaynaklarında tekeli sağlamaktır. Burada ben teknisyen olmadığını için teknik tarafını bilemem. Sadece siyasi ve ekonomik açıdan tahlilini yapabilirim. Burada birincil enerji kaynağı petrolden sonra muhtemelen nükleer enerji olacak. Nükleer enerjide de tekeli sağlamak için Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya nükleer silahların yayılmasını engellemeyi bir koz olarak kullanacaklar. Böylece dünyadaki tüm enerjinin kontrolü bu iki ülkenin tekeline alınmış olacak gibi görünüyor. Bu amaca yönelik olarak da zaten mevcut enerji kaynaklarının alternatif olarak kullanılmasının engellenmesi amacıyla Ortadoğu'yu kontrol altında tutacaklar.

Uzakdoğu'yla ticaretin bu şekilde devam etmeyeceğini giderek daralacağını ve bunun da Çin ve Japon ekonomilerinde gerilemelere sebep olacağını tahmin edebilirim.

Amerika'nın ikinci stratejisi, yeni teknolojiler üzerinde egemenlik sağlamak olacaktır. Zaten bugüne kadar öncülüğünü yapıyordu. Bundan sonra da yeni teknolojileri üretmekte ve satmakta birinci planda olmayı hedefliyor. Dünya üzerindeki egemenliği, bu stratejiyi sağlamak için de para gücünden ziyade askeri gücünü kullanmak niyetinde olduğunu gösteriyor. Giderek harcamalarını, silahlanmalarını artırıyor. Böyle bir model kurulacak ve bu modelin diğer tarafında da Rusya olacak.

Silahlanmada da yeni teknolojileri ön plana çıkarıyor. Şu anda Amerika daha az Amerikan askerinin ölmesini getirecek yeni teknolojik silahları devreye sokuyor değil mi?

Evet, bu insan unsurunu tamamen ortadan kaldırmaz ama bölgede insan unsuruyla yapılacak mücadelelerde de bölgesel güçleri kullanabilir. Burada en büyük aday da Türkiye olarak gözüküyor. Türkiye ile bir ittifaka ihtiyacı var Amerika'nın kesin olarak. Böylece Amerika, Uzakdoğu'nun ve Avrupa'nın kendisine olan ekonomik rekabetinin önüne geçmiş olur ve dünya üzerindeki hegemonyasını sürdürmüş olur.

Burada şu soruya cevap aramamız lazım: İki elim şu anda bir arada gözüküyor ve bu iki elim

birbiriyle tezat halinde. Bir yanda teknolojik gelişmeler gücü merkezileştiriyor ama daha sonra diyoruz ki bu güç dağılacak. Yani bir sürü odak ortaya çıkacak. Bu bir çelişkidir. Eğer teknoloji belirli güçlerin egemenliğini artırıyor ise o zaman egemenliğin çok dağılacağını söylemek bir çelişki olur. Benim gördüğüm kadarıyla egemenlik giderek merkezileşecek ve bu ikili bir yapıya dönüşecek.

Teknolojik gelişme bu iki ülke tarafından geliştirileceği için, sürekli olarak bütün dünya iki önemli güce biraz daha ihtiyaç duyacak mı diyorsunuz?

İhtiyaç duyacak ve onlarla mücadele etmeyi göze alamayacak çünkü hem askeri hem teknolojik üstünlük var. Enerji de kontrolü sağlayacaklar. Para bir güç olmaktan çıkacak. Bunun yerine ticaret ön plana çıkacak. O zaman da dünya yeni bir döneme girmiş olacak.

İki kutuplu bir dünyaya tekrar dönüyoruz. Tek farkı komünizm olmaması diyebilir miyiz?

Diyebiliriz. Yeni ideolojiler ortaya çıkabilir tabi. Yani kapitalizm ve komünizm tarihi birer kategoridir. Bunların ebediyen sürmesi ve bütün tartışmaların da bunların üzerinde devam etmesi de yanlıştır. Her dönem, alt yapıyı oluşturan teknolojiye ve dünyadaki yeni güç unsurlarına göre yeni ideolojiler yaratabilir. Yani biz şimdi mevcut olan ideolojilerin dışında başka bir ideolojinin varlığını tahayyül bile etmiyoruz ama önümüzdeki dönem bu yeni yapıyla birlikte yeni bir ideoloji çıkabilir.

RUSYA

Rusya 1991'de komünizmden çıktı. Sizin tabirinizle komünizmi bıraktı ve yoluna devam etti. 1998'lerde bir kriz yaşadı ama sonra petrol fiyatlarının da yüksek seyretmesi ile şu anda ekonomisiyle, askeriyesiyle tekrar bir güç haline geldi. Rusya'yı nasıl bir devlet olarak görüyorsunuz? Rusya devlet erkini hangi kuruluşlar oluşturuyor? Bizim de çok yakınımızda, komşumuz sayabileceğimiz bir ülke ama aynı zamanda oradaki gelişmeleri çok yakından takip edemediğimiz bir ülke... Ne dersiniz Rusya için?

Rusya'yı anlamak için geçmişine bir bakmak lazım. Rusya Birinci Dünya Savaşı esnasında komünizmle tanıştı. Komünist oldu ama bunun temelinde şu vardır: Rusya'daki komünizm Rusya'nın kendi iç dinamiklerinden oluşmuş bir hareket değildir. Esas itibariyle Almanların bir yıkıcı faaliyeti olarak kabul edilebilir. Yani Almanya, Rusya'yı savaş dışına itmek için komünist hareketi desteklemiş hatta Lenin'i de kendisinin hazırladığı bir özel trenle Rusya'ya göndermiştir.

Fakat burada Rus devleti, Rusya'nın derin devleti diyelim, çok doğru bir manevrayla komünizmi içselleştirdi. 1917 yılında savaş bitmeden önce Rusya savaştan çekildi ve Almanların bu yıkıcı faaliyeti başarıya ulaştı ancak buna karşılık Rusya'nın da bir karşı hamlesini görüyoruz. Stalin birçoklarının iddia ettiği gibi muhtemelen Sovyet Devleti'nin bir elemanıydı ve bir süre Lenin'e tahammül ettikten sonra, Lenin'in erken ölmesiyle, nasıl öldüğü de bilinmiyor, kontrol tamamen Rusya'nın eline geçti. İdeolojide önemli bir değişiklik oldu. O değişiklik de şuydu. Lenin, enternasyonal komünizmi savunurken yani bütün dünyaya komünizmi yaymak gibi bir projeyle hareket ederken Stalin bunu Rusya ile sınırlı tuttu. Bu şu anlama gelir mi tartışmak lazım. Acaba Lenin, Almanya'nın komünizmle yaptığı

nüfuz etme hareketini tüm dünyaya yaymak mı istiyordu?

Gerçi Almanya'nın da yenilmesiyle bu dinamik de önemli ölçüde başarısızlığa uğradı. Ancak hemen arkasından Stalin döneminde komünizm içselleşti. Burada neden komünizme devam ettiler sorusu sorulabilir. Mademki bu bir Alman operasyonuydu bunu ters çevirip tekrar kapitalizme geçmeleri gerekmez miydi sorusu akla gelebilir. Komünizmi şu açıdan Rusya da benimsedi. İki şeye ihtiyacı vardı Rusya'nın: Birincisi ekonomik kalkınmaya, İkincisi silahlanmaya.

Silahlanma ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için büyük ölçüde sermayeye ihtiyaç vardı. Bu sermayeyi kapitalist düzen içinde vergi yoluyla toplamak zordu. Oysa mevcut rejimde, yani komünist rejim içerisinde, önce tüm kaynaklar devletin elinde oluyor daha sonra bunların paylaşımı yapılıyordu. Yani bir kısmı çalışanlara ve insanlara dağıtılıyordu. Diğer kısmını devlet kontrol ediyordu. Rusya, devletin kontrol ettiği kaynaklan çoğaltmak için büyütmek için komünizme devam etmesinde fayda gördü ve bütün enerjilerini silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesine ve Rusya'nın sanayileşmesine harcadılar.

Burada Türkiye ile Rusya arasında bir karşılaştırma yapmak istiyorum. Rusya'da komünist rejim kral ailesinin, Çar ailesinin hepsini öldürdü, idam etti. Halbuki Türkiye'de yeni devlet kurulurken böyle olmadı. Türkiye'de padişah ve ailesi sadece sınır dışı edilmekle kaimdi. Yani herkes kabul eder veya etmez, buradan benim çıkardığını sonuç şu: Türkiye'deki yeni devletin kuruluşu aslında bir devlet projesidir. Yani Osmanlı Devleti'nin bir projesidir ve zaten Osmanlı Devleti'nin tüm kadroları da bu oluşumun içerisinde yer almışlardır. Oysa Rusya'da Çar ailesi tamamen bertaraf edildi ve idam edildiler, yok edildiler.

Stalin daha sonra Rusya'ya komünist rejimi getiren insanların çok önemli bir bölümünü ve önde gelenlerini tasfiye etti. Merkez komitesinin neredeyse tamamı idam edildi. En son kişi Lev Troçki de Meksika'da bulundu ve öldürüldü. Yani aslında Stalin hareketini bir komünist hareketinin devamı değil, karşı hareket olarak algılamak lazımdır.

Rusya'nın komünizme devam etmesi de aslında kendi tercihleridir. Böylece mevcut rejimin artıklarıyla savaşmak zorunda kalmadılar.

1991'de ne oldu hocam? Rusya komünizmi neden bıraktı?

Komünizmin yok olmasındaki sebebi ben şöyle algılıyorum: II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ile Rusya arasında bir uzlaşma vardı. Zaten savaşta da bir arada hareket ettiler ve Nazi rejimini ortaklaşa bir gayretle bertaraf ettiler. Hemen sonunda dünyayı paylaştılar, uzlaştılar ama bu uzlaşmanın arkasından birbirlerini düşman ilan ettiler. Bu aslında düşman olmaktan ziyade bir denge kurmaktı. Herkes karşısındakini düşman göstererek kendi etrafındaki peyklerini kolayca kontrol edebiliyordu. Bu bir süre devam etti. Fakat dünya sahnesine yeni bir aktör çıktı. Dünyadaki bu iki gücün egemenliğiyle mücadele eden yeni bir güç... Buna biz, parasal güç, küresel sermaye diyoruz.

Burada ara bir bilgi vermek istiyorum, mesela ben J. F. Kennedy'nin bertaraf edilmesini de bu çerçevede değerlendiriyorum ve şöyle bir analiz yapıyorum. Diyorum ki, Rusya ile Amerika arasındaki denge ikisinin karşılıklı güç olması temeline kurulmuştur ve birisi, yani Rusya, Avrupa'nın doğusunu, ötekisi, yani Amerika, Avrupa'nın batısını kontrol ediyordu. Fakat Amerika'daki yeni bir güç Rusya'yı ortak olarak istemedi. Rusya'nın yerine Avrupa'yı koymak

istiyordu. Yani diyordu ki dünya üzerindeki denge Avrupa ile Amerika arasında kurulmalıdır ve Rusya tasfiye edilmelidir. Bunun temsilcisi J. F. Kennedy idi.

O zaman Rusya ile Amerika arasında çok ciddi bir çatışma ortaya çıktı. Basit tabirlerle Rusya'nın tavrını şu şekilde ifade edebiliriz. Rusya demiştir ki anlaşma sona eriyorsa o zaman herkes kendi hareket tarzını belirlemek imkânına sahip olacaktır, serbest kalacaktır. Artık anlaşmalar bizi bağlamaz ve bunun sonucunda bir nükleer çatışma da çıkabilir. Razıysanız yapalım demiş olmalılar. Böyle bir nükleer tehlikeyi dünya geçirdi ve hatta birçok kitap, dünya bir felaketin eşiğinden döndü diyor. Sonuç olarak tekrar iki güç arasında anlaşmayı sağlayan odaklar eski anlaşmayı tazelediler ve bu surette Amerika da J. F. Kennedy'yi bertaraf etmeyi kabul etti ve herkesin ortak karan ile J. F. Kennedy Amerika Devleti tarafından tasfiye edildi. Bunun arkasında böyle bir neden vardır ve dünya ancak bu şekilde bir nükleer savaştan kurtulabilmiştir.

Yukarıdaki dönemi anlatmamdaki neden o zaman belirli bir güce erişen küresel sermayenin, parasal gücün 1991'e gelince daha da güçlendiğini göstermektir. Yani sermayeyi temsil eden yeni aktörün dünya üzerindeki egemenlik kavgası ve Rusya'yı bertaraf etme çabalarının güçlendiğini görüyoruz. Artık Amerika içerisinde Amerika'nın klasik gücüyle de mücadele eden yeni bir sermaye sınıfı ortaya çıktı. Bu sermaye sınıfı Kennedy zamanındaki siyasi projeyi adeta devam ettiriyordu. Yani diyordu ki, Rusya tasfiye edilmelidir. Denge Amerika ile Avrupa arasında kurulmalıdır ve böylece Avrupa küresel sermayenin bir üssü haline gelmelidir.

Rusya bunu görünce stratejik bir hamle yaptı. Yani artık anlaşmanın geçersiz olduğunu görünce yeni bir düzen kurmak amacıyla harekete geçti. Burada ilk yaptığı şey şu oldu. Rusya'nın dışındaki ülkeler iki nedenden Rusya karşıtı oluyorlardı. Birincisi, dünyadaki Amerika'nın kontrol ettiği bölgelerdeki idareci sınıflar komünizmi tehdit olarak görüyordu. Önce bu korkuyu yok etmem lazım dedi. Böylece ben diğer ülkelerin yöneticileriyle eşit mesafede ilişkiler kurabilirim.

İkincisi, Kızıl Ordu bir tehditti. Diyorlardı ki, Kızıl Ordu geliyor, her yeri işgal edecek, 40 günde Avrupa'yı talan eder, şeklinde büyük bir tehdit vardı. Rusya hemen Kızıl Ordu tehdidini ortadan kaldırdı. İlk aşamada da orta menzilli füzeleri yani Avrupa'yı tehdit eden füzelerini tamamen ortadan kaldırttı ancak Amerika'ya yönelik olanları, yani uzun menzilli füzeleri muhafazaya devam etti. Böyle olunca diğer ülkelerdeki Rusya'ya karşı olan olumsuz tavır değişti. Rusya da adeta Avrupa ülkelerinden birisi haline geldi. Yeni denge de Avrupa ile Amerika arasında kurulacak gibi görünüyordu. Avrupa Birliği, küresel sermayenin kontrolünde bir güç haline gelecek ve bu güç aynı zamanda Rusya'yı da kontrol edecek ve böylece ikili yapıda Avrupa'nın etrafındaki bir yapı Amerika'nın etrafındaki bir yapıyla dengeyi sağlayacakta.

Yani Rusya komünizmden sonra, sanki güç olarak Avrupa Birliği'nden bir ülke haline geldi diyorsunuz..,

Evet, bu hale geldi ancak Rusya'nın amacı bu değildi.

Bir de o dönemde büyük bir küresel sermayenin de Rusya'ya aktığını görüyoruz...

Evet, biraz önce söylediğimiz bu küresel sermaye Rusya'yı da Avrupa ülkelerinden birisi haline getirmek için, oraya da sermaye akıttı ve oradaki ekonominin köşe başlarını kontrolü

altına aldı. Böylece Rusya, Avrupa devletlerinden birisi gibi oldu. Burada bir nokta var. Bu noktada ancak yorum yapabiliriz. Elimizde hiçbir bilgi yok. Ben kanaatimi söylemek istiyorum: Bu operasyon, Rusya'daki bu hamle Amerika'daki güç odaklarıyla birlikte hazırlandı. Yani iki taraf birbirinden haberdardı. Bu proje önceden konuşuldu. Yani Rusya'daki rejimi değiştirelim, dengeyi bozalım ve yeniden kuralım. Yeniden kurmak için de ortaya çıkan yeni gücü de tasfiye etmemiz gerekir. Bu bir proje olarak görünüyor bana. Tabi bu bir yorumdur. Herkes istediği gibi yorumlar.

İkinci aşamada, Rusya derhal küresel sermayenin Rusya'daki kontrolünü ortadan kaldırdı ve tekrar eski Rusya'ya dönüştü. Yani bir ulus devleti haline geldi. Bu ulus devleti haline gelmesinde de Amerika'nın büyük ölçüde yardımı oldu. Yani çöken Rusya ekonomisi önce küresel sermayenin desteğiyle ayakta dururken yeni dönemde küresel sermaye çekildi. Fakat bu boşluk petrol fiyatlarının artışıyla telafi edildi ve hatta fazlasıyla edildi. Rusya tekrar ekonomik bir güç haline geldi. Böylece şunu söyleyebiliriz. Dünyadaki hareketleri geçmişin eğilimlerini geleceğe uzatarak izah etmek yanlış olur. Yani burada karar veren bir akıl vardır. Geleceği tasarlayan ve ona uygun projeler yaratan bir güç vardır. Bu benim görüşümdür. Bir farklı görüş daha var. Olaylar kendiliğinden gelişiyor ve bir sonuç ortaya çıkıyor, hepimiz bu sonucu kabul ediyoruz diyorlar. İnsanlar hangisini kabul ederlerse...

Peki, şu andaki Rusya'yı nasıl değerlendiriyorsunuz? Rusya nereye doğru gidiyor?

Rusya esas itibariyle doğal kaynaklar açısından fakir bir ülke değildir. Üstelik ciddi bir bilgi birikimi ve eğitilmiş insan gücü vardır. Ancak önemli olan eksikliği; nüfus azalmasıdır. Bu nüfus azalmasının nasıl bertaraf edileceği bir problem... Muhtemelen çevre ülkelerinden özellikle Türk cumhuriyetlerinden, biraz da Türkiye'den oraya nüfus kayması olacağını tahmin etmek mümkündür.

Rus ekonomisinin hem doğal kaynakları var, hem teknolojik birikimi var ama henüz kitlesel refahı sağlayacak ölçüde üretim yaptığı söylenemez. Bu aşamada bu eksikliğini gidermesi lazım, bunun için önünde ciddi bir engel de yok. Çünkü Sovyet rejiminde tüketim ikinci plandaydı ve insanların asgari ihtiyaçları karşılandıktan sonra gerisi askeri açıdan temel endüstrileri güçlendirmek için sarf ediliyordu. Şimdi artık bir ölçüde de tüketim mallarının gelişmesi lazımdır. Burada iki strateji izleyebilirler. Ya tüketim mallarını ithal ederler, kendileri temel endüstrilere ve silah sanayine tekrar dönerler; ya da bunların bir kısmını da gene kendi ülkeleri içerisinde yaparlar. Ben birinci stratejiyi kullanacaklarını sanıyorum. Yani enerji ihracıyla elde ettikleri gelirleri halkın refahını yükseltecek bir takım malların ithalinde kullanırlar. Burada da partnerleri şu anda Avrupa olarak gözüküyor. Bu pekâlâ değişebilir. Yani eğer siyasi açıdan başka bir gücü takviye etmek ve desteklemek isterlerse oraya yöneltebilirler. Türkiye'ye yöneltebilirler. Türkiye'nin etrafında oluşacak güçle yakın ilişkiler içerisinde bulunabilirler.

Burada bir ara soru sormak istiyorum. Rusya-Çin ilişkileri gelişiyor diye zaman zaman haberler çıkıyor. Amerika'ya karşı güç birliği oluşturuyorlar şeklinde. Uzakdoğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetlerinden de bazı ülkelerin bu birlikteliğe katıldığını görüyoruz. Bu konuda ne dersiniz?

Bu çok zor bir şey... Rusya ile Çin'in geçmişte de bir ittifakı vardı. Bir ideolojik birliktelikleri de söz konusuydu ama çok kısa bir sürede bu birliktelik sona erdi. Çünkü aslında bölgede rakip olan iki güç, Çin ve Rusya'dır. Rusya zengin doğal kaynaklara sahiptir. Geniş arazileri

olan bir ülkedir. Çin ise bu doğal kaynaklara ihtiyacı olan ama sahip olmayan bir ülkedir. Onun için doğal olarak onun rakibidir ve Çin'in nüfuz alanı ilk safhada Orta Asya'ya doğru gelişmek eğilimindedir. Onun için bunun sürekli bir iş birliğine dönüşeceğini zannetmiyorum. Ancak şu andaki ittifak gösterileri dünyadaki stratejiye çok uygundur. Yani Amerika Birleşik Devletleri halkına ciddi bir tehdidin olduğuna inandırmak için Rusya'nın yararına Çin'i eklemek fevkalade akıllıca bir plandır ve böylece Amerika Birleşik Devletleri silahlanmasını büyük ölçüde meşru hale getirir ve bu onların silahlanmasının sebebi olarak Amerikan halkına gösterilir. O bakımdan doğaldır ama bunun ileriki safhalarda devam edeceğini zannetmiyorum.

Rusya ile Çin geçmişte de iyi ilişkiler kuramadılar, ikisi de komünist olduğu halde, günümüzde de iyi ilişkiler kurması mümkün değil diyorsunuz...

Evet, olmadı. Önümüzdeki dönemde de olacağını zannetmiyorum. Rusya, Çin'i dışladıktan sonra, Kazakistan ile ve Türk Cumhuriyetleri ile işbirliği devam edecektir

Türk Cumhuriyetleri tekrar Rusya'nın nüfuz alanına mı girecektir diyorsunuz?

Evet, burada yalnız Kafkaslarda bir gri bölgenin olacağını, Azerbaycan'ın Türkiye ile Rusya arasında bir gri bölge şekline geleceğini düşünebiliriz. Çünkü burada söz konusu olan İran'ın geleceğidir. Rusya, İran ile düşman olmak istemeyecek ve kendisi doğrudan doğruya Azerbaycan'ı destekler durumda olmayacaktır. Azerbaycan'ın, Güney Azerbaycan, yani İran Azerbaycan'ı üzerinde hak iddia eden bir stratejisi olacak ve Rusya da buna karışamaz şeklinde bir senaryo hazırlanacaktır.

İRAN-RUSYA

Rusya'nın İran ile iyi ilişkileri var gibi gözüküyor. Buradaki amaç nedir?

İran üzerindeki Rus operasyonu, devrimden itibaren başlar. Aslında İran'daki devrim Amerika Birleşik Devletleri tarafından hazırlanan bir devrimdi ve Rusya'yı İslami bir kuşakla çevreleme projesiydi. Bu proje de aslında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki küresel sermayeye atfedilebilir. O kanalın projesi olarak da algılanabilir. Bunu görünce Rusya kendisi de İslam'ı kontrol etmek politikasını güttü. Hatta Rusya Üniversitelerinde bir sürü molla yetiştirdiler.

Bilindiği gibi Humeyni Fransa'da idi. Şeriat Medari, İran'da Şah karşıtı hareketleri düzenleyen odakların lideri konumundaydı. Ancak **Humeyni, Fransızların desteğiyle Fransızların özel uçağıyla Tahran'a geldi ve bu Amerikan projesi,** Rus Fransız ortaklığıyla sona erdi. Ancak Humeyni daha sonra Fransızları da devre dışı bıraktı çünkü uçakta gelenler arasında Fransızların çok itibar ettiği iki kişi vardı: Bunlardan bir tanesi, Dışişleri Bakam olan Kutupzade diğeri de Meclis Başkanı Beni Sadr'dı. Onlar da beraber geldiler. Fakat daha sonra Humeyni her ikisini birden idama mahkum etti. Kutupzade asıldı. Beni Sadr da Türkiye'nin yardımıyla kaçtı. Fransa'ya yerleşti. Hala Fransa'da yaşıyor. Yani Fransa ile olan ittifakını da bozdu. Rusya'ya yaklaştı. Dengeyi Rusya ile kurdu Humeyni. Humeyni'den sonra başka etkilerin olduğunu görüyoruz İran'da.

Humeyni, Rusya ile ittifak kurarken küresel sermayenin politikasından çıktı mı?

Çıktı, tamamen çıktı. Yani Fransızları bertaraf etti. Şu anda Rafsancani var küresel sermayeyi temsil eden ve mücadelede Rafsancani ile küresel sermaye karşıtları arasında cereyan ediyor.

İran'ı, Rusya nötr hale getirmek ister. Yani ya ittifak içerisinde nötr hale getirir ya da parçalanmasına müsaade eder, göz yumar. Bence parçalanmasına göz yumacak şeklinde gö-rülüyor ve böylece Ortadoğu'da bir tek güç olacak. Bu güç ya İran olabilir ya Türkiye. Şu anda ben Türkiye'nin daha avantajlı olduğunu düşünüyorum. Çünkü Türkiye'nin petrolü ve doğalgazı yok. Hâlbuki İran tek başına eğer birisiyle ittifak ederse Avrupa veya Uzakdoğu ile ittifak ederse bu ittifak çok anlamlı olur. Çünkü o ülkelerin eksiğini önemli ölçüde karşılar. Çevre ülkeler üzerinde nüfuzunu artırılabilir. O zaman da Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya devre dışı kalırlar. Hâlbuki Türkiye'nin böyle bir imkanı yok.

Bir de İran'ın nükleer enerjiye, nükleer silaha sahip olma durumu var. Rusya da yardım ediyor bu konuda. Neden?

Şöyle düşünelim. Dünyanın en zengin petrol kaynaklarına sahip olan bir ülke neden nükleer enerjiye döner? Burada bir mantıksızlık var. Burada şunu görmemiz lazım. Ya İran fosil yakıtların artık kullanılamayacağını görmüştür ve kendisi Amerika'dan önce bu yakıtları kullanmaya başlayacaktır. Aksi halde kendi imkânlarını neden kullanmasın? Ya da ikincisi aslında nükleer enerjiyi bir bahane edip nükleer bir güç haline gelmek istemektedir. Bir de bu olabilir. Onu bahane olarak kullanır. İran'ın dünya ölçeğinde nükleer güç olması mümkün değildir. Çünkü öbürlerinin 50 senelik bir mazisi var ve çok büyük stokları var. Üstelik bir tehlike haline geldiğini gördüklerinde bertaraf ederler. Yanı insanlar savaşır bunun için.

Burada benim gördüğüm kadarıyla İran'ın nükleer çalışmaları aslında Rusya tarafından tahrik ediliyor, teşvik ediliyor ve İran bir model olarak kullanılıyor. Yani deniliyor ki, bakınız dünyadaki bütün ülkeler nükleer enerjiye geçemezsiniz. Geçerseniz yakıtını bizden almak zorundasınız. Bunun sınavı veriliyor orada. Burada bir kural oluşacak, İran üzerinden. Denilecek ki, eğer bir ülke nükleer enerji elde edecekse, bunun yakıtını kendisi imal edemez veya teknolojisini kullanamaz. Çünkü bu aynı zamanda nükleer silahların yapımına yol açar. Onun için siz bizim ürettiğimiz yakıtları kullanacak ve nükleer enerjinizi böyle elde edeceksiniz ve biz bunu sürekli olarak denetleyeceğiz. İran nükleer enerjinin denetimi konusunda ortaya konulacak prensiplerin oluşmasına yardım ediyor. Başka hiçbir sonuç çıkmaz buradan.

Rusya'nın gelecekteki dünyaya bakışı nedir ve dünyanın içinde nasıl bir yeri olacaktır?

Dünyanın bu döneminde insanların veya iki büyük gücün Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin birbiriyle mücadele ederek, birbirini yenerek var olacağı bir yer yoktur. Çünkü böyle bir çatışma, eğer bu bir savaşa dönüşürse dünyanın sonunu getirir. Onun için mutlaka masa başında pazarlık ederek, hesaplayarak, benimki az olsun çok olsun diyerek değil, denge nasıl kurulur, kaç gramı bana, kaç gramı sana şeklinde, bu terazi dengede dursun diye bir hesap yapılacaktır. Burada insanlar yanılıyor. Diyorlar ki, herkes kendine çekmeye çalışıyor. Hayır, kendine çekmenin kendi tarafını güçlü kılmanın dengesizlik yaratacağını her iki taraf da biliyor. Şöyle de diyebilir birisi: **"Benim hissemden şu kadarını sen al. Yoksa dengesizlik oluşuyor"** bile diyebilirler.

Bu nedenle, Ortadoğu'da yapılmak istenen şey şu: Enerji kaynakları tüm dünya üzerinde özel kontrol altında tutulacaktır. Orta Asya'daki enerji kaynakları Rusya'nın kontrolünde, Ortadoğu'daki enerji kaynaklarının kontrolü de Amerika Birleşik Devletleri'nde olacaktır. Bunlar hiçbir zaman Avrupa'ya bırakılmayacaktır.

Burada hat nerden çizilir?

Benim gördüğüm kadarıyla, eğer İran'ı parçalamayı başarırlarsa bir kısmı Rusya tarafından, bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri tarafından kontrol edilecek. Geriye kalan tüm Ortadoğu petrolleri tamamen Amerika Birleşik Devletleri'nin kontrolünde olacak ama özellikle doğalgazın kontrolünü Rusya'ya bırakacaklar. Böylece bir denge oluşacak.

AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği, Türkiye'yi alacağız almayacağız tartışması yaşarken, son yıllarda eski gücünden epeyce uzakta görünüyor. Bir de Avrupa Birliği'nin omurgasını oluşturan ülkelerdeki iktidar değişiklikleri de Avrupa Birliği'nin politikasını etkilemeye başladı. Merkel'in Almanya'da iktidara gelmesi, Sarkozy'nin Fransa'da iktidara gelmesi görüş farklılıklarının da oluşmasını beraberinde getirdi. İngiltere'de de Tony Blair gitti. Avrupa Birliği bundan sonra nereye gider?

Avrupa Birliği'nin kuruluş esasındaki temel düşüncesi Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya dışında bir güç oluşturmakta. Çünkü İngiltere ve Fransa savaşın galibi sayılıyorlardı ama en çok güçlerini onlar kaybetmiş görünüyordu. Mesela De Gaulle hiçbir şekilde bu iki gücün altına girmek istemiyordu. Avrupa Birliği'ni yeni bir güç halinde oluşturmak niyetindeydiler. Aslında İsmet Paşa'nın bir sözü bu tabloyu iyi tarif eder. "Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yeni bir dünya kurulur. Türkiye burada yerini alır" demişti. Kurulmak istenen dünya Avrupa'ydı ve Türkiye onun içerisinde yer alacaktı ve bu açıklamayı Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yapıyordu.

Amerika Birleşik Devletleri başından beri böyle yeni bir gücün oluşmasını engelledi. Fransa'nın kullandığı kozlardan bir tanesi şudur: Avrupa için çok fazla birikmiş euro dolarlar vardı. Bu dolarları Amerika Birleşik Devletleri'ne iade edip Brethon Woods antlaşmasına göre bunun karşılığı olan altınları götürmek istediler. Bunun üzerine Amerika Birleşik Devletleri Brethon Woods antlaşmasını tek taraflı olarak fesih etti ve bu taahhütlerini yerine getirmedi. Aslında dolar karşılığında altın vermek mükellefiyeti, yükümlülüğü vardı. Bunu yerine getirmedi. Mücadele devam etti.

Sonra Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir grupla özellikle İngiltere'nin arasında bir uzlaşma olduğunu görüyoruz. Başlangıçta Avrupa Birliği'ne alınması konusunda İngiltere iki defa reddedilmesine rağmen üçüncü defasında girdi ve başrolü oynamaya başladı. Yeni proje; Amerika Birleşik Devletleri'ne ve Rusya'ya karşı yeni bir güç oluşturmak yerine küresel sermayenin egemen olduğu yeni bir güç yaratmak, Rusya'yı kontrol altına almak ve Amerika Birleşik Devletleri'ni de bir kenarda bırakmak şeklinde özetlenebilir.

Bu stratejiden sonra Avrupa Birliği'nin kimlik değiştirdiğini söyleyebiliriz. Mesela İngiltere, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne alınması için büyük destek verirken, Fransa ve Almanya bu ortaklığa karşı çıkıyordu. Bunun sebebini kimse araştırmadı. Asıl sebep şudur: Fransa hala bağımsız bir Avrupa fikri peşinde koşarken, İngiltere bağımsız bir Avrupa'dan ziyade küresel sermayeyle iş birliği yapan, onu kontrol eden, onunla bütünleşen bir Avrupa Birliği yaratmak sevdasındadır.

Bu nedenle Avrupa'da bir çatlak meydana geldi. İki Avrupa oluştu. Bir tanesi İngiltere'nin önderliğinde İspanya, İtalya, Polonya'yı içerisine alan bir grup... Bunlar Türkiye'yi de bu grubun içerisine dahil etmek istiyorlar. İkincisi Merkezi

Avrupa dediğimiz Almanya-Fransa İkilisi şeklinde bir ayrım ortaya çıktı. Bu artık bence, Avrupa Birliği'nin oluşmayacağı anlamını da taşıyor.

Türkiye'ye itirazları, Türkiye'nin önemsizliğiyle veya farklı medeniyetten gelmesi ve farklı dine sahip olmasından ziyade, İngiltere'nin tamamen kontrolüne girmiş gözükmesinden kaynaklanıyordu. Merkezi Avrupa ülkeleri dediğimiz Almanya ve Fransa, Türkiye'nin de dâhil olacağı İngiliz bloğunun Avrupa üzerinde egemenlik kurmasının, kendilerini güçsüz bırakacağı kanaatine vardılar ve kesinlikle Türkiye'nin girmesine izin vermediler. Bu iki güç arasındaki mücadele bir tarafın üstünlüğü ve Avrupa'yı bir tarafın kontrol etmesiyle sonuçlanacak gibi görünmüyor. Görünen Avrupa Birliği'nin giderek dağılacağı veya bir şekilden ibaret kalacağı şeklinde.... O zaman Almanya ve Fransa bir ittifak içerisinde olabilirler.

Peki, Almanya'da Merkel'in iktidara gelmesi ve Fransa'da Sarkozy'nin iktidara gelmesi, sizin de vurguladığınız gibi Avrupa'nın küresel sermayenin bir üssü haline gelmesine yardımcı olmaz mı?

Hayır, olamaz. Tam tersine, onlar da kendilerine bağımsız olarak bir yol arayacaklar. Küresel sermayenin etkilerinin İngiltere'de bile giderek kaybolduğunu görüyoruz. **Zaten Tony Blair'in herhangi bir seçim kaybetmediği halde yönetimden ayrılmasının sebebi de İngiliz politikasının değiştiği anlamını taşıyor.** O halde şöyle söyleyebiliriz: Avrupa Birliği bir şekil olarak kalacak ve giderek dağılacak. Dağıldıktan sonra tekrar her ülke kendi müttefikim bulacak.

Burada şu tahminlerde bulunabiliriz: Sarkozy zaten Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Bush yönetimiyle çok iyi ilişkiler kurmak istiyor. Bunu bir ittifak ilişkisi şeklinde düşünebiliriz. Burada Sarkozy'nin diğer bir planı da Akdeniz Birliğini oluşturmak. Akdeniz Birliği, Avrupa Birliği ile tezat teşkil ediyor. Avrupa Birliği'ne eklenmek şeklinde değil de Akdeniz'i Fransa önderliğinde organize etmek buna Türkiye'yi de dâhil etmek ve bunun Amerika Birleşik Devletleri'yle ittifakını sağlamaktır. Esas amacı budur. Bu suretle Almanya'yı da dışlayacak, İngiltere'nin önemi kalmayacak. Akdeniz'i kontrol eden bir Fransa karşısında İngiltere, eğer Ortadoğu'da da kalamazsa bir ada devleti haline dönüşecektir. Fransa'nın projesi budur ve bunu Amerika Birleşik Devletleri'ne kabul ettirmek istiyor.

Avrupa Birliği'nde görüş farklılıklarının arttığını söylüyorsunuz. Görüş farklılıklarının ötesinde her ülke kendi müttefiklerini oluşturmak, böylece bir güç mü elde etmek istiyor?

Evet, artık Avrupa'yı bir bütün halinde dünyanın egemen güçlerinden birisi haline getirmek projesi sona ermiştir bir defa. Artık oradaki her ülke kendi müttefikini arıyor. Burada asıl önemli olan konu Almanya'nın geleceğini tarif etmektir.

Ne olacak Almanya?

Benim tahminim Almanya, Amerika Birleşik Devletleri bloğuna yaklaşmaktan daha çok Rusya bloğuna yakın olacaktır. Rusya'nın da böyle bir güçle ittifakı Rusya'yı önemli ölçüde güçlendirir. Böyle bir birlikteliğin ekonomik lokomotifi Almanya, askeri ve doğal kaynak lokomotifi de Rusya olur.

Buna Türkiye de katılabilir mi?

Zannetmiyorum Türkiye'nin katılacağım. Ben Türkiye etrafında yeni bir bütünleşmenin olacağım, Ortadoğu ülkelerinin bu bütünleşmeye katılacağını ayrıca Yunanistan ve bazı Balkan ülkelerinin de dâhil olabileceğini düşünüyorum. Rusya ile Amerika Birleşik Devletleri gücü arasında bir ara bölge, bir gri bölge haline oluşacak.

Ayrı bir güç olarak mı?

Türkiye artı bir güç oluşturabilir ama bu Rusya'nın da Amerika Birleşik Devletleri'nin de, Almanya'nın da hoşuna giden bir güç olacaktır ama bunun dünya üzerindeki rolü sınırlı olacaktır. Askeri açıdan bölgesel bir güç olacak ama stratejik önemi olmayacakta. Çünkü Türkiye'nin nükleer silahları yoktur. Deniz aşırı harekâtlara müsait değildir imkanları... Sadece bölgesel bir güç olacak, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya stratejik dengeyi sağlayacaktır.

Türkiye'nin nükleer silahları yok dediniz. Şu anda Türkiye nükleer bir tesis kurmak için büyük çaba gösteriyor. Bu gelecekte nükleer silaha da sahip olmasının önünü açabilir mi?

Bu tür nükleer tesisler bütün dünyada yayılacak ama bu nükleer tesislerde daha evvel belirttiğim gibi uranyumu zenginleştirmek ya da yakıtın ham maddesini temin etmek için, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ihtiyaç olacak, onların tekelinde olacaktır. Her ülke yakıt ham maddesini bu iki ülkeden alacak. Bunlar sürekli olarak adı uluslararası olan ama esas itibariyle Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın kontrolünde olan bir merkez tarafından denetlenecek ve hiç kimse nükleer silah yapamayacak. Onun için Türkiye'nin de önümüzdeki dönemde nükleer bir güç olması ihtimali yoktur, yakın zamanda...

ÇİN

Çin birçokları tarafından yeni bir güç olarak nitelendiriliyor. Amerika Birleşik Devletleri'ne kafa tutabilecek şu andaki tek gücün Çin olduğu iddia ediliyor. Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip... Siz Çin'i nasıl görüyorsunuz? Geleceğin en güçlü ülkelerinden biri olabilir mi?

Genelde Çin'in büyük nüfusu ve geçmişteki medeniyeti nedeniyle, çok önemli bir güç olacağını ve bu nüfus kalkınırsa Amerika Birleşik Devletleri açısından hem ekonomik olarak hem askeri olarak büyük bir tehdit teşkil edeceğini söylüyorlar. Ama burada bir çelişki var. O çelişki de şu: Çin gelişmesini uluslararası sermayenin desteğine borçlu. Amerika Birleşik Devletleri kaynaklı uluslararası sermaye neden kendi rakibini, kendisini tehdit eden gücü, kendisi oluştursun. Böyle bir şey kabul edilemez.

Burada Çin'e yönelik strateji şu deniyor: Ucuz emeği ülkenize getirir buradaki fabrikalarda kullanırsınız, üretim yaptırırsınız ve böylece üretim maliyetleri düşer. Bundan daha doğrusu üretimi ucuz emeğin olduğu yerde yaptırın. Böylece ucuz emeğin getirdiği sosyal problemler de ortadan kalkar ve siz bunu ithal edersiniz kullanırsınız. Bunun iki faydası vardır: Birincisi çok ucuz emekle üretilmiş malları alırsınız. İkincisi bu malların fiyatları dünya üzerinde işçi ücretlerinin azalması sonucunu doğurur. Kimse bununla rekabet edemeyeceği için ücretleri artıramaz. Ücret arttırma baskısından da kurtulmuş olursunuz. Bu uluslararası sermayenin çok güzel bir taktiği ve bunda da başarılı olmuştur. Çin'in Amerika Birleşik Devletleri'ne

ürettiği tüketim mallarıyla rekabet ederek bir tehdit olması falan söz konusu değildir. Çünkü bu konuma bilinçli bir şekilde bir politika sonucu getirildi.

Çin'in ekonomik kalkınması çok hızlı ama bu ekonomik kalkınmanın içerisinde bazı problemler de var. Bu problemleri görmek gerekir. Birincisi, ürettiği mallar belirli pazarlara yöneliktir ve en büyük pazarlarından bir tanesi de Amerika Birleşik Devletleri'dir. Eğer buraya satış yapamazsa Çin endüstrisinde büyük bir gerileme olur. Çünkü ürettiği malları başka herhangi bir ülkeye satamaz, kendi iç tüketiminde de kullanamaz.

İkincisi Çin'in finans kesimi de ciddi bir problem yaşıyor. O da şu: Çin ürettiği mallardaki ucuzluğu sağlamak için sadece ucuz işçi emeğinden yararlanmakla kalmıyor ayrıca da dolaylı bir sübvansiyon uyguluyor. O da şöyle, üretim yapan kesime kredi veriyor. Bu krediler büyük ölçüde batak krediler haline dönüşüyor. Çünkü firmalar ürettikleri malı, maliyetinin altında ihraç ediyorlar, zararlarını da sanki bankaya borçmuş gibi gösteriyorlar, ama bu borç hiçbir zaman tahsil edilemeyecek bir borç... Yani Çin'in finans yapısı eğer herhangi bir şekilde ekonomide bir aksaklık olursa çöker.

Amerika Birleşik Devletleri orada bir iktisadi yapı oluşturdu ama bu iktisadi yapının altına da zamanı geldiğinde kullanılmak üzere dinamitlerini yerleştirdi. Herhangi bir ihtiyaç halinde bu dinamitleri patlatacak ve Çin'in ekonomisini çökertecek. İkinci olarak da Çin'in strateji değiştirmesi tüketime yönelik mal üretmesi veya dünyanın diğer pazarlarına mal üretmesini engellemek için de bir şantaj aracı olarak onun enerji kanallarını kontrol altına aldı. Yani böyle bir ekonomik yapının Amerika Birleşik Devletleri ile rekabet edeceğini düşünmek mümkün değildir.

Çin'in ordusunu, silah gücünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Silah gücü olarak da sadece Rusya'yı tehdit edebilir. Amerika Birleşik Devletleri için tehdit teşkil edemez. Kıtalararası operasyon yapabilecek bir askeri gücü yok. Ancak kara harekâtı yapabilir. O zaman da, zaten böyle bir savaşta nükleer silahlar devreye girer.

Yakın zamanda bir süper-güç olamaz diyorsunuz...

Ben tahmin etmiyorum.

JAPONYA

Japonya, dünyanın en çok milli gelirine sahip olan üçüncü ülke... Gerek ekonomik açıdan, gerekse teknoloji açısından da ileriye doğru gidiyor... Ama bana tüm bu büyüklüğe rağmen "ürkek" bir ülke izlenimi veriyor. Japonya'yı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Son zamanlarda ekonomi tek kriter haline geldi ülkeleri değerlendirmek için. O bakımdan, "Japonya'nın milli geliri oldukça yüksek, ileri teknolojiyi kullanan bir ülke öyleyse bu büyük bir ülkedir" deniyor. Dünya üzerinde etkisi çok olacaktır ama egemenlik tek boyutlu değildir. Askeri boyutu vardır ve onun dışında doğal kaynaklan kontrol etmek gibi bir boyutu vardır. Bir de siyasi boyutu vardır. Bu üç boyutta da Japonya yoktur. Sadece ekonomi boyutu var. Şimdi zaten başlangıçta Amerika Birleşik Devletleri Japonya'yı yendikten sonra onun kalkınması için her türlü fedakârlığa katlandı. Yani hem sermayeyi verdi, hem de teknolojiyi verdi. Eğer kendisine rakip olacağını düşünseydi bunu yapmazdı. Mesela o tarihte neden Türkiye'ye gelmedi. Neden Türkiye'yi kalkındırmak gibi bir projenin peşinde koşmadı. Sebebi

şu, Japonya büyük bir güç olamaz. Birincisi, nükleer silahlara sahip olma gibi bir imkânı yoktur. Nükleer silahlar edinemez. Büyük bir ordu kuramaz. Hepsi sanayide çalışıyorlar. Onun dışında doğal kaynaklarını kontrol edemez. Enerji kaynaklarını kontrol edemez. Böyle bir ülke büyük bir güç haline gelemez.

Yani ekonomik yönden güçlü olabilir ama stratejik olarak güçlü, dünyada etkisi olan bir ülke haline gelemez mi diyorsunuz?

Gelemez. Mesela bugün dünyada bir problem olduğu zaman "Japonya ne düşünüyor?" diye soran yoktur. Oysa Rusya, Japonya'dan ekonomik olarak çok geri bir ülke ama Rusya ne diyor diye soruluyor.

Bir ara sorusu olacak ama sormadan da geçemeyeceğim. Japonya da, Almanya da kendi ordularını kuramıyorlar. Daha doğrusu minik veya sembolik diyebileceğimiz bir askeri güçleri var. Bu ne zamana kadar devam edecek hocam?

Burada önlerine koyacakları sınır şudur. Nükleer silah edinemeyecekler. Nükleer silah edinemediğiniz zaman da stratejik dengeyi sağlayamazsınız. Yani diyelim ki Japonya çok iyi uçaklar yaptı, uçak gemileri yaptı ama nükleer silahları yok. Bir çatışma anında hiçbir şansları yoktur. Birkaç nükleer bombayla onu dize getirirler.

Hindistan ve Pakistan nükleer silaha sahipler. Bu konuda ne dersiniz?

Evet, sınırlayacaklar onları. Burada şöyle bir şey düşünülebilir. Bu iki ülke arasında mevzi, sınırlı bir nükleer çatışmaya izin verebilirler. Bu da şunun için: Bütün dünyaya nükleer silahların gücünü ispat etmek için. Eğer bu iki ülke çatışırsa hiç kimse Hindistan'dan ve Pakistan'dan korkmaz, Amerika ve Rusya'dan korkar.

Neden?

Bunların elinde bir-iki adet var, ama Amerika Birleşik Devletleri'nin ve Rusya'nın elinde bunlardan binlercesi var derler. Bizi yok eder derler. Ondan sonra da zaten onları ilk kullanımdan sonra frenlerler. Yani Amerika ve Rusya'nın dışında sınırlı olarak Fransa ve İngiltere'nin nükleer güç olmasına imkân veriliyor. Fakat başka bir ülkenin nükleer silaha sahip olması kesinlikle engellenecek ve bunun için de laboratuvar İran'dır. İran'da bu işin kuralları belirlenecek.

Hindistan, Çin'den sonra dünyanın nüfusu en fazla ülkesi... Son zamanlarda hem teknolojik hem de ekonomik anlamda ataklarını görüyoruz. Farklı bir ülke... Hindistan'ın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Hindistan ile Çin'in arasında bazı farklar var. Bu farklardan bir tanesi, Hindistan özellikle ileri teknoloji ve yazılım programlarında öne geçti. Esasen geçmişten beri Hindistan'ın bir ekonomik kalkınma stratejisi vardır. Bu stratejisi şudur: Bir yandan en geri teknolojileri kullanırken, diğer yandan belirli sanayilerde, belirli kesimlerde ileri teknolojiye adapte olmaktır. Yani ikili bir sanayi stratejisi uyguluyorlar.

Onun dışında bilimsel gelişmelere çok önem veriyorlar. Hindistan Çin'den d alı a şanslı gözüküyor. Onun dışında nüfus artışı da Çin'deki gibi kontrol edilmiyor. Alabildiğine nüfus artışı var. Ancak bu gibi ülkelerin büyük güç olma ihtimali çok yüksek değil. Yani bir açıdan bakıldığı zaman büyük güç olmak dünya ekonomisini kontrol etmek, askeri açıdan

kıtalararası harekat imkanına sahip olmak, teknolojide öncülük yapmak anlamına gelir. Bu üç faktör de Hindistan'da yoktur.

Biraz taşeron ülke gibi...

Taşeron bir ülke gibidir. Orada da bir başka şekilde Çin'deki strateji uygulanıyor. Yani Hintli mühendisleri Amerika'ya getirmek yerine, orada yazılım yaptırmak veya bir takım üretimleri yaptırmak gibi bir işlevi yerine getiriyorlar. Ucuza mal ediyorlar. Hiç fark etmiyor. Çin'de olduğu gibi ucuz işçiyi fabrikanın olduğu yere getirme yerine, fabrikayı ucuz işçinin olduğu yere getir prensibi uygulanıyor. Bu prensip sona eriyor, bence... Bunun sebebi de şu, ileri teknoloji giderek bir sürü insanın işsiz kalmasına sebep oluyor. Onun için Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa muhtemelen giderek o ülkelerde yaptırdıkları işleri kendi ülke vatandaşlarına yaptıracaklar ve yeni bir modele geçecekler. Burada bütün bu kurulu sistemler de işsiz kalacak. Yani Hindistan'daki bu mühendisleri Hindistan için nasıl kullanırsınız?

Avrupa böyle bir nitelikli eleman göçüne hazırlık yapıyor...

Evet. Belki bu sefer insanların önde gelenlerini veya gerekli olanları, kendi ülkelerine çağırmak şeklinde olabilir.

PAKİSTAN

Pakistan'da Pervez Müşerrefin iktidarında, kendisi nasıl oluyorsa hem Devlet Başkanı, hem de Genelkurmay Başkanı. Baskıcı bir yönetimle ülkeyi idare ediyor. Pakistan'da neler oluyor, Pakistan nereye gidiyordu? Pakistan'ın bölgedeki durumu nedir?

Pakistan'ı incelmek için dış politikasına daha doğrusu dünya için rolüne ve önemine bakmak lazımdır. Esas itibariyle zaten İngiltere tarafından kurulduğunda da Hindistan'ı dengelemek üzere tesis edilmiş bir devlettir ve oradaki gelişmeler tamamen dünyanın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olmuştur. Gerçi birçok ülkelerde de böyledir ama bu Pakistan'da çok daha belirgindir.

Başlangıçta Pakistan, İngiltere'nin etkisini devam ettirmiştir. Pakistan'ın bağımsızlığı sonrasında iktidara gelen Muhammed Ali Cinnah zamanında da, İngiltere'ye olan bağımlılık devam etmiştir. Daha sonra iktidara gelen, Zülfikar Ali Butto ve kızı Benazir Butto da aynı çizgide devam etmişlerdir.

Ancak Hindistan'da Rusya etkinliği arttıkça, daha açık bir ifadeyle Ruslarla yakın iş birliği yaptığı sürede, Amerika Birleşik Devletleri Pakistan'a müdahale ihtiyacını duydu ve ondan sonra peş peşe darbeler geldi. Buradaki değişmelere dikkat ettiğimiz zaman başlangıçta Butto'lara karşı İslami bir eğilim ortaya çıktı, Ziya ül Hak geldi. Daha sonra da onun yerine Hindistan ile çatışmayı tahrik edebilecek bir iktidara yer verildi. Pakistan'ın içerisinde iç çatışmalara baktığımız zaman her zaman dünya konjonktürüyle uygun olduğunu görüyoruz. Yani Pakistan'ın hangi rolü oynaması gerekiyorsa orada iktidarlar ona göre değişiklik gösterdi.

Bu kadar askeri darbe olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz hocam? Yani bir Amerikan müdahalesi mi diyorsunuz?

Tabi, bir Amerikan müdahalesi diyoruz. Ona göre iktidarlar değişiyor. Pakistan'ın oynayacağı

role göre darbeler yapılıyor ve iktidarlar değiştiriliyor. Şu andaki yönetim esas itibariyle silahlı kuvvetlerle İslamcı grupların işbirliği şeklinde nitelendirilebilir. Fakat burada ortaya çıkan sorun, siyasal iktidarın, daha doğrusu silahlı kuvvetlerin artık İslamcıları kontrol edemez hale gelmesinden ve İslam içerisinde batı aleyhtarı ciddi bir hareketin oluşmasından kaynaklanıyor. O zaman bunu tasfiye etmek gerekti.

Burada iki yol var. Bunlardan bir tanesi, yani batıyla barışık bir İslam anlayışını Pakistan'a empoze etmektir. İkincisi de, laik bir iktidarı başa getirmektir. Burada iki gücün mücadele ettiğini görüyoruz. Bir tanesi İngiltere'nin desteklediği Benazir Butto ve onun getirmek istediği laik rejim, ötekisi ise Amerikalıların desteklediği ve Suudi Arabistan'da ikamet eden Navaz Şerif'in Pakistan'a gelmesi suretiyle ılımlı bir İslam modelinin uygulanması.

Burada Pakistan'ın rolü nedir sorusu, Pakistan'daki rejimi de belirliyor. Pakistan'dan beklenen şey bölgede yeni oluşacak güçlere karşı batı lehine bir tampon görevi görmektir. Yani eğer Çin ya da Hindistan, esas olarak Hindistan güçlenirse onu dengeleyebilecek bir gücü orada oluşturmak amacına yönelik çalışmalar yapılıyor. Pakistan'daki siyasi gelişmeleri hep bu açıdan değerlendirmek lazımdır. Bu iki ihtimalden hangisi güçlüdür sorusuna gelince şöyle diyebiliriz. Muhtemelen Butto'nun gelmesine izin verebilirler ve bugünkü Cumhurbaşkanıyla birlikte ortaklaşa bir iktidar oluşturmayı kabul edecekler ve böylece bir Amerika-İngiltere dengesi kurulacak gibi gözüküyor.

Peki, Pakistan'ın nükleer bir silaha sahip olmasıyla nasıl bir mesaj verilmek istendi?

Bu tamamen Hindistan'a karşıdır. Hindistan'da nükleer çalışmalar başlayınca hemen Pakistan'a bu konuda destek verildi. Buradaki denge esas itibariyle dünya üzerindeki nükleer bir dengeden ziyade bölgesel bir nükleer dengedir. Hindistan'a karşı Pakistan'ın bir nükleer gücünün olması istendi. Hatta çoğu zaman acaba ilk nükleer çatışma Pakistan ile Hindistan arasında olacak mı ve böylece dünyaya nükleer silahların ne kadar kuvvetli ve tehlikeli olduğunu gösteren bir show yapılacak sorusunu kendi kendime sordum. Böylece bu iki ülke arasında yapılacak nükleer çatışma hem Amerika Birleşik Devletleri'ni hem Rusya'yı dünya üzerinde çok etkin duruma getirecektir. Çünkü bunların sahip olduğu silahlar çok sınırlı. Oysa Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya'nın sahip oldukları bütün dünyayı birkaç kere imha etmeye yetecek seviyede.

AFGANİSTAN

Afganistan'da savaş yıllarca devam ediyor. Nedir Afganistan'ın özelliği? Afganistan neden bölge için önemli bir hale geldi? Neden hâlâ 11 Eylül'le başlayan NATO gücü orada bulunmaya devam ediyor? Hadi Amerika'nın çıkarları var diyelim, NATO' gücünün orada bulunmasının ne anlamı vardır? Afganistan bölge için ne ifade ediyor?

Afganistan aslında sizin de söylediğiniz gibi NATO'yu ilgilendiren bir mesele değil, hatta ilk bakışta Amerika Birleşik Devletleri için de çok anlamlı sayılamaz. Fakat buna rağmen oradalar. O hareket ilk başladığında, Afganistan'ın işgali sırasında, bu hareketin aslında Çin'e yönelik olduğunu ve Çin'in herhangi bir Orta Asya çıkarması veya Orta Asya'ya yönelik herhangi bir hareket karşısında Amerika'nın da buna karşı çıkacağını göstermek üzere yapılmış bir gösteri olduğunu düşündüm. Bugün de aynı şeyi düşünüyorum. Yani Afganistan'daki Amerikan varlığı esas itibariyle hiçbir şekilde Rusya'ya karşı değil daha çok

Çin'e karşı Amerika ve Rusya'nın bir ortak tavrı gibi algılanabilir.

Bu süreç devam edecek mi? Afganistan'ın geleceğinde ne görüyorsunuz? Son zamanlarda Taliban'ın zaman zaman etkisinin arttığını görüyoruz. Bir ironi midir, dünyada üretilen uyuşturucunun da en büyük kaynağı Afganistan... Bu yönlerden bakılırsa Afganistan'ı neler bekliyor?

Taliban yönetiminin egemen olduğu dönemlerde, Afganistan'daki haşhaş üretimi oldukça azalmıştа. İnançları nedeniyle Taliban haşhaş üretimine izin vermiyordu. Oysa Amerika Birleşik Devletleri ve NATO kuvvetlerinin oraya intikalinden sonra haşhaş üretimi eski düzeyine yükseldi. Orasını hala bir haşhaş üretim merkezi, üssü olarak kullanıyorlar. Amerika Birleşik Devletleri'nin veya batılıların bu üretimi sona erdireceklerini de düşünmemek lazım.

Çünkü uyuşturucu konusunda izlenen politikayı şöyle özetleyebiliriz. Dünya üzerinde çok sayıda bağımlı var. Bu bağımlıların eğer tedarik imkanlarını ortadan kaldırırsanız bu kimseler ya uyuşturucu bulamadıkları için sokaklara dökülecekler ve büyük bir kaos olacak. Tedavi edilmesi imkânsız olacak, hastaneler yetişemez hale gelecek ve belki de başka uyuşturucular kullanacaklar. Muhtemelen sentetik uyuşturucular kullanacaklar ve böylece çok sayıda uyuşturucu imal eden yeraltı laboratuvarları ortaya çıkacak. Halbuki şimdi Afganistan menşeli olunca ve geçiş yollan belli olduğu sürece batılı devletler bunu kontrol altında tutuyorlar. **Uyuşturucu bağımlılarını madem tedavi edemiyoruz ihtiyaçlarını karşılayalım ama yeni bağımlılar oluşmasını engelleyelim, diyorlar. Bunu ne kadar engelleyebilirler ama en azından sınırlı sayıya indirebilirler. Uyuşturucu politikası böyle... Yani kesinkes Afganistan uyuşturucusunun önünü kesmek gibi bir politikaları yok şu anda.**

Afganistan, Amerika Birleşik Devletleri'nin bir üssü olarak devam edecektir. Ve yine Amerika'nın Pakistan'daki varlığının süreceği beklenebilir. Burada da gene gelecekte ılımlı bir İslam modelinin uygulanmasının muhtemel olduğunu söyleyebiliriz. Böylece Çin'le aralarında ideolojik bir farklılaşma olacak. Yine aynı şekilde Hindistan'a karşı da bir ideolojik farklılaşma olacak. Rusya'nın da kendi içerisinde mevcut Müslüman unsurlar nedeniyle İslam dünyasıyla çatışma içerisinde olmayacağını söylersek böylece Uzak Doğu'dan gelecek etkilere karşı orada bir duvar örülmüş olacak.

İRAN

Evet, İran için ne düşünüyorsunuz? Konuşmanın başlarında zaman zaman gündeme geldi ama İran'ı daha yakından analiz etmek açısından tekrar soracağım. İran nereye gidiyor? Bölgedeki etkisi ne olacak?

İran için söylenen şey çok eski bir devlet geleneğine sahip olduğu ve bu devlet geleneği nedeniyle de rasyonel dış politikalar uyguladığı şeklinde bir kanaat vardır. Ancak günümüzde aynı şeyin olduğunu söylemek kolay değil. Zaten 1979 devrimi de esas itibariyle bir Batı operasyonu olarak başladı. Yani Şah rejiminin son günlerinde Şah'ın hastalığı nedeniyle alternatif iktidar aranırken, işin ilginç yanı bu iktidar alternatifleri de Batı'da arandı, ülke içerisinde değil. Aranırken çeşitli modeller üzerinde duruldu. Şah'ın yerine oğlunun geçirilmesi ve Şah rejiminin devam etmesi ya da burada bir İslam cumhuriyeti kurulması istendi. İslam Cumhuriyeti'nin kurulmasının nedeni de yeşil kuşak projesine dâhil olmaktan kaynaklanıyordu. Yani güneyden Sovyetler Birliği'ni çevirmek istiyorlardı.

Başlangıcı Şeriat Medari tarafından yürütülen İslamcı hareket daha sonra Rus-Fransız

ortaklığıyla Humeyni'nin eline geçti ve Humeyni özel bir uçakla Paris'ten Tahran'a getirildi. Bunu Fransızların hoşgörüsü olarak değerlendirmek yanlış olur. Bu politik bir tavırdı. İran'da hazırlanmış olan İslama hareketin başına Humeyni'yi yerleştirdiler. Daha sonra da Humeyni, Fransız etkisini bertaraf etmek için kendisiyle beraber gelen iki kişiyi (Kutupzade'yi idam ettirdi, Beni Sadr ise Fransa'ya kaçtı) tasfiye etti. Bundan sonra İran'da yine dışarının etkilerinden kaynaklanan mücadeleler oldu. Bu mücadeleler Rusya'ya yakın olan mollalar kanadıyla Batı ile iş birliği yapmak isteyen mollalar arasındaki bir mücadele olarak ortaya çıktı. Mesela bunlardan Rafsancani esas itibariyle küresel sermayeyle yakın ilişkileri olan bir grubun önderliğini yapıyor ve şu anda önemli ölçüde güçlü. Buna karşılık her ne kadar Ahmedi Nejat, Bati karşıtı bir tavır izlemekle beraber, asıl ülke içerisinde bu zengin mollalara karşı çıktığı için, Amerika Birleşik Devletleri'nin çok hoşuna gitmeyen bir lider olduğu söylenemez.

Sonuçta özellikle Amerika Birleşik Devletleri İran'daki bütünlüğü bozmak isteyecek. Bu yönde bir politika izleyecektir. Bu politika tıpkı Irak'taki gibi, İran'ın parçalanması ve çeşitli bölgelere ayrılmasını sonuçlamak amacını güder. Burada izlenecek politika da Azeri–Farisi çatışmasını körüklemektir. Zaten Kürtler bir çatışma içerisine sokulacaktır. Daha doğrusu Irak'taki harekat oradaki Kürt bölgesine de intikal edecek. Amerika Birleşik Devletleri'nin bunu yaparken asıl niyeti İran'ın zengin petrol ve doğalgaz kaynakları nedeniyle kendisine ekonomik rakip olacak güçlerin, yani Uzak Doğu'daki Çin, Japonya ve Avrupa'nın bağımsız olarak kendi kontrolü dışında bir anlaşmaya girip onların ihtiyaçlarını temin etmesini engellemektir. Bu amaçla da orada güçlü devlet yapıları oluşturmasına imkan vermeyeceğini düşünüyorum.

Rusya'nın tavrının da bu konuda Amerika Birleşik Devletleri ile çatışma şeklinde olacağını tahmin etmiyorum. Bu modeli Rusya da destekleyecektir. Böyle bir yapının oluşması muhtemeldir. Irak operasyonu sona erince muhtemelen İran operasyonuna yeşil ışık yakılacaktır.

İran'da Azeri bölgesinin ayrılması Azerbaycan ile birleşeceği anlamına gelir mi? Yani bir tarafta İran'dan ayrılan Şii bir Azeri bölgesi diğer tarafta Azerbaycanlıların olduğu sünni bir Azeri bölgesi olmuş olacak...

Evet, burada mezhep farklılaşması yerine ırk farklılaşmasını ön plana çıkarıyorlar ve böylece bir Azeri bütünlüğü sağlamak, kuzeyle güneyi birleştirmek amacını güdüyorlar. Esasen bu amaç Sovyetler Birliği döneminde de Rusya tarafından izlenen bir politikaydı. Yani güney Azerbaycan'ı kuzeye katmak gibi bir politikaları da vardı. Şimdi bu öyle anlaşılıyor ki hem Amerika'nın hem Rusya'nın projeleri aynı istikamette örtüşüyor. Böyle bir bölünme yaratacaklarını düşünüyorum.

ERMENİSTAN

Burada Azeri bölgeleri birleştiği zaman ikisi arasında kalan bir bölge var. O da Ermenistan. Hemen üstünde de Gürcistan. Ermenistan'ı nereye koyuyorsunuz ve Ermenilerle ilgili ne düşünüyorsunuz?

Ermenistan için düşünülen proje buranın Türkiye ile ilişkilerini iyileştirmek ve geçmişten kaynaklanan husumetleri Türkiye'nin vereceği bir takım tavizlerle çözmek. Böylece Türkiye ile Ermenistan arasındaki gerginliği ortadan kaldırmak politikası izlenmek isteniyor. Bu konuda

Rusya'nın şu anda olumsuz bir tavrı var. Yani **Rusya da Ermenistan'ı Türkiye ile düşman hale sokmak suretiyle Türkiye'nin yolunu kapatmak istiyor.** Bu sorunun uluslararası bir anlaşmayla yani Amerika, Rusya ve Türkiye arasında yapılacak bir anlaşmayla, Rusya'yı rahatsız etmeyecek bir biçimde çözülebileceğini ve Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin gelişeceği tahmin ediyorum.

O zaman Ermenistan ile Rusya'nın ilişkisi de belki de en alt düzeye inecektir.

Evet.

GÜRCİSTAN

Bu modelin Gürcistan'a etkisi ne olur?

Gürcistan da benzer bir şekilde Rusya'ya daha yakın ama güneyle de yani Türkiye ile de belli düzeyde ilişkiler sürdüren bir ülke olacağını tahmin ediyorum ve Rusya'nın ilk işi de orada küresel sermayecilerin getirdiği iktidarı değiştirmek ve kendilerine daha yakın olacak bir iktidarı başa getirmek olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Yahudi lobisinin Ermenilerin arkasında durmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Ermeni soykırımına destek olacaklarını açıkladılar. Eskiden Ermenileri kullanıyorlar ama çok fazla destek vermiyorlardı. Türkiye'yi sıkıştırmak için mi yapıyorlar?

Türkiye'yi sıkıştırmak anlamında diyebiliriz ama niçin sıkıştırıyorlar? İsrail'in bölgedeki mevcudiyeti Türkiye ile ittifakına ve yakın ilişkilerine bağlı.

SUUDİ ARABİSTAN

Suudi Arabistan yönetimi son zamanlarda aktif rol oynamaya başladı bölgede. İçerde de iktidar kavgası devam ediyor. Petrol fiyatlarının yüksek seyretmesi nedeniyle de ekonomisini önemli ölçüde düzeltti. Suudi Arabistan bölge için ne anlam ifade ediyor?

Şöyle bir soru sorarak başlayayım: Acaba Suudi Arabistan'da rekabet eden güçler kim? Geçmişte olsaydı rekabet eden güçleri mesela Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri diyebilirdik. Şimdi bunu söyleyemiyoruz. Buna karşılık içeride büyük bir gerginlik var. Bir takım mücadeleler var ve bu mücadele eden tarafları da bulamıyoruz. Tespit etmemiz lazım. Bunu bulabilmemiz için şuradan hareket etmemiz gerekli:. Önce petrol fiyatlarında büyük bir artış Suudi Arabistan'ın gelirlerini büyük ölçekte arttırmıştır. Bunun bir kısmı tüketiliyor ama çok önemli bir kısmı da tasarruf ediliyor. Bu tasarruflar kimin tarafından kullanılıyor? Bugüne kadar Suudi Arabistan'ın tasarrufları dünya ölçeğinde sermayeleri kontrol eden gruplar tarafından kontrol ediliyordu. Fakat bunun giderek değişebileceğine dair bir takım emareler görünüyor. Mesela Amerika Birleşik Devletleri Suudi Arabistan'a silah satmak istiyor. Yani bu paraların bir kısmını silah satmak suretiyle kontrol altına almak istiyor.

İkinci bir istikamet de Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlendirmek istediği ülkelere yönelik yatırımların teşvik edilmesi, yani paraların küresel sermaye kanallarından geçerek bu ülkelere yönlendirilmesi yerine direkt ilişkiler kurmak olacak. Önceden bu tasarruflar Amerikan finans piyasasına, oradan mesela Türkiye'ye geliyordu; yeni politika ile doğrudan Türkiye'ye yatırılması veya doğrudan doğruya bu bölgedeki Bulgaristan, Yunanistan, Romanya gibi

ülkelere ve çevredeki ülkelere yatırım yapılması şeklinde bir eğilim olacağını tahmin ediyorum.

Sıcak para şeklinde değil de bir yatırıma mı dönüşecek bu ülkelerde?

Evet, yatırım şeklinde. Aynı eğilimi Körfez sermayesinde de görmek mümkündür. Bu eğilim giderek güçleniyor.

Yani Amerika Birleşik Devletleri'nin devlet kanadı küresel sermayeye karşı Suudi Arabistan gibi petrol fiyatlarından çok fazla gelir elde eden ülkelerin fazla gelirlerinin artık Türkiye, Romanya ve Bulgaristan gibi ülkelerde kalıcı yatırımlara yatırılmasını mı istiyor?

Evet, şunu da söyleyebiliriz: Eğer küresel sermaye herhangi biçimde Ortadoğu'da Amerika Birleşik Devletleri'nin ittifak etmek istediği, beraber olmak istediği ülkelere yönelik bir ekonomik operasyon yaparsa, yani sıcak para çekilip giderse bu boşluğu gidermek için kullanılacak.

Suudi Arabistan da ılımlı İslam'a doğru gidiş gözlenebilir mi?

Gözlenebilir. Suudi Arabistan'da sıkı bir rejim olması aslında insanların bağnazlıklarından kaynaklanmıyor. Bir toplumu kontrol altına almak, muhalif sesleri ortadan kaldırmanın en iyi yolu katı bir rejim uygulamaktır. Yani bu dinin gereği değildir. Bu siyasetin gereğidir. İngiliz modelidir. Zaten İslam dininin insanları bir köle haline getireceği de düşünülemez. Bu rejimlerin giderek daha ılımlı hale gelmesi ve direkt yatırımlarla adeta bir bölgenin parçası haline gelmesi de sağlanacaktır.

O zaman şunu diyebilir miyiz? Küresel sermaye daha çok radikal İslamı veya katı İslamı destekliyor. Amerika'nın devlet kanadı da biraz daha ılımlı İslamı destekliyor.

Bu çeşitli ülkelere, her ülkenin yapışma göre değişiyor. Mesela geniş nüfuslu ve demokrasiye yatkın ama gelirleri petrolden olmayan ülkelerde küresel sermeye, ılımlı İslamı destekliyor. Burada kitlelere yayılmak için böyle bir strateji izliyor. Fakat Suudi Arabistan gibi ülkelerde insanların iktidarlara yönelik tepkilerini azaltmaları ve sadece dini hedeflere doğru yönelmelerini sağlamak için de katı rejimleri destekliyorlar. Çünkü o zaman elde edilen gelirler herhangi bir sorguya tartışmaya gerek olmadan küresel sermayenin stoklarına akıyor.

MISIR

Mısır'ı nasıl değerlendiriyorsunuz? Bölgede Mısır'ın etkinliği nedir, gelecekte Mısır'ı neler bekliyor?

Mısır da aynı şekilde yine bölgedeki Arap varlığının merkezi olması hasebiyle son derece önemli bir ülke konumundadır. Şimdi şöyle bir model kuruyoruz. Diyoruz ki, bölgede iki tane büyük güç olacaksa, Amerika ile ittifak edecek, bunun birisi Türkiye etrafında bir yapılanma, İkincisi Arapların etrafında toplanabileceği bir yapı olacaktır. Bu yapının merkezinde de Mısır olacağı anlaşılıyor.

Mısır olduğu zaman da gene Batı içerisindeki bir rekabetle karşı karşıya geleceğiz. Yani Mısır'ı kontrol etmek isteyen Avrupa ülkeleri olacak ve bununla mücadele eden bir Amerika ile karşı karşıya olacağız. Burada da Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin demokrasiye

yatkın ve çoğulcu, fakat dinle karışık bir yönetimi desteklemesinin mümkün olduğunu düşünüyoruz. Buna karşılık mesela İngiltere, rejimle çatışan İslami bir hareketin arkasında bulunabilir. Arap sermayesinin belirli ölçülerde Mısır'a da yönlendirileceği ve orada da hayat standartlarını yükseltmek suretiyle ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanmasına çalışılacağını söyleyebiliriz.

SUDAN

Bu noktada Sudan'ı sormak istiyorum. Birincisi Sudan neden önemli hale geldi birden? İkincisi Sudan'ın Darfur bölgesinde neler oluyor? Neden o bölgede Müslüman-Hristiyan çatışması yaşanıyor?

Genel itibariyle Sudan zengin kaynaklara sahip bir ülke. Bazen zengin kaynak dediğimiz zaman hemen yeraltı kaynaklan akla geliyor. Halbuki Sudan, onun dışında tarım potansiyeli çok yüksek bir ülke ve bu bölgeye egemen olunduğu takdirde çevre ülkelerinin de ihtiyaçlarını karşılamak mümkün hale gelecektir.

İleride tarımın önemli hale geleceğini öngörerek mi söylüyorsunuz?

Evet, orada tarım çok önemli hale gelecek ve bölgenin yiyecek deposu olarak telakki edilebilir. Bu da çevrede mesela Mısır gibi kalabalık ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayabilir. Burada din çatışması sadece siyaseti örtmek amacıyla siyasete karşı kullanılıyor. Siyasi nedenlerle kullanılıyor ve işin ilginç tarafı böyle büyük bir potansiyeli olan bir ülkede insanlar açlıktan ölüyor. Ben önümüzdeki dönemde Sudan'ın gelişen bir Afrika ülkesi olacağını düşünüyorum.

KUZEY AFRİKA

Kuzey Afrika ülkeleri, Libya, Cezayir, Fas, Tunus bunlarla ilgili ne söylersiniz?

Kuzey Afrika esas itibariyle Avrupa'nın kontrolüne bırakılacak ama burada önemli bir soru var: Kuzey Afrika hangi Avrupall ülkelerin kontrolüne bırakılacak? Esasen öyle anlaşılıyor ki, Libya'yı İtalyanlar, Cezayir, Fas gibi Mağrip ülkelerinde de Fransa'nın etkisi artacak. Buradaki asıl mesele Almanya'yı frenlemektir ve İngiltere'nin etkisinin Kuzey Afrika'da yeniden yerleşmesine imkan vermemektir. Zannediyorum Sarkozy'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne yakınlaşmasının sebebi budur. Esasen Sarkozy'nin öne sürdüğü Akdeniz Projesi, Avrupa Birliği'ni tamamlayan bir proje değil onun alternatifi gibi görünüyor. Yani Fransa esas itibariyle Kuzey Afrika ülkelerini kontrol altına almak istiyor. Buradan hem enerjisini sağlamak hem de Akdeniz'in güvenliğinde rol sahibi olmak istiyor ve buna da Türkiye'yi davet etmek suretiyle Ortadoğu'da bir şekilde var olmayı arzu ediyor. Bu projenin Amerika Birleşik Devletleri'nin karşı çıkmasıyla zora gireceğini bildiği için de bu projeye Amerika Birleşik Devletleri'nin itirazını engellemeye çalışıyor.

Amerika Birleşik Devletleri böyle bir projeyi destekler mi?

Amerika'nın şu anda destekleyeceğini zannetmiyorum. Ama giderek bu konuda daha yumuşak davranabilir. Bu da Avrupa'nın çözülmesine bağlıdır. Yani Avrupa çözüldükçe Amerika Birleşik Devletleri açısından böyle bir projenin gerçekleşmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Yani Kuzey Afrika'yı pekâlâ Fransa ve İtalya'nın kontrolüne bırakabilir ve böylece onun Almanya ile aralarındaki mesafenin açılmasını da sağlamış olur.

IRAK

Irakta son durumu nasıl görüyorsunuz? Amerika'da Irak'ın üçe bölünmesi gerektiği ile ilgili raporlar çıkmaya başladı. Irak'ta şu andan itibaren Amerika ne yapmak istiyor ve Irak nereye gidiyor?

Irak'ın bölünmesi zaten bana göre bir Amerikan projesiydi ve uzun süreli olarak tatbikata konulmuş bir projeydi. Proje son işgalle beraber gerçekleştirildi. Bundan böyle Irak'ın bir bütün olarak muhafazası mümkün değildir. Çünkü İrak zaten kurulduğu tarihten beri bir bütün değildi ve onu bütünleştirecek herhangi bir ideal de yoktu. Bunun için de uğraşılmadı.

Irak ilginç bir ülkedir. Son derece zengin doğal kaynakları var. Eğer bugünkü fiyatlarla petrolünü satabilse, potansiyel olarak 100 milyar dolar bir ihracat yapabilir. Bu da adam başına sadece petrol gelirinin 4 bin dolar olması anlamına gelir. Ayrıca başka şekilde de gelişmesi mümkündür. Diğer alanlarda da bunları kullanarak sanayisini geliştirmesi, tarımını geliştirmesi mümkündür. Ancak şunu görüyoruz: Bir ülkenin potansiyeli olması zenginleşmesine ve büyük güç olmasına yetmiyor.

Irak'ın bölüneceği anlaşılıyor. Zaten yapay olarak kurulmuş bir devletti. Şimdi şunu görmemiz lazım. Yeni Ortadoğu nasıl şekillenecek? Birinci Dünya Savaşı'nda kurulmuş bir yapı vardı ve bu yapı ikinci Dünya savaşında büyük ölçüde değişmedi. Şimdi tüm bölgenin haritasını çizebilirsek Irak'ın da yeri belli olur.

Gelecekte ne olacak sorusunu sorduğumuz zaman şöyle bir manzarayla karşılaşabiliriz. Türkiye'nin etrafında oluşacak bir yapı, onun dışında da Mısır merkez olmak üzere bir Arap dünyasının şekillenmesi... Onun ortasında da İsrail. Buna göre hesaplarımızı yapmamız lazım. Bana göre Irak bölündükten sonra Kürt bölgesi muhtemelen Türkiye ile bir şekilde ilişkilendirilecektir.

Güneydeki Şiiler ise İran'ın kontrolüne girmeyecek ve Arap dünyasının bir parçası haline getirilecek. Yani şu anda mezhep farkları ön plana çıkmışken önümüzdeki dönemde soy birlikteliği, ırk birlikteliği, kültür birlikteliği ön plana çıkarılacak. Burada Suriye ve Irak'taki Sünnilerin geleceği hakkında da bir tahminde bulunmak gerekiyor. Suriye'de nüfusun %15'ini teşkil eden aleviler iktidardadır. Halkın çoğunluğu Sünni burada da gene din ön plana çıkarılarak muhtemelen Baas rejimi tasfiye edilebilir ve Irak'ın ortasıyla bütünleştirilebilir. Bu bütünleştirilmeden sonra doğacak yapının da Türkiye ile birlikte hareket etmesi sağlanacak. Birlikte hareket etmesi ve Arap dünyasının dışında telakki edilmesi daha büyük bir ihtimaldir.

İlginç. Hem Irak'ın Sünni kesimi, hem de Suriye'nin Sünni kesimi Türkiye'nin nüfuzuna girecek öyle mi?

Evet, yani Arap âleminin bir parçası haline gelmez. Oysa Güneydeki Şii kesim Arap dünyasının bir parçası haline gelecek, çünkü artık Irak'taki Şiilerle Sünnilerin bir araya gelmesi gözükmemektedir.

Dikkat ederseniz Irak'taki çatışmalar esas itibariyle Şiilerle Sünniler arasında olmuştur. Herhangi bir şekilde Türklerle Sünnileri birbirinden ayıracak ciddi bir çatışma olmadı. Şu anda İsrail'in Suriye üzerinde yaptığı baskılar, oradaki rejimi de bastırmak ve zayıflatmak amacına yöneliktir. Bu bir savaşla da sonuçlanabilir. Savaş olabilir ve savaştan sonra yeni bir rejimin çıkması da mümkündür.

İSRAİL

Bölgede İsrail'in geleceğini nasıl görüyorsunuz? İsrail nasıl bir ülke?

İsrail dünyada benzeri olmayan bir ülkedir. Son derece dar topraklar üzerinde kurulmuş ve çevresiyle ilişkileri hiçbir zaman iyi olması mümkün olmayan bir ülkedir. Bu ülkenin nüfuz alanını genişletmesi beklenemez. Yani hiçbir yerde İsrail bir nüfuz ve egemenlik kuramaz ve mutlaka o kendisinin dar çevresi içerisinde kalmaya mahkumdur. Bunun dışında çevresiyle ciddi bir ekonomik ilişki geliştirmesi de mümkün değildir ama onların da sahip olduğu bir teknoloji ve dışarıdan gelen yardımlarla kurulmuş bir ekonomik yapısı var.

İleride ne olacak? İsrail için bölgede ittifak yapabileceği tek ülke Türkiye'dir. Onun dışında herhangi bir şansı da bulunmuyor. Ben şöyle görüyorum. Yahudilerin muhtemelen İsrail ile olan bağlantıları, yani kendileriyle olan bağları gelişecek ve Türkiye ile çok yakın ilişkiler içerisinde olacaktır. Belki de önemli bir kısmı Türkiye'ye yerleşmek isteyeceklerdir. Gelecekte böyle bir yapı olabilir.

Şöyle anlıyorum. İsrail zamanla, normal bir devlet haline gelecek, belki çatışmalardan uzak küçük bir devlet olacak, birçok Yahudi de İsrail'den göç edecek... Özellikle Türkiye'ye...

Evet, Türkiye'ye yerleşebilirler veya Batı ülkelerine göç edecekler ama Türkiye onların en önemli huruç istikametleri olarak görülüyor. Böylece bölgede bir İsrail probleminin ortadan kalkacağı anlaşılıyor.

FİLİSTİN

Filistin için ne dersiniz?

Filistin'in aslında varlığı İsrail ile olan çatışmasına bağlıdır. Onun dışında herhangi bir ekonomik kaynakları yok, gelecekleri yok, bir birikimleri söz konusu değildir. O nedenle de Filistinlilerin kurduğu devlet bir süre sonra bölgedeki ülkelerin bir tanesiyle bütünleşir. Bu bütünleşmede mesela Gazze Şeridi'nin Mısır'ın kontrolüne girmesi, Bati Şeria'nın ise Ürdün ile bütünleşmesi beklenebilir. Böylece Filistin sorunu diye bir sorun ortadan kalkar. Filistin sorunu ortadan kalkınca zaten bu iki ülke arasındaki sorun da ortadan kalkmış olur.

Bunların olabilmesi, herhalde Türkiye'nin nüfuzunun bölgede artmasına bağlı, değil mi?

Evet, Türkiye'nin gücünü, nüfuzunu artırmasına bağlıdır. Türkiye'de de bu gücün artırması için yeni bir dünya görüşüne sahip olması gerekiyor. Zaten galiba Türkiye'deki mücadelede de aslında sadece bundan ibarettir.

TÜRKİYE

Sizin son zamanlarda vurguladığınız bir şey var. Yeni bir dünya dönemi başlıyor ve bu yeni dönem çerçevesinde Türkiye'de de yeni bir dönem başlıyor. Yeni dönemi Türkiye nasıl algılamalı? Türkiye öncelikle bölgesinde güçlü hale gelebilmesi için neler yapması gerekiyor?

Türkye'de genellikle iç çatışmalar yanlış yorumlanıyor. Deniyor ki, Cumhuriyetin temel ilkelerine karşı bir hareket var ve onu yıkmak istiyorlar. Aslında yıkılmak istenen şey, Türkiye

Cumhuriyeti'nin temel ilkeleri değil, bu ilkelerin yarattığı Türkiye'ye empoze edilen konumdur. Bu konumun değişmesi gerekiyor. Bu konumu şöyle düşünebiliriz. 1923'te kurulan Cumhuriyetimiz kendi sınırlan içerisinde kalmayı ve bu sınırları muhafaza etmeyi bir hedef olarak aldı. Bunu temin edecek bir ideolojiye sahip oldu. İdeolojiler veya dünya görüşleri dünya şartlarına göre belirlenir. Yoksa her şart altında doğru bir dünya görüşünden bahsedilemez. Türkiye'de değişecek olan şey aslında Türkiye'ye yönelik düşmanca bir tavrın sonucu olmayacak, Türkiye'nin yeni şartlara uyumunu sağlayacaktır.

Bu nedir? Evvela Türkiye bir bölge ülkesi olduğunu ve bu bölgede bir takım görevleri olduğunu kabul etmek zorundadır. Bu da etrafıyla ilgilenmesini gerektirir. Oysa Türkiye Cumhuriyetinin ideolojisi tamamen içe kapalı bir ideolojidir. İçe dönüktür. Bu ideoloji değişecektir. Bazıları düşmanca bir tavır olarak algılıyor. Hayır, bu yeni konumun kendisine yüklediği görevleri yapabilecek güce sahip olması gerektiğini gösteren hareketlerdir. Burada şunu söylüyoruz:

Yani Türkiye, örnek olarak Kosova ile ilgilenmeli, İsrail-Filistin sorunlarıyla da ilgilenmelidir...

Evet, hatta müdahil olmalıdır. Ondan sonra çevredeki ülkelerin ne olacaklarını hangi konumda olmaları gerektiğini düşünecek ve bunlarla dünya içerisinde yapacağı ittifaklarla bir görev ifade etmek durumunda kalacaktır. Bu değişim onu gösteriyor esas itibariyle. Türkiye'de bu değişime karşı çıkanlar, genelde Türkiye'nin ideolojik olarak değişmesinin güvenliğini sarsacağını bir güvenlik sorunu olabileceğini düşünüyorlar. Oysa hiç böyle bir mesele yok. Eğer güçlü bir devlet yapısı oluşursa hiçbir sorun ortaya çıkmaz. Fakat şunu da görmek lazım: Türkiye'de bugüne kadar sürdürülen ideolojiye karşı çıkanlar da karşılarında devleti görüyorlar. Yani devletin bu ideolojiyi empoze ettiği onun için devletin zayıflaması gerektiğini ileri sürüyorlar. Bu da yanlış bir görüştür. **Yani devletin tavrı değişmelidir. Ortadan kalkmalıdır veya zayıflamalıdır demek yanlıştır.** Öne sürdüğümüz görevleri ve rolü ifa etmek ancak güçlü bir devlet yapısıyla mümkündür. İki şey birbirine karıştırılıyor. Güçlü devlet halk üzerine baskı yapan devlet olarak algılanıyor. Güçlü devlet, halkın üzerine baskı yapan devlet anlamına gelmez. Asıl güçlü devlet söylediğimiz gibi daha geniş bir alanda etkisini, nüfuzunu gösterecek ve rol oynayabilecek bir devlet anlamındadır. O bakımdan Türkiye'deki bugünkü devlet yapısına itiraz edenler, itirazlarını doğru ifade etmelidirler. Yani devleti etkisizleştirmek, hatta yok etmek, güçsüzleştirmek gibi bir amaçlarının olduğunu ima edecek sözlerden kaçınmalı, sadece görev alanının değiştiğini ve görevlerinin farklılaştığını söylemeleri gerekir. Zayıf devlet değil daha güçlü devlet parolasıyla ortaya çıkmalılar.

Bazı uygulamalar özellikle böyle bir algının oluşmasına neden oluyor. Örneğin özelleştirmeler, ülkenin birilerine satıldığı, peşkeş çekildiği gibi algılanıyor. Güçlü bir devletten güçsüz bir devlete gidildiği anlayışı yaygınlaşıyor. Ne dersiniz?

Evet, burada şunu söylüyoruz. Diyoruz ki, ekonomi de üretici olarak veya yönetici olarak rol almayın. Ancak bu sizin ekonomik politikanız olmayacağı anlamına gelmez. Ekonomi politikası olacaktır ve şüphesiz siyasetin en önemli parçası da ekonomidir ama bunu bir politika olarak uygulamalısınız. Hâlbuki biz ekonomik politika uygulamıyorduk. Şu ana kadar sadece ekonominin bazı kurumlarına sahip çıkıyorduk. Mülkiyetine sahip çıkıyorduk. Mülkiyetine karışmayın yönlendirin. İstikamet tayin edin. Teknoloji politikası üretin, kalkınma politikası üretin, bölgesel politikalar üretin. Buna hiçbir engel yok ama bunun yolu bir takım

işletmelerin mülkiyetine sahip olmaktan geçmez. Bu kolaylaştırıcı değil hatta zorlaştırıcı bir unsur olur. Siz bırakın her saz sizin aldığınız notayı çalsın ve siz orkestra şefi olun. Hâlbuki diyorsunuz ki, bütün sazları ben çalarım. Bu olmaz.

Yani hem saz çalıp da hem orkestra şefi olunmaz mı?

Olunmaz. O bakımdan diyoruz ki, bir orkestra şefi rolünü üstlenin. Halkın önüne daha doğrusu politik aktörlerin önüne notayı koyun ve sizin şefliğinizde ve sizin bestenizi çalsınlar. Böyle bir rol üstlenin diyoruz.

Yani bu dediğiniz biraz Rusya modeline benziyor mu?

Evet, şu andaki Rusya'nın modeline benziyor. Aslında Amerika Birleşik Devletleri'nin de ekonomiyi tamamen boş bıraktığı söylenemez. Yani Amerika'nın dünya üzerinde izlediği stratejilerin en önemli ayağı ekonomidir. Kendi haline bıraktığınız bir ekonomiyle nasıl politika izlersiniz ki? Petrol fiyatlarını ayarlayacaksınız. Para politikalarını yönlendireceksiniz. Ham madde fiyatlarını belirleyeceksiniz. Belirlemek narh koymak şeklinde değildir. Ekonomik araçları kullanarak onların seviyelerini tayin edebilirsiniz.

O bakımdan diyoruz ki ekonomiyi yönlendirirken mutlaka bir üst düzeye çıkmak ve alt düzeylerdeki faaliyetleri tamamen özel teşebbüse bırakmak lazımdır. Bu devletin zayıfladığı anlamına gelmez. Ancak ordunuzu bu görevlere uygun olarak yeniden tanzim etmelisiniz. Yeniden ona göre silahlandırmaksınız. **Mesela şöyle söyleyelim: Geçmişte NATO'nun hedeflerine göre hem teşkil edilmiş hem teçhiz edilmiş bir orduya sahibiz. Şimdi rolünüz değiştiği zaman acaba silahlı kuvvetlerin yapısı ve silah sistemlerinin değişmesi gerekiyor mu? Bu tartışılmıyor. Asıl tartışılması gereken bu. Yoksa ordunun zayıflatılması değil. Daha güçlü bir ordu kurmak için ne yapılmalıdır sorusuna cevap aranmalıdır.**

İstihbaratınız geçmişte içe dönük ve sadece rejimi korumak üzere şekillendirilmiş, insanları ayırmaya tabi tutan ve herkesi birbirine benzer hale getirmek için uğraşan bir teşkilatken, şimdi bölge üzerine düşünen ve bölgedeki güç odaklarını kontrol edebilen, onları yönlendirebilen bir konuma gelmelidir.

Yani iç istihbarat, dış istihbarat ile ayrılmalıdır mı diyorsunuz?

Evet, onun dışında istihbarat sadece haber almak değil sizin politik hedeflerinizi gerçekleştirmek için kullanacağınız en önemli araçlardan bir tanesi olmalıdır. Bunu yapmak için de çok çeşitli soy, ırk ve inanç sahiplerini yönetebilecek ve yönlendirebilecek kabiliyete sahip olması gerekir. Amerika Birleşik Devletleri Çinliyi de yönetiyor, Hintliyi de yönetiyor, Türkiye'deki Müslümanı da. Hiçbirisi kendisine benzemedi. Şimdi siz kendi faaliyet alanlarınızı size benzeyenler ile sınırlandırırsanız bölgede hiçbir rol oynayamazsınız.

Bu rolde medyaya düşen görev nedir? Devlet bu politikayı belirlerken medyayı nasıl yönlendirmeli?

Medya özel teşebbüse bırakılabilir ama biraz evvel söylediğim gibi bu özel teşebbüsün de devlet politikasıyla uyumlu olması lazımdır. Bütün büyük devletlerde medya devletin politikalarına aykırı hareket etmez. O devletin politikalarının hem uygulanmasını sağlamak için yardımcı olur hem de o politikaların daha gelişmiş hale gelmesine hizmet eder. Oysa bizde adeta apolitik hale getiriyorlar insanları...

Türkiye'nin hedefleri nedir, ne yapması gerektiğini tartışan yok. Günlük tartışmaların içerisinde boğulup kalıyorlar. O bakımdan medyada çok büyük bir değişime ihtiyaç var. Bu değişim ancak Türkiye'de burjuvazinin değişmesine bağlıdır. Yani Türk burjuvazisi şu ana kadar sadece para kazanmayı düşünüyordu. Hâlbuki para bir araçtır. 10 milyar dolardan 20 milyar dolara çıktığınız zaman bu sizin refahınıza ne katar? Hâlbuki sizin başka bir boyutunuza yönelmek ve kendi görüşlerinize uygun bir çevre, bir dünya yaratmaktır. Buna katkıda bulunmanız lazımdır ama Türkiye'de ne medyanın sahipleri ne burjuvazi böyle bir vizyona sahip değiller.

Son olarak hocam kitabımızın adı Dünyada ve Türkiye'de Yeni Dönem olacak. Yeni dönemi güzel görüyor musunuz? Yeni dönem içerisindeki Türkiye'yi güzel görüyor musunuz?

Ben hem yeni dönemi güzel görüyorum hem Türkiye'nin bunun içindeki yerinin de iyi olduğunu düşünüyorum. Amacımız bunun güzelleştirilmesini daha iyiye gitmesine katkıda bulunmak ve onun önündeki engelleri kaldırmaktır esas itibariyle. Bunun için de bütün sabit fikirlerimizi ve düşüncelerimizi yeniden sorgulamamız gerekir. Biz yeniden insanlara değişin dediğimiz zaman daha kötüye gidin demiyoruz; ama eski düşünceleriniz artık geçersiz hale gelmiş bunları ayıklayın diyoruz. Şu anda dünya düzeninde ciddi aksaklıklar var. Bir örnek vermek istiyorum: Mesela bir sürü insan veya ülke oturuyor toprak altından çıkan petrolün pazarlanması suretiyle refah içerisinde yaşıyor. Bu refah mıdır? Bu hak mıdır ve bu böyle devam eder mi? Etmez. Bu bir yerde sona erecek. Sona erdiği zamana göre hazırlanmak lazımdır ve üstelik bu insanların oturduğu yerden bu kadar tüketmesi de, **saraylar yaptırması da, fıskiyeli havuzlarda oturması da bir başkasının politikasının aracıdır.** O onun ne hakkıdır, ne de kendi emeğinin karşılığıdır.

Kaynak: Dünyada Yeni Dönem / Mahir Kaynak , EDİTÖR: Orhan Sakin, Ekim Yayınları, Kasım 2007-İstanbul

DOST GÖRÜNEN DÜŞMAN

Dost görünen düşman, düşmanların en tehlikelisidir. Ve bu çeşit düşmanın ferdîsi de millisi de ayni derecede tehlikelidir. Biri ocak söndürür, biri yurt yıkar. Fakat dost görünen düşmanların en kötüsü vicdan düşmanıdır. Çünkü bir ferdi, bir 'milleti değil, milletleri birbirine düşürür.

Açık düşman, en basit düşman, belki en iyi düşmandır. Çünkü ona karşı tedbir almak ve ondan korunmak çok kolaydır. Fakat dost görünen düşmanla ve bu düşmanın hileleriyle uğraşmak çok güçtür. Beşeriyet, hayatının her safhasında bu düşmanla karşılaşmış ve bu düşmanla mücadelede zorluk çekmiştir. Dost görünen düşman, bir muamma değildir. Belki beşeriyetin bir za'fıdır. Çünkü beşeriyetin merhametine hitap eder ve merhameti istismar eder, insanın merhametine hitab eden bir düşman seçmenin zorluğu, merhametin yalnız acımak isteme sindedir. Bu yüzden dost görünen her düşman, mutlaka bu hissi istismar ederek bir şahsı tepelemeyi, bir memleketin istilâsını kolaylaştırmayı, yahut vicdanları avlayarak beşeriyeti birbirine düşürmeyi gözetler. "Ömer Rıza DOĞRUL"

Yazan: Herodot

Babil, Irana karşı isyan etmiş ve muhasaraya dayanmak için hazırlanmıştı.

Dârâ, isyandan haber alır almaz kuvvetlerini topladı Ve Babile karşı yürüyerek şehri muhasara etti.

Fakat Babil halkı, muhasaradan korkmadılar ve zerre kadar yılmadılar. Bunlar, surlarını taçlayan kulelere çıkarak Dârâya ve ordusuna hakaret yağdırıyorlardı. Günün birinde de içlerinden biri, İranlılara karşı şu sözleri söylemişti:

«Ey İranlılar! Burada niçin duruyor ve biran önce yurtlarınıza dönmüyorsunuz? Katırlar yavrulamadıkça sizin şehrimizi zaptetmenize imkân yok!»

Bunu söyleyen Babil hemşerisi katırın asla doğurmayacağını sanıyordu.

Muhasaranın üzerinden bir sene yedi ay geçmiş, Dâranın ordusu fena halde yıpranmış, fakat şehri zaptedememişti. Dârâ ile kumandanları, her çareye başvurmuşlar, türlü türlü hilelerden istifade etmişler, fakat bunların biri de kâr etmemişti. Kurus'un, daha önce şehri zapt için kullandığı vasıtaların hepsi de kullanılmış, fakat bundan da bir netice alınamamıştı. Babil ahalisi daima uyanıktılar ve kendilerine karşı kullanılan her çareye mukabele ediyorlardı.

Muhasaranın yirminci ayında İranlıların en ileri gelen ulularından olan Megabuzusoğlu Zopyrus, olağanüstü bir hâdise ile karşılaştı. Çünkü katırlarından biri doğurmuştu.

Hâdise o kadar garipti ki Zopyrus da inanmadı ve ancak yavruyu gözleriyle gördükten sonra inanmaktan başka çare bulamadı. Bunun üzerine Zopyrus hâdisenin kimseye bildirilmemesi için adamlarına kesin emirler vermiş ve sonra vaziyeti kendi kendine düşünmüştü: Muhasaranın başladığı Sırada Babil ehalisinden biri «katırlar yavrulamadıkça» şehrin zaptedilemiyeceğini söylemişti. Zopyrus bu sözü hatırlıyarak şehrin düşmek üzere olduğuna hükmetti. Demek bu sözleri söyleyen adam, İlâhî bir ilhamın tercümanı olmuştu. Kendi katırlarından birinin doğurması da bunun böyle olduğunu göstermişti.

Zopyrus, Babil'in sukut etmek üzere olduğunu hissettikten sonra Dârâ'ya giderek Babilin zaptına büyük bir değer verip vermediğini sordu ve onun bu şehri zapta en büyük değeri verdiğini görerek bu işi başarmağa ve bu başarıyı kendi adına bağlamağa karar verdi. Şerefli başarılar İranda fevkalâde tebcile lâyık görülür ve bunları başaranları, en yüksek mevkilere vardırırdı. Zopyrus de böyle bir işi başarmayı düşünerek Babil'i zapt için baş vurulacak çareleri göz önüne getirmiş, ve bunlardan birini

seçmişti. Bu çare onun şahsını feda etmesini ve kendini korkunç bir kılığa sokmasını gerekleştiriyordu. Fakat Zopyrus her şeyi göze almağa karar vermişti. Onun için tereddüt etmeden kalkmış, burnunu ve kulağını kesmiş, saçlarını kırkmış, eline bir kırbaç alarak kendini döğe döğe gövdesini yara, bere içinde bırakmış ve bu hal ile Dârâ'nın yanına girmişti.

En yüksek mevkili adamlarından birini bu hal üzere görmek şehinşahı fena halde üzmüştü. Dârâ, tahtından sıçrayarak yüksek bir sesle bağırdı ve Zopyrus'u kimin bu hale soktuğunu, bu hale sokmak için ne yaptığını sordu.

_ Zopyrus cevap verdi:

«Yer yüzünde beni bu hale sokabilecek bir tek adam vardır. O da sizsiniz. Bana bir yabancı el dokunmadı. Bütün bunları kendim yaptım ve kendimi bu kılığa soktum.

Çünkü Asurilerin İranlılara gülmelerine tahammül edemiyorum...»

Dârâ hayret etti ve:

— Zavallı adam. Dedi, en çirkin hareketi en güzel duyguya izafe ediyorsun. Senin kendine bu işkenceyi reva görmen muhasarayı mı sıklaştıracak? Yoksa senin burunsuz ve kulaksız kalman, düşmanın teslim olmasını mı çabuklaştıracak? Kendini bu hale sokarken her halde aklını oynatmış olacaksın!

Zopyrus anlattı:

'— Neler düşündüğümü ve neler tasarladığımı anlatırsam, beni muahaze etmezsiniz. Fakat ben plânlarımı gizli tuttum ve ona göre hazırlandım. Artık sizin tarafınızdan bir muvaffakıyetsizlik baş göstermezse, Babili zaptedeceğiz. Ben bugün, bu halimle düşman tarafına kaçacağım. Onların şehirlerine gireceğim ve sizin beni bu hale koyduğunuzu söyliyeceğim. Sözlerime inanacaklarını ve bana bir kumandanlık vereceklerini sanıyorum. Siz firarımın onuncu gününü bekleyiniz. Sonra Semiramis kapısının önüne kaybetmekten perva etmeyeceğiniz bin askeri gönderiniz. Sonra yedi gün bekleyiniz ve Ninova kapısına iki binlik bir kuvvet gönderiniz. Sonra yirmi gün bekleyiniz ve Geldanîler kapısına dört bin asker gönderiniz. Bütün bu askerler, kılıçlarından başka silâh taşımasınlar. Yirmi gün geçtikten sonra bütün orduya her taraftan taarruz için emir veriniz. Ve Belian ile Cissian kapıları önünde iki kuvvet bulundurunuz. Ben o zamana kadar Babil'e ummadığı zaferler kazandırmış olacağım için herşey hattâ kalelerin anahtarları dahi benim elimde bulunacak. İşin gerisi bana ve benim İranlı askerlerime aittir.

Zopyrus bütün bu talimatı bıraktıktan sonra Babilin kapılarına doğru bir kaçak gibi hareket etti. Takip olunmaktan korkuyormuş gibi ikide birde arkasına bakıyor ve kaçak olduğunu karşı tarafa hissettirmek için her şeyi yapıyordu. Babil kulelerinde duran ve etrafı gözetlemekle meşgul olan nöbetçiler onu görerek aşağı indiler; kapılardan birini aralayarak kim olduğunu ve niçin geldiğini sordular. O da Zopyrus olduğunu ve İranlılar tarafından kaçarak Babil tarafına katılmak istediğini söyledi. Kapıcılar onu içeri aldılar ve kumandanlarının yanma götürdüler. Zopyrus bunlara kim olduğunu anlatarak başından geçmiş felâketleri izah etti. Ve Dârânın onu bu hale soktuğunu, biricik sebebin muhasaravı kaldırmak ve geri dönmek lehinde bulunmak olduğunu bildirdi. Sonra devam etti:

— Sizin tarafınıza katılmam, sizin için en büyük bir kazançtır, fakat Dârâ ile İranlılar için en büyük kayıptır. Beni bu hale sokan kimseyi cezasız bırakmıyacağım. Çünkü onların bütün düşüncelerine ve plânlarına vakıf bulunuyorum.

Babil büyükleri, İranlılar arasında çok yüksek mevki sahibi olan bu zatı bu tüyler ürperten vaziyette, burnu ve kulakları kesik, gövdesi kanlar içinde görmüşler, sözlerine inanarak onun kendilerine yardım için geldiğini sanmışlar, onun her istediğini yapmağa hazırlanmışlardı. Onun bütün dileği bir kumandanlık olduğu için ona bir miktar asker verdiler. O da bu askerleri ele alarak önceden verdiği kararlar dairesinde harekete başlamış, firarından on gün sonra askerlerini alarak, Dârânın gönderdiği bin askeri kuşatmış ve hepsini kılıçtan geçirmişti. Babil halkı Zopyrus'un sözü gibi özünün de doğru olduğunu görerek sevinmişler ve ona daha fazla güvenmeğe başlamışlardı.

Zopyrus ikinci vâdenin hululünü bekleyerek kumandası altındaki askerlerle bir kere daha taarruza geçmiş ve Dârâ'nm gönderdiği iki bin askeri de kılıçtan geçirmeğe muvaffak olmuştu. Bu ikinci zaferden sonra bütün Babilde onu methetmeyen kalmamıştı. Herkes onun Babile gelmesini, umulmayan bir nimet sayıyor ve ona karşı en derin şükran borcunu hissediyordu.

Zopyrus bir müddet daha bekledikten sonra üçüncü vâdenin hulûlü üzerine dört bin İranlının bulunduğu yere hücum ederek bunları da aynı şekilde kılıçtan geçirmeğe muvaffak olmuş ve bu zafer onu dilediği mevkie yükseltmeğe yardım etmişti. Babil halkı ona bütün varlığı ile emniyet ediyor ve güveniyordu. Bütün orduların kumandası ona emanet edilmiş ve şehrin anahtarları da ona teslim olunmuştu.

Dârâ kararlaştırılan plân dairesinde hareket ederek her taraftan taarruza geçtiği zaman Zopyrus da işin gerisini tamamlamıştı. Babil halkı surlarının üzerinde toplanıyor ve İranlılara mukavemet için ellerinden geleni yapıyorlarken Zopyrus, Cissian ve Belian kapılarını açmış ve düşmanı içeri almıştı. Babil halkından hıyanete uğradıklarını anlayanlar Ba'l mâbedine sığındılar. Hıyanetini anlamayanlar dövüşmeğe devam ettiler, sonunda onlar da teslim olunduklarını anladılar.

Babil zaptolunmuştu. Babil yerlilerinden üç bin kişi seçilmiş ve haça gerilmişti.

Zopyrus'a gelince, Dârâ onun eski yeni bütün İranlılara üstün bir iş başardığına inanıyordu. Hikâyenin gelişine göre Dârâ **"yirmi Babil'e hâkim olmayı Zopyrus'un burnuna ve kulaklarına değişmeyeceğini"** söylemiş, onu fevkalâde taziz etmiş, ona her yıl İranlılarca en muteber hediyeleri vermiş, onu vergiden affederek Babil'in başına geçirmiş ve daha birçok ihsanlarda bulunmuştu.

Herodot, üçüncü kitap: Fıkra 160 (5)

Sh:7-11

Kaynak: **Dost Görünen Düşman**, Yazanlar :Herodot — Beydeba — Celâleddini Rumî; Arapçadan, Farsçadan, İngilizceden Türkçeye çeviren: Ömer Rıza DOĞRUL,1944, İstanbul

DİNLER ARASI DİYALOG HEYKELİ'NE BİR DAHA

Eskimiş bir haber , fakat hatırlayalım.

Haber:

Dünyayı sarsan çifte rezalet
Yeni Şafak | | 21 Şubat 2010

İspanya ve İngiltere'de yaşanan iki ayrı skandal dünyayı ayağa kaldırdı. İspanyol Merino'nun üst üste ibadet eden Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi'den oluşan heykeli infiale yol açarken, İngiliz sanatçı Elton John'un Hz. İsa hakkındaki hakaret içeren sözlerine tepki yağdı

İspanya'da sergilenen skandal heykel, dünyayı ayağa kaldırdı. İspanyol sanatçı Eugenio Merino'nun üst üste ibadet eden Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi'den oluşan heykeli dünya çapında büyük tepkilere yol açtı. İspanya'nın başkenti Madrid'deki ARCO Çağdaş Sanat Fuarında yer alan İspanyol sanatçı Eugenio Merino'nun 'Cennete giden merdiven' adını verdiği heykel, üst üste ibadet eden Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi'den oluşuyor. **Heykelde dikkat**

çeken bir başka özellik ise papazın elinde Tevrat, hahamın elinde Kur'an-ı Kerim olması ve secde eden Müslüman'ın alnını koyduğu yerin yanında da İncil'in bulunması.

50 BİN EURO'YA SATILDI

Heykelin yanında ise makineli bir silahın namlusunun ucuna geçirilmiş Museviliğin sembollerinden olan yedi kollu şamdan bulunuyor. Heykel fuarın ilk gününde 50 bin Euro karşılığında Belçikalı bir sanat koleksiyoncusuna satıldı. Merino "çalışmasını üç büyük dinin bir arada olmasını göstermek amacıyla" yaptığını savundu.

SKANDAL HEYKELE HER KESİMDEN KINAMA

Hem Müslüman hem de Hıristiyan dünyasında tepkilere yol açan heykelle ilgili olarak Madrid'deki İsrail Büyükelçiliği de sert açıklamalarda bulundu. Büyükelçilik, heykelin Yahudiliğe, İsrail'e ve aynı zamanda diğer dinlere yapılan bir saldırı olduğunu söyleyerek protesto ettiğini bildirdi.

http://www.yenisafak.com.tr/dunya/dunyayi-sarsan-cifte-rezalet-242776

http://www.iha.com.tr/haber-kizdiran-heykel-109656/

http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=NanFmRsnGOo

--

YORUM

Nereden icap etti, bu heykel meselesi?

Dindârların kafasını karıştıran bir şeyi gündeme getirmek.

Unutmayalım ki, bakışın iyisini bulmak için arkaplandaki yapıyı irdelemek gerekir. Bir sanatçı bir konuyu işleyip servis ederken bir kitleyi (burada Ehl-i Kitap ve Müslümanların inançlı kesimi) rahatsız edeceğini bile bile bir eserini paylaşıyor. Bunu yaparken, her olumsuz durumu düşünmüş olması gerekir. Bu gibi durumların yalnızca para için yapıldığını zannetmek düşünen insana biraz aptalca gelir. Bu nedenle heykeli üstün körü yorumlamaya çalışırsak hataya düşüyoruz. Yanlış yok mu var, niye ilk etapta tepki verebilecek bir durumu varda ondan..

Sanatçının birinci şartı insanlara düşünmediğini hatırlatacak imajı ilk defa sunabilen olmak ve hareketini sağlamaktır.

Bu heykelden kimse memnun olmadı.

Şimdi buradan sözü heykeli çözümlemeye çevirirsek;

secde ettiği halde Müslümanların Hristiyanlaştığı,

Hristiyan dünyanın Yahudileri nasıl kullandığını ve Müslümanları nasıl sömürdüğünü,

Yahudilerinde eline Kur'ân-ı Kerimi ele aldığında yani uyduğunda tabi olduğunda bütün milletlerin hâkimi olacağını ve altın çağı yakalayacağını;

anlatmak istiyor diyebiliriz. (bu yorum bizim)

Bu heykeli yapan diyalog çağrışımı yapıyorum telaşına düşmüş olabilir. Ancak farkında olmadan geleceği gördüğü düşünüyoruz. Gelecekte olacağı bahsedilen Hz. İsa'nın Nüzülü,

Deccal'in öldürülmesi ve Hz. Mehdi nin gelişine, bu çerçeveden bakınca; bu olayların çilesini Müslümanlar çekeceğine heykelde ima da var. **Fakat her şeyden önemlisi Yahudilerin Kur'an-ı Kerim'e dönüşü dünyayı değiştirecek olduğudur.** Çünkü Yahudiler her şekilde dışlanmışlığın verdiği acılar ve sonsuz araştırmaları ve gayretleri sonucu hakikate erişecekler görünüyor. Bu fikir günümüz için biraz basit veya alelâde gelebilir. Ancak gelecek budur ve hakikattir.

İnsanlar geleceği görebilir. Ancak kabullenmekte zorlanırlar. Bu tür fikirsel ve sanatsal eylemsel eserler doğasında birçok sırrı barındırabilir.

Sonuçta bu heykel dinler arası diyalog heykeli değildir. Çünkü dinler arası diyalog aklın ve mantığın kabul etmeyeceği bir husustur. Bunu bilgi sahibi olan her insan bilir.

Sonuç olarak bu heykel **"gerçek geleceğin"** günümüzdeki rahatsızlığının dışa vurumudur.

İhramcızâde İsmail Hakkı

DERİN MİLLET MANİFESTOSU- Ömer Lütfi METE

DEPREMİN DE SORUMLUSU YARGI

Batıl kaderciliğinden yakındığımız toplumumuz artık **'şikâyet uygarlığı'**na terfi etmiş bulunuyor. Aydın da 'bir başkası'ndan dertli, halk da.

Bingöl depremi üzerine yaşanan sıcak tartışmalar da bilimsel bir arabesk.

Herkes binlerinden veya bir şeylerden yakınıyor.

Ben de bu 'şikâyet uygarlığından dâvâcıyım.

Türkiye'de şikâyet üretim seferberliğini durdurmaya nereden başlamalıyız?

Depremden trafik kepazeliğine, yolsuzluktan yeteneksizliğe, açlıktan estetik perişanlığa kadar bu toplumun bütün belâları ile baş edebilmek için nereden işe koyulmak en akılcı girişimdir?

Belli ki Türkiye kördüğüm olmuş.

Çözmek için bir 'uç' bulmak gerekiyor.

Herkesin tuttuğu 'uç' farklı.

Bense 'uç' olarak yargıyı arayanlardanım.

Yargı göçmüşse, onu diriltilmeden hiçbir şeyin düzeltilemeyeceğine imanım tam!

Yemek içmekten, sağlıktan, güvenlikten ve eğitimden önce yargı...

Sözgelimi deprem için en mükemmel yasal düzenlemeleri yapalım. En çok şikâyet olunan 'eşgüdüm' işini de kâğıt üzerinde halledelim. İnsanın olduğu her yerde ihtilâf olacaktır, yani 'yargı'sız yaşanamayacaktır. Eğer bağımsız yargı yoksa daha doğrusu salt hak duygusuyla bağımlı yargı kurumu oluşturulamamışsa ciddi hiçbir gelişmenin sağlanamayacağı açık.

Halbuki bizde, bırakın yargının bağımsız olabilmesini, bizzat 'yargı bağımsızlığı' kavramını bile sığlaştırdık, hatta yozlaştırdık.

Bu 'ülkü'den anladığımız, en sığ şekliyle, siyasî iktidarların yargı erkine burnunu sokamaması.

Elbette bu 'olmazsa olmaz' bir şart. Ama yargının bağımlı olabileceği daha bin türlü 'soyut' veya 'somut' merkez söz konusu.

Yargıç ya ideolojik dürtülerinin, önyargılarının, zevklerinin, çevresinin, kötü alışkanlıkların, tehdit yemeye açık düşmüşlüklerin, yükselen değerlerin ve başka şeylerin bağımlısı ise ne olacak?

Kısacası kördüğümün ucu, sadece vicdani değerleriyle adalet dağıtabilecek 'yargıç' örneklerini yeniden yetiştirebilmektedir.

Amerika'da yaşadığı bir olayı aktaran dostum Mete Aksoy, bu vadideki meramımı özetleyen bir örnek sunuyor:

Ehliyetsiz yakalanmış ve mahkemeye çıkarılmıştır.

YARGIÇ: Anlat bakalım bu adamı niye mahkemeye verdin?

POLİS: Efendim ehliyeti yoktu!

YARGIÇ: Peki olayı anlat, nasıl durdurdun, ne yaptın, ayrıntısıyla anlat.

POLİS: Efendim 5 Mayıs'ta durdurdum, ehliyetini sordum, ehliyeti yoktu.

YARGIÇ: Tamam, onu anladık sen bu adamı niye durdurduğunu söyle.

POLİS: Efendim işte durdurduk; ehliyeti yoktu.

YARGIÇ: Anladık onu! Niye durdurdun bu adamı, onu söyle.

POLİS: Hatırlamıyorum.

YARGIÇ: Neee? Hatırlamıyorum ne demek? Sen kim oluyorsun da bu adamı keyfince durduruyorsun? Sen kim oluyorsun, söyle niye durdurdun bu adamı?

POLİS: Efendim adamın ehliyeti yok ama.

YARGIÇ: Sen durduramazsın herkesi keyfince. Bu ne sorumsuzluk? Alnında mı yazıyor ehliyeti olmadığını?

Yargıç tokmağını masaya vuruyor:

- **Suçsuz!**

Sonra da polise dönüyor:

- **Bir daha sakın karşıma böyle çıkma! Sen insanları keyfince rahatsız edemezsin. Şimdi çık dışarı!**

Bu olay 11 Eylül sonrasının Amerika'sında yaşanıyor.

Sanık, hem Bin Ladin'in dininden, hem de ABD vatandaşı değil.

Şüphesiz, şu sıra küresel çeteler tarafından 'Dünya Kolluk Gücü' konumuna indirgenen Amerika sadece bu 'yargı cenneti'nden ibaret değil. Ama burası da Amerika!

'Şikâyet uygarlığı'nda kördüğümün ucu yargı!

Anamı ağlatan yargıç, kimi kime şikâyet edeyim?

Konu ister deprem olsun, ister meltem!

Sh: 51-54

YARGICIN YARGIYA ETTİĞİ

Ankara 23. Asliye Hukuk Mahkemesi, bir tazminat davası ile ilgili kararında İslâm'da cami olmadığına hükmetmiş!

'Dinin kaynağı Allah'tır. Cami yapmak bir anlamda dini şekle boğmaktır.'

Hay Allah, bu ne 'Allah'çı' hüküm böyle?

Mahkeme hızını alamamış, meşhur 'Mescid-i Dırar' denen tarihi olayı bile ıslah (!) etmeye kalkmış:

'Hazret-i Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem zamanında yapılan bir cami veya mescidin olduğunu kimse öne sürememektedir. O zaman yapılmaya kalkışılan bir mescidin bilfiil Hz. Muhammed sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından yıkıldığı, İslâm üzerinde söz sahibi olan, çıkarcı olmayan din adamlarınca kaynak kitaplara yazılmaktadır...' (Ajans metnindeki imlâsı ile..)

Buraya, yıkılan minare ile arabası ezilmiş bir vatandaşın açtığı davada geliniyor. Mağdur vatandaş önce bin kapı çalmış ama sonuç alamamış. Üstelik minarenin yapılışında teknik hata var. Diyanet dâhil bütün devlet kapılarından boş dönen vatandaş sonunda dâvâ açar ve Hazine'yi tazminata mahkûm ettirir.

Şimdi vicdanımıza soralım:

Bu kararı vermek için cami ve din hakkında ahkâm kesmek şart mı?

Mahkemenin hükmettiğinin aksine **'İslâm'da cami var'** ise mağdurun zararının tazmin edilmesine karar verilmeyecek mi?

Doğrusu, mahkemenin neden vatandaşın hakkını teslim etmekten öteye uzandığını, niçin İslâm'da camilerin olmadığı yolunda örnek bir yargı kararı geliştirmeye heveslendiğini anlamak mümkün değil.

EVVEL YOK İDİ BU RİVAYET..

Gerekçe fuzuli, çünkü mağdurun hakkını tazmin için buna ihtiyaç yok.

Gerekçe aynı zamanda batıl, çünkü gerçeği kusursuz bir şekilde tersyüz ediyor.

Hazret-i Peygamber'in cami yıktırmasına bakalım:

Mahkemenin ürettiği gerekçeyi okuduğunuzda 'Peygamber'in cami yapılmasına karşı olduğu ve nitekim buna cüret edenlerin eserini yıktığı' kanaatine varırsınız.

Bu sadece tarihi bir yanlışı (!) değil, doğrudan İslâm'ı düzeltme (!) çabasıdır. Zira, Hazret-i Peygamber sadece bir tek camiyi, ikilik çıkarmak niyetiyle kurulan 'Alternatif Kuba Mescidi'ni, Kur'an-ı Kerim'de de yer alan 'İlâhi emir' gereğince yıktırmıştır. Oysa tam da orada namaz kılmaya niyetlendiğinde ayetler gelir:

- Ayrıca inadına zarar vermek, kâfirlik etmek, müminlerine arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ile peygamberine karşı savaş açan bir kişiye pusu ve gözcülük yeri yapmak için bir mescit (Mescid-i Dırar) kurdular., Bununla beraber 'iyi niyetten başka bir maksadımız yoktur' diye yemin edecekler. Fakat bunların kesinlikle yalancı olduklarına Allah şahittir. (Tevbe-107)

- Onun için de kesinlikle orada namaza durma! Ta ilk gününde temeli takva üzerine kurulan mescit, içinde namaz kılmana elbette daha lâyıktır. Onun içinde tertemiz olmayı seven kimseler vardır. Allah da çokça temizlenenleri sever. (Tevbe-108)

- O halde binasını, Allah'tan sakınma ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır, yoksa binasını selde yarılmış bir uçurum kenarına kurup da onunla cehenneme yuvarlanan mı? Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez. (Tevbe-109)'

Buna ne buyurursunuz?

Mahkeme, bir mağdurun hakkını mı korumaya çalışıyor, yoksa Kur'an-ı Kerim'i mi tashih (!) etmeye kalkışıyor?!

Din yargıya müdahale etmeyecek ama yargı dini istediği gibi yorumlayacak, üstelik tarihsel palavra uydurabilecek, öyle mi?

Onun için ülkemizdekine 'Laik din devleti' diyip duruyorum.

Yalnız bu olayda çarpıklık yargı kararına eklenmiş fuzuli ve batıl gerekçelerden ibaret değil. Bir de dini kurumun kayıtsızlığı var ki, insanlık ayıbıdır:

Adam senin minarenin yıkılması sonucu mağdur olmuş ve kapına gelmiş. Din adına var olmuş bir kurumsan sana yakışan nedir? Meselâ en azından yukarıdaki ayetlerde geçen 'O halde binasını Allah'tan sakınma duygusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır?' sorusuyla irkilmek değil mi?

'Allah'tan sakınma üzerine ve Allah rızası için' kurulmuş bir din binası, hatalı inşa edilmiş minaresinden zarar gören vatandaşı mağduriyeti ile baş başa bırakmayı göze alabilir mi?

Dinlimiz, dincimiz ve dinsizimiz ile bu düşük kalite ortalamamız, yeryüzünün birinci sınıf sakinleri arasına henüz neden giremediğimizi açıklamaya yetiyor. Ancak, böylesine sivri ve kanatıcı çarpıklıklar, halimizden memnuniyetsizliğimizi derinleştirdiği için inşallah engin hayırlara vesile olacak.

Sh: 75-78

DÜŞÜNCE YAPISINDA DEĞİŞİM

Şiddetin hiç değilse azalacağı bir yeni yıl için dua ederken John L. Esposito'nun şartlı tahmini, 'daha çok beklersin' der gibi zihnimde yankılanıyor:

'Eğer Batılı güçler dış siyasetlerini ve otoriter yönetimlere desteklerini yeniden düşünme ve değerlendirme ihtiyacını duyarlarsa, bütün dünyada Müslümanlar'ın ana kitlesi, İslâm'a dinci aşırılık yanlılarından gelen tehdide daha mücadeleci bir tavırla yönelme ihtiyacı duyacaktır. Onların cihatları ya da mücadeleleri, dini, entelektüel, tinsel ve ahlâki olacaktır.'

Esposito'nun 'İslâmcı Terör'ü kökünden araştırma iddiasındaki kitabı 'Kutsal Olmayan Savaş'taki şartlı tahmine katılıyorum... Fakat bu yaklaşımdaki yüzeyselliği de gözardı etmiş değilim...

Yüzeysellik sadece, koştuğu şartın gerçekleşmesinin -en azından şimdi ve yakın gelecekte- imkânsız denecek kadar uzak ihtimal olmasından; 'Batılı güçlerin dış siyasetlerini değiştirmeleri'nin önünde sayısız mistik, kültürel, stratejik ve ekonomik engel bulunmasından kaynaklanmıyor. Asıl yüzeysellik, Batı ile İslâm dünyasını zorunlu ve neredeyse ebedi bir çatışmaya mahkûm gösteren bu düşünce yapısından doğuyor. Oysa bu iki dünya, 'Medeniyetler Çatışması'na aday bulunsalar veya kılınsalar da artık geri dönüşsüz biçimde iç-içeler.

Bugünkü iletişim ve dolaşım şartlarında dünyanın, Batı olmayan yeri neresi?

Sözde Şeriat yönetimindeki Suudi Cidde sahilleri ile Yeni Roma'nın payitahtı New York'un Harlem'i arasındaki farkın gittikçe kapandığını görmemek mümkün mü?

KÖKTEN DÖNÜŞÜM İÇİN

Bununla birlikte Esposito'nun şartlı tahminini bağladığı son cümlesindeki beklentiyi tartışmak bir derinlik umudu doğurabilir:

‘Onların cihadı ya da mücadelesi, dini, entelektüel, tinsel ve ahlâki olacaktır.’

Fikrimce bu beklenti, Batılı güçlerin dış siyasetlerini değiştirmesi şartına bağlı olmamalı... Dahası, Batı şimdikinden kötü işler de yapsa, hatta Richard Falk’ın deyimi ile ‘küresel aparthaid’ siyasetinden daha aşırısına bile yönelse, yine de Müslüman insanın mücadelesi her zamankinden daha derinlemesine ‘dini, entelektüel, tinsel ve ahlâki’ bir yönelim kazanabilmelidir. Gerçi bu beklenti adına ön belirtiler zaten var. Ancak İslâm dünyasını genel anlamda azgelişmişlikten ve edilginlikten kurtarıcı bir dönüşüme yarayacak boyutta ‘dini, entelektüel, tinsel ve ahlâki’ yönelimin gerçekleşip etkili bir verim ve birikime uzanması kolay değil...

Bunun için İslâm dünyasında, -aslında başka dünyalarda da-düşünce yapısının kökten değişimini beklemek, o yolda çok yoğun bir zihinsel enerji harcamak durumundayız...

Düşünce yapısını değiştirmek nasıl bir şey?

Böyle bir devrimin temellerini bu sütuna ancak bir örneklemeyle sığdırmak mümkün:

Bilindiği gibi, gerileme sürecinin başından bu yana İslâm toplumlarında yenileşme ve değişme hareketlerini yönlendiren kadroların, daha sonra -köktenci veya ılımlı-bütün Müslümanların temel bir hevesi vardır:

Batı teknolojisine sahip olmak...

Ne için?

Düşmanla savaş meydanlarında baş edebilecek donanıma sahip olmak için...

Bu hevesin günümüzdeki yansıması atom bombasına sahip olma arzusudur.

Oysa böylesine insanlık dışı bir silâhı edinme arzusu, sırf caydırıcılık amacıyla dahi olsa Kur’an-ı Kerim’in çağrısına kökten aykırıdır. Gerçi bunun aksini savunmak için Kitap’tan ve Sünnet’ten, kâğıt üzerinde geçerli kanıtlar getirilebileceğini biliyorum. Ancak, atom bombası edinmenin Müslüman insanı, ona sahip bulunan ötekilerle denk bir barbarlığa indireceği tartışılamaz bile!

Aksi halde İslâm’ın ‘son ve mükemmel çağrı’ oluşu nerede kalır?

Müslüman, atom bombası için kafa patlatacağı yerde, bu mel’un ve meş’um silâhı etkisizleştirecek mucizevi bir buluşun peşine düşmeye memur değil mi?

Düşünce yapısındaki köklü değişimin örneği bu...

Ne var ki böyle bir devrim, dünyanın en zor işi.

Michaela Mihriban Özelsel’in ‘Halvette 40 Gün’ isimli eserinde yaptığı bir alıntıdaki (W. Gerl’den) cümle, bu zorluğu güzel özetler:

‘Çünkü düşünce yapısının değiştirilmesine yönelik bu talebin uyandırdığı his, insanın ayağının altından zeminin kayması gibidir.’

Sh:79-82

TÜRK’ÜN YENİ 'KIZILELMA’SI

Müslüman toplumlar yüzyıllardan beri, yeniden dünyanın birinci sınıf sakinleri arasına girme dâvasına tanıklar.

Henüz sonuç alanı yok. Ne Türkiye gibi en erken batılılaşmaya çalışanı, ne Malezya gibi çok hızlı yürüyeni hedefe varabildi.

Herhalde ana sebep, bilgi üretememek...

Dünyanın düzeni bu; bilgi üretmeyen kişi veya toplum ancak hizmet üretir.

Birileri hizmet üretir, birileri de hizmet satın alır.

Böylece bir takım insanlar patronların patronu olur, bir takım insanlar da hizmetkârların hizmetkârı...

Toplumlar için de geçerli bu.

Bilgi üretimi yoksa koca bir ülke başkalarının taşeronudur.

Tabiî ki sadece teknolojik bilgiden söz etmiyorum.

Siyaset üretmeyen ülke de aynı kaderi yaşar:

Siyaset üretenlerin taşeronluğu...

Bu toplumların bilgi üretememesinin sebebi din değil. İslâm dünyasının geçmişte bilgi ürettiğini, Batının gelişimine de önemli katkılarda bulunduğunu insaf ehli haçlılar da teslim eder.

Belli ki, Müslüman toplumlar için dini-genetik bir engel söz konusu değil. Öyleyse sonra ne olup da bilgi üretiminin durduğu ise uzun bahis ama 'içtihat kapısının fiilen kapanması'nı hayati bir etken olarak bir kenara kaydedelim; yeri geldiğince yine tartışırız.

BAŞKA BİR DÜNYA DÜZENİ

Türkiye'nin bilgi üretimi konusunda neredeyse hâlâ sıfır çizgisinde sürünmesi de, eksikliğin en azından 'Şeriat'tan kaynaklanmadığı gösteriyor. Bu aynı zamanda 'Batılılaşma'ya tersinden başladığımızın da kanıtı.

Tamı tamına Z'den girmişiz ki, Batıyı bu gelişmişlik düzeyine getiren bilgi üretimine başlamaya sıra gelmiş değil. Hoş, bu gelişmişlik düzeyindeki vahşi sömürü payını; emilen insan kanından edinilen besini, talan edilen Afrika ve Güney Amerika'yı hatırladıkça pek eseflenmiyorum.

Çoklarına 'züğürt tesellisi' gibi gelse de; kökeninde haram katsayısı yüksek, insanlığı ve gezegeni mahvedici yan etkileri pek korkunç olan Batı refahına imrendiğim yok.

Esasen biz, tanı da buradan bilgi üretme çağımızı başlatabilmeliyiz.

Dünyanın ve insanın tahrip edildiği yerden...

Günümüzün 'nizam-ı âlem' dâvası böyle bir hareket olmalı.

Türk'ün yeni 'Kızılelma'sı bu değilse, herhangi bir Batı ülkesi gibi olmaktan öte hayali yoksa, hatta Batı'nın en büyüğünü geçme ülküsünü aşamıyorsa, 16 devlet kurup yıkmanın tecrübesini boşuna yaşamışız.

Bütün insanlığı kucaklayamadıktan sonra, ha Washington dünyanın başkenti olmuş, ha Ankara, ne fark eder?

VE BAŞKA BİR KAZANÇ

Tarihe, 'kahramanlık bizim karakterimizdir' demek için bakmayı çok seven Türkler yeni çağın babayiğitliğini de örneklemeli.

Bu babayiğitlik, özellikle de üç alanda işe yarayacak bilgi üretmektir.

Hastalıkla, çevre soranlarıyla ve silâh karunlarıyla mücadelede ...

Her üçü de şimdiki uygarlığın baş edemeyeceği dev belâlardır.

Çünkü üçünün de temelinde sınır tanımayan kazanç dürtüsü yatmaktadır.

Hastalıkların kökü kazınmak istenmiyor, çünkü en büyük ve en kolay kazanç, sağlığı için her şeyini verebilen insanı soymakta.

Çevre sorunları da dev yatırımlardan vazgeçmeyi göze almadan aşılamaz.

Korkunç silâhlar ise hem kendileri muazzam kazançlarla satılabilmekte, hem de sayelerinde başkalarının yer altı kaynakları soyulabilmektedir.

Batı'nın savaş karşıtı ve çevre havarisi seçkin kadrolarıyla birlikte başka bir uygarlık yaratmalıyız. Bu üç alanda sonuç alıcı bilgi üretebilmek, peygambersiz çağların en büyük devrimi olacaktır...

Sh:55-58

KARİYER DİNİ

Bir parti veya akım hakkında bazen olumsuz, bazen olumlu düşünce açıkladığınız oluyorsa iki şeyi göze alacaksınız:

Çıkarcı veya tutarsız sanılmayı...

Herkesin kendine tetikçi aradığı bir iklimde size başka sıfat reva görülmez.

Gerçekten çıkarcı yapınız yüzünden 'eyyam' yapmayı alışkanlık haline getirdiğiniz için bir gün öyle, bir gün böyle konuşup yazıyor olabilirsiniz.

Üstelik bu yapıda olanlar için fazlasıyla kışkırtıcı bir iklim de var:

'Aman ne adam, kimseden sözünü esirgemiyor.'

Oysa siz, kendinizce çok uyanık (!) biçimde, çok zekice (!) dengeler ayarlıyorsunuz! Bir gün karalarken öbür gün göklere çıkararak hem durumu idare ediyor, hem de sözünü esirgemez adam havasına bürünüyorsunuz.

Eski devirlerde olsaydınız size 'münafık' denirdi, şimdi işini bilen adam sayılıyorsunuz.

Kamu önünde duran insanlar da, -özellikle siyasiler-, sizin kapmış olduğunuz 'yorumcu mevzii'ni fazlasıyla ciddiye aldıkları için, bir vurup bir okşamanıza çoktan razıdırlar. Hatta onlar, 'arada silkelesin ki, övdüğü zaman inandırıcı olsun' diye düşünebiliyorlar.

TETİKÇİ DEĞİLSEN İŞİN ZOR

Bir de; 'hem nalına, hem mıhına vurmak' sözünün yeni ortaçağımıza uygun çarpık yorumlanışı geçerli! Bu çarpıtma, 'vurulması gereken her yere vurmak' anlamındaki ata sözünü eyyamcılığın maskesi haline getirmiş:

'Senin çıkarın, fiyakan ve fikriyatın neyi gerektiriyorsa ona göre vuracaksın!'

Böyle bir ortamda samimî olarak gördüğünü ve inandığını söyleyip yazabilen, dolayısıyla dün kötü bir işine tanık olup eleştirdiği kişi veya kuruluşu başka bir gün iyiliğinden ötürü tebrik eden yorumcunun başı derttedir ama gönlü rahattır.

Onlar için tutarlılık, içtenliktir, karakterin çelişkisizliğidir.

Halbuki toplumun ezici çoğunluğu sadece 'yandaş tetikçi' arıyor. Onları tatmin etmek için sürekli aynı kadroyu suçlayıp aynı kişiye çullanacaksınız. Aynı ideolojinin papağanlığını yapacak, karşıtlara saldıracaksınız.

Aksi halde ya çıkarcısınız, ya tutarsız. Sağlıklı bir şekilde anlaşılmayacağınız kaygısı, belki gerçekten kafanızı da karıştırmıştır.

Yalnız, karakter tutarlılığını da çok yüceltemiyorum.

Tamam; yorumcu bütün samimiyetiyle inandığını ve düşündüğünü söyleyip yazmakta tutarlıdır ve gerçek tutarlılık budur. Ancak, bir süre sonra bu tutarlılık da amansız bir

takıntıya dönüşebilir, gerçekten de alabildiğine 'özgür yorumcu' olan kişi, ruhsal bozukluk içinde kendini eşsiz bir fikir ve eleştiri kahramanı gibi hissetmeye başlayabilir.

Ondan sonrası tersine çözülüştür. Çünkü kendisinin bizatihi efsane oluşturduğuna iman eylemiş, ortaya korunması gereken put çıkarmıştır.

Buna 'kariyer dini' diyorum. Orada biricik kutsal 'ben'dir. Kişi farkında olmadan benliği için bir 'amentü' ve bir 'ilmihâl' icat eder...

'Kariyer dini'nde kişi farkında olmadan kendini feci şekilde böler, küçük parçacıkları halinde çoğaltır, hem cemaat olur, hem tanrı.

Bu saatten sonra onun eyyamcıdan farkı gittikçe azalmaya başlayacaktır. Sıradan eyyamcıyla kıyaslanmayacak kadar zeki olduğu için kendini hâlâ 'karakter tutarlılığı' içinde görebilir, gösterebilir.

Böyle kişilerin sonu genellikle kötü bir yaşlılık dönemidir.

Kendilerini tanrı sandıklarından bu dönüşü kaldıramazlar; buna inanmak istemedikleri için ihtiyarlıklarında kendilerini maskara ederler. Allah korusun.

Bütün bunları öncelikle kendime söyleyebilmiş olmayı dilerim.

Sh: 59-61

BÜYÜK ORTADOĞU, KÜÇÜK TÜRKİYE

Tescilli Türk dostu Bernard Lewis kestirip atıyor:

'AB Türkiye'yi kabul etmez!'

Lewis bunu söylüyorsa üzerinde durmak gerek... Üstat, bir zamanlar gizli servis hizmetlerinde bulunmuş ise de önemli bir düşünür.

Ülkemizin resmi dostu, çağdaş Ermeni Taşnak ve Hınçak tufeylilerinin de düşmanı Lewis... ABD şahinliğinin memur düşünürü Huttington'a mal edilen 'Medeniyetler Çatışması' tezinin gerçek mimarı...

Huttington ve amirleri bu tezi bileyerek, küresel şahinliğin savaş sanayiini yaşatacak düşmanı İslâm dünyasının yeşilliklerinde aramaya koyulmuşlardır.

Hüsnü zan ederim ki, Bernard Lewis vaktiyle gizli servis hizmeti görmüşlüğüne rağmen bu çatışma öngörüsünü salt fikir adamı olarak dile getirmiştir.

Ne var ki öyle de olsa, üstadın fikirleri, 'yerküreye düzen verme' dâvâsını güden bilcümle kurum ve birimlere ilham veren önemli kaynaklardan biridir.

İşte bu otorite, American Enterprise Institute (AEI) isimli 'düşünce' kuruluşunda düzenlenen **'Kavşaktaki Türkiye' konulu toplantıda yaptığı konuşmada AB'nin asla Türkiye'yi almayacağını söylüyor:**

'AB'nin Türkiye'yi üyeliğe kabul etmesi için tek bir ihtimal görüyorum... O da AB'nin bir gün Müslüman bir ülke olmasıdır...'

Hadi üstadın buradaki sivri sözlerini de fikir adamlığı adına eksi saymayalım. Hatta Türkiye AB ilişkilerini ille de İslâm konusuna düğümlemeyi; Medeniyetler Çatışması saplantısının

tezahürü gibi de görmeyelim... Çünkü aynı konuşmada Lewis'in bize dost olduğunu kanıtlayan bir beyanını daha görüyoruz:

'Türkiye'nin önünde İslâm ile Avrupa seçenekleri vardı ve Avrupa'yı seçmişti.. Şimdi ise AB ile ABD arasında seçim yapması yazım..

İşte gerçek dost... Çıplak ve acı gerçeği söylüyor bize.

Tercümesinin tercümesi zor değil:

'Türkiye ne yapacağını bilemez halde yalpalayıp duruyor! Öyle hem ABD, hem AB, ikisi birden olmaz! Yerini seçsin, yoksa fena olur!'

Kıbrıs'tan Kuzey Irak'a ve şimdi fırına verilen 'Büyük Ortadoğu Tasarısı'na kadar, bizimle ilgili bütün meselelere Lewis'in teşhisini ve bu teşhisteki derin tehdidi merkez alarak bakmamızda yarar var:

Yirmibirinci yüzyılın ilk büyük savaşı ABD ile AB ve Türkiye üstüne!

Kartlar ve şartlar her an her türlü değişimlere açık.

Aynı konuşmada Lewis ilginç bir tavsiyede de bulunuyor:

'Türkiye, gelecekle ilgili hesaplamalarına Rusya, Çin ve Hindistan'ı da katmalıdır.'

Üstadın Büyük Ortadoğu Tasarısı'nın da ilham kaynaklarından biri olduğunu göz önüne alırsak bu tavsiye çok farklı yönlere doğru okunup çekilebilir.

Yine hüsnü zan etmek isterim ki, Lewis'in insancıl yönü ve fikir adamlığı geçmişteki gizli servis bağlantılarını aşmıştır. Yoksa; Büyük Ortadoğu Tasarısı'nın pişirilmek istendiği bir dönemde bu sıcak konuşmayı yönlendirici ve hatta tetikleyici bulmak kaçınılmaz olur.

SEN KÜÇÜL, BEN BÜYÜYEYİM

Büyük Ortadoğu Tasarısı bazı ülkeler için milli rüya, bazıları için ise su katılmamış bir komplodur. Böyle bir tezgâhtan en büyük zararı görmeye aday ülke olduğumuza ilişkin bir demet taze kanıtı önceki gün Umur Talu'nunun köşesinde görmüştük. Ancak tasarının bu niteliğine rağmen Lewis'in yine de dostumuz olduğuna inanabiliriz. Onun kafasındaki Büyük Ortadoğu Tasarısı, başkalarının anladığı veya dönüştürmek istediği gibi Türkiye'nin bölünmesini gerektiren bir tezgâh olmayabilir.

Esasen cins beyinler keşfeder, şahin çıkarcılar çarpıtır.

Kaldı ki, Büyük Ortadoğu Tasarısı'nın bizim için kurtuluş olduğunu zannetmek de mümkün ya! Bazı siyaset ve fikir adamımıza göre bu tasarı sırf Türkiye'yi ihya etmek ve öne geçirmek üzere geliştirilmiştir.

'Nasıl olur, bu bölünmemize yol açabilecek bir tasarıdır!'

Efendim size ve bana öyle geliyor.

Küreselleşme sayesinde dünyanın daima daha iyiye doğru gittiğine iman edenlerin zannettiği gibi; Türkiye ya bölünmeyecektir, ya da bolünse bile bu iyi bir şey olacaktır!

'Bölünmek nasıl iyi olur?'

Onlara göre bal gibi olur..

Küreselleşme öyle öngörüyorsa bölünmek iyi olur.

Hem biz zavallı bir milletiz. Böyle geniş bir ülkeyi yönetecek yetenekte de değiliz. Osmanlı'yı da zaten Müslümanlaşan Rum ve diğer unsurlar kurup büyütmüştü. Onlar da iyi atlara binip gittiklerine göre 'İdraksiz Türkler' bu koca ülkeyi nasıl idare edebilirler?

Onun için üç-dört parçaya ayrılırsak, her parçamız daha rahat edebilir.

'Küçük güzeldir' efendim...

Sh:123-126

VANUNU GÜNÜ

Bugün, İsrail ile ilgili olarak 'iyi bir şey'den söz etmek için uygun bir zaman:

Mordechai Vanunu'nun hapis cezası bitti...

Bilenlerin hoşgörüsüne sığınarak öyküyü özetleyeyim:

Marakeş'te bir bakkalın on bir çocuğunun İkincisi olarak 1954'te dünyaya gelen Vanunu sekiz yaşında iken ailesi ile birlikte İsrail'e göç eder.

İlk ve orta öğrenimini tamamlar tamamlamaz yanıp tutuştuğu pilotluk için sınava girer ama Arap ülkelerinden gelmiş Yahudilere yönelik zorlukları aşıp hedefine ulaşamaz. Orduya yazılıp kısa zamanda tim komutanlığına yükselir. 1973'teki Yom Kippur savaşında başarı gösterir.

Bir süre sonra ordudan ayrılıp Tel Aviv'deki Ramat Aviv üniversitesinde fizik okumak ister. Sınavda başarısız olunca derin bir hayal kırıklığı yaşarken, 1977'de Dimona üssünde iş bulur.

Burası Necef çölünde İsrail'in nükleer enerji (!) çalışması yaptığı tesistir. Sıkı denetimlerden geçen Vanunu 'güvenilir eleman' olarak kadroya girer. Bir süre sonra da orada gizlice atom bombası yapıldığını öğrenir. Aslında tesis güya denetlenmekte, hatta ABD'ü senatörler bile yaygın atom şayiaları yüzünden gelip incelemeler yapmaktadırlar.

Ne var ki her seferinde sır -nasılsa-korunur. Zaten ABD başta olmak üzere Batı'nın bütün büyükleri İsrail'in atom bombası üretmesi için yeraltından seferberdir!

Vanunu büyük riskleri göze alarak Dimona'daki bu üretimi belgeleyen 60'a yakın fotoğraf çeker. 1985'te kendini işten çıkarılanlar arasında bulan Vanunu dışlanmışlık duygusu içindedir. Fakat yine de sırrı açığa vurmak gibi bir niyeti yoktur.

7500 dolarlık tazminatıyla biraz 'dünya görmek' ister. Uzakdoğu'da bir müddet dolaşıp afyon çekmek dâhil değişik deneyler yaşadıktan sonra Avustralya'da karar kılar.

Yahudi inanışı ile ilgili şüpheleri yüzünden Kilise'ye yaklaşır. Tanıştığı yeni arkadaşları ile Nietzsche'li felsefe muhabbetlerinden de geri durmaz. Böylece elindeki sırları açığa vurup vurmama konusunda ciddi bir iç muhasebe yaşamaya başlar.

Sonunda kararını verir ama Kolombiya'lı paragöz bir gazeteci Oscar Guererro'nun eline düşer. Onun tek derdi Vanunu'nun sırrını nakde çevirmektir. Sonunda bu karmaşık ilişki İngiliz Sunday Times gazetesinin muhabiri Peter Hounam'a kadar uzanır. Böylece çağımızın destanlık gazetecilik olaylarından biri gerçekleşir.

Para kazanmayı değil, ülkesi için de belâ olan korkunç sırrın bilinmesini sağlamayı amaçlayan Vanunu'nun Hounam ve Sıındav Times ile işbirliği sayesinde dünya gerçeği öğrenir. (**İngiliz nükleer bilimcilerinin uzun araştırmalardan sonra onayladığı haber Türkiye'de pek yankı uyandırmaz ama dünyayı silkeler.)**

İsrail bir yandan yalanlamalarını sürdürüp, hükmedebildiği İngiliz gazeteleri de dâhil pek çok yayın organı ile bu işi sulandırmaya çalışırken MOSSAD da tezgâhını kurar; en iddialı ajan filmlerine taş çıkartacak bir operasyonla Vanunu'yu İngiltere'den Roma'ya, oradan da Tel Aviv'e götürür.

Casusluk ve vatana ihanet suçundan yargılanan Vanunu, İsrail'e göre yalan olan ifşaat gerekçesiyle 18 yıl hapis cezasına çarptırılır. (Hikâyenin tamamını merak edenler için Peter Hounam'ın 1999 yılında çıkan, Türkiye'de 2002 yılında Timaş tarafından 'MOSSAD'DAN GELEN KADIN/ Bal Tuzağı' adıyla yayınlanan **'The Woman From Mossad'** isimli eseri bir solukta okunacak mükemmel bir çalışma olmaktan öte, emekli meslektaşlarımız için dahi elzem bir ders kitabıdır.)

Şimdi hapis cezası bitti ama Vanunu'nun özgürlüğü belirsiz bir süre daha kısıtlı... Ama bu onun, İsrail şahinliğine karşı ılımlı Yahudi sağduyusunun simgesi olarak barış nesillerine ışık tutmasını engellemeyecektir.

Hem de, olayla ilgili 'komplo içi komplo' ihtimaline rağmen!

Bu da şöyle bir tez:

Bazılarına göre Vanunu İsrail için kendini feda etmiş ve hain damgası yiyip büyük bölümü hücrede geçen 18 yıllık hapis cezasını göze almaş bir kahraman... Çünkü İsrail böylece – daha 1985'te 200 adet atom bombasına sahip olduğunu dünyaya, özellikle de kendisine düşmanlıkta kararlı görünen Arap ülkelerine dolaylı yoldan açıklayarak müthiş bir gözdağı vermiştir.

Şahsen bütün kuşkuculuğuma rağmen —karmaşık ve uzun teknik gerekçelerle-bu teze fazla ihtimal vermiyorum. Ancak öyle bile olsa Vanunu -Yahudiler dâhil-her milletten evrensel barış gönüllüleri için, 'kendi örneğini üretebilecek' bir simge niteliğini, -komplo içinde komplo ustası olduğu belgelenmedikçe koruyacaktır.

Şimdilik gün, Vanunu günüdür.

Sh:131-134

Kaynak: Ömer Lütfi METE, Derin Millet Manifestosu, Nesil Yayınları, Haziran 2005, İstanbul

TEKRAR İZLENİLMESİ GEREKEN FİLİMLERDEN

Akbabanın Üç Günü (1975) Three Days of the Condor

Dinle! CIA için çalışıyorum. Ajan değilim. Kitap okurum, sadece. Dünyada yayımlanan her şeyi okuruz ve komplolar, kirli tuzaklar kodlar gireriz bilgisayara ve bilgisayar bunlarla CIA'in gerçek plan ve operasyonlarını karşılaştırır. Yeni fikirleri, zayıf noktaları araştırırım. Macera kitapları, romanlar gazeteler okuruz. Kim böyle bir işi icat eder ki?

Dinle!

– Beni öldürmeye çalışıyorlar!

– Kimler?

Bilmiyorum ama bir nedeni olmalı. Bir nedeni olmalı! Tek ihtiyacım parçaları bir araya getirebilmek için güvenli, sakin bir zaman.

--

Akbaba bir amatör. Yolunu kaybetmiş, hareketleri kestirilemez biri muhtemelen, duygusal bile. Bir profesyoneli aldatabilir. Bilerek değil, titizlikle. Çünkü yolunu kaybetti. Ne yapacağını bilmiyor her zaman ne yapacağı tamamıyla kestirilebilir, Wicks'in tersine.

--

Bu adamlara ne yaptın?

Hangi insanlar?

Kim olduklarını bilmiyorum. Dosyaya bir rapor koydum. Washington'dan bir adam da okumuş bunu. Farz etmiş ki... Bu adam benim bölüm şefim. New York'a beni vurmaya gelmiş.

– Onu tanıyor musun?

– Hayır.

--

– Seni nerede bulacağım?

Ben seni bulurum.

– Ona güvenir misin?

– Güven. O sana güvenir mi?

Onun işi kuşkulanmak. Hiç kimseye güvenemez.

– Onları kim, nasıl oynatabildi?

– Galiba hiç kimse.

– Sonra...

– Belki CIA'in içinde. başka bir CIA vardır.

--

726 Yazılar

Neler oluyor?

Kimsin sen?

Kimsin sen?

Burada ne yapıyorsun?

Akbaba'yım. Otur! Geçinmek için ne yapıyorsun?

Saçmalama! Ne yapıyorsun tam olarak?

Operasyonlardan sorumlu Direktör Yardımcısı.

– Hangi bölge?

– Ortadoğu. Ne üzerine çalışıyorsun?

Ne yapıyorsun?

Bedeli, Amerikan Edebiyat Tarihi Derneği binasındaki herkesi öldürmek olan sır ne?

– Hiçbir sır yok.

– Wicks sana benim raporumu gösterdi.

Ne raporu?

Evet. Ortaya çıkardığım senin ağındı.

Ne yapıyordun?

Ne yapıyordun?

Bir grup lanet olası kitabın operasyonlarla ne ilgisi olabilir?

Almanca bir kitabın Venezüella dışından bir kitabın Arapça gizemli hikâyelerin...

– Dur bakalım. Bu kadar önemli olan lanet şey ne?

Petrol rezervleri. Petrol. Petrol, öyle değil mi?

Tüm bu lanet şey petrolle ilgiliydi. Öyle değil miydi?

Öyle değil miydi?

Öyleydi.

--

Hadi. Gel hadi. Bana biraz şu kızdan bahset. Hangi kızdan?

Nasıl seçtin?

Yaşına bakarak mı?

Arabasına bakarak mı?

Görünüşüne mi?

Rasgele. Şans eseri. Gerçekten.

--

Ortadoğu'ya saldırma planlarımız mı var?

– Deli misin sen?

– Öyle mi görünüyorum?

– Bak Turner...

– Planlarımız var mı?

Yok. Kesinlikle yok. Oyunlarımız var. Hepsi bu. Oyun oynarız, farz edelim kaç adama, neye mal olacak?

Bir rejimi sarsmanın daha ucuz bir yolu var mı?

– Bunun için bize para ödüyorlar.

--

Farz et ki planlarına takılmadım. Farklı bir ayak oyunu. Gerçek şu ki, planda bir yanlışlık yoktu. Plan doğruydu. Plan yürümeliydi. Sizin neyiniz var?

Bir yalanınızın ortaya çıkarılmamasıyla doğruyu söylemenin aynı şey olduğunu mu düşünüyorsunuz?

Hayır, basit bir ekonomi. Bugün bu petrol, doğru mu?

10 ya da 15 yıl içinde yiyecek plütonyum, belki daha da erken. Sonra bizden ne yapmamızı isteyeceklerini sanıyorsun?

Sor onlara! Şimdi değil, sonra. Her şeyleri tükendiğinde, sor onlara! Yakacakları kalmadığında, üşüdüklerinde, sor onlara! Motorları durduğunda sor onlara! Açlık nedir bilmeyen bu insanlar, açlık çekmeye başladığında, sor onlara! Bir şey bilmek mi istiyorsun?

Onlara sormamızı istemeyecekler! Nasıl olursa olsun, onlara bulmamızı isteyecekler bizden.

--

Bu Akbaba, dosyasında anlatıldığı gibi bir adam değildir.

– Kaçak hareket etmeyi nereden öğrendi?

– Okur.

– Oku.

– Bu da ne demek oluyor?

Şu demek oluyor ki efendim, o her şeyi okur.

– Ama anlamıyorum.

– Evet.

Secret Défense (2008) Devlet Sırrı

Sen ruhunu şeytana satana kadar şeytan ruhunu satın almaya çalışmaya devam edecektir.

--

Arap atasözünün de dediği gibi: "Diplomasi çare olmazsa bir kadın yollayın."

728 Yazılar

——

İyi istihbarat verileri bilinen gerçeklerle birleştirmek demektir.

İsminizi yazın. Yeteneklerinize göre seçilmediniz. Hepiniz detaylı bir biçimde incelendiniz.

——

. Ne zamandan beri kimliğimin açığa çıktığını biliyordun?

Biliyordun, öyle değil mi?

O adam beni tanıdığında beni görevden alman gerekiyordu. Beni koruyacağına, hayatımı tehlikeye attın beni düzmesine izin verdin. Hepsi kendini bizden bir adım önde hissetmesini sağlamak için mi?

Ne zaman gerçeği söyleyeceksin?

——

Ben bir vatanseverim Diane. Annemi izlememi isteseler izlerim. Sana olanlar, senin gibilerle benim gibilerin yolu kesiştiğinde sıklıkla yaşanır.

- Benim yerimde olsan...

- Asla senin gibi olmayacağım. Eğer benim yerimde olsan ajanın için her şeyi yapman gerektiğini bilirdin. Günler, geceler, haftalar, aylarca eve gitmeden onunla birlikte kalabilmelisin. Eşinin, çocuklarının isimlerini, doğum günlerini bilmelisin. Hayatını onun için askıya alabilmesin. Yapamayacağın şey, onu insan olarak görmektir. Ajan bir insan değildir. O bir silahtır, başka bir şey değil. Tek tesellim, senin yalnız olduğunu, hayatın boyunca da yalnız kalacağını bilmek. Biliyorum.

“Beş masum insan. Rastgele öldürüldü, evet. Bu ülkede yılda kaç kişinin öldüğünden haberin var mı? 2,5milyon kişi, yani günde ortalama 7000 Amerikan son kez uyanıyorlar. Geçen cuma, beş tanesi aynı noktada birlikte öldüler.

Bu rastgele mi?”

—————

Jack Reacher (2012) Film

“Sana Zack diye hitap ettiklerini duydum. Bu mahkum anlamın geliyor, değil mi? Bu insanları öldürmek için aldığın paranın yeterli olmadığın inanıyorum öyle bir şey yok. – Alabileceğimizi alırız. İşimiz bu. Zach, mahkum demek.

Gerçek adın ne?

Jiloviak. İnsan demek. "Mahkum İnsan".

– Gerçek adın bu mu?”

—————

“O güçler “Şehirlerde tek tek çalışıp, yerel inşaatlar edinirler en çok kentsel gelişimle ilgilenirler kimsenin ihtiyacı olmayan köprüler, kullanılmayan otobanlar yaparlar kanser gibidirler büyümesi durmayan bir hücre. 15 yıl içinde on iki kez taşındılar. Atlanta, Albuquerque, Austin Oklahoma, Sacramento her zaman yozlaşma iddialarıyla beraber kamu fonlarından milyonlarca kayıp dolar da dahil ve hiçbir zaman bir araştırma, soruşturma yapılmamış. Sanki onların Şirketi'nin dokunulmazlığı var. Belki de bu, suçlamaların rakipten gelmesinden dolayıdır. Hoşnutsuzluktan, Onlar gibi ya da güçlerin önemli memurlarla işbirliği vardır ve bu işbirliği yetersiz olduğunda satın alınamayan insanlar öldürülüyor.”

NATURLIGE BRILLER (2001) ve THEY LİVE / Yaşıyorlar (1988)

Hayata hakikat gözüyle bak derler.

Bakmak güzel.

Hayal ve gerçek

nerede?

biliyor musun!

bakış ne?

Bak bak dur.

Gerçekten güzel mi?

Hakikat.

Hayalde?

Hayatım çekilmez

oldu dersin.

Çekilmez olan ne?

Gaflet ve hakikat.

Beraberse

Yükseklerde uçmanın

gereği yok gibi.

İhramcızâde İsmail Hakkı

http://www.youtube.com/watch?v=82qBlh7FA7Q

“Tak şu gözlükleri! Tak şunları!

Özgürlüğün en şiddetli hali. Özgür olmaya zorlanmanız gerekir. Eğer bu ani mutluluk ve benzeri şeylere kolayca inanırsanız,- hiçbir zaman- özgür olamazsınız.

“ Bak!

THEY LİVE / Yaşıyorlar (1988

THE PERVERT’S GUİDE TO IDEOLOGY / Normüstü İnsanın İdeoloji Rehberi (2012)

HOW GREEN WAS MY VALLEY -VADİM O KADAR YEŞİLDİKİ (1941)

«Vadim o kadar yeşildi ki» isimli İngiliz romanını okuyorum. İngilizlerin zihniyetini göstermek bakımından çok mühim bir kitap. Orada, İngiliz milletinin nasıl düşündüğünü, neler hissettiğini görüyoruz. Onun için, İngiltere'nin Bolşevikleşmesi tehlikesini ben şahsen uzak görüyorum. İngiliz zihniyeti, milli an'anelere çok bağlı bulunuyor.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Vadim_O_Kadar_Ye%C5%9Fildi_Ki_(roman)
http://tr.wikipedia.org/wiki/Vadim_O_Kadar_Ye%C5%9Fildi_ki_(film)

GOEBBELS'İN HATIRALARI -Goebbels Diaries 1942-1943

Yönetmen: John Ford

Senaryo: Philip Dunne, Richard Llewellyn

Ülke: ABD

Tür: Dram, Aile

Vizyon Tarihi: 28 Ekim 1941 (ABD)

Süre: 118 dakika

Dil: İngilizce, Welsh

Müzik: Alfred Newman

Nam-ı Diğer: R ichard Llewellyn's How Green Was My Valley

Oyuncular: Walter Pidgeon , Maureen O'Hara, Anna Lee, Donald Crisp , Roddy McDowall

Özet

Yüzyılın başında, Galler bölgesinde maden ocağında çalışarak geçimini sağlayan Morgan ailesinin yaşantısı, ailenin en küçük bireyi Huw (Roddy McDowall) tarafından anlatılıyor. Huw hastadır. Yürüme zorluğu çekmektedir. Okulda da problemleri vardır. Ailenin diğer fertleri kömür madeninde çalışır. Ancak madendeki ücretler yavaş yavaş düşürülür. Çalışanlar, işten çıkarılır. Çevredeki aileler büyük sıkıntıya düşer. Rahip Morgan (Donald Crisp), "Sendika" taraftarı olan çocuklarına bile karşı çıkar, toplumu yatıştırmaya çalışır. Ancak çalışanların öfkesi artar. Ailesine sahip çıkacak olan ise bayan Morgan'dır (Sara Allgood).

Bayan Morgan, hem kocasına hem de çocuklarına sahip çıkarak, yuvasını kurtarmaya çalışır.

Vadinin en güzel kızı Angharad ise (Maureen O'Hara), bay Gruffydd'a (Walter Pidgeon) deli gibi aşıktır. Mr. Gruffydd ise kilisede görev yapmaktadır

Filmden Kesitler

Eşyalarımı, annemin eskiden pazara giderken sırtına aldığı şala doldurdum. Vadimden gidiyorum. Ama bu kez geri dönmeyeceğim. 50 yıllık anılarımı geride bırakıyorum. Ne garip, an geçtikten sonra pek çok şey unutulur gider. Oysa uzun zaman önce olanları, çoktan olup gitmiş kadınların ve erkeklerin anısı zihnimde o kadar berrak ve taze ki. Neyin gerçek olduğunu, neyin olmadığını kim söyleyebilir?

Sesleri hâlâ kulaklarımda çınlarken arkadaşlarımın gittiğine inanabilir miyim?

732 Yazılar

Hayır, demekten vazgeçmeyeceğim çünkü onlar zihnimde yaşayan gerçekler hâlâ. Geçen zamanın çevresine çekilen ne bir parmaklık ne de çit var. Geriye dönersin, istediğin bölümü yeniden senin olur. Eğer hatırlarsan, ben de vadimin bugünkü haline gözlerimi kapatıp ben çocukken olduğu haliyle vadimi görüyorum. Yemyeşildi ve dünyanın bütün nimetlerini içinde barındırıyordu. Galler'in hiçbir yerinde bu kadar güzeli yoktu. Küçük bir çocukken öğrendiğim her şeyi bana babam öğretti. Onun öğrettiği hiçbir şey sonradan yanlış ya da yararsız gelmedi. Bana verdiği basit dersler, sanki daha dün anlatmış gibi zihnimde berrak. O günlerde kara cüruf kömür madeninin atıkları sadece tepenin yamaçlarını kaplıyordu. Henüz kırları bozmaya, köyümüzün güzelliğini karartmaya yetmiyordu. Zira maden ocağı, cılız kara parmaklarını yeşile sokmaya daha yeni başlamıştı. Ablam Angharad'ın sesi bugün hâlâ kulaklarımda. Babam ve bütün ağabeylerim kömür madencileriydi ve yaptıkları işten gurur duyarlardı

Biri bir şarkı başlatırdı ve vadi seslerin yankısıyla dolardı. Zira, benim insanlarım için şarkı söylemek gözün görmesi gibi doğaldır. Sonra sıra, arka bahçede fırçalanmaya gelirdi. Kova kova sıcak ve soğuk su taşımak Ablam Angharad'ın göreviydi. Ben elimin yettiği küçük işleri yaparken, babam ve ağabeylerim sırtlarındaki kömür isini temizlerdi. İzlerin çoğu çıkardı ama bazıları hayat boyu kalırdı. Bunlar, kömür madencisinin madalyasıdır. Babama ve yetişkin ağabeylerime imrenirdim. Fırçalardın, fırçalardın... Bay Kömür öylece durur, sana kahkahayla gülerdi. Babamın önünde her zaman ya sığır parçası ya da kuzu kolu ya da budu olurdu Yemek yerken hiç konuşulmazdı. Lezzetli bir yemekten daha iyi sohbeti olan bir kimseyi hiç görmedim. Annem hep koşuştururdu. Yemeğe her zaman en son o başlardı ve en erken o bitirirdi. Babam evimizin başı ise, annem de kalbiydi. Yemeğin ardından, bulaşıklar yıkandıktan sonra kutu masaya konur ve harçlıklar dağıtılırdı. Vadimizde yaşayanlar hayatlarında hiç banka görmemişti. Biriken paramızı şömine rafında saklardık. Babam hep "Para harcamak içindir" derdi. Tıpkı o parayı kazanmak için erkeğin gücünü ve aklını kullandığı gibi. En az o kadar istekli ama her zaman bir amaç uğruna... Teşekkür ederim, baba. Yüzlerce kez yaptığım gibi, evden koşarak çıkıp sokağı geçerdim. "Şimdi yavaş çünkü kiliseye saygı göstermeli." Bu babamın bize öğrettiği ilk şeydi. Sonra doğru Bayan Tossel'in dükkanına. Şekerlemesini saatlerce çiğnerdin. Bugün düşünüyorum da, yuttuktan sonra bile dilinin altına saklanan tadını alabilirdin. Aradan geçen yıllara rağmen o tat hâlâ damağımda. Güzel olan ama geçip giden pek çok şeyi hatırlatıyor bana.

İşte o öğleden sonra Bron'u Bronwyn'i ilk kez gördüm. Öte vadiden gelmişti. Annemi ve babamı ilk kez ziyaret ediyordu.

Bay Gwilym Morgan'ın evi burası mı?

Sen Huw olmalısın .

- Bronwyn, sen misin?

- Evet .

- Ne kadar güzelsin .

- Sanırım Bronwyn'e o zaman aşık oldum. Bir çocuğun aşık olması aptalca gelebilir. Ama çocuk halimle bile duygularımı benden başka kimse bilemezdi .

- Ivor adına gurur duyuyorum .

- Asıl gurur duyması gereken benim. Ivor için güzel duygular besliyor musun?

Daha birkaç aylıkken senin peşinde koşardı. Bunun gibi, ağzı açık .

- Bu Bronwyn, Huw. Senin ablan olacak.

- Biz zaten tanıştık. Sepete dikkat et. İçinde kek var. Bu sana göre değil, Huw. Senin için de zamanı gelecek. Bronwyn ve Ivor'un nikahını yeni vaiz, Bay Gruffydd kıyacaktı. Cardiff'teki üniversiteden geliyordu. Bu, onu ilk görüşümdü. "Bu adam sarhoş olmayacak, olamaz, olmamalı... "Topuğumdan parmağıma. Parmağımdan dizime." "Çizgiden yürürüm çizgiyi çekerim."

- İyi akşamlar, Bay Morgan .

- Gerçekten de öyle .

- Özür dilerim .

- Teşekkürler. DİKKAT "3 Ağustos'tan itibaren bu madende çalışan bütün işçilerin..." "...yevmiyelerinden 1 şilin 2 peni kesilecektir. C. Evans" Haydi, çocuklar. İşinizin başına. Ivor! Dai Griffiths ve Idris John'u bul ve onları Bay Evans'ın bürosuna getir .

- Biz de gelebilir miyiz?

- Olmaz. Bu yaşlı adamlara göre bir iş. Siz eve gidip, annenize suyu ısıtmasını söyleyin .

- Gidelim mi yani?

- Haydi!

- Neden yıkanmadınız?

- Sizi bekliyorduk. **Sadece birkaç şilin kesinti yapılacak.** Alacağımız hepimize yeter de artar. Yemek zamanı geldi, değil mi?

Nedeni, kömür için eski fiyatı alamamaları. Haydi, yıkanın artık .

- Önce konuşabilir miyiz, efendim?

- Evet. **Bu kesintinin asıl sebebini size söylememişler. Haftalardır bekliyorduk. Dowlais'teki demir madeni kapandığından beri .**

- Demir madeninin bizimle ilgisi ne?

- Oradan gelen madenciler, yevmiye ne olursa olsun çalışmaya razılar. Bu yüzden bizim yevmiyemiz kesildi. Bu sadece başlangıç. Biraz bekleyin. Daha da azalacak. Ta ki bunun içi de verdikleri kadar bomboş olana dek. Saçmalık! İyi bir işçi iyi yevmiyeyi hak eder ve bunu da alır .

- Bir işe üç adam düşerken değil .

- İşçi az paraya çalışmaya razıyken maden sahibi neden fazlasını ödesin?

- Çünkü maden sahibi canavar değildir .

- Onlar da bizim gibi insan .

- Onlar da insan ama bizim gibi değil. Onlarla konuşmaya gittiğin için şimdi sana bunu yapıyorlar .

- Hayır .

- Çünkü onların gücü var, bizim yok .

- Gücü nereden alacağız?

Havadan mı?

- Hayır. Bütün işçilerin birliğinden. Sendikacılık mı?

Kendi oğullarımı sosyalist saçmalıkları ağzına alacağı.. .

- ...aklıma gelmezdi .

- Bu çok akıllıca .

- Birlik olmadığımız takdirde.. .

- Bu lafları yeterince dinledim! Ama baba... Şimdi yıkanın. Anneniz bekliyor. Babamı yağmur altında köpek gibi bekletmelerine göz yumup.. .

- Sana konuşma iznini kim verdi?

- Bu konu sessiz kalınmayacak kadar önemli. Sizi cezalandırmak istiyorlar çünkü... Görgü kurallarından daha önemli değil. Peki, ne yapacağız?

Kar yağmaya başladığında soğuktan ölürsün. Birlik olduğumuz takdirde ne yapabilecekler bakalım. Herkese anlatırsak, harekete geçerler. Bütün bölümler hazır. Beni siyasetinize alet edemezsiniz. Greve gitmek için bahane olmam. Eğer sözcüye böyle yapabileceklerini bilirlerse, diğer işçilere ne yaparlar?

- Göreceğiz. Susun şimdi. Yemeğinizi bitirin .

- Baba.. .

- Yeter artık .

- Ama...

- Angharad!

- Yetmez! - Owen!

- Affedersiniz ama.. .

- İzin alana kadar konuşma .

- Adalet yoksa konuşurum .

- İster izin olsun ister olmasın!

- Bu evde değil. Bu evde ya da dışarıda .

- Masayı terk et .

- Evi terk edeceğim .

- Gwilym... Babandan özür dile .

- Pişman değilim. Ben de seninle geliyorum. Köyde kalacak yer bulabiliriz. O zaman hepiniz son bir defa oturun ve yemeğinizi bitirin. Başka bir şey söylemeyeceğim. Otoritenizi sorgulamıyoruz. Ama eğer görgü kuralları gerçeği söylemeye engel oluyorsa, görgüsüz olalım daha iyi. Giysilerinizi toplayıp, gidin .

- Onlarla beraber gideceğim .

- Kapa çeneni. Sen bulaşıkları yıka! Evet, oğlum. Orada olduğunu biliyorum. Adamlar harekete geçti .

- Bunun anlamı nedir, Bay Gruffydd?

- Bunun anlamı... Vadi'den bir şey eksildi ve yeri bir daha asla dolmayacak. Haydi, annenle babanın yanına git, evlat. Bugün sana ihtiyaçları olacak. İşçiler 22 haftadır çalışmıyordu. Grev kışa giriyordu. Gün içinde sokağa çıkınca erkekleri görmek garipti. İnsanın içine korku salıyordu. Boş mideler ve çaresizlik mantığa baskın çıkmaya başlarken erkeklerin ruh hali de çirkinleşmeye başladı. Her kim dostları değilse, düşmanları oluyordu. Babamın greve karşı çıktığını biliyorlardı. Şimdi de onlar babama cephe alıyordu.

- Huw... Bu gece erkekler tepede toplantı yapacak, değil mi?

- Evet, anne .

- Beni oraya götüreceksin .

- Olmaz! Kadınlara yer yok orada .

- Ama bu gece bu kadına yer olacak! Durun! Hepiniz beni dinleyin! **Benim Beth Morgan olduğumu hepiniz biliyorsunuz. Bu gece buraya hakkınızda ne düşündüğümü söylemeye geldim. Çünkü kocam hakkında kötü konuşuyorsunuz. Onun karşısına çıkamayacak kadar korkaksınız. Onun size hiçbir zaman bir kötülüğü dokunmadı. Onu tanırsınız. İçinizden bazı burnu büyük, ikiyüzlüler onunla aynı**

kilisede nasıl oturuyorsunuz anlamıyorum. Onun maden sahiplerinden yana olduğunu söylemek sadece yalan değil, düpedüz şeytanlıktır. Size söyleyeceğim son bir şey var. Eğer benim Gwilym'e bir zarar gelirse, bunu yapanları bulur ve onları kendi ellerimle öldürürüm. Yemin ederim. Yüce Tanrı şahidimdir.

İmdat! Yardım edin! Dayan, anne. Sesimi duydular. Buraya geliyorlar .

- Az önce uyanıktı .

- O halde atlatacak. Ama bu zaman alır. Bu evde at yetiştiriyorsunuz, Bay Morgan. Bana kalsa o oğlan çoktan tabuta girmişti .

- Gerçek bir Morgan o halde .

- İyileşecek, Bayan Ivor. Bir tas çorba ve sıcak bir gülücük işi görür. Az önce uyanıktı. Bron ile konuştu .

- Küçük çocuk ne zaman iyileşir?

- Bir şey söylemek zor. Bacakları donmuş. Bir yıl, iki yıl... Sessiz kalabilir. Bir daha yürüyeceği konusunda bir söz veremem. Doğa bildiğini okur. Söylediklerinize dikkat edin. Sanırım sizi duydu. Gözlerinin içinde gördüğümü sandığım ışık nerede?

Korkuyor musun, evlat?

- Doktorun söylediğini duydun mu?

- Evet. efendim. Peki buna inandın mı?

Evet, efendim .

- Yeniden yürümek istiyorsun, değil mi?

- Evet, efendim. O zaman inancını korumalısın. İnancın varsa yeniden yürürsün .

- Bütün doktorlar ne derse desin .

- Ama o "doğa bildiğini okur" dedi. Doğa Tanrı'nın hizmetkarıdır. Birkaç durum hatırlıyorum da, doğaya yolunu değiştirmesi emredilmişti. Kutsal Kitabı biliyorsun, değil mi?

- Evet, efendim .

- O zaman bilesin ki daha önce olan, yeniden olabilir. Bu kez senin için .

- Bana inanıyor musun, Huw?

- Evet, efendim. Güzel. Dağlardaki ilk nergisi göreceksin, değil mi?

- Evet, göreceğim, efendim .

- O zaman görürsün. Keşke senin yerinde orada yatıyor olsaydım. Ve keşke bu kitabı ilk defa okuyor olsaydım. Hazine Adası... Bay Gruffydd... Size teşekkür etmeden gitmenize izin veremezdim .

- Bu benim görevim .

- Hayır. Görevinizden fazlası. Evet. Huw iyi bir çocuk. Siz de iyi bir ailesiniz. Yakında akşam yemeğine gelecek misiniz?

Daha sonra. Doktorlar evden ayağını çektikten sonra gelirim .

- O zaman hepsini kovalarım .

- Güzel. "Hazine Adamızı ayrıntıları ile size anlatmak için..." "...1785 yılında kalemi elime alıyorum." O günlere geri dönüyorum. O günden beri zihnimde yaşayan bütün asil kitaplar... Her zaman umut ettim, inancımı korudum. İlk aylar, annem üst katta kalıyordu. Onunla tavanı vurarak konuşuyorduk. İlkbahar...?

İşte oldu. Kar yağdı. Bir karın var ama o yatağında yatıyor. Ailene de yabancılar bakıyor .

- Evet, bir karım var .

- Seni yaramaz. Bir şey söyleyecek misin, anne?

- Haydi, bir şey söyle .

- Ne diyebilirim?

Son kez konuştuğunda ne diyeceksen onu. Dostlar arasındasın. Zor olmaz. Haydi herkes yemeğe! Seni son günlerde kilisede hiç görmedim, Ianto .

- Çok meşguldüm .

- Hangi işle, sorabilir miyim?

- Kendi işimle .

- Sadece uygarca bir soru sordum. Ben de uygarca cevap verdim. Sendikayla meşgulüm. Sendika şeytanın işidir. Sonun hiç iyi olmayacak .

- Hiç değilse kilisede oturup, boş konuşmuyorum.

- Bana bak. Boş ver. Sonradan pişman olacağım şeyler söylemek istemiyorum. Bu, üzerinde durulması gereken bir konu. Ianto.. .

- Neden kilisede boş konuşuyormuşuz?

- Sözüm sizi hedef almıyordu .

- O zaman hedef al .

- Pekala. **Çünkü sürünüzün çobanlığını yapıyorsunuz. Ama sürünüzün pislik ve yoksulluk içinde yaşamasına göz yumuyorsunuz. Ne zaman buna karşı seslerini yükseltmek isteseler, bunun Tanrı'nın ilahi takdiri olduğunu söyleyip, onları yatıştırıyorsunuz. Koyunlar! Bir avuç maden sahibinin güttüğü koyun sürüsü müyüz biz?**

Bana insanın Tanrı'nın sureti olduğu öğretilmişti. Koyunun değil. Bu konudaki düşüncelerimi söylemedim çünkü aile arası bir anlaşmazlığa karışmak istemiyordum .

- Size izin veriyorum .

- Pekala. İşte benim düşüncem. Sendikanızı kurun. Buna ihtiyacınız var. Tek başına güçsüzsünüz. Birlikte güçlü olursunuz. Ama unutmayın. Güç demek sorumluluk demektir. Hem kendinize hem de başkalarına karşı. Haksızlığın üstesinden haksızlıkla değil, adaletle ve Tanrı yardımıyla gelinir .

- Hayattaki konumunuzun dışına mı çıkıyorsunuz, Bay Gruffydd?

Sizin işiniz ruhani konular. İnsan ve Tanrı arasına giren her konu benim işimdir. Diyakozlar sosyalizm vaaz ettiğinizi duyacak .

- Bay Parry!

- Şeytanın uşakları .

- Bay Parry!

- O bizim konuğumuz .

- Beth, Bay Parry'e bir tas çorba ver .

- Kafasına bir tava indirebilirim. Bayan Jenkins, güzel bir şarkı çalın. Haydi, gelin arkadaşlar!

- Angharad.. .

- Bay Gruffydd... Size, hep borçlu kalacağız. Sayenizde yeniden aile olduk. Bırak ben yapayım .

- Elleriniz.. .

- Sorun değil .

- Madende çalıştınız mı?

- 10 yıl .

- 10 yıl mı?

- Okurken .

- Sabunlu bez vereyim .

- Lütfen zahmet etme. Güzel mendilini kirleten bir adam! Siz kilisede bir kralsınız. Ben de kendi mutfağımda kraliçe olacağım .

- Sen gittiğin her yerde kraliçe olursun .

- Bunun anlamı ne?

- Bunu hiç söylememeliydim .

- Neden?

Seninle böyle konuşmaya hakkım yok. Bay Gruftydd... Eğer o hakkı verecek kişi bensem bu hak sizindir. Babam ve Bay Gruffydd'in yardımıyla grev sona erdirildi. Yine iş başı yapıldı. Aylaklık günleri, zorlukların anısını silmek için çalışıldı. O sabah tepeye tırmanırken erkekler mutluydu. 1-9... 1-10... Ama hepsi mutlu değildi. Çünkü var olan az sayıda iş için çok işçi vardı. İçlerinden bazıları kendi vadilerinde onlar için bir daha asla iş olmayacağını öğrendi. Güney Galler'de de durum aynı. Baba Cardiff'te insanlar devletten ekmek almak için sıraya giriyor. Bize göre değil. Değil mi, kardeşim?

Kutudan payımıza düşeni alıp, gideceğiz. Eğer izin verirseniz .

- Nereye gideceksiniz?

- Amerika'ya .

- Benim payımı da al, Owen .

- Benimkini de. Olmaz. Kendimizinki yeter. Sadaka almayız .

- Sadaka değil ki .

- Sadece bize düşeni. Annenize bundan bahsetmeyin. Bırakın bugün geçsin. Söylememeyi boş ver. Her şeyi duydum. Amerika... Yavrularım... Kitaptan bir bölüm okuyalım mı, evlatlarım?

- Hangisini, efendim?

- Isiah 55... İkisi gitti. Bu sadece başlangıç. Hepiniz gideceksiniz. Teker teker hepiniz gideceksiniz .

- Ben seni asla bırakmam, anne .

- Huw, yavrum, eğer sen de beni bırakıp gidersen doğurduğuma pişman olurum. Neden doğurdun?

Herhalde ellerim sudan çıkmasın yüzüm ateşten çekilmesin diye. Ivor Morgan'a mektup var. Windsor Şatosu'ndan. Bay Ivor Morgan'ın... Bay Ivor Morgan, koro üyelerinden seçilenlerle birlikte 14 Mayıs'ta saat 3 ile 5 arasında Majesteleri Kraliçe'nin huzuruna çıkacaktır. Kraliçe'nin huzurunda şarkı söyleyeceksin. Bu güzel günü göreceğimi hayal edemezdim. Idris, Owen Vadi'deki herkesi toplayın. Davy, diğer madendekileri davet et. Onlara kutlama olduğunu söyle. Ianto, meyhaneye söyle. Bu gece gelen herkese içkiler bedava olacak. Evlatlarım... Morganlar'a layık bir şekilde uğurlanacaksınız. Yüce Tanrım, bugünü gördüğüm için yürekten şükranlarımı sunuyorum. Sahip olduğum her şey ve bu yeni nimetin için de şükranlarımı sunarım. Sen bizim babamızsın. Ama Kraliçemiz de bizim annemizdir. Zor günlerinde ona yardım et, Ulu Tanrım. Üzüntüsü yaşından büyük olmasın. Ve onun huzurunda şarkı söyleyecek bu seslere tatlılık, güç ve ruh ver. Günaydın, Bay Gruffydd. Sizi gördüğüme sevindim .

- Angharad pazara gitti.

- Angharad mı?

Ben Huw'u görmeye gelmiştim. Huw mu?

- Nergisler açtı, anne .

- Elibiselerin nerede, evlat?

Yastığımın altında .

- Bugüne hazırlamıştım .

- O halde gel benimle ve cesur annen için kraliçelere layık bir çiçek demeti hazırla. Kesinlikle, efendim. Çok az yolumuz kaldı, Huw. Dikkat et. Kokuyu alıyor musun?

İşte oldu. Gitmeyin! Yürüyebilirsin, Huw. Denemelisin. Haydi, evlat. Yürüyebilirsin. Huw, yürü! Aferin, evlat. Gördün mü?

Seni koca adam! Sen şanslıydın, Huw. Acı çektiğin bitkinlik dolu günleri yatakta geçirdiğin için şanslıydın. Çünkü Ulu Tanrı böylece sana kendi içinde ruhunu yaratma şansını verdi. İyi ışık almak için, babanın lambayı temizlemesi gibi.. .

- ...sen de ruhunu temiz tutmalısın .

- Ama nasıl?

Dua ederek, Huw. Dua etmek derken, dini duygulara kapılıp domuz gibi bağırmayı mırıldanmayı kastetmiyorum. Dua etmek doğru düşünmenin diğer adıdır. Dua ederken, düşün. Söylediğini iyi düşün. Düşüncelerini somutlaştır. Bu şekilde, duaların güç kazanır ve bu güç senin bir parçan olur. Bedeninin, aklının ve ruhunun bir parçası olur. Bu yeni bacakların ilk görevi pazar günü seni kiliseye taşımak olmalı .

- Öyle olacak, efendim .

- Aferin sana koca adam! Elini ver bana. Haydi, gel. Lütfen yerlerinizde kalın. Diyakozların toplantısı olacak. Meillyn Lewis... Öne çık. İşlediğin günahlar ortaya çıktı. İşlediğin günahlar ortaya çıktı. Şimdi senin gibi kadınların yapacağı gibi bedelini ödeyeceksin. Tanrı'nın emirlerini çiğneyerek, dünyaya bir çocuk getirdin. Senin gibiler için dua etmek yararsız. Dersini alana kadar karanlığa mahkum edilmelisin. Meillyn Lewis... İşlediğin günahı kabul ediyor musun?

- O zaman cezanı çekmeye hazır ol .

- Durun!

- Onu rahat bırakın, sizi ikiyüzlüler!

- Bayan Morgan... Buna nasıl seyirci kalırsın?

Acımasız ihtiyarlar kafa sallayıp parmakla göstererek ona daha da fazla acı çektirmeye çalışıyordu. Tanrı böyle buyurmamış! İsa "Şimdi git ve başka günah işleme" demiş. Angharad! İncil'i çok iyi biliyorsun ama hayatı hiç tanımıyorsun. Meillyn Lewis'in benden daha kötü olmadığını bilecek kadar tanıyorum .

- Angharad!

- Diyakozlar ne bilir ki?

Bir erkeği bu kadar çok seven bir zavallı bir kız için sevdiğini bir an bile görmemek nasıl bir işkencedir bilemezsin. Canın acıyor mu, Huw?

Rahat dur. Angharad! Erkekler arasındasın. Sen neden mutfaktan çıktın?

Demek erkek oldun?

Kütür, saygısızlık, ikiyüzlülük! Tatil günü insan piposunu içip.. .

- ...gazete okuyamaz mı!

- Git burnunu sümkür! İçeri gir!

- Günaydın, Morgan .

- Günaydın, Bay Evans .

- Geçin, oturun .

- Teşekkür ederim. Bay Evans. Madenin sahibi. Angharad.. .

- Konuya gireyim, Morgan .

- Tabii efendim .

- Buraya çok hassas bir görevle geldim, Morgan.

- Kötü bir şey mi?

Hayır ama beni endişelendiriyor. Buraya iznini almaya geldim. Oğlum Iestyn için izin.. .

- Çok yaşa, Morgan .

- Sağ olun, efendim .

- Nerede kalmıştım?

- İzin diyordunuz. Evet. Oğlum Iestyn'ın, kızının da izniyle kızını görmesine izin istemek için geldim .

- Biz gururlu bir aileyiz, Bay Evans .

- Bunu biliyorum, Morgan ama.. .

- ...ben bir şey yapmadım, Morgan .

- Bay Evans oğlunuzun benimle konuşmasına izin veriyorum, Bay Evans. Teşekkür ederim, Morgan. Buna çok memnun oldum. Galler kanı işte. Çok memnun oldum, Morgan. Gel. Ayakkabılarımı getir. Sen odana çık. İçinde birazcık tevazu kalmadı mı?

Ayakkabılarımı bul! Ceketinizi giyin .

- Bay Morgan.. .

- Buyrun, oturun .

- Karım Bayan Morgan .

- Nasılsınız?

Bay Morgan buraya, kızınız Angharad ile konuşmak için izin almaya geldim .

- Bunlar benim oğullarım .

- Evet, onları tanıyorum. Çok yaşa .

- Buraya gelmemeliydin.

- Cevabını bilmeden bir gece daha geçiremezdim .

- Bir sorun mu var?

- Sorun mu?

- Ne demek istediğimi biliyorsun. Neden bana karşı tavırların değişti?

Neden bana yabancı gibisin?

Bir hata mı ettim?

740 Yazılar

Suç bende. Annen ayinden sonra benimle konuştu .

- Bolluk içinde yaşayacak olmana seviniyor.

- Iestyn Evans.. .

- Daha iyisi olamazdı .

- Ben onu istemiyorum .

- Ben seni istiyorum .

- Angharad. Geceler boyu düşünüp bir çözüm bulmaya çalıştım. Bu işi yapmaya başlarken ne demek olduğunu biliyordum. Fedakarlık ve kendini adamak... Hayatımda sadece bunlara yer olacaktı. Ben buna gönülden razıydım. Ama başka biriyle bunu paylaşmak... Hayat boyu yoksulluk içinde yaşamana, iyi bir yemek için başkalarından gelecek sadakaya muhtaç kalmana nasıl razı olurum?

Çocuklarımız başkalarının eskilerini giyerken, biz yoksulluk içindeki bir ev için Tanrı'ya şükür mü edeceğiz?

Hayır. Yaptığım iş adına azla yetinmeyen ben razıyım. Ama öldürmeye başlardım eğer saçına zamanından 20 yıl önce ak düşerse. Neden öldürmeye başlayasın?

Sen bir insan mısın yoksa aziz mi?

Aziz değilim ama sana karşı görevim var. Bırak da bunu yapayım. Kızımın düğününde şarkı söylenmeyecek mi, Dai Bando?

Banyo küveti 100 galon su alıyor. "A" dakikada 20 galon su veriyor. Ve "B" dakikada 10 galon su veriyor .

- Yazdınız mı, Bay Morgan?

- 20 ve 10 galon... Evet, efendim. "C" ise bir delik ve dakikada beş galon su boşaltıyor. Banyo küvetini doldurmak ne kadar sürer?

Ne saçma! Altı delik bir küveti doldurmak mı?

Bu aklı çalıştıran bir soru. Gelecek ay gireceği sınavda lazım olacak. Devlet okulunda da amma saçma sorular soruluyor! Kim altı delik olan bir küveti doldurmaya çalışır?

- Bunu ancak deliler yapar!

- Bu sadece hesap yapması için. Sayılar...Hepsi bu. Kaç galon ve ne kadar sürede?

Dibi delik bir küvet! Oğullarımın neden bu kadar dik kafalı olduğunu anladım. Bunun nedeni sensin, Beth Morgan. Başka bir şey var mı, Bay Gruffydd?

Ondalık sayılar... Demek ondalık sayılar... O zaman ondalık sayılar. Evime de huzur! Geç kalıyorum. Artık gitmeliyim .

- Ondalık sayıları akşam yaparız .

- Tabii, efendim .

- İyi geceler .

- İyi geceler, Bayan Morgan. Tek başına, uzun yolu yürüyerek öteki vadiye gittim. Devlet okuluna gitme ayrıcalığına ailem içinde ilk ben sahip oldum .

- Demek yeni çocuk sensin!

- Evet, efendim. Geç kaldın. Evet, efendim. Ne de pis şeymiş!

- Nerelisin?

- Comronda. Maden ocaklarından çıkma küçük bir dahi! Ondan okumuş adam yapmam bekleniyor! Haydi, gir içeri. Ahırda mı buyüdün sen! Kapıyı kapat. Botların çamur içinde .

- Evden çıkarken temizdiler .

- Bana "efendim" diyeceksin. Yoksa sırtına sopayı yersin! Şimdi otur şuraya. Buraya gel pislik! Bu da neymiş böyle! Kalem kutusu! Pek de güzelmiş! Kalem kutumu kırdın! Mervyn dur! Canını yakacaksın! Dağda düştüm .

- Kazandın mı, Huw?

- Hayır. Ianto!

- Dai Bando'yu getir .

- Dai Bando mu?

- Yarın okula gitmek istiyor musun?

- Evet, efendim. Güzel. Bugünden itibaren yüzündeki her iz için 1 peni alacaksın. Kanayan burun için 6 peni. Morarmış göz için 1 şilin ve.. .

- ...kırık burun için 2 şilin .

- Gwilym, kes şunu! Bir daha kavga edersen, eve gelince yüzüne bakmam! Seninle tek kelime konuşmam! Kır bakalım burnunu! Evden her çıktığında annenin kalbini kır .

- Bir erkek kavga etmeyi bilmeli, Beth .

- Kavga etmek mi?

- Bir daha böyle dayak yerse ölür .

- Dayak yemek mi?

Hayır. Kavga etmek olabilir ama dayak yok. Ona biraz zaman tanı, dayak atma sırası ona gelir. İçeri gel, Dai Bando .

- İyi akşamlar Bayan Morgan .

- Şapkanı çıkar! Dai Bando sana boks yapmayı öğretecek, Huw. Hızlı dövüşmeyi! Bir sürü boksör iyi bir dövüşçü değildir .

- Boks bir sanattır, değil mi?

- Öyledir .

- Adamlara bir bardak çay getir .

- Çay mı?

Çay mı?

Çay istemez, Bayan Morgan! Şu anda eğitim veriliyor. Bir bardak bira. Dibi delik küvetler... Şimdi de paralı dövüşçüler! Küçük madenci dostumuz yine en sevdiği sporu yapıyor öyle mi?

- Bay Philips! Sırt verin!

- İtiraz ediyorum!

- Sırt verin!

- İtiraz ediyorum. Bay Wellis, sırt verin .

- Şunu dişlerinin arasına al .

- Amma sert vuruyor. Hey, okullu çocuk! Huw... Evlat.. .

742 Yazılar

- Bu okulda mı oldu?

- Seni fena haklamış .

- Kim yaptı bunu?

Bay Jonas mı?

- Bay Jonas'a bir iki lafımız olacak! Hayır!

- Kavga ederek kuralları bozdum .

- Bunun kuralı yoktur .

- Ama beni uyardı.

- Saçmalık!

- Sus, Davy! Bu Huw'nun meselesi. Kararı o verir. Sen iste, onu doğduğuna pişman ederiz. Hayır. Ona dokunmayın. Sanırım küçük kardeşimiz esaslı bir erkek olmaya başladı. Nominal değerler, uzaklık ölçmekte kullanılır. Buyrun .

- Doğru yere gelmişiz .

- Sizin için ne yapabilirim?

- Öğrenmenin yaşı yoktur, değil mi Bay Jonas?

- Yoktur. Ben de bir kere okula gitmiştim. Pek akıllı olduğum söylenemez. Bir sopanın uzunluğunu nasıl ölçersiniz, Bay Jonas?

- Elbette metreyle!

- Peki, kendinin üçte biri kadar bir çocuğa sopayla vuran adamın ölçüsünü nasıl alırsınız?

Sopayı iyi kullanıyor olabilirsiniz ama boks da benim uzmanlık alanımdır .

- Queensberry Markisi'nin koyduğu kurallara göre.

- Huzur içinde yatsın. Ve bu bilgimi size öğretmekten mutluluk duyarım. İyi bir boksör olmak için sağ eliniz çok iyi olmalı. Gördünüz mü?

Adama böylece cezasını verebilirsiniz. Bir sağ bir sol... Adama böylece cezasını verebilirsiniz. Bir sağ bir sol... Adam seninle konuşuyor. Haydi, kalk! Beni dikkatle dinleyin, çocuklar. Topluluk önünde konuşmaya pek alışkın değilimdir .

- Sadece meyhanede konuşur .

- Ama bunu... Asla yapmayın. Bu hareket kurallara aykırıdır. Adamın burnunu kırmamalı .

- Korkarım iyi bir boksör olamayacak .

- Öğrenmeye hiç eğilimi yok. Bay Gruffydd! Ivor maden arabasının altında kaldı. En alt katta .

- İlk torunumuz doğdu, Gwil .

- Birini ver, öbürünü al. Bunu yukarıdaki kıza söyle. Sana cevabı o versin .

- Sus, Beth. Öfkeyi körükleme .

- Öfkenin canı cehenneme. Duyulsun diye açıkça söylüyorum. Üstün başarı...Oğlumuz okumuş adam oldu .

- Bu nedir, Huw?

Bundan hiçbir şey anlamıyorum.

- Latince de ondan! Latince mi?

Neden İngilizce yazmazlar ki?

- Çünkü moda bu!

- Modaymış! Fransızca, ondalık sayılar, dibi delik küvetler! Zavallı, Huw.. .

- Aklını Latince ile doldurmuşlar .

- Beth, güzelim...Mor bir göz mü... Haydi, durma. Çocuğu uyandır. Güzeller güzeli...Babamın kopyası. Saçmalık! Şimdi ne olacak?

Cardiff'teki okula mı gideceksin?

Sonra da üniversite.. .

- Ya avukat ya da doktor mu olacaksın?

- Doktor Huw Morgan.. .

- Huw Amca, bu çok özel bir şey olacak .

- Evet, öyle. Güzel bir at, siyah bir takım ve kolalı gömlek... Aferin sana küçüğüm .

- Biraz da Bron'ın meyveli kekinden .

- Benim kekim domuza mı verilir?

Hayır ama seninkini dün bitirdim. Bugün kek yapma sırası Bayan Bron'da. Özür dilerim, Huw. Bugün sadece ekmek pişirdim. Artık yiyecek kimse yok. Anne...Onsuz çok yalnızım. Her gece botlarını giysisini hazırlıyorum. Sabah olduğunda hala oracıkta duruyorlar. Çok yalnızım. Gwil... Eğer kabul ederse, Bron'ın burada kalmasını istiyorum. Olmaz. Bir eve bir kadın yeter. Huw... Şimdi ne olacak?

- Sizinle madene geleceğim, efendim .

- Kafanı kullan! Orası sana göre değil .

- Daha saygıdeğer bir işi denesene .

- Saygıdeğer mi?

Sen, ağabeyleri.. .

- ...hapishane kaçkını mısınız?

- Çocuk için en iyisini istiyorum, Beth. Huw da sen ve ağabeyleri kadar iyi bir adam olursa, bana yeter. Ben onun geleceğini düşünüyorum! Bizim zamanımızda farklıydı. Parası iyi, adil bir işti. Ama Huw okumuş bir çocuk. Eğitimli bir beyini.. .

- ...neden madene sokasın?

- Bunu tercih ederim, efendim. Pekala. Kararı kendin ver. Ama sonradan hatanı görürsen, kendini suçlama. Maden ocağı, efendim .

- Pekala! Maden ocağı.. .

- Güzel .

- Nereye gidiyorsun?

- Sarhoş olmaya!

- Ben madende çalışacağım .

- Madende mi?

Kömürü yatağında titreteceksin! Bron...Bu evde yaşamama izin verir, yevmiyemi kabul eder misin?

- Senin yerin annenin yanı .

- Beni buraya o yolladı .

- Merhametli olduğundan .

- Hayır, akıllı olduğu için. Sabah akşam giysileri hazırlayacaksan, onlar benim giysilerim olsun .

- Seni koca adam!

- Evet mi, hayır mı Bron?

Ben yatağımı getireyim .

- Demek adam oldun! - Böyle bir adamı kucağıma alabilir miyim?

Ianto! Devam et. 1 pound 2... 2 pound 10... İşten çıkarıldın, Morgan. Devam et. 2 pound 10...İşten çıkarıldın, Morgan. 1 pound 10... Böylece sıra Ianto ve Davy'e geldi. Onlar madendeki en iyi işçilerdi ama daha yoksul ve çaresiz işçilerle rekabet edemeyecek kadar çok maaş alıyorlardı .

- Bize Kitaptan bölüm okuyacak mısınız, baba?

- Tabii, evlat. "Tanrı benim çobanımdır, istemeyeceğim." "Beni yeşil çayırlara yatırır; durgun sulara götürür." "Ruhuma hayat verir. Onun adı aşkına..." "...beni doğru yola iter. Ölümün gölgesinde yürüsem bile..." "...kötülükten korkmam. Çünkü sen yanımdasın; senin asan..." "...bana huzur verir. Düşmanlarımın varlığında, önümde sofra kurarsın." "Başımı yağla yuğarsın..." "...kabım dolup taşar." Owen ve Gwilym'e bir çizgi...Oradan Cape Town'a, Angrahad'a... Oradan Kanada'ya, Ianto'ya... Ve sonra aşağı, Davy'ye Yeni Zelanda'ya. Ve sen de bu evden onların üzerine parlayan bir yıldızsın .

- Bütün kıtaların, okyanusların ötesine kadar.

- Ta oraya?

Hepsi küçücük bir kağıda sığıyorsa, o zaman ışığım ne kadar uzağa gidiyor?

Bu bir harita. Dünyanın resmi .

- Sana nerede olduklarını gösterir .

- Nerede olduklarını biliyorum. Kağıda, kaleme, çizgilere gerek yok. Onlar bu evin içinde. Sonra Angharad Cape Town'dan geri geldi. Yanında kocası yoktu. Ama bizim eve gelmedi. Evanslar'ın büyük evinde kalıyordu. Tepenin üstündeki, kendi evinde .

- Bayan Evans'ı göreceğim, lütffen .

- Adınız?

- Huw Morgan. Kardeşi mi?

Bayan Nicholas, bize çay getirir misiniz?

Otur, Huw .

- Ne kadar büyümüşsün; değişmişsin .

- Sen de öyle. Hasta görünüyorum. Kendime iyi bakmalıyım. Eve gelen herkes böyle diyor. Sen de söyledin. Artık bunu bir kenara bırakalım. Bana bütün haberleri ver. Nasıllar... Tanıdığımız bütün kızlar, erkekler nasıl?

' Jankins'lerin kızı evlendi. Moldmen Huws doktor olacak. Rees Harrow büroda çalışıyor. Eve haftada 10 şilin yolluyor. Bay Gruffydd ise hâlâ erken kalkan en geç yatan kişi .

- O nasıl Huw?

- Eskiden olduğu gibi değil .

- Hasta mı?

- İçi hasta. Gözleri, sesi... Senin gibi. Lütfen eve git, Huw .

- Özür dilerim .

- Gelin, Bayan Stevens. Çay istemiştiniz. Bırakın, Bayan Nicholas. Ben koyarım. Bay Iestyn'in zavallı annesinin çayını her zaman ben koyardım .

- Ben koyarım .

- Peki, Bayan Evans. Evin yeni sahibesi yeni çarşaf gibidir. Biraz serttir ama daha çok yıkanacaktır. Onu neden burada tutuyorsun?

37 yıldır bu ailenin yanındaymış. Bana bunu her gün 60 kez söyler .

- Çay alsana, Huw .

- Gitmemi istemiyor musun?

Hayır istemiyorum Huw. Ters davrandığım için özür dilerim. Lütfen kal. Huw... Anneme söylemeye çalıştım ama... Bunu söylemek bana düşmez. Ne de olsa ben sadece evin kahyasıyım. 37 yıldır o ailenin yanındayım. Bugünleri de mi görecektim! Eski efendimiz mezarından kalkarsa hiç şaşmam!

- Onu orada yalnız mezar taşı tutuyor .

- Ne oldu Bayan Nicholas?

Boşanma... Benim ağzımdan tek kelime çıkmaz. Ama aklından geçen bu. Burada, kocası yanında yok, değil mi?

Neden?

Çünkü şu vaize aşık .

- Vaiz dediğim kişi de şu Bay Gruffydd .

- Ama Bay Gruffydd eve hiç gelmez ki! Ne fark eder?

İşinin başına dön!

- Tek kelime etmeyeceğiz, Bayan Nicholas.

- Hayır. Yalancı!

- Ayrılın!

- Bırak beni! Yalancı! Cüruf vadime yayılırken, halkının da kafasını karanlık kapladı. Hatırladığım kadarıyla gün içinde kapımız sıkısıkıya ilk kez kapanmıştı. Pekala, Huw?

- Belaya mı girdin, Huw?

- Yine ne oldu?

Ellerinin haline bak. Ian John, Angharad ile Bay Gruffydd hakkında bazı şeyler söyledi. Haklısın, oğlum .

- Kahvaltı için dönerim .

- Kiliseye uğramayacak mısın?

- Hayır. Eğer o şeyi yaparlarsa, ölene kadar bir daha o kiliseye ayak basmam. Çarşafını sıcak tutarım. Güzelim benim .

- Kiliseyle ilgili şey nedir, anne?

- Bu akşam, ayinden sonra.. .

- ...diyakozlar Angharad hakkında toplantı yapacak.

- Angharad mı?

- Ama o hiçbir şey yapmadı ki!

- Hiçbir şey, lağım gibi aklı olan insanlara yeter. Huw, yavrum... Umarım sen büyüdüğün zaman dilleri daha az can yakar .

- Angharad toplantıya gidecek mi?

- Hayır. Hiçbirimiz gitmeyeceğiz .

- Bu utançtan kurtulamayacağız .

- **Ben gideceğim, anne. Bu kilisede son defa konuşma yapıyorum. Burada bana yardım edenlere ve onlara yardım etmeme izin verenlere karşı duyduğum büyük kederle bu vadiden gidiyorum. Ama geri kalanınız için sizinle zamanımı boşa harcamış olduğumu gösterenler içinse sadece şunu söyleyeceğim. Aranızdan tek bir kişi bile hata yaptığımı gelip benim yüzüme söyleme cesaretini gösteremedi. Her ne olursa olsun, bir günah işlendiyse ise günahkâr damgasının bana vurulması gerekirdi. Sesini çıkartıp beni suçlayacak biri var mı?**

Sadece ikiyüzlü değil aynı zamanda korkaksınız. Ama sizi suçlamıyorum. Hata sizin olduğu kadar benim de. Sergilediğiniz boşboğazlık, akıl yoksulluğu vermem istenen dersi çoğunuza öğretmeyi başaramadığımı gösterdi. Genç bir erkekken, dünyayı gerçek ile fethedebileceğimi sanırdım. İskender'in düşleyemeyeceği kadar büyük bir orduya önder olacaktım. Ülkeleri fethetmek için değil insanlığı gerçek ile özgürleştirmek için. Kelimenin altın sesi ile fethedecektim. Ama içlerinden çok azı duydu. İçinizden çok azı anladı. Geri kalanınız siyahlar giyinip kilisede oturdu. Buraya neden geliyorsunuz?

İkiyüzlülüğünüzü siyahlara bürüyüp pazar günleri Tanrı'nın önünde neden sergiliyorsunuz?

Sevgiden mi?

Hayır. Zira, gösterdiniz ki yürekleriniz Tanrı sevgisini alamayacak kadar yoksul. Neden geldiğinizi biliyorum. Her pazar, önünüzde dururken, bunu yüzlerinizde gördüm. Sizi buraya korku getirdi. Batıl inanca dayalı korkunç bir korku. İlahi cezadan korkunuz getirdi. Gökyüzünden inecek ateş... Efendimizin gazabı ve Tanrısal adalet. Ama İsa sevgisini unuttunuz. Onun fedakarlığına kayıtsız kaldınız. Ölüm, korku, alevler, dehşet ve kara giysiler... Toplantınızı yapın. Ama şunu bilin ki, eğer bunu Tanrı adına, O'nun evinde yaparsanız O'na ve sözüne küfretmiş olursunuz. Durun! Bir toplantı yapılacak, Bay Morgan. "Sevgili Angharad, Vadi'den ayrılıyorum..."

- Gelmene sevindim .

- Sağ olun, efendim .

- Yapabileceğim herhangi bir şey var mı?

- Evet, var. Bana büyük bir yardımda bulunabilirsin. Bu saati bana papazlığa başladığım zaman babam vermişti. Zamanı bilmeyi çok severdik .

- Al bunu .

- Alamam, efendim. Bunu yardım olarak yapacaksın. El sıkışmaya gerek yok. Birbirimizin beyninde yaşayacağız. Bay Gruffydd, gitmeden önce Angharad'ı görmeyecek misiniz?

- Bunu istiyor .

- Hayır. Eğer onu bir kere daha görürsem, gidecek gücü kendimde bulamam. Hoşça kal, Huw. Seni koca adam .

- Ne oldu?

Yangın mı, sel mi?

- Maden çökmüş diyorlar .

- Beni oraya götür .

- Sen, aklın karanlığında iyisin. Yediğin yumruklardan gözlerin artık gün ışığında görmüyor. Ama hâlâ kazma sallayacak güç var bende! Beni oraya götürün. Akrabaları olanlar! Bırakın geçsinler .

- Gwilym Morgan?

- Henüz çıkmadı, efendim. Bay Gruffydd. O alt kattaydı .

- Babam...?

- Henüz çıkmadı, Bayan Evans. Angharad... Gwilym Morgan ve diğerleri için kim gelir?

Ben gelirim. O benim yüreğimin kanıdır .

- Gel, Cyfartha .

- Ben bir korkağım. Ama ceketini tutarım. Baba! Huw, şu taraftan... Bay Gruffydd! Seni koca adam. Az önce bana geldi. Yanında Ivor vardı. Benimle konuştu ve gördüğü ihtişamı anlattı. Bakın! Babam gibi insanlar ölemez. Onlar hâlâ benimle birlikte. Anılarımda kanlı canlı yaşıyorlar. Seviyor, seviliyorlar. O zamanlar vadim o kadar yeşildi ki...